

collegio de la comp. de ss. de mano de
CATHOLICA

PRÆCEPTORVM

Be

DECALOGI ELVCIDATIO

OPTIMA METHODO LOCORVM

COMMVNIVM DISTRIBVTVA.

PZ-8709

Authore Reuerendo Patre F. Matthia Felisio,
Brouwerthauio, Ordinis D. Francisci Pro-
uincia Inferioris Germaniæ Ministro.

ÆDITIO SECVND A.

*Ab ipso Authore diligentissimè recognita
& aucta.*

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum, Arch-
pograghum Regium. 15

Cum Privilegio Regiæ Maiestatis

Collegio di S. Maria di Granada
CATHOLICA

PRÆCEPTORVM

Be

DECALOGI ELVCIDATIO.

OPTIMA METHODO LOCORVM

COMMVNIVM DISTRIBVTA.

PZ-8709

Authore Reuerendo Patre F. Matthia Felifio,
Brouverlhauiio, Ordinis D. Francisci Pro-
uincia Inferioris Germaniæ Ministro.

ÆDITIO SECVNDA.

*Ab ipfo Authore diligentiffimè recognita
& aucta.*

ANTVERPIÆ,
Apud Christophorum Plantinum, Arch-
pograghum Regium. 15

Cum Privilegio Regia Maiestatis

arcere, ac ad meliorem vitæ frugem inducere. Tum enim carnales à putrefactione arcentur, & deprauatis moribus retrahuntur, quando superni numinis virtute, simul & fidelium pastorum cooperatione illecebras carnis abdicantes, spirituali quadam salis prudentia incorruptibilem nanciscuntur vigorem. Verum enimvero sal suapte natura carnis squalorem non vbique locorum tuetur, quoniam vnus regionis alteri non opitulatur, sed oportet sal corrosorium manuum industria intimis carnis visceribus infricetur: ita non debet nobis esse satis rhetorica dicendi copia, elegantisque verborum iunctura, instar cytharodorum aures demulcentium, sed operationis efficacia debet mentes hominum compungere. Qui enim instituti sui necessitudine exigitur summa dicere, hac eadem ratione cōpellitur & summa monstrare: illa vox namque libentius corda auditorum penetrat, quam dicentis vita commendat, quia dum aliquid imperat, ostendendo adiuuat, vt fiat. Hinc per fidelem quendam suum ministrum loquitur, dicens: Super montem excelsum ascende, tu qui euangelizas Sion, vt qui cælesti prædicatione vtitur, vanam terrenorum operum respuēs, in rerum culmine stare videatur, tantoque facilius subditos ad meliora trahat, quanto per vitæ meritum de supernis clamat. Addit etiam corporalis pabuli nutrimento saporem, & propulsata nausea, delectabilem dulcoris confert suauitatem, vt volupe sit illo vti quod alioquin esset fastidio. Non aliter spirituales præfulgidum exhibere debent perfectionis speculum, quo carnales animæ sordes intuitu pellucidi speculi deprehensas abstergere queant, & quodam spirituali emendationis pabulo quasi recreari. Sic prisci patres, sic antesignani nostræ catholicæ religionis Apostoli, Apostolici-

*Oratio
suadet, sed
vita cogit.*

Esa. 40.

stolicique viri Pontifices fecerunt, qui non terrenis inhiabant, non secularibus, non se præsentibus immergebant, sed quasi in alium translati mundum, de futuris iugiter philosophabantur, aliumque orbem quodammodo inhabitantes, semper cælestia eructabant: nunc namque sinu Abrahæ suspenso iucundabantur, nunc trophæa martyrum constantiores se ipsis effecti admirabantur, nunc coronas virginum vernantibus atque coruscantibus gemmis circumdaturum, intimis cordis medullis affectabant, nunc de bello, quo conferendæ sunt manus aduersus spirituales nequitias, prouida mentis attentione dispiciebant, labentium rerum nulla aut perexigua erat cura, beneficiorum opimorum, reddituumque ampliorum quæstio nulla. Proinde si quis familiari eorum colloquio vsus fuisset, protinus iudicasset eos cælo dignos, verosque Ecclesiæ sponso. Si aliquo dignitatis titulo insignitus ad eos profectus fuisset, aut consulendi gratia super negotijs salutis eos interpellasset, veluti ad rosetum venisset, recipiebat quendam suauitatis dulcorem & virtutum eorum fragrantiam, imò vniuersa eorum verba diligenter considerantibus nihil aliud quàm cælestem fragrantiam redolebant: Nec solum efficaces fuere in sermone, sed multo potentiores in operatione: vt liquido constat apud Iosephum de Iaddo Pontifice, qui Alexandrum furore percitum mansuetudine vicit, ac institutis synagogæ sollempnijs in alium quasi virum commutauit. Huc facit constantia Ambrosiana, quæ cuique epistolam eiusdem 32. ad Valentinianum Imperatorem legenti perspicua esse potest. Accedat his etiam Hosius insignis ille Episcopus Cordubensis, teste D. Athanasio ad solitariam vitam agentes, qui infracto repressit animo Con-

*Iosephus
lib. 11. anti-
quique. lu-
dat. ca. 3.*

*Hosius epi-
scop. Cor-
dubens.*

Nicephor.
li. 6. c. 33.

Paulinus
Episcopus.

Thren. 4.

D. Grego.
li. 27. Mo
val. c. 26.
et lib. 33
cap. 13.

stantij Imperatoris proteruiam. Sic Nicephorus commemorat Babilam Episcopum magno animo Numeriano in faciem restitisse, quod libere quasi per transfennam inspicere arcana Christianorum mysteria præsumpisset. Mela quoque Episcopus eodem teste libro 1. cap. 38. Ecclesiast. histor. miræ fuit patientiæ, adeo vt hostium insidias sibi tendentium animos appositis epulis sedauerit. Quod solis radiis clariore manifestat exemplo Gregorius Magnus lib. 3. Dialog. cap. 1. de Paulino Episcopo, qui non sua duntaxat impendit, sed & seipsum pro salute subditorum hostium tyrannidi obiecit. Nec mirum, quippe qui omni qua poterat industria se irreprehensibilem, sobrium, pudicum exhibere curabat, cæterisque coloribus (quibus D. Paulus 1. Timoth. 3. & ad Titum 1. ad viuum depingit Episcopum) se adornabat. Porro hunc consideranti mihi statum, decorem, incrementum, & Christianæ religionis honorem, eum inquam, quem olim habuisse in nascentis Ecclesiæ exordio atque progressu nequaquam fugit, atque eum, quem modo pluribus in locis habet, quando sal infatuum est, quando obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, quando inquam antiquata & velut contempta vilescit plærisque Catholicæ religionis disciplina, magis flere lubet quàm aliquid de mulcis ad tuam celsitudinem, quam nihil horum latet, calamo perstringere. Quantus erat, amplissime Antistes, olim apud Catholicæ veritatis alumnos feruor? quanta pietas? mansuetudo? quantus denique & is continuus pro virtutibus comparandis conatus? omnium hominum ore laudata, nemini dignis poterat commendari encomiis: Excipiebantur Episcopi perinde atque Angeli, nec homines

mines infausta sibi euenire posse existimabant; si Episcopalem benedictionem sibi impartitam agnouissent, iucundissimum erat videre gregem Domini velut apum examina numerosum, tanto pastore præmunitum, corpus tali capite decoratum: Altiores nihilominus agebat religio in fidelium cordibus radices, nouaque Domino castra quotidie construebantur. Atqui ab eo statu eheu quàm longe res plane in diuersum mutata est, periit fidei quasi doctrina, periit morum disciplina, procul abesse iussus est in hac nostra Belgica religionis honos. Parum abest à nonnullis vt spirituales vitam non recenseant Christianam, hinc non minor est apud plerosque sacerdotalis ordinis ignominia, quàm antiquitus fuerit gloria: contemptui habetur, scommatibus impetitur defectu legis pœnalis, & quasi Deo sacrificium ita fiat, omnis generis contumelia infertur. Verum hæc tanta vnde calamitas? vnde tanta despectus ignominia? non aliunde profecto, quàm à Deo exigentibus peccatis nostris hoc permittente. Quàm multi enim à primo instituti feruore exorbitauimus? quàm parum cordi sacra eius præcepta habuimus? quàm multi primæuæ charitati excidimus? Quotusquisque nostrum iam est, qui necessariam honestatem in amictu, frugalitatem in victu, temperatum rerum vsum in omnibus quæreret? Quotusquisque nostrum est ita resignatus, vt iniuriam illatam æquanimitè (ne dicam lætanter, exoptet) ferat? Quotusquisque, obsecro, nostrum est, qui clericalis fortis rationem, monasticæq; vitæ rigorem, prout recta viuendi linea ostendit, obseruat? Turpis mutatio studiorum, vt cui antea curæ fuerat, peregrinantè & exulem animam suam sacris diuinæ legis meditationibus, sacri Decalogi obseruantijs,

diuini officij obsequijs, tanquam celestibus pascere bonis, Dei beneplacitum scrutari, penetrare affectu cælos, mente circuire supernas mansiones, salutare patres prophetarum, alloqui coronas Apostolorum, martyrumque admirari triumphos, ac obstupescere pulcherrimos angelorum ordines: nunc omnibus his omiſſis, turpi se corporis mâcipare seruituti, ad obediendum carni, ad satisfaciendum ventri, ad corradendum per fas & nefas in vniuersa terra, vnde ex ea quæ præterit huius mundi figura, suam semper famelicam curiositatem aliquatenus conſoletur. Fontes lachrymarum vbi vos subtraxistis? Exitus aquarum deducant oculi nostri super huiusmodi animam, quæ cum nutriretur in croceis, demum amplectitur stercore, quæque cum spiritu cœperit, carne consummet, cui cultus spiritus euauit, ab intimis quoque ad externa, à spiritualibus ad terrena vanaque deuoluta languescit. Non tamen de omnibus hanc præcipito sententiam, absit, confido namque, & persuasissimum habeo, multos in ordine sacerdotali constitutos, disciplinatæ vitæ esse amatores, & salutis suæ desideratissimos, non terrenarum cupidini inhiare, sed spiritualia in cælestibus affectare.

Omnes nihilominus tam bonos quàm malos opprobrium manet, quod idem iudicium sit vini per plateas à discursore deportati, & in vase relictæ.

Tanta est enim multorum tepiditas, tanta dissolutio, tanta discordia, tanta denique viget in eis passionum malarum ac vitiorum immortificatio, vt bonorum quorumuis nomen ferme offuscarint. Præterea si eorum vitam spectaueris, præter externam in vestibus quandam sacerdotij & pietatis laruam, qua secularibus reliquis præstent, offenderis nihil. Quid igitur mirum, si Dominus pariter

nos

nos omnes det in sibilum, in opprobrium, & (quod semel minatus est) in direptionem cunctis gentibus? Quid inquam mirum, si prophanis hominibus honore & nomine nos plærîque inferiores habeant? quandoquidem mundanos homines Deo vtcunque deditos, quotus est sacerdotum, qui morum grauitate ac pietatis zelo antecellat? Torquet me ô Præsul amplissime huius æui nostri infœlicitas, desidia ac oscitantia nostra. Cæterum quid iuuat altis gemitibus suspirare, si non contingat emendari, quæ consolationis spes nobis affulgere poterit, si omnes plangamus nostra tempora, nostrosque mores, nec offendatur cui paroxismus curæ sit? Profecto Apostolus Paulus optimam videtur restaurandæ Ecclesiæ tradidisse methodum, inquit: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Attendite, ait, non videte, aut habete vniuersum gregem, sed attendite, hoc est, linceis oculis, si possibile sit, dispicite, ac intimis cordis affectibus inuigilate vobis, vt correctionis officium incipiat à domo Dei: munda namque sit manus oportet, quæ aliorum sordes abstergere festinat, ne tacta quæque deterius inquinet, teste beato Gregorio, parte secunda curæ Pastoralis. Sequitur: Non huius ciuitatis aut loci, vnde magna temporalis lucri prodire possunt emolumenta, sed vniuerso gregi, cui præpositi sunt Episcopi, non vt gloria & diuitiis fastuosi intumescerent, non vt numeroso famulitio circumstipati procederent, non vt multos officij recenserent annos, sed multas lucrifacerent animas ac vniuersorum salutem prodesse. Sed & ipse Apostolorum Princeps: Pascite, inquit,

Añ. 10.

1. Petr. 5.

† 5 acte,

Psal. 118
Thren. 4.
Galat. 3.

simile.

EPISTOLA.

acte, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis
 lucri gratia, sed voluntariè, neque vt dominantes in
 cleris, sed forma facti gregis ex animo. His de cau-
 sis infulis pontificalibus T. D. redimita, nec non E-
 piscopi, hoc est, superintendentis nomenclatura de-
 corata procedit; quatenus gregem Dominicum in
 Phrysia constitutum, diuersis reflexorum callium
 anfractibus palantem, variisque morum corruptelis
 exorbitantem, ad veræ vitæ tramitem, vt indefessa
 prompti animi alacritate facit, deducat, debilia infir-
 mantium membra consolidet, ægrorum necessitu-
 dini congrua cataplasmatibus adhibitione mederi stu-
 deat, horribili vulnerum atrocitate confractum, pro-
 portionatis ligaturis fouere non desinat, abiectum a-
 nimo & despondentem reducat, ac perpetua dam-
 nationis pœna amissum mortis faucibus eruendo re-
 quirat. Quo autem iste commodius sequatur restau-
 rationis effectus, istas nostras super sacrosancto De-
 calogo elucubrationes, iam denuo magno labore lo-
 cupletatas & auctas, ac tersius reculas (quasi ma-
 num argumentoso obsequio oneri leuando suppo-
 nens) tuæ decreui etiam iam consecrandas amplitu-
 dini, vt tanquam prudens architector ad istum, ceu
 lydium lapidem, subditorum mentes reformationis
 studio reducat. Possunt namque nobis esse vice re-
 gularum, notarumque, secundum quas nostrum
 componere debeamus animum. Si enim aliquid
 tortum in nobis sit, ad præcepta Decalogi tanquam
 ad rectæ lineæ normam reuocemus oportet. Si sco-
 pulosis hæreticæ prauitatis anfractibus collisi fue-
 rimus, ad primum præceptum, quasi sacram an-
 choram (quo Deo sanctisque eius integrum suum
 honorem seruare iubemur) mentis nostræ acies est
 intendenda. Si iniusta perijurij temeritate conta-
 minati,

EPISTOLA.

minati, ad secundum præceptum nos conuertam-
 mus, vt curuatura nostra ipsi exemplari adæquata
 rectificetur necesse est. Si etiam adulterino ani-
 mo alienum thorum conspurcarimus, alia regu-
 la nobis præfixa inflexionem euitabimus. Si verò
 concupiscentiæ motibus inflammati parum pudice
 custodiendo voluntatem à recti via declinaue-
 rimus, conferendo nostrum infrunitum animum
 tanquam lignum tortum huic normæ, Non concu-
 pisces, etiam arcualem curuaturam ad debitam
 sui formam redigere valebit. His quadrat caracte-
 rismus Zeufis pictoris, de quo memoriæ proditum
 est, teste Cicerone, pulchram Helenam depinxisse
 in templo Iunonis collocandam, quam foeliciori o-
 mine vt inchoaret, formosissimarum atque speciosis-
 simarum quarumcunque virginum pulchritudinem
 imitatus, illum quo potissimè pollebant decorem,
 quasi ex singulis in vnâ imaginem transmisit: haud
 secus nobis facto opus est, vt perpolitam multiju-
 ga virtutum pulchritudine exornatam valeamus ha-
 bere animam, viuis præceptorum coloribus, mentis
 nostræ imaginem illustrare. Deinde has elucubratio-
 nes qualescunque meas iam secundo præstantissimi
 tui nominis dignitati nuncupatas volui, in aliqua-
 lem gratissimæ tuæ humanitatis, qua (vt pote vnus
 tecum loci tum municeps cuiusque tuus) à teneris
 (quod dicitur) vnguiculis fretus sum, recognitio-
 nem. Accedit hinc cum religiosa mentis tuæ pietas,
 tum syncerus in iis quæ ad fidem spectant Catho-
 licam inuiolatè conseruandam affectus, quem non
 obscuris nec pœnitendis in hac turbulenta rerum
 tempestate prodidisti indicijs, quando perditus &
 pernox nullis pepercisti laboribus, vt libris editis,
 synceritas Catholicæ fidei illabefacta permaneret,
 eccle-

Cice. lib. 2
 Rhetoric.

ecclesiasticaque disciplina ab Iconoclastarum furoribus persisteret immota. Crebris quoque, iisque pergratis ad populum declamationibus, necnon quotidianis disputationibus, magna subtilissimi ingenij tui acrimonia propositis, non obstantibus pastoralis curæ Parœciæ sancti Petri oneribus, florentissimam nostram Academiam Louaniensem, ante istam officij tui dignitatem, mirabiliter decorasti. Vel maxime etiam insignem dexteritatis tuæ constantiam manifestat, quod toga magistrali deposita, specimen viri militaris externo habitu præferendo, in arenam disputaturus cum vno, qui prouinciam prædicandi extra mœnia Antuerpiensia intolerabili temeritatis audacia sibi vindicarat, magno vitæ tuæ discrimine, quanquam exiguo fructu, descendisti. Efflagitat igitur merito hoc indefessum tuum studium, ad promouenda etiamnum omnia quæ integritatem fidei, Ecclesiæque decorem stabiliant, & opprimenda ea quæ ipsis sunt obstaculo generosè adhibitum, vt hoc nostrum qualecunque opus amplissimi nominis tui auspicijs exeat in lucem, eiusdemq; authoramento (quem lecturis omnibus precamur largius adfuturum) transeat cum fructu spiritali. Pater cælestis clarissimam T. R. diu spon-sæ suæ seruet incolumem, alijsque omnibus principibus similem inspirare dignetur mentem, quo paribus sanctimonix & scientiæ ornamentis populo sibi subiecto præluceant. VALE.

Ex Conuentu nostro LOVANIENSI, Septimo Calend. Decemb. Anno 1575.

ORDI-

ORDINATISSIMVS
CAPITVM HOC LIBRO
contentorum cathologus.

CAP.	Pag.	CAP.	Pag.
1	LEX quare nobis præscripta.	9	Deus innibilis aliquibus est apparere dignatus.
2	Quod lex nequaquam sit obseruanda impossibilis.	59	
3	Quare Deus legem tulit, quam à multis non obseruandam præcognouit?	61	10 Diuina essentia tripartita quomodo appareat?
4	Triplex est legis Mosaicæ acceptio, & prima de iudiciali.	62	11 Angelus interdum vice Dei apparet.
5	De ceremonialibus præceptis.	64	12 Spiritus sanctus quomodo se visibilem aliquando præbuerit?
6	De præceptis moralibus.	65	13 Prouidentia an sit? & de ea errores.
7	De mortificatione legalium.	69	13 Ratione & testimonio creature statuitur prouidentia.
8	De similitudine veteris & noui testamenti.	72	14 Scripturarum loca, ac patrum testimonis prouidentiam corroborantia.
9	De differentia vnius testamenti ab altero.	78	15 De eo cum sit prouidentia, cur mali non statim puniantur?
10	Testamentum nouum quando ratificatum & confirmatum.	84	16 De præscientia diuina.
11	Præceptis, num iusti obligentur?	95	17 De diuina dilectione & electione.
12	Præcepta decalogi, an sint indispensabilia?	97	18 De prædestinatione diuina.
13	De discrimine præceptorum & meliorum.	98	19 Quid & quorū sit prædestinatio. Ibid.
14	An operibus charitate formatis, adimplenda præcepta?	98	20 An aliqua sit prædestinationis causa.
15	De distinctione præceptorum Decalogi.	101	21 An prædestinatio sit certa & infallibilis, ita vt nullus prædestinatorum queat damnari?
I. P R A E C E P T V M.			
1	De adoratione diuina maiestatis.	104	22 Prædestinatio an precibus inuani queat.
2	De diuinis neminibus.	106	23 Inquiritur quid operetur prædestinatio qualique fiat ordine.
3	De omnipotentia diuina.	109	24 De uocatione primo prædestinationis effectu.
4	Omnipotentia ex creatione rerum elicitur.	110	25 De iustificatione.
5	Omnipotentia etiam reuocet in rerum conseruatione.	111	26 Quid est iustificatio?
6	Omnipotentia Dei quid utilitatis in nobis operetur?	116	27 In quo consistit iustificatio?
7	De voluntate diuina.	117	28 Quibus via iustificationi sternitur?
8	Deus ubique locorum est presentissimus.	118	29 Iustificatio passim in scripturis Deo attribuitur.
		119	30 Iustificatio etiam fidei adscribitur.
		120	31 Operibus etiam iustificatur.
		120	32 Iustificatio sacramentis quomodo attribuitur.

INDEX CAPITVM.

33 De glorificatione ultimo praedestina- tionis effectus. 121	61 Laudabilis est cultus Deo & sanctis in reliquijs exhibitus. 223	
34 In reprobatione tria includuntur. 124	62 Imaginū cultus nobis debet esse quam commendatiuus. 226	
35 Reprobatio quomodo distribuenda? 125	63 Procellis persecutionū ac Iconoclastarū furoribus exagitata ecclesia semper (ut spūs eius) vixit exierit. 234	
36 Cur vnus a Deo eligatur alter relin- quatur? 126	64 Diluuntur obiectiones circa vnum ima- ginum militantes. 244	
37 Deus an sit reprobationis causa? 129	65 Veneramur Deum & sanctos festorum celebrationibus. 249	
38 Tradere, & Esau odio habere, in sacris litteris quidem? 131	66 Veneramur Deum & sanctos etiam peregrinationibus. Ibid.	
39 Error modernorum haeticorum eli- ditur. 132	67 Honoramus Deū & sanctos supplica- tionibus & circumstationibus. 254	
40 De cultu latræ. 135	68 Honoramus Deū & sanctos luminari- bus & candelarū incensibus. 259	
41 De adoratione humanitatis Chri- sti. 144	69 Honoramus Deū & sanctos genufle- xionib⁹ et capitis apertionibus. 262	
42 De mysterijs sanctæ crucis. 148	70 Primo præcepto non prohibetur sancto- rum inuocatio aut imaginum ve- neratio. 263	
43 Veteris testamenti figura de sacra- mento crucis. Ibid.	71 De idololatria externa. 265	
44 Prophecia de sancta cruce. 150	72 De idololatria spirituali & inter- na. 269	
45 Quomobrem crucis patibulum elege- rit Christus? 151	II. PRAECEPTVM.	
46 Quā varijs modis Ecclesia crucis my- steria nobis inculcare conetur? 154	1 Inramentiū quid & qua requirat. 273	
47 De adoratione sanctæ crucis. 158	2 De periurio. 279	
48 De modernis crucis inimicis. 160	3 De iuramento per Deum, & sacrum eius euangeliū. 282	
49 De cultu gloriose virginis. 169	4 De iuramento per membra Dei. 283	
50 De veneratione & inuocatione san- ctorum. 174	5 De iuramento per falsos deos & crea- turas. 284	
51 Sancti precum nostrarum suffragia co- gnoscunt. 176	6 Crudelis & stulta promissio non est seruanda. 285	
52 Sancti non solum vota cognoscunt, sed precibus adiunare possunt. 178	7 De exigentibus iuramentum. 288	
53 Anima defunctorum hominibus ali- quando apparere possunt. 184	8 De assumptione nominis Domini in familiari colloquio. 289	
54 De diuinis et sanctorū miraculis. 188	9 De voto. 291	
55 De superstitiosis et magicis artib⁹. 196	10 De voto simplicī. 292	
56 De exorcismis & adurationibus dae- monio obessorum. 207	11 De voto solenni baptismatis. Ibid.	
57 Miracula in vno loco magis quàm in alio crescent. 212	12 De voto solenni sacri ordinis. Ibid.	
58 De rebus in memoriam miraculorum suspensis. 213	13 Ratio mutationis habitus in religio- so. 294	
59 Honoramus Deum & sanctos templo- rum adificatione. 215	14 De velo sanctimonialium. 298	
60 Deum & sanctos honoramus altarium erectione factorum. 220	Profes-	

INDEX CAPITVM.

15 Professio qui antiqu⁹ fieri solet? 299	3 A quibus debent parentes filios præ- seruare. 300	
16 De antiquitate vite monastica. 300	4 Parentes quibus debeant filios infor- mare? 373	
17 Professio religionis quomodo alterba- ptismus? 301	5 Pralati & partes spirituales an admiri- tandi? 376	
18 Opus voto elicitorum gratius Deo quàm ex libertate profectum. 302	6 Quales esse debeant pralati spirita- les? 378	
19 De solenni voto obedientia. 304	7 Quales debeat esse pralati cuniles? 335	
20 De obedientia religionis. 306	8 Quali honore sumi pralati prosequen- di? 385	
21 De officio & exercitio religiosorū. 309	9 Pralati quomodo timendi? 388	
22 Quales antiquitus fuerint mona- chi? 310	10 Pralati spirituales non subsunt secu- laribus, sed e conuerso. 392	
23 Monachi an laboribus manuum obli- gentur? 312	11 Pralati spirituales vtrumq; habet gla- dium, id est, iurisdictionem. 395	
24 De solenni voto castitatis. 315	12 Pralati spiritualibus rerū temporalium possessio non est inibita. 399	
25 Castitas quare tanti apud Deum me- riti? 316	13 Quibus electio spiritualium pralato- rum concessa? 400	
26 De virginibus vestalibus. 318	V. PRAECEPTVM.	
27 De claujura sanctimonialium. 319	1 De multiplici homicidio. 496	
28 De periculis castitatis. 324	2 De bello. 412	
29 De solenni voto paupertatis. 224	3 De torneamentis, duellis, & sumam- bulis. 416	
30 De apostasia. 328	4 De inuidia. 417	
III. PRAECEPTVM.		
1 De sabbato iudeorum. 331	5 De ira. 420	
2 De transmutatione Sabbati in diem Dominicum. 334	6 De odio. 423	
3 Dies Dominica quantis prerogatiuis Sabbato praealleat. 336	VI. PRAECEPTVM.	
4 De festiuitatibus iudeorum. 339	1 De fornicatione. 425	
5 De vigilijs antiquitus festis præmis- sis. Ibid.	2 De adulterio. 427	
6 Loco vigiliarum ieiunia quare subro- gata? 341	3 De concubinato. 435	
7 De festiuitatibus Christianorum. 344	4 De incestu. 436	
8 De causa festorum in Ecclesia institu- torum. 347	5 De stupro. 438	
9 Sacris festiuitatibus quid agendi? 349	6 De rapto. 439	
10 Quibus diebus solennibus abstinen- dum? 353	7 De sacrilegio. 440	
11 De coniuijs. 356	8 De peccato contra naturam. Ibid.	
12 De spectaculis. 360	9 De tactibus et osculis impudicis. 443	
13 De ludis. 361	10 De impudicis aspectibus & obscenis colloquijs. 444	
14 De choreis. 363	11 De ebrietate. 449	
III. PRAECEPTVM.		
1 Qui parentes honorandi? 363	VII. PRAECEPTVM.	
2 Obsequia qua parentib⁹ exhibenda? 366	1 Furti descriptio. 451	
	2 De emptione & venditione. 454	
	3 De Monopolio. 458	
	De usu-	

INDEX CAPITVM.

4	De usura.	460	28	De multiloquio.	561
5	De cambijs.	466	29	De murmure.	563
6	De vœtigalibus.	468	30	De suspitione mala.	567
7	De symonia.	471	31	De susurrio.	567
8	De pluralitate beneficiorum.	473	32	De testibus.	568
9	De anaritia.	478	IX. ET X. PRÆCEPTVM.		
10	De restitutione.	482	1	Origo mali vnde?	570
11	De elemosyna.	489	2	Adā quomodo ad peccatū defecit?	574
VIII. PRÆCEPTVM.					
1	De vitio lingua in generali.	496	3	Per Adam in omnes homines peccatum pertransiit.	577
2	De adulatione.	498	4	Filij actualem parentum culpam non contrahunt vt Adā.	579
3	De blasphemia in genere.	500	5	Qualem sustineant pœnam paruuli in peccato originali decedentes?	581
4	De blasphemia in Spiritū sanctū.	503	6	Quid concupiscentia & peccatum originale?	583
5	De prauo consilio.	506	7	Concupiscentia & peccatum originale an sit in carne vel anima, & quomodo?	585
6	De contentione.	508	8	Concupiscentia circa qua versetur?	589
7	De contumelia.	509	9	Concupiscentia est in paruulis non renatis peccatum.	592
8	De conuicio.	510	10	Concupiscentia post baptismum non est peccatum.	595
9	De derisione bonorum.	511	11	Erronea Lutheri de concupiscentia eliditur sententia.	598
10	De detractione.	513	12	Concupiscentia venenū & externi operis malū quādo plura peccata?	601
11	De seminantiis discordiam.	517	13	Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris.	602
12	De heresi.	519	14	Animum his duobus mandatis nedum manum exactissima opera restringere incumbit.	604
13	Quid heresis quib; heretici.	520	15	Quam grande piaculum sit ignorare preceptorum decalogum?	607
14	Heresis sicut semper fuit, ita nunquam non erit.	521	16	Quanta industria iussa Dei capeffenda?	609
15	Heresis quid generet?	525	17	Opera preceptis obseruandis necessaria quales requirant circumstantiarum conditiones?	611
16	Qua pena heretici exterminandi?	523			
17	De falso hereticorum martyrio.	528			
18	Qua pena fautores istorum puniendi?	535			
19	Qua pena domini ferendi extirpationem minus cordi habentes?	537			
20	Qui relapsi sint censendi?	540			
21	Qualiter ab heresi resipiscentes recipiendi?	541			
22	De officio inquisitoris heretica prauitatis.	546			
23	Hypocritis.	550			
24	De iactantia.	552			
25	Temerarium iudicium.	553			
26	De maledictis.	556			
27	De mendacio.	558			

CATHO-

CATHOLICA PRÆCEPTORVM DECALOGI ELVCIDATIO, optima Methodo locorum communium distributa.

Lex quare nobis prescripta.

CAPVT I.

EX est sententia, qua recta præcipiuntur, & mala vitantur: vel, Lex est constitutio eorum quæ promouent communitatem, quatenus bono sine potiatur, per ipsum exposita, cui ordinaria cura est commissa. Quæ descriptiones erui possunt ex Aug. Et Institutionibus de Iure Naturali. §. Sed & quod principi. Permittuntq; prima partitione bimembrem sectionem, secundum eundem beatum August. Nam vna dicitur temporalis, altera æterna. Temporalis est, quemadmodum idem doctor eo loci demonstrat, quæ quamuis iusta sit, cõmutari tamen per temporum interualia iuste potest. Æterna verò describitur ab eodem esse ratio diuina, vel voluntas, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. Hæc diuiditur in Naturalem, & Scriptam, vt luculenter docet sanctus Ambros. Naturalis est, non literis exarata artificum, sed cordibus impressa mortalium, singulorumque pectoribus insula, iuxta illud Pauli Apost. Naturaliter gentes quæ legis sunt faciunt. Nec opinio illam docuit, sed quædam innata vis interuit, qua inclinatur homo, ad actus necessarios, in finem naturalem conducentes. Estque lumen vultus tui Domine, quod Propheta Regius, super nos signatum asseruit, quo discernere bonum à malo consueuimus, secundum D. Thomam. Nec characteribus forintecus scribitur, nec aliquo lectionis strepitu percipitur, sed profluio quodam Naturæ fonte, in singulis exprimitur: Estque sine fraude, consors iustitiæ, expers iniquitatis, nullos honores sibi arrogat, præferre se alteri ignorat, vindicare se nec vult, nec potest. Verum hanc ingenitam legem & naturalem dirupit Adam, quādo voluit sibi arrogare, cinis & puluis, tantum dignitatis fastigium, vt esset omnium plasmatorum quāndus: itaque per inobedientiam offensam traxit, qui si iussis cælestibus paruisset, & dictamini rationis obtemperasset, prærogatiuam incorruptæ naturæ arque ingenitæ sibi innocentie posteris suis referuasset, ac transmississet. Cùm autem per inobediētiam prærogatiua Naturalis

Lex quid.

Lib. 83. quæst. 31.

Lib. 1. de lib. arbit. ca. 6.

Diuisio Legis. Lib. 22. contra Faust. Manic. cap. 27.

Subdiuisio. Lib. de fuga seculi cap. 3.

Roman. 2.

Psal. 4.

In scripto 4. dist. 33. q. 1.

Prior causa. laia Legis.

A Legis

Legis corrupta ac interlita esset, Scripturæ Legis administratum existimatum fuit necessarium, ut vel partem haberet, qui vniuersa amiserat; & cui perierat quod nascendo assumpserat, discendo saltem laborioso conamine cognosceret & custodiret, quod peccatum obnubilaret. Simul etiã, quia causa deiectionis eius, superbia extirpit, quæ innocentie successit, propterea operæpretium fuit talem ferre Legem, quæ Deo subditum rursus & subiectum redderet, vt inquam per Legem disceret, cui reuerentiam & obedientiam exhibere deberet, quoniam sine Lege peccatum nesciebatur, teste beato Paulo Apost. Quo fiebat, vt minor esset culpa, vbi transgressionis, propter offuscationem Legis Naturalis, erat ignorantia: teste B. Ambrosio, lib. 5. Hexameron. Item August. lib. 5. contra Iulianum. Necnon sanctissimo patre Hieron. lib. de mansionibus, qui ibidem complures latæ Legis rationes assignat: Quarum prima est, vt dum iustitiam Dei ostendat, suæ vnumquemque iniustitiæ admoneat, certiore faciat, conuincat denique ac condemnet. Est namque instar speculi cuiusdam, in quo nostram impotentiã & iniquitatem, præterea ex vtraq; maledictionem contemplantur, quemadmodum enim oris nostri maculas, speculum nobis representat: ira ipsa Lex, nostræ cõuersationis reflexos calles, manifestat. Vel, sicut candelæ cauernosos præcipitiorum anfractus, cuiusmodi facit: haud secus ipse Decalogus, est nobis candelabrum, teste August. lib. de symbolo ad catechumenos, quo recti trinitatis ad vitam ducentis certiores effecti, inoffenso pede currimus in semita mandatorum Dei. Postremo, Lege instrui-mur, vt qui nulla iusti rectique cura, nisi coacti tanguntur, dum audiunt diras in ea sanctiones, saltem formidine pœnæ coërceantur. Quando enim tanquam iniecto freno, manus ab exteriori opere præcepta continent, prauitatem intus non cohibent, quam alioqui petulanter effusuri erant, ex quo nec meliores quidẽ sunt, nec apud Deum iustiores, nam tamen vel terrore, vel pudore, quibusdam quasi cancellis conclusi ac impediti, exercere non audeant, quod anime cõceperunt, nec suæ libidinis furias palã efflare; cor tamen non habent cõpositum ad timorẽ, & obediẽtiã Dei: imò quò magis sese retinent, eò fortius intus accendantur, feruent, bulliunt, parati quiduis facere, & quouis prorũpere, nisi hic timor Legis, aut Mundi pudor obstaret: Nec id solum, sed Legẽ quoq; pessimẽ oderũt, & Deum legislatorẽ, execratur, vt eum si possint, maximẽ velint tollere, quem nec recta iubentẽ, nec suæ Majestatis cõtemptores vlciscẽtẽ ferre possunt. Alijs quidẽ obsecrari, alijs clarius, omnibus tamen nõdum regeneratis hic sensus inest, vt nõdum voluntaria submissione, sed iniuri tantum, timoris violẽtia ad Legis studiũ trahantur, secundũ Ambros.

Vnde

Vnde crescit culpa cum proditur nec cauetur. Vetum enim-vero quomodo bonũ potest esse mandatum, quod nihil mihi fructus adferat, quin potius mors sit? nõ certũ est quod mors mihi accessit, dum quod facio, agnosco peccatum. Quid miraris, inquit Ambrosius, si quibusdã Lex mortis sit, cum mortis sit & Domini Saluatoris Adnerus, per quẽ redempti sumus? Etenim sicut cognitio venenatorum poculorũ, cõsummat ad disciplinam medicinæ, sic diuinum Mandatum ad vitam æternam. Sicut autem ei qui malè vitur noxijs potionibus, cognitio earũ in malum vertitur & periculum, & quo magis venena cognouerit, hoc se intelligit amplius periclitari: sic forma Mandati, ijs qui vel demõstrata atq; interdita peccata vitare non possunt, nec volũt, mortis occasus est. Sicut ergo bonam antidorum, imprudenti & intemperatũ non bonum: sic bonũ Mandatum, intemperanti nõ bonum est. Qui autem per Spiritus directionẽ obtemperare parati sunt Legi cordibus fidelium inculpte, necnon literis expressæ, bifariã adhuc in Lege proficiunt. Est enim illis optimum organũ, quo melius discant, qualis sit Domini voluntas ad quã aspirant, atq; in eius intelligentia confirmantur. Vt, si quis seruus, iam ita sit toto animi studio cõparatus, vt domino suo se approbet, necesse tamen habet mores domini explorare accuratius, & obseruare ad quos se cõponat & accõmodet. Nec se quispiã nostrum ab hac necessitate eximat, nemo enim eo sapientiæ adhuc penetravit, vt nõ possit ex quotidiana Legis eruditione nouos facere progressus, & puriorẽ diuinæ voluntatis notitiã. Deinde quia non sola doctrina, sed exhortatione quoq; indigemus, hanc vtilitatem ex Lege etiam capiet seruus Dei, vt frequenti eius meditatione exciretur ad obsequium, in eo roboretur, vt à delinquẽdi lubrico detrahatur. In hunc enim modũ Sanctos instare oportet, qui secundum Spiritũ quantalibet alacritate ad Dei iustitiam contendant, carnis tamen ignauia semper oneratur quo minus legitima promptitudine pergant. Huic carni Lex flagrum est, quo instar tardi asini ad opus vrgetur: imò spirituali homini, quia nondũ carnis mole expeditus est, assiduus aculeus erit, qui desidẽre illũ non permittat. Nimirum in hunc vsũ respiciebat Dauid, cum insignibus illis encomijs Legẽ celebraret, Lex Domini immaculata, conuertens animas, iustitiæ Domini rectæ iustificatæ corda, præceptũ Domini lucidum illuminans oculos, &c. Er: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumẽ semitis meis, ac innumera quæ toto illo Psalmo profequitur. Quibus ostendit Propheta, quãta cum vtilitate, Legis sũc lectione, erudiat Dominus eos; quibus intus obsequendi promptitudinem inspirat: nec sola præcepta attripit, sed rebus annexam gratiæ promissionem, quæ sola facit, vt quod amarum est dulcescat.

A 2

Quid

Po.terior data
Legis ratio.

Roman. 7.

Epist. 71. ad
Trenam.

Cap. 9. Et ca.

70. lib. 1. 1. 1. 1.

Manfione duo-
decima.

Similitudo.

Alia similitu-
do.

Cap. 18.

Psalm. 118.

Lib. 1. de La-
tib. cap. 4.

Lex quomodo
nobis mors est.

Similitudo.

Prodest Legẽ
cognitio.

Similitudo ad
flagrum sumpt.

Alia simili-
tudo.

Psalm. 118.

Psalm. 118.

Nillum præ-
ceptis, est nobis
impossibile.

Quod Lex nequaquam sit seruata impossibilis.

CAPVT II.

EX his omnibus, quæ modò dicta sunt : satis luculenter apparet, quàm impudenter Caluinus accuset legem impossibilitatis, quasi e minus valeamus spectare appostas promissiones, non tamen fructum ex ijs aliquem colligere. O inauditam callidi serpentis astutiam ! ô damnandam versipellis persuasionem ! Fidem corrumpendo excussit, etiam operum impossibilitate homines à Legis implentione deterret, Et dum Legem latam negare nequit, vt homines ignauitæ deditos reddat, suæque salutis extorres, Deum accusat, quando iugo impossibili nos non tam onerare, quàm opprimere fatagit : Sed Christus obstruit os loquentis iniqua, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos : tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Si dicat Christus iugum suum esse leue, quare tu Caluine fingis laborem in præcepto ? Præterea Ioannes * pronuntiat quod mandata Dei non sint graua . Et : Præceptum quod dedi vobis, non longè est à vobis . Certè si præcepta non sint longè à nobis, secundum testimonium ipsius Moylis, nec graua, secundum sententiam Ioannis, nullo modo possunt dici impossibilia secundum errorem hæretici . Execramur, inquit D. Hieron. eorû blasphemiam, qui dicunt aliquid impossibile à Deo esse præceptum. Et multa præcepta Dei imbecillitate sua, non Sactorum vitibus, æstimantes, putant esse impossibilia . Sciendum est Christum non impossibilia, sed perfecta præcepisse, cui consentanea est D. August. sententia : Impossibile Deus, inquit, non potuit imperare, quia iustus; nec damnaturus est hominem pro eo quod vitare non potuit : quia pius est . Eandem videre est sententiam lib. de Spiritu & litera . Christus insuper clarioribus verbis admonet, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, insinuans sine mandatorum obseruatione, neminem ad vitam illam beatam admittendum. Constat autem iustos ex hoc corporis tabernaculo commigrantes, Cælestia capessere Regna, secundum August. Requiem, inquit, quæ continuò datur post mortem, si ea dignus est, tunc accipit quisq; cum moritur . Et Paulus : Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem habemus ex Deo, non manufactam, sed æternam in cælis. Tales igitur seruarunt mandata, absq; quorum obseruatione ad beatitudinem non potuerant peruenire, & proinde liquido constat nihil nobis per gratiam sanatis impossibile præceptum: nam etsi lex sit onus, est tamen leue: etsi sit iugum, est tamen suauis, quemadmodum pulchrè declarant

Lib. 2. Instit. Christi. cap. 7. sect. 3. & 5. Caluinus plurimùm fallitur.

Matth. 11.

* 1. Ioan. 5. p. Calm 93. Deuter. 8. In expositione Symb. ad Damasum Papam. Super 5. cap. Matth. Serm. 61. de temp. Cap. 36. Et q. 140. super Exod. item de nat. et gra. cap. 43. Et beatus Basilius de dilectione inimicorum. Rursus D. Chrysof. li. de cõpunc. cordis. Match. 19. Tract. 49. in Ioanem. 2. Corinth. 5. Apia cõparatione, ostendit præcepta non esse graua reputanda. Match. 11.

rant Chrysof. super Matth. Ambros. lib. de Helia & Teiunio, ac August. Est enim, inquit Bonauent. non onus onerans, sed alleuians: sicut pennæ in auibus, quæ licet in se alicuius sint grauitatis, tamen alarum pennatarum remigijs ad altiorē aeris regionem eleuantur: & sicut rotæ in curribus, quæ licet permagnoe sint & crasse in se, tamen cursum inutile lignum, quasi quatuor pedibus, faciunt expeditum : ita licet Lex alicui grauis videri possit, eam tamen custodientibus, est causa salutis . Hinc Concilium Trident. Si quis dixerit, Dei præcepta etiam homini iustificato, & sub gratia constituto, ad obseruandum impossibilia; anathema sit.

Homil. 39. Cap. 22. Senm. 48. de sep. & 61. ad frat. in eremo Lib. 4. Sent. dist. 1. q. 1. Ses. 6. can. 18

Quare Deus legem tulit, quam, à multis non obseruandam, præcognouit? CAPVT III.

Im præsentiarum occurrit inquirendum, quid causæ fuerit, quare Deus homini Legem tãquam mûscipulam parauerit, qua ipsùm capiendum & superandum non ignorauit? Pius enim pater, nunquam permittit filium ingredi bellum, quo præcognoscit ipsùm esse interficiendum: nec pastor bonus, committere solet ouem lupis deuorandam. Et: Si perierit filius panem, nunquid porrigit lapidem ei? aut si piscem, nunquid serpentem dabit illi? Si ergo non der filio serpẽtem, ne eius toxicum sit mortis occasio, nec Deus præcepta præscribere debuit (vt videretur) quibus occasione mortis permultis ministraret. Sed notadum est, quod quanquam sit piissimus pater, & pastor optimus, nihilominus tamen est iustissimus, ideoq; paterna pietas, iustitiæ decorem non excludit. Pieratis certè fuit, proponere aliquid homini, quo occasionem haberet præmiandi, quem constaret iniurta negotia fideliter executum, præmiũ quæ suspendere, quo legitime certantes coronaret, teste beatissimo Patre Aug. Et cum sic res Deus instituerit quas condidit, vt eas proprios motus agere sinat, hominem tamen in libertate arbitrij, & in manu consilij sui reliquit, vt ageret quod veller, sive bonum, ad præmium, sive malum, ad pœnam . Nec Deus fuit improuidus, nec futurorum lapsuum credendus est fuisse ignarus, vt criminatur Manichæus secundum August. Nec etiam existimandum est aliquid in opere Dei esse quod indigeat alterius malo, quo ad bonum proficiat, secundum eundem lib. 11. de Genesi ad literam. Quia quadruplex reperitur ratio, quare legem non ab omnibus obseruandam præsterit. Prima ratio est inscrutabilis, Quia expressè testatur August. se altitudinem diuini consilij in hoc argumẽto penetrare non posse. Secunda, Permissit lapsum hominis, vt demonstraret naturam animæ rationalis, non in sua nobilitate gloriari, sed Deo sub-

5

5

Luc. 11.

Lib. 7. de ciuit. Dei, ca. 3. Et lib. de natura boni, cap. 34. & 35.

Lib. 2. cõtra Faust. cap. 4. Cap. 11. Quadruplex est ratio lata Legis. Lib. præmissio cap. 4.

Cap. 21.
Cap. 35.

diram esse debere, vt clarissimè docet D. Aug. lib. 2. de peccatorum meritis & remis. Et de natura boni. Tertia, Vt ostendatur quantum eius gratia præstare possit, quæ de tam damnata propagine, tam copiosum Christiani populi numerum colligit, vt inde suppleat & restauret partem, quæ lapsa est, angelorum; ac sic illa dilecta ciuitas, & superna Hierusalem non fraudetur suorum numero ciuium, quin & fortasse vberiore læteret consortio, teste August. Quarta, Legem tulit, & hominem peccare permisit, vt ex lapsu hominis, maiora eliceret bona. Hæc siquidè ratione, homo maioribus, ac cumulationibus charismatum donis, est affectus. Christi namq; passionem, Martyrum palmas, Virginû aureolas nequaquam habuisset, nisi Mundus peccatis tâquam quibusdam flagellis contractus fuisset, vnde quodâ modo Mundus in hoc rerum statu pretiosior esse potest, quàm in statu primordiali fuisset, quemadmodum indicat D. Bonauent. commodo satis exemplo. Cyphus crystallinus, inquit, est quidem secundum se pretiosus, tamen si ob rupturam aliquo lapsu sequentem annulo circumligetur argenteo vel aureo, multo pretiosior erit quàm prius, Facilis est applicatio. Malos deniq; esse permisit, quia præsciuit quibus bonorum visibus eos applicaret, secundum August. Item alio in loco paulò explicatus: Ne putetis, inquit, gratis malos esse in hoc Mundo, & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus ideo viuut vt corrigatur, aut ideo viuut vt per illum bonus exerceatur. Et Ioan. Damasc. Et si illos quibus præsciuit malos Deus non creasset, tunc malum hominis, vinceret Dei bonitatem. Nam præcognitum malum, prohiberet ipsius productionem, ex sola Dei bonitate proficiscentem, quod est absurdum & impium: cum potius ediuersò, Sapientia vincere debeat malitiam, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.

Triplex est Legis Moysaica acceptio, & prima de iudiciali.

CAPVT IIII.

Deuter. 4.

E Loquijs sacris edocti, cognoscimus triplex esse Legis Moysaicæ discrimen, sic enim legimus: Decem verba scripsit Deus in duabus tabulis lapideis, Moysi q; mandauit in illo tēpore, vt doceret populum Cæremonias, & Iudicia, quæ facere deberent in terra quam possessuri erant. Et: Hæc sunt Præcepta (vbi nomine Præceptorum intelliguntur Moralia) Cæremoniarum atq; Iudicia, &c. Ista autem Iudicialia præcepta erant super causis & cōtrouersijs inter homines, & super voluntarijs eorum cōtractibus, ac vt vno verbo omnia dicam, super omnibus pertinētibus ad populi illius regimen & directionem, quomodo Ezechiel inter reliqua dicit, Si iudicium

Cap. 6.
Iudicialia præcepta, quid?

Cap. 22.

diciū verum fecerit inter virum & virum. Huiusmodi, inquam, præceptorum obligatio e: ar constituta principali ratione, non ad figurandum, seu ad aliquid significandum, sed ad pacificum illius populi statum conseruandum, secundum regulam æquitatis, & iustitiæ rigorē. Tameñ ex consequēti etiam huiusmodi præcepta quædam figurabāt, in quantum totius populi illius status præceptis talibus disponendus fuerat propheticus, teste Thoma. Istud autem Præceptum quatuor ordinibus secundum eundem, peragebatur: quorum, primus, cōtinet Præcepta ad institutionē principū pertinentia: Secundus, erat ciuium ad inuicē certis quibusdam plebiscitis colligatorū: Tertius, respiciebat extaneos, ita vt arma hoc præcepto assumerent, loco & tempore, contra hostium truculentiam rabiem, classicumq; canerent. Quartus, domesticam, rei familiaris, respiciebat, conuersionem. Quæ autē, & quot sint Præcepta Iudicialia, qualiq; ordinētur ratione, expetere licet, ex præfatæ quæstionis artic. primo. Hæc iam sunt mortua & obsoleta, quia non habent iam vim obligandi, nequaquam tamē sunt mortifera: si enim Princeps aliquis ordinaret, & in regno suo statueret ista Iudicialia, oculū pro oculo, dentem pro dente, & similia, obseruari; nō peccaret, nisi fortassis hoc modo obseruarentur, vel obseruari præciperentur, hoc noui testamēti tempore, tanquā vim habentia obligandi ex Veteris Legis institutione: talis enim intētio esset mortifera, non enim instituta sunt potissimū ad figurandum, sed ad disponendum illius populi statum, qui ordinabatur ad Christum, ideoq; illius populi per Christi Aduentū statu murato Iudicialia Præcepta obligandi vim deposuerunt: Lex siquidem fuit pædagogus, ducens ad Christum, secundum Paul. Si autē Principis autoritate rursus instituerentur, eorum obseruatio absolute nō præiudicaret Fidei veritati, nō enim demonstrant Præcepta Iudicialia principaliter Christi Aduentum. Si autē intentio obseruādi, procedat ex obligatione Veteris Legis, præiudicaret veritati Fidei, quia per hoc concluderetur, quod status prioris populi duraret, & per consequēs Christus nō venisset, qui est benedictus in secula, Amē.

De Cæremonialibus Præceptis.

CAPVT V.

Præcepta Cæremonialia sunt, quibus homines instruuntur in ijs quæ pertinent ad cultum Dei, iuxta illud, Esto populo in his quæ ad Deū pertinent, ostendatq; populo Cæremonias, ritumq; colēdi, & honorādi ipsum. Cum enim homo sit compositus ex anima & corpore, vt inque debet Dei cultui mancipari, quocirca offerūt sese interiores actus: vt sunt, credere, sperare, diligere, quæ non præcipiuntur, quia Lex non imponitur nisi subditis: cum autem prima hominis

A 4 subie-

I. 2. quæst.
I 04. art. 2.
Art. 4.
Iudicialis Lex
4. absoluebat-
tur,

Iudicialia, quo
modo seruāda,
quomodo etiā
obsoleta.
Deuter. 25.

Galac. 3.

Exod. 8.

subiectio ad Deum, fiat per fidem; secundum illud Apostoli, Accedentem ad Deum oportet credere: ideo fides præsupponitur ad Legis præcepta secundum Thomam, Nisi enim iam homo crederet & speraret, frustra præcepta audiret, & obseruaret. Alia sunt exteriora opera, quibus homo Deo subditur, eiusque seruitio se mancipiarum profiteatur, & hoc varijs modis: Primo, Sacrificijs, quæ erant oblationes, quibus homo proteftabatur se omnia à Deo possidere, illisque omnia esse ascribenda, quemadmodum docetur 1. Paralip. 29. Hac ratione, sacrificium appellari potest omnis oblatio, quæ offertur Deo, in recognitionem supremi dominij, vt solutio primitiarum, Exod. 22. Pfrimitias non tardabis offerre: sic solutio decimarum Deut. 12. de quibus Concilium Lateranense 2. sub Alexandro tertio celebratum. Concil. Trident. August. Iosepho lib. 20. antiquit. Et Thoma, Et qui decimas euolutis temporibus prætare recusant, cum Caim supremum Dei dominium, à quo omnia procedunt, negare probantur, Ser. 215. Ex debito enim requiruntur, & qui dare noluerint, res alienas inuadunt, vt allegatur decima sexta quæst. 1. cap. Decimæ. Triplex autem veteribus erat sacrificium, videlicet, Holocaustum, quod in diuinæ maiestatis gloriam & honorem totum cremabatur, quemadmodum declarat D. August. & figurabat Christi sacrificium, qui tradidit seipsum pro nobis, Secundum sacrificium erat Hostia pro peccato, quod offerebatur ad consequendam peccatorum remissionem, cuius vna pars in gloriam Dei relata comburebatur, altera in vsum sacerdotum committebatur, ad signandum, quod expiatio peccatorum fieret ministerio sacerdotum, cui iam succedit Pœnitentiæ Sacramentum. Tertium sacrificium erat Hostia pacifica, quæ in gratiarum actionem, Deo referebatur, huius vna pars cremabatur, secunda, cedebat vsui sacerdotum, tertia, erat vsui offerentium, ad demonstrandum quod salus hominis procedat à Deo medijs ministris, & cooperantibus, qui saluantur, hominibus, teste Thoma. Deinde erant prisca Patribus etiã Sacramenta, quibus Deo consecrabantur, quorum quædam, sacerdotes concernebant, sicut vnctio, quædam verò vniuersum populum, sicut circūcisio, & agnus Paschalis. Ista Cæremonialia Præcepta, geminam habebant institutionis causam, vnam literalem, alteram figuralem. Literalis sensus Solennitatis Paschalis, erat, in commemoracionem mirabilis exitus Israël de Aegypto. Figuralis causâ, erat, ad præfigurandum mirabilem exitum de tenebris peccatorum per Christum Agnum Dei, secundum Irenæum lib. 4. aduersus hæreses. Et Thomam 1. secundæ sūsus hæc sequentem. Sic duplici de causâ sacerdotes Aaronici, sacrificia litabant, Priori, ne deprauatis Aegyptiorum moribus cor-

rupti,

rupti, ad idolorum eorum culturam desueret, quocirca permittit Deus immolare, non tamen abique discrimine omnia omnibus, sed sibi soli vero Deo, Aegyptiorum quoque Deos offerre præcepit. Olim siquidem Aegyptij deos sibi bouem, capram, columbam, turturam, & eius generis alia vendicabant, vt iam tali pharmaco expertissimus medicus, Iudaorū paroxismo, Aegyptiaca familiaritate contracto, succurreret, causâ immolâ sacrificare indulsit, ea tamen, quæ pridè tanquam Deos cum Aegyptijs coluissent, vt probè Numen nequaquam esse cognoscerent, quod tanquam victimam vero Numini mactassent. Ideoque illos suis illis carnibus abstinere voluit, quia nimis mirum huic solis, Aegyptij, vescerentur, teste Theodoro lib. 7. Græcarum affectionum, quod alijs bestijs tanquam dijs suis parcerent. Hac ratione diuinum eloquium præcepit, vt non dijs gentium dæmonijs immoletur, sed soli Deo viuo & vero, nõ quoduis animal, sed certa ordinatione decretum, mactetur. Altera ratio est, quia sacrificia illa figurabant, & quoridie altis quasi vocibus personabant, Vnicum futurum sacrificium, teste Augustino de fide ad Petrum. Nam omnia sacrificia Veteris Legis referebantur ad vnum Nouæ Legis, quod est Singulare & Præcipuum Sacrificium, quemadmodum docet Paulus: Dicit enim omnia illis in figuris contigisse. Nec istæ Cæremoniales Leges poterant aliquem à peccatis liberare, aut remissionem eorum imperare: si enim data esset lex, quæ posset iustificare, frustra Christus mortuus esset. Impossibile siquidem est, secundum eundem Apostolum, sanguine hircorum aut vitulorum auferri delicta, quare non iniusto titulo, appellantur, vacua & egena elementa. Erant tamen immunditiæ corporales, quæ cõtingebant vel attractu lepræ, aut cadaueris; ab hac immunditia habebant virtutem emundandi, sicq; est Paulus ad Hebr. 9. intelligendus, quando dicit, sanguinem hircorum & vitulorum inquinatos sanctificare. Cùm autem ista præcepta ordinentur ad cultum Dei, & ad figurandum Christum, de quo hocce tempore aliter credimus quàm patres Veteris Legis, qui fide opinabantur eum aliquando venturum, quem nos humanatū venisse iam dudum gaudemus, teste Irenæo lib. 4. aduersus hæreses. Et August. lib. 2. de nupt. & concupis. Itaq; Cæremonia debent mutari, vt Circūcisio in Baptismum, secundum Apostolum: Circūcisi estis, inquit, circūcisio non inanu facta, in expoliacione corporis carnis, sed in circūcisioe Domini nostri Iesu Christi, cõsepulti ei in baptismo. Et ad Galat. 5. Si circūcidamini, Christus vobis nihil proderit. Istud eruditè simul & pulchrè docet Ambr. lib. de Abrahâ, necnon epist. septuagesima septima ad Constantium. Quin & Baptismum suo tempore subrogandū, præuidit Dauid Propheta,

A 5 eodem

Leui 1. 2. &c.

Dicitur an-

mâia, duplici

causâ immola-

ri, Deu, 2. pia-

cepit.

Dij Aegy-

ptiaci.

Nullus cami-

bus, Iudæi non

vescuntur.

Altera, Sacri-

ficioium ratio.

Cap. 21.

Hebr. 10. &

1. Corin. 10.

Galat. 2.

Hebr. 10.

Qualis ener-

gia, & effica-

cia cæremonia-

rum.

Galat. 4.

Pauli senten-

tia declarat.

Leuit. 2. 2.

Vna est fides

Noui & Vete-

ris Testa-

menti.

Cap. 28.

Cap. 12.

Colos. 2.

Cap. 4. Et

Epist. 72. quæ

est ad Irenæum.

Cap. 11.
Sabbathum, mu-
tatum in Do-
minicam.

1. 2. quæst.
103. art. 3.

Coloſ. 1.

Cæremonia,
habuerit, ſpe-
ciem umbræ.
Matth. 27.

Luc. 16.

Cæremonia,
quare inter-
dum mutatur.
Hom. 17. ſuper
Matth.

Actor. 15.

Diligitur ob-
ſeruatio contra
ceſſationem Cæ-
remonialium.

codem teſte lib. Apologia: Dauidis. Sic quoque Sabbathum, quod ſignificabat primæ creationis requiem, tranſlatum eſt in diem Dominicum, in quo commemoratio fit nouæ creaturæ per Chriſti reſurgentis nouitatem, ſicq; de reliquis feſtis, de quibus ſingulis, fuſiorem licet repetere tractatū apud D. Thom. Cū ergo iſta Legis inſtituta quibuſdam quaſi velamentis, adumbrarint, veritatem futuram, & quibuſdam quaſi typis, figurarint, Chriſtum venturum; merito ceſſare iubentur, ne iudaizantes Chriſtum veniſſe negare videamur. Sicut enim veteri populo inane præbuiſſet ſpectaculum, niſi mortis & reſurrectionis Chriſti virtus illic monſtrata fuiſſet; ita niſi ceſſaſſent, decernere hodie non liceret, quoruſum fuiſſent inſtitute. Ideo Paulus, vt eorum obſeruationem non ſuperuacua modò, ſed noxiam quoque eſſe prober, vmbraſ fuiſſe docet, quarum nobis extrat in Chriſto corpus. Videmus, inquam, vt in earum abolitione melius præfulgeat Veritas, quam ſi adhuc procul & quaſi obtento velo, Chriſtum, qui palam apparuit, figurat: ideo & Chriſti morte velum tem- pli in duas partes ſeiſſum, cecidit, quia nimirum, viua & expreſſa imago cæleſtium bonorum, in lucem prodierat; quæ obſcuris tantum lineamentis inchoata fuerat, vt docetur ad Hebr. 10. Huc pertinet dictum Chriſti, Legem & Prophetas fuiſſe vſq; ad Ioannem, ex eo Regnum Dei ceppiſſe euangelizari, Non quod prædicatione, quæ ſpem ſalutis & vitæ æternæ continet, priuati fuerint ſancti Patres, ſed quia procul, & ſub vmbraſculis, intuitu ſunt dūtaxat; quod hodie in plena luce proponitur. Nec valemus Deū in ſimulare incoſtantia, aut vanitatis, dicendo, Sacrificia & reliqua Veteris Legis inſtituta, ſi bona, quare mutata? ſi mala, quare inſtituta? quia ſecundum Chryſoſt. in verba illa, Eſt eſt, nō non. Et Auguſt. epiſt. 5. quæ eſt ad Marcellinum, Non eſt incoſtans aut mutabilis homo, ſi aliud mane, aliud veſpere, illud hoc menſe, illud autē alio menſe vel anno præcipiat: Ita nec Deus mutabilis eſt cēſendus, quod diuerſis tēporum ſpatijs, diuerſa ſeruitutis, requirat, officia. Nec his obſtat Scriptura, Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, aiunt Apoſtoli, nihil vltra imponere oneris quā hęc neceſſaria, vt abſtineatis vos ab immolaris ſimulachrorū, & ſanguine, & ſuffocato, quoruſum aliqua pertinet ad Cæremonialia, nepe abſtinere à ſanguine. Quia Apoſtoli non prohibuerunt hęc ad obſeruandas Cæremonias Legis, ſed ad hoc ſolum, vt poſſet coaleſcere mutua, Iudæoruſum & Gentium ſimul habitantium, conuerſatio. Iudæis namq; propter aliquā conſuetudinem, ſanguis & ſuffocatus erat abominabilia, & comectio idolis immolarorū, poterat Iudæis generare ſuſpicionem reſertus ad idololatriam. Ideoq; iſta fuerūt prohibita, pto tempore illo, in quo de nouo oportebat cōuenire Iudæos

Iudæos cum Gentibus. Proceſſu autem temporis, ceſſante cauſa, ceſſare debuit effectus, potiſſimum, quando Paulus & Chriſtus docuerint, quod intrat in os non inquinare hominem, ſi cum gratiarum actione percipiatur.

De Præceptis Moralibus. CAPVT VI.

HAcc ſunt præcepta Legis Naturæ, non ad figuradum ordinata, ſed ad conſequendam & conſeruandam Dei & hominum amicitia inſtituta, ſecundum Thomam. Quemadmodum enim intentio legis humanæ, vergit vt faciat amicitiam hominum ad inuicem, teſte Auguſt. Haud ſecus intentio Legis diuinæ eò tendit, vt amicitiam conſtituat hominis ad Deum. Vos amici mei eſtis, inquit, ſi feceritis, quæ præcipio vobis. Cū autē ſimilitudo ſit cauſa amoris, iuxta illud: Omne animal diligit ſibi ſimile: res fieri non ſinit eſſe amicitiam hominis ad Deum, qui eſt oprimus, niſi homo efficiatur bonus. Sancti eſtote, quoniam ego Sanctus ſum, Bonitas autem eſt virtus, quæ bonum efficit habentem, ideo operæpretium fuit, dare hominibus in antiqua Legge præcepta de actibus virtutum, quæ appellatū moralia, quod bonis moribus conducant. Plurimum tamen diſcrepan à Cæremonialibus & Iudicialibus, quia hæc, ex inſtitutione extrinſeca obligadi vim (vt pote ante expreſſam inſtitutionē indifferentia) nanciſcuntur, nec peccatū incurrebat ante expreſſam inſtitutionē, qui ea vel ſeruaret, vel nō ſeruaret, teſte Tho. nec ſequitur Naturā, nec extiterūt ab exordio Nature creatæ, nec etiā erunt perpetuis tēporibus duratura, ſed per Chriſtum euanida futura, ita tamen vt ea impleter, & in poſterum aboleret. Moralia verò ex dictamine rationis naturalis procedunt, ideoq; non ſunt indifferentia, ſed obligandi poteſtatem habuerunt, etiam antequam viuæ vocis oraculo, promulgarentur; nec obligare deſtinent, quia manente Natura & ipſa manent. Sciendum eſt tamen, Legem antiquam, fuiſſe abolitam, & extinctam, Abolitam, inquam, omnino totam, quantum ad vinculum obligandi, quod Lex illa habeat ex inſtitutione, vel ipſius Moyſis promulgatione, ſue Cæremonialia ſpectes, ſue Iudicialia, ſue etiā Moralia, quicquid enim eſt Moyſis, in hoc inſtitutionis genere, vel publicationis abrogatum eſt. De tota ſiquidem Legge ſimpliciter ait Paulus, Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt vt Legis tranſlatio fiat. Et alibi pronūtiat Legem euacuata, per gloriam Chriſti. Niſi quod cum tria ibi fuerint præceptorum genera, Moralia tanquā ius Nature, quod vniuerſum orbem ſemper obligat, iuſſa ſunt denuò, explicatiuſque per Chriſtū ſancita, teſte Aug. & Lactantio Firmiano. Quemadmodum prophetauerat Michæas, Lex de Syon proficiſcet, & ſermo Domini

1. Timoth. 4.
Matth. 15.

1. 2. quæſt. 99
art. 2.

Lib. 4. Cimit.
De cap. 4. Et
Serm. 31. ad
ſtantes in ere.
Ioan. 15.
Similitudo, eſt
cauſa amoris.
Eccleſ. 13.
Leuit. 19.

1. 2. quæſt.
100. art. 11.
Diſcrimē præ-
ceptorū mora-
lium, & cære-
monialium.

Lex Moyſis,
tota quomodo
abrogata.
Hebr. 7.
2. Corinth. 3.
Tria præceptio-
rum Legis ge-
nera.
Lib. 19. cōtra
Fauſt. cap. 7.
Et lib. 18. de
Trim. ca. 54.
Lib. 3. ca. 17.
Cap. 4.

Domini de Ierusalem, illa namque prior Lex quæ per Moysen data est, non in monte Syon, sed in monte Oreb concessa legitur. Quin & ipse Moses, ut Propheta maximus mitteretur à Deo, qui esset super Legem, quiq; voluntatem Dei ad homines perferret; ita scriptum reliquit: Et dixit Dominus ad me, Prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut te, & dabo verbum meum in os eius, & loquetur ad eos, quæ præcepero ei, & quisquis non audierit ea quæ loquetur ille in nomine meo, ego vindicabo in eum. Denuntiavit hic expressè Deus per ipsum Legisferum, quod per filium suum, viam præsentemque Legem missurus esset, & illam Veterem per Moysen datam soluturus esset, ut denuò per eum qui est Aeternus Legem sanciret aeternam. Huc facit auctoritas Christi, Non veni solvere legem, sed adimplere. & subditur: Dicitum est antiquis, Non occides, Ego dico vobis, Ne irascamini, hic adimpletio est. Audistis dictum esse, Non mœchaberis, Ego autem dico vobis, Ne concupiscatis, & hic quidem adimpletio est secundum August. In his enim & similibus priora roborat, & confirmata adijciendis complectitur. Quemadmodum pictor (secundum Theophyl.) non corrumpit lineamenta prima, sed magis illustrat, & supplet desiderata: sic Lex, quod coërebat in opere, adimpletio rescare debuit in corde, teste Gregor. Vel venit adimplere, non solvere, secundum August. quia quod nostra virtute imbecilles, viribusque contra facti non valeamus, eius adiutorio possumus, qui dat spiritum perficiendi ea, quibus humana infirmitas succumbit.

De mortificatione legalium. CAPVT VII.

HAVD exigua constat fuisse controuersiam inter D. Hierony. & Augustinum, ut liquet ex epistolis vitro citroque missis. Quam etiam difficultatem examinat S. Bonauentura. An videlicet, simulatque Christus, nostre salutis mysterium, per acerbam crucis passionem, operatus est, Legalia extiterint lætifera, adeò, ut eorum obseruantes mortaliter delinquerent. Certè D. Hieron. duos temporum status constituit, Vnum ante passionem Christi, quo affirmavit legalia esse viua & proficua, Alterum, post passionem, quo existimavit ea esse mortifera, ita quod læthale crimen incurreret, qui ea à passione Christi obseruaret: Augustinus autem, tria temporum spatia distinxit, Vnum, ante Christi passionem, quo legalia adhuc vigorem suum retinebant: Aliud, post passionem, usq; ad sufficientem Sacri Evangelij promulgationem, quo quidem tempore erant mortua, nequaquam tamen mortifera, ut modo sunt, quando Sacri Evangelij splendor vbiq; terrarum illuxit, Cum honore namque

Deuter. 18.

Math. 5.

Christus, quomodo venit legem adimplere?

Lib. 19. contra

Faust. cap. 3.

Homil. 16. in

Ezechielem.

Lib. 18. contra

Faustum Ma-

nich. cap. 6. Et

lib. 19. cap. 7.

S. 9. 19. apud

August.

Lib. 4. Sentet.

dist. 3. art. 3.

quest. 2.

Diversitas

Hiero. & Au-

gust. in tempo-

rum distinctione

namque Synagoga, erat tumuli penetralibus recondenda, non tanquam vite scortum, cum opprobrio, abijcienda. In hoc laborioso cœramine digladiati sunt præfati Patres, quatuor modis potissimum ab inuicè discrepantes. Primò, temporum discrimine, ut euasit manifestum. Secundò, in obseruatione Legalium: quantum ad Apostolos, qui (secundum Hierony.) nunquam seruauerunt Legalia, periuasum sibi habentes ea esse mortua, nisi fortè quadam simulatione, ne ponerent infidelibus lapidem offensionis, & petram scandali. Augustinus verò, docet, quòd Apostoli, absque fìctione Legalia seruauerint, non tamen in eis, salutis anchoram figètes. Tertio, Hieronymus dicit, Petrum simulatione non peccasse, sed charitati officio obsequio seruasse, August. non item. Quarto, Hieronymus dicit quod Paulus non verè reprehendit Petrum, sed quadam simulatione, qua ipsum credebatur Legalia obseruare. Ratio tamen Augustini Epist. 19. (quæ est ad Hieron. posita) videtur probabilior, qua permittere recusat aliquam in Scripturis simulationem, aut mendacium etiam offensiosum, vno siquidem admissio, vnoque inconuenienti posito, nihil auctoritatis Sacre Scripturæ remaneret. Quod etiam Paulus non fuerit mentitus, ipse testatur dicens: Quæ autem scribo vobis coram Deo, quia non mentior, & si Petrus non peccasset, Paulus mentitus fuisset, dicendo, Quod reprehensibilis erat, Et quod non rectè ambularet ad veritatem Euangelij. Cuius dilucidiorum declarationem, ex elucubrationibus patris Adami Sasbour Delfhij, expetere non fuerit indignum. Rationes D. Hieronymi, videre licet Epist. 11. inter epistolas Augustini, quia protestatur se sequutum sententiam Origenis, Dydimi, Apollinaris, Laodicensi, Alexandri, Eusebij Emisiani, & Theodori Hæreticis. Subnectit præterea se morum in eadem epistola ad hanc sententiam, ut responderet Porphyrio blasphemò, qui Paulum Apostolum arguit procacitatis, quod principè Apostolorum Petrum, ausus fuerit reprehendere, & notam transgressionis inurere. Cui ipse Paulus maximè videtur obnoxius, quia Timotheum ex patre Gentili & matre Iudæa progenitum, circumcidit, ut vitaret Iudæorum præsentium scandalum, eamque ob causam persoluit vorum, & secundum legem Moysi obtulit sacrificium. Si hoc ei licuit, quare non licuit Petro se subtrahere, & ad tempus cum Iudæis Legalia seruare? D. Bonauentura, & Thomas, existimant sententiam Augustini esse veriorum, & scripturis conformiorum, nam auctores quos sequutus est Hieronymus, dicit quatuor eorum fuisse hæreticos. Cum sex, inquit, vel septem nominatis, horum quatuor auctoritatem tu quoq; infringis, nam Laodicensi (cuius nomen taces) de Ecclesia dicit nuper egressum esse,

Præfati patres, 4. modis, disident.

Aug. sententiam videtur præferenda.

Super epist. ad Galat. 2. Rationes, quibus D. Hieron. motus Aug. se opposuit.

Astor. 16.

Astor. 21.

Præfatio loco. Super epist. ad Galat. 2. Epist. 19.

esse, Alexandrum autem veterem esse hereticum. Origenem vero ac Didimum reprehensos abs te lego, inquit, in recentioribus opusculis tuis, & subnectit eo loci August. Amb. & Cyprianum, adeoq; ipsum Paulum, suæ patrocinari sententiæ, qui expressè dicit Petrum reprehensum & reprehensibilem fuisse, quo. l. non esset, nisi saltè venialiter peccasset. Quæ culpa Apostolis in gratia cõfirmatis non est incompossibilis, iuxta illud : Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. In faciem, inquam, ei restitit Paulus, non quod Petro superior esset, cum dictum sit non Paulo, sed Petro, Pasce oves meas. Vnde elucescit magna Petri humilitas, inquit August. lib. 1. cap. 1. Et lib. 4. ca. 11. contra Donatistas, nec non lib. 19. contra Faust. qui licet vertex esset Apostolorum, non arroganter sibi primatum asciuit, nec sibi obtemperari debere respondit, nec etiam Paulo procaciter peccata ante actę vitæ, infidelitatem nimirum, & Ecclesiæ persecutionem, improbare præsumpsit, sed arguenti, humiliter, cessit.

Apostoli confirmati in gratia, venialiter interdum deliquerunt.

1. Ioan. 1.

Ioan. 21. *Humilitas Petri hoc factò illuxit.*

Ca. 17. et 18

De similitudine Veteris & Novi Testamenti.

CAPVT VIII.

Prodigiosus nebulo Seruetus, & furiosi nonnulli ex Anabaptistarum secta, occasione scribèdi in hoc doctrinæ capite præbent, quando non aliter de populo Israëlitico sentiāt, quàm de aliquo porcòrũ grege, vtpote, quem nugantur à Domino in hac terra saginatũ, citra spem vilam celestis immortalitatis. Hunc ergo pestiferum errorẽ, vt arceamus à pijs animis; obiter inspiciamus, quid simile duo Testamēta, quidve diuersum, habeāt, quodq; olim cum Israëlitis fœdus ante Christi aduentũ Deus pepigit, & quod nunc, eo manifestato, nobiscum percussit. In tribus autem hic maxime capitibus insistendum est. Primum, vt teneamus non carnalẽ opulentiam, aut felicitatem terrenã, duntaxat fuisse Iudæis, ad quam demũ aspirarent, propositam; sed in spem immortalitatis fuisse coaptatos, atq; huius adoptionis fidem, illis fuisse tum oraculis, tum Lege, tum Prophetijs cerò factã: nam dubitationem eximit Apost. cum ait, Euāgelium quod de filio secundum tempus prædestinatum, promulgauit; Deum Patrem, longè ante per Prophetas in Scripturis sanctis, promississe. Item, Fidei iustitiã, quę per ipsum Euāgelium docetur, restimoniũ habere à Lege & Prophetis. Euāgelium siquidẽ, hominũ corda non in præsentis vitæ lætitiã continet, sed ad spem immortalitatis euehit, non terrenis delictijs affigit, sed spem in celo repositã annuntians; illuc quodammodo transportat, vti patet ad Ephes. 1. Vos cum Euāgelio credidistis, obfignati Spiritu promissionis sancto. Et: Ex qua diẽ audimus

Rom. 1. *Iudæis euāgelizat, quantum fuerint promissiones. Roman. 3.*

Colof. 1. 1. Theff. 2.

mus fidem vestrã, &c. Item: Vocauit nos per Euāgelium, &c. Quod si spiritualis sit Euāgelij doctrina, & ad vitę incorruptibilis possessionem, aditũ aperiat, ne puremus eos quibus promissum fuit; neglecta animæ cura, in captandis corporis voluptatibus, in star pecudũ, obstupuisse. Nec cauilletur hic quispiam, Promissiones quæ in Lege & Prophetis de Euāgelio sunt consignatæ, nouo populo esse destinatas: nam paulò post, quàm illud posuit de Euāgelio in Lege promissò, subiicit: Quęcunq; Lex cõinet, ad eos sine dubio propriè dirigi, qui sub Lege sunt. Perspicuum est igitur, quod Apostolus demonstrat, Verus Testamentũ præcipuè ad futuram vitã spectasse, cum sub eo dicat Euāgelij promissiones contineri. Secundo conueniunt, quia fœdus quo conciliati Domino fuerunt, nullis eorum meritis, sed sola Dei vocãtis misericordia fuisse suffultũ, constat, nam Euāgelica predicatio, nihil aliud quàm magna Dei indulgẽtia peccatores iustificari pronuntiat, & tota eius summa in Christo terminatur. Quis expectes Christi Iudæos facere ausit, quibus eũ audimus fuisse percussum euāgelij fœdus, cuius vnicum fundamentũ Christus sit? Quis alienos credere à gratuita salutis beneficio præsumat, quibus administratam fuisse audimus iustitiã Fidei doctrinã? Huius rei in signẽ habemus Domini sententiã: Abraham exultauit vt videret diem meum, vidit, & gauisus est. Et quod de particulari Abraham illic Christus ostendit, Apostolus in fideli populo cõmemorat vniversale, quãdo dicit, Christũ manere heri & hodie, & in sæcula: quo credere illuminati Adam, Abel, Noë, Abraham, ceteriq; pares, teste D. Ireneo. Neq; enim de Christi æterna diuinitate, simpliciter illic loquitur Scriptura, sed de eius humanitate atque virtute, quæ perpetuo fuit fidelibus patefacta. Quare & gloriosa virgo Maria, & Zacharias in suis Canticis reuelatã in Christo salutem, exhibitionẽ dicũt esse promissionũ, quas Abraham & patriarchis reliquis, olim fecerat Dominus. Et ne alicui dubium obrepere possit, sic semper Dominus pepigit cum seruis suis, Ero vobis in Deũ, & vos eritis mihi in populũ. Quibus verbis, vitam & salutẽ, & omnem beatitudinis summam cõprehendĩ, Propheta quoq; exponere soliti sunt. Non enim Dauid sine causa subinde pronũtiat beatũ populũ, cuius est Dominus Deus eius, beatam gentẽ, quam in hæreditatẽ sibi elegit, nec terrenã quidẽ felicitatis gratia, sed quoniam à morte eripit, iugiter conseruat, æternãq; misericordia prosequitur, quos in populũ assumpsit. Atq; vt magis res omnibus elucescat; satis claram habet spiritualis vitę promissionem, sententia posita: Sum Deus vester, &c. Non enim solis corporibus, Deum se fore annuntiabat, sed animis præcipuè, quę nisi per iustitiam Deo coniugantur, Quæ autem ab ipso sunt alienæ

2. similitudinis ratio vniuersi test. ad alterũ.

Ioan. 8. Hebr. 13.

In Iai Christo qui crediderũt. Lib. 3. aduersus haeres. cap. 34. & 35. Et August. lib. 2. de peccat. mer. & remis. c. 34 Luc. 1. Leuir. 36. Nominari, & esse populũ Dei, summa in hoc mundo felicitas. P'al. 143. et 31

Exddi 6.

per

per infidelitatem aut intemorant vitam, in morte manent si autē Deo vniantur, proculdubio perpetua salus adducitur. Terriō conueniunt nobiscum, quia liquido constat ipsos habuisse & cognouisse Mediatorem Christum, per quem & Deo coniungerentur, & promissionum eius participes fierēt. Eadem namque fuit illis nobiscum fides, qui nondum nomine, sed re ipsa, fuere tum temporis Christiani; quia eundem Fidei Spiritum habuerunt, & si quid mutarum videatur, tempora mutata sunt, non fides alterata, que sicut à nobis, sicut à priscis Patribus, non nisi in vnum Christum, tanquam primarium scopum dirigitur, secundum Irenæum. Hęc autem fidei vnitas graphicē adumbrata legitur, Numer. 13. in mirā magnitudinis vna, quam exploratorum præcedentium & subsequenium obsequium, in phalanga suspensam, detulit ad filios Israël: qua nullus alius significatur, quam Christus Dominus in ligno crucis suspensus, qui est Vitis vera. Præterea, huius promissionis signaculum, protulit: quando Deum se Abraham, Isaac, & Iacob longē post eorum mortem appellauit. Quid enim? An non ridicula erat appellatio, si perierant? Perinde enim fuisset, ac si ita foret loquutus, Ego sum Deus eorū qui non sunt, quod absurdū est vel cogitare.

De differentia vnius Testamenti ab altero.

CAPVT IX.

N Equaquam substantia, sed potius administrationis modo, & hoc quadruplici, Verus Testamentū à Nouo separatur. Primō, licet Dominus, olim, populi sui mentes arrectas, voluerit, in cælestem hæreditatem, spe beneficiorum terrenorum; nunc tamen, liquidius reuelata per Euangelium, futuræ vitæ gratia, absque tali imperfectionis fœdere; recto tramite, imō conculcatis hisce mundanis, ad vitam perpetuam dirigit: Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit regnū cælorum. Quo etiam saltum apparet prædictorum hæreticorum cauillum, dicentium, Possessionem terræ Chanaan, Israëlitis, pro vltima beatitudine habitam fuisse, nobisque, illos cælestem beatitudinem solum adumbrasse. Nam in terrena, qua fruebantur possessione, velut in speculo, futuram quam sibi in cælis præparatam crederent, hæreditatem esse intruitos; ex similitudine elucet, quam posuit Paulus ad Galat. cap. 4. Vbi comparat Iudæorum gētem, hæredi paruulo, qui ad se regendum nondum idoneus, tutoris aut pædagogii, cuius custodiæ commissus est, ductum sequitur, teste Ambrosio. Eadem ergo illis hæreditas, quæ nobis destinata fuit, sed cuius ad eundem & tractandam, nondum per ætatem capaces foret; Eadem in illis Ecclesia; sed cuius artas

Iudæi, etsi non nomine, re tamen, Christiani
1. Corinth. 4.

Lib. 4. aduersus hæreses, cap. 24. Et August. lib. 1. cap. 2. Et lib 3 ca. 4. contra 2. epist. Pelag. Viri usque vnitas fidei, apta figura demonstratur.

Teste August. sem. 100. de temp. Ioan. 15. Exod. 3.

4. modis, Nomen Testamentum dirimitur à Veteri.

Matth. 3.

Epist. 72. ad Irenæum.

adhuc puerilis erat, secundum eundem. Sub hac ergo pædagogia, illos continuit Dominus, vt spirituales promissiones, non ita nudas & apertas, illis daret; sed terrenis quodammodo adumbratas, vt manifestē patet in Abraham. Et David: Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi. Situi in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea, & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meū & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Clamaui ad te Domine, dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra viuētium. Qui sic loqui audent, se profecto Mundum, & quicquid est bonorum presentium spe sua transcendere profitentur. Secundum Veteris & Noui Testamenti discrimen in figuris est, quod Verus absente Veritate, imaginem tantum, & vmbra ostendebat: hoc præsentem Veritatem, & corpus solidum exhibet, nam ea erat Legis imbecillitas, quæ nihil ad perfectum adducere potuit, sed externas tantū carnis, iustitias, habuit, teste Paulo, quæ cultores suos, non potuit secundum conscientiam, perfectos reddere, quia pecudū victimis nec peccata deleri, nec vera sanctitudo haberi poterat, teste August. Concludit ergo, vmbra fuisse in ipsa futurorum bonorum specie, non viam rerum imaginem. Hanc distinctionem signauit Christus ipse, cum diceret, Legem & Prophetas fuisse vique ad Ioannem, atque ex eo euangelizari Regnum Dei: vbi enim digito potest Christus demonstrari, referatur est Regnum Dei, in quo expositi sunt omnes thesauri sapientiæ & intelligentiæ, quibus, propè ad ipsa cæli adira penetratur. Tertium discrimen sumitur ex Ezechiele. cuius hæc sunt verba: Ecce venient dies, & feriam domui Israël & domui Iudæ, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël: Ponam legem meam in visceribus eorum, & cordibus eorum inscribam eam, & propitiabor iniquitati eorum. Ex quibus occasionem accepit Apostolus huius cōparationis inter Legem & Euangelium statuat, vt illam vocaret Literalem, hoc, doctrinam spirituale: Illam, diceret deformatam in tabulis lapideis, hoc, fuisse inscriptum fidelium cordibus: Illam, esse prædicationē mortis, hoc, vitæ: Illam damnationis, hoc, iustitiæ: illam, euacuari, hoc, permanere. Quando autem conferimus Legem Moyli ad Legem Euangelij, non comparamus Legem Moyli foris in membranis scriptam, ad Legem Euangelij foris in membranis exaratam, nec cognitionem illius Legis, ad cognitionem huius, sed id, quod Legislator Moses, fecit, dando Legem conferimus ad id, quod Legislator

Serm. 117. Iudæi, sub testamento, æterna intellexerunt, adumbrata.
Genes. 15. Psalm. 136. 62. 72. 83. 142.

Legis imperfectione.
Hebr. 10.

Lib. 19. contra Faust. Manic. cap. 31. Et lib. de veritate lig. cap. 17. Matth. 11.

Cap. 3. t.

3. distinctione vnius ab altero, Testamenti.

2. Corinth. 3.

Per legē, quæ intelligendum.

Lib. de Spiritu
& lit. ca. 2. 5.

Lib. 1. 4. civit.
Dei, cap. 5.

Lex Moysi,
dicitur Lex
montis.

Cap. 1.
2. Corinth. 3.

Lib. de Spir.
et lit. 4. et 5.
In lege, quo-
modo fuerit,
Injustitia.

Lib. 2. ca. 2. 4.
& 2. 5. contra
Pelagium &
Caelestium.

Plenique nostrum
ad legis duri-
tiam, plerique
illorum ad gra-
tiam novi Test.
sunt redacti.
Alia differentia

Christus fecit, dando Legem Euangelij. Moyses, solum foris exhibuit scripturam in tabulis lapideis, demonstrando praecepta, quae vel perficere vel vitare deberent, teste Aug. Non enim Lex Moysi peccata exterminabat, aut à teatu peccati animas liberabat, sed peccatum ipsum duntaxat demonstra- bat, quia per Legem cognitio peccati, vt clarè ostendit Augu- stinus ex Paulo. Atq; ita animam humanam (quae secun- dum suam concupiscentiam vivens, quasi secura de sua in- nocentia sibi vivebat) demonstratio peccati, faciebat ream, & ex ipsius reatus solitudine, simul & viribus stimulantis concupiscentiae: docebat confugere ad Gratiam liberantem. Hac ratione Lex Moysi dicitur in Scripturis Lex mortis, Li- tera occidens, &c. quia ostendebat viam, sed vires ad ambu- landum, non ministrabat. Christus autem Legifer noster, tradendo Legem Euangelij, non chartis impressit, non celte filici insculpit, non tabulis lapideis exaravit, sed suorum cor- dibus fidelium infudit: qua adiunatur, & expedita redditur infirmitas nostra, teste Ioanne, Lex per Mosen data est, Gra- tia autem & Veritas per Iesum Christum facta est. Et: Epi- stola estis Iesu Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi, scribentis characteres non in ta- bulis externis, sed in tabulis cordis, scribentis literas spiritua- les, fidem nimirum, spem, & charitatem, &c. Quod enim Lex imperat, Fides imperat, & quod Litera iubet, Spiritus sanar, vt fuse docet August. Nam Lex noua iustificat, & dat auxi- lium reprimendae concupiscentiae, viresque, implendis prae- ceptis, ministrat. Nemo tamen inficiari debet, quin in Lege fuerit iustitia, quae tamen non erat patribus per Legem, sed per fidem. Nam quemadmodum & nos, ita & illi per Gra- tiam saluabantur, vt declarat Augustinus de gratia Christi. Fuerunt namq; tunc temporis quamplurimi, qui dicere po- tuerunt cum Dauide, Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Et: Ne projicias me à facie tua: Patres quidem illius temporis, sed pertinentes ad Nouum Testamentum, veluti carnales & Novi Testamenti peccatores, pertinent ad obdu- ratam Veteris Legis seruitutem. Ex tertio discrimine, quar- tum emergit, Vetus enim Testamētum Scriptura vocat ser- uitutis; quod timorem in animis generet: Nouum autem libertatis, quod in fiduciam eosdem erigat. Sic Beatus Pau- lus, octauo capite suae epist. ad Rom. ait, Non accepistis Spi- ritum seruitutis iterum in timore, sed Spiritum adoptionis, per quem clamamus, Abba, Pater. Huc pertinet quod habet- ur ad Hebr. 12. Non accessisse nunc fideles ad corporeum mon- tem, aut incensum ignem, vel caliginē seu turbinem, vbi ni- hil audiat aut videatur, nisi quod horrore incutiat, terrore

mentes

mentes percellat, sed accessisse ad montem Syon, & ciuitatem Hierusalem, quia de Syon exiuit Lex, & verbum Domini de Hierusalem. Fusus istud declarat Paulus, cum ad Allegoriam trahit duos Abraham filios, teste Hieron. quia Agar ancilla, ty- pum gessit montis Synai, vbi legem accepit populus Israël. Sara libera, figura fuit caelestis Hierusalem, à qua fuit euange- lium: per Agar semen seruituti obnoxium, quod ad hereditatē nunquam peruenit, nascitur, quia per Legem seruituti subij- cimur, per Euangelium autem, in libertatem generamur. Quintū (quod ad iungere licet) discrimen (praeter ea quae su- mi possunt à personis, loco, & tempore) in eo iacet, quod ad Christi vsque Aduentum gentem vnā segregauerit Deus, in qua sedes Gratiae suae contineret, quādo, inquit, Moyses distribuēbat altissimis gētes, quando diuidebat filios Adam, in possessionem illi cecit populus Iacob, funiculus hereditatis eius. Populum ergo illum, veluti solus ad se ex hominibus pertinere, nominis sui cognitione dignatus est, & praesentia sui numinis illis manifestauit. At, vbi venit plenitudo tēporis, vt habetur ad Gal. 4. instaurandis omnibus, exhibitus est ille Dei & hominum Reconciliator, diruta maceria, quae tam diu misericordiae intra Israëlites fines conclusam, tenuerat; an- nuntiata est pax, ijs qui procul erant, non secus atq; ijs, qui propē, vt Deo simul reconciliati in vnū vnū populum coalesce- rent, teste Ambr. Quare nulla iam Graeci aut Iudei circuncisionis vel praepitij ratio, sed omnia in omnibus Christus, cui datae sunt teste Dauide, Gentes in hereditatem, & termini terrae in peculium, vt sine discrimine dominetur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

Testamentum nouum, quomodo ratificatum, & confirmatum. CAPVT X.

Magna admittatio nos inuadat oportet, quod omnes cupidi cum sint beatitudinis, teste August. (quae pro- manat nobis ex Magno illo Christi Testamento; vulgo quidem, nomine & titulo, non energia, noto) nos non maiori sedulitate, inestimabiles illos diuitiarum spiritua- lium thesauros, post mortem inquirere; quales sint & quāti, quibusq; relictis, vbi reconditi, quando à tanto Patrefamilias legati, & confirmati, potissimum, cum filij huius saeculi, multo prudentiores sint filijs lucis, facibus avaritiae accenti, praesolantes vltimum vitae spiritū, & vix dum, imò, vbi nondū viderint, moribundū, vita excessisse; quaerunt clauēs, loculos exp- plicantur, hereditatē scrutantur, & ferme eodē temporis mo- mento, videas eos fieri possessores, quo defuncti, desertores.

B 2

Quid

Exo. 19. & 23
Esaie 2.

Galat. 4.

Epist. ad Ge-
runianam. Et

Aug. lib. 3. co-
tra duas epist.

Pelag. cap. 9.

epist. 122. ad
Honoratū, cap.

19 Et Tract.

11. super Iosē
Agar & Sarā
quid significet
apud Paulum.

Atmetitur &
5. discrimen.

Lib. 5. ca. 3. 2.

Serm. 11.

Psal. 1. & 71.

Beatitudinē
omnes, cupidi.
Lib. de Epicu-
reis & Stoicis
cap. 3.

Luc. 16.
Tarditas huius
nā ignaui de.

S

Quid ergo otio torpemus? quid moras nectimus? hæreditatem æternæ felicitatis, nobis esse legatam probè cognoscimus; & stupidi nobis vindicare negligemus? Regnum, sacratissima Dei ordinatione nobis esse comparatum non ignoramus, & desides, acceptare tardabimus? An fortasse ambigemus de patris clementia, ne minus ratum habeat testamentum, quod statuit? minimè, Nam istud fœdus pepigit cum patre nostro Abraham, quod ad maiorem rei euidentiâ, iuramento firmavit. An fortè alia ratione, excusare queamus nostram ignaviâ? nequaquam, Quia Christus mortuus est & sepultus, & proinde omnibus modis obfirmatum est, secundum Paulum ad Hebr. 9. Vbi testamentum est, mors intercedat oportet, testatoris, uti clarius demonstrat Ambrosius. Hinc dicitur, Tu quoque in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non erat aqua. Quod ita intelligitur secundum Hieron. In sanguine passionis tuæ, eos qui vincti in carcere tenebantur inferni, tua clementia liberasti. De hoc sanguine & ipse Christus, discipulos alloquebatur, Accipite & bibite ex hoc omnes, hic est enim calix Novi Testamenti in sanguine meo. Quemadmodum enim ad consummationem Veteris Testamenti, sanguine hircorum & vitulorum, aspersus fuit populus per Moysen: ita Christi sanguine, in Nouo Testamento, reformamur & renouamur, ut docet Chrysostr. Propterea Novi Testamētī mediator est. Quomodo Mediator? Quia intercessit inter patrem, faciem à nobis auertentem, & nos miseros peccatores, æterno supplicio dignos, & fecit nos per mortem suam acerbam, Dei hæredes, sibi cohæredes, ut adimplerentur iuramentum, & efficacia Testamenti Christi ac mortis eius, fructum æternæ vitæ, & immortalis gloriæ coronam, adipiscamur. Eadem siquidem res est, quam Scriptura appellat nunc Testamentum, nunc Pactum, nunc Fœdus, nunc Iusiurandum, alia tamen & alia ratione, ut manifestum euadit ex Psal. 104. Vbi Dominus ipse, memor fuisse dicitur in sæculum Testamētī sui, Verbi, quod mandauit in mille generationes, quod disposuit ad Abraham, & Iuramenti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob in Præceptum, & Israël in Testamentum æternum. Et infra, Dirupit petram, & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina, quoniam memor fuit Verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. In his & similibus locis, Hieron. & alij interpretes, passim ponunt, nunc Testamentum, nunc Pactum, &c. quoniam Diuinam promissionem, & felicissimum Diuinæ pollicitationis vinculum, nobis insinuare contendunt: haud difficulter enim aduertere est, hic idem appellari, Testimonium, Testamentum, Iusiurandum, &c. verum alia

Genes. 15.
Genes. 22.

Epist. 73 qua
est ad Irenæum.
Zachar. 9.
Super eundem
locum.

Matth. 26.

Exodi 24.

Homil. 16. su-
per illa verba
epist. ad Hebr.
Christus, quo-
modo mediator

Testamentum,
Iusiurandum,
Pactum, &c.
quid?

alia atque alia ratione, nam Testimonium, est dictum, vel scriptum alicuius, testificantis alicui de re quapiam, animi sui voluntatem. Pactum dicitur pacis actum, quasi & decretum inter aliquos, quod congrua ratione etiâ Testamentum appellari potest, quia est tractatus, qui inter aliquos siue verbis siue scriptis consistat, adiectis conditionibus utrinque; seruandis. Sic Lex Verus & Noua, vocantur Testamenta; eò quod continèat pacta Dei iubentis, & gratuito promittentis. Nec Testamentum istud, est solum iussio vel promissio, neque; solas iustificationes & promissiones, continet; sed est omnis sermo Dei iubentis, simul & pollicentis, benedictionem, obsequentibus; maledictionem, inobediētibus. Nec Testamentum istud solum factum fuit Moyssi, sed ante ipsum & Abraham, & post Moysen, Daudi; quod nāceretur ex semine ipsius Regnaturus ille in æternum, cuius Regni non erit finis: ac ita demum confirmetur in Christo omnia testamenta & pacta cum populo inita. Ex quibus patet sanguinem Christi propterea vocari sanguinem Testamētī, quia per illum succedimus, & subrogamur in hæreditatem patris cælestis, facti nō solum amici, sed & filij, hæredes Dei, & cohæredes Christi; non tamen deuoluitur legata hæreditas in profectum hæredum, nisi sint qualificati, promptique ad seruanda onera, pacta, & conditiones Testamento annexas.

Sanguis Testamētī, quis?

Præceptis, num Iusti obligentur?

CAPVT XI.

Simmoperè admiranda est Lutheri & complicum eius impudentia, qua nullos Novi Testamenti gratia imbutos, asseuerat Legis obseruanda, debitores; hoc enim docet in præfatione Novi Testamenti, inquiring, Non est nobis in Euangelio aliquod præceptum à Deo. Quo errore, homines à semita mandatorum Dei alienat, & ad quæuis vitiorum prærupta, præcipitat. Quid enim acceptius carnis illecebris subactis, quàm nulli præcepti vinculo subdi? nullo transgressionis metu terreri? Quis illibenter in bonis ducat dies suos, si nullo præcepti stimulo, ad meliorem vitæ frugem excitetur? Ut autem luce meridiana clarius pateat, omnes fideles Præceptis Decalogi obligatos; & quasi quibusdam funiculis esse repressos, dixit Legislator Christus, Non veni soluere Legem, sed adimplere. Super quæ verba, consulere profuerit ipsum Hieron. in eundem locum, commētantem. Et Chrysostr. Qui præter reliqua mandata obseruanda, docet in Noua Lege iracundiam etiam esse inhihibitam, cuius Lex Verus non meminerat. Verum obgannient fortasse aliqui,

Lutheri impudentia.

Omnes astringimur præceptis.
Matth. 5.

Hom. 16. super Matth.

Obiectio.

Ioan. 15.

Omne, nihil
excludit.
Li. 2. de spi. S.
c. 12. & li. 1.
de pen. c. 10.
Matth. 28.

Lutherum pro-
prio se iugulat
gladio.
Lib. cap. Bab.

Cap. 1.

Matth. 19.
Ioan. 8.

Libertas Chri-
stiana qualis?
2. Corinth. 3.

Roman. 6.
Galat. 4. d.
Roma. 6. & 7.
& ad Gal. 4. a.
& cap. 5. a.

Roman. 8. &
duobus præ-
cedentibus.
& ad Gal. 5.

probe cognoscentes præfatam absurditatem, Non explodimus vniuersa Decalogi Præcepta, sed Iustos non vinciri præceptorum ligaminibus, Scripturis edocti, arbitramur. Quibus ex diametro Christum opponimus, qui Apostolos iam Iustos, & Sanctos, sic allocutus est: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. & quod iusti ac sancti fuerint, extra controuersiam est, quia Christus dixerat, eos iam mundos, propter sermonem quem locutus esset eis. Et qui dicit, omne, nihil excludit, teste Ambr. Habemus igitur in Euangelio ad hunc modum: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcumque mandauimus vobis. Qua sententia, expressè docet, aliqua præcepta esse obseruanda; nec iustum ab iniusto discernit, sed vniuersos signo vniuersali includit. Certè si penitus cuncta discutiantur, reperimus, Lutherum suo se iugulare gladio, quando namque affirmat, nobis nihil tempore Euangelij esse præceptum, quare tam magnificis verbis extollit errorem, quo docet esse præceptam, vtriusque speciei in sacramento Eucharistiae, communionè? Si hoc Christus præcepit, vt ipse asserit, quomodo veritatem habebit, nullum esse in Euangelio præceptum? et si nullum sit in Euangelio mandatum; nullum potuit tempore Euangelij esse peccatum, quia peccatum ibi nõ est credendum, vbi non est præuicatio: nec aliqua poterit esse inobediètia, vbi nulla est transgressio. Sed aliud liquet ex Mat. Vbi Christus homicidium vetuit, adulterium damnauit, perjurium, & cætera vitia procul à cordibus fidelium abesse iussit: adeo vt si regna adolefcens vellet capescere, Cælestia seruaret mandata. Nec his obstant Scripturæ, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et: Vbi Spiritus Domini, ibi libertas: quibus iactabundo corde gloriantur, Iustos non constringi præceptorum vinculis, cum non considerent quæ eo loci apud Ioannem præcesserint. Qui peccatum fecerit, inquit, seruus est peccati. Et: Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Liberi ergo sumus, quando non seruimus peccato, nec amplius regnat in nostro mortali corpore. Vel etiam serui nõ sumus, sed liberi: qua libertate nos Christus donauit, quia liberi sumus ab onerosa illa Legis Mosaicæ sarcina. Non estis sub Lege, sed sub Gratia. Et: Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differat à seruo. Et: Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Christiana ergo & Evangelica libertas, nõ aliud est, secundum Paulum, quam redemptio, seu absolutio à seruitute Legis Mosaicæ, & peccati, per Christum: qua Deo consecrati ac iustitiæ mancipati, adoptionem filiorum recipere mereamur. Hæc tamè libertas, quæ Christus nobis dedit, non

eximit

eximit nos à seruitute, quod ei impendimus, alioquin frustra seruū Dei descripsisset Paulus, quædo dicit seruū Domini nõ oportet esse litigiosum. Et ad Rom. 7. negat se seruū peccati, ita tamen, vt seruiat in nouitate Spiritus. Et: Cum liber essem, omnium me seruū feci, vt plures lucrifacerè. Et: Vocat se, instar Petri Apostoli. Et: Seruum Christi. Quibus cõformis David loquitur, Seruite Domino in timore. Deo namque seruire, est liberum esse, & libertatem seruari, teste Ambrosio. Imò Deo seruire, quæadmodum canit Ecclesiæ, est regnare. Obijciunt insuper heretici, & illud Pauli, Si Spiritu ducimini, non estis sub lege. Et: Iustus non est lex posita, ergo, &c. Quibus occurrit D. August. dicès: Aliud est esse in lege, aliud sub lege: Qui est in lege, secundum legem agit, & in lege Domini est voluntas eius die ac nocte: Qui est sub lege, secundum legem agit: Ille ergo liber est, qui Spiritu Dei agitur, nec subest legi Mosaicæ, nec coercitiua eger, quæ tanquam seruos compellat: sed directiua, quæ beneuolos dirigat. Deinde opponere solent & illud Pauli: Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum. Quibus respondemus, Quod nullus debet fieri seruus, vt hominem, Deo præferat, sicut illi qui iactabant se à parte Cephæ stare, alij gloriabantur se Apollo esse. Itaque schismata hic prohibentur, non ecclesiastica, vel diuina præcepta, exploduntur; teste Concilio Tridentino: Si quis, inquit, hominem iustificatum & quantumlibet perfectum, dixerit, non teneri ad obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantum ad credendum; Anathema sit.

Præcepta Decalogi, an sint indispensabilia.

CAPVT XII.

Quando S. Propheta dixit, Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, indispensabilitatem, in sinuasse mandatorum Decalogi, credendus est. Deus enim valde mandauit, & districtè, sub magnis comminationibus præcepit, sua mandata custodiri, adeo vt quisquis aliquid eorū, quæ præcepit obseruari, transgressus fuerit; æternæ damnationi efficiatur obnoxius. Cuius ratio talis est, quia tunc in ipsis præceptis cadit dispensatio, ac licita dissimulatio, quando occurrit particulatis aliquis casus, secundum Thomam, in quo si verbum legis obseruaretur, intentioni Legislatoris aduersaretur: Atqui talis non est in Præceptis Decalogi constituendus; ergo non est aliqua dispensatio, seu relaxatio, in illis permittenda. Minor sit perpicua, per hoc, quod intentio cuiuslibet Legislatoris, potissimum ordinetur ad bonum cõmune, & deinde ad ordinem iustitiæ & virtutis, quo bonum commune

B 4

confer-

Libertas Chri-
stiana, explode-
re nequit præ-
cepta.

2. Timoth. 2.
1. Corinth. 9.
Roman. 1.
2. Petri 1.
Psal. 2.
Lib. 1. de Spir.
sancto, cap. 5.
Deo seruire, est
regnare.

ex eiusdè epif.
83. quæ est ad
Demetriadem.
Alia obiectio.
Galat. 5.

1. Timoth. 1.
Lib. de spir. &
lit. cap. 10. Et
in cõmè. Psal. 1
Diluitur ob-
iectum.

Obiectio.
1. Corint. 7.
1. Corint. 3.
Ses. 6. can. 19
20. & 21.

An præcepta
Decalogi, sint
indispensabilia?
Psal. 118.

Quanto dispè-
satur in præcep-
tis?
1. 2. quæst. 70
art. 8.

Exemplo quod docet, demon- strat.

Homicidium, quādo non est peccatum? Immolatio Isaac, quid adumbrat. Lib. contra 2. epist. Gaudē- ty, cap. 23. De præceptis & dispensat. Lib. 1. de Abraham, ca. 8. Serm. 46. de temp. Lib. 12. contra Faust. Manich. c. 25. Et serm. 40. ad fratres in eremo. Exod. 3. Furtum non est semper ubi ablatio rei. Osee 1. Lib. de præcep. & dispensat. Summus Pon- tifices nequit in Decalogi præ- ceptis dispen- sare.

conseruatur. Quando igitur præcepta continent ipsam boni communis conseruationem, vel ipsam iustitiæ aut virtutis ordinem; huiusmodi continent veram legislatoris intentionem; ideoque talia sunt indispensabilia. Exemplo quod dicitur, perspicuum fiat. Si in aliqua ciuitate, aut communitate, constitueretur, vt nullus reipub. deberet esse nociuus, vel, vt nullus proderet ciuitatem, hostibus: ista præcepta essent indispensabilia, quod nequeat hic subesse dispensationis causa. Haud secus se res habet in Præceptis Decalogi. Primæ namque tabulæ comprehendunt ordinem ad ipsum summum bonum, omnibus commune & finale, quod est Deus: Præcepta autem secundæ tabulæ, complectuntur ordinem iustitiæ, inter homines obseruandæ, vt nulli ius æquitatis, denegetur. Sunt tamen interdum dispensabilia, quantum ad determinationem aliquorum particularium actuum, propterea homicidium, furtum, adulterium non est peccatum; quando habet Diuinæ autoritatis Decretum, Quādo namque Deus, præcepit Abraham, occidere filium; nõ fuit homicidium, cum factum sit publica Diuinæ Maiestatis autoritate, cuius est mortificare & viuificare, Leges dare, atque efficere; quod iste actus non sit homicidium, qui sine hac autoritate foret scelus horrendum, testatur August. Et Bernar. Deo præcipiente, inquit, fuit obedientia: Deo non iubente fuisse dementia, & infania. Atque tantum abest vt hoc loci constitueretur peccatum, vt etiam mirabile cognoscatur passionis Christi Sacramentum, vt perpulchrè declarat Ambros. Et August. Cum autem Deus sit Dominus vniuersorum, mandauit filiis Israel, vt spoliarent Aegyptios, nequaquam tamè furtum commiserunt; quia ibi non erat acceptio rei alienæ, inuito Domino, teste D. Irenæo lib. 4. aduersus hæreses cap. 49. Et August. lib. 22. contra Faust. cap. 73. Sic præcepit Osee propheta accipere vxorem fornicariam & mulierem adulteram, nec est transgressor Legis effectus, quia eam suscepit, quæ sua diuino iussu esset effecta, secundum Bernardum. Ex quibus omnibus manifestum sit, Deum posse mutare materiam præceptorum, sed perdurante materia, in Decalogo non posse dispensare (multò minus summum Pontificem) quia seipsum non potest negare: Negaret autem seipsum, si ordinem iustitiæ suæ infringeret, cum ipse sit ipsa Iustitia. Quare concluditur, quod Deus dispensare non valet, vt homini permisum sit, se inanimatè vel irreligiøsè ad ipsum habere, aut nõ subijci sanctissimæ eius ordinationi. Nec obstat quod malefactores aliquando vitimo plectantur supplicio, quia Præceptum de homicidio, intelligendum est, secundum debiti rationem, qua in fontibus nihil mali inferre valeamus, & male-

ficos

ficos non sinimus viuere, vt sequentia facient manifestum. Non impedit etiam, quod habetur, & cogitauerunt illa die dicentes, Omnis homo qui venerit ad nos in bello in die Sabbarorum, pugnemus aduersus eum. Quia illa cogitatio, secundum Thom. magis fuit interpretatio præcepti, quàm dispensatio: non enim intelligitur violare Sabbarum, qui facit opus salutis humanæ necessarium, vt probat Christus. Quatenus verò hoc præceptum est cæremoniale, significans quietem Domini in sepulchro, est mutabile. Et ex Apocal. primo liquet, tempore Apostolorum in diem Dominicum esse mutatum.

1. Machab. 2.

Vbi supra. Sabbarum violare.

Matth. 12.

De discrimine Præceptorum & Consiliorum.

CAPVT XIII.

PLurimi in hoc doctrinæ capite hallucinantur hæretici, asseuerantes nullum prorsus esse discrimen, inter Præcepta & Consilia, neque aliqua esse in Euangelio Consilia, sed vniuersa quæ nobis in Scripturis cõmendantur, esse Præcepta. Hunc errorem, inducere conatus est Philippus Melanthon, & Ioannes Caluinus. Vt autem hos clariori methode perstringamus, & conuincamus; operæpretium fore duximus, insinuare, quid nomine Præcepti, quidve Consilij significetur. Cui rei multum lucis adfert nobis D. Hieron. inquit, Quod præcipitur imperatur, quod imperatur necesse est fieri, quod necesse est fieri, nisi fiat, pœnam habet: frustra enim iubetur, quod in arbitrio eius ponitur, cui iussum est. Vbi autem consilium datur, operantis arbitrium ad bonum excitatur, cuius obedientia, laudi ducitur; & præuaticatio, culpa carere creditur. Hanc perfectò diuersitate, inueniri licet in adolescente, qui cum interrogaret, Quid faciendum Regno potiretur æterno; tale responsum meruit à Christo: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Cum autem intulisset iuuenis, se à iuuentute sua omnia seruasse mandata, dixit illi Christus, Si vis perfectus esse, Vade, & vde omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in celo, & veni sequere me. Quia sententia, Christus insinuat, aliud esse necessarium ad perfectionem obtinendam; aliud ad vitam æternam consequendam. Nam vt quis vita fruatur æterna, Præceptorum obseruantia requiritur: Ad apicem verò perfectionis, propriæ possessionis abdicatio, quæ non omnibus vitam cælestem capescentibus necessaria est, imponitur. Huic atipularur D. August. Dominus, inquit, in Euangelio, vt inimicos diligeremus; non dedit Consiliũ, sed Præceptum: qua sententia, Caluinus prædicto loco tanquam

Error Melan- thonis et Cal. Lib. locorum cõmunium tit. de discrimine præceptorũ & consiliorum.

Lib. 2. Instit. Christ. cap. 8. sect. 56. et 57

Lib. 1. contra Iouinianum. Præceptum quid?

Consilij quid? Matth. 19.

Lib. Enchirid. ca. 121. Et li. de adulter. cõ- iugijs, cap. 18. Sem. 61. & 205. de temp.

B 5 gladio

gladio confoditur, falso docens, nos arbitrari esse consilium, dilectionem inimicorum. & subnectit Augustinus, aliud est Consilium, aliud Præceptum: Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & carnibus abstineatur, vt omnia diuendita, pauperibus erogentur. Præceptum autem datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat se à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur, **Qui potest capere capiat**: de iustitia verò, non dicitur, qui potest facere faciat, sed, **Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciderit, & in ignem mittetur.** Consilium libenter qui audierit & fecerit, maiorem sibi accumulabit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenierit, in æternum peribit. Ex quibus colligere promptum est, admonitionem excellentioris vitæ, esse Consilium. Quibus cõformis Chrysofost. Et Hierony. dicit, In voluntate nostra esse, an velimus esse perfecti, vti Apostolus Petrus indicat Anania: Nõne manens tibi manebar, & venundatum in tua erat potestate? Erat in Anania potestate, quia nullo præcepto vendere constringebatur, sed in libertate illius fuit vendere, & post venundatum agrum, liberum ei fuit offerre vel non offerre ad pedes Apostolorum, agri venditi, pretium. Præterea plurimum eunuchorum habetur eodem capite apud Matth. mentionio, quorum tertium genus, meretur Regnum Cælorum, Sed quia hæc res magnis difficultatibus erat obnoxia, noluit Christus de illa Præceptum dare, sed Consilium ponere, dicens: **Qui potest capere capiat.** & Paulus: De virginibus Præceptum Domini non habeo, Consilium autem do, &c. Et Matth. 5. dixit Christus, **Ne resisteremus alicui nobis iniuriam inferenti.** Et, **Si quis percuteret nos in vna maxilla, præberemus ei & alteram.** Et si quis in iudicio veller nobiscum contendere, & tunicam tollere, dimitteremus ei & pallium, cæteraque eius farina alia eo loci posita. Ad quæ omnia, si obligati essemus, ex vi præcepti, non esset ingrum Domini suaue, & onus eius leue, sed onus non minus imporrabile quàm legis Mosaicæ. Ideo August. multa dicit ex illis esse consilia, & non præcepta. Item lib. 22. contra Faust. dicit ista impleri in præparatione cordis, etiamsi nõ exhibeantur gestu corporis, quod nequaquam diceret, si Præcepta existimaret. Nec Paulus Præceptum Domini seruauit, si Præceptum sit, aliam maxillam præbere: quoniam percussus, dixit principi sacerdotum, **Percutiat te Deus, paries dealbate, Sedens iudicas me secundum Legem, & contra Legem iubes me percuti.** Imò & ipse Christus, percutienti in faciem, respondit: **Si malè dixi, testimonium perhibe de malo, si autem benè, cur me cædis?** Cum autem Christus singulare fuerit

Consilia.
Præcepta.
Matth. 19.
Matth. 3.
Homi. 64. super Matth. Super prælibatũ Matth. locũ. Actor. 5.
Cap. 19.
1. Corint. 10.
Matth. 11.
In expof. sem. Dom. in mõe li. 1. c. 20. & 21.
Cap 79.
Actor. 13.
Ioan. 18.

fuerit patientiæ speculum, & perfectionis exemplum, nec tamen præberit alteram maxillam, sed potius prohibuerit, ne aliam inferens contumeliam, augetet culpam; liquidò constat, non omnia ista esse Præcepta, sed quædam esse Consilia secundum Augustinum, & in præparatione animi custodienda: Da mihi Domine Iesu Mandata & Consilia tua sacra custodire nimis, vt refloret caro mea vigore pudicitia, & anima mea misera propoliti nouitate, vt maiora, cælestium donorum quotidie mereatur percipere charismatum incrementa. Amen.

Epistola 5. ad Marcellinum.

An operibus charitate formatis, adimplenda Præcepta.

CAPVT XIII.

PAulino testimonio edocti, nullatenus dubitamus, quin liberum hominis arbitrium, absque gratia gratum faciente, aliqua Decalogi Præcepta facere queat: sic namq; legimus ad Roman. 2. Gentes naturaliter ea quæ Legis sunt, faciunt. Nec ista sententia derogat sequenti propositioni positæ, Plenitudo Legis, est dilectio. Nec August. sententia, quam habet, quando ait: Illud quod dicunt, homini sufficere liberum arbitrium ad præcepta Dominica implenda, etiam si gratia, Spiritus sancti dono, ad opera bona non adiuuetur, omnino anathematizandum est, & omnibus execrationibus, detestandum. Quia impletio mandatorum, bifariam intelligi debet secundum Bonauent. Et Thom. Priori modo obligatione absoluta, qua quis simpliciter astringitur ad aliquid faciendum vel omittendum, adeo vt si minus obseruetur, reus transgressionis, peccato omissionis, vel commissionis efficiatur. Hac cõsideratione, tenemur ad substantiam operis, quod absque gratia gratum faciente, à peccatoribus & Paganis fieri potest, quemadmodum demonstrat ex 2. cap. ad Roman. August. Qui nunquam tamen suis virtutum operibus, (vt Zuingliani hæretici falsissimè sibi persuadent) Regnum cælorum consequuntur, teste August. Mitiori tamen pœnarum genere, in inferno fortasse torquebuntur, secundum eundem lib. de Spiritu & Litera cap. 28. & Tractatu 89. in Ioannem. Possimus ergo Mandata seruare, etiã charitate destituti. Potest siquidem filius malignus, & minus frugi, patri apertione capitis, absq; gratia inhabitante, exhibere reuerentiam: Sic, si quis charitate destitutus ieiunet, non necessariò illi incumbit, adepta charitate, ieiunij parsimoniam iterare: licet namq; talis actus ieiunij, aut reuerentiæ exhibitio, soluat obligationem præcepti cui astringimur; nequaquam tamen est Vitæ æternæ meritum, soluit,

Cap. 13. Epist. 89. ad Hilarium.

Dnplex est præceptorum impletio. Lib. 3. Sentet. dist. 37. q. 2. 1. 2. quæst. 209. art. 4.

De spir. & lit. cap. 17. 26. & 28. Lib. 4. contra Iulianũ, ca. 3.

soluit, inquam, atqui modus solutionis displicet, Et quòd iteratio minus sit necessaria, constat vel ex hoc, quod si plenaria solutione satisfaciat hostis, simul atque fuerit reconciliatus, alteri solutioni nullo modo erit obnoxius, teste Ioanne Scoto. Tamen, vt quis potiatur fructu & premio, Legem implicitibus promisso, necessario requiritur Charitas, & Gracia, ex qua tanquam radice procedant Præceptorum opera. Et quia Legislator Christus, vitam æternam, tanquam coronam & præmium consequendum suspendit merito intentio Legislatoris, modum adimplendæ Legis hunc præscribit. Vnde benè dicitur, Finis Legis est dilectio. Et: Si vis ad vitam ingredi, serua Mandata. Nemo autem vitæ futuræ beatitudine perfruetur, per opera bona, nisi charitate fuerint formata. Sed, vniuersi concupiscimus habitare in atrijs Domini, ergo etiam videtur quod astringamur operibus charitate formatis, implere Præcepta, modò digni esse velimus promissionibus Christi. His suffragatur Ambros. Et August. inquiring, Mandatum Dei si timore potius, quàm amore iustitiæ sit, seruuliter non liberaliter fit; & ideo nõ fit: non enim fructus præmiorũ sequitur bonus, quando non ex charitate elicitus. Et: Omnia Præcepta Diuina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas, quod verò sit vel timore poenæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum sit, quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur: Fac Domine nos proinde idoneos, qui dignatus es nos, tales quales, habere seruos.

De distinctione Præceptorum Decalogi.

C A P V T X V.

Obnixissimis votis, diuinum præsidium est obseruandis præceptis, implorandum, iuxta caratissimam illam D. Augustini sententiam, qua precabatur, Domine Deus, da quod iubes, & iube quod vis. Quam diuinæ voluntatis iussionem, duabus tabulis, obtutibus nostris exhibitam; decem verbis absoluit Sanctus Legifer noster, quæ memoriæ iuuandæ causa, hisce comprehenduntur hexametris:

*Unum crede Deum, Nec iures vana per ipsum,
Sabbatha sanctifices, Habeas in honore parentes,
Non sis occisor, Mœchus, Fur, Testis iniquus,
Alterius nuptam, nec rem, cupias, alienam.*

Et hoc propterea, vt Priorè Tabulâ ad pietatem, & propria

Religionis officia, quibus Maiestas sua colenda est, nos instruat: Altera, vt præscribat, quomodo propter nominis sui timorem, nos in hominum societate gerere debeamus. Quæ ratione Dominus noster, vt Euangelistæ referunt, Legem totam summam in duo capita collegit, Vt Deum toto corde, tota anima, torisque viribus diligamus, & Proximos amemus sicut nosmetipsos. Verum quâquam vniuersa Lex duobus capitibus contenta sit, Deus tamen noster quò omnem excusationis prætextum, tolleret; voluit fufius & explicatius Decem Præceptis enarrare, tum quæcunq; ad honorem, timorem, & amorem sui spectant, tum quæ ad charitatem proximi pertinent, quàm propter seipsum, nobis, erga homines mandat. Nec in diuisionem Præceptorum faciendam malè studium intenditur, modò eius generis rem esse meminimus, in qua liberum cuique iudicium esse debeat, ob quam non sit contentiosè cum dissentiente pugnandum. Aliquî namque quorum de numero est August. Tria præcepta, in priori Tabula constituunt, & septem, in posteriori, quæ diuisio, non displicet etiam eidem lib. super Exodum, quòd in numero ternario, qui conficitur tribus primæ Tabulæ Præceptis, magis reluceat mysterium super benedictæ Trinitatis. Huic consonat D Hieronymus, eadem ratione motus, quando dicit; Tria mandata in vna Tabula, quæ ad fidem Trinitaris pertinent, hæc sunt. Primum: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Secundum: Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tertium: Obserua diem Sabbati. Reliqua septem, alterius Tabulæ, ad dilectionem proximi pertinent. Quos, vt in alijs ferè omnibus, ita quoque in hac Præceptorum distinctione, passim sequitur Schola Theologorum, quòd scripturæ magis videatur consentanea: Nam ad Ephes. 6. Præceptum honorandorum parentum, dicitur primum præceptum, nempe secundæ Tabulæ. Nihilominus Origenes constituit in prima Tabula quatuor, & in secundâ sex, præcepta. Ratio autè diuersitatis, emergit ex eo; quod priores pro vno habent præcepto, quod isle partitur bimembri sectione. Imò secundum Esichium, in primo Præcepto includuntur tria, ita vt primum sit affirmatiuum; Ego Dominus Deus tuus sum, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Secundum, Non habebis Deos alienos, coram me. Quæ etiam tanquam diuersa Præcepta, habuisse visus est Hieron. Tertium Præceptum esset, Esichio, Non facies tibi sculptile. Origenes existimat, duo prima præcepta esse negatiua. Non habebis Deos alienos: Et, Non facies tibi sculptile, alioquin non constarent Decem Præcepta: Nam ex phrasi Scripturæ, de vxore non concupiscenda, & rebus proximi

tabulis tradita
præcepta.
Math. 23. &
Luc. 10.

Epist. 119. ad
Iannar. ca. 111
Quest. 71.

Super Psa. 32

Homil. 8. su-
per Exodum.
Ratio diuersi-
tatis in distin-
ctione præcep-
torum unde
emergat.

In cōmetarijs
super Ose. 10

Lib. 4. Sent.
distincti. 15.

1. Timoth. 1.
Math. 19.

Lib. de Iacob
et vita beata,
cap. 5.
Super Psa. 32
Lib. Enchir.
cap. 101.
1. Timoth. 1.

Lib. de bono
perseue. ca. 20
Nec nõ lib. 10
Confess. cap.
29. & 37.
Exod. 20.
Leuit. 19.
Deuter. 4. 5.
& 10.

Quare duabus

Reli-

proximi non concupiscendis, vult duntaxat vnum esse præceptum. Cuius sententiæ non solum astipulatur Hebræa veritas; verum etiam Latina, quam in manibus habemus, hoc modo, Non concupisces vxorem proximi tui. Et postea, Non concupisces domum eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, non omnia quæ eius sunt. Si sic haberemus, non desiderabis vxorem proximi tui. & postea, Non concupisces domum eius, non seruum, &c. Tunc profectò ostenderet manifestius, duo diuersa esse Præcepta.

Lib. 3. Antiquitatum, cap. 6

Non dubium est etiam, quin Iosephus cum Philone ex communi ætatis suæ consensu, quina præcepta singulis tabulis assignarit: Aduersatur tamen rationi, quia religionis & charitatis ordinem confundit; Refutatur etiam Do-

Cap. 19.

mini autoritate, qui apud Matth. in catalogo secundæ Tabulæ, mandatum de parentibus honorandis reponit.

Ad laudem & gloriam nominis sui.

A M E N.

PRI-

PRIMUM PRÆCEPTVM.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo seruitutis: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, vt adores illud, &c.

DE ADORATIONE DIVINÆ

MAIESTATIS. CAP. I.

NON VIT Dominus populos, è misera seruitute, ideo liberatos; teste Origene, vt se libertatis authorem obedientia, & obsequendi promptitudine, colant. Solet etiam (quo nos in vero sui vnus cultu retineat) certis Epithetis sese insignire, quibus sacrum suum Numen, ab omnibus Idolis ac Dijs commèritijs discernit. Nam nostra ad vanitatem propensio, cum temeritate cõiuncta, simulac nominatur Deus, sibi cauere vix porest, quin ad inane aliquod spectrum dilabatur. Huic igitur paroxismo, remedium dum adferre vult Deus; ipse suam Diuinitatè magnificis quibusdã ritulis, ornat, atq; ira nos quibusdã veluti cancellis, circumseribit; ne huc aut illud euagemur, & temerè nobis singamus nouum aliquem Deum, & derelicto Deo viuo & vero, Idolum erigamus. Hac ratione Prophetæ, quoties cum propriè designare volunt, illam vestiunt & includunt quasi ijs notis, sub quibus se populo Israëlitico manifestauerat, cum Deus Abraham, cum Deus Israëlis vocatur, vel cū inter Cherubim, in templo Hierosolymitano collocatur. Istæ, inquit, & similes loquendi formulæ, ipsum non vni loco aut populo alligant; sed in hoc duntaxat sunt positæ, vt cogitationes piorum, in illo Deo sistant; qui suo fœdere, quod cum Israële percussit, sese ita reputauit; vt ab eiusmodi desistere nullo modo liceat. Fixum tamè illud maneat, redemptionis interdū fieri mentionem, quò alacrius Iudæi se Deo addicant, qui sibi iure eos vendicat. Nos autem reputare conuenit, Ægyptiacam Israëlis seruitutè, typum fuisse spiritualis captiuitatis, in qua omnes vinciti detinebamur, donec Brachij sui virtute liberatos, in Re-

Homil. 8. super Exod.

Esaiæ 37. Amos 1. & Abac. 2. &c.

Ægyptiaca seruitus, quid prætulerit?

in Regnum libertatis, nos celestis vindex, traduxerit. Quem admodum ergo cum dissipatos olim Israelitas, ad cultum sui Nominis recolligere vellet; eos ab intolerabili qua premebantur Pharaonis dominatione eripuit, ita quibus hodie se in Deu esse profiteretur, eos omnes iam ab exitiali Diaboli potestate tuetur, quæ illa corporali fuit adumbata, teste Aug. Quamobrem nemo est cuius animus inflammarî non debeat, ad auscultandam Legem, quàm à summo Rege profectam audit, à quo, vt suam originem ducunt omnia, ita æquum est, vt finem suum vicissim in ipsum destinent, ac dirigant. Nemo, inquam est, qui nõ rapi debeat, ad amplectendum Legislatorem, ad cuius obseruanda mandata, peculiari- ter se defectum esse docetur, à cuius benignitate cum bonorum omnium affluentiam, tum immortalis vitæ gloriã, expectat; cuius mirabili virtute ac misericordia, è faucibus Mortis se liberatum nouit, vt fusiùs prosequitur Venerabilis Pater, Thomas Herentalensis, insigni libello de Septem Sacramentis, & decem Præceptis in lucem emisso.

Serm. 48. de tempore.

Deus quare colendus?

Thomas Herentalensis.

De Diuinis nominibus. CAPVT II.

QVVM non valeamus rei nomen alicui indere, nisi secundum quod eam mente concipimus ac cognoscimus, quod voces secundum Aristotelem, sint earum quæ in animo sunt passionum, notæ; Sequitur Deum ob suæ maiestatis immensitatem, utpote incomprehensibilem, non habere in terris aliquod nomen, quo perfectè immensæ eius essentia exprimat, quippe qui est super omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc sæculo, verum etiam in futuro, teste Apostolo. Vnde D. Gregor. Nazianzenus inquit, Deus noster est innominabilis. Et Lactantius commemorat Socratem disputantem apud Xenophontem, dixisse. Formam Dei non oportere conquiri. Similiter & Plato in legum libris asseuerat non esse quærendum, quid omninõ sit Deus, cum nec inueniri possit nec enarrari valeat. Vnde idem Lactant. ex Trismegisto pronũciat Deum anonymũ. i. sine nomine. Et D. Basilus, Diuina natura, inquit, nullis nominibus exprimitur, sed vt nos arbitramur, ignota & abscondita manet. Quod enim beneficis dicitur Deus, Iudex, Bonus, Iustus, & quæcunque alia huiusmodi, de illo dicimus: His omnibus operationum illius differentiam edocti sumus, operantis autem naturam haud quaquam per operationum considerationem cognoscere possumus. Nam, si quãdo ratio cuiusuis istorum reddenda est nominum, deinde & naturæ quæ per ista nomina exprimitur, non eadem vtriusque ratio assignari poterit. Nam quorum ratio non est eadem,

Lib. priori Peribermenas, cap. 1. Et Damas. in Dial. cap. 14.

Ephes. 1. Libro 4. de Theologia. De ira Dei, cap. 11. Lib. 1. ca. 6.

Epist. 80.

horum & natura differens est. Ac proinde graphicè Attalus martyr Præsidii interroganti, Quod nomen habet Deus? Respondit, Qui plures sunt, nominibus discernuntur, qui vnus est, non indiget nomine, teste Eusebio Cæsariensi. Scriptura verò sacra, vt quoquo modo supremum illud Numen intellectui nostro ingerat, quædam nomina ei attribuit, quæ euidenter secundum B. Ambrosium proprietatem diuinitatis ostendunt. Quorum quædam perspicuam diuine maiestatis expriment veritatem, alia verò translatiue per similitudinem de Deo dicuntur. Inter ea autem quæ diuinitatis naturam magis expriment, primum est nomen illud tetragrammaton יהוה יהוה vel יהוה יהוה Hæbræis, vel ιεου. i. fortis, aut vis, id est Deus Græcè. Ad cuius prolatione, vt habet D. Aug. humana mēs statim affurgit ad illius summi numinis contemplationem, quod aliquando in scripturis sacris naturam diuinam tribus personis communè significat, vt Deuter. 6. Deus tuus Deus vnus est, vt habet August. aliquando verò vnã in Trinitate personam, vt Caput Christi Deus. Et: Qui cum in forma Dei esset, &c. quemadmodum interpretatur D. August. quibus in locis, primam in Trinitate personam significare dicit, quod in scripturis sacris passim adiungitur huic nomini, Dominus: testis est Dionysius lib. de diuinis nominibus cap. 12. Vbi obseruandum est quod supremum illud numen ante conditum hominem nusquam voceretur Dominus, sed semper Deus, condito verò homine, primum nomen Dominus accipit; causam reddit Terul. dicēs: Deus essentia nomen est, Dominus autem potentia, & ideo postquam esset creatura, in quam haberet dominium, Dominus appellatur. Vide de hac re plura apud Aug. lib. 8. de Gen. ad lit. cap. 11. De Deo autem nihil astruere debemus aut proloqui, præter id quod sacra nobis vtriusque testamenti eloquia aperuerunt & enarrauerunt (teste Damasceno) ne si imbecilles nostræ mentis oculos inaccessæ diuinitatis luci pertinacius insigere conemur, nimio diuinorum splendore heberes effecti, exiguum illum (qui cælesti munere nobis indultus est) visum animi perdamus, & cæcutientes in densis obuiersemur tenebris. Cui planè sententiæ accedit beatissimus Dionys. Nulla, inquit, ratione præsumendum est aliquid de supersubstantiali secretissimaque deitate, aut dicere, aut cogitare, præter illa quæ nobis sacra eloquia tradiderunt. Ioannes Scorus tamen (quamuis Thomas Caietanus refragari videatur) arbitratur hoc efficere illud nomen Admirabile, Iudæisquæ Ineffabile: nomen, inquam, Tetragrammaton, id est, quatuor litterarum, Iehoua, quæ cum seuã, holem, & camers, efficiunt Iehouã, quibus si interseratur schin litera, potest

Lib. 5. Eccles. hist. cap. 3.

Lib. 2. de fide ad Gratianũ.

Lib. 1. de doctr. Christ. cap. 6.

Lib. de fide ad Petri cap. 4. Philip. 2. 1. Corin. 12. Lib. 1. de Trinit. cap. 6.

Lib. contra Heremogenem in principio.

Lib. 1. de ot. tho. fide ca. 22.

Lib. de diuinis nominibus, ca. 1. Nomen tetragrammaton.

יהוה יהוה יהוה יהוה

Ma. 62.

Duplici de
causa nomen
Dei non exprimitur.
Lib. de Theolog.
Serm. 15. in
Cant.
Lib. 3. de virginibus, ac lib.
2. de Abraham, cap. 5.
Lib. 1. perplexorum.
In proemio grammaticalis institutionis.
Iudei, quare non credat miraculis Christi?

Exod. 3.

potest haberi nomen Iesu: Schin namque pronuntiantes dentes superiores inferioribus coniungimus, quatenus significemus diuinæ naturæ maiestatem carnis humilitati coniunctam, ad quam alludere videtur sanctus Propheta significationem, quando prouoluit Saluator eius ut lampas accenderetur. Præfata siquidem schin litera speciem refert lampadis, Christum significantis, Elichnus tremulo lumine ardet, quia Iod in medio, deitatis essentiam in Christo delitescenzem, manifestat: Teth residua literæ forma, humanitatis speciem prædit. Estque hoc nomen nouum inter reliqua diuina à diuo Hieron. tom. 3. epist. ad Marcellam in medium adducta. Nec ita passim exprimitur, uti apud Hebræos in solis sacris Biblijs, aureis ac argenteis characteribus exaratur, sed eius vice aliud legendo, pronuntiat, videlicet Eloim vel Adonay, & hoc duplicem ob causam: Prior est, reuerentiæ qua nullis creaturis, teste beato Gregorio Nazianzeno, attribuitur sicut Eloim, quod aliquando Iudices mortales, perinde atque Deum significat immortalem. Tantæque Iudæis est venerationi, teste beato Bernardo & Ambrosio. ut nullis liceat illud pronuntians, nisi certis temporibus summo Sacerdoti, magnis cum sollennijs ac cæremonijs in templo proferre, teste Moysse Aegyptio. Posterior est ob periculum: Si enim irreuerenter aut minus articulatè pronuntiant, timerent vniuersæ machinæ mundialis subuersionem inducere, secundum Isaacum Leuitam. Hinc si Iudæis obijciamus, Quamobrem Christo eiusque fidei se non subiugârunt, propter opera & multiplicia quæ fecit miracula? Respondent (ut habet V. pater Nicolaus de Lira in Apologia contra Iudæos:) Nobis quidem constat Christum vestrum creberimis choruscasse miraculis ac insolitis fulsisse prodigijs, sed non est mortalium quisquam, qui non idem factitare possit, si eius sale conspersus, ac sapientia præditus esset. Ipse siquidem inuenerat lapidem, super quem antiquitus arca Domini quieuerat, in quo sculprum erat illud ineffabile nomē, ex quo didicit articulatissimam, distinctissimamque eius pronuntiationem, atque huius optimæ pronuntiationis virtute, nihil non præstabat, adeo ut mare transeuntibus solidum præbuerit obsequium, & triduanum in sepulchro, vitales auras resumpserint. Sed hæc, ceu vanissima signimenta missa facientes; properemus ad sequentia. Quam enim absurdum sit hoc mendacium, & quam sacris literis dissentaneum, nullus est qui non videat. Hoc interim infallibiliter tenendum videtur, quod prælibatum nomen principalius accedit ad exprimendam diuinæ naturæ essentiam. Quando enim Moyses requisit, iam ad populum liberandum, mittendus, si interrogaue-

rogauerint filij Israël, quod est nomen eius, cuius legatione fungeris, Quid dicam eis? Respondet Dominus: Non dicet, Ego sum mundi fabricator aut populi liberandi defensor, sed יהוה אלהינו יהוה. Ehie afer ehie, id est, ero qui ero. quasi dicat, pollicitus sum, quod inducerem populum manu forti in terram lacte & melle manantem, id est, omnium rerum fertilissimam (per cathacresim:) Stabo promissis, ero quod ero, votis respondebo. Neminem tamen inquadat admiratio, aut exusciter indignatio, quod nosser interpres transtulerit, Ego sum qui sum, quia sic habent etiam Septuaginta Interpretes, quando dicunt, ἐγώ εἰμι ὁ θεός, propterea quod significatio futuri temporis apud Hebræos, ampliari queat ad tempus præsens, præteritum ac futurum. Sic & ista propositio, præsentis temporis adsciscit significationem, quæ tamen ponitur in futuro. De viro sciscitante quid Ioseph quæreret, quando fratres quærebat, Quid quæres? nemo ambigit quin de præsentis tempore sit intelligenda, quia iam actu in solitudine conspiciebat, ut fratres offenderet a berrâtes, secundum D. Gregor. Nazianzenum, oratione in Theophania, Hierony. in epistolam ad Ephes. 3. August. tractatu 38. super Ioannem, homilia 2. in epistolam Ioannis, libro de prædest. & gratia cap. 5. de natura boni cap. 19. lib. 5. de Trinitate cap. 2. tractatu super Ego sum qui sum, in calce Tomi sexti: necnon Diuus Gregorius libro 18. Moralium cap. 33. Maluit quoque interpres noster transferre, Ego sum qui sum, & non ero qui ero, propter absolutam significationem, quam præsens tempus super alia præ se ferre consuevit. Videtur siquidem principalius omnium de Deo dictorum nominum esse: Qui est, totum enim in seipso comprehendens, habet ipsum esse: veluti quoddam substantiæ infinitum & interminum. Nam cum sint tria potissimum genera, quæ de Deo ascisci solent, Primo negatiuorum: quid Deus non est ostendentium, ut increatum, ingenitum, incorporeum, secundo eorum quæ indicant quandam habitudinem Dei ad creaturas, ut dominus, rex, conditor, pastor. Tertio, eorum quæ designant aliquod consequens naturam Dei aut operationem, ut iustum, bonum, sanctum. Hoc nomen, qui est, primarium ac præcipuum est, diuinam substantiam in se perpetuo vna & eadem permanentem, sine vlla accidentaria affectione & operatione significat. Neque huic obuiat quod D. Dionysius primum Dei nomen dicit esse, bonum. Diuinam totam, inquit, substantiam (quicquid illa est) ipsa bonitas diffinire atque aperire à sacris eloquijs dicitur. Et rursus: Ac primum quidem perfectissimam bonitatem appellantes, omniumque Dei processuum interpretem boni appellatio-

Genes. 17.
Act. 7.
Diuisas lectionis, Hebraici, et Græcanici codicis.
Genes. 37.
Alia nostra lectionis ratio.
Damasc. lib. de ortho. fid. c. 12
Lib. de diuinitate nomin. cap. 24
p. 3. ac 4.
C 2 nem

Philo. lib. de
somnijs.

nem intueatur. In his & huiusmodi locis, boni appellatio prima est ad instituendam nobis diuinam substantiam per beneficos suorum munerum in hæc inferiora processus: qui ratione boni potissimum nobis innotescunt, ob id ipsum quod boni proprium est in alia se diffundere, quemadmodum per suorum ad nos radiorum derivationem Solis substantia nostris oculis inaccessa, mortalium ostenditur aspectui. Nomen verò, qui est, diuinam designat substantiam, vt in se ipsa est occultissimè latens, omnium entium gradus supereminenter & superexcellenter in se continens, vna & eadem in se perpetuò manens, cuius comparatione res conditæ entia non dici merentur, cum sint in continua sui vicissitudine. Proinde dixit Hilarius, esse in Deo, non esse accidens, sed subsistentem veritatem. Diuus verò Augustinus respicit hoc nomen, quatenus significat præsens tempus, quod Deo maximè conuenit, cuius esse non nouit præteritum vel futurum, sed omnia illi sunt præsentia, ac ipse præsens in omnibus. Extat proprius tractatus diui Aug. in fine tom. 6. de eo quod dictum est ad Moysen, Ego sum qui sum. Item tract. 2. in Ioannem post principium. D. Bernardus lib. 5. de consideratione ad Eugenium. Gregorius Magnus etiam homilia 2. in Ezechielem, sub finem, in omnibus istis locis affirmant parres, quòd Deus sit essentia & natura immutabilis, nos quidem subsistimus, sed Dei beneficio. Anne tunc temporis Angeli erant, quando ista verba formauit? vtique, fueruntne homines? & innumerabiles. Ieceratne iam tum fundamenta terræ? Extenderatne iam tum sicut pellem, orbium cælestium mœnem? & præclarè. Adsciscit tamen sibi: Ego sum qui sum, peculiariter; quia qualicumque res polleat excellentia, si mutabilitati subiecta sit; non verè est. Non enim ibi est verum esse, vbi timetur nò esse: Quicquid enim mutationis vicissitudini subiacet; mutatum est aliud quàm erat. Si autem non sit, quod prius erat; mors quædam ibi esse conuincitur. Sic nigredo, mortua perhibetur in capite senis canescentis, mortuaque loquutio, in lingua silentis. In omnibus autem creaturarum actionibus, duo tempora est reperire, præteritum, & futurum, præsens nequaquam: quod enim modo dixi, elapsum euauit; quod prolaturus sum, nondum in rerum natura existit. Atqui in veritate, quæ immutabilis perseuerat, præteritum, & futurum nequaquam locum obtinent; sed præsens duntaxat. Deus namque, cum omnium rerum tam præteritarum memoria, quàm futurarum cognitione plenus sit; non volubili modo ad præteritum & futurum exorbitat; sed in conspectu eius, iugiter præsentis luce euncta visuntur. Hinc manifestum euasisse arbitror, quòd

minus

minus propriè dicatur de Deo, erit vel fuit, nisi quippiam excludendæ imperfectiōis gratia annectatur, vt; Deus fuit ab æterno, Deus regnabit in æternum. Et proinde rationi magis fuit consentaneum, transferre: Ego sum qui sum, quàm ero qui ero. Neminem etiam fugere debet, quin prælibatum nomen Tetragrammaton, hinc deriuari atque formari agnoscat, quia est vox futuri temporis verbi substantiui, cuius primitiua vox est Haia, id est, fuit, cum duplici camets: cui in futuro tertix personæ præfigitur Iod, sitque Iehoua, id est, erit, in qua vocula, si Iod medium protrahatur ad quantitatem vau (quod haud difficulter fieri potest, propter nimiam affinitatem) habebitur nomen Tetragrammaton, de quo vaticinatus est Isa. inquit, Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit, quæ nulli, ante Meschiam, imponendum erat: Nullus enim in sacris literis extitisse legitur, qui hoc nomine vocatus fuerit (licet, V. D. Ioannes Eckius refrageretur) quia teste Petro Galatino, non Iesouach, sed Iehosouach, dicti fuerunt, quæ vocabula sicut literis differunt, ita sensu distinguuntur: prius enim nomen, interpretatur saluator, salus, saluatio, in abstracto: Posterius, Deus saluabit. Complures quidem fuisse, nulli ambiguum est, qui hac nomenclatura gloriarentur. Tres tamen fuere præcipui qui & nominis ratione, vt prælibatum est, & typica operatione Christum adumbrarunt. Quorum primus dux fuit ille fortissimus, & insignis athleta Dei, Iosue filius Naue, qui Moyse successit, vt Christus legi: Moyse namque, non introduxit populum in terram promissam, sed Iosue, quòd lex Mosaica neminem saluare præualuerit, sed gratia Christi, Lex per Moysen data est; Vt Iosue, Madianitas, Iebusæos, Hethæos, Amorrhæos, valido conspectu prostrauit; ita Christus diabolum potenti virtute superauit; Vt Iosue imperio, sol stabili gradu perstitit immobilis, ita erit immobilis, quando Christus exurgeret in iudicio contra insensatos; Et quemadmodum Iosue distribuit terram desiderabilem, non Moyses; ita pater omne iudicium dedit filio. Deinde sicut Iosue nullam sibi partem reseruauit, sed Ephraim (in qua ciuitatem habitationis constituit) à populo oblatam recepit; ita sibi mansionem Christus facit, vbi cor contritum & humiliarum sibi fuerit exhibitum. Secundus dicitur Iesus filius Syrach vir eximia sapientix, Author libri, qui Ecclesiasticus dicitur: hic figurauit Iesum Euangelicæ veritatis magistrum. Vos vocatis me, inquit, magister & domine; Cuius doctrinam, tria potissimum reddunt commendabilem, primò facilitas. Palam loqueris & non est necesse, vt quis te interroget. Beati pauperes

Nomen Iehoua
unde deriuat?

Esa. 62.

Ser. 4. de circuncisione.

Lib. 3. ca. 10.

1. Mach. 2. &
2. Macha. 12.

Iosue Christi
quomodo adumbratus?
Ioan. 1.

Iosue 10.

Ioan. 5.

Iosue 19.

Iesus filius Syrach, 177us
Christi.

Ioan. 13.

Tria commendant Christi doctrinam.

Ioan. 16.

Matth. 5.

1. Ioan. 5.

Luc. 21.

Ioan. 6.

Iesus filium Ioseph sacerdos Christi figuram praefigurauit. Aggei 2. Zachar. 3. Psal. 109.

Diuinorum nomina alia propria, alia metaphorica.

Athana. tract. de definitionibus tom. 4. Hebr. 4. & Eccles. 23. Lib. de orthod. fide cap. 12.

Jerem. 2. Ephes. 2. Ioan. 15. Math. 3.

res spiritu; Facilis est quoque obseruatu, quid enim facilius quam non occidere, & diligere? Vt scribit discipulus ille quem diligebat Iesus plurimum. Haec est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauiam non sunt. Secundò commendatur quia infallibilis est: Caelum & terra transibunt, verba autem mea non peribunt. Hanc quoque confirmant miracula innumera Christi, Apostolorumque virtute patrata. Tertio, vtilitate haec doctrina Christi multis est encomijs extollenda, quia haec vna ad beatitudinis brauium perducit, Domine verba vitae aeternae habes. Tertius Iesus, typum veri Meschiae gessit, filius Ioseph, qui intercessit pro salute populi, & dirurum à Chaldaeis templum, postliminio reuersus, reaedificauit. Sic noster Pontifex, Iesus, fordibus extitit vestibus, quando liuidum corpus squalebat, purpurea ac sanguinolenta veste circumdatum, secundum beatum Ambrosium, libro 1. de Spiritu sancto capite 9. & libro 3. de fide capite 4. sed resurrectionis gloria squalorem deposuit, ac nouum Ecclesiae templum, abolita synagoga, restaurauit. Siue autem sit nomen quod diuinam essentiam exprimat, vt Ioannes Scotus opinatur, dist. 3. & 22. super primam Sententiarum, siue non sit, vt Cardinalis sanctae Romanae Ecclesiae Thomas Cajetanus malle videtur, super primam partem summam D. Thom. quaest. 13. siue aliquid propius accedat, vt arbitratrur Beatus Gregorius Nazianzenus, oratione tercia. Hoc persuasissimum nobis habemus, diuersa esse nomina Deo attributa, quorum quaedam sunt Metaphorica, quaedam autem propria, secundum B. Tho. in scripto primi dist. 4. art. 1. & dist. 8. art. 3. nec non parte prima quaest. 13. art. 3. Inter propria nomina, potissimum est nomen, Deus, quod quidam deductum putant à dando, quod omnibus det. Alij putant dici ab eo quod nihil ei desit. Alij putant (quod verisimilius est) à Graeco nomine originem habere *θεός*, quod dicitur à Graeco verbo *θεωρεῖν*, quod est speculari. Nam ipse Deus omnia videt & contemplatur, ac disponit vniuersa suauiter, vel dicitur à *θεός*, quod quod est currere, quia vbique, cum opus est, accurrit, & opem fert, teste Damasc. vel ab *αὐτός*, quod est vrere, cum Deus noster, teste Apostolo ad Hebr. 12. ignis consumens; & Christus dicat, Luc. 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi vt succendantur? Apud Germanos Dei vocabulum à bono deriuatum videretur, *Gode*, *Goet*. Metaphoricorum quaedam attribuuntur Patri, sic Pater dicitur fons: Me dereliquerunt fontem aquae viuae. Nonnulla Filio, qui interdum appellatur lapis angularis, nonnunquam viris, aliquando securis. Tertio aliqua Spiritui sancto attribuuntur, qui

qui aliquando nomine aquae significatur, Omnes sitientes venite ad aquas: Haurietis aquas de fontibus Saluatoris: Aquam quam ego dabo, &c. Propria autem nomina sunt bipartita, quaedam enim sunt personalia, quaedam essentialia, secundum beatum Ambrosium. Personalium, quaedam tantum ad vnam referuntur personam, vt nomenclatura Pater, soli competit Patri, sic Filius, soli illi personae. Quaedam ad duas, nempe ad Patrem & Filium, vt spirans, donans: Aliud est quod omnibus congruit personis, estque hoc vocabulum, persona, de quo intueri licet D. Augustus. Alia sunt nomina essentialia, quorum quaedam sunt absoluta, quaedam relatiua, teste D. Thom. Absoluta sunt bonus, sapiens; non tamen imaginari licet, Deum bonum, quod causa existat bonorum; quia sequeretur quod esset corpus cum causa sit corporum, sed bonus dicitur, quia quicquid bonitatis est in creaturis, incomparabiliter excellentius est in Deo; quippe qui est ipsa bonitas & sapientia, secundum Gregorium Nazianzenum: Alia sunt essentialia relatiua, quae bimembri partitione diuiduntur. Nonnulla enim habent istam ad creaturas relationem, ab aeterno, vt praedestinare, reprobare. Alia ex tempore, & rursus bifariam: Quaedam enim significant ipsam habitudinem ad creaturam, vt dominus, nec directè huiusmodi significant substantiam diuinam, sed indirectè, ac secundariè important habitudinem ad creaturas. Non est verò praesentis loci omnia quae ad diuinorum nominum spectant rationem, sed primi sententiarum differere: vbi, Deo volente, ea quae praemanibus de ijs elaborata & tribuata fuerint, ac in lucem edira, me satisfacturum spero abundè in hoc negotio Christiano Lectori.

Qui eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruitutis.

De omnipotentia Diuina.

CAPVT III.

HISCE verbis modum cognoscendi seipsum aperit, vel insinuat Deus opt. max. nã cum (quod ad essentiam eius attinet) incomprehensibilis ac inuisibilis sit, sicut scriptum est: Non videbit me homo & viuet. Et iterum: Deum nemo vidit vnquam, necesse erat vt certum opus ac testimonium adderetur, quo veluti à posteriori apprehendi posset, ne quis haesitaret quisquam is Deus esset qui se mandatis istis

Esa. 42. & 55.

Ioan. 4.

Lib. de fide contra Arianos, cap. 6.

Lib. 7. de Trinit. ca. 4. et 6. 1. part. q. 13. art. 2. & 7.

Deus quomodo dicitur bonus?

Li. 4. de Theologia.

Exod. 33. Ioan. 1.

colendum præcepisset, quasi dicat: Is ego sum verus ille Deus, qui hoc spectatissimum opus peregi, qui populum meum ex Aegypto mirabiliter eduxi, idque tam manifestis verbis & signis, quæ vidisti, vt negare non posses hæc me authore facta fuisse, & hunc qui fecit, verum Deum esse. Earens enim (nempe per verba ac signa) Deus alioqui invisibilis agnoscitur: atque ita conciliantur scripturæ, quæ alibi Deum videri negant, alibi Iacob & Moyse facie ad faciem visum fuisse perhibent. Ergo cum Moyse Deuter. 5. dixisset: Nullam speciem Dei vidistis, citra vllam repugnantiam addidit, facie ad faciem locutus est vobiscum in monte de medio ignis. Deinde Deus hoc opus & testimonium adiecit, vt intelligeres id verum esse quod dixerat, nempe se esse Dominum Deum tuum, sua omnipotentia te regentem, gubernantem, redimentem, respicientem, curantem & salvantem. Insignis enim omnipotentia simul & bonitas declarata sunt ob nunquam satis admirandum opus educationis filiorum Israël de Aegypto; in quo prophetæ omnes maiestatem, & magnificentiam Dei erga populum suum illustratam vbique prædicant ac collaudant. Procopius Gæsus Græcus, admonet hæc verba diuina loco esse proœmij, quibus *αρχαρχα* significatur, omnis qui contempro præsentis seculo, sermonis diuini instinctu fuerit iussus iter facere in regnum cælorum: is, inquam, exiit de Aegypto liberatus & solutus mundi negotijs & malis, quæ nos excruciant. Hæc meritò quis appellauerit domum seruitutis. Sua verò omnipotentia maximè relucet eius diuina essentia, quæ invisibilis cum sit, visibilis tamen singulari gratia aliquibus apparere dignatus est: sua forti prouidentia, qua dilectione diuina quosdam eligit, vocat, prædestinat, iustificat, ac tandem beatos reddit: alios verò sua præscientia, reprobat, deserit, ac suis demeritis æterna morte damnat. De his igitur effectibus æternæ vitæ ac mortis, qui diuinæ omnipotentia inniuntur, tanquam effectus causæ, ante elucidationis Decalogi exordium, iusto ordine tractabimus, vt cognita in his Dei omnipotentia, tanto arctius, firmissque diuinæ voluntati inhærentes, Decalogum eius custodiamus, ne reprobis tandem effecti inter eos inueniamur, quibus dicturus est Dominus, Ite maledicti in ignem æternum. Deus igitur, cum ex sacris literis, (Genes. 17. Exod. 15. Tob. 13. Apocal. 1. Luc. 1. Dionys. Areopagita de diuinis nominibus cap. 8. Augustinus lib. 20. cap. 30. & lib. 21. cap. 7. de ciuit. Dei, sermone 781. de tempore. Enchirid. cap. 95. Damasc. lib. 1. cap. 20.) tum ex Symbolo Apostolico, necnon sancti Athanasij, creditur omnipotens eius voluntas, siquidem sempiterna cum sit, &

Ioan. 1.
Genes. 32.
Exod. 33.
Deuter. 5.
Exod. 15.

Psal. 14. 113.

In hunc locum
Exodi.

Quare effectus
æternæ vitæ ac
mortis, Deca-
logo præpona-
ntur?

quæ mutari, impediri quoque nequeat, potestatem habet omnia faciendi: quæ licet maior non sit, quàm diuina voluntas, cum vtraque sit diuina essentia, eius tamen potestati, plura sunt subiecta: quàm eius voluntati: omnia namque quæcumque vult potest, non autem quæcumque potest, protinus vult. Potest nos exigentibus peccatis nostris, demergere, & ad Plutonica regna ablegare, sed non vult nos perdere, nec vult mortem peccatoris. Verùm enim verò, non modica est difficultas, quid per Dei omnipotentiam sit intelligendum, cum multa non possit, Pater enim non generatur, nec inæqualem potest gignere Filium, non potest esse etiam malus, nec mentiri, neque efficere vt verum sit falsum, nec cadit in ipso peccatum, & Spiritus sanctus nequit spirare. Hæc & huius generis alia, non potest Deus. Vnde sequi videtur, quod non sit dicendus omnipotens: & quia homo hæc potest, videtur Deo esse potentior; & in prælibatis robustior. Dicendum est, doctorem maximum, lapidem aut puerum in cunabulis docere non valere, non ex se, sui que defectus; sed pueri & lapidis, doctrinæ minus capacis. Quod etiam Spiritus sanctus spirare non legatur, perinde est atque si Rex Hispaniæ, castri ciuitatis vel regionis alicuius hæres ex asse, dominium illius castri, ciuitatis, aut etiam regionis, largiatur alteri regi, vt pote Galliæ, Angliæ, Poloniæ, nequaquam tamen illud propriè dici potest elargiri Regi Hispaniæ, hoc est sibi ipsi. Nemo enim quod suum sibi que proprium est, dare sibi ipsi potest. Non enim pecuniam quam iure iusteq; possideo, mihi ipsi dare possum. Ita Spiritus sanctus, nulla ratione dare sibi ipsi potest suam deitatem, nam illa sibi naturalis non ambigitur. Nomen quoq; omnipotentia, tripartita acceptione vsurpatur; Prima, distributiue, vt extendatur ad quæcumque in infinitum; sic formaliter non est in Deo, quia potentia currendi, saltandi, comedendi essent in Deo formaliter, quæ vt pote imperfectiones, nequaquam sunt Deo adscribendæ. Nihilominus virtualiter, & causaliter existit in Deo, quippe qui eas in alijs efficere non desinat secundum Thom. Bonauent. & Richard. Secunda, accipitur extrinsece, vt sensus sit, Deum posse omnia possibilia, quæque admittunt rationem possibilitatis, nec includunt contradictionem. Contradictoria siquidem, licet Deus simul vera efficere nequeat, hoc non provenit ex diuinæ potentia defectu, sed ex parte contradictorij, quod nullo modo habet rationem possibilitatis. Cuius ratio, curiosè scrutanti, non alia est reddenda, quàm quòd habitudo & natura affirmationis & negationis nihil aliud permittat. Si enim Deus, posset facere eandem rem simul esse, & non esse; posset etiam simul velle

Deus multa potest, quæ non vult. Ezech. 13.

Omnipotentia tripliciter accipitur.

1. part. q. 25. Super dist. 42 lib. 1. Sentent.

& non velle, itaque Deus posset sibi esse contrarius, quod est impossibile. Tertia accipitur intensiue; hoc modo, Deus filius potuit chlamidem nostræ mortalitatis assumere, vt nos à tyrannide diaboli liberaret. Pater autem & Spiritus sanctus habuerunt æqualem potentiam, idem, si congruisset, faciendi; quia potentiam habuerunt æquæ intensam, vnde non ex impotentia patet non est incarnatus: Habuit enim pater eandem potentiam intensiue, vt sacrum nostræ vilitatis indueret, sed sibi hoc opus, extensiue & extrinsecus, facere non conueniebat. Insuper nec minus est omnipotens, quia non potest in æqualem gignere filium, quia magis firmatur potentia, quando cognoscitur eadem in vtroque essentia, quæ nullum permittit diuersitatis discrimen, teste Thom. Hinc August. Potenter hoc non potest, nec est infirmitas ista, sed firmitas, quo falsa esse non potest veritas. & alio loco, Quomodo intelligis, inquit, Deum factorem omnipotentem? Atque mox subiecit, Omnia quæ quisque facit, aut ex se facit, aut ex aliquo, aut ex nihilo, homo qui non est omnipotens, de se filium generat. Artifex ex aliquo, puta ex ligno arcam, ex argento vasculum efficere potest. Faber lignarius potuit fabricare arcam; sed non potuit producere lignum, aurifex potest fundere, & formare calicem; sed non potest facere argentum. Ex nihilo, nullus hominum aliquid efficere potest, Deus autem quia est omnipotens, & de se æqualem genuit filium; & ex nihilo mundum creauit, atque ex limo terræ hominem plasmauit. Hisce tribus potentijs demonstrat efficaciam suam in omnibus valere, adeo vt deitas integra, humanitas vera, vnus Christus Iesus, sua omnipotentia virtute, sub specie modici panis consecrati, & vini, in tremendis altaribus, vsque ad consummationem seculi nobiscum permanere, à fidelibus non dubitetur. Hac potissimum causa & similibus, arbitror sanctos Apostolos sacro spiritu repletos, symboli statim in exordio, tanquam sacram anchoram constituisse, Deum omnipotentem esse credendum, qua oculos mentis rerum & articulorum sequentium sublimitate, & mysteriorum abditissimorum profunditate, reuerberatos; captiuemus in obsequium Christi, firmissimè nobis persuadentes, quod quæcunque dixerit, potens sit & facere. Nec obstat etiam quod peccare, mentiri & mori nequeat, quia hæc important à vera perfectione defectum. Quemadmodum enim maioris est potentia, solem non posse obtenebrescere, quàm obscurari, & nervos opticos, ac organum visus non posse obnubilari, quàm caligine obduci, sic se res habet in Deo, qui eo semper est perfectior, quo ab istis igneuitur alienior. Propterea dicit

Anselm,

Anselm. libro Profologij cap. 7. & August. serm. 119. de temp. lib. contra sermonem Arrianorum cap. 14. epistola ad Eudodum de natura & gratia cap. 49. lib. 5. de ciuit. cap. 10. quod Deus potenter peccare non possit. Denique mori non potest, nec aliquatenus ideo censendus est minus omnipotens, qui rectè omnipotens dicitur, qui mori & falli non potest. Dicitur enim omnipotens, faciendū quod vult, non patiendū quod non vult, quod si ei accideret, nequaquam omnipotens esset. Consideratione tamen in presentiarum opus est, propter Ioannem Bucerum, & eius farina homines, adfirmantes falsò, Deum nihil aliud posse quàm faciat, nec ea quæ facturus est posse prætermittere, hoc est, Deum omnia necessaria agere, nec posse fieri, vt alia agat quàm agit, verum horum temeraria præsumptio, facile conuincitur per sacras scripturas. Deum in suis actionibus liberrimum esse, pronuntiantes: Oblatus est, inquit, quia ipse voluit. Potestatem etiam habuit, ponendi animam suam, & iterum fumendi eam. Et alio in loco: Hæc autem operatur omnia vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Et iterum: Non impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuisa, immittere illis multitudinem vrforum, aut audaces leones, aut noui generis iræ plenas, & ignotas bestias, aut vaporem igneum spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes; quarum non solum læsus poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Nam & sine his, vno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispergi per spiritum virtutis tuæ. Sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. Hunc locum citat Diuus Augustinus de spiritu & litera cap. 35. docens ex ea, Deum multa plura posse producere in lucem & facere quam eloqui possit, vt etiam testatur Dionysius libro 8. de diuinis nominibus. Cum igitur quidam cauillentur, hoc pacto: Deus non potest seipsum negare, mentiri, mori, quorum primus videtur fuisse Elimas Magus, act. 13. vt refert Dionysius capite citato, ac Porphyrius, teste Eufebio de præparatione Euangelica cap. 4. libri 6. Huic cauillo respondent patres generaliter, quod (non posse) non semper significat impotentiam, teste Cyrillo lib. 6. Dialogorum, de Trinitate à fine. Sed significat durationem in qua res consistit. Vnde Chrysostrmus homilia 37. in Ioannem ad illud, Non potest filius à se facere quicquam. Illud, inquit, quod impossibile dicit, Non imbecillitatis est, sed potentie. Et Aug. lib. 5. de ciuitate Dei cap. 10. potestas Dei non minuitur, cum dicitur mori, fallique non posse; Sic etiam soluit idem cauillum

Quis velle dicens omnipotens? Tractatu de libero arbitrio. Deus est in operibus suis liberrimus.

Esa. 43. Ioan. 10. 1. Corin. 12.

Sapient. 11.

Non posse quid est?

In scripto 1. dist. 20. ar. 2. Li. 15. de Trinitate. cap. 14. Lib. 2. contra Felicem Michæum ca. 18.

In Symbolo, Deus quare omnipotens appellatur?

Roma. 4. & 2. Corin. 10. Aug. ser. 119. de temp.

44
 lum lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 25. Ex quibus perspicuum fit, Deum nulla necessitate esse, ad hoc vel illo modo operandum, constrictum. Præterea Deus quicquid facturum est, præsciuit, ac ab æterno stabili decreto firmavit; & quicquid non est facturum, id quoque præsciuit, & non facere decreuit. Ex scripturis nihilominus non potest non constare Deum multa præsciuisse, & proposuisse non facere; quæ tamen potest facere. Et rursum: Multa facere proposuisse, quæ tamen potest non facere. Potest enim de lapidibus suscitare filios Abrahæ. Et in sequentibus: An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones angelorum? Sic gentes simul exterminare potuit, quas tamen paulatim contriuit. Necnon Sydrach, Mysach, & Abdenago dixerunt ad regem Nabuchodonosor, Deus quem colimus, potest nos eripere de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi, quia deos tuos non colimus. Istud etiam comprobatur beatus Augustinus: Deus, inquit, quia Lazarum suscitauit, sine dubio potuit, quia verò Iudam non suscitauit, nunquid dicendum est, non potuit? Potuit ergo, sed noluit, nam si voluisset, eadem hoc potestate fecisset, quia filios quos vult viuificat. Imò quod præmissi hæretici negant in Deo, luce meridiana clarius, reperitur in homine corruptibili; qui quodammodo multa facere posset quæ non facit, & versa vice multa non facit, quæ facere posset. Frustra alioquin Deo fuisset curæ iracundia ipsius Laban, nec dixisset, Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius. Iustus alic loco collaudatur, Qui potuit transgredi, & non est transgressus; mala facere, & non fecit. Et Eleazarus: Domine qui habes sanctam scientiam manifestè, tu scis, quia cum à morte possim liberari, duos corporis sustineo dolores: secundum animam verò, propter nomen tuum, libenter hæc patior.

Omnipotentia ex creatione rerum elicitur.

CAPVT IIII.

RELVCEt verò diuina omnipotentia primo, maxime creatione cæli & terræ ex nihilo, quod proprium est ~~verborum~~ diuinum in sacris literis. vt: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram. Et: Domine tu qui fecisti cælum & terram; Qui autem omnia creauit Deus est. Hoc ipsum pulchrè docet Augustinus, dum ait, omnipotentem Dominum ac Deum nostrum ipsa eius inprimis opera testantur, qui fecit hunc mundum

Multa non fecit, quæ tamen potest facere.

Math. 3.
 Math. 26.

Exod. 23.

Daniel. 3.

De natura & gratia cap. 7.
 Enchir. c. 96.
 De spir. & lit. ca. 1. 5. et 35.
 Lib. 2. de pecc. merit. & remis. cap. 6.
 Lib. 4. de ciui. Dei, cap. 33.
 Genes. 31.
 Eccles. 31.
 2. Machab. 6.

Psal. 123.
 Act. 4.
 Hebr. 3.
 Serm. 192.
 de tempore.

totum de nihilo, & totam quæ magna est, pulchritudinem tamque speciosas rerum formas, ex nulla materia extante composuit. de ipso enim dicit scriptura diuina: In principio fecit Deus cælum & terram. Et rursum: Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. Quis ergo neget omnipotentem esse, quem tam clara cognoscit operatum? Sed multò magis eum esse omnipotentem fatebimur, cum hæc ipsa, quam facile operatus sit, agnouerit; Propheta loquitur in Psalmo: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Absque vilo labore, absque vlla difficultate res condidit, quicquid ratio humana miratur, non labore Deus, sed iussione reformauit. Imperio eius extiterunt omnia, quæ ante non fuerant: cum ex nihilo tanta procedunt, omnipotentem profectò loquuntur auctorem. Neque verò à Deo ista sola creata sunt quæ videmus, sed maiores potentie diuinæ diuitias, inuisibilia eius opera testantur. Et alibi Augustinus: Omnipotentem, inquit, Deum credimus, quia omnia faciens factus non est; & ideo omnipotens est quia de nihilo fecit quæcunque fecit. Hoc est enim esse omnipotentem, vt non solum fabrica ipsa, sed etiam ipsa materies ab illo inueniatur esse, qui non habuit initium vt esset, vt is qui sempiternus est, crearet non id quod ipse esset. Vide hac de re Hieronymum in Psal. 61.

Genes. 1.
 Psal. 94.

Psa. 3. & 148

Li. 2. de symbolo ad catech. cap. 4.

Omnipotentia etiam relucet in rerum conseruatione. CAPVT V.

DIVINA rerum creaturarum conseruatio est euidentissimum omnipotentie Dei argumentum, vti pulchrè deducit B. August. Verum quia istud doctrinæ caput extitit in Secundum Sententiarum declarationum, nolo idem iterata vice inculcare, eo namque studio sum remitto Lectorem.

Lib. 5. de ciui. Dei, cap. 11.
 Et serm. 192.
 de tempore.
 Enchir. c. 96.

Omnipotentia quid utilitatis in nobis operetur?

CAPVT VI.

PLRIMUM verò utilitatis ad obseruantiam mandatorum Dei, adfert Christiano, viuæ & efficax memoria omnipotentie diuinæ, primò enim ea fides nostra ac spes confirmatur, Genes. 17. Ego Dominus omnipotens, ambula coram me, & esto perfectus. Cui innixus Iacob confidenter dicebat: Deus autem meus omnipotens faciat vobis cum placabilem, & remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet in vinculis. In quam diffidens Sara reprehenditur,

Utilitas omnipotentie Dei.

Genes. 48.

ditur, Genes. 18. Nunquid Deo est quicquam difficile? Et beata virgo non dubitans de oraculo, sed quasi læta de nuncio, confortata fide ab Angelo audit, Non erit impossibile apud Deum omne verbum. Hic respondet August. epist. 2. & 3. quæ est ad Volusianum, & sermone 11. & 147. de tempore, ubi etiam ex fide omnipotentia Dei, statuit resurrectionem carnis. Secundò, quod si boni etiam aliquid expectandum sit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat frangitur, sed erigit sese atque confirmat, sæpè illud cogitans, nihil esse quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogitur, vel cum à Deo precibus aliquid impetrare volumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum Apostolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, diceris monti huic, transi hinc, illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. De altero autem S. Iacobus ita testatur est: Postulet in fide nihil hæsitans. Tertio ad omnem modestiam, & humilitatem, & timorem, eius omnipotentia nos instituit. Sic enim inquit princeps Apostolorum: Humiliamini sub potenti manu Dei. Timere eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Quarto valet ad imensa erga nos Dei beneficia cognoscenda & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamat: Fecit mihi magna qui potens est. Sic Tobias ait: Ideo dispersit vos inter gentes, & faciatis scire eos quia non est alius Deus omnipotens præter eum, qui sit gloriosus & benedictus in secula, Amen.

De voluntate divina.

CAPVT VII.

NON ignorandum est, quòd voluntas Dei propriè sit in intellectu. Cum autem Deus sit intelligens, necessariò est etiam volens per essentiam, cum diuina voluntas, non sit aliud, quàm diuina essentia; nec aliquid de Deo dici potest secundum accidens, teste August. lib. 5. de Trinit. cap. 4. & 5. Aliquid tamen discriminis est inuenire, inter scientiam, potentiam, & voluntatem, secundum Bonauent. in 1. Sent. dist. 45. quæst. 2. Quia quicquid scit Deus, potest quantum ad actum; quia nihil efficit, nisi per scientiam, potentiam, & voluntatè. Ratione tamè obiecti, & cõnorati: sunt inæqualia. Scientia namq; latius se diffundès; extèditur in bonum & malum. Potentia in bonum possibile, tam futurum, quàm non

furu-

futurum. Quare perfectius est in Deo, quàm in nobis; quia in nobis, est mobilis variisque obnoxia passionibus; in Deo, est immobilis, & eius generis alijs, teste Aug. & Ansel. Thom. In Deo autem est diuina essentia. Idcirco nullis subiacet mutationibus, sed ab æterno in Deo, vel potius ipse Deus, existit; & proinde nulla eius potest reddi causa. Qui quærit, inquit Augustinus, quare volnerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens, maior est eo quod efficitur, ergo non est causa illius aliquatenus inquirenda, cum Dei voluntate nihil maius sit. Et lib. 1. de Genesi contra Manichæos cap. 2. Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Est respondendum, quia ipse voluit, voluntas enim Dei, causa est cæli & terræ; & ideo maior est voluntas Dei, quàm cælum & terra. Qui autem dicit, Quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid quærit, quàm est voluntas Dei, nihil autè maius inueniri potest. Compefcatur ergo humana temeritas, & id quod nõ est, non quærat; ne id quod non est, inueniat. Et Ansel. Sufficere nobis debet ad rationem; voluntas Dei, cum aliquid facit, licet non videamus cur ita velit: voluntas namque Dei nunquam est irrationalis. Præmissis contraire videtur, axioma, quo dicitur, Nihil esse volitum, nisi præcognitum, igitur prima rerum causa nequit dici Dei voluntas. Verum sciendum est secundum Tho. quòd quamuis scientia, voluntatem antecedar, secundum intelligendi rationem; tamen scientia & potentia non habent rationem actualis determinationis & præpitudinem ad operandum; nisi per voluntatem. Vnde voluntatis est vt scientia disponat, & vt potentia exequatur, cum autem ratio actualis causalitatis prius inueniatur in voluntate, quam in scientia & potentia; quæ ad modum testatur Hilar. Omnibus creaturis, inquit, substantia, Voluntas, dedit. Et Aug. voluntas Dei, est prima causa, & summa omnium corporalium specierum. Necnon Hugo de S. Victore. Cum sint tres in Deo, ait, scientia, potentia, & voluntas, primordiales quidem causæ, à voluntate diuina quasi proficiuntur, per scientiam diriguntur, per potentiam producuntur, & propterea magis voluntatis; quam scientiæ; prima causa attribuitur. Hæc autem voluntas, licet incompleta esse nequeat, iuxta illud Apost. Voluntati eius quis resistit? bipartita tamen diuisione scatur, nimirum, vt vna dicatur voluntas beneplaciti, altera signi voluntas: Beneplaciti est, qua omnia quæ fiunt, conuenientem accipiunt gubernationem. Hæc namq; nunquam non impletur, vt testatur August. Quantum ad ipsos attinet, inquit, quod Deus voluit, fecerunt, quantum verò ad Dei omnipotentiam; nullo modo id efficere potuerunt. Hoc quippe

Math. 17.

Iacob. 1.

1. Petr. 5.
Luc. 12.Luc. 1.
Tob. 13.1. Theff. 4.
Ephes. 5.Lib. 2.2. cini.
Dei, cap. 2. &
lib. 5. cap. 11.
& lib. 3. de
Trinit. cap. 4.
Lib. Cur Deus
homo, c. 5. et 8
1. part. quæst.
19. art. 4.Voluntatis Dei
non est causa
quærenda.
Lib. 1. de Gen.
contra Manich.
ca. 2. Et li. 83
quæst. q. 2. 8.
Lib. Cur Deus
homo cap. 8.1. part. q. 19.
art. 11.Lib. de Syno-
dis dictus.
Lib. 3. de Tri-
nit. cap. 4.
Lib. 1. de Sa-
cra. cap. ult.
Roman. 9.
Duplex volun-
tas Dei.
Beneplaciti
quæ sit?
Lib. 2.2. de ci-
uit. Dei, ca. 1.
Enchir. c. 100
& 107.

quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipsi facta est eius voluntas: Propterea namque magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius, ut miro & ineffabili modo, non fiat præter eius voluntatem, quod etiam sit contra eius voluntatem; quod non fieret, si non sineret, nec utique nolens finit, sed volens, unde si quis discedat à diuina voluntate, secundum vnum ordinem; relabitur in ipsam, aliam. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à diuina voluntate iussa voluntatis eius, præuaricando; & incidit in ordinem diuinæ voluntatis dum per eius rigorosam iustitiam, penas dare cogitur. Huic consonat Conc. Arausic. 2. docens: Quod quādo homines faciunt quod volunt; Dei voluntati nihilominus ferunt. Voluntas signi, proponit leges, imperat ac præcipit, hæc non est efficax nec perpetuo impletur, quia leges à Deo latas, homines subinde transgrediuntur. Huius generis est sententia Dominica. Fiar voluntas tua. Et Paulus: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra. Quæ quintupartito modo diuiditur, ut hoc versu memorie iuuanda gratia posito; significatur

Ca. 23.

Voluntas signi
quæ?Math. 6.
1. Thess. 4.
Voluntas signi
est quintuplex1. Tim. 2.
Sententia Pauli
expōnitur.

Ioan. 1.

August. decor.
rept. & gratia
cap. 14.
Enchirid. 107
Lib. 6. contra
Iulianum.
Enchir. 6. 103

Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet.

dicunturque; Dei voluntas, per Metaphorā, quia huiusmodi conditiones non sunt in Deo proprie; sed Deo attribuntur, propter talium passionum signa, nec varios in Deo actus constituunt, sed in rebus creatis multos designant effectus. Quando namque aliquid præcipit, signum est, quod talis effectus fieri velit. Sedula mentis inuestigatione est hic explorandum, quoniam sensu dixerit Apostolus: Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; cum permultos videre sit, in sordibus peccatorum consensescere, & ab orthodoxa fide desciscere. Profectò duorum elucidatione patrum, præsentis loci tenebræ, dispelluntur. Augustini doctoris clarissimi epistola 107. ad Vitalem, & Ioannis Damasceni, quorum prior, bifariam nodum soluere cognoscitur. Vno modo, oculos mentis dirigit ad vniuersale signum, ut in vniuersali, omnes homines intelligantur, nequaquam tamen absolute, sed quotquot, & omnes qui saluantur, per ipsum salutem consequantur oportet. quemadmodum alio loco diuina testantur eloquia, quæ adseuerant, Deū illuminare omnem hominem venientem in hunc mundū, & sicut vulgari modo loquendi dicere consueuimus. In hanc domū omnes ingrediuntur hac ianua, quod est, Nemo intrat in domū, nisi per hanc ianua, quia nemo salutē, nisi per Christum capeſſit. Altero modo, ut admittatur distributio pro generibus singulorum nō pro singulis generū, sicut in hac propositione: omne animal fuit in arca Noë, id est, de omnibus generibus aliqua animalia, parimodo Deus de quolibet genere hominū; statu, aliquos vult gloria

gloria præmiari cælesti. Expositio autem Ioannis Damasceni, non est proſus abſona; quin potius reliquis ſcripturę paſſibus conſentanea. Docet namq; Deum velle omnium ſalutem, voluntate antecedenti; non conſequenti: Voluntas verò antecedens dicitur, quę eſt ſecundum abſolutam rei conſiderationē, prout in ſe conſideratio locum obtrinet. Thom. Conſequens dicitur voluntas, quę intuetur rem cum omnibus ſuis circumſtantijs. Quemadmodum ſi hominē reſpicias, qui res inuaſit alienas ſecundum ſe, ut eſt homo & amicus; proculdubio Iudex vellet eum Neſtoreos attingere annos, ſortique incolumitare perpetuo gaudere. Verum ſi eum conſideres tanquam Prædatorem ac Reipublicę perturbatorem, ſic abſolutē Iudex iuſtus & fidelis, vult eū vltimo plecti ſupplicio. Illa igitur vocatur antecedens, quę eſt abſq; aliquibus circumſtantijs meritorum & demeritorum. Hæc conſequens, ſive conſequentis; quia conſiderat rem, cuiusq; circumſtantijs nimirum hominem, & eius merita & demerita, Licet enim noſtrorum operum merita, commodi aut incommodi nihil conferant, quia tamē eſt ſummum bonum, & quo magis bonum, eò magis ſui diſſuſiuum; res ita inſtituere prætulit; ut eas ad bonum ordinauerit, & cum alias ad alia; hominē æternę beatitudinis capacem plaſmauit. Hinc ſi hominem per ſe abſoluteque reſpicias, Deus omnem hominem vult ſaluum fieri, eſtque illi multro gratiſſimū, quod pace fruatur æterna; ſi verò ſibi obicem ponat, per ipſum ſtat, quò minus ſaluus fiat. Sicut pater filium non generat, ut ipſum legitima paternę hæreditatis portione deſtituat; ſed, ut paternorum bonorum efficiat conſortem, & ſucceſſorem: & quadam humanę fragilitatis poſſibilitate vitam optat in filio prorogatam. Si autem filius paternorum iuſſorum minus fuerit obſeruans; pater inſoleſcentem filium & procacem, præter animi ſui decretum exhæredabit; nec aliquid diſcedet ab optimi patris munere. Sic agricola, fructus inſerit terrę, humana induſtria, excoltat; ut vberriſimum maturimumq; fructum producere queant, ſi quę inter eas tamen ſterileſcant, excidit, ne fruſtra terram occupent, non ex proprię intentionis arbitrio, ſed arbutoſi vicio. Sic Deus Optimus Maximus, Præceptorum obſeruandorum præſcriptione occaſione nanciſcitur, ut poſ ſuę glorię faciat participes. Si autem ad eius Præcepta obſurdeſcimus, noſtra culpa non immerito permiſus. Poſſumus nihilominus, noſtram voluntatem conformare voluntati increatę & Diuini; non ſecundum æqualitatis participationem, quia finiri ad infinitum nulla eſt proportio, ſed ſecundum participationem ſimilitudinis & imitationis. Res manifeſtior euadit, ad ſumpto ſolis & ignis exemplo: Diſſiſo

Lib. 2. Orthoſidei, cap. 29.

Voluntas antecedens.

1 part. quaſt. 19. art. 6. Et q. 23. art. 4. Voluntas conſequentis.

Similitudine probat quod docet.

Bonauē. lib. 12. diſt. 48. q. 1. Et Richard. hoc loco. Exemplo manifeſtior euadit.

D liquidem

Math. 21.

1. Reg. 15. & 16

2. Reg. 18. & 19.
Lib. 22. cōtra
Fausf. Manic.
cap. 66.Lib. 22. de ci-
uit. Dei. a. 1.
c. 2. Et En-
chir. ca. 101.
2. Reg. 7.
1. Paralip. 22.Auguſt. traçt.
110. in Ioan.
An aliquis
poſſit uelle
mortē Chriſti.
Math. 16.

ſiquidem lumine aliquoſiter conformantur, quanquā impropor-
tionabiliter excedat. Hoc ſenſu inebum facere voluntatem
Patris qui in cælis eſt. Hæc tamen conformitas pluribus
creditur fieri modis: Primò in ratioe obiecti, ſiue in re volu-
ta, quando uidelicet concordat creata uoluntas, diuinæ, ita ut
illud ipſum quod Deus deſiderat, homo cōcupiſcere debeat,
niſi iuſſu Dei aut reuelatione, aliud cōſtiterit. Non enim ab-
ſoluto Dei decreto refragari debemus, quod docet nos Sa-
muël, Domini Propheta, Qui ubi reſciuit apud Deum ſtare
ſententiã, Saul Regem eſſe à facie Dei abiectum, nō quidem
pro eo deinceps, uicibus iteratis, preces frequentauit, cunctis
tamen vitæ ſuæ, pro eo luxit, diebus. Haud diſſimili modo,
David certior factus, dānationis ſui filij Abſolonis, ut com-
probat Aug. nō quidem pro eo raurorum aut uitulorū obtu-
lit holocausta, aut crebra applicuit illi orationū ſuffragia, cer-
tò certius cognōſcēs, in inferno nullam eſſe redemptionem,
eius tamen miſerrus, frequentia, amari cordis ingeminauit
ſuſpiria, dicens: Abſolon fili mi, fili mi Abſolon. Sic etiã Do-
minus Ieſus, humanitatis affectu flebat ſuper ciuitate He-
roſolymitana, quã tamen Deitatis uoluntate, ſubueri uole-
bat. Secunda conformitas reperitur in cauſa efficiente, quãdo
homo uult, quod Deus uult ipſum uelle; uoluntatis ſuæ autē
impetiū, legibus nobis latis exprimitur. Quocirca omnium
reſert, animaduertere, ac perſicere in mandatis diuinis, præ-
ſcripta. Subinde tamen Deus ſuę uoluntatis beneplacito, ali-
quid uult, quod nobis uelle, nequaquã licet. Sicut mortē pa-
tris, licet enim Deus uelit, ut inuida parca patrem rapiat, & e-
uicis excedat; tamen, uult me peroptare in patre ſuperſtitio-
longæui temporis diuturnitatem. Itaq; quanquã in re uolita,
ſit quedã uoluntatis diſparitas, in cauſa efficiēte nihilominus
eſt cōformitas, quia uolō quod Deus uult me uelle, uti mani-
feſtum facit nobis D. Aug. pluribus in locis. Et ſcriptura ap-
probat cogitationes cordis Daniid, quibus decreuerat dignū
Deo tēplum, quodq; uniuerso orbi miraculo eſſe poſſet, ex-
citare. Tamen hoc Salomoni eius filio magis congruere pro-
nuntiauit, quod multum ſanguinis effuſiſſet. Tercia conformi-
tas eſt, reſpectu cauſe formalis, ut id nimirū quod uult ho-
mo, affectu uelit charitatis, ſicut Deus perpetua dilectione,
nos, proprio filio ſuo nō parcēdo, redemit. Poſſet iam qui ſpi-
tacita mētis altercatione ſecum cōſigilare, An uelle poſſimus
mortē Chriſti? Sanè Petro dicēti, Abſit à te Domine, nō erit
tibi hoc, reſponderetur, Vade poſt me Satana, ſcandalo mhi eſ,
quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominū; Ergo ſape-
re uideamur quæ Dei ſunt, ſi uelimus mortē Chriſti, cum tamē
infontem leges damnare non conſueuerint. Dicendum eſt,
Quod

Quod acerbam eius paſſionem, amaramquę mortem, triplici
reſpectu conſiderare liceat, reſte D. Bonau. Primò conſide-
rari poſſet cruciatu infontis Chriſti acerbus, duriffimaquę
afflictio, quam nullus uelle poſſet, quia eſt contra Iuſtitie
Legem, interimere infontem. Secundo attenditur paſſio
Chriſti, reſpectu inſipientium, nempe diaboli, Iudæ prodi-
toris, & perſidorum Iudæorum. Nec hac ratione Chriſti
mortem uelle licet, ob peruerſam eorum uoluntatem. Ter-
tiò conſideratur modus, quo Deus ab æterno præordinauit
humanum genus tyrannidi diaboli, ſicut in die Madian eri-
pere. Huius myſterij ſancti Dei homines certiores effecti,
largiffimis lachrymarum imbribus, efflagitabant diu deſide-
rabilem paſſionem, cuius cum Petrus inſcius eſſet: utpote,
nondum uirtute ex alto indutus, non immeritò fuit à Chri-
ſto reprehenuſus. Nec obſtat, quod eadem ſit actio uoluntatis
diuinæ & Iudæorum: ſecundum Auguſt. Quia eadem actio,
dinertis fieri poſſet reſpectibus, ut bona ſit, uel mala, reſte D.
Thom. Bona utiq; fuit actio, qua Pater proprio filio ſuo non
pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, Filius quoq;
ſeipſum obtulit, quia legitur, Quod tradiderit in mortem
animam ſuam. Et apud Ioannem: Animam meam pono pro
uobis meis. Et paulò poſt: Nemo tollit eam à me, ſed ego
ponam eam à meipſo. Poſtatem habeo ponēdi eam, & po-
teſtatem habeo iterū ſumēdi eam. Et conformiter hiſ Pa-
ulus: In fide uiuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum
pro me. Et ſicut Pater Filium, ac Filius ſemetipſum; ita
ſpiritus ſanctus Filium tradidiſſe legitur, nec non quando ductus
eſt in deſertū à ſpiritu ſancto, ut tentaretur à diabolo.
Alia eſt actio & traditio mala ac odioſa, quia Iudas tradidit
eum auaritię facibus accēſus. Quid mihi uultis dare, inquir,
& ego uobis eum tradam? Iudæi liuore & inuidia. Sciebat
namq; Pilatus quod per inuidiam eum tradidiſſent ſummi
pontifices & iacerdotes. Pilatus uerò ex timore mundano.
Vnde liquido conſtat, eorum uoluntates à diuina intentione
fuiſſe alieniſſimas, quæadmodum docet perpulchrè D. Aug.
Quarta conformitas eſt reſpectu cauſe finalis, quando uni-
uerſa quæ proponit ſibi & uult homo, ſcopum ſibi conſtituit
Deum, ad cuius gloriam cuncta peragere ſaragit.

Deus ubique locorum creditur præſentiſſimus.

CAPUT VIII.

C Lartudinis ergò, bimembrem reperimus loci acce-
ptionem apud D. Ioan. Damaf. Intellectualem nimi-
rum & corporeum: Intellectualis eſt, ubi incorporea
Lib. 2. orihod. ſidei, cap. 16.

D 2 adit

Lib. 1. diſ. 48
Triplex cōſide-
ratio Domini-
ca paſſionis.

1.

2.

3.

Iudicium 7.
Ela 9.De braleſt.
ſancti cap. 18.
Enchir. c. 101
3. part. q. 47.
art. 3.
Roman. 8.
Eſaiæ 53.
Ioan. 10.Hebr. 9.
Math. 4.Math. 16.
Marc. 15.

Ioan. 19.

Traçt. 7. in
epiſt. Ioan.
Et epiſt. 48.
ad Vincen. ſ.
Et Ambr. lib.
1. de ſpiritu
ſancti. cap. 12.

adeſt & operatur natura, non corporaliter, ſed ſpiritualiter certo quodam limite determinata. Spiritus namq; & anima rationalis, habent definitum quendam ſuæ plenitudinis locum, extra quem, ſuam non exhibent præſentiam vel operationem. Sicut tæda ſuccenſa, diffundit tremulum lumen per locum in quo conſiſtit; quæ ſi auferatur, atque in alium locum transporteretur, eundem micantibus radijs illuminabit; non tamen prius derelictum. Haud ſecus Angelus cum eſt aut operatur in ſublimibus cælorum, locum ibidem intellectualè obrinet, quod ſimul alibi, nec ſit, nec operetur. Quando autè deſcendit ad iſtas inferiores orbis partes, legationem obiturus, impoſitam; nõ ſimul eſt & operatur in cælo. Quod autem diuerſis in locis maxima locorum intercapedine diſſiſtis videatur ſimul eſſe operatiquè, hoc fieri credendum eſt, ob ſubitum, & quaſi inſtantaneum eius motum, ab vno loco ad alium; ob quam celeritatem nobis aliquando imperceptibilem, ſignificandam; depingitur alatus paſſim, non quod verè alas habeat, aut volatu celerrimo aëra ſecare debeat. Locus autem corporalis, ſecundum Aug eſt (vt Ariſtotelem miſſum faciamus) ſpaciũ quod lōgitudine, latitudine, & altitudine occupatur, ita vt cuilibet locati parti, pars reſpōdeat loci; hoc modo, tantum corpus eſt in loco, quod certo limite claudatur & circumſcribatur. Nec Angelus, nec anima ſic eſt in loco, quia anima eſt ita in corpore tota, vt tota nihilominus exiſtat in ſingulis corporis locati partibus, ſecundum D. Auguſt. Si igitur hæc præmiſſa deſcriptio non cōueniat animæ, nec angelis, nulli ambiguum eſt, quin multo minus Deo, qui nullis concluditur limitibus. Atque ſecundum hunc ſenſum, quem iam ex vtraque deſcriptione eliciuimus; intelligendæ veniunt Scripturæ quæ videntur nobis Diuinam ſubtrahere præſentiam, quibus etiam noſtri aduerſarij abuten-tes inurunt nobis erroris notam, quia conſtemur Deum in Templis manufactis & materialibus habitare: ita enim obgannunt. Scripturæ clamant, Ergo ne putandum eſt, quod verè Dominus habitet ſuper terram? Si enim cælum, & cæli cælorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc quam ædificauit? Et iterum obijciunt, Stephanum Spiritu ſancto plenum dixiſſe, Excelsus non in manufactis habitat, ergo non ſine magnis errorum nebulis Deum eſſe in Templis veſtris ſtatuitis, cum fixa ſit ſententia, Cælum, Dei ſedem eſſe, & terram, ſcabellum pedum eius. Quæ ſi penitius loca inſpiciamus, & linceis quibuſdam oculis, perlutremus offendemus, quod proprio ſe iugulent gladio, Quia ſi cæli cælorum ipſum non capiant, & quaſi locorum anguſtijs non concludant, neceſſarium eſt concedere ipſum in alijs eſſe loci

Angelus, quomodo in loco.

Angelus quare depingatur alatus. Lib. 83. quaſ. quæſt. 20.

Epist. 28. ad Hieron. contra epist. Manich. quam vocant Fundam. c. 16. Anima quomodo in corpore humano.

3. Reg. 8.

A. Ct. 7. & 17. Deus, quomodo in templis. Eſaiæ 66.

cis extra cælum. Si inquam vaſta terrarum ſpatia, ampliffima cæleſtium manſionum regna, ipſum non capiant; quis ſuum inducet in animum, Deum excelsum & immenſum, anguſtia Templorum concludi & circumſcribi? Ipſum tamen eſſe in Templis præſentem, manifeſtat eo loci Scriptura, Impleuraz, inquit, gloria Domini domum Dei. Et: Erunt oculi mei & cor meum in Templo cunctis diebus. Quod ad Stephani ſententiam attinet, Obiectio videtur ſuam ſecum ferre ſolutionem, quando dicitur: Deus non in manufactis habitat, indigens aliquo, vt Athenien. & reliqui pagani ſibi habebat peruaſum. Qua particula (indigens aliquo) liquidò conſtat, ſanctum Stephanũ diſcreuiſſe falſos Deos à vero, illi namq; non ſunt ex omni parte beati, ſed multorum, quibus iniurias ſibi & cõumelias illatas propellere poſſent, indigi. Eſt namq; compertiſſimum ex Valerij Maximi libro 8. Quendam exti- riſſe, qui ſacrilega gloriæ cupiditate, magne Diane deæ Ephieſiorum Templum incendit, vt poſteris nomen ſuum, ſinon honore, ſaltem peſſimo facinore transmitteret celebre, atque vt factum velocius omnium aures percelleret, oninibuſque innotefceret; ſeſe tanti mali auctorem intrepida voce proclamauit, teſte Hieron. & Amb. Verum ſi eſſlagites, qui ſiue rit hæc fieri flagitia? Cur non fecit horrendo hiatu terram ipſum deuorare? Aut ſi impotètor, vt pote fœmina, Cur non ſuppeticas interpellauit ab ipſo Vulcano vel Minerua, quorum induſtriæ commiſſum eſt fulmen Iouis? Et ſi interdum iaculentur, in hoc rerum diſcrimine illud curæ vel maxime debuerat eſſe Dianæ, verum excuſatione imperfectionem eius & indigentiam oſtendit, Cicero lib. 2. de natura Deorum, Quia profeſta erat peregrè, vt obſequioſum, facilis enixus genitrici Alexandri impariterur, ſeruitiũ Non abſimile eſt huic, quod improperat idololatriſ Helias, Deus enim veſter eſt, inquit, & forſitã loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit. Hæc eo commemorauĩ, vt luce meridiana clarior fiat opinio Gentilium, opinantium Deos ita exiſtere & operari in hoc loco, vt non tamen in alio. Sed non eſt alia natio tam grandis quæ Deos habeat appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Deus noſter. Ita ſiquidem adeſt nobis primò, & per ſe, vt nullis deſit, adeo vt cælum, terramq; impleat, & vbique ſit per præſentiam, potentiam, & eſſentiam, quæ de Deo indifferenter dici poſſunt, ſecundum Auguſt. de Geneſi ad literam. Poſſunt nihilominus diſtingui. Probant etiam patres Dei Maieſtatem, vbique eſſe, omniaq; inueniri. Putaſne Deus è vicino ego ſum, quem ſcripturæ locum exponit Hilarius ad verſum: Prope es tu Domine, alio (inquit) in loco legimus, Deus appropians ego ſum, & non Deus de longin-

3. Reg. 9.

Cap. 17.

Cap. 15.

Templi Diane cõbuſtum. Lib. contra Heluidum. Lib. 1. de Spiritu ſan. c. 10.

3. Reg. 18.

Deuter. 4.

Cap. 26. &

epist. 57. ad

Dardan. epist.

101. ad Eno-

dũ, epist. 122

ad Honoratũ,

& epist. 56.

ad Dioſcorũ.

Tho. par. 1. q.

8. ar. 4. & 3.

Ambro. lib. 1.

de fide cap. 7.

Hierem. 23.

ſalm. 118.

Hierem. 23.

longinquo dicit Dominus. Non corporalibus locis Deus continetur, neque finibus aut spacijs diuinæ virtutis immensitas coarctatur, adest vbiq̄ue & totus vbiq̄ue est: non pro parte vsquam est, sed in omnibus omnis est. Beatus Apostolus Atheniensibus philosophiæ inanitate ridiculis, pro conatione respondens ait; Non longè à nobis manentem quærimus Deum: in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Et Spiritus Dei secundum Prophetam, repleuit orbem terrarum. Et rursum: Nonne cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Nihil à Deo vacat, nihil indiget, vbiq̄ue est, modo animæ incorporalis: quæ in membris omnibus diffusa, à singulis quibusque partibus non abest. Sic totum illum August. de fide ad Petrum intelligit. Ipse enim, inquit, est Deus qui ait: Cælum & terram ego impleo. Omnia igitur quæ fecit, id est, spiritus & corpora, summa & ima, cælestia atque terrestria, viuentia, & quibus viuendi facultatem non dedit, ineffabiliter vbiq̄ue totus Dominus & implet & continet. Clarissima habet de hoc argumento idem August. epist. 17. quæ est ad Dardanum q. 1. vbi easdem scripturas citat. Vbi etiã responderet, quomodo cum Deus vbiq̄ue sit totus, non tamen in omnibus habitat? Fatetur quidem Deum vbiq̄ue esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbiq̄ue per habitationis gratiam, ob eam causam, vbi proculdubio gratia dilectionis eius agnoscitur, non dicimus, Pater noster qui es vbiq̄ue, cum & hoc verum sit, sed, Pater noster qui es in cælis: vt templum eius potius in oratione commemoremus, quod & nos ipsi esse debemus, & in quantum sumus, intantum ad eius societatem & adoptionis familiam pertinemus. Theodoretus hunc Hieremiæ locum serm. 10. de Græcanicis affectionibus, qui est de prouidentia, doctissime elucidat. Alium locum citant patres ex Psal. 138. Quo ibo à spiritu tuo, &c. De hoc Hilarius Et August. Hoc loco, inquit, ostendit Deum vbiq̄ue esse præsentem. Item conc. 1. in Psal. 30. & conc. 1. in Psal. 32. & tract. 36. in Ioan. ac 111. in Ioan. Vbi probat etiam impios esse vbi Deus est, & tamen eos non esse cum Deo. Insignis est etiam locus Eccles. 23. Quis me videt, tenebræ circumdant me. De hoc Ambr. Citant etiam patres locum ad Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Hoc argumentum ex proposito tractatur à pub. Scholæ Christianæ Doct. in 2. Sent. dist. 36. vbi Deo dante latius hanc materiam prosequemur. Fuerunt enim aliqui, qui arbitrari sunt Deum non habere cognitionem, omniumque rerum prouidentiam; ideo Doctores prædicti dixerunt, Deum esse in omnibus rebus per suam potentiam, id est, per æternam prouidentiam suam, & gubernationem. Et quia quidam calum-

niati

niati sunt Deum non omnia videre aut cognoscere; dixerunt, Deum vbiq̄ue esse per præsentiam. Et quia effrenis ipsorum hæreticorum animus non fuit sedatus: rebantur enim, Deum omnia per potentiam & præsentiam facere, sicut Rex facit per suos ministros, ideo dictum est, Deum esse vbiq̄ue, per essentiam veram, & perfectam. Non tamen distenditur aut diffunditur loco, quasi in vno loco, maior sit & in alio minor; sed totus vbiq̄ue sicut veritas, cuius nemo dicit partem esse in hoc loco & partem in alio loco, quia partibus non diuiditur. Non igitur per spacia locorum, quasi mole est diffusus; ita vt in dimidio mundi corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum totus; sed in solo cælo totus, & in sola terra totus, & in cælo & in terra totus solus, nullo loco conclusus, sed in seipso vbiq̄ue totus. Nec mundum diuidere inter se tres personæ, in tres partes, quas singulas singulæ impleant, quasi non haberet Filius, aut Spiritus sanctus quicquam in mundo, si vniuersum occupasset Pater: non enim sunt corpora, vt Anthropomorphitæ existimarunt, quorum maior est in tribus, quam in singulis magnitudo, teste Augustino. Et licet Deus aliquando legatur opera fecisse, quæ non nisi corporum sunt, sicut ambulare, sedere, stare, ore loqui, manibus operari; non nisi Metaphoricos intelligi debent, quia secundum nostram intelligentiæ insufficientiam videtur in loco esse; ac operari instar corporum. Sic oculos habere dicitur, quia vniuersa contemplantur, omniaque sunt oculis eius aperta. Thom. 1. parte quest. 3. art. 1. Facies eius, dicitur cognitio diuinitatis. Os Domini, dicitur Verbum eius. Manus dicitur potentia & filius Dei, secundum Aug. tract. 48. in Ioan. Et epist. 111. ad Fortunatum. Item beatus Gregorius lib. 32. Moralium cap. 6. Deus aliquando à corporibus hominum, aliquando à mentibus, aliquando verò ab auibus, aliquando etiam ab insensatis rebus, quasdam longè dissimiles in se similitudines per scripturam trahit, plerumque enim à corporibus, vt per Prophetam ad Israël dicit, Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam. Et rursum per sponzæ comparationem loquens, ait, Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscer tui. Quis enim nesciat, quia Dei memoria nec obliuione rumpitur, nec recordatione sarcitur? Sed dum aliqua detretans prætermittit, more mentium obliuisci dicitur; & cum post longum tempus, quæ voluerit visitat; nostræ mutabilitatis consuetudine, recordatus vocatur. Quo enim pacto diuinitatis eius vim obliuio dissipat, cui ipsa quoque laudabilis memoria essentialiter concordat? Nulla namque nisi aut præterita, aut absentia, recordatur. Quomodo ergo Deus

D 4

præte-

Sapient. 1.
Hierem. 23.

Cap. 3.

Vide eundem
22. de ciuit.
Dei cap. 29.
Et Tract. 26.
in Ioã. Et ser.
10. de vrbibus
Domini.
Lib. 1. de Tri.
Lib. 2. de Tri.
nit. cap. 5.
Lib. 1. Offi-
cium ca. 14.Hæres. 50. Et
epist. 1 57. ad
Optatum.
Sedere, ambu-
lare Deiquid
Genes. 3.
Math. 25.
Act. 7.
3. Reg. 8.
Hebr. 4.
Membra Dei
Luc. 11. 20.
Psal. 79.
Esaia 58.Hierem. 2.
Ita 48.

præteritorum reminiscitur, cum ipsa quæ in semetipsis prætereunt, eius nutui semper præsentia assistat? Aut quo modo absentium recordatur, dum omne quod est, per hoc illi præsto est, quod in ipso est? Quod si ei præsto non esset, omnino non esset; nam non existentia, videndo creat; existentia, videndo continet. Quicquid ergo creator non videt, essentia subsistendi caret. Aliquando autem ab auiibus in illum similitudo trahitur, sicut per Moysen dicitur: Expandit alas suas & assumpsit eos. & sicut Propheta ait: Sub umbra alarum tuarum protege me. Quia enim nos paruulos dum protegit, nutrit, & non graui atque onerosa, sed leui & blanda protectione nos refouet, dum suas in nos misericordias exerit, quasi more, super nos auium, alas tendit. Aliquando etiam inferaris rebus propter infirmitatem nostram alta condescensione se comparat, sicut per Prophetam dicit: Ecce ego strideo super vos sicut stridet plaustrum onustum fœno. Quia enim fœnum est vita carnalium, sicut scriptum est, Omnis caro fœnum. In eo quod dominus vita carnalium patitur; more plaustrum, fœnum se portare testatur. Cui sub fœni onere stridere, est pondera & iniquitates peccatorum, cum quarela tolerare. Cum ergo longè in se dissimiles similitudines trahat; solerter intueendum est quod quedam talia aliquando dicantur in Deo, propter effectum operis, aliquando ad indicandam eius substantiam Maiestatis. Nam cum in Deo, Oculus, Scapula, atque Ala nominantur; effectus quidam operationis ostenditur. Cum verò manus, Brachium, Dextera, vel vox in Deo dicitur, per hæc vocabula, consubstantialis eius filius demonstratur. Ipse quippe, est & Manus & Dextera, de cuius ascensione per Moysen pater loquitur, dicens: Tollam in cælum manum meam, & iurabo per Dexteram meam. Ipse Brachium de quo Propheta ait: Et Brachium Domini cui reuelatum est? Ipse Vox, quia eum Pater gignendo dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et de quo scriptum est, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Per hoc Verbum, fecisse patrem omnia: Dauid asserit, dicens, Dixit & facta sunt. Deum ergo Brachium habere, est operam Filium gignere. Voce tonare, est consubstantialem sibi Filium mundo terribiliter demonstrare. Licet autem Deus vbique locorum sit; non tamen habitat vbique: Non enim omnibus dici potest: Nescitis quoniam corpora vestra Templum sunt Spiritus sancti? Et iterum, Nescitis quia Templum Dei estis vos & Spiritus Dei habitat in vobis? Quanquam igitur vbique sit, non tamen vbique habitat, sed in Sanctis duntaxat, quos charitas replet, qua necesse est, ut homines ex tempore gaudeant profectu fidelium, & bonis operibus secundum

August.

Deuter. 32.
Psalm. 16.Amos 2.
Ila. 48.Deuter. 32.
Esai. 53.
Psalm. 2.
Ioan. 1.Deus licet
vbique sit, non
tamen vbique
habitat.

August. Necesse est etiam, ut merore contabescant lapsis aliorumque delictis, de quorum fide ac pietate gaudere maluerant. Hæc tristitia laudabilis est, quia procedit ex dilectione, quam Deus sanctis suis infundit. Propter hanc habitationem, non orare consueuimus, Pater noster qui es vbique, quamuis & hoc verum sit. Sed, Pater noster qui es in cælis. Quemadmodum enim Episcopalis sedes, dicitur ciuitas ea, in qua potissimum munia exercetur pontificalia; pari modo cælum sedes Dei dicitur, quia ibi præstantiores nobilioresque actus exercentur. Hinc dicit Bernard. Quod Deus ita sit in Cælo, ut eius comparatione vix credatur esse in terris. Præterea licet in Iustorum cordibus (anima siquidem iusti sedes est sapientiæ) Deus inhabitare dignoscatur, non tamen æqualiter: vnde Elizabeth duplicem Eliæ spiritum postulat, quia alij, inueniuntur, alij in virtutibus, præstantiores, secundum Bern. Sicut, inquit August. in homine, qui est Microcosmus, id est minor Mundus, eadem anima est tota in toto corpore, & in qualibet parte rota; nec maior est in sene, quam in iuene; nihilominus aliquibus in partibus, intensius vel remissius operatur. Sicut in eodem homine, remissius in decrepitate, quam in iuuentute flore. Non secus Deus in Macrocosmo, id est, magno mundo totus existens, vbique in vniuerso Mûdo, & totus in qualibet eius parte, & qualibet creatura, in aliquibus tamen plenius habitat, perfectius operatur, atque mansionem facit; quam in alijs. Nec ista inæqualitas est solum in animabus Iustorum, claritate, ut stella à stella distinctorum, verum etiam in rebus inanimatis. Magis siquidem Dominus operari consuevit in vno templo, quam alio, & exaudire vota precantium magis in hoc loco, quam alio. Vnde liquidò constat perperam colligere Lutheranos & eorum sequaces, Deus est vbique, non est ergo quarendus in aliquo, quasi carceratus, loco: Quia ex propria ipsorum pharetra non venit ista sagitta, sed eam primitus iaculatus est impius Ieroboam, Et Iosephus, Nos non ligamus Deo manus & pedes, quando ipsum in Templo esse credimus, nec quasi cæcellis quibusdam inclusum, & circumscriptum asserimus; quin potius qui vbique inuocantibus se præsto esse possit. Ieremias siquidem in cæno eum inuocauit, Ezech. in lectulo, Iob in sterquilino, Daniel in lacu, Ionas in ventre ceti, Lattro in cruce; & votis potiti sunt: multò tamen acceptiores erunt, si preces fuerint factæ in templo Diuinæ Maiestati consecrato. Domus mea, inquit, domus orationis vocabitur: non solum ob loci reuerentiam, verum etiam propter frequentem fidelium populorum confluum, etsi fortassis singulis personis, optatum negaret effectum, multorum tamen vnamimitate

Li. 4. de Gen.
ad lit. cap. 9.Serm. 1. in
Psalm. Qui ha-
bitat.Sapient. 7.
Verbis nonni-
hil immutatis
à vulgata no-
stra editione
Latina.4. Reg. 2.
Serm. 2. in as-
sione Dom.
De Spirit. &
anti. cap. 30.Homo μι-
χροκόσμος
Μακροκόσ-
μος.1. Corint. 15.
Deus plura
operatur in
vno loco, quàm
in alio.Lutheri ar-
gumentum.
3. Reg. 12.
Lib. 8. ca. 8.
Cap. 38.Esa. 38.
Cap. 2.
Cap. 7.
Cap. 2.
Esa. 56. c.
Matth. 21.

D 5

nimitate

nimitate precantum, quasi victus indulgebit: impossibile est namq; multorum preces non exaudiri. Insuper aliorum exemplo tanquam calcari excitati, ardentius precibus instamus, quemadmodum tædæ, facilius incenduntur vnitæ, quàm dispersæ. Sic nos alijs charitate flagrantibus coniuncti, præsertim Angelis qui leguntur igniti: Qui facis Angelos tuos Spiritus, inquit Propheta regius, & ministros tuos, ignem vrentem. Ex his patet Deum speciali modo, non solum esse, sed habitare in Iustis, & aliquibus Templis, quàm alijs in locis. Tempa namque orationibus deputavit, Arcam miraculis. Et nisi Dominus magis operaretur in vno loco, quàm in alio; non diceret Moysi, Inde loquar ad te. Et August. Si Deus est vbique totus, quomodo in alijs amplius, in alijs minus? Respondet propriè obiectioni. Non negligenter inueniendum est, quod diximus, In seipso esse Deum vbique totum, non in eis, quia alijs plus eum capiunt, alijs minus, & illi longè abesse dicuntur, qui dissimiles facti sunt peccatis, quibus tamen totus adest per potentiam, præsentiam, & essentiam. Nō hinc sequitur quod Deus operetur malū, quia licet malis adsit præfato modo; non est eū malis, nec ipsi sunt cum Deo, sicut oculis capti, solis, in cælis radiantibus fulgoribus, adumbrantur & circumdantur; non tamen lucis beneficio perfruuntur, teste August. Solum enim est in auersis, ratione naturæ conseruandæ, & proinde non congruit Diuinæ Maiestatis reuerentiam, dicere, Deus est in inferno, Deus est in dæmonibus, aut peccatoribus, nisi prælibata restrictione, qua iusta iustè exequendo, pulchro debiti ordinis decore, vniuersa in suo vigore & natura conseruat. Corpus Christi sanctissimum, vt est corpus Christi; secundum Thom. Et Richard. cui est diuinitas coniuncta & vnita, non habet in pluribus locis existere, habet tamen hoc ratione consecrationis & transubstantiationis, in quantum diuersi panes, qui in ipsum transubstantiantur, sunt in diuersis locis. Et quia substantia panis transit in corpus Christi, accidentibus permanentibus, ideo manet quantitas, & per consequens eius locus. Vnde sequitur, quod corpus Christi non sit vbique: secundum August. Deitas tamen est vbique quæ corpus improporcionabiliter excedit, quæadmodum Genus apud Logicos, hoc est, animal & Species, id est homo, inseparabiliter vnita sunt in Petro, alicubi tamen est natura Generis, vbi non est natura Speciei. Vnde D. August. secundum formam humanam, non est putandus Deus vbique diffusus: Cauendum enim est ne ita diuinitatem adstruamus hominis, vt veritatem corporis auferamus. Nec est etiam necessarium, vt quod in Deo est, ita vbique sit, vt Deus, quia & de nobis pronuntia-

Psal. 103.

2. Reg. 6.
3. Reg. 8.
Iosue 4. & 6.
Exod. 25.
Epist. 57. ad
Dardanum.Deum adest
malis, non ta-
men operatur
malum.
Epist. 120. ad
Honnatum.In scripto pri-
mi dist. 2.
Dist. 37. lib. 1Epist. 57. q. 7
ad Dardanum.

Præfata epist.

nuntiatur, quod in illo viuimus, mouemur & sumus, nec tamen, sicut ille, vbique fumus. Vbique ergo est, secundum id, quod Deus est, in sedibus regni cælestis, & in tremendis illius sacrosanctæ Eucharistiæ mysterijs, est etiam secundum quod homo, vt eruditè docet August. sanctæ matris Ecclesiæ doctor insignis, Reliquit, inquit, mundum corporali discessione, perrexit ad patrem, hominis ascensione; nec mundum deseruit, præsentis gubernatione. Fortassis iam quispiam, curiosa vagæ mentis inuestigatione cogitat. Fuerit Deus in cælo, permanferit in terra nobiscum, sed vbi delituit antequam iaceret terræ fundamenta, & sicut pellem cætotum amplitudinem extenderet? huic responderet Athanasius: Impium est querere, aut cogitare vbi sit Deus, aut quem locum obtineat, quòve domicilio claudatur, in sapiens haud dubiè esse probatur, quicumque sese istiusmodi vanis phantasmatis frustratur. Scultorum & vecordium ista sunt verba, oculis & loco volentium apprehendere, id, quod est incorporale, Demus tamen, inquit, quandam similitudinem, Animus Moysi recepit in se omnem sapientiam Aegyptiacam, necnon etiam eam quæ sibi à Deo fuit impartita. Et Daniel susceptis omnium Chaldæorum disciplinis; capax adhuc erat ad varios diuinæ sapientiæ intellectus, quia dicitur de illo, Nunquid sapientior es Daniele? Si ista spiritalis sapientia & doctrina secularis, sicut cælum & terra distinctæ, vni mēti se adiungant, intelligamus quæso ea, quæ supra nos sunt, & per se incorporalia, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum receptaculis non distingui, aut locorum angustijs concludi. Et D. August. existimat demētis summæ esse, curiose indagare, vbi fuerit Deus, antequam subisterint cælum & terra. Respondet tandem, quod in se, & apud se habitabat: Imitatus scripturam dicentem, In seipso permanens Sapientia. Simili curiositate, sciscitari quis posset, vbinam locorum degebat Deus, priusquam montes fierent, hoc est, sancti in rerum natura existerent. Dicendum quod sancti non sint, sic domus Dei, vt ipsa subtrahæ, cadat Deus, tu habitas in domo, si subtrahæ fuerit; cadis, Deus autem sic habitat in sanctis, vt si ipse discesserit, illi decidant.

Act. 17.
Tract. 102. in
Ioannem.Deus ubi fuit
ante creationē
cæli & terræ.
Oratione eon-
tra gregales
Sabelij.

Ezech. 28.

Lib. de fide cō-
tra Manich. c.
37. Super
Psal. 122. &
Epist. 57. ad
Dardanum.
In expositione
Psalmonum.
Sapient. 7.

Quid utilitatis adferat memoria præsentis Dei?

CAPVT IX.

PLurimum certè profuerit ad Decalogi obseruantiam vna & fructuosa fide hoc argumentū habere præfixū obrutibus mētis. Nihilq; post Christi gratiā, homini ad auertendū se à delicto suo, efficacius putē, quā vt sui delicti habeat con-

Lactan. lib. 6.
cap. 24.

conscium Deum, inquit, qui omnium cordium nouit secreta. Scit enim ille in cuius conspectu uiuimus, & si vniuersos homines celare possumus, Deum non possumus, cui nihil absconditum, nihil potest esse secretum. Quod in exhortationibus suis Seneca mirabili sententia terminauit: Magnum, inquit, nescio quid, maiusque quam cogitari potest: Numen est, cui uiuendo operam damus. Huic nos approbemus. Nam nihil prodest inclusam esse conscientiam: Patemur Deo. Quid verius dici potuit ab eo, qui Deum nosset, quã dictum est ab homine veræ religionis ignaro? Nullus ergo mēdacio, nullus dissimulationi locus est, quia parietibus oculi hominum submouentur: Dei autem diuinitas nec visceribus submoueri potest, quo minus totum hominem perspiciat & norit. Idem Seneca in eiusdem operis præcepto: Quid agis, inquit? Quid machinaris? Quid abscondis? Custos te tuus sequitur. Alium tibi peregrinatio subduxit, alium mors, alium valetudo, hæret hic quo carere nunquam potes. Quid tecum abditum legis, & arbitros remoues? Puras tibi contrigisse, vt oculos omnium effugias demens? Quid tibi prodest non habere conscium, habenti conscientiam? Non minus mirabiliter de Deo Cicero. Meminerit, inquit, Deum se habere testem, id est, vt arbitror mentem suam, qua nihil homini dedit Deus ipse diuinius. Iraque cum de iusto & bono viro loqueretur, talis vir, inquit, non modo facere, sed nec cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. Purgemus igitur conscientiam quæ oculis Dei peruia est, semper ita viuamus, vt rationem nobis reddendam arbitremur: putemusque nos momentis omnibus non in aliquo (vt ille dixit) orbis terræ Theatro ab hominibus, sed desuper spectari ab eo, qui & Iudex & testis idem futurus est, cui rationem vitæ reposcenti, actus suos inficiari nõ. licebit. In eandem sententiã, inquit Euseb. Cæsariensis ex Platone 11. de legibus: Deũ, ait, iam ambo conceditis, videre, audire, scireque vniuersa, nihilque ipsum penitus effugere, atque latere posse. & post aliqua: Nec enim neglexeris rectè faciens, nec si in profundum terræ deuenieris, aut si in cælum euoluaueris: sed supplicio congruenti vexaberis, aut hic aut apud inferos: quod mihi de illis dictum putato, quos tu, quoniam magnos de paruis scelere quodam euasisse vidisti, à miseria in beatitudine venisse dicebas. Hæc nõne similia illis sunt? Quo ibo à spiritu tuo? & vbi à facie tua me abscondam? Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Si sumpsero pennas ventorum, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me. Hactenus Euseb. & perpulchrè beatus Basilius lib. de virginitate. Cum igitur

Lib. 12. de
preparatione
Euang. c. 28.

Psal. 138.

igitur testimonio sanctorum Patrum, Ethnicis tam sublimiter de diuina præsentia vbique senserint, quanto firmiter debet Christianus fide illustratus, perpetuo Deum sibi præsentem credere, & talem ei præbere seruum, qualem describit Dauid: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum Psal. 123. sanctorum. Sicut oculi ancillæ in manibus dominae suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri? Clamet talis igitur, O tu Domine qui lucem habitas inaccessibilem, cuiusque sedes sunt electorum corda, me miserum peccatorem exaudi: nam ad te oculos meos subleuo: quos nõ leuarem: nisi tu mecum & attolleres & leuares: quin potius nisi in me magis tu, quam egomet in meipso, præsentia tua esses. Cui in æternum omnis lingua promat osanna pium. Amen.

Diuina essentia triphariam quomodo appareat?

CAPVT X.

Nillus fidelium vnquam inficias iuit, filium in carne nostræ mortalitatis, & Spiritum sanctum in visibili specie apparuisse. Caterum an Pater similiter apparuerit; difficultatem habet, præsertim cum dictum sit, Deum nemo vidit vnquam, ob quem locum Manichæi reprobant Verus Instrumentum, quo creberrimè discere licet, Deum Ioan. 1. obrutibus hominum, visibilem apparuisse, secundum August. *Contra Adamant. ca. 9. Et lib. 3. contra Maxim. ca. 9. lib. quest. vet. & noui test. quest. 71. Ioan. 6. Triplici modo, sit apparitio. Lib. 2. de Trinit. cap. 12. Marc. 3. & Marc. 16.* Cui consentanea est sententia eiusdem Ioannis, Non quia patrem vidit quisquam. Sciendum est autem quòd diuina persona, tripartitò modo apparere, potest. Primò, tanquam missa, quo modo pater nunquã apparuit, quia mitti non conuenit patris primitati, teste August. Alio modo vt operans, sic tota Trinitas apparet in qualibet creatura, vbique enim reluet, superbenedictæ Trinitatis, vestigium. Non tamen Trinitatem natam de Virgine, sub Pontio Pilato crucifixam, sepultam, ac tertia die resurrexisse dicimus, sed duntaxat Filiũ. Nec eandem Trinitatem descendisse in specie columbæ, aut ignis, in die Pêrecoctes, Sed tantum Spiritum sanctum. Nec Trinitatem dixisse, Tu es Filius meus dilectus, sed tantum Patrem, quanquam Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operati sunt vocè Patris, carnem Filij, & columbam Spiritus sancti: Quomodo cum memoria, intellectum, & voluntatè nominos; singula quidem nomina, ad res singulas referuntur; sed tamen ab omnibus, singula sunt facta: Nullum enim horum trium nominum est, quod non memoria, & intellectus, & voluntas simul operata sunt. Ita Trinitas simul operata est vocem

vocem Patris, carnem Filij, & ignem Spiritus sancti, cum ad singulas personas hac singula referantur. Tertiò diuina persona apparere potest, vt inhabitans. Sic putatur Pater patriarchis & prophetis apparuisse. Sæpe, inquit August. Deus patribus apparuisse memoratur.

Lib. 10. de ciuit. Dei ca. 13

Angelus interdum vice Dei apparet.

CAPVT XI.

Verùm quæstio adhuc in dubio hæret, An Deus in sua propria palam apparuerit persona an non? Quod non apparuerit patribus, diuersis scripturæ locis videtur consentaneum, Non videbit me homo & viuet. Et: Deum nemo vidit vnquam. Et: Regi sæculorum immortalis, inuisibili. His atque alijs scripturæ locis, conformis est August. & celeberrimi iuxta ac S. patris Diony. Areop. sententia. Quomodo ergo locutus est patribus? Secundum August. respondendum est, Omnia sensibilia, exhibita fuisse per subiectam creaturam, & dispensatione congrua, humanis sensibus omnia fuisse disposita; seruienti creatori creatura. Huius sententiæ, reddit nos certiores Protomartyr Stephanus, loquens de Moyse, Hic est, inquit, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Syna, & cum patribus nostris, qui accepit verba vitæ dare vobis. Et paulò post: Accepistis legem in dispositione Angelorum, & non contodistis. Et ne quis forè sibi persuadeat, diuinam essentiam, in subiecta creatura, quasi chlamide latuisse; itaq; Abraham apparuisse, quando illud mirabile Trinitatis sacramentum sibi fuit ostensum, vt tres videret & vnum adoraret; teste Aug. Testatur scriptura, non solum vbi res gesta describitur, verum etiam clarius in Epistola ad Hebr. vbi significantur Angeli apparuisse. Paulus enim, magnis laudum præconijs, extollens hospitalitatem; Per hanc, inquit, quidam nescientes, hospitio receperunt Angelos. Si autem nec Pater, nec Filius, nec Spiritus sanctus ita passim apparuerit, quid sentiendum nobis de illis vocibus cælitus lapsis, quæ nulli creaturæ conuenire quæunt, Hic est filius meus dilectus, & eius generis alijs? Dicendum est probabiliter, eas voces quidem principaliter à Deo fuisse formatas, sed sensibiliter per causas secundas, hoc est, per creaturas & operationem angelicam. Nec obstat, quòd sæpenumero reperitur in scriptura, dixit Dominus, & non potius dixit Angelus. Quia cum sententiã ludicis, præco Principis per præconem publicatã esse. Sic etiã loquere propheta, & si dicamus prophetã dixisse, nihil aliud tam quàm Deum

Exod. 33.
Ioan. 1.
1. Timoth. 1.
Epist. 1. 11. ad
Fortinat.
De celest. hierarch. cap. 4.
2. de Trin. c. 6
& epist. 1. 12
ad Paulinũ.
Act. 7.

Lib. 2. de Tri.
ca. 10. & 11.
Lib. 3. contra
Maxim. c. 26
De ciuit. lib.
16. cap. 29.
Gen. 18. & 19
Angeli, vice
Dei apparuerunt.

Aug. serm. 16
de verb. Dom.
Ambr. lib. de
incarnat. Do-
minica Sacra-
mento cap. 3.

Deum in ipso, & per ipsum vaticinatum, intelligi volumus. His obijci possunt, quæ habentur in scriptura, Loquebatur Exod. 33. Dominus ad Moysen, facie ad faciem, sicut loqui solet homo ad amicum suum, nec solum faciem, sed & gloriam Domini sibi ostendi efflagitabat. Super quo August. & Greg. Si inueni gratiam ante te; ostende mihi te ipsum. Quid ergo? Ille non erat ipse? Si non esset ipse, non diceret ei, ostendi mihi te ipsum, sed ostende mihi Deum. Ipse ergo erat, sed in ea scilicet qua apparere volebat; non autem ipse apparebat in natura propria, quam Moyses flagranti cordis affectu, contemplari concupiscebat. Moysi, ait August. se diuinitas demonstrauit, per subiectam creaturam, non per naturã suam, quia Trinitas est inuisibilis, & quanquam natura & gloria Moysi (præmissò Exodi cap.) sit negata; alibi tamen videtur ipsius Moysi voris esse factum, secundum sententiam Aug. Non est, incredibile, inquit, quibusdam sanctis excellentiam reuelationis Dei concessam esse. Quod existimo cogitasse illum, qui noluit dicere, Nec Apostoli Christũ viderant, credens quosdam eorum diuinitatis ipsius visionẽ potuisse contueri. Certè propter B. Paulum, qui suam ineffabilem gratiam non tacuit, 2. Cor. 12. & Moysen cui concessum est quod petiuit, vt videlicet claritatem Dei videret, cui dixerat, Si inueni gratiam ante te, ostende mihi manifestè te ipsum. Et dixit diuinum respõsum, Prophetis in visione apparebo & in somnis, Moysi autè per speciem, non per ænigmata, vbi & addidit, dicens, Et gloriam Domini vidi. Quid est quod eum fecit sic exemptum, nisi forte tali contemplatione dignum habuit, populi sui fidelem rectorè & ministrum, vt quemadmodũ concupierat, ita videret Deum, sicuti est? Quæ contemplatio, cunctis filijs, post huius vitæ terminũ promittitur; Hac quidem magna est prærogatiua, sed non videtur asserri uè à D. Aug. prolata, potissimum cum per aduerbium dubitandi (fortè) sententiã absoluat. Profectò Paulus videret distinctè admodum dicere, Quod Deus solus habeat immortalitatẽ, & lucem inhabitet inaccessibleẽ, quam nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Ex quibus verbis manifestũ euadit, Diuum Paulum Apostolum, etiã raptum in tertium cælum, non vidisse diuinam essentiam, & Dei gloriam; cum negatione vniuersali se ipsum includat. Similiter 1. ad Tim 6. nec Moyses, cui dicitur, Faciem meam videre non poteris. Lib. 4. de Syno. Qui ergo fiet vt diuinæ visionis particeps effectus, & celestis gloriæ confors; in terris existens, fuerit? Nihilominus fatendum est quod habet August. Quod Deo dilectus Moyses prærogatiua & Paulus per augustiora perfectioraque signa, ad huiusmodi Dei visiones, sublimius cæteris, & altius reliquit, euecti sunt;

Epist. 1. 12. ad
Paulinũ ca.
11. 18. a.
Item lib. 2.
cap. 2. Moral.

Lib. 2. contra
Maxim. c. 15

Num. 12.

Epist. 1. 12. ad
Paulinũ c. 12.

Exo. 33.
Numer. 12.

Lib. 4. de Syno.
bolo ad Catheri-
cum c. 3.
Prærogatiua
Moysi &
Pauli.

sint: & pet diuinam similitudinem in ipsorum mentibus angelico ministerio efformatam, propinquius ad diuinitatis aditum accessere. Vnde palam vidisse Deum, & ad ipsius obitum admissi fuisse dicuntur.

Spiritus sanctus quomodo se visibilem aliquando prabuerit.

CAPVT XII.

Verum Spiritus sanctus, quomodo se nobis visibilem prabuerit; in præsentiariū sedula mentis consideratione requirendum restat. D. August. post Scripturas factas, & Irenæus, adserūt Spiritum sanctum ex se esse inuisibilem; propter certos tamen effectus, quos visibiliter operari est dignatus, vsus est certis creaturis, tanquam organis; sensibili, scilicet columba, igni, & similibus, vt ipsa extrinseca species spiritali, qui conferebatur & monstrabatur; effectui responderet. Sic columba, plenitudinem gratiæ in Christo demonstrauit, & Vt alios suæ Religioni initiatos, merito passionis redderet fecundos, quemadmodum in Lege, per columbæ oblationem primogenita significabantur redempti; lingua, dona omnium linguarum, flatus, quo viuens respirat, vitam gratiæ; ignis, charitatis significat ardorem. August. Nequaquam tamen credendum, columbam verum fuisse animal brutum, aut illam speciem, claritatem ignis præferentem, verum naturalemque fuisse ignem, secundum Bonauent. Thom. Richar. eo loci, adeoque ipsum August. Fuere tamen illæ species corporales, sensibus perceptibiles, alioquin non fuissent veræ apparitiones, sed illusiones dæmonum, instar præstigiatorū Magicorum, atque expleto officio, in præiacentem materiam sunt protinus resolutæ, teste August. Quod & ipsa litera indicat, dicens: Descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba. Vocula (sicut) non identitatem, sed similitudinem innuit, secundum Aug. Et: Item apparuerunt illis dispartitæ linguæ, tanquam ignis. Cùm dicit, tanquam, similitudinem indicat. Quamquam Filius Dei apparuerit in humanitate, pro nobis assumpta; non tamen Spiritus sanctus apparere debuit in vtero bruto, quia humanitas fuit vnita Dei filio, sed columba non fuit vnita vnione hypostatica personæ Spiritus sancti, quare nec adoratione latricæ, adorari debuit; sicut corpus Christi, ratione vnionis. Nullo modo hic imaginandum est etiam, aliquam vnquam per has apparitiones, in Spiritu sancto, factam esse mutationem; quia cauendum est, ne Dei natura vel Patris, vel Filij, & Spiritus sancti, commutabilis aut cōuertibilis esse credatur; quia Spiritus sanctus angelico ministerio, cuncta extrinsecus operabatur,

Epist. III. ad Fortunatianū. Lib. 4. aduersus hereses cap. 37. De columba apparente.

Lib. 2. contra Max. 19.

Lib. 1. dist. 16 3. par. q. 39. Lib. 2. Trinit. cap. 12.

Epist. 102. ad Euodiu, & lib. 2. de Trinit. cap. 6. & 7. Luc. 3.

Tract. 4. & 9 in epist. Ioan. & Psal. 125 Actor. 2.

Columba, non est adoranda vt Christi humanitas.

Ambros. lib. 3. de Spiritu S. cap. 1.

bat, ad designandum notabilem aliquem effectum, cùm alioquin sit in omnibus creaturis. Huc pertinere arbitramur, quod licet sub speciebus corporearum rerum scribatur, Apocalypsis, & nonnulla alia scripturæ loca: creditur tamen Ioannes omnia ea vidisse, atque intellexisse quæ ibi figuratiter descripsit, ad edomādum primò hominum fastidium, secundo ea descripsit: eximia quadam rerum magnitudine, ad reuocandum nostrum à fastidio intellectum, quibus pleræq; inuestigari facilia, vilescunt; Tertio ob mysteriorum occultationem talibus inuolucris, vsi sunt sancti Dei homines, quæ non passim omnibus propalanda sunt, ne rosæ ante porcos spargantur, & eas pedibus, non cognoscentes, conculcent. Itaque exerceantur digni, & ab intelligentia mysteriorum sacrorum, arceantur indigni; Figuraturque per velum ante Sancta Sanctorum expansum, intra quod non populo, sed solis Sacerdotibus accessus patebat. Atque istæ figuræ, licet spirituales ac mysticam habuerint significationem; nemo tamen eo vesanic prolapsus creditur, vt vera animalia essent, quæ in specie videbantur: Non enim verum est, substantia-liter in cælo esse oues, boues, & aquilas; sed merita, vel virtutum celestium officia, harum proprietatibus bestiarū, significabantur. Insuper indubitata fide tenemus Christum corporaliter in cælis perenni diademate regnare, glorificatum; nec iteratis vicibus, secundum carnis suæ veritatem, nasci, crucifigi, vel mori: mors enim nec vlla calamitas illi vltra dominatur. Subinde tamen perfectis, & magnæ virtutis hominibus apparuisse cognoscitur, natus, infantulus in matris gremio, vel expansus brachijs in patibulo; non quod ita secundum rei veritatem contigerit; teste Thom. sed talibus, ob singularem consolationem, vel significationem, taliter manifestando amaris cordibus, impressa vulnerum Christi lesu consideratione lauciat: se visibilem forinsecus exhibuit. Et vt habet Ambrosius, Petrus urbem egressus, obuium habuit Dominum, cui & dixit, Domine quo vadis? Respondit Christus, venio Romam iterum crucifigi. Intellexit ergo Petrus, ad suam crucem, diuinum pertinere responsum.

Providentia an sit? & de ea errores.

CAPVT XIII.

Diuina essentia, licet nullis varietatibus alteretur, Lib. 6. contra aut permutationibus subijciatur; varia tamen de ea art. sibi falso verificantur nomina, Qualia sunt providentia, præscientia, prædestinatio, quæ nequaquam qualitates seu habitus in Deo sunt credendi, secundum August. & Thom. sed

August. epist. 102. ad Enoch. Lib. 2. de Trinit. cap. 4. et 7. Et Tract. in epist. Ioan. Aug. lib. 12. de Gen. ad lit. multis capit. Apparitiones lib. Apocalypseos, quales

Roman. 6.

Christus, quomodo aliquando infantulus, aut cruci affixus, apparuit? 3. par. quest. 57. art. 6. Oratione ad Auxentiū to. 3. post epist. 32.

E. secun-

secundum substantiam, quæ est immutabilis in Deo, constituendi sunt, vel potius Deus sunt, & de Deo dicuntur; propter relationes ad creaturas, & diuersos effectus à Dei voluntate, præordinatis temporibus, prodeuntes, quæ iue enim in summa ordinantur finem diuina prouidentia. Suscepto igitur illustranda veritatis officio, putari necessarium ab hac quaestione principium sumere, quæ videtur prima esse natura: sit ne prouidentia, quæ rebus omnibus consular, an fortuito vel fata sint omnia, vel regantur. Cuius obsecrare sententia author est Democritus, teste Lactantio, confirmator Epicurus. Sed & ante Protagoras, qui deos in dubium vocauit: & postea Diagoras, qui ipsos exclauit, & alij nonnulli, qui non putauerunt Deos esse: quid aliud effecerit nisi vt nulla esse prouidentia putaretur? Hæc verò eorum sacra disciplina & pestiferus error, multò celebrior fuit quàm cæterorum philosophorum, maximè eo tempore quando Dominus arcano suo consilio gentes permisit ingredi vias suas: non quia veri aliquid adferrent, sed quia multos populare nomen ac voluptas inuitat. Nemo enim non in vitia pronus est. Et quia (alibi, vt ait Lactant.) virtutibus amaritudo permista, vitia verò voluptate condita: illa offensi, hac deliniqui feruntur in præceptis: ac bonorum specie falsi, mala pro bonis amplectantur. Propterea, vt ad se multitudinem contraheret Epicurus, opposita singulis quibusque moribus loquitur. Desidiosum vetat literas discere; studiosum, diligentem in officio vult. Auarum, populari largitione liberat. Liberalem hortatur esse munificum. Ignauum prohibet accedere ad rempub. Qui odit vxorem, huic enumerantur cælibatus bona. Qui Venetijs deditus est, Sardanapali vestigia sectetur, &c. Ita homo astutus ex varijs modis, hominumque moribus circulum colligit, & dum studuit placere omnibus, maiore discordia secum ipse pugnavit, quam inter se vniuersi. Aliam occasionem sumpsit sibi Epicurus sui erroris: videbat bonis aduersa semper accidere, paupertatem, labores, exilia, charorum amissiones. Malos, contra beatos esse, augeri potentia, honoribus affici: videbat innocentiam minus turam, scelera impunè committi, videbat sine delectu morum, sine ordine ac discrimine annorum sæuire mortem, sed & alios ad senectutem peruenire, alios in fantes rapi, alios iam robustos ierere, alios in primo adolescentiæ flore immaturis funeribus extinguere, in bellis meliores potius & vinci & perire. Maximè autè commouebat, homines imprimis religiosos, grauioribus malis affici, ijs autem, qui aut Deos omnino negligerent, aut non piè colerēt, vel minora incommoda euenire, vel nulla. Cùm hæc igitur cogitaret Epicurus, earum rerum velut iniquitate in-

Lib. 1. diuini.
Instit. cap. 2.
Et lib. de ira
Dei, cap. 9.
Quæ prouidentia
videtur fuit ne
gata à multis?

Præfat. lib. 1.

Idem lib. 3.
cap. 17.

Alia occasio
negandæ prouidentia.

Vide ne an homines
sint Epicuri
sectatores,
qui Ecclesiam
Dei oppugnant.

ductus, existimauit nullam esse prouidentiam: quod cùm sibi persuasisset, suscepit etiam defendendum, sicq; in errores intricabiles se coniecit. Nulla est, inquit, prouidentia, in rerū natura, nulla dispositio in mundi situ, in procreandis animalibus nulla prouidentia molimina, sed omnia sua sponte fieri necesse est. Vnde ergo nascuntur, aut quomodo fiunt omnia quæ geruntur? Non est, inquit, prouidentis opus. Non enim semina per inane volitaria, quibus inter se temere conglobatis, vniuersa gignuntur atq; concresecunt. Sic eum quia falsum susceperat in principio, consequentium rerum necessitas, ad deliramenta perduxit. Et cùm nemo præter vnum Leucippum ista corpusculi somniasset, à quo Democritus eruditus hereditatem stultitiæ Epicuro tandem reliquit. Cuius Achilicum contra prouidentiam hoc fuit argumentum, teste Lactant. Firmiano: Deus, inquit, aut vult tollere mala, & nō potest: aut potest & non vult: aut neque potest, neque vult, & vult & potest. Si vult, & non potest, imbecillus est: quod in Deum non cadit. Si potest & non vult, inuidus: quod æquè alienum est à Deo. Si neque vult neque potest, & inuidus & imbecillus est: ideoque nec Deus. Si & vult & potest, quod solum Deo conuenit: vnde ergo sunt mala? aut cur illa non tollit? His & huiusmodi delusi stultitibus argumentis multi philosophorum qui prouidentiam tuebantur, hoc dilemma turbabantur, & inuiti penè vt Deum nihil curare fatebantur, adacti sunt. Tantæq; Epicurus cum suis fuit indulgentia, vt omnē meram moris supremi; numinis sectatoribus adimeret, quo sublato, quid homine truculenti? quid immitius, si dempto metu superiore, vim legū aut fallere potuerit, aut contemnere? Cùm timor Dei solus sit, teste Lactant. qui custodit hominum inter se societatem, per quem vita ipsa sustinetur, munitur, gubernatur, ac Aristoteles asseueret, hominem sine metu legum pessimum esse animalium. Idem suos affectas metu mortis exemit, de qua hæc ipsius verba expressa sunt. Quando nos sumus, mors non est: quando mors est, nos non sumus: mors ergo nihil ad nos. Mortuo homine intereunt (inquit) animæ: nam quod cum corpore nascitur, cum corpore intereat, necesse est. Vnde, teste Lactantio, fuit turpissimæ voluptatis asseror, cuius capiendæ causa nasci hominem putauit. Quis cum hæc affirmari audiat, vitijs & sceleribus ablineat? Nam si peritura sunt animæ, apperamus diuitias, vt omnes suauitates capere possimus, quæ si nobis desint, ab ijs qui habent, auferamus, clam, dolo, vi: eo magis si humanas res Deus nullus curat. Voluptatibus igitur quoquo modo possimus, seruamus. Breui enim tempore nulli erimus omnino. Ergo nullum diem, nullum deniq; temporis punctum,

Lib. de ira
Dei cap. 13.
in fine.
Achilicum Ep-
icuro.

Indulgentia
Epicuri.

Lib. eodē c. 12.

Libris de natura animalium
& libris Politicorum.

Lib. 3. diuini.
Instit. ca. 17.

Perditorum hominum non philosophorum, blasphemiam, non dogmata.

fluere nobis sine voluptate patiamur, ne, quia ipsi quandoque perituri sumus, id ipsum quod viximus, pereat. Hæc ille Epicurus, tamen si non dicit verbo, re tamen ipsa edocet, quod nedum Lactantius Firmianus, citatis locis: verum & vniuersas patrum affirmat. Irenæus qui asserit Epicurum finxisse Deum otiosum. Origenes contra Celsum. Athanasius oratione de humanitate verbi. Gregorius Nissenus de providentia. Epiphanius hæret. 8. & August. Libuit parum immorari enucleando huic pestifero errori; vt sciat diligens Lector vnde originem trahant, qui hodie Ecclesiam Dei disturbantes post carnis illecebras abeunt, fluctus ferimaris, iuas spumantes libidines, sine vilo freno diuinæ legis dominationem spernentes, qui quoduis sibi licitum legi Dei aduersum, ex professione putât, qui edunt, bibunt, dormiunt, ac si post mortem, sceleribus nulla pœna, & virtutibus nulla esset merces reposita. Epicurum secutus est Lucretius, quem refellit eleganti stilo Ludouicus Viues. Sroici eam etiam negauerunt, quia fatum ponebant. Similiter & Cicerô, qui cum (teste Lactant.) in disputationibus & libris ferè omnibus diuinæ providentiæ fuisset assertor, & qui acerrimis argumentis impugnaverit eos, qui providentiam non esse dixerunt: idem postea quasi proditor aliquis aut transfuga, providentiam in libro de natura deorum, conatus est tollere. Nec mirum, cum Augustino teste, omnes qui legent ipsum, aut alios sæculi sapientia præditos, intelligant, quam nihil sit acutum ingenium & lingua expolita, nisi à Domino gressus hominis dirigantur, cum multi acerrimi & facundissimi deserti adiutorio Dei, ad hoc velociter & pertinaciter curterent, vt à via veritatis longius oberarent. Alij fuerunt, teste Origene, extendentes providentiam vsque ad sublanare orbem, inferiora verò non curare Numen, cõtra quos acerrime disputat ac conuincit Nissenus & Theodoretus, testaturq; vterq; huius erroris fuisse Aristotelem, vt habet Euseb. Cæsariensis, citans verba Attici Platonici contra Aristotelem. Aristoteles, inquit, non nisi ad Lunam vsque porrigere se diuinum existimâs: reliquas mundi partes omnes à diuina gubernatione excludit. Fingensq; cum Epicuro Deos non posse ad hominum descendere curas, tanquam in peregrina quadam regione habitare eos finxit, & extra mundum eos alicubi collocauit, nullum esse posse propter tãrum intervalum eorum in res illas efficaciam docens. Huius videtur fuisse erroris amicus Iob, qui dixit, Deus circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat, quæ scripturæ locum in fine capituli de providentia exponemus. Tertij fuerunt qui dixerunt: Si quid in terris curant Dij, non nisi maxima curant; quemadmodum

Lib. 3. cap. 1.
Lib. 3.

Lib. 18. de ciuit. Dei, c. 40
Cur diuini immorati est enucleationis erroris huius? 2. Petr. 2. Iudæ epist.

Lib. 1. de vitate Christ. fidei cap. 9.
Lib. 2. cap. 9. diuin. Inst.

Contra Faust. Manich. lib. 1

Li. 3. in epist. ad Romanos. 2.

Negantes providentiam ex parte.

Lib. 3. de provident. cap. 4.

Li. 6. de Græcanicis aff. 6.

Et serm. 2. de providentia.

Lib. cõtra Philosophos ca. 4.

in principio.

3. Error providentiam esse

dum maximi Reges non ad quæuis se dimittunt. Vnde sunt illi versus apud Lucanum Cæsaris ad milites tumultuantes: *circa maxima tantum.*

Nunquam se cura Deorum

Hic premu vt vestra vita vestraq; saluti

Fata vacent, procerum motus hac cuncta sequuntur.

Humanum paucus vniuit genus.

Cuius ipsum fuisse erroris asserit Ludouicus Viues. Verum alij fuerunt qui ad veritatem propius accesserunt, quales fuerunt Socrates, Plato, & horum discipuli, quorum postremus cognouit Dei providentiam vsq; ad fontem, qualis fuit & Plotinus Platonis discipulus, vt testatur Theodoretus lib. 6. de Græcanicis affectionibus, vbi ibidem refert verba Platonis, & Euseb. Cæs. lib. contra Philosophos, citans Plotinum contra Aristotelem, hunc eam ob causam multum commendat August. Proinde Platonici providentiam diuidebant in vniuersalem & particularē, vt narrat Ludouicus Cælius lectio-nium antiq. Alexander similiter de providentia non male sensit, vt testatur de eo Cirillus lib. 1. contra Iul. Item lib. 5. contra eundem à sine, vbi etiam refert prolixam sententiam Porphyrij, qui hausit sua ex Plotino, vt refert Theodoretus loco citato. Plotinus verò vixit tempore Origenis. Nec hiduntaxat athei, hisce nebulis caliginosis, suere offuscari; verumeriam illi, qui Christo nonnunquam fuerunt iniuriati, vt Symon Magus & eius sequaces, qui considerantes Iustos, simul atque timoratos, magna miseriam in mole premi: flagitiosos autem, & homines minus strugi; sæpenumero magna rerum abundantia, necnõ omnium rerum splendore florere; recusarunt, Deo esse vniuersarum providentiam rerum, potissimum cum iustus Deus, non nisi iusta exequatur, & à bono, non nisi bonum promanare posse credatur.

In 14. cap. lib.

10. de ci. Dei.

Qui Philosophi ben: sen-

uide 1102

Cap. 1. s. 16.

et 17.

Lib. 18. de ci-

uit cap. 14.

Lib. 2. ca. 4.

Ratione & testimonio creatura statuitur pro-
videntia.

CAPVT XIII.

Nemo est tam rudis, tam feris moribus, quin oculos suos in cælum tollens, tamen si nesciat cuius Dei providentia regatur hoc omne quod cernitur; aliquam tamen esse intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, vilitate, pulchritudine, temperatione: nec posse fieri, quia id, quod mirabili ratione constat, cõsilio maiori aliquo sit instructum. Quod cum consilium istud, diuina sit voluntas, quæ providentiæ est: omnino necesse est omnia, quæ providentiæ sunt, secundum rectam rationem optima & Deo decentissima fieri, vt & non sit ea melius fieri. Necessè enim est, eundem esse eorum quæ sunt & factorem & pro-

Lactant. lib.

1. cap. 2.

1. Ratio ab opificio.

Damas. lib. 2.

de orthod. fide

cap. 29.

2. ab opifice.

uiforem. Nam neque decet, neque consequens est, alium factorem esse eorum quæ sunt, & alium prouisorum. Si enim imbecillitati, debilitatiquæ; uterque subiaceret, hic non faciendi, ille non prouidendi. Deus igitur est: qui est factor & prouisor. Et cum nemo est quidem qui sapiat, rationemque; secum putet, qui non unum Deum esse intelligat, & qui condiderit omnia, & eadem qua condidit virtute moderetur, (quid enim multis opus est ad mundi regimen sustinendum? nisi forte abiremur, si plures sint, minus habere singulos neruorum atque virium, siquidem singuli sine auxilio reliquorum, tale molis gubernaculum sustinere non possent.) Deus autem qui æternam mens ex omni utique parte perfectæ consummatæque; virtutis. Quod si verum est, vnus sit, cuius virtute & prouidentia omnia gubernentur, necesse est. Præterea si quis concipiat animo, quanta sit diuini huius operis immensitas, cum antea nihil esset, tamen virtute atque consilio Dei ex nihilo esse constat, quod opus nisi ab vno inchoari, perficique non potuit (cum omne quod est, ab alio sui originem trahere verissimum sit, nihil est enim causa sui ipsius) multo facilius ratio cogit, ut ipsius prouidentia gubernetur, fateamur, cuius & prouidentia conditum est. Deinde si singularum partium vniuersitatis ad vnã prouidentiam videmus referri, cur non multo magis ipsa vniuersitas prouidentia vnus regatur, rationi magis est consentaneum? nisi enim prouidentia fuerit ad omnia ac singula, vniuersa soluentur & corrumpent, sicut videre est in exercitu, in quo si fuerint tot Imperatores, quot legiones, quot cohortes, tot cunei, & nullius esse prouidentia, omnia ut corrumpantur necesse est. Videmus enim, nihil esse in omni mundo, quod non habeat in se maximam mirabilemque; rationem. Quæ quia supra hominis sensum & ingenium est, cui rectius quam diuinæ prouidentia tribuenda est? an simulachrum hominis & statuam ratio & ars fingit, ipsum hominem maioris mundi microcosmum, frustra fieri putabimus? Et quid simile veritatis in ficto, cum summum & excellens artificium, nihil aliud, nisi vnam & extremam corporis lineamenta possit imitari. Num humana solertia dare operi suo, aut motum aliquem, aut sensum: omitto vsum videndi, audiendi, odorandi cæterorumque; membrorum, vel apparentium, vel latentium mirabiles utilitates: quis artifex potuit cor hominis, aut vocem, aut ipsam quæ in homine est sapientiam fabricare? Quisquam ne igitur sanus existimat, quod homo ratione & consilio facere possit. vniuersam mundi machinam sine prouidentia fieri & regi quis putabit? Est igitur diuina prouidentia, cuius vi ac potestate omnia quæ videmus, & facta sunt, & reguntur. Nec enim tanta rerum magni-

3. Ab vnica potestate omnia regentis.

Lactan. lib. 1. cap. 3.

4. A minori ad maius.

5. Si partes, prouidentia, & totum.

6. Si prouidentia sunt quæ ab homine, multo magis quæ a Deo.

magnitudo, tanta dispositio, tanta in seruandis ordinibus, 7 Ratione omnia constant, temporibusque constantia, aut olim potuit sine prouidentia oriri, aut constare tot seculis sine incolæ potenti, aut imperpetuum sine prouido rectore gubernari, quod ratio ipsa, ut videmus luce meridiana, clarius declarat. Quæquid est enim quod habet rationem, ratione sit ortum, necesse est. Ratio autem, sentientis sapientisque natura est: sapiens vero, sentientisque; natura nihil aliud esse potest, quam Deus sua prouidentia. Mundus autem quoniam ratione habet, à Deo fieri & prouidentia regi ratio docet, quod si conditor Deus est mundi ab ipso regi prouidentia quis dubitet? Auctori enim rerum parentique communi suus honos & veneratio debetur. Ad cognoscendum autem ex vestigijs rerum conditarum diuinæ prouidentia curam indefessam, id vnum omnibus facile est perspicuum, quod vnica primitiua forma est, quæ suam diuersis imprimat speciem, cuique pro sua conditione, ut sigillum vnum effigietur in hac & in illa cera multiphariam: pro varia caræ dispositione. Sic vnica lux Solis multiplicatur in subiectis corporibus, cuique pro suo capto tradens primariæ legis confortium. Ita quoque; fons in riuulos ipsa legitur, cognosceretur & laudaretur. Hanc ob rem naturali instinctu, Parentes suis liberis prouident, subministrantque ad vitæ sustentationem necessaria, quod si non egerint, decidit ab archetypo, exemplarique; suo, nobis anime corporisque; vitam abunde administrate. Et bruta animalia hanc etiam suis foetibus prouidendi instam habent curam, ut sui referant auctoris prouidentiam. Hinc cuniculus sollicitè suos lactat carulos, & anxie gallina congregat pullos suos sub alis suis. Neque vegetabilia destituta sunt diuinæ prouidentia vestigio, in quibus folia ad cooperimentum existunt fructuum, ne nimio Solis ardore contabescant, & folliculi aut dariusculæ restæ grad seminis conseruationem & munimentum sunt ordinate. In Mineralibus iridem, pluuia, ventis, nubibus & elementis non desunt signa summæ prouidentia, tanquam notæ quædam digito Dei impressa atque; inscripta, ut ne minimum quidem subsistentium genus dari queat: quod vacet illo signaculo, aut summam Dei prouidentiam subterfugiat: quod loca etiam scripturarum postea citanda, luce clarius illustrabunt. Et reuera ita omnium est diuina prouidentia dispersa, ut sine eius nutu, nec folium arboris defluat, quemadmodum in vita sancti Pauli primi Heremita à beato Hiero-

*Providētia hu-
mana quā im-
pedita?*

*Divina pro-
vidētia perfe-
ctissima quod
ad omnia &
singula se pro-
vidat.*

*In anima val-
de relucet di-
vina providen-
tia.*

nymo conscripta, inquit S. Antonius luculenter. Veruntamen quo magis admirare hanc diuinam omnium administrationem: si qui homines sua cura, toti provident, multitudini vnius rei publicæ, impediuntur eo ipso ne singulis possint sigillatim curam impendere, & qui singulis administrant necessaria, id facilius paucioribus, quam multis præstant, & non ita integrè possunt toti providere multitudinai, quod cura vniuersorum impediatur singulorum curam, & singulorum iridem sollicitudo, est impedimento curæ vniuersorum. Quemadmodum qui vno obrutu totam conspicit paginam libri: non potest simul oculos habere intentos in singula illius pagine verba legenda, aut qui oculos patètes habet circa dictionem vnius lectionem: non potest simul animum intendere ad aliarum dictionum anterius aut posterius ibidem lectionem, aut ad totius pagine inspectionem. Deus verò sic vniuersis providet rebus cõditis, quod simul etiam singulis, & ita singulis peculiariter prospicit quod & vniuersis, vt neq; vniuersorum & omnium simul cura: impediatur providentiã singulorum. Neque cuiusque eorum quæ condita sunt singularis prospicientia: impedimento est aut alijs singulis, aut omnibus simul provida sollicitudine curandis. Huic fidei argumento exemplo esse possit diuina imago in homine, quæ cum sit tota in toto humano corpore, est etiam tota in singulis eius membris illis omnibus & singulis, simul & semel vegetationem motum & sensum subministrans: quod considerans D. Paulus, apposite dictum Arati poetæ Atheniensibus dicebat: Ipsius enim & genus sumus, genus ergo cum sumus Dei, non debemus existimare auro aut argento, aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis hominis diuinum esse simile. Plura hac de re videre licet apud Clemenrem libro 8. Recognitionum, vbi de providentia disputat. Similiter apud Theophilum ad Amphilochiũ lib. 1. & Theodoret. qui sermones 10. habet de providentia, in quibus providentia, in quibus providentiam probat ex omnibus creaturis. Deinde argumenta eorum soluit, qui providentiam tollebant. August. lege 3. de Trinit. ca. 4. & lib. de Ordine cap. 1.

Scripturarum loca ac patrum testimonia providentiam comprobantia. CAPVT XIII.

*Scriptura
quare nobis
ingerunt pro-
videntiam?*

Non est nostri propositi, præsentis loco, omnia scripturarum argumenta quæ ad diuinam providentiã comprobandam essent quam comprobatissima hic inferre: sed tantum pauca selectiora subnectere: ex quibus Christianus Lector se & alios ad diuinam providentię ancoram, in omni

omni spiritus tempestate, recipere debeat, tanquam ad asylum & portum tutissimum, Paruuli enim sumus quotquot in hac valle lachrymarum filij Euxæ terrenam nostram inhabitationem ingemiscimus, & nisi vberibus consolationis diuinæ providentiæ continuo foueamur, deficiamus propemodum necessum est. Ob eam causam Spiritus sanctus per amanuenses suos in scripturis sacris, caput mentis nostrę ad hæc vbera fugenda perpetuo eleuat, nobis ingerens, quæcumque nobis contingant, cum prospera tum aduersa, de occultis thesauris diuinæ providentiæ ad salutem euenire certò persuadeamus, quod considerans S. Ioseph suam in Aegyptum per fratres venditionem illorum malitiæ non imputans, sed diuinæ providentiæ ascribens dicebat: non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum. Ne cogiteris, inquit Chrysostramus, quod proprio consilio hæc contra me egeritis, non est tantum vestra iniquitas contra me, sicut est diuinæ providentiæ ineffabilis misericordia, illa seruitus principatũ mihi conciliauit, illa venditio in hanc me gloriam euexit, illa afflictio, huius mihi honoris occasio fuit, illa inuidia hanc mihi claritudinem peperit. Hæc nos non solum audiamus, sed & imitemur: & ita solemur eos qui nos afflixerunt, non imputantes eis quæ in nos admiserunt, & omnia magna ferentes, benevolentia, sicut ille admirandus, superemus. Hanc diuinam providentiã circa se cuncta disponente consideras in hæc verba prorupit Sara, Nõ est enim in hominis potestate consiliũ tuum. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit: quod vita eius si in probatione fuerit, coronabitur: si autẽ in tribulatione fuerit, liberabitur: etsi in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris, quia post tempestatem tranquillum facis: & post lachrymationem & fletum exultationem infundis. Sit nomen tuum Deus Israël benedictum in secula. Proinde Euangelica veritas, nos ex sæno virefcente in agro & lilijis agri manducit ad considerandum eius admirabilem circa homines providentiam. Considerate, inquit, lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. Si enim scœnum agri, quod hodie est & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modice fidei? Et rursum: Respicite volatilia cæli quæ non serunt, neque merunt, neque congregant in horrea, & parer vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? D. Hieronymus nomine cæli intelligit agrum. D. verò Basilius hæc verba aduersus spiritualia in cælestibus explicat. D. verò Chrysostr. ex his verbis prolixè docet, bruta nos quæ sunt diuinæ providentiæ instruere. D. Aug. iungit hæc sententiam Christi & verba Plorini Plau-

Genes. 45.

Homil. 64. in
Genes.

Tob. 3.

Maximè va-
let pro hac loco
Thobie expli-
cando, prior
pars lib. 1. de
provident. ip-
sius Chrysostr.

Math. 6.

In 6. caput ad
Ephes.

Homil. 3. He-
xameron.

Homil. 12. &
39. ad Antio.
Lib. 10. de ci-
uit. Dei ca. 14

Marth. 10.

tonici, ex quibus latè astruit providentiam diuinam. Idem in Psal. 145. eandem providentiam ex hoc loco astruit. Iterum apud Marth. Nōne duo passeret asse vāneunt? & vnus ex illis nō cader super terram sine patre vestro? vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Et Luc. 12. reperitur eadem sententia. Celeberrimus est hic locus aduersus eos, qui in factis constituunt hominum euentus, contra quos acerrimè disputat D. Chrysof. nam etsi de providèria intulerentur, ex proposito tamen contra eos agit qui facti constituentes providentiā Dei in singulis negabāt. Luber Basilij Magni hanc Marthæi sententiā exponētis testimoniū adijcere: Eius filij, inquit, è vita excessus ingentem parenti artulit plagam, cum enim familia amplissima, ac genus illustre, quasi vnico sublaro sustentaculo, concidit. Hęc & similia animus doloris impatiens nobis subiicit, quæ singula quis, quæso, verbis confesqui potest? Sed istis posthabitis, credas mihi velim, res nostras Dei providentia non carere, quemadmodū nos sacrum Euangelium aperte docet, in quo scriptum legimus: Passerculum non cadere sine volūate Patris celestis. Quare quicquid factum est, voluntate conditoris factum esse credito, cui quis, quæso, obuiam ibit? Feramus itaque æquo animo quodcunq; nobis humanitus eius volūate accidit: nam molestè ferendo malum non corrigimus, & nosmetipsos pessundamus. Ne obsecro, in crimen voces iustum Dei iudicium, Stolidi atque inepti sanè sumus ad exquirenda eius iudicia inuestigabilia. Istud est tempus quo dominus charitatis in se tuæ periculum facit, istud, quo tibi licet, eadem premi. c bona ob tolerantia consequi, quibus & martyres affecti sunt.

2. Machab. 7.

Imitare Machabæorum matrem, quæ quamuis septem filios morte damnatos vidisset, non tamen lachrymis ac luctui se tradidit, neq; vocem emisit muliebrem, sed Deo egit gratias, quod sua providentia illos igne, ferro, ac alijs molestissimis vinculorum supplicijs ab hac carne dissoluisset, quam etiam ob causam adeo probata est, & ab hominibus in hunc vsque diem celebrata. Citatur & hæc scriptura pro Dei providentia astruenda ab Origene. Cyrillus similiter. August. in Sent. Prosperi, Sent. 281. quam hausit ex lib. 5. de Gen. ad lit. ca. 21. & de agone Christiano cap. 8. Patres scholæ Christianæ, citant communiter pro providentia astruenda locum Sap. 14. Tu autem pater providentia ab initio cuncta gubernas, ac locum Iob 5. Nihil in terra sine causa fit. Quem locum versat D. Thom. 1. 2. q. 75. art. 1. Est & alius insignis locus: Quis ignorat, inquit, quod omnia hæc manus Domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuens est: quem pro providentia

2. 3. 4. 5. & 6. oratione de provident. To. 5 Orat. 24. de morte, post medium.

Li. 3. in epist. ad Rom.

Lib. 2. contra Iulianum.

Iob 12.

dentia diuina Ambros. his verbis exponit: Cum iusta & omnipotens providentia Dei incessabiliter vniuersa diiudicat, & nemo in hunc mundum veniat, neq; ab hoc mundo creat, nisi eo ortu atque decessu, quem rerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiamq; decernit, sicut scriptum est in libro Iob: quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit, in cuius manu, anima omnis viuens est, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Inscrutabile enim est, valdeq; secretum, cur tantis differentijs conditio humana variata sit. Sed quid in citandis sacris scripturis immoror, cum providentiam & dispensationem (teste D. Athanasio) sacra scriptura comprobari videas? Sed ex omnibus vel hæc sola verba ad fidem suffecerint, quibus vtuntur viri, in rebus diuinis deserti: fundasti terram & permanet ac ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia seruiunt tibi. Ac rursum: Psallite Deo nostro operienti cælum nubibus, præparanti terræ pluuiam, & progerminati in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum, tribuentiq; pecoribus pabulum. Per quem autè tribuit? nōne per eum, per què vt omnia facta sunt, ita quoque omnia ipsius ordinatione providentiæq; gubernantur? Et Hilarius in hunc totum Psal. Frequenter, inquit, admonet propheticus sermo, vt eum vniuersitatis huius esse Dominum credamus, quem omnis lex Deum locuta est, qui se nuncupati Deum Israël voluerit, vt nunc in eodem hoc Psalmo, cum dixisset: Aedificans Hierusalem Dominus, & congregans dispersos Israël, ad laudem eius cohortans, adiecit: Qui operit cælum nubibus, qui parat terræ pluuiam: vt non alius legis datæ, & creationis istius Deus, posset intelligi. In his omnibus Dei & providentia significatur & bonitas. Diuinæ igitur providentiæ virtute, creaturæ vniuersæ in essentiali suo statu conseruentur. Quomodo enim posset, ait Sapient. 11. aliquid permanere, nisi tu voluisset? Quo loco vtitur D. Thom. ad probandū Dei voluntatis providentiam causam esse omnium rerū. Et D. August. expressè subiectis in locis, docet nihil esse quod non à Deo iubeatur aut permittatur. Salus igitur totius creaturæ est ipsa providentia Dei. Vnde rectè in Psal. canitur: Oculi omnium in te sperant Domine, quandoquidè omnia providentia fiunt & eueniunt, Deo permittente. Sed dicer aliquis: Si Deus omnia prouider, & eo permittente fiūt, & resistere nō fiūt, cur tot & ita mala fiūt, potissimū cum iustus Deus, nō nisi iusta exequatur, & à bono non nisi bonū promanare posse credatur? Hoc argumēto delusi nedum illi Epicurei, verum & Simon Magus cum suis asseclis, providentiam Dei, luce meridiana stantius in rebus refulcentem, pertinaciter negarunt. Verum ex isto

Lib. 2. de vocatione Gentium cap. 8.

Oratione contra idola, vno folio à fine.

Psal. 146.

Hilar. in Psal.

Providentia, omnia in suo statu permanent.

1. part. q. 19. art. 4.

Lib. de fide ad Petrum cap. 3.

Seniè Prosper. sen. 58. 277.

Li. 4. de Gen. ad lit. cap. 22.

Lib. 12. de cimit. Dei c. 25.

Lib. 3. contra Iul. c. 9. & li.

6. contra eundem cap. 8.

Lib. de Soliloquijs cap. 6.

ex isto

ex isto ipsorū argumento, profus sanctus Petrus Apostolus, qui creberrimè, acerrimèq; disputauit, cū præfato Simone, euidentissimis rationibus, & scripturarum monumentis, statuit Dei providentiam, vt liquet ex decursu librorum diuini Clementis de Recognitionibus. Similiter Gregor. Nissenus demonstrat ipsius Solis fulgoribus clarius, prodigia Aegyptiaca, & miracula in deserto facta, vatum scripta, necnon Babylonica flagella, nihil aliud crepare, quàm Diuinā Providentiam, qua fortissima ac virilis Iudith superbi illius Holofernis caput præcidit, & Susannam castissimam impudenti neci, exemit. Si autem nostræ mentis obrutus, ista vetera, tanquam antiquata, missa faciendo, ad nouæ legis monumenta referamus; protinus obuiam nobis fit, Dei Incarnatio obstupenda, amara Passio, gloriosa Resurrectio, reliquaque huius modi beneficia, haud exiguo charitatis affectu, exhibita. Deniq; rerum ordinatissima vicissitudo, Gentibus & Paganis non potest non facere persuasissimam: mare siquidem ipsum, quâquam turbidibus procellosis agitarum, ac crispantibus vndis humidum, violenter ad terram propellatur, harenæ tamen obices, ac repagula, agnoscit; neque præfixos limites transilire præsumit. Sicut enim equus, calcarius ad cursum incitatus, freno retrahitur, & currentis impetus reprimitur; ita mare, cū Dei legem nullis quidem in tabulis scriptam, sed in ipso littore positam cōtemplatur; non secus pedem refert, ac si habenis quibusdam cohibeatur. Pari quoq; modo, & flumina sui cursus tenorē, seruant, quē tueri ab initio iussa sunt. Ita & fontes scaturire videntur, & putei, humanis vibus aquas, subministrare cernuntur. Quatuor item anni stationes, interrupta successione sese excipiunt, ac seruata inter se temporis æqualitate; quod nimium sit, minime appetunt. Hanc eandem legem, indefesso conamine dies ac noctes obseruant, neque cū protendantur superbe se efferrunt, neque cū contrahuntur, iniquo animo ferunt: sed alternis vicibus tempora mutando conspirant. Rursus, cū ratio exigit sine altercationis vlla disceptatione, debitum soluant, neque inuicem reluctantur, sed quietissimè accipiunt, redduntq; . Illud præterea opificis Dei providentiam planè, potentiamq; ostendit, quod neque ipsa tellus, quanquam per tot millia annorum tanquam rudis campus, aratri proficindatur, fœcundetur, excolatur, ac conlitis diuersi generis feminibus, ac fruticibus impleatur; quâquam effodiatur, immissa falce radatur, imbribus, niuibuscque subsidat, atque ardoribus alteretur; vllam sui diminutionem perpeffa est, minoresq; agricolis fœtus, aut pauciores educit, teste Theodorè. Neque ipsum mare, quanquam inde nubes vim aquarum

Exod. 3.
1. Paralip. 39.
4. Reg. 24.
Hierem. 52.
Iudith 13.
Daniel. 13.

Diuina providentia vis mirè stupenda, in rebus etiā insensibilibus.

Pulchra rationes providentiæ comprobantes.

Lib. 4. de materia et nullo.

rum incessanter exhauriant, imbreſque pariant, terrisq; diffundant, imminutum olim, exhaustū vix esse cernitur; non ab ijs deniq; littoribus recessisse, quæ olim fluctibus suis obduxit. Neq; verò nunc differendum puto, vnde iugis fluuio-rum copia deuoluatur: Ineffabilis enim penetrisque abstrusa hæc quoque reperitur ratio. Quo autem pacto Sol natus sit, humidam aque vim comminuere, promptum est, cunctis volentibus edoceri. Paludes enim exiccat, aquarū insuper congregationes ac stagna consumit, corpora quoque hominum, heciora efficit. Quinetiam fluuios videmus decreſcēdo, subdaci, cū Sol, relictis Australibus climatibus, ad Boreales tractus concedit, æstatenq; nobis efficit. Eamq; ob rem Nilum, non eodem tempore, quo cæteri solent fluuij, extra alueum inundare; sed media æstate, aquis exuberantibus Aegyptum perfundere; Sole tunc ad Borealem circulum accedente, ac cæteris quidem fluuijs, radijs ardentioribus incubante; ab ipso autem Nilo magnis sanè spatijs abscedente. Quotiescunque igitur, omnia hæc videmus, quoties Solem modò ad Boreales tractus, modò ad Australes, modò ad æquatæ cæli partes excurrere; quoties & Lunam modò lumine plenam, modò imminutam, nec minus & stellas certis Orientis temporibus & Occidentis; messis naturæ, præterea & seminis tempus significantes; tum & nautis ostendentes hyemem ac tranquillitatem, ne quaeso aliud, quàm Deum ipsiusq; providentiam, magnis laudum præconijs extollamus. Cū itaq; stationes anni videbimus, suis quæq; permansere temporibus, cū terræ pluuiam dispensari, cū terram permurare ac virentibus cibus herbis, abundare fetetes præta flumibus reuiescere atque ridere, comare sylvas, arbusla siluæ cære, ramos arborum fructibus prægrauari; linguam moueamus in eius laudem, qui hæc terræ dona contribuit. Ne verò montium Nymphas, neve fontium ac fluuio-rum, neve filias Nerei referamus in deos, nec canentis Iulum Cereti, neve ipsi Rheæ Lytiæsan; ne Baccho Dithyrambum, Ne Pæana Pythiæ Apollini, neve Dianæ, concinamus Hypocæpum, Sed rerum omnium conditori Deo, hymnos Davidicos promamus, cumq; eo pariter exclamemus, Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Quotiescunque canoras aues auribus haurimus varios emodulare canus, cicadaſque tremulos euibrare concentus, Musis Sirenibusq; dimissis, sapientissimum Deum eundemq; potentissimum ac providentissimum, qui & eiusmodi auib; tantam tribuit musicæ harmoniam, dignis gratiarum actionibus adoremus, ac in æternum gratitudinis holocaustis, prosequamur.

Natus, id est, aptus seu dispositus. Inexta illud: Et spina laete nati: Itemq; Fruges cōsumere nati. Ελληνισμος est.

Psalm. 103.

Deo

Deo cum sit providentia, cur mali non statim puniantur?
CAPVT XV.

Cur mali non statim puniantur?
Lib. 6. lectione antiq. ca. 14.

1. Ratio cur mali non statim tollantur è medio.
Lib. de ira Dei, cap. 10.

2. Ut imitemur bonitatem Dei.

Lib. 1. de providentia post princip.

Quare autem via impiorum prosperetur, & impius conculet iustiorum se, alta & sublimis est quaestio quam ut altiore repetamus principio, inquirendum occurrat. Cur Deus, qui est author mali poenae, non protinus puniat malos? Et quia pulchram habet philosophiam hæc quaestio fidelibus obseruatoribus mandatorum Dei necessariam, lubet diutius huic enucleandae immorari, quam ex professo tractat Ludouicus Celsus, ubi sua hausit ex lib. 2. Plinij naturalis historiae cap. 7. & ex Plurarcho de sera Numinis vindicta in prima parte libelli. Rationes autem sunt variae.

Prima est ex Lactantio: Si, inquit, omnes qui peccant statim punirentur, paucissimi superuierent. Nullus est enim qui nihil peccet, & multa sunt quae ad peccandum irriterent, ætas, vinolentia, ægestas, occasio, praemium; adeo subiecta est peccato fragilitas carnis qua induti sumus, ut nisi huic necessitati Deus parceret, nimium foras se pauci uiuerent, propter hanc causam patientissimus est, & iram suam continet. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? misericordiae ergo Domini quia non sumus consumpti. Hæc tractat August. ubi præclaram hanc habet sententiam, qui malos odit, omnes odit: quia omnes mali sumus.

Secunda est, ut commendet diuitias bonitatis suae ac patientiae longanimitatisque: non solum ut experiamur, verum etiam ut sedulo imitemur. Perpulchrè hoc habet Plurarchus, & citat exempla ethnica: nostra refert vnum adferre ex sacra scriptura, de venditione Iosephi, de ingratitude populi Israel erga Moysen, Davidis, cum à Saule persequeretur, & Iob cum affligeretur. Vnum etiam ex D. Chryso. de bonitate Dei erga primum parentem peccantè grauissimè ostensa adferam. Cumque illum, inquit, sui notione dignatus est, ac suo dedit frui contrubernio, quantum frui homo poterat. Immortalitate præterea donandum promisit, summaque impleuit sapientia, spiritualem illi gratiam adjiciens, adeo ut nonnulla etiam prædiceret. Itaque illi omnia largitus est, cum tamen ab eo nulla ante rectè facta manauissent. Quid igitur ille? post tanta, tamque singularia beneficia, fideliorè parente ac donatore suo iniucem arbitratus est, spretoque mandato conditoris, fallaciam illius prætulit, qui se perdere omnino, bonisque omnibus eijcere, atque honore omni expoliare cupiebat. Prætulit autem, cum tamen nullum neque magnum neque paruam beneficium ab eo esset consecurus, solaque verbum eius aure percepisset. Num verò deleuit illum Deus

sancta

tanta ingrati animi signa ab initio statim, atque ab ipsis, ut ita dixerim, lineamentis præ se ferentem? Hoc enim iustitiae ratio poscebat, ut is qui innumeris antea affectum beneficij ab inobedientia statim, atque ingratitude vitæ initia cepisset, deleteretur, atque de medio auferretur. Deus verò sua inexhausta bonitate non minus quam antea bene illi facere perstitit, ostendens per hoc, & liquido comprobans, quod nos etsi millies peccemus, nihilque auersemur, ipse tamen salutem nostram prospicere nunquam desistit, ut si quidem conuersi fuerimus, seruemur: sin autem in vitij perseverauerimus, ipse tamen quod suum erat, ut ostendat bonitatis suae & patientiae diuitias fecisse aduertatur. Lege hæc de re Gregor. Nyss. lib. de providentia cap. 1. Vbi refert vnde ortum sit illud prouerbum quo utebantur gentiles, Dij laneos habent pedes, reperit Deus tandem nocentes, quod vulgò apud nos dicitur. *Het sal vni comen, al foulent die rauen vni brengien.*

Tertia causa, ut sit locus poenitentiae peccantibus. Iuste, inquit August. lib. Soliloquiorum ca. 18. millies damnares me, si voluisses. Noluisse, quia amas animas, & dissimulas peccata hominum propter poenitentiam Domine Deus meus, multae misericordiae in omnibus visis tuis. Et Chryso. in Psalm. 7. oportet, inquit, nos in anima affici, lugere quidem & deslere non eos qui puniuntur: trahuntur enim ad salutem, sed eos qui cum peccant, non dant poenas. Et si poenae, inquit, peccata prohibent, cur non quotidie damus poenas nostrorum peccatorum? Quoniam si hoc factum esset, præreptum fuisset humanum genus, & sublatus fuisset fructus poenitentiae. Considera in Paulo: Si ille enim dedisset persecutionis poenas, & fuisset sublatus, quomodo habuisset tempus agendi poenitentiam, & post poenitentiam agendi bona innumerabilia, & vniuersum, ut semel dicam, terrarum orbem deducendi ab errore ad veritatem. Non vides etiam medicos, quando quis multis affectus est vulneribus, non tantam adhibere medicinam, quantum postulat, natura vulnerum, sed quantum ferunt vires eius qui est sauciatus, ne dum vulneribus medentur, ægrotum de medio tollant. Ea de causa Deus nec omnes simul punit, nec omnes pro meritis, sed sensim & aliquantum cedens, & saepe vnum puniens, multos per illum castigauit. Et Lactant. Quam multi, ait, ex peccatoribus iusti, postmodum tamè laudabiles extiterunt? quod vitis non fieret, si omne peccatum poena sequeretur, quod si omnes eos qui humanam poenam effugiunt, censura diuina damnaret: esset homo aut rarus, aut etiam nullus in terra. Et rursus

idem;

3. Ut sit locus poenitentiae.

Chryso.

Lib. de ira Dei, cap. 20.

Lib. de ira
Dei cap. 21.

idem: Si prorsus fuisset immortalis ira eius, non esset satisfactio aut gratiæ post delictum locus, cum ipse homines ante Solis occasum reconciliari iubeat. Sed ira Dei in æternum manet aduersus eos qui peccant in æternum. Itaque Deus non thure, non hostia, non pretiosis muneribus, quæ omnia sunt corruptibilia, sed morum emendatione placatur: & qui peccare desinit, iram Dei mortalem facit, idcirco enim non ad præsens noxium quemque punit, ut habeat homo respiciendi facultatem. Exempla Dauidis, Ezechia, Pauli, Petri, Magdalena, Zachææ, & omnium aliorum peccatorum, qui tandem per pœnitentiam vitam emedarunt, hanc eandem causam adfert etiam Plutarchus.

Lib. 2. Naturalis hist. c. 7.

4.
Vt boni exerceantur, et mali corrigantur.
Esaie 10.
Serm. 85. de tempore.

Quarta causa: Ideo differt infligere pœnam, ut per malos mali puniantur & affligantur, ut tandem vexatio posset dare intellectum, Virga furoris mei Assur, & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Hinc August. malos vocat malos, quibus diabolus quasi flagellare consuevit. Non enim persequitur bonos nisi per malos. Et alibi: Contristatus sum in exercitatione mea, inquit Propheta. Homines malos quos pariter commemoratus est: eandemque passionem malorum hominum exercitatione suam dixit: Ne putetis gratis esse, malos esse in hoc mundo, & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideo viuunt ut corrigatur, aut ideo viuunt ut per illum bonus exerceatur, & quoniam hæc tibi regula dilectionis figitur, ut imitans patrem diligas inimicum. Diligite, inquit, inimicos vestros: in hoc præcepto quomodo exercere, si nullum inimicum patereris? Vides ergo prodesse tibi ad aliquid, ut quod Deus parcat malis, prosit tibi ad habendum misericordiam, quia & tu forte si bonus es, ex malo factus es bonus: etsi Deus non parceret malis, nec tu qui gratias ageres appareres. Eandem habet sententiam, sent. 202. Prop.

5.
Quod ex malis oriuntur boni.
4. Reg. 16.
4. Reg. 18.
Ecclel. 48.

Quæstio cur via malorum prospera est?

Lib. de ira
Dei, cap. 20.

Quinta ratio: Ideo parcat, non statim inferendo pœnam malis, quia subinde gignunt optimos filios, quemadmodum legimus ex pessimo idololatra Achaz rege Iuda, de quo scribitur, quod ambulauit in via regum Israël, natus est optimus ille & laudatissimus Ezechias, qui fortiter ambulauit in via Dauid patris sui, cui ostendit Dominus futura & abscondita antequam euenirent. Et ex Timothei patre gentili natus est ille Timotheus sanctus. Refert etiam Plutarchus, quod veneficæ non occidebantur nisi cum peperissent. His igitur causis prælibatis liquet, quamobrem Dominus sua inscrutabili prouidentia, non statim malos puniat. Et facilius proinde erit propositæ quæstioni respondere, scilicet, quare via impiorum prosperetur, & impius conculcet iustiore se? Cui quæstioni respondet Lactant. dicens: Cur, inquit aliquis, &

qui peccant, sæpè felices sunt: & qui piè viuunt, sæpè miserè? Quia & fugitiui & abdicati liberè viuunt, & qui sub disciplina patris aut domini sunt, strictius & frugalius. Virtus enim per mala & probatur, & constat: vitia per voluptatem, nec tamen ille, qui peccat, sperare debet perpetuam impunitatem, Deus enim potestatem habet & viuos præcipitate de summo, & mortuos æternis afflicere cruciatibus. Prolixissime digreditur in hunc locum homil. 3. in dictum Apostoli: Habentes autem eundem spiritum, docēs omnino esse necesse, ut & fidelium genus afflictionibus prematur. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutiones patientur. Et rursum: Fili dum accedis ad seruandum Domino, præpara animam tuam ad tentationem: restè fac & perdura. Bella verò promissa, statim ab exordio in tentationes incidere, egregia verò exhortatio & consolatio, eius seruitur pericula constitem degustare. Planè egregia simul & admiranda & maximum lucrum adferēs. Quodnam illud? Audi quæ sequuntur: Sicut enim igne probatur aurum, sic homines accepti in fornace tentationis, quod autem dicit sic accipe. Sicut aurum igne examinarum purius redditur, pari modo etiam anima, quæ inter afflictiones versatur ac inter pericula hilarior ac splendidior per illa euadit, omnemque peccatorum maculam abstergit, &c. Idem luculenter admodum nos erudit D. Ioan Chrylost. octo rationes adsignando; atque in eandem sententiam, quasi pedibus eunt reliqui veteres, Chrylost. Gregor. Nissen. August. Hieron. Gregor. Damasc. Consequenter quid sit prouidentia, despiciendo occurrit; quam Origenes homil. 3. in Genes sic describit: Prouidentia est qua Deus procurat, dispensat, & prouidet omnia quæ geruntur. Damasc. lib. 2. orthod. fidei cap. 29. Ex Gregor. Nissen. duas assignat definitiones: prior est, Prouidentia, inquit, est quæ ex Deo est, atque ea quæ sunt curat. Nam si poneretur alius esse factor eorum quæ sunt, & alius prouisor: tunc prouisor subiaceret imbecillitati non faciendi mūdum, cum per hypothesin, non ipse prouisor, sed alius quispiã mundum fecisset. Et factor similiter mundi subiaceret imperitiæ non prouidendi mundo: quādoquidem non sua, sed alterius prouidentia, vnum quodque suæ naturæ congruentem gubernationem susciperet. At mundi factor & curator Deus est, qui mundum condidit, & sapientissimè illi prouidet. Posterior definitio quæ & describitur à Greg. Nysseno, esse Dei voluntas, per quam omnia quæ sunt & fiunt, conuenientem suscipiunt deductionem. Quæ descriptione prouidentiam constitutere videtur in voluntate, cum tamen D. Thom. Boëtius noster sententia lib. 5. de cōsolatione Philosophiæ profa 6. dicat

Homil. 1. ad pop. Antioch. & serm. 1. de resurrect. Lib. 8. de prouidentia Dei, cap. 8. & 9. Lib. 20. ca. 2. de ciuit. Dei. Epist. 54. ad Maced. Tract. 3. in Ioan. In epistola ad Paul. de obitu Blefilla.

Homil. 1. & 2. 40. homil. lib. 2. c. 2. Moral. Lib. 2. de ortus, per quam omnia quæ sunt & fiunt, conuenientem suscipiunt deductionem. Quæ descriptione prouidentiam constitutere videtur in voluntate, cum tamen D. Thom. Boëtius noster sententia lib. 5. de cōsolatione Philosophiæ profa 6. dicat

eam esse in intellectu, ita tamē, ut præsupponat voluntatem, non enim res in finem diriguntur per determinatas virtutes, nisi prius instituto & intellecto fine, ad quem Deus tãquam primaria causa, dirigit vniuersa. Respicite, inquit, volatilia cæli. Nec passer cadit in terram sine patre vestro. & Regius Psaltes Psal. 144. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escã illorum in tempore opportuno. Item alius quidam, Non est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus, quiq; attingit à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hinc præclarum illud sanctæ Ecclesiæ lumen ac præfulgidum speculum, August. Prouidentia Dei summi, & non fortuita temeritate regitur mundus. Et Ambros. Porro (vt propensa sunt ad vanas argurias hominum ingenia) fieri vix potest, quin se perplexis nodis impediunt, quicunque non tenent probum, rectumq; huius doctrinæ vsum. Ac primò quidem notandum est, tam in futurum, quàm in præteritum tempus, considerandam esse Dei prouidentiam; deinde sic moderatricem esse rerum omnium, vt nunc medijs interpositis, operetur, nunc sine medijs, nunc contra omnia media. Propterea docet nos præfatus auctor quod prima ratio ordinis rerum in suum finem, quæ in summo omnium Deo constituta repetitur; per occultam Dei administrationem, etiam in lignis, herbis, & fruticibus, quibus incrementum præstat, offendatur. Atque si Deus per se solum, omnia administraret & gubernaret, nihil inordinatè in vniuerso fieri posset, quia quæ à Deo sunt, ordinatà sunt. Secunda est huius ordinis executio, quam fieri voluit secundarijs causis; Deus siquidem tãquam summus Rex in cælesti sede, velut in domo sua, residens, inquit August. Inde quibusdam ordinatissimis creaturæ moribus, primò spiritalibus, deinde corporalibus, se per causam diffundit; quemadmodum corpora inferiora & crassiora, per subtiliora, & interiora reguntur; & omnia corpora, per spiritum vitæ, & spiritus vitæ irrationalis, per rationalem, sicut Rex quispiam, qui ditioni suæ subiectos populos, ob insufficientiam, qua omnibus & singulis, etiam in minimis præesse nequit; exequendo gubernat per consules, prætores, & tortores. Deus tamen istis secundarijs causis non vitur, propter insufficientiam vel virtutis suæ defectum, sed propter bonitatis suæ manifestationem, qua vult vt dignitas causalitatis, aliquo modo etiam cõmunicetur creaturis, teste D. Thom. Hinc est quod Psalmographus cantat, Benedicite Dominum omnes virtutes eius, ministri eius, qui facitis voluntatem eius. Et iterum alio loco, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ex his luce meridiana clarius euadit, quod diuina prouidentia, quæ

Matth. 6.
Matth. 10.

Sapient. 12.

Lib. 9. de ciui.
Dei, cap. 13.
Lib. 1. Offic.
ca. 12. & 4.
sequent.

1. Corinth. 3.
Causis secundarijs causatur
Deus.
Roman. 13.
Lib. 7. de ciui.
Dei, cap. 30.
& lib. 3. de
Trinit. cap. 4.

1. Part. quest.
22. ar. 3. et 4
Psalm. 102.
Psalm. 148.

res gubernat, non impedit, quin corruptio, defectus, malumque in rebus reperiri possit. Diuina namque gubernatio, non excludit operationem secundarum causarum: Contingit autem inuenire defectum causæ secundariæ, absque eo, quod sit defectus in causâ primaria. Et primò agente Deo, sicut in effectu artificis perfectè arte callentis, contingit aliquis defectus, propter instrumenti rubiginem, aliumve defectum, & sicut hominem, cuius vis motiua est fortis, contingit claudicare, non propter defectum virtutis motiuæ, sed propter tibiæ curuitatem, Itaque defectus locum sortitur, etiam in illis quæ Dei curæ commissæ creduntur, non propter Dei inaduerentiam aut negligentiam; sed propter causarum secundarum imperfectionem. Insuper quemadmodum diuina prouidentia, vniuersaliter malum non repellit à rebus; ita nec earum contingentiam excludit, nec necessitatem imponere satagit, quia admittit causas secundarias & proximas; ex quibus aliqui defectus dicuntur necessarij, vel contingentes. Ex remotis autem causis, non item; quia fructificatio plantæ, est effectus contingens propter causam proximam, quæ est vis germinatiua, quæ potest varijs modis impediri, etiam si causa remota, agat ex necessitate. Cum igitur inter causas proximas, multæ sint quæ deficere possint, non omnes effectus qui prouidentia subijciuntur, erunt necessarij, sed plurimi sunt contingentes. Tertio loco consideratione dignum est, Prouidentia sit ne vniuersalium, an particularium? Plato namque & Aristoteles ceterique scriptores, quos reperire promptum est apud Gregor. Nissenum, dogmatizabant; Deum circa cardines cæli tantum versari, atq; ipsos orbis cælestes, Solem, & circulum Zodiacum, hæcque inferiora, nec moderari, nec gubernare, indignum existimantes, Dei intellectum, istis vilissimis intēdere. Quos triplici ratione refutat Gregorius: Prima est: Si cõstituiamus Deum, istis inferioribus etiam, particulariter nõ prouidere; videbimur iam illi ignorantia notam inurere. Ignorantiæ autem, est ab illa beata essentia alienissima, cum ipsa Dei scientia, sit eius essentia; & proinde nihil eum latere potest, Vno enim intuitu, & simplici, ita singula singulariter conspicitur, quod simul omnia vniuersaq; eodem conspectu intuetur, perinde atque foret ille, qui simul totam paginam, vno oculorum intuitu, obiret; & singulas itidē paginæ dictiones, eodem temporis momēto percurreret: Ita Gregor. Nicen. August. Gregor. Nec magis cõraminatur, aut fordibus poluitur, quàm Sol, cum suis radijs solaribus, quibus suis fœtidis etiam cloacis, illuxerit. Secunda, Si non prouideat singulis, hoc fit, quia non vult, tuncq; videbimur ipsum inuidiæ labe

Defectus vniuersi de rebus?

Lib. 8. de prouident. & seq.

Deus inferioribus istorum curam habet.

Lib. 8. cap. 6.

& 7.

Lib. 15. de Trin. ca. 14.

Lib. 16. Moral. cap. 3.

Tract. 19. in
Iohannem.

conspingere, teste August. Tertio autem, Quia nequit singularum habere curam, tum augeatur omnipotentia, in firmatariis. Non leuis etiam coniectura existit, singularia gubernari Dei providentia; quod cognitio eius sit hominibus naturaliter insita: Necessitudine enim, aut aliqua anxietate prægruati, quasi natura, nos, absque præceptore, diuinum auxilium, edocente; illico ad Deum, tanquam ad sacram quandam, confugimus, anchoram. Nequaquam autem ad id natura nos instruit, quod natura non habet, ut fiat. Neque obstat sententia illa, Nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat, Quia Eliphaz improperabat Iob, iniuste inopes oppressisse, aquam non dedisse lasso, esurienti panem subtraxisse, viduas ac orphanos, perfricta fronte lacessivisse. Et subdit: Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formidam subita, & arbitraris (inquit) nubes latibulum Dei, eumque circa cardines cæli perambulare, & proinde nostra non considerare, tuamque iniquitatem nequaquam attendere. Verum Iob, sanctissimus patriarcha, aliter credit, aliterque sequenti capite profiteretur, dicens; Ipse verò scit viam meam, & probabit me quasi aurum quod per ignem transit, Vestigia eius sequutus est pes meus, viam eius custodiui, & non declinaui ex ea, A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo non abscondi verba oris eius. Quo liquet Eliphaz veritatem non propalasse, sed virum sanctum, patulis rictibus momordisse. His annectere lubet scripturam, quæ declarat neminem à providentia exclusum, licet plurimi hisce verbis, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, tanquam scopulis quibusdam collisi, impingant; quia, ut meridiana clarius, ostendit hominem non esse determinatum ad vnum aliquid, sicut res naturales, quæ altero tantum agente, in finem diriguntur. Homines siquidem habent potestatem eligendi aut respuendi. Vnde bene dicitur, In manu consilij sui. Huc pertinet quod eruitur ex Apostolo, Nunquid cura est de bobus Deo? Quia secundum Thom. Nunquam providentia, sese ad minima quæque, extendat: speculiori tamen modo, hominem tanquam rationis capacem, respicit; eo quod futurus sit cælestium gaudiorum particeps, quæ boues & animantia bruta nequaquam expectare possunt.

De Præscientia Diuina. CAPVT XVI.

Præscientia cum importet ordinem ad posterius, sitque scientia anterem, describitur esse futurorum scientia à beato August. Quæ si perinde esset in Deo, atque in homine; videretur mutationis vicissitudo, locum in Deo obtinere, dum modo aliquid futurum præsciret; quod exiguo tempo-

I. ib. 1. contra
Simplicia. q. 2

temporis spatio erit præteritum. Homo namque, hesternæ die præscientiam habere valuit, infantis noctu nascituri, cuius non habet modò natiuitatis præscientiam; sed præteritæ res, simplicem notitiam. Itaque mutatio quædam cognoscitur in hominis scientia, verum longè aliter est præscientia seu scientia in Deo, qui ab æterno, stabili ac perpetuo intuitu, non vniuo actu iugiter eodem modo perseverant, qui est ipsius essentia, omnia præsciuit; Nec mutatio in ipsum eccidit, quando res productæ extiterunt; sed in ipsis quæ de nouo, quo ad se, esse ceperunt, non autem quoad Deum, cum ab æterno præviderit se; eas illo temporis instanti, quo productæ sunt, producturum. Exemplo, quod dicitur, manifestum fiat, Mundus licet ex tẽpore ceperit, tamen in illa diuinæ sapientie luce faciendus, nullum habuit principium, atque quotquot ab Adam vsque in præsens nati sunt, vel post nostram ætatem, generationis propagine sunt nascituri; apud Deum iam nati sunt, qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Et: Cui omnia cognita sunt antequam crearentur. His scripturæ locis, consentanea est August. sententia, dicens: Item Gregor. Nissen. Deo futura esse quasi præsentia. Vnde liquido constat, in Deo nullam esse mutationem, licet res præterita videatur, quæ prius futura expectabatur; quia vniuersa in æterna lux maiestatis sapientia, intuetur tanquam præsentia; adeo ut in Deo, proprii loquendi modo constituenda sit scientia, quam præscientia: Quemadmodum testatur D. Anselmus, Præscientia, inquit, Dei, non propriè dicitur præscientia, cui enim omnia simul, atque semper, sunt præsentia; non habet futurorum præscientiam, sed præsentium scientiam. Quemadmodum providentia generalior est prædestinatione, eo quod sua generalitate, comprehendat irrationales & insensibiles creaturas; nempe pulices & vermes, atque arborum frondes, teste D. August. quæ nequaquam subsunt prædestinationi diuinæ; Ita præscientia prior est, atque communior prædestinatione; prius enim (saltem naturæ ordine) cognoscitur res aliqua, & finis, quam disponitur ad finem. Hinc Paulus præponit præscientiam, dicēs: Quos præsciuit, & prædestinauit; Non enim omne quod præscit, prædestinat Deus, bona siquidem tantum præscit, & etiam prædestinat: mala autem non item. Habent igitur sese, ut magis & minus commune; secundum Augustinum. Prælibatis obstant quidam scripturarum loci, qui innuere videntur contra quam supra expositum est, nec firmum, ac cõstare stabile Deo consilium, sed pro rerum dispositione, mutabile. Primum quia aliquoties Dei penitentia commemoratur, ut quod illum penituerit hominis creati, Saulis in regnum euecti. Quod

In Deo est aliter præscientia, quam in nobis

Roman. 4.
Ecclesi. 13.
De prædest. & grat. cap. 5.
Lib. 5. de Tri. cap. 2. lib. 15. cap. 14. de natura boni c. 9.
Li. 8. de provident. cap. 5.
Deo, futura sunt quasi præsentia.
Lib. de casu diaboli, ca. 21
Discrimin. inter præscientiam, providentiam, & prædestinationem.
In Psal. 48.
Roman. 8.
Lib. 6. contra art. sibi falso impositos in princip. lib. 2. de prædestin. sanct. cap. 10.
Videtur Deus mutabilis, non stabilis, quod ipsum facti peniteat.
Genel. 6.
1. Reg. 15.

eum pœnitebat mali, quod infligere populo suo statuerat, simul atque conuersionem eius aliquam tēserat, Ierem. 18. deinde nonnullę Decretorum eius abrogationes, referuntur. Nam per Ionam dixerat Niniuitis, Quadraginta diebus elapsis perituram Niniuem, arqui mox eorum pœnitentię ad clementiorem sententiam, inflexus est. Ezechię mortem per os Esaię pronūciarar, ad quam differendam, eius lachrymas & precibus, commotus est. Hinc argumentari quidam possent, Deum non aeterno Decreto res hominū constituisse, sed prout sunt, cuiusque merita, vel prout iustum ac æquum censet, singulos in annos, dies, & horas; hoc vel illud decernere. De pœnitentię, sic habendū; Non magis in Deum cadere, quā vel ignorantiam, vel errorem aut impotentiā. Si enim nemo sciens ac volens se in pœnitentię necessitatem conijcit, Deo pœnitentiā non tribuemus, quin aut ignorare dicamus, quid futurum sit, aut effugere non posse, aut præcipitanter & inconsideratē ruere in sententiam, cuius statim pœniteat. Id autem rātum abest à sensu Spiritus sancti, vt in ipsa pœnitentię mentione, neger Deum pœnitentię duci, quod homo non sit, quē alicuius pœnitere queat. At notandum est in eodem cap. sic verunque coniungi, vt comparatio, speciem repugnantię, optimē concilier. Mutatio figuratē traditur, quod Deum pœniteat Saulis in regē creati, paulō post additur, Non mentietur fortitudo Istraël, nec pœnitentię stectetur, quia homo non est vt eum pœniteat. Quibus verbis palam, absque figura, immutabilis asseritur. Itaq; Dei ordinationē, in rebus humanis administrandis, & perpetuam, & omni pœnitentię superiorem esse, certum est. At de dubia eius esset constantia, testimoniū illi reddere sibi quoq; aduersarij, coacti sunt; Balaam enim vel inuitum in hanc vocem prorumpere oportuit: Non esse Deum instar hominis, vt mentiarur, nec quasi hominis filium, vt mutetur; ac fieri non posse, vt non faciat quicquid dixerit, vt nō impleat, quicquid loquutus sit. Quid ergo sibi vult pœnitentię nomen? nempe quod alię omnes loquēdi formulę, quę Deum, nobis humanitus describunt. Quia enim ad altitudinem non pertingit nostra infirmitas, quę nobis traditur, eius descriptio; ad captum nostrū submittenda est, vt à nobis intelligatur. Hęc est porrō submittēda ratio, vt se nobis talem figuret, nō qualis in se est, sed qualis à nobis sentitur. Nec sacra historia, dū Niniuitis narrat remissum, quod promulgatū fuerat iam excidium Ionę 3. Et Ezechię vitam, denūtiata morte, prorogatā, abrogata fuisse Dei decreta ostēdit, Esa. 38. Nam qui sic sentiunt, in denūtiationibus hallucinantur; quę tam etsi simpliciter adfirmant, tacitam nihilominus in se conditionem conti-

continere, ex sine ipso intelligetur. Cur enim ad Niniuitas Dominus Ionam mittebat, qui ruinam vrbs predicere? Cur per Esaiam mortem indicabat Ezechię? Poterat enim & hos & illum perdere sine cladis nuntio: Aliud ergo spectauit, quā vt mortis suę præcij, venientem illam eminens cerne- rent; nimirum, non perditos voluit, sed ne perderētur, emendatos. Quod ergo Niniuem, post quadraginta dies ruituram, Ionas vaticinatur; ideo fit, ne ruar, Quod Ezechię, spes vitę longioris recufatur; ideo fit, vt longiorem vitam impetret. Quis iam non videt Dominum eiulmodi comminationibus, voluisse ad resipiscentiam expergefacerre, quos terrebat, vt effugerent quod peccatis suis meriti erant iudicium? Duo enim sunt prophetię genera, comminationis: quod non prædicatur, quasi sit omnino futurum, sed secundum præsentia hominum merita, si non à diaboli laqueis resipiscant. Repente, ait, loquar aduersum gentem & regnum, vt eradicem, destruar, & disperdam illud: Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo quod loquutus sum aduersum eam, agam & ego pœnitentiā. Alterum genus prophetię, dici consuevit, prædestinationis, quę semper implenda profertur, Huius generis est promissio Christianę salutis. In præsentiarum studiosa indagine perquirenda se offert quæstio, An Dei præscientia sit rerum futurarum causa? Pro cuius quæstionis clariori intelligentia, sciendum est; quod mundus iste visibilis, nobis notus esse non possit, nisi existeret; Deo autem, nisi notus esset, omnino esse non posset; vniuersas enim creaturas, spirituales simul & corporales, non quia sunt, ideo nouit, sed ideo sunt, quia nouit, teste Aug. & Thom. Vnde sequitur, Dei præscientiam rerum futurarum esse causam; Res namque futurę, nunquam fierent, nisi ea Deus præsciret. Nec fieri potest, quin eueniant, quascunq; præsciuit. Nequaquam tamen est causa malorum, potissimum si præscientia intellectus cognitionem, simul & voluntatis beneplacitum, importet. Iuxta quem modum Christus reprobis legitur dicturus, Non noui vos. Quid est quod ille non nouit, qui vtiq; omnia nouit, siue bona, siue mala? nisi tales vos non fecit, id est peccatores, secundum August. Deus enim nihil nesciens fecit, quod & veritatem in quouis artifice habere valet, teste Thom. Ex his liquidō constat, scientiam solam nō esse completam futurorum causam; quia tum præscientia etiam mali causa existeret, cum scientia non sit forma rerum actiua, & proinde nec causa, sed in quantum voluntas & Dei beneplacitum accedit, efficitur causa. Sed difficultas non distimulanda manet. Qui fieri possit, vt Deus præsciens sit futurorū, & nulla necessitate peccemus; quiscuis-

Duo prophetia genera.

Hierem. 18.

Præscientia Dei est rerū causa.

Li. 1. de Tri. cap. 13. lib. 1. de ciui. Dei, ca. 10. & 21.

Lib. de gratia Christi ca. 14.

In scripto 1. dist. 28. ar. 1.

Præscientia Dei nulla ratione potest esse causa malorum.

March. 7.

Epist. 47. ad Valentinum.

1. part. quæst. 14. ar. 8. Et in scripto primi dist. 38.

Obiectio.

Diluitur argumētum obiectum.

Lib. 5. de consolat. Philoso. simile.

Simile.

enim dixerit, aliter euenire posse aliquid, quam Deus antea præsciuit; præscientiam Dei insanissima impietate destruere molitur. Si autem sciat quod præsciuit, peccatores præsciuit, ergo necesse est ita esse. Sed non expendunt insani isti, artes inspiratas hominibus esse à Domino, quibus prouidentia eius subseruiatur in vitæ propriæ conseruatione; quemadmodum negligentia & fœcordia, mala sibi accersunt. Qui sic enim, vt vir prouidus, dum sibi consulit, imminētibus etiam malis se explicet; stultus inconspicua temeritate pereat? nisi quod & stultitia & prudentia diuinæ sunt dispensationis instrumenta, quasi in vtramq; partem. Ideo nos celare futura omnia voluit Deus, vt tanquam dubijs occurramus, neq; desinamus parata remediâ opponere; donec aut superata fuerint, aut omnem curam superauerint. Deus nulli foueam, in quam incidat, facit, nec alicui occasionem perditionis (si modo saluari velit) præstat; quæ admodum pulcherrimo demonstrat exemplo Seuerinus Boëtius, Quando Deum præscientia sua haud dubiè cognoscere dicit, malos in mortem perpetuam lapsuros; Ipsum tamen nullam perditionis præstare occasionem. Sicut in editissima turri vrbs aliquis constitutus, & omnes vias eius circumspiciēs, videt hunc quidem ingredientem vnum vrbs vicum, & præcognoscit eum ad hanc vrbs partem ea via peruenturum: Alium verò conspicit subeuntem alium vicum, & illius ductu, deuenturum in aliam vrbs partem, hunc rursus videt equo insidētem, istum curru subuectum. Atramen huiusmodi inspectio ambulatium plateas vrbs facta, ab eo qui in sublimiori turri est colloca- tus, neque aliquo modo præstat causam, quare ille hanc, iste illam ingrediatur viam; & quisque ambulantium per vrbs, non minus sua sponte pertransit viâ, animo suo constitutam; quam si speculator in ipso turris culmine constitutus, non conspiceret. Subiungitur & alia non minus clara similitudo: Fingantur duæ viæ, quarum altera est senticosa & aspera, anfractibus salebrosis plena, ducēs ad vrbs rursissimam, splendidissimam omniumq; bonorum refertissimam. Altera est plana & primo aspectu amœna, spirantissimis redolens floribus, perducit tandem in nemus umbrosum, quo delirescunt latrones, sciatij & grassator es, sitq; quispiam, omnium in illo biuio constitutorum, hortator, vt viam ipso ingressu difficilem carpant; seq; illis comitem itinētis ac ducem spondens, nec minus dissuadeat alterius viæ, introitus; quod ducat ad exitium. Is difficilem viam facientibus comes, præcognoscit eos graues post vitæ anfractus, suo ductu, tandem ad quietissimam vrbs peruenturos. Aliud verò iter facientibus, &

sponte

sponte carpentibus; præsentissimum prænoscit interitū, quos tamen derelinquit, quia priores, eum deseruerunt, maturis consilij fidelibusq; admonitionibus nequaquam obtemperantes; & proinde neque culpam habet, neque causa existit, quòd tanquam præda petita, incidant in malignantium castra. Pari modo, Deus, quoniam omnia cognoscit, & aperta sunt oculis eius, quin & ad se etiam inuitat, nulli tamen necessitatem infert, vt declarat insignis Ecclesiæ doctor Aug. Qui iam tum resurauit art. 27. Ioan. V. Vicleff in Concil. Constantiensi sess. 8. postea positum & damnatum, Nec non Lutherum, qui omnia absoluta opinabatur fieri necessitate, qui damnatur ab ipso suo discipulo Ioāne Caluino, Nec im- merito: Nam sententia eorum vera si esset, humana periret industria, teste August. Non enim agris collectis vacaret agricola, nec agris medici adhibere velent medicinam, dum cogitent, Deus præcit vos conualituros, aut emorituros; Si conualituros, frustrâ adhibentur à nobis medicamenta, si è vita excessuros, non proderunt adhibita. Imò, si necessitate absoluta omnia fiant, quid profunt conciones? Quid opus est Decalogi præceptis? quid conferunt Sacramentorum remedia? Imò, quid obsunt furta & latrocinia, & huius farinae scelerata? Profectò, sic euerterentur omnia rectissimè tradita. Verum Verbi Dei præcones aliquando proficere, vel ex eo constat, quod dicit S. Iacobus Apost. Qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore. Et Lucas de S. Petro, & reliquis Apostolis, His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt: Quid faciemus? Et quanquam Petrus dixerit, Oporteret impleri scripturam, quam loquutus est Spiritus sanctus, tamen statuit duos in medio, quod non fuisset necessarium; si nostra non requireretur industria. Licet etiâ certò certius, infallibilitate nimirum promissionis diuinæ, Spiritum sanctum præstolarentur venturum; nihilominus sese præpararunt, perseuerantes vnanimiter in oratione, cū mulieribus, & Maria matre Iesu, teste Leo, Chrysof. Damaf. Cū autem Deus omnia cognoscat, vecos quisquam & insulsum sciscitari possit, An Deus plura scire queat? Ad cuius quæstionis dilucidam expositionem, operepretium duximus, à tripartita diuisione ordiendum, Bonauent. & Thom. Prima enim scientia, dici assolet visionis, qua Deus videt ea, quæ sunt, erunt, vel fuerunt. Hac scientia potest Deus scire plura vel pauciora quam nouerit; quia possunt esse in rerum natura plura, quam erunt vel fuerunt, quæ si faceret, tunc scientia visionis plura cognosceret, quam ante, eadem scientia, sciebat: quia iam sunt de numero futurorum, ad quæ extendit se ista scientia. Hinc aliquantulò elucescunt propositiones illæ, quas passim scho-

F 5 lastici

Hebr. 4.

Lib. 3. de lib. arbit. ca. 2. & duobus sequē.

Instit. lib. 1. cap. 17. sect. 3. & duobus sequē.

Lib. 5. de ciui. Dei ca. 10. de bo. perse. c. 2. Nil sit absoluta necessitate, contra hereticos.

Cap. 5. Actor. 2.

Actor. 2.

Serm. 16. in passione Dom. Homil. 60. in Matth.

Lib. 2. orthod. fid. cap. 30. Deus an plura scire queat.

Super primum distinct. 39. Super scripturam primi eo loci. Scientia visionis.

Et iterum: Dereliquerunt Dominum, propterea adducet Dominus super illos malum. Hic derelinquere Dominum, est malum culpæ, puniri; est malum pœnæ. De priori malo, culpæ scilicet & peccati, seorsum habet scriptura alia, Sensus & cogitatio humani cordis, ad malum prona sunt, id est, ad peccatum; Quod malum, duo in se complectitur, auersionem à summo bono, & conuersionem ad commutabile bonum. Hinc dicitur Hierem. 2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & fecerunt sibi cisternas dissipatas, &c. Horum malorum, vel huius peccati, Deum non esse autorem, non solum perspicuum est ex Platone, qui iussit huiusmodi criminatores ciuitate extrudi, sed etiam ex sacris literis, Videns, inquit, Deus quod multa malitia hominum esset in terra, pœnituit eum quod hominem fecit in terra. Et iterum: Auferre malum cogitationum uestratum ab oculis meis. Item: Odio sunt Deo impius & impietas eius. Et: Non Deus volens iniquitatem tu es. Et: Iniquos odio habui. Et expressè dicit Osee 13. Perditio tua ex te Israël. Et: Vos ex parte diabolo estis. Deus intentator malorum est. Et: Concupiscentia carnis & praua desideria non sunt à Deo. Idem comprobant prisca patres ex prælibatis scripturis varijs in locis. Quo patet, quod causa iniquitatum, in nos auctores referenda sit, in Deum verò nequaquam; cum ipse etiam latius legibus contraria fieri mandat, vti docet August. Theodor. Thom. Et beatus Athanasius oratione contra idola, non profusus incongruum ad idem adstruendum profert exemplum; Lib. 1. contra epist. 2. Pelag. Nullum malum, inquit, nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitisse, neque ullam esse eius substantiam constat. Sed homines comminisci cœperunt, sinxeruntque pro libidine, ea quæ non erant: vt enim, si quis Sole præsentem, & vniuersum hemispherium nostrum suo iubare illustrante, cõiueat oculis clausis, ac inde tenebras quæ nullæ sunt, animo fingat; ac postmodum quasi in tenebris ambulans oberret, vt nunc lapsante gradu procidat, nunc ad præcipitia sese inciter, arbitratus interim, non lucem, sed tenebras esse, seseque intueri, cum nihil videat; ita quoque mens humana clausis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effectis suæ imaginatione malis, in ijs sese agiter incius, interim se nihil agere, dum se maximoperè negotiosum præbet? Non enim qualis in principio condita fuit, permanet, sed qualem se contaminando reddit. Et Concil. Trident. Si quis dixerit non esse in potestate hominis, vias suas malas facere; sed mala opera, ita vt bona operari Deum, non permissione solum, sed etiam propriè & per se; sed vt sit proprium eius opus, non minus proditio iudæ, quam vocatio Pauli; anathema sit. Secundum malum

Genes. 3.
Malum culpæ
2. in se complectitur.
Lib. 2. Resp.
Genes. 6.
Esa. 1.
Sapient. 14.
Psal. 5.
Psal. 118.
Ioan. 8.
Iacob. 1.
Hebr. 6.
Lib. 22. de ciuit. Dei. ca. 1.
Lib. 1. contra epist. 2. Pelag.
cap. 6. De eccles. dog. c. 57.
Tract. 42. & 44. in Ioan.
Lib. 3. de lib. arbit. cap. 8.
Epist. 20. ca. 19. ad Hanor.
Lib. Græcarum affect. 5. de natura hom.
1. & 2. quæst. 79. art. 1.
Simile.
Ses. 6. can. 6.

malum dicitur pœnæ; huius generis sunt mors, tribulatio, & id genus alia. De hoc malo dicitur, Sufficit diei malitia sua. Huius causa effectiua, dicitur Deus, contra Colluctianos, qui negarunt Deum huius mali pœnæ autorem, teste August. Isidor. Cum apertè istud doceat scriptura, Ego Deus creans pacem, & faciens malum. Et: Non est malum in ciuitate, quin faciat Dominus. Et iterum: Bona & mala, vita & mors, pauperas & honestas à Deo sunt: Hanc veritatem corroborat vniuersa orthodoxorum scriptorum vetustas. D. enim Hieronymus in locum: Declina à malo & fac bonum, huius mali culpæ meminit idem in epist. ad Celeutiã, & tom. 4. de laude virginis, & in lib. Sent. Prosperi, sent. 98. Chrysost. homil. 10. in Matth. & homil. 16. in epist. ad Ephes. Chrysost. homil. 6. in 2. ad Timoth. in illud 1. Esa. Auferre malum cogitationum ab oculis meis. & homil. 36. ad populum Antioch. Gregor. 1. parte pastoralis curæ, admonit. 31. Bernard. epist. 42. Quid verò sit hoc malum culpæ, cuius dicimus Deum non esse autorem, operæ precium scitu est, quod Manichæi ponebāt malam aliquam naturam, vt refert August. (qui 9. annis adhæsit erroribus Manichæorum, vt de seipso refert, lib. de moribus Ecclesiæ Cathol. cap. 18.) & tunc sensis aliquam esse naturam malam ante conuersionem, vt lib. 5. Confess. cap. 10. refert suam opinionem de natura mali, quam tunc asserbat. Sed post conuersionem contrarium docuit, vt liquet lib. de vera relig. cap. 20. nimirum, nullam esse mali naturam, sed quod omnis natura & substantia bona est, vt docet Enchir. cap. 11. de fide ad Petrum cap. 21. vbi docet malum non esse naturam, sed præuentionem boni, quod propriè & absolutè non est, vt docet Basilius, homil. quod Deus non est causa malorum, quod malum culpæ definiens obscurè Epiphanius hæref. 44. & 66. sic ait: Malum nunquam erat, neque radix malicie vnquam fuit, neque in substantia malum existit; verum inductitium per occasionem vnicuique facienti malum inest, non facienti non inest. Et D. Gregorius in locum Esa. 45. citatum: Non, inquit, mala quæ nulla sui natura subsistunt, creantur à Domino, sed creare se mala Dominus iudicat, cum res bene creatas, nobis malè agentibus in flagellum format, vt ea ipsa & per dolorem quo ferunt, delinquentibus mala sint: & per naturam qua existunt bona. Et cum constet Deum non esse autorem huius mali culpæ, vt prius demonstraui: & cum sit in rerum natura, vt priuatio boni, profuerit sciuisse vnde sit. August. lib. 1. Retract. cap. 9. & lib. Confess. cap. 3. faterur se multum in hoc negotio laborasse. Verum sciendum est, malum hoc exortum esse ex malo arbitrio illius angeli mali, de quo legis Ioan. 8. Diabolus

Malum pœnæ.
Matth. 6.
Hæref. 25.
Lib. 8. Erym.
cap. 5.
Esaie 45.
Amos 3.
Eccles. 11.
Malum culpæ
quid?
Lib. 1. Retract.
cap. 9.
Li. 8. de Gen.
ad lit. r. 14. &
lib. sent. Prosperi.
sentent. 176.
227. 285.
Malum culpæ
vnde?

bolus mendax est & pater eius, vt Hierony. in 14. cap. Esai-
itaque est pater mendacij fons & origo, Vbi nomine menda-
cij intelligitur omne peccatum, quod ab essentia diaboli di-
nosciur diuersum (per eius) intelligitur aliquid diabolo pro-
prium, quod nō est eius natura, scilicet peccati, quod est ma-
lum culpæ, quamquam Epiphani. hæref. 38. & 40. interprete-
tur locum illum Ioannis de Iuda, quod Iudæ mendax esset
& pater eius, id est diabolus, sed hunc sensum non videtur
habere scriptura. Malum etiam culpæ ex hominis malo vsu
liberi arbitrij prouenit, de quo intelligitur citatus locus
Ozeæ 13. Perditio tua ex te Israël; alij legunt ex tua, id est,
tuum est quod malum exortum est ex libero voluntatis ar-
bitrio, vt August. Improba, inquit, voluntas omnium malorum
est causa. Et lib. de moribus Manichæorum vsque ad cap. 11.
disputat vnde sit malum. Item in lib. contra Fortunatum. Si
igitur malum istud ortum est ex lib. arbitrio angeli vel ho-
minis, ortum est ex bono, non quidem summo bono, quod
Deus est, sed ex lib. arbitrio, quod est Dei donum, & ideo bo-
num est, quod malum sit, teste August. dicit esse Dei donum,
sed tale quo vel bene vel male vti possumus: & ideo medium
bonum est, eius enim vsus malus peccatum est, eius verò bo-
nus vsus, virtus: vti docet August. Proinde affirmat in En-
chirid. cap. 13. & 14. hic regulam Dialecticorum non habere
locum, qua dicitur, Contraria non possunt eidem simul in-
esse, quia vt docet lib. 83. quæst. q. 16. bonum potest esse sine
malo non contra. Et lib. 1. contra Iulianum cap. 3. malum est
ex bono mutabili non summo. Deus verò cum mali culpæ
non sit author, iustus tamen & omnipotens est ordinator,
præuidet enim omnia peccata, quamuis eorum non sit au-
thor, sed peccata facientes Deus ordinat inuestigabili suo iu-
dicio, teste August. lib. de anima & eius origine cap. 7. Et di-
cit Deum bene vti nostris malis voluntatibus. Non est igitur
vnde ad hominem peruenerint peccata, interrogandum,
aut quæ prauitas diuini instituti regulam ad peiora detorse-
rit, cum sit ad iustitiam genitus, opera tamen efficiat iniusta:
nam vt doctè responder Lactant. Deus cum formasset homi-
nem veluti ad simulachrum suum, quod erat diuini opi-
ficij summum, inspirauit ei sapientiam soli, vt omnia impe-
rio ac ditioni suæ subiugaret, omnibusque mundi commo-
dis vteretur, proposuit ei tamen bona & mala, quia sapien-
tiam dedit, cuius omnis ratio in discernendis malis ac bonis
posita est. Non potest enim eligere quisquam meliora, &
scire quod bonum sit, nisi sciat simul reijcere ac vitare quæ
mala sunt. Inuicem enim sibi alterutrum connexa sunt, vt
sublato alterutro, vtunque tolli sit necesse. Propositis igitur

bonis

Lib. 1. Retrac.
ca. 9. & lib. 1.
de lib. arb. cap.
11. li. 3. c. 17
Voluntas mala,
causa est mali.
Et lib. 83. q.
q. 24. & lib.
12. de ciuit.
Dei, cap. 6.
Malum, ortū
habet ex bono.
De spir. et lit.
cap. 35. Et li.
1. contra Iul.
cap. 3.
1. Retrac. c. 9
Deus malum
culpe in bonū
ordinat.
Lib. de ordine
ca. 6. & 7.
Lib. de ira
Dei, ca. 13.

bonis malisque, tum demum opus suum peragit sapientia, *Delectus boni
& mali, radix
est meriti.*
& quidem bonum appetit ad utilitatem, malum reijcit ad sa-
lutem. Nam si malum nullum sit, periculumque, nihilque
denique quod lædere hominem possit, tollitur omnis matre-
ria sapientiæ, nec erit homini necessaria. Positis enim tan-
tummodo in conspectu bonis, quid opus est cogitatione, in-
tellectu, scientia, ratione? quocunque potuerit manum, id
naturæ aptum & commodum sit: vt si quis velit splendidissi-
mam cœnam infantibus, qui nondum sapiunt, apponere,
vtique id appetent singuli, quo vnumquemque aut impetus,
aut fames, aut etiam casus attraxerit: & quicquid sumple-
rius, id illis erit vitale ac salubre. Quid igitur nocebit, eos si-
cuti sunt, permanere, & semper infantes ac nescios esse re-
rum? Si autem admisceas vel amara, vel inutilia, vel etiam
venenata: decipiuntur vtique per ignorantiam boni ac mali,
nisi accedat his sapientia, per quam habeant malorum reic-
tionem, bonorum delectum. Vides ergo magis propter ma-
la, opus bonis esse sapientia, quæ nisi fuisset proposita, ratio-
nale animal non essemus. Idem Lactan. varijs exēplis probat.

Paradigma
quomodo as-
syrat mali co-
gnitionem esse
necessariam.

Lib. de ira
Dei, cap. 15.

De diuina dilectione, & electione.

CAPVT XVII.

DEVS qui est summa iustitia, iniquitatem, quam in
omnibus nobis conspiciat; amare non potest. Vnde ha-
bemus quod odio Dei digna sit; Proinde secundum
corruptæ nostræ naturæ, & accedentis prauæ vitæ, respectū;
in offensione Dei, reuera sumus omnes in cōspectu eius, rei,
& ad gehennæ damnationem, nati; verum quia Dominus
quod suum est, in nobis perdere non vult; adhuc inuenit ali-
quid, quod pro sua benignitate amet; vt cunq; enim peccato-
res vitio nostro sumus, manemus tamen eius creaturæ; vt-
cunq; mortē nobis asciuerimus, ipse tamē ad vitā nos condi-
derat, sic mera & gratuita nostri dilectione excitatur ad nos.
Cum autem perpetuum, & irrecōciliabile distidium sit, inter
iustitiam & iniquitatē; quamdiu peccatores manemus, susci-
pere nos totos non potest. Itaque vt sublata omnis simultatis
materia, nos sibi prorsus recōciliet, proposita in morte Chri-
sti expiatione; quicquid in nobis mali est, abolet, vt iusti in
eius cōspectu & sancti appareamus, quia antea immūdi ora-
mus & impuri. Proinde sua dilectione præuenit, & antere-
tit Deus Pater nostram in Christo reconciliationem, ac prius
diligit, vt postea nos sibi reconciliet. Sed quia in nobis, donec
sua morte succurrat Christus, manet iniquitas, quæ Dei in-
dignationē meretur, & est corā eo maledicta & dānata; non
ante

1. Ioan. 4.

ante plenam, firmamque cum Deo habemus cōiunctionem; quā ubi nos Christus coniungit. Adeoque si Deum nobis pacarum ac propitium volumus polliceri, in Christum oculos mentelque defigere conuenit; vt reuera per ipsum constequamur remissionem peccatorum, quorum delictio, iram Dei remouet. Iraque hac ratione dicit Paulus eam dilectionem, qua nos ante mundi creationem cōplexus est Deus, in Christo constituisse fundatam. Hæc perspicua sunt, & scripturæ consentanea, locosque illos optime inter se conciliant. vbi dicitur, Deum suam erga nos dilectionē in eo declarasse, quod vnigenitum filium in mortem dederit, & tamen fuisse inimicum, antequam morte Christi in gratiam reductus esset. Verūm quō firmiora sint apud eos, qui veteris Ecclesiæ testimonia etiam requirunt, citabo locum Augustini, vbi id ipsum docetur: Incomprehensibilis, inquit, ac immutabilis est Dei dilectio, non enim ex quo ei reconciliari sumus, per sanguinem filij eius, cœpit nos diligere, sed ante mundi constitutionem dilexit nos, vt cum eius Vnigenito etiam nos filij eius essemus, antequam omnino aliquid essemus. Quod ergo reconciliati sumus per mortem Christi; non sic accipitur quasi ideo nos reconciliauerit ei filius, vt iam amare inceperit, quod oderat: sed iam nos diligētī, reconciliati sumus; cum quo, propter peccatum, inimicitias habebamus. Quod vtrum verum dicam, attestabitur Apostolus: Commendat, inquit, dilectionem suam erga nos, quoniam cum adhuc peccatores essemus; Christus pro nobis mortuus est. Habebat itaq; erga nos ille charitatē, etiam cum inimicitias aduersus eum exercentes, operaremur iniquitatem. Proinde miro & diuino modo, & quando nos oderat, diligebat; oderat enim nos, quales ipse non fecerat, & quia iniquitas nostra, opus eius, non omni ex parte consumpserat; nouerat simul in vnoquoque nostrum, & odisse quod feceramus, & amare quod fecerat. Cum igitur ista dilectio Dei æterna, secundum scripturas, & D. August. in diuina mente existat; sciendum est etiam, electionem esse in Deo, quæ quosdam, vt ad salutem æternam perducat; præsupponit hanc in Dei voluntate, dilectionem, teste D. Tho. & Bonauent. Qua homines sic dilexit, vt vellet eos perducere ad regnum cælorum. Sicur namque prædestinatio præsupponit electionem; ita electio dilectionem: quia prædestinatio est pars prouidentię, qua aliqua ordinantur in finem. Nihil autem ordinatur, nisi præexistente voluntate signis. Vnde prædestinatio aliquorum ad æternam salutē præsupponit, quod Deus illorum velit salutem, quod est dilectionis & electionis: dilectionis quidem, in quantum vult eis hoc bonum salutis, Diligere namque est alicui bonum velle: Electio-

Ephes. 1.

Ioan. 3.

Roman. 5.

Lib. 13. de
Trin. c. 16. &
Tracl. 11. in
Ioan.

Rom. 5.

Tracl. 110. in
Ioan.1. 2. quest. 23
art. 4.
Distinct. 40.
lib. 2. art. 2.

Diligere quid:

Electio, in quantum hoc perpetuæ salutis bonum, aliquibus præ alijs vult. Licet ergo electio, cum prædestinatione in Deo inseparabiliter coniungatur; nihilominus tamē electio, & prædestinationem natura & ratione prædestinationē præcedit. Primum siquidem intelligimus, Deum velle alicui æternam vitam, quam præ alijs secundum misericordiam suam magnam prælegit. Deinde, intelligimus eum disponere certa quædam media, quibus sic electum ad salutem dirigat, quod est prædestinationis: Hęc autem electio huius, præ alijs; non fit ob præmissæ fidei meritum, vt D. August. sensisse videtur aliquando, licet patinodiam cecinerit, quia Deus nullum dignum eligit, sed eligendo dignum efficit.

De prædestinatione diuina. CAPVT XVIII.

Quamquam tractare de prædestinatione Dei, sit res magnis labyrinthis obnoxia, & intricatis perplexitatibus inuoluta, & proinde acerrimis ingenij operosa; non ita possim esse rudioribus & simplicioribus proponenda, secundum August. de prædestinatione Dei, imò nec prædicanda quidem, Tamen cum partiu nostrarum sit, vel pauca hac de re proponere, videaturque filium nostri institui hoc ipsum postulare; cum timore & tremore, quæ nota sunt; (abditæ quæque sacramenta diuinis secretis commendanda, missa facientes) declaremus: Melior siquidē est fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia.

Quid, & quorum sit prædestinatio?

CAPVT XIX.

Non est ignorandum duplicem esse prædestinationem, alligationis nempe & conditionis, teste B. Aug. Vt lucidiori methodo hæc prosequamur, neminem fugere arbitramur, Deum creasse cælum & terram, Solem, Lunam, diem ac noctem, prædestinavit autem cælum perpetuo motu ceteri, terram autem immobilem circumuoluenti cælo, vice centri haberi, ista est prædestinatio quæ dicitur alligationis: Vnumquodque enim illorum, alligatum est suo operi, per diuinæ prædestinationis constitutionem, vt ab eo diuelli, aut ordinantis intēioni refragari nequeat. Creauit autem Deus & hominem, & prædestinavit, vt si diuina iussa capesseret, atque à fructu pomi noxialis, abdomen insatiabile refrenaret; perpetuo diademate coronatus, regnaret. Sin autem; perpetuas daret pœnas. Hęc conditionis dicitur prædestinatio, quæ significat diuinam essentiam, tanquam gratiæ & gloriæ causam, quantum est de se, non solum importat scientiam,

Differētia inter electionem & prædestinationem.

Aug. lib. 1. ad
Simplie. q. 2.
Lib. 1. Retrac.
cap. 9. & 23.
Lib. de conep.
& gra. cap. 7.
De prædestin.et gra. c. 5. 16.
De prædestin.
sanct. cap. 16.
17. & 18.
Lib. 5. contra
Iulian. cap. 3.
De prædestin.
sanct. cap. 21.
Cap. 1.
De bono per
seuer. cap. 20.
21. & 22.Memorabilia.
August. lib. 1.
contra aduers.
legis cap. vlt.
Duplex præ
destinatio.
Lib. de præ
dest. ca. 2.

Genes. 1.

G

scd

sed etiam voluntatem atque potentiam. Cum autem causalitas gratiæ & gloriæ, principaliter attribuat voluntati, tanquam causæ efficientis; scientiæ tanquam disponenti; potentia, ut exequenti; nascitur eius triplex descriptio. Prima est in genere voluntatis, quæ sic describitur, Prædestinatio est propositum miserendi, teste August. Secunda, respicit scientiam disponentem; Est quæ hæc, prædestinatio præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur, quicunque liberantur. Tertia, concernit potentiam exequutiivam, ideo dicitur prædestinatio hæc acceptio, gratiæ præparatio. Non est autem descriptio adæquata quam ponit D. Fulgentius, quæ prædestinationem arbitratur esse operum præparationem, quæ Deus in æterna sua dispositione, misericorditer aut iuste se facturum præcivit. Quia generaliter etiam impiorum supplicia comprehendit, cum prædestinatio duntaxat sit bonorum, nefas est dicere, inquit D. August. Deum aliquid, nisi bonum prædestinare, hæc, dicitur à prævidendo, vel præordinando aliquid futurum. Ideoque Deus, cui præscientia non accidens est, sed essentia fuit, & est iugiter: quicquid etiam sit, antequam sit, præcivit, atque prædestinat, & propterea prædestinat, quia quale futurum sit, præcivit; non tamen omne quod præcivit, prædestinat: malum namque tantum præcivit, & non prædestinat; bona verò & præcivit, & prædestinat. Nequaquam tamen intelligendum est Deum aliquid passivè in prædestinato constituere, secundum D. Tho. Sed sicut humanus obrutus in parietem defixus, nihil in eo constituit, eum prædestinatio sit actio immanens, & ordinis ratio aliquorum ad salutem, in mère diuina existens; nec aliquid immittit in prædestinatum, sicut ignis transmittit in sibi assidentem calorem; nihilominus huius ordinis exequutio, passivè fit in prædestinato.

An aliqua sit prædestinationis causa?

CAPVT XX.

CONSIDERATIONE opus habet quæstio, An sit aliqua causa, ob quam Deus aliquem ab æterno prædestinet, profectò hæc mala cognoscitur esse descriptio; Prædestinatio est sempiterna voluntas, qua Deus vult alicui vitam dare æternam, propterea, quòd præviderit infallibiliter, bona illius hominis opera; & finalem bonæ vitæ statum, in quo est moriturus. Quia Pelagiani, teste August. hæc descriptionem bonam opinantes, docuerunt eos quos credituros præcivit, & in fide rectè victuros, per liberum voluntatis arbitrium esse ad regnū cælorum prædestinatos, quia

Triplex prædestinationis descriptio, unde? De prædestin. sancti. cap. 3. De bono perseuer. cap. 14. De fide ad Petrum. cap. 35. In princip. li. 2. ad Monimū. Definitio Fulgentij, non est adæquata. Li. de prædest. Dei, cap. 1. Lib. 6. contra Ari. falso sibi impositos. Prædestinatio bonorum, malorum non item. 1. part. q. 23. art. 2.

Lib. ad Quodvultidem, hars. 88.

eos novit sua æterna præscientia, ex hoc corporis ergastulo, fidei decessuros. Ut autem illud enucleatius disputare valeamus; notandum est, quosdam fuisse, qui dogmatizarunt, Deum in sua æterna prædestinatione, respexisse opera futura, atque hæc sententia prima facie non absurda, sed plausibilis, ac sacris literis aliquatiter consentanea videretur, quæ meritis, atque bonis operibus, vitam pollicentur æternam. Gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Venite benedicti patris mei, percipite regnum, Vbi & ratio non subtrahitur, Esuriui enim, &c. Ex his, & huiusmodi alijs scripturæ locis, videretur prædestinatio esse propter præiusta opera. Quam sententiam, imò errorem comprobant Origenes, qui existimat vnivera hæc fieri, & dispensari, secundum merita in alio seculo acquisita; atque patriarcham Iacob, docet ob merita in alio seculo consequuta, antequam istas carperet auras, electum fuisse. Verum ista sententia multipliciter deficit, quia prædestinatio nullam permittit causam aut meritum, teste Apostolo, qui pronuntiat, nos iustificatos gratis, & vocatos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Et iterum: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Et alibi: Elegit nos ante mundi constitutionem, non quia eramus sancti, sed vt essemus sancti. Et Paulus prædestinatus & segregatus fuit, vt sanctus esset. Sed ista segregatio bifariam accipi potest; Aut qua oves ab hœdis in nouissimo die segregabuntur, Aut qua Deus ab æterno prædestinando, segregat vnum præ alio. Certè priorem segregationem, non esse propter merita, adseuerare; redoleret hæresin Lutheranam. Atqui hæc æterna prædestinatio & segregatio, nullam causam habet meritum; sed solam pietissimam Dei clementiam, & gratuitam eius bonitatem, testante Paulo, qui dicit: Volens ostendere diuitias gloriæ gratiæ suæ. Vnde Concil. Arausicanum: Ipse Deus, nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem inspirat; Cui ad stipularur generalissimum Concil. Tridentinum, nostro lamentabili seculo celebratum. Deinde error Origenis à Paulo damnatur, quando dicit: Cum nondum nati essent, aut aliquid boni aut mali egissent, vt secundum electionem, lib. arb. cap. 7. Dei propositum maneret; non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Maior seruiet minori. Ex quo loco perspicuum est istos gemellos nihil boni aut mali egisse, antequam nascerentur, quod etiam comprobatur D. Augustinus varijs in locis. Et Concil. Braccarense primum can. 6. Si quis animas

Opera nostra non sunt prædestinationis causa.

Math. 5. Matth. 25.

Lib. 2. Petri. chon cap. 9.

Rom. 3. 2. ad Tim. 2. Titum 3. Ephes. 1. Galat. 1. Duplex segregatio.

Math. 25. Roman. 8. Canon. 25. Sess. 6. can. 5. & 8.

Roman. 9. Genes. 25. & Malach. 1. Li. 1. ad Simplic. q. 2. Lib. 2. contra Pelag. & Celest. de peccat. origine, cap. 31.

De prædestin. sancti. li. 1. ca. 18. Degrat. et lib. arb. cap. 7. Traht. 8. in Ioannè. Epistola. 105. ad Sixtū. Et epist. 106. ad Paulinum.

*Fides non est
prædestinatio-
nis causa.*

*Lib. 1. Retra-
cap. 2 3.
Li. 1 ad Sim-
plician. q. 2.
De prædest.
sanct. cap. 3.
Eph. c. 2.*

*Psal. 53.
Rom. 9.*

*Gratia bonus
usus non est
causa prædesti-
nationis.*

*Lib. 1. de vo-
catione Gen-
tium. c. 5. & 7.*

humanas, dicit prius in cælesti habitatione peccasse, & ob hoc, in corpora humana in terrâ deiectas, sicut Priscillianus dixit; anathema sit. Fuisse & alij, qui nō opera, sed fidem præuisam, dixerunt prædestinationis causam, In quo errore fuit sanctus Augustinus ante Episcopatum, vt manifestum euadit ex libro expositionum quarundam propositionum, epistolæ ad Rom. 6. Non elegit, inquit, Deus, opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem in præsentia, vt quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui Spiritum sanctum daret. Verum hanc sententiam, ceu erroneam, retractauit. Nondum, inquit, diligentius quæsieram, nec adhuc inueneram, qualis sit electio gratiæ, de qua Apostolus ad Rom. 11. cap. dicit, quod reliquæ per electionem gratiæ salutæ factæ sunt; Ex qua sententia, liquet, quod fides gratis datur: est enim donum Dei, Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ. Et alius quidam, Cui occulta sapientiæ suæ manifestarunt Pro nihilo saluos facies eos. Vnde Paulus appositè adducit paradigma figuli, super quo sic habet Ambrosius: Quemadmodum figulus, vasa eiusdem massæ eiusdemq; substantiæ, facit differentiâ, vt alia sint in honorem, alia in contumeliam, quæ sola differunt voluntate artificis; In potestate namque eius est, vel tale, vel tale vas condere; ira & Deus, inquit, omnes ex vna massa eademq; cum simus, & cuncti peccatores, vnus miseretur, & alterum despicit; sed hoc non sine iustitia, scit enim, cuius debeat misereri. Qua sententia est compertissimum, nos omnes peccatores, nec meritis, aut fide; sed sola miserentis Dei clementia, vnum segregari, vt sit vas misericordiæ; alterum despici, quatenus vas iræ permaneat. Tertio, quorundam fuit opinio, quod gratiæ bonus usus, esset causa prædestinationis, vt illis Deus constituisset gratiâ suam communicare, quos præsciuisset bene illa vsuros: quæadmodum si rex prouidus, in prælio eum donaret equo, quē nosser strennuè illo bellaturum, illiq; aciem concrederet, quem existimaret constanter propugnaturum, teste Prospero. In qua opinione complures fuisse leguntur in epist. Prosperi ad D. August. licet scripturis refrageret, vt ex præmissis manifestum euadit. Ac etiam, nihil potest esse comparatione eiusdem, causa & effectus; Cùm autem opera sint prædestinationis effectus, quia in illa includuntur, nequaquam possunt existere causæ; Prædestinatio namq; est destinatio ad finem vltimum, quem naturæ viribus consequi nequimus, & proinde quodcunq; medium illuc producit, effectus est ipsius prædestinationis. Si autem Deus prædestinaret ob gratiæ bonum usum;

vsus; sequi videretur necessario, quod ipse nos diligeret, quia præuidit nos ipsum dilecturos: quod quàm sit diuinis eloquijs aduersum, nemo est qui non videat; potissimum si Ioannis & Pauli Apostolorum testimonia attendar, In hoc quippe est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Quis prior dedit illi & retribuetur ei? Et alio loco: Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti; nō ait, quia præuidit nos sanctos, aut gratia bene vsuros, sed vt essemus sancti. Cui consentaneum est verbum Christi: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Denique si hanc operum & boni vsus gratiæ, in ratione prædestinationis præuisionem, cognouisset Paulus; profectò recordatus fuisset, quando Esau à Iacob disceuit, Et quando Israëlitas à Gentibus discriminauit, nec in talem exclamationem: O altitudo diuitiarum, sapientiæ & scientiæ Dei prorupisset. Nec his obstat beati Petri Apostoli sententia: Sagacite, vt per bona opera, certam vestram vocationē & electionem faciatis; quia non vult absolute opera esse causam prædestinationis, sed solum causam, per quam Deus instituit ipsum exequi; quibus tanquam medijs vritur, vt nos ad prædestinatum finem perducatur. Nec etiam obstant quæ ex Origine contra præmissam veritatem adferri possint, Super illud Rom. 9; Cuius vult miseretur. Et ex Chrysostomo, super illud, Cùm nondum nati essent. Et ex prologo sancti Hieronymi in Malachiam, Nec non ex diuo Ambrosio, super, Miserebor cuius miseratus, &c. vbi sic habet, Et misericordiam dabo, quem præsciui recto corde, ad me reuersurum. Et paulò post, Eum vocat quem scit obaudire, & eum non vocat, quem sciuim minimè obaudire. Qui patres, præfatis locis, videntur docere, propter opera præuisa esse prædestinationem. Sed intelligendi sunt, quantum ad vltimum prædestinationis effectum, secundum D. Thom. quem in adultis præcedunt merita, quæ sunt causa, non prædestinationis, sed effectus eius, mirum gloriificationis; Vel si intelligatur de prima gratia, tunc præuisa opera, licet non sint prædestinationis causa, sunt tamen dispositiones; Haud tamen ita, vt præuisio sit causa prædestinationis ad gratiam; sicuti nec opera ipsa, sunt eiusdem causa gratiæ; sed quod præuisa, veluti præparamenta ad primum iustificationis effectum.

*An prædestinatio sit certa, & infallibilis; ita vt nullus
prædestinatorum queat damnari? CAP. XXI.*

PRO huius questionis pleniori decisione neminè latere oportet, hinc exutisse hæresim Ioannis Hus, dicentis gratiam

*1. Ioan. 4. &
Roman. 9.*

Eph. c. 1.

Ioan. 1 5.

Roman. 9.

Roman. 11.

Occurrit ta-

citæ obiectiuni.

1. Pet. 1.

Lib. 2. Periarchon cap. 9.

*1 part. q. 23.
art. 5.*

*Error Ioannis
Hæc.
Ses. 1 §. ca. 2.
3. §. & 21.*

*1. Reg. 11.
& 24.*

Matth. 26.

Matth. 27.

Rom. 11.

*Cap. 10.
Eccles. 31.
Comune vultu
si arguunt
repeñtate Aug.
Lib. de bono
penseñer. cap.
14. & 15.*

Genes. 4.

*Hierem. 18.
Ezech. 33.*

tiam prædestinationis esse vinculum, quo corpus, & quolibet eius membrum, iugiter Christo capiti, teste Concil. Constantien. tam inseparabiliter adhereret, vt Paulus aut similis eius, nunquam fuerit membrum diaboli, licet fecerit actus quosdam, actibus ecclesiæ malignantium, consimiles. Hæc pertinere videtur error Beguardorum, & quorundam nostri temporis, constituentium hominem semel iustificatum; & fide & gratia Dei semel percepta, non posse exorbitare, ac excidere. Verum, aliud docuit communis fragilitas, in peccato Davidis, qui profecto prædestinatus ad vitam, miserabili tamen peccatorum sarcina collisus, perhibetur, quâdo in aduerterij præcipitium lapsus, homicidij quoque crimen admisit, denique & impotentis superbiæ fastu, intumuit turpiter, seque exulit insolentius. Sic Petrus Apostolus in negationis baratrum præcipitatus legitur. Ergo illi qui sunt prædestinati, possunt esse, & ad tempus permanere in peccato; quia homo non fit per prædestinationem, ita immutabilis, & impeccabilis, quin per voluntatis veritabilitatem, queat delinquere, & in peccatis (quemadmodum latro ille) vsq; ad mortem perseuerare. Hinc commune facit nos Paulus, dicens Tu fide stas, noli altum sapere. Et alibi 1. Corinth. 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo; ne cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. Et paulo post: Qui stas videat ne cadat. Et Sapiens quidam: Potuit transgredi, & non est transgressus. Perperam ergo inferunt aduerſarij non solum nostri temporis, sed & idiotæ, & plebei quos legimus tempestate D. August. ita cauillatos. Si sum ad vitam æternam prædestinatus, non est quod me multum bona ac timorata vita reddat sollicitum, in fallibiliter enim ueniet, quod ipse sua æterna prædestinatione disposuit; Quia prædestinatio Dei, non est completa nostræ salutis causa, cum etiam dependeat à nostri arbitrij libertate. Cain enim præscitum cum non ignoremus, & desperatione, damnationem incurrisse, omnibus sit in confesso; nihilominus tamen dixit illi Dominus, Quare iratus es, cur concidit facies tua? nõnne si bene egeris recipies? Ex qua sententia, clarum est, Deum promittere homini ad damnationem præscito, præmium bonorum, si ea facere minus recusaſset; Si namque nouerimus à malo agere prænitentiam, ager & ipse prænitentiam, nec faciet quod loquutus est super nos. Vnde sanctus Hieronymus in Epitaphio Fabiolæ. O felix prænitentia, quæ ad se Dei trahit oculos, & furentem Dei sententiam, confesso errore, commutat! Extat autem paradoxum in sacra Theologia, Quod quicquid Deus extra se velit, contingenter fieri cupiat; quod liquet, quod prædestinatio, non inferat prædestinato, necessitatem: Quando enim

enim aliquis effectus dependet ex causa necessaria & contingenti, tunc totus effectus denominatur à contingenti, vt habet Arist. Ex vna de necessario, inquit, & altera de contingenti, illata propositio non potest esse nisi contingens, quia, conclusio sequitur partem præmissæ debiliorem, vt si homo est, animal est, animal contingenter est album, ergo homo contingenter est albus. Pari modo, prædestinatio dependet ex causa necessaria, prædestinatione Dei nimirum, & causa contingenti, id est, libero arbitrio, ergo prædestinatio quoad nos, est contingens; quia diuina voluntas non impedit modò, sed permitit, vt homines prædestinati, perinde atque reprobatj, liberè & contingenter agant, quæcunque sub libero arbitrio agunt, & faciunt. Sic enim docet præclarum Ecclesiæ lumen sanctus Augustinus: Cum potestas datur, inquit, non vtiq; necessitas imponitur; possunt igitur prædestinati etiam deficere, & in peccata præcipites ruere; propter diuinam tamen, eamque immutabilem voluntatem, cui subiiciuntur, cuiusque intentionem nequeunt euadere; non possunt in peccato mori & damnari, vt pote ad vitam cælestis patriæ, Dei benignitate prædestinati. Istud scholastici atque Doctores classici ad hunc modum efferre adſolent. Quod prædestinati, in sensu composito, nequeant damnari; licet in sensu diuiso valeant reprobari; quatenus scilicet, de ratione prædestinationis cadunt, Sicut album, vt tale, nequit esse nigrum, & quamdiu quis seder, nequit ambulare. De his loquitur Ioannes, Hæc est voluntas, inquit, Patris mei, qui misit me, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Et in sequentibus, Nemo rapit eas, (oues scilicet meas) de manu mea. Et Paulus: Nouit Dominus qui sunt eius. Et, quo nihil clarius dici possit, De ouibus istis, nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Et alibi: Ex isto numero electorum & prædestinatorum, etiam qui pessimam duxerunt vitam, per Dei benignitatem adducuntur ad prænitentiam; per cuius patientiam non sunt huic vitæ, in ipsa scelerum perpetracione substracti; vt ostendatur & ipsis & cohæredibus eorum, de quàm profundo malo, possit Dei gratia liberare. Ex his nemo perit, quæcunque ætate moriatur. Absit enim, vt prædestinatus ad vitam, sine sacramento Mediatoris finire permittatur hanc vitam. Item alibi: Nouit Dominus qui sunt eius. Horum fides quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficit, aut si qui sint, quorum deficit; reparatur antequam vita ista finiatur, & delera, quæ intererat, iniquitate; vsq; in finem perseuerantia deputatur. Et iterum idem August. Tract. 48. in Ioan. Et D. Prosper de vocat. Gent. cap. 1.

*Lib. 1. prioris
par. 8. cap. 2.
Conclusio semper
sequi debet
partem præmissæ
debiliorem.*

*De spiritu
lii. cap. 31.*

Cap. 6. & 10.

*2. Tim. 2.
D. Aug. Tract.
48. in Ioan.
Lib. 5. contra
Iulianum, cap. 3
Et 13. de Tri.
cap. 16.*

*De corrupt. &
grat. cap. 7.*

Secundum Dei præscientiam & prædestinationem, quam multæ oves foris, & quam multi lupi intus, & quæ multi lupi foris, & multæ oves intus, Et quid est hoc quod dixi? quam multæ oves? &c. Quam multi modò calumniantur & sugillant dogmata fidei, postea ad cor redituri, & quam multi luxuriantur, casti futuri! Quam multi blasphemant, in Christum credituri! Qui tamen, quòrve sint prædestinati, Deo soli sunt cogniti, adeò vt nec quisquam illi numero, sacratissima bonitatis diuinæ ordinatione, disposito, adimatur; aut addatur, teste August. Nobis tamè iste fœlicissimus numerus non est manifestus, quatuor potissimum de causis, Quarum prima est, quod ordo confunderetur. Secunda, vt quisque sedulo suæ inuigilet salutem. Tertia, ne reprobi sui finis conscij desperent, sicque plura faciendo mala, grauioribus denique postmodum pœnas. Chrysost. & August. Quarta, ne saluandi intumescendo, se non prædestinatis præferant, quin potius sub potenti manu Dei, humiliiores fiant. Hinc August. Qualia de me, ô Domine, scripta sint in libro consistorij tui, ego ignoro; vnde valde timeo. Nullus ergo temerario ausu (vt habet Concil. Trident.) infallibiliter se accepisse iactet, nisi sibi manifestatum fuerit specialiter, vt communiter creditur de sancta Maria Magdalena, de qua dicitur, Quod optinam partem elegerit, quæque non debeat ab ea auferri. Et Paulo Apostolo: Sufficit, inquit Christus, tibi gratia mea. Item de Petro Apostolo, Non deficiet fides tua. Necnon apud Ioannem Euangelistam de eodem Apostolo Petro legitur: Tu autem cum tenueris, extends manus tuas, & alius te cinget, & quo tu non vis, ducet. Hoc autem dixit Iesus, significans quæ morte clarificaturus esset Deum.

Prædestinatio, an precibus inuari queat?

C A P V T X X I I.

In 1. dist. 40.
In script. ibid.
Et 1. part. q.
24. art. 8.
Duplex est
prædestinatio
in respectu.
Eia 38. &
q. reg. 20.

Questioni disserenti, An prædestinatio precibus sanctorum inuari queat, Respondent Diui Bonauent. & Thom. Duo in hoc negotio considerantes, nempe, prædestinationem ipsam, & eius effectum: Prædestinatio ipsa, quia essentiam, & ipsum diuinæ voluntatis actum, à Deo ab æterno volitum, significat, nequaquam inuari valet; quia absque intuitu meritum & precum, Deus hominem prædestinat, vt ex ijs quæ hæcenus dicta sunt, conique compertissimum esse potest. Nec Ezechias, Sua obsecratione mutauit, aut impediuit diuinam prædestinationem, & sempiternam Dei voluntatem; sed quod Deus ab æterno præsciuit, & fieri voluit, in ipso Ezechia voluntariè orante, suis adim-

adimpletum; Nam vita eius, quæ secundum inferiores causas, fuerat breuianda; secundum æternam Dei præscientiam, & voluntatem, fuerat ad 15. annos proroganda; propter voluntariam eiusdem Ezechia orationem, ab ipso Deo similiter præuisam & ordinatam, teste Gregor. Altero modo, considerari potest effectus prædestinationis, etiam non simpliciter omnis effectus, quia solus Deus dat gratiam, tamè quoad aliquem particularem effectum, inuari potest. Prouidentia siquidem, cuius prædestinatio est pars, non subtrahit causas secundarias, sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum naturales effectus, vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus non protulerent, ita prædestinatur salus alicuius à Deo, vt etiam sub ordine prædestinationis cadat, quicquid hominem promouet ad salutem, vt sunt opera, præces, &c. non quasi mutare valeamus immutabilem Dei voluntatem; sed vt precibus nos ad ipsum trahamus, quatenus Dei prædestinatio in nobis perfectius expleatur, vti clarissimus admodum exëplis dilucidat sanctissimus pater Dionysius Areopagita: Quem admodum, inquit, si lucidissima cathena ex cælesti summitate suspensa, & hucusque protensa, nos semper eam manibus æternis in anteriora porrectis capiamus, trahere quidè Deum videmur, re autem vera non illum ipsi deducimus, quippe quem supra in fraque præsentem habemus, sed ipsi magis, ad sublimiores micantium radorum fulgores, promouemur. Aut certè, quemadmodum si nauem ingressi, rudètes ex saxo quodam & rupe ad nos vsque porrectos teneamus, quippe quorum nitimur auxilio, non saxum ad nos, sed nos ipsos magis, nauimque ad rupem promouemus. Non secus precibus instamus, vt quod Deus æternaliter in nobis fore præuidit, & prædestinavit; compleatur per bona opera, certam facientibus vocationem. Hinc Gregorius generositate sanguinis & sanctitate vitæ insignis. Ipsa cælestis regni prædestinatio, ita est ab omnipotenti Deo disposita, vt ad hoc electi, labore perueniant; quatenus postulando, mereantur accipere, quod Deus altissimus, eis ante seculum disposuit donare. Atque exemplo scripturæ demonstrat: Abraham, inquit, habuit varias de multiplicandò semine promissiones, tamen scriptum est; Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, eo quod sterilis esset; qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebecca, Si sanctus Stephanus sic non orasset, Paulum Ecclesia non haberet; Fortassis enim sic sunt prædestinati (inquit) vt nostris orationibus concedantur, & accipiant eandem gratiam qua velint esse & efficiantur electi. Hoc sensu dictum

De diuin. no-
min. cap. 3.
Aptissima
Dionys. Areop.
similitudines.

Lib. 1. Dia-
logor. cap. 8.

Genes. 17. 18.
& 22. & 25.
Cooperamur
prædestinationi
Aug. serm. 1.
& 4. de sanct.
& serm. 1.
Apostolorum
Petri et Pauli.

dictum existimo alibi ab eodem, Tract. 26. in Ioannem: Si non traheris, ora ut traharis.

*Inquiritur quid operetur Prædestinatio qualisq;
fiat ordine.* CAPVT XXIII.

CVIQUE debet esse persuasissimum, quod operatio diuinæ prædestinationis, hoc fiat ordine. Ut primitus respiciat vltimum finem, hoc est, gloriæ collationem. Deinde, media ad talem finem proficientia: quemadmodum medicus primò vult graui paroxismo laborati, finem, id est, sanitatem, deinde quærit media ad sanitatem operatam oportuna: Pari modo, Deus, prius prædestinavit Iacob ad vitam æternam, tum eidem contulit gratiam, adiuuando arbitrium & infirmitatem eius, ut ea exereretur opera, quibus illuc perduceretur, secundum Prosperum, lib. 2. de vocatione Gentium: Quicquid enim Deus facere decreuit, perficit ordinatissimè. Prius igitur natura hominem ad gloriam ordinat, deinde præbet media, quibus illam adipisci queat, nimirum gratiam & bona opera, quæ sunt effectus gratiæ & causæ gloriæ: Ex quibus perspicuum fit, quod gloria, quæ est vltimus finis, sit quidem intentione prima; nihilominus in ratione executionis, est nouissima.

Cap. 10.

Descriptio
vocationis.

I. 2. 9. 11 3.
art. 1.

Lib. 11. Moral.
cap. 21.
Roman. 10.
Duplex vocatio.

Lib. 28. ca. 2.
Moral.

Subdiuisio.
Math. 4.
Ioannis 1.

Act. 9.
Math. 10. 28

Luc. 10.
Ioan. 8.

2. Petr. 2. &
ad Hebr. 11.

1. Paral. 33.
1. Corin. 2.

De Vocatione, primo Prædestinationis effectu.

CAPVT XXIIII.

PRIMVS prædestinationis effectus dicitur Vocatio, quæ est auxilium Dei mouentis, & mentem ad defendendum peccata excitantis, secundum Thom. Vel vocare Dei, est, amando & eligendo respicere, teste Gregor. Cum autem primum Iustificationis fundamentum sit fides, quæ per auditum suscipitur, teste Paulo, & per gratiam Dei tenetur; Duplex nascitur Vocatio, externa & interna, secundum Gregor. doctissimè hac de re differrentem. Externa vocatione, rursum vocat Deus bipartito modo, aut per se, aut per nuntios: Per se vocare dignatus est Petrum, Andream, Philippum, Paulum. Deinde per nuntios, sed bifariam; aut per vocem animatam, aut inanimatam; Priori vocationem, Philippum & Prædicatores. Posteriori, explorum ab alijs factorum exhortationibus; Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. Aliquando flagellis, quibus Manassén vocauit. Mala siquidem quæ hic nos premunt, ad Deum ire compellunt. Nonnunquam, promissionibus bonorum & prepellunt. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Si pueri

nucibus

nucibus oblectari, & oves ramo viridi tractæ, pastorem sequantur, teste August. quanto magis quibus talia bona promissa sunt in cælis? Hinc August. Velle non potest quicquam, nisi admonitus, & vocatus, siue intrinsecus, vbi nullus hominum videt, siue extrinsecus, per sermonem sonantem, aut per aliqua signa visibilia. Altera vocatio, est interna, qua Deus dignatur per internam hominem vocare inspirationem. Sic Petrum, tribus vicibus negantem, respiciendo vocauit. August. de gratia Christi. Sic Iaronem in crucis partibulo. August. lib. 1. de anima & eius origine. Hæc vocatio differt à prædestinatione, quia qui ab æterno in mente diuina prædestinantur, ex tempore vocantur, ut distensis verbis edocet D. Augustinus, dicens: Elegit nos ante mundi constitutionem, prædestinando vique, non vocando; elegit prædestinando ante mundi constitutionem; elegit vocando, ante mundi consummationem. Et alio in loco: Quando creati, sumus prædestinati; quando Christiani facti, sumus vocati. Differt etiam vocatio ab electione, ut magis & minus commune secundum August. Quicumque namque electi sunt, haud dubiè sunt vocati, non autem quicumque vocati, consequenter sunt electi. Hæc habitu probatur à Matth. Apostolo, dicente: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Hæc vocatio bifariam diuiditur, In generalem & singularem, vti docet Augustinus. Vocatio generalis, subdividitur bimembri partitione, Prior nullum habet effectum, ob cordis duriciam, ut Christus insigni proplu ostendit, quando dicit, Quosdam neglexisse vocationem, & abiisse: vnum in villam suam, alium verò ad negotiationem. Et ne fortè causari aut cauillari valeamus, nos non includi, multorum numero vocatorum, quando dicit, Multi vocati; alijs locis vniuersaliter loquitur: Venite ad me omnes qui laboratis. Et: Docete omnes gentes. Item apud Marcum: Prædicare Euangelium omni creaturæ. Et: Vult omnes homines saluos fieri; Nec vult mortem peccatoris, Quia in omnem terram exiit sonus eorum. Nec est quod dictio, multi, nos anxios reddat, quia interdum induit significationem notæ vniuersalis, teste August. Vnde manifestum euadit, omnes vocari, adeò vt si Christus nõ venisset, & loquutus eis non fuisset, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent. Posterior, effectum quidem habet, sed temporalem, secundum præsentem nimirum iustitiam. Hæc vocatio, illa seminantis euangelica, comparatione delineatur, in parte feminis, quod cecidit in petrosa, & semine viam; dedit siquidem fructum ad tempus, & parum postea exaruit, partim ab auibus est consumptum. Huiusmodi fuit

Tract. 26. in
Ioannem.

Li. 8 3. quæst.
q. 69.

Vocatio interna.

Mart. 26.

Ca. 4 3. et 45

Marth. 27.

Cap. 8. lib. 3.

ca. 9. li. 4. contra

Donat. 2. 2

Vocatio differt

à prædestina-

tione.

Tract. 68. su-

per Ioan.

Serm. 16. de

verbis Apost.

Vocatio, qui

differt ab elec-

tione.

De corrept. &

grat. cap. 7.

Cap. 20. & 22

Vocatio interna,

est duplex.

De prædestin.

sanct. cap. 16.

Math. 22.

Cap. 18.

Marc. 16.

1. ad Tim. 2.

Ezech. 18.

Psal. 18.

Nomēlatiua,

multi, quid

importet?

Lib. 4. contra

Iulianum c. 8.

Et lib. 6. c. 12

Ioan. 15.

Luc. 8.

Iudas quomodo
vocatus?
Super illud
Rom. 9. Quos
prædestinavit,
&c.
Lib. 7. in cap.
8. ad Roman.
De corrept. &
gratia, cap. 7.
Et de præde-
stin. & gratia
ca. 10. & 11.
Docete omnes
Gentes. Item
apud Marcum
Ad Rom. 8.
Isa. 14.
Rom. 11.
De prædest.
Sanctorum,
cap. 16.
Homil. 19.
Lib. 40. hom.
Nō omnes uno
eodemq; tem-
pore, vocantur
à Deo ad gra-
tiam fidei.
1. Reg. 3.
Act. 9.
Math. 9.
Math. 28.
De prædest. et
gratia, ca. 10.
Lib. 1. retract.
cap. 23.
Sess. 6. cap. 5.
Math. 11.
Math. 16.
Compelle in-
trare, exponi-
tur.

Ibidem.

fuit Iudas, qui fuit ad Apostolatus apicem vocatus, secun-
dum præsentem iustitiam, teste D. Ambr. nec permansit vt
magnificaretur. Vnde Origenes, Iudas Apostolus vocatus
est, non iustificatus, Secundum hanc præsentem iustitiam
vocatus fuit, qui venit ad nuptias, absq; veste nuptiali. Hæc
ille. August. hanc vocationem vocat, primam misericor-
diam, quæ sola ad rectè viuendum non sufficit, si miserat qui
vocauit; ideò subnectitur, Et misericordiam præstabo, cui
misericors fuero, vt & ipsa opera Deo accepta referamus.
hæcque vocatur singularis vocatio, secundum æternam vi-
delicet prædestinationem, de qua Apostolus; Quos præde-
stinavit, hos & vocauit secundum æternum Dei propositum.
Hæc siquidem est certissima, velut ipsa sempiterna prædesti-
natio, iuxta illud Isa. 14. Iuravit Dominus exercituum, si nō,
vt putauit, ita erit; & quomodo mente traxit, sic eueniet.
De hac dicit Paulus: Sine pœnitentia sunt, dona, & vocatio
Dei, Quia sine mutatione fixa sunt & infallibilia, vt eruditè
docet B. August. Horum alij, manè vocantur, hoc est, in puer-
ritia, Gregor. teste, vt infantes recēns baptizati: Alij, hora
tertia, vt Samuël, in adolescentia: Alij, hora sexta, hoc est, in
iuuentutis flore, vt Paulus: Alij, hora nona, id est, virili ætate,
sicut Marthæus Publicanus: Alij, hora vndecima, id est, in ex-
tremo vitæ curriculo, sicut Latho: quia tunc erant obtempe-
raturi, non solis ipsorum viribus, nec aliquibus præcedenti-
bus meritis; secundum Aug. Concil. Trident. sed gratuita Dei
bonitate; prædestinantis & vocantis; id est, volentis tunc ita
vocare eos, taliterque adiuuare, qualiter necessarium noue-
rat, vt vocati intusque attracti, nefas ducerent, tam plausibili
Dei inspirationi, non obsecundare. Si autem, Vocatio, ita ef-
set opus Dei, vt nostra assensio minimè esset necessaria, co-
gret nos Deus potius ceu bruta animantia, aut organum in-
anime, non vt gallinam congregaret, nec inuitaret vilo mo-
do, rogando, alliciendoque, Venite ad me omnes, nec liberta-
ti nostræ relinqueret dicens: Qui vult venire post me, &c.
Nec obstat quod dicitur Lucæ 14. Compelle intrare, Quia
secundum Oecumenium, cogi iussit eos, qui ex Genibus
essent, non quòd violentiam in ferri præceperit, sed subindi-
cans, quòd vehementiorem ac constantiorem adhiberi eis
prædicationem oporteat, vt pote fortiter à dæmonibus de-
tentis, & in profundis errorum tenebris, oberrantibus. Simi-
lis est commentarius ipsius Theophylacti, super eundem lo-
cum. Nec etiam obstat, quod dicitur apud Ioannem, cap. 6.
Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit
illum; quia propter credentes, & non credentes: se se manife-
stauit, hanc dixisse sententiam: Idipsum enim alijs verbis
dixit,

dixit, Nisi ei fuerit datum à patre meo; Ille quippe trahitur
ad Christum, cui datur vt credat in Christū. Darur ergo po-
restas, vt filij Dei fiant, qui credunt in eum; cum hoc ipsum
derur, vt credant in eum; quæ potestas, nisi derur à Deo, nulla
esse potest ex libero arbitrio, secundum Aug. Omnes enim
Regni illius, homines, docibiles Dei erunt, non ab homini-
bus audient, Et si ab hominibus audiunt, tamen quod intelli-
gant, docentique acquiescant & credant, intus coruscet, intus
reuelatur, Quid faciunt homines forinsecus annuntiantes?
quid facio, inquit Augustinus, modò ego, cum loquor? Strepitum
verborum ingero auribus vestris; Nisi ergo reuelet ille,
qui intus est, quid dico, aut quid loquor? Exterior cultor ar-
boris, interior est Creator, Qui plantat & qui rigat extrinsecus
operatur. Hoc facimus nos, Sed neque qui plantat est ali-
quid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, Hoc
est, eunt omnes docibiles Dei, quia docendo, delectat; non
necessitate imponendo, compellit. Quod ergo dicitur, Ne-
mo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit il-
lum, non duxerit illum; dictum ita oportuit, vt Pelagianis
via erroris præcluderetur, qui putabant, hominem, gratia Dei
in bono opere sic adiuuari; vt in excitanda eius, ad ipsum bonum
opus, voluntate; nihil eam credant operari. Non igitur
duxerit me, dixit Dominus, ne aliquo modo intelligamus vol-
untatem Pelagianorum errore, præcedere, & anteuertere gratiam
Dei; Quis trahitur, si volebat, antequam per gratiam trahere-
tur; & tamen, nemo venit, nisi velit; quia nemo sanibus, aut
restibus imperuosis, in ista pecudum, trahitur; nam miris mo-
dis trahitur à Deo, vt velit; qui nouit intus in ipsis hominum
cordibus operari, non vt homines (quod fieri non potest) no-
lentes credant; sed, vt volentes, ex nolentibus, fiant: Si autem
nulli Deus necessitati inferat, neminemque compellat;
quare vnū vocat ita vt veniat, & alium sordibus peccatorum
iretutum, relinquit? Sciendum est, huic, & similibus quaestio-
nibus, opponendas sacras Scripturas, quales sunt apud Matt.
20. Amice non facio tibi iniuriam, An non mihi licet facere
quod volo; ille quod totum est, & vade; & apud Paulum, An
non habet potestatem figulus, ex eadem luti massa, facere,
aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Et talis, teste
Gregor. in omnibus captum nostræ infirmitatis transcendenti-
bus, sufficiat, responso.

De Iustificacione altero prædestinationis effectum.

CAPVT XXV.

Quemadmodum Vocatio est effectus prædestinatio-
nis, teste Apostolo. Quos prædestinavit, & hos vo-
cavit, Vocatio est
prædestinatio-
cauit,

Quis trahatur
ad Christum?

Lib. 2. contra
2. epistolas
Petilia. cap.
84. De bono
perseueranti.
cap. 14.
Lib. 1. contra
2. epistolas
Pelagia. cap.
3. & 19.
Et Tract. 26.
in Ioannem.
Homo cum do-
cet exterius se-
rit ames, Deus
verò intus mo-
uet corda. Vel
aliter Deus,
aliter docet ho-
mo.

Quare Deus
vnum vocat
vt veniat, al-
terum non?
Roman. 9.

Lib. 25. Ma-
tal. cap. 13.

nis effectus,
 & iustificatio
 est effectus vo-
 cationis.
 3. parte quest.
 85. art. 6.

cavit, & quos vocavit, hos & iustificavit, ita effectus vocatio-
 nis est iustificatio, non quasi posterior perpetuo esse debeat
 tempore, secundum Thom. sed quia natura & ordine succe-
 dit, de qua modeste sobrieque nonnulla capita ponere decre-
 uimus, ne scopulis Manichæorum, aut cavernosis Pelagia-
 norum anfractibus, illisi, à regia semita exorbitemus.

Quid est Iustificatio?

CAP. XXVI.

Descriptio in-
 justificationis.
 1. Corinth. 6.

Iustificatio, est mutatio, qua voluntas mutatur ab iniusti-
 tia, ad iustitiam Deo debitam. Hoc modo accipitur à
 beato Paulo dicente: Hæc, nempe fornicarij, idolis ser-
 uientes, adulteri, aliquando fuistis; sed abluti estis, sed san-
 ctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri
 Iesu Christi, vt habet Concilium generalissimum Trident.
 Iustificatio, est translatio ab eo statu, in quo homo nascitur
 filius primi Adæ in statum gratiæ, & adoptionis filiorum
 Dei, per secundum Adam, Iesum Christum Salvatorem nos-
 trum. Vel, ille iustificatur, qui iustus efficitur, secundum
 sancti Augustini doctrinam. Operæpretium fore duximus
 considerare, in præsentia, aliud esse, iustificationem abso-
 lutè dictam, seu dignificationem ad vitam æternam; aliud,
 iustificationem impij. Iustificatio absolutè dicta, est, secun-
 dum quam aliquis vita æterna dignus efficitur. Hæcque di-
 citur interdum & negatiua. Iustificatio impij, quæ alio nomi-
 ne potest dici priuatiua; est, mutatio, qua ex impio quis effi-
 citur iustus. Hæc autem, quamuis non sint secundum ordi-
 nem in rebus nunc stantem, post lapsum Adæ, ab inuicem se-
 paratæ; vtique tamen intelligi valent, separatæ; vt potest si ex-
 tra Adæ posteritatem crearetur homo, quem Deus sibi grati-
 ficaret, ad consequendam celestem partiam, per gratiua Spi-
 ritus sancti charismata, teste Cõcil. Trident. & Thom. Tum
 esset quidem iustificatio, & ad vitam æternam dignificatio,
 sed non esset impij dicenda iustificatio, quippe qui nihil ha-
 beret commune, cum impia sobole nostræ corruptionis. Cum
 autem in omni motu sint quatuor, teste Philo sopho. Mo-
 uens, Mobile, Terminus à quo, & terminus ad quem, & in
 hoc argumento sit quidam motus & mutatio; necessario ista
 quatuor in illa concurrere creduntur; Mouens, est bonitas, &
 immensa Dei miserentis clementia, excitans mentem homi-
 nis ad deserendum peccata: Ignoras, quoniam benignitas Dei
 ad pœnitentiam te adducit? Et quod antecedit proximè. An-
 diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis con-
 temnis? Et iterum alibi fusius id ipsum in eadem epistola do-
 cet cap. 3. & 8. clarissimè conuincens, Deum esse qui iustificet.
 Deus siquidem est qui iustificat. Mobile in impij iustificatio-
 ne, est

Seff. 6. cap. 4.
 Alia descriptio-
 tionis.

Li. 2. Retract.
 cap. 33. de
 Spiritu & li-
 tera cap. 2. 6.
 Duplex iusti-
 ficatio.

Seff. 6. cap. 3.
 1. 2. quest.
 113. art. 1.

Quatuor in
 omni motu.
 5. Phisic. ca. 1.

Rom. 3. & 8.

ne, est anima peccatrix, quæ spiritu Dei mouet's cõuertitur,
 resipiscendo à diaboli laqueis, ad Dominum Deum suum.
 Terminus à quo, est iniustitia & impietas, quæ lumine gratiæ
 auferatur, veluti caliginosæ noctis tenebræ, Solis irradiatæ ful-
 goribus, dispelluntur. Terminus ad quem, à quo principaliter
 ille motus denominatur, est, iustificatio, qua homo recedit
 per remissionis gratiam à peccato, & accedit ad iustitiam,
 quasi à tenebris ad lucem, de morte culpæ, ad vitam gratiæ.

In quo consistat Iustificatio?

CAPVT XXVII.

NON ignorandum est, Ioannem Calvinum bifariam
 deficere, atque fœdè errare, dum quibusuis verborum
 illecebris, necnon sententiarum ambagibus, à Scrip-
 turis desumptis, illaqueare studet homines, & inescare nititur
 Fideles, constituendo iustificationem perfici, consistereque
 in remissione sola peccatorum. Sola enim peccatorum re-
 missio, non absoluit totam rationem iustificationis; sed noui-
 tatis vitæ, prosequutio, ad sit oportet, quemadmodum
 luce meridiana clarius manifestum euadit ex ipso Paulo di-
 cente, Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit pro-
 pter iustificationem nostram. Ex quibus Scripturæ locis col-
 ligere licet, quod hi, qui iustificationem nihil aliud esse vo-
 lunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo reconci-
 liationem, toto (quod dicitur) cælo aberrant: Neque enim
 in hac sola consistit iustificatio, si vetus homo noster exua-
 tur, quia necesse est insuper, induere nouum, qui secundum
 Deum creatus est, in sanctitate & iustitia veritatis. Nec tan-
 tum peccato est moriendum, sed viuendum etiam Deo, nec
 sufficit à peccato liberari; sed seruos oportet fieri iustitiæ, nec
 commori tantum, sed & resurgere opus est; Remissio namque
 peccatorum, merito passionis Christi nobis communicatur.
 Verum hoc satis non est, necesse est præterea, vt quemad-
 modum Christus resurrexit à mortuis; ita & nos simul cum
 eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus. Non tamen hæc
 Paulina sententia intelligenda est, quasi mors Christi, remis-
 sionis peccatorum, resurrectio verò iustificationis & noui-
 tatis vitæ causa sit meritoria: Manifestum namque est, Christum
 resurrectione sua nihil meruisse; vt potest qui tunc erat extra
 statum merèdi; sed accipièda est hoc modo vt Basiliius & Greg.
 Traditus est in mortè; partim, vt merito passionis suæ nostra
 aboleret peccata; partim, vt nobis formam præberet morièdi
 veteri vitæ; & resurrexit, vt suo exemplo efficeret in nobis iu-
 stitiam & formam resurgendi, ad vitæ nouitatè, secundum ani-
 mam, vt ipse secundum corpus, quæadmodum docet Aug. Quo
 autè istud meius intelligatur, solent doctores docendi gratia
 iusti-

Lib. 3. Insti-
 tutionum cap.
 11. sectione 2.
 Enor. Caluini
 eliditur.
 Roman. 4. &
 ad Ephes. 2.
 Coloss. cap. 2.
 ad Titum 2.

Ad Ephes. 4.

Rom. 6. & 8.

De vita soli-
 taria, cap. 1.
 Lib. 1. pasto-
 ralis cura, c. 3.
 Lib. 19. de ci-
 uit. Dei, cap.
 27. Concil.
 Milevta. can.
 3. & 4. Et
 Trident. Seff.
 6. can. 11.
 10. & 21.

*Iustitia prima
& secunda.
Duplex pec-
cator.*

Ioannis 3.

*Seff. 5. can. 5.
Et Seff. 6.
can. 5.*

*Apocal. 22.
Serm. 16. de
verbis Apost.
Seff. 6. can.
10. & 24.
Grandis u-
triusque iusti-
tiae diversitas.
Ephes. 2.
Colof. 2. & ad
Timum 3.*

Obiectio.

Solutio.

*Concione 26.
super Psalm.
118. lib. 83.
quest. quest.
68. Epist. 150.
ad Sixtum:
2. 2. quest.
83. art. 15.
& 16.
Iustitia 2.
Iacob 2.
1. Thessal. 4.
2. Tim. 1.*

iustitiam primam, & secundam constituere. Sicut duplex est peccator, baptizatus, & non baptizatus: Prior est, qui impletur per Christum, & gratiam iustificandem, remissionem coniequantur peccatorum, quæ quidem translatio sine iustitia post evangelium promulgatum sine lauachro regenerationis & eius voto fieri non potest, sicut legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei. Concil. Trident. Aut iam iustificati, amici ac domestici Dei effecti, cunctes de virtute in virtutem, renouantur de die in diem, id est, mortificando membra carnis in ipsa iustitia per Dei gratiam accepta, cooperante fide & bonis operibus, crescunt, atque magis iustificantur, qui iustus est, ait Ioannes, iustificetur adhuc. August. Concil. Trident. hæc dici consuevit, secunda iustitia, qua iam iustus prouectior fit in iustitia. Verum inter has duas iustitias, grandis cognoscitur esse diuersitas: Prima siquidem iustitia, sola Dei misericordie clementia, impetratur, Rom. 3. Iustificati gratis per gratiam ipsius, id est, sine vllis operum nostrorum meritis. Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos; sed secundum miser cordam suam saluos nos fecit, per lauachrum regenerationis & renouationis Spiritus Sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem, vitæ æternæ: Non tamen absque vllis omnino meritis, quia non absque Christi meritis: magno enim constitit hæc nostra iustificatio, nimirum pretio sanguinis, propterea benè dicit, Ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Verum si pretio sanguinis, quomodo gratuita Dei bonitate sumus iustificati? videntur ex diametro secum pugnare. Dicendum, quòd hactenus Dei gratuita bonitate, quia quamuis pro nobis iustam peregerit satisfactionem, gratis tamen ipse nobis redemptionem misit, qua absque vllis nostris meritis gratuita sua bonitate liberaliter nobis concessit, Mediatorem & Reconciliatorem, secundum August. & Thom. Secundam autem iustitiã, nõ solum per fidem gratis à Deo impetramus; quin etiam per bona opera mere-mur: Aperta siquidem sunt Apostoli Iacobi verba. Quia ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Ad hæc iustificationem, in Sacra Scriptura subinde monemur fouendam, & prosequendam. Rogamus vos fratres in Domino Iesu, vt quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo; sic & ambuletis, vt abundentis magis, & qui certat in agone non coronabitur, nisi legitime cerraauerit. Huic secundæ iustificationi, potest adijci & tertia (quæquam includi videatur in secunda) qua quæridianorum veniam delictorum corde contrito implorare satagimus, quæ

signifi-

significata est apud Ioannem: Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet; & est mundus totus, atque à mortalibus & venialibus immunis. Quæ etiam venialia, dimittuntur certis precibus, cum cordis compunctione dictis, vt sunt; Dimitte nobis debita nostra. Hanc triplicem iustificationem manifestè approbat Diuus Augustinus. Iustificatio, ait, in hac vita, nobis secundum ista tria confertur. Prius lauachro regenerationis, quo vniuersa remittuntur peccata. Deinde, congressu cum virijs, à quorum reatu absoluti sumus. Tertia, dum nostra exauditur oratio, qua dicitur, Dimitte nobis debita nostra. Hæc tamen iustitia, seu iustificatio, non est nobis extrinseca; qua nos Deus in gratiam receptos, pro iustis habet, ac censet; qui in nobis non sumus, sed apparemus tantamquam iusti in conspectu Dei: quemadmodum Caluinus calumniatur cum suis sequacibus. Quia iustitia nobis realiter, non imputatiuè, inhæret: Absurdum namque esset, secudum Thom. parietem dici album, albore mihi inexistente, aut aquam calidam, non ea, quæ ipsi aque, sed igni inest caliditate; quia suo proprio calore ferue: aqua, ab ipso tamen igne profecto. Sic per Christum, verè habemus peccatorum remissionem, nec non verè iustificamur, sed tamen iustitia munere Dei nobis concessa; secundum Augustinum. Iustitia, inquam, Dei, non qua ipse iustus est; sed quam dat homini cum iustificat impium, quæadmodum plurimis in locis eruditè dixerit S. Augustinus, & Concil. Trident. Ex quibus compertissimum cuique fidelium esse debet, quòd nostrapte iustitia iusti sumus, sed tamen ea, quæ nobis sit donata à Deo, non à nobis ipsi parata: Non enim nati, sed facti sumus iusti, facti, inquam, non à nobis, verum ab eo, qui creauit nos: Nec enim minus ipsius opus est, quòd iusti sumus; quàm quòd homines sumus, contra Pelagium, opinantem nos naturam à Deo habere, gratiam autem à nobis operandi. Profecto, si nos iustos facimus, melius aliquid, quàm Deus facimus, quòd est absurdum, vel cogitare quidem, teste D. August. de gratia Christi, libro primo, capite quinto 28. & 29. Sed quomodo verè dici possumus iustificati, inhærente nobis iustitia; si nõquam careamus peccato? Dicente Apostolo Ioanne: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Et iterum. Septies in die cadit iustus. Si ergo toties in peccata labamur, verè iustificari non videmur? Promptum est respondere quòd nõ protinus iustus, & iustificatus esse desinat, si quis paululum à recto curriculo deflexerit, vt docet Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus. Neque enim ideo non sumus iusti, quia non caremus omni peccato: nam licet iustus quæ omni carnis sepius cadat, nõ tamè colliditur, vt docet insignis peccatorum.

Hi

casti-

Cap. 19.
Tertia iustitia.
Matth. 6.
Lib. 1. c. 7. de
Symb. lib. 1. de
nupt. & cõ. e.
34. lib. 1. cõr.
2. epist. Pel. e.
13. & 14.
Li. de bon per-
se. e. 2. de gra.
et li. arb. c. 13.
Li. 2. cont. Iul.
post med. libri.
Iustitia non est
extrinseca.
Li. 3. Institut.
Christi. cap. 11.
sect. 2. & 3.
& c. 14. sect.
12.
In scripto pri-
mi di. 17. q. 1.
Similitudine
probat quòd
docet.
Epist. 122. ad
Honor. ca 30.
Li. 1. de gratia
Christi cõ Pe-
la. c. 47. Super
Psalm. 30. &
70 lib. 14. de
Trinit. ca. 12.
Tractat. 61. et
26. in Ioann.
Serm. 69. de
tempore.
Seff. 6. can. 10.
& duobus se-
quentibus.
Domino verè
iusti, qui nus-
quam omni ca-
renus peccati.

*Wiclm Cdro
dignissima.
Lib. 6. cap. 2.
in primum lib.
Regum.*

*Christus via,
veritas, &
vita quomodo?
Ioan. 14.
Str. 14. super
Cân. & epist.
190.
Math. 6.*

*Epist. 85. ad
Consentum.
Imago Dei nõ
tum in vengu-
state corporis,
quã in pul-
chritudine in-
stria cõssist.
Math. 9.
Sapient. 1.
Elaix 28.*

castigator, S. Hieronymus, Epistola ad Rusticum, Si cadit (inquit) quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? & propria objectioni responder: Iusti vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Idem comprobat Gregor. Magnus, & Concil. Trident. Sess. 6. can. 11. Licet, ait, in hac mortali vita, quantumvis iusti & sancti, in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur peccata, quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti: nam in istorum vox est humilis & verax, etiam teste Concil. Mileuita. Can. 16. Dimittite nobis debita nostra. Verè ergo nostra iustitia, iusti sumus, neque propterea nostra iustitia non est, quod à Deo donata est; nisi quis dicat, vestem propterea nostram nõ esse, quod eam ab amico donatam habemus? Deus etiam dicitur Via, Veritas, & Vita. Vt si ambulare velis recto tramite ad civitatem civium supernorum, ipse est Via. Si falli nolis, ipse est Veritas. Si mori pertimeas, ipse est Vita. Nunquid ideo nostra non erit vita, qua vivimus, quia Deus est vita? Ita D. Bernard. Panem quoq; nostrum quotidianum petimus. Vbi liquidò constat, quod nostrum dicimus, & ramentum concedatur, oramus; noster quippe fit, cum accipimus, & sicut fides Christi dicitur, non qua credit Christus; sed qua credimus in Christum; ita iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed qua nos iustos verè efficit, vt docet D. Aug. de Spiritu & litera cap. 9. Ex his constare satis arbitror, non homines esse iustos, iustitia non solum Dei, verumeriam nostra, Dei, quia à Deo nobis impartita, nostra, nobis intrinseca, & inherens, nequaquam imputatiua. Quid aliud, inquit S. Augustinus, est iustitia cum in nobis est, quam interioris hominis pulchritudo? adeò vt secundum hanc pulchritudinẽ, inagis facti sumus ad imaginẽ Dei, quam secundum pulchritudinẽ corporis. Ex qua sententia luculenter patet, quod sit quedam interioris hominis, non exterioris alicuius pulchritudo: Atq; ita prorsus rei veritas postulat: Si enim nemo immittat commissuram panni rudis, in vestimentem vetus, neque vinum nouum, in vtres veteres; quomodo in maleuolam animã introibit sapiẽtia? Quomodo habitabit in corpore subdito peccatis? profectò si sapiẽtiæ stratum ita sit coangustatum, vt alter decidat, nec pallium breue vtrumque operire possit, qui amabò, iustitia locum idoneum offender, si peccata iustitiæ sole, tãquam nix non liquecant? an fortè aliquis iustus simul & iniustus inueniri queat? An quis albus simul & niger respectu eiusdem? sed dicunt peccata quidẽ manere, sed Deum iustitia tãquam veste ea obuolare. Quis ita vnquam in ecclesia docuit? à seculis non est auditum, quod isti somniant de imputatiua iustitia: Licet namque legamus peccata non imputari,

putari, non tamen iustitiam. Et clarè Ambros. istud inculcat. Derogaretur enim sufficientissimè passionis Christi efficacie, quasi non valuisset fontes reddere infantes, & à labe peccati immunes, cum ipse dixerit per quendam, qui arcana multa de sacri peccatoris fonte porãrat, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et postea: Pater sanctifica eos in veritate; quomodo in veritate erimus sanctificati & iustificati, si peccatis cõspureati, iustitia tanquã veste sumus velati? nec dicitur, Ego sum qui non impuro peccata; sed ego sum qui deleo iniquitatẽ. Agnus Dei non admittit hanc confictam imputationem, quia tollit peccata mundi. Nec Vates dixit Dauidi 2. Reg. 12. Dominus non imputabit, sed transtulit peccatũ tuum. Absterget quoq; omnem lachrymam ab oculis eorum. Concedere sanè his & similibus scripturæ locis oportet, quod abluantur pœnitentium & iustificandorũ peccata: alioquin nihil amplius publicanus sua humili prece obtinuisset, depra imputatione iustitiæ, quam fastuoso animo tumidus Pharisæus. Dicitur etiam: Nihil inquinatum intrabit in eam, Ex qua sententiã cõcedant oportet, quod peccata verè dimittantur, & quod pręuaricatores per pœnitentiã verè iustificentur, teste Concil. Trident. alioquin inquinati manerẽt, secundum eorũ falsam opinionem: & proinde, nec Petrus, nec Paulus regna cœlestia capesserent, quod nõ sunt omninò incoïnquinati, sed dũtaxat quodam iustitiæ velamine obducti, quod quàm alienum sit à dictamine rationis, nemo est qui non videat. Sed fortè objicit scripturam, Beatus cui non imputauit Dominus peccatũ. Quibus è diuersò dicimus, quod Deus ita remittat peccatum, vt odium pœnitens deponat, quod habet in iniquum, & eius iniquitatẽ, ergo ita remittit, vt etiam rationẽ culpæ, prorsus abstergat, vt tollat: Deum autem non imputare peccatum, procedit ex diuina dilectione, teste Thom. Quod autem Deus eum diligat, in quo vlla superest ratio mortalis culpæ, contra dictio est, tali ergo implicatur, qui dicit peccata manere, sed non imputari, Certè est Deus iustus, seipsum negare non potest; imputat autem Deus omne peccatum, ait Augustinus, quia neq; peccatum est, quicquid nõ imputabitur in peccatum, quia quando regius Vates ea non imputari pręnuñciauit, ita deleri censuit, secundum vetustissimum Origenẽ, vt ne memoria quidem eorũ existeret, non tamẽ dicit, iustitiam imputari. Rursum, objiciunt, quod sequitur eodem capite Pauli. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Certè inficiari nequimus, quin multi sint nascituros, velut puerilem increpẽt affectationem copie verborum, quia vbi nos habemus: reputari est illi, & merces nõ imputatur, & reputatur fides & accepta fert, vna est Græcè

Rom. 4.
Psal. 31.
Li. 5. epist. 18.
Ioan. 8.
Cap. 17.
Elaix 43.
Ioan. 1.
De signentia
imputatiua
iustitiæ.
Apo. 7. & 21.
Sapient. 7.
Ses. 5. can. 10.
et 11. & Sess.
6. can. 7. &
16.
Obiectio.
Rom. 4. &
Psal. 11.
Diluit obiectio-
nem.
1. 2. quest.
113. art. 2.
De perfectione
iustitiæ.
Lib. 4. in epist.
ad Rom. &
Euhym. in
Psal. 31.
Alia hereticorum
obiectio.

Differunt acceptum referre, & acceptum ferre.

eademque dictio *acceptum* qua insinuat quod enim non sumus Deo soluendo, acceptum fert ipse nostrum debitum, si modo illi, fidem, pollicenti, adhibeamus. Differunt enim acceptum alicui referre, & acceptum ferre, dicitur quis acceptum quidpiam alteri referre, cum conficitur se id ab eodem accepisse, veluti dum œconomus aliquid à Domino in expensas recepit, dicitur id Domino acceptum referre, quia ratione gratiam & gloriam, quin & dotes naturales Deo in vniuersum acceptas referimus, vt de cuius manu suscipimus vniuersas. Atqui acceptum ferre, remissionem signat debitorum: cum enim debitum creditor remittit debitori, dicitur illi acceptum ferre.

Quibus via iustificationi sternatur?

CAPVT XXVIII.

Creatio, & iustificatio discrepant. 1. de verbis Apost.

Aliqua ex parte Dei, aliqua ex parte hominis requiruntur ad iustificationem.

1. Reg. 7. Amos 4. Prouerb. 16. Zach. cap. 2. Lib. 3. Institut. cap. 11. sectione 15. Pelagianismi. Peruersitas Caluini.

Non habemus nos merè passivè, vt Lutherus calumniatur. 2. Reg. 12. Luc. 23.

VT dilucidius cognoscamus, quæ ad iustificationem requirantur, Notandum est, creationem multum differre ab ipsa iustificatione: quia, is qui creauit te, sine te, non saluabit te, sine te, teste Aug. hac nempe ratione, nihil exigit à creandis hominibus, quid enim exigeret ab his, qui nondum in rerum natura existunt? A iustificandis autem, passim in Scripturis exigit, vt credant, respiciant, pœnitentiam agant, orent, gratiam & remissionem peccatorum accipiant. Requiritur igitur aliqua ex parte Dei, vt quis iustificetur, & nonnulla ex parte hominis. Ex parte Dei requiritur gratiæ infusio, & peccatorum remissio: Ex parte hominis, requiritur, præparatio. Præparate Domino corda vestra. Et præparate in occursum Dei tui Israel, Et alius quidam: Hominis est animam præparare. Et: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Maximopere admiranda est Caluini peruersitas, potius dixerim, quàm temeritas, quem non pudet scholasticos doctores præui dogmatis incusare, dum præparationes, scripturis, præscriptas: iustificationi miscet, Scholasticas quoque vniuersalium studiorum, non veretur, priuare homo, erroris & Pelagianismi criminari, adeoque ipsum Augustinum, impuritate labe, conspergere, non formidat, sine ratione, absque Verustiorum autoritate doctorum, absque scripturarum expositionibus, vt suum sumentum, contra vniuersos doctores, inuehere queat. In eandem impietatem, Lutherus tali discipulo dignus concessit, existimans nos merè passivè habere ad Dei gratiam, sicut ferra ad fabrum, verum enimvero, Dauid non est iustificatus, nisi prius ingemiscendo, dixisset. Peccaui: Sic latro, Nos quidem digna factis recipimus, hic autem nihil mali gessit, Memero mei Domine dum veneris in regnum tuum. Ista præparatio & conuersio, (qua

(quæ includit semper, sal: è vorum, debite consistendi, satisfaciendi, restituendi, non recidivandi) non est merè à nobis: (vt Pelagius falso dogmatizauit) quanquam nostra dicatur, quia à Deo gressus hominis dirigitur, Et clarissimè apud Ezechiel: Faciam vt in præceptis meis ambuletis. Deus in nobis, ait Paulus: operatur velle & perficere. His per omnia conformis est D. August. sententia, dicentis: Certum est, nos facere, cum facimus; sed ille facit, vt faciamus; præbendo vires efficacissimas voluntati. Et: Sine voluntate tua, non erit in te iustitia Dei. Potest quidem esse iustitia Dei, sed in te esse non potest; nisi per tuam voluntatem, quæ à Deo preparatur. Huic ad stipulatur Concil. Trident. Si quis dixerit liberum arbitrium hominis, à Deo motum, & excitatum, nihil cooperari, assentiendo Deo, excitanti, arque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, atque præparet; neque posse dissentire, si velit; sed velut inanime quoddam, nihil omnino agere, mereq; passivè se habere; Anathema sit. Hic est communis iustificationis modus, vt Deo mouente interius, homo conuertatur. Primo quidem, conuersione imperfecta, postmodum perfecta, secundum Theologiam Diui Augustini. Quandoque tamen Deus, tam vehementer animam mouet; vt protinus quandam iustitiæ perfectione assentiat. Talis fuit conuersio S. Pauli, qui cum esset spirans mirarum & cædis, subitanea Dei miserentis clementia præuenus; mutatum est cor eius, tantaq; gratiæ vbertate inuadit; vt iam vas electionis, se promptum & fidelem prædicatorem, ex persecutore exhiberet, dicēs: Domine quid me vis facere? Et quia hæc conuersio fuit miraculosa, atque super naturalem & communem iustificationis modum; idcirco etiam solenniter celebratur ab Ecclesia, vt docet Thom. Huius conditionis sunt aliqui in fanes, liberi arbitrij vsus nondum habentes, qui Sacramento Baptismi, absque præuia contriti cordis præparatione iustificantur: Sicut namque sine suo arbitrio corporaliter generantur, ita sine concursu vsus liberi arbitrij, spiritali regeneratione iustificantur.

Iustificatio potissimum Deo attribuitur.

CAPVT XXIX.

IUSTIFICATIONIS, primaria, & efficiens causa est Deus, qui sua immensa misericordia nos iustificat, Thom. & Concil. Trident. Causa verò meritoria, est Christus. Apparuit enim gratia Dei, & Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos; vt abnegantes imperiterat, & secularia desideria; sobriè, iustè & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, &

Et 3

Salua-

psalm. 36. Eze. h. 36. Philip. 2. Lib. de gratia & lib. arbit. cap. 16. Sem. 15. de verbis Apostoli. Sess. 6. ca. 46. § 9.

Communis iustificationis modus. De natura & gratia, cap. ultimo.

Act. 9. Conuersio Pauli miraculosa. 1. 2. quest. 113. art. 10.

Rom. 3. & 8. In scripto primo distinct. 17. quest. 1. Sess. 6. can. 7. Ad Titum 2.

Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Item alio loco. Iustificari gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, &c. & capite sequenti: Qui traditus est propter delicta nostra, Aug. Gregor. & Concil. Trident. Istud quoque admodum luculenter exponit, felicitis recordationis magister noster Ioannes Driedo.

Iustificatio etiam fidei adscribitur.

CAPVT XXX.

Roman. 3.
De pecc. mer.
Remissio. 10.
Lib. 1. pastor.
cur. cap. 3.
Sess. 6. can. 7.
Li. 2. de capit.
redemp. generis humani.
Tractat. 2.
memb. 1.
Deus vitæ
causis secundariis.

Deus Theologum.
Li. 3. de Trin.
Li. 9. de Gen.
ad lit. cap. 17.
Fidei attribuitur iustificatio.
Et eod. c. paulo superius.
Ioannis 3.
Serm. 16. de verbis Apost. Roman. 3.
Cap. 5.
Sess. 19. li. 3. cap. 11.
Sess. 6. cap. 8.
Fides est humana salutis initium fundamentum & radix nostræ iustificationis.
Gratia quomodo iustificat.

VITÆ nihilominus Deus medijs quibusdam, & sæpenumero causis secundarijs, contra Bucorum super primum caput ad Rom. commentantem, cum Augustinus apertè declarat, nihil esse manifestius. Quia Deus ita res, quas condidit administrat, ut proprios motus agere sinat, Et: Alius est rerum modus, quod illa herba sic germinat, illa ætas parit, illa non parit, homo loqui potest, pecus non potest, horum, & talium odorum, rationes, nõ tãtum in Deo sunt, sed ab illo etiam rebus creatis in diræ, & concretæ: Vri igitur consuevit Deus medijs, quibus partim præparamur, partim iustificationem consequimur; quibus etiam interdum iustificatio attribui legitur, hoc modo, fidei aliquando nonnquam operibus, interdum alijs adscribitur. Qui credit in filium, ait magnus ille Theologus habet vitam æternam, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hic fidei attribuitur, quia nempe per fidem iustitiam apprehendimus, nequaquam tamen spem, pœnitentiã, charitatemque excludimus, teste Aug. Si fidem, inquit, habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Incipit namque homo à fide, sed adde fidei spem, speique charitatem. Sic Paulus, arbitratur hominem saluari per fidem. Et postea: Iustificari ergo ex fide. Ex his, & similibus scripturæ locis, nequaquam Lutherani & Calvinus valent inferre, hominem sola fide iustificari, cum prædictæ sententiæ, in eo sensu sint intelligendæ, secundum Concil. Trident. quem perpetuus catholicæ ecclesiæ cõsensus tenuit, & expressit; ut nimirum per fidem iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix nostræ iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius pervenire cõsortium. Gratis autem ideo iustificari dicimur, quia nihil eorum, quæ iustificatione præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promerentur: Si enim gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nõ erit gratia. Ex his paucis cavilla Calvini, quibus

quibus sese victorem iactabundus exultat, tanquam nix radicante sole liquefcent, si quodam mentis tritino penitus ea penetraverimus. Sed dicit: Cavillantur quod non legamus sola hominem fide iustificari; Itã ne verò? Quid aliud intendit Apostolus dicere, quàm nos sola fide iustificari, quando fidei seclusis operibus iustitiam pollicetur? Sanè istis verbis, ad unitatem & cõcordiam, inducit Paulus Iudæos & Gentes, qui se eleuabant, & vnus alterum antecellere, ambitio nõ affectu, concupiscebat, ut habet Hieronymus. Et Apostolus insinuat illis, quod neuter eorum dignus esset vocatione ad fidem & salutem; sed ambo peccatores, Dei gratuita bonitate siue præcedenti merito, per Christum, vocati & iustificati; neque lex, neque alia opera humana, apra sunt sine meritis passionis Christi intercedentibus, hominem iustificare. At hoc modo intelligendus est Paulus in omnibus locis, quando disputat de imperfectione legis & operum, quia intendit persuadere, non esse necessariam legem, cum euangelio, contra Ebionitas, necnon opera præcedentia fidem, vel quæ sunt, antequam iustificari sumus prima iustificatione, hoc est, ex statu infidelitatis ad fidem, vel ex statu peccati ad statum gratiæ, nequeunt mereri præfatam iustificationem. Super his qui plura cognoscere desiderant diuini Augustini attentam mète reuoluere non omittit, de spiritu & litera.

Operibus etiam iustificamur.

CAPVT XXXI.

IUSTIFICATIO, etiam nonnquam operibus attribuitur, tanquam fructibus, ex prædicta radice promanantibus. Sic enim loquitur Sapiens: Omnis misericordia faciet locum vnicuique; secundum merita operum. Et: Reddã eis secundum opera eorum; Et si vis ad vitã ingredi: serua mãdara; Et Paulus: Reddet vnicuique; secundum opera eius. Itẽ Iacobus Apost. Videtur quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tãtum? Hic cõsideratione opus est, quia Paulus videtur Iacobo prorsus cõtrarius, dicens: Homine iustificari gratis, sine meritis operum, & Abrahã, sine operibus, iustitiã cõsequutum. Imò Paulus nõ solum Iacobo, sed & sibi ipsi videtur cõtrarius, & quod in vno loco cõstruit, in alio demoliri videtur, quia dicit, nõ auditores legis iustos esse apud Deum, sed factores legis iustificari, & Deum vnicuique; reddere secundum opera sua. Verũ D. Aug. hoc modo huc nodũ soluit. Iustificabuntur, id est, iusti habebuntur, & adfert similem, ex Mart. locum; Iustificare seipsum, hoc est, declarare se iustum, & iustificata est sapientia à filijs, &c. Quando autẽ dicitur, nemine iustificari per legem, intelligi conuenit, de iustificatione qua ex impio quispiam

Scopus Apostoli in Epist. ad Romanos. In prologo Epist. ad Rom.

Cap. 13. Super Psalm. 109. Epist. 105. ad Sixtum, & 145. ad Anastasium.

Iustificatio, operibus etiam attribuitur. Eccl. 16. Hierem. c. 29. Math. 19. Roman. 2. Iacob. 2. Ad Roman. 3 & 4. Paulus non est sibi, nec Iacobo, contrarius. Cap. 2. ad Roman. De spiritu & litera cap. 26. Math. 11. Luc. 10. Ille autem volens iustificari seipsum.

Iustificare pro eo, quod est iustus declarari, aut pronuntiare.

Alia prædicatorum locorum conciliandi ratio.

Super Psalm. 31. Et Tract. 86. in Ioannē. de prædest. sanctor. 10. Act. 10. Tom. 3 lib. 1. ferm. de fide et lege naturæ. & Spiritu S. Act. 11. ca.

Lib. 1. ad Simplicianū quest. 2. lib. 1. contra Donatist. cap. 3. & de prædest. sanctor. cap. 7.

Opera moraliter bona. Iustificatio sacramentis attribuitur. 1. Corint. 6. Math. 28. Ioannis 3. Titum 3. Sess. 6. cap. 7. Lib. Euchaud. cap. 5.

quispiam sit iustus. Atque ita accipiendus est Paulus in Epistola ad Roman. Locus autem qui est apud Iacobum intelligitur de acceptatione diuina, & de eo qui iam iustus existens, acceptatur ad vitam, propter obseruationem legis: Alio modo, potest difficultas manifestari, vt considerentur diuersa operum genera, quorum quædam fidem antecurrunt, quædam subsequuntur; Paulus, loquitur de operibus, quæ fidem antecedunt; Iacobus verò, quæ fidem, siue gratiam, consequuntur. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue cum Deo amicitiam; quæ fidelibus contingit per Baptismi, vel penitentiar sacramenta, secundum Aug. Sic Cornelij opera bona quidem, & admirabilia fuere. Sed tamen mortua; eò quòd fidem non habuerint. Mittit igitur Deus, inquit S. Ioannes Chrysostomus, Angelum, operibus, ad acquirendum præmia ministrantem, ita vt bene certando, ob fidem coronari possit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo; Si igitur exaudita est petitio & eleemosynæ acceptæ sint; quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, & accerse Simonem, qui cognominatur Petrus, qui (vbi venerit) loquetur tibi verba in quibus saluus eris, tu, & tota domus tua. Itaque non poterant opera saluare: Nam si his, quæ Petrus prædicat, saluatur & ipse, & domus sua; nondum habuit Cornelius salutem ex operibus, donec operibus suis, fides, acquirendum præmium, afferret, & D. Aug. Eleemosynæ Cornelij sunt acceptæ, & orationes exauditæ: antequam credidisset in Christum: Solet enim dici, ideo meruit credere, quia vir bonus erat, antequam crederet, nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat, nam quomodo inuocabat, in quem non crederat? Sed si sine fide Christi, posset saluus esse; non ad eum mitteretur Apostolus Petrus. Quid aliud hæc doctorum sanctorum verba volunt, quàm quod scholastici, ciuilitate quidem, & moraliter boni eius fuisse dicunt opera; quæ reprehendi non possunt, quin laudem potius apud Deum mereantur; quia tamen fide carebant, inania reputabantur, quippe quæ salutem, & vitam æternam, nullatenus adsequuntur.

Iustificatio sacramentis quomodo attribuitur?

CAPVT XXXII.

DEINDE, Iustificatio sacramentis, instrumentaliter quasi attribuitur. Saluos nos fecit per lachrym, inquit Paulus, & Concil. Trident. & August. Quo manifestum euadit, non esse signatantum iustificationis, quæ, vel, per fidem præcedentem fit facta; vel per fidei motum, in Baptismo excitata, impetretur, vt protestantes volunt;

volunt; sed sunt organa diuinitus instituta, per quæ Deus operatur remissionem peccatorum, Concil. Trident. quam neque fidei, neque penitentiar motus, vt plurimum efficere potuissent. Dico, vt plurimum; quia est fides tam vehemens & ardens, vt ante sacramentum adhiberetur, teste sancto Augustino, remissionem impetret peccatorum. Atqui hæc dilucidiora multo emergunt ex quarto Sententiarum, si Dominus ceptis felicem sua dulcissima benignitate faueat finem, & mihi misero peccatori varijs angustiarum febribus correpto, optatum ad salutem tribuat vigorem, Amen.

Sess. 6. can. 9. Lib. 2. contra Donatist. cap. 22. & sequē.

De glorificatione ultimo prædestinationis effectu.

CAPVT XXXIII.

VT valeamus in hoc doctrinæ capite, veram & indubitatam fidem, ac catholicam attingere veritatem; profuerit præmisisse, nomine prædestinationis, tria includi. Primum, æternum Dei propositum, seu electionem æternam, Secundò, temporales in hac vita effectus; videlicet vocationem, iustificationem, imò vniuersam operum congeriem, quæ Deus in homine, & per hominē operari dignatur. Terziò, Vitam æternam, secundum tenorem quem habet Paulus, Quos prædestinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iustificauit: quos iustificauit, hos & magnificauit, id est, glorificauit. Primum, videlicet, æternum Dei propositum; nec causam habet, nec sub merito cadit humano. In homine siquidem iustificato; multa sunt bonæ voluntatis opera, vniuersa vel alterius particularis effectus, prædestinationis, meritoria; quorum voluntas humana est causa productiua; sed nequam sunt in eo, opera, totius effectus prædestinationis, meritoria, quorum effectuum, Deus quosdam in nobis operatur, sine nobis: vocare namque, & iustificare, nullum habent in nobis meritum, teste Paulo, Iustificati gratis per gratiam ipsius, id est, absque vllis nostris meritis, non tamen sine vllis omnino meritis; quia non absque meritis Christi, Verum, si precio sanguinis Christi iustificati, quomodo gratis? Dicendum, quod acerbam perpeffus sit mortem, & quod peregit iustam pro peccatis nostris satisfactionem; gratis tamen istam satisfactionem & redemptionem, nobis (vt prælibauimus) impartitur. Vocauit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Item: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Quendam tamen effectum, operatur in nobis, cooperatibus nobis: Nouissimus siquidem

Tria nomine prædestinationis includuntur.

Rom. 8.

Rom. 3.

Obiectio contra prædicta. Responso ad obiectiōnem.

2. ad Tim. 1.

Titum 3.

H 5 præde-

Math. 20.
2. ad Tim. 4.
1. Cor. 9.
Lib. 3. Inſtit.
cap. 15 ſect. 2.
Errat illu-
rius.

Duplicia opera
Lib. 2. Senſ.
diſt. 19. q. 2.
art. 3.
Part. 2. quæſt.
114. art. 3.
Rom. 8.
Ioannis 4.

Rom. 8.

ſep. 6. ca. 16.
Genel. 22.

Pſalm. 118.

Math. 19.
Marc. 10.
2. ad Tim. 2.
Simil.

prædeſtinationis effectus, qui dicitur glorificatio, cauſam in nobis habet meritoriam, diciturq; Denarius diurnus. Et ad Philip. 3. Brauiū, Corona iuſtitia. Ioannes Caluinus, & monſtroſa illa confefſio Anruerpien. nuper per induſtriā Matthie Illirici ædita, negarūt iſtam coronā nobis tribui ex meritis, ſed promiſſione, quā fide ſe apprehendere adfirmarunt. Verum diuerſis ſcripturæ ſacræ locis conuicti, non omnino palinodiam canere voluerunt, ſed aliud priori ſimile mendacium commentifunt; cupientes magis perire, quā redire, dicendo opera quidem eſſe accidentarij merita præmij, non tamen eſſentialis, quia eſſentiale præmium proſus gratis, vt prima iuſtitia, falſo ab eis creditur cōcedendum. Sed opponendus eſt locus Pauli eorū falſitari, qui habetur ad Rom. 2. vbi non dicitur, Retribuet vnicique benefacienti vitam, & malefacienti damnationem, ſed, Redder vniciq; ſecundum opera ſua. Idē inſinuat 2. Teſſ. 1. Notandū tamē eſt, opera eſſe duplicia, ſecundum D. Bonauenturam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem. Et D. Thom. Priori namque modo, conſiderantur quatenus procedunt ex libero arbitrio, vt conſideretur duntaxat ipſa operum ſubſtantia, ſic non ſunt de condigno, meritoria vitæ æternæ: quia, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Alio modo conſiderantur, vt procedunt ex gratia Spiritus ſancti, mouentis nos in vitam æternam. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Hoc modo ex condigno merentur vitam æternam: præmium namque operum, attenditur ſecundum dignitatē gratiæ, per quam homo confors factus diuinæ naturæ, adoptatur in filium Dei, cui debetur hæreditas ex ipſo iure adoptionis, ſi filij & hæredes. Caluinus autem, vt euadat (vt ſecundum) in allegata Pauli ſententia, non cauſam, ſed ordinem importare contendit. Philippus Melanthon exponit ſecundum fidem quam indicant opera, ſed victi ſunt, quia licet eſſentiale præmiū vitæ æternæ, nobis Dei promiſſione concedatur indignis; non tamen datur, niſi propter operum conditionem, vt teſtatur Concil. Trident. & confirmatur. Per memetipſum iuravi, dicit Dominus, quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito; benedicā tibi, & multiplicabo ſemen tuum, &c. Vbi nota cauſalem coniunctionē (quia.) Sic: Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternū, propter retributionem. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mādāta. Et: Nemo coronabitur, niſi qui legitime certauerit. Quemadmodū ſi Rex qui nulli obligatur, nihilominus liberē ſua liberalitate & bonitate ſe adſtringat, vt qui hoc eius nomine præſter, tali præmio gaudeat; profectō ruſticus quilibet quantumuis miſer, iuſte

iuſte poteſt recipere quod ſibi deberur, peracta conditione, poſteaquam ſe rex hoc modo conſtrinxerit; Sic immenſa ſua Deus clementia ordinauit, vt is qui eius iuſſa capeſſeret, præceptaque ſeruaret; vitam æternam poſſideret, ſecundum D. Auguſt. Redde quod promiſiſti, inquit, quia fecimus quod iuſſiſti. Verūm his obijcitur illud ad Rom. 6. Gratiā Dei vitā æterna, ergo non merces. Reſpondendum, quōd vtrunq; in ſacris literis reperitur, & vtrunq; reſpectu diuerſorum, adſtruat; nam vitā æterna, eſt gratiā peccatoribus, quales omnes naſcimur; & eſt merces benē operanti, qualis quiſque ex Dei munere efficitur. Super quo Auguſt. Vitā æterna, inquit, iuſtitia quidem ſtipendium eſt, ſed tibi, ō homo, gratiā; cui eſt gratiā & ipſa iuſtitia, tibi enim tanquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia. Nunc ergo de plenitudine eius accepimus, non ſolūm gratiā, quā nunc iuſte in laboribus vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiā, pro hac gratiā, vt in requie poſtea ſine fine viuamus. Vnde Gregorius Magnus, tractans illud Apoſtoli, Qui reddit vniciq; ſecundum opera eius: illum namque in extremo examine, iuſtitia æterni iudicij ſaluat, quem hic eius pietas ab immundis operibus liberat. Sin verō ad hoc ſaluari quiſq; hic mūdicia manuum ſuarum creditur, vt ſuis viribus innocēs fiat; proculdubio erratur, quia ſi ſuperna gratiā nocentem non præuenit, nunquam profectō inueniet, quem remuneret innocentem. Vnde veridici Moyſis vocē dicitur, Nullus apud te per ſe innocēs eſt. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid ſine nobis, vt ſubſequēte quoq; noſtro lib. arbit. bonum quod iam appetimus, agat nobiſcū; quod tamen per impenſam gratiam in extremo iudicio ita remunerat in nobis, ac ſi ſolis proceſſiſſet ex nobis. Quia enim diuina bonitas, nos vt innocentes faciat, præuenit. Paulus Apoſt. ait: Gratiā Dei ſum id quod ſum. Et quia eandem gratiā noſtrum lib. arbit. ſequitur, adſungit: Et gratiā eius in me vacua non fuit, ſed abundantius omnibus illis laboraui. Qui dum ſe de ſe nihil eſſe conſpiceret, ait, Non autē ego. Et tamen quia ſe eſſe aliquid cū gratiā inuenit, adiūxit, Sed gratiā Dei mecū. Non enim diceret mecum; ſi cum præueniente gratiā, ſubſequens liberū arbit. non haberet. Vt ergo ſe ſine gratiā, nihil eſſe oſtenderet, ait, Non ego. Vt verō ſe cum gratiā operatū eſſe per liberū arbit. demonſtraret, adiūxit, Sed gratiā Dei mecum. Quia ergo hic præuenitur dono, vt innocens fiat; cum ad iudicij ducitur, ex merito remuneratur. Ex quibus liquidō cōſtat, vitā æternam apud Paulū vocari gratiā, nec non operū mercedē. Idem habetur apud ſanctū Aug. Ipſa vitā æterna, quā cerū eſt bonis operibus reddi: à tanto Apoſtolo gratiā Dei appellatur, cum gratiā

Serm. 16. de
vrbis Apoſt.
Obiectio.
Solutio.

Epist. 169.
que est ad
Suzam.

Lib. 16. Me-
tal. cap. 10.
Rom. 2.

Exod. 34.

1. Corin. 15.

Vita æterna et
gratiā vocatur
& merces pio-
rum operum.
De corrept. &
grat. cap. 13.

gratia non operibus reddatur, sed gratis concedatur; sine dubitatione confitendum est, ideo gratiam vitam æternam vocari; quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratis legitur, Gratiam pro gratia, id est, quia pro his meritis, quæ contulit gratia. Nihilominus aliter est gratia, ipsa iustitia; aliter gloria: Nam iustitia, sic est gratia, ut nullo modo sit debita merces; gloria autem, non sic est gratia, quin etiam merces debita sit credenda, secundum Paulum: Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus, in illa die, iustus Iudex, super quo August. Fortè, inquit, quia dixit, Reddet, iam fit ex debito, cum verò ascendens in altum, captiuauit captiuitatem; non reddidit, sed dedit dona hominibus. Vnde enim ipse Apostolus, tanquam debitum sibi dari præsumeret; nisi prius indebitam gratiam percepisset; qua iustificatus, bonum certamen certaret?

Tria in reprobatione includantur.

CAPVT XXXIIII.

REPROBATIONIS nomine, tria, secundum Cæcilianum, potissimum importantur, Permissio peccati, ipsum peccatum, & æterna puniatio, quæ tria licet in reprobatione includantur; non tamen sese habent, ut vocatio & iustificatio, in prædestinatione; quoniam ista sunt veri eius effectus. Non sic omnia in reprobatione: Ipsum peccatum namque non est reprobationis effectus, sed permissio peccati, eiusque puniatio; nec tamen tales sunt, quales sunt prædestinationis effectus; quoniam in prædestinatione, vltimus effectus est per se finis antecedentium, quia glorificatio, est effectus vocationis & iustificationis; non tamen sic puniatio est vltimus effectus reprobationis, aut permissio peccati; quia Deus non permittit hominem peccare ut puniat; nec delectatur in punitionibus & hominum perditionibus; habet tamen causam, quia causa materialis, seu meritoria reprobationis, est peccatum: Causa finalis, est iustitiæ diuinæ declaratio, quemadmodum & finalis causa prædestinationis, est misericordiæ demonstratio. Causa sine qua non est præscientia & Dei providentia, teste D. Thoma. Quod autem meritoria sit reprobationis causa, liquidò constat ex scriptura, Perditio tua ex te Israël. Cui conformis est August. sententia, Cui vult miseretur, &c. Hic voluntas iniusta esse non potest, venit enim de occultissimis meritis. Et epist. 167. Meritò, inquit, videretur iniustū, quod fiant vasa iræ, ad perditionem; si non essent ipsa vniuersa, ex massa Adam deprauata; & qui non pertinent ad prædestinationem beatorum, certissimum & fa-

Ioannis 1.

Institia & gloria differenter est gratia. 2. ad Tim. 4. Lib. de gratia & lib. arbit. cap. 6. & tribus sequent. Et lib. 1. q. 2. ad Simplicia.

Super 5. art. q. 23. prima pars D. Tho. Tria in reprobatione includuntur.

Causa reprobationis. Vbi supra. Osce 13. Li. 83. quæst. quæst. 68. Ad Optatum. Lib. 27. contra Faust. Manic. cap. 2. & 7. Et de corrupt. & 27. & 13.

& foelicissimum numerum; pro meritis iustissimè iudicantur: Aut enim iacent sub peccato, quod originali generatione contraxerunt, & cum illo hereditario debito, hinc exierunt; quod non est regeneratione dimissum, aut per liberum arbitrium, insuper alia addiderunt; & D. Gregorius, Cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus, quæ mala lateant, ostendit. Hinc liquet manifestè, peccatum, vel originale, vel actuale esse in homine causam reprobationis, ut idè August. comprobatur, dicens: Quærimus meritum indurationis, & inuenimus; meritò namque peccati, vniuersa massa est damnata, reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis, ut in diluuiio, & in mari rubro.

Lib. 7. Moral. cap. 10.

Epist. 105. ad Sixtum.

Reprobatio quomodo distribuenda?

CAPVT XXXV.

HÆC autem mala est descriptio, si dixeris, Reprobationem esse æternam Dei voluntatem, proponentem suo tempore, hominem aggregare in perditionis massam, & facere eum in hac vita, vel indignum regno cælorum, vel dignum pœnis tartarorum; Quia ad opera mala, quibus homo dignus efficitur gehenna; iustus iudex non vocat, nec excitat: prauos ad hoc concupiscentiæ morus; quemadmodum Iacobi primo dicitur, Nemo cum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est. Cui ad stipulari doctrina August. Hæc autem bona est descriptio: Reprobatio est diuina voluntas, permittens rationalem creaturam, aut peccare, aut habere peccatum; præparans pœnam peccatis debitam. Hanc descriptionem comprobatur D. Thoma quando dicit, Sicut prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam, & inferendi damnationis pœnam pro culpa. Non ignorandum est autem vniuersum genus humanum, primordiali delicto esse damnatum, teste Apostolo Paulo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri. Et: Omnes in Adam moriuntur. Et: Per vnum hominem peccatum intravit; & proinde æternæ morti obnoxium extitisse, adeò ut iustissimè Deus vniuersum genus nostrum peccato prothoparentis viciarum, gehēnalibus flammis æternaliter cruciandum tradere potuisset, ut docet August. Quosdam tamen sua benignitate & incomprehensibili bonitate, ex hac corrupta massa eripit, ad manifestandam misericordiæ suæ largitatem. Ad pulchritudinem siquidem & vniuersi decorem, diuersi in rebus requiruntur gradus, secundum Apostolū: In magna domo, inquit, non solum sunt

Mala reprobationis descriptio.

Lib. de bono perseuer. ca. 6. Tract. 42. & 43. in Ioannē. Et 4. in epist. Ioannis.

Bona reprobationis descriptio.

1. part. quæst. 23. art. 3. ad Ephes. 2. 1. Corinth. 15. Ad Rom. 5. Epist. 10. quæ est ad Paulinū. Epist. 105. ad Sixtū, 167. ad Optatū. Lib. 83. q. 9. 38. Quosdam de massa perditionis eripit. 2. ad Tim. 2.

sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia. Nec istud contingit ex figuli impotentia seu insipientia, sed ex domus conditione necessaria, in qua vasa esse debent, non solum in honorem, verum etiam in contumeliam. Hinc dicitur: Volens Deus ostendere iram, id est, iustitiæ vindictam, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ ad interitum.

Rom. 9.

Cur vnus à Deo eligatur alter relinquatur?

CAPVT XXXVI.

Lib. Enchir.
ca. 98. Et lib.
11. de Gen. ad
lit. ca. 6. et 9.
Cur vnus eli-
gendo, alterum
deserat?
Luc. 10.
Act. 14.

Roma. 11.

Incomprehen-
sibilem my-
steriorum asyli.
Rom. 11.

CUM autem Deus omnes prædestinare potuisset, accumulatioibus diuinorum charismatum donis, iniquorum mentes emollire valuisset, vniuersosque ad beatitudinem perducere; haud difficulter potuisset, teste August. cur quosdam perire sinit? Rursus, cur illa quæ fecit in Israël, non fecit apud Tyrios & Sidonios, quos credituros prænuntiat fuisse, si eadem videre licuisset? Cur, inquam anterioribus seculis, dimissæ sunt omnes gentes ingredi vias suas, vno tantum Israël, qui diuinis eloquijs erudiretur excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem saluandis gentibus fecerit? Tanquam si vnus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei, ceteris se nationibus præstare non posset? Cur deniq; ipsorum diminutio salus gentibus est, ab obsecratione sua non liberetur, priusquam ingrediatur Gentium plenitudo; quasi illuminari cum omnibus nequeat, qui omnes facta omnium Gentium adoptione saluandi sunt? Aut quomodo omnis Israël sublara obsecratione saluandus est, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora saluandis promissa non peruenit? vel quomodo ipsarum Gentium quarum prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tanta promiscuæ ætatis & conditionis hominum milia, in omnibus nationibus quæ sunt sub cælo sine Christi iustificatione moriantur? Sed horum mysteriorum iudiciorumque causas, pius & doctus magister ac doctor Gentium Paulus Apostolus, ad altitudinem diuitiarum sapientiæ Dei scientiæque suspendere maluit; quàm iustissimæ veritatis & misericordissimæ bonitatis subtractum, ab humana cognitione secerum, temeraria inquisitione discutere, nihil omitrens de ijs quæ non oportet ignorari; nihil contractans de ijs, quæ non licet sciri: Multa enim sunt in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus; vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur; negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta,

vt in

vt in eadem re, & de in inscrutabilibus præsumptio comprimat; & de manifestis falsitas refuteretur. Neque enim si nescio, cur ille Græcus creetur, hic Barbarus, iste in diuitijs, ille in egestate nascatur; hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debiliū membrorum exilitas contracta deformet; iste à catholicis æditus, in veritatis cunabulis moriatur, ille hereticorum progenies cum ipso lacte matris hauriat virus erroris; si denique mille alias differentias, in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in more regionum diiudicare non possum; ideo quod omnium horum Deus sit conditor atque ordinator, ignoro. Qui vtiq; singulorum hominū, ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam sequenturam ex vniuersi cuiusq; studio voluntariam diuersitatem: ipsa cōditionis exordia dissimilissima numerositate variaret. Turbarent autem nos, & in diuersum distraherent multæ vaniloquiorū opiniones, qui de incognoscibilibus deuenire in inconuenientia præsumperunt; & has originales inæqualitates fati quæ nulla sunt, teste Aug. Ambros. Leone, Syderibus deputarunt, nisi certissima notitia teneremus Deum creatorem, de elementis naturalibus, prout vult vas vnumquodque formare; & vnā naturā animarum, vnā naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quæ vtiq; opera Dei, humanæ intelligentiæ cognoscibilia essent, si innotescere debuissent, & manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi quod ita fieret, scire sufficeret. Sciendum est nihilominus, teste beato Greg. Quia aliud est, quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus habet i sinit: Nam quod prædones, peruersè faciunt, hoc dispensator æquissimus fieri, non nisi iustè permittit, vt & is qui rapere sinitur, cæcatus mente, culpam auget, & is qui rapinam patitur, iam in eiusdem rapinæ damno, pro alia quam ante perpetravit, culpa feriat. Ecce enim quidā in montis fauce constitutus, insidiatur itinerantibus, sed is qui iter agit, eiq; omnipotens Deus malum suum in præsentī vita retribuens; atque hunc insidiatoris manibus tradens; vel spoliari rebus, vel etiam interire permittit. Quod ergo prado iniuste appetit, hoc æquissimus iudex, iustè fieri permittit, vt & ille reciperet quod iniuste fecerat, & iste grauius quandoq; feriat; per cuius nequissimā voluntatem, culpam omnipotens Deus in alterum iustè vindicauit. Ille purgatur qui opprimitur, in isto reatus augetur, qui opprimitur; vt vel de profundo nequitia, quandoque ad penitentiam redeat; vel non reuertens, tanto grauius æterna damnatione feriat; quanto diu in sua iniquitate est toleratus. In illo mala purgantur, dum vim sustinet, in isto cumulantur dum facit. Omnipotens, itaque

Tract. 6. 8. &
37. in Ioan.

Lib. 4. Hexa-

meron. ca. 4.

Epist. 93. cap.

11. ad Turbū

Episcopū Au-

sticensem. Et

Concil. Brac-

cæ. 1. can. 9.

Lib. 11. Mo-

ral. ca. 2. Item

li. 33. c. 11. et

13. necnō 17.

Instit. in iu-

mere, quare ab

iniusto rruim-

detur & op-

primatur.

Epia. 105. ad Sixtū. Et Enchirid. ca. 99. Et Proffer li. 1. de vocat. gent. cap. 5. Roman. 11. Inscrutabilia Dei iudicia. Epist. 59. ad Paulinum, ad solut. 7. q. de sancta virginit. cap. 4.2. Tract. 45. super Inā. Et ser. 20. de verbis Apost. Lib. 2. cap. 6. contra 2. epist. Pelag. Lib. 4. ca. 8. contra Iulianum. Epist. 105. ad Sixt. Lib. 1. de prædest. san. c. 13. De bono perse. ca. 8. 11. & duobus sequēt. De grat. et lib. arb. c. 2.2. & 23. & de corrupt. & gratia cap. 8. Lib. 83. q. 9. 38. Lib. 1. de peccat. merit. et remis. c. 21. Et de sancta virgin. c. 42. Cap. 161. Lib. 27. Moral. ca. 2. Item lib. 29. ca. 9. & 18.

itaque Deus, quod fieri prohibet, iustum est, vt fieri sinat; vt vnde nunc expectat, & non conuersos diu tolerat; quandoq; inde plus feriat. Poteſt etiam dici, quod Deus nulli aliquid debeat, secundum ſententiā Matth. 20. positam, Tolle quod tuum est, & vade, volo autem huic nouissimo dare, sicut & tibi, An nou licet mihi de re mea facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Amice, non facio tibi iniuriam. Sed videtur scrupulus manere, quia nec prædestinatis aliquid debet, quare ergo hos & non illos, reprobando relinquit? Profecto D. August. voluit diligenter & reuoluit negotiorum geminorum vno concubitu ſeminatorum, Esau & Iacob; tandem infinitæ rei determinatam non inueniens mensuram, lib. 1. quæst. 2. ad Simplicianum, exclamare cogitur; Nunquid iniquitas est apud Deum? absit. Non pudeat nos idem responſare, inquit, Quoniam pertinet prælibata per Inā. Et ser. quæstio ad illam altitudinem iudiciorum Dei, quam mirans tanquam expauit Apostolus: O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! Ideo quippe inuestigatamta 2. epist. biles illa iudicia vocat, ne quis talia fieri existimet; siue ini- August. Hoc nos perſcrutari posse opinaris, quod Apostolus lianum. Epist. Paulus expauit? Inscrutabilia sunt iudicia eius, & tu scrutari 105. ad Sixt. venisti? inuestigabiles sunt viæ eius, & tu inuestigare venisti? tale est velle scrutari inscrutabilia, & inuestigabilia in- deſt. san. c. 13. ueſtigare, quale est velle inuisibilia videre, & ineffabilia ſari. De bono perse. Hanc ferè ſolutionem, ſeu potius diuinorū ſecretorum ſu- ca. 8. 11. & pendæ profunditatis, admirationem videre est apud Aug. ; duobus sequēt. Scrutetur, inquit, qui poteſt iudiciorum Dei tam magnum De grat. et lib. profundum, veruntamen caueat præcipitium: occulta namq; arb. c. 2.2. & causa esse poteſt, secundum eundem, iniuſta esse non poteſt. 23. & de cor- Nihilominus D. Thomas lib. contra Gentiles, triplicem videtur assignare cauſam, quare Deus quosdam ad pœnitentiam emolliendo, à peccatis liberet; alios verò indurando, relinquit. Prima est, vt diuinæ miſericordiæ largitas, præter communem ordinem rebus inditum, omnibus innotefceret. Exempla gratia: Quando cæcum illuminat, aut mortuum ſu- et remis. c. 21. ſcit, hoc facit ex ſua ſingulari benignitate, præter commu- nem naturæ curſum, quia non omnes cæcos illuminat, nec omnes vita ſunctos, protinus licet poſſit, ſuſcit; vt congruus ordo ſeruetur in rebus. Sic quosdam liberat, alios in maſſa damnationis dimittit, vt Gregor. magnus docet. Secunda, vt ma- niſteſtetur euidentia diuinæ pietatis: Quemadmodum enim in reprobis oſtendit iuſtitiæ rigorem damnaudo, ita in aliquibus diuicias bonitatis & miſericordiæ, liberando; vt

liquet

liquet in latronibus cruci adſixis, & Paulo perſequutore. Luc. 23. Tertia ex complacencia diuinæ voluntatis: Sicut enim Dei Act. 8. voluntate creaturæ differentes ſunt creaturæ digniores & in- Rom. 9. digniores, & ſicut ex vna materia argillæ, quædam vaſa ſigulas format ad vſus honeſtiores, nimirū amphoras, cyphos, & quædā ad ignobilioreſ, puta ollas & cacabos, &c. pari modo ſe habet res in propoſito, quia ex quo tora natura eſt corruptio- ni obnoxia, quosdam iuſto iudicio præcipites reuere permittit.

Deus an ſit reprobationis cauſa?

CAPVT XXXVII.

VERVM contra prædictā permiſſionē in deſcriptione ſuperiori poſitā: obijci poteſt ſcriptura, quæ dicit: Ego Exod. 4. indurabo cor Pharaonis. Rurſus: Cui vult miſeretur, Rom. 9. & quem vult indurat. Et: Deus huius ſeculi ex cæcauit men- Deus videtur res infidelium. His namque ſimilibuſq; ſcripturarum locis, cauſa indura- videtur Deus cauſaliter, non ſolum permiſſiue indurare ho- tionis. minem, quo minus à diaboli laqueis reſpiſcat. Hic ſciendum 2. ad Cor. 4. eſt, ſecundum Thom. duplicem eſſe indurationem, Prior dicit In ſcripto 1. mentem obſtinatam in malo culpæ, & quia ſic eſt peccatum, non eſt à Deo, qui nulla ratione author peccati cenſen- diſt. 41. q. 2. duplex eſt. ſed eſt à mala hominis voluntate, in quaſtum liberum Duplex eſt arbitrium adherens peccato, auerſum totaliter à Deo, quò induratio. (quantum in ſe eſt) meretur gratiæ emollientis ſubtractio- nem, manifeſtè patet de Pharaone, quem Deus præuiliſit ſua Exod. 3. impia voluntate cor obduraturum; Scio, inquit, quia non di- Cap. 7. mittere vos rex Aegypti. Et: Ingrauatum eſt cor Pharaonis, non vult dimittere populum. Hac conſideratione, opus Pharaonis, & ſimilium impiorum, non eſt opus Dei, ſecundum August. Quando enim poſuerunt cor, vt adamantem, ita vt De prædeſt. & noluerint auſcultare voci Domini, tunc à talibus recedendo, grat. cap. 14. gratiam que dandam, ipſorum culpa iuſtè ſubrahendo illos & 15. dimittit. Poſteriori modo, Indurare dicitur per metaphorā à Lib. 4. Meteororum cap. 4. corporea duritia ſumptam; nam durū in corporibus dicitur, quod tactui minimè cedit. Sic cor dicitur obduratum, quādo diuinæ non cedit inſpirationi: Et quemadmodum indurata cæra, ſigilli inſpreſſionem non admittit, ita cor humanum Similitudo ſponte obduratum, diuinæ chariſmatum dona repellit: Sicut perelegans, bonus ſcriba, pingens ſuper chartam perſuſidam, aut per cal- lamum ineptum, eſt cauſa bonitatis, ſi quæ reluſceat artiſicis Lib. 1. Sent. in illa ſcriptura, ſed non eſt cauſa deformitatis in opus ſcri- diſtincti. 38. prum prodeuntis: hæc nempe oritur, non quòd ſcriba malè ſcripſerit, ſed quia charta erat vitiaa, aut calamum ineptus, vel ſicut ſanctus Bonauent. habet: Si artiſex operetur in ma- teria

teria nodosa, quæ minus esset idonea ad receptionem speciei, præciseret, quod defectus esset in imagine, sed non in seipso, sic in obstinata hominis voluntate, est obdurationis causa, non in Deo, teste August. Et lib. de prædest. & gratia cap. 4. Illum Deus indurat, inquit, quem exigentibus culpis non emollit. Non enim arbitrandum est, Deum indurare malitiae immixtione, aut quod voluntatem peccati, aut furandi impariatur, sed tamen homini impio, & furati parato, nonnunquam imiterit seu dirigit voluntatem, nocendi, potius huic genti quam illi, Esa. 10. Væ Assur virga furoris mei & baculus ipse est, Itaque malorum desideria, non expleantur opere; nisi secundum ordinem diuinæ providentiæ, disponentis, hæc aut illa in eorum peruenire potestatem, secundum Aug. & Gregor. Permissione igitur, & gratiæ subtractione duntaxat, Deus dicitur obdurare: Non enim prauorum mentes ad culpam format, sed à culpa non liberat, teste Gregor. vt congruo factis exemplo demonstrat D. August. Quid est autem, inquit, quod dixit Deus, Ego indurabo cor eius, nisi cum abfuerit gratia mea, obduret eum nequitia sua? Et vt hoc cuius sententia possit agnosci, aliquam similitudinem charitati vestræ proponamus: Sicut enim quoties nimio frigore constringitur aqua, & solis calore superueniente, iterum resoluitur, & discedente eodem sole, obduratur rursum: Ita nimirum, frigore peccatorum, refrigerat charitas multorum, & velut glacies obduratur. Item D. Hierony. epistola ad Hedebiam, quæ incipit, Ignoto vultu, sic habet. Sicut vnus est calor solis, & secundum essentias subiacentes alia liquefacit, alia indurat, alia soluit, alia constringit: Liquatur enim cera, & induratur, & tamen calor non est diuersa natura; Sic bonitas Dei & iustitia, vasa iræ quæ apta sunt ad interitum, indurat alios conuersos recipit. Ex his ni fallor perspicuum fit, quod nemo à Deo optimo maximo relinquatur, nisi seipsum prius reliquerit, & se à summo bono obdurando auerterit; quem admodum docet generalissimum Concil. Trident. est quæ desumptum ex prælibato D. Aug. Sermon. c. Deus sua gratia, semel iustificatos non deserit; nisi ab eis prius deseratur. Et cum semel, bis, ter, quaterque vnusquisque grauiam commiserit peccata; expectat tamen Dei benignitas ad penitentiam, vt conuertatur & viuat, & quos iratus relinquere incipit, non protinus totaliter gratiæ suæ lumen subrahendo deserit; quin magis pro loco & tempore vt respiciant reuertitur; pulsans ad obdurati ac obstinati cordis ostium, offertque tale præsidium, quo possent sese ad sui conuersionem accommodare; & cooperari intrinsicus inspiranti, teste Augustino, nulli agnoscendæ veritatis abstulit facultatem.

ITEM

Item: Et lib. contra art. sibi falso impositos, articul. 15. Et De prædest. lib. 2. sermonum Domini in monte. Nulla est anima, inquit, quantumuis peruersa, quæ tamen vilo modo ratiocinari possit, in cuius conscientia non loquatur Deus. Nec refragatur his sententia. Non potest corrigi quem Deus despexerit, quia explicat diuinam providentiam non posse falli, aut ab humana voluntate superari. Nihilominus ipsi possunt, se, Deo supplicias ferente, corrigere; quod si facturi fuissent, hoc vtiq; Deus ab æterno nouisset, nec ipsos reprobasset; sed quia in peccatis (secundum August. quorum multitudinem desperatio nascitur, ex qua obduratæ mentis audacia) perdurare non pertimescunt, iustissime relinquuntur, & ad omne genus flagitiorum ruere, diuino præsidio destituti, permittuntur.

Tradere & Esau odio habere sacris in literis quid?

CAPVT XXXVIII.

Nec etiam his præfatis aduersatur autoritas Gene- scos, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quia tamen exitit vaticinium futurorum, vt clarissimè docet verbis D. Ioannes Chrysost. Hoc autem non est temerè factum: (inquit) sed vt Prophetia completeretur, quæ dicit: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Nam cum Deus futurorum sit præsciens, prædixit & huius virtutem, & mentis illius malitiam. Huic consentaneus est diuus Hieronymus, Esau odio habuit, quia præuidit ipsius iniquitatem. Et in primū caput Malach. Odium Dei, vel ex præscientia nascitur futurorum, vel operibus. His calculum suum non recusat D. Ambrosius Episcopus Mediolanen. Esau odio habuit, sicut de præscientia, Pharaonem, damnandum censuit, sciens, ipsum se non correcturum. Nec ideo tradidit dominum Iudas, quia Prophetæ prædixerunt, secundum Origenem, sed quia futurus erat proditor, ea quæ ille ex proposito sui nequitia gesturus erat, prædixerunt prophetæ. Cum vtiq; Iudas, in potestate habuisset, & fuisset similis Petro & Ioanni, si voluisset, sed elegit magis æternæ perditionis baratrum, quam Apostolicæ dignitatis consortium; & hanc eius voluntatis prauitatem futuram, prævidentes Prophetæ, librorum monumentis posteris transmiserunt. Quo perspicuum fit, quod licet Deus ab æterno omnia præciterit, non tamen impartitur malum culpæ, cum tria potissimum requirantur, vt Deus causa alicuius dici queat, secundum Hugonem de sancto Victore. Primò, voluntas mouens, secundo, scien-

Roman. 1.

Tradere quid?

Lib. 1. cap. 1.
super epist. ad
Roman.Idoneum pa-
radigma.

scientia disponens, tertio potētia operans. Vnde manifestum euadit, Deum non proprie causam rerum esse ratione præscientiæ tantū, sed ratione scientiæ dirigentis voluntatis imperantis, simul & potētiæ exeguentis. Nec ex illo, Tradidit illos Deus, &c. consequitur quod Deus sit causa peccati, quia, teste Ambrosio, super præfatum scripturæ locum, Tradidit sunt, non vt illa agerent, quæ nolebant; sed vt illa perficerent, quæ desiderabant. Tradere enim, est permittere; non incitare aut immittre, inquit D. Ambrosius ibidem, vt ea quæ in desiderijs conceperunt, adiui à diabolo, explerent in opere. Sic Origenes: Traduntur (inquit) qui præcedentibus causis culpæ, iure & merito deferuntur à Deo. Et paulo post: Nec enim vi res agitur, neq; necessitate, in alteram partem anima declinat; alioqui nec culpa eius, nec virtus posset adscribi, nec electio boni præmium, nec mali supplicium mereretur, sed seruat ei in omnibus libertas arbitrij, vt in quocumq; voluerit, declinet, sicut scriptum est: Ecce posui ante faciem tuam vitam & mortem, ignem & aquam. Atque istud aliquando post, luce meridiana clariori demonstrat exemplo, Ponamus, ait, aliquod domiciliū, in quo cum corpore & spiritu, velut cum duobus consiliarijs, habitet anima, pro foribus verò huius domicilij, ad stare pietatem, omnēque cum ea virtutes: ex alia verò parte impietatem, omnēque; luxuriarum ac libidinum formas, expectare animæ nutum, vtrum ex duobus ante fores obseruantibus introduci ad se desideret, quem repellit. Nonne si spiritu obtemperans, & meliori vsa consiliario, pietatis & pudicitia ad se reuocauerit chorum; ille alius spiritus repudiatus recedet? Si verò carnis, & consiliarijs, impietatis ad se & libidinis introduxerit turmam, nonne omnis illa sanctitatis & pietatis corona, cui malorum anima consilium præposuit, ista cum indignatione recedet, & membrum Christi & templum Spiritus sancti relinquens, eam in desiderijs cordis sui permittere?

Error modernorum hæreticorum eliditur.

CAPVT XXXIX.

Error Martini
Luth. art. 36.

NON obstantibus tam euidentibus patrum testimonijs, Martinus Lutherus prædictum Pauli locum detorquet, vt quisq; sibi persuasum habere debeat, Deū non modò causam peccati esse, verum ita efficacem, vt ad malum propellat: Ait namque, non esse in potestate nostra, malas vias facere, sed Deum in impijs mala operari. Imò blasphemus Bucerus, exponens præfatum Pauli locum ad Romanos primo, adseuerare non veretur, ipsum negare Deum,

Deum, qui negat Deum cogere hominem ad peccandum, hoc enim, inquit, significat, tradidit. O incredibilem humani cordis cæcitatē, quod vt tenebras densissimas quibus obscurum est, lumen solaribus radijs rutilans appellitare queat; lumen æternum diuinæ claritatis, obscuritatis insimulare non pertimescit! O versipelles antiqui serpentis soboles, sitimissimum illudque tritissimum contra vos (vt missa breuitatis ergo faciamus quæ præmissa sunt de præscientia Dei) militat axioma, ex D. August. mutuatum: Peccatum est vsque adeo voluntarium, vt nullo modo sit peccatum, nisi sit voluntarium. Contra ista bifariam replicare contendunt: Priori modo adserunt. Tradere, aliquid amplius includere quàm permittere, teste August. qui insinuare videtur, Deum non solum deferendo, & permettendo, peccatores tradere; sed inclinando. Verum ista sententia Augustiniana non est inreligenda, quasi Deus malitiam immittat; sed quod iusto iudicio vindicans, non solum non gratiam apponit, qua cohibeantur præuæ inclinationes, sed etiam offert occasiones, quibus grauius, suo tamen malo impacti, vertentes bonas occasiones, in occasiones peccatis pereunt, sic Psal. 80. dicitur: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adiuuentionibus suis. Et Matth. 6. Ne nos inducas in tentationem, id est, Non sinas nos induci, vel non pariaris, secundum Greg. & August. Deinde permittere, inquit, non est Deo mitius, quàm facere. Respondendum est istis zoilis, nihil alio mitius esse in Deo, sed vniuersis idem existere, quia in Deo nulla est cōpositio, nec formæ multiplicatio, & proinde cum peccatum non ignoretur diuinæ voluntati contrarium, conficitur quod nullo modo sit peccati causa, alioqui enim compelleret hominem facere, quod sua diuina voluntas fieri interdiceret, quam contradictionem impossibile est cadere in Deum. Præterea, peccatum est vsque adeo voluntarium, vt si non sit voluntarium, non sit peccatum, vt manifestum epasit ex Augustino; Ergo quod cogente & impellente sit Deo, imputari ab ipso in peccatum est impossibile. Vltimò, si capessere iussa, consiliaque implere adeo sit Deo acceptum ac gratum, vt sit ei sacrificium nunquam non suauissimum, cunctisque victimis arietum & vitulorum præferendum; Obedientiam magis volo quàm sacrificium, ita vt coronam obtineant custodita, & peccata grauissimis cruciatibus, etiã flammis infernalibus digna, quomodo ab vno pijsimo domino, cui odio est impius, & impietas eius proficiscuntur? Quomodo Phœbus lucidissimus, fulgoris radios simul, & cimmerias tenebras diffundere poterit? Vt autē reliquis, cū rationibus, tum scripturarū autoritatibus, patrumq; elucubrationibus,

Lib. de vera
relig. ca. 14.
Peccatū quæ?Lib. 5. contra
Iulianū ca. 3.
Et de gen. &
lib. arb. c. 21.
Explicant hæ-
retici.Lib. 3. Moral.
cap. 7.
De prædest. &
gen. cap. 15.
Lib. imperfecto
de Gen. ad lit.
cap. 11.
Lib. 3. de lib.
arb. cap. 8.
Et serm. 109.
de tempore.

1. Reg. 15.

brevitatis amore superfedeamus, vice Colophonis subijcendus est Canon. concil. Trident. qui habetur Sess. 6. Canone 6. Si quis dixerit, inquit, non esse in potestate hominis, vias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permittit solum, sed etiam proprie & per se adeo ut sit proprium opus eius, non minus proditio Iude, quam vocatio Pauli; Anathema sit. Tertiò in reprobatione includitur damnatio finalis, quæ est diuinæ iustitiæ punitivæ manifestatio. Hanc tanquam principalem effectum, propter peccata, Deus ordinavit; non quòd diuina iustitia pœnas ante peccatum mediteretur, quia tum ex consequenti videretur intendere peccatum, cum sine eo pœnas infligere non consueverit, præparavit tamen, quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Vnde Fulgentius: Nihil aliud accipiendum existimo in illo 5. Aug. sermone, quo ad interitum quosdam prædestinatos dimittit, nisi ad interitum supplicij, non delicti, neque ad malum, quod iniuste admittunt; sed ad cruciatum, quem iustissime patientur, quemque illis propria iniquitas merito parit, & diuina æquitas iure optimo retribuit. Quemadmodum bonus & fidelis iudex, non vult aliquem in ciuitate delinquere vel perire, quin potius omnes tranquillam vitam ducere. Nihilominus seditiosum furem, & homicidam vult extremo supplicio perdere. Cuius quidem vitam, primaria & antecedente voluntate, quantum in se est, desideraret: voluntate tamen secundaria & consequenti, vult eum non viuere, quippe qui sibi & alijs perniciosè viuit; Pari modo, Deus cupit omnes rectè viuere; tamen, suo malo deprauatos; vult non impunè euadere, teste August. Sed cum Deus optimus maximus vniuersa, antequam fiant, cognoscat, quare quos præsciuit damnandos, & perpetuis ignibus cruciandos, nasci permittit? dicitur namque: Melius esset si natus non fuisset homo ille, nimirum Iudas. Super quod Hieronymus & Theophylactus, vtilius esset nunquam esse natum, quam perpetua gehenna cruciatum. Respondit D. August. malos ob duplicem causam esse natos: Prior est, propter se, melius est namque miserum esse, quam insensibilem aut omnino non esse, Secunda, propter alios, vt Augustinus idem docet: Mali nati perhibentur, non potissimum propter se, sed propter alios, quos exercitatos reddunt, sicut scopæ, vbi alios expurgant, detrita ignibus traduntur, vt impij æternis ignibus puniuntur: Verum peruersi & maligni duplici vsui sunt alijs, secundum Aug. Sic putare malitiam, quomodo ignem, incendere vis aliquid, illud quod admoues prius ardet, & nisi ardeat, non incendit: malitia autem procedit ex te, & quem prius vastat, nisi te? Deus tamen aliquorum bonorum vibus

malos

malos deputauit: Quemadmodum enim malicreaturis Dei bonis male vtuntur; ita malis, non solum ad puniendos malos, vt liquet de Rege Israel. Verum etiam ad probandos bonos, vt consuevit, eodem teste lib. Enchirid. ca. 96. Et lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 49. iudam proditorem sustinuit, vt ipsius mala operatione mundo succurreret perditio, & malorum tolerandorum bonis esset exemplo. Item mali, inquit, seruunt bonis, non solum obsequendo, sed persequendo, quomodo persequutores martyribus, quomodo limæ vel mallei auro, vbi sine dubio palea consumitur, aurum probatur. Non ergo gloriantur, nec se extollant mali, quando bonis aliquas tribulationes immiserunt, quia cum illos persequantur in corpore, se occidere probantur in mente.

3. Reg. 22. lob 1.

Serm. 78.

De cultu latræ. CAPVT XL.

PRIOREM in Decalogo locum obtinent, quæ ad Deum pertinent, posteriorem verò quæ ad proximum: quia eorum quæ proximo præstamus, causa Deus est. Tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea verò sunt in priori tabula descripta. In ijs autem verbis quæ proposita sunt, vnus præcepti duplex est ratio, altera iubendi, altera prohibendi. Nam quod dicitur, Non habebis deos alienos coram me, eam habet sententiam cõiunctam, me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis, prohibet igitur ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsu etiam artis Magicæ: vt nullam prorsus creaturam, quantumuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensumque Deum credamus, & confiteamur, eiq; vni sacrificium & singularem summumque cultum, quem Græci λατρίαν appellant, exhibeamus. Hoc fit, vt super omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, optimum maximum Creatorem, Redemptorẽ, Saluatorẽ, viuum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorum. Quis autem sit hic cultus & sacrificium spiritale, quod supremo Numini præstandum sit, pulchrè declarat Lactant. Firmianus: Quisquis, inquit, omnibus præceptis caelestibus obtemperauerit, hic cultor est veri Dei, cuius sacrificia sunt, mansuetudo animi, & vita innocens, & actus boni, quæ omnia qui exhibet, torres sacrificat, quoties bonum aliquid ac pium fecerit. Deus enim non desiderat victimam, multi animalis, neque mortis ac sanguinis, sed hominis & vitæ. Ad quod sacrificium, neque verbenis opus est, neque fibris, neque cespitibus, quæ sunt vtrique vanissima;

De vero cultu lib. 6. ca. 24.

I 4 sed

Lib. 1. de duplici Dei prædestinatione. Quæ Dei ordinatione, homines det præparati sunt?

Quæst. 18. super Iosue, etiam Psal. 4. & 77. Deus quare creauit æternis ignibus cruciandos?

Marc. 14. Mali, duplici de causa nati. Lib. 1. 2. de ciuit. Dei, ca. 1. Concione 2. in Psal. 36. & 77. Concione 1. super Psal. 34.

sed ijs quæ de intimo corde proferuntur. Itaq; in aram Dei, quæ verè maxima est, & quæ in corde hominis collocata, coquinari non potest sanguine; iustitia imponitur, patientia, fides, innocentia, castitas, abstinencia. Hic est verissimus ritus, hæc illa lex Dei (vt à Cicerone dictum est) præclara & diuina, semperque recta & honesta iubet, verat praua & turpia, cui parentem sanctissimæ ac certissimæ legi, iuste ac legitime necesse est viuere. Idem, insufficientem sententiã Platonis & Senecæ de cultu vnus Dei veri, ostendens latius hoc ipsum argumentum, scitè declarat: Ebur (inquit Plato) non castum donum Deo? Quid ergo? picta scilicet & tertia pretiosa? imò verò non castum donum Deo, quicquid futuri, quicquid corrumpi potest. Sed sicut hoc vidit, non oportere viuenti offerre aliquid, quod sit ex mortuo corpore: cur illud non vidit, non debere incorporali, corporale munus offerri? Quãto melius Seneca & verius? Vultis ne vos, inquit, Deum cogitate magnum & placidum, & maiestate leui vèrendum amicum, & semper in proximo? Non immolationibus & sanguine multo colendum (quæ enim ex irucidatione immerentium voluptas est?) sed mète pura, bono honestoq; proposito. Non templa illi congestis in altitudinem saxi positissimum extruenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore, vestes igitur & gemmas, & cætera quæ habentur in pretio, si quis putet Deo chara, is planè quid sit Deus, nescit, cui putat voluptati esse eas res, quas etiam homo si quis contempserit, iure laudabitur. Quid igitur castum? quid Deo dignum? nisi quod ipse in illa diuina lege sua poposcit? Duo sunt, quæ offerri debeant, donum & sacrificium, donum in perpetuum, sacrificium ad tempus. Verum apud istos, qui nullo modo rationem diuinitatis intelligunt, donum est, quicquid auro argentoque fabricatur, itemque quicquid purpura & serico textitur: Sacrificium est victima, & quæcumque in ara cremantur. Sed utroque non vitur Deus, quia & ipse incorruptus est, & illud totum corruptibile. Itaque Deo vtrunque incorporale offerendum est quò vitur. Donum est integritas animi: Sacrificium, laus & hymnus. Si enim Deus non videtur, ergo his rebus coli debet, quæ non videntur. Nulla igitur alia religio est vera, nisi quæ virtute ac iustitia constat. Quomodo autem Deus iustitia hominis vitur, intellectu facile est. Si enim iustus fuerit homo, accepta immortalitate in æternum Deo seruiet. Summus igitur colendi Dei ritus est, ex ore iusti hominis ad Deum directã laudatio: quæ tamen vt ipsa Deo sit accepta humilitate & timore ac deuotione maxima opus est, ne quis forrè integritatis & innocentie fiduciam gerens, tumoris & arrogantie crimen incurrat.

De vero cultu
lib. 6. cap. 25
Platonis de
cultu Dei sen-
tentia.

Seneca melius
sentit.

Quæ duo Deo
offerenda?

Deus quibus
rebus colitur?

Summus colendi
Dei ritus
quis?

currat: eoque facto gratiam virtutis amittat. Sed vt sit Deo charus, omni que macula careat, misericordiam Dei semper imploret: nihilque precetur, nisi peccatis suis veniam. Si quid aliud desiderauerit, non est opus dicto, scienti quid velimus. Si quid ei boni euenerit, gratias agat: si quid mali, satisfaciat, & illud sibi ob peccata sua fateatur euenisse: & nihilominus etiam in malis gratias agat, & in bonis satisfaciat: vt idem sit semper & stabilis, & immutabilis, & inconcussus. Nec tantum hoc in templo puter sibi esse faciendum, sed & domi, & in ipso etiam cubili suo. Secum denique habeat Deum semper in corde suo cõsecratum, quoniam ipse Dei sit templum. Quod si Deo patri ac Domino hac assiduitate, hoc obsequio, hac deuotione seruiet, consummata & perfecta iustitia est: quam qui tenuerit, hic Domino paruit, hic religioni atque suo officio satisfecit. Diuus August. verò hunc cultum quem soli Deo debemus, luculenter declarat his verbis. Quæ *ἱεργία* Græcè nuncupatur, & Latine interpretatur seruitus: ea est qua colimus Deum, vel quæ *ἱεργία* Græcè, Latine autem religio dicitur: vel quam illi *δοῦλα*, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos, quicumque igitur sunt in cælestibus habitacionibus immortales & beati, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi vti que non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, profecto inde volunt, vnde & ipsi sunt: An aliunde ipsi beati, aliunde nos? Idem in epist. ad Deo gratias: Neque illinc, inquit, excusant impij sua sacrilega sacra & simulachra, quod eleganter interpretantur quid quæq; significant. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui deberur seruitus illa religionis, quæ vno nomine *ἱεργία*, Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælestes potestates, esse dæmonia: sed cum omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quæ etiam spiritalem vocamus: manifestum est, id quod à nobis piè ac religiose fit, à voluntate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali preponenda. Vnde colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Restat spiritalis, quæ vel pia vel impia est. Pia scilicet in hominibus, & angelis iustis Deo ritè seruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quamuis iustæ, creaturæ sacrificadum est: Quoniam quanto magis pia est & subdita Deo, tanto minus se tali honore dignatur, quem sciat non deberi nisi Deo. Quãto ergo perniciosius est sacrificare dæmonijs? An verò spiritalis creatura

Vbi que Deus
est colendus.

10. ciuit. Dei
cap. I.
ἱεργία τὸ θεῶν.

Epist. 49. 9.

Corporali nec
spiritali crea-
tura est sacri-
ficandum.

10. de ciuit.
Dei cap. 1.

creatura vlla, honore (quem à nobis exigit hoc primum & maximum mandatum) afficienda sit, latè deducit D. August. alio in loco his verbis, quæ quia eruditionem solidam secum adferunt, citare non grauabor. Nunc, inquit, vidèdum est ac differendum quantum Deus donat: Immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdam vel bonos dæmones, vel nobiscum Angelos nominant, quomodo credendæ sint velle à nobis religionem, pietatemque seruari: hoc est, vt apertius dicam, vtrum etiam sibi, an tantum Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus, vel aliqua nostra seu nos ipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter què, vno verbo significandum, quin satis mihi idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi necesse est, insinuo, quid velim dicere, *ἡμετέρας* quippe nostri, vbiunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundum quam præcipit Apostolus, Seruus dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò, secundum consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, vt penè semper, seruitus ipsa dicatur, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. Dicimus enim etiam colere homines, quos, honorifica vel recordatione vel præsentia frequentamus. Nec solum ea, quibus nos religiosa humilitate subijcimus, sed etiam quæ subiecta sunt nobis coli perhibentur. Nam ex hoc verbo, agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi huius verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò Latinè, vno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quamuis distinctius non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: vnde isto nomine, interpretati sunt nostri eam, quæ Græci *θεοσεβεία* dicitur: tamen quia Latina loquendi consuetudine, non solum imperitorum, verum etiam doctissimorum, & cognitionibus humanis atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio: non eo vocabulo vitatur ambiguū, cum de cultu deitatis vertitur quæstio: vt fidenter dicere valeamus, religionè non esse, nisi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à significado obseruantia propinquitatis humanæ insolenter auferri. Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci *θεοσεβεία* vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur.

Latino nomine
destituimus ad
cultū soli Deo
debitum signi-
ficandum.

Ephesi. 6.
Obserua de
dulcia & latria
contra Vallem
& Calvinū.

Cum homines
& agros colamus,
imagines
sanctorum non
colimus?

Religio an soli
Deo datur?

Pietas an soli
Deo?

dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificijs, vel præ sacrificijs placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, vt & Deus ipse dicatur pius: quem sanè Græci nullo suo sermonis vsu *θεοσεβεία* vocant, quamuis *θεοσεβεία* pro misericordia illorum etiam vulgus vsurpet. Vnde in quibusdam scripturarum locis, vt distinctio certior appareat, non *θεοσεβεία*, quod ex bono cultu, sed *σεβεία*, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, non vno verbo enunciare non possumus. Ex quibus August. verbis, facile sensatus Lector colliget, quamobrem diuinus honor nullæ creaturæ sit impendendus, & quibus nominibus significetur. Quid autem in rei veritate sit hic cultus soli Deo debitus, quem hoc præcepto illi tenemur impendere. August. alio in loco continne admodum declarat, dicens: Huic vni Deo nos seruitutem, quæ *λατρεία* dicitur Græcè, siue in quibusuis sacramentis, siue in nobis ipsis debemus. Huius enim tēplum simul omnes & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus quam in singulis maior, quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cum ad illum sursum est, eius est altare cor nostrum: eius vnigenito cum sacerdote placamur: ei cruentas victimas cedimus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus: & suauissimum adolemus incensum, cum in eius conspectu pio, sanctoque amore flagramus: ei dona eius in nobis, nolique ipsos vouemus & reddimus: ei beneficiorum eius solennitatibus, festis & diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum sicut videri poterit, eique cohæredum, ab omni peccatorum & cupiditarum malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes, amiseramus enim negligentes: hunc ergo religentes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt peruenièdo quiescamus: ideo beati, quia illo sine perfecti. Bonū enim nostrum, de cuius sine inter philosophos magna contentio est, nullum est aliud, quam illi cohærere, cuius vnus anima intellectualis in corporeo, si dici potest amplexu, veris impletur fecundaturque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & à quibus diligimur, duci: & quos diligimus, ducere.

Aug. ciuit. Dei
lib. 10. cap. 4.
λατρεία Christi-
ana *πρετα*.

Dies festi, cui
insistunt.

Religio vnde
dicta.

Dilectio sum-
ma legis &
prophetarum.
ecce.

cere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuum tanquam teipsum. Vt enim homo sese diligere nosset, constitutus est ei finis, quo referret omnia, quæ ageret vt beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quam beatus. Hic autem finis est, adhærere Deo, iam igitur scienti diligere seipsum, quid aliud mandatur, nisi vt ei quantum potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita seruitus. Quæcumq; igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsum, ei vult esse subditos, vt beati sumus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergo non colit Deum misera est, quia Deo priuatur: si autem colit Deum, non vult se coli pro Deo. Illi enim potius diuinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus fauet, quia scriptum est: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Nam vt alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certe nullus est hominum, qui audeat dicere deberi, nisi Domino soli. Multa denique de cultu diuino vsurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quæ Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Quam porro antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorum maioris Deus reprobaui sacrificium, minoris aspexit. Hactenus August. de cultu in genere, quem supremo Numini ex primo præcepto, prestamus. Neminem verò moueat, quam obrem legislator vsus sit expressione huius mandati, propositione negantæ. Non habebis deos alienos coram me, non quod satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti in huic modum: Me vnum Deum coles; si enim Deus est, vnus est: Sed hoc factum esse credamus, propter cæcitate plurimorum, maximè eorum, quibus lex pro tempore illo dabatur, qui Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerantur: cuiusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui, vt Helias eis objiciebat, in duas partes claudicabatur: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Israël, & deos gentium colebant. Tales & Iacob Dei cultor, habebat in familia sua, qua conuocata dicebat: Abijcite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini. Et Iosue famulus Domini, declarans quod populus Israël non poterat simul seruire Domino Deo,

Deo, & dijs quibus patres eorum seruerunt in Mesopotamia, dicebat, non poteritis seruire Domino: Deus enim sanctus & fortis emulatores est. Cui respondente populo, quod Domino seruirent, intulit, auferte ergo (inquit) deos alienos de medio vestri: & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël. Sic Manassès reuersus ad Dominum abstulit deos alienos & simulachrum de domo Domini. Hoc igitur præceptum primum, sicut & pleraque alia maxima ex parte, negatiue esse tradita, quod qua ratione factum sit, nemo non videt. Siquidem cum Deus hominem rectum ac bonum cõdiderit, ac lumen illud naturæ menti diuinitus infuerit, sua quidem natura malum abhorrens, ac bonum veluti cognatum sibi agnoscens ac ad pietatem. Id verò lumen non multo post fuerit obtenebratum, ob id scilicet, quod homo diabolum ac seipsum magis sequi maluisset quam Deum, consequens erat vt homo ignorantæ tenebris obrectus, prohibendo ac vitando doceretur, in quantum à lege illa in corde diuinitus scripta recessisset: vtque vel sic instrueretur sese inuentionibus abstineret; Dei verò instinctum, vocationem ac voluntatem omnino sequi oportere. Et tamen in hoc etiam natura sermonis consideranda est. Nam oratio negatiua, è regione affirmatiuam requirit, sic vt qui prohibet, contrarium eius præcepisse videatur. Ob eam causam, legislator noster Christus interrogatus à Pharisæis, quod esset maximum & primum mandatum in lege, non responderet per negationem, ijs quos sciebat cultores esse vnus Dei, sed per affirmationem quæ illa prohibitionem certo includeretur. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. O quam paucis indiget humana vita legibus? quam nihil opus est vtro Christiano, imò verò homini, sed verus homo non est, nisi Christum agnoscat & colat, quam igitur nihil opus est digestis aut codicibus, nihil glossis, cõsilijs, cautelis: vt paucis verbis magnus ille magister, quæ admodum vniciusque viuendum sit, doceat? Ama quam potes maximè, qui supra te est, & non aliter qui propter te quam te, quod si feceris, tu solus leges omnes, iuraque scies, & seruabis, quæ alij magnis sudoribus vix discunt, multis incitamentis & terroribus vix seruant, eris maior Philosophus Pythagora, & Platone cum suis omnibus peregrinationibus & numeris: maior Aristotele cum suis disputationibus librisque conscriptis. Diliges, inquit, quid potest esse dulcius dilectione? Non metnere, non fugere, non horrere præcipis. Dominum, vt scias illum esse reuerendum, nam Dominus est. Deum, qui vnus est. Tuum, etsi multorum est, tamen vniuersiuique sit per cultum, proprius, nec definit tamen

Math. 22.

Dei cultus vultus.

Exod. 22.

Sacrificiū soli Deo debetur.

Genes. 4.

Observa cur præceptum est negatiue datum.

3. Reg. 18.

4. Reg. 17.

Genes. 35.

Iosue 34.

2. Paral. 33. Præcepta alia negatiue cur data?

Leo Mag. ser. 4. Nat. Do.

Negatiuum præceptum affirmatiuum includit. Math. 22.

Deuter. 6.

Summa verum.

Lib. 1. de doctrina Christi. cap. 2. 2.

In 22. Mat.

Lib. 6. Musica. cap. 14.

Math. 11. Lib. 10. Confess. cap. 29.

Opere imper. in Math. homil. 42.

Ex toto corde quid?

Simile, quo dilectio vera cognoscitur.

Perfectio odij et amoris, unde cognoscitur.

tamen esse cōmunis. In toto corde tuo. August. Deū ex toto corde diligere præciperis, vt omnes cogitationes tuas: ex tota anima tua, vt omnē vitam tuam: ex tota mēte tua, vt omnem intellectum tuū in illum cōferas, à quo habes ea quæ cōfers, Nullam igitur vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locū dare, vt alia te velit frui. Vel vt Origenes exponit. Ex toto corde, secundum totam recordationem & operationē & cogitationē, Ex tota anima, vt parati sint eam ponere pro pietate Dei. In tota mente, nihil aliud quam quæ Dei sunt proferentes. Perpulchre vero docet Aug. diuinas scripturas tot voluminibus & tanta auctoritate, & tāra sanctitate præditis, nihil aliud nobiscum agere, nisi vt diligamus Deum & proximum & vnde sit, quod humana mens terrenis dedita, facilius querat terrenam dilectionem, quam Dei, quum illa multo sit laboriosior, hæc vero multo suauior, iuxta Christi dictum: Iugum enim meum suauē est, & onus meum leue. Nimis inquit alibi Aug. enim te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. O amor qui semper ardes, & nunquam extingueris, charitas Deus meus accende me; continentiam iubes, dā quod iubes & iube quod vis. Verissimum est enim quod à D. Chrysostr. scriptum legimus, exponens hoc præceptum: Quid est, inquit, diligere Deum ex toto corde? id est, vt cor tuum non sit inclinatum ad vilius rei dilectionem, amplius quam in Deo, non in honoribus, non in auro, vel in argento, non in possessionibus aut vineis, non in animalibus aut mancipijs, non in ornamentis aut vestibus, non in filijs aut parentibus aut amicis, sed hæc omnia existimes tibi, esse in Deo, vt præ his omnibus Deum ames. Si autem in aliquo horum amor cordis tui fuerit occupatus, iam ex toto corde non amas Deum: pro quāta enim parte cor tuum fuerit ad aliquam rem amādam inclinatum, pro tanta parte minus est ad Deum. Ecce si vir habeat vxorē, quomodo cognoscitur vxoris plena dilectio? vxor neminē debet reputare sapiētiorem quā virum suum, neminē fortiorem, neminem formosiorē, & si alter sapiētiōr, fortiōr, ac formosior sit: tamen coram oculis eius neminem intelligere aut reputare debeat: perfectū enim odium, & perfectus amor iudiciū rerum non cognoscit: vt puta, si perfectē odias aliquem, qualiacunq; fuerint apud illum, omnia tibi displicent, siue quæ dicit, siue quæ agit: et si vere bona sunt, tamen tibi mala videntur. Sic et si perfectē aliquem amas, quæcunq; sunt apud eum placēt tibi, siue quæ dicit, siue quæ agit: et si mala sunt, tamen tibi bona videntur. Ergo & vxor si videns aliquem, dixerit, quam sapiens vir, vtinam vir meus talis esset; iam amor eius, minus habet

habet de perfectō amore: & pro quāta parte amplius aliquid laudauerit in altero viro, quā in suo, tanto dilectio eius minor est ad virum suum. Sic ergo & omnis anima Christiana, quæ sponfa est Christi ira diligere debet, vt nihil sit in mūdo, quod amplius amet quā Deum, aut in tantum; pro quāta autem parte plus amaerit, pro tāta parte minus amat Deū. Quid est in tota anima diligere Deum? id est, certissimū animū habere in veritate, & firmum esse in fide; alius est enim amor cordis, & alius est amor animæ. Amor cordis quodammodo carnalis est, vt etiam carnaliter Deum amemus, quod facere non possumus, nisi recesserimus ab amore mūdialium rerum. Sicut enim casta mulier, quæ virum suum amat, nullum amat aliū: si autem alterū amaerit, iam non amat virū suum. Ita & homo si Deū amat, mundum nō amat: si autem mundum amaerit, iam Deum ex toto corde nō amat. Ergo cordis amor non intelligitur, sed sentitur in corde, quia quodāmodo carnalis est. Amor autē animæ nō sentitur in corde, sed intelligitur, quia amor animæ iudiciū eius est. Puta si didicisti vnū Deū, ex quo omnia, & vnū Deū per quæ omnia: si iterū intellectus tuus per alicuius doctrinæ seductionē peruersus, cœperit dubitare de substantia Dei, in tota anima non diligis Deū. Itē qui putat incantationes aliquid posse, aut auguria aliquos intelligere, aut diuinationes aliquid nunciare, non ille in tota anima diligit Deū. Quis autē diligit Deum? qui omne bonū credit apud Deū, & omne bonū credit esse Deū, & extra Deū nō credit esse bonū. Qui omnē virtutē & sapiētiā credit esse Deū, & extra Deū non credit esse aliquā sapiētiā neq; virtutē. Qui credit Deū omnia facere, & sine Deo nihil fieri posse, ille tota anima diligit Deū. Quid est in tota mēte diligere Deū? id est, vt omnes sensus tui qui pertinent ad te, Deo vacēt, cuius intellectus Deo ministrat, cuius sapiētia circa Deum est, cuius cogitatio ea quæ sunt Dei tractat, cuius memoria quæ sunt bona recordatur, tota mēte diligit Deum, sicut ait Apost. Psallam spiritu, psallam & mēte, vt sub compēdio dicamus. Hoc mandatum fidem, sp̄ & charitatē requirit, quæ admodum innumeræ sententiæ in scripturis, quæ sunt primi præcepti enarrationes, ab undē declarant, & in primis ea quæ in Deuter. recensentur, veluti, Deū tuum timebis, & illi soli seruiēs: vbi timorē ac fiduciā erga Deum summā postulat. Rursus: Diliges Dominū Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & enarrabis ea filijs tuis: & meditareris sedēs in domo tua, & ambulās in itinere, dormiēs atq; cōsurgens; & ligabis ea quasi signū in manu tua, eruntq; & monebūtur inter oculos tuos.

Ex tota animā quid sit?
Amor cordis,
Amor animæ,
alius, et alius.

Quis diligit Deum in tota anima.

Ex tota mēte quid?

1. Corin. 14.

Deuter. 6.

Deuter. 10.

Vbi

Vbi omnes animi vires, omni loco & tempore in Deum suspensas esse vult, hoc est, vt quantum voluntate, intellectu consequi possumus Deum diligamus, ac omnes mundi & carnales affectus ac motus derelictum, cum clamer idem legislator per amanuensem suum dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis enim diligit mundum, non est charitas patris in eo. Tantum ac tam magnum est hoc mandatum, vt quamdiu sumus in hac carne peccati, nemo dicere potest, teste August. se hoc præceptum perfectè adimpleuisse, adimplendum tamen in cælesti patria cum charitas nostra perficietur, & quod ex parte est, euacuabitur. Iam explicato in genere quo cultu supremum illud Numen venerari debeamus, iam ratio ordinis postulat vt in specie dicamus quo cultu ea quæ diuina sunt, religione prosequi oporteat: & primo de humanitatis Christi adoratione, deinde crucis, tertio gloriosæ virginis Matris, quarto de sanctorum & eorum imaginum adoratione. In posteriori vero parte explanationis huius præcepti habebunt locum ea quæ hoc mandato verantur.

De Adoratione Humanitatis Christi.

CAPVT XLI.

RATIONI & scripturis consentanea ea potissimum creditur sententia, qua humanitas Christi cultu latriæ adoretur, non quidem ratione sui, sed in quantum à Deo in vnitatem suppositi est assumpta, nec aliquo diuorrio ab eo vnquã separata. Ne autè paralogizemur, aut de ignotis tanquam cæci de coloribus, disputare videamur; adducere incumbit discrimen, quod passim constituitur inter cultum latriæ & duliæ: Nam adoratio, siue cultus latriæ, est aliquod signum forinsecus adhibitum, in recognitionem supremi dominij, ex interiori mentis affectu proveniens. Hæc, duplicem complectitur actum, Interiori recognitionem, & exterioriorem. Interioris cognitionis protestationem, & Quod adorationis genus suis numeris completur, quando anima & corpus diuino obsequio mancipatur, ac incompleta dici valet, si interioris hominis affectu duntaxat adoretur, quemadmodum legimus: Veri adoratores adorabunt Patrem, in spiritu, nimirum, incompletè. Quare protinus subnectit, & veritate: Veritas siquidem voluntatis, est conformitas interioris actus, ad opus ei exterius respòdens. Hæc latriæ adoratio, soli Deo debetur, tanquam supremo Domino, Regi seculorum immortalis, inuisibili, soli Deo; honor & gloria. Hoc intuitu Angelus recusauit sibi adorationem deferri. Altera adoratio

1. Ioan. 2.

De spir. & lit. cap. 3. 6.

1. Corint. 13. Coniungit di-
sta dicendis.

recusatio.

Duplex latria.

Latria fit domino, debetur
dulia seruo.

Serm. 7. ad fratres in eremo.
Ioannis 4.

Veritas voluntatis, quid?
1. ad Tim. 1.

Angelus adorationem recusauit
Apocal. 22.

adoratio dicitur duliæ, quæ nihil aliud est, quàm recognitio alicuius virtutis vel excellentiæ, exteriori signo protestata. Hic honos defertur non solum Angelis & sanctis in cælo triumphantibus, verumetiam hominibus mortalibus, aliqua dignitate, excellentia, seu virtute, fulgentibus. Licet autem hæc bimembrem adorationis diuisionem subsannet & derideat, absque aliqua ratione Caluinus, tamen diuo Augustino est contestatissima, quemadmodum liquidò constat ex lib. *Christi. ca. 1. 20. §. cap. 27. lib. 10. cap. 1. & 3. ciuitatis Dei.* Hanc quoque diuisionem comprobatur Concilium Nicenum secundum, vbi Tharrafius insignis ille Episcopus Constantinopolitanus, multiplicem adorationis acceptionem in medium adducit, Lib. 20. *contra epistola quam destinauit Irenæ & Constantino Imperatori: Faust. cap. 2. r. Aliquando namque adoratio uenerationem importat, sicut victoriosum imperium adoramus: Alia est timoris adoratio qua Iacob adorauit Esau: Est quæ gratiam præ se ferat, quam Abraham recognouit, in agro sibi diuendito: Alia adoratio spectat beneficium quod à potentioribus præstolamur, quæ admodum Iacob Pharaonem adorauit. Quare compertissimum cuique esse potest, adorationem exhiberi ratione alicuius potestatis, virtutis, aut scienciæ in aliquo reperte, teste Paulo de principe sacerdotum. Et: Subditi estote dominis in timore, non tantum bonis & modestis, sed etiã discolis. Hanc vtramque adorationem ex scriptura elicimus, Christumque eam insinuasse colligimus, cum ait: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruius. Hic namque tacitè manifestat adorationem pluribus esse communem, vti manifestum euasit, quod dictionem (soli) in priori parte omittat, quã alteri parti sedulo interferit, inquit; & illi soli seruius, quasi dicat, vna est seruitutis species, latria dicta, quam soli Deo, & non alteri impendere debes; Sic namque Græcè habetur, *in dicitur in scripturis: Evangelium autem Hebraicum, quod passim manibus teritur, habet, illi soli sacrificabis, & sacrificium diuinum offeres: Hic namque verbum Hebraicum usurpatur, sicut 2. Paralip. 1. 2. vbi distinguitur seruitus Deo debita, contra alia seruitia mortalibus impendenda, vt sciatur, inquit, distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. Verum vt recurat oratio vnde exordium sumpsit: haud ignorandum est, secundum Doctores scholæ Christianæ, Alexandrum de Hales, Bonauent. & Thom. humanitatem Christi, bifariam posse considerari. Vno modo, prout est coniuncta diuinitati; sicque debetur ei adoratio latriæ: tunc namque non adoratur ratione sui, sed diuinitatis, qua est patri æqualis: Quæ admodum enim caro animæ coniuncta, vnã conficit hominis personam, vnica ueneratione reuerendam: ita Deus & homo**

Adoratio duliæ

Lib. 1. *Instit.*
Christi. ca. 1. 20.
§. 2.

Caluini arro-
gantia.

Lib. 20. *contra*

Faust. cap. 2. r.
Lib. 1. de Tri-

cap. 49.
ad Deoztraias.

quæst. 3. epist.
66. ad Maxi-

mum episco-
pum. Et super

Psal. 67.
Actor. 17.

Genes. 23.
Genes. 32.

Adoratio mul-
tipharã usur-

patur.
Genes. 47.
Actor. 23.

1. Petr. 2.
Matth. 4.

3. parte sum-
me, q. 30.

Lib. 3. *Seniës.*
distingt. 9.

In scripto eo
loci.

Humanitas
Christi bifa-

riam conside-
ratur.

K

secun-

*Simile.**Duplex est
causa honoris
impedendi.
3. parte quest.
25. art. 1.**Can. 3.
Can. 9.**Lib. 3. de Spi-
ritu San. c. 12.
Lib. 3. ortho-
doxa fid. ca. 8.
lib. 4. cap. 3.
Sec. 13. can. 5
et can. 6.*

secundum Athanasium in symbolo, vnica latriæ adoratione colitur: Et quemadmodum eodem timore attingere trepidamus ignem, ac ferrum ignitum; ita eodem cultu, suspicimus Christi humanitatem, propter diuinitatem coniunctam, cum enim natura humana firmiori cōiunctionis glutino sit vnita diuinæ, quam ignis ferro; non ineptè inferimus, Eodem cultu humanitatem Christi adorandam, quo diuinitas; Nihilominus duo obtutibus mentis de eo cui honor deferitur, occurrere debent: Primò, ille qui honore afficitur: Secundò, causa impenſi honoris consideratur, teste Tho. Priori modo, honorem inferimus alicui rei totaliter subsistenti, non enim vsus obtinet quod manus quādo osculatur, honorem sibi debeat ferre acceptam, sed homini honor tribuitur, & si casus occurrat quo manus vel caput honore afficiantur, nemo tamen tam insulsus est, qui membra per se honorari existimet, sed synechdochicos, in partibus totū: quali etiam modo, honoratur homo, in aliquo sibi adiectitio, puta imagine, veste & cæteris. Causa autem honoris est, id, propter quod alicui honor impenditur, vt præ eminentia, dignitas, scientia, virtus, &c. Ideoque si in vno homine plures existant honoris causæ, erit quidē illius hominis honorari vnus honos, atqui ratione causarum, plures ibi honores erunt constituendi; Sic se res habet in Christo, cui propter scientiam increatam & creatam, cæteraque similia; plures possunt esse causæ honoris, sed ratione duarum naturarum in vnā personam cōiunctorum, vnica adoratio latriæ requiritur, secundum Concilium Ephesinum primum, & Constā. quintum, Si quis adorari in duabus naturis dicit Christum, ex quo vnica adorationes introducuntur semotim Deo verbo, & semotim homini, aut si quis peremptam carnis, aut in confusionem deitatis & humanitatis, vnā naturam seu essentiam portensè dicit: sic adorat Christum, sed non vna adoratione Deum Verbum incarnatum, iuxta quod sanctę Dei Ecclesię ab initio traditum est, Anathema sit. Et Athanasius oratione quinta, ad Adelphium fratrem contra Arrianos, Incarnatum Verbum adoramus: nam estsi caro ipsa pars sit rerum creatarum, tamen Dei corpus effecta est, neque istiusmodi corpus, à Verbo, discriminarim, adoratione latriæ prosequimur, neque Verbum adoraturi, verbum à carne longè seponimus, sed cum sciamus Verbum carnem factum, illud iam in carne situm, Deum agnoscimus. Quis igitur tam vecors est, vt Domino ita loquatur, absiste à corpore, vt te adorem. Atqui non huiusmodi moribus erat leprofus: adorabar enim Dominum in corpore, &c. Et Ambrosius, necnon Ioan. Damasc. Et Concil. Trident. Vnus est Christus, secundum Damasc. Deus & homo,

homo, quem adoramus cum Patre & Spiritu sancto, vna adoratione, cum immaculata eius carne; neq; inadorabilem carnem esse dicimus, nam adoratur in vna Verbi hypostasi, quæ & ipsi hypostasis facta est: Neque creaturam colimus; nam non nudam carnem adoramus, sed diuinitati coniunctam. Si autem subtrili cogitatione, per possibile aut impossibile, caro à diuinitate intelligatur diuisa, magnus quidem hyperdulix cultus ei debetur, sed non latriæ, teste Cyrillo, libro de recta fide ad Theodosium Imperatorem. Et August. Sicut namque purpura à regis corpore dirempta negligitur, quæ cum rege ea circumdato honoratur, adeo vt si quis eam conculcate præsumpserit; non minus pœna plectatur, quàm si regi contumeliam fecerit; Sic caro Christi secundum suam naturam, non est cultu latriæ adoranda, sed propter verbum hypostatica vnione coniunctum est adoranda: non enim carnem colimus, sed Deum incarnatum adoramus. Quod & D. Augustinus (exponens locum Psal. 98.) Et adorate scabellum pedum eius quoniam sanctum est) perpulchrè declarat, inquiring, Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius, Suppedamen dicitur scabellum. Quod dicunt Græci *βασίλειον*, dixerunt Latini scabellum. Sed videre fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco, scriptura dicit, Cælū mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terram nos inbet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terram, cum dicat aperte scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit, adorare scabellum pedum eius? Exponens autem, quid sit scabellum pedum eius, dicit, Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit cælum & terram. Rursum timeo nō adorare scabellum pedum Domini mei, quia Psalmus dicit mihi, adorare scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura, terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, adoretur sine impietate scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adauerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorādo, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cum de ipsa cōmendatione eiusdē terre loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autē nihil prodest. Ioan. 6.

*Caro Christi;
intellectu à di-
uinitate sepo-
ta; quomodo
adoranda?
Tract. 23. in
Ioannem.**Esa. 66.
Ex hoc loco
cōstat August.
loqui de cultu
latriæ.*

Ideo & ad terram quamlibet, cum te inclinas atq; prosteris, non quasi terrā intuearis, sed illum sanctū cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras, ideo & hic subiecit, Adorate scabellum pedum eius quoniā sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore, adoras scabellū pedum eius. Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & à spiritu non viuificeris: Spiritus est enim, inquit, qui viuificat. Per spiritum, hic intelligit August. Christi diuinitatem, quæ Apostolo teste, ipsum inhabitabat, hypostatica vniōne, corporaliter, in quo sunt omnes sapientiæ & scientiæ thesauri absconditi. Et quid mirum si Christi humanitatem perenni connexu diuinitati cōiunctam, laetitia prosequamur nos miseri vermuculi, cum de eo scriptum sit: Et cum introducit primogenitū in orbē terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei? Et rursus: Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum. Et ipse est caput corporis Ecclesie, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in caelis sunt. De cuius crucis adoratione & virtute iam tractandum est.

Ioan. 6.

Colof. 2.
Hebr. 1.
Psal. 96.
H. br. 2.
Psal. 8.
Apocal. 1.

Colof. 1.

De mysterijs sanctæ Crucis.

CAPVT XLII.

VT fidei dogma de viuificæ sanctissimæq; crucis loratione firmius arctiusq; cordibus credentium imprimatur; necessarium imprimis foret præmirredum, quibus oraculis, & prophetis sermonibus veteris testamenti mysterium crucis celebratum sit. Deinde cur vnigenitus filius Dei patibulum crucis elegerit: Quæ duo diligenter scripturis, & vnitrate sanctissimorum patrum stabilita; luce clarius demonstrabunt, quo cultu viuificum illud lignum venerari oporteat.

Veteris testamenti figura de sacramento Crucis.

CAPVT XLIII.

INTER omnia opera Dei nihil mirabilius: quam quod filius Dei Christus Iesus pro hoc mundo sit crucifixus ac mortuus. Quid ego, inquit Lactant. in tanto facinore deploram? aut quibus verbis tantum nefas conquerat? Non enim Gabinianam crucem describimus, quam M. Tullius

Lib. 4. ca. 18.
Actione 7. in
Vetrem.

viuificat.

vnuerfis eloquentiæ suæ neruis ac viribus, velut effulsit totius ingenij fontibus, profectus est, facinus indignum esse proclamans, Ciuem Romanum contra omnes leges in crucem esse sublatum? Qui quamuis innocens fuerit & illo supplicio indignus, mortalis tamen, & ab homine scelerato, qui iustitiam ignoraret, affectus est. Quid de huius Crucis dignitate dicemus, in qua Deus à cultoribus Dei suspensus est, atque affixus? Quis tam facundus, & tanta rerum verborumque copia instructus existeret? quæ oratio tantæ affluentæ vbertate decurrens, vt illam crucem merito deploret, quam mundus ipse, & tota mundi clemēta luxerunt? Hæc autem sic futura fuisse oportuit, vt filius Dei per mortis & crucis supplicium, intraret in gloriam suam, quod & scripturarum & prophetarum vocibus denuntiatum est. In primis, Lignum vitæ quod erat in paradisi medio, crucis typum gessit, teste Iustino in Dialogo cum Triphone. Hinc Proverb. 3. quod de sapientia Dei dicitur, Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, & qui tenuerint eam beati erunt, tribuit Augustinus cruci: Et 13. de ciuit. Dei cap. 21. docet per paradysum debere intelligi mysticè Ecclesiam, & quoque in ea viuunt, virtute huius ligni vitæ viuere. Deinde lignum ex quo arca fabricata est, typus ligni crucis fuit, quod annotauit August. lib. de catechizandis rudibus cap. 19. & 15. de ciuit. Dei cap. 26. Item lib. 12. contra Faustum cap. 14. Et Tract. 9. in Ioannem. Ipse stabat iuxta eos sub arbore, Quercus Mambre typus crucis Christi, sub qua qui steterit, Deum videbit, testatur Iustinus in Dialogo cum Triphone. Isaac portans ligna holocausti, ista ligna sunt typus crucis. Fertur de Gregorio Nysseno, quod sicis oculis nequiuertit intueri historiam Isaac, eò quod ibi ostendatur tam viua signa immolati Christi. Huius verba citatur in 2. Synoda Nicæna act. 4. Scala Iacob typus crucis, vt Iustinus loco citato. Item August. tractatu de cataclysmo cap. 6. Baculus Iacob quo Iordanem transiit, typus crucis, Iustinus ibidem. Virga Moyses, typus crucis, Iustinus vbi supra. Origenes homil. 4. in Exodum. August. tract. de cataclyf. cap. 3. & 5. Serm. 86. & 87. ac 101. de tempore. Lignum amaras aquas dulcificas, August. lib. 1. de mirabilibus sacre scripture cap. 22. vbi etiam disputat an illi ligno hoc fuerit naturaliter insitum, typum hic esse etiam crucis, testatur Gregor. Nyffe. in vita Moysi. Item August. quæst. 57. super Exod. & serm. 101. de tempore. Moyses orans expansis manibus in monte contra Amalec, typum crucis gessit, testatur Iust. vbi supra. Orig. homilia vnica in 1. lib. Regum. Tertul. lib. aduersus Iudeos, & lib. 3. contra Marcionem. Cyprianus lib. de exhortatione

Genes. 22.

Lib. 8. de Genes. ad lit. c. 4.

Genes 7.

Genes. 12.

Genes. 22.

Genes. 18.

Genes. 31.

Exod. 4.

Exod. 15.

Exod. 17.

Leuit. 14.
Numer. 13.

tione martyrij cap. 8. August. lib. 10. ciuit. Dei cap. 8. sub finem, & lib. 12. contra Faustum, cap. 30. & serm. 92. de tempore. Lignum cedriaum quo leprosus mundabatur, mysterium crucis gessit, teste Origene homil. 8. in Leuiticum. Botrus eiusque vectis ex terra repromissionis per exploratores populo Dei delatus: huius crucis signum fuit, testatur Gregor. Nyss. in vita Moyfi, Hieron. in epitaphio Paulæ, & August. in Psal. 8. Item ser. 100. de tempore hoc pulcherrimè explicat. Virga Aaron germinans, testatur Iustinus citato loco, Orig. homil. 9. in lib. Num. cuius verba refert August. ser. 99. de tempore. Serpens æneus typus crucis, vt Tertul. lib. 3. contra Marcionem, & lib. contra Iudæos: Imò agnoscit hoc ipse Christus, Ioan. 3. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltare oportet filium hominis. Similia habet Tertul. lib. de idololatria post princip. & lib. 2. cōtra Marcionem & eius imitatores, qui putabant aliquam inconstantiam esse in Deo, eo quod antea vetuerat fieri similitudines, iam verò præcipit. Vbi & digreditur in eos qui imagines non ferunt, Agnoscit & hūc typum August. in expositione epist. ad Galatas in cap. 3. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 8. & lib. contra Adimantum cap. 21. lib. 12. contra Faustum cap. 30. lib. 1. de pec. meritis cap. 32. & alijs infinitis penè in locis. D. Bernardus pulchrè ac doctè hoc explicat lib. de pass. Domini cap. 45. Ruperrus in 3. cap. Ioan. reddit rationem quamobrem serpens ex are, & non potius ex alia materia confectus sit, Clauus Iahel, quo Syfara interfectus est, typus etiam crucis fuit, testatur August. 12. Confes. cap. 32. Lignum quod Helisæus misit in aquam, sacramentum crucis fuit, teste Iustino vbi supra, Tertul. contra Iud. August. serm. 101. de temp. & ser. 210. exactissimè tractat hunc locum. Signum Tau, typus crucis, vt Tertul. lib. 3. contra Marcionem, D. Hieron. in 9. cap. Ezechielis, dicit extremā litteram Alphabeti Hebræorum habuisse olim crucis similitudinem, sed nūc non cernitur. Doctè Iustinus Apologia 2. ad Anthonium Imperatorem, docet, nihil geri in hoc mundo, quin saltem aliquam figuram crucis præ se ferat, ac ibidem dicit figuram humanam in hoc differre à brutis, eo quod habeat figuram crucis.

Numer. 17.

Numer. 21.

Iud. 4.

4. Reg. 6.

Ezech. 9.

Prophetia de Cruce Domini nostri Iesu Christi.

CAPVT XLIII.

Deuter. 28.

E RIT vita tua pendens ante te, Quo capite predicat Dominus mala euentura transgressoribus legis: & quod non habebunt fiduciam vitæ suæ. Hunc scripturæ locū non posse intelligi de Christo, Manichæorum est, qui negant Moysen

Moysen de Christo prophetaffe, vel commemorasse. Contrarium testantur veteres omnes, qui de Christo interpretati sunt. August. lib. 19. contra Faustum ca. 22. Sic hunc locum intellexit Athanasius etiam oratione de humanitate verbi, & Tertul. lib. contra Iudæos, Lactan. lib. 4. cap. 18. August. in Dialogo de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ. Rufin. in Symbolum, Leo ser. 8. de pas. Domini. Foderunt manus meas & pedes meos: Totum hunc Psalmum exponit B. Iust. in Dialogo cum Triphone, & Euseb. Cæsariensis. lib. 10. demonstr. Euang. cap. 8. prolixè differt de cruce Domini, exponens hunc Psalmum, quem & August. integrum exponit doctissimè de cruce Domini epitola 120. cap. 6. vbi dignissima habet lectu. Dicite in gentibus quia Dominus regnauit à ligno: nostri codices nō legunt, à ligno, quia maltiosè à Iudæjs erasa fuit, vt testatur loco citato, olim verò lecta fuisse hæc verba testatur Tertul. lib. aduersus Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem, August. in Dialogo altercationis & Synagogæ & Ecclesiæ, citat hæc sententiam, etsi locum scripturæ non citet, tamen in Psal. 95. eadem verba legit. Legit & hanc sententiam B. Leo serm. 4. de pas. Domini. Expandi ad te manus meas, de Christo scriptorū in locum Psalmi. Sed & illud, Benedictum lignum per quod sit iustitia, de cruce citatur & intelligitur à Patribus Niceni Concilij 2. 4. Ascendam ad palmam, & apprehendam fructus eius, de cruce Christi intelligunt Cypr. ser. de pass. Domini, & Bernardus tract. de pass. Domini cap. 48. Factus est principatus super humerū eius. Et illud: Expandi manus meas tota die ad populum non credentem de Christi cruce, citat hæc verba August. in Dialogo de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ. Mittamus lignum in panē eius, de cruce interpretatur B. Iustinus in Dialogo cum Triphone, vbi testatur Iudæos multis codicibus hæc verba detraxisse, lignum in panem, id est in corpus. Sic Tertul. lib. contra Iudæos, & lib. 3. & 4. cōtra Marcionē, & Lactantius lib. 4. c. 18. Lignum crucem significat, & panis corpus: quia ipse est cibus & vita omnium, qui credunt in carnem quam portauit, & in crucem in qua pependit. Zacharias sic etiam tradidit: Et intuebuntur in me quem transfixerunt, esse prophetiam de Christo in cruce confixo lancea, declarat Ioan. Euangelista.

Psal. 21.

Psal. 95.

Psal. 85.

Sapient. 9.

Cant. 7.

Esa. 9.

Hier. 11.

Lactan. lib. 4. cap. 18.

Zachar. 12.

Cap. 19.

Quamobrem patibulum Crucis elegerit Christus.

CAPVT XLV.

N VNC ipsius crucis reddenda est ratio, & vis enarranda, cur hæc Deus subire voluerit. Quid summus pater à principio disposuerit, & quemadmodum cūcta quæ

K 4

gesta

gesta sunt, ordinari, non tatum diuinitio prophetarum, quæ in Christum vera præcessit, sed etiam ratio ipsius passionis docet. Dicat fortasse aliquis: Cur summus pater id potissimum genus mortis elegerit, quo affici eum sineret? Cur saltem non honesto aliquo mortis genere affectus est? Cur crucem? Cur infami genere supplicij, quod etiam homine libero, quauis nocente, videatur indignum? Primum est (secundum Laetant.) quod is qui humilis aduenerat, ut humilibus & infirmis opem ferret, & omnibus spem salutis ostenderet, eo enim genere afficiendus fuit, quo humiles & infirmi solent, ne quis esset omnino qui eum non posset imitari. Vnde & Leo Papa: Agnoscat fides vestra in humilitate Domini gloriam suam, & opera saluatoris nostri, non solum sacramento nobis vilitate fore, sed etiam imitationis exemplo: ut meminerimus nobis in humilitate, & mansuetudine, & spiritus paupertate Redemptoris nostri esse viuendum, frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non simus Christi: qui ideose viam dixit esse, ut conuersatio magistri forma esset discipuli, & illam humilitatem eligeret seruus, quam securus est dominus. Deinde in cruce suspensus est, ut nos à damnatione ligni vetiti dissolueret, & à morte liberaret, de qua causa pulcherrime philosophatur B. Andreas ipsi ægeat, ut patet in eius vita conscripta à discipulis, & de qua B. Aug. ser. 131. de tempore. Tertio supplicium crucis elegit, ut ostenderet sibi esse pietatem in omne genus mortis, varij erant enim olim, ut etiam nunc suppliciorum genera: verum omnibus cæteris spretis, hanc abiectissimum supplicij genus elegit. Non eo eum adiecit Iudaica tyrānis nam sæpius voluerunt eum perdere, & dolo occidere, & non potuerunt, adhuc Herodes noluit Infantem occidere. Nazarei volebant eum præcipitare, quem locum citat & Tertul. lib. 4. contra Marcionē, vbi dicit Christo manus ibi fuisse iniectas, sed ita mori noluit, ob eam causam Aug. loco citato reddit rationem, quare noluit: quia, inquit, mors Christi signum est nostræ salutis. Noluit ergo lapidari, aut gladio percuti: quia videlicet nos semper nobiscum lapides aut ferrum ferre non possumus, quibus defendamur: elegit vero crucem, quæ leui manus mori inprimitur, qua & contra inimici versutias munimur. Quarto, ut qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur, sicut scribit Irenæus lib. 5. Vnde Serpens antiquus ligno crucis tanquam hamo captus est. de qua causa diffusè tractat Aug. loco præfato, vbi verba Irenæi dilatat. Idem annotat Hiero in 3. cap. ad Gal. Quinto voluit in cruce mori mortem execrandam, quia venerat ut nostra piacula execrationeque portaret, uti Athanas. locissimè declarat exponens verba Deut. 21. Maledictus

1. Ratio.
Lib. 4. c. 26.

Serm. 4. Nat.
Domini.

2. Ratio.

3. Ratio.

Marc. 14.
Matth. 2.
Luc. 4.

Nota.

4. Ratio.

5. Ratio.
Lib. de incarnatione verbi.

dicitus qui pender in ligno. legit Athanas. execrabilis. Hic famosissima est quaestio teste Hiero. in 3. cap. 2. ad Gal. Nam Iudæi solent Christianis obijcere, Christum nostrum esse maledictum, eo quod in ligno pependisset, cum scriptum sit: Maledictus, à Deo est qui pender in ligno. Apostolus Paulus Deuter. 21. Gal. 3. non addit, à Deo, sed adijcit, omnis, quod locust Deur. non habet. Vnde putat constanter Hieron. quod post Christi mortem & resurrectionem, gloria crucis cæperit mundo innotescere, Iudæi inuidia & furore quodam perciti, à Deo, contextui adiecerunt: Christum non solum maledictum esse ab hominibus; verum etiam quod præcipuè est, à Deo. Hinc Manichæi ob hoc quod lex haberet (à Deo) reiecerunt Moysen, eo quod ipsum Christum (hac scriptura) laceffisset. Verba sunt Faustii quæ habetur lib. 14. contra Faust. in principio lib. Etiam Marcionitæ hac scriptura offensi, docebant Christum non esse filium Dei veteris legis. restis est Tertul. lib. 3. contra Marcionem, ibique eis respondet. Quomodo vero Apost. attribuit hæc scripturam Christo, quam lex sceleratis? Responder D. August. lib. 4. cap. 3. contra Faustum, quod peccatum maledictum est, & ideo, mors & mortalitas ex peccato proveniens. Caro autem Christi mortalis fuit, similitudinem habens carnis peccati: & propter hoc Moyses eum nominat maledictum, sicut Apost. eum nominat peccatum: Eum, inquit, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, scilicet propter peccatum. Nec ideo maior inuidia est: quia dixit, maledictus est à Deo: nisi enim Deus peccatum odisset, non ad eam suscipiendam, atque tollendam filium suum mitteret: ergo confitere maledictum suscepisse pro nobis, quæ confiteris mortuum pro nobis. Lege eadem epist. ad Gal. ro. 4. & contra Adimantum. cap. 21. Sexto in cruce mori voluit: quia (ut ait Lactan.) illa cruce eum exaltari fuit necesse, & omnibus gentibus passionem Dei innotescere. Nam quoniam is, qui patibulo suspenditur, & conspicuus est omnibus, & cæteris altior: Crux potius electa est: quæ significaret illum tam conspicuum, tamque sublimem futurum, ut ad eum cognoscendum pariter & colendum, cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent. Denique nulla gens tam inhumana est, nulla regio tam remota, cui aut passio eius, aut sublimitas maiestatis ignota sit. Extendit ergo in cruce manus suas, orbemque dimensus est; ut iam tunc ostenderet, ab ortu solis usque ad occasum, magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum sub alas suas eam venturum, signumque illud maximum atque sublime, frontibus suis suscepturum. Hoc ipsum videtur significasse Christum, Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autè dicebat, Iohan. 12.

Christus cur
maledictus in
lege?

6. Ratio.
Lib. 4. cap. 26

significans qua morte esset morturus: si, inquit, nō dubitatis, sed affirmantis est iuxta scripturarum consuetudinem et annotauit Athanas. lib. de incarnatione uerbi: Omnia traham non omnes, ait Aug. tractatu 53. in Ioannem. sed omnia ex quibus Princeps huius mundi eijcietur foras: vel omnia ut spectet ad integritatem creaturarum, id est, totum hominem animam & corpus & spiritum, nō ad uniuersitatem reulit hominum, inquit, Augustinus. Tertia expositio est omnia, id est, predestinata omnia ad salutem, vel omnium hominum genera pro generibus singulorum, non singulis generum. B. Leo ser. 8. de passione Domini citans hæc uerba Saluatoris nostri, pulcherrime commendat admirabilem potentiam crucis. Septimo, crucifigi uoluit secundum Athanasium, loco citato, ut in morte integrum corpus seruaret, & merito subduceretur ijs qui mysticum corpus Christi, id est, ecclesiam in partes scindere, id est, perturbare conarentur. Quod non fuisset significatum si decollatus ut S. Ioannes Baptistæ fuisset: ferme similem rationem reddit Lactantius dicens: In crucem subactus, ut integrum corpus eius conseruaretur, quem die tertio resurgere ab inferis oportebat. Suffixus itaque cum spiritum sponte deposuisset, necessarium Carnifices non putauerunt, ossa eius confringere, sicut mos eorum ferebat, sed tantummodo latus eius perforauerunt, sic integrum corpus patibulo detractum est, & sepulchro diligenter inclusum quæ omnia idcirco facta sunt, ne læsum ac diminutum corpus, ad resurgendum in habile redderetur. Octauo ideo crucifixus est, ut nos à cruciatu liberaret: sic B. Ephrem lib. de resurrectione & iudicio. ca. 2. Nono in cruce mortuus est pro nobis erudiendis, docuit enim nos in cruce, quam ardua fuerit eius charitas erga genus humanum, ut & nos redamaremus illum, qui talem nobis miseris exhibuit charitatem. O utinam huius dilectionis essemus memores, non adeo essemus tepidi in via mandatorum Dei. Decimo, In cruce moti uoluit, ut doceret ac cognosceremus quid sit unum peccatum, res tam inuisa Deo, habet & alias rationes D. Thom. 3. parte q. 46. art. 4. alio ordine digestas quibus prætermisissis, placuit nobis ex fonte veterum has assignasse.

Quam varijs modis Ecclesia crucis mysteria nobis inculcare conatur. CAP. XLVI.

QUONIAM inter omnia Dei beneficia, maxime crucis & præstantissimum est, quo nos omnes redemit, ac per quod salui facti sumus: Ideo mater Ecclesia sollicitè nobis inculpare nititur eius memoriam, & quo hoc fiat studiosius certos dies S. Cruci consecrauit. Hebdomadam

7. Ratio.

Lib. cap. 26.

8. Ratio.

9. Ratio.

10. Ratio.

dam in primis integram, in qua nil nisi beneficia crucis proponit; hebdomadam quæ apud nos sancta dicitur. Ruperrus lib. 5. diu. off. cap. 9. appellat hebdomadam maiorem. Chrysof. hom. 30. in Gen. appellat hebdomadâ magnam. Non, inquit, quod plures horæ in ea fiat, neque quod plures dies habeat. Est enim idem numerus in hac alijsque omnibus. Quare ergo illam uocamus magnâ? quia magna quædam & ineffabilia bona contigerunt nobis in illa. In illa enim solum est bellum diutinum, extincta mors, maledictio interempta, diaboli tyrannis dissoluta, uasa eius direpta. Deus hominibus reconciliatus est. Cælum penetrabile factum Angeli hominibus cuncti. Distantia coniuncta sunt, sepes sublata, fenestra remota, Deus pacis pacifica fecit omnia, quæ in cælis, & quæ in terris, & hac de causa, magnam hebdomadam uocamus: quia tantam nobis donorum multitudinem in illa largitus est Dominus. Et idcirco fideles & ieiunium intendunt, & uigilias, & pernoctationes sacras, & elemosynas faciunt ut hebdomadæ huic honorem habeant. Nam si dominus talia bona in illa nobis donauit, quomodo non & nos debemus quantum possumus reuerentiam & honorem ostendere? Enim uero & Reges ipsi declarant, quam uenerabiles illos dies habeant, mandantes, ut omnibus sint induciæ & feriæ, qui ciuilibus funguntur negotijs: claudendo fores iudiciorum, & auferendo omnes litium & contentionum species, quo magna tranquillitate ac quiete liceat ad spiritalia rectè perficienda festinare. Et hoc non solum, sed & aliam libertatem, ostendunt, habitâtes enim in carceribus à uinculis soluant, & pro humano uirili dominum suum imitantur. Quia sicut ipse graui nos peccatorum carcere exoluit, & innumere bonis frui fecit: eodem modo & nobis faciendum est, ut simus imitatores misericordiæ Domini Dei nostri. Hæc Chrysostomus. Deinde quod tum temporis fuerit consuetudinis ut exponeretur populo mysterium crucis Christi, patet ex eodem hom. 88. in Mathæum, non procul à principio. Deinde Apostoli non contenti hac hebdomada qua annua crucis & passionis memoria ageretur, instituerunt etiam 4. & 6. feriam per totum annum ieiunandum, in memoriam crucis Christi. Huius institutionis meminit canon. 69. Apostolorum. Item lib. 5. Const. apostolicarum cap. 16. & lib. 7. cap. 24. Eadem habet S. Ignatius epistola ad Philip. Orig. hom. 10. in Leuiticū. Epiph. hæresi 75. Tripartita historia refert Theodosium Imperatorem iuniorem ieiunasse 4. & 6. ferijs studio Christianissimi fuisse rum ieiunium Catholicorum, & nō solum Græcorum, uerum & Latinorum, testatur Aug. Epistola 86. sub signem. Item Leo sermone primo, de ieiunio

Hebdomada crucis quare magna?

Honor impensius huic hebdomadæ.

Feria 4. & 5. olim ieiunabantur.

Lib. 11. c. 17.

decimi mensis. Nunc quidem vix vestigium huius rei existit, nisi apud religiosos quosdam, quibus ex prescripto regulæ indicitur ieiunium dici veneris: feria 4. verò, est abstinentia à carnibus, apud eosdem Sathan vero per suos ministros, Gentiles atque Iudæos adeò vesanijs, vt loca mysterijs salutis nostræ sacrata, ferre non potuerint: Nam secundum Hieronymum Epistola ad Paulinum, ac teste Paulino, Adriano Imperator existimasse fidem Christianam, loci iniuria perempturum, in monte Caluarie simulachrum Veneris collocavit, Bethlæemiticum præsepium, Adonidis spurcissimi in Amasij, phano, polluit: In loco vero resurrectionis Domine, Iouis aram constituit, vt prorsus nascens Ecclesie Christi, infantiam, in ijs locis idola exaltando, in quibus caput, ecclesie, Christus, præcipua salutis nostræ mysteria esset operatus; extingueret. Et qui loca ipsa sustinere non valebant, nisi prophanata, profecto nec in cruce Christi abolenda isti impij negligentes fuissent, si extare vidissent, imò in minimas particulas excisam dispersissent, aut Vulcano tradidissent, nisi crucifixus, signum gloriæ suæ, & victoriæ vexillum, terræ sinibus abscondisset. Cum enim post centum octuaginta vel circiter annos, Adriano succederet Constantinus, ter sibi figura crucis mirabili Dei operatione apparuit, & vox cælitus lapsa intonuit, dicens: Constantine, in hoc signo vinces aduersarium tuum Maxentium, teste Ioanne Damasco & Nicephoro. Qui protinus imperiali iussu, fieri præcepit tres similes cruces, quibus hæc indidit nomina, Iesus, Christus, Vincit. Cui autem nomen Iesus impressit; constituit Constantinopoli super arcum suum triumphalem. Alteram, nomen, Christus, indidit; in loco ædificatori collocavit, vbi postmodum Porphyreticam columnam statuit, secundum Nicephorum, hanc statuâ ex ære constatam, deinde Roma Constantinopolim trãstulit, quam nouam Romam esse volebat, teste Theodoro. Et Tripart. histor. Tenebat autem statua illa manu dextera, prægrande aureum malum, cui crux de-
 super infixâ, hanc transeuntibus inscriptionem ostendebat: Tibi Christe Deus, hanc urbem commendo. Tertiam quam dixit, victoriam, in foro panario erexit, quæ pluribus confudit miraculis, eodem teste. Atq; vt crucis memoria, eiusq; cultus apud milites remaneret, vniuersa arma crucis signo decoravit, teste hist. Tripart. Cumq; Maxentius vexillũ crucis signo decoratũ, spiculis ac sagittis impetere præcepisset, quidam mericulofus illud deferens, alteri deportandum tradidit, & mox ictus interiit, qui autem vexillum, crucis effigie insignitum, gestabat; illæus vbique euasit, secundum Niceph.
 Lib. 9. cap. 9. Cum autem Constantinus teste Eusebio non procul à ponte

Epist. 11. quæ est ad Severũ Sulpitium. Loca Domini prophanata, Bethlehem & Caluarie.

Crucis signum Constantino apparuit. Lib. 3. de cultu imaginum. Lib. 7. ca. 30. Tres cruces Constantini. Eiusdem lib. cap. 47. Lib. 1. Eccles. histor. cap. 19. Lib. 6. cap. 1. Ibidẽ cap. 49. Et lib. 8. ca. 4. Lib. 7. ca. 32. Lib. 1. cap. 4. necnon lib. 2. cap. 18. L. b. 7. ca. 2.

Lib. 9. cap. 9.

inulio castra posuisset, ecce subito velut vi diuina correptus Maxentius obuius, sequentibus militibus præcurrit armatus: Iusserat autem nauibus ad decipulam compositis, fluuium sterni, & superpositis pōtib; exaquari. vt ergo ipse eques, operis sui oblitus, cum paucis aggressus est pontem; subsidere naues, & in profundum demeris, totius belli futuri, cædes vnus nefandi capitis sui diremit interitu, atque impollutam pij principis dexteram (quod obnixè rogauerat) à cruore ciuili præseruauit. Quæ omnia summa admiratione digna, instigârunt, & quasi calcar præbuerunt Helenæ, matri Cōstantini imperatoris, vt circa annum Domini 225. Hierosolymis, crucem dominicam, studiosimè requireret. Quæ res cum omnũ memoriæ excidisset, loci passionis duratæ primitus certior fieri studuit, deinde muneribus, tum minis, quosdam à secretis Iudæorũ constitutos, coëgit ostendere signum sacri pignoris; quod squaloribus carceris exhaustus tandem demonstrauit Iudas, & tam stupendæ inuentionis prodigijs lætificatus, factus est Christianus, & Cyriacus appellatus, teste Platina in vita Eusebij papæ. Referatis itaque terræ sinibus abdita crucis arcana paruerunt, quemadmodum docet Theodoretus, Et Rufinus Tripart. histor. lib. 8. ca. 18. Ac Nicepho. Regina aurem anxij fluctuans cogitationibus, quæ illarum trium, crux Christi esset censenda; resuscitatio mortui ad sepulturam delati, crucem prodidit Dominicam: non enim facillè discerni potuerunt, quod latrones etiam clauis cruci fuissent affixi, secundum sententiam D Gregor. Tum mox ibi consecrabatur condita in passionis loco basilica, quæ auratis choruscâ laquearibus, & aureis ornata altaribus arcano sacrario crucem seruabat repositam, teste Paulino, Epistola præmissa. Insuper & vniuersa loca, vbi nostræ salutis mysteria, Christus celebrauerat: Helena expurgauit, & sacris ædificijs adornauit, dempto, quod in monte Oliueti, vbi Dominus ascendit; terra nullam structuram aut tectum, tum temporis admittere passâ sit, sicque locus ille basilica cinctus & inclusus, semper in suo cespite viuens, impressam diuinorum pedum effigiem, cunctis morantibus adorandam; in calcato puluere retinet; vt non frustra dictum sit, A dorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius. Psalm. 132. Hanc salutariferam crucis inuentionem sollenniter celebrandam instituit Eusebius papa, penultimus martyr, à D. Petro, & in ordine pontificum, tricesimus secundus; vt indicatur Epistola eius tertia, quæ etiam allegatur de consecrat. dist. 3. cap. Crucis. Nec curiosius scrutandum est, quare festum crucis celebreretur, qua Dominus dehonestatus, & non festum non asina celiæ, in qua fuit honoratus, quoniam laus Domino in asina deprom-

Maxentius mi-
seri perij.

Inuẽtio sanctæ
Crucis.

Lib. 1. histor.
Eccles. ca. 18.
Lib. 10. cap.
7. & 8.

Lib. 8. cap. 29.
Larones cruci
clauis affixi.
Lib. 18. Mo-
ral. cap. 23.

Psalm. 132.

Festum crucis
non asina ce-
liæ, in qua fuit honoratus, quoniam laus Domino in asina

deprom-

Lib. 8. ca. 29.

Ex 50.

Exaltatio
crucis.

Lib. 4. de ge-
stis Longo-
bardorum.

Lib. 4. ca. 2. 1.

Miraculum in
porta factum.

Lib. 18. de ge-
stis Roman.

Lib. 1. Anna-
lum ca. 6 3 3.
Cap. 11. sexta
etatis.

deprompta, fuit mundana, quæ nulli debet esse curæ, sed in cruce celebrata sunt nostræ redemptionis mysteria. De exaltatione autem, legere est apud Nicephor. Cum enim Cosdroës rex Persarum, traiecit Iordane, inuasisset omnem ferè terram sanctam, & occupata Hierosolyma; pretiosum, & viuificum lignum, abduxisset in Persidem; ædificauit Phannum quemadmodum habet Paulus diaconus, Et Ammonius qui adserit ipsum confedisse in throno, magnificentissimè in Phano illo extracto, collocato sanctæ crucis vexillo à latere, velut regni collega. In quod cum per multa bellorum discrimina erupisset Heraclius, inquisisset que, an salutis lignum adorare vellet, quod sic honoraret; abnuendo, fugam sibi parauit; & Medasem filium minore regni successorem, instituit; sed huius contumeliæ sibi illatæ, Sinocius, filius maior natu, impatiens; patri simul & fratri necem machinatur, quàm paulò post, utriusque, ex fuga retracto attulit, regnumque ab Heraclio quibusdam acceptis conditionibus, impetrauit; Quarum ea prima fuit vt crucem Christi restitueret, sicque post 14. annos crux redacta est. Chronica Martiniana commemorant, quod dum Heraclius crucem illinc referret Hierusalem, regio cultu ornatus, per portam qua Christus baiulans sibi crucem, fuerat eductus; ostia repente vtrò clausa sunt, quod cernens pius Imperator, regalibus ornamentis depositis, ac cinere & cilicio humiliatus; meruit vt denuò reuerato aditu, miraculosus patret transiret. Verùm post aliquor annos, irruentibus, & graffantibus, in Palestina Sarracenis & Mahumetistis, vexillum crucis transtulit Constantinopolim, vt habet Paulus diaconus Jacobus Meyerus. Et Ado Episcopus Viënnensis in Chanicis, qui etiam commemorat istinc postea Romam fuisse aduectam, nam Sergium Papam, dicit, capsam argenteam in fabricatio D. Petri, quæ in angulo diu latuerat aperuisse, ibique inuenisse crucem dominicam, quæ ex illo deinceps tempore singulis annis, in basilica sancti Saluatoris, die exaltationis eius omnibus fidelibus exhibetur osculanda, & adoranda.

De Adoratione crucis. CAPVT XLVII.

Duplici ratio-
ne cruce adora-
nda.

HÆC tamen crux, in qua Christus nostram salutem in medio terræ operatus est; duplici ratione est adoranda: priori, quia obtutibus mētis nostræ, representat ipsum in cruce expāsum: posteriori, quia per ipsum crucifixū, eiusque immediatum contactum, sanctificata fuit. Prior ratio est imaginis, altera reliquiarum: vtraque tamen ratione, siue eam contempleris, sub ratione imaginis, siue vt reliquiarum ratione subit, adoratur prorsus eadem adoratione, qua ipse cruci.

crucifixus, nec est ei tribuendus aliquis specialis cultus dulcis, aut hyperdulcis, quia eodem honore prosequimur tam regem nudatum, quàm regiam purpura decoratum, nec minus etiam eius imaginem, secundum Thomam. Istud scitis manifestat sacrosancta Ecclesia ex cap. 6. Epistolæ ad Galatas, quando canit, Nos autem gloriari oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, in quo, Christo, est salus, non, in qua, est salus. Et iterum alibi, O crux aue spes vnica, vbi non salutamus proprie lignum, sed potius ipsum in ligno suspensum, vel totam illam actionem potius quæ in, & cum cruce facta est: neque enim proprius sermo est, sicut nec iste, Benedicite montes & colles Domino. Et, Laudate Dominum Sol & Luna. ite: Cæli euarrant gloriam Dei. Meromonicus enim perinde personat, atque dicitur: Cæli enarrant gloriam Dei, per me mirabilia eius opera contemplantem. Huic cōsentanea est Ambrosii sententia, quando dicit, Non lignum, sed Rex cælorum adoratur in ligno. Et Euthy. Necnon Petrus Cluniacensis Abbas, idem comprobant. Discrimen nihilominus haud exiguum cognoscit Ioannes Damasc. inter crucem Christi, in qua ipse pependit, & cæteras quæ ex auro, argento, alijsque rebus fabricantur, quæ tactu sacri corporis non sunt consecrata, quare si contingat eas dissolui aut frangi, non sunt adorandæ: Ipsa verò crux in qua Christus se hostiam obtulit patri gratissimam; sanctificata, à tactu sacri corporis & sanguinis; etiam in minutissimis partibus, post dissolutionem est adoranda; quemadmodum & clauis, lancea, sepulchrum, & similia, tactu sacri corporis factata, teste Bernardo. Horum autem figura in alia materia, quod imaginem Christi instar crucis, non representent; non est adoranda, secundum Thom. Hæc clarissimè docet Leontius Episcopus Neopoleos Cypriæ lib. 5. Apologiæ de imaginibus, & allegatur Actio 4. Concilij Niceni secundi. Quatenus, inquit, duo ligna crucis colligata sunt, Typum quidem adoro propter Christum, qui in eo crucifixus est: cum verò fuerint dissoluta abs se, abijcio, & exuro quoque, & quemadmodum qui mandarum Imperatoris suscipit, illius sigillum osculando, non ipsam ceram, aut characterem, aut plumbum veneratur, verum Imperatori ipsi adorationem & cultum exhibet: Ita quoque Christianorum filij, typum crucis adorantes, non naturam ligni adoramus, sed sigillum, auiulum, & characterem, Christum ipsum aspicientes: per hoc eum qui crucifixus est, salutamus & adoramus. Et quemadmodum genuini filij, peregrinante longo tempore patre, ingenti amore erga eum affecti, quicquid illius in domo viderint, siue baculum, siue sedem, siue chlamidem,

3. part. quest.
25. art. 4.

Lib. de obitu
Theodosii.
Panoplia parte
2. titulo 19.
Lib. 1. epist. 2.
contra Petro-
brusianos &
Henricianos.
Lib. 4. orihod.
fidei, c. 12.
Differētia non
modica est in-
ter crucē Chri-
sti ac eius
imaginem.
Ser. 5. in Na-
tali Domini.
3. parte quest.
25. art. 4. ad
solutionem 3.
Similitudo
Leontij.

Alia eiusdem
similitudo.

hæc in-

hæc inquam, omnia cum lachrymis atrestantes, amplexantur; non illa honorantes, sed patrem desiderantes & venerantes: sic & nos fideles omnes, crucem Christi, tanquam vitam adoramus, sedem verò, vel cubile illius, ter sanctum sepulchrum, præsep̄ autem & Bethleem, reliquæque illius habitacula, vt domum, sic Apostolos eius, beatosque Martyres, & reliquos sanctos, veluti amicos illius colimus, Ita Syon, tãquam illius ciuitatē, Nazareth verò, tanquã illius patriam, amplectimur. Non aliter etiam, Iordanem, quã diuinum illius lauacrum reueremur, magno & inexplicabili amore, vbi resedit, vbi apparuit, aut quod terigit, aut omninò obumbravit, tanquam Dei locum colimus & adoramus, non ipsam regionem aut lapides venerantes, sed illum qui in illis conuersatus est, quiq̄ nos ab errore liberauit, Christum dominum Deum nostrum. Hinc etiam propter Christum, Christi que passiones, passim in Ecclesijs, in domibus, in foro, in picturis, in sindonibus, in promptuarijs, in vestibus, omnibus denique in locis, hanc figuram ponimus, quò continuo contemplantibus nobis, hæc in mentem veniant, vt non obliuiscamur donum Dei nostri.

De modernis crucis Christi inimicis.

CAPVT XLVIII.

Lib. expositio- nis symboli.

Lib. 1. Instit.

Christ. ca. 1. I.

sect. 7.

Hæreticorum

peruersitas.

Ad Philip. 2.

Ad Galat. 2.

Diabolus ti- mes crucē, quã

hæreticus con- uenit.

Lib. 3. cap. 3.

Lib. 6. cap. 1.

Lib. 3. Diabo-

lorum cap. 7.

HANC crucis adorationem, non solum non permittunt Brentius, & Caluinus ceteriq̄ hæretici, verum etiam cruci Domini, omnem quam possunt contumeliam inferunt, & tanquam porci, rosas conculcant, dissipant, destruunt, & prorsus eliminant. Eheu quanto cordis merore, quantoque lachrymarum profluvio, defleret Paulus exuuis corporis mortalis exurus, nobiscū iam constitutus, istos grafsatores, si illos deplanxerit inimicos crucis Christi, qui carnis illecebris subacti, sibi ventrem, Deum subrogassent! Profecto omni gloria dignam Paulus indicauit crucem dominicam, quando non in alio quã in ipsa gloriari, præcepit. Sanctus quoque Polycarpus, Apostolorum discipulus Epistola ad Philppen. pronuntiat huiusmodi crucis amulos ad diabolum pertinere, eoq̄ peiores existere phreneticos spiritus, qui imaginem crucis infringant ac demoliantur, secundum Ignarium, Ioannis Evangelistæ discipulum, Epistola iisdem Philppen. scripta, cum diabolus expansecat crucis trophæum, cuiusque virtute in fugam conuertatur, quemadmodum luce meridiana clarius liquet de Iuliano Apostata, teste Theodoro Tripartita historia, & D. Gregor. qui signaculo crucis semuniens, voluit in templo, idolis cõsecrato, pernoctare; tandem

dæmones intempestæ noctis silentio, ibi prodeuntes, ad conferendum, quibus technis inescarent homines, conspexerunt istum in angulo trepidantem, & clamantes, Vas vacuum, sed signatum, quasi diuina virtute profligati, & præsentia crucis confusi, disparuerunt. Quanto verò terrore sit dæmonibus hoc signum, sciet qui viderit, ait Lactant. quatenus adiurati per Christum, de corporibus quæ obsederant, fugiant. Nam sicut ipse, cū inter homines ageret, vniuersos dæmones verbo fugabat, hominumq̄; mentes emotas, & malis incurfibus furias, in sensus pristinos reponebat: ita nunc sectatores eius, eosdem spiritus inquinatos, de hominibus & nomine magistri sui, & signo passionis excludunt. Cuius rei non difficilis est probatio. Nam cum dijs suis immolant, si assistat aliquis signatam frontem gerens, sacra nullo modo litant, Nec responsa potest consultus reddere vates. Et hæc sæpe causa præcipua iustitiam persequendi malis regibus fuit. Cū enim quidam ministrorum nostri sacrificantibus dominis assiste- rent, imposito frontibus signo, deos illorum fugauerunt, ne possent in visceribus hostiarū futura depingere. Quod cū intelligerent aruspices, instigantibus iisdem dæmonibus, quibus prosecrarant, conquerentes, profanos homines sacris in-teresse, adegerunt principes suos in furorem, vt expugnarent Dei templum, seque vero sacrilegio contaminarent, quod grauissimis persequentium pœnis expiaretur. Nec tamen ex hoc ipso cæci homines intelligere possunt: vt hanc esse veram religionem, cui ad vincendum tanta vis inest: aut illam falsam, quæ subsistere aut congregari non potest. Sed aiunt, hoc, Deos non metu, verum odio facere, quasi quisquam possit odisse nisi eum, qui aut noceat, aut possit nocere: imò verò congruens Maiestati fuit, vt eos quos oderant, præsentibus pœnis afficerent potius quam fugerent. Sed quoniam neque accedere ad eos possunt: in quibus caelestem notam vident: nec ijs nocere, quos signum immortale munierit, tanquam inexpugnabilis murus. Necessè est enim hanc veram esse religionem, quæ & rationem dæmonum nouit, & astutiam intelligit, & vim retundit, & eos spiritualibus armis domitos & subactos cedere sibi cogit. De cuius virtute in dæmones præclare philosophatur Athanasius: Signo crucis, inquit, omnia magica compescuntur, maleficia inefficacia fiunt, idola vniuersa destruntur, omnis irrationabilis voluptas conquiescit, quilibet è terra ad cælos suspicit. Solo signo crucis homo vrens, dolos dæmonum à se propellit. Veniat qui istorum dictorum experimentum capere velit, & in ipsis præstigijs dæmonum, & imposturis variciorum, & in miraculis maneat: vtatur signo crucis ab ipsis derisio, nomenque Christi

Efficacia crucis Christi.

Lib. 4. ca. 27.

Virtus crucis Christi in dæmonibus.

Ob S. signum crucis Christi siiani persequebantur.

De cruce loquitur.

De humanitate verbi, corporali eius aduentu.

L. inuocet.

inuocer: & videbit quomodo eius rei metu demones fugiant, uaticinia conquiescant, magiæ & ueneficia faceant. Refert Gregor. Nazian. cum in magno, Iulianus, tremore ac horrore, ne à dæmonibus discerperetur: quamuis deserta ac prodita religione Christi, solo signo crucis, dæmones illos fugauit. Chrysoctomum certè nullo modo præterire debeo, qui cum alias sæpè crucis, & huius signi beneficia prædiceret, tum peculiari etiam oratione in illius honorem elucubrata, laudes eius effert. Crucem itaque ille, inter alias laudes sic effert. Cruz contra dæmones trophæum, portus inter uadas periclitantium, & spes Christianorum. Et rursus: Reges, inquit, postis diadematis crucem suscipiunt mortis symbolum, in purpura crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in mensa sacra crux, & in toto orbe crux, & super solem fulget crux, Habet etiam Sophronius Hierosolymitanus, Episcopus annis iam lapsis circiter mille, de adoranda cruce & eius uirtute, homiliam. In qua eam Christianorum tutelarem, ac fidissimam custodem, & uniuersorum ex aduerso occurrentium insultuum potissimam profigaricem nominat. Et Cyrillus, Lignum, inquit, crucis nos inducit ad recordationem omnis uirtutis, & nos pretiosi ligni crucem facere in memoriam omnis boni. Atque ista multaq; alia quæ prætermitto à patribus facta & dicta sunt de uirtute S. Crucis in dæmones. Ac de cruce quidem, signoq; quod frequenti manus impressione in frontibus Christianorum pingitur, sensisse Ezechielem arbitror, cum eos solos seruandos diceret, qui signum Tau in fronte gererent: quod quanti faciat consensus eorum qui per uerbum Apostolorum in Christum crediderunt, ex subiectis testimonijs palam est. Exordium itaque mihi huius probationis à Cypriano martyre ducetur: qui dum confessores partim ad Constantiã, ac martyria generose obeunda hortatur: partim laudat, quod sustinuerunt fortiter sustinuisse, his deinceps uerbis utitur. Neque ad fustes Christianum corpus expauit: cuius est spes omnis in ligno. Sacramentum salutis suæ Christi seruus agnouit, redemptus ligno ad uitam æternam, ligno prouectus est ad coronam. Idem alio in loco: Ozias, inquit, lepræ uarietate in fronte maculatus est, ea parte notatus, offenso Domino, ubi signatur, qui Dominum promerentur. Et Origenes: Tanta, inquit, est vis crucis, ut si ante oculos ponatur, & in mète fideliter retineatur, ita ut in ipsam mortem Christi intentis oculis mentis aspiciat, nulla concupiscentia, nulla libido, nulla superare possit inuidia, sed continuo ad eius præsentiam torus ille, quem supra enumerauimus, peccati & carnis fugatur exercitus. Tertullianus uerò cum mul-

Oratione 2. in Iulian.

Homil. quod Christus sit Deus.

Lib. 6. contra Iulianum.

De cruce in fronte signanda.

Lib. 3. epist. 25. & uir.

Li. 7. epist. 12. & ad Inbaianum.

Li. 6. in epist. ad Rom. & in Psalms. 38.

De corona militis.

tos Ecclesiæ ritus, non scriptura, sed consuetudine in Ecclesiam receptos recensuisset, huius signationis consuetudinem tam uisitatam scribit, ut omnes Christianorum actiones ac cogitationes præiret, & quasi consecraret, ostenditq; ab Ethnicis, Christianis obiectum, quod crucis essent religiofi. Basilium uerò eandem, quam Tertul. quæstionem agitans, etiam multa ostendit tradita, non scripta, æqua tamen reuerentia seruanda: inter alias Apostolicas traditiones signandi hunc uicem, quasi omnium uulgatissimum in hæc uerba recenset: Yreus, quod primum & communissimū est, primam mentionem facit: signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum, signare quis scripto docuit? Cornelius martyr Romanus Episcopus, non alia magis de causa scribit Deum permississe, Nouatum in scdam illam hæresim labi, quam quod signaculum crucis ac chrisma, in periculo uitæ baptismo permissus, ac ita Spiritum sanctum postea non accepisset. Sic & Chrysoct. denuo signum hoc in fronte fidelium ponendum demonstrat his uerbis: Crux in fronte nostra, quasi in columna quotidie figuratur, sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cænis fulget. Hæretici itaque nostri temporis, qui in hunc morem cruce signandi inuehantur, Ethnicos & planè Atheos se ostendunt ac sine fronte, id est, impudentissimos, qui eam cruce muniri non patiuntur. Quare quantumuis hunc usum superstitiosum & arguant, & testimonium eorum, qui per uerbum Apostolorum in Christum crediderunt, Ecclesiæ auferre conentur: Audient tamen uelint nolint contra hanc suam impudentiam ab Augustino uerissimum & certissimum testimonium. Insulter, inquit, ille paganus crucifixio Christo: uideam ego in frontibus regum crucem Christi. Quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius agroto, qui deridet medicamentum suum. Crux illa signum est humilitatis: ille autem superbia nimia non agnoscit, unde sanetur tumor animæ suæ: si autem ego agnosco, in uia ambulo: vsq; adeo de cruce non erubescit, ut non in occulto loco habeat crucem Christi, sed in fronte porrem. Multa sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam sicut nostris ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia uerò fronte erubescit, ille qui dixit: Qui me erubescit coram hominibus, erubescam eum corâ patre meo, qui in cælis est, ipsam ignominiam quodâmodo, & quâ pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominè insultare impudenti, & dicere, frontem non habet. Quid est frontem non habet? Impudens est: non habeat nudam frontem, regat eam crux Domini mei. Ex his uetustissimis patrum testimonijs constat, quod uisita-

In Apologes.

Lib. de SS. cap. 27.

Eus. lib. 6. Eccles. histor. cap. 43.

Homil. quod Christus sit Deus.

In Psal. 147. ad uersum: In uia hac qua ingrediebar.

Luc. 9.

eissimus, siquidem fuit, apud Christianos, hic, crucis imaginem frontibus imprimendi, ritus; vt patet Ezechielis 9. & Apocal. 7. Transi, inquit, per mediam ciuitatem, in medio Hierusalem, & signa Tau super frontes virorum gemerium & dolentium. & sequitur: Omnem autem super quem videris Tau, ne occidas, reliquis non parcat oculus tuus. Hæc est vltima litera alphabeti Hebraici, quæ crucis similitudinem gerit apud Samaritanos, teste Hieronymo. Et Gregor. alioquin, litera Tau, qua hodie vtuntur sanctæ linguæ studiosi, non habet imaginem crucis, sed alphabetum, seu potius syllabarium Chaldaicum, ipsissimam crucis imaginem præ se ferre cognoscitur. Similiter & Græcorum T magnum crucis affinitatem habet, quo Aug. Item Ambros. magnum inteligit mysterium: Elegit, inquit, Gedeon trecentos viros ad prelium, Iudicum sexto, vt ostenderet non in numero multitudinis, sed in sacramento crucis ab incursu inimicorum liberandum mundum: Trecenti enim in Græca Tau similitudinem crucis ostendunt, Quam Moyses expansis brachijs exprimens gloriosum ruit de hoste triumphum. Quare merito reges inhihent iam aliquem reum in cruce suspensum, licet creberrimus vsus, hoc obtinuerit apud patres veteris testamenti, propter reuerentiam, quam cruci Christi debemus, qua etiam cauetur Codice titulo, vt nemini liceat signum Saluatoris humi insculpere: Lege, Cum sit nobis, vbi sic habetur, Cum sit nobis diligens cura per omnia superni numinis religionem tueri signum Saluatoris Christi nemini liceat vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positus insculpere, vel pingere, sed vbiunque reperitur, tolli; granissima poena eum qui contrarium statuti nostris tentauerit. Scilicet imperamus. Et Constantinus tabulam cui crux insculpta erat, de terra leuari fecit, teste Paulo Diac. Fieri autem consuevit tribus digitis ad significandum sanctæ Trinitatis mysterium, quæ per Christum operata est nostram salutem, teste D. Innocentio, qui ducti à fronte vsque ad vmbilicum, significant Christi de cælis descensum, hominẽque effectum: cuius causa exprimitur, quando iidem trahuntur à sinistra ad dexteram, ad insinuadum, Christum nos liberaffe, ouesq; ex hoc die effecisse; sed per crucem acerbam. Hinc Augustinus dicit: quatuor crucis cornua significare Christum omnia ad se traxisse mundi climata. Vel etiam eminentior crucis portio, docet æternam retributionem sedula mentis cogitatione ruminandam, secundum Augustinum. Inferior carnem esse domandem, qui non baiulat crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Transuersa ligna, vbi manus sunt; hilaritatem operum præterdunt. Vel etiam superior pars, charita-

iii

tis significat ardorem: Decliuor verò atque proterius, perferentiam, eodem teste. Hanc profectò crucis imaginem D. Hieronymus & Tertullianus ad omnem aditum, exitum, vestitum, calceam, lauachra, mensas, cubilia & sedilia, dicunt Christianos consueuisse fronti imprimere. Hæc quoque signo saluari omnis cibus: est benedicendus, quia Gregor. commemorat quandam virginem diabolum cum lactuca deglutisse, quod eam signo crucis non benedixisset: Omnia namque cruce Christi sanctificantur, secundum Aug. Imò nec massa farina in furnum mittebatur, nisi incisione superioris faciei crucis imaginem ostenderet educta, secundum Gregorium: Pari modo, antequam sitibundi poculum ori apponamus, cruce Christi ipsum signare debemus, quemadmodum docet Theodoretus. Quin & trabes atque fenestras, legimus crucis imagine, tempore Chrysofomi fuisse insignitas, qui & pecuniariam eumque in signem de cruce sancta habet sermone, necnon agonizantibus simulachrum crucis præsentari, apud ponique confuevit, ante Augustiniana tempora, vt liquet ex libro de visitatione infirmorum. Solent etiam Christi fideles crucis imaginem parietibus lectuli affigere, quemadmodum mirabili patet exemplo, & stupendo miraculo (quod habetur Act. 4. concilij secundi Niceni) desumpto ex sermone D. Athanasij Episcopi Alexandrini quia in Berito ciuitate Tyro & Sydoni finitima, quidam Christianicola ædiculam inhabitauit propè synagogam Iudæorum constitutam, qui ex aduerso lectuli imaginem crucifixi Domini nostri posuerat; Contigit autem Christianum istum, maiores ædes quærere, quas eum in alio ciuitatis loco inuenisset, & supellectilem vniuersam transtulisset, obliuione & diuina dispensatione, imaginem reliquit, Iudæus autem loci commoditate captus, ædiculam illam conduxit, non aduertens ibi imaginem affixam: Quodam autem die cum quosdam gentilium ad prandium inuitasset, contigit quendam cõuiuarem sublati oculis imaginem Christi aspiceret, qui a speris verbis inuitanti insultauit, sed ipse purgauit seipsum, afferens quòd nunquam eam vidisset. Postquam autem egressus esset, hominẽ apud principem sacerdotum transgressionis accusauit, qui concito gradu, magnoque strepitu properarunt ad domum, confestim imaginem Domini deprehendunt, Iudæum quidem extra synagogam eijciunt, imaginem verò detrahunt dicentes, Quemadmodum patres nostri illaferunt illi, ita & nos faciamus, & expuere ceperunt in faciem imaginis crucifixi, aduertunt deinde; Audiuimus patres nostros, pedes, manusq; eius clavis perfodisse, quid obstat, quo minus idem tentemus? propterea pedes manusque clavis ferreis transfarunt. Deinde

L 3

infano

Crucis bra-
 chus quid signi-
 ficent?

Tract. 1. 8. in
 Ioan. & serm.
 19. de sanctis.
 Epist. ad Eua-
 stoch.

Lib. de coroad
 militis.

Lib. 1. dialog.
 cap. 3.

Omnibus sig-
 num crucis est
 pramissum.

Serm. 19. de
 sanctis, et ser.

181. cap. 3.
 de temp.

Lib. 1. dialog.
 cap. 11.

Athanasij Episcopi
 Alexandrini quia in Berito ciuitate Tyro
 & Sydoni finitima, quidam Christianicola ædiculam inhabitauit propè synagogam Iudæorum constitutam, qui ex aduerso lectuli imaginem crucifixi Domini nostri posuerat; Contigit autem Christianum istum, maiores ædes quærere, quas eum in alio ciuitatis loco inuenisset, & supellectilem vniuersam transtulisset, obliuione & diuina dispensatione, imaginem reliquit, Iudæus autem loci commoditate captus, ædiculam illam conduxit, non aduertens ibi imaginem affixam: Quodam autem die cum quosdam gentilium ad prandium inuitasset, contigit quendam cõuiuarem sublati oculis imaginem Christi aspiceret, qui a speris verbis inuitanti insultauit, sed ipse purgauit seipsum, afferens quòd nunquam eam vidisset. Postquam autem egressus esset, hominẽ apud principem sacerdotum transgressionis accusauit, qui concito gradu, magnoque strepitu properarunt ad domum, confestim imaginem Domini deprehendunt, Iudæum quidem extra synagogam eijciunt, imaginem verò detrahunt dicentes, Quemadmodum patres nostri illaferunt illi, ita & nos faciamus, & expuere ceperunt in faciem imaginis crucifixi, aduertunt deinde; Audiuimus patres nostros, pedes, manusq; eius clavis perfodisse, quid obstat, quo minus idem tentemus? propterea pedes manusque clavis ferreis transfarunt. Deinde

Homil. 55. sup.
 per Matth.

Cap. 3.

Infirmis ob-
 tribus cruce
 est affigenda.

Tomo 4.

Memorabile
 exemplum.

Infano ore clamitant, quod aceto & felle potatus fuisset, & patribus hac infania esse persimiles voluerunt, & addunt: Innotuit quoque nobis, patres caput eius calamo percussisse, impleamus mensuram patrum nostrorum hac in parte, & caput domini in imagine cadere coeperunt. Tandem aiunt clarum est quod patres nostri lancea latus eius aperuerint, nihil a nobis omittatur, itaque vnus eorum lancea latus imaginis Dominicæ transfixit, ex quo protinus sanguinis & aque riuuli emanare coeperunt. Tunc dixerunt Principes sacerdotum, a deferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei, qui illic hydriam adhibuerunt, quæ absque vlla mora oppleta fuit. Tunc dixerunt ad inuicem, Christiani gloriantur suum Christum magnis choruscasse miraculis, vniuersaque morborum genera depulisse, deferamus istam hydriam ad synagogam, in quam confluere præcipiamus omnes malè habentes, quod si sanguis iste restituere pristino vigori non valuerit, ludibrio nobis erunt Christiani, si autem vera sunt, continuo sanabuntur, & quanquam maxima esset synagoga, non tamen capax erat superuenientium populorum, claudorum, cæcorum, leproforum, & cæterorum: Dum vnus paralyticus sanguine sacro perfusus, & aspergillo resperfus, alteri infirmo mirabilia Christi opera pandit, & magnis laudum præconijs extollit. Tunc principes sacerdotum & seniores crediderunt Christo, deplangentes obcæcaturæ mentis caliginem, & properantes ad Episcopum Christianorum in eadem vrbe se grauiter deliquisse, deplorabant, & confitebantur, humi pronoluti, quantam ignominiam imagini intulissent. Tum Episcopus sciscitabatur à quo profecta esset, & repertus prædictus Christianus asseruit, quod Nicodemus qui ad Christum nocte venerat, proprijs manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset, qui diem claudens extremum, eam reliquit Iacobo, Iacobus autem Zachæo, sicque per successiones temporū perdurauit in Hierusalem, vsque ad subuersionem Titi & Vespasiani: nam ante præmoniti Spiritu sancto Christiani transmigrarunt ad regnum Agrippæ, qui Romanis erat confederatus, quo omnia ad cultum religionis pertinentia aduexerunt, sicque hanc imaginem in hæreditatio à parentibus ex hac luce migrantibus possedi, his auditis Antistes fecit Iudæos erudiri in fide Christi, atque præmissis triduo ieiunio sacro baptismate abluit, qui suam synagogam fecerunt consecrari ecclesiam in honorem sancti Saluatoris. Nunc vero cum plena sint omnia sæcula horum exemplorum, impudētissimos se ostendunt hæretici dum se ipsos cōtra totam ecclesiam iudices obrudunt, & contra eam priuata auctoritate, hoc est nulla, sententiam ridicule pronunciant,

Joan. 3.

In inimicos
crucis Christi.

nunciant, spiritum sanctum in ore sanctorum patrum Ecclesie loquentem, mendacij arguētes: Aut potius, vt olim Centuriones, ignauos milites, turpissimam perpetuam ignominiam notam eis inuertes, exauctorarunt: sic isti, toti Christi exercitui, se sua auctoritate præponentes, atroci calamo armati, omnes patres pro crucis Christi honore certantes, quasi imbelles, & perfidos milites, conuicij ac mendacij lacerant ac cadūt. Quare ipsi potius viderint, quo maligno spiritu, ad ita male dicendum Catholica religioni fuerint instigati, furere enim apud pios & sobrios, & quasi violenti bacchari, & remulentos illos olim Iudæos, qui Christianos Christi mortem lugentes irridebant, imitari videntur. Si enim vere, credunt Christum pro peccatis nostris mortuum: cur Catholicorum pios affectus quibus de morte Christi dolore, apertis & accommodatis cæremonijs testantur, irrident? & tam odiosæ traducunt? Quod certè faciunt eodem, aut peiore sane spiritu, quam olim Michol, quæ pium Dauidem ridicule, vt ipsa existimauit, ante arcam saltantem contempsit. Cuius superbiam Deus ita vltus est, vt postea liberos non pareret. Verum istos grauior vindicta perculit, in quibus videmus tãtam totius virtutis pietatis, ac catholicæ fidei sterilitatem atque inopiam. Ego vero Deum Opt. Max. precor, vt tandem nos ex alto respiciat, & tantas aduersus venerandam eius crucem iniurias compescat. Nos enim multo iustiorum, quam olim Polycarpus exclamandi causam habemus: Bone Deus, in quæ nos tempora reseruasti? Quibus Euangelij, vt ipsi videntur, instauratores, omnem hunc cruce nos signandi vsum, alij superstitioni, alij magicæ, alij idololatriæ ascribunt: cruce quæ Christi Idolum appellare non erubescunt: nec quicquam interesse, Crucis signum digito fronti imprimas: an aërem eodem verberes. Ita nobis iam Christus rursus crucifigi, & perinde ac Iudæis & Gentibus, crux nobis scandalum & stultitia videretur. Et vereor ne hanc horrendam doctrinam, ac nefarium Germaniæ tuæ schisma, formidanda illa portenta in celo ad annum Christi millesimum quingentesimum primum præsignificarint: cum in Germania cruentæ cruces vestibus hominum horribiliter cælitus aspergerentur. Videntur certe mihi, cruces ille, totæ sanguine stillantes, in fausto quodam omine, plane prædixisse, Christum rursus crucifigendum, per virulentas & blasphemias eorum linguas, qui venerandum eius signum, idolum appellant: per impias denique eorum manus, qui calamo, igne, ferro, aqua, Christi cruces dilacerant & conterunt. Postea vero quam hoc schisma excreandum, longe lateque propagatum est, nonne ad annum Christi 1031. incredibili quodam horrore, figuræ

Socrates lib. 7.
cap. 16.2. Reg. 6.
1. Paral. 15.Euseb. lib. 5.
cap. 20.Hermannus
Schedel in cronica
nucis testatur.

Parsita crucis.

L. 4
crucis

crucis Christi spinæ coronæ, lanceæ, aliorumque passionis eius monumentorum sanguinæ in cælo apparuerunt? Quid hæc ostenta portendant, ipse non audeo quicquam pro certo affirmare, sed rem totam diuinæ providentiæ relinquo: tamen si eorum interpretatio non videtur à vero aberrare qui huiusmodi signa ad animos nostros ab omni impietate auertendos, & serias de vita emendanda cogitationes nobis iniiciendas diuinitus edita arbitrantur. Hic illorum quoque arxider mihi sententia, qui in his portentis Deum quasi viua voce significare existimant quam ei non placeat, furibunda hæc tremendæ crucis Tragedia: perinde ac si nihil interfit inter execrandam Iouis statuam & sacrum Christi trophæum. Vtinam, vtinam hi inimici crucis Christi huiusmodi miraculis diuinitus admoniti, Diui Pauli exemplo desinerent Christum in eius cruce imagine persequi. Vtinam vnde exierunt, illuc, id est, ad ouile Christi, amare cum Petro flentes redirent. Sed hæc facilius est optare, quam sperare, quam neque optare, neque sperare vnquam desinam, quando vixero, & illi quorû interest, ne ego optatis & spe mea frustratus fuero. Ad alterum enim horum Christiana inuitat charitas, ad alterum infinita Dei potentia & bonitas. Sed de his latius, circa huius primi præcepti finem. Et hæcenus quidem de suauissimi Christi reclinatorij virtute & cultu, quo dispensatio incarnationis adimpletum est, quod nolint velint hæretici, leuabit Dominus in nationes, & congregabit qui perierunt ex Israël? quo filius hominis reclinatus supinus iacuit, vt quæreret & saluum faceret quod perierat. Quod, inquit Basilius, profiteri possis esse crucem Domini nostri, à Christi, cuius gratia mundus iste crucifixus est sanctis, & ipsi mundo, quo etiam loco aperit operatoriam viam eius signi, vt qui ad salutem prouehendi essent, in vnum aggregarentur cælum à quatuor terræ alis. Crucis enim partes quadrifariam dispartuntur, ita quod vnaquæq; suo annutu simul quatuor spectet mundi partes; siue tandem vt hac significatione omnes mûdi partitiones per eas sanctæ crucis partes ad salutem recta dispensentur. Eam enim ob causam mors Domini per crucem peculiari ac præcipuo honore digna habetur, eaque antiquius nihil ducitur, aut quod ante lignæ istam crucem, altera quædam animo ac ratione intelligentiæ perceptibilis fuerit tori mundo, representans crucis imaginem, nimirum quatuor partibus vniuersæ mundi machinæ in medium coaptatis & confertis, inque medio efficaci eius virtute ad finem vsque quatuor partium mundi se protendente. Signo igitur hoc in sublime erecto, qui ex Israël disperierat, in vnum gregem cogentur, & dispersi Iuda & quatuor alis terræ aggregantur.

Quid in portentis crucis considerandum?

Primum votum auctoris.

Ita. 12.

In hunc Esaiæ locum.

Mors Christi ab crucem preiusta.

merabuntur. Leuato hoc signo virtutem obtinent abrogatiuam principatuum & potestatum, de quibus palam triumphum egit, expoliens eos in ligno, ac veluti vestimentum à se excutiens, quod quidem ipsi nobis derexerant, expoliavit principatus & potestates, & traxit confidenter, de illis triumpho palam celebrato, ligno crucis affixus. Hac induit ratione Paulus, qui vnus fuit ex perditis Israël, ac dispersis Iuda, simul atque intellexit signum in nationes ab Iesu eleuatum, ocius ad complexum crucis accurrat, dicēs: Mihi autem ablit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Hæcenus Basilius. Iam ratio ordinis postulat, vt de cultu & veneratione alterius reclinatorij Christi, scilicet ipsius gloriosissimi virginis Marię, in qua, per quam, & de qua, dispensatio incarnationis lacta est, dicamus.

De cultu gloriosa virginis.

CAPVT XLIX.

BIPATRIA diuisione secari cõsuevit adoratio duplicis, prior quæ communis omnibus tam terrigenis quam cæligenis creaturis applicatur, vt penultimus articulus ab isto nobis demonstrare potuit: Posterior dicitur specialis, quæ alio nomine vocatur Hyperdulia, quæ secundum Alexandrum de Hales, est honor admodum magnus, qui exhibetur creaturæ rationali excellenti, propter maiorem affinitatem, & quam habet ad Deum coniunctionem, sicut humanitati Christi, quando intelligitur caro humana aliqua imagine à diuinitate semota. Hæc eadem congruit beatæ virgini, quæ singularem dignitatis prærogatiuum obtinuit, quando Dei genitrix esse promeruit: Ipsa siquidem est de de quo sanctus Moyses pronunciauit, וְיָרֵךְ אֶתְּמַרְיָהוּ הַזֶּה Hu Ieschuphecha rosch, hoc est, ipsum tibi conterer caput. Cui propositioni, cum duæ præmittantur in textu Hebraico dictiones, quarum vna est issa, id est, mulier, quæ est femini generis, altera autem zerach, id est, semen, quæ est masculini generis; cui nõ inepta cõgruitate subnectitur pronomen hu, quod est quoque eiusdem generis, significans idem quod ipse apud Latinos, vt referatur ad zera: Si namque mulierem intelligere placuisset, non hu, sed, hi pronomen, in feminino genere constituisset, quanquam haud difficulter transitus fiat vnus literæ Iod ad Vau, cum sola longitudinis protractione distinguantur, vnde suspicio oriri possit incuria impressorum, vnam literam alterius loco positam nisi ipsum verbum ieschuphecha masculini generis dubium tolleret. Huic adistipulantur Septuaginta, qui sic habent, *διωτις ος ην*

Duplex dulia.

3. parte summa quæst. 30.

Genes. 1.

Sententia Genes 3. discutitur.

placet quibus, quos cum haud illibenter imitetur Hieronymus, verò simile est ipsum legisse hu, licet moderna exemplaria ferè habeant hi, vt ita legatur, Ipsa tibi conteret caput, Verùm ea mendosa esse, vel ex Hebraicis eius quæstionibus, cuiq; potest esse perspicuum. Nec alius pronomine hu significatur, quàm illa in quo benedicendæ erant omnes gentes. Si autem legatur ipsa, vt intelligatur de beata virgine, quemadmodum canit sacrosancta Ecclesia in celebri illa Antiphona, Hæc est præclarû vas, &c. vbi sequitur, quæ cõtriuuit caput serpentis, nullo modo hoc accipiendum est, quasi Maria diabolum vicerit, aut chirographum decreti abstulerit, absit enim vt tale quid puræ creaturæ, qualis est Maria, defera- mus; quia sicut non est creatrix, ita nec redemptrix vel salua- trix. Optimè tamen ita cantare consuevit Ecclesia, sed sensu, quem reperire licet apud August. & Bernar. quia pœna culpæ debet proportionari, & iuxta exigentiam delicti, debet esse plagarum modus. Si igitur vir cæciderit per fœminã, vt do- cetur 1. Tim. 1. æquum est, vt per fœminam vir iterum erigatur, & si per fœminæ corruptionem ingressus sit morbus, per fœminã integritatem incolumitas pristina restituarur, ipsaq; pro matre respondeat, eiusq; opprobrium auferat, atque patri pro matre satisfaciatur, sed per benedictum ventris sui fructum, quem optimi fratris indumentis, hoc est, munda- tissimo carnis humanæ velamento instar Rebeccæ patriar- chæ Isaac, hoc est Patri cælesti obtulit & præsentauit, teste Ambr. Item August. Atque adeo exaudita fuit pro filij oblati & sua reuerentia, vt pater cælestis nil nos habere voluerit, quod non per manus Marię transferit, secundum Bern. Ad quod significandum fida relatione, Rupertus, insignis ille Tuuientis Abbas, commemorat exploratum, quod mulier & si non semper actu, tamen semper potestate conterat caput serpentis, nam si nuda mulieris planta, dentem serpentis præuenerit, & viuacissimum eius caput, vel leuiter presierit, statim totû cum capite corpus interit, & emoritur, quod nec malleis nec gladijs facili fieri posset. Digna est ergo omni laude quam fundauit Altissimus, cuiusq; tabernaculum ita sanctificauit, vt digna foret suis visceribus portare Regē cæ- lorum, & Dominum angelorum. Quo profectò præstatoris atq; magnificentioris est honoris, quàm vniuersa angelorum corona cû omnibus efferemus, quibus verbis gloriam tuam celsi- tudinis magnificentie valebimus! Si in te laudauerimus virginitatem; cõplures virgunculæ post te dulce melos personan- tes, in eodem stadio cursitant: Si humilitatē prædicauerimus, ostendentur mansueti & humiles corde; Si magnificare sta- gerimus

Genes. 22. &
ad Galat. 3.

Maria quomo-
do cõtriuuit ca-
put serpentis?

Lib. 1. de doct.
Christ. ca. 14.
Serm. 2. super
Missus est.
Deuter. 25.

Optima Iacob
vestimẽta quid
adumbravit.

Genes. 27.
Epist. 80. ad
uersus Vercel-
lensem Ecclesiã.

Lib. 3. Hexa-
mer. ca. 8. &
17. Et lib. 2.
de Iacob, &
vita beata c. 2

Lib. cõtra Mẽ-
daciã ad Con-
sentiũ ca. 10.

Serm. 3. in vi-
gilia nativit.
Dominicæ.

Lib. 3. super
Genes. ca. 20.
Misa plantæ
femineæ effi-
caciã.

gerimus misericordiæ tuæ largitatem; fortassis viros miseri- cordiæ inuenite, haud fuerit difficile. Vñ testat, in quo nec primam similem visã es, nec habere sequẽtem, gaudium ma- tris videlicet, cum virginitatis pudore, Optimam partem ele- gisti tibi Maria, optimam planè: bona namque fecunditas coniugalis, melior castitas virginalis, profusus optima fecun- ditas virginea seu fecunda virginitas, tuum est priuilegium, non dabitur alteri, quia abs te nunquam auferetur. Ideoque prisci iuxta ac sancti Patres, singulari hyperdulia te sunt pro- sequuti, tantoq; pietatis affectu honorarunt vniuersi; vt licet de tua celsitudine eloqui; gesserint, nihil gloria tua dignum dixisse videantur; imò si vniuersorum membra verterentur in linguas, te laudare sufficeret nullus: Altior siquidem es cæ- lo, abyssò profundior, cui laudes promere dignum & iustum est. Verùm aliquis Mennonista, huic sacratissimæ virgini, in- sultando objicit, Christus non honore eam dignam Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et: Quid mihi & tibi est mulier? Cùm omnis Christi actio nostra sit instructio, non videtur ita ma- gnificanda gloriosa Domina. Sed isti zoili attendere debe- rent, quod Dominus eam non confudit, sed potius humili obedientia ei subiectus, descendit cum illis in Nazareth. Et altero loco, aqua facta vino, lætari sunt coniuæ, quia per op- positum sensum, genuina prælibatorum locorum, erueda est expositio, secundum Cyrillum & Theophyl. Hoc enim aut simili modo loquitur Christus: nisi ò mulier inter me & te tantum esset mutue dilectionis vinculum, votis tuis minimè obsecundarem, quia manifestationis meæ in mundo, nõdum aduenit tempus; sed quia tuæ personæ denegare aliquid, ne- phas duco; hauriant ministri, & adferant architricino. Nisi etiam humillima virgo, Spiritu sancto edocta, credidisset se votis posse potiri, non tam fiducialiter imperasset ministris, Quodcunq; dixerit vobis, facite. Nihil ergo facit ille locus contra honorem virginis, sed eam commendatissimam red- dit, dum etiam non à nobis interpellata tanquam pia marer pro nobis apud filium fidele exhibet patrocinium. Nec ob- stat sententia Ioannis Chrysofomi, vbi viderur gloriose vir- gini eiusque honori derogare, dum non veretur notam am- bitionis & importunitatis illi inurere. Quia multum ab- esse debet à fidelium cordibus, inquit Augustinus & Ber- nardus, vt illa quæ amictum habuit solaribus fulgoribus radiantem, atque caput 12. stellarum corona redimitur, post sermonem vice fundamenti suppositam opacitatis admiserit, Quomodo quæso corpus potest esse opacum,

Lue. 2.
Ioan. 2.
Obiectio cõtra
honorẽ virgi-
nis.

Solutio.
Lib. 2. ca. 23
super Ioan.

Maria nõ in-
terpellata, pro
nobis interce-
dit.

Alia obiectio.
Solutio.
Homil. 45. in
Matth. super
illud 12. cap.

Adhuc eo lo-
quente, &c.

Et homil. 21.
super Ioan.

Lib. 4. cap. 1.
de symb. ad ca-
thechumenos.

Ser. super ver-
ba Apocal. 12.
post sermonem
de assumptione
eius constructo.

vel aliquibus peccatorum aculeis sauciatur, quod lucem mundi, & nephas seculi lauante proferre meruit: Quomodo anima aliquibus peccatorum nebulis potest esse obfusca- ta, talibus fulgoribus vndique circumfusa? Dicendum est igitur ad authorem, quod discipulorum reprehensione dignam duxerit temeritate, quorum ibi expressa etiam mentio fit, non Mariæ. Quod si contentioso hæc non sufficiant, potest Chrysof. intelligi loquutus, non secundum rem, sed hominum opinionem, sicut legitur Christus profecisse sapientia, teste August. Aut certè ipsum vehementiorem fuisse. Nec etiam obstat quod habet Nicephorus in calce libri hitoriarum ex Suida absque necessitate assumptum de Constantino Imperatore Græco, Leonis I lauri imaginum oppugnatore filio, qui eo infantiæ (postquam saburræ alui in sacro fronte exoneravit, cum alijs dictu horrendis) deuenit, vt acceptis in manibus auro referis oculis, ijsque multitudini ostensis, quanti eos æstimaret, interrogauit, at illa vbi pluri- mi dixisset, ex iisdem oculis auro effuso, rursus quanti eos penderet requisit, & postquam populus, nihili, subintulisset, ad eundem inquit blasphemus, modum, Maria quoad Christum portauit in vtero, digna honore fuit, cum potro enixa, nihil fœminis reliquis dignitate præstitit. Huic impijssimo imprimis est dicendum, quod non sit in vtrisque par ratio, quia quanquam magna & ineffabilis sit prærogatiua, filium cum patre cælesti habere communem, vereque esse Theotocon, id est, Dei genitricem; secundum concilium Ephesinum primum, & concilium Constantinopolitanum non tamen oculis auro vacuis debetur, quod eo referis ac- fertur, quia loculi vacui siue marsupium absque nummis ab omnibus tanquam inutile pondus rejicitur, vt pote nihil præ- tij vsualis in se continens, atqui secus sentiendum est de glo- riosa Dei genitrice, quia licet tanquam aurum obrutum, Christum omnium saluatorem circumdederit, & gremio sui vteri continuerit, non tamen istud tanti est faciendum, per- inde atque illud quod pulchra fide, & heroicis virtutibus pol- lens, ipsi Deo summè accepta, magnique habita fuerit, ante- quam de purissimis eius sanguinibus Christus incarnaretur. Beatior siquidem legitur Maria fuisse, teste August. Christi recipiendo fidem, quam eius carnem. Ergo & Maria, inquit, quia fecit voluntatem patris, hæc in ea magnificauit Domi- nus, non quia caro genuit carnem. Et adducens illud Luc. Beatus venter qui te portauit; Imò fœlices, inquit, qui au- diunt verbum Dei & custodiunt illud. Id est, & mater mea quam appellatis fœlicem, inde fœlix probatur & benedicta nuncupatur, quia verbum Dei custodit, non quia in illa Ver- bum

Alia solutio.

Luc. 2.

Contra Maxi-
mum episco-
pum ca. 23.
Blasphemia
impij retundi-
tur.

Capo. 15.
Capo. 2. & 6.

Lib de sancta
virginit. ca. 2.
de peccat. me-
ritis & remis-
sionibus. cap. 25.
Et tractatus 1.
super Ioanem,
exponens illud
Matth 12. His
sunt fratres
mei.
Cap 18.

bum caro factum est; Et, nisi omni honore dignissima ante & post partum fuisset; cælestis ille paranympus Gabriel, non tanta suauissimi affatus dulcedine aures eius demulsi- set, nec eam magnificis, inaudite salutationis, rictulis, alloqu- tus fuisset; etiam antequam filium Dei mundo peperisset, aut virginalis vteri thalamo, concepisset. Nec arbor fuit in- frugifera, sed virtutum incrementa semper lumpsit; cumu- latiores quoque donorum spiritualium charismata, in conce- ptu filij Dei adeptæ est, vt angelus testabatur dicens: Spi- ritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbra- bit tibi. Cuius omnimodam plenitudinem percepit sibi pos- sibilem, quando spiritus sanctus in Penthecoste, sub specie ignis ipsam & Apostolos nouo quasi igne in flammavit. Com- petitissimum est etiam, prolem regiam mundo ortam, genitricem non facere degenerem, quin potius reginam nobilio- rem, & imperatricem generosiorum; dum regnum, gratissima prole stabilire atque firmare, cognoscitur. Nec Beth-sabeë, per Salomonis nauitatem ignobilior est effecta, quin potius cum esset stipendiarij militis vxor, ita profecit in regno, vt thronus sibi constitueretur, atque in dextera regis, deci- dendi causas, regni potestate potiretur. Quare meritò in illo cantatissimi hymni, Ave maris stella, tertio versu precamur, Solue vincula reis; & in Antiphona, Alma redemptoris ma- ter dicitur: Peccatorum miserere, sicut, in Salue Regina ap- pellatur vita, dulcedo, & spes nostra, contra Lutherum, Et Etia. sacrosanctæ Ecclesiæ satis proaciter insultantes. Non quòd ipsa, nostrorum soluat per se, vincula peccatorum; aut quòd ipsa, sit spei nostræ prora & puppis (vt dicitur) sed quòd sua fideli intercessione, qua pro sua reuerentia, nunquam non exaudiri meretur, comparat nobis remissionem peccatorum, gratiam, & gloriam. Enimuerò illa ipsa opera, qua per san- ctos Deus in nobis operatur, illi, per quos ea Deus agit, in sancta scriptura, etiam agere dicuntur, sicut de credentibus in Christu veritas dicit, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, quoniam per eos Christus erat miracula factu- rus. Et: Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, quonia per Apostolos & ministros suos erat peccata remissurus, qui tamen, ait, Ego sum inquit, qui deleo iniquitates. Quod autem dicitur spes nostra, Sciendum est duplicem esse spem, secundum Bonauent. nimirum, præmij, & auxiliij. Potestas dimittendi peccata non est homini ex se, quia tu posses con- ferre gratiam & gloriam, quam soli Deo acceptam re ferre de- bemus, in quo spem præmij collocamus, Spes auxiliij est glo- riosæ virginis, quia plus suffragij, teste Augustino, reliquis sanctis in necessitatibus nostris potest exhibere.

Luc. 1.

2. Reg. 12.
3. Reg. 2.

Quo sensu
Maria pecca-
torum miseretur?

Serm. de festo
Natiuitatis
Virginis.
In comment.
Psal. 85.

Ioan. 14.

Cap. 20.

Esa 43.
Duplex est
spei acceptio.
Lib. 1. Senect.
dist. 1. super
tercium, & lib.
4. dist. 5.
Ser. de Assum-
ptione.

De ve-

CVM tam plena, largaque omnigenę incolumitatis beneficicia, sanctorum subsidijs cognouerimus nobis esse collata: iustum est, eos honoremus in terris, quos cumulatoribus charismatum donis, haud ignoramus exaltatos in caelis. Qui mihi ministrat, inquit Christus, me sequatur, & vbi ego sum, illic & minister meus erit. & iterum, Si quis mihi ministrauerit; honorificabit eum pater meus qui est in caelis. Et: Vos amici mei estis, si feceritis quę præcipio vobis. Vnde propheta regius, Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Et Deus legitur mirabilis in sanctis suis. Quare meritò ipsum in sanctis laudare, & inuocare iubetur; licet Caluinus & Theodorus Beza, hanc sanctorum inuocationem inutilem calumniantur esse cultum. Classici tamen doctores veteres & recentiores, religiosissimè hunc obseruauerunt: nam vt breuitatis ergò, posterioribus superfedeamus, perspicuum est sanctum Ambrosium, suo exemplo nos docuisse, quid faciendum oporteat, quando virginis Marię & Apostolorum subsidia implorauit, Et lib. de viduis; Obsecrandi, inquit, pro nobis sunt angeli, qui nobis ad præsidium dati sunt, martyres inuocandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrociniū vendicare. Sic Hieronymus: Vale, inquit, ò Paula, & senectutem meam orationibus iuuua. Sic Prudentius in hymno qui orditur, Audi benignus, &c. opem Laurentij martyris efflagitat. Et Gregorius Nazianzenus inuocat Basilium in Monodia sua. Qui idem Gregorius oratione de conuersione Cypriani manifestum facit, Christinam sacratissimam virginem, præsidium Dei genitricis implorasse, quando Cyprianus auris adhuc cæci paganismi obuolutus tenebris, astu diabolico ipsius pudicitia insidias struere conaretur. Et D. Ioannes, ab aureo orationis flumine, dictus Chrysostrum, irrefragabilibus verbis, docet sanctos inuocandos. Cui astipulatur Basilus magnus, Origenes quoque, ita precatur: O beate Iob, ora pro nobis miseris. Et vt Apostolorum tempora attingamus, Ita legimus apud Eusebium Cæsariensem de sancto Iacobo, de quo pronuntiabat summus sacerdos, quando ipsum præcipitantes Iudæi occiderunt: Parcire quæso Iacobo isti, quid facitis? pro vobis orat iustus hic quem lapidatis, &c. Nec hic quidem figere gressus decreuimus, sed hanc catholicam veritatem ex sacris eloquijs contestatissimam facere intendimus: nam Paulus, secretorum Dei optimè conscius, Christi promissione, quæ omnes exauditurum se pollicetur, non contentus, Romanos, Ephesios,

Ephesios, reliquosq; Christi fideles fatigat, assiduas illorum efflagitans pro se, Christi; adeo negotio, orationes. Quod si vas electionis preces intercedentiū fidelium, in negotio Deo quàm cõmendatissimo, implorauerit, quid miri, si nos Mariam inuocemus, & Petro ceterisq; sanctis supplicemus? Profectò cognouimus, Apostolos intercessisse ad Dominum, pro muliere Cananæa, quos Deus non repulit, tanquam non debeant aut non valeant intercedere; sed vt maiorem ignis ardorem & pietatis seruorem eliceret, effectum intercessionis distulit, teste August. Similiter dicitur, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Quasi dicat: Quandoquidem indignos vos iudicatis, qui ad ipsum diuinę maiestatis thronum, accedatis, nimis æterni illius solis fulgoribus reuerberati, ac proprię conscientia reatu confusi: sanctos, tanquam Dei amicos, & vestrę salutis amatores confidenter implorate, vt ipsi, pro vobis ad Deum, intercedant, & impetrare farrigant; quod oratio vestra non præsumit, vt August. insinuat. Quos de sua salute docet esse securos: pro nostra verò, sollicitos. Ex quibus omnibus conficimus; quod si perpetua obseruatione, hunc cultum tenuerit populus fidelis, non absolum esse debere; si iam Deum tanquam primarium salutis nostrę scopum adoremus, & ad Marię virginis subsidium confugiamus; ac sanctorum opem efflagitemus, quatenus apud thronum gratiæ, pro nobis intercedant, nosq; adiuuent, hanc siquidem orandi siue inuocandi diuersitatem constituit nobis concil. Gangrense, Tolet. 5. Tolet. 6. Braccarense 2. Et concil. Constantia. 3. cap. 7. quod sic habet: Solo Deo creatore adorato, fideles inuocent sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Hęc faciunt quibus Basilicę locus est in basilica, qui verò in itinere aut in syluis, aut agris, sic faciant vbicunq; hora marutina vel vespertina eos inuenerit, scientes Deum vbique præsentem. Quem orandi modum obseruant lytania, siue rogationes, quas sacrosancta Ecclesia Spiritu sancto edocta, celebrat: alio namque modo Deum orat, alio sanctos implorat, Dei misericordiam, supplex, ita postulat: Pater de cælis Deus, miserere nobis, Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis, &c. Cum autem peruentum est ad sanctos, non eadem orandi formula vitur, sed mutata prece, intercessio imploratur: non enim dicimus, Sancta Maria, aut, sancte Petre, miserere nobis, sed ora, & intercede pro nobis. Sicq; ecclesia orans, à Deo efflagitat misericordiam, teste Epiphania & Theodoteto. A sanctis autem, intercessionem.

Math. 15.
Occurrit rati-
ta obiectioni.

Lib. de fide &
operibus c. 16.
Luc. 16.

Serm. 17. de
sanctis.
Haud parum
discriminis est,
inter adorare
& inuocare.
Cano. 20.

Cano. 1.
Cano. 2.
Cano. 9.

Lytania.

Tom. 2. lib. 3.
hæres. 78.
Lib. 3. Græcæ-
rum officij.

Sanctis

1. part. q. 89.
art. 8.

Deus solus
regit mundum
Psal. 7. & 23.
Psal. 93.
L. de cura pro
mortuis agenda
ca. 15. & 16.
Sancti in celo,
quomodo vota
nostra cognos-
cunt?

2. Macha. 15.

4. Reg. 5.

Præfationis de
Apostolis au-
tor, D. Gela-
sius Papa.
Dist. 1. ca. In-
venimus, quod
sacrosancta Ec-
clesia adscri-
psit Apostolis.

Luc. 15.

Cap. 16.

ANIMAS corporibus exutas, naturali ratione, secun-
dum Thom. non cognoscere precū nostrarum vota,
nec operum nostrorum merita, satis cōsonum est ra-
tioni, quōd secreta cordium nostrorum cognoscere solius sit
Dei, qui scrutatur corda & renes, quiq; sinxit sigillatim cor-
da eorum, qui & intelligit omnia opera eorum. Et: Dominus
scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt: Supernatu-
rali tamen ratione, teste August. & diuina reuelatione cum
Christo regnantes, in verbo, veluti in speculo clarissimè vni-
uersa contuentur, quæ hic aguntur in terris, quātum illis vel
ad gaudium, vel nobis ad auxilium conducere possit, quem-
admodū luce meridiana clarius, doceret lib. 2. Machab. Vbi
Hieremias propheta, non legitur solū multū orasse pro
populo, verū etiam gladium Iudæ porrexisse, quo aduersa-
rios prosterneret. Porro Hieremias, si diem cōflictus im-
minentis ignorasset, rerumq; ue gerendarum series, ipsum la-
tuisset, gladiū futuræ victoriæ non procurasset, & Matth. 17.
rebus viuorum sese immiscuerunt Moyses & Elias, quando
in monte Thabor, visibili specie apparuerūt, & Moyses om-
nia cognouit, quibus fundamenta terræ, ab initio solidata
sunt. Elias quoque absens, Giezi peccatum, tanquam præsens
cognouit. Et Matth. 19. datur ipsis sanctis potestas in rege-
neratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ
iudicandi. Sic Apocal. 2. Qui vicerit & custodierit vsque in
finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reuet
eas. Profecto dericula esset præfectura, & regimen euania-
nisi rectores, hoc est sancti, subditorum, eorumque actuum
seriem habeant sibi exploratam. His consentanea est D. Ge-
lasij præfatio, Aequum est & salutare te Domine suppliciter
exorare, vt gregem tuum pastor æternæ non deseras, sed per
beatos Apostolos tuos continuā protectione custodias, vt ijs-
dem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios, eidem
contulisti præesse pastores. Gubernare certè, & protegere gre-
gem, cui constituti sunt vicarij atque pastores, nequeunt, nisi
negotiorum talis gregis, aliqualem habeant cognitionem.
Item: Gaudium esse dicitur angelis Dei, super vno peccato-
re poenitentiam agente. Ergo notitiam habent peccatorum,
quorum etiam reuipiscientiam non ignorant, vt gaudere va-
leant. Et: Abraham cognouit statim Epulonis, quem duxe-
rat in mundo; similiter & Lazari exprimens, Recepisti bona
in vita tua, & Lazarus similiter mala. Epulo quoque recor-
dabatur in tormentis quinque fratrum suorum, legis diuinæ
minis

minis obseruantium, quibus dirigi exoptat Lazarum, quan-
tenus eos cautiore reddat, ne in eandem damnationem in-
cidant. Et Act. 10. alloquitur Petrus Deus eius. Et Numer. 21.
infideli propheta: Balaam, dicitur, Si viri isti venerint, & vo-
cauerint te: vade cum eis. Non alia de causa hæc in scripturis
referuntur, quàm vt quories sedulo cordis affectu, sanctos
innocamus, noscamus ipsos diuino spiritui esse coniunctos,
vt orationibus atque beneficijs, opem nobis præstare queant:
Quam si Petrus in cœnaculo intellexit nobis communican-
dam, multo fortius iam cœlica visione beatus, cognoscit il-
lam nobis impariendam. Et si infideli propheta, tantæ serui-
tutis Dens mandet officium, vt vocantibus obsequatur, quid
de fidelibus sentiemus, cum beatus Basilius doceat angelicos
spiritus nobis assistere, omniaque nostra scrutari? Virgo, in-
quit, seipsam primū & conscientiam reuereatur, & si vel
maximè sola fuerit, habet adstantem custodem, angelum, &
non oportet hominem, occultum angelum (cui salutis nostræ
cura commissa est) cōspectum contemnere, & maximè vir-
ginem, quæ ipsum velut ducem habet virginitatis, præ ange-
lis autem, reuereatur ipsum sponsum vbiq; præsentem, &
quid dico angeliū? Habet enim angelorum innumerabilem
multitudinem, & cum his patrum sanctos spiritus, nullus ho-
rum est, qui non vbiq; omnia videat, non quidem cernens
oculis corporalibus, verū incorporali visu, vniuersa in co-
gnitionem comprehendēs: Et sanctus Pater Athanasius, san-
ctorum animas, nostra vota cognoscere non ambigit, sic beatus
Augustinus. Qui erunt, inquit, in pœnis, quid agatur in-
tus in gaudio, nescient, qui verò erunt in illo gaudio, quid
agatur foris, in illis tenebris exterioribus, scient, multo magis
nostrorum certiores erunt negotiorum. Item Gregor. ma-
gnus: Sicut, ait, qui adhuc viuentes sunt, animæ mortuorum,
quo loco habeantur ignorant, ita mortui vitam in carne vi-
uentium, post eos qualiter disponantur nesciunt. Quod ta-
men, de animabus sanctis, sentiendum non est, quia quæ in-
tus omnipotentis claritatem cōtemplantur, nullo modo cre-
dendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. In hanc
quasi pedibus eunt, sententiam; sanctissimus doctor Basi-
lius, & sanctus Leo ser. de Apostolis Petro & Paulo. Ex qui-
bus, & D. August. lib. de cura pro mortuis agenda, talem
huius cognitionis licet reperire modum. Fatendum est, ne-
scire quidem mortuos, quid hic agatur, dum hic agitur, po-
stea verò eos audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt,
non quidem omnia: sed quæ sinuntur etiam isti meminisse,
& quæ illos quibus hæc indicantur, oportet audire. Possunt
M secundò

Quo affectu
sancti sunt in-
uocandi?

Lib. de virgi-
nitæ.

Nota.

Quæ nam vir-
ginæ vel ma-
ximè cōseruent
pudicitiam.

Quæst. 32.

Lib. 1. de ciuit.
Dei cap. 1. &
lib. 20. c. 22.

Lib. 12. Mo-
ral. cap. 14.

Quomodo san-
cti vota nostræ
cognoscant?

Homil. 2. de
40. martirib.
Ser. 1. de An-
nichesario Pô-
tificatus sui.
Ser. 2. & 3.
Cap. 15.

secundò & ab angelis, qui rebus, quæ hic aguntur, præsto sunt, adire aliquid mortui, quod nunc quemque istorum audire debere iudicat, cui cuncta sunt subiecta: Vel tertio omnia cognoscunt, secundum beatum Gregorium, præfato loco, quia in verbo, tanquam in speculo, vniuersa contemplantur. Nec obstat authoritas Eliaæ, qua dicitur, Abraham ignorat nos: Nam intelligenda est, quod non habeat amplius nos vice filiorum, quodq; nostram deprauatam vitam non asprober, sicuti habetur, Matth. 25. Nescio vos, hæcque est expositio D. Hieronymi. Sustinere potest & alteram intelligentiam, vt Abraham ignoret nos, quia naturali modo, actuum nostrorum non habet notitiam.

*Obiectio.
Solutio.*

Sancti non solum vota nostra cognoscunt, verum etiam nos precibus adiunare possunt.

CAPVT LII.

PERMULTIS scripturarum testimonijs comprobari potest, sanctos nostri non obliuisci, vt pincerna Iosephi, sed alijs opem tulisse, precibusque ac meritis alios adiuuasse, quemadmodum solaribus radijs clarius liquet de Patriarcha Abraham, cuius intercessione Loth impendenti exitio ereptus legitur: simul enim atque orauit pro liberatione Sodomorum, dicitur: Recordatus est Dominus Abrahæ, & liberauit Loth; quasi dicat, Tam pretiosus, tamque acceptus est mihi Abraham, vt eius conuersatione placatus, & oblectatus, etiam alijs parcere velim, Vti protinus sequenti capite, alio demonstratur exemplo. Nam Abimelech rex sanatus est cum omni domo sua, à plaga quam ei infligerat Dominus, orationibus Abrahæ, qui etiam supplicans Deo pro timorata Ismaëlis vita, exauditus est pro sua reuerentia. Moyses quoque, supplici prece obtinuit, vt populus quem Dominus pendendum decreuerat, non periret. Placatus siquidem erat, ne faceret malum, quod loquutus fuerat. Er: Quando Angelus ingentem hominum multitudinem strauit, efficaci Dauidis oratione, iussus est diuinitus ponere gladium. Huic suffragatur Iob, Voca, si est qui respondeat ad aliquem sanctorum. Er: Si fuerit Angelus pro eo loquens, &c. Er Centurio, qui puerum habebat paralyticum, seniores misit ad Christum, quatenus pro salute pueri intercederët, eo quod se indignum iudicaret, qui hoc à Christo impetrare posset. Sic procellosa tempestate naufragantes, Pauli Apostoli meritis, mortis eripiuntur faucibus. Atqui calumniantur hæretici, & ad sibi commune confugiunt, asylum, quando varijs scripturarum testimonijs, ijque irrefragabilibus, conuincuntur iustos pro alijs

Genes. 42.

Genes. 19.

Genes. 17.

Exod. 32.

2. Reg. 24.

Iob 3.

Iob 33.

Luc. 7.

Actos. 27.

Calumniantur hæretici iustos non uita sum- Etos, nos iuuare posse.

alijs intercedentes, votis potiri, vt dicant licere nobis recurrere ad sanctos superstitios, non autem ad uita sanctos, Hoc enim, teste beato Hieronymo, falsissimè docuit Vigilantius. Propterea aures ijs præbeamus quæ nobis sacris manifestantur eloquijs. Quoniam, vel ex Matth. cap. 27. omnibus potest esse in confesso, etiam tempestate Christi super omnia benedicti, hoc doctrinæ caput omnibus fuisse contestatissimū. Quando namque Christus Iesus Saluator ac Redemptor nostre, crucis brachijs fuit extensus, non solum pelicano solitudinis, qui sponte se vulnerado, sanguinĩsq; proprii in fusione, pullos uiuificare fertur, teste D. Aug. sed etiam & oleri similis factus est. De quo cantatur apud M. Valerium Martialem:

*Dulcia discria, modulatur carmina, lingua,
Cantor, Cygnus, funeris ipse sui.*

Siquidem moriturus, voce tam suauis, tamque dulci perfonat modulamine, quod nec cygnus moriens imitari posse putatur, Nec Cylleneæ, sila canora, lyre: Hunc igitur, eumq; quartum inter septem fœlicis cantici illius promptis versuculum, אֵלִי אֵלִי לָמָּה שָׁרָבְתָנִי Eli Eli lamma sabaktani, & subnectitur: Quidam illic stantes & audientes, dicebant, Heliam vocat iste. Et continuo currens vnus ex eis, acceptam spongiam, impleuit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebāt, Sinite, videamus an veniat Helias, liberans eum. Et sanctus Marcus: Sinite, videamus, si veniat Helias ad deponendum eum, qui iam tamen octingentis annis aut circiter, è viuis excefferat. Quo perspicuum cuiq; esse potest, etiam tum temporis receptam fuisse sententiam, communemq; vulgi exitisse opinionem, mortuos suppetias ferre posse viuētibus, alioquin nullo modo suum induxissent in animum, vt dicerët semel illud, Sinite, videamus, si veniat Helias ad deponendum eum, sed tanquam absurdum ac impossibile, reiecerent, dignisq; increpationibus succedissent. Pari modo dicitur, Mitte Lazarū, vt intingat extremū digiti sui in aquam, vt refrigeret linguā meam. Exiguum est, quod efflagitat, & tamen accipere non meretur. Et in subsequentibus, desiderat Lazarum mitti fratribus superstitibus. Nec tamen Abraham impropere illi, petitiones esse impossibiles, quod vtiq; fecisset, si se res ita habuisset, sed, Recordare quia recepisti bona in vita tua. Er Moyses legibus patrum prophetarumque oraculis, censet viuorum supercilium fratrum cohendum, non mortuorum spectris erudiendum. Et luce meridiana clarius, Onias Sacerdos summus apparēs, hoc in signi *וְיָחִי* commendat Ieremiā, dicens: Hic est fraterum amator, & populi Israël, hic est, qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei, qui tamen

*Super Psal-
mum 101.
Lib. 13. Epi-
grammatum.*

Matth. 27

Marc. 16

Luc. 16

2. Macha. 3

1. Corin. 12.

sexcentis ferme annis fuerat mortuus. Huic vel maxime ad stipulatur D. Paulus Apostolus, quando edocet sanctis, celesti gloria beatis, congratulandum: nam qui dixit, Si glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra, hoc quoque dixit: Si patitur vnum membrum, cōpatiuntur omnia membra. Nos ergo sanctis congratulamur, illi nobis vnus corporis membris compatiuntur, orātes, ac intercedentes, nobisq; opem ferētes, quēadmodum eruditē responderet sanctissimus pater Hieronymus, & doctor insignis; Sic enim in libro aduersus Vigilantium ait: Dicis in libello tuo, quod dum viuimus, mutuo orare possumus, postquam autem mortui fuerimus, nullus sit pro alio exaudienda oratio, quod falsum est. Apostoli namque & martyres, adhuc in corpore constituti, orare si possunt pro ceteris, quando de se adhuc debent esse solliciti, quanto magis post victorias, coronas, & triumphos? Vnus homo Moyses, sexcentis milibus armatorum impetrat à Deo veniā. Stephanus imitator Domini sui, ac prothomartyr, persecutoribus veniam deprecatur, & postquam cum Domino esse ceperint, minus valebunt? Paulus Apostolus, ducentas sexaginta sex, dicit sibi in nauis, animas condonatas. Et postquam solutus esse ceperit cum Christo, tunc ora clausurus est? meliorque erit Vigilantium canis viuus, quam ille leo mortuus? Nec tamen sancti, post hanc vitam censendi sunt mortui, quia eorum migratio & transitus ex hoc mundo: non mors, sed vita dicitur, non obitus, sed natale appellatur, quod iam nouo mundo, hoc est, regno cælorum, feliciter inserantur, & Christo renascantur, teste D. August. necnon D. Bernard. Ita confirmat Theodorētus: Hi nempe inquit, martyres Christi sunt, verē hominū duces, principes, propugnatores, per quos, à nobis in fortuna auertuntur, & mala, quæ à dæmonibus inferuntur, procul arcētur. Et in calce eiusdē lib. Qui prospera sunt valetudine, ait, conseruari eam sibi à martyribus petunt, qui verò ægritudine aliquā patiuntur; sanitatem expolcūt. Insuper & steriles sceminae, dant sibi filios perunt, qui verò parētes sunt, dona consecuta custodiri, appetunt. Item, Qui peregrē aliquo proficiscuntur, petunt martyres sibi comites, vel potius itineris duces. Qui verò, iā sospites redierunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentur, non qui se ad Deos accedere arbitrentur, sed qui orēt Deum. Atq; hanc virtutem in hoc corporis ergastulo constituti, promeruerunt, quemadmodum Daniēl sanctus promeruit principatum sub Nabuchodonosor, vt quęcunq; ad gloriam regni perficeret rex, ea rata haberet, teste D. August. Ac Bernardus: Si dum hic viueret, inquit, miserus sit pec-

catori-

catoribus & orauit pro eis, nunc tanto amplius, quāto verius agnoscat misērias nostras, orat pro nobis parē, quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, sed augmentauit. Neq; enim quia impassibilis est omnino, ideo & impassibilis factus est, sed nunc potius induit viscera misericordię, cum ante fontem misericordię existit. Et paulo post, Quāto potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Huic vel maxime ad stipulatur beatus Gregor. dicens: Orant sancti pro inimicis suis, eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orādum est? Nisi hoc quod Apostolus ait, vt det illis Deus pœnitentiam, vt respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui teneantur ad ipsius voluntatem? Et quomodo pro illis tunc orabitur, quando iam nullatenus possunt ad iustitię opera commutari? Eadem itaque causa est, cur non oreretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis, quæ nunc etiam causa est, vt non oreretur pro diabolo, angelisq; eius æterno supplicio deputatis. Quę nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impijsq; defunctis, qui de eis vtique, quos æterno deputatos supplicio, iam nouerūt; ante illum iudicis iusti conspectum, suę orationis meritum, cassari refugiant. Huic ad stipulatur diuus Leo: Nec abest, inquit, vt confido ab hoc cœru etiam beatissimi Apostoli Petri pia dignatio & fida dilectio. Nec vestram deuotionem ille deseruit, cuius nos reuerentia congregauit. De vestro quoque & ipse gaudet affectu, & in confortibus honoris sui obseruantiam Dominicę constitutionis amplectitur, probans ordinatissimam totius Ecclesię charitatem, quæ in Petri sede Petrum suscipit, & à tanti amore pastotis, nec in persona tam impatis tepescit heredis. Et alibi: Plenius nunc Petrus & potentius ea quæ sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorū atq; curarum, in ipso per quę est glorificatus exequitur. Si quid itaq; à nobis rectē agitur recteq; discernitur si quid à misericordia Dei quotidianis supplicationibus obrinetur, illius est operū atq; meritorū, cuius in sede sua viuunt potestas & excellit auctoritas. Et rursus: Quamuis, ait, in potestate Dei multi sacerdotes sunt, multiq; pastores, omnes tamē propriē regit Petrus, quos principaliter regit & Christus. Et infra: Si quid etiam nostris temporibus rectē per nos agitur, recteq; disponitur, illius operibus illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: Et tu cōuersus confirma fratres tuos. Et iterum: Pasce oues meas. Quod nunc quoque proculdubio facit, & mandatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla

M 3

centa-

Lib. 34. Moral. cap. 16.

1. Timoth. 2.

Ser. 1. de annuatiōe. Pontificatus sui.

Serm. 2.

Serm. 3.

Exod. 32.

Actor. 17.

Allusio ad locū
Eclesiast. 9.
Mors martyriū
natale appel-
latur.

Lib. 29. cōtra
Faust. Manic.
cap. 21.

Lib. de discipl.
Christ. ca. 22.

Ser. vii. de S.
Ioāne Baptif.

Lib. 8. Graca-
rum affect.

Quali interio-
ne sancti acce-
dendi.

Lib. 21. ciuit.
Dei cap. 27.

li. 2. c. 2.
In vigilia A-
postolorū Petri

& Pauli.

tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est ubique præteridit, quanto magis nobis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro beatæ dormitionis thoro eadem qua præfedit carne requiescit? Denique sicut, inquit, nos experti sumus & nostri probauere maiores, credimus atque confidimus inter omnes istius vitæ labores ad obtinendam Dei misericordiam semper nos speculum patronorum orationibus adiuuandos, vt quantum proprijs peccatis deprimimur, tantum Apostolicis meritis erigamur per Dominum nostrum Iesum Christum. Ecce expertus erat sanctus Leo quæ curam Romanorum gereret Apostoli, quando ipse supplex Athilæ regi Hunorum factus placauit barbarum, non tam oratione quam per dextra leuaque conspicuè sibi astantes Petrum & Paulum minantes Athilæ mortem, nisi dictis Pontificis paruisset, vt ipsemet Athilæ suis, teste Eutropio postea rerulit. Idipsum experti sunt etiam gentiles Romani (quam nimirum curam ad se confugientium gereret Apostoli & Martyres) dum in illa memorabili vrbs per Gothos & Alaricum regem euersione illis omnibus pepercerunt crudeles barbari, qui ad loca martyrum & basilicas Apostolorum se contulerant, quemadmodum cõmemorat B. Augustinus. Ex quorum sententia elicere præoptum est, non solum nobis suam opem indigentibus sanctos impartiri posse, secundum Concil. Trident. confirmationem; verum etiam nostræ miseræ illie existentes, esse certiores. Atqui opponunt hæretici, Nihil largitur nobis parer nomine sanctorum, quod non cõcederet nomine filij precantibus, ergo sancti nequaquam sunt interuocandi: probatur antecedens, quia dicitur: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo; hoc faciet. Respondendum occurrit, quod loquatur ibi de Apostolis ad prædicandum missis & mittendis, quibus pollicetur nihil defuturum, vt liquidò constar ex verbis ibidem præpositis. Opera quæ ego facio, & ipse faciet. Vel etiam dicendum, quod fiducia qua petimus in nomine Iesu, non excludit sanctos, quia per sanctos, veluti per membra, petimus in nomine Iesu capitis eorum. Vnde Ecclesia concludere consuevit de sanctis Collectas, Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c. Nec faciunt contra nos sententiæ Chrystost. & Ambros. allegatæ apud Theodorum Bezzam hæreticum, quia argumentum negatiuum non concludit. Non enim sequitur, Chananaea non precatur Iacobum, non supplicat Ioanni, non adit Petrum; ergo sancti non sunt inuocandi, quia licet fortè ipsa Chananaea à filia sua ad Christum inuocata, Apostolos intercessores non implorauerit, fecit tamen sicut plurimi hodie facere creduntur, qui accedunt

Chri.

Christum misericordie fontem, non cogitantes de ritibus Apostolorum, aut aliorum sanctorum, non quòd eos contempnunt; quibus habeant, aut nihil posse credant, sed quadam fiducia freui, ipsum thronum gratiæ appellant. Nec inuocare, præsens locus, sanctos verat, cum alijs locis eos inuocandos doceat, quibus suffragatur diuus Ambros. Rogauerunt, inquit, Petrus & Andreas pro socru, vt inam existat aliquis qui tam cito possit rogare pro nobis, iam enim nunc possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare, videtis namque quod magnis peccatis obnoxia, minus idonea sit, quæ pro se precetur, pro seque impetret, adhibeat igitur ad medicum alios peccatores: agni enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt, infirma est caro, mens ægra, & peccatorum vinculis impedita ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium, &c. Præterea Chrystostomus seipsum quasi explicat, Imploramus sanctos intercessores, non quasi Deum dormitantem excitent, aut alijs præpeditum, nostri memorem reddant, sed vt ipsi pro nobis, eodem teste, facilius impetrent, Non tamen ita annuit Deus, quando alij orant pro nobis, quam cum ipsi pro nobis ipsi: Aliorū enim preces nobis non opitulatur, inquit, nisi simus cooperatores. Quid enim Ieremias Iudæis profuit? Nonne ter ad Deum accessit, & ter audiuit, Non ores pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuelis oratio? Audi etiam Deum dicentem: Si steterint Noë, Iob, & Daniël, non liberabunt filios suos, quoniam inualuit eorū malitia. Quid ergo, inquit, nihil profunt orationes? Profunt quamplurimum, sed cum nos quoque cooperamur, vt non minus fusè quam pulchre, Chrystost. ibidem prosequitur. Deinde Theodorus Beza, replicat, Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, ergo non sunt plures fingendi. Respondendum est, secundum Richard. Quod vnus sit mediator redemptionis Christus Iesus: non enim est aliud nomen, in quo nos oporteat saluos fieri, sed plures intercessionis, quoniam non veretur scriptura Moysen nuncupare sequestrem, & medium inter Deum & homines. Sic ad Galat. 3. ad Hebræos 8.9. & 12. Nec aliquem admiratio inuadat oportet, quod Moyse alijsq; mediatoris officium ascribamus, cum alijs ipsum Saluatoris nomen à Christo accommodetur, Iudicum 3. 4. Reg. 13. & Neæmiæ 9. Imò absolum videri non debet, quod mediatores plures intercessionis habeamus, cum & nomen Deus, teste Euthymio super Psalmum 49. quadripartita sua acceptione, etiam in scripturis attribuitur hominibus.

M 4

Anima

Serm. de Petro
& Paulo.

Lib. 1. de ci-
uit. Dei ca. 1.
Ses. 2 §. 6. 2.

Ioan. 14.
Duplex solutio,
pro præmissi
argumenti.

Homil. 16. de
Chananaea.
In 1. ca. epist.
ad Rom.

Exod. 37.

4. Reg. 1. 5. &
1. Machab. 14.

Lib. de viduis.

Agri aliorum
precibus im-
plorant opera
Medici.

Homil. 79. ad

populum An-
tiochenum, &homil. 44. su-
per Genes.

Homil. 79.

1. Reg. 7.

1. Reg. 15.

Ezech. 14.

Aliorum preces
absque nostris,
nisi efficiunt.

Cap. 4. sect.

16. Confessio-
nis Christi.Replica Theo-
dori Beze.1. Timoth. 2.
& 1. Ioan. 2.Lib. 3. Senten-
tiarum.dist. 19. art. 2.
quest. 3.Nomenclatura
mediatoris, bi-
sariam usur-
patur.

Deuter. 5.

Animæ defunctorum, hominibus, aliquando apparere, possunt. CAP. LIII.

PRÆSENTI doctrinæ capite scrutandum occurrit, an animæ corporibus exeat, de suis exire queant receptaculis. Cui respondendum videtur (salua semper, & ubique sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ veritate & iudicio) quod iste exitus bifariam fieri queat, aut, simpliciter, aut, ad tempus: Simpliciter loquendo, nullæ prævalent exire æternaliter cælum vel infernū; Verum ad aliquod temporis spatium, & boni, & mali exire possunt, duplici de causa, vel ad remunerationem vel ad aliquam operationem: Quo ad priorem iusti perindè atque iniusti exhibunt in illa die, recipiendæ secundæ stolæ, consummatæque gloriæ, vel plenæ damnationis ergo. Quo ad operationem, exeunt boni, ad instruendum ac confortandum superstites, secundum Bonavent. & B. Thomam & Pelbertum, &c. Nihilominus pensulatiùs intruendum venit, quid eis conueniat secundum legem naturæ, & quid secundum ordinem diuinæ dispositionis, quia secundum cursum naturæ, Animæ suis deputatæ receptaculis, ab hominum communi segregantur cõsortio, vt docet D. Athanas. Anima, inquit, deposito corpore, neque bonum aliquid, neque malum operari potest: visiones enim, quas ceruimus de eis, illic dispensariuè Deus ostendit, ad commoditatem: sicut enim lira, si nõ habuerit pulsantem, vana videtur & otiosa, ita & anima & corpus à se vtrinque separata, nihil operari possunt. Et Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, de Monica charissima sua genitrice loquens, ait, Si rebus viuentium interessent animæ mortuorum, & ipsæ nos alloquerentur in somnis, me ipsum, inquit, pia mater nulla nocte desereret, sed non immisceret se, nec interfunt nostris rebus & curis. Huic ad stipulatur I. sa. Abraham nesciuit nos. Si obijciatur, Epulo, qui Lazarum fratribus superstites transmittere cõcipiuit, diuitijs & delitijs adluentibus; Opponendus est, Aug. prælibato lib. quòd mittere desiderauit, non quia singulos vitæ transeuntis articulos, haberet exploratos; sed eorum curam gessit, vt nos defunctorum, quorum statum penitus ignoramus. Nihilominus, miraculosè, animas multa scire, eorum, quæ hic geruntur, non est ambigendum, vel ab eis qui hinc moriendo ad illos pergunt, vel angelis, qui rebus quæ hic aguntur præstò adsunt, vel certè spiritu Dei illis reuelante, quemadmodum docet August. lib. de cura pro mortuis agenda. Et lib. 20. de ciuit. Dei. Gregor. lib. 4. Dialogor. Item lib. 12. Moralium, vbi sic habetur: Sicut qui adhuc viuètes sunt, mortuorum animæ, quo loco habeantur ignorant; ita mortui

vitam

vitam in carne viuentium; post eos qualiter disponantur, nesciunt, quia vita spiritus, longè est à vita carnis, & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt, generis ita etiam distincta, cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sententiam non est, quia quæ intrus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid quod ignorent. Denique secundum diuinæ providentiæ dispositionem animæ à corporibus separata, non nunquam hominibus superstites apparere possunt, vel vt mentes instruant mortalium, quemadmodum animæ Apostolorum Petri & Pauli, instruxerunt Constantinum Imperatorem, teste Nicephor. Et Ioannes Euangelista & Philippus, Theodosio Imperatori, apparuisse leguntur apud Theodororum, & Tripart. hist. lib. 9. Et anima D. Hieron. instruxit D. August. ne æternam gloriam, humanis sensibus incomprehenibilem, exiguo chartæ spatio, mandare præsumeret. Hac de causa Dithilium, sub vespertinum crepusculum è viuis excedens, sed lucis orto si dere, vitales aures resumendo, aliud vitæ genus instituendum sanciuuit, & facultatibus coniugi, ac proli- bus, sibi que æqua proportione partitis, ipsa viuendi regula, licet lingua siluisset, se multa in alio sæculo vidisse proclamabat, Siquidem fideli ductore, ad locum intensissimis frigidibus repletum, ac voracibus flammis bullientem, quibus æternis vicibus animæ miserabiliter excruciantur, peruenit tandem ad locum crepirantibus horrendæ obsecrationis ignibus flammium, duce disparent, solus relinquitur, vbi spiritus instar fauillarum cum fumo ascendentiū, nunc ad sublimiora projiciebantur, nunc retractis ignium vaporibus, relabebantur in profundum, quibus implicatus, se euadere posse desperauit, atqui dux præstò adfuit, qui ipsum duxit amenissimos in campos, quibus recreatus, mox, nescio quo ordine, inter homines respirare incipit, teste V. Beda historiæ Anglorum, quo sequenti capite adiungit aliud non minus mirabile. Quoniam quidam miles, noluit respicere; & ad meliorem vitæ frugem, etiam bina vice, à Regia maiestate, admonitus, redire; tandem, duos pulcherrimos iuuenes, paruum libellum virtutum eius continentes, confexit. Quibus successerunt duo nigerrimi, magni voluminis, omnia scelera eius comprehendentis, onus portantes, quibus relinquentes, boni spiritus, tanquam peccatis, confusi; miserum relinquentes, disparuerunt. Hoc modo quoque, legimus apud Platonem, quandam Erum Armenium, occubuisse in prælio, cuius cadauer, reliquis corruptis integrum decimo die fuit re- pertum, quod 12. pyræ impostum reuixit; & multa quæ conspexerat, enarrauit. Vel secundò apparent ad terrendum, sic

M 5 teste

Observationes proprias animæ defunctorum, subinde viuis apparent.
Lib. 7. ca. 13
Lib. 5. ca. 24.
Cap. 45.
Epi. 21 c. in-
ter epi. Aug.

Lib. 5. ca. 13.

Lib. 31. de re-
publica, Dia-
log. 10.

Lib. 7. epist.

teste Plinio secundo, narratur fuisse Athenis spatiosa & capax domus, sed infamis, noctu siquidem strepitus audiebatur, ac tandem senex macie & squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus cathenas gerebat, habitatoribus maximum incutiebat timorem, hinc illi monstro relicto, diffugientes deserebatur domus, proscribebatur etiam seu quis emere seu conducere vellet, venit Athenas Philosophus Athenodorus, legit titulum, & audito prelo, vilitatem miratur, & conducta eo magis domus panni partem iubet sterni, suis in interioribus dimissis, & postulans pugillarem, animum ad scribendum appulit, ne vacua mens audita simulachra manesque fingeret metus: tandem fragor crebrescit compedum, narratam sibi effigiem respicit, & annuentem digito, assumpto lumine sequitur, præbat lento gradu, quasi grauis vinculis, simul atque deflexit in aream domus, repente dilapsa euauit, Comes defertus, herbas carpit, quibus locum adsignat, postero die locum effodi iussit, inueniuntur ossa cathenis inferta, quæ sacris illata sepulturis, domum manibus fecerunt carere. Item teste August. Hesperius, cum domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti comperisset; rogauit presbyteros, ut aliquis eorum pergeret eo, cuius sacrificij virtute cederet, vnus perrexit offerens sacrificium altaris ibidem, quo prostrata legitur dæmonum incurfio. Hinc arbitror D. Athanasium dixisse, Non permisit Deus animas ad nos redire, & enarrare quis eorum sit status, quod multi inde errores otirentur; multi enim dæmones formas humanas induere, & falsa dogmata spargere ad seducendum & fallendum potuisse non est dubitandum, quemadmodum Vincentius Victor Donatista, vel potius Rogatista iuuenis eloquens apparitionem habuit, ut contra catholicam veritatem calamum stringeret, teste August. contra Vincentium Victorem de anima & eius origine, & Romulus apparuit post mortem Proculo Iulio, protestans se Deum esse, Quirinumque vocari, & ædem sibi Deo esse sumptuoso ædificio consecrandam, teste Cicero non mandauit. Pari modo prout cuique dispensanda est misericordia vel demonstranda iustitia merito nostro, apparitiones nocturnæ quas passim vel affectamus vel magni facimus, sæpenumerò sunt dæmonum illusiones summopere damnandæ. Tertio ad efflagitandum suffragia, teste Gregor. & Thom. qui arbitrantur nullum omnino esse delictum, si quis à defuncto requiratur, status eius cõditionem Theodoro teste, Et epistola 206. inter epistolas Aug. ad Cyrillum Episcopum Hierosolymitanum. Et Ambros. dicit: quod Anatholius apparuit, protestans se perpetuò sui laboris stipendio potu.

Sic

Sic anima quædam in specie viri, obsequiosum, in balneis sacerdoti cuidam exhibere consuevit, ministerium. Et anima iusti monachi apparuit, Copioso fratri Germano Romæ temporalis vitæ stipendia arte medicinæ sectanti, secundum Gregor. Et D. August. opasser apparitionem, vt potuisset dissecere parentis conditionem, lib. de cura pro mortuis agenda cap. 17. Vltimò ad consolationem aliquando apparent videntium, secundum modum diuinæ dispensationis: hoc modo apparuerunt Moyses & Helias. Bonum est nos hic esse: & Onias, sic sanctus Felix Nolanus apparuit à Barbaris liberandis. August. cap. 16. vbi supra. Et Christus protulit, spiritum carnem & ossa non habere, Spiritus eius est. Samuël apparuit Saul. Hinc referendum est, quod legitimus apud Gregorium Turonensem de Saluio Abbate, qui post magnum vitæ rigorem, viam vniuersæ carnis est ingressus, sed altero die à mortis faucibus reuocatus exclamauit: O Domine misericors, quare huic mundo me iterum restituiti? Et fratres suos ad meliorem vitæ frugem reducens, commemorabat se à duobus Angelis in cælum sublatum fuisse, cuius paruum aurum videretur, quod infinitam multitudinem promiscui sexus continebat, tandem peruenit ad gloriosum martyrum chorum, & laudabilem confessorum exercitum, qui pacificis verbis ipsum salutabant; Cum autem vox insonuisset, Reuertatur hic, quandoquidem ecclesijs est necessarius, cœpit altis suspirijs ingemiscere, timens ne excluderetur, nunquã reuersurus, tum consolatoria voce confortatus fuit, quia vnus spondit se curam eius habiturum & reducturum, quod factum fuit, quia sanctissimam vitam episcopali dignitate infusus peregit. Sic lib. 1. cap. 47. eiusdem authoris habetur de iniurioso quodam nobile, qui prædiues, duxit coniugem opulentam, quæ prima nocte existente in concubijs, querulosus vocibus sponsum interpellare in lectulo cœpit. O si toto vitæ tempore plangerem, dolorem animi manifestare non possem. Ille blandè alloquens eam, dixit, Virgo charissima, & dilectissima sponsa, parentes nostri, generosque tuos Auernorum, vt cum timore Dei grata sobole lætificari, stipem nostram honoremus, cupiuerunt. At illa suauibus verbis cor eius ad castimoniam adhortando, omnia ista vana esse tandem persuasit, adeò vt reciproco voto, dextrisque datis, castitatem Domino Deo promiserunt, ac suauiter dormire cœperunt, cum plusculis annis hoc castitatis in stirurum seruassent, castaque coniunx felici fine diem clausisset extremum, & iam tumuli penetralibus commissa, dixit cælebs viduus, Gratias tibi ago Domine, quia hunc thesaurum vt accepi refero, illa vires animales resumens, subrisit dicendo, quid

Lib. 4. Dialo. cap. 55.

Marth. 17.
2. Macha. 1. 5.
Luc. 24.
Act. 1. 12.
1. Reg. 28. &c.
Ecclesi. 4. 6.
Lib. 7. cap. 2.

Castitatis exemplum memorabile.

Lib. 22. ciuit. cap. 8.

quæst. 15.

Lib. 3. cap. 11.

Lib. de legibus.

Lib. 4. Dialo. cap. 55.

Quodlibeto 3. art. 22.

Lib. 11. Græcar. affect.

Epist. 59. ad sacerdotes.

quid loqueris quando non interrogaris? Ipse maritus pauld post alio loco reconditur, sed mane repererunt sepulchra coniuncta quæ magna loci intercapedine reliquerunt diffisa. Verum an istæ apparitiones sacris literis & patrum monumentis consentaneæ fiant, per ipsarum præsentiam animarum, an per angelos, earum personas suscipiētes, ambiguum existimat Aug. lib. de cura pro mortuis agenda. Vbi mauult eas angelicis fieri orationibus, quanquam de spiritu & anima, præcipiti sermone, quod absque periculo ignoratur, desinit non audeat.

De diuinis & sanctorum miraculis.

CAPVT LIIII.

VIRTUS diuina cum non sit ad huc aut illum actum obligata, potest præter ordinem rebus ab exordio inditum, aliqua facere humanæ infirmitatis capacitati incomprehensibilia, vt sunt mortuos suscitare, marinos verices vt solidum transeuntibus præbeant obsequium inclinare, & eius farinae alia quàm plurima, quæ potissimum ad tres gradus possunt reduci, secundum D. Tho. Primo à Deo aliquid miraculose efficitur, quod cõmunis naturæ cursus nunquã in vsu habuit, vt duo corpora esse in eodẽ loco, solem retrogradi, &c. Secũdus gradus est, vt Deus perficiat illud, quod natura quoq; valet, licet non secundũ illum ordinẽ, teste D. Tho. sicut illuminatio cæcorũ, & vitæ cõcessio. Potest namq; natura causare vitã, sed nõ in morruo, præstare visum, sed nõ in cæco, sed in infante vitam, generat enim hominẽ homo & sol, in cane & similibus visum. Tertio modo, excedit aliqui facultatem naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi, quãdo nimirum aliquid fit, quod operatione naturæ confuetum est fieri, absque principijs tamen naturæ operantibus, sicut cum aliquis subito virtute diuina à paroxismo curatur, qui processu temporis medicorum industria erat curandus. Nequaquam tamen protinus miraculum admiratione plenum censerì debet, vbi causam ignoramus, Vna enim eademq; causa interdum aliquibus est manifesta, alios autem fugit, quo fit, vt aliquos admiratio inuadat, alios non itẽ. Sic Astrologus callens causam eclipseos solis, nulla teneret admiratione, quemadmodum alij, quibus causa eclipseos profus est occulta, quare eclipsis & similia nomenclaturam miraculi nequaquam merentur, sicut nec apud Deum aliqua nobis obstupescenda rationem miraculi obtinere creduntur, quia nihil Deo fit contra naturam, teste August. Nec ista, inquit, nempe omnibus admiratione plena contra naturam fiunt, nisi nobis, quibus aliter naturæ cursus, innotuit, non autem

Cap. 14. sicut
& 16. cap.
Cap. 29. ac
epist. ad Euo-
dium.

Tribus modis
fiunt miracula.
Lib. 3. contra
Gẽtiles c. 101

1. part. quæst.
105. art. 8.

Deo nulla fiunt
miracula.
Lib. 6. de Ge-
ne. ad lit. c. 13

autem Deo, cui hoc est, quod fecit. Cum autem duplex sit doctrina, quædam, quæ non excedat caprum facultatis humanæ quæ rationibus demonstrari ac confirmari, potest, alia quæ transcendit acrimoniam nostri intellectus, quæ rationibus euidentioribus demonstrari nequit, necessarium fuit illam confirmare operibus diuinæ virtutis ostensiuis. Huius generis est sacra scriptura & lex euangelica, cuius doctrina exiguitatem nostri ingenij multis parasangis antecellens, miraculorum signis, & prodigiorum virtutibus confirmari debuit. Vnde Christus novam legem suorum cordibus fidelium instillando, ac longe lateq; Verbum euangelij propagando, miraculis & operibus admiratione dignis cunctos suæ fidei iugo foelicitur subiugauit, vt liquido constet, Matth. 9. 10. 11. & id genus alijs locis. Non vulgaris hic iam occurrit quæstio ventulanda. An videlicet Christus sola diuina virtute miracula fecerit, an virtus naturæ creatæ aliquid obsequij adferre debuere. Huic responder D. Thom. dicens, quod potestas qua Christus pollebat secundum rationem humanitatis assumptæ, ad suscitanda cadauera, non fuit potestas ministerij, qua Petrus, & alij sancti operati sunt miracula. nec etiam fuit potestas authoritatis, quæ solam conuenit diuinitatem, sed potestas excellentiæ cuiusdam que Christo competit ratione vnionis hypostaticæ, cum ipsa diuinitate, vt imperio, non precum suffragio suscitãrit, quoscunq; reuiuiscere fecit, vel amissam valetudinem restituit, teste Ambros. Humanitas namque Christi organum fuit diuinitatis sicut manus instrumentum est artificis, & quemadmodum ratio faciendi extitit in Christi humanitate, ita in diuinitate principaliter miraculorum principium. Nonnullum tamen discrimen hæc duo admittunt: Licet enim non repugnet humanitati Christi, per modum instrumenti, operari miracula; repugnat tamen diuinitati, qualitercunq; patri. Nihilominus ratione vnionis hypostaticæ, nonnuquam idiomata communicantur, confundunturq; vt quod duntaxat fieri potest humanitatis consideratione, diuinitati attribuitur; & versa vice, quod diuinitati est proprium, humanitati Christi adscribitur. Hoc modo communicationem idiomatum reperimus in his propositionibus, quæ certissimam habent veritatem, Deus est passus, Deus est crucifixus, &c. quæ falsæ essent, nisi secundum alteram intelligeremus naturam. Ita hæc omnimodam continet veritatem, iste puer vagiens in præsepio, demonstrauit Christo, creauit stellas, vtique secundum diuinitatem. Profecto Apostoli alijq; Dei electi multis coruscãrunt miraculis: Verum grandis est miraculorum Christi & sanctorum diuersitas, licet maiora fecisse legam-

Doctrina duplex.

Christus quomodo fecit miracula.
In scripto 4. dist. 5. q. 1. ad primum, & ad solutionẽ tertij argumenti.

Lib. 4. de fide cap. 3. ex epist. 75. ad Bellin-
tium.

Communicatio idiomatum quidẽ

Ioan. 14.
Act. 5. & 19.

Alio modo
Christus, atq;
Apostoli fece-
runt miracula.

Math. 10.

Lib. 3. Hexa-
meron cap. 2.
Et Aug. 104.
de temp.

Act. 3.
Ioan. 5.

Act. 5.

Lib. 1. offe.
cap. 30.
Lib. 2. Dia-
log. cap. 30.
Act. 9.

Homil. 2 S. su-
per Genes.
Gratia mira-
culorū qualis?
4. Reg. 13.
Reliquia sa-
cra miracula,
quomodo?
Ioan. 9.

legantur, quam Christus, ut sunt umbra ac sudario aliquo
incolumitati restituere, nequaquam tamen ita vnione hypo-
statica diuinitati fuerunt coniuncti, ut Christi humanitas,
Quocirca possunt quidem & isti dici diuinitatis instrumenta,
sed separata, ut humanitas Christi inseparata, & insolu-
bili nexu vnita; Ideoque Christus suam ipsius virtutem ex-
ercuit, vsus quidem interdum precatione, quò gloriam ad
patrem referret; sed videmus ut plurimum, propriam ipsius
virtutem nobis ostensam, quomodo enim non esset verus au-
thor miraculorum, qui dispensationem alijs sua auctoritate
commisit? Narrat siquidem Euangelium illum dedisse Apo-
stolis potestatem mortuos suscitandi, dæmones eijcendi, le-
prosos mundandi, &c. Illi autem, sic ministerio vsi sunt hu-
iūsmodi, ut satis ostenderint, virtutem non aliunde esse quam
à Christo, cuiusque dona suo ministerio dispensasse, teste Am-
brof. In nomine Iesu Christi, inquit Petrus, surge & ambula.
Non mirum ergo si miracula sua obiecerit Christus, ad con-
uincendam Iudæorum incredulitatem, utpote quæ eius vir-
tute edita, amplissimum diuinitatis reddebant testimonium;
Et licet beatus Petrus aliquando non orationis præcedentis
intercessione, sed Deo, ad nutum imperantis operante, mira-
cula fecerit, sicut cum incipiendo Ananiam & Saphyrâ morti
tradidit, nemo tamen suum inducat in animum, hoc ipsum
suo Marte fecisse; sed cum perterritus esset ipsos auaritiæ fac-
tus succensos, & proinde proprio motu supplicio dignos, zel-
ans Dei iustitiam & voluntatem; ad aliorum exemplum, in
eorum mortem efferbuit, quorum alioquin perditionem no-
lebat, secundum Ambros. Hinc Gregor. dicit, quod sancti ali-
quando ex potestate & imperio miracula patrârunt, sicut hoc
loci, & Ioſue 10. Aliquando ex postulatione, sicut Petrus
Thabitam suscitauit, Vtroque nihilominus modo Deus prin-
cipaliter operatur, qui virtutem interiori hominis affectu, vel
etiam exteriori, nempe loquutione, seu aliquo etiam corpo-
ris contactu, etiam mortui, tanquam instrumento secundum
Chrysol. Gratia enim miraculorū nō est aliquis habitus, neq;
aliqua qualitas permanens in anima, cum aliquando sit in
corpore mortuo, quemadmodum legimus, quosdam proie-
cisse cadauer in sepulchrum Helisei prophete, cuius ossa cum
retigisset homo, reuixit, Quia instinctu diuino mora sunt
ossa prophete ad resuscitandum mortuum, Sic plerumque fit
in reliquijs sanctorum, atque alijs quibus Deus dignatur vi-
ad ista miracula perscienda. Ita Christus luto liniuit oculos
cæci nati, & lauir in natoria Siloe, & venit videns: nō quòd
Iurum tantum efficacitæ habuerit, alioquin iam statim im-
positum, cæcitatē pepulisset, nec pristinis naturæ officijs,
disposita

disposita fuerunt organa visus, donec Iurum ablutione aque
moueretur. Nec a qua hoc sibi naturaliter vindicauit, quia
subinde homines sibi ablucebantur, & iste cæcus fortassis, non
raro istis aquis, utpote communibus ablutus fuerat, nec ta-
men aliquis virtutem illuminationem prius senserat. Quare
liquidò patet hanc illuminationem virtute diuina esse fa-
ctam, per certa tamen media tanquam instrumenta. Atque
hæc consideratione, nimirum respectu virtutis actiua, vnum
miraculum non est alio præstantius, quia vniuersa, diuina
operante virtute, contingunt. Si autem consideratur effectus
& res facta, na alteri præpoller: præstantius siquidem est su-
scitare mortuum, quam incolumitati restituere egrum. Rur-
sus, maius est suscitare in anima Paulum, quam Lazarum ex
sepulchro triduanum, secundum Gregor. Maius est etiam,
ex panibus granis copiosæ messis abundantiam procreare,
quò tamen nemo miratur, non quia facilitate, sed quia vsu
& assiduitate nobis vilescit, secundum August. quàm quin-
que aut septera panibus, numerosam hominū multitudinem
satiare. Amplius est etiam sanare leprosum, quam curare lan-
guidum. Quantum quoque ad faciendi modum attinet, vni
alteri præferitur: magnificentius namque est lepram solo ver-
bo fugare quam attractu, & per vmbra, quàm per verbum,
quia verbum est aliquid procedens ex homine aliqualem ha-
bens virtutem, sed vmbra nihil est ipsius, sed priuatio dunta-
taxat lucis ex interpositione corporis. Deus igitur operatur
mirabilia magna solus, siue per instrumenta animata, siue
per inanimata, prout eius benignitas maioribus charisma-
tum donis nos præuenire dignatur. Quo constitutum sit to-
to illos celo errare (qualis est Theodorus Beza) qui miracu-
losa opera vocat superstitionem, operam sathanæ, ac my-
sterium iniquitatis, quemadmodum Pagani prodigiosa Chri-
sti miracula, more cæcitatē Iudaicæ, magicis artibus ad-
scribebant, vti docet August. de verbis Domini. Quia sancti
& eorum reliquiæ miracula edunt, non ex se, sed virtute spiri-
tus inhabitantis, & sacras reliquias tali modo mouentis.
Si ergo sanctos insimulent præstigiorum etiam hoc redun-
dabit in Christum Saluatorem, sicut enim abiectio disci-
puli detrimentum est magistri, secundum Ambros. ita do-
mino deseritur, cum seruus honoratur, eodem teste. Si er-
go calumniatur Beza, & ante eum Brenzius in expo-
sitione Symboli Apostolice, quod sancti in principe dæmo-
niorum eijciunt dæmonia; Quid aliud sancti impingunt,
quàm quod Iudæi Christo improperebant? Quorum pro-
cacitatem prudenter Christus retundit: Omne regnum (in-
quit) in se diuisum desolabitur, si ego in virtute Sathanæ
eijci

Vnum mira-
culum, alterum
præstantius.

Lib. 3. Dia-
log. cap. 17.

Trac. 8. & 9.
super euangeliū
Ioan. Et
serm. 147. &
158. de temp.
Mat. 14. & 15

Ca. 4. sect. 16
Instit. Christ.
Theodorus Be-
za refellit.
Math. 12.
Luc. 11. & 6.

Serm. 11.
Lib. 1. of. c. 4.
Pulchra Am-
brofii sententia.
Epiſt. 26. quæ
est ad Grat.
Math. 12. &
Luc. 11.

**Digitum Dei
quid.**

**Cap. 1. et 13.
Serm. 66.**

**Serm. 27. de
sanctis**

**Simonis Magi
praecipuum.**

**Exo 17 & 10
Leuit 20.**

**Discrimē inter
sanctorū mira-
cula, et mago-
rum praestigia.**

**Li. 1. Recogni-
tionū ad Iaco-
bum fratrem
Domini.**

**Lib. 5. cap. 7.
Eccles. hystor.**

**De ueritate
Eccles. ca. 16.**

**Haereticorum
portenta.**

**Lutheri mira-
culum.**

eijcio dæmones, quomodo stabit regnum eius? Cū autem in digito Dei (hoc est spiritu Dei, ut indicatur *Matth. 12.* Et apud *Ambros. lib. 3. de Spiritu sancto cap. 2.*) eijciam dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei, hoc est, Filius Dei. Sed qua coniectura Apostolos, reliquosque sanctos magos fuisse criminantur, cū tantoperē vertex Apostolorum Petrus hanc superstitionem abhorruerit, ut liquidissimè *pater Act. 8.* & apud *Euseb. Cæsariensem lib. 2. eccles. hyst. Item Ambros. ac Aug. nam Petrus Apostolus suis precibus, Simonem Magum volatu celerrimo iuga montium transcendentem, & transuolantem praecipitauerit? Deus etiam in veteri testamento, ista maleficia adeo est detestatus, ut lapidibus obruere iusserit, qui tantum magos aut ariolos consuluerit. Certè nemo impostor praestigijs ludit, qui non obstupescere causa captandæ famæ vulgi animos studeat. Quid autem Moyses se & fratrem Aaronem nihil esse clamans, sed tantum exequi quæ Deus praescripserit, satis abstergens omnem sinistram uotam? Iam si res ipsæ considerentur, quomodo incantatio facere potuit, ut Man è cælo pluens quotidie, ad populum alendum sufficeret, si quis plus iusto repositum haberet, ex ipsa putredine disceret: incredulitatem suam diuinitus puniri? Isti haeretici qui Deo, sanctisque eius insultant, non est verisimile quod distinguere valeant inter magica praestigia, & diuina miracula: Nam sanctus *Clemens Petri Apostoli discipulus*, expressis verbis docet, Magos quidem miracula facere posse, sed nullis proficua, ut sunt canes æreos latrare, lapideos saltare, &c. Quæ autem Deus operatur, vel sancti eius virtutes ad salutē animæ & corporis proficiunt, ut etiam manifestum euadere potest, ex *Eusebio*. Quod si Deum hæc per phantasia dicant fecisse miracula, ad prophetas veniamus, qui hæc ab eo gerenda esse praedixerunt, quique confirmarunt hunc esse filium Dei, propter quod & discipuli in ipsius nomine, & ab ipso accipientes gratiam, faciunt hæc ad subueniendum hominum salutem. Recedant ergo, secundum *August. figmenta mendacium hominum*, & portenta fallacium spirituum, qui nec mira quidē facere possunt, nati tamen videntur ad designanda facinora, quæ non sunt nisi maligno cordis errore commemoranda, qualia sunt clades & cædes, coniugarum adulteria, supra virginum bonorum expoliaciones, factorum locorum prophanaciones ac euersiones. *Lutherus* tamen, aliquod suæ vesaniæ specimen ostendit, quando anno millesimo quingentesimo quadragésimo quinto, *Wittenbergæ* dæmone obsessum, liberare frustra tentauit, ubi sibi ignominiam, non gloriam, quam quaesiuit, conciliauit: efficere namque nequiuit quod iactabundo animo præ-*

mo praesumpserit; ut videre est apud *Fredericum Staphilium* qui hinc scenæ, utpote adhuc haereticæ prauitatis nebulis offuscatus; nonseguir de seruiuit. Fertur & aliud non minus inefficax, imò pro fidei catholica adfessione admirabile prodigium contigisse. Nam *Ioannes Caluinus* requisitus, ut fug fidei testimonium euident perhiberet, praesumpserit hominis animare cadauer. Sed uaser & astutus homo, astu suos fascinare voluit, nam in naui ecclesiæ, sollempniter uiuum & incoluam loculis inclusum, tanquam funus, deportari procurauit, ubi autem tempus suscitandi mortui, appropinquasset; ille qui fides pheretrum ascenderat, diuina uisione percussus, ablatus est mortuus, qui superstes fuerat ingressus. Cū autem vox uisus in rama audita esset, plorantis & ululantis, congregati seniores quos uocant ministros; consilio accepto, copiosam pecuniam dederunt, dicentes, nuntiate quia mortuus in huius fidei ueritatem stabiliendam uiuus resurrexit, at uisus & astantes accepta pecunia fecerunt sicut fuerant elocati. *Addam & alterum*, quod puro neminem laedere aut offendere potest. Scribit *Christianus Massæus, Chronicorum lib. 20. Anno salutis 1527. die 20. Iulij Tornaci* Lutheranism quendam, nomine *Henricum*, fuisse combustum. Is, ut ait *Massæus*, sequenti nocte socijs in carcere torus ardens apparuit. Illis præ timore clamantibus, ait, Nisi ab errore cesseris, mecum peribitis in æternum, excitatus clamore carcerarius, constules urbis aduocauit, Dicunt illis uincti, facite de nobis quod uelueritis, modo prius confiteamur, ne cum *Henrico* pereamus. Hæc *Massæus*. Adderem & alterum, si ram scripto probare possem, quam propter fidem eius qui mihi narrauit, nihil de eo dubito. Fuit mihi in hac schola *Embricensi* labeit socius *Petrus Homphæus*, non ille qui postea factus est huius collegij Decanus, uir æterna memoria dignus, sed huius patruelis. Is aliquando è sua patria nauigio descendens, secum habuit præter cæteros in eadem naue duos monachos. Hos cum quidam factionis *Lutheranæ* meris contumelijs, conuictis, & disputandi contentionibus exagitarer, alter monachorum placidis quidem uerbis, sed rationibus tam grauibus obuiauit, ut ille nihil haberet quod contradiceret. Cæpit itaque deuouendo se inficiari uera esse que dicerentur à monacho: Si, inquit, ista se ita habent, perdat me subitanea morte, hoc loco Deus, atq; una cum ipso uerbo efflauit animam. Hæc ille mihi & multis alijs à se uisus & audita reulit, quæ in commentarijs *Sleidani* & alijs libris leguntur, uiris prudentibus ipsis legenda & expendenda relinquo. Nec ista temeritas hic primitus est frustrata, quin magis ipsa *Theodoretus* tempestate, quorūdam nequaquam fallacia est detecta, sicuri

*Miraculum
Caluini.*

libri Vitæ Sanctorum eiusdem prima historia manifestat, quæ est de S. Iacobo Iussura, theoricæ vitæ mancipato. Cui superstitem, velut mortuum obitulerè, penetrabilibus tumuli recõdendum, officiaq; circa cadaver funeralia exhibenda, sanctus Iacobus diuinitus fraudis conscius, ingemiscendo, flexis poplitibus veniam eis rogare satagebat, cum autem reuultente, virore verè vita functus nequiret, nec excrementis ipsorum resuscitari valeret, sancti Anachoretæ preces implorantes, resuscitarum obtinuerunt. His prorsus conforme non ambigitur quod lib. 9. Tripar. hist. de sancto Epiphano Episcopo ostenditur. Quibus non est subrahendum, quod lib. 2. cap. 3. Gregor. Turonensis reperimus propositum, quoniam sanctus Eugenius Episcopus Carthaginensis, ab Honorico rege & Cirola episcopo Arriano apprehensus, sub titis constantioribus sermonibus declamatorijs effectis, subtilibus argumentorum disputationibus in conspectu regis, in arenam descendendo, hæreticum debellauit, ac miraculorum signis coruscando confudit. Quorum Cirola Arrianus impatiens, complicitis hæretici operam quinquaginta aureis condidit, qui se miserum oculisque captum, coram omnibus itinerantibus deplangeret. Cum autem pralibatus hæreticus iter faceret, edoctus, suppetias sanitatis recuperandæ, ac non raro alijs ab eo impartitæ efflagitauit, qui multis cæremoniarum sollennijs, velaniam ostentans, dixit, Secundum fidem nostram qua certè credimus, patrem filio inæqualem, aperiantur oculi tui. At risus muratur in planctum, nam tantus eum dolor inuasit, vt iam spiritum exhalaturus videretur; Sic ergo veritatis prece inronuit altis vocibus, Accipe aurum tuum, da lumen meum, & cõuersus ad S. Eugenium, Filium & Spiritum sanctum Patri æqualem profitentem, votis cõcedendi luminis potitus est. Quamobrem rex furore percitus, diris exceptum flagris, exulare compulit, simul atque vniuersi clamarent, vnus Deus Pater, & verus eius Filius; quibus consubstantialis est Spiritus sanctus. Quod si quid efficere possent, testibus B. August. necnon Gregor. magis cauere deberemus, quia cum dixisset Dominus, quosdam fallaces futuros, qui nonnulla signa faciendo, etiam electos, si fieri possent, seducerent, adiecit: Spiritus manifestè dicit, quod in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, intendentes doctrinis & spiritibus dæmoniorum, qui si exaudiantur, non pro merito loci, sed pro merito sui desiderij recipiunt malum siue bonum, quia tradidit illos, inquit Paulus, in desideria cordis eorum, vt credant mendacijs. Sic apud Casarem Philippi, victima certis diebus mactari adsolet, quæ oculis circumstantium elapsa, disparere consuevit, ac plurimos à veritate

Cap. 48.

Miraculum Cirle Arriani Episcopi.

Epist. 119. que est ad Inuentum ca. 20. Lib. 20. Moral. cap. 9. 1. Tim. 4.

Roman. 2.

vitæ Christiana abduxit, Accidit cum hæc agerentur adesse sanctum Asterium, teste Eusebio, qui cum videret omnes miraculi huius stupore constringi, humanam miseratus cecitatem, cum gemebundo corde puras manus ad cæcos leuauit, vt Christi dignaretur præstigia Magorum arguere, ac miseris mortalibus, erroris huius soluere arcannum, hæc illo supplicante subito victima, qua inuisibiliter credebatu fideribus illata, superferri aquis videretur, & conspectibus omnium redditur, itaque vnus prece, tantorum seculorum deceptionis barathrum, cum authoribus suis dæmonibus est dissolutum, ac euangelicæ veritatis symbolum mirabiliter extirrit confirmatum. Nec iustè aliqui cauillari possunt, hodie non ita sanctos coruscare miraculis, quasi propterea scripturæ catholicæ veritas aliqualiter obnubiletur. Quia duplici modo horum peruitaciam retundere licet, Priori, quia licet hodie non ita crebrescant miracula, nemo tamen rectè inulerit, propterea Ecclesiam catholicam in fidei negotijs minus veri nuntiam, quia secundum August. miracula non faciunt, sed ostendunt sanctitatem. Item Gregor. dicit, quod vera vitæ estimatio, in virtute sit operum, non in ostensione signorum; nam sunt plerique, inquit, qui etsi signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares non sunt. Petrus siquidem super mare ambulauit, vbi Paulus naufragium perulit, à parte igitur constat, quia cum vtriusque virtus fuerit dispar in miraculo, vtriusque tamen meritum dispar non est in celo. Altera ratio est Ambros. quod miracula tempore Christi & Apostolorum frequenterata, non solum illis, sed & nobis postea sequuntur facta sunt, vt licet maiores nostri tempore nos præcederent: tamen signorum gratia, non præirent, Quæ enim exhibita est illis præsentia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis literarum thesauro conseruata, vt nobis præstaret pagina, quod illis gerebat historia, & potentiam Domini quam illi carnalibus oculis cerneret, nos spiritali lumine videremus. Ea sunt Christi miracula, vt nõ iniquitate prætereant, sed gratia conualescant, non obliuione sepeliatur, sed virtutibus innouentur: apud præsentiam enim Dei nihil est abolitum, nihil præteritum, sed pro sua magnitudine, omnia illi in præfenti sunt, secundum Aug. lib. de prædest. & grat. Lib. 5. de Trinit. Et Prosper. lib. 1. de vocatione Gent. Totum illi tempus est hodie, teste Dauide, Mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna, quod si vna dies sit Deo omne tempus, eadem mirabilia quæ patribus operatus est, operatus est & nobis. Poteft & tertia subijci ratio, quare iam sancti miracula operari desinant, quia recte Augustino libro de vera religione: Et Gregor. Hæc necessaria in exordio

Lib. 7. ca. 13. Eccles. hist.

Hodie quare non sicut miracula, dicitur est ratio.

Lib. 3. cap. 7. Lib. 4. ca. 11. de Trinit. Sermon. 18. de verbis Domini. Et de Eccles. dogmat. c. 83. Miracula non faciunt, sed ostendunt sanctitatem. Lib. 1. Dialog. cap. 11. Altera ratio. Sermon. 20.

Cap. 5. Cap. 2. Cap. 10. Psalm. 89. Tertia ratio. Cap. 24. Homil. 19. lib. 40. homil.

Prælibato loco.
Sem. 18. de
verbis Dom.

Math. 7.

Hom. 33. su-
per Math.

naſcentis Eccleſiæ fuerunt, vt enim ad fidem creſceret, mu-
tudo credentium miraculis fuerat nutrienda, quia & nos
cum arbuſta plantamus, tamdiu eis aquam fundimus, quo-
uſque ea in terra iam coaluiſſe cognoſcamus, & ſi ſemel ſadi-
cem fixerint, irrigatio ceſſabit: ſic Eccleſia longè lateſque in
vniuerſum orbem diſperſa ac ramis fidei dilatata, in ſanctis
ætatibus miracula nequaquam requirit, alioquin quotidie, teſte
Gregor. & Aug. ſpiritualiter Deus facit, quod tunc per Apo-
ſtolos corporaliter faciebat, nam ſacerdotes eius cum per ex-
orcismi gratiam manus credentibus imponunt, atque habi-
tare malignos ſpiritus in eorum mente contradicunt, quid
aliud faciunt, niſi dæmonia eiiciunt, qui dum bonis exhorta-
tionibus malitiam de aliorum cordibus auferunt, ſerpentes
rollunt, & dum peſtiferas ſuafiones audiunt, ſed tamen ad
operationem prauam minimè pertrahuntur, mortiferum
quidem eſt quod bibunt, ſed non eis nocebit, qui quoties
proximos ſuos in bono opere infirmari conſpiciunt, dum eis
tota virtute concurrunt, & exemplo ſuæ operationis illorum
vitam roborant, qui in propria actione titubant, quid aliud
faciunt, niſi ſuper ægros manus imponunt, vt bene habeant
Que nimirum miracula tanto ſunt maiora, quanto ſunt ſpiri-
tualia, quia per hæc non corpora, ſed animæ ſuſcitantur. Illa
etiam aliquando oſtendunt ſanctitatem, nec faciunt, hæc ve-
rò ſpiritualia, quæ aguntur in mente; virtutum vitæ non
oſtendunt, ſed efficiunt. Illa habere & mali poſſunt, iſtis au-
tem perfrui, niſi boni non poſſunt. Magnum tamen charita-
tis eſt argumentum ſecundum beatum Ioannem Chryſoſto-
mum, credere abſque pignoribus miraculorum.

De ſuperſtitioſis & Magicis artibus.

C A P V T L V.

Cap. 8. & 9.
Parte 11. cap.
68. & 69.

Primum modus

2.

3.

4.

Cap. 3.
Cap. 17.
Triplici ratio-
ne permittit
Deus præſta-
re.

Q V A D R I F A R I A M maligni ſpiritus futura præ-
dicere nõrunt, teſte Iſidoro libro octauo etymologia-
rum, & allegatur 26. quæſt. 4. cap. Iugiter, & ca. Scien-
dum; Item apud Iuonem Carnocenſem Episcopum. Primò
acrimonia ingenij, vt pote nulla corporis mole aggrauantis,
heberati. Aut celeritate motus ob eiudem corporis aëre in-
ſtantaneam quaſi mobilitatem. Aut longa rerum experien-
tia, qua multa hominibus terreni ſenſus tarditate præſſis, mi-
randa prædicare poſſunt, Aut quarto, quia eis ab Angelis ſan-
ctis aliqua nonnunquam reuelantur, ſecundum Auguſt. lib.
de diuinatione, & lib. 2. de Geneſi ad literam. Quod futuro-
rum præſagium permittit Deus, tribus de cauſis: Prima, vt
occulto Dei iudicio, homines malarum rerum cupidi, tra-
dantur

dantur illudendi, & pro meritis voluptatum ſuatum deci-
piendi. Non enim dæmonum conuictia, tantum vitare de-
bemus, quando falſa à profeſſoribus eorum, nobis obtrudun-
tur, verum etiam ſi prædixerint vobis ſigna atque portenta
itaque euenerint, fugiendi ſunt. Nec Samuel vita ſunctus,
propterea Sauli regi: vera prænuſiavit, quaſi ea ratione mi-
nus talia ſacrilegia ſint execranda, cum peſtiferi dæmonum
ſocietate ſint peracta, & proinde Chriſtiano penitus fugien-
da, ſecundum Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, & lib. 2.
de mirabilibus ſacra ſcripturæ. Secundò, permittuntur in-
terdum vera præſagire, ad commouendos fideles, ne tale
quid magno conamine, quod etiam dæmonibus habeat ad
exercendam manifendamque iuſtorum patientiam: Neq;
enim parua patientia, vniuerſa quæ poſſidebat ſanctus Iob,
amiſit, ſecundum D. Auguſtinum. Sed quid opus erat eis
permittere veri prænuſiationem, itaque occaſionem in er-
rorem ducendi habere? Reſpondet D. Clemens diſcipulus
ſancti Petri Apoſtoli, in hunc modum ſcribens: Si eis nun-
quam fuiſſet indultum veri aliquid proferre, omnino nec
aliquid prædicere vellent, non prædicentes autem, nec quod
eſſent dæmones, agnoſcerentur, quod ſi ignorarentur eſſe
dæmones in hoc mundo, agonis noſtri & certaminis cauſa
latuiſſet. Nec duntaxat aliqua Dei permiſſu pronuntiant,
ſed etiam per multa angelicis operibus, ſpecie, non veritate,
fallacia, non re ipſa, faciunt ſimilia, quemadmodum eruditè
docet D. Athanaſius, refutans falſiam Valentini, Marcionis
& Baſilidis opinionem, demonſtrans etiam cum beato Au-
guſtino, lib. de diuinatione, lib. 2. de Geneſi ad literam, &
lib. 83. quæſt. q. 79. quod non ſint ſubſtantiarum creatores.
Sic enim habet, Opera quæ faciunt, etſi miracula videan-
tur, quia ſunt tempore imperceptibili, non tamen ſunt vera
miracula, quòd ſiant vi naturæ, ſic namque nouerunt cau-
ſas diſponere, vt illic ſequantur effectus: Aegyptij enim
non ſunt magis ranarum factores, quam cæteri homines ſe-
getum creatores, qui tamen ſemina ad fruētuoſam meſſem
terræ abſcondere non ignorant, ſecundum ſanctum Augu-
ſtinum: Videntur, inquit, facere aliqua, non quòd ſint ali-
quibus vtilia, ſed quia mirabilia magis. Quomodo quaſo
poſſent nobis eſſe vtilia, ſi dæmones vel minimam nobis
inuideant commoditatem? ſecundum eundem Auguſt. &
Orig. necnon D. Clementem D. Petri diſcipulum, qui tale
diſtictum inter veri nominis miracula & dæmonum præ-
ſtigia conſtituit, quod illa in profectum ſiant fidelium, vt
liquet ex decurſu ſacra ſcripturæ. Iſta verò nulli conducunt,
ſigla.

Deuter. 13.

1. Reg. 28.

Cap. 23.

Cap. 11.

Act. 16.

Lib. 3. de Tri-
nit. cap. 7.

Obiectio.

Solutio.

Lib. 4. Reco-
gnitionum ad
Iacobum fra-
trem Domini.
Multa faciunt
dæmones.

Sermone 7. co-
tra Arianos.

Cap. 3.

Cap. 17.

Lib. 3. de Tri-
nit. cap. 8.

Lib. 10. de ci-
uit. Dei c. 18.

Homil. 13. ſu-
per lib. Nume.

Lib. 3. Reco-
gnitionum ad
Iacobum fra-
trem Domini.

Diſtictum inter
miracula &
dæmonum præ-
ſtigia.

N 3 vt ſunt

Quinque artis
magicae species
Cap. 15.

Diuinationo
multiplex.

Samuel an ap-
paruit?
1. Reg. 28.

Cap. 11.

Cap. 3. Et in
quest. noui &
veteris testa-
menti q. 27.
Lib. 1. Reco-
gnit. ad Iacobū
fratrem Domini.
26. quest. 7.
cap. Non ob-
sequetis.

Geomantia.
Lib. 22. ciuit.
Dei cap. 8.
Hydromantia.
Aerimantia.
Super 35. ca.
lib. 3. de ciuit.
Dei.

Cap. 8.
Lib. 33. Mo-
ral. cap. 9.
Obiectio.
Solutio.
Hæres. 6. 46.
Et 70.
Diabolus di-
pliciter aliquid
operatur.

vt sunt latrare fictiles canes, excelsos saltare montes, celeri-
mo volatu, aërem secare homines, & id genus alia multa.
Verum operæpretium fore duximus, ipsius artis Magicæ
species recensere, quæ quintuplices reperiuntur apud Ha-
gonem de sancto Victore, libro sexto Didascalica: eruditio-
nis, quæ enucleatius dilucidantur, 26. quæst. 4. cap. Igitur, &
quæst. 5. cap. Nec mirum, videlicet, Diuinationo, Mathema-
tica, Sortilegium, Maleficia, & Præstigium. Diuinationo rus-
sus quintupartito modo secatur, nempe in Necromantiam,
Geomantiam, Hydromantiam, Aerimantiam & Pyroman-
tiam. Necromantia est propriè diuinationo in mortuis, hoc in-
cantationis modo Samuël fuit ad superstitios per Pythoni-
sam euocatus, non tamen Samuëlem ipsum opinabimur re-
suscitatum personaliter, sed diabolum se in ipsius personam
transformasse, vt D. Augustinus de mirabilibus sacræ scri-
pturæ, lib. 2. ad Simplicianum. Istud incantationis genus pro-
scribitur apud D. Clementem, necnon apud Gratianum, vbi
sic legitur: Qui talibus credunt, aut ad interrogandum eas
earumque domos introeunt, aut eas ad proprias domos du-
cunt, sciant se fidem catholicam & baptismum præuari-
casse, & paganum ac apostatam Deique inimicum esse, &
iram Dei in perpetuum incurrisse. Geomantia est diuina-
tio in terra, quæ omnino dependet ex intentione facientis.
Laudatur namque homo à D. August. quòd ab ædibus per-
glebam Terræ Sanctæ Hierosolymis allatæ dæmonia pepu-
lerit. Hydromantia, est diuinationo in aqua; hoc modo, Pau-
sanias apud Eginenses Achaïæ scribit templum Cereris fuisse,
ac fontem proximum, in quem ægri, peractis sacris my-
sterijs, conspectantes morbi, valetudinisque exitum con-
templabantur, teste Ludouico Viue. Aerimantia, est di-
uinationo in aëre, quæ Concilio Braccarenf. 1. & beato Gre-
gorio, damnatur. Si quis credit, inquit, quod aliquantas
immundas creaturas diabolus fecerit, & tonitrua, & tempe-
states, & siccitates propria autoritate, sicut Priscillianus di-
xit, Anathema sit. Sed huic Concilio videntur obuiare sen-
tentia Neotericorum & Scholasticorum Doctorum, dicen-
tium, dæmones in caliginosum aërem detrusos, subinde com-
mouere tempestates, tonitrua & choruscationes. Dicendum
quòd Concilium damnet Priscillianum, qui fingebat duo
principia, cum Manichæis & Gnosticis, teste D. Augustino
lib. ad Quodvultdeum. Iam diabolus nequit præmissa ope-
rari, vt docet Concilium, non enim potest virtute propria,
& per se facere nouas formas, vel aliquid directè producere.
Nihilominus potest virtute aliena, bifariam, Primò, virtute
naturæ, quemadmodum edocet D. August. lib. 3. de sancta
Trinit.

Trinit. Quia materia plena est rationibus seminalibus, sicut
fructus & grana tritici sunt plena vi tali, qua producant si-
milia, Angeli autem cognoscendo proportionem rerum natu-
ralium, applicant actiua passiuos, sicque sequitur introdu-
ctio formæ naturalis. Taliaque potest efficere diabolus, ci-
tius, quam cursu fierent naturali. Secundò aliquid efficiunt
aliena virtute, quia nihil valent absque Dei permisso, vt li-
quet de spiritibus in gregem porcorum missis, Pyromantia
fit in igne, vnde beatus Augustinus, Legimus diabolum po-
tuisse ignem mittere de capto ad continenda sancti viri pe-
cora, quod diabolo fortè tribueret, nisi sacræ scripturæ
authoritate legeret; Deus tamen interdum occultis hoc per-
mittit modis, cum id iustum atque vile iudicat, & nescien-
tibus hominibus aliud iubetur diuinitus, vel ad confunden-
dos malos, cum eos oportet confundi, sicut Actor. 9. legimus
de Sceuzæ filibus, vel ad commouendos bonos, vt in fide
proficiant, secundum August. lib. 83. quæst. & lib. 3. de Trini.
Secundi generis sunt Mathematici, qui bifariam diuidi of-
fenduntur, videlicet in Augures & Aruspices. Augures sunt
qui volatu auiumque garru, futura prælagunt. Aruspices
sive Horuspices, dicuntur quasi horarum inspectores, qui
tempora in rebus gerendis obseruant, verum quid magis
impium, inquit Augustinus, quam dies eligere vt coniugium
contrahendum prosperum habeat successum, vel seligere dies
ad seminandum agrum, cum tam multa grana seminentur,
simul herbescunt, tamen aliquas spicas rubigo interimit,
alias aues auellunt, alias hominum lasciuia indolentia con-
culcat lib. 5. de ciuit. Epist. 119. ad Ianuarium, Lib. 2. de Ge-
nes. ad literam, De spiritu & anima, D. Ambros. lib. 4. Hexa-
meron, necnon D. Gregorius, Lib. 40. homiliarum, & lib. 33.
Moral. Item sanctus Leo, Nunquid hic alicuius superstitionis,
vel falsitatis insimulatur Astronomia? Nonne per ven-
tos, & lunæ dispositiones, licitum est agricolis rationem ha-
bere temporis, quatenus maiori vsura, grana tritici terræ si-
nibus recondantur? nonne & medicis tempora potionum atque
minutionum, secundum artem Anatomicam & Empiricam
licet obseruare? nonne & hortulanis tempus plantandi & era-
dicandi est vtilissimum? Profectò hæc in præsentia non
reprobantur, nec idololatriam concernunt, quòd à causâ natu-
rali dependeat, puta influentia planetarum, moruque astro-
rum, quæ licet non sint causæ rerum, sunt tamè signa earum.
Porro si in actibus à libero hominis arbitrio dependentibus
obseruentur dies & tempora, sicut in mercatione, vxoris des-
ponsatione, &c. peccatum læthale incurritur, vt doceret 26.
quæst. 5. ca. Non licet Christianis, vbi etiam cauetur, ne quis

Cap. 4.

Diabolus ali-
quid quomodo
efficiat.
Math. 8.
Pyromantia.
Super Psal. 77.
Iob 1.

Quæst. 79.
Cap. 7.
Mathematici.
Augurium.

Ca. 5. cum 2.
sequent.

Cap. 17.
Cap. 28.

Cap. 4.
Hamil. 10.

Cap. 9.
Sct. 7. de na-
tuit. Dom.
Obiectio.
Dicit quod
obicit.

Part. II. c. 30

nocte natiuitatis Dominicæ, vel sancti Ioannis Baptistæ incantationibus vacet, sed potius factis orationibus inuigilet, de quibus sic legitur apud Iuonem episcopum Carnotensem. Et cap. 2. post concil. Ancyranum apud V. P. Petrum Crabium. Sunt quædam sceleratæ mulieres post Sathanam conuersæ, dæmonum illusionibus seductæ, quæ conueniunt se nocturnis horis cum Diana æquitate, super quosdam bestias, vel cum Herodiade, & multa terrarum spatia inrempesque noctis silentio pertransire, quæ eo loci sequuntur, has episcopi eliminare non differant. Nec aliquem admiratio inuadat oportet, aut calumnia exuscitet, quod tam insigniter hic error à patribus refellatur præmissis, cum eò vergat vt nullus credatur aut colatur Deus, teste Augustino lib. 5. de ciuitate Dei. Imò eò tendit, vt subuertatur humanæ libertatis arbitrium, eodem teste & Origene: Nos, inquit, qui euangelio sumus credentes, dicimus hanc passionem immundum spiritum operari in hominibus, obseruat enim quædam schemata lunæ, & sic operatur, vt ad obseruationem quorundam schematum lunæ, pati homines mentiatur, & per hoc culpabilem Dei creaturam ostendat, vt omnes sicut diximus iniquitatem in excelsis loquantur, qui existimant, ex efficiencia stellarum existere causam omnium infirmitatum cõtinuantes opera Dei, & quosdam quidem stellas dicentes maleficas, quosdam autem beneficas, cum nulla stella sit à Deo facta, vt malefaciat, quod & ipsarum creatio ante peccatum manifestat: Vt enim tunc nec Adam, ita modo nec aliquem hominẽ ad malum inclinant. Finguntur est igitur, constellationes generis humanam (etiam si interdum vera præfagiant) dirigere. Tertium genus est Sortilegium, quod ex fortibus occulta inuestigat, quemadmodum docet D. Thomas, vbi triplicem constituit sortem, Diuisionem, Consultoriam, & Diuinationem, vt ex prælibato loco, & V. Parre Nicolao Lirano, & de Sortilegijs cap. Ecclesia, petere non fuerit indignum. Quartum est, Maleficium, quo incantationes dæmoniacæ, & ligaturæ superstitiosæ, aliæque eius farina remediorum genera nefanda, dæmonum cooperatione & instinctu, ad improbandos effectus adhibentur. Sic Giges, cernens terræ hiatus procellosis imbribus factũ, ingrediendo, reperit equum æneum, qui ostiolo in latere posito introitum admitterat, in cuius intimis penetralibus, callidus explorator offendit cadaver humanum, anulum aureum in digito habens, quem detrahens, reuertitur, diligens opilio, ad ouiculas sibi concreditas, quas ad interiora deserti consueto more, dirigens, anulo in digito posito, omnia linceis oculis perlustrabat, ipse inuisibilis per anulum effectus, sicque cuenit vt reginam postea

Cap. 1.

Epist. 119. ad
ad Ianuarium

cap. 7.

Tract. 4. in
17. ca. Math.

Cõstellationes.

Sortilegium.

Triplex fors.

Quodlib. 12.
ar. 36.Super 1. cap.
Astor.

Maleficium.

postea suis incantationibus dementaret, ac stupraret, sicque in regali solio constituto, regem Lydiæ, maritum eius interemerit, teste Cicrone, post Platonẽ. Hic non est ignorantia, duplex esse quod incunt homines cum dæmone pactum, expressum & tacitum. Expressum fœdus, percuciant homines quibusdam sacramentis, vel potius execrationis, hoc est, expressis vocibus, seu signis à diabolo constitis. Tacitum est, vbi quidem deest intentio diabolum invocandi, & cum eo paciendi, nihilominus tacito pacto seruatur quædam, quibus se diabolus haud sibi benè immittit & ingerit: huius generis sunt ligaturæ, characteres, chartæ Hebraicis vel potius Barbaris vocibus, & incognitis vocabulis obliteratæ, vel etiam singulicando, dextera manu sinistram tenere, oblicem: Hæc, inquam, & huius generalis alia, sunt Christiano homini prorsus interdicta tanquam illicita, secundum D. August. lib. 2. de doctrina Christi. lib. ad Quod uult deum. Et Chryst. quia inducant ad implorandum diaboli ministerium. Non enim prædictæ notæ, ex ic virtutem habent, sed duntaxat ex diabolico pacto, sic namq; pepigit cum illis, quos habuit sibi familiares, vt talia recognosceret signa, & ad talia se presentẽ obsequioso ministerio exhiberet, & simul se illis quodammodo cogi, vt insipientibus ostendat aliquid energie in illis existere, itaque faciat homines à fide & Dei cultu desistere, secundum beatum Augustinum lib. 5. de ciuitate Dei, & lib. 2. de Genes. ad lit. Bonauenturam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem super lib. 2. Sententiarum. Ac D. Thom. Huius farinae crediderim esse, Memẽto creatoris tui, & quo morbo comitali presentissimum dicitur conteri remedium, quia alia verba idem significãtia operam laderent. Nec etiam nos moueant sancta Dei nomina, aut alliciant quæ passim chartis aut ligaturis imprimantur, quia secundum August. immiscet istis nomen Christi, aliæque sanctorum nomina, vt tali velamine contegant maleficia, & mellis aliquid obducunt, vt toxicum abscondant. Simile iudicium esto de illis qui fingunt se multa ex manuum linamentis coniectare posse, & ceti aliquid, ex istis libellis qui passim manibus teruntur, prædicere. Quales sunt isti errores præsertim & vagi homines (quos triviali Teutonice lingua vocabulo, *Heyen*, appellamus) qui circa annum Domini millesimum quadringentesimum decimum septimum, primum per Germaniam vagari cõeperunt, homines nigredine deformes, excocti solis calore, immundi veste, furtis intenti: siquidem eius gentis foemina, viris ex furto necessaria procurant, literas etiam circumferunt, Sigismundi regis, teste Sebastiano Munstero lib. 3. suæ geographiæ, & aliorum principum,

Lib. 3. Offe.
Duplex cum
dæmonibus
pactum.C. 2. o. et 23.
Hieres. 16.
Honal. 21. ad
posuũ Anio-
chenum.Cap. 7.
Cap. 17.
Dist. 7. quest.
ultima.
2. 2. quest. 96.
Eccles. 12.Tract. 7. in
Ioannem.Errores, sive
vigi. homines.

vt transitus illis per vrbes & prouincias liber permittatur
 Ferunt autem ex iniuncta poenitentia se mundum peregrinantes
 circuire, atque ex minori Aegypto primum emigrasse, sed
 splendide mentiuntur: Nam probatum est istud genus hominum,
 per longa temporum interualla, ad eadem diuertere loca,
 ne facile breui temporis spatio redeunt agnoscerentur
 & repellantur. Anus eorum Chyromantiæ & diuinationi
 intendunt, atque interim quò quaerentibus proferunt, quasi
 oracula, quot pueros aut maritos sint habituri, miro astu
 crumenas insipientium rimantur atque euacuant. Commemorat
 etiam Munsterus se Heidelbergæ extorsisse, ab eis literas
 sibi ab Imperatore Sigismundo concessas, in quibus mentio
 fiebat, quomodo maiores in minori Aegypto olim ad aliquot
 annos reiecto Christianismo, ad gentilitatis voraginem relapsi
 fuissent, & respicientibus illis poenitentia iniuncta fuit,
 vt certis annorum temporibus ex singulis eorum familiarum
 aliquot per orbem peregrinarentur, diluerentque exilio,
 perfidiæ suæ crimen, sed iam dudum tempus peregrinationis
 eorum euanuit explerum, & tamen colluues illa non cessat
 circumuagari, furari, mētiri, augurari & diuinare, nec inter-
 ceptum aut interclusum est illi iter, quo minus Aegyptum
 pctere queat, vt obgannit, sed est populus quidam Germaniæ
 ex varijs collectus otiosis hominibus, nulli non Europæ nationi
 onerosus, vniuersorumque fermè Europæ idiomatum non ignarus,
 qui iam in his, iam in illis locis furando & fortiter
 mentiendo, temporalis vitæ stipendia, quibus miseram
 transigat vitam sectatur. Optime cautum est & proinde
 statuto Caroli 5. ac Philippi Regis Hispaniarum, ne sub
 capitis omniumque rerum hic amplius diuagetur, vt habeatur
 libr. 1. ordinationum Imperialium ac Regalium. Quare
 nec his omnino religionis specimen recusantibus, nec alijs
 idem machinacibus in pronosticationibus est fides adhibenda,
 secundum August. Imò quinquennali poenitentia remittitur
 suæ criminis, qui illos consulunt, expiare deberent, teste
 Concilio Ancirano, & resumitur 26. quæst. 5. cap. Qui diuina-
 tiones & apud Iuonem Carnotensem Episcopum. Rufus alij sunt,
 qui aduertentes, verosimiliter maleficium, quo pecora
 vel homines contabescere videntur, cupiunt alio quasi
 maleficio retundere & fatanam fatana eiicere. Profectò,
 angelica summa passim nuncupata, fortè nō refragaretur,
 quin licitum fore putaret, vti alieno malo in propriū commodum.
 Verùm Thomas Caietanus, in Summula sua de peccatis, &
 Summa Siluestrina, quatuor modis prædictam refutant
 opinionem. Primo ratione, quia dictam rationis suadet,
 vt Deo sic homo subiectus, illumque habeat & colat tanquam
 premium

Rubrica 1.

*Li. 2. de doct. Christ. ca. 33.
 Poenitentia cor-
 sulentium Py-
 thones.
 Parte II. c. 2.
 Peccorum mobi-
 an mal: sic ijs
 pellenai.*

premium numen, in cuius manu cuncta sunt posita, non autem
 alios. Secundo scriptura. Nunquid non est Deus in Israel
 vt consulatis Beelzebub deum Accaron? Tertio, probatur
 non esse requirendos Magos, incantatores vel incantatrices
 ad pellenda maleficia, autoritate Iuris Canonici, quod præ-
 fatos ab honore dignitatis suspendit, atque perpetuæ poeni-
 tentiæ in arcto monasterio subijcit. Et allegatur ex concilio
 Toletano 4. Si autem Laicus prædictos consuluerit, ab eccle-
 sia habeatur extraneus, cap. Aliquantum ex Concilio Agaten-
 si, cap. 42. & cap. Si quis clericus. Ibidem ex Concilio Aureli-
 anensi 1. cap. 32. & Carthaginensi. 4. cap. 89. Item Elibertino
 cap. 62. & Ancyrano cap. 24. Augustijs, inquit, & incantationi-
 bus feruentem similiter Iudaicis superstitionibus, vel ferijs
 inhærentem à conuentu ecclesie separandum præcipimus.
 Quarto Iure Ciuili, quia incantatores præcipiuntur
 Vulcano tradi, aut capite plecti, quemadmodum habetur
 C. de Maleficijs & Mathematicis, Leg. Nullus aurispex,
 & Leg. Nemo. Sed his obuiabit fortasse aliquis, qui adseret
 sibi optimè cōsulum, languoremque & lentam tabem discessisse,
 per ipsius incantatoris, à morbido pecore, consiliū &
 remedium. Cui dicendum est, nihil ob stare, quin diabolus
 sibi interdum aduerferit, hoc enim significat nomenclatura
 Saran, vt ita miseros fascinare possit, non obedire veritati,
 sed potius fallitati, dum tamen arcanis meandris, votis potiri
 efficit; languoremque per incantatorem pellat, quem per alium
 immisit; Hoc inquam, asturè facit, vt sibi cultus larricæ,
 expressè, vel saltem tacitè, exhibeatur, & si nō permittetur
 aliquid boni interdum operari, sicut dare congruum pecoribus
 remedium, quo pristino vigori restituantur, nec aliquid vel-
 let profus operari, secundum Augustinum. Præterea, incan-
 tationes & huius farinae alia, videntur interdum superperias
 ferre, propter paruam quam homines habent erga Deum, fidem,
 firmèque fidei defectum; quo illis iniquè adherere non
 formidant, quo sine, nihil profectus adferrent, vt habetur 26.
 quæst. 7. cap. Admoneant. Et quo magis istis innuntur, tanto
 magis à Deo recedentes contemnuntur, sicut scriptum est:
 Odisti obseruantes vanitates superuacue. Et Maledictus
 homo qui cōfidit in homine, & ponit carnem brachiū suum.
 Quod autem incantatores nullam habeant efficaciam, liqui-
 dō constat, primò, quia non habent illam sibi naturaliter in-
 firam, alioquin perpetuam haberent energie veritatem, si-
 cut calor igni, durities lapidi temper inest, incantatio autem
 subinde fallitur. Non habent etiam à dignitate, quia tūc oratio
 dominica innumeris parasangis, vepote à Christo instituta,
 dignior esset habenda, hanc autem verulæ alicui diabolus
 inspira-

Leuit. 10. &
 4. Reg. 1.

26. quæst. 5.
 cap. Si quis E-
 piscopus.
 Cap. 28.
 Poena consu-
 lentium Phy-
 tones.

Obiectio vulgi

*Lib. de diuina-
 tione cap. 3.*

*Psal. 30.
 Ier. 17.*

Exempli memorabile.

Serm. 3. Dominica quinta post Epiphaniam. Titul. de Malesicio. lib. 83. quest. 9. 79. Tho. 2. 2. qua. 90. artic. 2. Epiph. lib. 1. contra Hæres. Tomo 2. Hæresi 30. qua. Ebionæorum.

inspiravit. Tertio, hanc operandi virtutem, non habent ex institutione; quia non sunt à Deo instituta ad illum effectum, sicut verba consecrationis, consequendum. Quod autem absque fide nullum sortiantur effectum, tali legitur confirmatum exemplo: Quædam mulier ingentem habuit oculorum dolorem, & accedens iuvenem requisivit in ludo literario, an literas aliquas contra præfarum dolorem pingere nosset, ille vaser, ut nouum lucraretur vestimentum inuolutam panniculis scedulam ei dedit, vt secum semper deferret, & sanata, scedula alteri voluit succurrere, & similiter obtinuit sanitatem, tandem aperientes scedulam, inuenerunt ita scriptum, diabolus eruat tibi oculos, & luto obstruat foramina. Quibus consideratis condignam suæ temeritatis fecere penitentiam, teste V. Patre Godscalco Rosemundo, doctore piensissimo. Sed quibus ergo remedijs pellendum est maleficiû? Responder Siluester quod sancta adiuratione, vel crucis cõsignatione, quæ omnis generis dæmonia pellere potest, teste Aug. & D. Thom. Cuius rei exemplum producit sanctus Epiphanius in mediû de filio Eliël patriarchæ qui magicis artibus imbutus, quandam sanctimonialem corrumpere cõcupiuit, sed signaculo crucis munita, contra diaboli insidias stetit inconcussa. Præterea ibidem habet, posteaquam Iosephus, adhuc Iudæus diuersis miraculorum operibus esset instructus quod nõ valuit incantationis vis vbi erat nomen Christi, & signaculum crucis. Nec tamen persuaderi potuisset vt Christianus fieret, Tandem porro apparer ipsi in somnis Christus, dicens: Ego sum Iesus quem parentes tui crucifixerunt, verum crede in me. Ille vero nondum persuasus, incidit in morbû magnum, & desperatum. At Dominus rursus apparet, ipsi iubens vt credat in ipsum & sanitatem assecuturum, esse promittens. Ille verò promissione facta rursus fefellit, & in duritia permansit. Recidit autem secundariò in morbum, eumque si milititer desperatum, relictusque veluti moriturus à cognatis suis Iudæis, quod mysticè ab ipsis semper fieri solet, id ab his audiuit. Nam vir quidam senior legisperitus eum accedens, in aurem insusurravit dicens: Crede in Iesum crucifixum sub Pontio Pilato præside qui filius est Dei, & ex Maria postea natus est, & Christus Dei est, & ex mortuis resurrexit. Nam ipse veniet iudicare viuos ac mortuos. Hæc mihi Iosephus ipse palam recitauit, id quod verè dicere possum &c. Multaque alia his similia cum de hoc Iosepho narraffet Epiphanius, deinde addit quod maxime seruit nostro proposito ac instituto. Ascendit autem (Iosephus) inquit ad comitatum & Constantini regis amicus euadit, & obtulit atque exposuit omnem ipsi sæarum rerum statum, quomodo eminentissimam

tissimam apud Iudæos dignitatem habuisse, & quomodo visiones Dei ipsi penitus apparuissent, Christo ipsum vocante ad sanctam vocationem & salutē fidei ac cognitionis suæ. At bonus ille Rex, cum Christi seruus esset in veritate, & zelum Dei inter reges post Dauidem & Ezechiam ac Iosiam haberet honorem dat ipsi, velut iam dixi, dignitatem in regno suo. Comitum enim ipsum cõstituit, iussitque insuper petere quicquid vellet. Iosephus autem nihil petijt, præterquam vt maximum hoc beneficium à rege contingeretur, vt permitteretur ipsi per mandatum regium quo Christo Ecclesias edificaret in ciuitatibus ac vicis Iudæorum. Vbi nunquam quiscquam potuit ecclesias extruere, propterea quod neque Græcæ, neque Samaritæ, neque Christianus inter ipsos esset, & hoc maxime in Tiberiade & Diocæsarea, quæ & Sepphurin appellatur, & in Nazareth & in Capernaû. Obseruatur enim apud ipsos, vt fit aliquis alterius Gentis. Iosephus itaque acceptis literis & potestate vna cum dignitate in Tiberiadem venit, habens etiam epistolas vt de regijs expensis sumptum faceret imò etiam ipse stipendijs à Rege honoratus erat. Incipit itaque in Tiberiade edificare. Templum autem maximum prius in vrbe fuit & puto Adrianiû hoc fuisse vocatû. Quum verò hoc Adrianiû imperfectum permãssisset, ciues ad publicum balneum id instaurare conabantur. Quo comperto, Iosephus ex hoc occasionem habebat, & vbi inuenisset id per lapides quatuor cubitorum ac quatuor pedum ad aliquam altitudinem euectum, hinc incipit facere Ecclesiæ structuram. Erat autē opus calce & alia materia. Caminos itaque extra vrbem multos facere iussit, forte septem numero: fornaces autem vernacula lingua vocant. At verò callidi, & omnia facere audentes Iudæi, à præstigijs apud ipsos fieri solitis non abstinuerunt. Incantationibus enim quibusdam & curiosa sedulitate igne ligare ac disperdere generosi illi aggressi sunt, sed non perfecte potuerunt. Cessabat itaque ignis & non operabatur: scilicet extra propriã, vt ita dicam naturã, constitutus erat. Vbi autem hi qui combustibilem materiam igni addere iussi erant, ligna videlicet, siue sarmeta nihil effecissent, Iosepho rem ipsam significauerunt. Commotus igitur vir ipse, & zelo erga Dominum correptus, extra ciuitatem currit, & vbi aquam in vase afferri iussisset, accepto vase aquæ coram omnibus (multitudo enim ingens Iudæorum confluxerat ad spectaculum, euentum videre cupidi & quid Iosephus facturus esset) magna voce crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu sic dixit: In nomine Iesu Nazoræi, quem crucifixerunt patres mei, & omnium horum circumstantiam, fiat virtus in hac aqua,

Ecclesia in Iudæorum orbibus à Iosepho extructa.

Adrianiû templum.

Iudæorum incantamenta.

Crucis signaculum.

aqua, ad reprobationem omnis incantationis, ac Magiæ quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentie ignis ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulos fornaces respexit & dissoluta sunt incantamenta, & ignis coram omnibus emerit. Turba verò præsentis clamore edito. Unus Deus qui auxiliatur Christianis, secesserunt. Porro quum sæpe illi viro molesti essent, postea parte aliqua rempli in Tiberiade extructa, & parua ecclesia absoluta, sic illinc discessit. Ad Scytopolim verò digressus, illic permansit. Verum in Diocæsarea & alijs quibusdam vrbibus perfectè ædificauit. Hæc tamen Epiph. Idem quoque paulo ante refert mulierem Christianam, liberam & pulchritudine excellentem, signaculo S. Crucis ab incantamentis quibus adolescens petulans eam ad stuprum pertrahere nitebatur fuisse tutam. Sic Cyprianus magicis adhuc tenebris excæcatus, sacratissimam virginem Iustinam diabolicis præstigijs voluit Agladio scolastico tradere corrumpendam, sed nihil apud eam suis deceptionibus & illusionibus valuerunt, quia signo crucis repulsi, victi recesserunt. Sic epistola 206. quæ est Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, & posita reperitur inter Aug. epistolas. Vbi sanctimonialis quædam defensa legitur à præstigijs magorum per imaginem D. Hieronymi parieti adfixam. Haud fecus nos, si integra fide, totoque mentis affectu ad Deum confugeremus, vt præfatæ lachrymis, suspirijs, precibus, sanctæ crucis consignationibus, aquæ lustralis asperisionibus, ieiunijs, votis potiremur; & spirituales nequitias repelleremus, iuxta illud Christi discipulorum respondentis quaestioni. Quare nos non potuimus eijcere illum opponentium; propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, trãsi hinc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis, hoc autem genus non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Sed quid causæ est, quod aliquando nec crucis signaculis, nec aquæ benedictæ asperisionibus spiritus malignus cedat? Respondet V. Abbas Petrus Cluniacensis, Non miretur aliquis, inquit, benedictæ aquæ asperisione dæmonem non esse fugatum, agnoscat tamen latente interius, vnguenta exhibita extrinsecus nihil proficere posse. Tabem vocat, læthale peccatum, quod quamdiu in interioribus cuiuslibet latuerit, nullius exterius sacramenti perceptio prodesse poterit, alioquin crucis signum fugat diaboli machinamentum, vt alio exemplo demonstrat idem Petrus, & sanctimoniales quas diuexare non præualet, spiritaliter vel corporaliter inquietat. Deinde quando huic non cedunt modis, est credendum, ipsam Deum occultata ratione hoc permittere, cum id iustum atque vtile iudicauerit

Manh. 17.

Quid causæ,
quod dæmones
aliquando nec
crucis, nec aquæ
lustralis cedunt?
Lib. 1. de Mi-
raculis cap. 6.

Cap. 14.
Ibid. cap. 16.
& 17.

dicauerit, tam in bonis & in timoratis qui sustinere coguntur, quam in incantatoribus & magis: hi siquidem confunduntur, & diuinitus impediuntur, quando vniuersum Dominus suis nouit expedire, vt liquidò constat, vbi incantatores Cyniphes producere nequinerunt, & Act. 19. Exorcistæ nequiuertur spiritum malignum expellere. Incredum etiam, permittit Deus eos operari, ad exercendos bonos, quatenus in fide solidentur, & patientiæ virtute roborentur, teste August. ne grauius Dei iudicium, ordinationi resistendo acquirant, quod enim Pilato dixit Dominus, hoc & Iob eiusq; patientiæ sequaces, diabolo & angelis eius dicere possunt, non haberes in me vilam potestatem, nisi tibi data esset desuper. Non igitur eius voluntas, cuius malitiæ potestas in bonis datur, sed eius voluntas à quo hæc potestas datur, debet nobis esse charissima. Hæc tamen salius tractata requirere in secundum sententiarum haud fuerit inutile.

Exod. 8.

Tract. 7. in
Ioannem.

*De exorcismis & adiuuationibus dæmonio ob-
fessorum.* CAPVT LVI.

HAUD procul à primo decalogi præcepto exorbitabimus, si modum quo obsideantur nonaquam humana corpora patefaciamus: tanto enim magis diuinæ legis sumus obseruantes, quanto anima & corpus ab omni commercio diaboli, qui hoc præcepto excluditur, reperitur alienum, quod perpetuus ac acerrimus humani generis existat hostis: Et quemadmodum fronsæcus callidas tentationum tendit insidias, ita intrinsecus penetralia nostri cordis, & corporis, ingredi volentis, seculo inquirendum est, an corporaliter pateat, vt corpora obsideat, introitus. Profectò diabolus corpora possidere aliquando, nulli est ambiguum; qui sacrum Euangelium vel à limine saltem saluauerit: vix namque aliquid crebrius legitur, vt peripicuum cuique esse potest, ex Marth. 4. 8. 10. Marc. 5. Luc. 8. &c. Subtilitate siquidem naturæ, potest quæcumque corpora penetrare; & absque obstaculo in illis subsistere. Ratione quoque potestatis suæ, potest corpora introire aut partem aliquam occupare obsidendo, commouere & diuexando conturbare vniuersa organa, nedum membra obsessæ, sicut aranea, licet exiguum sui locum requirit, longè tamen lateque telam suam texendo distendit. Quod & in nauclero non amittit veritatem, qui in puppi constitutus, etiam in proram vsque vim exerit, haud secus est in dæmonibus, qui quando similiter in corpore humano operari offenduntur, ea obsidere dicuntur. Quod multis de causis à Deo permittitur. Primò vt exigentibus peccatis,

Dæmon quando
obsidet corpus?
Deus quare
permittit ob-
fessum hominẽ
consistari?

catas,

1. Reg. 28.

1. Corin. 5.

1. Timoth. 1.

Lib. 1. Dialo.

cap. 4.

Hosil. 41. su-

per Act. Apost.

Lib. 2. seniet.

dist. 8.

2. 2. quast. 90

art. 1. & 2.

Peccatum, ut

plurimum, est

causa obfessio-

nis.

Lib. 3. ca. 33

Dialogoii.

Lib. 4. de civi.

Dei cap. 32.

Lib. 10. c. 22.

Diabolus ha-

bet duas in-

imias quibus

ingreditur.

Cap. 33.

Li. 12. de Ge-

ne. ad lit. c. 14

Quibus mili-

tibus cognoscitur

aliquis obfess-

sus?

Lib. 11. de

Genes. ad lit.

cap. 28.

Marc. 9.

Luc. 9.

Dæmones quo-

modo expel-

luntur?

1. Reg. 16.

Iecur Tobie,

non pepulit

diabolum.

caris, corporali vexatione puniantur; sicut pater de Saul rege. Secundo Deus permittit hanc potestatem; ut mali corrigantur, cuius rei causa, Paulus Apostolus incarnatum Corinthis tradidit sarracæ, in interitum carnis, ut spiritus saluus fieret, & Hymenæum & Alexandrum, ut discerent non blasphemare. Tertiò, ad nostram eruditionem, sic apud Gregor. Quædam sanctimonialis obfessio fuisse legitur, quod sui obfessio Lactucam, super quam diabolus sederat, absque crucis signaculo cum ipso simul diglarijsser. Quarto, permittitur ingredi interdum corpora, eaque vexando turbare, ad manifestandam diuinæ maiestatis gloriam, sic Matth. 9. clamabant, Nunquam sic apparuit in Israël. Ex quibus liquido constare potest, quod etiam sicut cæteris tribulationibus, ita & hac affligi iusti possunt, teste Chrysoft. & Bonauent. & D. Thom. Nihilominus tamen neminem subitanialiter de communi cursu innadit, nisi propter propria vel aliena delicta, dico aliena; quia infantes baptizati non habent peccata, tamen leguntur hæc horribilia sustinuisse flagella apud diuum Gregor. Quam sententiam etiam approbat D. August. Dæmones, inquit, nisi quos fallendo deceperunt, possidere non possunt. Et potestas inimica neminem vincit aut subiungat, nisi societate peccati. Hinc arbitror ipsum duas posuisse ianuas, quibus diabolo in hominem patet ingressus, de Agone Christiano, vnam cupiditatem acquirendi res temporales, & alteram, nimum timorem eas amittendi. Cognoscitur autem aliquis diabolo esse obfessus gemino indicio, secundum August. Si enim loquitur linguis obfessus, signum tunc est evidentissimum diabolum occupare organa sensus talis hominis, eumque intrasse; quia natura corporalis obtemperat spirituali, ad motum localem: voces autem significatiuæ, formantur per motum linguæ, labiorum, ac articularum; ideoque quia potest ista localiter mouere, potest per hominis linguam diuersa verba formare, quæ non procedunt, utpote articulata, nisi ab aliquo intellectu, nec procedunt ab intellectu hominis tale idio- ma ignorantis, secundum August. Clarum est ergo, ea procedere ab intellectu dæmonis, linguam hominis ita mouentis, Secundum indicium est, si sibi aut alijs molliatur, vti legimus diabolum hominem collisisse, & Matth. 9 dicuntur nimis sæui fuisse, ita ut nemo possit ire per viam illam. Sed quibus pelluntur & ab hominibus abiguntur modis? videtur quod naturali quodam modo valeat expelli, quia ludente Dauide cythara, Saul leuius habebat, & recedebat malus ab eo spiritus, sic Tobie 8. dicitur, quod iecoris assatum, expulerit dæmonem, necnon Actor. 19. aractu sudarij Paulini, maligni spiritus leguntur egressi, Respondendum est, non

est, non tam multa ad pellendum diabolum esse necessaria, quam ad peccatum læthiferum, cum ibi sufficiat contraria potestas, peccatū verò sine gratiæ infusione cor hominis emundantis non auferretur, Nec valet diabolus aliquo artificio expelli naturali, non enim sudarium tantam vim habuit, sed indicabat duntaxat, quanti pretij apud Deum esset ipse, cuius sudarium tantum efficere videbatur, nec magis pellebat dæmones quam iecur, cum ibidem habeatur quod preces Tobie, multæ fuerint efficaciæ, & quod Angelus religauerit diabolum, non iecur in deserto loco Aegypti. Cythara etiam nihil potuit, sed passio Christi, qui expansis in cruce manibus, tanquam in cythara, neruis, torum effecit, vel etiam preces Dauidis, qui in cythara sacras decantabat laudes ac pios modulabatur hymnos. Nullo igitur modo naturali aut corporali profligantur industria, sed operatione expelluntur diuina, teste D. Thom. sicuti legimus dæmones subinde in facis literis expulsos Christi præcipientis imperio. Nonnumquam sanctorum merita & intercessionem, omnis generis dæmonia pellere noscuntur, quod apud Geelenfes quotidiana docet experientia. Tertiò, orationis energia discedere ab obfessis compelluntur. Hæc genus dæmoniorum non eijcitur nisi in oratione & ieiunio, cuius exemplum promptum est, ex D. Gregor. de Eleuterio Abbate, cui puer dæmonio obfessus, à quibusdam sanctimonialibus, ut secum ad proprium duceret monasterium, fuit oblatus; cum plusculis diebus, diabolus puerum lacerare desineret, quadam elatione inflatus, inquit fratris abbas, diabolus istas moniales cum puero miserè adflixit, & anxias reddidit, qui vbi ad nos veros Christi seruos peruenit, puerum accedere & inuadere pertimescit, post cuius vocem puer miserabiliter à dæmone arreptus, collidebatur, quo viso senex protinus se in orationem & lamenta dedit, quem cum fratres diu lugentem, consolari voluissent, inquit, Nemo vestrum comederit hodie, nisi puer iste à dæmonio fuerit liberatus. Tunc vnanimiter se in orationem prostrauerunt, quousque puer serenitatis integritas affluisset. Vnde Orig. Hoc genus non eijcitur nisi in ieiunijs & orationibus, inquit, & si aliquando oportuerit nos circa curationem tale quid patientium permanere, non adiuremus, neque inrogemus, neque loquamur, quasi audienti spiritui immundo, sed permanentes in orationibus & ieiunijs, impetremus patienti salutem, adeò ut abigamus ieiunijs & orationibus nostris spiritus malignos. Quarto, confessione peccati expelluntur, teste V. Beda. Aliquem tamen adiurationum & exorcismorum vsum fuisse expressè habet D. August. Vera, inquit, pietate homines Dei, aëream potestatem, inimicam contrariamque

Primo expel-
lunt dæmones.
1. 2. quast. 90
art. 2.

2.

3.

Math. 17.

Lib. 3. Dialo-

log. cap. 33.

Puer oratione
liberatur à dæ-
monio.

Tract. 4. in

17. ca. Math.

Lib. 3. ca. 31.

super 8. cap.

Luc. et allega-

tur apud Luc.

nen, parte 11.

cap. 102.

Lib. 10. de ci-

uit. De c. 12.

namque

Lib. de vita beata, diffinitione secunda dei.

Epist. 206. inter epist. Aug. Super 12. ca. Math.

Lib. de corona militis. Lib. de prescript. hereticorum, et lib. de anima, et li. ad Scapula.

Triplex exorcismus.

Lib. 2. de gratia Dei et peccatorum orig. ca. 40. et lib.

2. de nupt. et concu. cap. 29. Homil. de Adā et Heua.

Lib. 8. Antiquit. cap. 11. Cap. 10. lib. 1. de instit. cleri.

ff. de verb. et extra. rd. cognit. lib. 1. §. medicos.

Trañ. 35. in Math.

Trañ. 7. in Ioannem.

2. 2. quæst. 96. art. 4. Epist. ad Marcellum.

riamque pietati; eijciunt exorcizando. August. Qui presunt, manū obfesso imponere, & exorcizare dicuntur, & per divina demōnē adiurando, expellere. Idem comprobatur & D. Hieron. necnon Tertulliano docente exorcismis demones fuisse fugatos. Notandum tamen hic est, triplicē esse exorcismum: Primus dicitur sollennitatis, quem ante baptismā celebrat servat sancta mater Ecclesia. Act. 9. Et teste August. ac Chrysost. Secundus dicitur benedictionis, & isti duo celebres sunt in Ecclesia atque frequentes: Sollenniter namque exorcisatur aqua lustralis, candelæ, palmæ, & eius generis alia. Tertius appellatur Salomonis, quod verbis quibusdam sacris ab eo credatur compositus, teste Iosepho & Rabano Mauro, ubi & formam ordinationis eandem qua hodie utimur, adfert ex Concil. Carthag. 4. cap. 7. Verutissimum igitur exorcizandi in Ecclesia constat fuisse morem, quem etiam Ethnici attestantur: Vlpianus enim Iureconsultus Alexandri Imperatoris (teste Lampridio) Consiliarius, & scribij magister: Si incantavit (inquit) vel imprecatus est, vel (ut vulgari verbo Impostorum utar, per impostores intelligens Christiana religione imbutos) si exorcizavit; non sunt ista medicinæ genera: Veruntamen hanc formam & exorcismum ab ipso Salomone profectum non approbat Origenes super illa verba, Adiuro te per Deum verum. Quereret aliquis, inquit, si conveniat demones adiurare, & respicit ad multos, qui ista facere ausi sunt. Dicit, non sine ratione hoc fieri, qui autem aspiciet Iesum imperantem demōnibus, & etiam potestatem dantem discipulis suis, super omnia demonia, & ut infirmitates sanarent, dicit quoniam non est secundum potestatem datam à Salvatore adiurare demonia: Iudaicum est enim hoc, etsi à nostris tale aliquid aliquando fiat, simile sit ei, quod à Salomone scriptis adiurationibus solent demones adiurari, sed illi qui utuntur illis adiurationibus aliquoties nec idoneis constitutis libris utuntur quidam, & ab Hebræis acceptis adiurant demonia. Ex qua sententia liquet illum exorcismum Origeni displicuisse, sicut fortasse ei displicerent qui passim varijs scematibus & formis verborum circumferuntur, quibus sacra Dei nomina quidem subinde interferuntur, tamen suspecti merito sunt censendi, propter superstitiosa, & abstrusa, inauditaque nomina signaque illis admixta, secundum August. & Tho. Propterea D. Athanasius docet quibus potius sit utendum, quam talibus exorcismis se penumero inanibus. Ego certè audiui, inquit, à sapientibus sacris scripturis recitandis, olim in Israël expelli solere demones, vnde quavis pœna dignos censebar, qui his vocibus omnis, aliunde verba elegantia aucuparetur, in istis; se exorcistas

AGMI-

dominant: sed potius operam ludunt, & se ridiculos demōnibus prebent, quales in Actis Apostolorum filios Iudeorum fuisse legimus, qui eodem modo demones adiurare conati sunt, quod cum demones aduertit, in libro habent. Contra, sanctorum vocem exhorrent & ferre nequeunt: est etiam in verbis sacrarum scripturarū Dominus, quem cum ferre non possent, vociferantur, Ne nos ante tempus torqueas. Est tamen vna aut altera forma à sede Apostolica approbata, que habetur ex sacerdotali Rom. in secundum Sententiarum, ad verbum transumpta, quæ nequaquam est reprobanda, sicut flocci pendendi sunt modi, qui passim à quibusdam pastioribus magni habentur. Vidi siquidem ipse & perlegi, octuplices formas tam verborum diuersitate, quam sententiarum contrarietate pugnantes, quo fit, ut nulli earum approbationis calculum subscribere ausim. Sed hic manet scrupulus minimè dissimulandus: Quomodo potest adiurari & exorcizari, diabolus à prelato Ecclesiæ, vel ab exorcista, qui nō est communitatis membrum? Huic obuiandum est, dicendo, quod princeps non solum habet potestatem coactiuam, compulsiuam & vindicatiuam in subditos, suarūque ditioni subiectos; sed etiam in extraneos, potissimum si iniuriā aut molestiam communitati inferant. Sic prelatus communem humani generis hostem, exorcismis & adiurationibus coercere potest, quanquam potestatem directiuam in illum non habeat, sicut nec princeps in extraneos. Potest dici quoque quod minister Ecclesiæ potestatem habeat delegatā, dicere Domino: Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnē potestatem inimici, non in quā, ordinariā, sed delegatā, sicut prophetæ nō semper vaticinari poterūt, sed quomodo à Deo erant illuminati & edocti; nec indifferenter ubique locorū, omnia crebrescere solita sunt miracula; sed iuxta Spiritus sancti motionē certis in locis, determinatis temporibus atque personis congruis; sic exorcismus nō ita efficaciter valet omnibus & singulis, sed quibus secundū instinctū Spiritus sancti fuerit administratus; Nec verba energiā habēt expellēdo ex opere (quod dicitur) operato, quasi illis vis quædam indita sit, quæ cogat egredi demōnē, sed sicut in orationibus quotidianis Deo oblati, non infallibiliter præsumimus nos votis potituros, ita ex Dei miserētis clementia, speramus & confidimus nos per exorcismum operatum effectum assequuturos: Nam deprauatæ sunt vitæ, ferè isti ministri, adeoque ipsi diabolo ferè peiores; & quantūvis subinde eijciant demōnē, hoc magno suo malo efficiunt. Imò assueverat ausim diabolus ab obfesso cum adiuratus est, frequenter simulare dictellum, aut eantē per huiusmodi feces hominū, potius quàm

Cap. 19.

Forma approbata.

Prelatus ecclesiæ quomodo potestatem habeat in demones.

Alter modus. Luc. 10.

Efficacia exorcismi qualis.

per bonos & timoratos eijci, vt sic bonos, corruptiffima vitæ efficiat feſtatores; quam vtinam à nobis alienare ſatagemus, perinde atque dæmonia perhorreſcimus, cum non talis momenti res ſit, à diabolo liberari, atque à peccato: Dæmones namque non prohibent regni cælorum poſſeſſionem per obſeſſionem; quin potius ſaluti noſtræ cooperantur vel inuiri. Duplex ſiquidem lucrum ſi dæmonis obſeſſionē æquanimiter tulerimus, reportamus: Prius eſt quod humiliiores ac modèſtiores efficiamur, ſecundum Chryſoſt. Alterum vero eſt quod pœnas peccatorum noſtrorum hic dantes, puri ad Dei conſpectum migramus. Quod nobis concedatur, gratia & miſericordia Chriſti Jeſu ſaluatoris noſtri, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula ſæculorum, Amen.

duo bona ex obſeſſione promerentur. Homil. 41. in Acta Apoſt.

Miracula in vno loco magis quàm alio crebreſcunt. CAP. LVII.

QUANTUM Deus in multorum cordibus habitare dignotatur ſecundum Paulum, non tamen æqualiter, quod oſtendit oratio Helixi, duplicem Helixi ſpiritum poſtulantis. Aliqui ſiquidem alijs offenduntur ſanctiores, teſte Auguſtino, quod ſicut in macroſmo, hoc eſt magno mundo Deus totus vbique exiſtens in toto mundo, & totus in qualibet eius parte, non vniſormiter operatur, ſed aliquas partes dempe cælum pleniori & perfectiori operatione, honorat; ira ſe res habet in microſmo, id eſt, homine: nam Deus, & etiam ipſa hominis anima tota exiſtit in toto corpore, & in qualibet corporis parte tota, nec maior eſt in ſene quàm in iuvene; nihilominus aliquibus partibus intèrius vel remiſſius agit in decrepita ætate, quàm iuuentutis flore. Nec iſta inæqualitas eſt dūtata in animabus fidelium, qui differunt in claritate, vt ſtella à ſtella, ſed etiam in rebus inanimatis: Quemadmodum namque in omnibus ſanctis, Deus non eſt æque mirabilis, & glorioſus; ita in omnibus locis, non eſt æque miraculis clarus; plura ſiquidem in vno celebrantur patrata miracula, quàm in alio: Templum enim orationi elegit, arcam miraculis quæ in innere præſumptioſam Ozæ remeritatē puniuit, & Obededom cum omni familia benedixit. Nec Deus Moyſi, ſine locorum diſcrimine vbique ſacra myſteria pandit, ſed in certo quodam loco ad hoc peculiariter ſelecto, diuina ſacramenta reuelauit, Exodi 25. Inde (inquit Deus) præcipiam & loquar ad te ſupra propitiatorium, ſcilicet, ac de medio duorum Cherubim qui erant ſuper arcam teſtimonij, cuncta quæ mandabo per te filijs Iſraël. Maiorem quoque Deus conceſſit Iordani fluuio efficaciam, quàm

1. Corinth. 6. 4. Reg. 2.

De ſpiritu & anima ca. 30. Sicut ſunt mentis inæquales

Anima in toto corpore & ſingulis eius partibus.

1. ad Cor. 15.

3. Reg. 8. Iofue 4. 6. & 2. Reg. 6.

In vno loco multipliciora ſunt miracula quàm in alio.

4. Reg. 5.

quàm Abana & Pharphar fluminibus Damafci, & probatica piſcina, Bethæſda non Bethſaida, appellanda, poſt morionem angelico miniſterio factam, temper vnū ſanabat, à quacunq; detineretur infirmitate; quam energiam nõ largitus eſt Dominus mari Eneo, aut natatorix Syloë, Quare compertiſſimum cuiſlibet eſſe poteſt, Deum per ſanctos ſuos plura operari in vna ciuitate, quam in alia, in vno templo quam in alio, in vno altari magis quàm in alio, in vna imagine plus quàm in alia, teſte Auguſtino. Veruntamen ad iſta quæ hominibus viſibiliter nota ſunt, quis poteſt eius conſilium perſcrutari, quare in alijs locis hæc miracula ſiant in alijs non ſiant? Nam quemadmodum, inquit, non omnes habent donum curationum, nec ſpirituum diiudicationem; ita nec in omnibus ſanctorum memorijs iſta fieri voluit, ille qui diuidit propria vniciq; prout vult, hæc etiam quotidianam experientiam docere, non eſt aliqua doctorum paucitas, aut indoctorum multiplicitas quæ ambigar. Quare enim negabimus aliqua reliquijs ſanctis & imaginibus à Deo conceſſa, cum gemmis & herbis mirabilia operãdi eſſe ingenitam virtutem, nullus abnuat; nam Achates, lapis eſt, qui ignem alit ſolo oleo extingubilem, teſte Plinio, Echeneis eſt piſcis, teſte Ambroſ. qui ſiſtit nauim remis & ventis procelloſis concitatam. Fons etiam eſſe dicitur in Emaus, teſte Caſſiodoro, quo infirmitates corporales tanquã ſordes abluuntur. Et animalia diuerſis morborum generibus languida liberãtur. Aquiligrani quoque viſitur aqua, quæ calorem ſibi habet à Deo ingenitum, alijs algorem naturalem circum circa ſeruantibus. Et propè Leodium aquæ fontales extare prædicantur (quem lacum vocant, Spæ) quæ languidos vndecunq; venientes optata efficiant incolumitate gaudentes. Non igitur debet alicui eſſe admirationi, quod Deus in vna ciuitate magis quam in alia, in vno templo magis quam in alio, in vna imagine magis quam in alia, mirabilia prodigiorum ſigna exhibere non recuſat.

Ioan. 5. Exod. 30. Ioan. 9.

Epift. 137. ad Clerum. Diſtorum ponit rationem. 1. Corin. 12.

Lib. 36. natural. hiſt. 6. 19. Echeneis piſcis natura mirabilis. 5. Hexameron cap. 10. Lib. 6. c. 42.

De rebus in memoriam miraculorum ſuſpenſis.

CAPVT LVIII.

CVM obiecta moueant potentiam, ſecundum Philoſophum; fruſtrã calumniãtur hæretici ſuperſtitioſum & deridiculum eſſe, quod indicia adepræ ſanitatis ac mirabilia opera dignationis diuinæ extollamus, & quod coram ſacris altaribus, ſuſtentacula lignea, manus cæreas, pedes argenteos, &c. ſuſpendamus, vt monumentum fidei exhibeant & virtutis, atque in meliorem vitæ frugem inducant, quemadmodum

Lib. 2. *Dialo-*
g. cap. 1.
S. Benedictus
puer miracula
edidit.

Num. 16.
Ignis alienus
est basis.

1. Reg. 6.

Ad Hebr. 9.

1. Reg. 21.
Judith. vlt.
Lib. 19. *Anti-*
quit. Indaicæ
cap. 5.

Iosue 4.

Marc. 2. &
Ioan. 5.
Lib. 8. *Græca-*
rum afflic. cir-
ca finem.
Pulchra Theo-
gorii sententia.

admodum habemus 1. Machab. 4. & 13. qui commemorat coronas in templo Domini suspensas, ad perpetuam fidei & virtutis eorum, qui fieri eas iusserant, memoriam reficendam. Et Gregorius commemorat. Capisterium, hoc est, vas rusticum, miraculosè precibus sancti Benedicti reparatum in Ecclesiæ ingressu fuisse suspensum, quatenus presentes & sequuturi cognoscerent vniuersi, à quanta Benedictus puer conuersationis perfectione incœpisset. Nonnunquam etiam relicta fuere ad timorem hominibus incutiendum, Sicut thuribula sacris leguntur affixa altaribus, vt cunctis constaret, quàm iustas pœnas alienus ignis, hoc est, religio, extraneo hæreticæ prauitatis sigmento adinuenta, secundum Augustinum, Serm. 98. de temp. exoluisset. Interdum reserua- ta leguntur liberationis monumenta ad iugem singularis beneficii memoriam, quemadmodum agnoscimus iuxta numerum prouinciarum Palestinarum. Quinque anos aureos, totidemque mures factos, atque Domino in latere arcæ in qua seruabatur manna, collocatos, quod Dominus grauissima plaga eos afflixisset, ita vt purrecerent prominentes externales eorum. Qua etiam causa gladius Golie & Holofernes seruabatur. Quibus consonat, teste Iosepho, factum Agrippæ: qui coronam auream quam dederat ei Caius, in qua manus fuerant regis obligatæ, vt tristis fortunæ memoriam temporet, necnon testimonium de rebus melioribus in templo perhiberet, super gazophylacium suspendit. Aliquando etiam suspenduntur in perpetuum gratitudinis holocaustum; Nam ita legimus diuino oraculo præceptum: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Iordanis medium, & portate singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerum tribuum filiorum Israel, vt sit signum inter vos, & quando interrogauerint vos filij vestri cras dicentes, quid sibi volunt isti lapides, respondebitis eis, Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini, cum transiret eum, idcirco positi sunt lapides isti in monumentum vsque in æternum; Pari ratione sustentacula lignea, compedes ferreas, manus carneas, pedes argenteos, & id genus alia suspendimus circa sacra altaria, quatenus ea conspicientes, rapiamur non solum in admirationem miraculorum paratorum, sed etiam gratiarum actionem, quemadmodum legimus homines Deum glorificasse, quando grabatum incolumes effecti asportauerunt, vnde Theodoretus de martyribus ita loquitur: Piè verò fideliterq; precatos ea maximè consequi, quæ desiderant, testantur illa quæ votorum rei, dona perfoluunt, manifesta nimirum ad præ sanitatis indicia: nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum, simulachra suspendunt, ex argenteo

gento auròve confecta. Gratissimè namque accipit eorum Dominus, qualiacunque sunt dona, nec exilia, nec vilia dignatur, quippe qui ea proferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta testantur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequitis allata. Hæc, inquam, sepultorum ibi martyrum, quæ sit virtus ostendant: Hæc ille.

Honoramus Deum & sanctos, sanctorum templorum adificatione. CAPVT LIX.

QUANDO QUIDEM conditioni humanæ insitum est Deum adorare & inuocare, & proinde peculiaritiam quædam loca talibus assignare; nulli ambiguum esse debet, simulatque hostiam sanctus Abel Deo obrulit, quin etiam locum diuini aprum selegerit, non minus quàm hostiam discreteit, quemadmodum insinuat scriptura Genesis quarto, nam in eodem loco sacrificauerunt Abel & Cain, quod vel ex eo eadit manifestum, quia aduertere potuit Cain, Dominum respexisse & inflammasse victimam Abelis; suamque hostiam respuisse. Dicunturque in sequentibus simul egressi foras in agrum, quod esse nequiuit, nisi prius vno in loco substitissent. Et quia Deus non construit templum, nisi diabolus suum associet sacellum, filij Belial delubra idolorum erexerunt, secundum Bedam, libro de sex ætatibus mundi, vel de temporum ratione, nam tempore Phaleg & Reu, primum templa sunt constructa, & quidam principes gentium, tanquam dij adorati. Sic temporum processu prisca patres cerra quædam habebant loca peculiariter sibi delecta, in quibus mactatis pecudibus, aut alijs oblationum generibus, Deum sibi promereri studebant. Nec iugiter eodem in loco, sed prout fors tulerat peregrinationis, diuersa sibi loca vindicabant, donec tandem Terram promissionis adepti, magnificentissimum atque sumptuosissimum Deo templum, iussu diuino ædificarent: Aliquando namque in Hebron sacrificare consueuerunt, aliquando etiam legimus, templum Domini fuisse in Silo. Tandem Salomon ædificauit templum, quod exigentibus illorum peccatis, non solum fuit per Nabuchodonosor prophanatum, sed & exustum atq; funditis euersum. Postquam autè Iudei sedibus patrijs fuere ex Babylonica captiuitate restituti, aliud tempore Cyri & Darij non septenio, vt prius; sed quadraginta sex annorum spatio extruxerunt. Nilominus diuersis in locis varias habebant synagogas, ad quas orationis & verbi Domini audire gratia confluxebant. Haud tamen ignorandum

Ab initio munda loca aliqua Deo dicata.

Templa idolorum quando?

Genes 13. 21. & 22.
1. Reg. 1.
3. Reg. 6. &
2 Paralip. 3.
4. Reg. vlt. &
Ierem. 7.
Diuersis in locis sacrificia Iudei litabant.
1. Esdræ 2. &
Ioan. 2.
Act. 13. & 15.

Synagoga quid est, *synagoga*, vocabulum Græcum, Latine dici, congrega-
tionem. Nec solum affluentium turbarum significabat con-
uenium, sed & domum quo ad audiendum Dei verbum con-
ueniebant, Iudæi *synagoga* appellare solebant. Semper do-
cui illos in *synagoga*, ubi omnes conueniunt. Nos autem loca
fidelium ad quæ confluunt, non *Synagogas*, sed *Ecclesias* ap-
pellare consueuimus, quod non solum nomine, sed & re di-
stinguatur, teste Beda in quartum caput Lucae super illa ver-
ba, Intrauit Iesus secundum consuetudinem, &c. Nam veteres
vtrouque vocabulo vti possunt, noui autem testamētī gra-
tia illustrati; *Ecclesiam* locum orationis, hoc est, conuocatio-
nem nuncupant, quia videlicet pecora in vnum congregari
possunt, conuocari autem non nisi ratione ventia. Ideoque
nouæ gratiæ populum, quasi maiori dignitate præditum, re-
ctius conuocatur in vnitatem fidei, quam congregatum di-
cere, id est, *Ecclesiam* quam *synagoga*; Apostolicis scripto-
ribus visum est, vt liquet ex diuersis scripturæ locis. Conue-
nientibus vobis in *Ecclesiam*, &c. Sicut in omnibus *Ecclesijs*
doceo. Per singulas *Ecclesias* presbyteros, &c. Inducat pres-
byteros *Ecclesiæ*. Septem *Ecclesijs*, &c. Item domus mea, ad
vnum orationis est, non negotiationis. Quibus consonat Euse-
bius Cæsariensis, scribens de discipulis Domini ex Philone,
qui tradit illam beatam multitudinem, quæ omnes diuendi-
derat possessiones, pretium ante pedes Apostolorum ponen-
do, habuisse in singulis locis consecratas orationi domos, in
quibus sedens, mysteria celebrabat, nihil illic profus, quod
ad cibum potumque pertinebat inferens, vel ad reliqua hu-
mani corporis ministeria, sed legis tantum libros, & volumi-
na prophetarum, hymnos quoque in Deum, cæteraque his
similia, in quorum disciplinis instituta, ad perfectam beatam-
que vitæ studijs iugibus coalescebat. Et Anacletus docet, *Ec-
clesiam* à sancto Marco Euangelista nomine Petri Apostoli
adhuc superstitis Alexandriæ fuisse consecratam. Nec solum
in Alexandria verumetiam Antiochia: nam Theophilus, qui
erat cunctis potentibus sublimior, domum suam fecit con-
secrari *Ecclesiam*, in qua Petri Cathedra ab vniuerso populo
est constituta, in quam confluabant gratia prædicationis,
quam faciebat sanctus Petrus, teste Clemente. Imò vniuersum
orbem quasi peragrandō, vbique locorum Petrus Apo-
stolus erigi curauit *Ecclesias*, secundum Niceph. quin & Ro-
mæ cum Paulo fundauit *Ecclesias*, in quibus fideles, laudes
domino persoluerent, teste Irenæo Apostolorum discipulo.
Sic Matthæus Euangelista extruxit *Ecclesiam* in ciuitate
Myræna, secundum Niceph. Iacobus Hierosolymæ ibidem
de alijs Apostolis *ecclesiā* erigētibz habemus apud Abdiam
Quibus

Quibus consonat D. Ignatius, inquiens. Omnes adunari ad
templum Dei concurrere. Sic Chrysof. Hieronymus, necnon
Ambr. qui non solum Deo templa erigenda docēt, sed etiam
ornatum eorum comprobant. Nec fabrica magnificè & sum-
ptuosè extructa, protinus legitimo ritu ac ordinaria disposi-
tione est diuinis mancipata; quoniam ante consecrationem,
sinaxim ibi seruare rectæ rationi displicet, secundum Atha-
nasium Apologia ad Constantinum Imperatorem, cuius aures
mira verborum suauitate demulcens, inducit ipsum ad
dedicationem & consecrationem edificati templi quantotius
celebrandam & Chronica Saxonica referunt Christum ben-
igna dignatione *ecclesiam* in honorem sanctorum marty-
rum Dionysij, & sociorum eius, consecrasse. Diuus etiam
Ambros. Episcopus Mediolanensis, commemorat varijs cere-
moniarum ritibus etiam tunc temporis consecratas fuisse
ecclesias: Non enim solum pontificali ministerio est dedi-
cata, verumetiam diuinis precibus consecranda, sacro chris-
mate inungenda, necnon lustrali aqua conspergenda, teste
Clemente, Ritus autem consecrationis *ecclesiæ*, hoc modo
describitur apud Bernard. & Antoninum, & in pontificali Ro-
mano: Nam pontifex, ter circumit templum diligenter oc-
clusum; tandem tertia vice, baculo pastorali valuas *ecclesiæ*
pulsans, dicit; At tollite portas principes vestras: Tota idē quo-
que vicibus, aquæ lustralis aspersione illud sanctificat. Et
aperto ostio ingressus Episcopus alphabetum pauimēto tem-
pli Græcis characteribus atque Latinis super cineres ibidem
spartos imprimit, & scriptura ducitur ab angulo dextro ad si-
nistrum, per transuersum, vt scriptura referat crucis imagi-
nem, ad significandam vnionem duorum populorum in cruce
Christi & articulis fidei factam, quæ sunt prima elementa
doctrinæ Christianæ, scriptura autem in cineribus, humilitas
significatur, vbi fidei sacramenta panduntur, deinde cruce
christi delibute, parietibus, pictorum industria, induuntur;
quibus luminaria apponuntur, vt perfectam absoluant *Ec-
clisæ* consecrationem: Missa siquidem non est de consecratio-
nis substantia, harum autem ceremoniarum mysticam ratio-
nem, intelligere qui voluerit; præfarum Antonini locum in-
spiciat oportebit. Hanc dedicationem *Ecclesiarum*, præui-
disse viderit Patriarcha Iacob, quando exclamauit: Quam
terribilis est locus iste, verè non est hic aliud, nisi domus Dei,
& porta cæli: ac surgens post mirabilem illam diuinæ digna-
tionis visionem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum
desuper, qui lapis vtrique, oleo delibutus, *Ecclesiam* designa-
bat, secundum Ambros. August. necnon Gregor. Nec fidelis
suum inducat in animum, nos primordiali dedicatione, seu
anni-

Epistola 3. ad
Magneſianos.
Heml. 19. in
Aët. Apost. &
28. ad populū
Antiochenū.
Epist. ad Ripa-
nasium Apologia ad Constantinum Imperatorem, cuius aures
mira verborum suauitate demulcens, inducit ipsum ad
dedicationem & consecrationem edificati templi quantotius
celebrandam & Chronica Saxonica referunt Christum ben-
igna dignatione *ecclesiam* in honorem sanctorum marty-
rum Dionysij, & sociorum eius, consecrasse. Diuus etiam
Ambros. Episcopus Mediolanensis, commemorat varijs cere-
moniarum ritibus etiam tunc temporis consecratas fuisse
ecclesias: Non enim solum pontificali ministerio est dedi-
cata, verumetiam diuinis precibus consecranda, sacro chris-
mate inungenda, necnon lustrali aqua conspergenda, teste
Clemente, Ritus autem consecrationis *ecclesiæ*, hoc modo
describitur apud Bernard. & Antoninum, & in pontificali Ro-
mano: Nam pontifex, ter circumit templum diligenter oc-
clusum; tandem tertia vice, baculo pastorali valuas *ecclesiæ*
pulsans, dicit; At tollite portas principes vestras: Tota idē quo-
que vicibus, aquæ lustralis aspersione illud sanctificat. Et
aperto ostio ingressus Episcopus alphabetum pauimēto tem-
pli Græcis characteribus atque Latinis super cineres ibidem
spartos imprimit, & scriptura ducitur ab angulo dextro ad si-
nistrum, per transuersum, vt scriptura referat crucis imagi-
nem, ad significandam vnionem duorum populorum in cruce
Christi & articulis fidei factam, quæ sunt prima elementa
doctrinæ Christianæ, scriptura autem in cineribus, humilitas
significatur, vbi fidei sacramenta panduntur, deinde cruce
christi delibute, parietibus, pictorum industria, induuntur;
quibus luminaria apponuntur, vt perfectam absoluant *Ec-
clisæ* consecrationem: Missa siquidem non est de consecratio-
nis substantia, harum autem ceremoniarum mysticam ratio-
nem, intelligere qui voluerit; præfarum Antonini locum in-
spiciat oportebit. Hanc dedicationem *Ecclesiarum*, præui-
disse viderit Patriarcha Iacob, quando exclamauit: Quam
terribilis est locus iste, verè non est hic aliud, nisi domus Dei,
& porta cæli: ac surgens post mirabilem illam diuinæ digna-
tionis visionem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum
desuper, qui lapis vtrique, oleo delibutus, *Ecclesiam* designa-
bat, secundum Ambros. August. necnon Gregor. Nec fidelis
suum inducat in animum, nos primordiali dedicatione, seu
anni-

Quid celebretur anniuersaria deditio: a quo tollatur. Vexillum inri quare expansum?

Lib. 3. Dialog. cap. 30.

Serm. 5. de dedicatione templi. Psalm. 64.

3. Reg. 8. & 9.

4. Reg. 23.
2. Paral. 34.
1. Esdr. 6. & 7.
1. Machab. 4.
Ioan. 10.
Part. 3. ca. 2. 4.
Anniuersaria reuolui deditio.
Lib. 9. Eccles. hist. cap. 10.

anniuersario reditu, uotius laudibus honorare lapides & ligna, quibus construitur Ecclesia, sed quod hec domus sumptuose & firmiter adificata, magnificentior efficiatur, quando uenenosi serpentis astutia inde depellitur; & gratia Spiritus sancti, per meritum passionis Christi, omnibus adesse dignatur. Vexillum namq; in sublimitate turris expansum, significat uictoriam quam habemus in Ecclesia per Christum, qui utpote caput existens, uniuersa corporis membra, ecclesiastica unione collecta, a peccato & morte potenter eripuit, atq; gloriosum de hoste maligno reuexit triumphum, quem admodum Gregor. euidenti exemplo patefacit, Nam porcum inuisibilem discurrere sensit populus per Ecclesiam, qui studio conamine properabat ad ianuas templi, ut ille qui ita atrium suum, quod iam dudum possederat securus, sacra templi dedicatione & consecratione relinqueret, vel inuitus. Idcirco enim diuina pietas porcum ibi ostendit, ut cunctis patefceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret, & lampadas quas sacrista extinxerat, mirabiliter sunt accensa, ut uidelicet ex ipso lumine claresceret, quia locus ille a tenebris ad lucem uenisset. Nec solum malignus spiritus eijcitur, uerum etiam Deo uniuersorum Domino, eiusque cultui dedicatur, & applicatur; quocirca Ecclesiam iam sanctam uocare debemus, teste Bernardo, quia sanctum est templum, quod sanctis Episcoporum manibus in honorem Dei dedicata sit; quodque in ea sacra scripturarum volumina legantur, tremenda mysteria celebrentur, Sacramenta administrantur, sacra Euangelia pradicentur, ac pie fidelium preces effundantur, teste Salomone, Domus mea, domus orationis uocabitur: Hanc dedicationis solennitatem, strenuè celebravit Iosias Rex Hierosolymitanus, quando eliminatis idolorum portentis, atq; sublatis excelsum delubris, emundauit sancta Dei loca, necnon Iudas Machabeus purificauit sacram aram per Antiochum prophanatam, & fecit dedicationem altaris diebus octo, ornauique faciem templi coronis aureis & scutulis, firmaque lege sanxiuit, ut ageretur dies dedicationis, suis temporibus, ab anno in annum. Et Iuo: Nec ista dedicationis solennitas, quam anniuersario reditu celebrarunt veteris testamenti patres, apud nos euanuit; quin potius ipse Christus dedicationem templi frequentauit, & sacrosancta Ecclesia, magno cordis iubilo, & incredibili gaudio semper obseruauit: Sic enim habemus apud Eusebium Cæsariensem. Ex quo aderat cunctis uelut diuino munere laetitia, maxime uidentibus ea loca, que paulo ante impijs tyrannorum fuerant machinis destructa; rediuiua constructione, clariora & celsiora confurgere, templaq; excelsa pro humilibus con-

bus conuenticulis eleuari: suauar enim Christianorum principum fauor. & legislatione religiosa alacres nostrorum animos eo amplius animabant, dum ad Episcopos frequentius scriberent, & honorem sacerdotibus, cum summa ueneratione deferrent; Interea festiuitates a nobis frequentissimæ gerebantur cum omni laetitia & exultatione, per vrbes, & loca singula, Ecclesiarum dedicationibus celebratis, Canonibus tamen caurum est, quod nulla Ecclesia sit dedicanda, nisi liberalibus donorum muneribus sit dotata. Et Concil. Bracarense 2. can. 5. Et Toleranum 3. can. 15. uolunt Episcopum non prius dedicare Ecclesiam quam dorem basilicæ, chartula confirmatam habeat. Nam non leuis culpa est ista temeritas, si sine luminatibus uel absque substantiali sustentatione eorum, qui ibidem seruituri sunt, tanquam domus priuata consecratur Ecclesia. Nec unquam, eadem permanens, altariam requirit consecrationem; ut habetur de consecratione. In aliquibus tamen casibus debet iterum consecrari: Primò, si ita fuerit combusta, quod parietes sint diruppi, uel notabiliter in toto, uel maiori parte decrustati, secus si solum tectum fuerit combustum. Si autem parietes successiuis temporibus reparentur, eadē Ecclesia censetur, & proinde consecratio non requiritur; sed aquæ benedictæ asperzione, missæq; sollemnitate reconciliatur, teste Iuone episcopo Carnotēsi. Aliud est, si tota fuerit diruta, etiam si isdem lapidibus separatur, tum enim esset re consecranda. Alius casus est, quando eius consecratio nullis est manifesta, nec extat aliqua consecrationis euidētia; tum siquidē est cōsecranda, ut habetur de consecr. cui consonat sentētia Iuonis. Nec solum eget consecratione omnis prophana, sed etiā domus sacrata interdū eget reconciliatione, & hoc potissimum in 4. casibus. Primò, propter homicidiū seu enormē sanguinis effusionē ibi commissam. Secus est de leui, ut si sanguinē nares aut digiti casu emittat, Si quis lethaliter fauciatus fugiat ad Ecclesiam, ibiq; moriatur, non violatur ecclesia quod causam mortis, sacro in loco nō perciperit; secus foret, si in Ecclesia vulneratus, extra in fata cōcederet. Secundus casus recōciliationis est propter adulterium & qualemcumq; seminis emissionem uoluntate procuratam, siue per te solum, siue cum alijs; Et Iuo: Ex pollutione autē quæ fit in somnis non violatur. Tertius casus est, si excōmunicatus ibi sit sepultus. Quartus est casus, si Ecclesia ab Episcopo publicè excōmunicato, cōsecrata fuerit. Si autē à uero non sit alienū Romulū & Remū asylum constituisse in vrbe Romana, teste Aug. quo quicumq; confugeret ab omni noxa tutus esset, merito tali prærogatiua Ecclesia Christi fulgere debet, unde acriter inuehitur Aug. in Bonifaciū comitē, quod homi-

Cap. Cū fecit, de consecratione Ecclesie uel altaris. Ecclesia quādo dedicanda? Dist. 1. cap. Ecclesis. Consecratio quādo iteranda? Vbi supra. Extra eodem Tit. capitulo Ligneis. 3. part. ca. 13. Et resumitur de consecr. dist. 1. ca. Si motū, ex 4. cap. De creatorū Higinij Pape. De consecr. dist. 1. ca. Fabrica. Dist. 1. ca. Solennitates, & cap. Ecclesia. 3. part. ca. 11. ex concil. Aurelianēsi. c. 4. 5. Extr. de consecr. Ecclesie, cap. Proposuisi. Extra de a. l. u. l. terijs, cap. Significasti. Part. 3. c. 14. & 19. De consecr. dist. 1. ca. Ecclesia, & extr. ibi cap. Cōsulisti. Lib. 1. c. iiii. Dei cap. 34. Epist. 187.

Cap. 21.
Cap. 10.
Confugiētēs ad
Ecclesiā, quā-
do iuit?
Cap. Inter al-
tate.
3. par. c. 107.
Tit. de his qui
ad Ecclesias ne
inde extrahā-
tur, Leg. Fidei

hominem fontem de septis ecclesiarum rapuisset, Et concil. Aurelianense 4. necnon Toleranum 1. districta lege percellit eos, qui aliquem a sacris, vel vi vel dolo abstrahere præsumpserint: nam sunt reducendi, nisi sint publici latrones vel nocturni populatores agrorum, vt habetur de immunitate Ecclesiarum. Et Iuo, & codice. Sic Ludouicus Viues in proœmio commentariorum librorum D. Augustini de ciuitate Dei, commemorat ex baptista Egnatio Hilaricum regem Gotorum expugnata Roma, edictum promulgasse, vt quicumque in templa diuorum confugissent, præcipue Apostolorum Petri & Pauli, His nulla vis inferretur, quod summo studio constat a Barbaris esse seruatum.

*Deum & sanctos, veneramur, Altarium ere-
ctione sacrorum.* CAP. LX.

1. Machab. 1.
3. Reg. 19. &
4. Reg. vit.
Ozeæ 3.

Altaria diuer-
sis in locis.

Genes. 8.

Gen. 22. & 13

Genes. 22.

Gen. 21. & 26

Genes. 33.

Iosue 8.

Iud. 6.

1. Reg. 8.

1. Reg. 14.

& 22.

2. Reg. 24.

3. Reg. 9.

3. Reg. 18.

2. Esdræ 5.

2. Machab. 10.

Lib. 3. Instit.

Christ. ca. 20.

scilicet 30.

Caluini ca-

nillum.

Exod. 38.

3. Reg. 7.

Nunquam non
fuerit altaria.

SACRA Altaria, licet ab Antiocho fuerint prophanata, & impiissimæ Iesabelis autoritate destructa, vbi Nabusardan sancta sanctorum incendit, quod lamentabili voce deplangit Ozeæ Propheta, inquit, Sedebant filij Israël sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, tamen eorum institutum agnouimus ab ipsis mundi principijs sumpsisse exordium, quoniam Patriarcha Noë altare erexit in montibus Armeniæ, quanquā Abelis altare præcesserit. Abraham in valle illustri & in Hebron. Item in monte visionis, Isaac in Bersabeë, Ibidem Iacob iuxta Salem, Iosue in mōte Hebal, Gedeon autem extruxit aram sub quercu, filij Israël habuerunt templum & altare in Sylo, Iud. 20. & 21. Samuel in Ramata, Saul in Gabaa, David in area Areuna Iebusæ, Salomon magnificentissimè ædificauit templum & altaria Hierosolymis, Helias in mōte Carmeli, Iesus filius Iosedech in templo reædificato, Iudas Machabæus in templo repurgato. Verum contra hæc tam manifesta altariorum testimonia oblatrabit canis aliquis, siue Caluinus, qui non solum altaria euerit, sed etiam templa vniuersa eliminat. Rationem adhibens nos veterum patrum ritibus non esse obstrictos, quod quidem admittimus, alioquin altaria de lignis Serim erigere nobis incumberet, ac auro vndique obducere, quod nobis sæpenumerò impossibile foret. Attamen si ipsorum religio in altarium extruentione, non sit damnata; sed pluribus modis commendata, etiam quando nullum præceptum eos incitauit; nec nobis insultare deberent moderni aduersarij, cum ipsorum vsus fuerit perpetuus; Apostolorum siquidem edocemur epistolis, & sanctorum patrum instrumur gestis ab initio nascentis Ecclesiæ semper fuisse altaria, non quidem

pretiosa

pretiosa, aurea vel argentea, sed lignea, ad modum aræ concaua, quæ facili opera propter truculentam persecutorum rabiem transferti poterant, de domo in domum, de ecclesia in ecclesiam, de ciuitate in ciuitatem. Postquam autem Constantinus qui monarchiam tenebat impetij à beato Siluestro, baptisimū meruit purificari sacramento; tunc primum lege ab ipso promulgata, concessum est omnibus sub Romano Imperio degentibus, libere ecclesias & altaria ædificare lapidea, firmitate solida, vt habetur de consecratione distinctione prima, cap. Altaria. Quorū expressam quanquam non habeamus in sacris eloquijs legem, & præceptum; tamen veluti præsupposita, demonstrant ea scripturæ accedenda, Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod si arctus habet aliquid aduersus te, relinque munus tuum ante altare, &c. Quicumque iurauerit in altari, & sequitur: Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt, Marth. 23. Quibus sententijs non spiritualem aliquam aram respicit, aut imaginariam, sed ad altaria veteris testamenti, super quæ offerebant corporalia dona alludit, atque ad illa nobis accedendum esse præcipit, etiam tempestate nouæ legis, quādo habemus nouam hostiam, nouamque altare, Cui stipulatur vbique fere in veteri testamento, & in Hebraico euangelio quod hodie circumfertur, Marthæ 5. & 23. dictio misbach, quod est vocabulum heemanticum, hoc est, deriuatiuum, significans altare, à verbo sabach, quod est immolauit, & 1. ad Corint. 9. dicitur, Qui altario deseruiunt, cum altario participant, Et sequenti capite dicitur eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti suat, non posse mensæ Domini articipes fieri, per mensam, altare vtrobique intelligit concilium Triden. Cui in consecratione reliquiæ supponuntur, vñ docet Hieronymus, referens altare fuisse constructum super corpora Apostolorum Petri & Pauli, in quibus autem non reconduuntur, consecrata non creduntur, secundum concilium Apostolorum, & conc. Aurelianense 5. can. 14. Præter hanc autem reliquiarum dispositionem (quæ originem sumpsisse videtur ex Apocalypsi sexto, vbi subrus altare præstolari leguntur animæ interfectorum, teste August. Necnon Bernardo) etiam exorcismum requirunt, vt omnes insidiæ latentis inimici procul inde pellantur, necnon chrisimatis vñtionem, & sacerdotalem benedictionem efflagitant, vt iam diuini prorsus mæcipentur, secundum concilium Agatense, Epauense, Ambrosium, item August. Consecratur, inquam, altaria, teste D. Thoma, nō quasi sint gratiæ capacia; sed quia ex consecratione nanciscuntur spiritualem quandam virtutem, qua apta diuino cultui redduntur, vt nimirum homines

deuotio-

Constantini
pretia laudanda

Marth. 5.
Nouum testa-
mentum altari-
um usum
comprobat.

Exo 29. & 40
Leuit. 1. & 5.
Ses. 22. ca. 1.
Epist. aduer-
sus Vigilant.
Reliquæ altari-
um imponū-
tur.

Can. 3. & 4.
Serm. 11. de
sanctis, et 59.
de temp.

Ser. 4. de om-
nibus sanctis.

Can. 14.

Can. 26.

Lib. 1. de vir-
ginibus, & 2.
ad sororem.

Serm. 215. &

255. de temp.

part. 3. q. 8.

art. 3. ad solu-
tionem tertij.

Effectus conse-
crationis altari-
um.

um.

deuotionem quandam inde percipiant, quatenus promptiores sint diuinis persequendis, nisi propter irreuerentiam ipsorum impediatur: Nā virtus quadam legitur fuisse in templo, quod ille qui in cælis haberet habitationem, visitaret & adiuuaret locum illum. Comprobat & Thomās illam sententiam, qua passim dicimus homines pietatis amore templa ingredientes, ad ipsiū venialium peccatorum remissionem, sicut per aquā benedictā asperisionem. Merito igitur templa & altaria sunt honoranda, cum antiquitus soliti sint fideles aris adgeniculari, quemadmodum docet Tertul. libro de penitentia, quin & oscula illis infigebant, teste Ambrosio. Certatim, inquit, milites Valentiniāni irruentes in altaria oculis, significabant illis impressis, pacis in signe. Omnibus tamen debet esse persuasissimum, nos non gloriosā virginē, Apollolis aut martyribus altaria erigere, aut sacrificia offerre, quod non ipsi, sed Deus eorum Deus noster sit. Nec quisquam aliquando dicere præsumpsit, offero tibi Petre, vel sacrificio tibi Paule, secundum August. Cultum namque laticæ soli Deo exhibere tenemur. Sicut Salomon templum soli Deo ædificauit. Nihil tamen prohibet diuersa templa, vel etiam diuersa altaria, diuersis titulis sanctorum esse insignita; diuersisque sanctorum nominibus appellata; quia licet omnia vniū Dei honori deferantur, tamen diuersis nominibus, ab iniuicem, propter confusionem vitandam, discriminantur, teste Augustino, & Ioanne Damasceno. Sanctorum corpora, & precipue beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra sincerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas, velut sancta loca diuino cultui mancipata, affectu piissimo & deuotione fidelissima ad eundas credimus; si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus habeatur. Sorriuntur præterea sanctorum nomina, licet Deo proprie sint dedicata, quod eorum reliquias ibi reconditæ seruentur, teste Ambrosio, quod singulari aliquo affectu, patronorum vice, in talibus locis habeantur, sicut Leo Papa sermone 5. Epiphaniæ & serm. 1. in natali Apostolorum commemorat Petrum & Paulum Romanæ Ecclesiæ esse patronos, Et Bonifacius comes, teste Augustino Stephanum prothomartyrem patronum sibi delegit, quemadmodum Theodosius Imperator patronum habuit Ioannem Baptistam, teste Nicephoro. Cui basilicam Constantinopoli construxit, quam ingressus precationem simul ad Deum fecit. Et D. Ioannem Baptistam ad ferendum sibi auxilium inuocauit, quò operatum sibi, & Romano exercitui, pugna haberet exitum.

Lauda

Laudabilis est cultus Deo, & sanctis in reliquijs exhibitus. CAPVT LXI.

A NIMÆ triumphatorum martyrum aliorumque sanctorum in cælesti nūc patria, Angelorum choris creditur inserta, quo veritatem habere queat trita apud Augustinum sententia. Iniuria est, pro martyre orare, Pretiosa siquidem est in conspectu Domini, mors sanctorum eius. Quorum tamen corpora non singula quidem singulis conduntur monumentis, sed ciuitates oppida, paganiq; Conuentus, secundū Theodorem. Hæc inrer tesorte partiti sunt, laborantibusq; animis, ac ægrotis corporibus, salutaria ea cõfiteri non cessant. Nihiloque fecius eos vrbium custodes, ac locorum præfides venerantur; quorum precibus & interuentu apud Deum vtentes, per eos demum diuina numera consequuntur. Sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis & gratia perseuerat; tenuesq; ac tantillæ reliquias, toti parem habent virtutem; gratia enim qua pollens vigenisque persistit precibus dona fidei supplicantium commenda distribuit. Ex quibus Theodor. verbis clare discere licet, reliquias antiquitus semper in honore habitas, multaque ijs concessa nobis beneficia. Reliquias in præsentia appellare visum est corpora integra sanctorum, membra præcisa, carnes, ossa, ac cineres, in quos redacta sunt ipsorum corpora, vestes, lecti, baculi, sedes, domus, & id genus aliorum. Crux etiam Christi, quæ sacratissima eius meruit portare membra, clauis, lancea, flagellum, præsepe, & mons Caluarix, ad reliquias pertinent, Non autem crux aurea, vel lapidea ad præsentationem facta. Conseruantur autem potissimum, vt illis laudetur Deus, qui magna operari nõ grauarur etiam in minimis. Secundo ad perpetuam sanctorum memoriam ac reuerentiam, qua mortuos prosequimur, quorum sanctitudinem in vita admirabilem non ignorabamus, quorumque corpora erant sancti Spiritus habitacula, ac idonea, singularis pietatis in Deum, organa & instrumenta. Tertio ad nostram consolationem, auxilium, & eruditionem, sanctorum reliquias reuerenter asseruamus reconditas, teste Ambrosio. Cunctimartyres percolendi sunt, inquit, sed specialiter venerandi; quorum reliquias possidemus, illi enim nos orationibus adiuuant, & in corpore nos viuentes custodiunt; & de corpore recedentes excipiunt. Nam hoc à maioribus visum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat. Quod si dicas mihi, inquit, quid honoras in carne resoluta atque consumpta, de qua iam Deo nulla cura est? & vbi est illud charissimi, quod ipsa veritas lo-

Ingressu templi venialia dimittuntur peccata.

Epist. 3. ad Marcellinam fororem.

Reuerentia altaribus debita.

Quibus dedicantur ecclesia vel altaria.

Lib. 8. ca. 27.

Lib. 2. c. 10 de iur. Dei.

Lib. 20. contra Faust. ca. 21.

Epist. 49. ad Deograzias quaest. 3.

3 Reg. 8. Sanctorum nomina templis quare indantur diuersa?

Lib. de Ecclesiast. dogmat. cap. 73.

Lib. 4. method. fidei cap. 16.

Lib. ad virgin. & lib. 1. de Abraham rap. 9. & 3.

Epist. 189. Lib. 12. c. 39.

Tract. 84. in Ioannem, & Sermon. 17. de verbis Apost.

Iniuria est pro martyre orare.

Psalm. 115.

Lib. 8. Græcorum afflictionum de martyribus.

Qualis in reliquijs virtus. Reliquia quæ censenda.

Triplici ratione reliquias honoramus.

Serm. 77.

Serm. 92.

Psalm. 115.
Psalm. 138.

Psalm. 33.

Epist. 85.

Lib. 9. Confes. cap. 7.

Mirabile exemplum.

Lib. 7. ca. 12.

Lib. 11. c. 17.

Lib. 14. c. 3.

Theodosii erga reliquias religio.

Cathedra Iacobi.

Lib. 7. ca. 15.

Ecles. hist.

Et Nicephor.

lib. 6. cap. 16.

Lib. 6. Epistol. 23. et 25.

Serm. 29. de sanctis.

tas loquitur per Prophetam, Preciosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius? Iterum, Valde mihi honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis Dei amicos? de quibus dicitur, Dominus custodit omnia ossa eorum vnum ex his non conteteretur, honoro ergo in carne martyris, exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro propter confessionem Domini, sacros cineres; honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent fideles corpus, illud quod reuerentur & demones? quod afflixerunt supplicio, sed honorificant in sepulchro, propter varia quibus cõruscant miracula: hæc ille. Et iterum loquens, de reliquijs sancti Geruasij & Prothasij, sic ait, Vidistis ipsi multos à demonibus liberatos, plurimos etiam vbi vestes sanctorum manibus contigerant, ijs quibus laborabant debilitatibus absolutos. Quanta indumenta supra reliquias sacratissimas ponuntur, & tactu ipso medicabilia reponuntur: nam sudarium, teste Augustino, quod sacra Geruasij & Prothasij pignora attingerat, curandi virtutem oculorum cæcitatem acceperat, Et panni sacri, supra quos sacra mytheria celebrauerat D. Gregorius, fecere miracula: nam cum nobiles destinati essent, à quodam principe, vt aliquas reliquias inuneribus imperarent, beatus Gregorius dedit eis panni particulas, pixidi sigillo inclusas, cum autem sigillum fregissent redeuntes, nec aliud nisi sacrum altaris pannum conspexissent, se delusos existimantes, ad beatum Gregorium redierunt, qui petito ab eis cultro, pannum sacrum scidit, & sanguinis vnda ex illo proflixit; tum temeritatis culpam agnoscentes, ad proprios properarunt dominos, vt mirabilia Dei enarrarent, vti habetur in vita beati Gregorij. Sic hostiles nequitie conatae sunt demoliti templum & reliquias Sancti Martini Vulcano consecrare, teste Gregor. Turonen. sed cælitus præseruatae sunt à Deo, vt nec herbae, quarum respiratione ara redolebat, incendij imperum sentire valuerint. Non immerito ergo Tripartita historia & Niceph. commemorant, pijssimum Theodosium (Cuius regalia monasterij specimen præ se ferebant indumentum sordidum & detritum Episcopi Hebronensis defuncti induisse, credens se aliquid ex defuncti sanctitate posse promereri, haud dissimili causa, ingenti studio & veneratione, seruatur cathedra Iacobi Hierosolymitani Episcopi, veluti à maioribus tradita sanctitatis membra, secundum Eusebium Cæsariensem. Et clauis D. Petri Apostoli conseruabatur, quod varia miraculorum signa operaretur, teste B. Greg. Diuus Augustinus quoq; magni facit vincula D. Petri Merito,

Merito, inquit, per omnes Christi ecclesias atro pretiosius habetur ferrum illud poenaliu vinculorum, etiam tam medicabilis obumbratio visitrantis, quanto magis cathena vincientis, &c. Habuit etiam sanctus Paulus primus Eremita, tunnicam, quam in sportarum modum de palmæ folijs ipse sibi contexterat, de qua sic scribit D. Hieronymus in vitam eiusdem. Quicumque hæc legis, memento Hieronymi peccatoris, cui si dominus optionem daret, multo magis eligeret tunnicam Pauli cum meritis suis, quam Regum purpuram cum poenis suis, & D. Pater Ambrosius præfert clauos, quibus crucifixus fuit sanctus Agricola, immensis pecuniarum thesauris. Mirabile est quoque quod refert Eusebius Cæsariensis, Tripart. hist. & Niceph. Cum enim mulier quæ sanguinis fluxum passa erat beneficij impensu memor existeret, ante fores domus suæ columnam editiori in loco collocauit, in qua mulieris velut genibus prouolutæ, palmasque suppliciter tendentis, imaginem æream constituit; cui nihilominus aliam ære susam statuam, habitu viri stola circumdatæ, & dexteram mulieri porrigentis apposuit; huius ad pedes statuæ, è basi herba quædam mira specie nascebatur; quæ cum exorta fuisset; ex crescere vsque ad stolæ illius ærei indumenti similitudinem solet, quam cum summo vertice crescens herba contigerat; vires ad depellendos vniuersos morbos, languoresque acquirebat, nihil omnino vitium gerens, si antequam æreæ similitudinem summitatem crescendo contigisset; decerpta fuisset: Hæc statua permansit vsque ad nostra, inquit tempora, sicut ipsi oculis nostris conspeximus. Legitur quoque de Theodosio Imperatore, quod circuibat omnia orationū loca, & quod ante martyrum & Apostolorum techas iacebat cilicio prostratus, vt auxilium fide intercessionis in periculis bellicis, à sanctis efflagitaret; eodem teste. Et Augustinus dicit eminentissimum imperij nobilissimi culmen, ad sepulchrum piscatoris Petri, submissio diademate supplicasse, sicuti & plebei sepulchrum Stephani prothomartyris visitantes, rediere votis potiti gaudentes, secundum eundem. Sic Constantia Augusta, excubias circa Mausoleum Agnetis virginis seruās, vulneribus curatis, quibus atrociter sauciata iacebat; perfecte incolumitati est restituta, secundum Ambrosium. Et quia tam efficaciter suffragantur infirmantibus, Dominus pietissima sua ordinatione disposuit, vt mirabili aliquando operatione, sanctorum sepulchra nobis constarent, teste Niceph. vbi indicantur prophetarum sepulchra Abacuc, & Michea, Zachariæ monumetum nobis reuelatur. Item Gamaliel cuiusdam apparens, Stephani demonstrauit pignus, vt ad hæc similia loca populi confluentes; optatum consequerentur effectum,

Testimoniū D. Hiero. de Pauli Eremita tunnica.

Lib. ad virgines.

Lib. 7. Ecles.

hist. cap. 14.

Lib. 3. cap. 4.

Lib. 6. ca. 15.

Mulieris, quæ fluxum san-

guinis patie-

batur, profer-

it: exemplum.

Matth. 9.

Theodosii erga reliquias pietas.

Lib. 11. c. 33.

Epist. 42. ad

Mcclan. enses.

Lib. 22. de ci-

uitate Dei. ca. 8.

Et lib. 1. Re-

tra. ca. 13.

Serm. 90.

Lib. 12. c. 28.

Lib. 12. c. 28.

Et lib. 14. c. 8

Cap. 10. eius-

dem libri.

Super Psalm.
115. in verba
illa, Pretiosa in
conspetu Do-
mini, &c.
Epist. ad Mar-
cellam & san-
ctam Faustina.
Lib. de opere
monachorum,
cap. 28.
Abusus reli-
quiarum.
Cap. 5.
Sess. 17.
Can. 62.

Sess. 25, de in-
vocatione san-
ctorum. §. 3.
Circumfere re-
liquias que-
stus gratia il-
licitum.

Lib. ad virgi-
nes, & Capit.
Epanne. ca. 25
Sess. 5. cap. 2.
de reformatio-
ne, et sess. 21.
can. 9.

Etum, nam assumunt reliquias quandam sanctificationis so-
cietate ex gratia corpori insident, teste Concilio Nicæno
art. 3. & Basilio. Merito ergo martyrum sepulchra venera-
mur, teste Hieronymo, oculis apponentes, & etiam si licet,
ore contingimus; quod etiamnum hodie vltatissimum vidi-
mus. Nullus quidem inficiari potest, varios fuisse in reliquia-
rum cultu abusus, cum & August. conquestus sit, de sui tem-
poris erroribus, quod malis artibus & imposturis, simplicitatem
pecuniam emungerent, turpesque nundinationes, reliquias
martyrum circumferendo, exercebant. Nec minus detestanda
presumptio est abroganda, qua Episcopi in solemnitatibus ad
Ecclesiam progressuri, teste Concilio Braccaren. 3. & Con-
stantiensi, reliquias collo suo imponant, vt maioris fastus, apud
homines, gloria inuemescant, & quasi ipsi sint reliquiarum
arca; Leuitæ albis induti redarum vehiculis, eos in Ecclesiam
deportant, hinc Concil. Lateranense, sub Innocentio 3. cele-
bratū: Presenti decreto statuimus, vt antiquæ reliquias amo-
do extra capsam non ostendantur, cuius maxima fuit apud
Athenienses obseruantia, teste Plutarcho de Demetrio, qui
omnia mysteria, & abditissima quæque eorum sacra inueteri
concupiscebat, hoc autem, inquit Plutarchus, ea tempestate
nefas ac scelestum erat, & ante illud tempus, inauditum. Imò
nonnulli pro martyrum reliquijs quorumlibet mortuorum
ossa vendicant, magnam ignominiam sacris inferentes, con-
tra quos idem Concilium militat iniquiens: Inuetas de nouo
reliquias, nullo modo publicè esse venerandas, nisi prius au-
thoritate Romani Pontificis fuerint approbata: Cui conso-
nat Concilium Tridentinū: Statuit, inquit, Synodus, nemini
licere vlllo in loco, vel Ecclesia, vllam insolitâ ponere, vel po-
nendam curate imaginè, nisi ab Episcopo approbata fuerit,
nulla etiam admittenda esse noua miracula, nec nouas reli-
quias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante
Episcopo. Quæ non passim obsecris in locis sunt reconden-
dæ, sed sacris altaribus includendæ, vel alio decenti loco repo-
nendæ, teste Ambros. Quo manifestum fit, quod non sint de
ciuitate in ciuitatem transferendæ, vt questuarij facere asso-
lent, secundū Concilium Tridentinū, qui quæstū existimantes
pietatem vnciatim quasi reliquias & indulgentias diuendere
ausi sunt, vt magnam pecuniarum summam sibi corraderēt.

*Imaginum cultus omnibus nobis debet esse quam
commendatissimus. CAP. LXII.*

MAGNA plerunque prodigiorum beneficia ibi cele-
brantur, vbi sanctorum reliquias asseruantur, aut eo-
rum

rum imagines honorantur, de quibus modò differendum oc-
currit, propter Calvinum, & portentosam illam colluiciei
Antuerpiensis confessionem, nuper à Matthia Illyrico in lu-
cem emissam, super primum præceptum, & reliquos hæreti-
cos, qui omnia simulachra ac imagines, impiam superstitio-
nem, & intolerabilem abominationem censent; Cum imagi-
num vsum doceant plures scripturarum passus: licet enim di-
ctum sit, Non facies tibi sculpsile; tamen 25. capite eiusdem
libri præcepit Deus fieri duos Cherubim aureos super arcæ
propitiatorium, & fundi iussit serpentem æneum ipse Moy-
ses, in quem Israëlita obtutus dirigentes, ab omni plaga sibi
influcta curabantur. Si rum populo ad idolatriam tam prono
Moyfes debuit, iussu diuino, efformare serpente; longè fer-
rius licet Christianis tempore noui testamēti erigere & scul-
pere Christi crucem; Siquidem passionem eius, qua omnes à
morte perperua redempti sumus, serpens ille æneus præfigu-
ratur, teste Amb. Et Aug. Cherubim quoque duos fabrefa-
ctos cognoscimus in templo Salomonis, nec obsecro in loco
collocatos, aut quantitate exiguos seu qualitate abiectos, sed
intra sanctum sanctorum super oraculū & propitiatorium,
ac decem cubitorum altitudine puro auro rutilantes. Fieri
quoque præcepit Cherubim in parietibus templi per circui-
tum, & in ostiis, ipsos sculpere non neglexit. Duodecim
quoque boues, laudabiliter finxit Salomon. Nihil igitur ve-
tar, si veritatem, hoc est, 12. Apostolos fingamus, quando vm-
bram tam accuratè fabrefactam videmus, potissimum cum
vltus iste imaginum, tempestate Christi, laudabili ritu offen-
datur obseruatus: nam Abagarus rex, iremediabili corporis
morbo, quantū inter homines detentus, teste Euseb. & Hier.
cum de nomine Iesu rescuisset, supplex ei per epistolam fac-
tus, exorauit diuini motu vinculis absolui, sed cura cor-
poris differtur; nihilominus dignus efficitur, rescripta episto-
la saluatoris: Postquā autè obtinere nequiuit Christi aduen-
tum, nimio præsentia eius tactus desiderio, pictorē eximij
destinauit, eiq̃ue vt accuratè faciem Christi efformaret atque
imaginem depictam, pro desiderij sui solatio adferret; impe-
rauit. Cumque pictor artis suæ specimē exhibere veller, ce-
ptum opus nō successit; diuinus quippe splendor reuerbera-
bar pingentis acie: qua re cognita Christus Iesus saluator no-
ster, pepulum nitidum faciei impressum, tanquam imaginem
miraculosè depictā regi trāsmisit, qui post Ascensionē Christi
per Thaddæū Apostolū ad Edeffenorū ciuitatē emissum, sui
desiderij consequutus est effectum. Niceph. etiā cōmemorat
Lucam Euangelistā proprijs manibus gloriosæ virginis ima-
giem depinxisse, sicut Athanasius Episcopus Alexandrinus
mani-

Lib. 1. Instit.
Christ. cap. IX
sect. 2. & 3.

Exod. 26

Num. 21. &
Ioan. 3.
Serpens æneum
Christi signi-
ficabat.

Serm. 35.
Serm. 101. de
temp.

1. Reg. 6.

3. Reg. 7.]

Lib. 1. Ecclesi-
hist. cap. 15.
In 10. cap.
Math.

Lib. 4. orthodæ
fidei cap. 17.

Et Niceph. lib.
2. ca. 7. necnō
lib. 17. ca. 16.

Imago Aba-
gari regis.

Lib. 15. c. 14.

Imago gloriosæ
virginis.

Ser. de imagine
crucifixi, et al-
legatur Act. 4.
Concil. Nic. 2.

Cruce Christi quādo depicta?
 Lib. 1. de Trinitate. cap. 6.
 Epist. 2. quæ habeatur Act.
 2. præfari Concilij, et citatur de consecr. dist. 3. cap. Sexta.
 Agnus Dei sic eundem depingitur Can. 8. 2. qui reperitur in libro Athone 18. rursus generalis Cœcilij in epitome conciliorum.
 Actore 2.
 Concilij Nicœni 2. cõstituta. Lib. 7. ca. 33.
 Silvester imagines Apostolorum habuit. Lib. 2. Rhetor.
 Quāntā industra Ethnici imagines depinxerunt?
 Lib. 2. c. 16
 Lib. 8. ca. 16.
 In privatis adibus imagines collocandas.
 Lib. 5. contra Iulianū ca. 9.
 Imago crucifixi ex aduerso lecti.
 Tom. 4. ser. de imagine cruci-

manifestat crucis imaginem coloribus fuisse delineatam ab ipso Christi discipulo Nicodemō. August. etiam & Adrianus Papa approbant venerandam illam picturam, in qua agnus digito præcursoris demonstratur, quoniam in typum gratiæ assumptus verum nobis agnum Christum indicat, quo velut manu ducimur (inquit Synodus sexta Constantinopolitana) ad memoriam illius conuersationis in carne, & passionis, eiusque mortis salutaris, quæ pro hoc mundo facta est. In prima quoque Epist. Adriani Papæ. Necnon apud Nicephorum Apostoli Petrus & Paulus referuntur apparuisse Constantinō in eadem specie, quam habebat Silvester Papa in charta ad viuum depictam. Quibus liquidō constat, imagines non solum in veteri Testamento fuisse licitas, sed etiam tempore Christi & Apostolorum eius, compluribus rebus veridicis, compertissimum est, ritum fuisse vstratissimum. Si enim prophætas rerum nouitates, pagani comminici suis coloribus consueverint, sicut manifestum est Xenim pictorem fecisse, volentem omni formositate speciosam Helenam depingere, ac in templo Iunonis ponere, teste Cicero- ne, qui presentari sibi fecit quinque virgines, omni decore & pulchritudine venustas, ex quibus pulchriora quæque assumendo, in vnam Helenam imaginem transformauit. Et Protogenes septem annos in pingenda imagine Ialysi, hoc est, liberi patris consumpsit, teste Plutarcho de Demetrio. Agrippa rex etiam odium subditorum incurrit, quod extraneam ciuitatem, nempe Cæsaream Philippi, Neronianam appellandam, largissimis donis locupletarar, ac statuarum pulchritudine, necnon antiquorum imaginibus exornarar, teste Iosepho, Gorgias quoque Leontius, in templo Delphici Apollinis statuam solido ex auro posuit, cum cæteri ad id tempus auratas collocaissent, secundum Valerium Maximum. Quod si, inquam, laudi ducant sibi pagani ista deorum portera, tam honestum in templis sortiri locum depicta; multo laudabilius constat, sacras imagines in ecclesijs collocari: nec solum in sacris locis, verum etiam in officinijs, conclauibus, & cubilibus, quod obseruarum commemorat ab Ethnicis. D. Augustinus ex Zorano medicinæ doctore expertissimo, qui scribit Dionysium tyrannum deformi facie squalidum, optasse ex coniuge sobolem quidem numerosam, sed egregia formositate speciosam, quocirca in concubitu formosam proponere solebat picturam. Cuius pulchritudinem concupiscendo vxor quodammodo raperet, & in prolem quam concipiebat, afficiendo transmitteret. Sic ex aduerso lecti imaginem crucifixi Christicolæ constituere consueverunt, teste Athanasio, ve in memoria passionis Christi visceribus cordium ipsorum medullitus

dollitus imprimeretur, & crucifixi Domini plagas oculis mentis & corporis iugiter contemplantes, vix externis à lachrymosis gemitibus se continere valerent. Triplicem siquidem vtilitatem adferunt imagines: Nam primò instruunt intellectum, secundo reficant memoriam rerum salutarium, tertio inflammant ad pietatem affectum. Pro primo articulo plurimum facit, quod legimus art. 4. præfari concilij in vltima Epistola quæ est Germani episcopi Constantinopolitani ad Ioannem episcopum, Salutamus, inquit, sanctas Dominicas, Apostolicas & Propheticas, item sanctorum, præcipue tamen dominæ nostræ Deiparæ imagines, quæ veluti exemplaria nobis, & instructiones bonorum operum, imitationis, & fidei, erga Christum existunt. Et Gregorius: Idcirco pictura in ecclesijs adhibetur, vt hi qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. Item Ioannes Damascenus, quia non omnes literas norunt, neque lectioni incumbunt; patres nostri consenserunt, velut quædam trophæa, hæc quæ à Christo gesta sunt, representare. Quod attinet ad memoriam reficendam, hoc idem Damascenus immediatè subnectit: Repraesentare, ait, in imaginibus ad promptam memoriam, siquidem ob negligentiam, frequenter cogitatione non tenentes passiones Christi, imaginem transfusionis Christi videntes, in Saluatoris passionis memoriam redimus, & procidentes adoramus, non materiam, sed imagine representatum; Et beatus Nilus ad Olympiodorum proconsule, sic scripsit: Noui & Veteris testamenti historijs, hinc inde de parietes templi repleri, doctissimi pictoris opera velim, quò scilicet, hi, qui literas non norunt, neque gram scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, quàm constanter Deo per fortia facta seruerint; itaque respicientes, in certamen excitantur gloriosorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutarunt. In communi verò domo, in qua multa fuerint habitacula, sufficiat singulis veneranda crucis imago. Et Gregorius: Scio, inquit, quòd imaginem Saluatoris nostri non ideo petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationem filij Dei, in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras, & dum nobis pictura tanquam scriptura, ad memoriam filij Dei reducit; animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi imaginem Saluatoris & Dei genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri & Pauli & vnam crucem. Hæc ille. Istud clarissimè docet sententia Leonij episcopi Neapolcos Cypri, Christū, inquit, Christi que passiones, passim in ecclesijs, in domibus, in foro, in picturis, in sudonibus,

si, & allegatur concilio 2. Nicœno art. 4. Aspectus imaginum quales habeat effectus?

Lib. 7. epist. 109. quæ est ad Serenū episcopū Masi-liensem. Imagines sunt vudibus vice literarum. Lib. 4. oribod. fidei cap. 17.

Vt habeatur præfari Cœcil.

Libro 7. epist. 53. ad Secundinum.

Lib. 5. Apologia contra Iudeos; quæ citatur Actio. 4. Cœcil. Nicœ. 29

in promptuarijs, in vestibus, omnibus denique in locis hanc figuram ponimus, quò continuo contemplantibus nobis, hæc in mentem veniat, & non obliuiscamur Domini Dei nostri, quemadmodum tu Iudæe oblitus es Domini Dei tui. Sicut autem tu adoras librum, non naturam membranarum aut aramenti adorans, sed verba Dei quæ in illo continentur; sic & ego imaginem Christi adorās, non lignorum aut colorum naturam adoro, absit, sed inanimatum characterem Christi; hunc enim cum habeam, per ipsum, Christum me tenere & adorare mihi videor. Quemadmodum etiam Iacob, accipiens vestem filij sui Ioseph sanguine tinctā, cum lachrymis eam osculatus est, suisque oculis circumposuit; non ipsam vestem diligendo aut honorando hoc fecit, sed per eam arbitratu est se Ioseph osculari, & in manibus habere. Sic & Christiani omnes imaginem Christi, aut Apostoli, aut martyris tenentes, nostrosque libros osculantes, animo videmur nobis ipsum Christum aut martyrem amplecti. Agedum qui arbitraris nullum manufactum, aut planè effigiatum adorandum esse, nunquid sæpè vxoris aut filiorum mortuorum vestem, aut ornamentum in vestiario videns, illud osculatus es, & lachrymis rigasti? neque tamen in hoc damnatus es: Non enim vt Deum vestes adorasti, sed ipsum amorem erga eum qui amiciebatur, rum per oscula declarasti. Quandoquidem ipsos nostros liberos & patres, qui miseri sunt peccatores, subinde osculamur, neq; ob id damnabiles sumus, non illos tanquam deos amplectimur, sed amorè nostrum erga eos naturalem, per eiusmodi osculum declaramus. Tertio propter affectus tarditatem introductæ sunt imagines, vt videlicet homines qui non excitantur ad pietatem, saltem intuitu rerum in imagine præsentium, quæ iam olim gestæ sunt, compungantur, & in picturis transacta mysteria tanquam præsentia oculis mentis & corporis cernentes, inflammentur: plus enim excitatur noster affectus, per ea quæ videt quis, quàm per ea quæ audit: Siquidem Greg. Nissen. vt in prælibata quarta actione habetur, sic de se legitur loquutus: Vidi sæpius inscriptiones imaginum, & sine lachrymis pertrāsire nequiu, cum tam efficaciter pictura obruribus meis proponeret historiam Abrahæ & Isaac: Procumbit enim, inquit, ante aram Isaac genibus innixus, circumductas manus in tergo ferens, ille verò à ergo pueri innixus pedū curuamini, sinistra manu comam apprehendit pueri, dextram autem gladio obarmatam gestat, quam etiam ad cædem dirigit, iamq; gladij acies ipsum prope modum attingit, cum illum diuina vox à facto deterreret. His Gregorij verbis, quidam Basilij Aurifanus episcopus, in hoc eodem Concilio subnectit: Beatus pater Gregorius

hilo.

historiam subinde legit, sed postquam picturam vidit, amarè fleuit. Idem confirmatur ibidem verbis Greg. Nazian. referentis mulierculam quandam impudicam à delicto turpitudinis, & ab affectu patrandæ fornicationis fuisse coercitam aspectu imaginis. Scortum, inquit, intemperans aliquis iuuenis ad se vocauerat, illa verò vbi propè limen peruenisset, de quo in imagine Polemum prospiciebat, inspecta illa, spectaculo victa, mox recessit vt viuam reuerita pictum, Leonorius quoq; Episcopus Neapoleos Cypriæ commemorat ibidem, quotidie per orbem terrarum homines planè impios idololatrias, homicidas, latrones & scortatores, cõstitim per Christum & crucis eius imaginem compunctos, ad agnitionem veritatis venire, mundoq; renuntiantes, omnem virtutem colere. Ad capiendum ex auaritia congregandarumq; opum studio, affectum, & terrenorum, contemptum, Mathæus ex thelosario Apostolus depingitur effectus, Et Zachæus ascendens arborem sicomorum Christum videre cupiens, dimidium bonorum pauperibus distribuens, & quadruplum restitues, misericordiam commēdat, necnon iustitiam inculcat, Casti Ioseph imago execratur adulterium, rapitque affectum meretricio amore detentum, Nec minus castibem agentes vitam corroborat Susanæ esfigies expansis brachijs auxilium diuinum implorantis. Hinc secundum Thomam, imago dicitur quasi imitago, vt imitari non pigeat, quod aspiciere delectat. Verum Ioannes Caluinus, obganniu, imagines non esse signa imitanda, sed perditissimi luxus & obsecnitatis exemplaria. Equidem dolore debito, fatemur interdum modestius pudicitius cultas meretrices, lupanaria ostendere; quam t. npla eas quas volumus censerì virginum imagines. Cautionissimè tamen est aduertendum, ne pro abusu, vsus tollatur: non enim valer argumentum à rei abusu, ad malitiam ipsius rei. Vnde si quis ira in detestationem vini argumentum, inebriari, lasciuire, luxuriari, mala sunt; igitur vinū malum est, quia illa omnia vinolentos comitantur, vitiosa certè est collectio: non enim à vini vsu, sed abusu procedit argumētum. Huiusmodi tamen, mirum, quanta impudentia perique nostræ tempestatis homines, res per se bonas & saluberrimas institutiones, ex sola abusu consideratione infamem, execrēt, & pedibus conculcēt. Hinc sanctissimū Christi sacerdotiū contētunt, quod nonnulli videantur illo ad voluptatē & quæstū abuti, sacras quoq; diuinorū officiorum ceremonias, imaginū cultū, aliāq; huiusmodi elimināt, quasi quicquā sit tā bonū in rebus humanis, quo nō possit abuti humana malitia. Quid verbo Dei sanctius & augustius? & hoc quàm multū pessimè abutitur? quid Dei loganimitate melius? & illa, vt ait

P 4

Paulus

Effectus ima-
ginis inspicia.

In scripto 1.
dist. 8. quæst.
2. art. 1.
Imago est quæ-
si imitago.
Lib. 1. ca. 11.
Instit. Christ.
sect. 7. & 12.
Immoderatus
exhibetur ima-
ginū ornatus.

Christi passio
vbiq; pingēda

S Genes. 37.

Quid in ima-
gine honorat
iur?

2. Petr. 3.

Aliud de orna-
tu gloriose vir-
ginis cavillum.Alia ornatus
causa.

Super 26. ca.

Matthai, &

Chrysof. hom.

17. super Gen.

Argumento

Iude multi ca-

lumniantur.

Matth. 25.

Lib. 2. Infit.

de verum divi-

sione, Leg. su-

periore. §. nul-

lins.

Lib. 2. Offic.

cap. 28.

Lib. II. c. 16.

Serm. 32. ad

frat. in eximo,

Paulus ad Romanos primo) peccatores ingrati impudentes abutuntur ad cumulū damnationis, thesaurizantes sibi iram in die iudicij: quid scripturis sacris magis vtile: & illis diabolum, Matth. 4. ad tenendum Christū abusus est: atque etiamnum multi illius imitatores, ut Petrus habet, eas depraavant, ad suam aliorumque perditionem. Facebant igitur Sophistæ isti, cum suo splendido loco ab abusibus, desinantque miserī, iudicio atque adeo sensu ipso communi carentes, res per se optimas, sine causa, atra notare infamia, magisque ex vfu bono, ut debent, singula discant commendare. Ornatus siquidem imaginum, & statuarum laudabilis est, si modo decentior illis cultus attribuat. Nec proficiunt, sed supercilium produunt, obijcientes, Virgo gloriosa cum plurima sanctorum sanctorumque caterua, in hac lachrymabili valle constituta, simplici ac humili contenta exiitit tegumento, non igitur iam eger cultu splēdido, auro, byssoque, mirifica artificis opera contexto. Verum quidem est, quod illis iam non indigeat, utpote spiritalibus resurgens charismatum donis & vernantibus ac coruscantibus gemmis, in cælis resplendens, deest tamen illam gloriosam personam, mundi celi que reginam talibus gloriæ vestimentis in hoc mundo insigniri, sicut salutaris vxor per paucis quiescit, nec serica vel holoserica corporis indumenta requirit: Imperatrix tamen fortē fortuna effecta, deberi sibi talia pretiosioraque non ambiget, uti luculenter patet in regina Beth-sabēe, Ita sanctorum imagines licite ornatus, & meritorie, quas non dubitamus cum Christo regnare in cælis. Est & alia ratio, ob quā eas cultiori amictu circumdamus; ut nimirum animi nostri candorem gratitudinemque Deo & sanctis, externo signo ostendamus, quorum admirandam celsitudinem magnificare non sufficimus, sicut David est protestatus 1. Paralyp. 29; Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi, qui licet æternus sis, temporalia tamen & terrena non aspernaris beneficentia, quæ simpliciter etiam sunt operibus misericordie præferenda, teste Theophylacto. Sed dicer aliquis, Iudaizās, poterant hæc vñ undari multo, & dari pauperibus. Verum quidem est, pauperibus subvenire, sacrificiū esse Deo quam acceptissimum, vñ ensilia tamen ecclesie distrahi non debent, ut haberetur, nisi isti fame cōtabescant, tum omnia potius distrahenda, quemadmodum ingruente necessitate, legimus Ambrosium vendidisse sacros calices, ut viua Dei templa sustentaret, nec alio modo illis opem ferre posset. Acharius ecclesiastica distraxit vñ ensilia simili causa, teste historia Tripartita. Item Augustinus sacris vasīs non pepercit, ut inopia miserorum succurreret, quemadmodum legitur, Imō Paulus

Ius Episcopus seipsum Barbaris obiecit capiendum, ut cuiusdam pauperis mulierculæ filium à captiuitate redimeret, teste Gregorio, cui consentaneus est Episcopus constitutus, Deus tamen non reprehendit mulierem, sed toti orbi per effusionem vnguenti celebrem effecit, secundum Chrysoctomum, qui ibidem subdit: Si præparasse quosdam vasa videris offerre iubeto. Nec satis existimemus ad salutem, si viduis & papillis expilatis, aureum calicem & gemmatum offeramus: si enim vis honorare sacrificium, offer animam, nec autem vasa duntaxat offeramus, sed etiam ut ex iustis laboribus fiat oportet, nec aureis vasīs Deus indiget, sed aureis animabus, & hæc dico, non prohibens huiusmodi oblationes fieri, suadens autem cum his elemosynas exhiberi. Nec nouitius est temporum ornatus: Nam accuratissimè & religiosissimè fuit temporibus Hieronymi obseruatus, ut docet epist. ad Demetriadem, & Ambrosius, Augustinus commemorat altaria floribus fuisse resperfa, item Chrysoct. Deus, inquit, sanctorum loca & sepulchra simul & tēpora perenni memoria celebrari curauit, tu verò mihi sepulchrum Alexandri ostēdas, & profer diem quo vitam finiuit, sed nihil horum insigne, omnia sunt destructa & exterminata, Christi verò seruatorum sepulchra, clara sunt, regiam assequuta ciuitatem, & dies norissimū mundo festiuam offerentes lætitiā & illius quidem loculum proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari, Et seruum crucifixi sepulchra, regijs aulis confluentiū studio sunt clariora: nam purpura indutus accedit ea complexurus, & factu deposito stat sanctis supplicaturus, ut pro se intercedant, & fabrum & piscatorem etiam mortuos ut protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit, verum & Constantinopoli, nam & hoc Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternam corpus collocaret. Et Greg. Nazianzenus commemorat altaria fuisse in die luminarium omni honore & reuerentiā culta. Sic Theodorus refert de Constantino, quod iussit aram diuinam, tapetibus regijs donisque aureis templum, in festiuitate dedicationis templi Hierosolymæ ornari. Quibus astipularur sermo sancti Sophronij Episcopi Hierosolymitani, quæ habnit de sancto Cyro & Ioanne, teste cortilio Nicæno 3. Venentur, inquit, alij sanctos hos, diuersimodè eorum dona magnificantes, hi quidem excelsum templorum erectionibus,

Lib. 3. Dia-
logorum, ca. 1.
Lib. 7. ca. 25.
apud Gregor.
Thronen.
Homil. 81. su-
per Matth.
Homil. 60. ad
populū Antio-
chenum.

Lib. 2. Offic.
cap. 21.
Lib. 2. de ci-
uit. cap. 8.
Homil. 66. ad
populū An-
tiochenum.

Constantinus
ante fores Ec-
clesiæ sepultus.
In Monodia
Bnslj.
Lib. 1. Eccles.
histor. ca. 31.
Actione 4.

illi verò variorum ornatus, alij gemmarū & auri contextibus, alij præclaro pictorum artificio, alij aureis argenteisque denarijs, alij fericis bombicisque texturis, & (vt vno dicam verbo) omnes in martyrum honorem, pro cuiuslibet opibus & voluptate inuicem vincere contendant, quo affectionem erga sanctos hos clarè ostendant, referantq; pro corruptibilibus, immarcescentia; pro temporarijs ea quæ finem non habent præmia; talibus enim donis admirandi isti, suos amatores rursus afficere solent. Ecce non solum statuas ornandas denotat, sed fructum inde promanantem etiam nobis manifestat. Concilium in super Constantinopolitanum 3. prohibet imagines impudicè ornari, qui Canon est sanctissimus, & nostris temporibus renouandus, cum in Ecclesia maximè non sint admittenda, nisi castitatis & pudicitie in signia, cui consonat Concilium Tridentinum, quod vbi docuit imagines Christi, aliorumque sanctorum in ecclesijs habendas, & in templis retinendas, subiecit. Omnis turpis quaestus eliminetur, omnis denique lasciuia vitetur, ita vt procaci venustate imagines non pingantur nec ornentur.

Fructus ornatus templorum.
Cap. 100.

Sept. 2. §. 2.
de castitate.

Procellis persecutionum ac iconoclastarum furoribus exagitata Ecclesia, semper (vt sponsus eius) victrix emerfit. CAP. LXIII.

2. Reg. 19. &
Ad Rom. 11.

HAUD immeritò Helias Propheta Domini, deplangit truculentam persecutorum rabiem, inquit: Altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt, quoniam conspiciebato quosdam tendere malignos, vt Dei notitiã eiusq; cultum, prorsus si possent, exterminaret; quod summo conamine nisi sunt impij Nabufardan & complices eius, quãdo splendidissimum illud Salomonis templum Vulcanico consecrauerunt, & vniuersa eius vasa diripuerunt, vt habetur 4. Reg. 25. & 2. Paral. 36. quod etiam permisit Dominus tempestate Machabæorū: Nam crudelis ille Antiochus altare aureum dissipauit, ac vniuersa templi utensilia comminuit. Similem ferè istorum impiorum crudelitatem Deus admirabili æterni iudicij sui dispensatione, tempore noui testamenti non semel aut bis, sed decies & eo amplius, in stat plagarum Aegypti fieri permisit, quemadmodum docet Augustinus, Non tamen perpetuò vniformiter, quia in exordio nascentis Ecclesiæ, Tyrannica impietas potissimum effudit in viuã Dei templa, vt nimirum Christi fideles ecclesiæ & templa materiali non ita passim habentes, cum ipso Christo prorsus extinguerent & eliminarēt; Sed oppositum luce meridiana clarius enicuit, quò enim magis fremuerunt gentes,

1. Macha. 1.

Decies repetuntur templa destructa.
Lib. 18. ciuit.
Dei, cap. 52.

gentes principes, & quò crudelius ferrum in Christianos strinxerunt, eò numerosiores, instar nummi, malleis dilatati, euaserunt, teste Augustino, necnon Theodoro. Prima persecutio, crudelitate Neroniana computatur peracta, nam Eusebius Cæsariensis, commemorat, hunc flagrantissimum præter reliquam tyrannidem in Christi discipulos, & proprios domesticos patratam, circa annum Domini 60. Coryphæum Apostolorum Petrum, & Gentium doctorem Paulum peremisse. Secundam persecutionem exercuit Domitianus Imperator, qui per omnia Neroni similis, degener filius patris Vespasiani effectus, Ioannem Euangelistam exulare in Parthos compulit, & innumera Christianorum millia quotidie furibundo animo iugulauit. Persecutione tertiam est auspicatus Traianus, quemadmodum manifestum facit idem Eusebius, Hac martyr effectus est Simeon Cleophræ filius, secundus episcopus Hierosolymitanus. Quartam fecit Antoninus, de quo Eusebius libro quinto Ecclesiasticæ historiæ refert, quod multa millia martyrum quotidie Deo gloriosa morte trãsmittebar. Huic successit re & nomine Severus Imperator, qui graui pœna Christianos fieri inhibuit, magnamque Christianorum ciadem exercere non expauit. Cum autem nonnullam haberent Christicolæ respirationis quiete, adeptiq; essent regum principumq; fauorē; Templâ extruere Deo non tardauerunt, præsertim cum Imperator Adrianus singulari amore Christianos prosequeretur circa annū Domini 120. & templa in eorū vsum erigere non gnaretur. Verum nostræ salutis æmulus diabolus, Christiani effectus impatiens, non diu dissimulauit; sed sextam persecutionem, eamq; atrocissimam, per suum satellitem Maximinum Imperatorem fieri procurauit. Hic namq; nō solum innumera hominū millia neci dedit, sed & templa Deo sacra destruxit. Septimam à Decio perpetrata, docet Eusebius; Sub hoc Laurentius martyrij palmam est consequutus. Valerianus exercuit octauam, quo tandem rex Persarum nomine Sapor, vsus est scamni vice, equum ascensus. Galienus filius eius regniq; consors quàm maxima atrocitate persecutus est gloriosissimum martyrem Cyprianum Episcopum Chartaginensem: Stragem proximam Christianis intulit Aurelianus, cruoris humani sitientissimus, huius tamen tyrannidem superauit Diocletianus & Maximianus, qui non solum edictum promulgarunt, vt templa solentis destruerentur circa festum Paschatis; sed & centum Christianos, & amplius per aliquot annos, singulis diebus incredibili feritate enecabant, teste Eusebio, postea tamen condignas pœnas dederunt. Post annos verò duodeciginti, aut circiter,

Lib. de agone Christiano, ca. 12. & homil. 8. lib. 50. homilium.

Lib. 9. Græcarum affect. Prima persecutio.

Lib. 2. Eccles. hist. cap. 25.

Lib. 3. ca. 20. Ca. 17. et 32. eiusdem libri.

Lib. 2. ca. 33.

Cap. 1. & 3.

6.

Lib. 6. ca. 20.

Lib. 6. ca. 31.

8.

Lib. 7. cap. 9.

10.

Lib. 8. cap. 2.

4. 8. & 9. Ca. 15. et 18. circiter,

*Constantinum
pissimum.*

Lib. 9. ca. 20.

*Epist. ad soli-
tariam vitam
agentes, &
epist. ad ortho-
doxos. Divina visio
non remouetur
Arianorum Ico-
noclastam.*

Lib. 16. c. 27.

*Lib. 2. Eccles.
hist. ca. 14. &
lib. 3. cap. 67.
Lib. 3. cap. 8.*

Lib. 3. ca. 12.

*& 13.
Iulianus ratio-
nem sustinuit.
Lib. 3. ca. 25.*

*Epist. 69. &
70. ad Episco-
pos Italiae &
Galliae.*

circiter publicus Christiani nominis professor Constantinus Imperator inclitus, anno Christi 312. proprijs sumptibus & laboribus Ecclesias erexit, & omnibus principibus fabricare eas precepit: diabolus autē religioso & pietissimo huius principis affectui & effectui inuidens, igne succendit Arrium, qui scintillis falsorum dogmatum vniuersum mundum adussit, teste Nicephor. atque suae factionis alumnos, ecclesias inuadere instigauit, quin & subtellicia, thronū, mensam ligneam tabulas ecclesiae, & caetera quae poterant foras illata ante vestibulum templi thura inspergentes, cōbusserrunt, teste Athanasio. Caeterum diuina virio Arianorum scelera declarauit, vt ibidem subnectit: nam quidam ex petulantioribus in throno insidere presumpsit, & audacter sedendo, fornicarios rancos de naribus insonuit; deinde exurgens thronum & sellam conuellere ausus, fragmento ligni inde in ventrem ipsius resiliente, & quasi ab ipsa vltione supra aluo, intestina miser effudit. Subdit & aliud miraculum admiratione dignum, alij templorum prophanatori factū, quod breuitatis gratia missum facio. Nec solum templa demoliebantur Alexandriae circa annum Domini 365. sed & Christi & eorum qui illi placuere imagines venerandas esse diruendas, teste Nicephoro, magna temeritate praesumpserūt. Imō & plurimos Christianos, Episcopos religiosos, ac sanctimoniales, acerbissimis & incredibilibus cruciatibus enecabant, secundum Athanasium eodem libro, & Theodoretum. Iulianus quoque apostata post Constantinum rapuit regnum, secundum Theodor. atque Athanasium, in Thebaidam relegauit, nec non templa magnifice à Constantino & Constantio aedificata, obstruxit, obseratisque ianuis aditum prohibuit: Vasa nihilominus arario regio inferri praecipit, de quibus hoc protulit, Felix eiusdem quaestor thesauri: En qualibus vasis ministratur Marjæ filio. Sed huius furiosae audaciae haud longē post commeritas luit poenas, teste Theodoretō. Iulianus verō vlcenibus putrescens excrementa per os ebulliuit, tandem diro vulnere inuisibiliter lauciarus, manum sanguine oppletam in aëra aspersit, atque in haec verba ore blasphemō moribundus erupit; vicisti Galileæ, alloquens Christum saluatorem, Deumque nostrum super omnia benedictum. Huic tragœdiae quae procurante diabolo excitata fuit in Aegypto, similis extitit, quae contigit circa annum Domini 380. tempestate Basilij in alio mundi climare, sic enim habet, Ablatum est gaudium & letitia spiritalis, nostrae festiuitates in luctū conuersae sunt, domus orationum conclusae, vacua sunt spiritali cultu altaria, non amplius sunt conuentus Christianorum, non amplius doctorum praesidentiae, non dogmata salutaria, non

hymn;

hymni nocturni, neque beatum illud gaudium, quod in conuentibus credentium in dominum accedit. Nobis conuenit dicere, quod non est in hoc tempore princeps neque propheta, neque oblatio, neque locus sacrificandi in conspectu Domini, & inueniendi misericordiam, neque de vna ecclesia periculum est, neque duae aut tres in hanc tempestatem collapsae sunt, sed ferme à finibus Illirici vsque ad Thebaidem, haereticis malum depascitur: Huic ferme coetaneus Ambrosius commemorat. Iudaeos & gentiles templa Deo sacra incendisse, magnamque tyrannidē in Italia exercuisse. In Africa quoque circa annum Domini 430. grassati sunt Donatistae, qui non solum homines catholica fide imbutos trucidarunt; verum etiam ecclesias vulcano tradiderunt, ac circumcelliones haereticos hoc ipsum facere coegerunt, teste Augustino: Totus, inquit, mundus rantis affligitur malis, vt penē pars nulla terrarum sit, vbi non talia qualia scripsisti, committantur, & plangantur: Nam ante paruum tempus in illis solitudinibus Aegypti, vbi monasteria separata ab omni strepitu quasi seculi delegerant, à Barbaris interfecti sunt fratres. Iam verō modo quae in regionibus Italiae, quae in Gallijs nefaria perpetua sunt, etiam vos latere nō arbitror; De Hispanijs quoque tot provincijs, quae ab his malis diu videbantur intactae, ceperunt iam talia nuntiari. Sed quid longē imus? Ecce in regione nostra Hyponensi, quoniam eam barbari non attingunt, clericorum, Donatistarum, & circumcellionum haereticorum atrocinita, sic vastant ecclesias, vt barbarorum fortasse facta meliora sint. Quis enim barbarus excogitare potuit, quod isti, vt in oculos clericorum nostrorum caecem & accen- Inhumanitas
Donatistarū.
Inimodi terrores quadraginta & octo animae mihi rebaptizatae nuntiatae sunt. Horum vesanam impij cordis verucrisitatem, luculentius exaggerat, idem Augustinus: Sunt homines, Serms. 220. de
temp.
inquit, valde mali, qui conantur, si fieri posset non esse ecclesias, vbi illis predicetur praecipia Dei; Nonne & ipsum Christum occiderent, si in terra viuentem inuenirent? Quod autem in Christo nequiuertunt, secundum Theodoretum, in terris tentauerunt: Nam sacerdotum, monachorum monacharumque aluos diruptos, satellites Iuliani hordeo impleuerunt, ac porcis & equis deuorandos obiecerunt. Seuerus quoque haereticus sub annum Domini 553. Ecclesiam Antiochenam, & totum ferē orientem turbauit: nam crudeli ferro monachos

*Epist. 29. ad
Theodosiū, &
30. ad Valen-
tianum.*

*Epist. 50. qua
est ad Bonifa-
cium, & lib. 1.
plangantur: Nam ante paruum tempus in illis solitudinibus Aegypti, vbi monasteria separata ab omni strepitu quasi seculi delegerant, à Barbaris interfecti sunt fratres. Iam verō modo quae in regionibus Italiae, quae in Gallijs nefaria perpetua sunt, etiam vos latere nō arbitror; De Hispanijs quoque tot provincijs, quae ab his malis diu videbantur intactae, ceperunt iam talia nuntiari. Sed quid longē imus? Ecce in regione nostra Hyponensi, quoniam eam barbari non attingunt, clericorum, Donatistarum, & circumcellionum haereticorum atrocinita, sic vastant ecclesias, vt barbarorum fortasse facta meliora sint. Quis enim barbarus excogitare potuit, quod isti, vt in oculos clericorum nostrorum caecem & accen-*

*Inhumanitas
Donatistarū.*

*Serms. 220. de
temp.*

*Lib. 3. cap. 6.
Eccles. hist.
Iuliani cru-
delitas.*

nachos peremit, peremptis sepulturam negando, volueribus ac feris deuorandos obiecit, neque sacris Altaribus & utensilibus templi pepercit, columbas aureas & argenteas, in forma Spiritus sancti, super diuina lauachra & altaria appensas, sibi appropriauit, quemadmodum habetur actione 1. concil. Constantinopolitani secundi eorum quæ Constantinopoli habitata sunt, alioquin respectu generalium, diuersis in locis habitatorum; quantum à patribus nuncupatur. Haud dissimilis ecclesiæ facies fuisse legitur, circa Annū Domini 600. Sic namque scribit D. Gregorius primatus & patria Romanus: Ecce depopulatae sunt vrbes, euerfa castra, ecclesiæ ac monasteria destructa, in solitudinem agri redacta sunt. Anno autem domini 718. vel circiter, inualuit Leo tertius, Imperator 68. Iconomachus appellatus, hoc est imaginum oppugnator, propterea quod imagines ac statuas sanctorum è templis auferri, & incendi præcepit, quem Gregorius tertius, imperio, & fidei consortium spoliavit. Anno autem 727. Saraceni (qui non propriè ob hæreticæ prauitatis falsitatem, sed iustissime rationis diuinitus admissæ dispensationem hic inferuntur) Valconiam, Burdegalam, Engolisinenses, Sanctonas, Pictauosque spoliatis direptisque templis odio religionis, omni clade belli deuastarunt. Verum Marellus rex Francorum post trijum annorum curriculum, trecenta septuagintaquinque millia barbarorum nefario sacrilegio conspiratorum, prospero Marte fudisse legitur apud Ioannem Meyerrum, vbi & subnectitur, quod Gaudauī (iam 120. quasi annis excusso Mercurij idoli capistro, foeliciter Christo initiati) tū temporis excitatus fuerit tumultuosus ciuium concursus, propter sanctorū imagines, quas aliqui ceu idololatriæ instrumenta execrabantur. Alij habendas in ueneratione ac in templis relinquendas censebant, hoc discordiæ furore, ac in domitæ plebis impetu inualecente; inter præcipuos martyrij palma coronatus nauando cessit Hildebertus abbas Blandiniensis, quod contra fauores Cæsaris, nempe Leonis Iconomachi decretis Pontificum de habendis statuis adhæsisset. Constantinus autem Copronimus, à patris impietate nequaquam degenerauit: nam præter imaginum euerfionem, saburram alui in sacro fonte blasphemus exoneratuit. Verum hos secunda synodus Nicea celebrata, cōdemnauit, & 350. Episcopi ibidem præsentibus sanctorum imagines venerandas esse, iuxta catholicam obseruationem decreuerunt. Quidam etiam Dagobertus D. Hilarij episcopi Pictauiensis, Ecclesiam spoliavit, vt phanum Dionysianum sumptuoso ac magnifico opere inceptum, perficeret, cum autem spolia maris gurgibus transuchenda committerentur, procellosa tempestate

nauis

In epist. Cleric. ad Synodū. Hom. 17. lib. 40. homiliarū.

Leo Iconoclasta.

Lib. 1. Annalium sectione 730. anni. Sectione 752. anni. Tragedia Gaudauensis.

Memorabilia exempla contra Iconoclastas.

nauis absorpta, amplius non apparuit, secundum Ammonium. Quidam nebulo etiam uasa sacra diripuit ac cōfregit, teste Greg. Turonen. quod cum Clodoueus rex recessisset, arma eius, quasi illegitima, in terram proiecit, quibus subleuandis inclinatus, manu regali condignas capitis dedit poenas. Aliud non minus efficax commemorat de sancto Martino idem. Martinus autem quæ est ciuitas Franciæ, quandam habuit principem, qui tyrannica uolentia ecclesiæ expulabat, monachos & canonicos in exilium agebat. Cumque diu concessa potestate abusus esset; alius tyrannus factus est exemplo, teste Petro Cluniacensi: nam cum solenni quodam die in palatio, nobilium corona constipatus, confedisset; protinus homo incognitus equo insidens palatium ingreditur, atque vt princeps sequeretur reuerentem imperauit, at ille inuisibili potentia constrictus ad ostiū palatij processit, vbi equum paratum, iussus, ascendit, Cuius habenas ille accipiens repperit velocissimo cursu per aëra ferri cunctis adspicientibus cepit, cumque toram ciuitatem tali spectaculo commorant interpellasset, succurrite ciues, succurrite; subtractus obtutibus humanis, æternus factus est, quod meruerat, demonum socius. Subnectit & quendam Orgerium ecclesiæ deuastasse, sed postmodum à diabolo in aëra fuisse sublatum, ac cōfessum dimissum corruisse, corporeque grauiter colliso, posteris funestam sui memoriam reliquisse. Contigit etiam circa annum Domini 1248. apud Iconium vsrum cuiusdam magi, teste Christiano Massco lib. 13. Chronicorum mingere ad pedem crucis in pilario pictæ, statimque emori. Ethnicus id male ferens pugno percussit imaginem, & illico brachium obriguit. Accurrēs alius etiam mingere præsumpsit necdum cessantē mors inopinata prostrauit. Vnde Gunthrandus Rex subditis, inquit, teste Gregor. Turonē. Quomodo victoriam obtinere poterimus, quia quæ patres nostri consequuti sunt, non custodimus: illi ecclesias ædificantes, in Deum anchoram spei figentes, martyrum Mausolæa honorantes, sacerdotalem dignitatem honorantes, victoria potiri sunt; nos non solum Deum non metumus, verum sacra eius deuastando demolimur, ministros interficimus, ipsa sanctorum pignora ridiculè discernimus: nequaquam potest ibi haberi victoria, vbi talia incescunt flagitia, manus inualidæ, ac ensis tepescit, vbi ista rabies locum obrinet. Tandem Ioannes Wiclephus, circa Annum Domini 1400. quasi ex orco surrexit, qui ecclesias in Anglicano regno deuastauit, & sacra loca prophanauit, vt deplangit Thomas Waldensis. Postea strinxit armatam manum in virgines sancti moniales, quas incredibili furore oppugnare aggressus est, sibi tamen delubra & syna-

Lib. 4. c. 20.

Lib. 2. ca. 27.

Lib. 7. ca. 42.

Lib. 2. cap. 1. de miraculis.

Lib. 8. ca. 30.

Lib. de sacramentalibus. tit. 15. cap. 137. Tit. 9. ca. 87.

gog2a

*Lib. veteris
& noui testa-
menti ca. 114.
Tit. 7. ca. 57.*

gogas sathanæ fecerunt, instar eorum quorum mentionem facit D. August. vt idem Thomas docet, in quas magis noctu consuebant, quàm interdiu, vbi ferunt (qui ab ipsorum sparsissima prauitate respuerunt) quod turpem carnis commixtionem extincta lucerna, in tenebris, à præceptore tenebrarum execrandam, non celebrandam, discere non formidauerunt. Ex quibus omnibus perspicuum cuique esse potest, non semel aut bis, sed decies Christi fideles esse laceratos, morte horribili peremptos, templa enersa, sacra prophanata. At qui non fecit hic diabolus persequendi finem, etsi fortè minus nobiscum agere videatur, quòd mysticis Christi membris calem vbique locorum non inferat crudelitatem, vt in nascentis Ecclesie exordio, clamor tamen germanorum martyrum, Anglicorumque, non dubium est, quin factus fuerit cæcis, ad Episcopis vndeunque viris doctissimis ac sanctissimis, primatibus, etiam secularis officij dignitate fulgentibus, nec non religiosis sacri ordinis Franciscani, & Cathuliani, inaudita crudelitate mortes procurarunt; Quid autem dicam, aut deplangere, quomodo incipiam, truculentam illam rabiem, quam Christianismi regni Gallie, hæretici præsertim religiosis personis nostra miserabili ætate intulerunt? nam præter 50. Franciscanos fratres aut circiter, quorum aliquos quatuor equis discerptos, certissimè adferunt, & aliqui, amputatis brachijs & cruribus, in sanguine tanquam trunci sunt volutati; alij diris tormentis diabolica adinventione confictis, martyrij palmam adepti sunt. Nec hi solum, sed illo florèssimo & alias Christianismo regno, sex millia spiritualium, tum sacerdotum, tum monachorum vtriusque sexus trucidati, verissimè commemorantur. Nos hac in parte sceliciores in nostra Belgica extitimus, vel (vt verius dicam) infeliciores, quòd tale (quo indigni eramus) præmium sit nobis negatum: Terribiliori tamen modo de sæure probantur aduersarij, quando in ipsum caput Christum Iesum, furibundo animo debauchari cognoscuntur: venit namque nobis mœsta dies, redijt lachrymabile tempus, nigro proculdubio notandum lapillo, quo non hostes, sed ciues rursus, teste Theodoro, grassatos in ecclesias Deo sacras fuisse, anno Domini 1566. vel audiuius, vel coram positi, corde doloris gladio transformato, chen instar veterum hæreticorum vniuersa demolientium, conspicerè debuimus, vbi deplangit suis perpetrarum temporibus, cuius nostra Belgica, etiamnum hodie, seruat in plurimis oppidis & pagis vestigia. Eheu quò cæcitatibus adeoque insanie præcepit nostræ tempestatis temeritas? quò æui prudentia nostræ, quò dominatores nostræ, vt in tam iniquis, tamque intolerabilibus coniuerent, ac dissimularent? sed Dei bonitas non fuit,

*Monachi &
sanctimoniales in Francia
trucidati.*

*Lib. 1. Eccles.
hist. cap. 6.*

fuit, catholicum pectus magni illius Philippi regis Hispaniarum non permisit, vt hæreditas eius. Deique peculium, daretur in disceptionem hæreticis, & conculcationem cunctis gentibus, quin potius in brachio excelso fecit victoriam. O fontes lachrymarum; vbi vos subtraxistis? imbres lachrymarum deducant oculi nostri super tam nebulosis, tamque horribilibus nostræ Belgicæ tenebris. O primo siquidem iure exclaimare nos ipsa necessitas compellit, quòd B. Polycarpum de calamitose sui temporis seculo pronuntiasse, & exclamasse commemorat Eusebius Casariensis, Bone Deus, inquit, in quæ tempora me reseruasti, vt hæc audiam & videam? Er cum insigni athleta Dei Matathia. Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei? nam filij belial sanctum sanctorum pollutum duxerunt, imagines confrugerunt, tremendissima atque angustissima sacramenta barbarorum immanitatem superantes, Christum Iesum, non rosas porci concolauerunt: Cum enim quidam Gothorum magnitudine & vasorum Ecclesiasticorum pulchritudine oblectaretur, eaque suis visibus appicere meditaretur, teste Orofio, virgo sanctimonialis ad barbarum confidenter, ait, hæc Petri Apostolij mysteria sunt, præsume si audes de facto, tu videris, ego quia defendere nequeo, tenere non audeo, barbarus verò ad reuerentiam religionis, timore Dei ac fiducia virginis motus, ad Alaricum hæc per nuntium retulit, qui continuo reportare ad Apostoli basilicam vniuersa, vt erant, vasa imperauit. Verum elapsis sex annorum illorum curricula, posteriora, facta sunt deteriora prioribus, quando ab Aquilone, tanta subitò emerit malorum colluies, qui tanto furore fuere perciti, vt quique timorati, vix fuga sibi cõsulere potuerint. Nec iam rebus inanimatis, imaginibus, ac simulachris contumeliam dütaxat per vniuersam fermè Hollandiam, & tellurem Zelandicam inarulerunt, sed vini Dei templis, sacris initiatis, non pepercerunt. Præsertim tamen nostræ familie Franciscanæ, alumni complures, cum illis palmam martyrij, incredibili cruciaru adepti sunt, adeò vt quidam quadripartita sectione non ambigatur discepti, alij summitatibus digitorum & pedum veridica relatione feruntur suspensi, alij inauditis tormentorum generibus excruciat: gloriosum de hoste tulere triumphum. Verum aliquis iconomachus fortè subsannabit, inquit, quare finit Deus hæc (si sint) fieri flagitia? quare seipsum vlcisci distulit? quare non manus ipsorum instar Hieroboam, arecere fecit? aut quare vorax illos flamma vt Nabdab & Abiu, non consumpsit? quare ora eorū tanquam plumbo non opplauit, & paralyti tanquam Alcumum aliquem percussit? quare etiam illos in scelere non confudit, qui Antiochum

*Deplangit nostræ
misericordiam
statum.*

*Lib. 5. Eccles.
hist. cap. 20.
1. Machab. 2.*

*Lib. 7. de Alarico
rege Gothorum.*

*Deus quare
non est vltius
hæreticorum
rabiem.*

*3. Reg. 13.
Leuit 10.
1. Machab. 9.*

chum

2. Macha. 2.
 2. Macha. 3.
 Responſo.
 Super Pſalm.
 68. cõcionẽ.
 2. Tract. 11. in
 euang. Ioan. et
 h. mil. 8. ſuper
 epiſt. Ioan.
 Dani. 3.
 1. Reg. 5.
 2. Reg. 6.

4. Reg. 25.

Math. 27.
 Tract. 3. in
 Ioannem.

Threnotũ 4.
 Ezech. 16.
 Ozã 11. &c.

Diverſis de
 cauſis Deus
 iſtam permiſiſſe
 tragediam.
 Serm. 25. de
 temp.
 Lib. 1. de ciui.
 Dei cap. 29.
 Homil. 17. li.
 40. humil.

chum in templo Nanez interfecit? Cur iſtos Iconoclaſtas nõ igne cęlitum miſſo conſumpſit, qui Heliodoro templorum inuaſori parcere noluit? D. Auguſtinus reſponder, tali phrenetico, Quod quõſdam martyres in ſua confeſſione conſtantes viſibiliter liberat, vt liquet de uribus pueris, omnes tamen inuiſibiliter coronat. Ita interdum ſancta ſanctorum abire quidem ſinit in direptionem & conculcationem, ſed tunc ſeipſum Deum vltionis oſtendit, quando ſicos Phililteis immiſit: hoc ſiquidem indicatur per circumloquutionem ſcripturę, vbi dicitur compureſcebant prominentes extales eorum. Similiter Oza pollutis manibus attraçtauit arcam, & mox diuinitus percuffus interijt. Aliquando etiam patienter conuiet, & ad tempus diſſimulat, vt in æternum perdat, ſicut liquet de Nabuſardam, qui domum Domini vulcano tradidit, omnemq;ue templi ſuppelleçtilẽ Babylonem tranſmiſit, nec vltici mox pœnã ſubiacuit, ſicut nec Iudæi qui diſſoluerunt templum, de quo habemus Ioannis 2. Nec rabido ore vociferantibus, Si filius Dei es, deſcende de cruce, condignas ilicõ pœnas inſiſxit, quia ſecundum Auguſtinum exemplo patientiæ nos præmunire complacuit. Nec aliq; admiratio inuadere debet ratione longanimitatis Chriſti, quia non eſt indignum, quod dignetur ſuſtinere aliquid aduerſitatis in veſte; qui tam acerba perpeti patientiſſimẽ dignatus eſt in corpore. Aliquando quoque demonſtratur ſimilibus, quod digni ſimus iuſto Dei iudicio in æternum derelinqui, quibus permiſſu Dei media ſalutis, eorumq; ornatus & ſplendor exhibantur, quod prophetę deplangunt Iudæis huiusmodi rerũ proceſſu eſſe factum. O quoties inquinariſſimis noſtris moribus, anſam obrulimus perfidis exprobrandi, ſubſannandi, ceu commentitiam legem noſtram, blaſphemandiq; nomẽ Dei noſtri! quin verõ hanc hæreſum, quam patimur, peſtem truculẽtam, inde compertiſſimum eſt fuiſſe ſubortam; indeq; nutritã; quod qui ex nobis exierunt, viderunt iuxta verbum Eſaię 52. Dominatores noſtros iniquẽ agere, legeſq;ue peſſundare, leges ipſas cõepere floccipendere, Eccleſiæ authoritatem denegare, prælatos conculcare, ſuggillare dogmata fidei, ac deniq; ſacroſancta myſteria prophanare. Præterea æquanimiter iſta permittit, vt robuſti fide apparerent in procellis tribulationum conſtantiores, ſecundum Auguſt. nam arborem concuſſit diabolus, vt poma decedere poſſet. Poſtremo Deus iſtam tragediam non reſpexiſſe videtur, nec talionem rependere cognoviſcit, quod peccata noſtra talia meruerunt, teſte Auguſt. & Gregor. Quanto, inquit, mundus, gladio feriarur aſpiciſtis, quibus quotidie percuffionibus intereat populus videtis, cuius hoc, niſi noſtro

practi.

præcipuẽ peccato agitur, ecce depopularẽ vires, euerſa caſtra, Eccleſiæ ac monaſteria deſtrudã, in ſolitudinem agri redacti ſunt, ſed perenni populo authores mortis exiſtimus, ſicut non ſemel apud prophetas legimus, qui debuimus eſſe duces ad vitam, ſed exempla prauitatis demonſtramus, quando ipſi peccamus, qui compeſcere aliorum peccata debuimus. Siue autem hac ratione, aut illa Deus Iconoclaſtas aliquando non horribili pœna flagellet, non tamen ſemper tacebit, impio cõulcante iuſtiorẽ ſe, qui potius æternis gehennalis flammæ cruciatibus mancipabit; vt comonſtrare non deſinunt prælibata paradigmata, & ea quæ commemorantur Tripartita hiſtoria, & apud Aulum Gellium, huic inſtituto accomoda. Quæ attendens Concil. Lateranen. ſub Alexandro tertio celebratum, voluit omnes Eccleſiarum inuaſores & ſpoliatores excommunicationis vinculo innodari; Paulo Apoſtolo, Si quis violauerit templum Dei, diſperdet illum Deus, concordans. Quibus ſuffragantur piſſimi Imperatores Arcadius & Honorius, qui (vt falciſi ſydere ſociarentur humana diuinis, terrena caeleſtibus, ima ſummis) indomitam impiorum rabiẽ tali legis capifiro cõpeſcere niſi ſunt, Lege Si quis, Cod. De ſacroſan. Eccleſijs. Si quis in hoc genus ſacrilegij proruperit, vt in eccleſias catholicas irruens, ſacerdotibus & miniſtris, vel in ipſo cultu locoq; aliquid importet iniuriæ, à prouinciæ rectoribus animaduertatur, atq; in moderator prouinciæ ſacerdotum & catholicæ Eccleſiæ miniſtrorum, loci quoq; ipſius & diuini cultus iniuriã, capitali in conuictos ſeu conſeſſos reos ſententia nouerit vindicadum; nec expectet vt Epifcopus iniuriæ propriæ vltionem depoſcat, cui ſanctitas ignoſcendi gloriam dereliquit, ſit cunctis laudabile, factas atroces ſacerdotibus aut miniſtris iniurias, velut crimen publicum perſequi, ac de talibus reis vltionem mereri, &c. Nec tanti rigoris debet aliquis mirari vehementiam, cum legatur. ff. digeſto nouo, lege Qui ſtatuas, tit. ad legem Iuliam, vbi ſic habetur: Qui ſtatuas aut imagines Imperatoris, iam conſecratas conſtauerint, aliudve quid ſimile commiſerint, lege Iulia læſæ Maieſtatis tenentur. Et Theodoſius piſſimus Imperator, urbem Antiochenã duriffimẽ afflixit, propter contumeliam quandam in ſtatuum coniugis factam: nam teſte hiſt. Tripart. Niceph. atq; adeo ipſo Chryſoſt. Ciues Antiocheni procaci animo, & præſumptuoſã temeritate deiecerunt, & conſregerunt æneam ſtatua laudatiſſimã Placiliæ coniugis magni illius Theodoſij, quod cum Imperator reſciuiſſet, egerrimẽ tulit, licet è viuus iam exceſſiſſet optima cõſors, & quaſi furore percitus, priuilegia ciuitati ademir, vrbiq; vicinę primatum tribuit, arbitras hoc illis

Lib. 6. ca. 327
 Lib. 3. Noſt. 18.
 Aſticarũ, 52
 Tit. de pãſſio-
 nibus cap. 614
 Iconoclaſte
 ſunt eorũm
 nicali, & ca-
 pius 10. tenent
 pleſivadi.
 1. ad Cor. 36

Lib. 8. ca. 327
 Lib. 12. c. 43
 eccleſ. hiſt.
 Homil. 2. 17.
 Or. 20. ad po-
 pulũ Antioch.
 Theodoſius An-
 tiochiam con-
 dignis pœnis
 afflixiſt.

Q2 maximo

maximo dolori futurum (inuidebat enim iam olim Antiochie Lacidia) post hæc autem & incendium & deuastationem minabatur, & in vici formam se egregiam vrhem redacturum. Nec immeritò, cum imago repræsentet personam imaginatam, quemadmodum prece iudicem. Quocirca huic, sicut citra contumeliam iudicis, nihil mali possumus machinari, ita nec illi, quia secundum scripturam. Et Ambros. qui sanctos honorat, Deum honorat, & Deum spernit qui sanctis contumeliam infert, imò si imagini detrahatur, secundum Ambros. Et August. ser. 119. de temp. ei cuius est, videbitur detractum. Pietrissime Deus, qui iniquitatum ad te conuersorum non recordaris, sed eorum gemitus clementer exaudis; Respice templa tua infidelium manibus prophanata, & tui dilecti gregis afflictionem intueri. Reminiscere hereditariæ, præciosissimo sanguine tui vnigeniti acquisitæ; Vineamque tua plantatam dextera, quam ferus aper de silua exterminare conatur, feruenter visita, ac illius cultores aduersus deuantantium rabiem tua virtute corrobora, victores effice, in eaque bene operantes tui fac regni possessores. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Diluntur obiectiones contra imaginum usum militantes. CAPVT LXIIII.

Lib. 1. Instit.
ca. 11. sect. 5.
& 6.

MAGNA me inuadit admiratio, quãdo Ioannis Caluini. impudentiam conspicio, non enim videtur voluisse intelligere, vt bene crederet & scriberet: Tanta namque procacitatis pernicacia ac religionis inuidencia, sua probra in Dei sanctorumque iconas euomuit; quatenus sui cerebri adinventiones, veritatis prætextum haberent; vt nullum scripturarum respectum habuisse credatur, sic enim procedit, disertis verbis Dominus dixit, Non facies tibi sculpsile, &c. Et insinuat populum Iudaicũ idololatriæ, vitulo fuisse commissæ, Ezechias quoque absque reprehensionis nota, æneum confregit serpentem, plura continetur quæ rudibus & nasutioribus occasionem dubitandi præsent, imò inducant ne aliquando reuerentiam imaginibus aut statuis exhibeant. Producit etiam Caluinus D. August. tanquam causam suam patrocinantem, vbi dicit eos sic errare meruisse qui Christum & Apostolos eius, non in sanctis codicibus, sed in pictis parietibus quæsierunt, & affectu quodam infirmo, rapit infirma corda mortalium, formata similitudo, & membrorum imitata compago. Cuius sensum ita reddere conatus est Caluinus.

Exod. 20.
Exod. 32.
Obiectiones
Caluini.
4. Reg. 18. &
Esa. 44. &
Baruch 6.
Lib. 1. de consensu Euan-
gelist. cap. 10.
Super Psal.
113. super illa
versus, Simu-

nius. Verum est, neminem orare vel adorare intuentem simulachrum, qui non sic afficiatur, vt ab eo exaudiri se putet, vel sibi præstari quod desiderat, speret. Et Epiphanius, vbi in calce sic scripsisse fertur. Præterea audiui quosdam murmurare aduersum me, quòd cum vidissem in foribus ecclesie velum, habens imaginem Christi vel sancti alicuius, scidi illud, & magis dedi consilium eiusdem loci custodibus, vt pauperi mortuo illud offerrent. Necnon Lactantius Firmianus, non est dubium, inquit, quoniam religio nulla est, vbi simulachrum locum obrinet: Nam si religio ex diuinis rebus est, diuinum autem nihil est, nisi in rebus cælestibus, caret ergo religione simulachrum, quia nihil potest esse cæleste, in ea re, quæ sit ex terra, quod quidem ex ipso nomine apparere sapienti potest: quicquid enim simulatur, falsum sit necesse est. Insuper Concil. Elibertinum, sic habet: Placuit in ecclesia picturas esse non debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur. His omnibus quamuis ex prælibatis prompta queat esse solutio, singulis tamen breuiter & clarè respondebimus, vt meritò nulli debeat, sana mente prædito, remanere tergiversandi locus. Præstò est igitur scriptura: Non facies tibi sculpsile, &c. Cui passui duobus licet respondere modis: Primò videlicet, quòd patres catholici in Conc. Nicæno 2. Anathematismo excommunicauerunt illos qui scripturam hæc detorquent ad sacras imagines, pronuntiantque patres eam intelligendam esse, vel de falsorum Deorum imaginibus, quas idola appellamus, vel de Dei veri imaginibus, quatenus Deus inuisibilis est, & incomprehensibilis: & proinde infigurabilis, Priorem intellectum habet Adrianus Papa. Atque confirmatur in Concil. Trident. vt quod dicitur: Non facies tibi sculpsile vel similitudinem; intelligatur, non de sacra imagine, sed de agalmate, id est, statua abiecti animalis, quod idololatriæ coluerunt. Simulachra ergo alienorum Deorum, hic interdiciuntur, & ipsorum falso confictorum Deorum, cultura: verbis immediatè præcedentibus, & subsequenibus inhietur: Præcedentibus quidem, quia non habebis Deos alienos. Subsequenibus vero, quia non adorabis ea, neque coles. Non igitur simpliciter omnem similitudinem inhietur, sed eã duntaxat quæ adoraretur, & coleretur; quasi in se habens diuini aliquid numinis, aut virtutis, quemadmodum adorant illi qui Hiere. 2. ligno dixerunt, pater meus es, & lapidi, tu me genuisti, & Baruch 6. statuas ligneas & lapideas, deos existimauerunt, in quibus spes salutis foret collocanda, ira siquidem colebant Babylonij sua figmenta, vt luculenter apparet illud 6. caput Baruch legentibus quasi prora & puppis nostræ salutis (vt dicitur in prouerbij) non esset in aliquo alio quàm in lapidibus

lactra gerinum
argenteum &
aurum, es ha-
ben: & non
loquentur.
Epist. ad epi-
scopũ Hieroso-
lymitanum.
Lib. 2. ca. 19.

Cap. 36.

Solutio.

Exod. 20.
Bipartita ob-
iectionis solut.
Aktione 1.
Actio. 2. disti
Concilij.

Seç. 2. 5. tract.
de Invocatione
sanctorum. §. 2.

Dei veri, qui est inuisibilis, & proinde infigurabilis; prior tamen intellectus est textui scripturæ conformior. Si ad omnem similitudinem etiam prælibata extendereur sententia, scriptura sacra secum ex diametro pugnaret: quippe quæ alijs in locis imagines & similitudines fieri præcepit: nam & docet scriptura Salomonem 1. leonculos fabricasse in throno regali, & boues sculpsisse, item leones & boues, & cherubim in basibus arceis, Si nullus tunc temporis fuerit pictor aut sculptor, quis hæc fecit? nec possumus dicere Salomonem in hoc opere peccasse, quod certè nõ siluisset quæ ipsum laudat scriptura, & de monera, ait Christus, Cuius est hæc imago: Quod ad alteram pertinet scripturam de vitulo fusili; dicendum, quod reprehendantur filij Israël, sicut illi de quibus Ierem. 2. dicitur. Sed cauillatur Calvinus, quosdam sentire catholicos, de adoratoribus vituli illius, non fuisse adeo vecordes & stultos, vt metallum sibi persuaserint esse Deum, sed hoc in ipsis reprehensione fuisse dignum, quod in metallo adoraret Deum & proinde eadem ratione reprehendendos, qui Deum & sanctos in imaginibus adoramus metallicis, ligneis & lapideis. Cui respondendum est, quod si hoc etiam concedatur, quod tamen est improbabile, nihilominus tamen iustissimè reprehensos, vituli adoratores constat, quia saltem in hoc à veritatis semita exorbitarunt, quod suum induxerunt in animum, Deum illū qui eduxerat eos de seruitute Aegyptiaca, formam vituli sibi delegisse, vt in ea illos gubernaret, & ob hoc illi formæ vituli, tanquam in qua Deus præsideret, deferendum esse cultum diuinum, tale nihil de suis imaginibus cõminiscuntur Christiani. Ezechias autè laudabiliter æneū serpentem cõfregit, quæ Deus fieri iusserat: quia eo loci causam non distimulat scriptura, quod vsq; ad illud tẽpus filij Israël adolebãt ei incensum; Vnde ex eadem causa etiam hodie si cõstaret de tali abusu imaginis alicuius, nec populus à superstitione per instructionem posset cohiberi; certè magis illa esset tollenda. Authoritates D. Aug. intelligendæ sunt, de imaginum abusu, nec intèdit bonum excludere earum vsum, quæ similitudinem habent membrorum humanorum, cum Canone 82. Concilij Constantinopolitani decretū sit, quod Christus tali imagine quæ humana mēbra referret potius effigiendus sit, quã agni specie, licet approbetur & ipsa, quemadmodum demonstratum est luculētius articulo de imaginibus. Verbis siquidè D. Aug. eruimur, nos Christum & sanctos nosse debere, potissimum ex scripturis auditis seu lectis, & non solum ex imaginibus; ne detur occasio erroris, deinde etiam, quod cessante scripturarum instructione, imagines quæ species membrorum repræsentant, infirmas mentes, & carnalibus illicebis deditas,

Serm. 1. Sa-
syræ 2.

pidibus & lignis, quæ suggillat digna prophani poetæ Horatij subfannatio:

*Olim vnncus eram scilicet, inutile lignum,
Cum faber incertus scammum faceret ne, Priamum
Maluit esse Deum: Deus inde ego, futurum, animumq;
Maxima formido.*

Hoc quis non custode securus? Improperat Deus quoque Israëlitis, quod vna ligni parte vilia absoluat officia, furnum incendant, carnes coquant, pulmentum parent, altera autem Deum sibi faciant, adorantes & dicentes, Libera nos, quia Deus meus tu es. Profectò iste locus non militat contra nos, neq; ille quem habemus apud Baruch: Nemo enim tam vecordis & insulsi animi est, vt credat illis aliquam diuinitatem aut virtutem inesse, propter quod essent colendæ: non enim à lignis aliquid petimus, aut fiduciam in illis figimus, nec spem in illis reponimus, quemadmodum Iudæi, exemplo Babyloniorum facere didicerant, iuxta Psalmographi sententiam: Commisti sunt inter Gentes, & didicerunt opera eorum, & seruiuerunt sculpsilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Non est igitur par ratio Iudæorum, & Christianorum: nam etsi interdum vna parte ligni furnus incendi queat, & caro elixari, altera imago efformetur, & statua, non tamen hoc nobis contumeliosis est insultandum verbis, quia quod calcaneo sanando congruit, oculus respuit, & maiorem honorem vni membro præ reliquis præstamus: Sicut enim genis oscula infigimus, non posterioribus corporis partibus; ita quoque natura comparatum est, vt huic ligni parti reuerentiam & honorè exhibeamus, non alteri, non propter ligni materiam, sed propter formam artificis opera introductam; Qua rationem vmbrae obtinent nostræ imagines ac statuae, ad idola Babyloniorum collata, quoniam ipsi altiori intellectu rapiebantur; & quod obrutibus humanis offerebatur, Deus colebatur, apud catholicos non item, nam omnia imaginum vmbrae referunt ad prototypa, quæ illæ repræsentant, teste Ioanne Damasc. Et Concil. Trident. ita vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoramus, & sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneramus; id quod Conciliorum, præsertim 2. Nicenæ synodi decretis, contra imaginum impugnatores est sancitum. Ex quo distichon, memorie iuuanda causa, fertur euulgarum:

*Hoc Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc recolas, sed mente colas, quod cernis in illa.*

Alter sensus proposuit sententiæ, Nõ facies tibi sculpsile, &c. exponitur act. 5. dicti Concilij, nõ facies tibi sculpsile, nempe

Esa. 44.

Baruch 6.

Psalm. 105.

Nota.

Simile.

Lib. 4. method.

fid. cap. 16.

Ses. 2 §. 2.

de imaginibus.

1. Timoth. 1.

3. Reg. 7. &

2. Paralip. 9.

Math. 22.

Diluit obisq;

de vitulo fusili.

Calvinus astu

tibi nititur.

magis natæ sunt curvare, & in superstitionē adducere. Epiphanius locus, diluendus est per hoc, quod credere non valemus, ipsum illa scripsisse verba, cuius hæc nostra est ratio, quoniam ante prælibaram sententiam, manifeste vice Colophonis addiderat, Deus autem pacis conterat sathanam sub pedibus vestris, ne scindatur vinculum pacis, & charitatis, & prædicatio rectæ fidei, tali Coronide absoluit librum suum Epiphanius. Quibus cuique perspicuum esse potest, prædicta verba à quodam Iconoclasta esse assuta. Præterea probabile est, ipsum in templo non scidisse imaginem sacræ: licet enim Iconomachi multa falsata ex Epiphanijs scriptis allegassent, pro suæ vesaniæ confirmatione, Respondet tamen Epiphanius diaconus, quemadmodum habetur actione 6. Concilij Niceni 2. vel actione 6. Concilij 7. generalis: Vide, inquit, ista falsa scripta contra venerandas imagines, dicuntur esse Epiphanijs, qui contra hæreses acerrimè pugnavit, non tamen sunt: cum eiusdem discipuli templum in Cypro ædificârunt, eiusdem patris nomine appellatum, & cum multis picturis illius quoque imaginem collocârunt ibidem, quod profectò nunquam fecissent discipuli, si contrariam cognovissent doctrinam Magistrj, Laetantius autem non loquitur de imaginibus sacris, sed de falsorum deorum, hoc est, idolorum simulachris. Concilium Elibertinum, dato quod non sit falsatum, parùm aliquem movere debet, cum particulare fuerit, & primus illius canon, potissimum de non recipiendis ad penitentiam, redoleat hæresim Novatianorum, negantium in fine penitentiam, secundum Augustinum. Vel etiam intelligi commodissimè potest, de divinitate quæ est infigurabilis: Indignum siquidem est, tria corpora, vel tres facies in Deo comminisci, ut in libellis quibusdam cernitur delineatus, vel tanquam grandeus & antiquus dierum promissa, ac cana barba in folio cõstitutus, quia humanis limitibus divina non sunt circumscribenda, aut restringenda; ne gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis cõueramus. Hinc: Nõ facies tibi sculptile, neq; omnè similitudinè. Et: Nõ vidistis aliquãdo similitudinè, in qua Dominus locutus est in Ore in medio ignis, ne fortè decepti faciatis vobis sculptam imaginem masculi, aut feminae, &c. Huic adstipulatur D. Aug. Non triformis est, vna quippe forma est, quia vna deitas, Deus pater, Filius & Spiritus sanctus, quem si cogitare conamur, nullus cogitetur per locorum spatia complexus, quasi trium corporum, sicut tricorporem gerionem fabulæ ferunt; sed quicquid tale animo occurrerit ut maius in tribus, quàm in sigulis; minusq; in vno, quàm in duobus; absque vlla dubitatione respuat, & D. Athanasius Oratione contra

Lib. ad Quod-
vultidum, ha-
ref. 36.
Deus est insti-
gurabilis.

Roman. 1.
Exod. 20.
Deuter. 4.

Epist. 177. ad
Eusebium.

contra Sabellij gregales, Augustinus, Hieron. Et Damas. in-
quint, inuisibilis & incorporei, incircumscriptibilis & in-
figurabilis Dei, quis potest facere representationem? Insuper-
tæ igitur est, & extremæ dementiæ, figurare divinitatem: Si
tamen Deus reperitur præfato modo efformatus, non sunt
tales imagines impetuosa temeritate, aut præsumptuosa au-
dacia de sacris locis eliminanda; quin potius imperitum & in-
doctum vulgus est erudiendum, ne quod intuetur in imagi-
ne; opinetur rem ita se habere in veritate. Vnde Concil. Tri-
dent. De invocatione sanctorum, quod si aliquando histo-
rias aut narrationes sacræ scripserat, cum id indoctæ plebi
expediat exprimi & figurari contigerit; docetur populus,
non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis
conspici, aut coloribus exprimi possit.

*Veneramur quoque Deum & sanctos, festorum
celebrationibus.* CAPVT LXV.

Q V A N D O Q V I D E M de festorum solennitatibus &
institutionibus commodior in tertio præcepto restat
dicendi locus, non absque alicui videri debet, si illis
inpræsentiarum supersedeamus.

*Honoramus Deum & sanctos etiam peregrina-
tionibus.* CAPVT LXVI.

Q V A M V S caninis latratibus perstreptentes, ac pattu-
lis rictibus mordentes, Ioannes Caluinus Institutionibus Christianæ, necnon Erasimus in epistola sui En-
chiridij dedicatoria, calumniantur, peregrinationes sacrorum
locorum esse cultum inutilem, religionemq; supersticio-
sam, tamen sancti iuxta ac docti patres nihil prius vtiliusve
cognouerunt, quàm intimo cordis affectu inuisere sacra li-
mina Petri Apostoli, aliorumq; sanctorum, quorum reli-
quias aut iconas in hoc vel illo loco, factos sancta conseruat ec-
clesia. Imò ipsi præcis veteris testamenti patribus, hic cul-
tus plurimum fuit cordi, quando tribus in anno vicibus, ma-
gno prolixi itineris labore, apparere debuerunt, iussu divino
Hierosolymis. Rebecca quoque Genesis 25. per exit, ut con-
suleret Dominum ad aram Abraham, vbi orationes fundere
conlueuerat, teste August. Caleph quoque deprecandi gratia
peregrinatus fuit ad mausolæa patriarcharum principalium,
quorum corpora tumuli penetrabilibus inclusa, requiescebant
in Hebron, & quemadmodum inuoluatur Iosue 14. quando
dicitur in singulari numero, terra quam calcavit pes tuus, erit
possessio tua. & Num. 13. Et ascenderunt per meridiem, ex-
plorato-

Lib. 1. ca. 11.
sect. 10.

Exod. 34. &
2. Paralip. 3.

Lib. quest. su-
per Gen. c. 7. 2.
Genes. 23.

Peregrinatio-
nes tempore ve-
teris test. fuer.

ploratores scilicet; & subditur in singulari: & venit, nimirum solus Caleph in Hebron, vt manifestè patet ex Hebraica veritate, quæ sic habet, Vailalou bannegebh vaiiauo, quia secundum Rabbi Salomonis elucidationem, & V. patris Nicolai Lirani expositionem, solus Caleph properauit in Hebron, oraturus ad sepulchra patrum, quatenus eum Dominus cæca fiducia præueniret, firmaretque, ne aliorum exploratorum vulgaribus hominibus timorem inutilem incurientium, deceptionibus, à recto veritatis tramite flecteretur. Haud dissimili religionis affectu fecit Absalom quando dixit, Vadam & reddam vota mea, quæ voui Domini meo in Hebron: Cui suffragatur in eundem locum Angelomi commentarius, intelligentis prædictam sententiam de peregrinatione. Quam visitatissimam fuisse reperimus in nouo etiam testamento: nam Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam & Beth-lehem. Eunuchus Candacis reginæ Aethiopum venit, vt adoraret dominum in Hierusalem Act. 8. Huc etiam profectus est Alexander episcopus Cappadocum, qui Hierosolymæ diuino oraculo præmonitus mitra pontificali Hierosolymæ fuit redimitus, secundum Euseb. D. Ignatius Ioannis Euangelistæ discipulus scribit ad dilectissimum præceptorem obsecrando, vt per eum liceat petere Hierosolymam, desiderio visendorum sanctorum, præcipuè virginis Deiparæ, cuius plurimos secum contutum contactumque, omnibus votis optare adserit. Origenes etiam voto se obstrinxit, vt inuiseret limina Petri Apostoli, cuius voti compotem fuisse effectum adseruat Euseb. Ioannes quoque Chrysoctomus sic loquitur ser. 3. in Epistolam ad Romanos. Ego Romam propterea diligo, tamen aliunde queam illam laudare nempe à magnitudine, ab antiquitate, à pulchritudine, à multitudinem, ab imperio, à diuitijs, à rebus in bello fortiter gestis: Sed dimittens omnia ob id illam beatam prædico quod erga illos Paulus dum viueret adeo fuit beneuolus, adeo illos amauit ac eorum differuit & postremo vitâ apud illos finiuit. Cuius sanctum corpus ipsi possident, & propterea ciuitas illa huic facta est insignis magis quam ab alijs rebus omnibus & tanquam corpus magnum ac validum duos habet oculos illustres sanctorum videlicet corpora. Non ita cælum splendet quando radios sol demittit, quemadmodum Romanorum vrbs, duas illas lampades vbique terrarum effundens. Hinc rapitur Paulus, illinc Petrus, considerate & horrete quale spectaculum visura sit Roma, Paulû videlicet cum Petro ex theca illa repente resurgente in occursum Domini sursum ferri. Qualem rosam Christi mittet Roma? Qualibus coronis duabus ornatur vrbs ista? Qualibus cathenis aureis cincta est? Quales ha-

2. Reg. 15.

Math. 3.

Lib. 6. Eccles. hist. cap. 9. Episcopi petegrinanti.

les habet fontes? Propterea admittor hanc urbem non propter copiam auri, non propter columnas, neque propter aliam rem, sed propter columnas illas ecclesiæ. Quis mihi nunc dabit circumuolui corpori Pauli, affigi sepulchro videre puluerem corporis illius quæ adhuc in Christo deerant adimplentis stigmata illius gestantis? Hoc ipsum contemplatur beatus Ioannes Chrysoctomus in memoriam reliquiarum sanctorum illorum Apostolorum adeo, vt maximo teneretur desiderio illas visitandi, imo dicit alio in loco, quod nisi impeditus multis curis ac Ecclesiæ occupationibus fuisset, & si per sanitatem corporis licuisset, nihil in mundo eum cohibuisset à suscipienda peregrinatione illa Romana, vbi cathenas illas & carceres, quibus Apostolus constrictus fuit, videre posset. Haud secus D. Augustinus proponit visitare sacras D. Hieronymi reliquias in Beth-lehem, vti habetur epistola 205. ad Cyrillum episcopum Hierosolymitanum. Quin & imperialis maiestas accedit illa amplexura sepulchra, & factu deposito, stat sanctis supplicatura, vt pro se apud Deum intercedant, teste Chrysoct. ad populum Antiochenum & scenarum fabrum, id est, Paulum & piscatorem, id est, Petrum etiam mortuos, vt protectores orat, Imperator, qui redimitus incedit. Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit, verum & Constantinopoli: nam Constantini ipsius filius, honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris, paternum corpus collocaret. Et paulò post, quò regias aulas videat, nullus vnquam peregrinatus fuit, multi verò reges plerumque huius spectaculi gratia peregrinati sunt, quemadmodum liquido constat ex Rufino de Theodosio. Et Helena Constantini mater, crucem Domini honoratura, profecta est Hierosolymam, secundum Theodorum. Necnon Imperatrix Eudoxia, orandi causa illuc quoque iter arripuit, teste Nicephoro. Nec solum isti dominatores ac moderatores orbis Christiani, tam spirituales quàm seculares quasi ocio torpidi, & diuitiarum abundantia nimis onusti, loca sacra visitarunt, nam & pagani idem factitare consueuerunt, secundum Valerium Maximum ac etiam plebei & vulgares homines, quoniam parentes sanctæ Agnetis, supplicandi gratia visitarunt suæ sacrum sobolis tumulum, & mirabili apparentis virginis gloria & splendore, quasi renouati, domum concesserunt, teste Ambrosio. Augustinus etiam duos sacris initiatos inducit, atque horratu peregrinari atque visitare corpus sancti Felicis Nolensis episcopi. Item Greg. mixatur Rusticanum cur deliberatè viz eundi ad loca sancta, intentionem & votum deflexerit, cum nihil necesse sit mente concipi, quia debeat celeri deuotione compleri. Ioannes Chrysoct. salutariter.

Serm. 5. de S. Iob.

Homil. 66.

Lib. II. c. 33.

Lib. I. ca. 18.

Eccles. hist. &

Tripart. hist.

lib. 2. ca. 18.

Lib. 14. cap.

30. & 32. ac

Tripart. hist.

lib. 12. cap. 9.

Lib. 1. cap. 1.

Serm. 90.

Epist. 137. ad

Clerum.

Lib. 2. Epistol.

epist. 21.

Homil. 5. ad
pop. Antioch.

Lib. 20. contra
Faust. cap. 21.

Cuius rei gra-
tia fiant pere-
grinationes.

Homil. 66. ad
pop. Antioch.

Ser. 44. ad fra-
tres in eremo.

Epist. 206.
cap. 6.

Ser. de Ascen-
sione Domini.

Ser. 6.

Luc. 10.
Lib. de vitis
prophetarum.

Obiectio ex
abusu.

Lib. de Elia et
Iemmo ca. 17.

Lib. 20. contra
Faust. ca. 20.
Cap. 25.

salutaribus monitis suos tanquam calcariibus instigabat, peregrinari in Arabiam, ad visendam osculandamque terram & simum, in quo sanctus Iob viceribus plenus opprobriisque saturatus, vterunque quiescisset. Neque hæc peregrinatio adsumitur à fidelibus, cupiditate videndorum locorum; aut curiositate antiquitatum, sed, teste Augustino, populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, ad excitandam imitationem, & ut meritis consocietur, atque ex ipsorum locorum admonitione, maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illis quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possumus & orationibus adiunemur: nam sanctorum cinis, ossa & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniant. Quocirca regalibus sepulchris hæc sanctorum monumenta sunt clariora, teste Chrysostomo. Animæ quoque defunctorum refrigerij sedem, luminis claritatem, peregrinationibus sanctorumque corporum visitationibus, adipsicuntur secundum Augustinum. Et Ambrosius de obitu Theodosij, vbi fides est, ibi est exercitus angelorum, bona itaque fides operatur in mortuis, frequenter denique aduersarius, ac legationes eius quotidiana martyrum virtute torquentur, vnde arbitror, inquit, quod si chordarum cytharæ ideo fides dicantur, quoniam & mortua sonum reddant, vti luculenter patet apud Augustinum. Nam Alexandrini peregrini protecti sunt, stupendo miraculo, ne latrones sibi aliquam vim inferre possent, ac ut omnes alliciat Chrysostomus, Quid miserius illis est, inquit, qui conuentum istum splendendum derelinquunt, quo sanctorum corpora visitamus, & quid vobis beatius, qui ad tantam sollemnitate concurrere voluistis? Et Ambrosius pronuntiat illos plurimum damni passos, qui nuper memoriæ Petri & Pauli non interfuisse, & contra plurimum illis lucri spiritualis accessisse qui adfuisse. Quotiescunque ergo martyrum memoria recurrit, pretermisiss omnibus sæculi actibus, sine aliqua dubitatione concurrere debemus, illis reddituri honorificentiam, qui nobis salutem sui sanguinis effusione pepererunt, præsertim cum Dominus dicat: Qui vos spernit me spernit. Et Epiphanius restatur, tantam hominum multitudinem ad monumentum Ezechielis prophætæ confluere, precum & obsequij causa, ut loci incolæ Chaldæi, metuant, ne cum aliquando absortent. Fortasse hæretici calumniabuntur peregrinationes fidelium, duntaxat esse corporis recreationes, & perditissimi luxus, occasiones. Profecto inficias ire nequimus quin Ambrosius & August. acerrimè agant in illos, qui visitando martyrum sepulchra, carnis illecebris indulgent, & omnis generis dissolutionibus vacant, sicut Concil. Cabilonen. 2. inuehitur contra illos,

illos, qui temeraria presumptione existimant sese probe egisse, si vibem Compostellam aliave sacra loca solo orationis prætextu lustrarint. Non enim Hierosolyman vidisse, sed Hierosolyms bene vixisse, laudandum est, Hieronymo teste, epistola ad Paulinum: Quid enim si multi peregrini non euadant meliores, sed deteriores, qui se per mare, per terras circumferentes, cælum non animum mutant, vt habet Seneca. Non enim per Apenninum montem, vel alium quempiam, non per famam vel fortunam, &c. inquit, peruenitur ad summum bonum; sed per animum rectum, quia non alia ratione Deo similis effici anima nostra potest. Num ideo peregrinatio exhibenda & abroganda, quod illi sese propria immisceat sensualitas, aut aliquis abusus irrepat & inualeat? Ergo eadem ratione & opera erunt improbanda, quod in illis aliqui cum Pharisæo intumescant, omnes relinquant mundum, quia in maligno positus est, omnes diuitias abruptant, potius quam abijciant, quia multi ijs pereunt, vno omnes renuncient, quia in eo est luxuria: Sicque non attendentes bonum alicuius rei usum, sed abusum, qui potest ex hominum malitia, casu aut ignorantia contingere, contemnunt omnes Dei, cum Manichæo, creaturas, quas ipse creauit valde bonas; omnia siquidem peruersæ possunt peruertere mentes: Nec aliquid est tam sanctum tamque eximium, quod non queat mala mente proficisci, ac hoc argumèto reprobari, cum quis abutitur, quibus vti incumbebat. Quò autem maturius huic abutitur occurrere valeat sacrosancta mater Ecclesia, tria potissimum decreuit peregrinaturis obseruanda: Primò vt nemo visitare sacra loca præsumat, nisi licentia prius a pastore obtenta, quemadmodum docetur in Concil. Laodiceno & Saletunensi cap. 16. à quo canonicas & testimoniales literas conferre debeat. Secundò debent proficisci pro indulgentijs adipiscendis aut peccatis emendandis aut votis adimplendis, teste concilio Tridentino. Tertiò humili exomologesi Deo reconcilientur, proximisque satisfaciunt, antequam viam carperè incipiant, secundum Concil. Cabilonen. 2. Post sunt nihilominus rei voti, interdum ab itineris prolixo labore absolui, secundum Concilium Lateranen. sub Alexandro tertio celebratum, maxime quando Apostolica autoritas sua indulgentia impartita, dimittit, aut commurando relaxat. Illi quoque qui non sunt sui Iuris, vt pueri & mulieres, possunt à suo Episcopo absolui, nec ad sedem Apostolicam pro absolutionis beneficio properare debent, si manus violentas fortassis in clericum iniecerint, Tit. de illis qui incurrunt Canonem lætæ sententiæ. Pari modo, eosdem excusatos credidimus, si votum eleemosynis redimatur, ne cogantur perditas peragra-

Lib. 3. epistola
ultima.

Epist. 31. li. 4

1. Ioan. 5.
Math. 19.
Ephes. 5.

Tria peregrinaturis obseruanda.

Ca. 41. et 42.
& allegatur
de consecr. dist.
5. cap. Non
oportet.

Seß. 2. §. in
principio.

Cap. 4. §.

A volo qui absolui valeant?
Tit. de passionibus cap. 3. §.

Eiusdem Concilij cap. 1. 2.

Tit. de penitentiis cap. 3. & de pass. cap. 3. §.

Eiusdem Concilij

peragrate, maxima locorum intercapedine, regiones.

Honoramus Deum & sanctos supplicationibus & circumgestationibus.

CAP. LXVII.

RELIQUA pars disciplinae quae processiones & supplicationes concernit, in eo est, ut pro temporum necessitate plebem exhortentur pastores, ad sollemnes supplicationes, quarum nec tempus, nec modus, nec forma praescribitur verbo Dei, sed Ecclesiae iudicio relinquatur. Huius partis observatio, sicuti est utilis, ita veteri Ecclesiae ab ipsis usque Apostolis, semper fuit usitata. Quanquam ne ipsi quidem Apostoli primi fuerint auctores, sed exemplum sumperint ex lege & prophetis. Videmus enim illic quoties graue aliquod incidebat negotium, conuocatae fuisse plebem, *Supplicationes quam antiquae*

Parti. 4. c. 50. supplicationes, ieiunia instituta, teste Iuone. Sic Exodi 13. Moyses conuocata multitudine virorum, dulci modulo, magnificauit Dominum, gratiasque ei egit, pro beneficio singulari, quo barbarum illud rubri maris elementum, solidum viantibus Iudaeis praebuisset obsequium, Iudith. 16. perfolunt gratias Domino Deo, de victoria manu foeminae parata, Hester. 4. Congregati sunt Iudaei iussu Reginae, ut instantissimis precibus ad thronum gratiae Dei pulsarent, quatenus impendenti exitio eximi possent. Propterea Salomon deprecatus est, ut si fames suborta fuisset in terra, aut pestilentia, aut ciuitas obsessa, vel etiam si clausum fuisset caelum, & non plueret super terram, propter hominum peccata, orantes in loco sacro conuersi essent; exaudiret, atque in omni tribulatione succurreret. Huiusmodi supplicationes usitatas, cognoscere licet ex Iosepho: Nam Iaddus Princeps sacerdotum, propter timorem quem Iudaeis incusserat Alexander Imperator, diuino oraculo praemonitus, instituit multitudinem vestibus albis indui, antistites bisinis stolis ornari, principem autem sacerdotum hiacinthina & aurea stola amicti, habentem cidarim in capite, & super frontem laminam auream, in qua nomen Dei Tetragrammaton scriptum erat. Ciuitatem etiam seris & coronis ornari. Hoc ergo sequuti sunt Apostoli, quod populo Dei nouum non erat, & vile fore prouidebant: quando enim primus papa, vertex Apost. Petrus erat carceri mancipatus, oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo, & stupendo miraculo liberrime euasit. Sic in summa habendum est, quoties de religione incidit controuersia, quam vel Synodo, vel Ecclesiastico iudicio finire oportet. quoties tractatur res aliqua difficilis, ac magni momenti: denique

3 Reg. 8. & 2 Paral. 6.

Lib. 11. ca. 8. Antiquit. Iud.

Actor. 12.

Quando supplicationes in dicenda.

denique apparent indicia irae Dei, ut sunt pestilentia, bellum, fames, hoc sanctum est & salutare institutum, ac commune in periculis Christianorum asylum, ut pastores ad publicum ieiunium, & extraordinarias preces plebem horrentur. Profecto Hugo de sancto Victore testatur, tres praecipue supplicationes seu sollemnes rogationes in Ecclesia seruari solitas, prima fuit in purificatione Mariae, cum cereis & lucernis, de qua ei coetaneus beatus Bernardus, Praeter aliarum sollemnarum consuetudinem, inquit, hodie acturi fumus processionem & procedemus bini, candelas habentes in manibus, ipsasque succensas, non quolibet igne; sed qui prius in ecclesia sacerdotali benedictione sit consecratus. Secundam habemus in ramis palmarum, cum floribus & palmis, de qua idem Bernardus. Nec mysterio vacat quod populus Christianus crucem quae circumgestatur Dominica in ramis palmarum, dissolutis templorum aditibus, tanquam ad apertis celorum repagulis, impetere contendat, & certatim in ipsam flores & ramos projicere: nihil enim hoc aliud significat, quam, quod redemptionem nostram, caeli que apertionem, illi soli, quem ramis victoriae imperimus, feramus acceptam, quod & seruarum fuit antiquitus: nam Simon intrat, cum palmis, victoriam signantibus, quarum usus etiam erat Romanis, teste Plinio & Aulo Gellio. Nec obstat quod tempus redemptionis octiduo praueinimus: quia propter infallibilem certitudinem, prophetiaeque euidentissimam veritatem, quae futura erant, facimus tanquam praeterita, teste Augustino, Ambrosio, Leone, sicuti Esa. 50. dicitur, Corpus meum dedi percutientiibus & genas meas vellentibus: & 53. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: nam portus victoriae, ante certamen Christum gaudemus, atque ante belli conflictum, intrepidè canere consueuimus triumphum. Tertiam sub Ascensionem Domini, quae Lytania non est ab heri & nudius tertius inuenta, sed tempestate Augustini tribus diebus, strictissima disciplina, fuit obseruata. Nec alicuius negotij praetextu, fas erat se conuentui Ecclesiae subtrahere, quin potius ieiunijs & cilicijs angi, & pro reconciliatione ad Deum exclamare. Significant autem Lytaniae, supplicationes publicas, hoc est, preces ad Deum & ad sanctos, cum aut procedunt ex templis in templa, aut circumiunt, extra vel intra templa, ut habet adhuc in usu catholica Ecclesia. Vnde concil. Maguntinum 1. Lytaniae Graecè dicuntur, Latine Rogationes, quae tribus diebus à patribus institutae sunt, ad rogandum Deum, & impetrandam eius misericordiam, super quacunque tribulatione, nec splendidis aut cultioribus vestibus fieri debet, sed discalciati, fideles, cinere & cilicio, nisi infirmitas impederit, induci,

Lib. 4. erudit. Theolog. c. 14. Tres sollemnes supplicationes.

Serm. 2. eius de sollemnitate.

Ceremonie diei Palmarum.

Serm. 2. eius de diei.

x. Macha. 13.

Lib. 5. cap. 6. Lib. 13. ca. 4. Certitudine prophetiae, praeteritis panitur pro futuro.

Tract. 105. in 102. Ser. 109. de temp.

Lib. 2. de fide cap. 7. lib. 3. cap. 4. lib. 1. de Abraham ca. 8. Serm. 18. de pas. Domini. Serm. 172. & 173. de temp.

Ca. 32. et 33

Rigor disciplinae veteris Ecclesiae.

induti, procedant. Isti canones promulgati sunt Anno 800, vel circiter. Nam tempore Caroli magni celebratum fuit istud Concilium, cuius canones inseruit suis constitutionibus, quæ hodie sub titulo Caroli magni circumferuntur. Et Concil. Aurelianen. 1. sic habet Rogationes, id est, lytanias, ante Ascensionem Domini placuit celebra i, ita vt præmissum triduanum ieiunium, in Dominicâ Ascensionis sollemnitate soluatur, per quod triduum ferui & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs vniuersa conueniat. Non ignorandum est tamen, **duplices esse** in sancta Ecclesia lytanias Minores & Maiores: Minores appellari consueverunt, teste Carolo Magno, Sigeberto, Ruperio, Luone, quæ sollemnibus processionib⁹ ante ascensionē Domini celebrârur, institutæq; sunt à Mamerto, Episcopo Viēnēsi circa annū Domini 430. propter grauem illius regionis afflictionem: nam lupi turmam ciuitates inuadentes, omnia cadaueribus oppleuerunt, Deo, peccatis exigentibus, permittente, in quibus triumphatoris cælos ascendentis insignia cruces, & vexilla præferebantur, quemadmodum refert Ado Episcopus Viennensis. Et Greg. Turonen. Cœpit autem vsus portandi cruces, & vexilla in processionibus, à tempore Constantini magni, qui labarum, hoc est, signū & vexillū, teste Ambrosius Crucis imagine insignitū, suis militibus adorandū, hostibus expauescendum, præire mandauit, teste Ruperio Abbate Tuiuenſi, vbi supra, hist. Tripart. & Eutropio. Similē cum cruce supplicationē, celebrârūt in Cæsarea Palæstinae cū reliquijs S. Anastasij martyris, vt habetur Act4. Niceni Cōcil. 2. **Maiores** verò lytanias instituit Gregor. magnus, qui floruit circa annū Dom. 590. Has celebramus in festo D. Marci Euāgelistæ, nam cum post ingens diluuium, in Italia, pestilentia inguinaria, infinitam hominum multitudinem extinxisset: & Pelagium papam è medio abstulisset, Gregorius qui tunc Leuita erat, omnium calculis suffragij: que suffectus, septiformem lytaniam instituit, in qua totum vrbs populum septuplici diuisione distinguit. In prima clerum vniuersum, in secundo choro, omnes abates & monachos, in 3. omnes abbatissas cum sanctimonialibus à D. Greg. libus suis. in 4. infantes, in 5. omnes viros laicos, in 6. viduas, in 7. omnes mulieres coniugatas, teste eodem Gregor. Paulo Li 11. epist. 2. diacono, Sigeberto autem ex alijs basilicis egrediebantur, vsque ad basilicam Dei genitricis, vbi omnes congregabantur. Hæc ergo dicitur maior, quod à maiori, id est, summo Pontifice instituta sit: **illa minor**, quod à simplici Episcopo inducta. Nemo tamen sibi persuadeat, hisce solum diebus institutas esse supplicationes & lytanias, celebri cultu obseruatas, cum circa

Cap. 20.

Cap. 29. circa annum Domini 516.

Duplices Lytanias.

Lib de ritibus Eccl. ad Alcinium.

Lib. 9. de diuinis off. ca 5.

Part 4. c. 11.

Cruces in supplicationibus.

In Chron. de 6. act. e. 111

Lib. 2. h. stor. cap. 34.

Evist. 29. ad Theodosium.

Lib. 1. cap. 5. & 9.

Lib 11. de Constantino.

Ordo processionis generalis à D. Greg. distinctus. in 7. omnes mulieres coniugatas, teste eodem Gregor. Paulo Li 11. epist. 2. diacono, Sigeberto autem ex alijs basilicis egrediebantur, vsque ad basilicam Dei genitricis, vbi omnes congregabantur. Hæc ergo dicitur maior, quod à maiori, id est, summo Pontifice instituta sit: **illa minor**, quod à simplici Episcopo inducta. Nemo tamen sibi persuadeat, hisce solum diebus institutas esse supplicationes & lytanias, celebri cultu obseruatas, cum circa

Annus

Annus Domini 536. Agapitus Papa instituerit singulis diebus Dominicis processiones, & supplicationes esse sollemnizandas, quemadmodum habent Chronica Martiniana Similiter alijs anni temporibus, toties rogationes & supplicationes sunt celebratæ, quoties ciuitates aut regna aliqua aduersitate fuerunt tribulatæ, aut angustia afflictæ, sic rogationes institutæ sunt in ciuitate Arelatensi, in medio quadragesime, propter inguinariam tabem, & voris portiti sunt, secundum Gregor. Turonen. Aliæ quoq; lytanias institutæ leguntur in Concil. Toleran. 5. tribus diebus, singulari cultu obseruandæ idib. Decembris, quæ confirmantur eodem Concil. 6. Sic alijs temporibus processiones in horrescentibus sedulo cordis affectu, homines se rogationibus & supplicationibus dederunt: Nam cum Alexandria vis aquarum adeo inundasset terram continerem, vt cataclysmo ad locum suum recepto, in rectorum regulis, scaphæ maris essent repertæ; supplicationibus, diuinam opem implorantes, exauditi sunt. teste Nicephoro, & Constantinopoli ob minas diuinitus factas, sub Proclo Archiepiscopo, populus sollemnes celebrauit supplicationes, sub quibus puer in aëra mirabiliter subleuatus, Angelico ministerio instructus, descendit populum docturus Trisagium, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, miserere nobis, quod populus frequenti iteratione ac pia intentione replicans, Deo est reconciliatus, vlticem manum euadendo, secundum Ioannem Damasc. & Niceph. & confirmatur Constantiaopolitano Concil. 5. Sic Anthiochia in publicis supplicationibus, carmina miscebât luctuosa, ad commiserationem in tempore tribulationis mouendam, secundum Niceph. Hinc Concil. Laodiceum, præcipit in processionebus, singulorum Psalmorum ordinabiliter debere fieri lectio nem. Et propter pluuialem tempestatem celebrata est lytaniam, in qua Theodosius Imperator priuato abiectione inaccessit, ibidem, Hic iam plenis buccis stomachatur Ioannes Caluinus & Melanthon, quod cum pompa venerabile sacramentum circumgestamus, ac sanctorum reliquias, vel statuas, circumferamus, cum Chronica Martiniana, luce meridiana clarius doceant, D Gregor. fecisse supplicationes à Laterano vsque ad sanctum Petrum, circumferendo capita sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, quibus ita animari tuè Romanis, vt Imperator Fredericus maluerit soluere obſidionē Romanis paratam, quàm inutili insultu confusus, animosos efficeret fortiores. Item, præeuntibus turbis & choris ac cantibus Dauidicam melodiam insonantibus, reliquias clarissimi victoris, martyris Babilæ, & qui cum illo vna decentiam, adolescentum quorundâ, deportatas legimus. Episcopus

Supplicationes Dominica.

Li. 4. hist. e. 3

Cap. 1.

Cap. 2.

temporibus processiones in horrescentibus sedulo cordis affectu, homines se rogationibus & supplicationibus dederunt: Nam cum Alexandria vis aquarum adeo inundasset terram continerem, vt cataclysmo ad locum suum recepto, in rectorum regulis, scaphæ maris essent repertæ; supplicationibus, diuinam opem implorantes, exauditi sunt. teste Nicephoro, & Constantinopoli ob minas diuinitus factas, sub Proclo Archiepiscopo, populus sollemnes celebrauit supplicationes, sub quibus puer in aëra mirabiliter subleuatus, Angelico ministerio instructus, descendit populum docturus Trisagium, Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, miserere nobis, quod populus frequenti iteratione ac pia intentione replicans, Deo est reconciliatus, vlticem manum euadendo, secundum Ioannem Damasc. & Niceph. & confirmatur Constantiaopolitano Concil. 5. Sic Anthiochia in publicis supplicationibus, carmina miscebât luctuosa, ad commiserationem in tempore tribulationis mouendam, secundum Niceph. Hinc Concil. Laodiceum, præcipit in processionebus, singulorum Psalmorum ordinabiliter debere fieri lectio nem. Et propter pluuialem tempestatem celebrata est lytaniam, in qua Theodosius Imperator priuato abiectione inaccessit, ibidem, Hic iam plenis buccis stomachatur Ioannes Caluinus & Melanthon, quod cum pompa venerabile sacramentum circumgestamus, ac sanctorum reliquias, vel statuas, circumferamus, cum Chronica Martiniana, luce meridiana clarius doceant, D Gregor. fecisse supplicationes à Laterano vsque ad sanctum Petrum, circumferendo capita sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, quibus ita animari tuè Romanis, vt Imperator Fredericus maluerit soluere obſidionē Romanis paratam, quàm inutili insultu confusus, animosos efficeret fortiores. Item, præeuntibus turbis & choris ac cantibus Dauidicam melodiam insonantibus, reliquias clarissimi victoris, martyris Babilæ, & qui cum illo vna decentiam, adolescentum quorundâ, deportatas legimus. Episcopus

Lib. 10. eccl. hist. cap. 35

Trisagium.

Lib. 3. orthodox. cap. 10.

Li. 14. Eccl. hist. cap. 46.

Lib. 12. c. 43.

Cap. 17.

Theodosius in supplicatione procedit.

Lib. 14. ca. 30

Lib. 4. Instit. Christ. ca 17.

sect. 38. et 37.

In Apolog pro Bucero.

Caullum hareticorum.

Lib. 3. Theodoret. cap. 10.

Dineta te in qua in sup. 18.

R

etiam

cationibus de-
 portata.
 Li. 2.2. ciuita-
 tie Dei, ca. 8.
 Lib. 3. ca. 29.
 Li. 15. ca. 14
 Iosue 6. &
 2. Reg. 6.
 Sap. 22. ca. 80
 Iosue 6. &
 2. Reg. 6.
 Super Isa. 98
 Math. 20.
 Math. 2.
 Math. 26. Et
 Ioan. 12.
 Cap. 19.
 Sess. 12. ca. 6.

etiā portat pignora sancti Stephani cum magno populorum
 consensu, teste August. Sic Childebertus rex & Chlotharius
 ciuitatem obsederunt Cæsaraugustanam, quod ciues agnos-
 centes, cilicij humiliari, ac ad Deum conuersi, tunicam S.
 Vincentij martyris, muris ciuitatis, dulcissimis psallentium
 vocibus, deportando; plebeis eam fuis lachrymarum imbri-
 bus in sequentibus, circumierunt; quorū circuitus rationem,
 obsidentes cum agnouissent, teste Gregor. Turonens. timore
 percussi, ciuitatem reliquere inuictam. Fertur etiam, ac veri-
 dica assertione teneretur, D. Gregorium, in solenni processione
 Imaginem gloriose virginis Mariæ deportasse, quam pro-
 prijs, D. Lucas Euangelista, manibus composuerat, teste Ni-
 ceph. Si magno cordis iubilo, magnoque apparatu tubarum
 & tympanorum eiusque generis aliorum, Arca foederis in
 transitu Iordanis filiorum Israël, & circumitu ciuitatis Ieri-
 cho, à sacerdotibus Domini venerabiliter legitur deportata,
 & apud D. Ambrosium sanctorum reliquias, statuas, aut
 imagines, laudabiliter in processionibus nouimus deporta-
 tas; multo magis venerandum ac tremendum sacramentum;
 hoc enim præmonstratum est nobis in figura, quando arca à
 sacerdotibus, magnis solēnijs fuit deportata, quam licet adora-
 rare nemo potuerit aut præsumpserit; indignationem tamen
 omnipotentis Dei euadere non potuerunt Oza & Michol
 vxor Dauidis, quando gloriæ Dei derraxerunt. Vnde Augu-
 stinus, Non peccamus adorando istud sacramentum, sed pec-
 camus non adorando. Nec obstat quod nullibi sit à Christo
 præcepta circumgestatio, aut adoratio: quia Christus non
 venit in terras, vt adoraretur & honoraretur; sed vt illudere-
 tur ac crucifigeretur. Nemo tamen sanæ mentis, tres Magos
 idololatrias dixerit, nec Mariam Magdalenā culpauerit, quan-
 quam nullum habuerit præceptum effusionis vnguenti, cum
 ore Dominico lauderetur. Rursus cedentes ramos de arbori-
 bus, ac vestimenta sternentes in via, item clamantes Ozanna,
 nullum habuere præceptum, tamen tantum abest, vt repre-
 hensi sint insolentia, vt etiam lapides clamassent, nisi ipsi di-
 uinas laudes persoluissent, secundum Lucam. Vnde Con-
 cil. Trident. Si quis dixerit in sancto Eucharistig sacramento
 vnigenitum Dei filium non esse cultu patriæ, etiam externo,
 adorandum; atque ideo nec festiua peculiari sollemnitate ve-
 nerandum, neque in processionibus, secundum laudabilem
 & vniuersalem sanctæ Ecclesiæ ritum & consuetudinem, so-
 lenniter circumgestandum; vel non publicè, vt adoretur, po-
 pulo proponendum; & eius adoratores esse idololatrias; Ana-
 thema sit. Nec alicuius roboris est argumentum, quo se tri-
 umphare iactitant aduersarij ex Baruch 6. Vbi idololatriæ
 insinu.

insimulat eos Hieremias Propheta, qui deos aureos, argen-
 teos ac ligneos in humeris portarent; quo conficere voluit,
 non circumgestandum statuam aut imaginem Petri, aut ali-
 cuius cæterorum sanctorum, ne idololatriæ crimen incurre-
 re videamur. Verum enimvero quis vnquam fidelium som-
 niavit simulachrum Petri, aut imaginem Pauli esse Deum?
 Quis vnquam docuit imagines Stephani, aliquid numinis
 habere? Tantum abest vt imagines dicamus esse deos & sta-
 tuas, vt nec prototypa credamus, aliquid cum diuinitate ha-
 bere commune. Præterea vel ipsum capitis allegati ex Ba-
 ruch argumentum, diluit ipsorum cauillum, quando ait: ex-
 emplum epistolæ quod misit Ieremias ad abductos captiuos
 in Babylonia, timebat siquidem vt conuersatione paganorum
 alleciti, discerent, idololatrando, ac Deum Israël abiurando,
 opera eorum. Nec aliquem inuadat admiratio oportet, quod
 iam sagittarij armati, apparatu quasi bellico instructi, non ali-
 quod religionis aut pietatis specimen, sed fastuosam vanita-
 tem exhibentes procedant; quia plurimi eorum, licet classi-
 cum canituris sint externo quasi apparatu præparati, tamen
 intimis cordis medullis credendi sunt Deum inuocare, (nisi
 fraudem patiatur inrentio) sicut legitur, vbi pugnantes gla-
 dijs, leuabant puras manus ad Deum, sic 2. Esdræ 4. vna ma-
 nu factebant opus, altera ad pugnam tenebant gladium, quo
 maximè opus erat. Circa Annum Domini millesimum,
 propter truculentam ipsius Berengarij impietatem & bla-
 sphemiam, qua istud tremendum Eucharistiæ sacramentum,
 cum suis sequacibus conculcare satagebat; Ecclesia tribu-
 lationibus succrescens, & ex malis multa bona eliciens; sta-
 tuis suauissimum festum omni iucunditate repletum, sum-
 mis laudibus celebrandum, & sacratissimam Eucharistiā
 circumferendam aliquando, hæreticis vel inuitis. Quod ergo
 tunc fuit necessitatis, propter rabiem iniquorum Berengario-
 rum; potest iam esse & deplorandæ necessitatis, ac etiam lau-
 dabilis erga tantum sacramentum, sicut Iosue 6. legimus
 animositaris & pietatis.

Honoramus Deum & sanctos, luminaribus & cande-
 larum incensionibus. CAPVT LXVIII.

QVANTUM Phrænetici spiritus obgaant, sub
 prætextu religionis, propè gentilium cultum in eccle-
 siam introductum, quado vident cereos meridiana lu-
 ce accendi, tamen hoc cauillum non ipsi primum confinxerunt,
 sed quod in putrido fonte, Vigilantio hæretico, repererunt,
 vesana mente hauserunt; magis volentes in tenebris
 ambulare, quam in luce veritatem cognoscere. Non enim
 R 2 genti-

Locum Baruch
 exponimus.

Occasio sup-
 plicationis in
 armis.

2. Macha. 15.

Tremendū sa-
 cramentum ra-
 tio est deportan-
 dum in suppli-
 cationibus.

Clement. de
 ueneratione
 sanctorum. ca.
 Si Dominum.

Vfus candelarum scripturis est cōueniens
Exod. 25.

Exod. 17.

3. Reg. 7.
Replicant habitici.

Ioan. 12.
Matth. 26.

Ambros. lib. 3.
Offic. cap. 14.
Leuit. 6.

2. Machab. 1.
Ioan. 1.

Homil. 17. in
Genesisim.

Super 12.
Matth.

1. Paral. vlt.

In colloquijs.
Temeritas E-

ra/mixatur.

Lib. 6. cap. 2.
Cap. 37.

Gentilium ritū inducimur, nec Deū istis indigere cognoscimus; sed Deo in scripturis loquenti, obaudimus, qui præcipi fieri candelabrum, inquiens, Facies candelabrum ductile de auro mundissimo, cuius sex calami egredientur de lateribus, tres ex vno latere & tres ex altero. Sequitur, facies & lucernas septem, & pones eas super candelabrum. Et: Præcipe filiis Israël, vt adferat tibi oleum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum. Et: Salomon fecit 5. candelabra aurea. Verum respondebunt hæretici, Nihil ad nos veteris testamentum. Equidem fatendum est: alioquin namq; candelabra auro purissimo fabricata habere debueremus, sed vti tunc temporis, Deus his non indigebat, nec quasi carceriens in tenebris palpitabat, ita nec modò. At isti viri misericordiar, si dijs placet, censent non inutilem candelarum faciendam esse sumptum, sed pauperum in eandem esse subleuandam. Profectò tali pietate commotus, in id avaritiæ facibus succensus, Iudas, idem Domino (qui scrutatur renes & corda) proposuit, quando Mariam Magdalenā infructuosè operis insimulauit, qui vel iniquus audite fuit compulsus, quamquam nihil emolumentum Christo inde accresceret: Cur molesti estis huic mulieri? Bonū opus (non malum, vt existimas) operata est in me. Quem fructum adeptus est Deus, ex tam numerosis victimarum oblationibus? Quid lucri ex tantis vitulorum sanguinibus? Quid, obsecro, lucis nactus est ex immortalibus & perpetuis ignibus, qui est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum? Nihil penitus: Maluit tamē sibi illa, quam idolis fieri, & gratitudinem animi, obsequijs externis ostēdi, quemadmodū habet Chrysol. & Theophilact. quo docet vt honorē quē Deo debemus, præferamus omnibus, etiā misericordiar operib; cui suffragatur sentētia scripturæ: Tua sunt omnia, & quæ accepimus, inquit Dauid, de manu tua, dedimus tibi. Nec aliquis suggillet, aut exulcerato animo subsannet sacrum istum candelarum in nouo Testamento vsus, quod Erasmus eas derideat. Et Lactantius Firmianus reprober, & Concilium Elibertinum accendendas veret: Quia non est mirandum quòd in cæremonias ecclesiasticas impingat laudabiliter institutas, qui etiam in rebus fidei nugari, nutare, ac quasi ingenua temeritate, toto cælo errādo, iocari non formidat. Lactantius etiā eodē capite congruam profert solutionem: nā sicut optimas hostias Deo tanquam esurienti, & vina tanquam sitiēti, offerunt & profundunt idololatræ infidelitatis tenebris inuoluti, quas ludibrio habet; ita lumina in tenebris deridet, exigens & requirens in nobis non fumidum obsequium, sed clarum mentis oculum, scilicet vt Deum agnoscat, & sequitur, Illorum autem

autem dijs, quia terreni; egent luminibus, ne in tenebris sint, quorum cultores, quia cæleste nihil sapiunt, etiam religiones, quibus deseruiunt, ad terrā reuocant. Ex his faciliè quis considerauerit, nos alia intentione candelas incendere Deo, sanctisq; eius, quam idololatræ suis monstris portentosis. Concilium autem Elibertinum nullius est roboris, cum quidam ipsius Canones redoleant hæresim Nouatianam. Vel dicendum, quòd agat de idololatris, quibus candelas incendi interdicit: De his namq; loquitur eodem cap. allegato, & cap. 39. 46. 59. & 60. Concilium verò Trident. eas comprobat, superstitiosum autem numerum earū damnat. Et quo expressius nihil dici potest, Concil. vniuersale sextum, id est, Constantinopol. tertium, quòd passim appellatur, Tertia Synodus, ita habet, Conueniendum est sabbato die, cum luminaribus cuiuslibet Christiano, ad Ecclesiam, cōueniendum est ad vigilijs, siue ad officium matutinum. Vndè D. Hierony. Quicunque, inquit, accendunt cereos, secundum fidem suam habēt mercedem. Et paulò post: Per toras Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accenduntur luminaria, iam Sole rutilante; non vtiq; ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Et August. magnis laudum præconijs effert illorum vota, qui candelas offerūt ad luminaria noctis. Et Germanus patriarcha Constantinopolitanus nō offendat quenquam, inquit, quòd ante sanctorum imagines lumina, & suauē olentia thimiāmata accendantur: symbolicos enim ista fieri, non lignis aut lapidibus ipsis, sed in honorem illorum opinandum est, quorum cum Christo requies, quorum honor ad ipsum recurrit, quia domino deferretur cum seruus honoratur, Ambros. teste, Qui seruus non nunquam honoratur dignitate domini, secundum eundem ibidem. Legimus quoq; de celebratione Missarum, quòd Missas celebrare illicitum sit absque candelis. Et cap. Sanè, præcipitur ne sacramentum Eucharistiæ infirmo deferatur, nisi lumine semper precedente. D. Athanasius quoq; conqueritur, impios Arianos candelabra, & cereos Ecclesiæ idolis adoleuisse. Quin & canon Apostolorum 3. docet, non aliud altari admodū, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore. Toletanum Concilium 4. admonet Gallicanas Ecclesias, vt lucernam accerere Paschalem solēni benedictione, Hispaniæ Ecclesijs conformes, sanctificarent. Nec huius institutio nunc primum edicitur, sed quòd ante per Sosimū Papam ordinatum erat, teste Platina in vita eius, vt vbiq; seruaueretur, confirmatur: nam ante, si Thomæ Waldensis fides sit adhibenda. D. Ambros. Episcopus Mediolanēsis benedictionem cerei Paschalis docuisse ac diuulgasse cognoscitur.

Stf. 26. ca. 7.

Cap. 8.

Lib. cōtra Vi-

giantium.

Candelarum

vsus veteribus

comprobatus.

Ser. 7. de tēp.

Lib. 7. ca. 14.

Epistole 2.

Lib. 3. de fide

cap. 7.

Cap. Literar.

Epist. ad ortho-

doxos.

Cap. 2.

Cereus Pa-

schalis.

Lib. de sacra-

ment. tit. 24.

cap. 66.

Honoramus Deum & sanctos genuflectionibus ac capitis apertionibus. CAPVT. LXIX.

Esther 5.

Ibidem 13.
Obiectio mo-
dorum hære-
ticorum.
Apocal. 2.

Lib. 1. Instit.
Christ. cap. 11
sect. 10.
Confessionis
Christ. cap. 5.
art. 20.

Iudith 3.
Actor. 12.
Angelus quare
recusauit ado-
rationem?
Genes. 18.
Iosue 5.

Lib. 20. contra
Fausum Ma-
nich. cap. 21.
Actor. 14.
Vniformis est
reuerentia ex-
ternis diuer-
sa intensionis.

Lib. 3. de fide,
cap. 7.

NVLLI non est contestatissimum, Mardocheum no-
luisse genuflectionis reuerentia adulari, aut venerari
crudellem Aman, Libenter, inquit, pro salute Istra-
etiam vestigia pedum eius deofculari paratus essem, sed ti-
meo ne honorem Dei transferam ad hominem. Et Apocalyp.
loquitur Ioannes Euangelista: Cum audissem & vidissem,
cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi ostendebat
hæc, & dixit mihi, vide ne feceris, Deum adora. Ergo ex his
concludi posse videtur, quod nullis sanctis debeamus genu-
flectionem, similemve reuerentiæ exhibitionem, quemad-
modum prætendunt hæretici, Ioannes Caluinus & Theodo-
rus Beza. Verum prius argumentum haud difficulter dilui-
tur, si res ipsa penitus consideretur: Aliquid namque ratione
sui cõprobari potest, quod circumstantia aliqua inordinata, re-
probatur, tanquã illicitũ: Sic genuflectio Mardochai exhibe-
da ipsi Aman fuit licita; sed ex parte recipientis, Aman proba-
tur illicita, quippe qui hoc modo adspirabat ad regnum, quo
adepto tanquam Deus coleretur, instar Nabugodonosoris, &
Herodis. Angelus quoque (vt posteriori soluamus) humane
dignitatis ignarus, adorationem Abraham non reprehendit,
nec humilitatis Iosue obsequium impediuit, vbi autem re-
sciuit humanitatem adeo dignificandã, & exaltandã: vt vno
ne hypostica, diuinitati coniuncta, consideret in patris de-
xtera; vetuit ne sibi fieret adoratio, ab eo, cuius naturã adeo
iam cognouerat supra se in sublimibus cælorum exaltandã.
Vel secundum Augustinum, angelus non permisit sibi fieri,
quod soli Deo deberetur, sicut nec Paulus & Barnabas. Nihil
tamen vetat, quo minus Deo, sanctisque eius genuflecten-
do, aut caput denudando, reuerentiam exhibeamus; Exterio-
ra siquidem, metimur, secundum interioris hominis inten-
tionem, ita vt idem actus referendus sit, vel ad latrãm, vel ad
duliam; quemadmodum vnico venerandi modo honoramus
reges, & aulicos nobiles, nec ideo tamen concludi valer, quod
eundem aulico exhibemus honorem, quem regi. Sic genua
flectimus ad honorem Christi & Petri, vel candelam in-
cendimus, vel templum erigimus, nemo tamen sibi per-
suadere debet, quod tantum honoris exhibeo Petro, per-
inde atque Christo; eo quod interiores affectus magno
discrimine discrepent, licet exteriores actus nulla dispari-
tate separentur, quod serui interdum honorentur dignitate
Domini, teste Ambrosio, Christo namque flecto genua,
quia cognosco eum verum Deum creatorem vniuersorum,

ac re-

ac redemptorum, virgini Mariæ reuerentiam exhibeo, tan-
quam Dei genitrici, secundum Ambrosium, sancto Petro
verò flecto genua, recognoscendo ipsum esse verissimum
Dei amicum, illique in beatitudine cælesti adlocatum. Sic
Abigail, ad terram prostrata, adorauit Dauidem; & Abdias,
Eliam Prophetam, quod non fecisset, vt ipse nec Elias per-
misisset, nisi genuflectio etiam hominibus, & potissimum
sanctis facta, esset licita, & Ecclesia cognoscens talem adoran-
di modum, non solum non reprehendit, sed maximè com-
mendat. Hinc magnis laudum præconijs afficiuntur reges
apud August. Necnon Chrysostomus, quod ad sepulchrum
& memoriam piscatoris, deposito diademate, flexisque po-
plicitibus oraturi concesserint.

*Primo præcepto non prohibetur sanctorum in-
uocatio, aut imaginum veneratio.*

CAPVT LXX.

PERSVASISSIMUM omnibus esse debet, quod non
alia ratione sancti cælesti habitatione beati, quam ij,
qui constituti sunt, adhuc in ista ærumnosa corrupti-
bilis corporis vita, inuocantur, hoc est, non tanquam largi-
tores, sed tanquam intercessores: Et quo plures accesserim-
us, hoc facilius impetramus: Verè enim scripsit Hieron.
in 18. cap. Matth. quod impossibile sit multorum preces non
exaudiri. Quamobrem non ipsi modò Deum deprecemur,
verum etiam sicut admonitum legimus, conuertamur ad
aliquem sanctorum, sicut Paulum quoque non semel fecisse
videmus, vt se fratrum orationibus peccet adiuuari. Sic &
nos sanctorum intercessionibus iuuari postulamus, non eo-
rum tantum, qui in hac lachrymarum valle nobiscum de-
gunt, sed magis etiam illorum qui cum Christo felicissimè
viuunt. Qui cum fratres nostri sint, eiusdem, cuius nos, cor-
potis membra, atque ideo nos non diligere non possint, cum
præsertim fides & spes cessatura sint in patria: Charitas autè
non modò non cessatura, verum etiam tum demum perfecta
sit futura, fieri nulla ratione poterit, vt salutis nostræ cura
non tangantur: Preces autem eorum, tanto plus apud Deum
ponderis obtinere dubium non est, quanta certò certius ex-
ploratum habemus, eos apud illum gratia valere, quod de
ijs certè sciri non potest, qui nondum sunt de corpore mor-
tis huius liberati. Iam verò quod oblatrare canes non ces-
sant, calumniantes inuocationem sanctorum primò De-
calogi præcepto prohibitam, eaque Christi gloriam ob-
scurari; santrum abest, vt etiam magis illustreretur, quando in

Lib. de Spiritu
sancto, ca. 12.

1. Reg. 25.
4. Reg. 1.

Epist. 42. ad
Medawenses
idololatrias.

Epist. 44. quæ
est ad Maxi-
mum gramat.
Ser. 4. in festo
Apost. Petri et
Pauli. Et ser.
28. de sanctis.
Homil. 66. ad
populum An-
tiochenum.

Impossibile est
multorum preces
non exaudiri.
Iob 5.
Roma. 15.
Col. 3. 4.

Inuocatio san-
ctorum non offi-
cit gloria Dei,
nec huic primo
præcepto.

non alium tota fiducia, quam in Christum transfertur? Nisi forte, si quis parum sibi bene conscius, atque ideo regis conspectum reueritur, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet. Is quoniam ipse non adijt, Regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor hominis, quo cum suam indignitatem agnoscit, tum regiam maiestatem reueretur, adeò non offendit regem, ut reddat illum ei commendatiorem. Et sit non rarò, ut princeps, per alios dare malit, quod petitur; nimirum, si qui sunt quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquam ipsum etiam regem regum, & Dominum dominantium, non est incredibile, qui usque adeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit, ut discipulis suis dicere, non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sed obijciunt scripturas pro se quasi militantes, quia dicitur: Gloriæ meam alteri non dabo. Et: Soli Deo honor & gloria, non ergo sanctis. Et: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Impiè ergo faciunt, qui contra Dei præceptum ita clarum, & manifestum; Deo debitum cultum in homines transferant. Scripta sunt hæc quidem, sed mentem scribentis induere deberent, si sane intelligere vellent, teste August. Neque enim secum ex diametro pugnat scriptura quæ dicit: Gloria & honor omni operanti bonum. Videtis igitur, non de verbo Dei inter nos esse controuersiam, sed de intelligendi modo esse differentiam. Quod si præfata verba etiam diligenti indagine trutinaueritis, cum dicitur, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruias, nunquam colligere ijs licebit solum Deum esse adorandum, sed porius illi soli seruiendum, ex quo conficietur, quod homo homini, famulari aut seruire nequibit: Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini seruire, ut etiam de eo quemadmodum seruire oporteat, præcepta dederit. Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus, non ad oculum seruientes; sed cum timore & timore in simplicitate cordis vestri sicut Christo. Insuper honos qui attribuitur imagini, non alio quam ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, & Ioannem Damascenum, lib. 3. ca. 17. Cum autem nemo tam sit rudis, & omni sensu alienus, ut lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc primum peccatur, si sanctis, eorumque imaginibus, debita veneratio præstetur, modo ne in homine, nè in statua, aut depicta tabula aliqua, sed in Deo solo, spes omnis & fiducia collocetur.

Ioan. 14.

Obiectio.

Esa 42.

1. Tim. 1.

Deuter. 6.

Math 4.

Diluitur ca-

sillum.

Serm. 43. de

Temp.

Roman. 2.

Ephes. 6.

2. lib. de Spiritu
sancto ca. 18.

De ido-

* *De idolatria externa.* CAPVT LXXI.

PRAEMISIMVS Dei sanctorumque noticiam, non esse positam in frigida speculatione, sed secum trahere eius cultum quem anneximus, sed hic summam generalis doctrinæ colligere propositum est. Ac primò quidem obseruent lectores oportet, scripturam, ut ad Deum nos dirigit, diserte excludere omnes deos gentium, quibus multis temporum spacijs, locorumque diuersitatibus passim adulterata fuit religio. Verum quidem est, vnus Dei nomen vbi-que fuisse notum, ac celebre: nam qui ingentem deorum turbam colebant, quoties ex genuino nature sensu loquuti sunt, ac si vnico Deo contenti essent, simpliciter vsi sunt Dei nomine, atque hoc prudenter notauit Iustinus martyr, qui in huc finem librum composuit de monarchia Dei. Vbi ex plurimis scripturarum testimonijs ostendit vnitatem Dei, fuisse omnium cordibus insculptam. Idem ex communi sermone comprobatur Tertullianus. Sed quia omnes ab vno, vanitate sua vel tracti vel prolapsi sunt ad falsa commenta, atque ita euanuerunt eorum sensus, ut quicquid de vnico Deo intellexerunt, non ultra valuit, nisi ut essent inexcusabiles. Nam & sapientissimi quique eorum, vagum mentis suæ errorem palam aperuerunt; quando Iouem, Mercurium, Venerem, Minervam, tanquam deos deasque susceperunt. Nec hos duntaxat, sed magnam deorum turbam introductam à Romanis constat. Nec singulis locis peculiaria solum consecrabant deorum figmenta, sed singulis rebus, actibus, atque officinis, singula attribuebant deorum portenta, teste August. Adeoque vnus Dei iugum foelicissimum excusserunt, ut eorum numerositas millesimum tricesimum transcenderit, quod pantheon templum à multitudine deorum ita appellatum demonstrare potest. D. Athanasius quoque testatur, primitus homines, cælo, soli, lunæ, atque sideribus diuinis exhibuisse honores. Deinde adhuc magis humi cum tenebricosis suis cogitationibus subsidentes, æthera, & aërem eaque quæ in aëre sunt, deos appellauerunt. Prouecti verò vltèrius in malis, iam & elementa principiaque illa, quibus corpus constituitur, calorem, frigus, siccitatem & humiditatem pro numinibus celebrant. Ut autem qui penitus ex alto in terram afflicti, instar terrestrium cochlearum, torquent sese ac reptant; ita quoque impijssimi mortales, vbi semel ceci derunt à concipienda imagine Dei, homines deinde ac hominum formas, tum viuentium, tum defunctorum in deos retulerunt, quemadmodum omnibus est in confesso Ninum fecisse; quando Beli patris sui, vita functi, imagine depicta, dolorè mitigauit, quem

Vnus Deus,
omniū cordibus
insculptus.

Roma. 1.

Lib. 4. de ci-
uit. Dei ca. 8.Oratione 1.
contra idola.
Numerositas
deorū gentiliū.Origo ido-
latræ.

R 5

quem ob mortem patris conceperat, quasi in specie iterum cernens, quem putrefcere non ignorabat in puluere, teste Lactantio, Gregorius Nazianzenus, & Cyprian. & Athanas. Chrysostomus & Ambrosius. Adulteratores verò, quorum Deus venter erat ad honorem & regis assentationem, simulachrum istud Beli colere incœperunt, tum quòd Niniregia animum, vana honoris assentatione demulcere voluerint, tum quia Ninus fontes propter cultum patris imagini exhibitum, supplicij impendentibus eximebat. Et certè fatendum est, istum morè fuisse verustissimum, cū sanctus Moy-ses referat, furatam esse Rachelem patris sui idola, nec secus de illis quam de communi vitio loquitur. Vnde colligere licet hominis ingenium perpetuam, vt ita loquar, fuisse idolorum fabricam, ac credibile est, superstite adhuc sancto patriarcha, idololatriæ deditos fuisse nepotes, vt oculis suis nō sine acerbissimo dolore cernere debuerit idolis fœdari terram. Philo lib. 1. Biblicarum antiquitat. tractans locum qui est de Thare coniecto à Chaldeis in ignem, locus est pulcherrimus & dignus qui serio legatur, cuius corruptelas Deus nuper tam horribili iudicio purgauerat, nā Thare pater Abraham, & Nachor auus eius falforum deorum abominatissimum se commiserunt, teste Iosue. Ex quibus contestatissimum cuique esse potest, diuersis cordis adinventionibus deos esse fabricatos, nunc patrem à filio in deorum collegium esse sublimatum, nunc filium à patre tanquam nūmen esse adoratum. Acerbo luctu dolens pater citò rapti sibi filij fecit imaginem, & illum quasi homo mortuus fuerat, tanquam Deus coli cœpit. Verum postmodum cogitationibus consilijque deterioribus initis, in lapides etiam & ligna tam aquatici generis, sicut Dagon, qui piscis formam habebat, tam terrestris, quorum plerique flagitijs fuerunt famosi, teste Ruffino, vt Bacchus, Hercules, Iuppiter, imò & in bruta ferasque diuinum honorem transtulerunt, sicut liquidò manifestum facit de Ape & Serapis boue, & quosdam anseres coluisse commemorat. Ambros. alij simiam deorum cathalogo adscripserūt, Tripart. hist. & tantopere quidam sunt prolapsi, tantisque tenebris suum inuoluerunt animum, vt quæ nequaquam esse poterant, numina fecerint, quales sunt apud Aegyptios Asinicipites, hoc est, monstra, asini capite deformia, sic canicipites, & serpenticipes. Isti eo quoque vesaniæ proruperunt, vt crepitum ventris pro Deo coluerint, teste Clemente. Alij suffecerunt partes corporis, quibus diuinum honorem impendere maluerunt, secundum Athanasium, Hoc modo Longobardi adorarunt caput capræ, teste Gregor. Hæc & eius farina alia portentosa monstra, cū in sacris literis cū demnata,

Lib. 1. ca. 15.
& 18.

Li. 3. de Theologia.

Lib. de vanitate idolorum.
Oratione contra idola.

Hom. 1. 18. super illud 5. ca. ad Ephes. Quod est idolorum seruitium.

In 1. cap. ad Rom. super illud, Et voluerunt, & quadrupedum.
Genes. 31. Antiquitas idololatriæ.
Genes. 11.
Genes. 8.
Iosue 24.
Sapient. 14.

1. Reg. 5.
Lib. 10. Eccl. hist. cap. 25.

Aug. lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 5.
Lib. 5. hexameron ca. 13.
Lib. 9. ca. 27.

Lib. 6. Recog. Oratione 1. contra idola.
Lib. 3. Dialog. cap. 27.

demnata, tum in prophanis & ecclesiasticis authoribus obuia, passim filij Adæ fabricauerunt, atque diuinum cultum nimium cæcutientes istis impenderunt. Verum sciscitabitur aliquis, qui Ethnici & pagani eo cæcitate proruperunt, vt sibi persuadere ligna & lapides opera manuum hominum, inter deos esse referenda, potuerint? Profectò in exordio, quando mala inualere super terram, fuerunt tyranni, qui suas suorumque imagines mirabilibus priuilegijs decorarunt, vt nimirum rei eis honorem exhibentes, remissionem criminum impetrarent, mortemque, quam suis sceleribus commuerant; impunes euaderent, quemadmodum de Belo Babyloniorum Rege memorix proditum est, vt supra euasit manifestum. Deinde propter aliqua præclara facinora, vt Romulo, propter urbem conditam, seu propter insignes victorias, vt Herculi statux posticæ sunt, quæ non habebantur primitus vt Dij: nam extabant solum in eorum memoriam, qui præclare aliquid gessissent, vt essent vice calcarium ijs, qui rempublicam quibuscunque rebus, vel domi, vel belli gestis augerent. Hac oblata occasione dæmon illuc ingressus, vt olim serpentem, sensuales homines adeò fascinauit, vt per responsa quæ dabantur ex statuis, sibi honorem diuinum sumpserit, simulatque in cælis illum obtinere non potuit, in terris saltem asciuerit. Hinc quando arguebantur idololatræ, respondebant, inquit August. se non visibile illud colere, sed Numen illud quod inuisibiliter illic habitabat, & luculentius. Non mirum est, inquit, si præuaricatores Angeli, quorum duo maxima vitia sunt, superbia atque fallacia, per hunc aërem volitantes, quod vni vero Deo deberi nouerant, hoc sibi à suis cultoribus exegerunt, à quibus Dij putari voluerunt, dante sibi locum vanitate cordis humani, maximè cum ex desiderio mortuorum constituerentur imagines, vnde simulachrorum vsus exortus est, & maiori adulatione diuini honores deferrentur, tanquam in cælum receptis, pro quibus se in terris dæmonia colenda supponerent, & sibi sacrificari à perditis & deceptis flagitarent. Decipiuntur autem à diabolo, quatenus ei genua flecterent, Deumque recognoscerent: quando namque aliquid admiratione dignum, vel alias inconfuerum, vel insolitum fieri videbant; mox illud Deorum cathalogo adscribebant, sicut patet de boue Serape, qui toto corpore niger, quadratam maculam albam portabat in fronte, secundum Herodotum, vel in latere dextro, secundum Plinium. Quo mortuo alius quærebatur, & reperiebatur virulus coloris eiusdem, quem diuinitus sibi procuratum credebant, non enim magnum erat, inquit

Ratio cecitatis idololatrarum.

Genes. 2.
Origo responsionis diabolica ex idolis.
Ezech. 28. & Isa. 14.
Luc. 10.
Apocal. 12.
Super Psalm. 113.
Lib. 2. contra Faustum Manich. cap. 17.

Lib. naturalis hist. cap. 46.

D. Aug.

Lib. 18. cinit. D. Aug. Dæmonibus ad decipiendos homines, ostēdare vacca concipienti phantasiam talis tauri, vnde libido matris attraheret, quod in eius factum corporaliter appareret, sicuti de Iacob Patriarcha legitur. Falluntur quoque homines eorum gratissimis prima facie responsis, per statuas exhibitis, quibus si aliquando vera præfagire poruerunt, id non scientiæ, sed fortunæ opus fuit, quemadmodum docet Theodoretus. Imò tanta fuit interdum oraculorum perplexitas, vt omnia ambigūe pro hac vel illa parte intelligi valerent, sicuti perspicuum esse potest historiam Cræsi callentibus, qui Lydiæ Rex ad summam calamitatem redactus est, teste Appolline: Cræsus Alyn superans magnam consumet opum vim. Verum enim regnum perditurus esset, sicutumne videlicet, an ingruentium sibi inimicorum, minimè prodidit, vt quemcunque euentum vel victoriæ vel cladis Cræsus experiretur, vatem accusare non posset. Simile quiddam Atheniensibus attulit. Etenim cum Xerxes infinita hominum millia aduersus Græcos duxisset, missi ab Atheniensibus consultores, ad oraculum properarunt, quibus Pythius Apollo ambiguus verbis futura pandit, inquit:

Otia quid miseri trahitis, segnesq; sedetis?

Hoc autem responsum manifestam Apollinis ignorantiā prodit: Si enim verè præscissit Athenienses victoria poturos, non eos vtiq; miseros, non segnes sed felicissimos appellasset. Superarunt itaque illi ducentas, supra ter mille Persarum naues, teste Theodoretō, terq; decies centena hominum milia. Tali ferè Amphibologia dictum est:

Aio te, Aeacida, Romanos vincere posse.

Potuit siquidem istud idoli oraculum intelligi, quod iste vinceret Romanos, vel è conuerso, quod Romani vincerent Aeacidem. Haud ab simili modo, Rex Israël consuluit 400. Prophetas, an deberet præliari cōtra Ramoth Galaad, qui responsione ambigua, eos classicum canere fecerunt, dicentes: Ascende, & dabit eam Dominus in manu Regis, poterat siquidem intelligi vel de rege Syriæ, vel de rege Israël. Sic decepti fuerunt simplices, humana industria, ad colenda idola: Nam commemorat V. Pater Nicolaus Lyranus; Idolum erectum fuisse chalibeum siue æreum, in cuius concauitatis vacuitate ignis extructus, idolum reddebat ignitum, cuius manibus cum puer idolo consecratus imponeretur, repente sacerdotes tympanis ac clangore tubarum obstiterunt, quominus parentes pueri morientis gemitū misererentur, quin potius animum in sublimioribus cælorum, & in gloriam beatorum translaturum gauderent. Responsis quoque humana industria confictis, simplices fuisse impositos, non semel legimus

3. Reg. 22.

Deuter. 4.

Super 20. ca.

Leuit.

4. Reg. 16.

Mina cæcitas idololatrarum.

Ambigua deorum oracula.

legimus apud Theodoretum. Tripartitam historiam, Erant enim simulachra ærea intus vacua, dorsaque parietibus compulata habentia, vbi sacerdotes quædam foramina relinquebant, vt ingredientes illam concauitatem, quæ volebant per eorum ora tanquam diuina oracula eruclarent. His accedit Philo, inquit, hoc ætatis meæ tempore noui ego nonnullos qui statuas fecerunt illis, ipsis quas fecerūt preces adhibuisse, hostias immolasse, quibus satius fuisse alteram manum adorauisse, aut saltem malleos incudes, penicillos, forcipes, aliâq; instrumenta quibus materia formata est colere debuisse potius quam ipsas statuas. His consentanea est impostura Danielis 14. deprehensa. Præterea mirabilis admodum apparuit hominum præsumptio, quando & ipsi diuinum honorem ambire non pertimuerunt, qui maximè infirmi erant, teste Tyrio Maximo Platónico, vt docet & clarissimè Ludouicus Cælius lib. 2. cap. 5. quæ scribit Paphonem quendam, olim in lybia plurimas collegisse aues vocales, maximeq; dociles, easq; docuisse hæc personare verba, Magnus Deus Paphon. Ita iue edoctas auolare permisisse, illæ autem cantillabant sicut erant instructæ, aliâq; idem personare docebant. Porrò Lybes cum hæc diuinitus accidisse existimarent, Paphoni sacrificia libarunt, eumq; Deorum cathaloga adscriperunt. Contra hæc mentis intaniam, intonat scriptura: Non habebis deos alienos coram me, nec facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem, non adorabis ea neque coles: Vender enim sibi totum cor hominis Deus, nec modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur, scendendum illud: Coaugustarum est enim stratum, ira vt alter decidat & pallium breue, vtrumque operire non possit.

Lib. 5. Eccles. hist. cap. 22.
Lib. 9. ca. 28.
& lib. 11. c. 8
Alia technæ idololatriæ.
Lib. Bibliarū antiquitatum.

Exod. 10.

Esa. 28.

De Idololatria spirituali, siue interna.

CAPVT LXXII.

VERVM longè altiore, quam vulgus passim intelligat, admittit sensum istud præceptum: Cum enim inhiberet idololatria; non de illa duntaxat, intelligit, quæ externum machinatur idolum, ac probè se gefisse existimat, si nullum idololatriæ specimen forinsecus addiderit. Atqui multò aliud diuinum intendit præceptum: Duplex quippe reperitur idololatria: Vna exterior, qua homo, lapides & ligna, tanquam numina suspicit. Altera spiritualis, & interior est; quando scilicet, vel timore pœnæ, vel commodi amore, foris genua quidem curuare creaturis recusat, sed interiori affectu illis thura libenter incendit. Quæ est enim religio, corporalia non flectere genua diuinis & honoribus, & ramentum vel

Duplex idololatria.

Ephes. 5.

cor vel nobilissimam eius partem offerre illis? Hoc enim adorare in carne est Deum, spiritu autem, idolum fabricare: Nam diuitiarum & deliciarum sunt idolorum seruitus, teste Apostolo. Primum igitur obseruasse profuerit, præceptum hoc, non solum externum opus interdiceret, sed internam quoque cordis adhesionem prohibere: Imò non solum prohibet, ne creaturis adhæreas; sed ut ipsum solum, tanquam verum Deum colas. Nedom igitur negatiuum est, sed & affirmatiuum. Ad euidentiorem autem huius præcepti declarationem, intenta animi consideratione aduertere incumbit, quid sit Deum habere, quod nihil aliud est, quam habere illum, qui est tibi in rebus gerendis prora (vt dicitur) & puppis, sacraque desiderij tui anchora, in qua confidas; ad quam confugas, à quo solo, auxilium & consolationem in necessitate speres; quo adeptus, exultas; quo deficiente, desperas. Qualemcunque creaturam tanti facis, iam Deum quidem habes, sed alienum; sic qui summam suam fiduciam in diuitijs collocat, ac proinde securum se existimat, intrumescit, neminem curat, quibus amissis spem animumque ponit, quasi nil spei reliqui sit, & quasi non sit Deus in cælo. An non videtur tibi Deum constituere alienum? siquidem nihil horum ageret, si vero Deo, suum honorem integrum seruaret. Haud dissimili modo, qui in propria, honore mundano, vel etiam propria iustitia fiduciam collocat, profectò alienum Deum, officina cordis eius fabricat: Quid enim aliud paganos, de quibus prælibatum est, prius articulo, olim eo cecitatis perduxit, ut externa sibi idola constituerent, nisi interna hæc animi in creaturis propensio? Sic quibus potentia placebat; Iouem, quibus voluptas cordi erat: Venerem, quibus res bellicæ ardebant, Martem, &c. sibi præstituebant. Ex quibus manifestum euadit, Deum habere, etiam gentilibus, nihil aliud præterdere, quam summam in creaturis fiduciam collocare. Ego ego, inquit, & non alius sum dominus, gubernator, & Deus creator tuus, qui vt te creauit; gubernas, non tu apte potètia, viribus aut iustitia; Ego de te optimè merui, redimendo à malis, locupletando bonis, & tuus sum, quantus quantus sum, & quantum valeo. Tua tamen interest, vt me talem recognoscas, talemque erga te esse sinas, nempe vt à me totus dependeas, in omnibus obtutus mentis in me dirigas, neque vnquam aliò oculos deflectas, aut cor apponas. Creaturis vtete, non fructe, id est, cor non appone, dum habes vxorem, esto tanquam non habeas, dum vteteris hoc mundo; tanquam non vtaris. Exigit enim Deus hoc præcepto, vt ipsum credas esse Deum summe bonum iustum, sapientem, summeque potentem. Contra hoc igitur præceptum delinquant, quicumque de eius bonitate vel

1. Corint. 7.

mitti-

miseriordia ambigunt, promissis diffidunt, vel impunitate peccatorum sibi promittunt, qui Deum non omnino sapientissimè ordinasse calumniantur, qui omnipotentiam eius infringunt. Insuper non suffecerit in ipsum Deum credidisse, nisi vnicum Deum agnoscas, à quo solo omnia promanant, siue corpus, siue anima, siue esca, & quicquid est horum simile, etiam quicquid per homines aut creaturas ministratum fuerit: Ipse enim est qui creaturis, tanquam secundarijs causis pro nostris vitæ necessitatibus, teste beato Aug. & D. Tho. nisi vnicum Deum agnoscas, à quo solo omnia promanant, siue corpus, siue anima, siue esca, & quicquid est horum simile, etiam quicquid per homines aut creaturas ministratum fuerit: Ipse enim est qui creaturis, tanquam secundarijs causis pro nostris vitæ necessitatibus, teste beato Aug. & D. Tho. præterea omnia mala & aduersa, vt sunt, pauperas, infirmitas, ab ipso profecta vult accipiamus, quemadmodum docetur: Dominus dedit, inquit, non parentes, Dominus abstulit, non diabolus. His contentaneus est beatus Aug. & Greg. Vltimò requirit præceptum vt Deum cognitum diligamus, Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, &c. Si ego sum pater, vbi est amor meus? Istud post habere probantur qui se ipsos, filios, cognatos, possessiones plus diligunt, quam Deum, Quod contingit, quando propter ipsa, Deum negligunt, quod etiam creberrimum videre est: Qui enim amat patrem aut matrem, plus quam me, non est me dignus: Quod hac potissimum causa fieri dolendum est, quia Deum non ita sublimem, eumque tremendum cor nostrum æstimat, atque merito secundum suam patientiam, misericordiam, sapientiam, maiestatemque deberet: Præterea sacra eius præcepta ad mille simam partem non ita ponderat, quemadmodum ipse strictissimo extremi iudicij examine, ad nostræ confusionis cumulum iudicabit. Exemplo potest nobis esse protoplastes Adam, qui amabili quadam beneuolentia, delicias suas macerare afficere recusans, ac paruum peccatum, quod maximum erat, reputas; teste beato Aug. æternæ damnationis capistro se subiugauit, profectò illam pomi seu ficus refectionem carè emit, quoniam rigidissima nongentorum triginta annorum penitentia. Et Irenæus, peccatum illud suum expiare nequiuisset, nisi post quinque milium annorum spatium, secundum Greg. Magnum, Christus victoriosa ac triumphali resurrectione pœnam damni, mortemque peccati destruxisset, ad laudem gloriæ gratiæ suæ, qui in æternum est benedictus, Amen.

Magna intercapedine dissidet cultus sanctis martyribus & idolis exhibitus. CAP. LXXIII.

NEQVAQVAM nos fugit Ludovicum Viuè in hanc rem impegiisse, quâdo scripsit hoc modo: Multi Christiani in re bona plerunq; peccant, quod diuos diuasci

Iacobi 1.

Lib. 3. de Trinitate. cap. 4.

1. parte, qua. 2.2. ar. 3. et 4. Iob. 1.

Lib. contra epi. Manie quam vocat Fudam.

ca. 38. et 39.

Lib. 21. contra Faust. c. 2. et 3.

Lib. 3. Moral. cap. 6.

Math. 22.

Malach. 1.

Math. 10.

Vnde sit quod præcepta non obseruentur?

Lib. 11. de Genes. ad literam

ca. 42. & Lib. 14. de ciuit.

Dei, cap. 11.

Penitentia Ada Genes. 5.

Lib. 3. aduersus heres. cap. 34. & 37.

Lib. 15. Moral. cap. 29.

In comment. lib. 8. ciuit. Dei, cap. 27.

non

Iurare quid?
Hamil. 9. in
Act. Apost.

Ratio iuramenti

2. 2. quest. 89
art. 1.

Duo iurandi
modi.

Matth. 26. Et

Marc. 14.

Iurandi formulæ

scripturæ sa-

milites.

2. Corinth. 1.

1. Reg. 12.

2. Reg. 3.

Deut. 4. & 30.

Roman. 1.

1. Thess. 2.

Diversitas iu-

rorum, diver-

sitas habuit iu-

randi formulas.

Effectus iura-

mentorum.

rificum (seclusa omni iuramenti vanitate & temeritate) erga ipsum sentiamus. Est autem iurare, Deum testem inuocare, teste beato Ioanne Chryostomo, & quasi fidei iuramentum dare, dicto satisfacturum. Quod contingit, quando aliquis adieuerat se adeo veritatem tueri, eamque tam firmiter polliceri, ut etiam Deum cui omnia manifesta sunt, in veritatis testimonium inuocare vel expetere non dubitet. Ut, inquam, ipse Deus, hic vel postea ita rem se habere, quemadmodum homo pronuntiat, contestari velit. Particularia siquidem hominum facta, debitam confirmationis infallibilitatem, ex sua natura non adsequuntur, propter rationis humanæ defectum, teste D. Thoma, quia depravatus hominis sensus ad mendacium inclinatur, iuxta illud Davidis; Os eorum locutum est mendacium. Deinde ob defectum cognitionis, qua non presagiunt homines futura, nec abscondita cordium scrutantur, nec longè lateque distita rimantur: quorum tamen noticia, rebus humanis plurimum emolumenti conferret. Necessario igitur tanquam ad asylum in decisione controuersiarum, recurritur ad diuinum testimonium, quod mentiri nequit, nec fallere potest. Reperitur autem duplex iurandi modus, Vnus est execratorius, quo quis sibi vel alijs mala imprecat, quemadmodum Petrus cepit anathematizare, detestari & iurare. Alter est simplex Dei contestatio, Sicut est mihi Deus testis, Coram Deo loquor, Accipio Deum in testem, Tam verè hoc dictum veritatem habet, atque Deus viuunt, Deus scit, quia non mētor, &c. Istos modos reperire in sacris cloquijs promptum est. Nam iurat Paulus Corinthijs: Ego Deum testem inuoco in animam meam, quod vobis parcens, non veni vltra Corinthum. In qua sententia duo iuramenta, seu duo iurandi modi offenduntur: Prior est, Inuoco Deum testem: Posterior, in animam meam, quod est perinde atque dixisset, Deus mala animæ meæ inferat. Cui similem iurationem fecisse legimus Samuelem & Dauidem: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat; si ante occasum solis gustauero panem, vel aliud quippiam, sicuti etiam Moyses iurauit, Inuoco caelum & terram hodie testes, quod proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Et Paulus: Testis est mihi Deus, cui seruo in spiritu meo, &c. Non fuimus in occasione auaritiæ, Deus testis est. Et paulo post: Vos testes estis, &c. Intereſt tamen aduertere iuramentorum discrimina in diuerso statu temporum obseruata, Alio namque scemate iurabant veteris legis patres, quam Ecclesiæ primitiua flores, & tunc aliter quam nunc, Patres veteris testamenti, iurabant hac aut simili forma, Viuit Dominus, Viuit anima mea, Hæc addat mihi Dominus. Primitiua Ecclesiæ Testis

Testis est mihi Dominus, Testis est mihi conscientia mea, Hoc dico coram Deo. Hodie iuramenta fiunt per Deum, & sic me Deus, & omnes sancti eius adiuent. Quæ iurandi formulæ solidius operantur, quam simplices promissionum contractus. Vnde Concilium Toleranum 8. Omne quod in fœdera pacis venit, tunc solidius consistit, cum iuramenti interpositione corroboratur, & omne quod amicorum amicos conciliat, tunc fidelius durat; cum eos sacramenti vincula legant, & quod testibus confirmatur, verius constat, qui si deficiant, innocentis fidem, sola iurandi ratio, manifestat. Si prelibatis patribus licuit, iurandi sacramento controuersias obortas dirimere; certè nobis non debet esse inhibendum. Præterea, illi non perperam diuinam intellexerunt legem, nec Euangelicam violauerunt sententiam, qua Dominus dicit, Audistis quia dictum est antiquis, Non iurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, Non iurare omnino; neque per caelum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum eius; neque per Hierosolyman, quia est ciuitas Regis magni; neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album aut nigrum facere; sic autem sermo vester, est est, non non. Quod autem his abundantius est, à malo est. Quam sententiam D. Iacobus epistolæ suæ quasi inserens, sic habet, Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per caelum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum; Sic autem sermo vester, est est, non non, vt non sub iudicio decidatis. Profectò D. Iacobus scribebat 12. tribubus Israël, in quibus plurimi erant iusti & sancti, vt Abraham, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, Samuel, Dauid, qui iuratum, non ergo apparentiam habet iuramenta simpliciter nobis esse interdicta; cum imperfectiores multo simus illis, qui iurasse leguntur. Quocirca operæpretium fuerit aduertisse: quo cæcitate præcipites ruerint Scribæ & Pharisei, quid etiam Dominus lesus intenderit. Quod euidentius vt fiat, oportet distinguere scripturam & penitiùs inspicere Græcicæ textus veniæ, qui sic habet apud D. Iacobum, Sermo vester sit, Est, est; & Non, non. Quæ phrasîs clarescit, vbi Apostolus Paulus sic loquitur: Cum ergo hoc voluissim, nunquid leuitate vsus sum, aut quæ cogito, secundum carnem cogito; vt sit apud me, est, & non, sed est in illo est. Vbi Græca exemplaria habent, est, est; non, non: Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, est & non; sed, est in illo est, Dei enim filius Iesus Christus qui in vobis, per nos prædicatus est per me & Siluanum, ac Timoth. non fuit in illo, est & non, sed est in illo fuit: Quorquor enim promissiones

22. quest. 5,
cap. Iurandi,
et ex 1a de iurando, cap. Debitores, Cap. 2.

Matth. 26

Iacob. 5

2. Corinth. 5

Dei sunt in illo est. Quibus verbis Apostolus in sinuandum curat pręgnantia obstitisse negotia, quibus prępeditus promissis non steterit. Nec Evangelium detrimentum pari debet, quasi minus veritatis ex eo habeat, quod suum est, non sit est, & non, non per est intelligendo evidentissimam rei veritatem, vt nimirum sic res se habeat, quemadmodum affirmatiua adfertio demonstrat. Quando igitur beatus Iacobus dicit, sermo vester sit est, & non, non, vult nos in omnibus esse veraces, & quia excerptis ex euangelio sua verba, non debent discrepare intelligentia, sed vnus vtriusque debet esse sensus, vt quando iuramus summopere caueamus, vt nostrum est, sit est, & non, non, alioquin periurio incidere in barathrum iudicij & condemnationis. Vnde cōfiscimus Dominum apud Matthæum & Iacobum inhibuisse periuria, contra superstitionem Scribarum & Phariseorum, qui tenebris ignorantie inuoluti dogmatizabant quadam periuria esse floccipendenda, nec crimini obnoxia, vti habemus apud Marth. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Qui iurat per templum, nihil est, quicumque autem iurauerit in dono, quod est super illud, debet; Cæci, quid maius est, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus quę super illud sunt. Et quicumque iurauerit in templo iurat in illo qui habitat in ipso. Et qui iurat in cęlo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super eum. Ex quibus liquido constat, sicuti hoc loci tradit D. Hieronymus, quod Iudæi nihili faciebant iuramenta per cęlum, per templum, per altare, similiaque facta, sed quando aliqui attestatione nominis Dei vel auri vel sacrificij altaris iurabant, obnoxios in istis duntaxat se credebant. Talemque huius præcepti vulgaribus sensum ingerebant: Non periurabis scilicet per Deum: nam si aliquid Deo polliciti fueritis, aut iuramento te illi obstrinxeritis, solute non procrastinetis: Quando autem iuramentum celebrabatur per templum, & id genus aliorum sese innoxios existimabant. Istam cęcitatatem corrigit Dominus, inquitens, non iurare omnino, nam seruare cogimini quod iurabitis, ne periuri efficiamini, quando enim per creaturas iuratis, per eum iurare probamini, à quo sui originem sumpserunt, teste D. Hieron. in præfatum Matth. locum, & August. Querit potest, inquit, cum diceret, Ego autem dico vobis, non iurare omnino: cur additum sit, neque per cęlum, &c. Itaque Dominus docet, nihil esse in creaturis, vt per hoc quisquam periurandum arbitretur, quando ab infimis vsque ad summa diuina providentia creata regantur, quasi dicat; dictum est antiquis non periurabitis, quod intelligebant per Deum non esse periurandum. Ego autem dico vobis, sicut per Deum non est periurandum.

Error Scribarum
et Phariseorum.
Matth. 23.

Quæst. 1. super
Leuit. & lib.
1. de sermone
Dom. in mon-
te cap. 31.

Alia præfata
sententia Mat-
thei expostio.

periurandum, ita neque per creaturas omnino iurandum est, id est, periurandum: Reus siquidem est periurij, etiam qui per ea, in quibus diuina veritas, sciētia & providentia relucet, deierat, perinde atque illi qui per Deū. Nec minus per Deum peierat, prout relucet in creatis atque qui per Deum vt in se est; Aliam D. Augustinus, præfata sententię expositionem habet, ne videlicet quisquam assidue iurandi ad periurium mala consuetudine dilabatur. Propterea à se quisque cohibeat, vt non eo vtatur, nisi necessitate exigente, cum videri difficiles esse homines ad credendum, quod eis vtile est credere, nisi iuratione firmentur: Ad hoc enim pertinet quod dicitur, sit autem sermo vester est, est, non, non: Quod autem amplius est, à malo est, id est; Si iurare cogaris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades. Et postea, Tu autem non malum facis qui bene vteris iuratione, quę et si non bona tamen necessaria est, vt alteri persuadeas, quod vtiliter persuades, sed à malo est illius cuius infirmitate iurare cogaris, Et ser. 30. de verbis Apostoli. Quantum ad me pertinere iuro, sed quantum mihi videtur magna necessitate cōpulsus, cum videro non mihi credi, nisi faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit, hac perpensa ratione, cum magno timore dico, coram Deo, aut Deus est testis, aut scit Christus sic esse in animo meo, & video quia plus est quam est, est, non, non, sed quod his amplius est à malo est, & si non à malo iurantis, à malo tamen est non credentis. Ideoque iuramentum ferendum non est, teste D. Thom. & Alexand. de Hales nisi quatenus succurrat humano defectui, qualis est in corporalibus sumptio porcionis, aut pharmaci ad purgandum, sectio capitis ad vulnus sanandum, malum quidem est venenum delibare, vel manum amputare, vel merces in mare projicere, in casu tamen necessitatis ratione melioris boni laudandum est, sic in necessitate ad aliquem vtilem finem & necessarium licet. Cum iudicio igitur legendus est sanctus Ioannes Chrysostr. vbi Pelagio consentaneus esse videtur ponenti iurationem omnino lege Evangelica esse vitatam. Sic Theophyl & Oecumenius eo loci vehemētiore fuerit, vt iurandi pessimam consuetudinem stirpis euellent, & prorsus eradicarent, quod vel homil. 5. ad Antiochenos manifestum euadit, vbi certorum ieiuniorum castigatione iurandi consuetudinem docet esse frenandam, Imo in eodem volumine vix vna est homilia, vbi non ex professo eandem promat cantilenam, quatenus iurandi facilitatem periculosam fugare queat, alioqui Latini doctores aliquando iuramentum decernunt non esse illicitum. Nam D. Ambros. non iurandum, inquit, est facile. Et super illa verba, Iuravi &

Lib. 1. serm.
Dom. in mon-
te cap. 30.

21. quæst. 89.
arr. 5.
Lib. 1. summa
tit. 18.

Similitudini-
bus probat iu-
ramentorum ne-
cessitatem.
Homil. 17. in
Matth.

Modus frenan-
da consuetu-
dinis iuramento-
rum.

Lib. exhorta-
tionis ad vir-
gines.
Psal. 118.

Lib. 19. contra
Faustum Ma-
nich. cap. 25.

Exod. 23.

Iuramēta uni-
uerſaliter qua-
ſe fugienda?

Genef. 16.
Genef. 31.
Exod. 24.
Deuter. 19.
Modi quibus
iuramēta ſunt
conceſſa.
Iud. 11.
2. Reg. 5.
De Perijs, cap.
Omnes dies.
Genef. 24.
2. Reg. 5.
2. Corinth. 1.
Roma. 1.

ſtatu custodire. Si David, ait, metueret, an diuina poſſet ſer-
uare mandata, non iuraret. Et Auguſt. Quamuis non peccet
qui verum iuret, remotior tamē a peccato eſt qui non iurat.
Epiſtola quoque 89. quæ eſt ad Hilarium, monet Dominus
non iurare, non quia peccatum eſt verum iurare, ſed quia eſt
grauiſſimum peccatum falſum iurare, quo citius cadit, qui
iurare conſuevit. Et D. Hieron. ſuper Zachar. 8. Iuramētum
mendax ne diligatis. Præcipit, inquit, Deus in Euangelio,
non iuretis pœnitens, qui enim non iurauerit, nunquam po-
terit peierare. Iuramētum igitur ſi debitis fulciatur circum-
ſtantijs, non ſolum non eſt illicitum, ſed etiam diuini hono-
ris adducit incrementum, homines quippe per maiorem ſui
iurant. Qui Deum teſtem inuocat, hoc ipſo Deum maiorem
eſſe confirmat, cuique meritō fides adhibeatur, demonſtrat.
Vnde Deuteron. 6. dicitur: Dominum Deum tuum timebis,
& in nomine eius iurabis, ne in nomine idolorum iuramēta
deponerent: Dominus tamen omne iuramentum docuit eſſe
vitandum ad præcauendum periurium, quo nomen Dei blaſ-
phematur, ne inquam ad facilitatem iurandi deuolueretur
ex facilitate, in conſuetudinem a qua in periurium prolabe-
remur. Sicut igitur longiſſima intercapedine diſſidet ab ho-
micidij malo, qui ne fratri quidem iuraſci cupit, & ab adulte-
rij præcipitio, qui nec alienam formam impudico contem-
platur oculo; Sic plurimum abeſt a periurio, qui non iurat
omnino. Deinde interdicitur ſunt a Chriſto iuramenta, ne no-
men Dei fruſtra uſurpemus & in vanum, vt vel ſic diſcamus
nomen Dei reuereri. Vbi ergo nomen Dei non blaſphema-
tur, nec in vanum ſumitur, illic iuramentum non eſt prohibi-
bitum, & proinde licitum eſt vera iurare, ſi honor Dei id exi-
gat, aut iuſtitia veritatis ve deſenſio, quæ alioqui periclitare-
tur, ſeu commoditas, vel neceſſitas proximorum id requirar.
Sic pro intertenuenda amicitia inter Iſaac & viros Gerare, iu-
ramentum interceſſit. Pro ſecdere pacis re formando Iacob,
non illicitè iurauit. Pro conſuetudine quoque Eccleſiæ ſer-
uanda, iuſtum eſt canonicorum iuramentum: nam filij Iſraël
iurarunt ſeſe legis fore obſeruātes. Pro veritate etiam decla-
randa, In ore duorum vel trium teſtium, ſtet omne verbum,
nec non cap. 21. pro purgatione iuramentum reperitur con-
ceſſum. Item pro ſubiectionis recognitione, vt abbates iura-
mento ſe Episcopis adſtringunt. Pro fidelitate etiam ſeruanda,
principes regi iuriſiurandi ſacramēto ſe obligant, vel miles
principi. Hoc modo Abraham exegit iuramentum, & filij
Iſaël iurauerunt, David in Hebron. Deinde pro veritate
conſirmanda: Fidelis Deus, quia ſermo noſter non eſt in illo,
eſt & non; Teſtis mihi eſt Deus. Pro ſopienda calumnia:

Omniſ

Hebr. 6.

Omnis controuerſia ſiſi eſt ad confirmationem iuramentum.
Quibus ſcripſuratur paſſibus nomen Dei non in vanum
aſſumitur, ſed laudatur, iuſtitia deſendiur, ac pax retinetur.

De periurio. CAPVT II.

SANCTVS Matthæus cap. 5. ſui Euangelij ita antiquis
dictum eſſe commemorat, Non periurabis, reddes au-
tem Domino iuramēta tua. Ego autem dico vobis, &c.
Huius mentionem præcepti videre licet Levit. 19. vbi dicitur,
Non peierabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei
tui. Quo concludendum occurrit, periurium vergere in con-
temptum nominis Dei, atque hac de cauſa hoc ſecundo De-
calogi præcepto inhibitur, quando Exod. 20. legitur, Non
aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Quo non ſolum
nominis Domini blaſphemia interdicitur, ſed & eiufdem in-
uocatio, laus & conſeſſio præcipitur: Hoc itaque præceptum
preuaricantur, qui tribulationibus preſſi, non ſubleuāt men-
tis obtutus, ad inuocandum nomen Domini, ſed demonum
preſtigijs, ac magorum incantationibus abducti, relicto Deo,
creaturis confidunt, impingentes in illam imprecationem,
Maledicti qui confidunt in homine, vel maxime Deus ſiqui-
dem aduerſitatibus hominem exercet, vt occaſionem præſter
ad ſe recurrendi nomenque ſuum inuocandi, vt tandem ex-
perts dicere queat, quā verè ſter promiſſi, qui dixit: In-
uoca me, in die tribulationis eruam te, & honorificabis me.
Secundo iſtud transgrediuntur præceptum, qui gratiarum
actiones impenſis beneficijs non referunt: nam lapideam
vel ligneam non dedit nobis naturā (vt Auguſt.) ſed ad ima-
ginem ſuam nos formauit. Præterea alia dignitate nos nobi-
litauit, quia omnibus præfecit creaturis, Dominamini piſci-
bus maris. Ecce dedi vobis omnem herbam & omnem crea-
turam hominum vſui natam & creatam, manifeſtum eſt
etiam per ſanctos angelos qui adminiſtratorij ab Apoſtolo
dicuntur ſpiritus: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius oues &
bous. Quando igitur tunicam induis, lauda nomen domi-
ni, qui ouem creauit, quæ lanam tibi produxit, nec de digni-
tate creationis duntaxat gratias agere oportet, ſed & de aſ-
ſumptione carnis qua demonſtrauit maiori ſe affectu dili-
gere hominem, quā angelum; Primò quia maiorem ei
honorem exhibuit, quando non eius, ſed hominis natu-
ram aſſumpſit. Deinde vehementiorem ardenrioris amo-
ris affectum homini, quem proprio ſanguine reparauit,
oſtendit: Empti eſtis pretio magno. Terriò in viſione æter-
næ vitæ quando ex contemplatione humanitatis homo
maiori gaudio quā angelus perfructur; videbit namque
maiori

Transgreſſores
huius præcepti.

Hierem. 17.

Pſalm. 49.

2. Præuarica-
tiones.

Lib. de ſpiritu
& lit. ca. 17.
Genef. 1.

Gratiarū actio-
nes de quibus
agenda?

Pſalm. 23.

Deu triplici
ratione homi-
nē magis quā
Angelū dilexiſſe.

Hebr. 1.
1. Corinth. 6.

suam naturam diuinæ vitæ, Iob 19. In carne mea videbo Deum meum. Quarto in tolerantia passionis, quia demonstrat se hominem plus se ipso diligere: quia ut hominẽ morti eriperet se illi tradidit, quis filium flagellet vt seruo parcat? Maiorem charitatem nemo habet. Quid autem aliud hæc & eius generis innumerabilia beneficia sibi volunt, nisi vt gratus existens assurgas in laudem Dei: nec aliam ob causam os homini sublime dedit. Delinquit ergo cõtra hoc præceptum, qui Deum laude sua spoliatur, nec grates persoluit, sicut oportet. Transgrediuntur hoc præceptum etiam qui vel ex mala consuetudine vel aliàs nedum non laudant nomen Domini, sed blasphemant, irident passionem Christi, sanguinem, vulnera, &c. adeoque in consuetudinem trahunt iurandi & deierandi pronitatem, vt vix aliud verbum frequentius ex ore eorum resonet, quod grande nõ dubitatur piaculum, etiam si verum iuramento firmetur. Vult namque Deus honorem nominis sui integrum seruari, nec alia nos vti ratione, quam ad gloriam eius, nec consuetudo excusat, sed aggravat. Qui autem deliberato animo falsum peierant, scienter cupientes fallere proximum hoc vel grauissimum est peccatum, quod rarissimè etiã in hoc mortali corpore manet inultum; vt patet in Sedechia & Anania. Quid enim grauius, quam Deũ testẽ mendacij constituere? Quid hic aliud agis, quam testaris Deum esse mendacem? Imò spoliatur Deum in officina cordis tui sua diuinitate & veritate; quod grauissimum esse peccatum quis abnuat? quis magnam fieri Deo contumeliam hac in re non videat? deinde damnum proximi intendit, & terriõ à veritatis semita exorbitat. Ex triplici siquidem defectu periurium nascitur, primò periurium censetur, quod iudicio discretionis ex parte iurantis priuatur, quia discrimini falsitatem iurandi ex inconsideratione se committit, secundum D. Hieronymum super Hieremiã cap. 4. Deinde intuitu eius quod iuramento firmatur, requiritur veritas. Quando namque incumbit iurare, iuranda est res vera, alioquin si ad falsitatis confirmationem Deum adhibemus testem periurio, Deum facimus mendacem: Mendax siquidem est, qui mendacij testis est, imò sua veritate & deitate spoliatur, dum falsi suffragator & approbator constituitur. Hinc dicitur, Fili mi da gloriam Deo, vt innuatur grauissimè inhonorari, si per Deum peieretur, teste Isidoro, adeo vt nunquam peccati lateriferi noxam excludat. Significatur namque quod veritatis non sit cognitor, sed falsitatis sit adsertor. Quod haud vulgare censendum est peccatum, secundum D. Tho. Vltimò iuramentum ad sit iuramento ad sit oportet, vt licita duntaxat confirmet, quando Iosue indignari cõpẽre Israelitæ, quod Gabaoonitis

Ioan. 14.

3. Transgrediuntur præceptum.

4. Reg. 25. & Act. 5.

Ex trium defectu nascitur periurium.

Leuit. 7.
Malach. 3. &
Iosue 3.
Lib. de summo
tono cap. 31.
2. 2. q. 83.
art. 3. & 89.
art. 2.

hostibus intercedente iurisiurandi sacramento pollicitus esset pacem, vt explicat Amb. Propter defectum tamen trium præmissorum, nõ eodem ordine incurritur periurium. Principaliter namque periurium constituit veritatis defectus. Secundario, iustitiæ defectu iuramentum redditur inualidum. Tertio, quando deest iudicium, qui enim indiscretè iurat, haud difficultè ex ingratitude & inconsideratione peierat, vt notauit D. Thom. Hinc concil. Tolet. 4. D. Ambros. nec non B. Aug. Homines, inquit, falsum iurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur: aut enim putant verum esse quod falsum est, & temerè iurant; aut putant falsum esse, & tamen pro vero iurant, & nihilominus cum scelere iurant. Distant tamen ista periuria commemorata: facilius enim iurat qui verum putat esse, pro quo iurat, tamen falsum est; Non ex animo iste peierat, tamen fallitur, quia hoc pro vero habet, quod falsum esse constat. Datur alius qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & iurat tanquam verum sit, quod non ignorat falsum esse. Ecce quoties homo tanquam gladio lingua se vulnerat? quoties medullas cordis cuspede periurij transigit? Si desideres ergo abesse periurio, iurare noli: Qui enim iurat, aliquando verum iurare potest, qui autem non iurat, mendacium iurare nõquam potest: Nulla siquidem iuratio secura est, vera iuratio periculosa est, falsa exitiosa, iuxta illud, Illaqueatus es verbis oris tui & proprijs sermonibus captus: quando namque licitum quis transgreditur iuramentum, laqueo illo tanquam propria manu strangulat se. Sacrilegus quoque esse conuincitur, qui rem alienam tactis sacrosanctis inuadit, Et rem sacram prophanat, quando nomen Domini in vanum contra prohibitionem sibi & cuiuslibet homini in secundo præcepto factam vsurpat, falsarij quoque crimen non euadit, vt pote qui nomen Domini gloriosum in secula ad falsitatem stabiendam adsumit. Imò iste iniquitate crudeliores Christi anteuertit, qui Christo duntaxat malum peccatõ intulerunt, iste malum culpæ inurere, restem que falsitatis constituere non veretur. Quin & demones impietate vincit, qui præfatio Dei nomine terrentur, iste autem contumeliam inferre non erubescit. Porro qui à Domino suo aut hero scienter compulsus peierat, cum domino reus existit: dominus quia præcipit, miles quia Dominum plus quam animam suam diligit, & quadragesimalis ieiunij rigorè panis & aquæ refocillatione septennio temperare debebant, teste Pio Papa: Qui peierat præter infamiã, tactis crucis mysterijs, triũ anno-rũ maceratione, corpus castigare debebat. Iã autè digitorum falsa intentione extensorum amputationem requirit periurium, aut venenatæ linguæ professionẽ legib. Imperialibus.

Lib. 3. Offic. cap. 10.

2. 2. q. 98. art. 1.

Cap. 63. & 8. cap. 2.

Lib. 1. de Cain & Abel, c. 10. Serm. 30. de verbis Apost.

Prover. 6. Granitas periurij.

Epist. 2. et allegatur 2. 2. q. 5. cap. Qui cõpulsus, ca. Autem.

De iuramento per Deum & sacramentum eius euangelium. CAPVT III.

Tripliter iuramentum emittitur.

22. quæst. 98.

Tract. 12. in Ioan. Tract. 1. in epist. Ioan. Epist. 108. ad Selencianum. Lib. 6. cap. 2. in lib. Regum. Et li. 33. Moral. cap. 10. Lib. 3. sentent. dist. 39. disputat. 2. q. 1. ad solut. 4. argu. Per veritatem dupliciter iuratur. Ioan. 14.

VT veritatem super hoc doctrinæ capite proferamus, operæpretium est considerare inuocationem Dei in testē trifarum contingere. Primò quando quis scienter falsum statuit, ac mendacium iuramento, siue iocò, siue serio confirmat, tum propter irreuerentiam maiestati diuine illatam, quam nec de viro honesto homo præsumeret, peccato læthali se commaculat, secundum Thom. Grauius tamen per Deum iuratur quando deliberato animo ac subdola mente, in detrimentum proximi, iuramentum emittitur, vel cum vxor vel seruus negat mendaciter se non fecisse, vel non dixisse, siue non vidisse hoc vel illud, vel cum aliquis diuendit mercem, iuratque per Deum, se non minori pretio daturum, quam tali & contra animi sententiam mentiendo iurat, profectò læthiferum peccatum incurrit. Rursus qui mala bonis immiscet, & tanquam vniuersa sint bona, iurando distrahunt, simili se periculo committunt. Quoties (proh dolor) in vilibus rebus proximos circumscribimus? quoties rerù ignaros simplices maligna nostra calliditate circumuenimus? Tertio modo iuramentum inuocato Dei nomine peragitur, quando quis iurat rem veram licitamque, vt dicendo per Deum cras comedam, vel ieiunabo, cras proficiscar, vt passim fit in quotidianis iuramentis ex leuitate & iniqua consuetudine inductis, quæ non videntur gratiam semper excludere & damnationem adducere, nisi fortè quis aduersa iuramentorum iteratione, tanquam multiplicatis guttis nauim tandem suæ substantiæ per læthiferum incauté deuolutus iuramentum demergat, secundum Augustinum, & D. Gregor. & B. Bonauentura. Propterea omnium obrutibus constituenda est Dominica sententia, Matth. 12. de omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in illa die, multò magis de iuramentis. Haud dissimili ratione, communi loquendi vsu proferimus: In veritate, vel per fidem, quæ geminam asciscuntur intelligentiam; priori namque acceptione pro ipsa veritate quæ Deus est vsurpantur: Ego sum via & veritas, runcque veritate aliquid stabilire, iuramento per Deum æquipollet. Si autem pro veritate humana, hoc est, veraciter accipiat, non obnervationem iuramenti: sic accipitur, Act. 10. in veritate competi, &c. Pari modo de fide sentiendum est: Si enim de fide intelligatur, quam habeo in Deum vtrique iam vicem iuramenti subit: verum si pro humana adseritione vt fideliter significet, proferatur, nequaquam præsentis disputationis tractatum concernit,

concernit, vt perspicuum esse potest intuenti commentarium Thomæ Caietani. Reperimus autem iuramenta tactis sacrosanctis euangelij celebrata; Hoc modo, patres in concilio generali, inquirunt; per has sanctas scripturas & Deum, qui per eas loquutus est, inueni rem ita se habere, &c. quemadmodum habetur Concilio Constantinopol. 6. Eiusque violatio grauius delictum non est ambigendum, cum ratione scandali, tum maioris deliberationis respectu, quam si per Deum quotidiano sermone, quis iurare præsumeret. Quibus æqualiter hinc inde pensatis cæterisque paribus, maiori noxæ subiacet qui per Deum deierat, quam qui per euangelium, quòd maior sit qui sanctificet euangelium, quam ipsum, quòd à Deo sanctificatur, teste beato Ioanne Chrysostomo. Iuramenta præterea celebrata leguntur super crucem Dominicam, teste concilio Nicen. 2. Qui Canon desumptus est, ex 2. epistola Pij Papæ Italici directæ. Interdum super sacras reliquias, vt li. quidò constat ex 2. epistola Euticiani Papæ Siculis scripta, vbi Episcopus in Synodo residens, septem viros honestate ac morum probitate conspicuos, debet iurificandis sacramento tactis sanctorum pignorum cõstringere, vt quicquid emendationis remedio egere conspexerint, protinus Episcopo denuntient, nec segniter, sed sub protestatione, qua pronuntiabant, ita me Deus adiuet, & ista sanctorum reliquiarum. Hoc aut simili tenore, iuramento se obligantes episcopi, efficiuntur in consecratione (vt abbates in benedictione) ecclesiæ sponsi, quemadmodum docetur de iureiurando. Quanquam in Pontificali Romano longè plura iuramenta firmanda præscribantur. Iuramentum autem quo inauguratur Romanus Imperator, habetur in Clemētinis eodem titulo. Reges quoque iuramentum præstare debent, vt habetur dist. 23. Formam tamen eius reperire est, dist. 83. & expressius in consecratione regis; Pontificali Romano: Porrò clerici vota suæ promissionis & canonici exhibent episcopis & ecclesiæ prælati, tenore qui allegatur, dist. 33. ex concilio Tolet. 11. cap. 10. Concilio Trident. De iuramento autem quod vasalli, hoc est, Domini nationum, ac regionum gubernatores, præstant ad motus digitis sacris euangelij & reliquias dominis & principibus legere licet canonem. De forma 22. quæst. 5. constitutum.

De iuramento per membra Dei. CAPVT IIII.

EXECRABILIS & intolerabilis est peruersorū imprudentia, qui iurare non formidant, per inrestita Dei, per pulmonē, vel per caput, aliave membra, de quibus ita scribit Pius Papa. Et apud Iuonē Episcopum Carnotensem. Si quis

Super 6. art. q. 29. 2. 2. D. Thom. Aquin.

Act. 7. 3. et 14. & Act. 4. Concilio Nicen. 2.

Grauius est iurare per Deum quam per euangelium.

Homil. 44. super Matth. Act. 4. et 22. quæst. 5. cap. Qui compulsum.

Cap. Ego Episcopus.

Prælatorum iuramenta.

Cap. Romani.

Cap. Quæquæ.

Cap. Tribus Dominis.

Cap. Quæquæ.

Ses. 24. et 12.

Epist. 2. Italici directæ, & citatur 22. q. 1.

cap. Si quis hoc modo.

Part. 1. 2. cap.

32. & 72.

Si quis per capillum Dei, vel caput iurauerit, vel alio modo, blasphemia contra Deum usus fuerit, si in ecclesiastico ordine est, deponatur, si laicus, anathematizetur. Huc quoque reducendi sunt qui iurare non expauescunt, per quinque vulnera Christi, per mortē & pretiosum eius sanguinem: Nam puer quinquennalis malē edoctus, cum his & similibus modis Deum blasphemasset, morti propinquus diabolico ministerio ad in feros crudelissimē est protractus, teste D. Gregor. Magna siquidem Deo sit contumelia & irreuerentia, quando acerba eius passio, pretiosaque eius vulnera, tanta crudelitate pro nobis inflicta, tanta longanimitate tolerata, in vanum adsumuntur & quasi ludus æstimantur, de quibus incessabili voce gratitudinis holocausta offerre necessum esset, secundum Augustinum, Ioannem Chrysostr. & D. Ambrosi. quod salus nostra inde manarit. Ideoque sunt mortalia peccata, & quidem adeo graua, vt in regionibus inferioris Germaniæ arcti carceris maceratione in pane tribulationis & aqua angustiae affligantur, imò præter hanc pœnam publicè in theatro confusi, lingua leguntur perforandi, lib. 3. Ordinationum Imperialium ac Regalium, vnde legitur in Auenturicis titulo, Vt non luxurientur contra naturam, collatione 6. §. Omnibus hominibus. Non iurent (inquint, pijsissimi Imperatores) per mēbra Dei aut capillos aut alio modo Deum blasphement: His namque delictis & fames, & terræmotus, & pestilentiae sunt, præcipimus tales comprehendī, atque vltimis plecti supplicijs, nisi resipiscant ne ciuitas & respublica tam impijs actibus læsa, vniuersa pœnis subiaccat.

Per quinque
Christi vulnera
iurare gra-
uissimum est
peccatum.
Horribile ex-
emplum pueri
iurantis.
Lib. 4. Dia-
log. cap. 18.
Lib. de spiritum
& ani. ca. 17.
Homil. 25. ad
populum An-
tiochenum.
Ser. 42. et 43.
Pœna per Chri-
sti membra in-
rantis.
Rubrica 1.
art. 43.

De iuramento per falsos deos & creaturas.

CAPVT V.

FACCESSAT hic etiam oportet hominum deprauata consuetudo, qua per falsos deos & creaturas alias, nempe lumen vitale, panem quo vescimur ceteraque similia iurare subinde non permissum, teste Concil. Aurelianensi 4. cap. 16. quia Christus expressis hoc verbis inhibuit, quando neque per cælum, neque her terram, neque per capillum (vt prælibatum est) iurare imperauit, quod vniuersa cæli circūferentia ac terræ finibus comprehensa ipsius directioni subiacerent, prouidentiaque eius diuina in illis reluceret, teste August. Haud tamen ignorandum est iuramentum bifariam per creaturas fieri, secundum D. Bonauenturam & beatorum Thom. Priori modo, in quantum relucet in eis vestigium diuinæ veritatis, sic aliquando non est illicitum creaturarum inuocatione iuramentum confirmare: Haud secus namque

Lib. 1. serm.
Dom. in mon-
te cap. 31.
Iuramentum per
creaturas bifari-
am contingit.
Super 3. dist.
39. art. 2. q. 2
2. 2. quas. 89
art. 6.

faci-

facimus, quam si per eum, qui in eis relucet, iurandi sacramēto aliquid stabiliamus: quia religio non defertur creaturæ, sed creatori. Sic Ioseph iurauit per salutem Pharaonis, in quantum. s. relucebat in Pharaone, indicium potestatis omnis, etenim potestas est à Deo; quasi dicat, per illum qui est salus Pharaonis. Posteriori modo inuocari potest secundum se cōsiderata, quod ab omnibus fidelibus maximè debet esse alienum, alioquin significare videremur aliquid numinis illis inesse, ratione cuius veritas possint dici, & per huiusmodi testimonium cōfirmari. Quare, optimè Christus nobis præscripsit non esse iurandum per cælum, neque per terram, in se nempe considerata, teste D. Hierony. super prefato passu, & Concil. Carthag. 4. vbi sic legimus: Clericum per creaturas iurantem, acerrimè iudicamus obiurgandum, & si in vitio perstiterit, excommunicandum. Quod capitulum desumptum est ex ser. 3. Augustini de verbis Apost. Ecce dico charitati vestræ, qui per sanctum lapidem iurat falsum, periurus est. Etsi religio vetuerit apud Gentiles, teste Augustino. Fallorum deorum allegatione aliquid statuere; multo magis fidelibus Christi debet esse hoc interdictum, secundum eundem serm. 30. de verbis Apost. Et resumitur apud Iuonem. Quia dum aliquis intendit iurare, intendit testimonium infallibile adferre; & dum per falsum Deum aut creaturas iurat, profiteretur creaturam illam seu illum Ionem vel Herculem testem esse infallibilem, quod est proprium Deo immortalis. Quando ergo mortali hoc adscribitur, peccatum grauius periurio cōmittitur, necnon crimen blasphemiae incurritur. Hinc Iosue 23. Ne iuretis in nomine deorum gentium.

Genes. 42.

Roma. 13.

Cap. 61. quod
allegatur 22.
q. 1. cap. Cle-
rici. & 22. q.
5. cap. Ecce.
Per falsos deos
iurare illicitum.
Lib. 1. de ciui.
dei cap. 15.
& epist. 154.
que est ad Pa-
blolam.
Par. 12. c. 34

Crudelis & stulta promissio non est seruanda.

CAPVT VI.

DVO mala licet omninò sint cautissimè præcauenda, periculi tamen necessitas, si vnum ex his perpetrare compulerit, id debemus resoluerē cui minori nexu colligamur. Quid autem leuius quidve grauius sit, rationis perpendiculari inuestigandum est. Etenim dum peierare contingit, creatorem quidem offendimus, & nos tantummodo commaculamus. Cum verò noxia promissa complemus, & Dei iussa contemnimus, nos ipsos quoque crudeliori mortis gladio trucidamus, ac proximis (vt triplex gladius locum obtineat) impia crudelitate nocemus, teste Concil. Tolet. 3. Cui ad stipulatur D. Ambros. Nullus promittat aliquid inhonestum, aut si promiserit, tolerabilius est promissum nō facere, quam facere quod turpe est, se se plerique sæpè constringunt iurati-

Stulta promissio
tripliciter
nocet.
Cap. 2. & re-
sumitur dist.
13. cap. Duo
mala.
Lib. 3. Offic.
ca. 12. & ha-
betur 2. q. 4
c. Vnusquisque.

juris iurandi sacramento, ut cum cognouerint promissum non fuisse, sacramento tamen contemplatione faciunt quod spondeat: sicut Herodes qui salutarici primum quod turpiter promissit, crudeliter soluit; turpe si quid est quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophetae pro iurandi remeritate exhibetur. Quanto tolerabilius talis fuisset periurium, si tamen periurium dici posset, ut Ambrosius & Thom. ubi dicitur de Iephte, cuius mentionem habemus Iudic. 11. Miserabilis est, inquit, necessitas, quae soluitur pericidii. Non enim omnia semper soluenda sunt promissa: Quando enim aliquid vergit in salutis alicuius detrimentum, adeo ut sine peccato mortali iuramentum obseruari nequeat, ut puta in occasionem alicuius hominis iurare, sicut illi qui decreuerant iuramento se nil ciborum gustaturos, nisi prius e medio Paulum Apostolum tulissent, vel quod redit in perfectionis impedimentum, sicut abiurare ingressum religionis, & similia. Poenitenda est in his promissio, non perficienda praesumptio, quia quemadmodum istud iuramentum non est licitum, ita nec obligatorium; licet ipsum obseruari non sit grande piaculum: non enim peccatum incurrimus, quando religio-nis approbatae rigorem remissiores fugitamus, teste Isidoro ad C. Ambrosii. Si quid ergo nos incautius iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, resuscitandas fidei, & in tali voto salubriori consilio mutemus decretum, ac magis instante necessitate peierandum est nobis, quam pro vitando periurio in aliud crimen grauius diuertendum. Et epistola 29. ad Theodosium: Ne veritatis sacramentum nunquam Deo displicere poterit, quod pro eius emendatione honorificentia. Denique 1 Reg. 25. Iurauit David per Deum occidere Nabal, sed ad primam intercessionem Abigail sceminae prudentis remisit minas, reuocauit gladium in locum suum, nec aliquid culpae se tali periurio contraxisse doluit. Plusculis deinde modis iuramentum censendum est illicitum: Primo, respectu personae, & hoc bifariam: vno modo inuitu illius, cui iuramentum defertur; Sic quidam Anachoreta, illusione diabolica, seductus, iuramento pollicitus est illi, se non adoraturum imaginem Mariae virginis paruulum in vni-versis gestantis, teste Concil. Nice. 2. act. 4. post medium. Vnde Concil. Lateranense sub Alexandro 3. celebratum. Non est contra iuramentum veniendum nisi vergat ad interitum salutis. Insuper clericus laico iurare non debet, secundum Concil. Triburien. ubi sic habemus, Si quis presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum aliquam habeat quaerimoniam controuersiam, episcopo praecipiente, sine personatum acceptatione finiatur, laicus per iuramentum, si necesse sit, se expur-

get,

get, presbyter vero, vice iuramenti, per sanctam consecrationem interrogetur quia sacerdotes ex leui causa iurare non debent. Cui consona est sententia quae habetur de iureiurando, & cap. 1. Concil. Lateranen. sub Alex. 3. celebrati, quando dicit, Clerici non debent prestare iuramentum calumniae. Secundo, redditur illicitum, ratione personae iurantis. Impuberum siquidem quartumdecimum annum nondum attingentium, nequaquam tenet iuramentum, uti docetur de pactionibus. Deinde ratione finis iuramentum reperitur illicitum, quemadmodum docetur 8. quaest. 3. Sic iuramenta Ecclesiastica libertati obuiantia, ne utiquam sunt obseruanda, ut habetur in sexto de iureiurando. Causa quoque eius vim eneruat, potissimum ad tumultuantis populi clamorem emissum, teste D. Ambrosio. Modus etiam iuramento ad sit oportet, ne temere, aut indiscretè, aut minus necessario aliquid iuramento firmetur, ibidem cap. Si aliquid. Post remò non minus tempore religio deseritur, quam personae aut causae. Propterea à Septuagesima vsque ad octauas Paschae, quemadmodum habetur 22. quaest. 5. Et ab Aduentu Domini vsque ad octauas Epiphaniae, necnò Quatuor temporum, diebus quoque Rogationum ac Dominicis, dempto pacis ac concordiae foedere nullus iurare debet. His non sunt illi subrahendi qui sacris in literis passim sunt obuij, quibus edocetur ne libenter, hoc est, facilliter cum appetitu propense voluntatis iuremus. Anre omnia, inquit Iacobus Apostolus, fratres mei nolite iurare, &c. Secundo non caret vitio qui frequenter iurare non pertimescat. Vnde Sapiens: Iurationi non assuetat os tuum. Deinde mendaciter, hoc est, cognita falsitate aliquid stabilire, ut de periurio praemissum est, decernitur. Quarrò illicitum iuramentum, etiam si inutiliter, nempe nulla necessitate vergente aut utilitate, emittatur. Ego dico vobis, ait Dominus, non iurare omnino. Quintò precipitanter effuratum censetur illicitum, hoc est, sine deliberati discretionem, sicuti cum iuramento pollicitus Herodiades rex quicquid postularet impetratum ferret. Praeterea nequiter ex liuore offendimus iuramentum in Actis Apostolorum emissum esse ab ijs qui vulerint interimere Paulum. Deinde fallaciter aliqua verborum arte, de quo Isidorus: Quacunque arte verborum quis iuret, Deus qui conscientia testis est, ira hoc accipit, sicut ille cui iurauit, intelligit. Octauo reperimus imprudenter quendam iurasse filiae suae interfectionem. Nono, Saul iuramento stulte se adstrinxit Ionatham esse occidendum. Iurauit etiam Dominus, sed non poenitebit eum, qui sit gloriosus & superexaltatus in secula, Amen.

De exi-

Cap. In praesentia, & 22. quaest. cap. 5. Paruuli, & cap. Pueri. 3 ca. Anaximus Cap. Coniungit. Lib. 3. Offic. cap. 12. & reperitur 22. q. 4. cap. Vniuersisque. Ca. De poenitentia.

Iacob. 5.

Eccles. 23.

Math. 14.

Act. 23.

Hebr. 6.

Iud. 11.

1. Reg. 14.

Psalm. 109.

De exigentibus Iuramentum. CAPVT VII.

Epist. 154. ad
Publicolā, &
serm. 30. de
verbis Apost.
Par. 1. 2. c. 30.

Grāde piaculū
exigere periu-
rium.
5. cap. Ille.

Obiectio.

Solutio.

Epist. ser. 11.
annexum ser-
monibus 10.
serm. de sanctis.
Exemplū me-
morabile.

VEL maxime istud transgrediuntur præceptum, qui scientes, imò cogentes alios faciunt peierare & læthali- ter delinquere, secundum August. & Luonem. Multi- tum interest, inquit, si nesciat ille, qui exigit iurationem, il- lum falsum iuraturum, an sciat: Si enim nescit, ideoque dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere non esse pecca- tum, humana tamen tentatio est. Si autem sciat eum fecisse, & nouit fecisse, vidit fecisse, & cogit iurare, homicida est. Ille enim suo periurio se peremit, sed iste manū interficientis ex- pressit. Et ser. 11. de sanct. quòd allegatur 22. quæst. sic loqui- tur D. Aug. qui hominē prouocat ad iurationē, & scit eū fal- sum esse iuraturum, vincit homicidam, quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas & eius animam quem iurare prouocauit, & suam, scis verum esse quod dicit, & falsum quod ille dicit, & iurare compellis. Ecce iurat, ecce peierat, tu quid inuenisti, imò & tu peristi, qui de eius morte sariari voluisti. Verum enim uerò ex istis iam concludi posse videtur, quod nemo queat alium cogere ad soluendum, quan- do nequit alterius exigere iuramentum, haud difficulter ta- men diluitur si consideretur nil restare quam iuramentum quod te nil iuuare possit. Si igitur aduerteris ipsum ad iuran- dum expeditum, patienti animo habeas propter Deū ipsum supportatum, Deoque fraterna charitate commendatum, ita- que accrescet tibi cumulus meritorum. Sed dicitis; ex eo con- ijciant homines malam me defensasse causam, si nolim rem iuramento decidi. Propter iudicium deprauatorum homi- num, certè nemo debet Dei præcepta præuaricare, aut ani- mam suam periculo damnationis committere. Et si vnus malignus sit, qui perperam de te sentiat, decem reperientur probitate conspicui, ac consilio maturi, qui magnis laudum præconijs mansuetudinem animi tui, qua illum à iuramen- to supportasti, extollent. Nihilominus iudex & persona pu- blica non peccat exigendo iuramentum, quia ex ordine iuris obligatur quaecumque sit recipere. Quod autem Deo dis- plicat, scienter falsum ab alio requirere iuramentum, tali exemplo demonstrat D. August. serm. 2. Decollationis beati Ioannis Baptistæ. Aliquid dicam, inquit, quod nunquam dixi charitati vestræ, de quodam Hyponen. ciue innocente, sim- plici, beneque fideli nomine Tutislymeni pluribus noto, qui commotus prouocauit debitorem ad iusiurandum; iurauit ille, iste perdidit, sed isto perdente, ille penitus perijt, dicebat ergo ille Tutislymeni, ipsa nocte se exhibitum fuisse ad iudi- cem, magnoque impetu ac terrore peruenisse ad præsidem quendam

quendam admirabilem & excelsum, dictumque sibi fuisset: Quare prouocasti hominem ad iurationem quem falsum esse iuraturum non ignorabas? Respondit, Ille negauit mihi rem meam, dictumque est illi, Et nonne melius erat, vt rem tuam quam exigebas perderes, quam animam istius falsa iu- ratione perimeres? Prostratus iussus est cædi, cæsus est tam grauius, vt in dorso euigilantis vestigia plagarum vibicesque apparerent, postea dictum est illi, parcitur innocentia tua, de cætero caue ne facias, fecit ille magnum quidem pecca- tum & emendatus est. Sed multo grauius peccatum faciet, qui post istum meum sermonem, istamque meam admoni- tionem tale quid fecerit. Cauere à falsa iuratione & temera- ria, ab his duobus malis securissimi cauebitis, si consuetudi- nem iurandi à vobis abstuleritis.

De assumptione nominis Domini in familiari colloquio. CAPVT VIII.

AN ABAPTISTAE qui sua simulata sanctitate Germaniam infecerunt, & Memnonistæ qui speci- men religionis atque pietatis se præendere existi- mant, nunquam in familiari colloquio nomen domini, Iesus vel Christus vsurpant, sed eius loco, quo alijs bene precari consueuimus, non dicunt seruet te Deus, benedicat tibi do- minus, liberet te, aut vbi dicimus crastino die, Deo optulan- te tum hoc facturus, vel Deo volente sum profecturus; Ipsi dicunt, bene conueniat tibi, meditor instituere profectio- nem, vel potest fieri vt cras iter faciam; Existimantes aliter irreuerentiam & contumeliam Deo inferri: In precibus au- tem vel psalmis decantandis, nomen domini iterare non for- midant, quòd in talibus non Dei ignominia, sed gloria sit constituenda. Verum ò vos cæci & duces cæcorum, quare in- uocatio nominis Dei fieri nequit etiam extra orationē cum reuerentia? Omnia quaecumque facimus, ad gloriam diuinæ maiestatis facere debemus, quemadmodum docet D. Paulus, siue comedas, siue bibas, aut aliquid aliud facias, omnia faci- te ad gloriam Dei. Si valeam igitur per gratiam Dei, & præ- cipiat sermones meos etiam in familiari colloquio dirigere ad gloriam Dei, vtique possū ad eius gloriam nomen do- mini in sermone familiari compellere, quia Paulus præcipit vt omnia quæ facimus in opere & sermone agamus in no- mine domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo patri per ipsum. Si debeamus omnia verba, ergo etiā familiari ser- mone prolata (alioqui nō diceret, quicquid efficitis in sermo- ne) agenda ad Dei gloriā in nomine Iesu Christi. Necessario

1. Corin. 10.

Colos. 3.

T. conse.

consequitur, quod interdum nomē Domini in familiari colloquio assumendum sit. Quod si nunquam illud compellam, quomodo agnoscam & protestabor, quod omnia perficiam ad gloriam Dei in nomine eius? Si enim nunquam dixerō, Deo gratias, vel in nomine Domini, aut Deo volente, benedicat tibi Deus, & seruet te Deus, quomodo cōfiteor nomen eius? quomodo omnia in nomine eius facio, quomodo gratias ago per ipsum? Quicumque gratias agit Deo, per ipsum compellitur Deum nominare, & qui vniuersa verba sua institutaque & vota aggreditur in nomine Iesu, iustum est ut de nomine Iesu in verbis cogiter efformandis, experiendo gratiam eius & præsidium, quod si fecerit ad confitendum nomini Domini quoque adstringetur: *Qui me confessus fuerit, inquit Dominus, coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in caelis est. Si enim perrarō aut nunquam nomen Domini allegetur, est argumentum, talem diuini nominis esse immemorem, quia ex abundantia cordis os loquitur, si non mente recolo nomen Domini, quomodo efferuntur omnes in nomine Domini sermones? Vter, obsecro, plenius praeceptum Pauli implet, qui dicit, profecturus in nomine Domini, Deo volente institutam professionem, an ille qui duntaxat audet & dicit, cogito proficisci? Vbi hic praeceptum Paulinum locum habet? omnia in verbo vel opere agite in nomine Domini Iesu Christi. Et iterum, Vtra precatio magis negotijs salutis prodest, qui dicit, Deus benedicat tibi, Deus prosperum det operi successum, incipias in nomine Domini, vel quod isti nasutiores dicunt, bene conueniat tibi? Quare non das honorem Deo, cui omnia debemus ferre accepta? Quid aliud facimus, quando in nomine Domini, alijs bene precamur, quam breuē orationem quandam fundimus? Praeterea scrutemur scripturas, quibus Iacobus praecepit aliquid ordientibus dicere (si Deus voluerit) Ecce, inquit, nunc, qui diciris hodie, aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus quidem ibi annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, qui ignoratis, quid erit in crastinum? Quae est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur, pro eo ut dicatis, si Dominus voluerit, & si vixerimus, faciemus hoc vel illud: Quid isto testimonio euidētius? nōne Iacobi Apost. doctrinae obsecundat boni catholici, dicentes, Hoc aut illud faciā Deo concedente vel si Deus voluerit? Nec nomē Domini adsumitur in vanum, sed potius est honorificū, illum allegare ex cuius munificentia omnia procedunt illis qui nihil absq; illo possunt, atque omnia illo confortante conualescunt. Et Paulus Ephesios sic alloquitur, Iterum reuertar ad vos Deo volente.*

Math. 20.

Math. 12.

Iacobi 4.

1. Corin. 4. &
Philip. 4.
Act. 13.

Sic

Sic Rom. 1. Obsecro, si quo modo tandem aliquādo prosperum iter habeam, in voluntate Dei, veniēdi ad vos, & 15. cap. eiusdem epistolae, veniam ad vos in gaudio, per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum. Quin & istam assumendi nomen Domini consuetudinem, nouimus fuisse in veteri testamento vltimarum: Nam Boos dicit com muni tritoq; salutationis eloquio, Dominus vobiscum, qui responderunt ei, benedicat te Dominus. Haud dissimili salutationis genere vsus fuit Paulus, Gratia vobis & pax à Deo patre & Domino nostro Iesu Christo. Quid interest an chartae manderetur, an viuae vocis oraculo pronuntietur? Et Euangelistae commemorando mirabilia Dei opera sapissimē enuntiat nomen Iesus, nam Matthaeus 3. cap. ait: Tunc venit Iesus à Galilaea super Iordanem ad Ioannem, & 4. Iesus respondit Ioanni; & cum baptizatus esset Iesus, ductus est Iesus in desertum, & eius generis sexcenta alia loca, in quibus nomen Domini honorificē assumitur.

Ruth 2.

Roman. 15.

Math. 4.

De voto.

CAPVT IX.

DIVINVM istud praeceptum praevariari non dubitantur, qui votum Deo, debita cum deliberatione factum, quod est veluti iuramenti quoddam decretum, transgrediuntur, paulò tamen altiori repetito principio, differendum est quid sit votum, ne de illo, tanquam caeci de coloribus, disputare videamur, & describitur esse spontanea promissio, cum deliberatione facta, vel sic: Votum est conceptio melioris propositi, cum deliberatione firmata. Aut tertio modo, colligitur esse deliberata promissio, ab existente in libertate, Deo facta, de bonis consilij, ad quae quis nō tenetur: Necessitas siquidem obuiat naturae ipsius voti, ita ut nullum censetur, si polliceat me nō moriturum, aut non volaturum, quod nostrae nō sit potestatis, mortis iura dissolvere, vel aera volatu celerim secare. Nec solū necessitas absoluta (cuius iam mentio precessit) sed & conditionata: qua praeceptorum Decalogi obseruantia praecipitur, hic excluditur. Quod ratio voti, proprie consistat in operibus supererogationis, ad quae quis non tenetur, fusiori tractatu prosequitur D. Ioannes Viguerius. Lib. Instit. Theolog. post. D. Thomae. Ex quibus manifestū euadit, quod votū libertatē requirēdo, necessitatem excludat: Puerperae namq; vouentes, vt facilem habeat enixū, vel alij angustijs pressi promittentes peregrinari, vel aliquid huiusmodi, nō videtur obligari, nisi plenus fuerit & deliberatus cōsentus. Deinde si patres vel cognati aliquid voto promiserint pro filijs sui iuris & cognatis ignorantibus, arbitrio relinquunt filij, fidē rescindere vel obseruare promissam. Dicitur etiā Deo factā, quia promissio homini firmata,

Votum quid?

T 2

NON

non habet proprie voti rationem: tamen Ioannes dicenda Petro, si ingrediaris religionem vel visites limina Petri & Pauli Apostolorum ego idem sum facturus, se obligatum credat oportet, etiam si Deo votum non fecerit tamen propter Deum, secus se res haberet, si non intendisset Deum, sed duntaxat societatis ergo verba protulisset.

De voto simplici. CAPVT. X.

Voti simplex.

1. Reg. 16.

Ext. Qui clericus vel vouens, cap. Confulu. r. Dist. 27. cap. Si uir, & 27. q. 1. c. Nul. ed.

VOTUM aliud est simplex, aliud est solenne, Simplex est quod absque arbitris testibus solemnitate ac ecclesiae ministris coram Deo per nudam cogitationem matura deliberatione factam confirmatur quia homines uident quae patent, Deus autem cor intuetur, aut per expressi verba Deo promissa, impediens matrimonium contrahendum si sit castitatis, ut manifestum euadit, obligatque coram Deo non minus quam solenne, adeo ut si quis contrahat post votum simplex, peccet laethaliter, nec debitum exigere possit, sed triennali poenitentia inconstantiam expiare debeat. Viduus autem factus secundum decretale ubi supra, cap. Rursus ad secundas nequit conuolare nuptias, quod non minori quam solenne, hoc est, perpetuo obliget tempore.

De voto solenni baptismatis. CAPVT XI.

Galat. 5.

Bis in anno baptismum administratum.

Dist. 4. c. Duo tempora.

Epist. 67. ad Maximu medicu ser. de sep. Lib. de Isaac & anima c. 3.

VOTUM solenne dicitur quod in praesentia praetorum ecclesiae vel eorum potestatem habentium celebratur, sicut in susceptione sacri baptismatis Christo inaugurati efficitur debitorum legis euangelicae obseruanda, ita olim circumcisus legi adstringebatur, teste Paulo Apostolo, Testificor, inquit, omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est uniuersae legis faciendae, sic Matth. 23. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecumque mandaui uobis, Solennizabatur autem his quorannis, tempore Paschali nempe, & in solennitate Penthecostes, cuius etiam num vestigiū aliquantulum remansit, quando hactenus sacrum fontem ecclesia illis temporibus consecrare consuevit, secundum beatum Leonem Papam tota epist. 4. septem capitibus distincta ad Episcopos Siciliae, & 80. ad episcopos Campaniae, & resumitur de consec. nisi necessitatis ingruentis periculum aliud requireret.

De voto solenni sacri ordinis. CAPVT XII.

HAUD solum susceptione baptismatis votum exitit solennizatum, secundum Aug. & D. Amb. uerum etiam per susceptionem sacri ordinis & religionis sede Apostolica

solida approbata, ut docetur in 6. de voto & voti redempt. cap. Quod vota. Quorum duo posteriora, non solum impediunt matrimonium contrahendum, sed etiam dirimunt contractum, secundum decretalem. Reliqua quandoque impediunt matrimonium contrahendum, quantoque manifestius sunt emissa, propter plurimum scandalum, duriora debent transgressoribus, poenitentiae caueria, nequaquam tamen rescindere possunt matrimonia post contracta. Licet autem in istis, quis incedant passibus, tamen a se inuicem in alijs diuersas amplectuntur sententias, quoniam sacerdotali ordini, ut religionis professioni, non est necessaria paupertas: praeterea sacerdos non totum, ut religiosus, se Deo consecrat holocaustum. Vltimo castitas non est vinculo essentiali annexa sacris ordinibus, ut religioni, quod summus pontifex in seculari sacerdote, urgente necessitate, vel publica utilitate dispensare possit, ut docetur de statu monachorum. Bonauent. super 4. dist. 38. Videtur tamen solennius esse uorum ordinis quam religionis, quia illud fuit solennizatum per institutionem ecclesiae Catholicae in sacrosancta Synodo Nicena, cui complures patres miraculis conuulsae interfuerunt, secundum Theodoretum, quin & Chrysostomus, necnon Musonius sancti episcopi uita functi, ac tumuli penetralibus inclusi, stupendo modo, decreta concilij subscribendo comprobauerunt, teste Niceph. Religionis autem solenne dicitur, quod in praesentia abbatis alteriusue superioris celebratur. Nec hoc decreti probante desuncti. posito, quod allegatur in calce Concilij ex lib. 2. Tripart. hist. cap. 13. alicui ecclesia sancta laqueum iniicere tentauit, sed uironeos ministros huic iugo castitatis uoluit esse subiectos, quam precibus instantissimis obtinendam non proprijs uiribus seruandam docet D. August. & D. Basilius. Legi tamen ferendae obstitit Paphnutius Episcopus Thebarum superiorum, quibusdam rationibus motus, quae allegantur ex praebata historia Socratis & Eusebio Caesariensi ecclesiasticae historiae, Niceph. Ideo Graeci non obsequentes proposito concilij, copulant sibi in minoribus ordinibus constituti, uxores quas retinere in maioribus promoti consueuerunt. Quae si morte praeventa fuerint, ad secundas nuptias conuolare non praesumunt, quemadmodum legitur de clericis conuulgatis. Graecis iam multo inferiores haeretici & Sardanapalo perfimiles toti sunt carnis illecebris subacti, quos non solum diuina lex reprehendit, sed & paganorum castitas confundit, nam Xenophon commemorat uirtutem & uoluptatem figuris formosarum mulierum in solitudine Herculi apparuisse, qui multis ab utraque oblati, spreta uoluptate, uirtutem complexus est, ut etiam insinuat Quintilianus libro nono Instit.

Qui clerici uel uouentes, cap. Rursus. 5. Quod si, et ca. Insinuante.

Cap. Cum ad monasteria, 27. q. 1. cap. Quod uouentes. Solennius est uotum ordinis quam religionis. Concil. Nicenum comprobant desuncti. Lib. 1. Eccles. hist. cap. 7. Lib. 8. ca. 23. Lib. 6. Confes. cap. 11. Lib. de uirginitate.

Paphnutius. Dist. 31. cap. Nicea. Cap. 12. cu. 4. sequit. lib. 10. Lib. 8. ca. 19. Graeci seruandis uxoribus. Cap. C. olim et dist. 28. ca. de Syracusana

- tutionum oratoriarum: Huc quadrat præclarum Xenocratis exemplum apud Valerium Maximum positum: Occidentalis autem Ecclesia promptissimo obrulit animo castitatis fidem, adeo ut Episcopi nullum ordinare præsumant subdiaconum, nisi qui se castè victurum pollicitus fuerit, ut citatur ex Gregorio. Verum ista professio, non tam viæ voci oraculo, quam viuo exemplo factoque celebratur, vti docetur extra de voto & voti redemp. Concil. Arelaten. 3. Lateranens. sub Innocentio 3. titul. de clericis matrimonio copulatis. Toletano 1. cap. 1. & Toletano 2. cap. 3. Africano cap. 11. Aureliane. 3. cap. 2. & 3. Braccaren. 1. cap. 27. Neocæsariens. cap. 1. Maguntino cap. 10. & 19. & Concil. Trident. Clerici, inquit, non habeant concubinas, nec alias mulieres, de quibus suspicio oriri possit, detineant. Si à superioribus moniti, non contineant, tertia parte fructuum priuentur Ecclesiæ applicandorum. Si secunda vice non obtemperent, præter fructuum priuationem, officio suspendantur. Si nec sic acquiescant, omnibus beneficijs spolientur, & inhabiles omnibus dignitatibus reddantur. Et si semel dimissam resumant, ex communicationis gladio feriantur. Idem antea fuit constitutum, Extra de cohabitatione clericorum. His consentanea est D. Clementis sententia, quæ habetur epistola 2. ad Iacobum fratrem Domini, Leonis Papæ epistola 84. cap. 4. & epistola 92. cap. 3. D. Hieron. epistola ad Sabinianum, D. Augustini epistola quæ est numero 64. Aurelio Episcopo directæ. Ne tamen ministri Dei omni solatio, & ministerij fraudetur in rebus domesticis suffragio, indulsit Concil. Nicensium cap. 3. vt mater, soror, auia, matertera valeant cohabitare. Suffragantur huic Concil. Matisconense 1. cap. 1. Elibertinum cap. 27. Tolet. 4. can. 41. Braccaren. 1. cap. 15. Quod præter dictas admittit proxima consanguinitate coniunctas, quanquam istam conditionem dubio procul, non sine urgente causa, idem Braccaren. 3. cap. 4. restringat. Nec immerito quoniam beatus Augustinus etiam sororibus cohabitationem recusauit, quòd sorores non essent, quæ cum sororibus viuerent, secundum D. Gregorium.
- Lib. 4. cap. 3.*
Lib. 1. epistolæ 42. & allegatorum dist. 28. c. Nullus, & cap. Diacon.
Cap. Antiqua. Cap. 2. Cap. 1. & 8. sequent.
Epist. 25. c. 14.
Cap. Clericos, ut dist. 32. ca. Nullus, & ca. Præter.
Quarum cohabitatio sacerdotibus est licita?
Li. 7. epist. 39

Ratio mutationis habitus in religioso.

CAPVT XIII.

In vita D. Hieronymi.

ERASMYVS videtur esse canis in præsepio (vt dicitur in prouerbio) qui cum scænum comedere non appetat, tamen comesturos latratibus propulsare non desinit. Sic enim eo loci habet: Vestitus monachorum erat simplex, non præscriptus, sed suo cuique arbitrio sumptus, non qui

prodigiosa nouitate faceret insignem & digito notandum; Cuius rei, si quis fidem requirat, legat Hilariæ vitam, legat institutionem monachi ad Rusticum, item ad Paulinum, hæc ille. Profectò non est absurdum, si quis damnet studiū quod semel deseruit, & ne ipse solus abiecit vestis monasticæ ac cuseret, omnibus superstitionis & hypocritis notam inutere non veretur: Nequaquam enim sunt hominibus dissimili à se habitu prodigio, quin potius exemplo, quatenus mundum eum florere contemnere discant, calcariūq; vicem subeant. Quando namque caballo ephippium, antilena, postilena, & phalera adhibentur sibi properandum in via arripienda non ignorat? Haud secus quando religiosi se sacris atque castissimilibus conspiciunt ab alijs vestibus amictos, quasi calcaribus incitati, in via consiliorum Dei cursitandum sibi non ambiunt. Habitus etiā à cæteris secularibus distinctus quāquam haud parum multis displiceat, multisq; etiam professione Deo consecratis proferibatur, nihilominus plurimum necessariæ utilitatis adducit, dum disparem habitum nemo non discernat, quando alij quicunque habitu non discreti quouis irumpere incogniti more secularium possunt. Vnde diuus Basilus: Quemadmodum qui temporariam pulchritudinem amat non modo pecunias & omnes diuitias suas amoris gratia insumit, sed & cibum & somnum, vestiturum & habitum, imò corpus & vitam negligens solius amoris assequendi gratia, & muros & domos, omniaq; intermedia obstacula audacter transiliens, contra gladios furiosus ferrur, nihil magis si fururus compos non sit consueto habitu ad huius amorem procedere studens, quam si oporteret transmutato habitu, & cum indecoro gestu serpere eumque assequi, cum voluptate tolerans: Sic qui verè Deum amat & sollicitus est, quomodo ei quem amat certificandi gratia, per hoc quod iussionibus mandatorum ipsius obedit, continere debet, sed etiam necessarium victum, somnum & externum habitum & reuera corruptam in hoc mundo opinionem, insuperq; & ipso corpore & in hoc vita neglecta cælestis amoris assequendi gratia & muros sanguine coniunctorum, & domos parentum, & in medio mundum positum transilire, & econtra martyrij gladios si occurrat insilire vt pauperem habitum & vulgo probrosam vitam cum voluptate toleret, quo diuina, vt ita dixerim infania pro bona fruitione legitime correptus vere amabili, quantum velit, fruatur. Atq; hac potissimū ratione arbitror sanctos ac priuscos patres stolis iucunditatis ac vestimentis gloriæ relictis, exhausta disciplinæ rigore corpuscula, cilicij, alijq; vilibus indumentis, ab aliorum habitibus distinctis nuditate suā protexisse. Quemadmodū luce meridiana clarius

Habitus monachorum quare mutentur?

Lib. de virginitate.

liquet in primo Anachoreta, beato Ioanne Baptista, cui tempore Christi præbuit hircum tegumen camelus, artubus sacris, tropheum bidentes. Imò ex ipsis D. Hieron. epistolis per ipsum Erasmus supra citatis prorsus conuincitur oppositum. Aut ergo sciens & volens, dataque opera desides in errorem voluit præcipitare aut lethæis aquis immersus, alioquin acumine ingenij insignis, ac scriptorum numerositate librorum vndeconque præclarus) de ignotis sententiam ferre præsumpsit. Siquidem hæc in ipsius epistolæ limine ad Hilarionem offenduntur. Statim vt vidit Hilarion Antonij mutato pristino habitu, &c. & paulo post: Diuenditis omnibus & pauperibus dispersis sacco tantum membra operiens, & pelliceam habens Epseuditem, id est, vestem exteriorem, quam illi beatus Antonius proficiscenti dederat. Et aliquanto post, Super nudam humum stratumque iuncum, vsq; ad mortem cubitauit, sacco quo semel fuerat indutus, nunquam lauans, & superfluum discernens esse munitias in cilicio quarere. Et epist. ad Rusticum monachum: Tu verò si monachus esse vis, non videri, sordidæ vestes, candidæ mentis sunt indicia, vilis tunica, cõtemptrum sæculi probat, ita duntaxat, ne animus tumear, ne habitus sermoque dissentiant, vestis aspera, zona pellicea, omnia virtuti & continentia præparata. Item epistola ad Paulinum, Tu audita sententia Saluatoris: Si vis esse perfectus, &c. Tunicam mutas cum animo. Et paulo post: Non est grande tristi & lurida facie vel simulare vel ostentare ieiunia, possessionum redditibus abundare, vile portare palliolum, Et post humilitatem vestium, rumentum animo non appetas, secularium & maxime potentium consortium deuira. Quid tibi necesse est ea videre crebrius, quorum causa monachus esse cepisti? Soror tua matronarum declinet consortia, nec inter sericas vestes & gemmas circumfudentium fœminarum, se sordidatam aut doleat aut miretur, quia alterum propositi pœnitentia, alterum iactantiæ seminarium est. His perpendiculo rationis ponderatis, liquidissimè constat, quam facilè Erasmi sententia corruat. Insuper militat & pro nobis, D. Hieron. epistola ad Eustochium: Horrebant, inquit, sacro membra deformia, & acri reprehensione adoritur Eustochium: Postea (inquiens) quod si volueris respondere te nobili stirpe generatam, semper in delicijs, semper in plumis fuisse, nec posse à vino & esculentioribus cibis abstinere, nec his legibus viuere districtius. Respondebo, viue ergo lege tua, quæ Dei non potes. Er reprehendit quorundam abusus: Videas inquit, pleræque infelicem conscientiam, mentita ramen veste proteges. Et quanquam dicat eadem epistola, vestis nec sit munda,

Arguitur Erasmi mediocritas

Bona sententia mundum continentiam,

acc

nec sordida, & nulla diuersitate notabilis, ne ad te obuiâ prætereuntium turba consistat, & digito monstreris; postmodum subneclit quo sensu hoc dixerit, videlicet, ne tibi, inquit, iactantiam generer, quæ seculi iactantiam contempsisti, te ne cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibus placere delixisti, placere coneris in sordidis: Sunt quippe nonnulli exterminantes facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes, vestis pulla, cingulum sacco, veste mutata erubescunt esse quod sunt. Sunt & qui cilicij vestiuntur & cucullis fabricatis & venter solus quia videri non potest, æstuat cibo, hæc sunt arma diaboli. Sunt alij (de mei ordinis hominibus loquor, inquit, beatus Hieron.) qui ideo presbyterarum & diaconarum ambiunt, vt mulieres licentius videant. Omnibus his cura est de vestibus, vt bene oleant, tales cum videris, spõsas existimato, non clericos, multo minus monachos. Idem habet Hieron. & sanctus August. Ex qua Erasmus sumptisse videtur argumentum, calumniandi super epist. Hieron. ad Rusticum, habitus non sit notabilis. Vbi profectò Augustinus monachorum non damnat habitum; quippe qui duobus in locis eiusdem epistolæ eum commendauit antea: Collaudans namque sorores, docet habitum à præposita esse requirendum: Distribuat, ait, vnicuique à præposita victus & regumentum. Per notabilitatem igitur, intelligit quemuis notabilem in vestibus excessum, vt habetur in Clement. Vnde idem lib. sermonum Domini in monte super illa verba, Cum ieiunatis. Et D. Ambros. monachi vestium fugiunt curiositatem: atque hunc esse Augustini sensum, dilucidè sequentia manifestant: Nec affectetis, inquit, vestibus placere, sed moribus, nec foris spargat negligentia, vel componat industria, nec in accessu vel habitu aliquid fiat quod alliciat cuiusquam libidinem. Huic ad stipulatur D. Hieron. super obitu Blesillæ. Ambros. Gregorius magnus: Iste autem habitus monachalis quasi crucis referens figurâ, dæmonibus, vt crux Christi est terribilis, vnde Hieronymus: Vis dona cognoscere? vestimenta Pauli dæmonibus terrori existunt. Verum istud nequamquam admior, sicut ne illud quidem, quod vmbra Perri languorem corporum pellebat, eamque tunicam regum purpuris præferebat, dicens: Obsecro quicumque hæc legis, vt Hieronymi peccatoris memineris, cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli, cum meritis suis, quam regum purpuras cum pœnis suis, & fimbria Christi sanant infirmos. Sed dicunt, Quod congruit domino, non congruit seruo: verum est, sed quid sanctitatis continebat palliū Helix, cuius altero ictu Iordani alueus retrocessit? Hac de causa benedici solent, teste beato Anselmo, & V. Beda,

Curiositas vestium reprobatur

Epist. in Sabianum.

Serm. 28. ad frat. in eremo.

Lib. 5. contra Iulianum ca. 4.

Epist. 82. ad Eudoxium.

Epist. 199. ad Eudoxium, et 109 ad monachos.

De statu monach. Cap. Ne in agro.

Epist. 31. ad Valentianum.

Epist. 38. ad Paulinum.

Homil. 17. lib. 40. homil.

Habitus religiosorum est dæmonibus terribilis.

Homil. 5. de laude Pauli.

Actor. 5.

Marc. 6.

4. Reg. 2.

Epist. 99. ad Troamensem Abbatem.

Li. 3. hist. Anglorum cap. 26.

quoniam

T 5

Benedictio habituum monasticorum.

quoniam mandasti vobis vnam cucullam benedictam mitterem, benedixi vestrum, qua ego aliquandiu vsus, eamque vobis cum absolutione quam ego legi transmittito. Et confirmatur, ca. Statungius de regularibus & transeuntibus ad religionem: Nihilominus, inquit, statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amouendam, quod cum in quibusdam locis religiosus, nouitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, vt nouitiorum habitus à professorum habitu discernatur. In presentiarum tamē, obiter notandum est, triplicem esse habitum, quorum primus dicitur professionis, qui vovum habet annexum, matrimonium contractum dirimens & impediens contrahendum, teste concil. Carthag. 3. Secundus est cōversionis, qui similiter vovum habet annexum, atqui non dirimit contractum, de hoc habetur, Extra Qui clerici vel vouentes, habitus probationis est, qui nec impedit nec infringit matrimonium, de quo habetur Ext. de Renuntia. ca. vlt. Isti autem habitus aliquo exteriori signo discernuntur, vt professus à neophyto dinoscatur. Clement. Nec solum habitum habebant mutatum, sed & comam deronsam, teste D. Hier. Moris est, inquit, in Aegypti & Syriæ monasterijs, vt tam virgo quam vidua, quæ se Deo vouerint & seculo renuntiantes, omnes seculi delicias conculcānt, crinem monasteriorum matribus offerant desecādam. Cuius rationem facti adsignat D. Aug. Capilli, ait, de verice rasi, significāt criminū numerositate & superfluitatem mundanorum de mēte ablatam, huic suffragatur hist. Tripart. & ante omnia sanctissimus Pater Dion. Arcopag.

De velo sanctimonialium. CAPVT XIII.

SOLET etiam velum imponi, quod quadruplex apud canonicitas reperitur; Vnum est consecrationis, quod tantum virginibus imponitur, teste concil. Carthag. 3. Secundum velum est, ordinationis, quod olim imponebatur diaconissis. Tertium est prælationis, quod dabatur Abbatissæ quæ non eligebatur ante 60. annum, teste Greg. Iam concil. Trident. permittit, vt 40. annorum eligatur, & quæ 8. annis post professionem laudabiliter vixerit. Quartum est professionis, quod virginibus profitētibus imponitur, teste Leone, & Trident. concil. Quod sinu liberiore super caput desfluere cernitur, quam acicularum alligationibus constringatur: Nam est de rebus supererogationis nequaquam aliqua obligatione necessarijs, pendulum quoque scapulas absque manicarum appositione contegit, quod cordis contemplationem, non manuum operationem potissimum requirat.

Professio

Professio qui antiquitus fieri solet.

CAPVT XV.

PROFESSIO passim nō omnibus fieri poterat diebus, sed Epiphaniarum, aut in Paschalibus diebus, vel Apostolorum Natalibus, vt habetur 20. quæst. 1. nisi forte ægritudinis infirmitas oblitirisset: Ordinato tamen postliminio facta obtrinit, vt quælibet dies Dominica hac professionis solennitate decorari posset. Extra de tempore ordinandorum cap. 1. hinc D. Ambros. improperat virgini lapsæ quod in die Paschatis esset velata coram altari in ecclesia Dei: Quo confluebant magnæ numerositatis homines, partim vt tali, quasi calcari, excirari, compungerentur, partim vt coram Deo rei gesta testimonium perhibere possent, teste Ambros. lib. Institutionis virginis, vbi dicit: Veniunt placentinæ virgines, item ex Mauritania & Bononia, vt Mediolani recipiantur. Declamatorio quoque sermone commendabatur vitæ monastica profectio, vnde idem. Non es memorata diei sanctæ Dominicæ resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam, in tanto itaque solenni conuentu ecclesiæ Dei, inter lumina illa splendentia, inter cādidos regni cælestis, quasi regina nuprura regi processeras, non es memorata qualis alloquitur facta sit illa die ad te. Audi filia & vide, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus, Aspice ergo quantus ad sponsi tui & Domini nuptias cōuenerit populus, seruare te oportuit fidem, quam sub rātis testibus pollicita es, semper cogitare debueras, cui virginitatem sponderas Nec iste ritus inoleuit primis tempore Amb. & Aug. sed etiam tempestate Apostolorū: Nam sancta Valeria fecit professionem & vouit castitatem, teste Martiale Apostolorū discipulo. Huic suffragatur, quod legimus apud Abdiam, nempe Matthæum Euangelistam Epigeniam Aethiopum regis filiam sanctimonialium velo, atque virginittatis vovo consecrasse, quæ postea præfeta fuit ducentis virginibus. Et istis contemporaneus sanctus Dionysius Areopagita qui ita describit monachorum consecrationem: Presbyter legitimas illas futuro monacho astanti, orationes imprecabatur, quibus expletis eum rogabat, num abrenuntiaret omnibus secularibus, tam vitæ quam cogitationum generibus, Cui annuenti exponebat vitæ sanctioris perfectionem. Quæ vbi omnia professus esset se facturum, sacerdos signo crucis eum con-signatum tundit, appellans tres personas diuinæ beatitudinis, omniq̄ veste detracta, eum alia induit, & cum alijs sanctis viris, qui adsunt (quod hodie osculo significatur improf-

Triplex habitus.

Cap. 4. & allegatur 27. q. 1. Sicut bonū.
Cap. Cōsuluit, & de regular.
cap. Super eo.
De regular. et transeuntibus ad relig. cap. Eos qui.
Epist. ad Sabitanum.
Serm. 27. ad frat. in eremo.
Lib. 3. cap. 1.
Cap. 6. eccles. hierarch.

Cap. 4. & repetitur 20. q. 20. q. 2. cap. 20. q. 2. cap. 27. q. 1. c. Diacensia. Li. 3. epist. 11. S. B. 25. ca. 7. Epist. 90. ad Rufficum. S. B. 25. c. 17.

Cap. De uotis, ex Gelasii epistola 24. ad Episcopos per Lucaniam.
Lib. ad virginem lapsam ca. 4. & 5.

Ca. 18. et lib. 1. et 3. de virginibus.
Cap. 5. ad Sannam virginem lapsam.

Psalms. 44.

Ser. 4. & 27. ad frat. in ere.
Epist. 109. ad monachos, & 81. ad Eudoxiam.
Epist. ad Tholosanos ca. 8.
Lib. 7. Eccles. histor.
Lib. Eccles. hierarch. ca. 6.

Promissio vi-
tae aeternae non
est temeraria
in professione.
Matth. 19.
Lib. 1. d. vir-
gimbus.

impresso) salutat ac participem facit diuinorum mysterio-
rum, sicut nos promittere confueuimus vitæ æternæ fruitio-
nem. Quod non est contra scripturam: nam si Christus præ-
cepta decalogi seruauit, dicat: Si vis ad vitam ingredi serua
mandata; multo fortius debetur vita illa & mandata ac consi-
lia diligentius custodientibus. Vnde D. Ambrosius. Quod nobis
promittitur vobis præsto est, vtorumque visus apud vos est,
de hoc mundo estis & non estis in hoc mundo.

De antiquitate vite monastica. CAPVT XVI.

CASSIANVS de cœnobiorum institutione, post
D. Basilium scribit monachos normam viuendi ex
sancto Marco, Euangelista sumpsisse. Philo quoque
de vita contemplatiua scribit grandæuas virgines amore sa-
pientiæ continentiam vouisse, & D. Ignatius hortatur virgines
vt agnoscant, cui se cōsecrauerint. Quin & in Actis Apo-
stolorum fit mentio quatuor virginum, Philippi filiarum,
quarum duas in virginitate narrat consensuisse ex Policrate
Ephesiorum Episcopo Apostolorum tēporibus vicino. Nec
vna aut altera solum erat, qui se religionis voris adstringebat,
sed si fidem tribuimus D. Gregor. inuenimus monasteria
vbi ducenti monachi moram traxerint, vt præfatum est de
Epigenia, & lib. Epistolarum 18. meminit Cenobitium
miliū sanctimonialium. Imò sic habet D. Hieronymus:
Ante non multos annos in eodem loco circiter quinque mi-
lia monachorum diuisis cellulis in summa paupertate viue-
bant. Nec D. Hieronymi tempestate hæc conuentualis con-
gregatio tantum fuit supra communem vitæ cōsuetudinem
seruitio Dei mancipata, cum maximè istud (vt missos facia-
mus Helias & Helisæos) ex factis Christi reluceat, qui instar
prouidi guardiani suos sequaces Apostolos disciplinatoris
vitæ methodo informauit. De obedientia non est multis im-
morandum verbis, cum Christus venerit facere voluntatem
non suam, sed patris. Descendi, inquit, de cælo non vt faciam
voluntatem meam, sed eius qui misit me patris. & Philip. 2. ad
mortem vsque hanc seruasse legitur. Quod hanc Apostoli in-
desseffo tenuerint animo, vel ex eo liquet, quod ad mortem
vsque Christum sequuti sint, quibus dixerat: Qui vult venire
post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequar
me. Horum typum expresserat olim sanctus Isaac Genesis 22.
De castitatis virtute, quid dubitandum; cum virginis
filius Christus Iesus, illibatam casti corporis continentiam
semper zelauerit, & consilium dederit sequentibus se, in-
quiens, qui potest capere capiat? Et Paulus: Vellem omnes
esse sicut meipsum. Ex quibus concludere videtur liber apud

D. Au-

D. August. beatum Paulum vorum castitatis emisisse, sicut &
beata ac gloriosa virgo Maria, teste August. necnon Bernard.
De paupertatis professione, nihil est manifestius Christo, qui
plenissimè mundum & omnia quæ mundi sunt, habuit con-
temptui. De Apostolis dicitur Lucæ 14. Nisi quis renuntia-
uerit omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus;
& Matth. 19. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ
possides, &c. Et Act. 5. Omnia ante pedes Apostolorum offe-
rebant, quin & beatus August. dicit Apostolos paupertatem
fuisse professos. Cum autem vorum principaliter respiciat
opera consiliorum, ad quæ nullus obligatur, de quibus dicitur
secundum Augustinum, qui potest capere capiat, nec neopro-
phirus est inuito animo retinendus, nec ante annum proba-
tionis ad professionem admittendus, quam tamen si ante an-
num sponte faciat, verè se obligat. In ordinibus tamen men-
dicariis, ante completum annum professionem emitten-
tes, non alligantur ordini quod iam concil. Trident. de qua-
cunque religione intelligit. Insuper eos recipientes tunc ex-
communicati & à receptione aliorum suspensi. Nec sanctis
aut alicui mortalium defertur, sed voto homo super benedi-
ctæ trinitati consecratur, quod obligationem quandam ex-
primat voluntate factam, qua nemini potest obligari, nisi ei
qui voluntatis est cognitor Deus; Ideoque si quando sanctis
fieri videatur, hoc non fit, nisi secundum quod per suffragia
mediatores sunt inter Deum & homines, sicut oratio diner-
simodè dirigitur Deo & sanctis eius, vel vorum Deo offertur
vt tale vitæ genus, quali iste sanctus effectus est homo imite-
tur, secundum Thom. Hoc voto efficitur Deo holocaustum
vt dicere queat illud Apost. ad Gal. 6. Viuo iam non ego, viuunt
autè in me Christus, famet in me Christus, infirmatur in me
Christus, ambulat in me Christus, dormit in me Christus, vt
tandem glorificet cum Christo, exaltet cum Christo, secun-
dum D. Thom. Quod autem voto homines fuerint adstricti,
liquet ex Paulo 1. Tim. 5. Habentes damnationem quia pri-
mam fidem irritam fecerunt.

Professio religionis alter quomodo baptismus?

CAPVT XVII.

QUÆMADMODVM prædicti damnationem, ira &
alij benedictionem & omnium peccatorum remissio-
nem adipiscuntur, adeo vt per ingressum religionis, &
professionem debitè factam, profitens consequatur omnium
peccatorum remissionem, plenariamque indulgentiam. Vn-
de leguntur in vitis patrum vouentes religionem, eandem
percepisse

De opere Mo-
nich. cap. 23.
Lib. de sancta
vita. ca. 4. &
lib. de opere
monach. c. 32.
Serm. 3. super
Missus est.
Luc. 2.
Matth. 8.
Lib. 7. de cini.
cap. 4. & de
eccl. dogmat.
cap. 71.
Epist. 169. ad
Eusebium.
De regular. &
transuentibus
ad religionem,
ca. Super eū, et
ca. Apostolicā.
Sess. 25. c. 15.
In 6. de regu-
laribus et tras-
euntibus ad re-
ligionē, ca. No-
solum, & cap.
Cōstitutiones.
2. 2. q. 88.
art. 5.

2. 2. q. 88.

Epist. 12.

Act. 21.
Euseb. lib. 3.
c. 32. eccl. hist.
Lib. 1. Dia-
log. cap. 1.
Epistola ad
Eusebium.
Numeritas
monachorum
simul commo-
rantium.

Primus Guar-
dianus et Præ-
latus Christus.
Ioan 5. & 6.

Marc. 8.
Luc. 17.

Matth. 19.
1. Corinth 7.

Eccles. 3.
Luc. 11.
Daniel. 4.

percepisse gratiam, quam baptizati ceperunt, remissionem nimirum culpae ac poenae. Nec hoc mirum alicui videri debet: Si enim eleemosynis quis peccata redimere possit, iuxta illud: Date eleemosynam, multo magis per istam largam animam & corporis eleemosynam, qua homo expedit seipsum, & paternam portionem atque voluntate totum mundum. Istud confirmat D. Hiero. epistola ad Paulam de obitu Biefillae, inquiens: Nunc vero cum propitio Christo ante quatuor ferme menses, secundo quodammodo se propositi baptismo laverit, itaque deinceps vixerit vt calcato mundo, semper monasterium cogitauerit, & D. Bernard. Audire, ait, vultis a me, vnde inter

De precept. et
dispensat. parum
ante finem lib.
& ser. de dupli-
plici baptismo.

Leg. Conuer-
sationis.
De voto et vo-
ti redemp. cap.
Scriptura.
3. q. 2. cap.
Admonere.

In 4. sent. dist.
38. conclus. 8.
2. 2. q. 189.
ad solu. 3. arg.
& in script. 4.
dist. 4. q. 3. ad
solu. 3. argu.
Dist. 4. c. Ba-
ptismi, & ca.
Catechumenum.

cetera poenitentiae opera, monasterialis disciplina hanc meruerit praerogatiuam, vt secundum baptismum nuncupetur arbitror ob perfectam mundi abrenuntiationem, ac singulari rem spiritualis vitae excellentiam, qua professores suos angelis similes efficit, dissimiles hominibus facit, imò diuinam in homine reformet imaginem, nos configurans Christo, instar baptismi. Et in Autenticis. Monachalis vita sic est honesta, vt omnem quidem humanam eius maculam detergat, Hinc intranti monasterium & vuenti (vti habetur in glossa) non est pro peccato ante dimisso imponenda poenitentia, sic etiam remissa fuisset Astulpho poenitentia publica, quam vxoricidio meruerat, si ingredi monasterium voluisset, & hoc propter continuationem poenitentiae, qua semper monachi debent esse occupati, sicut legitur 16. quast. ca. Vos autem ex epist. 81. ad Eudoxiam Augustini. Istud etiam comprobatur de Plaud. D. Tho. Dimittitur, inquit, poena si sit in statu gratiae, per professionem non ex opere operato, quia non est sacramentum, sed opere operantis, intuitu videlicet sequentium operum in professione inclusorum, praeterea poena martyrij omnium remissionem meretur, vti habetur de consecr. Hanc quoque religiosus diutino labore spiritualis mortis acquirit quod maioribus afflictionibus se conficiat ac protelata prolixioris temporis angustia cuiuscumque.

Opus voto elicatum gratius est quam ex libertate profectum. CAPVT XVIII.

HVIUS autem intercessione voti, plus sibi meritorum accumulat religiosus quam iisdem operibus secularis tali voto non adstrictus propter liberalitatem donationis propriae voluntatis, quae cunctis holocaustomatibus praestat. Deinde qui duabus obsequitur voluntatibus, maiora consequitur merita, quam qui vnam implet, bonum opus autem ex voti obligatione procedens, duas respicit voluntates, primo

vouendo

vouendo, deinceps reddendo, vnde Propheta Psal. 75. Et Ecclesiastes 5. vouete & reddite, Qui vero aliquid operis exercet abique voto, vnicam duntaxat compler Dei voluntatem, itaque minus mereri conuincitur. Verum his obuiare videtur, quod secularis spontaneo pietatis affectu abique aliqua voti obligatione vel necessitate opus bonum perficiens, magis mereatur quam religiosus necessitudine voti coactus, quia dicit Apostolus: Non ex tristitia aut necessitate hilarem dorem diligit Deus: Cui est respondendum secundum Richardum & Tho. Verum quidem istud esse de necessitate coactionis & violentiae, qua quis aliquid efficit, contra vel praeter suam voluntatem, quia non ex hilaritate perficit, vt oportet: Verum tantum abest vt minuat meritum ipsa necessitas, ad quam spontaneo voluntatis proposito peruenit, & diuino consilio obtemperauit, vt etiam rem magis gratam efficiat, maioraque incrementa merito adiciat, secundum sententiam D. August. Felix necessitas quae ad meliora compellit. Omnia siquidem quae religiosus ex obedientia facit, sunt dupliciter voluntaria, primo ratione voti voluntarie emissi, quia voluntarie se homo ad hoc obligauit, 2. ratione actus tunc voluntarie facti, vt ipsum votum obseruet, quare religiosorum sunt magis voluntaria ac meritoria quam secularium opera. Sed replicabit fortasse aliquis. Secularis potest largas impartiri eleemosynas pauperibus, quos & proprijs potest sustentare laboribus, quod monachus nequit, ergo secularis videtur maiora posse comparare sibi merita, quam religiosus, potissimum cum Paulus dicat: Qui parce seminar, parce & metet. Respondendum est religiosum plus mereri, quia offert cor & affectum, Deus enim non ita requirit quantum, sed ex quanto dederimus, teste Ambrosio. Et dat non solum quod habet, sed hoc quod habere posset Aug. de ecclesiae dogmatibus. Opus quoque eo est excellentius maiorisque meriti, quo est a superiori virtute imperatum, sed votum est actus patriae, ergo est maioris meriti, ideo docet beatus August. quod & similitudine tali probat D. Anselmus. Sicut maius est donum si quis totam arborem cum fructibus imperperum nascituris donet, quam si penes se retineat dominium arboris, & solum daret fructus annuatim, ita praestantius est donare corpus & animam cum omnibus operationibus futuris, sicut faciunt religiosi, quam solummodo aliquas operationes seruato dominio propriae voluntatis, vti seculares faciunt. Religiosus quoque omnia per obedientiam agit vel actualem puta, quia regula sibi ita praecipit, vel praelatus; vel interpretariam, nempe putat hoc suo placere prelato quod facit, aliter non esset bonus religiosus, si scienter aliquid vel

Obiectio.

2. Corinth. 9.
Solutio.
In 4. dist. 3.
2. 2. quast. 8.

Epi. 45. quae
est ad Armen-
tarium.

Replicatio.

2. Corinth. 9.
Responsio.

Lib. de Cain
& Abel ca. 7.
& 8.
Cap. 70.
Lib. 17. de ci-
uit. Dei ca. 4.
Lib. de simili-
tudinis. c. 84.
Simile.

minimum

De statu monachorum cap. Cum ad monasterium.

minimum faceret contra expressam vel tacitam prelati voluntatem, vel si cum aliquid facit non est paratus omittere, si prelati non placeat. Ergo in omnibus operationibus suis etiam commessione, donatione, offert & sacrificat Deo propriam voluntatem per obedientiam, quæ est propria voluntatis sepultura, idcirco religiosus maiora sibi accumulatur meritorum munera, in quacunque sua operatione, in qua donat Deo propriam voluntatem & libertatem, quam secularis etiam in maximis operibus ex propria voluntate factis.

De solenni voto obedientie. CAPVT XIX.

In 6. de verb. significacione. Triplex votum religionis. Math 19.

Creatura insensibiles obedientiam docent.

Bern. ser. 3. de Paschate.

RELIGIONIS votum cognoscimus ex cap. Exiit, tripartitum: Primum & præcipuum cõsetur obedientia, qua voluntas humani cordis Deo resignatur, hæc potissimum locum obtinet in præceptis diuinis, quibus obsecundare iubemur, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Hanc docent vel maximè seruandam creaturæ rationis incapaces, sensuumque viuacitate carentes. Sol, inquam, & luna nullum præstiti obsequij emolumentum sperantes incesabili radiorum diffusionem totam mundi machinam illuminant, Stella quoque motu orbium (quorum densiores sunt partes) infatigabili vt luminis claritatem inferioribus præsentent, cieri non tardant, Campi etiam vnico præcepto frondescentes, siluescentes, vrilissimum produunt mortalibus fructum. Tu ergo vilis homuncio, solus tot miraculorum signis, ac præceptorum calcaribus instigatus steriletere non erubescas? tu solus diuina iussa capeffere negliges? Damanda prorsus est voluntas quæ non quærit honorem Dei, non vtilitatem fratrum, sed sui commoditatem, nec intendit placere Deo nec alijs prodesse, sed proprijs animi motibus satisfacere. Hæc spreto Dei iugo suauissimo proprio vexillo militare contendit, hæc aduersus Deum inimicitias, exercet & guerram, inquit, D. Bernardus crudelissimam. Quid enim odit Deus, aut punit sicut propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille defecuit nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc cum frigus, aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? Quod si voluntarie sustinemus, ipsa iam voluntas communis est, sed infirmitas quædam & velut pruricus voluntatis adhuc de proprio est, & in illo omnes penas sustinemus, donec penitus consummatur. Nam voluntas illa proprie dicitur, cui adsentimur, & cui se liberum inclinatur arbitrium. Hæc autem desideria & concupiscentiæ, quæ inuitos tenent non voluntas propria, sed corruptio voluntatis est. Porro voluntas propria quo furorẽ Dominum maieffatis impugnet

impugnet, audiant religiosi qui sunt proprie voluntatis serui. Primo namque seipsam subtrahit eius dominatui, cui tanquam authori seruire incumberebat, deinde secundo omnia quæ Dei sunt tollit & sibi diripit. Quem etenim modum sibi ponit humana cupiditas est, nõnne qui per vsuram acquirit pecuniam modicam similiter mundum lucrari conatur vniversum, si non deesset possibilitas, & suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialius nemini etiam auratus mundus posset sufficere, quin potius propria voluntas horribili ausu defecuit in omnium authorem, quem vellet peccata sua vindicare nõ posse, aut nolle, aut nescire. Vult ergo cum non esse Deum, quæ quantum in ipsa est vult eum aut impotentem, aut iniustũ, aut insipientem esse. Sequitur etiam erremens suum, vt nullis velit etiam maturis & sanis acquiescere consilijs. Profecto qui hanc fouent, hydriam sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumẽtes, placentes sibi & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ obsecro maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suum præferat, tãquam ipse solus spiritum Dei habeat? Idololatriæ scelus est non acquiescere, & quasi peccatum ariolandi repugnare. Eant nunc qui se faciunt religiosiores alijs, qui non sunt sicut cæteri hominum, ecce arioli & idololatræ effecti sunt, si tamen ei qui dixit hoc quam sibi iudicent esse credendum. Neq; dissentanea his est sententia: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Haud dubiè tangit pupillam oculi nostri istud negorium. Si enim Dei filius postposuit consilium suum voluntati mulieris (beatã virginem loquor) & fabri pauperis, quanta animaduersione dignũ est nostrũ superciliũ? Christus subditus factus est illis, & nos miseri subdi illi ad nostram salutem subterfugimus? Quis non erubescat obstinatus esse in consilio suo quando suum sapientia ipsa deseruit? Sicq; consilium mutauit suũ, vt quod iam tunc cõperat extũc vsque ad tricesimum annum ætatis suæ prorsus dimisit. Atqui fortè sciscitaberis quomodo voluntatem suam Christus reliquerit: O Domine voluntas Dei de qua dixisti vt non fieret si bona non erat, quomodo tua erat? Si bona erat, quare derelicta est? Sic & consilium si non bonũ, quomodo tuum; si bonũ, quomodo relinquẽdum est? Et bona erãt & eius erant, neq; minus tamen relinquẽda, ob hoc videlicet vt fierent meliora. Neq; etenim oportebat propria præiudicare communibus. Erat ergo voluntas Christi & bona erat quæ dicebat: Si fieri potest, transeat a me calix iste, sed ea quæ dicebat; fiat voluntas tua, melior erat; quia cõmunis non solum patris, sed & Christi ipsius. Oblatus est enim,

1. Reg. 15;

Math 18;

Luc. 2;

Math. 27;

Ioan. 12.

quia ipse voluit, & nostra: Nisi enim granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, mortuum verò multum fructum adfert & attulit. Atque hæc voluntas patris erat, vt videlicet haberet quos adoptaret in filios. Christi erat, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Nostra erat, quia pro nobis faciebat vt redimeremur. De cõsilio idem esto iudicium. Christi enim erat & bonum erat consilium illud quod ait quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse. Sed quia illi non intellexerunt illud mutatur consilium, vt nobis exemplum mutandi consilij exhiberet. Exemplum enim dedit nobis, vt & nos ita faciamus. Nam ab initio nouerat quid esset facturus, sed voluit formam nobis huius humilitatis exhibere, & ad abluendas propriæ voluntatis sordes præfulgidum adeoque diuinum in seipso parauit speculum.

De obedientia religionis. CAPVT XX.

Ioan. 6.

OBEDIENTIA autem religionis non in præceptis obseruatis integratur, sed ad consiliorum obseruantiam dilatur. Vnde Christus: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Hæc vniuersis præpoller victimis, dicente Propheta Domini: Melior est obedientia quàm victima qualibet. Propria siquidem volûtas potior est proprio corpore, quod voto continentia offerretur, & rebus exterioribus, quæ voto paupertatis maclantur. Hinc Eucherius super præfatum scripturæ locum, Et Gregor. per victimas aliena caro, voluntas verò propria immolatur per obedientiam. Quæ vt tanquam sponsa pedisequis stipata procedat, rectas asciscit conditiones, Priori simplici animo absque discussione est obsequendû, Deut. 13. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito, &c. Et D. Ioannes Chrysof. Quicquid præceperit recipiamus, nec curiosè scrutemur, etiam si humanæ rationi absurda videantur. Imò si impossibilia iniungantur, charitas de Dei adiutorio confisa, agere tentet, quod ratio non præsumit. Quemadmodum regula S. Benedicti docet, secundum Bernard. nam si quis ad oculum obediat, & in abscondito obmurmuret, inquit idem. Et D. Greg. Falsus est nummus eius, plumbum habet, vis audire perfectæ obedientiæ formam? Vidit Dominus Petrum, & alios discipulos mittentes rete in mare, quibus ait, venite post me, &c. at illi cõtinuò relictis rebus, sequuti sunt eum. Sed obgannis, Moyses non protinus acquieuit voci Domini, ergo & nobis tergiuersari non est inhibitum. Verùm huic obiectiõni haud difficulter fiet satis, si considerauerimus sanctum Moysen ex profunda cordis humilitate, nõ proterua peruersè mentis

1. Reg. 15.
Quomodo votum obedientiæ præpollat?

Lib. 2. 5. Moral. cap. 10.

Hemil. 2. super epist. ad Rom.

Lib. de præcep. & dispens. Serm. 2. de S. Andrea. Lib. 3. 3. Moral. cap. 26. Obiectio. Solutio.

mentis iniquitate se indignum (quod & nobis liceret) iudicasse. Alioquin non debemus procaci animo renocare, quod larga mentis pietate obrulimus, non debemus nos ijs intromittere, quorum possessionem spontanea deuotione semel abruptimus. Secundo humilitatem requirit, Luc. 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite quia serui inuites sumus. Cæsarius commemorat quendam monachum Cisterciensem, aduersa laborantem valetudine, præceptum habuisse abbatis, carnis comedende, cui conrumax obaudite recusauit, & ilicò furore percitus, ac in rabiem versus, rus accessit, vbi cadauer canis offendit, quod horribili dentium corrosione deuorauit. Tertio velociter, sic Samuel, 1. Reg. 3. & Genes. 12. A braham delicias suas filium dilectum nõ destitit immolare, cognoscens obedientiam matrem & custodem esse virtutum, teste August. citiusq; exaudiedam vnus obedientis, quam decem milium contemptorû orationem; secundum eandem lib. de opere monachorû. Quæ consentanea sunt illi sententiæ quæ habetur Ioan. 3. Si quis Dei cultor est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Hanc salutis scholam Christus Iesus instar fidelis Iudimagistri viuæ vocis oraculo non solum expressit, sed & exemplo firmavit triphariam, in mundum namque prodiens, Descendi, inquit, de cælo non vt faciam voluntatem meam, &c. Secundo, mundialis vitæ tramitem carpès: Subditus erat illis. Quis quibus? Deus, inquit D. Bernardus, hominibus: quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse; Non sicut ego volo, sed sicut tu, &c. Tertio in extrema vitæ periodo: Factus est obediens patri, non in rebus proprio affectui seruentibus, non emolumentum sensualitatis adducentibus, sed vsq; ad mortem crucis. Cerrè onicula nõ eligit sibi hic aut ibi pascua, sed opilionis duntur industria, sicut ferrum etiam curuatur, protèditur, &c. ad arbitrium fabri, ita religiosi debet esse in manu prælati. Quod mirabili paradigmatè comprobare potest Columbanus Abbas, cui fuit subditus nomine Gallus, inter trecentos quibus præerat fratres, Iste Gallus accersitus ab Abbate fuit, quãdo sacris vestibus præparari cœperat altari, qui iræ absoluto tremendo mystèrio festinauit, cui dixit tum Abbas, quod obedientiam promississet, & culpam confitenti illam imposuit penitentiam, vt se superstite nunquam celebrare præmeret, quod prompta alacritate obseruauit. Elapsis duodecim annis Angelus Domini inuisit Gallum, in alio iam loco peregrinantem, cui quod Abbas vita functus esset celebrandum; imperauit. Lubet & aliud adiungere de quadam sanctimoniali, quæ vehementer desiderio cupiuit oculis videre corporis Christum, cuius precantis votis, tandem factum

Exemplum memorabile inobediencie.

Obediencia mater virtutis. am. Lib. 4. de ciuitat. ca. 12. & de bono conu. gali cap. 23. Cap. 17.

Luc. 2. Math. 28. Philip. 4.

est satis, Christus namque in specie pueri apparuit cum illius frueretur adpectu vocata fuit ab Abbatissa ad opus conuentus, quare in magno cordis agone constituta, nesciebat quid facto opus esset, tandem obnixè orauit, quatenus expectare dignaretur donec propter ipsum susceptū expleffet obedientiam, & reuersa vidit magnum lumen iuuenemq; iam quasi 24. annorū effectum, cui dixit: O bone Iesu qui tam magnus euasisti tam exiguo temporis spacio? ait, tua prompta obedientia me exornauit, itaq; bene consolatam reliquit: Sic memoriae proditum est quendam fratrem, literam O inceptam non perfecisse, sed Abbati vocanti ilico occurrisse. Nec ista mira alicui videri debent, cum obedientiæ gratia Christus reliquerit cælum, templum, & vitam de primo dicitur, Exiit à patre, & cum hominibus visus sum & conuersatus. Secundo templū dereliquit, vbi inter medios doctores sedebat. Tertio obediuit discipulis Iudeis, 1. in maximis tormētis, 2. in magna flagellationis verecūdia & nudatione, confusione cōtempna, 3. in summa irrisione, quia blasphemabatur. Quid obsecro cælo dulcius? Quid Dei templo deuotius? Quid morte crucis acerbius? Ergo nil tam dulce, deuotum & acerbū, quod obedientiæ causa non sit negligēdum vel amplexandum. Hæc in tribus consistit: primo in reuerentia superiori exhibenda: secundo in mandato exequendo: tertio in iudicio subeundo, ne scilicet nostrū sensum superioris iudicio præferamus. Debetur primo Deo, vt manifestū euasit, secundo parentibus, tertio publico munere fungentibus etiam discipulis. Et qui in hac obedientiæ scapha nauigar, etiā otiosus sedendo, scilicet ad portū salutis properat, siue comedat, siue dormiat, siue stricta pœnitentiæ opera exerceat, semper meritorū incrementa accumulatur, quia instar nauigantis non mouetur motu proprio, sed alieno. Est etiam clavis paradisi, quia Simon obediens, accepit clauis, & inobedientia in Adam exulare debuit. Estque auis duabus alis, paupertate & castitate in cælum ascendens. Quarto virili & generoso animo obediēdum est: Multi enim sunt (quorum de numero, vtiā Domine Iesu ego nunquam sim) qui oppidō quàm lubentes modicis & exiguis rebus obsequuntur, iuxta illud: Quid vis vt faciā tibi? Atqui fortia & ardua eorū humeris si imponantur recalcitrant, & difficiles se reddunt. Quod Ionæ propheta cōrigit qui primitus Domino lubenti paruit animo, simul atq; tamen ei præcepit, vt versus Niniuem viā carperet, fugam cœpit, sed vitricē manum nō euasit. Christus heroico, imō diuino prorsus obsequio patri obtemperauit vsq; ad mortem crucis, facto demonstans, quod pridem verbo edocuerat: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, quod maius est, quam totum contemnere mun-

Ioan. 16.
Luc. 1.
Phillip. 2.
Baruch 3.
Phillip. 2.
Hebr. 12.
Math. 27.

Math. 16.

Obedientiæ
conditio.

Math. 20.

Ionæ 1.

Phillip. 7.
Math. 16.
Ardm̄ abne-
gare seipsum.

mundum, ac strictissime se dedere religioni, nam citra mundanorū contēptum & religionis ingressum cœlestis potest parere aditus, dicente Christo: Si vis ad vitā ingredi serua mandata. Sed ingressu religionis absq; suiipius abnegatione malarumq; concupiscentiarū refrenatione, nemo saluari valet, iuxta prælibatam Matthæi sententiam. Vnde D. Gregor. fortasse laboriosum non est, homini relinquere sua, sed valde est laboriosum, relinquere semetipsum: Minus quippe est abnegare quod habet, valde autē multum est abnegare quod est.

Math. 19.

Homil. 32.

De officio & exercitio religiosorum.

CAPVT XXI.

HÆC obedientia potissimum debetur prælati, qui vice Dei constituuntur. Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit. Hi inuigilare debent non solum suæ, sed aliorum etiam salutem, teste D. August. præcedendo viuus exēplis, & pijs admonitionibus, aures Deum rimentū demulcendo. Si quando contingat asperius cum subdito egisse, petet veniam, non ab homine, quem transilido limites rationis offendit, sed à Deo. Quin & cellas visitet singulorum, aureq; apposita, quid faciant, diligenter explorent, tardiores non facile increpent, sed dissimulando sæpius visitent, & primitus incipientes, magis exemplis prouocet quam orare compellant, secundum B. Hieronymum: Leui quoque pedis strepitu prælati adsolent excitare conuētum nocturnis precibus, quod non profundo pridianæ superfluitatis grauentur somno, secundū Chrysof. homil. 59. ad populum Antiochenum. Hinc mos inoleuisse est credendus, quo excitor absentium nomina prælato recensere cogatur, in nocturnarum precum exordio. Et quanquam multas habeant rei familiaris occupationes, quibus quasi impossibile sit, vt ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est, compunctionē cordis vigere in principatu: quia simplex vita vt est mater fierus, sic ista risus, illa alas animæ dat, ista plumbū, pondus demergens in infernū, teste Chrysofotomo annectit, ramen nō facile sunt mutandi aur rude donandi, nisi culpa eos reeicerit, tanquam indignos, secundum Augustinum: Quod locus nullos saluet, sed conuersatio timorata edocet D. August. Propterea prælati debent ita logē abesse seculi perturbationibus, vt in cælo quasi morari videantur, secundū Chrysof. homil. 70. super Math. Hinc aliquibus cælum pro tecto, luna vice extitit candelæ, nec de morte principum diserebant, sed quasi in alio mundo habitantes, de corona gloriæ cœlestis; sicuti etiā nobis curæ non est, quid in cauernis suis formicæ factitent, ita nō somniabāt

Obedientiā quibus debetur?

Serm. 61. ad frat. in eremo. Et epist. 109. ad Monachos.

Officium prælatorum.

Epist. ad Eusebium.

Excitare quomodo solent?

Perculū prælatorum.

Hom. 2. de cōpunct. cordis.

Epist. 109. ad monachos.

Et de statu monachorum, cap. 3.

Prælati.

Serm. 27. ad frat. in eremo. Resignatio monachorum.

nec cogitabāt de nobis, sed de summo rege, de pugna contra diabolum, de fugiēdis eius insidijs, si colloquētes audisses proxi- nus cælo dignos, o me miserū iudicasses; Illos accedētes testi- ficabatur, quasi rosetū accessissent: nam quemadmodū nos de puerorum ludo ridemus, ita ipsi de superbiæ fastu, ibi siquid- em iacebat ira prostrata, ebrietas effugata, verba locosa pro- cul abesse iussa excluda cum equis & sella, id est, turpibus ver- bis & cogitationibus, venerea; Quin Deo precibus loqueban- tur, Apostolos alloquebantur; Cū enim oramus, Deum allo- quimur, cū legimus ipse nobis loquitur, teste D. Ambr. & Aug. necnon Chrysof. hom. 56. ad populum Antioch. Quod commodius vt fieret horarias preces, tabulis interpositis à se- cularibus separata, in habitu virginitatis personabant, secun- dūm Ambr. in starque cicada noctium, ter surgere malebant, licet iam eas habeamus coniunctas, quas antiquitus habuere diuisas, teste Hieronymo ad Eustochium. Nefas quoque du- cebant ante concessum absoluti officij signum subterfugere, quod & exemplo demonstrat beatus Greg. Sic fuit alius qui rigorem ieiunij adamare simulabat se, sed mentitam sibi ini- quitatem ostendit idem li. 4. cap. 34. Stargirij monachi tamen constantem animam disciplinæque rigore manifestat Chry- sof. Alteriusque qui 30. annis vnus panis hordeacei pabulo corpusculum iritauit potius, quā recreauit, habet D. Hiero- nymus in vita Paulæ. Hinc antiquitus in ea erat gloria, vt teste Ioanne Chrysof. homil. 56. ad populum Antioch. tantam constituetit differentia diuersitatem inter monachos & se- culares, quanta est inter portum & pelagum, angelos & pec- catores: quando namque Antiocheni statuam Placillæ con- iugis Theodosij Imperatoris confregerant, ille iniuriam ra- rus sibi illatam, Antiochiam funditus euertere statuit, sed in- tercessio monachorum animum furore percitum sedatio- rem reddidit, eodem teste cui suffragatur Gregor. Si mo- nachi non fuissent, nullus per tot annos inter Longobardo- rum gladios subsistere potuisset. Quin & sacraia Dei appel- li. 6. epist. 23 lat. eos D. Ignatius, & D. Hierony. dicit, Eustochium socrum Dei effectam epistola ad ipsam.

Quales antiquitus fuerint monachi?

CAPVT XXII.

Figmēsi Theo-
dori Beza re-
fclatur.
Ca. 7. scilicet. 14
gntesf. Christ.

HIC nobis occurrendum est, splendidis Theodori Be- za mendacis qui habet: Verissimum est, inquit, mo- nachos quamdiu non impurissima fuit ecclesia, fuisse pro idiotis & laicis habitos, & monstri loco habet tempestate Gregorij fuisse monachum clericum, nedum diaconum vel presby-

presbyterum. Cū nihil clarius fieri possit, ex pristorum patrum scriptis, quā doctissimos complures fuisse monachos, & sacris initiatos. Verum quidem est, quod pluris faciendus sit idiota religiosus quā imprudens sophista aut blasphemus secundum Irenæum Apostolorum discipulum, lib. 5. aduersus hæreses, tamen ad docendum populum in negotijs fidei eos exiuisse docet Theodoretus, vbi sic habet de Aphaate monacho, qui monasterium exiuit, vt simplici- bus curam exhiberet necessariam, quem concipiens, Valens Imperator ait, Quo vadis? pro tuo, inquit, oraturus im- perio, cui Imperator, Oportebat te domi orare secundum monasticum morem, at ille, inquit, optime dicitis, si sic quoque permitteres, hoc me oportebat facere, & hoc semper egi quā- diu Christi oues pristina pace fruebantur, sed quia iam tur- multu commouentur, necesse est quouis discurrere vt sal- uentur. Sed dic mihi serenissime Imperator; Si puella essem in cubiculo residens, & lanæ vacans, aut colo, videremque pa- teram aedem ignibus concremari, quid me facere deceret, intus sedere & ardentem contemnere domum, an certe dis- currere, vt aquam ferrem? dicere te credo hoc esse facien- dum, quod sapiens puella faceret: Te namque Arriano in do- num nostram mittente flammam discurrimus, vt velociter exinguamus, at ille obmutuit. Vnde Iuo Episcopus Car- noten. epistola ad beatum Bernardum abbatem directa, licet amplexus speciosæ Rachel intendat labor militia nostræ, spe- tamen numerosioris, amplexus Liæ nobis est tolerandus, quia cū illa plus videat, ista plus fructificat, & cum illi vitio sit iucundissima, huius actio multis est necessaria, & cū (vt euidentius dicam) in illa penè sit dilectio Dei, in hac etiam manifesta est dilectio proximi. Cuius dilectionis sequacibus suis insinuandæ formam prætulit mediator Dei & hominum, qui non solum pro nobis, de secreto suo ad publicum nostrum prodijt, sed etiam carnem assumptam flagellis, colaphis, sputis, ac demum morti crucis addixit. Quid hoc factu summus pastor nobis insinuat, nisi vt nos dicti pastores, oues erroneas ad custodiam nostram per- tinentes, per deuia quæque & aspera fugientes, indeficienti charitate consectemur, vt ad gregem reportentur, licet in sequendo vepribus conscindamur, crebris spinarum aculeis cruentemur? Sic Moyse singularis vitæ monachus sex annorum spacio, corpōri lassō non dedit requiem ab orationibus, quas continuis fletibus offerebat, omnibus aquam pro cuiusque arbitrio adferebat, tandem sacerdos ordinatus est, secundum Nicephorum. Ammonius legi- tur literarum studiosus fuisse, & Origenis, Didymi, Lib. 11. ca. 36 & cap. sequē.

Monachi ple-
rique fuerunt
docti sacrisq;
initati.

Lib. 4. Eccles.
hist. ca. 26. &
27. Trip. hist.
lib. 8. cap. 4.
Niceph. lib. 11
cap. 25.

Pulcherrimum
exemplum.

Lib. suo epi-
stolarū epist. 1.
quas iam in
lucē, Deo dāca
mittimus.
Genet. 29.
Vita Theorica
& practica.

Monachi docti fuerunt.

Lib. 4. ca. 27.

Serm. 22. ad frat. in eremo. Ser. 4. et 5. ad frat. in eremo. Epist. 8. et 9. ad Flavianum.

Lib. 1. Dialog. cap. 1. Epist. 82. Lib. 6. cap. 7.

Lib. 11. c. 17. Lib. 4. ca. 27. eccles. hist.

Euagriusque scripta diligenter perlustrasse. Iulianus quoque monachus, deserta relinquere loca, & Antiochiam se conferre compellitur, vt hæreticorum peruicaciam acri disputatione refelleret, quod nunquam præsumpsisset, nisi insigni eruditione claruisset, teste Theod. Quod autem humilis & simplex Theologus arrogantem philosphum superarit, adeo vt ne hircere quidem posset, teste Eusebio Cæsariensi lib. 11. cap. 3. idem ante fecerat, teste Theod. ibidem, Antonius ille egregius, deserta namque solitudine, totam obambulauit Alexandriam, regnante Constantio, docens omnes vnicum veritatis preconem esse Athanasium, & ca. 28 eiusdem lib. complures reperiuntur qui singulari eruditionis titulo claruerit, teste August. Quin & ipse Augustinus relicto deserto exiuit, vt disputando conuinceret Fortunatum. Nec docti & eruditi duntaxat fuisse leguntur, sed & presbyteri, sicut Eutiches fuit presbyter & monachus secundum eundem Leonem. Item apud August. erant sacris operantes, quemadmodum liquidò constat ex serm. 1. & 5. & 36. ad fratres in eremo. Imò quod his præpoller, ex monasterijs solent episcopi colligi, sicut beatus Gregorius electus est. Et Eusebius fuit episcopus & monachus, teste Ambr. ad ecclesiam Vercellensem. Sic Narcissus episcopus fuit Hierosolymitanus, qui aqua lampadem fouit, secundum Eusebium Cæsariem. Et Ammonius sibi aurem amputauit, vt episcopatui inutilis redderetur. Cum autem ei molesti essent, etiam linguam præcindere voluit, secundum Nicephorum. Pari modo Achatius monachus episcopus Beroensem rexit ecclesiam, teste Theodoro. Et vt vno verbo omnia dicamus, rari fuere docti viri episcopi, qui non fuerint monachi, sicut beatus Hieron. Basilus, Hilarius, Augustinus, vt reliquos missos faciamus, aut non singulari effectu illis addicti, vt Chrysof. Amb. qui omnes tempora Gregoriana præcesserunt.

Monachi in laboribus manuum obligentur.

CAPVT XXIII.

Theod. Beza.

R VRSVS insultat nobis iste Zoilus eo loci: quod manuum laborem abdicamus, quatenus otio torpeamus; Legimus profectò B. Ioannem Chrysofomum lib. 1. de compunctione cordis, se tandem accusasse nimie sensuauitatis, quòd inquirebat, an in monasterio necessaria ministrarentur, an recentes haberent panes, an etiam eodem oleo luccina esset apranda & mensa instruenda, an grauis esset laboris exactor, ne fortè cogeretur fodere terram, aut haurire communibus vltibus aquam, cum tamen principum famuli, horum

horum nihil inquirant; Legimus etiã Stagiritum monachum hori negotijs fuisse mancipatum apud Chrysof. li. 1. de prouidentia Dei. Hiero. etiam epistola ad Latham, vult religiosas personas lanam texere post primam, tertiam, sextam, nonam, & colum tenere in gremio. Notandum tamen hic est, quod nostri aduersarij velint religiosos manuum laboribus occupandos. Psalliani autem, secundum D. August. hæref. 177. quos Cassiodorus vocat Massilianos, nullum manuum laborem monachis licere adferunt, sed semper orationi insistere pertinaciter docent, quæadmodum Aphricani Carthaginensibus aliquando persuaserunt, secundum D. Augustinum lib. de opere monach. cap. 21. Ex quo etiam manifestum euadere potest, religiosos de altari cui seruiunt, viuere posse. Si enim miles collectus communi reipublicæ alimonia sustentatur, multo magis operarius qui spiritualibus incumbit, secundum euangelium Dei: Qui altari inseruiunt, de altari participant. Itaque multis numeris antecessunt officium, quo monachi ficellam iunco texere solent, aut palmarum folia complicare. Nihilominus hæc operando diuina celeumata resonabant; Si enim artifices vanitatibus linguam laxant & nature cantibus se excitant, magis seruus Dei diuinis debet esse odis mancipatus, secundum August. Quod autem mœchanicam atrem non fecerint, nec passim mercedem laborum receperint, locupletissimus nobis est testis pauper Paulinus monachus & episcopus, teste D. Greg. Eis liquidem qui spiritualibus occupantur operibus ad communem vtilitatem pertinētibus, debet prouideri de his quorum vtilitati insistant, secundum Apost. Si vobis spiritualia seminauimus, nō est magnum si carnalia vestra metamus. Si enim istud locum habet in ciuilibus rebus & militaribus, eodem teste, Quis militat suis stipendijs vnquam? multo magis qui in spiritualibus bonum commune promouent ratione talis ministerij sustentari possint, sicque manuum laboribus non obligantur. Sunt autem quadruplicia opera spiritualia quibus communis promouetur vtilitas, quibus stipendia debentur, Primum est occupatio in iudicijs exequendis Ecclesiasticis. Hinc D. Aug. excusat se à manuum labore, quod iudicijs ecclesiasticis esset implicatus. Secundum opus spirituale in commune redundans vtilitatem est opus prædicationis de quo Dominus ordinauit, quod de euangelio viuere debeant. Nec hoc tantum referri debet ad illos qui habent prædicandi auctoritatem, sicut sunt prælati, verum etiam ad eos, qui qualitercunque prædicant ex prælatorum concessione, quia stipendia nō debentur potestati, sed operi, Laborantē agricolam oportet primum de fructibus percipere, Nec duntaxat illi qui prædicat debet

Exercitiū monachorum.

Lib. Tripart. hist. 7. ca. 11. Monachi de altari viuere possunt, nec obligantur operibus manualibus.

Matth. 10. Luc. 10. Roma. 14. & 1. Corinth. 9.

De opere monach. lib. c. 17

Lib. 3. Dialog. cap. 1.

1. Corinth. 9. Dignus est operarius mercede sua.

Quadruplicia opera spiritualia.

Roma. 13. Lib. de opere monach. c. 28. 1. Corinth. 9.

2. Tim. 2.

1. Reg. 30.
Roman. 15.
Ezech. 73.
1. ad Tim. 5.
A. Act. 6.
2. ad Tim. 1.
Ca. 12. et 44.
Epist. ad Hilarium.
Casiliū aduersariorum ex D. Paulo desumptum.
Cap. 5. 6. 7.
Philip. 3.
Alia calūnia.
1. Corinth. 9.

de euangelio viuere, sed etiam illi qui eis ministrant, æqua est pars euntis ad prælium & remanentis ad sarcinas, &: Si spiritualium participes facti sunt gentiles, debent etiam in carnalibus ministrare eis. Tertium opus spirituale cedens in vsum communem sunt, Oraciones quæ celebrantur horis canonicis ad profectum ecclesiæ, quatenus ira Dei à populo auertatur. Non opposuistis vos murum pro domo Israël. Quartū opus spirituale, quod redūdāt in cōmunem reipublicæ profectum est scripturæ elucidatio, cui incumbentes possunt hoc opere spirituali viuere. Qui bene præfunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina, cui addipulatur D. Hieron. lib. contra Vigilantium: Hæc in Iudæa vsque hodie perseuerat, inquit, consuetudo non solum apud nos, sed etiam apud Hebræos, vt qui in lege Domini meditantur die ac nocte & patrem non habent in terra, nisi solum Deum synagogarum totius orbis foueantur ministrarijs. Dicunt Apostoli; Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Item: Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus, quibus consonat concil. Cabilo. 2. Et D. August. Nec his obstat D. Pauli posterioris ad Thessalon. 3. sententia: Qui non vult operari, nec manducet quoniam D. August. scripsit, lib. de opere monachorum contra quosdam, qui adseuerabant manuum laborem religiosi esse illicitum. Et propterea Paulinam sententiā exponebant de spirituali opere, sed hanc D. Aug. multiformiter improbat, demonstrando præfatam sententiā de laboribus manuum esse intelligendam. Nec tamen concludi valet omnes sine discrimine laboribus corporalibus esse astrictos: Ipse siquidem Paulus erat exemptus quemadmodum præmisit, Non, inquit, quasi non habuerimus potestatem sumptus accipiendi & sine labore manuum viuendi. Nihil ergo suffragatur hæreticis iste locus, quia alloquitur persequutorum rabie, perculsos Christianos quos oportebat manibus laborare, simul atque persequutiones & nouæ religionis odium obstarer, quo minus sibi facile prouidere possent. Certe qui alios instruit hoc tempore virtutum sterili, habet quod agat, etiam si temporalibus non incumbat. Rursus instant Wiclephista, eorumque sequaces moderni, Paulus dicit: Imitatores mei estote, sed ipse quamuis prædicaret, manibus laborauit, ergo, &c. Respondendum est hoc D. Pauli factum fuisse supererogationis quemadmodum docet, & talis posset oriri casus, quod prædicator consultius faceret labore manuum viuēdo, quam euangelica prerogatiua fruendo, vt scandala vnde cunque euadat, & perfectionis exemplo alliciat: vnde subdit, non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam

daremus

daremus vobis ad imitandum, necnon ad rapacitatem pleu-
do apostolorum reprimendam. Quod autem facio & faciam,
vt amputem occasionem eorum.

De solenni voto castitatis. CAPVT XXIII.

VIRGINITAS est virtus qua integritas mentis & corporis vniuersorum Deo consecratur, vouetur & redditur secundum D. Augustinum, vel secundum Ambr. lib. de virginibus. Virginitas est integritas expertis contagionis. In his descriptionibus duo potissimum occurrunt, D. Thomæ, pensulatius consideranda. Quorum prius trito vocabulo apud scholasticos doctores dicitur materiale, quod est illibata carnis in membris generationi deputaris integritas. Alterum nuncupatur formale quod est firmum voluntatis propositum, nunquam querēdi venereorum oblectamenta. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt, & Eunuchi qui se costrauerūt propter regnum Dei. Vtrumque horum completæ virginitatis rationi est necessarium. Virginitas siquidem naturalis & corporalis (quasi est etiam in ligno & lapide) absque pudicitia mentis est quasi crumena absque pecunia, nux absque nucleo, dolium sine viuo, laterna sine lumine, aurea apertura latrina, & sepulchrum foris dealbatū, quibus impropere Christus. Væ vobis hypocritæ similes sepulchris dealbatis. Hoc modo Calligenus Valentiniani Imperatoris Eunuchus, gladio punitus fuit, quod ardore concupiscentiæ inflammatus, virginem amplexando, cum qua nihil rei habere posset ingenuit, teste August. Nihilominus corporis integritas bipartitam admittit violationem, Spontaneam aut inuitam. Si propria sponte vincitur, ipsa virginitatis perfectio infringitur. Si inuoluntate aut per vim aliquid sustineatur, vt Lucretia castissima Romanorum matrona, teste beato August. nihil propterea in re mutatur, secundum sententiā sanctæ Lucie virginis & martyris quam allegat August. de mendacio ad Consentium. Non coinquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Illa autem integra perseuerante si ista lasciuia blandimentis amittatur, & consensu mentis corrumpatur, suspirijs & gemitibus est reparabilis, non autem corporis: Sicut enim lampas contracta nequit integrari, ita nec meretrix corpore fieri virgo; ad præterita namque non est potentia, vt docet D. Bonauent. S. Romanæ ecclesiæ Cardinalis lib. 4. sententiarum, & Amos 5. virgo Israël proiecta est in terram, non est qui suscitaret eā. Hic iam obiter occurrit adnotandū, vter status præcellat coniugalis ne an virginalis, profecto nō ignoramus D. Hier. infectarij Louinianum tanquam hæreticum, quod nuptias virginitati æquet,

2. Thess. 3.
2. Corin. 11.

Lib. de virgin. c. 8. et 15.
Duo in virginitate consideranda.
2. 2. q. 152.

Apocal. 14.
Math. 19.

Math. 23.
Lib. 6. contra Iulianū, ca. 5.

Dupliciter corpus violatur.

Lib. 1. de ciui. Dei cap. 19.
Cap. 1. 19. & 30. Lib. 1. de ciui. Dei cap. 18. & 19. Epist. 180. ad Honoratū, & lib. 4. contra Iulianū ca. 8. Dist. 15. et 33. Iouiniani error similitudinebus resellitur.

Sessio 24.
cap. 10.

æquet, nos eas ita recipimus, secundum concil. Tridentinum vt virginitatem præferamus, quæ de nuptijs nascitur, nūquid argentum non erit argentum, si aurum eo prærius sit: aut arboris & segetis contumelia est; si radici & folijs poma & fructus præferantur? Vt poma ex arbore, ita castitas virginalis ex radice coniugij nuptialis. Præterea coniugatos manent tribulationes carnis, quibus castimonia non grauat, teste

1. Corinth. 7.

Paulo Apostolo iuxta illud:

*Qui capit uxorem, litem capit atque dolorem:
Qui caret uxore, lite caret atque dolore.*

Denique anteferenda est coniugio virginitas propter solitudinem: Qui enim sine uxore est sollicitus est quæ sunt domini, quomodo placeat Deo: qui iungit matrimonio virginem, bene facit, qui non iungit, melius facit. Sed noui quosdam qui murmurēt: Quid si, inquiunt, omnes velint ab omni cōcubitu abstinere, vnde subsistet genus humanum? Quibus responderet D. Augustinus, vtinam omnes hoc velent, duntaxat in charitate de corde puro & conscientia bona, & si de non ficta, multo citius Dei ciuitas completeretur & acceleraretur terminus seculi. Quid enim aliud hortatur Apostolus, cum ait: Vellem omnes esse sicut me ipsum, & qui habet uxorem tanquam non habentes sint. Ex quibus concludere videtur Augustinus votum castitatis fecisse Apostolum Paulum de opere monach. quemadmodū & beata virgo Maria, quod sic patescere valet ex scriptis, secundum August. & Bernard, quoniam si cui liber virgini desponsatæ & nubere volenti dicatur, filium habebis, haud mirationem incurreret, aut percontaretur, quomodo fieri istud, quippe quæ se desponsatam & propediem nupturam non dubitaret, & à viro fecundari vsu naturæ speraret: Mariam autem sanctissimam nō immerito admiratio iuasit, & qualiter quod promittebatur Lucæ primo & Esaiæ 7. impleteretur, requisit, quæ & si iam desponsata, nunquam tamen se nupturam aut viro commiscendam certissimo sibi animo habuit firmatum. Hanc innumeræ vtriusque sexus turbæ sequutæ sunt, atque in eodem stadio currentes, propter regnum Dei se castrauerunt, vniuersaque impudiciæ illecebras ac illicitos concupiscentiæ motus abruperunt.

Cōmune vulgariū argumentū.
Lib. de bono cōiugal. c. 10.

1. Corinth. 7.

Cap. 23.

D. Paulus fecit votum castitatis.

Lib. de virgin. cap. 4. Lib. de opere monach. cap. 32.

Serm. 3. super Missus est.

Castitas quare tanti apud Deum meriti.

CAPVT XV.

VNDE alio intuitu considerandum virginitatis propositum, & coniugale vinculum occurrit, nempe secundum habitum, decorem, & statum: Si secundum habitum

habitum vtrunque intuearis, talis est illis habitudo, qualis est inter excedentia & excessa, quia maiori castitatis habitu & affectione potest coniugatus pollere timoratis, quam discolora virgo. Rursus multis parafangis virgo præminere potest: Nam canticum concinunt, quod nullis alijs legitur concessum. Huic suffragatur D. August. Non est impar meritum in Ioanne continentia, qui nullas expertus est nuptias, & Abraham qui filios generauit: Illius enim cælibatus & illius concubium pro temporum distributione Christo militarunt, sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in habitu solo habuit. Deinde si obtutus mentis ad decorem dirigamus, iam haud dubiè continentia coniugali præfertur virginitas, quia in hac non est corruptio fœda, vt in fornicatione cum peccato, vel sine peccato vt in coniugio, est tamen ibi inordinata & erubescenda quædam carnis rebellio, & ardor libidinis immodicus, qui peccato homines subderet, nisi bona coniugij temperarent, non quod malus sit in coniugio, sed malus esset nisi fieret in matrimonio, secundum August. & Magistrum sententiarum. In virginitate est incorruptio sancta, imò portio angelica, secundum Aug. lib. de virginitate: Hieron. epist. ad Demetriadem. Amb. lib. 1. de virginib. & Ioannem Chrysof. homil. 22. ad Antiochenos, & D. Basilium lib. de virgin. quia in humano corpore angelorum retinent conuersationem, quæ non nubent neque nubentur. Nostra tamen est multiplicior (sit ipsorum bona pace dictum) quia est mentis & corporis. Est etiam nobilior, quod angelorum sit ex natura nostra, ex gratia; Nemo siquidem, nisi Dei largitate, continere potest: Gloriosior quoque est, quia hæc in pugna certat, illa sine tentatione regnat. Denique fructuosior existit; nam nostra meretur, illa non, teste Esa. 56. Tenētibus fœdus meum dabo in domo mea locum meliorem à filijs & filiabus, & Sapient. 3. fœlices dicuntur quod nescierunt thorum in delicto, propterea sequuntur agnum quocunque ierit. Qualem etiam corporis membris castitas illibata conferat gratiam, discere promptum est ex lib. 3. dialog. beati Gregorij cap. 32. vt Aureolæ præmio superferedamus. Verum quid causæ subest, quod tantopere commenderet, tantæque sit æstimationis castitas apud Deum? Quia per illam Christo matrique eius sanctissimæ adsimilatur, quia: Omne animal diligit sibi simile. Hinc ambos Ioannes singulari dilectionis affectu Christus temper est prosequutus; Tum etiam quia hic status erit perpetuus, non enim nubent neque in celo nubentur. Primordialis quoque ratione conditionis visceroso virgines diligat affectu Christus, quod artifex diligit opus quod fecit: Deus nos incorruptos fecit, & castos creauit. Non possum esse

De differentia vtriusque.
Matth. 23.

Apocal. 14.
Li. de bono cōiugal. cap. 26
Discrimen castitatis Ioanis & Abrahæ.

Lib. 1. de pecc. meritis & remiss. cap. 29.
Li. 4. dist. 26.
Virginitas est portio angelica, quomodo?
Ca. 14. et 24.
Mat. 18. & 22
Nostra castitas multiplicior est angelica.

Apocal. 14.

Castitas quare tanti apud Deum meriti?
Eccles. 13.

Matth. 22.

Sapient. 8.
esse

Lib. 4. *orthod.*
fid. 16.

2. Corin. 11.
Leuit. 21.

Genes. 3. & 9.
Crescite et mul-
tiplicamini, quo-
modo exponētū
Deuter. 6.
Cap. 11.

Virginitas est
consilij.
Matth. 19.
Epist. 82. ad
Vercellensem
Ecclesiam.
Lib. 3. contra
Faust. cap. 4.
Art. 21. cū 2.
sequēt. & 31.
necnō art. 45.

Vestales, qua-
les virgines?

esse continens, nisi Deus dederit. Vnde Ioan. Damasc. Virginitas à principio in hominum natura est planrata. Quattorratione desponsationis, quia filius regni celestis desiderat sponsas integras: Despondi vos vni viro virginem castā, &c. summus sacerdos præcepto legis iubetur accipere virginem, non viduam. Tertio secundum statum est consideranda virginitas, secundum tempus legis aut gratiæ: Si legis, tum status conjugalis continentiæ virginali præfertur, quia prohibetur, Crescite & multiplicamini, & sterilis maledictione percellitur; Si tempus gratiæ: Vbi non requiritur fecunditas ventris, sed puritas mentis, virginitas præfertur, secundum Gregorium lib. 15. Moral. Non est tamen verisimile, crescite & multiplicamini, semper vim præcepti obtinuisse, tum quia videtur cessasse, ex quo reperitur Genesios 9. tum quia sancti patres, Abel iustus à Christo pronuntiarus, Ioannes, Esaias, Hieremias, Daniel, &c. censendi iam essent legis præuaricatores: Vel si præceptū fuerit, affirmatiuum fuisse, vt eleemosyna tempore necessitatis, credendum est, quæ necessitas nimia hominum numerositate, iam dudum evanuit, potissimum cum per virginitatis consilium à Christo reuocetur, Qui potest capere capiat. Cuius merito, licet hæretici Seruiani & Barbatiani derogent, teste Ambrosio, & Manichæi antistites dæmonū appellent, secundum Augustinum. Quibus consentaneus est Ioannes Wiclef damnatus sess. 6. Concil. Constantien. Ariani etiam virginibus non solum infesti fuerunt, teste Theodoro lib. 2. cap. 14. & 3. cap. 6. sed virginitatis emuli professarū virginum aluos dissectos, hordeoq; impletos, porcis & equis obiecerunt.

De virginibus vestalibus. CAP. XXVI.

MAIOREM certè honorem Romani detulerūt virginibus vestalibus idololatriis, quam isti sanctimonialibus summi Dei sponsis. Siquidem nō minores sex annis, neque decennialibus maiores, seruitio vestæ, quod spherico in templo exhibebatur, mancipabantur; primis decem annis discabant ritus sacrificiorum, alteris operam dabant sacris. Tertio decennio receter in iurias docebāt. Quibus triginta annis exactis, nubere permittebātur. Has Numa de publico aratio sustentandas sanciuir, & perpetua virginitate decoras honorādas esse censuit: Nam Imperatores, consules, ac magistratus illis adfurgebant, de quæ via illis cedere soliti erant, imò fontem fortuito occurſu obuiatē supplicio impendenti eximebant. Si ipsarum tamen ignavia ignis perpetuus quem seruabant, extinctus fuisset, diris à pontifice flagellis adfligebātur, si verò castitatē parum pudicē habuissent, incc-

incestusq; conuictæ fuissent, efferebantur, sequētibz maesto silentio pontificibus & propinquis extra portam Collinam, iuxta quam erat specus subterraneus, quem ingredi scalis demittebantur, quibus sublaris, locus occludebatur, appositis pane, lacte, oleo, & incensa candela, ne fame eneſtæ viderentur, testibus D. Hieron. August. Aulo Gellio, T. Liuijo 8. lib. primæ decadis & tertij lib. 9. & Valerio Maximo lib. 3. cap. 1.

De clausura sanctimonialium.

CAPVT XXVII.

HINC vt omnis stupri suspicio euitetur, ac omnis periculū monialium præcludatur occasio, clausuram obseruādam docet Concil. Trident. Nulli sanctimoniali liceat post professionem exire monasterio, etiam ad breue tempus, quocunq; prætextu, nisi aliqua causa legitima ab episcopo approbanda: Ingredi autem sepa monasterij nemini liceat, cuiuscunq; generis aut conditionis, sexus aut ætatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna ipso facto incurrenda. Dare autem Episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessarijs, neque aliàs vilo modo possit, etiam vigore cuiuscunq; facultatis vel indulti hæctenus cōmissi, Et canone 7. Episcopus siue superior claustra monasterij non ingrediatur, sed ante cæcellorum fenestellam vota singularum audiat vel excipiat. Hoc edicto eliditur temeritas Erasmi, qui habet sic in Colloquijs, Si pedem moueris retraheris à fuga, perinde quasi parentem veneno necaueris. Legimus quidem Martium monachum sanctitudinis prærogatiua insignem, à B. Benedicto reprehensum, quod cathena sibi ferrea pedem ligauerit, eamq; saxo altera ex parte affixerit, ne ei liceret vltterius progredi, quam cathenæ eiusdem prolixitas tendebatur. Nihilominus tamen D. Gregorius multis encomijs eum collaudat, quod nunquam postmodum solutum pedem readerit vltra locum, qui humiligratum tenere consueuerat. Pari modo D. Hieron. ostendit apertius, claustrum tum temporis fuisse; Vespere namq; ait, vsq; mane fenestæ illius affides, & quia propter altitudinē hæreere vobis cominus non licebat, per funiculū accipis aliquid, vel remittis, & cum talem vterq; vestrum habuerit voluntatem, nisi per fenestrā nocte fuit vobis facultas colloquendi. Et paulò post; Iam tibi & scæle, per quas deponeres miseram parabantur, iam iter dispositū, nauigia cōducta, dies fuge animo pertractata. Istis suffragantur Concil. Aurelianen. 5. cap. 19. quando docet quosdam religiosos perpetuò inclusos. Et Trip. hist. religiosas nō patere homi-

Lib. 1. aduersus Iouinianū.
Lib. 3. ciuit.
Dei cap. 5.
Lib. 1. Noctū Atticarum.

Clausura sanctimonialium.
Sess. 25. ca. 5.

Erasmi temeritas notatur.
Lib. 3. Dialog. cap. 16.

Ad Sabiniā Dicoonū, qui sanctimonialē seduxerat.

Lib. 6. ca. 12.

*Serm. 1. de de-
dicat. Ecclesie.*

*Monachi no-
menclatura,
quid signet?*

*16. q. 1. ca. Si
et ca. Pla. nit.*

*Perravò exem-
dū monasterio.*

*Lib. 5. Hexa-
meron cap. 4.*

*Serm. 1. de S.
Andrea.*

*Epist. 109. ad
monachas.*

*Lib. 2. Dia-
log cap. 1. 2.*

Seft. 2 5. ca. 5

*Ca. Periculofo.
Summi Ponti-
ficis decreto re-
ligiofis afperior
potest imponi
statu.*

*Anno 1566.
die 9. mensis
Iunij.*

hominum conspectibus, item Cabilo. 2. cap. 63. nullus cler-
icus nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur. Præterea
sunt alij qui non ita habent perpetuam clausuram, tamē vni-
uersi, inquit D. Bernard. velut in carcere aperto tenentur, solo
Dei timore hominum cōmercia euitantes. Quis enim ignem
colligabit in sinu & non comburetur? quis ignem & stuppam
componat & flammam non nutriat? cum etiam ferrum tan-
dem igni emolliatur? Et D. Hierony. epistola ad Paulinum:
Si desideras esse quod diceris, videlicet monachus, id est soli-
tarius, quid facis in vrbibus? Nullus monachorum pro lucro
terreno de monasterio nefandissimo ausu exire præsumat, sit
claustro suo contentus; Quia sicut piscis sine aqua, teste D.
Ambros. & Bernard. caret vita, ita monachus sine monaste-
rio, maneat solitarius, qui mundo debet esse mortuus. Quan-
do autem egredi compellit necessitas, etiam socius per supe-
riorem comitetur assignatus, secundum August. Et redeun-
tes se prælato præsentare solebant, à quo permitti exiuerant.
Hinc inoleuisse existimo regressum saltem ianitori insinuā-
dum, teste D. Gregor. vbi etiam sanctus Benedictus absens
cognouit, quod talia cibaria, viniq̄e ciphos in oppido bibis-
sent. Atqui summus pontifex non videtur aliquos, qui sem-
per libertate freti sunt, clausuræ rigore arctare posse, quia cō-
cil. Trident. habet, vt in omnibus monasterijs sibi subiectis
episcopi ordinaria, in alijs verò sedis Apostolicæ autoritate
clausuram sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligenter re-
stitui, & vbi inuiolata est, conseruare maximè procurare de-
beant. Ergo vbi non fuerunt prius instituta, non videntur
prælibato canone instituenda. Veram in 6. de statu Regulari-
um ita docet Bonifacius octauus, Præsentī constitutione
perpetuò irrefragabiliter, valitura sancimus, vniuersas & sin-
gulas moniales præsentēs atque futuras, cuiuscūq̄e religio-
nis sint, vel ordinis: in quibuslibet mundi partibus existentes,
sub perpetua in suis monasterijs debere de cætero permane-
re clausura. Ita quod nulli earum religionem tacite vel ex-
presse professæ, sit, vel esse valeat quacunq̄e ratione vel cau-
sa, monasteria ipsa egrediendi deinceps facultas. Sed qui præ-
sentibus monialibus districtior vitæ modus imponi potuit?
Respondet ibidem Ioannes Andrea, quod nemo ad maio-
rem regulæ rigorem reduci debeat, at hic regulæ nihil adij-
citur, quin potius habitandi modus secundum naturam rei
taxatur, vel etiam religiosi qui volendi nolendiq̄e spoliati
sunt facultate, potest strictius vitæ genus imponi. Vnde breue
Apostolicum sanctissimi D. Pij Papæ 5. concessum ita habet:
Præsentium tenore statuimus, atque perpetuò decernimus
vniuersas & singulas moniales, præsentēs atque futuras,
cuius-

eiuscunq̄e religionis, ordinis, vel militiarum etiam Hiero-
solymitanarum sint, quæ vel iam receptæ sint, vel in poste-
rum in quibusuis monasterijs siue domibus recipiantur, &
tacite vel expresse religionem professæ, etiam si conuersæ, aut
quocunq̄e alio nomine appellentur, etiam si ex institutis vel
fundationibus earum regulæ ad clausuram non teneantur,
nec vnquam in earum monasterijs siue domibus, etiam ab
immemorabili tempore ea seruata non fuerint, sub perpetua
in suis monasterijs seu domibus debere de cætero permanere
clausura, iuxta formam dictæ constitutionis sæclicis recorda-
tionis Bonifacij Papæ octauj prædecessoris nostri, quæ incipit,
Periculofo, in sacro concil. Trident. approbatæ & innouatæ,
quam nos autoritate præfata etiam approbamus & innouamus
in omnibus & per omnia, ac illam districtè obser-
uari mandamus. Quod si aliquæ moniales forsitan reperiantur
quæ cōsuetudine etiam immemorabili aut instituto vel fund-
atione regulæ suæ fretæ, animo obstinato huic clausuræ re-
sistant, aut quoquo modo reluctentur, ordinarij vna cum su-
perioribus earum omnibus iuris & facti remedijs compellant
easdem tanquam rebelles & incorrigibiles ad præcise
subeundum dictam clausuram & perpetuò obseruandum. Et
annectitur ibidem; Mulieres quoque quæ Tertiariæ, siue de
pœnitentiâ dicuntur, cuiuscūq̄ fuerint ordinis in cōgregatione
viuentes, si & ipsæ professæ fuerint, ita vt solene votum emi-
serint, ad clausuram præcise, vt præmittitur, & ipsæ tenean-
tur, quod si votum solenne non emisserint, ordinarij vna cum
superioribus earum hortentur, & persuadere studeant, vt il-
lud emittant & profiteantur, ac post emissionem & professio-
nem, eidem clausuræ se subijciant. Quod si recusauerint, &
aliquæ ex eis inuentæ fuerint scandalosè viuere, seuerissimè
puniatur. Cæteris autem omnibus, sic absq̄e emissionē pro-
fessionis, & clausura viuere omnino volentibus, interdici-
mus & perpetuò prohibemus, ne in futurum vllam aliam prorsus
in suum ordinem religionem cōgregationemve recipiant.
Quod si contra huiusmodi hanc nostram prohibitionem &
decretum aliquas receperint, eas ad sic viuendum, omnino
inhabiles reddimus, ac illarum quaslibet professiones & recep-
tiones irritas decernimus & nullas, prout etiam præsentī de-
creto irritas facimus & annullamus. Porrò ne moniales vel
Tertiariæ prædictæ propter hanc clausuram, detrimentum
aut incommodum aliquod in earum necessitatibus maximè
superuenientibus, ad illarum victum pariantur, sed vt eis op-
portunè consulatur, autoritate apostolica præfata statuimus,
decernimus, præcipimus atque mandamus ordinarijs & su-
perioribus earum, vt curent colligi elemosynas fidelium per
conuer-

conuersas, quæ non sunt professe, vel si professe fuerint, sint tamen ætatis annorum 40. & in domibus contiguas, extra tamen monasterium degant, & non ingrediantur clausuram aliarum monialium, nisi in casibus ex earum constitutionibus permissis, & de earum domibus exire non possint, pro huiusmodi eleemosynis colligendis, nisi de licentia ordinarij vel earum superiorum. Et de cætero nullæ aliæ conuersæ professe recipi amplius etiam de consensu suorum superiorum vel prælatorum possint; Quod si aduersus hæc uelstram prohibitionem receptæ fuerint, illarum receptio nulla, irrita & inanis sit, prout ex nunc nullam & irritam facimus. Quod si prædicto modo necessitatibus monialium & mulierum Tertiariarum prædictarum succurri sufficienter non poterit, mandamus ipsi ordinarijs & superioribus earum, ut ipsi provideant, de alijs personis pijs & Deo deuotis, quæ fidelium eleemosynas colligant, vel alias eo meliori & commodiori modo quo fieri poterit, etiam ex opere manuum ipsarum monialium & mulierum, prædictarum arbitrio ordinariorum & superiorum earundem, & prout eis congruentius expedire videbitur, provideatur & succurratur. Et ne propter monialium numerum excessuum clausuræ obseruatio uideatur, inhærentes similiter etiam dispositæ constitutionis Beneficij & concil. Trident. decreto, monialibus prædictis & illarum superioribus & ordinarijs distinctè inhibendo præcipimus & mandamus, ne plures in earum monasterijs recipiant & admittant, siue recipi & admitti permittant, quam ex proprijs redditibus ipsorum monasteriorum, vel consuetis eleemosynis commode sustentari possint, mandantes præterea in uirtute obedientiæ, sub attestatione diuini iudicij & interminatione maledictionis æternæ uniuersis uenerabilibus fratribus patriarchis, primatibus, archiepiscopis & episcopis, quatenus in ciuitatibus & diocæsibus proprijs, præsentibus nostras literas publicari faciant, ac in monasterijs monialium sibi ordinario iure subiectis, in his uero quæ ad Rom. mediate uel immediate spectant ecclesiam, sedis Apostolicæ autoritate vnâ cum superioribus eorundem monasteriorum clausuram, ut præmittitur, quamprimum poterit seruati procurent, contradictores atque rebelles, per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo, inuocato ad hoc, si opus fuerit, brachij secularis auxilio. Ac ut hoc tam salutare decretum, facilius obseruetur, omnes principes seculares, & alios dominos, & magistratus temporales, rogamus, requirimus & obsecramus per viscera misericordiæ Domini nostri Iesu Christi eisdem in remissionem peccatorum iniungentes, quod in præmissis omnibus eisdem patriar-

patriarchis, archiepiscopis & episcopis, alijsque monialium superioribus assistant, ac suum fauorem & auxilium præstent, ac impediens, pœnis etiam temporariis afficiant. Præmissis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis statutis & consuetudinibus etiam immemorabilibus, etiam per sedem apostolicam approbatis & confirmatis, priuilegijs, indultis quoque & literis apostolicis, etiam in fundatione & institutione eisdem monasterijs uel domibus & monialibus, sub quibuscunque uerborum formis & clauulis irritantibus & alijs decretis quibuslibet concessis, confirmatis ac etiam iteratis vicibus approbatis & innouatis. Eodem anno, idem sanctissimus decreto in lucem emisso sancit, & disparem seruum à monasterijs uirorum, hoc tenore exclusit, inquit, Motu proprio & ex certa scientia, ac de apostolica sedis plenitudine omnes & singulas facultates & licentias ingrediendi monasteria ac domos Chartusiensium & aliorum quorumcunque regularium ordinum, etiam mendicantium mulieribus cuiuscunque status, gradus, ordinis, conditionis & quacunque dignitate ac præeminentia præditis, etiam Comitissis, Marchionissis, Ducissis, sub quibuscunque tenoribus uerborum & formis, & cum quibuscunque etiam derogatorum derogatorijs alijsque fortioribus efficacioribus & insolitis clausulis, necnon irritantibus decretis ab apostolica sede quomodocunque concessis, quarum tenores, perinde ac si de uerbo ad uerbum præsentibus infererentur, haberi uolumus pro expressis, tenore præsentium reuocamus & cassas, irritas & inanes esse decernimus. Districtè prohibemus mulieribus quidem prædictas facultates & licentias prætendentibus, sub excommunicationis lætæ sententiæ pœna, postquam harum literarum notitiam habuerint, & à qua non possint absolui, nisi à nobis aut à Rom. Põrifice qui pro tempore fuerit, præterquam in mortis articulo, ne dictas domos & monasteria ingredi debeant. Ipsis uero monasteriorum & conuentuum abbatibus, præpositis, prioribus, & alijs præsentibus quocunque nomine uocentur, & eorum monachis, canonicis & fratribus, siue mendicantibus, siue non mendicantibus, sub priuationis officiorum que in præsentia obtinent, & inhabilitatis in posterum ad illa & alia omnia, & suspensionis à diuinis ipso facto sine ulla declaratione incurrendis pœnis, ne eas introducere admittere uel præsumant. Non obstantibus præmissis ac constitutionibus & ordinationibus Apostolicis cæterisque contrarijs quibus-

24. Oñobria.
Mulieres uirorum monasteria ingredi nequeant.

De periculis castitatis. CAPVT XXVIII.

ADAMVS SIM castitas vt seruetur omniū familiari-
tatum requirit fugā, quia etiam spiritalis amor haud
difficiter in carnalem degenerare solet, quod sensus
& cogitatio hominis ad malū prona siur. Profecto Susanna
(quæ liliū siue rosa interpretatur) à senioribus & publicè iu-
sticiæ, iudicibus non fuit tuta in domo sua. Nec à periculis
immunes fuere, quæ pietatis ergo limina tabernaculi tere-
bant, ob filios sacerdotis Ophni & Phinees. Nec secura fuit
Thamar à fratre suo. Ac ista accidere solent mala, quinque
potissimum de causis: Quartū prima poterit censerī affluen-
tia, manifestum siquidem est, quod commensationes (vt edo-
cet sanctus Moyses vltimo libro suo) & vinum sicuti indicat
Apostolus, & ebrietas vt alio insinuat loco causæ sunt libidi-
nis. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tue, saruritas pa-
nis, abundantia, & ocium, &c. Secundū oportunitas, siue occasio
inducens, sic Iudas cognouit Thamar, Sichen Dinam, & Da-
uid Bersabeam. Tertio iuuentus lasciuens, mulieres, Oola &
Ooliba in adolescentia sua fornicatæ sunt, secundum pro-
phetam, Quarto libertas: Hoc modo Ophni & Phinees ran-
quam filij sacerdotis & iudicis iam senis & decrepiti effre-
nes facti, dormiebant cum mulieribus quæ obseruabant ad
ostium tabernaculi. Et Ammon Davidis primogenitus præ-
sumptuosior violauit sororem suam Thamar, hac libertate
vxor Putipharis ardebat sanctum Ioseph. O damnanda lib-
ertas, quantæ seruituti mancipare soles tuos alumnos, quod
vel vnus acolaस्तus abunde suo edocet exemplo. Vltimum est
pulchritudo alliciens, quali captus fuit Holophernes quæ
etiam senes decipit Danielis.

De solenni voto paupertatis. CAPVT XXIX.

RELIGIOSI vouent quidem sacrum euangelium,
non tamen singulas ac vniuersas eius partes, quod mi-
raculorum signis choruscare promitterent, secundum
D. August. sed sinechdochichos eius medullam, renuntiando
rebus temporalibus per paupertatem, carnis illecebras per cas-
titem, & potentis animæ per obedientiam, vt habetur de
verborum significatione, ita loquitur pater pauperum Chris-
tus: Si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes, &
da pauperibus, & veni sequere me. Hanc perfectionis for-
mulam, non semel antea magnis laudum præconijs extul-
erat, Matth. 4. relictis omnibus sequari sunt eum, Matthæi 5.
Beati pauperes quoniam ipsorum est regnum cælorum, & 8.
Filius hominis non habet vbi caput suum reclinet, quod
nunquam

Lib. de sancta
virgin. c. 35.

Cap. Exiui, in
Clement. de
paupertate.
Matth. 19.

nunquam fecisset, si vtiliter bona caduca suscipienda esse du-
xisset, huc paupertatis rigorem, vltro neo pietatis affectu, se-
quuti sunt monachi, teste D. Hieron. quorum laudabilis pra-
xis militat contra Iouinianum, qui satius esse ducebat sen-
sim facultates pauperibus distribuendas, quam mundum
cum flore relinquere, quem idcirco D. Hieronym. insectatur
tanquam hæreticum, quia maioris alacritatis est argumen-
tum, ista simul omnia abrumpere, quam tepido pectore, len-
taque manu, parum egenis impartiri. Quemadmodum com-
probat D. Augustinus, vbi dicit Apostolos paupertatem pro-
fessos, & de dogmat. eccles. & beatus Anselmus pro hoc do-
ctrinæ capite, arboris vitur similitudine lib. de similitudini-
bus, quæ si offeratur rota, gratus erit donum, quam si aliqui
eius fructus tradantur, hoc modo Paulinus nobili stemmate
patrius, omnia terrena cum habitu quasi exiit, teste D. Am-
brof. Huiusmodi commemorat Eusebius Cæsariensis, ex lib.
de vita contemplatiua Philonis, complures rennitiæ eun-
ctis facultatibus suis, vt vitam amplecterentur theoreticam, D.
August. quoque refert duos tribunos spaciadi gratia ad cam-
pos concessisse, ibique duos monachos Deo militantes, in casa
reperisse, in quorum libro ibi inuento, alter eorum cepit vi-
tam sancti Anthonij Anachoritæ legere, interque legendum
meditari, arripere talem vitam, & amore sancto repletus, di-
xit amico, Dic quæso, omnibus istis laboribus nostris, quo
ambimus peruenire? quid querimus? cuius rei gratia milita-
mus? maior ne esse poterit spes nostra in palatio, quam vt
amici imperatoris simus, & ibi quid non fragile, plenumque
periculis? Amicus autem Dei, si vultero, ecce iam fio. Dixit
hoc, & mundum quasi vestimentum abiecti, inquies socio;
Ego iam abrui me ab illa spe nostra, & Deo seruire statui, &
hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior, te si piger imitari, noli
aduersari, & inseparabili nexu religionis, illi alter adhaerendo
perseuerauit, & sponsæ eorum quas ambo habebant, simul at-
que hoc rescuerunt, virginitatem Deo suam cōsecrauerunt.
Tali quippe calore fidei incitati, hi qui primitus credebant,
vitam duxisse memorantur, sicut euidenter in Actibus Apo-
stolorum legimus scriptum, quia omnes fideles suas posses-
siones & prædia vendentes, pretium ponebant ante pedes
Apostolorum. Veruntamen huic obseruantia hodie à multis
contradicatur, qui religiosam amplectuntur monasticæ vitæ
formam, non vt Deo liberiori vacent animo, sed vt suo indul-
geant ingenio, sicuti luculenter edocet D. Bernard. Sunt eo
pacto, inquit, pauperes, vt nihil eis desit, & sic diligunt pau-
peritatem, vt nullam patientur incipiam. Propterea vanæ in-
terrogationes agitantur inter religiosos, ait Chrysost. an in
X 3 tali

Epistola ad
Eustochium.
Melius est om-
nia abrumpere
quam sensim
pauperibus
subuenire.
Lib. 17. ciuit.
cap. 4.
Cap. 71.
Cap. 84.
Epist. 36. ad
Sabinū episco.
Lib. 2. cap. 17
Eccles. hist.
Lib. 8. Con-
fess. cap. 6.
Vel exēpla me-
neant contem-
nere mundum.

Serm. 4. de as-
uentu.
Lib. 1. de cō-
punct. cordis.

ali conuentu sit requies, an omnia abundanter administrantur, an nihil eorum desit, quæ lata & sparsa vita desiderat, an non eodem oleo & lucerna & mensa sit aptanda, si non sit etiam grauis exactor laborum, cum principum serui horum nihil inquirant. O homo quid loqueris? arctam & angustam viam arripuisti; & de abundantia percunctaris? mundum spreuisti; & tanquam canis ad vomitum, & blandimenta eius requiris? O munde immunde quid perstreperis? (inquit Aug.) quid auertere nos conaris, tenere nos vis fugiens? quid faceres si maneres? quem non deciperes dulcis, qui amarum dulcia alimenta metiris? nam lutum præbes ut aurum accipias, imò cælum auferas, secundum Ioannem Chrysostr. Sirenem adducit Bernardus (cuius superior pars ad umbilicum formosæ virginis habet formam, posterior verò speciem piscis præterdit) dulci modulamine nautas decipientem, ut ostendat delicias mundi decipulam esse bonorum. Aliqui namque iam magis sunt dediti sensualitati, quam vnquam in seculo fuissent, conciliant sibi amicos & familiares, ac sub velamine spiritalis charitatis abscondunt venenum prauæ sensualitatis; Quid enim reportamus de omnibus vagis & superfluis discursibus, nisi plurimas imperfectiones, & malarum distractionum occasiones? Quo liquet Senecam optimè dixisse, Quoties inter homines fui, minor homo redij. Quod vitare desiderans D. Hieron. & D. August. dicebant mihi oppidum carcer, & cella paradysus, piscis siquidem extra aquas emoritur, teste B. Bernar. Nec solum cella debemus esse contenti tanquã sepulchro, quin magis paupertas cellæ diuitem ornet conscientiam, teste August. quæ securior soporè dat se in terra, quàm diues in purpura, propter magnam mentis tranquillitatem, quam habent vbi meum & rium exulare coguntur, secundum beatum Ioannem Chrysostr. & August. Ideoq; centum quinquaginta indumenta habere ad solent communibus vsibus deputata, ibidè serm. 22. Et ne aliqui monachi ditiores essent, quàm fuerant seculares, neque opes possideant sub paupere Christo, quas sub diabolo fallace non habuerant, secundum D. Hieronymum ad Nepotianum, consultissimum fuerit nihil munusculorum recipere, teste D. August. quod D. Antonius studiosius obseruauit, qui literas à charissimis sibi amicis destinatas legere recusauit: Malo, inquit, eas comburere, quàm à vobis vanitatibus & leuitatibus comburi. Idem serm. 40. ad fratres. D. tamen Hieronymus recepit ab Eustochio epistolam, columbas, canistrum cerasorum. Quæ arbitror ita admittenda, ut tali elemosyna, huius in vinea Domini laborantis necessitati, duplicique honore digni, in firmitati occurratur, vti docet Theodoretus de sancto Marciano, qui forori

Serm. 29. de verbis Domini. Pulchra B. August. sententia. Homil. 35. ad Antiochenos. Sirenis techna. Serm. 53. ad fororem.

Sententia Seneca.

Lib. de opere monach.

Eodè tit. ca. 7.

Serm. 1. de S. Andrea.

Serm. 2. 12. de tempore.

Homil. 58. ad Antioch.

Ser. 2. ad fratres eremiticos.

Aliqui ditiores in monasterio quam fuerunt in seculo.

Manuscula accipienda.

Epist. 109. ad monachos.

Lib. hist. sanctorum patrum.

forori cum filio (cuius maritus facilè erat princeps vrbis Ciri) accessum ad se non permisit, sed filio eius inquitens, Quibus monasterijs tribuisti quod hic adfertis, dicunt ei nullis; non ergo capio vestra, quia ex naturali ductu ista attulisti, non ex deuotione, nam sic alijs ex vestra abundantia distribuissetis. Clam tamen prælato aliquid retinere, est furtum committere, secundum D. Augustinum. Et Niria getum est quod quidam ex fratribus centum solidos (quos linea tenendo acquiserat) mortens dereliquit, initum est consilium inter monachos, quid facto opus esset, Aliqui pauperibus distribuendos, Alij ecclesiæ, Alij parentibus dandos adferbāt, Macharius verò, Pambo, & Isidorus; Spiritu sancti afflatti, decreuerunt cum ipso infodiendos, dicentes, pecunia tuæcum sit in perditionem, & tantum inuasit omnes timor, ut nil sibi seruare auderent, secundum beatum Hieronymum; sic proprietarius rumulatus fuit extra sacrum locum, teste August. Et alius similiter apud D. Gregor. Nec ista asperitas miranda est, cum Act. 5. eadem docetur à Petro. Hic tamen non ignorandum est quod paupertas ipsa non faciat nos per se Deo acceptos, licet iam definitum sit generalis concil. Trident. quod omnes vtriusque sexus religionis etiam primæ Regulæ sanctæ Claræ, annuis possint gaudere redditibus, temporalibusque bonis dotari, dempris fratribus Franciscanis de obseruantia nuncupatis, quales sunt in istis partibus & capucinis: Nam Crates Thebanus substantiam mundi Athenis calcavit, nec putauit se virtutem, simul & diuitias, sapientiam & delicias possidere posse, teste D. Hiero. ad Paulinum. Et Diogenes adeo omnia spreuit, ut solum scutellam seruarer, quæ laticem ori apponeret, quam etiam proiecit, cum puerum aquam manu lambentem cerneret, teste Cicerone: Nec immerito, quia expeditiores currunt in semita mandatorum Dei, quàm onusti. Ita quæ temporalia, sunt quædam quasi onera & indumenta, quibus teneri possumus. Qui ergo ad certamen properat vestimenta abiciat, ne habendo quo reneatur succumbar, secundum D. Greg. Necessariorum tamen in conuentu dispensator & Oeconomus singulis mensibus prælato cum timore rationem reddere solebat. Hier. ad Eustochiū. Et secundū Chryl. cibo sumendo talè mensæ præmittebant benedictionē, teste Athanasio: Miserator & misericors dominus, escā dedit timentibus se, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto, more Franciscanorū, pro gratiarū actione sic orabant: Deus omnipotens, & domine noister Iesu Christe gratias agimus tibi, & collaudamus te, quod dignatus es nos bonorū tuorū participes efficere. Rogamus te Domine, ut cælesti pabulo nos refocillare digneris desq; nobis gloriosum & sanctum

Clam prælato nihil seruasti. Epist. 109. ad monachos.

Proprietarij pena antiq. titu.

Epistola ad Eustochium.

Ser. 5. ad frat.

Lib. 4. Dialog. cap. 55.

Seß. 2. 5. ca. 3.

Franciscani paupertati quo modo adstringuntur?

Socratis & Diogenis satutum.

Lib. Tusculanarum quest.

Lib. 40. homiliarum 32.

Homil. 58. ad Antioch.

Lib. de virginitate.

Benedictio nra. se monachorū.

sanctum nomen tuum honorare, ut obaudiamus præceptis tuis, per eundem dilectum filium tuum Iesum Christum Dominum nostrum, cum quo tibi gloria & imperium in secula seculorum, Amen. Similis gratiarum actio post mensam dici solita, habetur apud Chrysost. cui vicissim ministrabat, nec strepitus aliquis in mensa excitabatur, sed strictissimo silentio lectio mentalis excipiebatur, teste Hiero. ad Eutoch. & beato August. Et si quis fabulis aut inordinato strepitu aliòve modo communitatem offenderet, ut pudor corrigeret, ad fores triclinij cibum separatim fumebat. Regula quoque singulis hebdomadibus semel more regulæ Franciscanæ legebatur, ne ignorantia, teste Augustino & Hieron. esset delinquendi occasio.

De Apostasia. CAPVT XXX.

AL I E N A M sibi Pharaò adsciuit vxorẽ, quod nimia formositate speciosam vidit adductam, tandem diuinitus præmonitus reddidit vxorem Abrahamæ, patre gentium nuncupato: Pari modo, religiosus pater bonarum censetur cogitationum, cuius vxor est religio, quæ non nisi spiritali copulatur amore, Pharaonis nomenclatura inconstantem denorat animum, hanc Saram, sacram videlicet religionem Pharaò qui imaginem tener carnalis affectus, audiens laudibus extolli, commendariq; arridet eius desiderio. Sunt quippe nonnulli qui otiosam in religione venantur conuersationem, rerum omnium appetunt affluentiam, largam promissionis præstolantur benedictionem, porrò vbi hanc sibi sociauerint tentationibus flagellantur, tædio afficiuntur, pondere crucis prægrauantur, tandem laborum impatientes reddunt spiritali Abrahamæ vxorem suam, ut libere motibus concupiscentiæ acquiescant, incontinua vitiorum requirant, ollas carniarum retro respicientes, veluti canes ad vomitum, instar vxoris Loth repetant, seque diaboli seruituti mancipent, ac aliorum honori notam infamiæ inurunt, dum sua iniquitate aliorum innocentiam denigrant, vno siquidem discoloro existente in monasterio, omnes mali reputantur, sicut vinum in vase reprobatur per illud tartarum; quod plateatim deferretur, teste Gregorio & August. Subdit tamen ibidem, meus conuentus non est melior quàm arca Noè, nec est melior quàm congregatio Apostolorum. Propterea non deseramus bonos propter malos, sed malos propter bonos sustineamus, secundum eundem, & beato Bernardo, donec admonitionibus emendati corrigantur, aut incorrigibiles de cœnobio propellantur, grauius enim offendunt Deum in claustro, quàm facerent in seculo, quia se perdunt, & Ecclesiam quotidie

Hom. 57. ad Antioch.
Lectio mentalis.
Ser. 1. ad frat. Penitentiæ lapsuum quotidianorum.
Epist. 109. Epist. ad Marcelliam.

Genes. 14.
Genes. 17.

2. Petr. 2.
Gen. 11. & 19.
Similitudine probat vnum malum multum bonis nocere.
Lib. 9. cap. 4. Moral.
Epist. 137. ad Clerum.
Lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 8.
Epist. 102.
Epist. 109. ad Nicomachas.

videlicet scandalis perturbant, secundum Ambrosium, & Bernardus serm. de sancto Michaële, de quibus ita loquitur August. Sicut non sum expertus peiores, quam qui in monasterijs ceciderunt, ita non sunt meliores quam qui in monasterijs profecerunt, quoniam apostaræ à religione retrocedentes lèthaliter peccant, sicut Simplicius apud Augustinum. Et quidam alius subdiaconus, qui duas sanctimoniales abduxerat. Gordiana apud Gregor. quæ nupsit viro post votum. Et Robertus apud D. Bernard. quo falsum esse conuincitur, quod Erasmus habet prælibato loco, nulla votorum fuisse vincula asserens, & si quam sui pœniteret voti, totam pœnam fuisse inconstantiæ notam: Sic namque habet beatus Augustinus de bono viduitatis, exponens verba Pauli, 1. ad Timoth. 5. Habentes damnationem quia primam fidem irritam fecerunt. O vidua antequam promitteres, in tua erat potestate ut nuberet. Ex quo tempore confessa es ut mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti, si volueris secundum maritum ducere, me contempsisti, adultera es, quia mihi iam iuncta eras; Sic & tu monache antequam promitteres, in tua erat potestate facere quod volebas, vox tua ligauit te mihi, promittere fuit tuum, dimittere non est tuum, Et postea, promissisti, præmium habes, neglexisti, pœnam habes, non est meum, vtrunque est tuum, elige quod velis, habes viam mortis & vitæ, ingredi quæ volueris. Vnde Concil. Tolet. 4. His ad mundum reuertendi, intercludimus adiutum & omnes ad seculum interdiximus regressus: Duo tamen sunt viduarum genera, seculares & sanctimoniales; seculares possunt nubere, sanctimoniales, si ad nuprias transierint, non sine damnatione erunt, quia se primò, Deo volentes, postea castitatis propositum abiecerunt. Nec solum damnabiliter delinquant, sed Deo mentiuntur, & sacramentum committunt, teste Ambros. ad virginem lapsam. Et August. sic habet: Non solum capescere nuptias, sed etiam si non nubatur velle nubere, damnabile est: Non dubitauerim dicere lapsus & ruinas à castitate quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Et diuus Cyprianus lib. 1. Non veretur scdistragas nuncupare Dei adulteras; Et proinde eas à corpore Ecclesiæ gladio excommunicationis percindendas, docet Concilium Toletanum 4. Si autem salubriori obaudientes consilio, à diaboli laqueis respuerint, decenniali recipiant pœnitentia, teste Concil. Elibertin. Si verò nec minis, nec blanditijs ad habitum resumendum induci possint, arcto carceri mancipentur, ita quod vita sibi misera tantum referretur, vti habetur de apostatis. Formam, qua respicentes absoluti Ecclesiæ & communitati restituantur, habemus

Lib. ad virginem deuiã c. 2.
& ad virginem lapsam cap. 7.
Epist. 137.
Serm. 28. ad fratres.
Epist. 169. ad Eusebium.
Homil. 38. lib. 40. homil.
Epist. 1.
Erasmus temeritas notatur.
Ca. 9. ser. 34.
& 60. ad fratres in eremo.

Cap. 48.
Duplices vidue.
Ibid. cap. 55.

Cap. 9. & 10.
De bono viduitatis ca. 9.
& cap. 11. ac epist. 144. ad Iulianum.
Epist. 11.
Ca. 51. et 54.
Respicientes quomodo recipiendi?

Cap. A nobis.

II. quæst. 3. c.
Cùm aliquis
Mortuus ab ol-
uendi excom-
municatum.

in Pontificali Romano. Hoc tenore, virgæ percussione in dorso excommunicati corrigantur, & interea, Misere mei Deus, cum Deus misereatur nostri, perlegatur. Deinde Kyrieleyson, Pater noster, Et ne nos inducas, Saluos fac famulos tuos, &c. nihil proficiat inimicus in eis, &c. Esto eis Domine turris fortitudinis, &c. Domine exaudi orationem meam, Dominus vobiscum. Oremus, Deus cui proprium est misereri, &c. quos excommunicationis cathena constringit, &c. Oremus, Præsta quæsumus Domine his famulis tuis dignum pœnitentiæ fructum, vt Ecclesiæ tuæ sanctæ, à cuius integritate deviãrant peccando, amissorum veniam consequendo reddantur innoxij, per Christum Dominum nostrum: & subdit Prælati, Autoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, ac Ecclesiæ tuæ sanctæ, & ea qua fungor, Absoluo vos à vinculo excommunicationis maioris, qua ligati eratis, in nomine Patris, &c. Reduco vos in gremium sanctæ matris Ecclesiæ, & ad consortium & communionem totius Christianitatis à quibus fueratis per excommunicationis sententiam eliminati, & restituo vos participationi ecclesiasticorum sacramentorum, in nomine Patris, & Filij, &c. Nec vnquam iudici seculari sunt tradendi, nisi post depositionem fuerint incorrigibiles: tunc namque excommunicantur, & si postmodum crescat contumacia, brachio seculari sunt committendi, vt aperte doceret de iudicijs, & practicarum reperitur. Iam considerandum occurrit, An liceat eijcere aliquos in religione professos? Et respondendum est, quod scandalosi per eos possint sine habitu dimitti, quibus hoc per priuilegia ordinis est commissum, quando alio modo oues nequeunt seruari: Bonum commune siquidem præpoller particulari. Membrum ergo putridum, est ressecandum, ne totum corpus inficiat. Si sese apostatando eijciant, gratiæ sunt Deo agendæ, non quia peccauit frater, sed quia oues à contagiosa peste liberauit, teste Apostolo Paulo: Vtinam abscondantur qui vos conturbant, Hæc fusè tractantur in compendio priuilegiorum. Quando autem tales eijciuntur, possunt eis dari literæ notifiatorix expulsionis eorum licentiam permissiæ, quod fugitiui & eiecti requirantur ac intra ordinem puniantur. Dicendum est quod iure humano positiuo decretum erat hoc, quod prælibatis priuilegijs pregnantibus rationibus iam existit abrogatum. Quod attinet ad ius diuinum. Respondendum est in præfato canone finali, il-

lud

Apostata quã-
do brachio se-
culari sunt cõ-
mittendi?
Cap. At si cle-
rici, & cap.
Cũ ab homine.
De verborũ si-
gnificatione, c.
Nominum.
Maligni an
sint de cenobio
& ordine iij-
ciend?
Ad Galat. 5.
Tit. Apostata,
& tit. i. ij. ere
ab ordine.

Indisponi, quando sine maiori malo & scandalo fieri potest; Quod veritatem non habet in fratribus incorrigibilibus: Qui autem hi sint censendi, ex Saluestro requirendum est.

Tit. incorrigi-
bilis, & tit.
Abbas, q. 3.

TERTIVM PRÆCEPTVM.

Recordare vt diem Sabbati sanctifices, Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est, Non facies vllum opus, &c.

De Sabbato Iudaorum.

CAPVT I.

DEVS simul atque nostri memores nos fecit præceptique vinculo non alienis seruire dijs, &c. sed sibi soli adstrinxit. Cui nullam ignominiam irreuentiamque inferendam, primo & secundo præceptis edocuit. In præsentiarum nos erudire instituit, quo cultu illi famulari conueniat, inquiens: Recordare vt diem Sabbati san-

ctifices. Cuius præcepti, vt euidentiorem habeamus notitiam, nequaquam est prætereundum, Sabbatum triplicem *Sabbati tri-
plex acceptio.* Primò à peccato cessationem, quod etiamnum incumbit studiosius nobis obseruandum. Secundo allegoricam, quia Christi in sepulchro quiescentis imaginem prætendebat, quæ iam olim translacta præterijt. Tertio analogicam, æternam nimirum in cælis à laboribus repausationem, quam ardenti amoris desiderio sperare debebãt. Origo tamen eius apud Hebræos inualuit, quod Deus septimo die requieuisset ab omnibus operibus suis, imperassetque non vt-
Genes 1.
cunque, sed sub grauissimis pœnis ex transgressione, varijs de
Exo. 20. & 23
causis ipsum obseruandum. Quorum qualidã colligere prom-
ptum est ex prælibatis locis: Cùm enim populus Israëliticus
*Instituti sab-
bati ratio.*
terrenis nimio affectu inhiaret, illisque augmentandis nume-
rosam famulitiũ iumentisque, perpetuo opere mancipata vellet; Deus illorum miserus, Sabbatum decreuit instituedum,
vt iu-

Exod. 23.
Prouerb. 12.

Lib. 4. *orthod.*
fidei cap. 4.
Baruch 1.
Luc. 4.
A^{ct}or. 13.
Reuerentiam
magna libri
sacris exhibe-
da docet Iudai.

Deuter. 6.

Numer. 15.

Matth. 23.
Phylateria tu-
dæica & sim-
bria.

vt iumenta feriendo vires refumerent, & homines ab occupatione terrenorum, in psalmis & hymnis spiritualibus, ac meditatione diuinarum scripturarum, diem vniuersum se primū transigentes, Dei seruitio se dederent, quippe qui iugi studio ei vacare nequibant aut nolebant, saltē minimam vitæ portionē ei impartirēt, teste D. Ioanne Damasc. Hinc singulis ciuitatibus synagogas habebant extructas, quibus magna diligentia adseruabatur libri legales ac prophetarum oracula, tantamque eis exhibebant legidōctores, ac plebs Hebræa reuerentiam, vt non abiectio recondere loco, sed editorii supra se pulpito docturi, aut honestiori sacrario absoluto officio recondere. Nec hanc duntaxat externis corticibus honoris prærogatiuam ostendebant; verum etiam rerum contentarum rationem summo perē habebant, vt sacratiores magisque abditos intellectus, vel profus silentio præterirent, vel capaci solum ætati proponerent. Vnde primum Genesios caput nulli ante trigessimū annum enucleabatur: Concionis verō audiendæ tanta erat auditas, vt non solum turmarim, diebus sabbatinis ac festis conuolarent ad synagogas, sed etiā illa facta, tanquam alij doctores familiam informabāt, quod si labilis memoria tanquam aquis lethæis immerfa, huius non recordaretur, saltē vt obiecta mouerent potentiam, exarata habebant in tabulis, vestimentis assuta negotia salutis, teste sancto Moyses; Eruntque verba hæc que ego tibi præcipio hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis, & meditareris sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua, erūtque & mouebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostijs domus tuæ. Et alibi: Loquere filiis Israel, & dices ad eos, vt faciant fimbrias per angulos quatuor palliorum, ponentes in eis vitas hiacintinas, quas cum viderint, recordentur mādatorum Domini. Et Deuter. 22. funiculos in fimbrijs facies, per quatuor angulos pallij tui quo operiris. Vnde D. Hieron. super illud, dilatabant phylateria sua, &c. Pharisei, inquit, scribebāt in membranis decalogum, ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes, quod vsque hodie Indi, Persæ & Babilonij faciunt, & qui hunc habuerat, religiosus in populis reputabatur. Iusserat quoque sanctus Moyses, vt in quatuor angulis palliorum hiacintinas fimbrias facerent, ad Israelis populum dinoscendum, vt quemadmodum in corporibus circuncisio signum Iudaicæ gentis daret, ita & distinctiua veste fecerentur. Nec istud religionis specimen exhibentes capita circumligabant solum, sed etiam pedes quasi calcar adhibebant, dum spinas eodem teste acutissimas alligarent, vt ambulantes videlicet & sedentes interdum pungerentur, & quasi

quasi hac admonitione ad officium reuocarentur, adeoque pernitenter sabbati fuere obseruantes, illiusque honorem præferentes, vt artes mechanicas vniuersaliter illis diebus exterminarent, merciumque vecturam profus eliminarent, ac aliquid diuendere nefas ducebant, Ioan. 20. vel emere, ligna colligere, impium iudicabant, Numer. 15. quin & inculcata proprii corporis tutela suum existimabant violari sabbatum. Cadauerum quoque suspensorum fetore credebant stros scedari sabbatissimos. Imò adiaphora tanquam magni ponderis negotia verita sueclamabant, Non licet tibi tollere grabatum. Vltra miliare quoque ambulationē Sabbati quies non permittebat. Vnde super illud, Sabbati habes iter, venerabilis Beda, Sabbato ultra miliare, hoc est, plus quam mille passus lege incedere non licebat. Cibaria etiam Sabbatis præparata abominabantur, tanquam idololatra, quod Dominus præcepisset duo Gomor pridie esse colligenda, quare diem parasceues singulis præmittēbant Sabbatis, ne rerum etiam necessariarum occupatione distracti, minus solennitati vacarent. Imò tam pertinaciter Iudæi (si dijs placet) magnum illum colere sabbati diem, vt si forte fortuna in secessus incidissent, eodem die extrahi recusassent, ne sabbatum illud suum violassent, quod tamen non habebant ex lege Domini. Sed hoc & eius farinæ alia, superstitionis argumenta ira mordicus traditione seniorum & Cabalæ autoritate obrusa seruabant, vt tanquam oracula cælestia quantumuis contra præceptum Domini militancia, ea suspicerent, manumque dextram iudicassent sinistram, & contra, si Rabini, nomini Cabalæ hoc eis suadere voluissent, habebant; Siquidem teste beato Aug. præter scripturas legitimas & propheticas, quasdam traditiones, quas non scriptas memoriæ seruabant impressas, ac alter in alterum loquendo transfundebat, quas deuterofes vocabant: Sed nonne Christus impropere illis, quod sacerdotes mastando boues, offerendo victimas, Sabbatum transgrediantur? dicendum quod faciebant non potissimum officio legis, nec obsequio charitatis, sed ardore cupiditatis, qua velut face accensi, intelligere refugiebant, hæc in corde gerenda, sed externa larua tantum exhibenda. Quare in signi sarcasmo illos depinxit proprijs coloribus, Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui decimatis mentham & anethum & cuminum, ac reliquistis que grauiora sunt legis, iudicium, misericordiam & fidem, Hæc oportuit facere, & illa non omittere; Duces cæci excolentes culicem, camelum autem glutientes, Væ vobis Scribæ & Pharisei hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & parapidis, intrus autem pleni estis rapina & immunditia: Phariseæ cæce munda prius quod

2. Efd. 9. &
Hierem 17.
Stricta Sabbati
obseruatio.
1. Machab. 2.
Ioan. 19.
Ioan. 2.

A^{ct}or. 1.
Sabbati iter
quid?

Exod. 16.

Cabala Iudæorum.

Lib. 2. *contra*
aduersariū legis
cap. 1. Et
cōsione 20. super
Psal. 118.

Obiectio.
Matth. 12.
Deuter. 22.
Solutio.

Matth. 23.

quod intus est calicis & parapsidis, ut fiat id quod deforis est mundum: Vae vobis Scribae & Pharisei hypocritae, qui similes estis sepulchris dealbatis, quae forissecus apparent hominibus sicut ciosae, intus verò plena sunt ossibus mortuorum & cinni spurcicia.

De transmutatione Sabbati in diem Dominicum. CAPVT II.

NEMO calumniari debet contra catholicam institutionem ecclesiae obganniendo: Sabbatum si non bonum & sanctum, quare à Deo institutum? Si bonum quare abrogatum? Quia teste D. Augustino, hac mutatione non possumus Deo incostantiae notam inurere, nec arbitrabimur mutationis vicissitudinem in ipsum cadere, quod nunc his, nunc alijs vsus sit remedijs, quibus occurrit hominum saluti reparanda. Nonne hyemi aestas addito sensim calore succedit nonne diurnis tempora nocturna vertuntur? Quoties nostrae variantur aetates? adolescentiae puericia non reditura cedit, iuuentus adolescentiae, non mansura succedit, quae senectute fruitor. Non opinor cum agricola aestate aliud iusserit quam hyeme, ratio mutatur agriculturæ, & cum mane surgit qui nocte quiescebat, vitæ consilium non mutauit. Aliud magister adolescenti quam puero solebat imposuit. Et magnus ille nostrorum temporum medicus Vindicianus à quodam consultus morbo adhibuit, quod tunc temporis congruere iudicauit, & adhiberem sanitatem attulit. Deinde post aliquot annos recidituo morbo correptus, ille hoc idem putauit adhibendum, adhiberem vertit in peius, miratus cucurrit ad medicum, qui tandem respondit, non illi ætati hoc se fuisse iussurum: Non itaque perpetuam habet veritatem trita sententia, Semel rectè factum nullatenus esse mutandum; Nam circumcisionem Deus instituit, quam postea abrogauit prius sanguine hircorum & vitulorum placari voluit, &c. postea iuge illud sacrificium exangue & incruentum prætulit, Rursum legem non soluere, sed adimplere venit, tamen ecclesia in concil. Apostolorum, celsationem legalium pronuntiavit. Præterea quod ibi decretum fuit, abstinere à sanguine & suffocato, processu temporum ecclesia disposuit, vtroque vtendum: Haud secus præceptum erat: Memento vt diem Sabbati sanctifices, tamen ecclesia mutauit in diem Dominicum, Et concil. Arclaten. 3. noscitur non obseruasse ad integrum statuta patrum in ordinandis clericis. Licet igitur plenario concilio mores & politiam ecclesiasticam pro qualitate, & conditione temporum, absq; præiudicio honoris Dei

Epist. 55. quæ est ad Marcellinum. Aptissimis similitudinibus probatur mutatio.

Genes. 17. Ioan. 3. Galat. 5. Levit. 1. Math. 5. Actos. 15.

Exod. 10.

Cap. I. & 2.

Dei variare, teste Innocentio: Non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, cum vrgens necessitas aut euidens vtilitas id exposcit. Sicque intelligendus est beatus Augustinus, quando adseuerat consilia priora, posterioribus emendari. Verum impia Iudæorum nostri seculi perfidia, nobis insultat, atque opponit, Sabbatum non solum à Iudæis ipsis, sed à nobis quoque Christianis esse literaliter duplici ratione obseruandum: Priori quia inter decem præcepta moralia eius obseruatio recensetur. Cum ergo decalogi præcepta, sint omnibus obseruanda, quod sint iuris naturalis, concluditur Sabbatum ab omnibus obseruandum. Deinde posteriori, quia Sabbatum creationis quæ omnibus communis est, respicit beneficium: Sabbato enim quieuit ab opere quod parârat, ideo sanctificauit ipsum ac benedixit, Quam obrem cum illud sanctificari præcepit, quasi rationem assignans, mox ita subnectit: Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua, Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est, non facies omne opus, &c. Cum igitur ratione creationis Deo omnes obligentur, conficiamus ad obseruationem Sabbati omnes adstringi. Quæ rationes & si parui sint momenti, ad eorum tamen obstinationem magis confundendam, qui tam ruinosis iniunguntur fundamento, primæ objectioni est respondendum, quod præceptum de Sabbati obseruatione partim fuit morale, partim ceremoniale, partim legis naturæ, partimque legis positivæ. Ceremoniale fuit quantum ad temporis diei septimi taxationem: Nec hac ratione, teste Hesichio, computatur inter decalogi præcepta, sed inter alia ceremonialia. Hinc est quod in veteri testamento Sabbatum fuisse violatum reperimus, quod minimè factum fuisset, si quantum ad diei septimi obseruationem, inter decalogi præcepta recenseretur, cum nullo vnquam tempore illa soluere liceat, quæ sunt iuris naturalis. Isto modo ciuitas Hierichontina in Sabbato fuit expugnata, & Christus infirmos in Sabbatis curauit concedendo facultatem porrandi grabatuum, & discipulis licentiam vellèdi spicas. Vt autem est morale præceptum, obligat omnes aliquo tempore Deo vacare, iuxta illud: Cessate & cognoscite quia ego sum Deus. Proinde optimè dixit D. Augustinus, inter decem præcepta solum quod de Sabbato positum est, figuratiuè obseruandum præcipitur. Verum his obuiare videretur scriptura, nam vbi æditio nostra habet: Et contummauit Deus in die sexto opera sua, Hebraica veritas habet, Beiom hassenij, id est, in die septimo: Ergo nos tam Græci quam Latini, præter D. Hieronymum, in nostra æditiōe in die

Ca. Nō debet, de affinitate et consanguinitate Lib. 9. ca. 13. & 16. lib. 22 cap. 77. et lib. 32. ca. 14. cōtra Faust. Manich. Ite epist. 49. quæst. 4. ad Deogratias Cuiuslibet Iudæorum.

Solutio.

Sabbatum est ceremoniale et morale.

Iosue 6. Marci 2. Ioan. 5. Math. 12. Psal. 47.

Epist. 119. ad Iamariū c. 12 Genes. 2. Difficultas ex veritate Hebraica.

in die sexto, Deum opus perfecisse dicimus; Hebraica veritas in septimo die Deum id fecisse, ac compleisse in eo opera sua, necnon benedixisse commemorat. Respondendum est hanc diuersitatem exortam fuisse, à septuaginta interpretibus, qui locum hunc ita transferunt, quod fortasse arcanam aliquam in septenario numero significationem cognouerint, qui vtpote perfectionis numerus, perpetuitatem demonstrare conuenit, Cui & illud suffragatur, quod Moyses in die quo narrat requieuisse Dominum ab operibus suis, finem describenda dierum & noctium successionis facit. Potest & altera non improbabili adferri numeri septenarij notatio, quod scilicet designarit Dominus, nunquam absolutum fore Sabbatum, donec ad vltimum peruenerimus. Nostram enim in illo beatam quiete hic inchoamus, ac novos in ea quotidie facimus progressus, sed quia adhuc assidua est cum carne militia, non prius consummabitur, quam implebitur illud, de continuanda Neomenia cum Neomenia, Sabbato cum Sabbato, nempe cum erit Deus, teste Apostolo, omnia in omnibus. Videri ergo potest Dominus per diem septimum populo suo delineasse futuri sui Sabbati in vltimo die perfectionem, quò Sabbati meditatione ad hanc perfectionem tota vita adspiraret. Ceterum non dubium, quin Domini nostri Iesu Christi aduentu quod ceremoniale est, abolitum fuerit: Ipse enim veritas est, cuius presentia omnes figuræ euanescent, ipse est corpus, cuius aspectu umbræ relinquuntur: Ipse, inquam, est verum Sabbati complementum, quia hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, cum quo in consortium mortis eius, per baptismum, conspulti sumus, illique inscri, vt resurrectionis participes in nouitate vitæ ambulemus. Ideoque Sabbatum umbram fuisse rei futuræ scribit B. Paulus ac corpus hoc, solidam veritatis substantiam extare in Christo: Præterea vt alteri obiectioni fiat satis, sicut Sabbatum beneficium respicit creationis, ita dies dominica gratiam redëptionis: Quemadmodum enim Deus in Sabbato opus creationis compleuit, ita in die Dominico opus redemptionis, per resurrectionem Domini nostri Iesu Christi perfecit: Christus enim mortuus est propter delicta nostra, teste beato Paulo, & resurrexit propter iustificationem nostram.

Dies Dominica quantis prerogatiuis Sabbato præpollat? CAPVT III.

PORRO vt luculentius secundæ obiectioni præmissio articulo positæ, fiat satis, est considerandum, quanto ponderet huius diei sanctificatio quæ nobis concessa est illi, qua

Eccl. 6.
1. Corin. 15.

Ioan. 17.

Roma. 6.

Colof. 2.

Responsio alterius obiectionis.

Roma. 4.

illi, qua Iudæis sabbatum dedicatum erat, quod aduertere haud erit difficile ex comparatione caulatum vtriusque sanctificationis; Imparibus siquidem multoque diuersis causis & sabbatum creator noster benedixit, & primæ sabbati idem ipse dedicauit. Causa benedictionis Sabbati extitit, quia Deus in illo ab omni opere quod pararat cessauit. Causa vero benedictionis primæ Sabbati, id est, diei post sabbatum quæ signat diem Dominicam est, quod Deus homo factus, in illa resurrexit à mortuis: Illic creator omnia inuisibiliter fecit hic creatura corporalis existens, omnia redemit. Quis non magna intercapedine hæc inter se distincta videat? Si enim Dei requies, causa sanctificationis diei est, consequenter vbi maior & vltior eius requies, illic sanctificatio copiosior non ambigitur. Ad hæc vbi maiorem in operante laborem attendimus, maiorem nihilominus in cessante requiem agnoscimus. Omnibus profecto est in confessio Deum creatorem mundi nunquam fuisse fatigatum, nempe qui omnia per verbum suum operatus est, & vniuersa componens, de singulis dixit, fiat, & facta sunt. Atqui ipse idem cum mundum redimeret, homo factus, idemque Christus Deus passus, crucifixus & sepultus est, proculdubio satisfecit sacris artibus, acerba subeundo, operoso labore, salutem nostram operatus est. Vnde D. August. Plus est quod factus est propter homines, quam quod fecit inter homines Christus. Qua etiam die resurrexit, veram vtrique requiem, gloria & honore coronatus intravit, ac longè excellentius requie fretus est, quam tunc quando à mundi creatione cessauit. Relinquamus ergo Iudæis verum sui Sabbati gaudium, quod illis est ratione mundi visibilis, cuius solius fructu transitorio delectari, contenti fuerunt: Adeo namque terrenorum cupiditati locum præbuerit, vt quæcunque de caelestibus, illis erant promissa, imaginibus eorum quæ amabant, semper oportuerit velari. Quemadmodum in sinuatis sanctus Moyses. Terra quam ingredietis, non est sicut terra Aegypti, vbi iacto semine in hortorum morem, aquæ ducuntur irriguæ, sed montuosa est & campestris, de caelo expectans pluias, quibus lacte & melle manare consuevit, quod nunquam literaliter corrigit, sed tropicos omnem abundantiam plenitudinem fertilissimamque regionis vbertatem demonstrat. Præterea otium sabbati in venerationem Dominicæ diei est translatum, ne Iudaizare videamur; præcipua tamen causa est Domini resurrectionis, siquidem vna vel prima Sabbati quam Dominicam diem nuncupamus Christus à mortuis resurrexit. Item propter gentilis erroris abolitionem, qua eundem diem solum sacris dedicabant, secundum Leonem (serm. 22. Quin & tantis diuinarum

Genes. 2.

Genes. 1.

Trist. 17. in
Ioannem.

Iudæi terrenis
immersi.

Deut. 6 & 11:

Lactis & melle
manare quid?

Prærogativa
diei Dominice
Epist. 81. ad
Dionysium Ale-
xandrinum Epi-
scopum, ca. 1.
Serm. 251. de
tempore.
Cap. 8.

Homil. 7. super
Exodum.

Manna die Do-
minica primus
descendit.

Antiquitas
diei Dominice

Epist. 119. ad
Ianuarium c. 13
Lib. 32. contra
Faustum Ma-
nium cap. 11.
Serm. 251. de
tempore.

Ser. 1. & 5.
Cap. 29.

Epist. 3. quæ
est ad Magnæ-
sianos.

Apocalyp. 1.

1. Corin. vlt.

dispensationum mysterijs dies Dominica est consecrata, ut
quicquid insigne à Domino constitutum est in terris, huius
diei dignitate sit gestum, eodem Leone teste, August. & concil.
Constantinopol. 6. In ea etenim mundus sumptis exor-
dium, lucem condidit, ac manna in deserto ministravit. In
eadem Dominica die nasci dignatus est, stella Magis refulsit,
ac quinque panibus & duobus piscibus, quinque milia homi-
num saturavit, item in ea baptismum à Ioanne in Iordane
suscepit, ac victoriosa morte gloriosus in eadem resurrexit,
quin & Spiritum sanctum in ea super discipulos diffudit. Et
Origenes: Quæro qua die cæperit manna cælitus dari, & volo
comparare Dominicam nostram cum sabbato Iudæorum, ex
diuinis namque scripturis apparet, quod in die Dominica,
primo in terris data est manna, si enim, ut scriptura ait, sex
diebus continuis collectum est, septimo autem die, quæ est
Sabbati cælarum est, haud dubium initium eius à prima die
quæ est dies Dominica, fuit. Quod si ex diuinis scripturis hoc
constat, quod Die Dominica Deus pluit manna de cælo, & in
Sabbato non pluit, intelligant Iudæi, iam tunc prælatam esse
nostram Dominicam ipsorum Sabbato. Iustissimè proinde
magis à Christi fidelibus colitur solennijs, quæ tantis legitur
decorata prærogatiuis. Nec tanquam nouitiam aut recens
est aspernanda vmbra abolitio, & sacræ veritatis, quæ in die
Dominico panditur, institutio, cum non humana præsum-
ptione credatur inuicta, sed Dominico iussu salubriter in-
troducenda, ac Apostolico ritu obseruata secundum sanctum Au-
gust. Apostoli, inquit, ac Apostolici viri Dominicam diem re-
ligiosa solennitate celebrandam sanxerunt, sic Ambros. nec-
non Concil. Laodicensium: Non oportet, inquit, Christianos
Iudaizare, & in Sabbato vacare, sed operari eos in eodem die,
Dominicam preponendo eidem diei, si hoc eis placet, vacent
tanquam Christiani, quod si inuenti fuerint Iudaizare, Ana-
thema sint. Item sanctissimus martyr Ignatius, Ioannis Apo-
stoli & Evangelistæ dulcissimus discipulus: Pro sabbatiza-
tione, inquit, diè festum celebrat omnis Christianus Domi-
nicam resurrectionem, regalem, eminentissimam omnium die-
rum, & præceptor eius (discipulus, inquam, ille quæ diligebat
Iesus) sic habet: Raptus fui in spiritu in Dominico die. Vnde
perspicuum cuius esse potest, Dominicum diem non esse no-
uum, cuius vsum deprehendimus vetustissimum, quoniam &
Paulus Apost. Dominicam nostram pro festiuitate nostra com-
memorat etiam obseruatam, per omnes Ecclesias, inquiens:
Nam de collectis quæ sunt in sanctos, sicut ordinavi Galatiæ,
ita & vos facite per vnam Sabbati. Quem passum ira interpretatur
B. Ambros. vna Sabbati Dominica dies est, sicut Euan-
gelia

gelia dicunt Dominum vna Sabbati resurrexisse. Item D.
Hieron. eo loco, vna Sabbati dies Dominica est. Hic igitur
dies Dominicus festinus tempestate Pauli Apostoli habebatur
præ alijs, quo populus fidelium ad ecclesiam dimissis, ope-
ribus conuolaret.

De festiuitatibus Iudæorum. CAP. IIII.

IVDÆI præter Sabbati magnū illum diem varia habue-
runt festorum solennia, secundum beatum Moysen, Quo-
rum primū atque præcipuum erat Paschale, quod religioso
cultu honorabant; memores liberationis de Aegyptiaca ser-
uitute, quæ ex hoc mundo ad patriam cælestem adumbrabat
peregrinationem, teste D. Irenæo, & sicuti Hebræi mare ru-
brum transeuntes euaserunt hostilia Aegyptiorum castra, ita
nos baptismō aquæ liberamur à sarcina peccati, & tyrannide
diaboli, secundum Aug. Secundo habebat festiuitatem Pen-
thecostes, quam colebant ob legem sibi in monte Sinai tra-
ditam in tabulis lapideis, quæ significabant duritiam Iudæi-
gentis, quam Dominus tempore gratiæ ac euāgelij in molli-
tiam commutaturus esset cordium carnalium: Nec minori
solēnitae decimo Septembris festum propitiationis seruare
consueuerūt, quia intercessore Moysē intellexerunt irā ad-
oratione vituli diuinitus comminatum, esse remissam. Sceno-
phægia etiam habebant, solēnitatem aliā tabernaculorū ap-
pellatam, quod in dumosis ac frondosis tentorijs in perpetua
peregrinationis Aegyptiæ deserti memoriam celebrabant.
Deinde festum Tubarum & clangoris, quod tubicini & pec-
corū cornibus ludentes, diem honorabant, in memoria Isaac
substituto pecore à mortis faucibus eruti. Quod præsignabat
teste beato Augustino; Grande mysterium: Sicut enim aries
inter vepres, Genes. 22. cornibus hærens, pro Isaaco morti
subijciebatur; ita deitas illæsa & impassibilis, licet humanitas
diris adstricta fuerit cruciatibus, permanisse creditur. Præter
hæc iam dictas solennitates, celebrabant & alias, quarum
mentionem reperimus, Hester 16. Iudith. 8. Esai. 1. cæterisq;
similibus locis, quibus adducendis cum vitandæ prolixitatis
causa, tum quia sunt nobis impertinentia, super sedemus.

De vigilijs antiquis festis præmissis.

CAPIT V.

ANTIQUA admodum & familiaris sanctis fuit om-
nibus vigiliarū obseruatio: Nam Esaias exclamat ad
Dominum, de nocte vigilar ad te spiritus meus, &c. Esai. 26.
Et regius Psaltes, Media nocte surgebam ad confitendū tibi, Psal. 118.
super

Exod. 25.
Leuit. 23.
Exo. 12. & 13
Exodus de Aeg-
gypto, quid
adumbrat?
Festus Paschale
Lib. 4. aduer-
sus hæres. c. 50
Lib. 22. cap.
29. contra Fau-
stum Manich.
Exod. 31.
Tabula lapi-
deæ quid?
Festum Pen-
thecostes
Festum propi-
tiationis.
Exod. 24. &
Leuit. 23.
Festum Sceno-
phægia.
Festum tubarū
Lib. 16. de ci-
uit. Dei c. 32.
Lib. 12. contra
Faust Manie,
c. 25. et ser. 2.
Dominica 1.
post Penthec.
Aries pro Isaac
immolatus quid
significat?

Y 2 super

Exod. 12.

super iudicia iustitiæ tuæ; hoc quippe tempore vastator Angelus transiens, primogenita Aegyptiorum percussit, unde nos vigilare oportet, ne discrimina Aegyptiorum, peccatorum sopore correpti, incidamus. Ijſſem etiam horis venturum se esse, in euāgelio Saluator pollicetur remuneratorem, quo expergefactos & excubiarum obseruantes collaudat, in-
quiens: Beati serui illi quos cum venerit dominus, vigilantes inuenerit, & si vespertina hora venerit, vel intempeſta nocte, in concubijs existentes, vel crepusculo matutino venerit, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi; Itaque & vos estote parati, quia nescitis qua hora filius hominis venturus sit. Nec verbis duntaxat hæc edocuit vigilias, sed etiam crebris exemplis nos instruere voluit, teste euāgelio, quia erat pernoctans in oratione. Paulo quoque Apolloto & Sila, in custodia publica circa medium noctis orantibus, concussis carceris fundamentis ianua apertæ sunt, & vincula soluta.

Math. 12.

Luc. 12.

Luc. 6.

Act. 16.

Quare consuluſſimum fuerit pulsus procul torporibus, inlar cicadarum nocturnarum, teste D. Hiero. epistola ad Eustochium, noctis quietem rumpere, ac Domino vnuersorum Deo, suauimodulamine pangere dulce melos. Est autem quoddam genus hæreticorum, teste Concil. Aquisgranen. post lisdorum, superfluas existimantium sacras vigilias & infuctuofas, qui Græco sermone Noctazontes, id est, somniculosi vocantur, qualis etiam fuit Vigilantius, qui execrabatur contra proprium vocabulum vigilias, teste Hieron. aduersus Vigilantium; Cùm tamen omnes sine discrimine spirituales & seculares, ea summa cordis alacritate seruare consueuerint: Nam peractis nocturnarum precum vigilijs, beatus Athanasius hostiles quærentium se quinque milium militum cunctos ad interficiendum incognitus cum alijs transeundo euasit, quemadmodum ipsemet fatetur, epistola ad Orthodoxos scripta, & Theodorerus. Has etiam summo pietatis affectu seruandas hortatur D. August. super Psal. 32. idem D. Ambr. & fusiſſimè Greg. Turonensis. Nec tamen singulis celebrandæ censentur noctibus, sed determinatis ab ecclesia præcipuorum festorum temporibus secundum concil. Oxoniense. Prima erat vigilia noctis sacræ natiuitatis Domini, quæ non immeritò etiamnum obseruatur: Illa namque nocte vbi ab astantibus hymnizantium Angelorum choris decantatum est, gloria in altissimis Deo, pastores in eadem regione vigilantes, properarunt ad prælepiam, crepundijs noui partus ad plaudentes. Et Durandus (qui creditur Author lib. Rationalis diuinorum) edocet tres missas à Thelesphoro Papa sexto post beatum Petrum institutas, vbi habetur in epistola eius decretali ad omnes catholicos, & allegatur de consecrat. Quo

Cap. 130.

Lib. 1. Offic.

cap. 22.

Hæretici excubias sacras

pernegantes.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

Epist. ad Riparium presbyterum.

significare complacuit Christum saluare patres trium temporum. Prima celebratur media nocte, propter densas illius sæculi tenebras & legis naturæ obscuritates: Parù enim cognitionis habebat, & hoc à perpauca, de Christi incarnatione. Secunda in Aurora, quâto aliquid splendoris illucescit, quia tempus legis plus claritatis accepit, quando Christus non solum humanandus, sed & immolandus holocaustis adumbravit. Tertia celebratur, vbi iam plena dies horizontè illustrat, quia gratia & veritas tempore noui Testamenti patefacta est, laudes tamen sequuntur primam noctis missam, quod æterna generatio diuinæ naturæ primo sacrificio præſignata, omnem antequerit, quæ Deum laudaret, creaturam. Secunda est vigilia Paschæ, quæ iam apud plerosque exoleuit; Eius namque officium immutatis verbis pridie diei seruari inoleuit: Ita tamen de ea loquitur concil. Antisiodorèſe. Non licet, inquit, in vigilia Paschæ ante horam secundam noctis vigiliam expedire, quia in illa nocte non licet post mediam noctem bibere, nec in Natali Domini, nec in reliquis solennitatibus. Ex quo canone colligere promptum est, qualem disciplinæ rigorem seruare soliti sint, non solum in Paschate, sed etiam in alijs solennitatibus vigilias præmittentibus, quæ sunt, vigilia Pentecostes, vigilia sancti Ioannis Baptiste, Apostolorum Petri & Pauli, sancti Laurentij, Assumptionis glorioſæ Mariæ virginis, sancti Bartholomæi, sancti Matthæi, Apostolorum Simonis & Iudæ, vigilia Omnium Sanctorum, sancti Andree, sancti Thomæ, sancti Iacobi, & vigilia sancti Matthiæ. Tantaque diligentia sedulitate has frequentare cogebantur clerici, vt etiam excommunicationis mucrone adigerentur, teste concil. Carthag. 4. vbi sic legitur, Clericus qui absque corpusculi sui inæqualitate vigilijs deest, stipendio priuatus excommunicetur. Hinc D. Ioannis Chryſostomus has antelucanas orationes, intempeſtæ noctis silentio suscipi auro verborum profuuo collaudat, prorsus, Chryſostomum se ostendens, & beatus Ambrosius in illa verba, securis ad radicem arboris posita est, væ mihi si non euangelizauero, væ mihi si non media nocte ad confitendum tibi surrexero. Imò D. Hier. tempeſtate vbi habetur epistola ad Eustochium, exemplo Samuelis, tripartita matutinarum precum diuisione excubias sacrarum vigiliarum obseruabant.

Tres missæ nocturnæ naturalis

Cap. 11.

Ca. 49. et al.

legatur dist.

91. c. Clericus.

Puna se vigi-

lijs sacris sub-

trahentium.

Homil. 26. in

Act. Apost.

Super 3. cap.

Luc. 6.

1. Reg. 3.

Ter singulis

surgebant no-

ctibus.

Loco vigiliatum ieiunia quare subrogata?

CAPVT VI.

TANTO fidelium concursu, tantoque pietatis affectu antiquitus seruatur offenduntur vigilie Christi ianorum, vt magis angelorum viderentur excubiæ, quam

Y 3

pccui-

signifi-

penitentium cœtus. Verum cōmunis omnium hostis, tanto profectui inuidēs, mille meandris fatēgit hominem tanto de fastigio religionis deturbare, & ad terrena carnaliaq; prosterne, nec fefellit ipsam opinio: quādo namq; arbores in hortu spiritalium deliciarum consitas cōcitere adgressus est, non solum fructus quassauit, sed & excussit, aridaq; corda ad mūdāna perduxit, & ad carnis illecebras pellexit, vt qui spiritu cheu, cœperant, iam carne consummarēt. Quo factum est, vt fragilitas humana cum tentationis infestatione inducta, tum naturæ corruptione deprauata, in animæ detrimētum descivit, quod maximum proficiendi compendium conferte debebat. Hinc pernoctationum vigiliarumq; abusus, qui processu temporum irrepere potuerunt, transmutati sunt in ieiuniorum parsimoniam, vt vel tali saltem viuendi methodo, Domino eiusq; sanctis placere valeamus, teste Concil. Elibert. Placuit prohiberi, inquit, ne scēminæ in cimiterio peruiulent, eo quōd sepē sub obtentu orationis scelera committantur. Cūm autem insolētia altiores ageret radices, pluresq; magis ventris quām mentis negotijs vacarent, prorsus à B. Ambros. (instigante piētissima Monica D. Augustini genitrice) vigiliæ leguntur exterminatæ: Scitote fratres mei, inquit August. quod antiquitus patres nostri fideles ieiunare cōsueuerint in vigilijs magnarū solennitatū, vsq; ad noctem quod laudādum erat & bonum: Sed hoc non solum, sed etiā vigilabant per noctem, & ad ecclesiam ludendo & chorizando conueniebant, quod detestabile erat & malum. Tales non solum Romani erant, non solum Papienses & Rauennates, sed etiam Mediolanenses. De qua turpi consuetudine dolebat Mediolani mater illa, quæ me carne & spiritu in Christo regenerauit & institutum est, ipsa instigante à patre nostro S. Ambrosio, vt vigiliæ cessarent, homicidia, fornicationeq; deponerentur, solum ieiunium mentis & corporis cum elemosyna, Mediolanensis ecclesiæ fidelibus relinquendo, Hæc ibi. Nudum ergo vigiliarū seruamus vocabulum, vt aliquod remaneat antiquitatis vestigiū, sed res corruptis nostris moribus euauit: Non enim iam in profectis vigilamus, sed etiā vix tum ieiunij corpus afficimus. Duplicia tamen ibidē constituit ieiunia, quorū prius dicitur deuotionis, quo alicui honorem impendimus, motusq; concupiscentię refrenamus, ac virtutū merita nobis accumulamus: Ieiunamus autē magis huic sancto, quā illi, quōd affectus noster vehemētorio animo huic inclinetur, vel etiam quia regionis vel patrię vicinitate magis patrocinetur, vel tertio quia pignoris huius sancti, non illius præsentia locupletati sumus; hoc modo, Romani sanctis Apostolis Petro & Paulo magnū detulere honorem, teste

Vigiliarū excubiæ interdiciuntur.
Cap. 35.

Serm. 25. ad frat. in eremo.

Periphrasis
Monicæ, cuius
instinctu vigilia cessare cœperunt?

Duplex ieiunium.
Ieiunia à deuotionis.
Ieiunamus magis huic quā illi sancto, triplici de causa.

teste Leone, in natali Apostolorum, & Bonifacius comes sanctum Stephanum prothomartyrem sibi delegit patronum, secundum August. Mediolanenses sanctum Gervasium & Prothasium singulari dulia venerati sunt, teste Ambr. & August. Theodosius Imperator secundum Niceph. Ioannem Baptistam magna cordis alacritate semper prosequutus est: Pari religione solent timorati homines ieiunio honorare diem Mercurij seu quartam feriam, cuius vestigium iam est apud religiosos plerosque relictum, dum carnibus abstinent quartis ferijs, quod iniro Iudæorum consilio decretum erat, Christum occidendum, & feriam sextam, quia tum carnem adfixit cruci, necnon feriam septimam siue Sabbatum, quod tum pro salute nostra mortuus quiescisset in sepulchro, secundum beatum Aug. & in decretis Iuonis. Aliud est ieiunium institutionis secundum Aug. serm. 25. qui est ad fratres in eremo, quod requisierunt profesta assumptionis gloriosæ virginis Mariæ, natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ, sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, Simonis & Iudæ, Marthæ & Andree, ac Iacobi maioris. Et quanquam reliquorum festiuitates Apostolorum non habuerint tempestate D. Aug. vigilijs, vt liquidō ex prælibato cōstat sermone; hodie tamen omnium Apostolorum vigiliæ sunt diligentius obseruandæ, quemadmodum Innocentius tertius docet de obseruatione ieiuniorum, vbi sic habet: vigiliæ sunt in obseruatione ieiunij obseruandæ, præter vigilijs sanctorum Apostolorum Philippi & Iacobi, & beati Ioannis Euangelistæ, quoniam illorum solennitas infra solennitatem Paschalem; istiis autem infra natalem Domini, quibus ieiunium non est præscriptum, occurrir, teste Ambros. & August. ad Casulanum. Intellige hic ieiunium necessitatis non esse præscriptum: Nam quod legitur, De diebus Rogationum sancti Marci quoque & vigilia Pentecostes ieiunandis, accipi incumbit de laudabili consuetudine pietatisque amore: Ab illo siquidem præcorum patrum rigore, cuius mentionem articulo de supplicationibus & processionibus præmissimus, proch dolor, multum de fleximus, Religiosorum tamē est ieiunia ordinis Paschalibus obseruare temporibus, vt docetur, ex lib. 1. Offi. Iudori profectus quod præterea Innocētius prælibata decretali. ieiunij quoque apud nos in aduētū Domini agit, videlicet illis qui verbij incarnati amore, spontanea pietate carnē afficere concupiscunt: Vigilia etiā beati Matthei Apostoli ieiunio est obnoxia, ibidem cap. Ex parte: De Bartholomæi vigilia, est conseruanda patriæ secundum decretalem obseruanda, & proinde omnium Apostolorum vigiliæ nostratibus sub obedientia ecclesiæ Mechliniēnsis iam primum Metropolitanæ degeneribus, necessa-

Ser. 1. & ser. 5. de Epipha. Patronis quales qui sibi celegent. Epist. 189. Serm. 92. Lib. 9. Confess. cap. 7. Lib. 12. c. 39

Epist. 86. ad Casulanum. Part. 4. ca. 32. Ieiunij institutionis. Profesta quæ ieiunda.

Cap. Consiliū.

Ser. 61. et alle gauur dist. 76. c. Scire debet. Epist. 86. Dist. 76. cap. Non autem, de consec. dist. 3. ca. Rogationes. Dist. 76. cap. Post Pascha, cap. 40. Omnium Apostolorum vigilia sunt nobis seruanda de prætris tribus diebus.

necessariò sunt ieiunandæ, demptis vigilijs Ioannis Euange-
listæ, Apostolorum Philippi & Iacobi, & sancti Bernabæ. Si
autem festiuitates feria 1. inciderint, & vigilijs habuerint,
sabbato præcedenti, eas quisque seruadas meminerit, quem-
admodum eo loci docetur. Et resumitur in prima synodo
Mechliniensis in nostro conuentu ante 3. annos celebrata. Vi-
giliæ singulis annis per totam prouinciam Mechlinien. ab
vniuersis atatem habentibus, nec legitimè excusatis sub pe-
riculo peccati mortalis, ieiunandæ, præter quadragesimam
& 4. anni tempora quæ sunt vigilia Penthecostes, natiuitatis
sancti Iohannis Baptistæ, beatorum Petri & Pauli Apostolo-
rum, sancti Laurentij, Assumptiois Mariæ, sancti Matthæi,
sanctorum Simonis & Iudæ, Omnium sanctorum, sancti
Andrææ, & natiuitatis Domini. Insuper cap. 2. sic habetur: In
festo sancti Marci quo supplicationes pro laudabili ecclesiæ
more sunt. Et in diebus rogationum, abstineatur per totam
diem à carnibus, & ieiunetur ad minus vsque ad prandium.
Et si diebus Dominicis aut lunæ (vt prædicatur) euenerint,
sabbatis præcedentibus ieiunentur: Non enim ait, Christianus
est confendus, qui diem Dominicum studiosè ieiunare
præsumpserit, secundum concil. Carthag. 4. Item illi qui nec
voto Deo sunt consecrati, nec regulari approbatæ religionis
obseruantia adstricti, teste Honorio, vti reperire licet eodem
titulo cap. explicari. Sexta feria, si festum Natiuitatis Domi-
nicæ venire contigerit, carnibus propter diem excellentiam,
secundum consuetudinem ecclesiæ generalis vesci possunt;
non tamen sunt reprehendendi qui pietatis ergò abstinere
voluerint.

De festiuitatibus Christianorum.

CAPVT VII.

CH RISTI fideles præter diem suum Dominicum,
complures habent magnæ celebritatis festiuitates, qui-
bus propensiore cura, Deo magis quàm operosis die-
bus duplici discrimine distin-
guendæ: Nonnullæ enim sunt appellandæ festiuitates domi-
ni Sabaoth: Aliæ sanctorum cum Christo in caelis regnan-
tium. Quod attinet ad priores iustiori titulo, speciosiorique
ratione, nostræ redemptionis mysteria annua celebrare re-
colimus, ne decursu temporum, ingrata subrepat tantorum
beneficiorum obliuio, teste August. & Bernardo, pulchrè ra-
tionem festorum dilucidante. Hinc habemus victoriosam,
ac prorsus triumphalem resurrectionis gloriosæ Saluatoris
nostri Iesu Christi semper benedicti solennitatem, quæ om-
nigenis diuini cultus honoribus est omnibus prosequenda,
cui suc-

*Tit. de ieiunijs
cap. 1.*

*Die Dominica
nunquã ieiunandum.
Cap. 64.
Die natiuitatis
seria sexta
occurrere, qui-
bus licet vesci
carnibus.*

*Duplicis di-
gnitatis sunt
festa.*

*Lib. 10. de ci-
uit. Dei ca. 4.
Serm. de Epi-
phania.*

cui succedit magnifica omniq; præconio extollenda Alcen-
sio Dominica, omnium certaminum Seruatoris nostri con-
summatia, quique expletis iniuncti muneris sacramentis,
gloriosus blatus est syderibus, Pentheosten autem magnis
laudum præconijs agnoscimus obseruandam, necnon lara-
bundo cordis iubilo celebrandam, his non est adimendum
festum corporis Christi, omni suauitate replem, & concil.
Trident. nec has duntaxat festiuitates sacris solennijs didic-
imus antiquitus celebratas; verum etiam eas, quæ recententur
de ferijs, & in decreto Iuonis, vbi dulcissimum & omni sua-
uitate repletum pueruli Iesu Nariuitatis festum summis lau-
dibus præcipitur colendum, cui subnectitur (vt etiam sancto-
rum memoriam habeamus) sanctissimi illius athletæ Strep-
hani prorharmartyris læta festiuitas. Hinc succedit Apostoli Io-
annis à domino prædilecti grata solennitas, quos æquis pati-
bus quodammodo sequitur expeditissima sanctorum Inno-
centium caterua, tum legalis circuncisionis paruuli Iesu ob-
seruatio occurrit celebranda; A qua non procul est dirime
stupenda & omni admiratione digna Theophania, tum re-
surrectio & reliquæ quas enumerauimus. Quarum debitam
obseruationem licet Apostolico ministerio non habeamus li-
teris exaratum, aut sacris scripturis expressam, tamen nostri
temporis hæretici quasi pedibus eunt in nostram sententiã,
nec ali qua ratione (quibus saltem aliquid ingenitæ lucis ad-
fulget) ecclesiasticam institutionem, hac in parte voluit læ-
bescitatem: Manichæi tamen eò vesania proruperunt, vt sa-
cratissimam paschatis celebritatem haberent ostentui, non fe-
rentes Christum gloriosum, sed Manichæum impijssimum
adorantes, teste D. August. sicut Donatistæ refugiebant gau-
diosissimam Epiphaniarum solennitatè, quod odio haberent
vnitatem, eodem teste: Fuerunt olim, sunt etiamnum hodie,
qui volunt quiescere omnes festos Dei à terra, quales fuerunt
Wiclephistæ, parum ante nos, & iam Brentiani, Svvencckfel-
diani, Anabaptistæ, homines quasi communi sensu destituti,
tamen simulata sanctitate præclari, qui omnes dies concupi-
scent æquales, nosq; dies, menses, annos & tempora obser-
uare obgannunt. Nec ab istorum pharetra prosilij primitus
ista sagitta, sed ab alijs fuit ante mille ducentos annos emissa,
teste Epiphanio. Et Hieron. in dictum Pauli locum. Sars est,
vt iam tum patres præfati eorum iacula retorserunt, in arenam
cum ipsis descenderint: Neque enim existimadum est igno-
rasse Matrem ecclesiã, vel nunc etiam ignorare, quod omnes
dies æquales sint, quodq; non die pasceues crucifigatur,
neque die dominico resurrexit Dominus Christus, quodq; ne
nullus dies, atque adeo nulla sit hora, qua non rectè passiois
illius

*10. 5. 7. & 10
In Clem. de
venerat. Iacobi
& reli-
quiarum, cap.
Si Dominum.
Ses. 1. ca. 5.
Cap. Conque-
sta, et de cõ-
ser. 1. lib. 3. cap.
presumendũ.
Part. 4. cap. 4.*

*Qui hæretici
quæ contemnat
sunt.
Contra epist.
quam vocant
Fundam. c. 8.
Ser. 4. de Epi-
phania.
Plalm. 73.*

*Obseruare dies
& annos.
Ad Galat. 4.
Tom. 1. lib. 3.
hæres. 75.*

*Ratio festorum
institutorum.*

illius & resurrectionis ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus ecclesie mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune: Nam illius nequas est quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Penthecosten agere, Tabernacula figere; Nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatū Deo offerre, oblatumque manducare, omniaque Christi beneficia repræsentare, proficuum est. Quoniam verò sæculi curis, nimio plus perique omnes immeriti sumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Dei que beneficijs recolendis, periode ut oporteret, vacamus; quid faceret amans nostræ salutis Mater ecclesia? permitteretne tantorum Christi beneficiorum inrerire memoriam? quæ quamuis in ecclesia è suggestu prædicentur, tamen verbi Dei semen à spinis non raro suffocatur. Cum itaque cerneret adduci non posse filios suos, ut quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidieque Christi corporis & sanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur; fecit illa Dei & omnium sanctorum consensu adprobante, fecit, inquam, sancti spiritus docta magisterio, ut certos institueret dies, quæ præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo, curis alijs vacui, diligentius fungerentur, non aliud spectans hæc dierum præscriptione, quam ut admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est. Quò autem manifestius fiat omnibus, quod ecclesia nullum nouerit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio Missæ colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cælum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia, per totum terrarum orbem celebrantur, idque in ijs tantum, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur; Cuius generis sunt Introitus, Collectæ, Epistola, Euangelium, Offerrotium, Communio, significationes tamen manent eadem: Quæ verò Liturgiæ pars est potissima, vbi que tota consistit, Canon idem perpetuò legitur, in quo ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul fit commemoratio, teste beato Cypriano. Ex quibus cuius facile esse perspicuum potest, quod quotidie Christi Natalem, singulis diebus parasceuen, quotidie Pascha celebret ecclesia; Sed quoniam non ita hæc ab omnibus præsertim rudioribus attenduntur, ad eorum captum, Mater nostra ecclesia se demittere dignata est, certis saltem diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret, ne ignorantiam præterdere possent. Nec præmissa duntaxat

*Lib. 2. epist. 3
quæ est ad
Casilii fratrem.*

duntaxat festa Christi fideles colunt Domini Sabaoth, appellata, quin etiam sanctorum memoriam annuis festiuitatibus frequentant, ut in præfatis canonibus cautum est. Præter enim festa in Nataliis diebus occurrentia, gloriose virginis omnia festa suaui modulo celebranda retinet. Præclaras quoque Apostolorum festiuitates, & Ioannis præcursoris Domini, necnon cælestis illius paranymphæ Michaelis Archangeli celebritatem gaudiosam tenere debemus, cum beati Leuitæ Laurentij solennitate, qui inter crepitantes ignium globos perstitit feriente & vrente robustior, cui oppidò quam lubetes annectimus totius pœnitentiæ præfulgidi speculi Mariæ Magdalenzæ solennitatem, atque dedicationis ecclesie iucundam læritiam sancti, Nicolai, ac Martini Episcoporum festiua gaudia, cum virginis Catharinæ festiuitate, omniumque sanctorum numerosissima caterua. Atque hæc quidè talia non ignoratur festa, ut fermè vbi que locorum in orbe Christiano sint celebra. Atqui alia interdum occurrunt, quæ non ita generalia sunt, sed particularia, nimirum festa patriæ nuncupata, ut haberetur de consecrat. quæ ob singularia beneficia eorum intercessione à Deo impentia, vel reliquiarum adseruationem in aliquibus diocæsibus vel ciuitatibus ab Episcopis instituta solennizantur. Sic sancti Dionysij Arcopagitæ festiuitas celebrat diocæsibus Luteriana, quam ignorat Leodien. hæc iterum conseruat festum sancti Lamberti, quod negligit Londinensis ecclesia, & Eboracensis diocæsibus. Pari modo ecclesia Anruerpientis solenniter festum sanctæ Barbaræ, quam tali ritu non colunt illis vicini Mechlinien. Et hi suum sanctum Rumoldum tanquam ecclesie patronum suscipiunt, quæ simili celebritate venerari refugiunt Bruxellenses; sed sanctam Gudulam virginem dignis honoribus, ut Louanienfes sanctam Gertrudem peculiari religionis affectu prosequuntur.

Duplicia sanctorum festa.

*Festa Patriæ.
Dist. 3. cap.
Prouinciarum.*

De causa festorum in Ecclesia institutorum.

CAPVT VIII.

NON friuola ratione commoti, sed Spiritus sancti gratia edocti Apostoli & Apostolici viri, ob pregnantissimas causas, quarum vna præcedente capite præcessit, has instituire solennitates, alia est, ut introductæ erraticę religiones eliminarentur, teste Clement. Vnde Theodoretus, Dominus Deus noster, inquit, in templa pro dijs vestris induxit mortuos suos, vestros autem castos gloria, vanosque reddidit, & suis martyribus honorem illum dedit, pro Iouis Liberique solennitatibus, Petro, Paulo, Thomæ, alijsque sanctis martyribus solennitates peraguntur, proque illa veteri pompa,

*Prima ratio.
Secunda.
Lib. 4. Recognit. ad Iacobum fratrem Dom.
Lib. 8. de Graciarum affectionum curacione in calce libri.*

pompa, pro turpi obscenitate ac impudentia sunt modestæ, castæ, ac temperantiæ plenæ festiuitates. Non illæ quidem mero delibutæ, non commestrationibus leues, sed diuinis cantibus personantes, sacrilque sermonibus audiendis intentæ, hæc ibi. Obseruamus deinde sanctorum memorias anniuersaria commemoratione, vt laudemus Deum in sanctis suis, & dominum in omnibus operibus suis, ad quæ obtutus mentis præsertim referimus, cum sanctos honoramus. Non enim Petro aut Paulo sacrificium offerimus, secundum bearrimum Augustinum, sed Deo memoria sanctorum victimam placabilem immolamus, quod vel præcursoris Ioannis festiuitas reddit dilucidum: Summæ namque dementia fuisse, & intolerabilis superstitionis (ne amplius dicam) annua deuotione celebrare festum paruuli in peccatis concepti, & ingenua consuetudine in faniliter vbera matris lambentis. Verum enimvero, quibus gratia huic paruulo concessa, quibus privilegiata sanctificatio huic pusioni prærogata innotesceat, haud indignum iudicabit, tam singularem venerari gratiæ communionem. Pari ratione quando lupus ille rapax, Paulum dico, qui mane rapiens prædam, ad vesperam diuisit escas, hoc est, erat prius spirans minarum & cædis, postea diuino oraculo prostratus factus est præco euangelicæ veritatis, & quia huius conuersio fuit miraculosa, vt pote supra communem iustificationis modum, qui est de imperfecto ad perfectum, vt tractatum reliquimus articulo de iustificatione ex August. de natura & gratia. Aequum est vt colamus in terris, quem tantis gratiarum charismatibus præuentum non ignoramus in cælis. Huic adprimè congruit diui Ambrosij sententia, Domino defertur cum seruus honoratur, interdum domini gloria serui honorantur. Porissimum tamen colitur, quod incolatus sanctorum gloria sit cõmutatus. Vnde festa eorum dicuntur Natalitia, quod mundo mortui Christoque nati, regno eius tanquam nouo mundo inserantur. Dicuntur inquam, exitus sanctorum ex hoc mundo natalitia, teste August. & de disciplina Christiana, quod huius erumnuosa vitæ discrimina atq; huius procellosi pelagi vndas emerit, nauem corporis felici in statione beatitudinis composuerunt. Præterea festiuis gaudijs sanctorum festiuitates celebramus, quatenus meritum ipsorum efficiamur participes. Cui licet reclamer Calvinus, alijq; hæretici à nobis dissentiant, tamen indubitata fide hoc nobis credendum relinquitur, ex cap. 52. primi dierum sumus obseruantes, propter exemplum: quasi enim speculum præfulgidum obtutibus mentis nostræ proponuntur, quatenus viam, qua iter salutis carpendum est,

agno-

agnoscamus, teste Chrysof. Ambros. & August. Honorare namque & non imitari, est mendaciter blandiri & adulari. Imitari ergo non pigeat, quod celebrare delectat. Nec ab heri & nudifertius, hic religionis cultus est in Ecclesiam inuentus, sed tempestate præcorum patrum religiosissimè obseruatus, quod vel eorum concionibus didacticis & orationibus pareneticis cuique potest esse conestratissimum. Inter quos sic vnus loquutus est nomine Cyprianus, ad presbyteros & diaconos. Dies quibus martyres excedunt annotare, vt eam memorari meos inter memorias martyrum celebrare possimus. Et August. cohortatur suos Hyponenses, vt diebus Dominicis & Natalitijs sanctorum diuino debeant studere carere. Cuius minus obseruantes, suos redarguit Mediolanenses, quos tarditatis insimulabat Ambros. Nec hic fingere gradum decreuimus, quasi primitus ab istis præfatis instituta sint festa patribus, cum apud August. ab Apostolis & Apostolicis vix pleraque instituta legamus. Cuius sententia an veritatem habeat, haud difficulter patefecit, si diligentem veterum seruatorum habuerit: Nam tempestate D. Arhanasij assumptionis gloriosæ virginis Mariæ festiuitas magnis solennijs est celebrata, quæ & concione insigni honorauit idem sanctus Episcopus, sicut postea D. Hiero. & Aug. D. Hieron. etiam epistola ad Eustochium, meminit diei natalis D. Petri Apostoli dedicati. Festum etiam sancti Policarpi, ecclesiam antiquius celebrasse commemorat Eusebius Cæsariensis. Et D. Ioannes Chrysof. Babilæ solennitatem festiuis gaudijs insinuat obseruatam: Quin & Inuentij & Maximi martyrum festa annalia obseruauit Antiochena Ecclesia, secundum hist. Tripart. Quorū solennitate sermone declamatorio ad populum honorauit Ioannes Chrysof. qui habetur quinto tomo operum suorum. Et Concil. Laodicenū: Non oportet in quadagesima martyrum natalitia celebrari, imò eorum commemorationes omittuntur, maximè à Dominica passionis, vt toti acerbæ passioni vacemus. Ex quibus luce meridiana clarius patefecit sanctorum solennitates magno popolorum applausu simul & confluxu, antiquitus esse celebratas. Quarum aliquæ vendicabant sibi etiam octauas celebri cultu dignas, secundum beatum Augustinum lib. de diuinatione dæmonum.

Sacris festiuitatibus quid agendum?

CAPVT IX.

VENERABILIBVS canonibus cautus est, de consecrat. Et in vna parte 4. vt diuini verbi declamatores denuntient simplici populo sermone peracto, quæ solennus

Homil. 11. super Genes. per Genes. Sermon. 77. Sermon. 13. de sanctis. Sermon. 251. de tempore. Et lib. 20. contra Faustum Manich. c. 21. Lib. 3. epistol. 6 Sermon. 251. de tempore & tract. 84. in Ioan. Sermon. 4 & 5. Et ser. de Epiphania Domini. Antiquitas festiuitatum. Sermon. 251. de tempore.

Lib. 4. eccles. hist. cap. 16.

Lib. 6. ca. 34.

Cap. 51. Festa quo anni tempore posthabenda & tractanda.

Octauas festorum.

Ca. 1. et epistol. 119. ad Ianuarii ca. 18.

Dist. 9. cap. Pronuntiandi. Cap. 14. et 15

Exod. 10.

Sanctificare
tripliciter ac-
cipitur.

1. Corinth. 6.

Iob 3.

Hierem. 20.

Maledicere
diei, quid?
Genes. 1.Lib. de bono
mortis cap. 2.
Epist. 80. ad
Hesichium.
Qua diebus
feriatis cogi-
tanda.Lib. de spiritu
& lit. cap. 11.
& 27. Et lib.
de ciuit. Dei c.
6. 2. 2. q.122. art. 4. }
Audiendū sa-
crum.Serm. 25. de
tempore.Cap. 47. quod
citatur, de cōf.
dist. 1. ca. Om-
ne. fideles. }
cap. Missas.Cap. 28. & 3
cap. 28.

lennes in hebdomada occurrant festiuitates, ne ignorantia contra præceptum impingant, quo dicitur. Memento, hoc est, serua alta mente repostum, vt diem Sabbati sanctifices. Qua ratione sanctificabimus festum aut Sabbatum? Trifarum sanctificare vsurparur: Primò sanctificatur Deus & sanctum nomen eius, quando eum laudamus; & dignis laudibus extollimus. Secundò sanctificatio sumitur pro iustificatione, qua liberati à peccatis vocamur; Non in immunditiam, sed in sanctificationem, abluti estis, sanctificati estis. Tertiò aliquid sanctificamus, quando Dei seruitio eiusque cultui applicamus; Hoc modo vestes & vasa ecclesiastica sanctificantur, Hoc est, consecratione dedicantur, & vsui diuino mancipantur, sic sanctificamus dies festos, quando pietatis operibus, sanctisque exercitijs illos transigimus. Simili phrasi in contrario sensu maledixit dies & tempora sanctus Iob, iniquiens: Peccat dies in qua natus sum. Et Hierem. maledicta dies in qua natus sum. Sancti prophetæ non maledicebant, nec damnabant dies, quos à Deo valde bonos creatos cognouerunt; sed mala quæ occasione corruptæ natiuitatis contraxerunt, condemnabant; quod, inquam, processu dierum & temporum malitia sumeret incrementa, altioresque ageret radices, teste beato Ambrosio & Augustino. Duplici autè cultu Deum nobis promereri studemus, aut interiori, aut exteriori: Interiori, scilicet, vt sedula mentis cogitatione ad memoriam reuocemus malorum commissiones, bonorumque omissiones, de quibus intimis cordis medullis, veniam festiuis diebus implorare debemus, vt quod tota septimana neglectum est, feruenti emendationis desiderio resarciamus, melioraque proponamus. Reuocanda est nihilominus, & obrutibus mentis proponenda illa singularis creationis & redemptionis prerogatiua, qua Deus vnigenitusque eius filius maxime virtute à tyrannide diaboli nos liberauit, secundum Augustinum. Potissimum tamen viderur respicere istud præceptum, cultum exterioriorem, teste D. Tho. quo obligamur omnibus diebus Dominicis & festiuis cum primis, integrum audire sacrum, quemadmodum docet D. Aug. & Concil. Agathens. vbi sic legitur: Missas die Dominica secularibus totas audire speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis egredi populus non præsumat, quod si fecerit, publicè ab episcopo confundatur. Quod hic insinuat de integra missa, non est sensus, quod ille qui post introitum lectum, præter opinionem fortè accesserit, præceptum præuaricetur, sed qui notabilem rei diuinæ partem audire non curauerit, vel tarditate consuetudinem malam induxerit. Istud confirmatur concil. Aurelianen. 1. vbi prohibetur ne quis ante finem sacrificij exire præsumat:

præsumat: Cum ad celebrandas Missas conuenitur, inquit, in Dei nomine, populus non ante discedat quam Missæ solennitas compleatur, & vbi episcopus non fuerit, prius accipiat benedictionem sacerdotis. Eheu probè desides hodie gloriatur suo se sanctos munere, si diebus festiuis, rei diuine semel interfuerint, quasi residuo diei tempore insolere, nugari, & epotandis calicibus vacare queant, cum non dicatur, Memento vt horam aut duas horas sabbati aut festi sanctifices, sed vt diem sabbati sanctifices, nec vult nos in sabbato orio torpere, aut ab opere solùm quiescere seruii, dicendo; Memento vt die sabbati quiescas à consuetis laboribus, sed memento vt diem sabbati sanctifices. Quibus propensiori animo inspectis, non videtur sufficere debere Christiano fidei, vt audio mane sacro, tota die inanibus aut vanis rebus dissoluatur, quin potius eodem præcepto adstrictus, obligatur audire voluntatem Dei in concione prædicatoris, cui se conformare debet, teste Theodoro. Quemadmodum Iudæos factitasse legimus Act. 13. & id genus alijs locis; quod etiam docetur de cons. vbi adstricti audiendo in ecclesia Dei euangelio leguntur. Item D. Ambrosio arguit magnæ tarditatis, qua consuetudinem fecisse sero veniendi, diebus festiuis ad sermonem videbantur; Huic suffragatur Concil. Trident. vbi monet episcopus populum diligenter teneri diebus Dominicis & festiuis vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi id eodem modo fieri potest, ad audiendū verbum Dei. Deinde qui dignè festa celebrare intendit, de peccatis lætiferis quibus obnoxius est, cōtritionem aut lætem attritionem habeat, oportet, secundum sententiam ipsius Moysis, Sabbatum requiectionis est, adfligetur animas vestras, vt docet Bonauent. Vltimo debent se se feruentibus orationum precibus Dominum sibi de præteritis commissis reddere propitium, quemadmodum habet Concil. Aurelianen. 3. quod ab omnibus seruilibus (quibus domini habent seruos mancipatos) similibusque negotijs statuit abstinendum: nemo enim militans Deo, implicat se negotijs secularibus, nemo potest duobus dominis seruire. Et proinde diuinis est incumbendum, vt docet Aug. qui non solum ad missam preces fundere adhortatur, verum etiam vespertinis precibus, primæ, terciæ, sextæ, nonæ, potissimum in Quadragesima omnes interesse desiderat, quin & matutinale officium docet frequentandum, con. Constantin. 6. Cum his pietatis operibus, quæ alteram compositi partem, videlicet animam, concernunt, licitè permittitur quædam externa, quorum quædam sunt religiosa, sicut circumferebant arcam Domini in Sabbato & sacerdotes macabant oues & boves quibus Sabbatum videbantur violare, tamè sine crimine erant,

Concio au-
dienda.Li 8. de Gra-
tarum affectio-
nū curatiōe.Dist. 1. cap.
Omnes fideles.Serm. 77.
Ses. 2. 4. ca. 4.
de reforma-
tione.Leuit. 14.
Lib. 1. dist.
vlt. super sen-
tentias.

Cap. 27.

2. ad Tim. 2.

Serm. 55. de
tempore.Omnibus ho-
ris oportet ad-
esse diuinis.

Cap. 8.

Iosue 6.
Quæ opera
Sabbatis licitè

2. 2. q. 122.
Titol. 9. cap. 7
§. 5.

Lib. 4. contra
hæres. ca. 20.
3. Reg. 19.
1. Machab. 2.
Matth. 12.
Ioan. 7.

Lib. 4. contra
hæres. ca. 19.

Cap. Licet.

Cap. Vtinam.

Ca. Cōquestus

erant, vt docet D. Thom. necnon Thomas Caietanus super eundem locum, & Antoninus parte 2. Nullum quoque spiritualis actus exercitium est contra Sabbati obseruantiam. Lector enim aut doctor, siue hypodidascalus potest diebus festiuis docere, etiam non sacra & prophana, non tamen faber aut furor, secundum D. Antoninum, vbi supra. Tertio licitum est opus Sabbato, quando necessariò requiritur ad proprii corporis tuitionem, secundum sanctum Irenæum, sic Helias fugitans minarum Iesabelis, Sabbatum non est præuicatus, quemadmodum nec bellantes in die festo, nec Sabbato spiritus vellentis. Quarto licitum est opus corporale ad conseruationem corporis proximi. Hinc docet Christus: Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato? Chirurghi ergo & Medici, licitè operantur, vt ægris ferant opem. Quinto operari licet in Sabbato, ad euitandum damnum imminens proprii aut proximi, teste D. Irenæo. Nam Matth. 12. dicitur: Quis ex vobis habet ouem, si cadat in foueam in Sabbato, nonne continuo tenebit & leuabit eam? Sic imminente pluuia, messis tempore, ad vitandum impendens damnum, condere frumenta in horreis non erit illicitum; Ingruente quoque magna necessitate, licet in festis etiam manualia exercere opera, quemadmodum habetur de ferijs. Censetur autem necessitas quando labor operis absque rei periculo præueniri vel differri non valet; Hoc modo lationes non videntur peccato obnoxij, nec pisiores, si præparent communi vsui cibaria necessaria, vt sequenti die ea diuendant, quæ prius commodè nequibant præparare, aut præparata seruare. Simili modo à mortali videntur excusati, qui tempore vindemiarum, operam suam elocare in festis compelluntur, quia necessitas quæ legem ignorat, istos excusat, vt habetur dist. 76. Propter operis laborisq; modicitatem etiam non incurritur peccatum lethale, puta si labor tam sit exiguus, vt mentis tranquillitatem non perturbet. Quoniam si mentis quierudinem euacuet, spiritusq; libertatem adimat, proculdubio præceptum violat. Licet quoque præsertim minoribus festis, manus adiutrices porrigere, & propter Deum ac mutuam pietatis affectum arare, agrum pauperis seminare, religiosi ligna aduehere, vel alijs miserabilibus personis obsequium manuale præstare, vt habetur de ferijs: Laborare quoque pro publica vtilitate in festo interdum licet, vt pro ponte, via, vel ecclesia reparanda, ita tamen quod debeant fieri, non ad vltimam fatigationem, sed diuinis peractis, ad quãdam corporalem quasi recreationem, non affectione carnali, aut spe remunerationis, sed propter Deum præcipue, & amore religionis aut necessitatis pauperum assumendam.

Quando

Quando etiam aliquis iuridica lege detentus, est suspectus ne fugam capiat, feriato die potest iuridicè adstringi ad dandum fideiussores de stando iuri, teste Bartholo. Sexto licitè vacamus diebus festiuis cibis coquendis, etiã aliquando paulò lautius solita cõsuetudine, nec magnũ est piaculum, modò recognoscamus nos moderari dapibus nobis Deũ nõ promereri, potissimũ si faciamus quod habetur 2. Esdr. 8. & quod D. Leo hortatur, vt alios pauperes faciamus nostrę męse participes. Septimò licet piscari diebus solẽnibus, vt habetur ca. Licet, & con. Constãr. 6. Si necessitas fuerit nauigandi, siue iter faciendi, licẽtia datur, ita duntaxat, vt huius occasione Missa & orationes, si fieri possit non prætermittantur. Verũ quare tantam festorum numerositatem sustinemus, abundè sufficeret celebriora festiuis colere gaudijs, obijciat aliquis qui cupit toto septimana decursu prolium vtilitati & familiaritatis necessitati intendere. Profecto qui sexto die non est par prolium sustentandis, nec septimo erit, quia dicitur: Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam colligere, & fructus eius, Sabbatum autẽ erit dies requiescentis Domini. Septimo anno agrum non seres, & vineam nõ putabis, quæ sponte gignet, non metes, &c. Quibus ergo necessaria victus comparabimus? Respondet ilico sacra scriptura quod non Sabbata duntaxat, sed plura habuerit quoque festa populus Iudaicus, quibus integrum non erat laborare. Quod si dixeris, inquit, quid comedemus anno septimo, si non seruerimus, neque maturam frugem collegerimus? Dabo benedictionem meam vobis, anno sexto, & faciet fructus trium annorum, seretisq; anno octavo & comedetis veteres fruges vsq; ad annum nonum, donec noua nascentur edetis vetera. Et isti temerarij homines suo illicito labore, nõ proficiunt, nec prophanato seruili opere festo, opulentiore euadunt, quin potius pecunias in sacculo perturbant, reponentes summa inedia deficiunt, & extrema miseria contabescunt.

Bartholus super leg. Dies festos, C. de ferijs.

Scm. 3. de Quadrages. Cap. 8.

Leuit. 25.

Agg. 1.

Quibus diebus solemnibus abstinendum?

CAPVT X.

IVDAEI quidem suũ inutile Sabbatum strictissima obseruatione, mero ocio terunt, sed plerique Christianorum (quod magis desendum est quàm enarrandum) sacros obseruandosque dies diuinoque cultui dedicatos, peccatis & diabolo dedicasse videntur, non enim ocio solum in illis torpent, verũ magis Dominum exasperant, iramque vindicę sibi conciliant: Quando namque cæteris hebdomadę diebus honesto artificio victus necessaria sectantes abstinuerunt

Z à gra-

à crapula & ebrietate, à cubilibus & impudicijs, à contenti-
onibus & homicidijs, in his & similibus peragendis, factis
abuteretur diebus, vt in merito in nobis quadrat prophetica la-
mentatio: Viderunt eam hostes & deriserunt sabbata eius. Et
Esa. 1. Solennitates vestras (non meas) odiuit anima mea. Si
quidem similes esse conuincuntur illi, qui Sabbato ligna col-
ligens, Dominò præcipiente, lapidibus est obrutus: Hi nam-
que dies sacros prophanantes, quid aliud moliantur, quam
proprijs, quibus cremandi sunt incendijs, fomenta cõparant
Nihilominus D. Hierony. super 1. ca. Naum, in dictum Nu-
merorum passum vidisse, (vt etiam citatur 23. quæst. 5. cap.
Quid ergo, & de pœnitentia dist. 3. cap. Queratur.) non fue-
rit indignũ. Nec peccata hoc præcepto sunt nobis solum in-
terdicta, tanquam honori Dei, quem potissimum diebus festi-
uijs ei debemus, derogantia, sed etiam corporalia exercitia,
operaque seruilia. Omne opus seruile non facietis in eo: Ser-
uile autem opus est externa occupatio, ob quam domini ser-
uos habent deputatos, vel se huiusmodi seruituri micipatos,
vt sunt arare, terram fodere, fabrilem artem exercere, cre-
pidas conficere. cæteraque eius farinae alia. Secundo infringunt
istud sanctificationis Sabbati præceptum, qui placita se-
cularia frequentant, aut quæstiones strepitus iudicialis fe-
ciantur, teste beato August. Ante omnia, inquit, causas in fe-
stiuitatibus nolite dicere, neque audire, sed alio tempore, &
eum iustitia, ne munera accipiendo, subuertatis iusta iudicia,
quia quo iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis. Et de fe-
rijs, & apud Luonem sic habetur: Omnes dies Dominicos à
vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus ob-
seruari, & ab omni illicito opere abstinere, vt mercatus mini-
mè in eis fiat, neque placitum, neque aliquis ad mortem vel
ad pœnam iudicetur, nec sacramenta, id est, iurisiurandi fœ-
dera, nisi pro pace & alia necessitate præstentur. Quo canone
liquet etiam mercaturam diebus Dominicis & festis esse ve-
nitam, quemadmodum docetur 2. Esdræ 13. In diebus illis vi-
di in Iuda calcantes torcularia in Sabbato, portantès aceros,
& onerantes super asinos vinum & vuas, & ficus, & omne
onus, & inferentes in Hierusalem die sabbati, & conrestatus
sum eis, vt in die qua vendere liceret, venderent, & Tirij in-
ferentes pisces & omnia venalia, & vendebant in Sabbatis, &
obiurgauit optimates Iuda, & dixi eis, quæ est hæc res malã
quam vos facitis, & prophanatis Sabbatum? nunquid nõ hæc
fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne
malum hoc, & super ciuitatem? &c. Si quis tamen tẽpore sa-
cro, non illicita consuetudine, sed incidente necessitudinis ra-
tione, mercetur, rebus diuinis celebratis, à mortali est execu-
saudus

Thren. 1.

Numer. 15.
Malũ est pro-
phanare festa.Quæ illicita
diebus festis?
Exod. 20.
Leuit. 13. &
Deut. 5.
Seruile opus
quod?2. Violant fe-
stum.Serm. 215. de
tempore.Cap. Omnes
dies.

Part. 4. c. 16.

3. Infringunt
sanctificatio
sabbati.

sanctus, qui autem deprauata consuetudine, lucrandi que cu-
piditate se diuinis subtrahit, vt sacra auri fames fomine mer-
cationibus aut venditionibus obtineat, nequaquam pecca-
tum læthiferum euadit; huiusmodi sunt institores, qui in
circuitum diebus, ac dedicationibus, summo mane suas ve-
nales merces exponunt, diuina officia posthabentes, his con-
gruit quod reperitur lib. 2. ordinationum Imperialium ac sta-
tutorum regaliũ, nimirum vt ille qui tabernas frequentat,
lasisbus incumbit, vel choreis operam nauat, aut templam
tempore summi facti ac concionis obambulando prophanat,
trium Carolorum aureorum condemnatur, quorum tertia
pars pauperum necessitati succurreret, 2. officiatori siue præ-
tori, vltima accusatori esset pendenda. Quarto hoc præuari-
cantur præceptum, qui vestura mercium, aliarumque re-
rum, diebus festiuis præpediunt, nisi excuset, (quæ legem
non habet) necessitas, vt testatur D. Propheta Hierem. Cũsto-
dite animas vestras, & nolite portare pondera in die Sabbati,
nec inferatis per portas Hierusalem, & nolite eijcere onera de
domibus vestris in die Sabbati, & omne opus non facietis.
Sanctificare diem Sabbati, sicut præcepi patribus vestris, ne
grauioribus criminibus conspirati, diem festum polluaris,
aut sceleribus varijs obnoxij, Sabbatum prophanetis, teste
beato August. Naucleri tamen videntur executionis præce-
ptum habere, quando merces, alimenta, homines; ad loca disti-
ta nauigio deportat velis datis; Sic cursores, veredarij, ad lon-
ginqvas regiones viam carpentes: Oprimè tamen sibi con-
sulerent, faciliusque viæ compendium iauerent, si diebus
istis festiuis auditione sacri regnum Dei primum quæ-
rent. Rustici verò aut domini illis occasionem præstantes,
non credant à peccato se immunes, si diebus festis & Domi-
nicis vecturam exercent, postposito sermonis ac mille of-
ficio, secluso necessitatis præmissæ articulo, secundum Au-
gust. Deinde hoc transgrediuntur præceptum, qui diebus festi-
s calces equorum ferro obducunt, currus conficiunt, ac ve-
nas secant, potissimum si ex lucrandi cupiditate, non ex ne-
cessitate eorum qui perunt, neglectis diuinis faciant. Sextò
infringunt Sabbati statutum, qui sexta diebus festis confi-
ciunt, quia suum incitamenta vanitatis, & lasciuie argumen-
ta, possent tamen labor esse tam exiguus, vt qua si nihil repu-
taretur, vel componentis intentio non vergit ad aliquam la-
sciuam, sed absolutis diuinis moderatam & honestam virgi-
num recreationem. Septimò violant præceptum, qui in vi-
gilijs festiuitatum, ac Sabbatorum in multa noctem labo-
rant. Quare non ignorandum est Romanam ecclesiam in-
cipere festiuitatum celebrationem, à primis vesperis, vt vltis
obtinere

Rubrica 7.
fol. 217.Non ambula-
dum in tẽpõ.4. Derogant
re-
festo.

Hierem. 27.

Tract. 3. in
Ioannem.Serm. 251. de
tempore.5. Transiunt
limites præ-
cepti.6. Præuarica-
tur Sabbatum.7. Transgre-
diuntur præce-
ptum.

obtinere: In causis autem iudicialibus, festiuitas orditur mane, & finem ante noctis tenebras in fine diei sortitur, quemadmodum docetur de officio & potestate iudicis delegari, cap. Consuluit, contractus faciendi mediū noctis inchoare malunt & terminare, vt habetur ibidem. Quantum ad observationem Treugæ, id est, securitatis, personis, & rebus tempore belli concessæ, in ortu solis principium faciunt, & in occasu desinunt, de Treuga, cap. 1. Esus carniū post cenam inhi-berur, de consec. Consuetudo tamen quæ vim legis obtinet, vbiq; locorum seruanda est; Quo cōcludere licet, in Belgicis his regionibus carnis commestionem, ante mediū noctis non esse interdictam, quæadmodum nec labor artis mechanicæ, teste Bonauent. & Thom. Nam plebs Hebræa, vespertina religione suam aspiciatur festiuitatis cultum, Orientalis autem & Græcanica Ecclesia, matutinum crepusculum suis honorat solennitatibus. Occidentalis & Rom. Ecclesiæ festiuitates, mediæ noctis tenebras quasi suo fulgore irradiare incipiunt. Hic obiter subnectendum occurrit, quod triplici punitioni subijciantur, qui operibus vetricis sacra tempora prophanant. Primò in temporalibus, quia illo labore nunquam euadunt locupletiores, & quod videntur temporalibus comparare, amittunt in spiritualibus; Lucrum siquidem in arca damnum est in conscientia. Et sæpenumerò contingit, malè parta malè perire, nempe incendio, furto, aliòve aliquo infortunio. Secundò puniuntur in corpore, quia tales subinde incidūt magnas infirmitates, vel membrorum mutilationem incurrunt, ne laborate valeant, & feriari vbi laborare deberet cōpellantur, quia per quæ quis peccauit, per hæc punietur, vt insinuat Ezech. 20. Quia præcepta mea violauerunt, effundam furorem meū super eos, vt impleam iram meā in eis in deserto. Tertiò puniuntur in anima legis præuaricatores & Sabbari transgressores, quia quoties festum soluunt, lethale crimen incurrunt, Qui polluit Sabbarum, morte moriatur.

De conuiujs. CAPVT XI.

PLERIQUE festiuos solennesque dies non aliter celebratos iri reputant (quæadmodum habetur dist. 44.) nisi cōmestrationibus dedicatos transigant. Vt autē nonnulla super cōuiujs simpliciq; in mediū proferamus, haud diffimulandum est, Conuiuia bifariam frequentari. Quædam namq; sunt voluptatis & sensualitaris incertiua, alia amicitiæ & charitatis argumenta, secundum B. Ioannem Chrysof. Priora amant mensarum affluentiam, cœnæque prandijs copulant, quorum fautores ventris distentione rumpuntur, atq; oppestione ciborum degrauantur; horum corpora vini inun-

Dist. 3. cap. de Esu.
Dist. 4. Cap. Denique, & 76. ca. Viina.
Qua noctis parte à carni- bus abstineat?
Lib. 2. Sent. dist. 13.
3. part. quæst. 80. art. 8.
Festiuitates quando autem mechanicam excludat, quædòq; exordium sumant.
Pœna festa nō seruantium.

Exod. 31.

Ca. Cùm anti.

Conuiuia dup- plicia.

Homil. 29. to- mi 2. vbi de- monstrat nemi- num nisi à se- ipso laedi.

inundatione, veluti naufragij cuiusdā fluctibus obruta, animam necant, nec oculus, neque lingua, neque pedes proprijs funguntur officijs, sed meri temulentia, ceu quibusdam vitulis ligata iacent membra, vt titubante gressu, statuoq; mentis euerso, omnibus ostentui fiant. Concupiscentia quoque moribus, lasciuis colloquijs, alijsque innumeris malis, proximi ruinis existūt, vt liquet ex Matth. 14. vbi simpositum homicidium habet coniunctum, & Danielis 5. utensilia sacra legūtur prophanata: Propter penuriam etiam Acolasti, Epulonem (vt reliqua sacræ paginæ exempla missa faciamus) Luca 16. sempiterna manebit pœna. Taceo hic rapinas milleq; meandros, quibus vasti incautos circumueniūt, vt opipararum mensam instruant, sudoremque miserorum pauperum abliguriant, teste Chrysof. Quod si omnis iniustitiæ nota defuerit, nec sic quidem opiparæ cœnæ delictis carent, secundum Prophetam, vā talibus imprecantem; Vā qui bibitis vinum colatum, Vlulate qui bibitis vinum in dulcedine sua, siquidem quod abdomen infaciabile dilapidat, Christus efflagrat, Iniustum profectò est nos libare pocula Bacchi, Christum verò in pauperibus famis inedia conflictari. Propter hæc Ioānes Chrysof. solus prandeat, adeò vt nec alios inuitaret, nec ab alijs inuitatus quoquam iret: Primo ob stomachi languorem, qui tantus adeoq; continuus erat, vt diuersorum cibarium nidorem non sustineret. Secundo, quia frequenter refectiois oblitus ad vespèram vsq; ieiunabat, cum quòd spiritualibus theorijs torus esset intentus, tum quia ecclesiasticis curis implicitus. Tertiò, vt euitaret risus, cachinnos, vaniloquia & detractiones, sine quibus cōuiuia vix peraguntur. Intemperatiæ quoq; & deliciarum aduersarius, earum occasiones veluti pestes quasdam fugiebat. Quartò ne œconomis furti occasionem relinqueret cum xenijs dandis & recipiendis, quæ erant in vsu pauperum deputata, vel abligurirent, vel in proprium emolumentum conuerteret. Postremò, quia ciuium ingenium cogitans, sciebat se Christi debere esse vicarium dispensatorem, dignitates igitur omnes aut ex æquo honorare volebat aut se subijcere nemini. Itaque maledicta stoccipendens solus edebat. Sic ferè ex Palladio Antoninus Florentinus Archiepiscopus partis 2. hist. tit. 10. cap. 9. §. 5. Alia conuiuia sunt charitatis & amicitiaæ fœdera ac fomenta, secundum beatum August. & Gregor. quæ non gaudent varietate ferculorum, sed pergrata amicorum presentia, iucundantur; hæc summopere fugitant præfata mala, obscœna verba, adulteria, eorumq; procreatricem temulentiam, fiunt siquidem ad conciliandam & fouendam amicitiam. Hoc modo assumendus legitur vicinus ad esum agni Paschalis, cui con-

Sumptuosa cō- munita non ra- rō iniusta.
Homil. 49. su- per Matth. & 57. ad An- tioch.
Esa. 5. & loci 1.

Exod. 11.

Roman. 12.
4. Reg. 6.

Luc 15.
Math. 9.

2. Escl. 8. & 3.
cap. 9.
Cap. 4.
Luc 14.
Luc. 7.
Cap. 19.
Cap. 16.

Esa. 56.

Roma. 13.

Thob. 2.
Iob 3.
Cap. vnico.

Nehem. 8.
Luc. 3.

Ioan. vlt.
Marc. 16.
Acto. 1.

3. Reg. 19.
Luc. 9. & 19.
Acto. 1.

August. mensa
quid coimeat?
Serm. 26. ad
frat. in eremo.

Lib. I. Ethic.

fenecaneus est Apostolus: Si inimicus tuus esurierit, &c. Heli-
 fax latronibus Sirix panem & aquam, hoc est, magnum ap-
 ponit iussit prandium. Sic Christus pro sua clementia, nullum
 refurasse legitur mensam, nec solum cum discipulis accum-
 bebatur, verum etiã cum publicanis & peccatoribus, vti ei Scri-
 bae & Pharisei improperebant. Deinde ista prandia operibus
 misericordix debent esse referta, quemadmodum Tobias fa-
 ctitavit: Panem, inquit, tuum cum egenis comede. Ad quod
 postliminio Christus nos omnes invitavit: Cũ facis, inquit,
 prandium, &c. hanc misericordiam Dominus exercuit cum
 hydropico, inter prandendum cum Magdalena, necnon Za-
 chæo. Quod quia epuloni non fuit curã; merito misericordia
 ei reculatur, quia misericordiã flocci pendidit. Tertia mensa
 debent salutaribus cõdiri monitis, vt Christus semper fecisse
 deprehenditur, primo ne affluentioribus dapibus, esculentio-
 ribusq; cibis nimĩ nos refarciamus. Canes (inquit Prophe-
 ta) impudentissimi nescierunt saturitatem, &c. & Apostolus:
 Non in comestationibus & ebrietatibus. Secundo pia colla-
 tio conuiuĩtibus adsit oportet, vt cum timore Dei vescantur
 pane doloris, sicuti Tobias manducauit panem cum luctu.
 Antequã comedam, inquit Iob, suspiro. Et Iudas: Hi sunt in
 epulis suis maculã conuiuantes, sine timore semetipsos pas-
 centes. Tertio, vt sint alacriores ad mittendas egentibus par-
 tes; Mittite partes ijs qui non prãparauerunt, inquit Nehemias.
 Sic apud Lucam: Qui habet escas similiter faciat. Vlti-
 mo conuiuia debent esse frugalia, vti discere promptum est
 ex continua Christi actione, qui à cena Apostolos suos sa-
 cerdotes consecrauit, Petrum suum instituit vicarium, ac
 mandatũ verbi prãdicandi dedit, necnon sublimia celo-
 rum transcendit. Nihilominus in noui status assumptione
 liberaliori & largiori vti licet mensa, sicut factum constat per
 Helisæum, Matthæum, & Zachæum. Quod idem Christus
 iam iam transiturus ex hoc mundo ad patrem obseruauit.
 Porest etiam adijci & alia conditio conuiuantibus perneces-
 saria, vt nullius vitam absentis mordeant, quod D. Augu-
 stinus canit studiosissimẽ, quando suã inscriptum mensa,
 hoc distichon esse voluit.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam.
 Hanc mensam viciã nouit esse sibi.

Nullum etiam præsente[m] irrisionibus contristent, nullum
 scommatibus proscindant, aut probris lacescant, sed pacificis
 verbis, mutuisque honeste recreationis colloquijs, amicitiam
 quam inappellatio, teste Aristotele, soluit, foueant, charita-
 tem conferuent, teste beato Clemente, epistola 1. ad Iacobum
 fratrem Domini. Honestus siquidem apparatus hic non cen-
 setur,

setur, sicut nec in nuptijs, primitijs & promotionibus pro cõ-
 suetudine regionum, & perionarum qualitate illicitus, ita ta-
 men, vt omnis in eis superfluitatis excessus, profusus sit alien-
 nos. Quibus quidem præfigitur, palea, non quasi illos cano-
 nes palearum inanitate vacuos, non granorum soliditate vti-
 les rejicere debeamus, quia palea nomen habet à Pocopalea
 Gratiani discipulo, cuius sententias aliquando in medium ad-
 ducere, vt D. August. cæterorumque patrum consuevit; vel
 dicitur à *παλαια*. palea, hoc est, antiquum, quasi à priscais pa-
 tribus obseruatum. Sic igitur eo loci habetur: Nullus pres-
 byetorum quando ad anniuersarium diem, Trigésimum,
 Septimum, vel Tertium alicuius defuncti, vel quacunq; vo-
 catione alia ad conuiuia pertinerint, aliqua ratione se in-
 ebriare præsumant, nec aliquas insolentias laruarum, vel risu-
 suum inconditorum dissolutiones ostendant, sed mensalem
 benedictionem præmittendo, verba ædificationis proponant,
 aut aliqua de sacra scriptura legant, vix enim aut nunquam
 omnem excludunt cõuiuia culpam, teste B. Greg. cuius opti-
 mẽ conficius sanctus Iob, victianus Deum, filijs epulantibus,
 reddidit propitium. Vnde D. Ambros. Intemperantia quæ ferẽ
 se cõuiuantibus, ludis ac iocis cõmiscet, eneruat grauitatem
 virtũ. Caveamus itaq; ne dum relaxare animũ volumus, sol-
 uamus omnem harmoniam, quasi concentũ quendam bono-
 rum operum; vsus enim citò inflectit naturam. Vnde quã
 prudẽter factis cõuenire ecclesiasticis, & maximẽ ministrorũ
 officijs & (addo) monachorum moribus disciplinatis, arbitror
 declinare conuiuia extraneorũ, vel vt ipsi hospitalet sitis pe-
 regrinantibus, vel vt ea cautione, nullus sit opprobrio locus.
 Surrepũt frequẽter fabulę de seculo, ac voluptatibus claudere
 aures non potes, prohibere putatur superbiæ. Surrepũt etiam
 præter voluntatẽ pocula, melius est ruæ domui semel excu-
 ses, quã alienæ frequẽter, & vt ipse sobrius surges, tamẽ ex
 aliena insolentia, condẽnari non debet pœnitẽtia tua. Vidua-
 rum ac virginũ domos, nisi visitãdi gratia, iuniores adire non
 est opus, & hoc cũ senioribus. Quid necesse est, vt demus se-
 cularibus locum obrectandi? Quid opus est vt illar quoque
 visitationes crebrã accipiant autoritatem? Quid si aliqua
 illatum fortẽ labatur; Cur alieni lapsus subeas inuidiam?
 Quã multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non
 dederunt errori locum suspitioni? Cur non illa tempora, qui-
 bus ab Ecclesia vacas, Christum alloqueris, & Christum au-
 dis? Illum alloquimur (vt cum B. Ambros. sentit D. Hieron-
 & D. August.) cùm oramus; illum audimus, cùm diuina legi-
 mus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Illi potius ad
 nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis?

Dist. 44. cap. 7
Quãdo, & ca.
Nullus.

Pa'ea apud ca-
nonistas, quid?

Ratio conuiuia
sine culpa.
Lib. 1. Moral.
cap. 5.
Iob 1.
Lib. 1. Offic.
cap. 20.

O'raes Deum
alloquimur.
Epi. ad Eu-
stochium.
Serm. 112. de
i'p. & ser. 22.
ad sp. in erem.

Ministerium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferendum recepimus, humiles nos esse decet, graues, patientes, vt nullum vitium in moribus, vel tacitus vultus, vel sermo annunciet. Profecto D. Gregor. corpore absens, spiritu præsens inurit, quibusdam suis subditis peregrè redeuntibus notam intemperantiæ, quod in oppido apud quãdam fœminam talia bellaria gustassent, phalernaq; vina potassent; Contra quos ita loquitur D. Hieronymus: Facile contemnitur clericus, qui sæpè vocatus ad prandium, ire non recusat, nunquam petentes, raro accipiamus rogati: nam secularium simposita illis sunt interdicta, maxime eorum, qui honoribus tument. Turpe est enim ante fores sacerdotis Christi crucifixi & pauperis, lictores consulum & milites principum excubare. Quin potius patrimonium Christi pauperum visceribus, vltra necessitatem conceditum, refundant, iuxta doctrinam Apostolicam, & Aug. tabernasque profusus euitent, nisi peregrinationis necessitudine compulsi fuerint, teste concil. Carthag. 3. Laodicen. ac Carthag. 4. Non oportet ministros altaris symbola celebrare, quia illicitum est conuiuia in tabernis instaurare, sed pauperum visceribus infundere opus est quàm commendatissimum, quod omnibus meis in ordine sacerdotali fratribus cõcedere dignetur largus ille benefactor Christus Iesus, qui semper est super omnia benedictus, Amen.

De spectaculis. CAPVT XII.

LICET nusquam disertis scripturæ verbis spectacula legantur interdictione, damnata tamen non solum diebus festis, sed & operosis duplici de causa offenduntur, teste Concil. Aphricano, ca. 28. D. Hieronymo epist. ad Demetriadem, & Cod. Prior est quod idolatriæ specimena antiquitus prætenderint, quemadmodum luculenter ostendit beatus Cyprianus, imitatus haud dubiè Tertullianum de eisdem: Posterior est, quia obscenitatis magisterium exhibet simulachris libidinis, de quibus plura, D. Aug. super Psal. 29. & beatus Ioannes Chrysof. in mille sexcētis fortasse locis. Tamen diabolus non ferens animabus tam benè consultum, ter apparuit Tito Latino Romano, præcipiens, vt restaurarentur, alioquin pœnas daturò, Ludouicus Viuesco loci. Sic hodie proci dolor, spectacula non desunt, quæ etsi idolo non sint cõsecrata, in hoc tamen cõueniunt, quod impudicæ lasciuia, & venerarũ illecebrarũ sint exëplaria. Necnon simpliciū animos scãdalizãt (missas hic facio comœdias, quibus aliquid ex sacra scriptura, vel simile quid ad ædificationẽ adspectarium exhibetur, modò sint à pastore loci examinatæ & approbatæ, ne aliquid inferatur, quod pietatem vel religionem

Lib. 2. Dialog. cap. 12.

Epist. ad Nepotianum.

1. ad Tim. 3. Ser. 2. de temp. Sacerdotes tabernas non ingrediantur. Cap. 27. Cap. 24. Cap. 62.

Duplici de causa spectacula imbibita. De feriis, leg. Dies festos. Lib. de spectaculis. Lib. 2. de ciui. Dei; Lib. 50. homil. hom. 21. Lib. 6. Confess. cap. 8. Lib. 4. de ciui. Dei, cap. 26.

offendat) & diuersorum statuum, ac ordinum scandalosa argumenta, cum publicæ famæ infirmorum detrahatur, mutantur tantum personarum nominibus, qui occultè deliquerunt, Hæc omnia, quocunque nomine vel titulo appellerentur, sunt simpliciter interdicta, vt manifestum euadit ex li. 2. ordinationum Caroli Imperatoris æterna memoria dignissimi, & magni regis Hispaniarum Philippi statutorum. Nomina autem potissimum mutari arbitramur, non mutua dilectionis amore, sed rigida legis timore: Alcibiades enim Imperator cum nominatum traductus esset, in comœdijs ab Eupolide poeta exhibitus, præcipitari eum iussit in pelagi profundum, teste Aug. & proinde cautũ est con. Laodicensi, ca. 54. ne maxime ministri altaris, vel quilibet clerici spectaculis quæ in nuptijs aut in carnis exhibentur intersint, & de pœnitentiã sub finem: Cohibear se præterea à ludis & spectaculis sæculi, qui perfectam consequi vult gratiã remissionis, estque canon desumptus ex 14. cap. D. Aug. de vera & falsã pœnitentiã. Nec minus inhihitus debet nobis esse ad magos & præstigiatores accessus, qui in domo ciuica alijsve ædibus portentosa exhibent monstra, teste beato Clement. ad Iacobum fratrem Domini. Aug. li. 2. de Gen ad literam. Funambulũ quoque intueri adeo curiositatis censetur peccatũ, vt si cõingat funambulũ errando præcipitem ruere, timorati viri nõ debent sese existimare ab homicidij peccato immunes: Propter spectatorum namque lucrum temporale, damnabili discrimini se committit.

De ludis. CAPVT XIII.

QUE MADMODVM pœnitentes à laudis vanitibusque debent esse alieni, teste Aug. li. de vera & falsã pœnit. cap. 14. & reperitur de pœnit. Ita ludus dies celebres prophanus est illicitus, quia vita nostra non debet esse ludus, secundũ Chrysof. Scripturis tamẽ consonũ est alternarum vices, processu tẽporum esse delectabiles, iuxta illud:

Intermitte tuis interdum gaudia cuius.

Et illud:

Non ego Democriti risum collando perennes,

Heraclium à lachrymis quando reprobando suis.

Inter perpetuos fletus risusq; perennes,

Vitæ vis medicus dicitur esse socus.

Vir grauis interdum solet remittere frontem,

Et dulces hilari voce referre sales.

Vitium terrificus non seruat Iuppiter unum,

Molliter interdum videt Apollo bonus.

Non unam faciem semper gerit asphictor orbis,

Et nunc non semper terra sepulchra iacet.

Z 5

Nce

Rubrica. fol. 359.

Lib. 2. de ciui. Dei cap. 8. Sacerdotes spectaculis quibus interesse nõ debent.

Dist. 5. cap. Consideret.

Præstigiatores accedere ad domum ciuicam.

Lib. 1. Regum.

Cap. 17. li. 10.

10. de ciui.

Dei, cap. 18.

ca. 3. et lib. 10.

Confess. ca. 35

Dist. 5. cap.

Consideret.

Vita nostra nõ

est ludus.

Hom. 47. ad

Antioch.

*Nec vultum semper retinebit v. r. bonus vnum,
Temporibus vitam commodat ipse suam.*

Arcus namq; semper intensi, teste Gregorio Nazian. rigor dissoluitur, sicut docuit magnus ille Cato, & Seneca lib. de animi tranquillitate, qui commemorat Socratem puerorū non erubuisse ludēdo consortiū, & diuinus Plato animū publicis præceditū negotijs, relaxauit, vt maiore alacritate rebus expediendis operā nauaret. Similitudinē fertilis agri proferēs, quem vt celeriter euiscerat nunquā intermissa fecunditas, ita animorū impetus assiduūq; labor debilitat vires, ingenijq; acrimoniam obnubilat, sed ludo restaurantur, vt corpus fatiscēs

*Lib. 2. Offic.
Recreatio non
semper inter-
dicitur.
Serm. 251. de
tempore.*

*Lib. de spect.
2. Reg. 1.*

1. Corinth. 9.

*Christus re-
creationē per-
misi.*

*3. part. q. 40.
art. 1. & Bo-
manū. super 4.
distin. 16.
Duplicitas sunt
ludendi exer-
citia.*

*Genes. 4.
Varijs de cau-
sis sunt con-
centuum har-
monie.*

*1. Reg. 16.
Psal. 130.
2. Reg. 6.
Ludi musici,
quando mali?
Iob 22.*

sonno, etūriens cibo, teste Cicerone. Hinc recreationis ergo licet torquere globum, pila ludere palmaria, chartaq; lusoria, & eius generis alijs, modō non inducant diuinorū negligentiam, teste B. Aug. In die festo, inquit, nullus se à sacra Misarū celebratione separet, neq; otiosus quis domi remaneat, ceteriq; ad Ecclesiam pergentibus, neq; in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & siluas, vel etiā non subrepat auri sacra fames, turpisq; lucri cupiditas. Sic egregius Propheta David præcepit, secūdū Cyprianū, vt filij Israël discerēt arcū, hoc est, sagittis & arcubus se exerceat, laudatq; Ionatham, quod nunquam eius sagitta redijisset retrorsum; & Apostolus meminit eorū qui in stadio currunt, vbi omnes currūt, & vnus accipit prauium. Nec horum dūtaxat exemplo priscis patribus recreatio fuit recepta, cum & ipsius Christi nobis suppetat repausatio, qui Marc. 6. secūdum Thom. recreationē indulgisse videtur. Conuenientibus enim Apostolis qui iam redierant, post exantlatos labores, ait; Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Exercitiorum autem quædam sunt honesta & licita, quædā inhonesta: Prioris generis sunt ludi instrumentorum, citharæ, liræ, organorū, tubarum, fistularum, quorum inuentor legitur fuisse Tubal, vt etiam habet Polydorus Virgilius de inuentione rerum. Fiunt autem huiusmodi concentuum harmoniæ, vel ad animi recreationem, vt docetur Eccles. 40. Vinum & musica, &c. lætificant cor, vel ad malorum depulsionem phantasmā, sic regius Psalter percussit cytharā coram Saul, à quo recessit spiritus nequā, vel etiam ad Dei honorem, vti David prophético prædocuit oraculo, Laudate Dominum in cythara, in psalterio, &c. & laudabili hoc ipsum ostendit exemplo, quando ante arcam lusit cythara. Vltimō sunt instrumentorum ludi ad lasciuiam excitandam, sicque non ludus vel instrumenta mala sunt, sed deprauata voluntas in finem malum, peccatū parit; Cuius enim finis bonus est, ipsum quoq; bonum est. De his legitur: Tenent tympanum & cy-

& cytharam, & gaudent ad sonitum organi, & in puncto ad inferna descendunt. Istud peccatū aggravat dies festos, quam passim amplius his diebus, quam alijs aures audiendi illecebras demulcemus, quod arguit Propheta Domini: Cythara, & lyta, & tympanum in conuiuijs vestris, & opus Domini non respicitis, nec opera manuum Domini consideratis. Ludi verō inhonesti censentur, qui non recreationis, sed cupiditatis turpisq; spe lucri exercētur, sicuti est ludus taxillorum, alearū, tesserarū, de quibus D. Ambr. quia in his subinde proximus grauissimē circūscribitur, eiusq; pecunia, astu, fraude, falsitate, juramentis, imprecationibus extorquetur. Et quamquā leges ciuiles dissimulare videantur ludos pro poculis & escis, sicuti habetur Cod. vel etiā pro pecunia, dūmodo seclusa cōtingat fraude, ff. de aleatoribus. Tamen vix aut nunquā absq; peccati macula sūt. Ob id consultius fuerit istis penitus abstinere, quod & clericis præceptū est, de vita & honestate clericorū, vbi sic legitur; Clerici ad aleas & taxillos nō ludāt, nec huiusmodi ludis inter sint. Fuerunt & lusus gladiatorij, quorū mentionem facit B. Cyprianus, quorumq; plura erant genera: nam erant Rhecianij, Secutores, Mirmillones, Hoplomachi, Traces, quorū magistri Lanistæ antiquius appellabantur, qui è mæcipijs familiam aleantes, aliquot subinde paria in spectaculū producebāt, vt innocentes publicæ voluntatis hostiæ fierēt, teste Tertul. qui lege vnica sunt interditi.

De choreis. CAPVT IIII.

CHOREA non est ex se mala, sed ex circumstantijs reperitur periculosa: laudabiliter enim choreas legimus, ductas, quando cum instrumentis, Maria propheta, sumpsit tympanum, vt cum egressis mulieribus choreas ducentes, de Aegyptiaca liberatione Deum laudarent. Sic cecinerunt chorifando: Saul percussit mille, & David decem milia, & David saltauit ante arcam, de qua saltatione nō fuit reprehensus, sicut de superbia, & adulterio, quia in spiritu vidit magna salutis nostræ mysteria, teste Amb. propterea Michol rem fururam taliter præfiguratam despiciens, sterilitate fuit percussa; Irem de filio habetur Acolasto, quod pater Iarabundus choreas duxerit, quod gaudiū coram filio seniore obmurmurāte peregreq; redeūte excusatur. Sicuti honesta chorea, & modestū gaudiū, hodie non est illicitū; semel enim in anno risit Apollo, & Marcus Crassus, quando audiuit similes habere labra lactucas. Commemorat præterea scriptura Exo. 3. & damnatas choreas, Surrexerūt ludere, comedere, & saltare, Præcipiūq; huius factionis auctores fuerunt, secūdū doctores, de tribu Dan. Vnde adhuc appellatur chorea vernaculo nostro

Esa. 5.

*Ludi inho-
nesti.
Lib. de Tobia,
cap. 11.*

*Densu alea,
leg. Alearum.
Leg. Solutum.*

Cap. Clerici.

*Lib. 1. epistolę
2. que est ad
Donatum.*

*Lib. de spe-
ctacul.
Cod. de gla-
diatoribus.*

Exod. 15.

*1. Reg. 18.
2. Reg. 6.*

*Chorea Dau-
dis quid præ-
tenderit?*

*2. Re. 12. & 24.
Ser. 20 & 80.
Luc. 15.*

Chorea unde
sumpsit ori-
ginem.
Marth. 14. &
Marc. 6.
Definitio cho-
rea.
Nō licet intue-
ri chorizantes.

Homil. 49. su-
per Marth.
Lib. 2. de A-
braham ca. 9.
Mirabile ex-
emplum.

Eccles. 3.

Chorea quibus
simpliciter in-
hibita.

Dist. 21. cap.
Cleros ex Ise-
doro lib. 2. c. 1
offic. ecclesiast.
De ferijs, lege
Dies festos.
Memorable
exemplum.

Lib. 4. ca. 33.
Tract. 3. in Io-
annē cōsione 1
in Psalm. 32.
Lib. de 10. cor-
dis cap. 10. &
conci. Tolet. 3
cap. 23.

nostro ideomate, *Dans*, & chorizare, & frequenter ibi multa mala, quasi in circulo conueniunt: Nam caput Ioannis saltractici traditur, Et si non adit modò Herodiadis filia, adest tamen eius Didascalus, quia chorea est circulus, cuius centrum est diabolus, secundum Guilielmum Lugdunensem: hic tunc quidem in illa tripudiat, sed nunc in ista, & hac, tripudiat & discumbentium atque spectantium animas captiuas abducit. Quod si quis fortè potest vidèdo non commoueri, non concupiscèdo aduri, nō superbire vestitu, aliorū tamè peccatis adeste, nihil aliud est quàm peccati se participè facere, teste B. Ioanne Chrysof. Quapropter desinet videre secularia, qui incipit audire diuina, teste Ambros. Nam legitur de sorore sancti Damiani, quod ob delectationē nimiam, quam habuit in cantilena, ex cubiculo in choreis audita 18. diebus punita sit pœnis purgatorijs, vt ipsa postea cuidā sancto reuelauit. Si tamè chorea fieret honestè recreationis causa, seclusa omnis impudiciæ lasciuia, excusationem etiā tempore sacro admitteret virginibus, quia tempus constituit Sapiens, plangendi & tempus salrandi. Offenduntur siquidem interdū hospites inuitati, qui ne superfluitate excedant, chorilando tempus fallunt, alij simplici intentione ne amicis tertrici neu rugosi videantur, choreis lætificant. In his omnibus finis coronat, vel deformat opus. Sicut tamè religiosus & sacerdotibus chorea est inhibita, ita diebus festis, ne diuina pretermittamus, est interdicta, vt docetur, Cod. vbi sic habetur, Dies festos maieftati altissimiæ dedicatos, nullis volumus volupratis occupari; & paulò post nihil eodē die sibi vindicet scena theatralis, Circescē certamē, aut foeminarū lachrymosa spectacula. Diuina quoq; vltio chorifantibus interdū non deest: Accidit namq; semel anno Domini 1010. vt 18. numero inter quos tres erant puellæ, choreas nocte natiuitatis Domini, prope tēplum ducerent, ac nocturnas preces solēnitatis natalis perturbarent, pastor indignabundus exiuit tēplum, & prioribus monitis non acquiescētibz diuinā vltionē imprecatus est, dicens: Faciat Deus vt toto anno salteris, postquam Deum cōtemnitis; exinde sequente vltione, absq; cessatione girabantur absq; coporalis pabuli nutrimento die noctuq; ita vt alta terræ imprefserint vestigia; Cum autē quidā forem coronæ chorifantiū abstrahere niteretur, brachiū quidē eius abstulit, sed quo minus chorizaret, impedire nequiuit, nisi euoluto anno, tum siquidē quieuerūt, ita vt maior pars expiraret, altera pœnitētiā ageret, quēadmodum habet historia Saxonica, & Christianus Massæus lib. 16. Chronici. Oprimè proinde dixit S. Aug. melius esse minusq; malū diebus festis lanam facere, agriculturam exercere, quàm tota die saltare.

QVART-

QVARTVM PRÆCEPTVM.
Honora patrem tuum & matrē tuam
vt sis longæuus super terram.

Qui & quot parentes honorandi?

CAPVT I.

BSOLVTIS ijs quæ primè tabulę præcepta respiciunt, Deique cultum concernunt, ad ea quæ proximis sunt impèdenda, secūda tabula inuitat, teste beato August. Honora, inquit, Deus per Moysen, patrem & matrē. Hic honos parentibus exhibendus, geminam postulat diuisionem secundum Alexandrum de Hales, spiritualem & corporalem. Spirituali tribus cōstat partibus, affectu, effectu, & signo; Affectu timemus offendam honorandi incurere, Effectu prompta obedientia obsequimur, Signo adurgimus ac caput denudamus. Corporalis autem honor requirit sustentationem, quæ tribus quasi concluditur limitibus, amiceabili verborum solatio, obsequioso operum seruitio, & largo necessariorum adminiculo: Summa namque præcepti huius est, vt quos nobis præfecit Dominus, suspiciamus, eosq; honore, obedientia, ac benigno fauore prosequamur. Vnde sequitur interdictum, ne quid eorum dignitati ex contemptu, contumacia vel arrogantia derogemus: Adeo siquidem latè vocabulum pater honoris, in sacra scriptura, vt liquidò constat ex Apost. pronuntiante, presbyteros qui benè præssent, duplici honore dignos. Nec vana spe lætatur obedientia, sed obsequium impensum meretur remuneratio. secundum Hieron. Subditur, patrem, quæ vocula bifariam intelligi potest, de mortali aut immortalis; De quo intelligitur caput, quando dicitur, Pater noster qui es in caelis. Alcèdo ad patrem meum & patrem vestrum. Et: Filij Dei nominamur & sumus, adoptiuu nimirū per gratiam, vt Christus per naturam, teste B. August. lib. 3. cōtra Faust. Manich. item tract. 21. in Ioannē. Ab isto patre luminum, Iacob. 1. non nisi omnia nobis bona promanant, cuique quales ac quāri sumus, nos totos debemus. Deinde est pater mortalis, qui bipartito modo, aut est naturalis aut spiritualis. Naturalis & carnalis vnus nobis est pater, Abeli fuit Adam, Isaac Abraham. Spiritualis reperitur in sacris literis quadrifariam, vt docetur li. apud D. Cyprianū de duodecim abufionibus (seculi inutolato cap. 3. Primò ætate, quod docet Apostolus, vbi seniores-

Epist. 119. ad
Iannariū c. 11
& serm. 148.
de tempore.
Exod. 20. &
Deut. 5.

Duplex honor
parentum.
3. parte sum-
ma q. 3.
Subsid. nifio
honoris paren-
tū spiritualis.
Subsid. nifio cor-
poralis honoris
Nomenclatura
intelligitur.

1m 15. cap.
Marth.
Marth. 6.
Pater celestis.
1. ad Tim 4.
Ioan. 14.
1. Ioan. 3.
2 I. art. 48. in
Ioannem.
Cap. 3.
Pater mor-
talis.
Pater spiri-
tualis quatra-
plex.

1. ad Corin. 3. censentur patres appellandi. Secundò admonitione, sicuti;
 1. Corin. 4. Per euangelium ego vos genui. idem Paulus. Nò vt confun-
 deut. 2. 3. dā vos hæc scripsi, sed vt filios meos monui. Et Interroga-
 Exod. 3. riò genere dicitur patres, quò dō Dominus de rubo ad Moy-
 sen loquitur, Ego sum, inquit, Deus patrum tuorum, Deus
 Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, qui vtrique non erant
 propriè naturales Moysis patres. Quartò potestate: Iudices
 namque patris nomenclatura honorantur, quia sicut pater fi-
 lium tuetur ab insidiantium laqueis, ita principes & iudices
 sibi subiectos ab incurribus hostilibus defensant: hoc modo,
 4. Regum 5. Naaman princeps militiæ regis Siritæ vocatur pater. Et vni
 patricij apud Romanos, teste Cicerone dicebatur patres con-
 scripti. Nec alienum à ratione existimari potest, quod mater
 coniungatur patri, quando dicitur patrem & matrem: Fieri
 enim potest, vt eo proruat temeraria humani infirmitatis au-
 dacia, vt patrem quis colat, & matrem velut abiectum mæci-
 pium vilipèdat, aut versa vice matrem suspiciat, patrem verò
 despectui habeat. Subnectitur postea commendationis ar-
 gumentum, vt sis lógæus super terram: Olim namque om-
 nes ante saluiferum Christi aduentum descēdebant occluso
 caelo ad inferos, propterea magnū fuit & ingens beneficium
 huius peregrinationis longam protrahere moram, hincque diu
 vitales carpere auras. Simul tamen atque Christus aditus,
 nobis regni cælestis referauit, omnes concupiscimus dissoluit,
 & in atrijs illis iucundari cum Christo. Præterea si honoratis
 Math. 7. patrem, filij te honorabunt tuis; qua enim mensura alijs fueris
 Genes. 45. emensus, idem tibi remetietur, quod vsu venit in filijs Ioseph,
 benedictis, quod Ioseph patrem Iacobum senio conse-
 cto, inimis cordis visceribus sustentasset. Vltimò qui hono-
 rat patrem, prospera sibi euenient vniuersa, hinc quia Sa-
 lomom matrem Bersabeã magno affectit honore, illique thronum
 Eccles. 3. disposuit, prosperatus est; E regione Absolon, quia regnum
 2. Reg. 18. patris iniusto titulo inuast, tribus lanceis confossus
 interiit.

Obsequia qua parentibus exhibenda?

CAPVVT II.

CONTRA hunc legis articulum offendunt, qui parē-
 res cognoscere erubescunt, quòd ad inopiam & egesta-
 tem redacti sint, qui que eis seruire contemnunt, quòd
 eos debiles, claudos, cæcos aspiciunt, quibus omnigena ser-
 uitutis famulatum prestare deberent. Honora patrem tuum,
 & gemitum matris tuæ ne obliuiscaris. Memento quoniam
 nisi

Eccles. 7.

nisi per illos natus non fuisset, & retribue illis, quomodo &
 illi tibi. Triplicia autem parentibus referimus accepta essen-
 tiam, nutrimentum, & doctrinam, quorum nullum possu-
 mus eis sufficienter recompenfare, teste Aristotele, Dijs, pa-
 rentibus & magistris, non possumus reddere æquiualens, in-
 quit. Deo igitur qui nos creauit, parentibus qui nos genuerunt,
 præceptoribus qui nos informarunt, non valemus condignam
 respondere retributionem. Si namque obtutus mentis dirigitus in
 educationem infantilis nostræ ætatis, quanto labore, sollicitudine,
 & dolore, parentum adoleuerimus; haud difficulter nos consti-
 tuebimur par referre non posse: Vnde sanctus Tobias, Honora
 matrem tuam omni diebus vitæ tuæ, memento quanta perpeffa sit
 in vtero tuo propter te. Sic quilibet pater liberos suos viscerosis admoni-
 tionibus adhortari deberet, vt matrem honorent, quemad-
 modum Tobias filium suum. Simili modo, quilibet mater
 familias suis prolibus, cum lacte, reuerentiam patris instillare
 deberet. Hoc decalogi quoque præcepto prohibemur odio ha-
 bere parentes, illis oprate malum, vel imprecari mortem; Si
 enim odio habens fratrem, homicida fit, maneatque in morte;
 quid sentendum de eo, qui parentes odio habet? Offenduntur
 & alij: qui asperis verbis parentes excipiunt, durisque sermonibus
 exasperant, vel etiam diras maledictiones ijs imprecantur,
 magnam sibi ex hoc cumulant damnationem, & æternam maledictionem,
 teste sancto Moyse. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.
 Et Matth. 5. si reus gehennæ ignis habeatur, qui dixerit fratri suo
 fatue, ætando, molestando, confundendo, quàm reus erit, qui
 genitorem suum & genitricem vetulam edentulam, aut fatuam
 appellauerit aliaque verba contumeliosa impropert? Quàm mala
 famæ est, qui relinquit patrem, & est maledictus à Deo qui
 exasperat matrem. Proinde potius varijs officiorum obsequijs
 parentibus liberi obligantur. Primò amore illos prosequi oportet,
 secundum scripturam: Filij suscipe sententiam patris tui, &
 non contristes eum in vita illius, et si defecerit sensu,
 veniam da, & ne spernes eum in virtute tua. Secundò,
 humili corde, promptoque animo illis obsequendum est,
 teste Paulo Apostolo: Filij, inquit, obedite parentibus vestris;
 & ad Coloffen. 3. Filij obedite parentibus per omnia, in ijs
 nempe, quæ non aduersantur legi diuinæ, nec militat contra
 honestatem. Quare si quid absurdi humeris filiorum perui-
 caces imponerent parētes, occurrere ipsorum mēri
 debet illa beati Petri Apost. regula posita: Oportet obedire
 Deo magis quàm hominibus. & Qui amat patrem & matrem
 plusquàm me, non est me dignus. Si igitur timorata soboles

Triplicia à parentibus accipimus bona. Lib. 9. Ethico- rum ca. 1. & 2.

4. cap.

1. Ioan. 3. Parentes non debemus inter- fere verbis. 1. Ioan. 3.

Exodi 20.

Eccles. 3.

Filij multi debent parentibus. Eccles. 3.

Ephes. 6. Filij non tenentur in deigen- do vine genera parentibus ob- audire. Act. 5. Matth. 10.

foholes deligat vitam sibi monasticam, patri imperanti vt matrimonium contrahat, nequaquam erit obtemperandum. Absurdum namque est illis leges præscribere, quibus non habent mandandi imperium, secundum Ciceronem. **Quem** potissimum vitæ cursum quisque sequi velit, ad suam cuiusque naturam, consilium omne est reuocandum. Decet quidem filios in deligendo vitæ genere, maturum parentum agere consilium, obedire tamen liberi non obligantur, si ipsorum persuasio parentum, ad spirationi Dei non adstipulerur, secundum D. Hieron. Licet, inquit, sparso crine, & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat mater ostendat, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem, sicis oculis ad vexillum crucis euola, solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Si verò perfidus pater naturalis miserationis oblitus, toxico hæreticæ prauitatis perimere prolem, quam genuerit, conetur, filius sibilis serpentinis exprobare non cesset, & dignis increpationibus perfidiam paterni erroris procellat, quemadmodum insignis Armigildus fecit, qui sacrilegæ Arrianorum communioni acquiescere abnuuit, teste beato Gregor. Debēt etiam liberi pro parentibus, tam superstitibus, quam vita functis preces fundere: Cui rei nobis esse testimonio potest D. August. qui in sacris aris tremenda mysteria pro refrigerio animæ charissimæ matris suæ Monicæ celebrauit. Deinde præceptum, vult parentes non procaciter, sed reuerenter, non duriusculè, sed blandissimè alloquendos, omniq̃ honore prosequendos, iuxta scripturam. Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam, qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis suis, & in die orationis exaudietur; Qui honorat patrem suum vita viuet longiore, & quasi Dominis seruiet his, qui se genuerūt; In opere & sermone & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo manet. Vltimum officium parentibus exhibendum est, quod liberi, si necessitas postulauerit, parentibus vitæ necessaria procurare debeāt, docēte hoc natura, & altero quod ab ipsis recepimus dono, nēpe nutrimento. Quoniā filij parentibus etiā hac in parte nequeunt reddere æquiualens: Nam parentes filios propria nutrierunt substantia; Filij autem eos aliena, ideoque recusantes, mortale crimen incurrunt, sicut & illi quos Christus auaritiæ insinulat: Nam vt bona quæ erant parentibus administranda, suo vsui cederent, comminiscabantur gratius fore, si in templo liberali largitione sibi oblata essent, tum quod pater præcipuus & spiritalis esset Deus, tum quia licet parentes corporales, per talem oblationem Deo factam, sustinerent aliquid incommodi & detrimenti, con-

Lib. 1. Offic. cap. De Temperantia.

Epist. ad Heliodorum.

Laudabile Armigild. factū. Li. 3. Dialog. ca. 31. & allegatur 24. q. 7. cap. Cæpit. Filij debēt parentibus. Lib. 9. Confess. cap. 13. Ecclesiast. 3.

Matth. 15.

consequenter tamen bonum spirituale, in quantum illud quod eorum necessitati erat applicandum, Deo fuisset consecratum; sicque præceptum de honore parentum hac in parte euacuabatur, vt inquit Christus inquit; vos autem dicitis, perferam scilicet exponendo præceptum Dei: Quicumque dixerit patri vel matri, in unum quodcumque est ex me (supple Deo consecratum) tibi proderit, magis supple, quam si expēderem in vtus tuos necessarios, teste Irenæo. Huius occasione literæ inquirēdum est, Anne religiosus necessitate parentum adstrictus exire debeat ad succurrendum eorum necessitati? Ad cuius euidentiam, norandum est, secundum Caieranum super 2. 2. quod bifariam contingit patrem egere seruitio filij religiosi. Primo citra extremam necessitatem. Secundo in extremo necessitatis articulo. Et si quidem pater ita eget filio, quod absque ipsius subsidio, extrema necessitate manifestè angustiaretur, tenetur filius petita, licet non obtrita, superioris licentia, patris necessitati succurrere, teste Augu. Quid ago? quid eligo? inquit, si exiero frango vorum, si permantero, patrem mori permitto. Respondeo, si pater aliquis sine filio monacho viuere nullatenus potest, procurare debet filius, quomodo patri de bonis cœnobij subueniatur, & si monasterium impotens fuerit, toto affectu videat, quomodo patri non deficiat, nec vorum frangere credat, si ad pristinam vitam redire non pigeat, sanctè iustèque viuendo, sicut inceptor. Huc facit sententia Ambrosiana super 7. cap. Luc. Illi debes quod habes, cui debes quod es. Ratio dicti est, quia præceptum iuris naturæ & diuini in extrema necessitate præcæner omni voto & vinculo, nec solū pro patre, sed pro quocunque homine quilibet obligatur necessitatis tempore. Vnde sicut licet furati propter extremam alterius necessitatem, ita licet actualem obedientiam prælato subtrahere & furari bona ecclesiæ, si alia succurrendi non suppetat ratio. Quemadmodum diuendit D. Ambros. valè ecclesiastica, vt egenis & incarceratis suppetias ferret. Simili quoq; necessitate August. compulsus calices distraxit, quod seclusa extrema necessitate, nemo debet præsumere, vt docetur Cod. de sacrosanctis ecclesijs, Si verò pater in necessitate sit, non tamen extrema, tunc religiosus tenetur adiuuare patrem, saluo suo statu, hoc est, obedientia & regulari obseruantia, sicut filius vxoratus nō obligatur patri, nisi saluo statu suo coniugali. Sic Christus propter dulcissimam matrem, non reliquit obedientiam à patre sibi impostam, quin potius diris tormētis exhaustus, matri vt potuit subuenit, quando Ioanni Euangelistæ eam sollicitè commisit. Huius obsequij præclarum habemus paradigmam apud Valerium Maximum. Quando commemorat

li. 4. contra hæreses. cap. 25. & 26.

quæst. 101.

art. 4.

Monachi quomodo parentibus succurrere possunt?

Ser. 6. a fratres in eremo.

lib. 2. Offic. cap. 28.

Calices diuendere quando licet?

Ser. 32. ad fratres in eremo. leg. Sācimus.

lib. 5. cap. 4.

*Pulchrum esse
plum susten-
tatis matrem.*

*Ecclesiast. 7.
Et cap. 3.*

*lib. 5. hexam.
cap. 16.
Exemplum ci-
conia.*

prætorum capitali sententia damnasse mulierem haud igno-
bilem, quæ non protinus strangulata, aditum filix diligentem
excussæ, ne quid conferret, ab eo qui custodia carceris præ-
erat, impetrauit, existimans futurum, ut inedia consumere-
tur; Cum autem iam dies plures intercederent, secum qua-
rens quidnam hoc esset, quo tamdiu sustentaretur, curiosius
obseruata filia, animaduertit illam exerto vbere famem ma-
tris copia lactis temperasse; Cuius admirabilis spectaculi no-
uitate commotus, præter remissionem pœne, gratiam mulie-
ri impetrauit. Huic & scriptura suffragatur. Retribue illis,
quomodo & illi tibi. Qui timet dominum, honorat parentes,
& quasi dominis seruiet his qui se genuerunt. Istud non le-
ge, sed natura restricta conseruat ciconia, teste D. Ambrosio,
nam depositi artus, per longævum senectutis plumarum
tegmine alarumq; remigio nudatos circumstant, soboles pen-
nis proprijs fouet, Et quid dicam collatio cibo paucis, quan-
do etiam ipse reparat naturæ dispendia ut hinc atque inde
subleuantur fenem, fulcro alarum suarum ad volandū exer-
ceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij membra
parentis?

A quibus debeant parentes filios præseruare?

CAP. III.

*lib. 1. retract.
cap. 22.
lib. 4.
ca. 79. & 80
30. quest. 1.
ca. Ad limina,
et ca. Omnes.
Triplices filij.
Serm. 163. de
temp. & resu-
rurum de cen-
sura. dist. 4.
ca. Vos ante,
cap. 7.
cap. 19.
Susceptiones
quid debeat st-
lijs spirit. nati-
bas esse spiritus?
Ad limina, &
cap. Omnes.*

TRIPlicem filiorum acceptionem docet nos bea-
tus Augustinus & Irenæus cõtra hæreses, necnõ Sym-
machus Papa apud Gratianū. Aliqui baptismatis sus-
ceptione filij efficiuntur, quorum rationem susceptores ha-
bere tenentur, ne hereticæ prauitatis contagione contami-
nentur. Symbolum etiam illos docere. Orationemq; Do-
minicam, teste August. cui consonat concil. Constantinopol.
6. ac Arelatense. At August. serm. 215. de temp. Filios quos in
baptismo excipitis, scitote vos fideiussores pro ipsis apud
Deum extitisse, & ideo tam illos qui de vobis nati sunt, quam
illos quos de fonte excipitis, semper castigate & corrigite, ut
castitatē custodiant, iustitiã diligant, charitatem teneant, &c.
Alij abolitionis administratione filij efficiuntur, de quibus
habetur q. 1. ca. 30. hos spirituales appellamus filios; Carnales
enim sunt, de quibus tercio loco est dicendum, quos lege na-
turæ fouere debet parentes. Cum enim nemo carnem suam
odto habeat, clarum est eos casve legem infringere naturæ,
quæ filijs etiam ab ipsis conceptionis exordijs, minus benè
consulant. Fieri namque potest, ut aliquæ etiam exhorrescere
naturæ lege, malint fœtus vteri sui interire (teste beato
August. lib. 1. de nuptijs & concupiscentia cap. 15.) quam vi-
uere.

tere. Idem alibi sic habet, Nulla mulier potiones ad abor-
sum accipiat, nec filios iam conceptos aut natos occidat,
quia quæcumque hoc fecerit, ante tribunal Christi sciat se il-
lic eorum causam quos occiderit esse daturam. Sed nec alias
diabolas potiones mulieres debent accipere: qualicunque
enim modo conceptum impediunt, tali tantorumq; homi-
cidiorum se reas esse cognoscant. Caueant etiam ne dormie-
tes iam natum opprimant, 3. Reg. 3. Et Iuo Carnouensis. Et
quemadmodum mulier nihil machinari potest, in fœtus in-
teritum, secundum D. Thom. ita nec maritus grauidam &
impregnatam crebris carnalis operis commissionibus laceffe-
re vel flagris impetere, aut importabilia onera imponere, quo
fœtum conceptum extinguere, vel aliqua ratione perturbare
possit, debet; teste beato Augu. Cum elephas similiter & cer-
uus tantæ sint continentia, ut ad impregnatam non accedat,
secundum Plinium, vnde Procopius Gæsus super 16. cap.
Genes. ait. Quod antiquo gentis instituto abstinebant à gra-
uidis, nec accedendas iudicabant coniugari, lactantes aut in-
santes nutriendas, quos ipsemet matres lactare debent, teste
beato Greg. ad interrogationes August. sed eo tantum tem-
pore quo conceptum natura non negabat, rem cum vxoribus
habebant. His consentanea est, concil. Elibert. & Hilarden.
sententia, vbi sic legitur: Qui conceptos fœtus necare stu-
duerit potionibus vel alijs, septem annis pœniteat, quibus
peractis communionem percipiat, & perpetuis fletibus insis-
tat. Imò concil. Anciranum insinuat quod vsque ad finem
iuxta, rigori pœnitentiæ subiacerint; & humanius agens ob-
iurat tales, ad decennalem pœnitentiam. Nec in prædictis
impregnatæ duntaxat debent esse sollicitæ, sed & in alijs: Nã
& oicitatio (si Plinio credimus) in enixu lethifera est, sicut
sternutasse post commixtionem carnalem, abortum in duce-
re constat, imò abortus causa subinde fit, secundum eundem,
odor vel fœtor candelarum extinctione relictus. Quin & le-
culari brachiū animaduertit acerrimè in istas, sicuti habe-
tur, Cod. de his qui parentes, vel filios occidunt, leg. Si qui, vbi
sic habetur: Si qui parentes, filij aut filia mortem procura-
uerint, pœna parricidij puniantur, neque gladio, neque ignibus,
neque vlli alij solenni pœnæ subiugeretur, sed infusus culeo
cum cane & gallo gallinaceo & vipera & simia, & inter eas
ferales angustias comprehensus, serpentis contubernijs
miscetur, ut regionis qualitas tulerit, vel in viciniam ma-
re vel in amnem proiectur, ut omnium elementorum
vsu viuus carere incipiat, & ei caelum superstiti, terra
mortuo auferatur. Baldus tam. en dicit eo loci, hanc pœnam
exoluisse. Nec parentes inflat cornuorum & strutionum
A a 2 (pulos

*116 & 244.
de temp.
Aborsus nullo
modo est pro-
curandus.*

*li. 10. ca. 27.
2. 2. que. 64.
artic. 1.*

Exodi 21.

*De bono con-
gali, cap. 6.*

*Commedia ele-
phæ: et cerui.
lib. 8. natura-
lis histor. cap.*

5. & 32.

Epistola 7.

*Matres ipse-
met infantulã
lactare debet.*

Cap. 63.

Cap. 2.

Cap. 21.

*Lib. 7. natu-
ralis hist. cap.*

6. & 7.

*Varie aborsus
occafiones.*

*Antiqua ab-
orsum procu-
rantium pœna.*

*Strutionis na-
tura.*

(pulos & ova relinquentium) intolerabili crudelitate prolix editæ debent obliuisci, Esaiæ 49. quin potius lac & manna-
I. Corin. 3. Et ad Hebræos 5. Epistola 7. hemil. 9. hexameron.
 sum cibum ingerere, Gregor. ad interrogaciones August. Basil. Non enim debent filij parentibus thesaurizare. 2. ad Corinth. 12. sed parentes filijs, æquo modo & honesto Nulla enim alia ex causa peruersi, vt fiant liberi, cõtingit, nisi quod eorum patres circa vitæ præsentis commoda æquo amplius incumbant, & ferè dixerim, insaniant, inquit Chrysof. lib. ad vituperatores vitæ monasticæ. Cùm enim illa solum requirant, nihilque illis præferendum censeant, & suam patiter & liberorum animas negligere coguntur. Hos ego patres patricidis ipsis immaniores, sceleratiorisque dixerim; Illi enim corpus ab anima disseparant; Isti & animam & corpus æternis ignibus tradunt, parentes corporum, potius quam animarum, imò peremptores. Adsequuti siquidem diuitiarum magnarum thesauros, quibus & filios & se trucidant, benè secum actum existimant. Non sic Abraham filijs suis, cum detrimēto animæ superflua comparauit. Non sic Tobias. Sed prius si timuerimus Deū inquit multa bona habebimus; Quibus consenat D. Paulus Patres educate filios vestros in disciplina & correctione Domini, & Prouerb. 13. Qui parit virgæ, odit filium. Propterea in fine vitæ, admonuit Theodosius filios suos, in timorata vita manere, secundum Theodororum. Atque ingens huius rei desiderium inseruit naturæ, vt veluti necessitudinem quandam inuitabilem curæ habendæ, filios parentibus constituisse videatur, legem item tulit de cura liberis impendenda: Nam cùm dies festos agi statueret filijs suis eiuſcemodi celebrationis rationes aperiant, imperauit. Denique cùm de Paschate loqueretur, adiecit; & annunciatibus sibi tuo in die illa, dicēs: Idcirco fecit mihi Dominus hæc, cùm exirem de terra Aegypti, &c. Nec filiorum disciplina est aliquatenus paruipendenda, cùm & animal rationis expertus, factum infirmum in sui speciem efformare non negligat, secundum D. Ambros. Vt ita, inquit, fertur informes edere partus, sed natos, lingua fingere, atque in speciem sui, similitudinemque formare: Non miraris in fera, iam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit: Vt ita igitur parrus suos ad sui similitudinem effingit, & tu filios tuos instituire similes tui non potes: Et ne fortè excuses teneram ætatem, non ira legibus adstringendam, ad memoriam reducere incumbit, exemplum apud D. Greg. positum, de puero quinquennali nomen Domini blasphemante, qui morti propinquus, diabolico ministerio ad regna plutonica crudelissimè est protractus, eo quod pater non vigilasset in eius correctione. Nec cogitandū est, in incremento annorum sobolem maiusculis calcariibus ad melic-

mauiorem vitæ frugem excitandam, quia anni semper quotidianis defectibus decreſcunt, teste August. Estq; teneræ ætatis infanria tanquam tabula nuda, secundum Philosophum, in qua nihil depictum est, cui si compositi mores compositaque vitæ inscripta fuerit: Quo fuerit semel imbuta testa recens, seruet odorem, iuxta illud. Adoleſcens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea: vt enim aqua digitum sequitur præcedentem, ita ætas mollis & tenera in vitamque partem flexilis est, & quocunq; duxeris sequitur, secundum D. Hieron. Si quidem laxitas patris quod aliquando sit damnabilis, liquet exemplo apud August. posito: Nam quidam Cyrillus vir locuples, vnicum habuit filium, quem corrigere neglexit; vnde inebriatus forem violare voluit, reliquas duas lethali vulnere sauciuit, matrem pregnantem oppressit, ac patrem exerto ferro atrociter interfecit. Et apud Ioannem Gersonem, qui dicit fuisse quendam Iuuenem Romanum qui iuuenilem ætatem miserè transigerat, cumque apprehensus ad patibulum dignas poenas luiturus duceretur, pater eius magnis lachrymarum imbribus perfusus, eminus sequebatur, cui cùm triste vale dicere, atque osculum patri præbere desiderasset, accedentis patris nasum, diris morſibus erasit, & hominibus rei nouitate admirantibus innumurans dixit. O pater tu me suspendis, tu, occasio huius contumeliosæ mortis; si namque me vt debueras, correxisses; istam ignominiosam mortem non conspexisses, nec offensa Dei, vt Heli incurrisses, qui quid perpessus sit, omnibus est in cõfesso. Imò multi, inquit beatus Ioannes Chrysof. sapienter ob id acerbiora perpessi sunt; Nam vnde acerbæ & in tempestiuæ mortes, vnde morbi perpetui; atque grauissimi, plerunq; nobis liberisque nostris inferuntur; vnde damnis & incommodis adficiuntur; vnde casus varios & mala innumera sustinemus? Nonne quod filios nostros minus frugi videmus, & eos emendare contemnimus?

Parentes quibus debent filios informare?

CAPVT IIII.

Ne carnis curam duntaxat gerere in desiderijs videantur parentes, inducere tenentur gratam prolem, vt Deo offerre studeat innocentiam corporis cum puritate mentis. Quod fieri contingit, quando pueri à teneris vnguilis Deo militare incipiunt, vt docet Hierem. Bonum est Thren. 3. viro cùm portauerit iugum Domini ab adoleſcētia sua: Anima siquidem pueri adoleſcentis, est veluti tabula nuda (quæ admodum prælibauimus) in qua nihil est depictum, teste

Aa 3 Aristo-

Ser. 1. de verbis Domini.

Prouerb. 22.

Epistola ad Gaulemum. Ad fratres in eremo, ser. 23.

Secunda parte serm. de omnibus sanctis, Aliud ex oratione Gersonis.

1. Reg. 3. Tom. 3. lib. 3. aduersus vituperatores vitæ monasticæ.

Thren. 3. Quomodo erga Deum pueri esse debent?

Proverb. 22.

Hom. 49. super Matih. Pueri quibus imbuendi quo modo erga Deum?

Serm. 215. & 216. de temp. Li. 3. de virginibus ad fororem.

Præcepta decalogi docent manus & pedes.

Aristotele, apta tamen quæ depingatur, ideoque quicquid primitus in se recipit, ad hoc proximus inclinata flebitur, siue bonum siue malum fuerit, Comparatur etiam cereæ molli apud D. Aurelium lib. 3. de similitudinibus, quæ cum receperit sigilli imaginem, dimittere inueteratam nescit: Item agro inculto apud D. Ioannem Chrysostr. qui si negligatur, vepribus & spinis replebitur, si diligenti excolatur opera, macuram messem producat: Quod enim noua testa capit, inueterata sapit, seruaturque odorem. Hinc D. Augustinus symbolum & orationem Dominicam omnibus præscribit addiscendam. Et D. Ambros. Symbolum debemus tanquam nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidie recensere, quo etiam cum exhorrescimus aliquid, animo recurrendum est, non enim inuenitur miles sine militia sacramento, in tentorio, nec bellator in prælio. Sed eheu non raro contingit parentes adeo vitæ ignaros, ut nec præcepta, nec symbolum calleant (cum tamen manus & pedes, si diligentem habeant inspectorem, decalogi præcepta, quasi quibusdam calculis enumerent) Horum agrestibus moribus adolescentia deprauata egrè castigatur, quando peccamina per longas inualuere moras, iuxta illud iuuenalis 14. Saryra:

Quum septimus annus
Transierit, puero nondum omni dente renato,
Barbato licet admoneas mille inde magistros.

Et paulo post:

Hinc totidem fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbina culpa.

Id ipsum & post pauca, duplici exemplo (Ciconia scilicet & Vulturis) ostendit dicens:

Plurimum enim intererit quibus artibus & quibus hunc tu
Moribus instituas: serpente Ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem sumptis querunt aumalia pennis,
Vultur inuentus erubuit esuritibus, relictis.
Ad factus properat, partemque cadaueris adsert,
Hinc est ergo cibus magni quoque vulturis, & se
Pascens propria cum iam facit arbore nidos.

Hinc Threnorum 3. & Eccle. 7. Filij tibi sunt, erudi eos, & curua eos à pueritia eorum; Curua, inquit, ad similitudinem virgulti, quod cum adhuc tenerum est, in quamuis parte flexile reperitur; cum autem in robur excreuerit, frangeris id citius quam inflexeris. Deinde informandi sunt liberi, quatenus timor Dei processu ætatis maiora sumat in crementis, quod initium sapientiæ timor sit Domini Psal. 110. Vbi enim timor Dei est, ibi auri sacra fames non est, ibi furor non est. Sicut enim

2. Imbuendi sunt.

enim larro aut fur accedere non præsumit, ubi fortis armatus atrium custodit, ita timor peccati iatrocinium expellit, virtutumque merita inserit, teste beato Ioanne Chrysostr. & August. Deus, inquit, timendus est in publico, timendus est & in secreto, cum procedis, videris; & cum ingrederis cubilis secreta, oculos maiestatis omnia contemplantis non effugis. Præterea doceant eos gratitudinis holocausta Deo, de cunctis præstitis beneficijs offerre, potissimum de creationis dignitate, qua non lapidem, aut lignum eos formauit, teste August. sed ad imaginem suam Genes. 1. Imo omnibus præfecit hominè creaturis: Dominamini, ait, piscibus maris. Adeo ut angeli sint administratorij spiritus, Hebr. 1. nec dedignatur ilud Psal. 90. in nobis explere; Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus, &c. Sol radios suos tibi interdum diffundit, Luna antelucanis horis lumen sibi impartitum nequaquam abscondit, oues & boues præter seipsos hirtumque tegumen, copiam lactis tuis visibus exhibent. Et quod vel maximè gratitudinem postulat, est amara Christi passio, quam nostri causa subire dignatus est, humanum genus apostaticis spiritibus multipliciter præferendo: Primo in honore, non enim eorum naturam, sed hominis assumpsit, nusquam angelos apprehendit. Secundo in amore, quia hominem proprio sanguine, instar pellicani reparauit, quod angelis lapsus non fecit. Tertiò in visione, nam ex contemplatione humanitatis, homo maiori quàm angelus profuerit gaudio, quia contemplabitur suam naturam diuinæ unitam, carne mea videbo Deum saluatorem meum. Vltimò adnoscere filios tenentur, ut ecclesias frequentent, quod Christus verbo docuit, & exemplo monstrauit. Vnde antiquitus solebant iuniores monasticis tradi disciplinis, ibique honestis filijs.

Nathan Propheta instructi; ac virginis gloriose, quæ ad nobiles vsque annos, in templo diuinis fuit mancipata, teste beato Hieron. epistola ad Cromatium & Heliodorum. Er sic inciuilis reputaretur filius, qui communem cum parentibus plateam occupans, non semel in die illos verbis salutarer pacificis, ita multo magis humanitatis dicitur oblitus, qui non saltem semel in die limina templorum terit, ut caelestem saluet patrem, breui verborum compendio, apud quem confidit se perpetuo regnaturum. Altera salutis methodo imbuere debent sobolem, quomodo erga proximos se habere conueniat, quibus dilectionem fidelitatemque exhibere teneantur, etsi ad inopiam redacti fuerint, opem ferre, ut cum beato Iob dicere queant illud. Ab infantia creuit mecum miseratio, ut misericordiam consequantur, iuxta illud

Homil. 15. ad Antioch. 47. de verbis Domini. 3. Instruant sobolem. De spiritu & litera cap. 17.

Gratiarum actio de quibus.

Hebræor. 2.

Iob, 19.

4. Docere parentes debent filios.

Luc. 2. Tebiam

1. & Act. 3.

1. Reg. 7. j

2. Reg. 12.

Tom. 4.

Quomodo erga proximum.

Math. 5.

Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur. Damnum etiam inferre proximis prohibeatur, tam famæ quam rerum, ac inferentibus prompto animo indulgere satagant.

Pralati & Patres spirituales an admittendi?

CAPVT V.

Math. 23.
Hierem. 31.

QUANTUM Iohannes Vviclephus articulo suo no-
no concil. Constantien. sess. 8. proscripto; noluerit ec-
clesiæ prælatos esse admittendos, in cuius damnatam
hæretim Ioânes Brentius nostræ tēpestatis hæresiarcha, quasi
pedibus ire, ex quibusdam scripturæ locis perperâ intellectis,
præsumpsit, quia Dominus ait: Nolite vocari Rabbi, vnus est
enim magister vester. Nō docebit vir vltra proximū suum; sic
prioris Corin. 3. & posterioris 4. Omnes, inquit Brētius, sunt
serui, siue Gregorius Papa, siue Maximilianus, siue Philip-
pus magnus Rex Hispaniarum; vos autem Christi. Attamen
præfectos in ecclesia esse necessarios, cum Ecclesiasticos tum
Ciuiles, docet beatus Gregorius dicens: Summus locus bene
regitur, cum is qui præest, vitij quam fratribus domi-
natur. Cunctos quippe natura æquales genuit; vt autem
alij ad regendum alijs committantur, non eos natura, sed cul-
pa postposuit. Non ignorandum tamē hic quod ecclesia mi-
litans & triumphans in multis similes sunt: Nam habet vnū
prælatum Deum, sub quo 9. chori Angelorum: Sic Synagoga
habuit Pontificem, Iudith 11. & Mar. 13. Duxerunt Iesum
ad summum sacerdotem, cuius potestas omnes antecelabat.

Deuter. 17.

Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo
tempore ministrat Domino Deo tuo, motietur homo ille, &

lib. 1. epist. 3.

Cypria. inde hæretes nascuntur, quod nolint obedire prælatis,
cum nulla sit domus absque hero, nulla familia absque domi-
no, nulla ciuitas absque capite. Sic in ista magna familia absit
quod dicitur: In illis diebus non erat rex, sed quilibet agebat
prout sibi bonum videbatur. Vt multi rami ad vnā radicē,
multa membra ad vnum caput, & armenta ad vnum pasto-
rem; ita corpus ecclesiæ multis membris dilatatum eger gi-
bernatore, quo vnice sæ difficultates sopiendæ, quo concilia
cogenda, & contumaces corrigendi. Posuit quosdam Aposto-
los, &c. alioqui ecclesiæ sponsæ non bene prouidisset. Istud
evidenti liquet Saulis exemplo, & antea multis temporum
tractibus Nemrothi venatoris superbia, A cuius posteritate
exordium sumpsit Roma: Nam Hesperus extitit frater Ita-
liæ, à quo Italia, quæ Hebræis Cethim dicitur, Hiere. 2. Huic
Italo fuit filia nomine Roma, quæ regionis gubernacula 46.
annis tenuit, & anno tricesimo sexto sui regni, paruos iecit
funda-

Iud. 17.

quod dicitur: In illis diebus non erat rex, sed quilibet agebat
prout sibi bonum videbatur. Vt multi rami ad vnā radicē,
multa membra ad vnum caput, & armenta ad vnum pasto-
rem; ita corpus ecclesiæ multis membris dilatatum eger gi-
bernatore, quo vnice sæ difficultates sopiendæ, quo concilia
cogenda, & contumaces corrigendi. Posuit quosdam Aposto-
los, &c. alioqui ecclesiæ sponsæ non bene prouidisset. Istud
evidenti liquet Saulis exemplo, & antea multis temporum
tractibus Nemrothi venatoris superbia, A cuius posteritate
exordium sumpsit Roma: Nam Hesperus extitit frater Ita-
liæ, à quo Italia, quæ Hebræis Cethim dicitur, Hiere. 2. Huic
Italo fuit filia nomine Roma, quæ regionis gubernacula 46.
annis tenuit, & anno tricesimo sexto sui regni, paruos iecit
funda-

Ephes. 4.

Posuit quosdam Aposto-
los, &c. alioqui ecclesiæ sponsæ non bene prouidisset. Istud
evidenti liquet Saulis exemplo, & antea multis temporum
tractibus Nemrothi venatoris superbia, A cuius posteritate
exordium sumpsit Roma: Nam Hesperus extitit frater Ita-
liæ, à quo Italia, quæ Hebræis Cethim dicitur, Hiere. 2. Huic
Italo fuit filia nomine Roma, quæ regionis gubernacula 46.
annis tenuit, & anno tricesimo sexto sui regni, paruos iecit
funda-

1. Reg. 7.

exordium sumpsit Roma: Nam Hesperus extitit frater Ita-
liæ, à quo Italia, quæ Hebræis Cethim dicitur, Hiere. 2. Huic
Italo fuit filia nomine Roma, quæ regionis gubernacula 46.
annis tenuit, & anno tricesimo sexto sui regni, paruos iecit
funda-

Genes. 10. &

1. Paral. 1.

Roma vnica

quæ vnica dicitur.

fundamenta Romæ, testibus Methastene & Beroso, quæ Re-
mus & Romulus sub temporibus Ezechie regis ampliarunt;
Huic laudis auiditas; pecuniæque liberalitas, gloriam ingen-
tem processu temporum cumulauit; propter hanc viuere
voluerunt, pro hac mori non dubitauerunt, secūdum D. Au-
gust. quoniam seruire videbatur ingloriosum: dominari verò
atque imperare, gloriosum. Regalis tamen dominationis ca-
pitulum non ferētes, imperialisque dignitatis seruitutem ex-
cutientes, annua imperia, binosque Imperatores sibi fecerūt,
qui consules à consilijs, non reges aut domini à regnis, sunt
nuncupati. Expulso itaque Roma Tarquinio, & consulibus
instrutis, sequutum est quod oprârunt: nam breui temporis
spatio, incredibili modo augusti creuerunt, teste Eutropio.
Concordia siquidem res parue crescunt, quæ discordia dila-
buntur. Cū autem iam non solum libertate acquisita gau-
derent, sed longè lateque dominari inciperēt, & proinde con-
sulibus, senatoribus, viris patricijs dilatata fulgeret, vanitati
luxuque deditis, plebei (vt multi etiamnum hodie) obmur-
murando illis insultabant, teste Tito Liuiō. Nos in sudore
vultus vescimur pane, aiebāt, & circa frequētia laborum mi-
nisteria satagimus pro istis in otio & delictijs tēpus transigēti-
bus; Exeamus quantotius, & erigamus nobis aliā, ne amplius
nostri dominantur, ciuitatem: Tum his generosis Roma-
na destinauit Memenium Agrippam legatum, qui insigni
paradigmate eorum rebellionē repressit: Accidit, inquit, ma-
num operatam, vt corpori victus necessaria procuraret, pedes
constitasse, vt ventri pigro quæstum haurirent, postmodum os
dixit, non intromittam amplius in ventrem cibum præman-
sum, manus exilientes clamitârunt, nolo deinceps ventri pi-
gro arte mechanica temporalis vitæ stipendia comparare, re-
liquaque membra suum ventri subtrahere obsequium. Quid
plura? exemplum dedit intellectum, conspexerunt namque
manus, pedes, oculi, reliquaque corporis membra præmorta,
ventrem adhuc in suis præcordijs humidum radicale, ac vitæ
spiritum fouere, atque toto exanimi corpore in solo pectore
vitalem calorem anhelare? Quod vbi considerârunt reliqua
membra, falsa sunt sese arbitrata, ventrem depēdere à mem-
bris, sed oppositum luce meridiana clarius manifestum eua-
sit. Venter primates ac proceres reges ac principes significat,
qui licet artem non exercent mechanicam, quamquam sub-
inde calleant, tamen maturo suo consilio cuncta gubernant,
atque tranquillitate ac pace rempublicam pulchrè ornatam
conseruant: Remota namque principum regumque lege &
iustitia, quid essent regna, nisi magna latrocinia? teste beato
August. Quod & græces, natura magistra, cognoscere potue-
runt,

Lib. 5. de ciui.
Dei cap. 12.

Lib. 1. historia
Romana.

Lib. 2. prime
Decadis.

Regna absque
iustitia sunt
latrocinia.

Lib. 4. de ci-
uit. Dei. ca. 4.
Græci & ap-
er natura duces
habentium.

Lib. 5. Hexamer. cap. 1. 5.
 Lib. prioni cap. 2. 1.
 Solutio argumentorum præmissarum
 Lib. de natura & grat. c. 40.
 De grat. Christi contra Pelag. lib. 1. c. 2.
 Et Gregor. lib. 11. Moral. c. 5.
 & li. 13. c. 3.
 Homil. 3. super epist. Ioan. Sermon. 1. 1. 2. de tempore.
 Tract. 3. & 16. in Ioan. 1. Corinth. 3. In Prolog. lib. de doct. Christi.
 Lib. 1. de peccat. meritis. & remis. cop. 5.
 Et serm. 2. de sanctis.
 Cap. 24.

1. ad Tim. 3.

Prærogatiua sacerdotalis.

Lib. 3. de sacerdot.
 Lib. 4. Dialog. cap. 58.

runt, sibi mutuo ducem alternatim constituentes, secundum D. Ambro. & apes, de quarum rege cōsulere licet Virgilium, longè lateq; differentem, & D. Ambros. Careris, quod haud difficulter ex scripturis erui possint, super sedemus. Vt autē argumentis fiat satis, aduertendum est vnum magistrum esse in cælis, omnesq; esse docibiles Dei. Quos enim hic non docet, indoctos remanere oportet: Nequaquam enim vox magistri tantæ creditur efficacæ, vt peccatorem per se faciat resipiscere, vt docet B. August. Ecclesiastes namq; agrum cordis vomere prædicationis ac admonitionis sulcare potest, triticū tamen facere nō potest, vt habet August. Ideoq; sine doctore censentur tanquam cæcus sine ductore ab eodem. Prælibata autem argumenta soluit Aug. dicēdo, quod omnes homines regni illius erunt docibiles Dei, nec ab hominibus audiēt, & si ab hominibus audiant, tamen quod intelligūt, intus datur, intus reuelatur: Quid faciunt homines forinsecus annūciantes? quid facio modo ego cum loquor: strepitum verborū auribus vestris ingero. Nisi ergo reueler ille qui intus est, quid proficiunt? nam neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, secundum Apostolū, hoc est, Erunt omnes docibiles Dei, vnus magister, & c. vt per pulchre tradit beatissimus August. Vel etiam possunt prædictæ auctoritates, eodem teste lib. de spiritu & litera accipi, de perfectione æternæ beatitudinis, vbi maior, minorem simili gratia & honore resurgentem erudire cessabit.

Quales debeant esse prælati spirituales?

CAPVT VI.

SACRIS operantes leguntur diuinorum mysteriorum in sacra pagina dispēsatores, Dei hominumq; mediatores, & proinde, quo ad se, oportet sint irreprehensibiles, quantum attinet ad dispensationem eis cōcreditam, nullus est mortalium, qui hac prærogatiua ex se fulgere potuit, non enim indice instar magni illius prophete Ioannis, pro duntaxat saluatorē, non eius duntaxat alloquio, vt Moyses, perfruunt, sed Deum confecerant, & (si loqui liceat salua tantæ maiestatis dignitate) increabilem creant. Nec offerunt arietes vt Aaron, sed vnigenitum Dei filium, quod nec angelis cherubicis, nec spiritibus seraphicis legitur concessum; Cælumq; ex mūdo reformant, vbi enim Imperator, ibi & curiæ deesse nequit regalis frequētia, teste Chrysof. & Gregor. Hinc Malachia 1. angelus appellatur. Non ergo mirum videri debet, si sacerdotes parētib; honoris priuilegio anteferamus, cum & Reges diadema sacerdotibus deponāt, & angelis istis terrenis

renis reuerentiam exhibere debeāt. Quemadmodum enim plumbum superatur ab auro, ita secularis ab ecclesiastico, secundum beatum Chrysof. vbi supra, & vt sol lunam magnitudine vincit, vt pote quadragies octies maior, secundum opinionem Ptolomæi in Almagesto, ita sacerdotes reliquā plebem dignitate. Imo tantum discriminis opinatur inter sacerdotem & secularē constitutum, Chrysof. quantum differēt onis animal brutum & opilio, hoc est pastor. Vt autem istis mysterijs (apud D. Chryl. & Greg. libris pastoralis curæ positis) dignè ministrare valeant, oportet nō sint mercatores, teste beato Aug. & Conc. Cabilon. 2. nec prophana habitu seculari vitā præferant, secundū Conc. Agaren. & Trident. Illecebras quoque carnalis concupiscētiæ impolluto corpore superare debent, vt infra probabitur alio præcepto. Nec solum incontaminato corpore, sed & mūdo debent esse corde: Mundamini qui fertis vasa Domini, Esa. 52. vt cælestium mysteriorū ministrando, sicut participes. Qua enim prælumptione alteri mederi properat, qui in facie vulnus portat? Munda debet esse manus, quæ aliorum abluit sordes, ne tacta quæque deterius inquinet, teste Gregor. Nec istud solum, sed tabernaculum ingrediens tintinabulis ambiatur, oportet, vt partes prædicatoris vocatus adsumat, ne ex silentio, tanquam canis murus, Deum offendat. Quid per tintinabula vestimentis inserta aliud, quàm recta debemus accipere opera? commemorante Prophetas; Sacerdotes tui induantur iustitia. Vestimentis itaque tintinabula inharerent, si vitæ viam cum linguæ sonitu, ipsa quoque opera sacerdotis clamant. Ex quo loco discimus sacerdotes, non solum sui rationem habere debere, sed etiam populi, cuius peccata manducant. Sunt namque medici spirituales, vt infirmos consolident, deuios reducant; contractos resarciant, ignaros instruant, secundum Ezech. Nec solum docere forinsecus, & aures blandis demulcere debent sermonibus, vel operibus bonis, quibus eluceant, infuldare, sed & oblationibus, Deo populū debent reddere propitium; Hoc facite in meam commemorationem. Hic tamen non est dissimulandum, propter sententiam Apostoli Petri, Duplices esse sacerdotes, Morales & Ministeriales: De prioribus intelligendus est Petrus, iniquiens; Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, offerentes nimirū spirituales hostias. Quo modo vniuersi fideles offerūt Deo patri passionem Christi, offerunt & cor contritū, detestationē peccati, propositum melioris vitæ, orationis feruorem, ac carnis mortificationem, vt legimus, Roman. 12. Exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam Deo placēdem, & c. Nemotamen hic rectè inulerit istos, & illos, eiusdem ordinis eiusdem-

Sol quāto maior terra.

Propositione 18.

Seculares multis parafangis antecallunt sacerdotes ac presbyteri.

Lib. 2. de sacerdot.

Ser. 19. de verbis Domini.

Ca. 12. et 44 Cap. 20.

sess. 14. c. 16.

Sacerdotes quales forinsecus esse debeant et intrinsecus?

2. parte Pastoralis curæ.

Dist. 43. cap. Pudicus.

Exemplis præluceant sacerdotes.

Offic. 4. Officia sacerdotum.

Docere debent populum.

44. cap. Lucae 22.

1. epistole, c. 2 Duplex sacerdotium.

eiusdemque dignitatis, cum eodem argumento concludi possit omnes esse reges, quod nemo sanæ mentis concesserit. Possimus & aliter hunc locum expedire, ut verba Apostoli toti collectioni, non cuiilibet personæ dicta sint, sicuti legitur, Exodi 19. ubi non erant omnes sacerdotes. Huic ad stipulatur, D. August. Et beatus Ambros. lib. de S. Ioseph, ubi pucherè dissentit ciphum solum in sacco Benjamin esse reperit, quod consecratio calicis sit solum penes sacerdotes, qui in ministerium à Deo sunt electi. Insuper orare debent pro populo, teste Moysè: Si fecerit populus contra præceptum, orabit pro eo sacerdos, & propitius erit ei, Ioselis 2. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: parce Domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium. Sic Moyses Exodi 32. aut dimitte eis hanc noxam, &c. Parceret utique nunc Dominus populo suo, si fideles haberet precatore, talesque intercessores. Hinc Ezechiel 22. conqueritur; Quæsiui virum de eis qui interponeret sepe, & staret oppositus contra me, & non inueni. Sanè quantum efficaciam habeat oratio sacerdotis, liquet, Numer. 16. & apud beatum Ioannem Chrysostr. ubi legitur, quod propter statuam laudatissimam Placillam subuersionem Theodosius Imperator Antiochenam ciuitatem euertere, omnium facultates deripere, habitacula cum habitatoribus Vulcano consecrare, ac aratro fundum proscindere decreuisset; vertices montium monachi malum impendens dissoluerunt; Siquidem simul atque rescississent tantam ruinam ciuitati esse interminatam, Tuguriola cellarum relinquentes, veluti Angeli de cælo missi miserorum causam patrocinantes, furibundum Augusti animum placauerunt, adeo ut Antiocheni monachos patronos, imò saluatores appellitare non erubescerent. Sicut & Romani, secundum Greg. multis laudum precibusque communem calamitatem Domino non commendassent, nullus per tot annos subsistere inter Longobardorum gladios potuisset.

Quales debeant esse Pralati cimites?

CAPVT VII.

SECULARIUM Principum & Iudicum integritas in scribis consistit: Primo ut sine personarum acceptioe iustitiam administrant, Secundo ut temperatis moribus seruent modestiam, Tertio ut Dei timentes reuerentur ecclesiam. Quo ad primum, princeps aut iudex in cõtrouersijs decidendis, neminem respicere, nec partem, nec amicum, nec fratrem

Lib. 20. de ciuit. Dei c. 10. Cap. 11. Ciphus in facio quid? Genes. 44. Deuter. 17. Leuit. 4. Orare debent pro peccato.

Homil. 17. ad Antioch.

Timorati monachi quam uoluerit in ciuitatibus commorentur. Lib. 6. epistola 23.

Acceptio personarum non sit penes iudicem.

fratrem aut vicinum, denique nec inimicum (ut magis iustitiam quam proprias prosequatur affectiones) debet, teste August. & D. Greg. unde sanctus Moyses iudicibus à se constitutis, dixit, In iudicio non acquiesces plurimorum sententiam ut à vero deus, pauperis quoque non misereberis in iudicio. Et: Videte, inquit rex Iosaphat, quid faciatis; non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini, & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit, quia secundum insignem serm. (qui est 35. ad fratres in eremo) reputati estis ab hominibus duces populi, iudices terræ, partes orphanorum, uiduarum mariti, iustitiæ zelatores, ac rei publicæ amatores. Tyrannis igitur omnino, summopere vitari debet: Nam Valerius Maximus exemplum adducit, ne ad latum quidem uingum, à iustitiæ rigore iudicantes deflectamus, quia rex Cambises, corrupti cuiusdam iudicis ex corpore pellem detractam, fellæ iudiciarie intendi, in eaq; filium eius iudicaturum confidere iussit; Ceterum, inquit, & rex, & barbarus, atroci ac noua poena iudicis, ne quis postea corrumpi iudex possit, prouidit. Rursus de Zeleuco, sic refert: Zeleucus urbe Lotrensi, à se saluberrimis atque utilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus, secundum ius ab ipso constitutum, utroque oculo priuari deberet, ac tota ciuitas in honorem patris necessitatem poenæ adolescentulo remitteret, aliquando iugiter repugnauit; Ad ultimum precibus populi euictus, suo prius, deinde filij oculo eruto, usum videndi utrique reliquit: Ira debitum supplicij modum legi reddidit, æquitate admirabili temperamento se inter misericordem patrem & iustum legislatores partitus. Simile quid reperire est apud eundem de feritate Bruti, & de Charunda Tyrio, qui se interfecit, quod gladio accinctus ad consilium, contra legem intrasset. Secundo in principe ac iudice requiritur, ut luxu seposito, colat modestiam, ut inquam, sumptus secundum opum quantitatem metiarur, ne prodigus ipse nullum modum seruans, prædo sit, qui princeps esse debuerat, & grasseretur in subditos ipse, quos defendere debebat. Siquidem Sapiens ait: Viri esuriens, & leo rugiens, est princeps impius super populum pauperem; prodigus enim & luxui deditus princeps, soler in inbditos debacchari. Caueant ergo ne pretio corrumpantur, vel precibus flectantur, nec limites iustitiæ munitum intuitu transiliant. Sed dicent fortè iudices aut primates, nil recipimus nisi vltro oblata; Hic malo D. Aug. quam meis respondere verbis, ubi supra: Ego dico, & si non amplius recepistis, latrones esse potestis; Latro siquidem timet malum, & ubi non potest, non facit, & tamen latro est: Deus enim non manum, sed cor interrogat: lupus frequenter venit

Serm. 14. ad frat. in eremo. Lib. 19. Moral. cap. 14. Exod. 23. 2. Pa. 21. 19. Epipheta Indicum.

Lib. 6. cap. 3.

Lib. 6. cap. 5.

Exemplum magnum rigoris ac iustitiæ.

Lib. 5. cap. 6.

Lib. 6. cap. 5.

2. in iudice requiritur.

Prouerb. 28.

Obiectio vel elusio iudicis.

venit ad ouile, & quærit deglubere oves & deorare, vigilant tamen pastores, latrât canes, sicque lupus timendo fugam capit, nunquid tamen non lupum esse dicimus? absit. Sic & vos facitis quantum potestis, si plura possitis, faceretis. Eleganter Alexandro magno quidam comprehensus pirata respondit, teste Cicerone, & D. August. Cùm enim rex interrogasset quid ei videretur, ut mare iugiter haberet infestum? Ille libera proteruia; Quid tibi, inquit, ut orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor, quia tu magna classe, Imperator. Et sermone 31. ad fratres in eremo. Cùm quaesitum fuisset, à Socrate, cur sic risu inordinato solueretur. Respondit, video magnos latrones ad suspendiùm duci facere paruos, & alta stentoreaque voce clamant; O quam digniores estis suspendi, qui in cathedris & domibus habitatis, latrocinia maiora committentes, quàm qui in siluis, cum tremore quotidie demorari videntur; Qui si æquitatis essent obseruantes, utique abundè illis suppeteret, quod etiam possent egenis impartiri. Si autem auaritiæ facibus accensil imperent, porius tyrannos, quàm æquos iudices se esse demonstrant, quos nulla ratione Republicæ præficiendos D. Thomas epistola ad Ducissam Brabantia edocet. Nec hoc mirum cuiquam videri debet, cùm & gentiles hoc dissuaserint: Legitur namque de Scipione Acimiliano apud Valerium Maximum, qui requisitus quem iudicaret ad Hispaniam regendam idoneum, diuitem auarum, an pauperem. Respondit; priori nihil satis est, quippe qui ardeat auaritia; Secundus nihil habet, ideo cogetur rapere ut sustentetur. Quare Tiberius Cæsar nunquam vel rarò mutabat procuratores, quia, inquit, scientes se breui tempore habituros ad administrationem in iurisdictione ciuili, breuique rude donandos, crebra munera emungendo, tandem elicient & sanguinem. Quocirca posuit cuiusdam vulnerati exemplum militis, qui inhibuit ne muscæ sanguine satiata, à vulneribus repelleretur, ne superuenientes famelicæ grauius eum torquerent. Marcus Currius, teste Valerio, exactissimam frugalitatis normam, ac perfectissimum fortitudinis specimen omnibus iudicibus exhibuit: nam Samnitum legatis, agresti se in scamno, assidentem foço, ac ligtheo catino canantem spectandum præbuit: Ille enim Samnitum diuitias contempsit, Samnites eius paupertatem mirati sunt; nam cùm ad eum magnum auripondus publicè missum attulissent, benignis verbis inuitatus, ut eo uti veller, vultum risu soluit. Superuacua, inquit, & ineptæ legationis ministri, narrate Samnitibus Marcum Currium non aurum habere velle, sed aurum habentibus velle imperare, atque istud præciosum hominum excogitatum

Lib. 3. de republica.
Lib. 4. de ciuitate. cap. 4.
Rapinis non incumbunt principes.

Quibus officia reipub. committenda?

Exemplum militis.

Lib. 6. cap. 4.

Lib. 4. cap. 3.
Insignis Martii Curij constantia.

munus refertote, & mementote me, nec acie vinci, nec pecunia posse corrumpi. Memorabile quoque paulo ante continentia Scipionis exemplum producit: Quartum enim & vigesimum annum agens Scipio Emilianus, cum in Hispania, Carthagine oppressa, maioris Carthaginis capiendæ summis auspicis, multosque obsides, quos in ea urbe Perni clausos habuerant, in suam potestatem redegit, eximie inter eos formæ virginem ætatis adultæ, & iuuenis, & celebs & victor, postquam comperit illustri loco inter Celtiberos natâ, nobilissimoque gentis eius indibili desponsatâ, accersitis parentibus & sponso inuiolatam tradidit, aurum quoque quod pro redemptione puellæ allatum erat, summæ dotis adiecit: Qua continentia ac munificentia Indibilis obligatus, Celtiberorum animos Romanis applicando, meritis eius gratiam retulit. Quis huiusmodi animi moderationem, temperantiam, rerumque transitoriarum contemptum, nunc inter Christianos inueniat? Illi legem non habentes, ea quæ legis sunt, fecerunt: Surgent itaque in iudicio, & condemnabunt istam generationem. Tertio desideratur in principibus, ut Dei timorem habeant, ac ecclesiam tueantur, pro cuius defensione publicæ fidei præstant iuramentum, quatenus de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos atque malignos, pro viribus exterminare studeant. Iuo: Quod si facere domini temporales, aut eorum balui neglexerint, excommunicationis vinculo innodantur, uti habet concil. Lateranens. sub Innocen. 3. celebratum. Nec aliquatenus falcem in alienam messem mittant, ne ad modum Osiæ regis, inconcessa in templo vindicantis, & ob hoc lepra percussus, ipsi spirituali lepra, hoc est, sacrilegio contaminati, derestabiles efficiantur. David rex quia Dei erat cultor, cunctis hostibus erat formidabilis, & quocunque pergebat, gloriosum reuexit triumphum. Quin & Salomon filius eius, Deo magnificam extruxit domum, quo factum est, ut vniuersos reges gloria & honore multis parasangis anteuertent. Porrò altis suspirijs ingemiscendum est, quod iam quidam existimant sibi fore dedecori, si diuinæ legis concioni cum plebeis non nunquam adesse contigerit, vel in templis genua Deum adoraturi curuauerint; Quos interim ebrietas enervat, alea decoquit, secundum Ambros. & Alexandrum de Hales ac venatio euiscerat, teste beato August. & libido corrumpit: Hæc si quidem sunt quorundam fortia facta, quibus sibi ignominiam sempiternam, non gloriam conciliant: Nam quid agerent, qui probitate deserta, otiosi & inertes, vitiorum suorum mancipia, improbis cupiditatibus dediti, neque diuina, neque humana quicquam pensi habentes, prauis tantum

Continentia Iudicium principum, speculum presulgidum.

Roma. 2.
Matth. 12.
Principes habeant timorem Dei, similiter & iudices.
Par. 10. c. 99
Iudices quale præstant iuramentum?
Ca. 3. §. Dånati, & duobus sequentibus.
2. Paral. 26.

Fortia facta modernorum, nobilium quorundam.
Li. 2. de Abraham, cap. 9.
Parte 4. q. 89
serm. 2. §. 1. de temp.

facinori-

facinoribus illustres, longè lateq̄ne conspicuos sese reddunt? Per hos Ecclesia Christi non adificatur, sed scandalizatur, non defenditur, sed contenitur, non colitur, sed spolatur; Præfixam tamen semper oculis istorum oportere esse sententiam, qua Dominus pronuntiat reddenda esse Cæsari, non quæcumq̄, sed quæ sunt Cæsaris: Nam si aduersus æquitatem aliquid exigant seculares principes, contra fidem, contra religionem, aut contra sana Ecclesiæ Catholicæ dogmata (quod utinam attendissent istis lachrymabilibus diebus nostrates) parendum eis nequaquam est, sed magis ad mortem vique pro iustitia certandum. Quod perpulchrè docet Hostius episcopus Cordubensis apud D. Athanasium. lib. ad solitariam vitam agentes, insigni memorabilique constantia Constantium Imperatorem Arrianum confundens: Non te, inquit, misceas ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis discite, Tibi Deus imperium commisit; nobis quæ sunt ecclesiæ concredidit. Et quæadmodum qui suum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue; ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. Non ergo fas est nobis in tertris imperium tenere, neque tu thimiamatum & sacrorum potestatem habes ô Imperator. Et D. Ambros. Conuenio, inquit, ipse à comitibus, vt per me fieret basilicæ matura traditio, discentibus Imperatorem iure suo iussisse tradi debere, vt pote in cuius potestate essent omnia; Respondit: Si à me peterer, quod meum est, id est, fundum meum, argentum meum, & huiusmodi meum, me non refragarurū, quamquam omnia quæ mea sunt, sint pauperum; Verum ea quæ diuina sunt, Imperatoriæ potestati non sunt subiecta: Si patrimonium petit, inuadite; si corpus, occurrat. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluntas est mihi, Non ego valabor circumfusione populorum, nec altaria tenebo, vitam obsecrans, sed pro altaribus gratis immolabor. Et paulo post mandatur: Trade basilicam, hoc est, dic aliquod verbum contra Deum & morere, nec solum dic aduersus Deū, sed etiam fac aduersus Deum: Mandatur, trade altaria Dei, vrgemur præceptis regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus, quæ respondet: Tanquam vna ex insipientibus loquuta es. Quid ergo turbamini? volens nunquam deseram, coactus repugnare non noui, dolere potero, flere potero, aduersus milites Gothos, lachrymæ meæ arma sunt, eodem teste oratione ad Auxentium. Et lib. 3. Talia enim sunt munimenta sacerdotis, aliter nec debeo, nec possum resistere. Ad Imperatores palatium pertinet, ad sacerdotes Ecclesiæ: Publicorum tibi

Math. 22.

Aurea Hostii
Cordubensis
sententia.Epist. 33. quæ
est ad Marcel-
lam sororem, et
allegatur cap.
Conuenio 23
quæst. 8.
D. Ambrosii
au. inofitas.Arma sacerdo-
tium, lachrymæ
& gemitus.
Offic. cap. 4.
& 9.

menium commissum est negotium, nō sacrorum, & reliqua quæ pulchrè eadem epistola subsequuntur. Quibus allegandis breuitatis ergo supersedeimus.

Quali honore prælati sunt prosequendi?

CAPVT VIII.

TVRCA crudelitas ac pagana barbaries suis Mystis (qui prolibus generandis operam dant, atque terrenis mundanorum negotiorū occupationibus inhiant) reuerentiæ signa exhibent; magnopereque suspiciunt, quemadmodum luce meridiana euadit manifestum doctrina Sapientis, & exemplo Pharaonis, qui suos sacrificos, non solum honore prosequendos tenuit, verum etiam tempore annonæ ex horreis publicis illis præ ceteris prouisum esse voluit. Sperabant siquidem grandi fiducia, imò sibi pollicebantur omnia fore prospera, si sacrificis dignum deferrent honorem, vt Michas idololatra, sibi persuadebat. Scio, inquit, quod Dominus benefaciet mihi, quia habeo sacerdotē Leuitici generis. Quam putamus ergo autam præbere infidelibus exprobrandi & subannandi, ceu commentitiam legem nostram, blasphemandi que nomen Dei nostri? quin verò hanc hæresum truculentam pestem, inde cõpertsissimū est fuisse subortam, indeque nutritam, quod spirituales prælatos habuerimus contemptui, eorumque monita derisui, secundum beatorum Cyprianum, ad Cornelium Papam, quos tamen Dominus verbis & exemplis honorādos monstrauit, quando leprosus ad sacerdotes direxit, vt luculentius illo dicendi genere manifestat sermones discipuli humili scemate appellati, Dominica 14. post Penthecosten. Præter Christi factum, habemus & Petri Apostoli exemplum, qui Zachæum Episcopum Cæsariensem consecrauit, eumque vt Christum honorādum præcepit, teste D. Clement. & Ambr. item prioris ad Timoth. 3. Duplici honore censentur, qui bene præfunt, digni. Sed aliquis in murmurando obgannit, utinam sint nobis numerosi, qui bene præfunt, utinam sint multi nobis Zachæi, qui veri Episcopi prouinciam affumentes, Paulinas constitutiones, obseruarent. Utinam, iam inquam, sint, qui dimidium bonorum suorum erogent pauperibus, & non potius vanis sumptibus & damnabilibus seculi pompis inhiarent; utinam patres pauperum se exhiberent, & non carnis delicias voluptatisque illecebras querere se ostenderent. Profecto dolendum & ingemiscendum est magis quam temeraria præsumptione iudicandum. Sed ipse Christus exemit nobis hunc scrupulum, quando Scribas & Pharisæos vtique varijs peccatorum

Eccles. 9.

Genes. 41.

Iudicum 17.

Hæresis unde
exorta.

Lib. 1. epist. 30.

Luc. 17.

Sermones discipuli hic
ut'es.Lib. 3. Recog.
ad Iacobum
fratrem Dom.Lib. 2. Offic.
cap. 24.

Zachæus episcopus Cæsariensis.

Obiectio vulgariam contra
sacerdotes.

1. ad Tim. 3.

Solutio.

B b oneri-

Matth. 23.
2. Petr. 2.

oneribus cōspurcatis, honorari voluit, & illis obaudire mandauit. Super cathedram Moysi sederunt (inquit) quod dicunt facite, secundum opera verò eorum, nolite facere: Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Nec ipse Christus grauatus est poplites flectere, imò in terram procidere, ante suum proditorem; Si dominus seruo suo deserit honorem, imò non seruo, sed inimico & homicidæ, imò deicidæ (quantum res fieri solit) multo magis honoribus prosequi debemus prelatos, etiã corruptos moribus ac deprauatos, sicut ostendit D. Paulus. Nam

Actor. 23.

Exodi 22.

vbi contumelioso nomine compellasset principem sacerdotum parietem dealbatum, recogitans legem diuinam, præcipitis linguæ culpam, excusatione ignorantie emendauit: Nesciebam inquit, fratres quoniam princeps est sacerdotis; Scriptum est enim, principem populi tui non maledices. Huius maledictionis condignam nequiuit euadere poenam filius

Genes. 9.

Nuditas Noë,
quid præsigna-
uerit?

Lib. 12. cap.
23. contra Fau-
stum Manich.
Maledictio pa-
rentum valde
timenda.

Lib. 2. cap.
8. de ciui. Dei.

Noë, Cham, qui patris nuditatem dormientis passionemque Christi prænuntiantis, teste August. ostentui habendo spreuit. Maledictus (inquit pater expergefactus) filius Chanaan. Quam maledictionem & parentum execrationem, summo studio timere debent liberi, secundum eundem Aug. vbi 10. fratres septem mares, & tres sorores leguntur fuisse de Cæsarea Cappadociae, suorum ciuium non ignobiles, qui maledicto matris (recenti patris eorum obitu destitute fuerit) molesti quæ iniuriâ sibi ab eis factam acerbissimè tulit, tali poena sunt diuinitus coerciti, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum, in qua scædissima specie oculos ciuium suorum declinantes, per mare, per terras, per mille discrimina rerum vagati sunt. Quorum duo Paulus frater & soror

Miraculum S.
Stephani.

2. Reg. 18.

Deuter. 21.

Stephani frequentantes, postquam omnium adspæctum in se conuerterant, ob horribilem membrorum tremorem, ipso Paschatis die curari meruerunt. Haud dissimilis maledictio videtur mansisse imò damnabilior, ipsum Absolonem, qui tribus lanceis perfossus in persequutione genitoris sui interiit. Nec immeritò, quia hoc mandauerat Dominus; Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris ac matris imperium & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad eos, filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commensationibus vacat, & luxuriæ atque conuiujs, lapidibus obruet eum populus ciuitatis & morietur. Quod etiamnum hodie obseruari videmus, quando incorrigibiles

gibiles filios secreta legitimi iudicis autoritate è medio tolli agnosimus. Præterea hanc maledictionem diuina vltione percussit paruus illi euadere nequiuert, qui Helixæo illuserunt, ac probrosis eum verbis lacerare non trepidauerunt, quanquam insigni typo præfigurant passionem Christi, teste beato August. Nec personam potissimum intuemur Petri aut Pauli, aut alicuius alterius, cui honorem impendimus, sed hominem, propter venerandam caticiem, qua alijs præstat honoramus, iuxta illud Leuit. 19. coram cano capite confurge, vel etiam propter potestatem cælitus datam, qua in republica præpoller, homo veneratione dignus censetur, secundum testimonium Matth. 22. Date quæ sunt Cæsaris Cæsari. & Rom. 13. cui hono. è. honorem. Deinde etiam hominem venerandum ducimus, quod dignitate officioque Christi vicem personamque gerat in terris. Hinc dicitur Lucæ 10. Qui vos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum qui misit me. Istud exemplo clarescet, si Iosephi testimonium proferamus, vbi commemoratur, quod princeps sacerdotum Iudæorum literis requisitus, recusauit exercitui Alexandri suppeditas ferre, victuique necessaria exhibere venalia, quam ob causam furore percitus Alex. copioso milite ciuitatem Hierosolymitanam obsedit. Quod princeps sacerdotum Iaddus nomine audiens, præcepit populo supplicationem & immolationem Deo offerre, quibus oblati, obdormienti Deus præcepit confidenter agere, fertisque ciuitatem ornare, protinusque portas ciuitatis aperire, & alios quidem veste alba, ipsum autem & reliquos sacerdotes cum leuitis, stolis iussit occurrere; hostes autem existimabant, quod quicquid poruisset furor imperialis in principem sacerdotum & ciuitatem committeret, sed ediuerso contigit: Nam Alexander conspiciens multitudinem vestibus albis indutam, Antistitem verò bisinis stolis, & principem sacerdotum hincintha & aurea stola, super caput habentem cidarim, & super pectus laminam auream, in qua scriptum erat nomen Tetragrammaron, adiit eum solus, & numen adorauit, nec non principem sacerdotum veneratus est: Tum existimantes corruptam regis mentem, Parmeno illi magis familiaris interrogauit eum, cur omnibus eum adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum, Cui ille, non hunc inquit, adorauit, sed Deum cuius principatum ac personam gerit. Haud secus Constantinus Imperator recipiens literas accusationis, quibus aliqui querulosis libellis criminabantur, quosdam Episcopos in conc. Niceno constitutos; haud grauare tulit, quin potius tranquillo mētis adfectu, ad certum diem, postea de eis se delibaturum dixit, atque in præsens ad id quod de fide agendum

Pueri Helixæi,
quid adu-
brarim?

4. Reg. 2.

Lib. 12. contra

Fausstic. 35.

Et serm. 204.

de tempore.

Prima ratio

honoris sacer-

dotalis.

Quid in prela-

tis honoramus?

2. Ratio ho-

noris.

3. Honoris

causa.

Memorable

exemplum ex

Iosepho.

Lib. 11. Anti-

quit. ar. Iudai-

carum cap. 8.

Præclarū Con-

stitūmi factum

pro honore sa-

cerdotum.

erat procedere iussit: quibus omnibus ille colligatis sigillum annuli sui impressit, atque peractis concil. negotijs, in conspectu omnium eas vulcano tradidit, adiurans se nihil prorsus eorum quæ in eis scripta essent legisse, seque potius à sacerdotibus iudicandum, quàm iudicare aut condemnare posse. Addidit & illud; Si contingeret, quod absit, Episcopum alienum inuadere ac violare thorum, se purpura sua piaculum id obiecturum, ne tam scædum facinus spectatoriibus occasionem scandali crearet, secundum Ambros. Theodoretum, Tripart. hist. & Niceph. Hunc præterea honorem impendimus, quod Angelis eam potestatem non esse concessam sciamus, qua auctores præfulgent, teste Ioanne Chrysostr. & præferre eos debemus naturalibus parentibus eodem teste: Nam de spiritualibus parentibus ita habet D. Ambros. Quàm beata ciuitas, quæ plurimos iustos habet, quàm celebrabilis ore omnium, quomodo benedicatur tota de parte, & beatus atq; perpetuum eius status existimatur: Quàm gaudeo, inquit, cum aliquos mitres ac sapientes diu viuere video, cum virgines castas, viudas graues adspicio longæuas, & si decidant viri consultores vel etiam grauiore femine, tunc ingruentium malorum aperitur porta. Sicut ergo vrbs tota solidatur atque augetur cœtu sapientium, vel obitu labefactatur, ita sermo grauis, & quidem senilis plenus prudentiæ stabilire vniuersumq; animam & confirmare mentem solet. Iam si accedat multarum lectionum vsus, plurium præceptorum & consiliorum quidam senatus, velut perpetuum vrbs eius quæ in singulorum est præcordijs, statum efficit. Itaque vt turpiter impij sunt, qui spiritualibus parentibus non obsequuntur, nec reuerentur sic peccant supra modum contra hoc præceptum, qui exasperant parentes carnales.

Prælati quomodo timendi? CAPVT IX.

Roman. 13.

QUAM debeant ciuiles Iudices omnibus esse terrores, haud obscure in sinuare nobis curauit D. Apost. adferens ipsos gladium habere à Deo, cuius ministri sunt, quatenus eo malignorum proteruiam cohibeant, vti manifestum euadit ex decursu concil. Lateranen. Constantien. & Triden. Ecclesiastici aurem primates alio modo terrores subditis incutiunt, non materiali gladio, non igni aut patibulo, sed anathematis vinculo, quo concilia subinde vtuntur, quod per tale vocabulum vehementius dura diuinorum alienatio comprehendatur, teste Iustino & Greg. Quando enim dicitur: Anathema sit; perinde est atque dicatur, qui taliter contra rei veritatem credit, extraneus ab ipso fidei auctore Christo discredendo efficiatur, & ab omni fidelium consortio procul pellatur.

Quæst. 121.
Lib. 21. Moral. cap. 4.
Anathema quid?

pellatur. Secundo excommunicationis mucrone bipartito modo feriunt, non ferro mortem inferendo, aut membra mutilando, quemadmodum antiquitus in veteri lege fiebat, teste beato Aug. & Cyprian. Sed excommunicatione minori aut maiori: Minor contrahitur participatione cum excommunicato, quæ remouet obnoxium à sacramentorum perceptione. Nihilominus simplex sacerdos hoc aut simili modo dicere (Cōfiteor me excommunicatum, quod commercium haberim cum excommunicato, bibendo, edendo, loquendo, &c.) potest his absolue verbis: Auctoritate Dei omnipotentis mihi cōmissa & tibi cōcessa, absoluo te à vinculo excommunicationis huius, quam confessus es, & à qualibet alia simili, si qua tenetis, & restituo te cælestibus sacramentis, in nomine patris, & filij, &c. Excommunicatio maior est censura à Iure vel Iudice prolata, qua aliquis priuatur omni licita fidelium communionem, tam in spiritualibus quàm ciuilibus. Dicitur à Iure vel Iudice, quia sola lex nonnunquam excommunicationis facit obnoxium, præsertim quando vsurpatur hæc aut similis forma: Excommunicamus his scriptis, &c. tum de facto sunt verè excommunicati, vt patet Extra de Simonia, semperque intelligitur maior excommunicatio, de sententia excommunicati. cap. Si quem. Nihilominus sæpenumero est duntaxat iuris comminatio, potissimum quando ponitur, hæc similisve forma; excommunicetur, interdicitur, &c. ex conc. Antioch. ca. 11. Interdum non est iuris, sed iudicis, quia per iudicem fertur sententia; Sic legimus, Auxilium episcopum excommunicasse Claustrum, teste Aug. & Ambrosium à sacris detur, baste Theodosium, secundum Theodoretum: Estq; iuris diuini, vt manifestum euadit ex Matth. 18. & 1. Corint. 5. ac 2. Ioan. 1. significans eiectionem Adæ de paradiso secundum B. August. Quo elucet Caluini subdola & falsa opinio, dicentis Iudæos hanc commentos fuisse, cum potestas enecandi, Rom. Imperio ipsis adempta esset, iuxta illud: Nobis non licet interficere quenquam; Cum tamen longè antè quædam excommunicatio Iudæis vsui fuerit, quando castra Mariæ ingredi vetitum fuit, quâquam & mortem Synagoga permulsi intulerit, quemadmodum liquido constat ex ipso petra reucho, vbi viuus lapidibus obruitur, Iud. 20. actibus legitimis priuantur. Quod longè terribiliori modo euenire contingit in excommunicatione, qua eijciuntur ab ecclesia, vt Ambrosius eiecit Theodosium Imperatorem, teste Theodor. Ambros. & Niceph. Deinde à perceptione sacramentorum. Tertio à suffragijs ecclesiæ excluduntur, vt tanquam rami præcisî marcescant, teste Bernardo in fine tractatus de gradibus humilitatis, & 11. canone Apostolorum. Quarto à

Lib. de fide & operibus, ca. 2. quæst. 39. super Deuter. Lib. 1. epist. 11. ad Pöpon. Excommunicatio duplex. Absolutio à minori excommunicatione. Excommunicatio maior.

Cap. Cum detestabile. 23. quæst. 78. can. Si quis. Epist. 75. ad Auxilium. Lib. 5. Eccles. hist. cap. 17. & 18. Lib. 11. de Genes. ad literam cap. 40. Splendidum Caluini mendacium. Ioan. 18. Num. 12. Num. 5. Effectus excommunicationis maioris. Lib. 5. ca. 17. & 18. Epist. 28. Lib. 12. c. 41. 3. quæst. 4. ca. Engeltrudam.

Cap. Quod in
te.

Math. 18.

2. Ioan. 1.

Epist. 2. 3. quæ

est ad Tholo-

sanos.

Cap. 17.

Gravis est ex-

communicatio-

nis sententia.

II. 12. 13.

Cap. 30.

Epist. 8. Concil.

Constantien.

Epist. 75. ad

Auxilium.

Lib. 40. ho-

mil. 26.

Lib. 14. epist.

hist. cap. 3.

Spoliat sepul-

tura ecclesia-

stica.

Cap. Sacris.

Lib. 4. Dia-

log. cap. 55.

De privilegij

& excessibus

prælatorum.

cap. Ad hæc.

Epist. 107. ad

Vitalium.

Tract. 50. in

Ioannem.

Quando excō-

municatio-

nis gladius vibra-

ndus?

II. quæst. 3.

cap. Absit.

4. Modis fit

aliquis excō-

municatio-

nis dignus.

confortio Christianorum, vt nec diuinis officijs cum fidelibus adesse queant, Extra de pœnitentijs & remissionibus, sed profusus sint reputandi tanquam ethnici & publicani, nec Aue est eis dicendum. Nec hic legitur farhaq tradendus excommunicatus, quò in primitiua Ecclesia etiam corporaliter à diabolo diuexabatur, teste Apollinari. Hinc non immeritò dixit August. lib. contra aduersarium legis, Excommunicationem omnia corporalia excedere supplicia; modò tamè non ita fit Per exteriorem namque illum effectum didicimus, quid in interiori simili sententia fiat. Nequaquam igitur est ambabus vlnis amplectenda, sed plurimum formidanda excommunicatio contra Lutheranos & articulos Ioannis Wiclef damnatos, etiam si esset iniuste lata, vt liquet ex August. & D. Greg. vtrum iuste vel iniuste obliget pastor, pastoris sententia gregi est timenda, ne is qui subest, & cum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat, ne etsi iniuste ligatus erit, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat. Hoc modo timuit excommunicationem, cui innodatus erat Theodosius Imperator, nec cibū gustare voluit, nisi absolutus esset, teste Niceph. Sexto excommunicatus ecclesiastica careat sepultura, sicut docetur, Extra de Sepulturis, sic Gregor. de monacho proprietario, & D. Hieron. epist. ad Eustochiū, profert exemplum quod Nitriæ gestum est. Imò sepulti de sacro loco sunt extrahendi. Sic exhumata eòrpora Ioannis Wiclef, Constantiæ, & Dauidis Georgij Basileæ vulcano tradita. Si tamen pœniterent super contumacia, non debent eis subtrahi ecclesiastica solatia, teste D. Aug. Vltimò excludit à regno cælorum, quia quando excommunicat ecclesia in terra, in cælo ligatur excommunicatus, cum reconciliatur ab ecclesia, in cælo soluitur innoxius, secundum August. Cùm ergo tam terribiles habeat effectus, nequaquã pro leui causa iste gladius est vibrandus, sed pro mortali crimine, non quocunq; sed cui cõrumacia est coniuncta. Quæ quatuor consuevit fieri modis, secundum Ricardum. Primò quãdo homo legitimè citatus, cõparere contemnit, aut rationabilem remanendi causam non præterdit. Aut comparens, respondere grauat, vel antequã debeat discessum amplectitur. Tertio qui fraudulenta procuratore sollicitat, ne ad ipsum citatio perueniat, est enim contumax reputandus, proq; citato haberi debet: Vltimò qui veniēs, se Iudicis conspectui subtrahit, reputandus est quasi non venisset. Cùm autem mali sint in Ecclesia secundum Aug. vt mali humores in humano corpore,

corpore, capilli, vngues, membra arefacta, quæ licet à spiritu vitam non recipiant, in corpore tamen existunt. Cæterum si nimis exiudet sanguis, flebotomia tollitur, ne totum corpus discrimini committatur, si nimis luxuriet celatias, aur barba sistescat, raditur, si vngues nimis indecorè promineant, resectur. Sic si mali peruacacia nimis insolescat, castigatione est rehibenda, vel multa pecuniaria ecclesiæ contribuenda, vel etiã beneficij priuatione reprimenda. Si istis contumax resistere recusat, tum demū præcedente salte bina monitione, Index ecclesiasticus mucrone anathematis talem feriat, teste Concil. Tridè. Quod etiã ex temporalibus occasione sumit, sicuti videre est apud D. Aug. Quoniã si quis pecuniã debitã non restituar, iniustitiæ crimè incurrit, quod est mortale, cui si adnectatur cõrumacia, qua reddere recusat cum posset, procedendum est modo præfato cõtra talem, nec tum gladio excommunicationis percucitur propter pecuniã, sed propter contumaciam. Quo perspicuum euadit, pauperes & infimæ sortis homines nequaquam esse excõmunicandos. Hic tamen obseruatum oportet, ne contumax liuore vel odio, sed emendandi animo excõmunicetur, quatenus nimirū spiritus saluus fiat. Cui consentaneus est D. August. lib. 3. contra epist. Armenianã, vt, in quã, magno malo cognoscat bonū, quod paruo malo discere neglexit. Nullum autè excõmunicatorum in administratione sacramentorū euitare obligamur, teste concil. Constantien. vel extra, nisi contra illum fuerit huiusmodi sententia specialiter expressã & publicè denunciata. vnicò duntaxat casu excepto, videlicet adeò notorie iniustitiæ manuum in clericū, vt nulla possit tergiverfatione celari, nullò iuris suffragio excusari. Vnde Cõcil. Lateranè sub Alexan. 3. celebrat. Sicut pro violenta manuum iniectione in clericos sunt euitandi, sic faciēs & mandantes similes coguntur dare pœnas. Clerici autem si impuberes seinuicè percusserint, vel puberes ex iocosa leuitate vel magistri disciplinas correctio- nis ergò, non incidunt in canonè late sententia, Qui clericū vim inferentem lædit repellendo, vel cum matre, torore, vel filia inuèrum, non incidit in prælibatum canonem, debentq; omnes se Apostolico præsentare cõspectui, nisi sint religiosi, qui possunt à suo abbate vel episcopo absolui, vel mulieres & delicatuli, qui magnū laborè sustinere nequeunt. His suffragatur Aug. hom. vlt. 50. hom. Greg. epist. Cõcil. Basiliè. Lateranè. 3. Braccaren. Agaten. Carthagenen. 4. Pontifex maximus, Antistes diocessani aliq; prælati, habentes iurisdictionem ordinariam vel delegatam, vt abbates, officiales, vicarij episcoporum, etiam non sacerdotēs valent excõmunicatio- nis gladium vibrare. Non enim est ordinis, sed iurif-

Processus ad
excõmunicatio-
nis sententiã.

Quomodo ali-
quis tempo-
ralibus est excõ-
municandus?

Seft. 2. 5. ca. 3.

Es in 6. de sen-
tentiã excõmu-
nicationis, ca.

Constr. ratiõnè.

Epist. 54. ad

Macedoniam.

1. Corin. 5.

Cap. 1. & 2.

Intentio excõ-
municantis.

Excõmunicati

qui vitandi

sunt duplices.

Tr. de illis qui

incidunt, &c.

cap. 4.

Ibidem cap. 5.

Feriens clericū

quando excõ-

municatio-

nis teneat?

Cap. 7.

Cap. 10.

Cap. 3.

Cap. 8.

Cap. 12. et 13.

Cap. 12. et 13.

Cap. 148. &

181.

Stf. 20.

Cano. 47. 49

Cap. 33.

Cap. 3.

Cap. 73.

24. q. 3. cap. Corruptur.

Lib. 5. Eccles. hist. cap. 37.

Lib. 11. c. 27.

Lib. 14. ca. 3.

Cap. Debeni.

Et cap. Cum

aliquis.

Forma absolu-

tionis à maiori

excommunicatione.

Cap. Non du-

bium, Et cap.

Quamuis.

Tit. de pacifi-

cibus cap. 79.

Cap. Eis qui.

Lib. 7. confes.

Christ. scilicet. 15

Theodori Beze

impudentia.

Roma. 13.

Serm. 23. in

epist. Ad Ro. 5.

Luc. 23.

iurisdictionis. Non tamen pastor, qui licet potestatem habet ligandi atque soluendi in foro conscientie, ubi causa venturatur inter Deum & hominem, habet potestatem in foro exterioris iudicij, ubi causa agitur inter homines. Nullus etiam ligante inferior solvere prauelet, quemadmodum exemplo monstrat Theodosij Imperatoris apud Theodoretum, histor. Tripart. & Niceph. Ritus autem absoluenti ab excommunicatione, habetur in appendice Concil. Atrouise, & citatur 11. quaest. 3. Vel, ut breuiori methodo expediamus, Absolutionem reperire licebit, capite 30. secundi praecipii, quod est de Apostasia. In extrema tamē necessitatis articulo, omnes sacerdotes omnia absoluere possunt. (Intellige quoad Deum, non quoad ecclesiam) Sicque nequit sacro in loco sepeliri, quamquam absolutus de excommunicatione. Nisi amici defuncti satisfacerint, teste Concil. Lateranen. 3. celebr. Si autem conualescat de infirmitate, nec est satisfactum parti oppositae de sententia excommunicationis, vinculum remanet insolutum.

Prælati spirituales non subsunt secularibus, sed econuerso.

CAPVT X.

MIRAM & incredibilem oportet esse Theodori Beze impudentiam, qui vniuersos Ecclesiae primates, principum & regum secularium pedibus subiciat, auctoritate Paulinae sententiae perperam intelletae, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & elucidatione B. Ioannis Chrysof. qui ita exponit hunc locum: Omnibus, inquit, ista praecipitur sacerdotibus & monachis, non autem solis secularibus Apostolus declarat; Nec solum clericos secularium subdere intendit iurisdictioni, sed etiam spirituales causas sibi vendicent, adulando concrepat. Verum ipsum densissimis in tenebris palpitare, nullis non est manifestum, qui æquo libramine, verba Paulina expedere non refugiant. Oportebat namque prius eum probare, quod respectu clericorum, & virorum spiritualium illi sint potestates, tuncque eorum subiectionem, concludere; Alioqui si omnis anima debeat cuilibet subditi potestati. Cur rex Angliae Henricus octauus, nō imperauit; Francis & Germanis? & Pilarus quare non imperauit ijs qui erant de potestate Herodis? nisi quia non est potestas vniuersitatis locorum aut personarum. Quare sententia Apostolica intelligenda venit, ut quæuis anima illi obediat, quem agnoscit, vel debet agnoscere habere super se legitimam potestatem. Et notanter dicitur in litera: Omnis anima potestatibus, non principibus secularibus sit subdita, quod non ignorauit Chrysof. Imò potius principes, comites

comites & reliquis populis obedientes debent esse Episcopo, quemadmodum habet Concil. Arclaren. 2. sub Carolo Magno celebratum. Nam Saul à Samuele non dubitatur Magni officio, rudeque (abiato sceptro) donatus; & Constantinus Imperator, teste Niceph. & Tripart. hist. noluit episcoporum ad Concil. Nicenum missorum, causas decidere, quod se indignum iudicaret, qui spiritualium vitam rimaretur. Cui cononatur sententia Ambrosiana ad Valentinianum Imperatorem: In causa fidei, inquit, vel ecclesiastici alicuius ordinis, is iudicare debet, qui nec sit impar nec iure dissimulans; nam sacerdotes de sacerdotibus debent indicare. Quando audisti, clementissimè Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur laicus ergo dispuret & Episcopus audiat: Episcopus discat à laico. At cerrè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa, inquam, fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Et epistola 29. ad Theodosium Imperatorem, In causa Dei quem audies, si sacerdotem non audias? cuius maiore peccato periculo? quis tibi verum audebit dicere, si sacerdos non audeat? Et magnus ille Episcopus Cordubensis Hosius, teste B. Athanasio ad Constantium Imperatorem. Nec te misceas, inquit, ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere praecipere, sed potius ea à nobis discere. Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt ecclesiae concedidit, & quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicere ordinationi diuinae, ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiae, ad te trahens magno etiam tibi fiat obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. Non igitur fas est nobis in terris imperium tenere, neque tu thimiamatum & sacrorum potestatem habes o Imperator. Quod felicissimè protestatus est Valentinianus Imperator, teste Theodoret, inquit, Accersitis Episcopis, eum collocaie in pontificali folio, cui nos quoque Imperij moderatores nostra subdamus sincerè capita, cuiusque reprehensiones (cum homines simus & offendere necesse est) tanquam medicinae curam libenter admittamus, & cap. 6. Idem sic eloquitur de sancto Ambrosio: Gratiam tibi Domine omnipotens & Saluator noster cum huic viro, qui haberet à me commissa corpora (erat enim propheta gentis illius praetor, imò adhuc paganismi tenebris obsecratus) tu animas illi tradidisti, & adprobasti suffragium meum. Ex quibus liquidò constat, Imperatores & Reges non esse pontificibus prælatos, sed quod sua illis diademata subijcere debeant, nec penes ipsos est institutio, sed suffragij

Omnes subsum episcopis. Cap. 13.

Lib. 8. ca. 16.

Lib. 2. cap. 2.

Epistola 32.

Lib. ad solitariam vitam agentis.

Lib. 4. Eccles. hist. cap. 5.

duntaxat surrogatio. Illum certè non tam acriter reprehensione adgressus esset, nisi diuinitus potestatem concessam non humanitus acquisitam habuisset, nec tanta animi libertate Theodosium Imperatorem excommunicasset, & templo eiecisset Ambrosius, nisi maiori potestatis auctoritate præditus fuisset. Sic Gregor. 3. auctoritate Apostolica qua pollebat, Leonem imperatorem Iconoclastarum authorem imperio & fidelium consortio spoliavit, vt habet Platina in vita eiusdem Pontificis. Et Ambros. oratione ad Auxentium Arrianum, quæ sequitur epistolam D. Ambrosij trigessimam secundam; Quanto peiores sunt Arriani quàm Iudæi? Illi quærebant vtrum solvendum putaret Cæsari ius tributum; Ipsi Imperatori volumus dare ius ecclesiæ, & infra tributum Cæsaris est, ecclesiæ Dei Imperator enim bonus, intra ecclesiã, nõ supra est. Et idem Sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari, si regum fulgori compares, & principum diademati, kège erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares, quippe cum videas regum colla & principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credunt se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudinem, cui non solum præferri à domino meruit, sed vt eam quoque iure tueatur præceptis est imperatum euangelicis. Et Leo, necnon concil. Lateranen. sub Innocentio 3. celebratum, quod ecclesiasticis confert Prælati potestatem excommunicandi eos, qui non animaduertunt in hæreticos. Nec solum Episcopi magnatibus præferendi censentur secularibus, sed etiam clerici, in rebus ambiguis, secularibus eximuntur iudicijs, teste cõc. Calcedonẽ. & Arelatẽ. 4. Staruimus, inquit, vt nullus ecclesiasticã personã in criminali quæstione, vel ciuili, trahere ad iudiciũ seculare præsumat, quod si fecerit, actor à iure suo cadat, & iudex officio iudicandi sit priuatus. Cui consentanea est D. Leonis sententia, ad Episcopos & presbyteros per Traciam constitutos, quando censet vt quicumque prætermisso sacerdote ecclesiæ suæ, ad disceptationem secularium venerit, sacris liminibus expellatur, & c. adeo vt regum causæ, non nisi à summo Põnifice decisionem obtineant, sicuti clarè edocetur de iudicijs. Quin & controuersias matrimoniales ad iudices ecclesiasticos concil. Trident. decernit deferendas. Nequaquam tamen spiritualibus relinquuntur causa sanguinis, quia ministri sunt nouæ legis, quæ mansuetudine inducit, non seueritate cogit, & etiam quia sunt sacramentorum ministri, quorum est magis proprium effundere sanguinem, quàm fundere alienum. Vnde D. Ambrosius oratione ad Auxentium Arrianum, quæ inseritur epistolæ 32. & 33. Arma nostra sunt orationes & lachrymæ.

Oratione super morte & obitu Theodosij, & epist. 28. ad ipsum.
Varijs exemplis probat spiritualibus secularibus esse prælatos.
Lib. de dignitate sacer. c. 2.
1. Corin. 15. Galat. 4. Ephes. 4. 2. ad Tim. 2. Ioan. 4.
Epist. 54. ad Martianum.
Cap. 3. §. 3.
Ast. 1 §. ca. 9.
Ca. 22. & C. de Episcopis et clericis, lege Clericum.
Clerici forensibus exempti sunt iudicijs.
Epist. 96.
Ca. Nouet ille. Ses. 24. c. 12.
Sacerdotes non habent causam sanguinis.
Lib. 2. Offic. adp. 4. & 9.

chrymæ. Nihilominus quosdam pietate insignes, teste Theo. Lib. 5. eccles. Erripart. hist. non ignoramus industria humana ciuitates obsessas defendisse, hostiumque cuneos propulsaſſe. Hist. cap. 37. Lib. 10. c. 27

Prælati Spirituales vtrumq; habent gladium, id est, iurisdictionem vtramque. CAPVT XI.

SEMPER solent Zoili perfricta fronte, id malè gestum Scalumniari, quod suo subdolo ingenio deprehendunt aduersari. Hinc insultant ecclesiæ, eiusque prælatos suggillant, quod vtramque potestatem in eandem conspiciant concurrere personam; cum tamen scripturarum auctoritatibus, præcorumque patrum monumentis, hoc doctrinæ caput luculenter confirmetur: Siquidem quod summus pontifex habeat iurisdictionis plenitudinem, rãquam Domini nostri Iesu Christi, in terris vicarius, comprobatur euangelico elogio, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Spiritualis diiudicat omnia. Scribitur quod in eius vestimẽto scriptum fuerit, Rex regũ & Dominus dominatũũ. Hæc quia de Christo verissima enuntiatione proferuntur, de eius in terris vicario neganda non videntur, porissimum cum summus pontifex nouæ legis non sit inferior veteris legis pontifice, cui fuit autoritas in spiritualibus & tẽporalibus: Melchisedech namque Rex Salem, & sacerdos Dei altissimi, vtrumque habuit gladium. Similiter Heli sacerdos, vtroque pollebat, Spirituali tanquam sacerdos, Temporalis tanquam iudex. Nam 40. annis decidendis Iudæorum controuersijs præfuit, Sic Moyses iudex populi extitit in temporalibus, & sacerdos, teste Dauide, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomẽ eius. Principatus eius certiores efficitur: vbi cum focer de regimine populi informauit. Hunc Moysen quem negauerunt dicentes; Quis te constituit iudicẽ & principem super nos? Hunc Deus principem & redemptorẽ misit, in manu Angeli, Hi omnes adumbrarũt nouæ legis sacerdotium, teste Apostolo, vmbra habet enim lex futurorum bonorum. & ad Hebr. 4. omnia in figuris contingebant illis. Ergo & istud typico sacerdotio est figurarum, potissimum cum Christi verbis confirmetur. Cum enim dixisset Apostolis, Qui non habet gladium, vendat tunicam, & erat gladium. Petrus Apostolus respondit, Domine ecce duo gladij hic, cui Domiuus, Satis est. Quibus concludi posse videtur, quod B. Petrus duplicẽ habuerit iurisdictionẽ, spiritualem & temporalem, secundum sententiam ipsius beati Bernardi, tractantis illud: Simon Ioannis diligis me plus his? pasce oues meas. Aggredere, inquit, oues, sed verbo non ferro: Quid tu denuo

Matth. vlt.
1. Corin. 2.
Apocal. 19.

Genes. 14.

1. Reg. 2.
Plures veteris testamẽti patres vtramque habere potestatem
1. Reg. 98.
Exodi 18. & Actor. 7.

1. ad Cor. 4.

Luc. 22.
Petrus Apost. duplicẽ habuit iurisdictionẽ.
Ioan. 21.
Lib. 4. de cõsideratione ad Eugenij Papã

Ioan. 18.

Luc. 21.

Dist. 10. c. 1.

Ses. 25. c. 22.
Cap. Quis dubitet.

Duobus regibus mundus.

Potestas summi pontificis.
15. quest. 6. cap. Alius, Ex verbis Gelasii Papae scribentis Anastasio Imperatori.
15. q. 6. cap. Alius, & de iudicijs, cap. Non est ille.

denuo gladium vsurpare tentes, quem semel iussus es ponere in vaginam? Quem tamē, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis sic: Conuertere gladium tuum in vaginam, tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu euaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertrineat & is, dicentibus Apostolis: Ecce duo gladij hic, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est. Verumque ergo Ecclesiae est, spiritalis scilicet gladius & materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille verò & ab ecclesia exercendus est. Ille sacerdotis, is militis manu, sed sanè ad nutum sacerdotis & iussu Imperatoris. Hæc ibi. Eodē recidunt quæ ex Greg. Nazianzeno allegat Gratianus de Imperatoribus Constantinopolitanis: Dedit, inquit, Deus nobis potestatem, dedit & principatum multo perfectiorem principatibus vestris, aut nunquid iustum vobis videtur, si cedat spiritus carni, si à terrenis cælestia superentur, & si diuinis præferatur humana? Ecce quomodo constitutiones principum ecclesiasticis sunt postponendæ. Item ex Concil. Trident. de monialibus & 17. de reformatione, necnon ex Greg. Magno, & citatur dist. 96. vbi sic legitur, Quis dubitet sacerdotes Christi regū & principum omniumq; fidelium patres & magistros cenleri? nonne miserabilis infamiae esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiungere, & inquis obligationibus illum suæ potestati subijcere, à quo credit non solum in terra, sed etiam in cælis se ligari posse? Et cap. Duo sunt, Edoct duobus mundum gubernari, sacra pōtificum autoritate, & regalis potestatis maiestate, sed vna alteri multis numeris præferretur: Nam B. Innocentius Papa, Archadium Imperatorem (quia consensit vt B. Ioannes Chrysostr. sede sua pelleretur) excommunicauit. Præterea, vt rem magis attingamus, summus pōtifex rationabili causa seculares potestē deponere principes, bonaq; temporalia auferendo, alijs conferre. Præterea Zacharias Papa regem Fræcorum diademate spoliavit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius locum suffecit. Nam ex peccato, Ecclesiae forum contrahitur, & vicarius qui est summus pontifex, omnibus præficitur, sicut Christus vniuersorum Dominus creditur. Innocentius 3. Ottoni 4. à se primis coronato, & de se, de quæ Romanis, ac vniuersali Ecclesia pessimè merito imperium abstulit. Honorius item 3. Fredericum 2. ecclesiastica diuinaq; instituta peruerterentem, anathemate notatum Imperiali dignitate priuauit. Innocentius deinde 4. Fredericum 3. ob eius insidias, & pontificum persecutionem, Siciliae Apuliae regno ac imperio exauctorauit. Bonifacius 8. Petro & Iacobo Columen. cardinalatum, & Philippo Gallorum regnum ademir. Ioannes demum

mum 22. Ludouicum ducem Bavariae Ecclesiae rebellem ac schismaticum declarauit. Quo perspicuum cuique esse potest, quod si papa reges de folio deturbare legitimis queat rationibus, habet aliquam in eos iurisdictionem, etsi priuare eos possit temporalis gladio, bonisque temporalibus; omnibus debet esse in confesso, quod subint ei in temporalibus. Instituit etiam pro suo maturo consilio, quos iudicat necessarios Ecclesiae fore proficuos, ac reipublicae defensores semper Augustos, quemadmodum docetur, De electione, & electi potestate, cap. Venerabilem. Quoniam electio Imperatoris pertinet ad principes Germaniae, 3. spirituales & 4. seculares, quorum maiori parte facta tenet. Tres sunt Archiepiscopi, Moguntinus, Colonienfis, & Treuerensis, quibus additi sunt, Princeps Bohemiae, Comes Palatinus Rheni, Dux Saxonie, & Marchio Brandenburgē. Nihilominus summi pontificis est electū examinare, approbare, inungere, consecrare, & coronare, si expedire videbitur, vel reijcere, si indignus, vtpote, sacrilegus excommunicatus, tyrannus, fatuus, hæreticus, paganus, periurus, vel Ecclesiae persecutor offendatur, legitur eo loci in glosa ex chronicis desumpta, quod cū ecclesia Romana opprimeretur, Astulphi regis Longobardorum crudelitate; petijt suppetias à Constantino, & Leone eius filio Imperatoribus Constantinopolitanis, & cum reculerent Romanæ patrocinati Ecclesiae, Stephanus Papa 2. natione Romanus transtulit imperium ad Carolum Magnum, qui fuit filius Pipini, quem Zacharias prædecessor eius substituerat Ludouico regi Francorum, quem scepro spoliauerat, vt legitur 15. quest. 6. cap. Alius. Hæc translatio facta reperitur circa annum Domini 776. qua imperium deuolurum est ad Teutonicos & Germanos, quod habeant regnum Romanæ Ecclesiae, de cōsec. vbi expressis declaratur verbis, quod Deus Petro æternæ vitæ clauigero, terreni simul & cælestis imperij iura commisit. Quod rationis dictamen etiam conformat, quia filius naturaliter patri assimilatur, iuxta illud:

Sape pater similis filius esse patris.

Sic lex quasi quadam natiuitatis productione, diuinitus à legis conditore concessa, ipsi legislatori non debet esse aliquatenus dissentanea, sed Deus est vnus vniuersorum Dominus, tam spiritualium quàm temporalium, ergo in terris vnicus principalis omnibus debet esse monarcha. Deinde sic sacra pagina mundi principia fabricare, est hæreticum, vt ex sacra pagina demonstrat D. Greg. & August. ita plures cōstituere vicarios est superuacaneum. Verum his obijci potest illud Apostoli: Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus, & illud Hosij Episcopi Cordubensis apud D. Athanasium, vt priori arti-

Electio imperatoris ad quos pertinet.

Electio imperij quare & quādo ad Germaniam deuoluta. Dist. 5. cap. In die & dist. 22. cap. Omnes.

Rationibus probatur omnia ab uno pendere.

Lib. 9. Moral. cap. 27. Lib. heres. 2. 1. & 46. ad Quod vult deus. 2. ad Tim. 2.

articulo illuxit. Sed respondendum est, quod licet utraq; potestas apud summum resideat pontificem, non tamē vniformiter. Quia spiritualis est apud ipsum, secundum primariam auctoritatem, & executionis exigentiam; Temporalis est penes ipsum quidem secundum primam auctoritatem, sed non secundum executionis ministerium, ne militans Deo, secularibus se implicet negotijs, & ne temporalia impedimenta sint spiritualibus, à quibus quāto spiritualis est magis libera, tanto rebus diuinis potest esse magis intenta, iuxta illud:

Pluribus intentus, mimer est ad singula sensus.

Alia obiectio.

Obijciunt & illud: Summus pontifex non intronitit se negotijs brachij secularis, nec eorū officia instituit, vel bona distribuit. Imò si optemus aliquod temporale ab eo priuilegium, non conceditur nobis à sanctissimo patre nostro, nisi assensus regis accesserit, et si veller iam aliquem ducatu priuare, diceretur falcem in alienam messem mittere, Ergo, &c. Respondendū quod beatissimi pōtifices ordinatissima dispositione reliquerint immediatam secularibus executionem. Quo liquidò constare potest, ipsum benefacere, multumq; edificare, quod in priuilegijs adipiscendis expectet consensum regis. Iterum instant reliqui. Talis est ipsius episcopi habitudo in sua diocesi, qualis est pontificis maximi in vniuersali, sed episcopus non habet potestatem super bona temporalia suæ diocesis, imò in multis leguntur eis obsecundare.

Aliud cauilum.

*23. q. cap. 4.
Si in mortem
ergo, &c.
Dissoluit no-
dum.*

Solutio est in promptu, quia episcopus aliqua causa legitima potest subditum suum (vt quotidiana comprobatur praxis) alijs quibus priuare bonis, potest seruos auferre, excōmunicare, degradare, ex quo manifestū euadit quod aliquod dominij habeat, cum in anima, tum corpore, & facultatibus; Hic tamen nō est dissimulandū, quodā episcopus Leuitica portione esse contentos, dicētes: Dominus pars hereditatis meæ, &c. His nihil est cum principibus secularibus commune, quippe qui temporalibus prorsus abrenuntiat, adeoq; sunt omnibus expediti, vt dicere valeant: venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquā. Porro alij non contenti decimis, vicis, castella & ciuitates possident, quibus eximere debent tributa (nisi ab Imperiali aut Regali maiestate immunitatem promeruerint,) Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo. Et: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum. Opponi potest & illud: Possessio aduersatur perfectioni Apostolica, reliquerunt enim omnia, Matth. 19. nec ex hoc, quod traditæ sint sibi clauis regni caelorum, minus fuit perfectus, nec legitur ad vomitum reuersus, seu ad temporalia corradenda mancipatus, Ergo, &c. Respondendum, quod quanquam Petro, neque aurum, neque argentum fuerit, non officit

Matth. 22.

Marc. 12.

Lucæ 20.

Roma. 13.

*Aliqui & hoc
modo calum-
niantur.*

Solutio.

officit huic instituto, non enim pauper fuit ex eo, quod Christi vicarius extitit, sed quod perfectionis discipulus & zelator omnibus terrenis renūciauerit: Deinde licet monachus proficiatur paupertatem, tamen abbas effectus, præfides monasterio, & rebus eius temporalibus. Prælibatis obuiare vide: ut & illud quod Matt. 20. ponitur: Reges gentium dominantur eorum; & qui maiores sunt, potestatem exercent super eos, non ita erit inter vos, Ergo non est pontificis sceptrum manu tenere. Istud haud difficulter diluuit, si diligētem habeat inspectorem; Christus enim voluit discipulos hu militati a succedere, ne executionem & administrationem rerum terrenarum immediatam facillē susciperent, sic namque dominari congruit, magnatibus, regibus temporalibus, minus perfectis. Et licet Christus perrarò se immiscuerit iudicijs secularibus, reperitur tamen in causa sanguinis tulisse sententiā, quando dixit Petro; Conuerte gladium in vaginam, &c. Iudicauit etiam in causa criminali, cum absoluit mulierem in adultério deprehensam, Iudicauit insuper in causa civili & ecclesiastica, quando inter Phariseos & Herodianos diffiniuit causam, dicendo, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c. Et licet esset Rex regum, & Dominus dominantium, tamen noluit potestatem exercere regalem, quia regnum eius non erat de hoc mundo, bene quippe terrena declinabat qui propter celestia descenderat. Vltimo opponitur illud: Christus soluit tributum pro se & Petro, quod est subiectionis, Ergo non præest. Respond. quod de iure non tenebatur vt pote regis Davidis filius, tamē ex humilitate, Et ne eos, vt textus habet scandalizaret, pendere complacuit.

*Aliud argu-
mentum.*

Responsio.

*Christus quas
decidit causas.*

Ioannis 20.

Matth. 17.
Opponunt &
istud.

*Prelati spiritualibus rerum temporalium possessio
non est inhibita.* CAP VVT XII.

CRIMINANTVR complures hæretici summum pontificem abundare diuitijs, & alios præfules rerum temporalium affluentia locupletari, volentes eos probitate morum, vitæq; integritate fulgere magis, quam thesauris intumescere; huiusmodi sunt Ioannes Wiclef & Ioannes Hus, secundum concil. Constantien. Alij nimirum Anabaptistæ (qui sua simulata sanctitudine Germaniam deceptorunt) volunt ipsos omnium rerum transeuntium contemptu florere, nihilq; in huius vitæ curriculo possidere, In quorum sententiam iurasse videtur Caluinus lib. 4. vbi donationem Constantini ecclesie factam, ceu fabulosam (in- genita sibi temeritate) rejicit. Atqui ex præteritorum præ- latorum rerum exemplis, iudicia futurorum colligitur.

*Seff. 14. et 15
Hæretici.*

*Instit. c. 11.
seff. 11. et 12*

Et nemo

Et nemo non videt, miserabilem fore ecclesie statum, si nequum belli, viresque detraxeris, ac sedem Apostolicam imperio diuinitus sibi debito spoliaueris, frena quibus furibundum violentorum principum, indomitaque plebis animus coercetur, eripueris, robur quo conatus sceleratorum hereticorum exitialis cōpescitur, abstuleris. Quid aliud sperabimus quàm quod deplangit Helias Propheta, Prophetas tuos occiderunt, vel saltem bona expilauerunt? Si autem autoritas temporalis tota, ad principes prophanos, & seculares deuoluta esset, quid futurum præstolaremur aliud, quàm quod citius occupatores rerum ecclesiasticarum esse vellent, quàm defensores, dissipatores citius quàm dispensatores? Potissimum cum hodie, nisi per vim, debira pecuniae persoluantur. Quid tandem fieret, si nullus timor cogeret, si miles Romanus alteri quàm potestati summi pontificis pareret? Quae mox esset iactura sacrorum? quis religionis contemptus? Si enim ille cui cura est de omnibus posita, seipsum non tueatur, an alius cui non est sanior mens, sed qui sua quaerit, non quae Iesu Christi, ipsum tuebitur? Si autem tueri seipsum sit cōsultissimum, necessario concluditur, ipsum cui religionis gubernacula sunt commissa: potestatem habeat armis & opibus suam diuinitatem defendere, tum vt religionem opibus adiuuet, illustret ac sustentet, tum etiam vt hostiles nequitas propellat. Huc facit quae habet B. Ioannes Chrysostr. super Matth. Et Theodoret. & Eusebius Caesariensis, qui docent Constantinum quotidianis quasi edictis, plurima ecclesijs contulisse priuilegia, teste Niceph. Et Tripart. vbi quasi specificando enarrat oblatorum bonorum redditionem, exactionum immunitatem, ac maiorem publicorum vectigalium partem ecclesijs contulit. Si autē effrenato animo muscites, hic nullibi fieri mentionem imperij, quod latrocinio quasi Papā inuasisset calumniaberis; Audi ergo (præter articulum prælibatum) quid habeatur apud Gratianum. Cui licet nomenclatura paleae præferatur, non ideo tamen canon minoris est auctoritatis, quæ admodū aliās exponendo nomē paleae dilucidauimus. Si hec tumultuosum nequeant sedare animū, obrutus dirigar ad c. fundamēta. Ne autem ipsa mater ecclesia in pastura fidelium, temporalibus destitueretur auxilijs, quin potius ipsis adiuta, spiritualibus semper proficeret incrementis, non absque miraculo factum esse conspicitur, vt occasionaliter Constantini monarchæ à Deo prouisa & curata baptismatis fomēris infirmitas, quandam quasi adduceret ipsi ecclesiae firmitatem, qui quarto sui baptismatis die, vna cum omnibus satrapis & vniuersis optimatibus, cunctoque populo, beato Syluestro Romanam concedēdo urbē; & successoribus eius per pragmaticum, confi-

3. Reg. 29.

Homil. 86.
Lib. 3. eccles.
hist. cap. 6.
Lib. 9. ca. 10.
Constantini
factum.
Lib. 7. ca. 41.
42. & 46.
Hist. lib. 1. c. 7
Et lib. 7. c. 3.
Dist. 96. cap.
Constantinus.
Prioris præcepti
cap. 11.
In 6. de electione
et electi
potestate.

constitutum disponendum esse; non iustum arbitratus, vt vbi sacerdotij principatum & Christianae religionis caput imperator caelestis instituit; illic imperator terrenus habeat potestatem, quin ipsa Petri sedes in Romano iam proprio solo collocata, libertate plena in suis agendis per omnia poneretur, nec vlli subesser homini, quae ore diuino cunctis dinoscitur esse prælata, quemadmodum aperitissimis rationibus, atque argumentis temporumque scriptoribus insigni volumine demonstrat Augustinus Sreuchus, probas irrefragabilibus scripturam monumentis, Romano pontifici Constantinum imperatorem cessisse loco, ac terrenum suum imperium transtulisse Bisantium, quam proprio nomine iam ampliatam Constantinopolim appellauit, teste beato Augustino. Et Niceph. lib. 7. Sed obgannunt, hæc constitutio militat aduersus sacram scripturam, diuinaque Apostoli Petri praxim, qui dixit: Aurum & argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. & Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, neque peram in viam, &c. Respondendum est quidem Bonifacium Papam sciscitarum, an fas esset ligneis celebrare calicibus, respondisse, teste concil. Triburien. quondam, quod sacerdotes aurei ligneis utebantur calicibus, iam vice versa lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. Præterea oraculum multorum malorum præfagium, caeteris temporis lapsus commemorat Ioannes Gerson, qui sic habet parte prima. Iuxta id quod dicunt hist. & legi in postilla super Biblia, quod dum dotata esset ecclesia bonis temporalibus per Constantinum, audita est vox in aëre, hodie venenum effusum est in ecclesiam Dei. Quod intelligēdam venit, propter intollerabilem spiritualium luxum, quo patri monium Christi abliguriant, hereditatem spiritualem dilapidant, & bona ecclesiastica splendidis epulis consumunt. Alioquin præfata Christi verba respiciebant solum præsentia tum tempora, vt persuasum habent Deum sui habere curam. Matth. 10. Simili modo dicitur; In viam gentium ne abieritis, quos tamen post resurrectionem in vniuersum orbem destinauit. Quod autem omnia diuiderint, & pedibus Apostolorum obtulerint; faciebāt quia ecclesiam in omnes gentes propagandam conspiciabant, eoque se à ludæa expellendos cognoscebant. Veruntamen Apostolos pecuniā possedisse, licet cor non apposuerint, vel ex Ioannis 4. manifestum euadit, vbi discipuli abierunt in ciuitatem vt cibos cōpararent. Et Ioannis 13. existimant Iudam exisse, ad emēdum ea, quibus opus habebant ad diem festum. Insuper Apostolus Paulus voluit episcopos esse hospitales, quod fieri profecto nequiuit nisi bonorum temporalium vsum habue-

Constantinus
relicta vt be
tij Bisantium.
Ser. 29. de ver
bis Domini.
Eccles. hist.
cap. 48.
Act. 3.

Instans heretici.
Math. 10.
Responsio.
Canon 18.
Sacerdotes lignei
aurei vti
tūtur calicibus
2. lectione super
Marcum,
circa finem.
Oraculi diuini
missum.

Mat. ultimo,
Act. 13.
Act. 2. 3. et 4.
Apostoli loculos
& pecuniā
habuerunt.

1. ad Tim. 3

rius concessum. His consentaneus est quadragesimus canon Apostolorum dicens, quod ecclesie bona presulis arbitrata debeant dispensari. Et concil. Calced. per Oeconomum bona ecclesie dispensent episcopi. Sic practicum legitimus tempore Sixti Papae & Laurentij martyris; Sic tempore Ioannis Chryso. Ambros. epistola 33. ad sororem Marcellinam. Er epist. ad Valentinianum. Item beati Greg. tria milia sanctimonialium redditibus D. Petri educabantur. Iste autem elemosynae siebant ex thesauro quem conferre consueverat ad pedes Apostolorum.

Quibus electio spiritualium personarum concessa?

CAPVT XIII.

NVM A Pompilius alijque Imperatores paganismum promouentes, suos flamines quidem eligentes sacris suis praefecerunt, sed non hierarchiam spirituales habuerunt, sicut nec sacerdotes Pharaonis, qui regia autoritate instituti, diuinis operandi potestatem minime sunt consecuti, & Hieroboam idolatra fecit sibi sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filijs Leui, quos Dominus solos selegerat, in ministerium tabernaculi & altaris, Numeri 16. Hoc modo Caluinus. Electionem ministrorum Dei vult esse penes Reges, Magistratus, & seniores, qui profecto nihil aliud efficere possunt, quam profano modo hunc instituere ministrum & praedicatorum, ut pro instituentium votis omnia peragant, coaceruantium sibi magistros prurientes auribus, ut omni vento doctrinae ferantur, ad conuendum sub omni cubito puluillos, teste beato Ioanne Chryso. super premissa sententia Pauli. Vnde Cyprianus sanctissimus Martyr lib. de vnitare ecclesie; Hi sunt, inquit, qui se ultra caput temerarios, sine diuina dispositione praeficiunt, qui se praepositos sine vlla legis ordinatione constituunt, qui nemine episcoporum dante Episcopi sibi nomen adsumunt: quos designat spiritus sanctus in Psal. 1. sedentes in pestilentiae cathedra, pestes & lucas fidei, serpentis ore fallentes, & corrumpendae veritatis artifices, venena lathalia linguis lathi feris euomentes, quorum sermo ut cancer serpit, quorum tactus pectoribus & cordibus singulorum mortale virus infundit. Contra huiusmodi clamat Dominus, & ab his reuocat errantem plebem, inquiens; Nolite audire sermones pseudoprophetarum, quorum visiones cordis eorum effutiunt, loquuntur, sed non ab ore Domini, &c. Graphicè haec quadrant in ministros & mystras a magistratu vel populo sine legitima autoritate ecclesie diuinitus tradita intrusos; Et quod loquatur de haereticis, indubita-

Cap. 26.

Homil. 33.

34. & 39. ad Antiochenos.

31. ac 32.

Lib. 6. epistola. 187.

Genes. 47.

3. Reg. 22.

Lib. 4. institutionis cap. 5. sect. 2.

Haeretici non cognoscunt hierarchiam saecularem, sed profanum ministerium humano pacto inuectum.

2. epistola ad Timotheum. ca. 4.

Hierem. 23.

dabitarum priora efficiunt, quando se ab ecclesia alienant, qui sacerdotium eiusque institutionem abrogant, ut gentile & ethnicum introducant. Quibus Deus interdum praedicationem & regimen mittit, non pro se, nec pro populo, sed ut caecus caeco ducatur praestando, ambo in foueam cadent. De quibus per Oseam dicitur: Dabo eis regem in furore meo. In furore pastor datur, quando malis peior praesse deeerunt. Interdum datur pastor pro se, non pro populo, teste beato Gregorio in nonum caput primi Regum super illa verba: Saluabit populum meum, &c. lib. quoque 25. Moral. quando nimirum malis bonus praepositur, quem admodum ad Ezechielem Dominus dicit, Mirro-ego te ad filios Israel, ad gentem apostatricem, quae recessit a me: Licet enim electus praedicator, auditores suos ad Deum conuertere nequeat, ipse tamen laboris sui lucra non perdit, teste D. Gregorio & Augustino. Er lib. 1. contra Cresconium Grammat. Sicut, inquit, malignus suafors peccati, etiam si non persuaserit, merito poenam deceptoris incurrit, ita fidelis iustitiae praedicator, etiam si ab hominibus respiciatur; absit, ut apud Deum sui officij fraudetur mercede. Nec causa victus, a bonis praedicatoribus praedictio impenditur, sed causa praedicationis victus accipitur, apud D. Gregor. Nonnuquam concioaator datur pro populo, non pro se, quando bonis subditis pastor praeficitur, qui dotes quidem habet ut alij proficiat, sibi autem detrimentum accumulatur, tales sunt de quibus Dominus dicit, Quae dicunt facite, quae faciunt, facere nolite, suntque tanquam faces seipos consumentes, alij autem semitam rectam demonstrantes, aut tintinabula alios ad pietatem inducentes, ipsi autem, nec ad latrum culmum quidem appropinquantes, de quibus tintinabulis in verbi Dei precone necessarijs legere licet distinctionem 43. ex epistola D. Hieron. ad Oceanum. Quarto modo proponitur electus pastor pro se, & populo, ut electos subditos pabulo diuini verbi saturatos, bonus pastor ducat ad brauium, supernae vocationis, teste Gregor. Ista autem varietatis diuersitas nasci videretur ex discrimine institutionis, teste D. Hieron. super primum caput epistolae ad Galatas: Aliqui namque sunt a Deo, non ab hominibus missi, quales fuere Elia, Hieremias & reliquis prophetarum laudabilis numerus; Alij opposito modo non a Deo, sed ab hominibus instituti deprehenduntur, qui asciscunt sibi, ad sectibusque suis indulgentes praedicatorum, quos miris laudum praecouijs eferunt, quod patronorum foueant cupiditatibus, ipsorumque ad gratiam & voluptatem cuncta differunt, exequanturque de quibus legitur: Loquimini nobis placentia. Et: Vae qui

Pradicatorum mittit Deus quadrupliciter.

Math. 15. Cap. 13.

Lib. 4. ca. 4.

Cap. 14. Cap. 2.

Pradicator nullam mercedem caret.

Li. 29. Moral. cap. 13.

Serm. 42. de sanctis.

Cap. 5.

Vitium necessaria causa concioaator accipitur.

Li. 19. Moral. Cap. 10.

Mat. 23.

Cap. Pudicus.

Li. 23. Moral. cap. 3.

Pastores et concioaatorum missi quadrupliciter.

Esa. 30. Ezech. 13.

conſiunt puluillos ſub omni cubito & faciunt cervicalia ſub capite vniuerſæ ætatis, ad capiēdas animas. Super quo Chryſoſt. & D. Gregor. Quiſquis male agentibus adulatur, puluil- lum ſub cubito, & cervical ſub capite iacentis ponit, vt qui corripit ex culpa debuerat, in ea fulcus laudibus molliter acquieſcat. Tertij ſunt qui à Deo, ſed intermedijs hominibus ſunt inſtituti: Hoc modo Egbertus habet, quod beatus Petrus Apoſtolorum coriphæus miſit ad iſtam gentem Teutoniam, tres ex ſuis diſcipulis, ſanctum Eucherum ſcilicet, Valerium & Marernum, qui Treuerim in Chriſti verba iurare fecerunt, ſanctum etiam Martialem ad alias Germaniæ partes direxit, quemadmodum ſ. 2. de extrema vnctione. Paulus quoque Apoſtolus miſit diſcipulum ſuum Creſcentem in Galariam quæ eſt regio Aſiæ minoris; Titum verò in Dalmatiam, quæ eſt finitima Macedoniæ, 2. ad Timoth. Sanctus Ioannes Euangelista ſanctum Patientem prædicandi verbi gratia, teſte eodem Egberto miſit ad Metenſes. Tali modo Apoſtolorum diſcipuli, ſuos per orbem diſperſere diſcipulos, vti manifeſtum eſt, Clementem Luratiam deſtinariſe Dionyſium Areopagitam, adeo vt nullus partes doctoris aut concionatoris adſumere potuerit, qui non à Iacobo Hero olympiano Epifcopo prius licentiam obtinuiffet, teſte Clemente. Pari modo ſanctus Auguſtinus ſægenæ Euangelij gentem Anglicanam piſcari nõ præſumpſit, niſi autoritate D. Greg. pontificis maximi directus fuiſſet, A quibus deſcenderunt, ſancti Willebrordus, Leuinus & Lambertus, qui Brabatiã, Hollandiam atque Zeladiã circa annum Domini 600. per inſtantiffimum prædicationis ſtadium Chriſto lucriſecerunt. Flandria autem per ſanctos Odomarum, Eligium atque Amandum Chriſti ſacramentis ſcliciter eſt inſtituta, licet in nonnullis Belgicæ locis veſtigia idolatriæ ſcliciffima Caroli magni tempora attingerint, tamen ipſe ſummo pietatis affectu, ac ſingulari religionis Chriſtianæ flagrans deſiderio, circa annũ Domini octingēteſimum, omnia reſtaurauit, idolatras procul abeſſe iuſſit, atque feces vniuerſæ impietatis eliminans, omnes perfectos Chriſtianos cõſecrauit. Quarto ac poſtremo prædicatores ſunt, qui nec à Deo nec ab hominibus prophetæ extiterunt, tempeſtate Helicæ, & tempore Chriſti Theudas. Et ſunt etiamnum hodie permulti, magna temeritate patres concionatorum ſibi vendicantes, vel ſaltem eo inſipientiæ prorumpentes, & aſſerentes quòd penes plebeios & ſeculares principes, non eccleſiaſticos prælatos, ſit tales eligendi poteſtas, legimus quidem in naſcentis eccleſiæ exordio, omnes fideles ſine discrimine elegiſſe Matthiam Apoſtolum

Homil. 38. ad Antioch.

Li. 18. Mora. ca. 31. & allegatur di. 46. e. Sicut nonnulli. Sermon 3. contra Cahuros, id eſt, Nonnati- nos.

ca. Monemus. Treuerſes quãdo conuerſi?

Metenſes conuerſi.

Lib. 4. Reſponſio. ad Iacobum fratrem Domini.

Li. 12. epiſto- larũca. 15. & lib. 27. Mora. cap. 6.

Braſilia, Hol- landia, Zelan- dia, Flandria, quãdo cõuerſi?

3. Reg. 22. Act. 5.

Et Joſeph lib. 20. ca. 4. An- tiquitatum Iudæarum. Obiectio contra electionem ſpi- ritualium.

ſolum Act. 1. quod iterata vice factum non ignoramus, Act. 6. vbi credentium multitudo elegit Stephanum plenum gratia & ſpiritu ſancto, varios quoque canones plebi & Imperatoribus permiſerunt, ſicut diſt. 63. vbi populo conceditur libera futuri Epifcopi electio, vbi ſummus Pontifex rogat Auguſtum, quatenus colonum diaconum, ſua licentia valeat conſecrare Epifcopum, quod manifeſtat Carolum copioſo milite cauſam eccleſiæ prorexiſſe optimeque de ea meruiſſe. Quare Adrianus Papa concil. Laterano Romæ 153. patrum coacto, dedit præfato Imperatori ius & poteſtatem eligendi Pontificem ordinandique Apoſtolicam ſedem. Per omnia ſimile reperimus, cap. In ſynodo. Nam Leo Papa idem ius dedit Othoni primo illius nominis Imperatori Teutonicotũ. Ex iſtis prima facie inſpectis colligi poſſe videtur, plenariam reſidere apud plebem, & maximè apud Reges & principes miniſtrorum eccleſiaſticorum electionem; Veruntamen ſi præmiſſos canones aliaque venerabilia poenitius inſpiciamus decreta: offendemus non reges, hac in parte ius habere nec indomitam plebem huic negotio poſſe imperare, ſed legitimam electionem ſacerdotibus comperiemus eſſe relictam. Non enim Tiberius Claudiſiue Apoſtolos elegerit, aut miniſtros eccleſiæ præfecit, ſed Chriſtus: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui, &c. Et ad Ephes. 4. nõ rex, nõ tutba, ſed Chriſtus dedit quofdam Apoſtolos, quofdam paſtores & doctores: Cũ autem illatus iam ſit tyderibus, habemus eius vicarios, qui epifcopos & miniſtros eccleſiæ eligant, inſtituãt. conſecrent, prout reipublicæ Chriſtianæ viderint expedire. Sic D. Petrus non reſiſto regiſ conſenſu, aut regum permiſſu ordinauit D. Clementem ſibi eccleſiæ Romanæ ſucceſſorem, teſte Clemẽt. Et Zachæum conſecrauit epifcopum Caſarienſem, eodem teſte. D. Paulus ordinauit ſanctum Timotheum & Titum epifcopos. Et Act. 14. à Paulo & Barnaba non à plebe inquieta conſtituti ſunt, per omnes eccleſias preſbyteri, & Polycarpus pontificali inſula Apoſtolorum iuſſuſſragijs eſt honoratus, non vulgi calculis ſuffectus, teſte Euſebio Caſarienſi. Et concil. Laodicenum, expreſſis docet verbis, populo non eſſe concedendam eorum electionem, qui altaris miniſterio ſunt applicandi; Cui adſtipulatur D. Ambroſ. ad eccleſiam Vercellenſem, cupiens Pontificem eligendum, poſthabitis ciuium votis. Illis tamè quibus eſt ius patronatus, hoc eſt, illis qui beneficium aliquod fundauerunt, poſteros quidem habent ſeculares, quibus non eſt poteſtas conferendi beneficium, poſſunt tamen idoneum præſentare, qui non debet repelli. Iſtud ius poſteriorum, cui nullus facile debet refragari, dicitur ius patronatus, teſte concil. Lateranenſi.

Ca. Plebs Dio- cenſis. Et c. Reatina. Et capitulum Adrianus.

Solutio obiecta.

Ioannis 15.

Epiftole 1. ad Iacobum fratrem Domini.

Lib. 3. Rego- gnit.

Lib. 4. eccleſ. hiſt. cap. 14. Cap. 13. Epiftole 82. Ius patronatus

Cap. 2. 8. 2. titul. de iure patronatus.

Cap. 2. 8.
2. 2. Tull. de
Luce patronat.

Electio debet
principi presen-
tari.

Cap. Quod si-
cut. & di. 63.
ca. Lethis. cap.
Adrianus. &
ca. Valentini-
anus, nec nō ca.
Nō est permit-
tendum.

Triplex modo
fit homicidium.
Super Psal. 56
Ca. Henricus.
Subdistinguo,
Exod. 20.
Et Matth. 5.
Furor heretico-
rum circumcel-
lorum.

Libr. 3. de lib.
arb. cap. 8.
Li. 1. de ciuit.
Dei, cap. 2. 2.

teranen. sub Alexand. 3. celebrato, & in Decretalibus, ac Clement. eodem titul. Præmissa autem argumenta nihil efficiunt, quia quanquam contra receptā videatur pugnare veritatem, tamē intelligendum est, penes episcopum & sacerdotes semper fuisse electionem, cui populi consensus erat adhibendus, ne iniuris & nolentibus aliquis obtruderetur, quem contemp-
ptui aut odio haberent. Itaque omnes præfati canones sunt interpretandi: Nam solennis electio principi debet præsentari, de Electione & electi potestate. Si tempus Apostolorum & Caroli Magni opponatur. Exhibeant nobis tales electores spiritu & animo Dei gloriam zelantes, non proprium com-
modum in electione ambientes, & nullus tergiversabitur etiam per tales, promotos. Diuina benignitas omnes fideles ecclesie ministros dignetur diu suæ sponse seruire in colum-
nes, alijsque omnibus principibus similem dignetur inspira-
re mentem, quò congruis sanctimonie ac scientie orna-
mentis populo sibi concredito præluceant., Amen.

QVINTVM PRAECEPTVM. Non occides.

De multiplici homicidio. CAPVT I.

OCYMENTORVM omnium quæ proximis possint infligi, primum est maximumque homicidium, quo vita diuinitus cōcessa, humano furore tribus præripitur modis, aut voluntate, aut casu, aut necessitate. Voluntas autem se tripartito modo dirimit, vt primo, factō fiat, præcepto aut consilio, teste Augustino, & de clericis in duello pugnantibus. Factum verò bimembri diuisione partiendum occurrit, aut enim homicidium committit aliquis in se, aut in alium. Dixit ergo Deus, Non occides. Quo inhihetur cum primis manus violenta in se, quia charitas incipit à seipso; Et qui sibi non est bonus, cui erit? nemo enim carnem suam odio habuit: Quod enim Circumcelliones hæretici (à circuitu cellarum victus sui gratia dicti) sibi mortem conficiuerint. Hoc alicuius maioris commodi causa (quod vel post mortem sibi persuadebant, vel fingebant) fecerunt teste beato August. vel etiam quia ferre non poterunt duram sui corporis seruitutem & stultam vulgi opinionem. Nec Rastias quidem (quem isti exemplo sui sceleris desituti de Machab. libr. 2. cap. 14. se inuenisse gloriantur) vel parum

parum ipsorum suffragatur furori, teste D. Aug. cōtra secundā epist. Gaudet. & epist. 61. ad Dulcitium: Si enim diligentius cōsideremus, liberam nō habuit fugiendi facultatē, cum hostiles nequitie in eum facerent insultum, ideo se gladio percussit, & cum perimere se nequiuisset, ne oculi eius maiorem in Deum contumeliam conficerent, de muro se præcipitavit, quemadmodum Sampson columnas euertit, quo moriturus plures occideret, quam superstes præualuisset, iudic. 16. super quo D. Aug. Istam mortem non sponte sibi adiecit, sed spiritui Dei intus loquentis intrepidè obediuit, lib. contra 2. epistolam Gauden. propter typum ecclesie ex gentibus congregandæ, quem gessit, teste Ambr item Aug. Nec Donatistæ exemplo Iudæ, Matt. 27. rectè sibi vitam admittit, quia secundum Aug & Iuonem ille Iudam proditorem id facere compulsi, qui & illum puerum quē sanauit Dominus, in aquam & ignem sæpè deiecit, & gregem porcorum in mare præcipitavit, necnon ipsi Domino præcipitium de pinna templi remeraria præsumptione suggessit, de quibus loquitur August. expressè super illa verba Ioan. 12. Qui odit animam suam, &c. Quidam, inquit, maligni atque peruersi homines & in seipsis crudeliores, flāmis se donant, aquis se præfocant, præcipitio se collidunt, quod Christus non docuit, imò diabolo præcipitium suggerenti, respondit; Redi post me sathana: Inexpiabile siquidem facinus cōmittit, qui aduersante & exhorrente naturæ dictamine ferrum in seipsum stringit, secundum D. Aug. Vnde coneil. Braccaren. 1. in detestationem huius criminis, ita loquitur, vt & repetitur apud Iuonē. Placuit vt hi qui per ferrū aut per venenū, aut præcipitiū, aut suspēdiū, aut quolibet modo violentie, sibi ipsis inferūt mortē, nulla pro illis in oblatione cōmemoratio fiat, neq; cū psalmis ad sepulturā eorū cadauera deducantur, multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpāt. Similiter & de his placuit fieri, qui pro tuis sceleribus extremo plectuntur supplicio. Deinde mors in aliū infligitur, duplici ratione, aut in creaturā rationis expertē, aut in hominē rationis capacem; Priori modo intelligebāt etiā Manichæi præceptū diuinū, nam bestijs, imò fructibus nihil nocuementi infligendum iudicabant, teste D. Aug. Verum hic error haud difficulter euanesceit, si vel leuiter scripturarū testimonia attēdamus, quæ sunt passim omnibus obuia. Posteriori modo mors infligitur humane carni, & hoc etiā bipartito modo, aut à iudice, aut à latrone, secundū Aug. Latronis crudelitas infontisq; oppressio exterminatur, quando diuina lege præcipitur, infontē & iustū non esse occidendū; neque homicidiū committendū. Nec huic obstat exem-
plum Abrahæ. Genes. 22. filiū immolantis, quia Deus est qui
C c 4 mortificat

Li. 2. cap. 23.

Sampsonis mors
quid a lum-
brariz?

Cap. 23.
Lib. de Helia,
cap. 11.
Et prolog. lib.
2. de spiritu
sancto.

Li. 12. ca. 32.
contra Fau-
stum. & serm.
107. de temp.
Vbi supra cap.
28.

Parte 10. ca. 4
Traç. 51.

Quam malum
sibi mortem
inferre?
Epist. 38. ad
Lethum.

Cap. 24.
Parte 10. cap.
5. & 6.
Manicheorum
error.

Li. 1. de ciuit.
Dei cap. 20.
Epist 54. ad
Macledonum.

Exod. 20. 23.
Deut. 5. Mat.
5. & 19.
Immolatio
Isaac quid?

Contra 2. episto
lam Gauden-
tij cap. 23.
cap. 25.
Li. 1. de Abra-
ham cap. 8.

traet. 105. in
Icannem.

2. 2. quæst.
63. art. 2.
Similitudine
probat malos
meo tollit. Jos.
1. ad Cor. 5.

Epist. 154.
Cap. 4.
Parte 10. cap.
41. & 49.
Cap. 18.
Quæst. 39. ca.
11.

Li. 1. de ciuit.
Dei. cap. 23.
& ciuitur 23
quæst. 4. cap.
Miles.

Li. 10. ca. 98.
Irregularitatem
incurrit iudex.
cap. ultimo.

Eodem titulo
cap. unico.

Ca. 1. de Con-
secratione.

mortificat & viuificat, legem statuit & infringit, ideo Deo iu-
bente, qui nullis legibus adstringitur, fuit obedientia, Deo
non iubente fuisset insania, teste August. Taceo in creata ty-
pica immolationem, quam immolatus à patre Isaac præsi-
gurauit, eodem teste lib. 12. contra Faustum ser. 46. de tem-
pore, & Ambros. Nequaquam tamen præceptum Dei post-
habere cognoscitur Iudex, si extremo plecti præcipiat furem,
latronem aliumve maleficum supplicio, quia Exodi vice simo
tertio dicitur; Maleficos non patieris viuere; & Rom. 13. Om-
nis anima (hoc est, omnis homo, secundum August. poresta-
tibus sublimioribus subdita sit. Si malum feceris, time, non
enim sine causa gladium portat, sed ad refecandum mala, que
pullulant grassanturque per orbem, secundum D. Thomam
Aquinatem. Sicut namq; membrum putridum, vt saluti to-
tius cõiulatur corporis, præscinditur, ita homo communitati
aliquibus flagitijs noxius laudabiliter è medio sustollitur, ne
modicum fermentum totam massam corrumpat. Quo per-
spicuum fit, hominem interdum à iudice occidi, non quia
homo est, nec etiam quia membrum communitatis, sed quia
maleficus est, odio malitiæ, zelo que iustitiæ, capite plectitur;
Hæc tamen exequutio non priuata temeritate, sed publica
adimplenda est autoritate, secundum August. ad Publico-
lam, & libr. 1. de lib. arbit. ac Iuonem satis pulchrè & fusè. &
Miles hostem, inquit, & iudex vel minister eius nocentem, &
cui fortè inuito atque imprudenti telum manu fugit, non
videntur mihi peccare, cum occidunt: & lib. quæstionum in
Exodum, & allegatur 23. quæst. 5. cap. Cum minister, vbi sic
habetur: Cum iudex iussit occidi, profecto si minister id spõ-
te facit, homicida est, etiam si eum occidat, quem scit à iudi-
ce debuisse occidi, teste August. & apud Iuonem Cartonem
sem licet isti ministri nullo peccati vulnere sauciantur, exe-
quutione iustitiæ, irregularitatis tamen pœnam non euadit,
qua fit impedimentum seu repulsio exequutionis diuini of-
ficij seu sacramenti, ex canonica constitutione proueniens,
vbi habetur, extra de tempore ordinandorum. Nam omnis
homicida est irregularis voluntariè occidens, siue ex iustitiæ,
siue legis aut canonis permissione, siue ex vindicta, siue pec-
cato, aut absque eo contingat. Intelligendum est istud nihilominus
de homicida vsum rationis habente: Siquidem infan-
tes, furiosi & dormientes occidendo, istam pœnam non in-
currunt, quemadmodum patet in Clement. Hæc autem ire-
gularitas introducta est à iure postiuo, vt ostèditur 2. quæst.
7. apud Gratianum, licet in veteri testamento fuerit præordi-
nata in persona Davidis, sicut luculenter docetur, dist. 1. Hic
iam occurrit scrupulus minimè dissimilandus, quid iudici
facien-

faciendum sit in casu, quo aliquem euidentibus rationibus
certisq; argumentis cognouit inuidentem, quem tamen crimi-
nis damnant falsi testes, si interficiat, præcepti reus effici-
tur diuini, si non perimat, Imperatoris animum exasperat,
quemadmodum clarescit in Achab. Hic potest dici secundum
Ambros. ad Horontianum, quod perimere innocentem, nu-
quam non est illicitum, nisi per accidens iudex excusetur, in
casu quo oportet ipsum secundum allegata & probata dam-
nare ad mortem innocentem. Huic ad stipulantur canones
11. quæst. 3. Quia aliud facit, vt homo, aliud vt iudex. Hæc
quidem sententia magnos habet patronos, opposita tamen
est veritati cõformior, sic enim habet scriptura: Oportet Deo
magis obedire, quàm hominibus. Non suscipies vocem men-
daciij, & infra: Neque in iudicio plurimorum acquiesces sen-
tentia, vt à veritate deues. & paulò post: Innocentem & iu-
stum non occides; Item extra de regulis iuris. Vtilius scanda-
lum nasci permittitur, quàm veritas deseratur: & 3. quæst. 7.
non ante dicitur iudicandum, quàm ad conscientiam nostrã
reuertamur, & quid placeat, quidve Deo displiceat conside-
remus. Item in 6. de sententia & re iudicata. In ferendis sen-
tentijs, præ oculis habeat solum Deum, illius imitans exem-
plum, qui querelas populi tabernaculum ingressus ad Domi-
num referebat, vt secundum eius imperium iudicaret. Ecce
non dicit secundum allegata & approbata, sed secundum cõ-
scientiam & secundum Deum. Quare certum videtur, quod
si quis infontem ad mortem, vel membrorum mutilationem
condemnet aliudve damnum infligat, vel condemnandum
exponat, etiam iussu imperiali adstrictus, peccat læthraliter.
Debet ergo iudex imperatorem melius informare, vel officio
cedere, vel certè mortem, ne innocentem condemnet, oppo-
tere: Non enim solum rei sunt mortis, qui hæc faciunt, sed
etiam qui consentiunt facientibus. Sic Cayphas. Sic Dauid,
Sic Iezabel homicidij rei deprehenduntur, quanquam pro-
prias manus sanguine proximi non cruentaerint. Vnde dec-
retum imperiale, de his qui latrones vel alijs criminibus reos
occultauerint, vbi sic legitur: Eos qui secum alieni criminis
reos occultado eum eamve sociauerint, par ipsos & reos pœ-
na expectet, & latrones quisquis sciens receperit, vel eos of-
ferre Iudicibus superfederit, supplicio corporali aut dispen-
dio facultatum pro qualitate personæ, & Iudicis æstimatione
plectetur; Nec multum interest, quo fiat, siue gladio, siue lig-
no, siue ferro aut veneno; Quia plus est, hoc est, atrocius est,
hominem veneno intoxicare, quàm gladio vitam auferre,
vbi habetur, C. de Maleficis, & Mathematicis. Nec Dominus
hos impunè euadere voluit, sed condignas pœnas instituit.

Quid iudici fa-
ciendū quando
aliquis falsis
damnatur te-
stibus?

3. Reg. 21.
Epistola 24.

Cap. summo-
perè. 6. quæst.
2. cap. Si tan-
tum & cap.
Placuit.
Act. 5.
Exod. 23.
Cap. Qui scã-
dali quaerit.
ca. Postulat.

Cap. Cum
aerari.

Roma. 1.
Ioan. 11.
2. Reg. 1. r.
3. Reg. 21.

Leg. Eos qui.
& le. Si qui
latrones.
Qui latrones
occultando ab-
scondunt.

Leg. Plus est.
Exod. 21.

Math. 5.
 Math. 26.
 Lib. 11. super
 Ioan. cap. 35.
 Ciuitates re-
 fugij
 Numer 35. &
 Deut. 4. & 19.
 Cap. 27.
 Cap. 10.
 Ca. inter alia.
 Qui malefici
 nulli tui.

Leg. Ex libris
 §. Neq; autē.

Cap. 27.
 Rigor nascēis
 ecclesie in pē-
 nitentia homi-
 cidarum.
 Cap. 22.
 Ca. 25. et 28
 necnon 130.
 Ca. 55. et 56.

Qui percuferit hominem volens extinguere, morte moriatur, &: Qui occiderit, reus erit iudicio. Et: Omnis qui acciperit gladium, gladio peribit, quæ sententia intelligenda est de illo, secundum Cyrillum, qui nulla superiori ac legitima potestate iubeante, vel concedente in sanguinem alicuius armatur. Cui licet antiquitus fuerint assignatæ ciuitates refugij, iam tamen conceduntur rarissime, aut nunquam, nisi illi qui casu aliōve infortunio hominem occiderit, qui à sepius ecclesiæ non est deturbandus, & extrahendus, secundum concil. Aurelianen. 4. & concil. Toleranum 12. cui adfentitur canon de Immunitate ecclesiarum. Demit tamen duplex genus hominum, Et hoc verum est, inquit, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus populator agrorum. Idem inculcarur, 17. quæst. 4. sicut antiquitus huic suffragatur lex Fidelis, C. de his qui confugiunt, in Auentico; Tamen Ius ciuile, plures personas excipit ab ecclesijs abstrahendas; collatione 3. de mandatis principum, vbi sic habetur: Neque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum raptoribus derelinquentibus terminorum custodes, parces, sed etiam inde extrahes, & supplicium eis inferes. Quibus liquidò constat istos adulteros, homicidas, secundum antiqua iura non gaudere immunitate. Quod si remissionem à principe & consanguineis hominis interfecti obtinuerint patri criminis, non protinus sibi de Dei indulgentia remisso animo blandiantur, secundum concil. Aurelianen. 4. cum rigor nascēis ecclesiæ instituerit perpetuam ad finem vsque vitæ penitentiam, cuius extremo articulo, Deo reconciliati, communionē digni habebantur, teste concil. Ancirano, circa annum Domini 308. celebrato. Et Iuo parte 10. Mitius tamen res se habere processu temporum cœpit, nam concil. Tributense, anno 895. celebratū, sic definiuit. Si quis sponte homicidium fecerit, 40. diebus ab ecclesiæ ingressu arceatur, & nihil manducet illis diebus 40. præter solum panem, salem, & bibat puram aquam, nudis pedibus incedat, lineis nō vtatur vestibus, nullo vehiculo vtatur, nulli fœminæ nec vxori quidē miscetur, nullam communionē cum alijs Christianis habere permittatur, post illos 40. dies, vnum annū integrum ab introitu ecclesie suspendatur, & abstineat à carne, caseo, vino, exceptis Dominicis & festis diebus; Secūdo & tertio anno simili modo pœniteat, dempto quod tertiam & quintam feriam, ac sabbatum redimere poterit denario, ne ieiunio obligetur. Quarto anno, quinto, sexto, & septimo, hoc modo ieiunet, vt singulis annis, tres habeat quadragesimas, vnam ante Pascha, alteram circa festum Ioannis Baptistæ, tertiam ante Natiuitatem Saluatoris. His septem annis ritè completis, reconciliatus

facis

facris altaribus ac sanctæ communioni restitutus, perfectam absoluerit pœnitentiam. Hic rigor nō parum confundit nostri seculi teporem; simul enim atque mortalibus pacem fecimus, ac fœdus reconciliationis pepigimus, de reliquo anxij nequaquam sumus. Deinde homicidium committitur casu aliquo, & hoc bifariam: aut enim interficiens dabit operam rei licitæ, aut illicitæ; Si dederit operam rei licitæ, & adhibuerit diligentiam quam potuit & debuit, nullò modo reus efficitur, quemadmodum habetur de homicidio voluntario, vel casuali varijs exemplorum paradigmatis demonstratum. Si verò non adhibuit quam debuit diligentiam, imputatur in peccatum propter negligentiam. Sic Lamech homicidium commisit, Genes. 4. quando Cain occidit, existimans bestiam in virgulis delitescere, quia debitam non fecit indaginem, teste Thom. Et sicut illi qui voluntate & facto homicidium committunt, non solum non debent promoueri, sed in perpetuum deponi, de Homicidio, volun. vel casuali, & dist. 50. Ita hi non promouentur ad ordines superiores, nec in ordine suscepto ministrare permittuntur, vbi supra, nec non concil. Trident. quod sic habet, Cùm etiam qui per industriam occiderit proximum suū, & per insidias, ab altari auelli debeat, qui sua voluntate perpetrauerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua beneficia ecclesiastica sunt conferenda. Si verò casu acciderit, aut vim vi repellendo, dispensationem impetrare poterit, qua ad ordines promoueri queat. Si verò dabit operam rei illicitæ, siue adhibuit diligentiam, siue nō, homicidij crimē nō euadit, & Iuo parte 10. Vltimò homicidij fit necessitate, sub quo cōprehenditur proprij corporis defensio; Et tum illa necessitas est euitabilis, ad ordines promoueri potest, licet in susceptis misericorditer toleretur. Si fuerit ineuitabilis, nequaquam erit obnoxius. Si igitur aliquis nou spontanea voluntate corrumpat, sed proprij corporis defensione coactus, cum moderamine inculpatæ tutelæ iauadētem interfecerit, homicidij reus nequaquam erit, præsertim si propriam mortem aliter declinare nequiuerit. Reus tamen esset, qui se defendendo, alium occidat, quando se defendit vt occidat, vel non est defensione contentus, nisi occidat. Nec aliquis tenerur fugam capere, propter improperium dedecoris, quia si pro iactura rerum licet defendendo officere, multo fortius pro honore & famæ conseruatione, secundum Iuonem Carnotensem episcopum, lib. 10. Is qui aggressorem vel quemcūque alium in dubio vitæ discrimine constitutus, occiderit, nullam ob id factum, calumniam metuere debet. Qui verò ebrietatis furore vel ipso circuitus

Homicidium casuale, dupliciter contingit.

Ca. Ex literis,
 Cap. Significasti, & cap. Dilectus, item dist. 50. cap. Si duo fratres, est- & desumptū ex cap. 26. concil. Tributurien. 2. 2. quæst. 64. art. 8.

Cap. Sicur.
 Cap. Si quis viduam.
 Cap. Continebatur, & cap. Ad audientiam. Sef. 14. cap. 7.
 Cap. Continebatur, & cap. Dilectus.
 Cap. 49.
 Homicidij necessitate patrum.
 Dist. 50. cap. De his clericis

Vim vi repellere quatenus licet?

Ca. 53. et leg. Prater tempus, ut leg. Is qui, ad leg. Corneliam de Sicarijs.

dic tri-

*Die circuitus
aliquē homi-
dū cōmittere.
Eol. 783.*

die tribusque sequentibus diebus alicuius ciuitatis eeu loci, homicidium parauerit, indulgentiæ remissionem à dominis temporalibus non obtineat, quam si ostendat, licet reputetur surreptitius, sicuti habetur, lib. 3. Rubric. Ordinationum Imperialium ac placetorum regalium.

De bello. CAPVT II.

*Occurrit taci-
ta obiectioni.
Exod. 20.
Deuter. 5.
Matth. 5.
Rom. 13.
Regna quando
latrocinia.
Ca. 4. 31. &
ser. ad fratres
in eremo.*

*Parte 10. cap.
94. & 98.
Lib. 4. hexa-
mer. cap. 4.
Tela aranearū
quid signet?
Cap. 187. &
23. quest. 1.
2. 3. & c. ca-
pitibus.
Clementia vel
maximè ornat
iudicem.
Li. 2. de Abel
et Cain. ca. 10
Serm. 14. &
35. ad fratres
in eremo.*

*Bellare unde
licitum?*

VERVM hic scrupulus nascitur, si lege Dei occidere Christiani omnes verantur; quomodo magistratibus & pijs & impijs licet? At si intelligamus magistratuum in exercendis supplicijs, non à se agere quicquam, sed ipsissimam Dei iudicia exequi, nihil hoc scrupulo impediemur: Nam occidere lex Domini prohibet, & ne quid impune fiat, ipse legislator gladium suis dat in manu ministris, quem in homicidas omnes exerant, non enim frustra gladium portant, inquit Paulus. Nā Dei ministri sunt ad iram vitores malè agentibus, quid enim essent regna, remota iustitia, teste August. lib. 4. de ciuitat. Dei, nisi magna latrocinia? Iuo, Viderint proinde Iudices, ne negligentia torpidi, aut muneribus corrupti, ius dicere ac facere parauducant, ne de illis verificetur titulus ille versus:

Dat veniam coruis vexat censura columbas.

Et quod Ambros. non inepta similitudine comprobatur tela aranearum, quam maiuscula, nō exigua animalcula rumpendo frangunt, nam rationem reddituri sunt de illis quos tueri insones neglexerint, tuone teste, parte 10. Neque is tamen sum, qui aut importunè seuitiæ faucem, aut æquum iudicium pronuciari posse censeam, nisi adsidente optima illa regum consiliaria & certissima, vt Salomon Prouerb. 22. ait, Regij throni conseruatrice clementia, secundum Ambr. & August. Quam primam esse principum dotem, etiam verè à quodam olim definitum est, vtrumque tamen magistratui videndum est, ne aut animi seueritate vulneret, magis quam medeatur, aut superstitiosa clementiæ affectatione, in crudelissimam incidat humanitatem, si molli dissolutaque indulgentia, cum multorum pernicie defluat. Est enim istud non abs re sub Neruæ imperio iactatum, apud Dionem; Malum quidem esse, sub principe viuere, sub quo nihil liceat, sed multo peius, sub quo liceant omnia. Quando verò regibus populisque ad exercendam huiusmodi publicam vindictam, arma capere interdum necesse sit, ex hac ratione simul existimare licet esse legitima, quæ sic suscipiuntur bella. Nam si tradita est illis potestas, qua ditioni suæ quietem tueantur, qua inquietorum hominum motus feditiosos comprimant, qua vi oppressis opem ferant, qua in maleficia animaduertant, potiore

potiore longè ratione proferre eam possunt in perturbatores communis tranquillitatis: omniū namque non minus, quam singulorum furor est acriter cohibendus. Si legum custodes esse ipsos & adsectores conuenit, omnium pariter conatus eueriant, oportet, quorum scelere legum disciplina corrumpitur; Imò si iure eos latrones plectunt, quorum iniuria in paucos tantum progressæ fuerant, an totam latrocinij regionem impune ad fligi vastarique sinent? Si quidem nihil interit, rex ne sit, an infimus de plebe, qui in alienam regionem in quam iuris nihil habet, irruit, eamque hostili ter vexat, omnes æquè pro latronibus habendi sunt & puniendi. Hoc ergo & naturalis æquitas, & officij ratio dicitur, armatos esse principes, non tantum ad priuata officia iudicialijs potestatis coercenda, sed additiones quoque fidei suæ commissas bello defendendas, si quando hostiliter imperantur. Et quantum Manichæi bella illicita statuerint, teste August. scire nunc debet, Moyse diuino iussu bella gessisse contra Barbaras gentes, secundum eundem cap. 78. eiusdem lib. & alij quam plurimis scripturarum testimonijs idem demonstrant, sed vti si bellum tollere velint, aut diuinum imperium rejiciant, aut Moyse alijsque Dei ministris calumnias inferant. Quod si obijciatur ab Oecolampadio, in neutro testamento vllam exare testimonium vel exemplum, quod doceat bellum rem esse Christianis licitam, Primum respondeo rationem gerendi belli, quæ olim fuit, hodie quoque permanere, neque esse ex aduerso causam, quæ magistratus à suorum subditorum defensione arceat. Deinde non esse querendam in apostolicis literis expressam istarum rerum enarrationem, vbi nō politia firmare, sed spirituale Christi regnum instituire propositum erat. Postremo illic quoque obiter indicari Christum suo aduëtu nihil hac in parte mutasse: Nam si Christiana disciplina, secundum August. omnia bella damnaret, hoc potius militibus consilium salutis petentibus diceretur, vt arma abijcerent, seque militia penitus subducerent; Dictum est autē eis, Neminem concuratis, nemini iniurias faciatis, sufficiat vobis stipēdium vestrum. Quibus proprium stipēdium sufficere debere præcepit, militare vti que non prohibuit. Nec prælibati leguntur solum illi reges valido consuetu bellasse, sed etiam memorie proditum est secundum Ludouicum Viuem in 4 lib. de ciuit. Dei, D. August. cap. 6. Aphros & Aegyptios inter se dimicasse sudibus. Plinius autem primos belli authores, Phœnices asserit. Iustinus verò Veporem Aegypti & Tanaim Scythiæ Reges nominat, qui bella cum longinquis populis gloriæ causâ gesserunt. Ninus etiam primus, finitimis suis, cupidinæ augendæ dirionis bellum

*Manich. mē-
tionuntur bella
illicita.
Lib. 22. cōtra
Faust. ca. 74.*

*Oecolampa-
dium.*

*Triplici modo
reimnditur he-
reticorū camil-
lum.*

*Epist. 5. ad
Marcellum.
Lib. 22. cōtra
Faust. Manic.
ca. 74. & ser. 19.
de verbis
Domini.
Luc. 3.
Genes. 14.*

*Bella quā an-
tiqua?
Lib. 5. natu-
ralis hist. c. 12
bellum*

Lib. 4. de ciui.
Dei. cap. 6.
Bellum iustum
& iniustum.
Prima iusti
belli conditio.
Cap. 7. 4. et ci-
tatur 2. 3. q. 1.
cap. Quid cul-
patur.

Cap. Quis.
Quando bellum
nummudum?
Qualis miles
colligendus?

Lib. 3. Ecclef.
hist. cap. 3.

Ioſue 7.
Serm. 86.

Exodi 17.
Expāſi mani-
bus quid Moy-
ſes prædicit?

Serm. 93. de
tempore.

Quomodo ad
prelium proce-
dendum?

Lib. 1. de ciui.
Dei. cap. 6.

Lib. 5. Ecclef.
hist. cap. 2. 4.

2. Conditio
iusti belli.

Lib. 2. 2. contra
Faust. cap. 7. 4.

Quæſt. 10. ſu-
per Ieſue. et al-
legatur 2. 3. q. 1.
2. cap. Domi-
nus noſter.

bellum fecit, teste Auguſt. Proſuerit autem ſcire quando bel-
lum ſit iuſtum, quando iniuſtum cenſeatur. Iuſtum eſſe con-
ſtat, quando tria ſecum complectitur; Primò authoritatem
principis, ſecundum Auguſt. lib. 2. cõtra Fauſtum Manich.
Nomine principis intellige Papam, Imperatorem, Reges,
dominum liberum, non habens ſuperiorem, vt habetur 2. 3.
quæſt. 1. Quare ſi 20. latrones pagum inuadunt, bellum non
eſt dicendum, quia non eſt regni principis indictum, nec pu-
blica denuntiatione promulgatum, Nec princeps arundineo
fundamento, aut pecuniæ neruo, hoc eſt, humanis viribus
conſiſtus, debet ad bellum procedere, ſed militem magis timo-
ratum debet ſibi aſſumere, exemplo Conſtantij, qui duntaxat
milites baptizatos ſuæ militiæ voluit adſociari, ſecundum
Theodoretum. Et ſi terga hoſtibus verteret Iſraël, propter
iniquitatem vnus Acham, multò minus contra Turcam, aut
alios hoſtes proficiet, quando non tam armatorum copia vir-
tuosa, quàm damnabilis ſcleratorum hominum vita in bel-
lis redundat. Propterea Ambroſ. præliandum oporat, non tam
gladio quàm oratione & vitæ merito: Sic Moyſes oratione
ſeruando puras manus ſtrauit Amalechitas, quanquam exten-
ſio manuum eius præfigurãrit Chriſtum in cruce regnatum
& victoria potiturum, teste Auguſt. Et 2. Machab 15. &
2. Paralip. 20. precibus muniti tãquam clipeo validum fecere
cum hoſtibus conſiſtum, Ambroſ. ſerm. 86. Marcus etiam
Marcellus, prius lachrymas quàm ſanguinem fudit Siraen-
ſanum, ſecundum Auguſtinum, & Theodoſius Imperator,
teſte Theodoreto, pugnaturus in oratione pernoctat, & poti-
us victoria. Secundò, vt iuſtum ſit bellum iuſta cauſa impel-
lat, oportet, quare magiſtratum omniũ fuerit ſummopere
hic cauere, ne cupiditatibus ſuis vel tantillum obſequantur,
nec præcipiti iracundia ſerãtur, non capiant odio, non im-
placabili auſteritate ardeãt, non ex facili occaſionem captare
debent, imò nec oblatam acceptare, niſi ſumma neceſſitate
adeãti. Nam ſi multò plus nobis præſtandum ſit quam exer-
gerit ethnicus ille Cicero in Offic. qui bellum videri voluit
pacem quæſitam; omnia prius certè tentanda ſunt, quam ar-
mis in arenam deſcendendum. Iuſta quoque cauſa cenſetur,
quando aduerſus violentiam reſiſtentium ſue Deo, ſiue le-
gitimo aliquo imperio iubente, gerenda ipſa bella à bonis ſu-
ſcipiuntur vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iuſtè
eſt ipſe conſtringit, ſecundum Auguſt. vel iuſtum bellum
eſt, quod vlcifcitur iniurias, ſi quæ gens vel ciuitas quæ bello
perenda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè
factum eſt, vel reddere quod per iniurias ablatum eſt, teſte
Auguſt. Atque hac in parte licet vt i inſidijs, non indicando
faſtum,

faſtum, vel non ſeruando promiſſum aut occultando hoſti-
bus conſilium. Sic Gothi quando biennio obſeſſam Ro-
mam expugnare non potuerunt, ad fraudes & inſidias cal-
lida barbaries conuerſebarat, profectionem in patriam ſi-
mulans, trecentoſque iuuenes animoſitate & decore præ-
ſtantes, omni obſequio Romanis promoueri præcepit, qui ad
certum diem Romanis otio torpentibus, ac iocis diſſolutis,
communi confluxu ad portam aſinariam properãrunt, inter-
fectiſque improuiſo inſultu cuſtodibus, portam præſto ſu-
turis Gothis aperiuunt, qui maiori ignominia, quam damno
totam urbem affecerunt. Huic ſimile videre apud Virgiliũ licet.
His ſuffragatur Aug. prælibata q. ſuper Ioſue, & Tho. Deus
præcepit, inquit Ioſue 8. vt conſtituat ſibi inſidiantes bella-
tores; Hinc ad monemur, inquit, non iniuſtè fieri, ab his qui
iuſtum bellum gerunt, an aperto Marte, an inſidijs vincant,
nihil ad iuſtitiam intereſt. Terriò requiritur recta intentio,
ita vt nullo priuato affectu patiantur ſe corripì, ſed publico
duntaxat ſenſu ducantur, alioquin poteſtate ſua peſſimè abu-
tuntur, quæ non in ſuum illis commodum, ſed aliorum bon-
um ac miniſterium data eſt: Non enim pax quæritur (teſte
Auguſt. & Iuone parte 10.) vt bellum exerceatur, ſed bellum
geritur vt pax acquiratur. Ex eodẽ præterea belligerandi iure
pendet, & præſidorum & fœderum aliarumque; munitionum
ratio. Præſidia autem voco, quæ ad tuendos regionis fines, per
ciuitates diſponuntur, Fœdera quæ à principibus finitimis, in
hanc legem feriuntur, vt ſi quid turbatum in agris ſuis inciderit,
mutuã ſibi opem ferant, & vires in cõmune conferãt, ad oppri-
mẽdos humani generis hoſtes cõmunes. Ciuiles munitiones
ſunt, quarum in arte militari vſus eſt. In militibus quoque re-
quiritur diſciplina: Non enim rapinis, furtis, ac virginum de-
ſlorationibus inſiſtere debent, ſed ijs ad quæ ſunt ſacramẽtis
militaribus adſcripti; Nam militare non eſt peccatum, teſte
Auguſt. ſed propter prædam militare eſt peccatum, propterea qua-
ritur, præda graſſetur. Et paulò poſt; Quicumque ſibi ſtipen-
dia publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquam
calumniator & concuſſor, Ioannis ſententia condemnatur.
Si certum non eſt quod ſit iuſtum bellum, iubente Domi-
no, ſubditi bellando non delinquant: Obedientia enim eos
excusat, ſecundum Auguſt. neque obligãtur diligenti ſcruti-
nio diſcutere, an iuſtum ſit vel iniuſtum, dummodo non ap-
pareat clarè eſſe iniuſtum. Nec enim tunc deberet obſecun-
dare. Si extraneus miles acceſſerit, quãtocius cauſam iniuſtã
reſciuerit, erit retrocedendum, ſecundum Auguſt. cap. eo-
dem. Et ſi alicui iniuriam præſtiterint, aut iniuſtè aliquid in-
iuſto

Inſidijs. vii.

Lib. 1. de ciui.
Dei. cap. 30.

Lib. 2. Enchirid.
2. 2. quæſt.
40. art. 3.

3. Inſt. bell.
conditio.

Lib. 1. 5. ciui.
Dei. cap. 4.

Cap. 105. &
repetitur 2. 3.

q. 1. cap. Apud
veros, &c.

Finis belli.
Præſidia.

Fœdera.
Ciuiles muni-
tiones.

Diſciplina mi-
litaribus adſcri-
pta.

Auguſt. ſed propter prædam militare eſt peccatum, propterea qua-
ritur, præda graſſetur.

Et paulò poſt; Quicumque ſibi ſtipen-
dia publicè decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tanquam
calumniator & concuſſor, Ioannis ſententia condemnatur.

Si certum non eſt quod ſit iuſtum bellum, iubente Domi-
no, ſubditi bellando non delinquant: Obedientia enim eos
excusat, ſecundum Auguſt. neque obligãtur diligenti ſcruti-
nio diſcutere, an iuſtum ſit vel iniuſtum, dummodo non ap-
pareat clarè eſſe iniuſtum. Nec enim tunc deberet obſecun-
dare. Si extraneus miles acceſſerit, quãtocius cauſam iniuſtã
reſciuerit, erit retrocedendum, ſecundum Auguſt. cap. eo-
dem. Et ſi alicui iniuriam præſtiterint, aut iniuſtè aliquid in-
iuſto

Math. 3.
Luc. 3.

Lib. 2. cõtra
Fauiſtum Ma-
nich. cap. 7. 5.

Quid faciendũ
iniuſto bello?

21. quæst. 66
nr. 8. decernit.

iniusto bello rapuerint, omnia restituenda, Dinius Thomas, si iustum fuerit bellum, milites possunt sese, absque restitutione nis discrimine, spolijs saturare.

De torneamentis & duellis. funambulibus, & hastiludijs. CAPVT III.

Leg. Solent.

Cap. Felicis,
& ca. Ad au-
dientiam.
Cap. in Puta-
torum.
Torneamentis
occumbentes ec-
clesiastica pri-
uantur sepul-
tura.
Duellum sem-
per mortale pec-
catum.

Lib. contra 2.
epist. Gaudet.
cap. 23. Serm.
97. de temp.
Serm. 88.
Cap. 18.
Sess. 23. c. 19.
de reformat.
Caneam ecclē-
siastica sepul-
tur duello de-
adentes.

EX præmissis alicui oriri posset scrupulus, an torneamēta quæ fiunt, vt homines virium suarū pericula faciant vel se, causa addiscendi, armorum vsū exercent, licita sint. Profecto si non essent ab ecclesia inhibita, nec subesseret discrimen vitæ, animæ & corporis, licita esse possent, quemadmodum iura ciuilia in Pandectis de Aleæ vsu & aleatoribus ea quæ ad exercitium & virium ostentationem conti-
gunt, admittunt. Sed quia prohibetur iure canonico propter frequentes hominum mortes, & crebra animarum pericula quæ proueniunt; illicita censentur, imò anathematis gladio percussantur, non solum actores, sed qualicumque modo fautores peccatorumque læthiferum incurrunt, adeo vt si quis tali modo occubuerit, vti habetur de Torneamentis, & extra de Torneamentis, licet superuenienti & poscenti, penitentia non negetur, ab ecclesiastica tamen arceri debet sepultura. Monomachia siue duellum est duorum bellum indicens & acceptans, siue pro veritatis manifestatione, siue ad virium ostentationem, siue spectaculi gratia, siue ad propulsandam ignominiam, siue ad terminandam litem ciuilem vel criminalem, est semper peccatū mortiferum, quia eligitur percussio proximi, & expositio propriæ & alienæ vitæ, mortis periculo, absque sufficienti causa, quod prohibetur de clericis in duello pugnantibus, cap. Porro, & 2. quæst. 5. cap. Monomachiam, ex Matth. 7. Non tentabis Dominum Deum tuum. Nec obstat exemplum Sampsonis & Dauidis, quia priuilegium paucorum non facit legem communem, præsertim cum spiritu sancto edocti gesserint quod fecerunt, secundum Aug. necnō Ambros. Detestabilis est ergo ipsius vsus ac astu diabolico inuectus, qui ne cruenta corporū morte animarum etiam perniciem lucretur, occurrit conc. Lateranē. sub Innocen. 3. celebrat. & conc. Trid. in quo tanquam homicidæ puniendi definiuntur, qui duello pugnantes aliquem occiderint, & si in iplo conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Quin & eorum fautores quacunque ratione, excommunicationis sententiam incurrunt, ac perpetuo maledictionis vinculo innodantur, Hastiludium (secundum D. illustriss. Cardinalem Thomam Caietanum in summa de peccatis) est, quo pro exercitatione bellica, aut pro solēnitare festiue alicuius iucunditatis regiæ, armati duo equites vel pe-
dites

duces contra se inuicē currunt cum lanceis, quod ex se nō adducit læthale crimen, quia in eo non interuenit vt plurimum ipsa mors aut mutilatio, vel notabile quodcumq; peius nocementum: huiusmodi enim ludi ex hac dicitur causa censentur perniciosi, quod pericula mortis præ se ferat. Quocirca si huiusmodi non timeatur discriminē, hastiludium & quicumque alius ludus militaris nequaquam est damoandus, siquidem actus humani, ex eo quod vt in pluribus contingit, iudicatur. Vnde liquidō cuiq; constare promptum est, Torneamentū quo multi cōdiditō temere cōtra se mutuo cōfligunt, esse damandū ac exterminādum, quod pericula mortis non excludat: Funambulum verō & hystiones ipso concursu, inuicē; fouere, lactareq;, adeo curiositatis peccatum est, teste Augustino, vt si contingat funambulum errando præcipitem mueri, timorari viri non debeant se existimare ab homicidij peccato immunes: propter spectatores enim, secundum Chrylost. & Ambros. lib. 2. de Abraham, & lucrum temporale, damnabili se discrimini committit.

De inuidia. CAPVT IIIII.

INVIDIA (cuius soboles recensentur cum filiabus aliorum peccatorum mortalium apud D. Greg.) est tristitia ex alienis bonis proueniens, secundum Damasc. vel secundum D. Tho. est tristitia inordinata de bono proximi. Istud autem bonum bifariam potest considerari; Primò, vt malum propriū, sicq; de bono alieno valeamus contristari & mœrore affici, sed duplici nihilominus modo: Priori si quis tristetur de bono alicuius, inquantū imminet sibi ex hoc alicuius nocementi periculū, sicut quando homo contristatur super exaltatione sui aduersarij & alicuius tyranni, timēs ne eum lædat, hæc tristitia non habet rationē peccati, quia Israël Iegarus est subuersione Pharaonis, secundū Greg. nec attingit rationē inuidiæ, sed timoris magis induit affectū. Secundò tristimur, quia ille scientiam aliaq; dotes habet naturales, non tamen quia ille habet contabescimus, sed quia nobis desunt, indolemus, nec hic peccatum est constituendum, sed alio modo vsurpatur, vt malum proprium, quasi gloriæ & excellentiæ diminutium, teste Thoma, vbi supra. Quæ quidem æmulatio vnde originem sumat neminē fugere existimamus: Amando namq; propriam excellentiam, vel paribus inuidemus, quod nobis coæquetur, vel inferioribus nec coæquetur, vel etiam superioribus quod eis non coæquamur: Perspicuum est igitur inuidiæ matrem, esse superbiam, quæ nescit esse sterilis, simul enim atque fuerit, continuo facta parit hanc maledictam filiam; extermina matrem, nec poteris sentire sobolem,
D d quem-

Hastiludij mors
est illicitum.Funambulum
intuiti.Lib. 11. Con-
fess. cap. 35.
& lib. de 10.
cordis cap. 3.
Hieronim. 6. in
Genesiu.
Cap. 9.Peccata mor-
talia cum fi-
liabus suis.Lib. 31. Mo-
ral. cap. 17.
Lib. 2. orihod.
filei cap. 14.
2. 2. q. 36.art. 1.
Ratio inuidiæ
prior.
Exo. 1. 15.
Lib. 5. Mora-
lium cap. 35.
2. Ratio nō est
etiam peccati.Origo inuidiæ
superbia.

Galat. 5.

Prouerb. 23.
Prouerb. 5.

Homil. 68.

Similitudo B.
Ioan. Chrysof.
Ser. 18. ad fra-
tres in eremo.D. Aug. addu-
cit Phœnicis
exemplum pro
eodē argumēto
etiā & D.
Ambros.
Hex. mer. cap.
23. lib. 5.

Simile.

Viperæ natura

Homil. 41. su-
per Matth.
Inuidi compa-
rantur demo-
nibus.

Horatius.

Homil. 44. ad
populum An-
tioch. & hom.
36. in Matth.
Sermon. 83. de
tempore.
Inuidi diabo-
lo iniquiores.

quemadmodum suadet D. Paulus: Non efficiamini inuadentes gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Et Ne comedas cum homine inuido, & ne desideres cibos eius. Occidit paruulum inuidia. Vnde manifestum euadit inuidiam esse peccatum mortale; nihil enim spiritaliter occidit, quam peccatum mortale, vti D. Ioannes Chrysof. similitudine probat ad populum Antiochenum, quando dicit: Inuidum amarulento animo proximo illato, seipsum occidere, sicut emoritur apis emisso ac amisso aculeo. Et August. Ille est inuidus qui alienum bonum suum facit, & si facere non potest, clamat per vicos & plateas, & velut canis latrat & aulat, sed seipsum primo phœnicis more perimit. Quid enim agit Phœnix? nisi quia dum senescit, ad partes calidissimas volat, ligna siccissima congregat, quibus collectis alarum remigio, ligna percutiendo ignem excutit, (secundum Ambros.) quo se comburi permittit, & in cineres redigi, ex quibus vermiculus exortus, paulatim in pristinam speciem reparatur. Haud secus inuidus cunctis vitæ suæ diebus, seipsum vulnerando comburit. Et ser. 83. de tempore: Inuidia lædit parua eos in quos intenditur, grauius tamē & perniciosus eos prius à quibus procedit, affligit. Sicut enim erugo ferrum, ita inuidia ipsam animam, in qua est, interimit ac consumit; & sicque ferunt vipersas dirupro materno utero in quo conceptæ sunt, nasci, ita inuidiæ natura ipsam animam in qua concepta fuerit interimit & perdit. His consentanea est Chrysof. sententia: Multi, inquit, ante seipfos, quam quibus inuidens perturbat, & quemadmodum sues lurosa immunditia, & demones nostris lætantur damnis, sic inuidi calamitati proximorum garrantur, cum quæ aliquid triste acciderit, tunc aliquantulum respirant, & quiescunt, alienas iacturas, suos quæstus existimantes, aliorum quæ felicitatem, miseriam suam arbitantes, iuxta illud Horatij:

*Inuidus alterius rebus marcescit opimis,
Et talibus inuidia contabescitibus,
Fertilior seges est alienis semper in agris,
Vicimumque pecus grandius uber habet.*

Quos dignis increpationibus suggillat D. Ioannes Chrysof. item D. August. Inuidi sunt feris sæuiores. Ille enim fame impulsæ nos impetunt; Hi beneficos nonnunquam inmicorum loco habent, feris, inquam, sunt sæuiores, demonibus pares, & fortassis iniquiores: Ipsi namque nullo amicitie frædere nos hostiliter persequuntur, sed suo generi minime insidiantur. Et licet scortator ac ganeo volupratis stimulos, concupiscentiæ motus prætendat, fur pauperatam in excusatione adducat, homicida furorem, friuolas quidem nec

admit-

admittendas, tamen qualestuncque excusationes; Inuidus nihil prætereendere potest, nisi animi peccatitatem atque malitiam. Nam si inimicos amare iubemur, quam penam ex amici odio nos daruros arbitramur? & si inimicos diligendo nihil gentilem superamus, si nihil de nobis mali meritos persequimur, quam merebimur veniam? & si peccata Deus illis non remittat secundum Chrysof. qui non condonant à quibus læsi sunt, quam quæso veniam, dabit ijs qui eos à quibus læsi non sunt, iniuria afficere non pertimescunt? secundum eundem. Certè lapidibus impetendi sunt: Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore deliciantur, secundum Chrysof. ita inuidi aduersa aliorum fortuna consolantur, vti idem etiam insinuat, super Ioannem. Propterea inuidientia fornicatione ac adulterio grauior est. Altera enim pars peccati vtriusque, in ipso authore consummatur & perficitur; Inuidiæ autem vis, vniuersos populos perdidit, vniuersum orbem terrarum coinquinauit, ipsa cædis mater, ipsius Iosaphat Cain fratrem iniremit, ipsum Esau in Iacob, fratres in Ioseph, diabolus in humanum genus armare non cessauit. At dicis te neminem interficere; verum enim uero multo grauiora facere probaris, cum fratris ignominia concupiscis, cum vndique laqueos tendis, cum persequeris ne virtutibus inuigilet, cum ægre fers orbem terrarum debitum Deo exhibere seruitium; Non igitur per illum cum Deo bellum geris? Vidén quo pergas inuidia? Atqui in murmurans dicis, non quod Deus, sed quod frater clarificatur, malè me habet. Cui occurrit D. Ioannes Chrysof. pronuntians hanc gloriam in Deum redundare, & à consequenti eius impugnationem, nec tergiuersari vales, quasi optes Deum per te glorificari, quia si gaudeas te gloriosum, exhibente fratre, & per te Deus clarificabitur, omnesque dicent, benedictus Deus qui tales habet seruos, ab omni liuore liberos, mutuis gaudentes bonis; Et quid dico fratrem? Nā licet hostis esset & inimicus, si tamen Deus per hunc glorificaretur, amicū fieri propter hoc oporteret. Si enim quis corpus tuū aduersa laborans valitudine, licet sit inimicus, curauerit, ipsum iam primum amicorum esse censendum iudicabis. Christi corpus, hoc est, ecclesiam ornantes vides, & amicū ducis inimicum? non reminisceris, quod Dominus quidem tuam quæsiuit gloriam, non autem suam? tu verò non Dominicam, sed tuam exquiris? Alioquin autem tunc & tuam allequutus fuisses, nunc autem tuam ante Domini gloriam querens, nec hac vnquam poteris, etiam si signorum claritate choruscaueris, siue virginitatem, siue ieiunium, siue humilitatem excolueris, siue ipsos spiritus angelicos virtute antecellueris omnium eris hunc habens defectum sceleratissimus,

D d 2

& adul-

Inuidus nullo
pretextu se ex-
cusare praua-
let.Hom. 7. super
epist. ad Rom.Scarabæis in-
uidi compa-
rantur.Homil. 11. su-
per Matth.

Homil. 36.

Calumniæ in-
uidorum.Homil. 53. ad
populū Antio.

& adultero; latrone, ac fure iniquior. Non enim corporalia ædificia demoliris, sed spiritalia diruere conaris. Quando autē invidentes voti sui non sunt cōpotes, invidia corpore de anima colliquefcunt, teste beato Basilio, talem ferme afflictionem perpetientes qualem cereæ staruæ in nocte à cerisugulis formata, dū sole exorto à solari radio colliquefcunt petiti possent. Ille enim quamdiu quidem nox & tenebrę ipsę occupent concretam in vmbra præ nocturna aura formam, velut effictæ sunt in vigore, qualis in figmentis apparet & firmam ostendunt, vbi vero illuxit sol & cursum suum perficit reliqua quidem vniuersa à solari facultate nutriuntur ac luce fruuntur. Illæ vero colliquatæ & forma, & habitu, ac figura vna cum apparente, in vnaquaque vigore confusis dissipantur. Sic inuidi quamdiu in tenebris diaboli velut in nocte de inuidiæ operibus consultant, firmas cogitationes & habitus vna cum formis velut ab invidia formati sunt, inter se ostendere sibi videntur: Vbi verò instar solis bonus vir ad virtutis opera, mane ortus fuerit reliqui omnes qui honestæ & Deum amantis, vitæ mores admirantur, Diuini amoris cognitione ab ipso splendide exaciati virtutis semina nutriunt, inuidi autem ipsum inuictum propter amorem, erga Deum velut solem & adhuc amplius virtutis operibus illustrata videntes, tanquam cerei, vti dixi, tum corporum formis tum animis invidia plenis colliquefcunt.

De Ira. CAPVT V.

*Oratione 2.
ante missam
dicenda.*

*Lib. 4. Tuseulanarū quest.
Ciceroni quid
ira?
Duplex iras-
cendi modus.
Lib. 14. de ci-
uit. Dei, c. 15.
2. 2. q. 1 § 8.
art. 2.
Ira quando est
peccatum?
Cap. Si quis.
Cap. Et qui.*

IRA (quæ inuidiam sequitur, teste Ambrosio sanguinis circa cor: Quemadmodum enim cum sanguis est corruptus, pituita aut bilis, corporis nascuntur morbi ac ægotationes, sic prauarum affectionum conturbatio, & ipsarum inter se dissensio sanitate spoliatur animumque morbis perturbat. Vnde Cicero, hoc modo eam optimè descripsit: Ira est libido puniendi eius qui iniuria videtur læsisse; vbi iram accepisse est manifestum, pro animi passione, qua aliquis irascitur plus vel minus, præter dictamen rectę rationis. Bifariam enim contingit irasci, & quadam vlciscendi vindicandique libidine affici, teste August. Vindicta siquidem potest bene & male apperi & infligi, secundum D. Thomam. Bona autem ira cęsetur, quando ratione temperatur, vt si parens procaci soboli moderate irascatur, propter culpam vel defectum, aut eius oppositum excessum, vel prælatum contra subditum; pari modo appetere vindictam propter correctionem vitiorum, & bonum reipublicę conseruandum, laududendum est, quia à Deo constitutus diuinam perficit voluntatem, Roma. 13. & allegatur distinct. 9. sic distinct. 45. ex

Enchiridij

Enchiridij Aug. desumpto, vbi sic habetur: Qui emendat verberare vel coercet aliqua disciplina, in quem potestas datur, in hoc quod corripit misericordiam præstat. Hac ratione Christus fuit iratus, cum facto quasi flagello ex funiculis deturbauit emeutes & vendentes in templo. Ad hunc irascendi modum commonefacit nos regius Psaltes: Irascimini, inquit, & nolite peccare. Contingit nihilominus talem affectum propter actus imperfectionē esse veniale peccatum, nimirum cum motus iræ iudiciū rationis præueniat, vel si attingat, nequaquā tamen est completus. Deinde cum aliquis in modico se appetit vindicare, non alium contrigere quod quasi nihil sit reputandum, adeo vt si actu inferretur, nō esset mortiferum, quia circa ipsum, præceptor petulantem puerum trahit per capillos & aliqui corripiendo austeritate transiit rectæ rationis limites. Est autem peccatum mortale secundum Tho. quando contrariatur iustitię & charitati, quod fit quādo appetitur notabile damnum vel malum proximi in persona vel rebus, quod prohibetur, cū dicitur: Nō occides. & Qui irascitur &c. Licet Iudæi essent in illa hæresi, qua existimabāt præcepto decalogi opera duntaxat externa prohiberi, non motum animi, in qua etiā opinione constat fuisse Iosephum, reprehendentem Polibium Megapolitam Perfarum scriptorem, quod Antiochum Epiphanem expirasse adseruerit, quia animo conceperat templum Dianę ciuitatis Elimaidæ in Perside spoliare, cum secundum Iosephi sententiam nullus maligna cogitatione reatu culpæ adstringatur. Verum si Deum legittatorem recordemur dixisse, non concupilces rem proximi tui, simul cogitemus velle ipsum per hanc regulam animæ nostrę mederi: Ridiculum namque foret, vt is qui cor & intima eius ingreditur penetrabilia, ipsęque præsertim immoratur, ad veram iustitiam, nihil quam corporis membra compeferet ac erudiret. Homicidiū igitur cordis hac lege interdicitur, & præcipitur interior affectus conseruandę fratris vitæ, manus quidem gladium exerit, ad interficiendum, sed animi consensus anteuertit, dum ira superatur ac liuore consumitur. Istud luce meridiana clarius demonstratur, quando Christi sententia, eiusque expositione lex adimpletur. Dicitum est, inquit, antiquis: Non occides, quem passum, sic interpretabantur antiqui Cabalistarum sua autoritate (qui si dixerunt adseruassent sinistrum prætexu Cabalæ, ac album vice nigrotis, infatuata plebi obtrossissent oppido quā ludentes superiorum ac antiquorum placitis acquieuisissent) nō effundes sanguinem innoxium. Atqui hunc excludit Saluator errorem subnectens, Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri, reus erit iudicio, &c. In qua sententia

Cap. 72. &
serm. 94. de
tempore.
Math. 21.

Psal. 4.

Art. 3.
Ira quādo pec-
catū mortale?
Math. 4.

Lib. 12. anti-
quit. Iud. c. 13
Iosephi. scri-
ptoris, Iudæi
enor.

Math 5.

*Triplex ira
gradus.*

triplicem constituit iræ gradum: Primus est in corde, quo dicitur, qui irascitur, &c. Secundus in ore per verbum contumeliosum, indistinctum tamen & confusum, cum dicitur; *Qui autem dixerit Racha*, quod est verbum Siraicum non Hebraicum ut vel ex coliquet, quod nomina Hebræa fere habent Iod, vbi Siri habent Aleph, vnde omnes ferme peregrinæ dictiones, quas passim reperimus in nouo instrumeto positas, sunt Siraicæ, sic Rabboni Magdalena Siraicæ dixit, non Ribboni, sic Maria non mitia, vt sit dissillabum, sic Racha Siraicæ non Richa, nec Græcè nec Latinè potest transferri, signat autem & prodit leuem indignationis ac commoti animi affectum, secundum Hieronymum super præfato passio, August. Chrysostomus, & Gregor. Tertius gradus est quando prorumpit in murmurans sermo, ad contumeliam distinctam & articularam, quod notatur cum dicitur: *Qui autem dixerit fatue*, primus gradus est minoris culpæ quàm secundus, teste August. & secundus quàm tertius: Minus enim est quod iudices debeant congregari ad alicuius pœnæ determinationem, quàm iam alicui punishmenti esse adiudicatum, vt secundo dicitur membro. Nequaquam tamen sensus est, vt quoties aliquem factum appellamus, toties mortale crimen incurramus, Quoniam Dominus loquitur de motu iræ in quo quis appetit proximi occisionem aut qualemcunque gravem læsionem, cui appetitui si consensus rationis superueniat, dubio procul talis peccatum latiferum nunquam euadet. Quare oprime nobis D. Ambros. consultum voluit, quando dicitur, caueatur iracundia, si præcaueri non potest, cohibeatur, si nequeas mitigare mentem, vel linguam refrenes, noli respondere irato ad iracundiam eius, si lapides teras, hõne ignis erumpit? Silentium igitur irati animi conditionem sedet, quia nihil ita mentis aciem hebetat, vt ira, & sicut pugnas noctu non internociscit amicum ab hoste, ita ira nullum seruat ordinem, teste Chryl. & sicut acetum corrumpit vas si diutius conseruetur, ita ira non citius repulsa cor inficit, teste August. Humanum est siquidem turbari & irasci, sed in ira & odio perseuerare diabolicum est, secundum Augustinum. Sol non occidat, super iracundiam vestram, hoc est, sol abies, non relinquit vos inuicè inimicos. & Ambros. Tria sunt genera hominum iniuriam accipientium: Vnum est corum quibus peccator insultat, & conuiciatur ijs quia deest iustitia, pudor crescit, augetur dolor. Horum similes plurimi sunt, inquit, de meo ordine, nam mihi infirmo si quis iniuriam facit, forsitan, licet infirmus donem iniuriam meam, si crimen objiciat non sum tantus vt sim contentus conscientia mea, inquit Ambros. etiamsi eius obiecti me alienum noverim, sed cu-

*Tract. 51. in
Ioannem.*

*Homil. 76. super
Matth.*

*Lib. 21. Moral.
cap. 5.*

*Tract. 89. in
Ioannem.*

*Lib. 1. Offic.
cap. 21.*

*Furore ira si
militudinibus
probat.*

Lib. 3. de sacerdotio.

*Epist. 87. ad
Felicitem &
Ruffinum.*

*Humanum est
irasci, sed in ea
manere diabolicum.*

*Ser. 9. ad fratres
in exemo.
Ephes. 4.*

*Lib. 1. Offic.
cap. 48.*

sed cupio abluere ingenui pudoris notam, tãquam infirmus, & oculum aliquando pro oculo exigo. Si verò is sum, qui proficiam, & si nondum perfectus, nõ retorqueo contumeliam, & si in suat conuictijs, taceo & nihil respondeo, non enim igni exinguitur ignis, sed aqua, secundum Theophylactum super prælibatum locum Matth. Si vero perfectus sum, maledicentibus benedico, sicut benedicebat Paulus, maledicimur & benedicimus. Maledicimur enim & iniusta pœna quatuor modis afficimur, secundum Thom. vbi supra. Primo si quis appetat puniri innoxium, sic Cain ira comotus & furore quodam percitus, fratris infantis sanguine tellurem cruenta uit. Secundo si vitra delicti exigentiam ac æquitatis limites vindicta appellatur, quod natum est peccati culpam inducere. Propterea Architas Tarëtinus philosophus dixit ad villicum negligentem, teste Hieron. epistola ad Salaminam que est de viduitate seruanda, & in primum cap. Ioëlis. & Ambro. Iam te verberibus enecassem, nisi iratus essem. Tertiõ ira delinquitur secundum Thom. vbi supra, art. primo ad responsionem 3. argumenti, quando propter indebitum finem fit, nõne propter vindictam, non iustitiam aut correctionem, Finis siquidem debitus est conseruatio iustitiæ, ac culpæ correctio, quia irascebarur Helias, & Phinees. Quarto maledictione iræ exorbitamus, quando legitimus punishmentis ordo non seruatur, nimirum quando propter leuiculam rem ira effruescimus: & immoderatè excandescimus.

De odio. CAPVT VI.

SI non irasci nec odisse licet, quando odium nihil aliud est, quàm ira inueterata, secundum Aug. & Ciceronem: Iratus namque appetit malum alterius sub ratione vindictæ. Inuidus alicuius malum propter appetitum propriæ gloriæ. Quare liquidò constare potest ira grauiorem esse inuidiam; Odium verò concupiscit absolute malum alicuius, siquæ utroque grauius est, dispositiue procedens ex ira, nascens formaliter ex inuidia, quemadmodum perpulchre demonstrat D. August. Ira est festuca in oculo, trabs in oculo odium est; Festuca initium trabis est, nam trabs quado nascitur, prius festuca est, rigando festucam, perducis ad trabem. Mulrum autem interest inter peccatum irascèris, & crudelitatem odio habentis; Nam & filijs nostris quandoque irascimur, odisse verò filios quis inuenitur? Pone casum, inquit, puerum velle in aqua fluminis ludere, cuius impetu pereat, tu si vides, & patièter permittas, odisti, tua pacièria, illi mors est, quãto melius est, si irascaris & corrigas, quàm si nõ irascendo interire permittas: Odium ergo ante omnia est vitandum

D d 4

trabs

Non igni exinguitur ignis, sed aqua.
1. Corinth. 4.
4. modis iniusta infligitur pœna.
Gencl. 4.

*Lib. 1. Offic.
cap. 21.*

*3. Reg. 18.
Numer. 25.*

Epist. 149. ad Profuturum Episcopum.
Lib. 4. Tusculanam quæst.
Differunt ira, inuidia, & odium.
Ser. 16. de verbis Dom.
Apta probat similitudine diuinitatem.

trabs de oculo eijcienda est. Grandi discrimine feceruntur turbatus oculus & extrinſectus; feſtuca turbat, trabs extinguit. Iſtud odium bipartita diuifione ſecari poteſt, in odium Dei & proximi. Odium Dei gemino reſpectu poteſt conſiderari, aut ſecundum ſuam propriam diuinam eſſentiam, qua ipſa bonitas eſt, qua nemo poteſt odio habere, quia de natura boni eſt; ut ametur. Altero modo ſecundum quosdam conſideratur eſſectus, qui repugnant inordinatae hominum voluntati; Sic inſiſtatio poenae, & cohibito peccatorum repugnat uoluntati per peccatum deprauatae, hocque inuitu Deus poteſt odio haberi, ſecundum teſtimonium quod perhibet Ioannes, Nunc autem & uiderunt & oderunt me & patrem meum. Iſtud effeciter coprobat D. Aug. & D. Thom. Poſteriori modo odium proximi cenſetur, quod tendit in perſonam proximi, uel peccatum eius, aut etiam in defectum boni illius, quod pertinet & concernit fratris amorem, ſi uero perſonam odio perſequimur, nunquam non eſt peccatum, ſecundum Ioannem euangelizam. Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt: Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt. Cui aſtipulatur Aug. ſuper illud, Facientes praeparationes odiui. & Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi. Recte enim in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam, ut nec propter uitium creatura damnetur, nec propter naturam uitium diligatur, ſecundum Aug. ut ſanato uitio, totum quod amare, nihil autem quod odiſſe debeat, remanebit. Alioquin ingreſſus ad ſacra tremendaque myſteria, ſecundum Auguſt. interdicens dicitur. Odium, inquit, uelut uenenum mortiferum de uetro corde repellite, & tanta ſit in uobis charitas, quae non ſolum uſque ad amicos, ſed etiam ad ipſos perueniat inimicos, ut ſecure poſſitis dicere, dimitte nobis debita noſtra, &c. Nam qui te cognoſcit uel unum hominem odio habere, neſcio ſi ad altare Domini ſecure poſſit accedere, cum Ioannes dicat: Qui fratrem ſuum odit homicida eſt, ueſtrum eſt iudicare, utrum homicida antequam poenitentiam agat, praefumere debet euchariftiam accipere. Sed dicit aliquis non poſſum diligere inimicum meum, quem quotidie uelut hoſtem patior crudeliſimum; O quicumque ille es, attendis quid tibi fecerit homo, & non conſideras, quid tu feceris Deo? Cum enim tu multo grauiora in Deum peccata commiſeris, quare non dimittis homini parum, ut tibi Deus dignetur dimittere multum? recorde quid Deus promiſerit, & quam cautione tibi quodammodo fecerit. Si, inquit, dimiſeris; hominibus peccata eorum, dimittere & uobis. Si non dimiſeritis, &c. uideris quod in noſtra poteſtate poſitum ſit qualiter a Domino iudicemur? Nemo de uirginitate praefumar, nemo de eleemoſynis, nemo de ieiunijs,

nemo

Oliu duplex. Submiſſo uinum oliu.

Ioan. 15.

Tract. 90. ſuper Ioan. 2. 2. quaſt. 34. art. 1.

1. Ioan. 1. & 3

Pſalm. 100. Pſalm. 138.

Peccatum non natura odio habetur.

Lib. 14. de ciuit. Dei ca. 6.

& lib. 19. ca. 24. 25. et 29

contra Fauſtum Manichaeum.

Ser. 1. de ſcſp. et 4. de ſanctis

Dimittendum eſt proximo.

1. Ioan. 3.

O bicſtio inuadentiu & carnalium hominum.

Math. 6.

nemo de orationibus conſidat, quia quamdiu odium in corde tenuerit, neque in iſtis neque in alijs quibuſlibet bonis operibus placere ſibi poterit. Sed ſi uult habere Deum propitium, audiat Dominum: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid a lucriſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum; qui enim manducat indigne, iudicium ſibi manducat. Sed cogites perardum eſſe diligere inimicum, pro perſequentibus orate; Grandis, quidem labor eſt, inquit Auguſtinus, ſed maior eſt praemium. Per amorem ſiquidem, inimici, efficiuntur amici Dei, nec ſolum amici, ſed & filij Dei, ſicut ipſe eodem ca. dicit: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, ut ſitis filij patris ueſtri qui in caelis eſt, ſi quis opulenter uellet re hic adoptiuum facere filium; qua ſeditate illi famulareris, ut ad caducam peruenires hereditatem? quod ergo ille ſuſtinet propter ſubſtantiam terrenam, tu luſtine propter uiram aeternam. Et quanquam nemo unquam carnem ſuam odio habuit, praecipitur tamen odiſſe animam noſtram, non quod nobis malum machinari debeamus, ſecundum errorem Manichaeorum, ſed duplici ſenſu intelligendus eſt locus apud Ioannem cap. 12. teſte Aug. Qui amat (ſubintelligitur in hoc mundo) animam ſuam, perdet eam, & qui odit uitae in hoc mundo; in uiram aeternam cuſtodit eam, uel ſi male amaueſis tunc odiſti, ſi bene oderis tunc amaſti. Felices qui oderunt cuſtodiendo, ne perdant amando. Quod nobis concedatur gratia & miſericordia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt in ſecula benedictus, Amen.

1. Corin. 13. Matth. 5.

Reconciliatio. 1. ad Cor. 11.

Fructus amoris

Ephes. 5. Anima odio quomodo habenda?

Tract. 5. ſuper Ioan. & epiſt. 38. ad Laetium.

SEXTVM PRÆCEPTVM.

Non mœchaberis.

De fornicatione. CAPVT I.

ORNICATIONIS nomēclatura bifariam uſurpari conſueuit, teſte Auguſt. ſpiritualiter & corporaliter. De ſpirituali lamentabili uoce, conqueritur Eſa. ca. 1. iniquiens; Quomodo facta eſt meretrix Hieruſalem ciuitas fidelis, & mœchata quibus ſacrificabant, confundebantur, ut ſequitur in eodem cap. & Hieremiae 3; Tu autem fornicata es cum amatoribus multis, & mœchata cum lapide & ligno. Item Ezech. 23. fornicata eſt Oolla, id eſt, Sa-

Duplex fornicatio. Lib. contra Adimantū cap. 7.

D d 5 eſt, Sa-

est, Samaria & Ooliba, id est, Hierusalem, & sequitur claritudinis ergo; Cum idolis fornicati sunt, per infidelitatem nimirum & apostasiam: Posteriori modo accipitur corporaliter; Et hoc etiam dupliciter; Priori, pro omni carnis peccato, Quicumque dimiserit uxorem; excepta fornicationis causa mœchatur, & 1. ad Corinth. 5. omnino auditur fornicatio inter vos. Vbi accipitur pro illo crimine, quo aliquis uxore patris sui abutebatur. Altero modo propriam habet acceptationem, qua distinguitur contra alias luxuriæ species, & dicitur concubitus naturalis, soluti cum soluta. Estque peccatum mortale, quia separatur à regno Dei, teste Paulo. Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, &c. & subnectitur, quæ talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Verum quo precepto inhibetur fornicatio? cum aliud sit quam adulterium quod prohibetur, per Non mœchaberis? August. hanc questionem proponit: Si non omnis mœchia fornicatio dici potest, ubi est in decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri qui uxores non habent, cum fœminis quæ maritos non habent? Et sibi respondet, Si furti nomine bene intelligitur omnis illicita rei alienæ vsurpatio; non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit, sed utique à parte torum intelligi voluit, sic profectò nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus intelligi debet, Vnusquisque seipsum castum custodiat, alienum non affectet thorum, nec latendi spe, aut faciendi impunitate, non incuria aut stultitia prouocetur, aut longiore mariti absentia, inquit Ambrosius, adest præsul coniugij Deus, quem nihil lateat, nullus euadat, nemo irideat vicem absentis mariti, seruat excubias, imò sine excubijs, deprehendet reum antequam faciat; In animis siquidem linguarum, in mentibus vnuerforum, crimen agnoscit, etsi maritum adulteratum fefelleris, non fallas Deum, etsi maritum euaseris, etsi iudicem fori luseris, nõ euades iudicium totius mundi, ille grauius vlcisitur iniuriam inopis; contumeliam mariti imprudētis: Maior est enim iniuria in authorē, quam custodem thalami sperum & non consideram. Et licet, inquit, aliquis adulteret, aut fornicator parietibus sit clausus, & coopertus tenebris, sine teste, sine confcicio, habet tamen facti arbitrium, quem nihil fallat, ad quæ facta clamant omnia, Et August. Probatur certè talis hominibus credere, & non Deo, qui publicè ubi homines vident adulterium & fornicationem committere, abhorret, & secretò, ubi Deus videt, omnino non expauescit, si qualemcumque scintillam fidei haberet, sicut non permittit seruos suos in præsentia sua peccare, ita nec ille in conspectu Dei adulterare præsumeret, sed omnibus

Fornicatio corporalis bisariā vsurpatur. Matth. 5.

Roman. 1. & 1. ad Cor. 6. itē ad Gala. 5. Fornicatio cū non sit adulterium quomodo hic prohibetur? Lib. quest. super Exod. q. 71

Lib. 1. de Abraham patriarcha cap. 2. Deus inspector coniugum.

Epist. 44. ad Constantium.

Serm. 10. de verbis Domini. et 243. de temp.

nibus quibus posset modis fornicationem fugeret, secundum Paulum, 1. ad Corinth. 6. Vnde August. Contra libidinis impetum apprehende fugam, si vis obtinere victoriam, quia sine vlla dubitatione, qui familiaritatem non vult vitare suspectam, citius dilabatur in ruinam: Inter omnia namque Christianorum certamina, sola duriora sunt prælia castitatis, ubi quotidiana est pugna & rara victoria, propterea quod istam nobis hostem communem; carnem nempe, illecebris sensualitatis ac concupiscentiæ moribus obnoxiam iugiter circumferamus, quæ admodum demonstrat D. Hiero. epistola ad Amandum presbyterum, requirentē veram & genuinam Paulinæ sententiæ, expositionem: Omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus est, qui autem fornicatur in suum corpus, peccat. Omne peccatum, inquit, verbi gratia, furtum, homicidium, rapina, peiurium, post factum, penitentiam habet, & licet inuitet lucrum, tamen mordet conscientia. Voluptas sola ac libido etiam in ipso penitendi tempore præteritos stimulos patitur, & titillationē carnis & incētia peccari, vt per hæc quæ corripi cupimus cogitātes, rursum sit materia delinquendi. Addit & aliam. Cætera peccata forinsecus sunt, quicquid enim egerimus, in alios agimus, fornicatio nõ solum conscientiam fornicatū, sed & corpus maculat ac polluit, quia, cum meretrice vnū efficitur, & peccat in corpus suum, dum templum Dei facit corpus meretricis. Huic aditipulatur Chrysost. In fornicatione, inquit, corpus coinquinatur, siquidem hæud aliter sordescit, quam quod in lebetē immundū infusum contagione inficitur. Subnectit D. Hieron. & 3. expositionem, dicens: Aliud est peccare per corpus, aliud in corpore; furtum, homicidiū ministramus extrinsecus; fornicatio sola intrinsecus, in corpore nostro à nobis exercetur, non per corpus in alios. Et (73. epist.) ministerium significat. In, autem præposito, passionem. Sunt qui ita edisserant, vt vt secundum scripturam, vxor viri corpus sit, & quicumque fuerit fornicatus, peccet in corpus suum, hoc est in uxorem, dum eam sua fornicatione cōmaculat, & facit eam non peccantem, sua commixtione peccare.

De adulterio. CAPVT II.

QVONIAM hac lege cōditus est homo, vt solitariam vitam non agat, sed animal sit sociale, adiunctoq; sibi subsidio vtatur, Genes. 2. ex peccati maledictione in hanc necessitatem magis addictus est quàm satis erat, Dominus opitulatus est nobis in hac parte, dum coniugium instituit, & societatem sua autoritate initam, sua quoque benedictione sanctificauit. Vnde constat, aliam quamlibet extra coniu-

Serm. 250. de tempore.

Præsentisimū contra fornicationē remediū.

Difficile est resistere carnis illecebris.

1. Corinth. 6.

Expositio sententiæ Paulinæ à B. Hieronymo requisita.

Alia prælibatæ sententiæ declaratio.

Homil. 16. in priorem Pauli epist. ad Cor. 3. D. Hieron. præmisit sententiæ enucleatio.

Matrimonium est etiã in re- medium inssi- mutuum.

Lib. de Philo- sophia.

Lib. 2. contra Iulianum.

Adulterium in cõingio quãlo?
Cap. 5. & 6.

Insanus & stultus amor.

Quomodo ma- ritus ardere de- beat cõingem?

Leuit. 20. heresis est Dei peccata carnis non curare.

coniugium societatem, coram ipso maledictam esse, & illam ipsam conjugalem, in necessitatis remedium esse ordinatam, ne in effrenem libidinem prorruamus. Porro si coniuges recognoscant suam societatem esse à Deo benedictam, eo admo- nentur, illam nõ esse intemperantia & dissoluta libidine con- spurcandam, non enim si incontinentiæ turpitudinem veteri matrimonij honestas, ideo eius irritamentum protinus esse debet. Quare non omnia sibi licere, quæ lubent coniuges ex- stiment, sed suam quisque vxorem sobriè habeat, & vicissim vxor virum, sic agentes, ne quid omnino indignum honestate ac temperantia matrimonij admittant. Sic enim ad modum & modestiam renocari decet coniugium in Domino contractum, non in extremam quamque lasciuam exundare. Hanc perulantiam Ambrosius quem citat Augustus. vxoris adulterium vocant, quod in vsu coniugali nullam verecundiæ aut honestatis curam haberet: Quemadmodum namque nec proprio vino vel cibo abuti licet, ita nec vxore, teste Aug. lib. de bono coniug. & D. Hieron. lib. 1. aduersus Iouinianum circa finem. Amor formæ, rationis obliuio est; & insanie proximum, ser- dum minimeq; cõueniens animo sospiti vitium. Turbat consilia, altos & generosos spiritus frãgit, à magnis cogitationibus ad humilimas deorahit, querulos, iracundos, temerarios, durè imperiosos feruenter blãdos, omnibus inutiles, ipsi nouissime amoris facit. Nam cum cupiditate fruendi in satiabilis flagras, plura tempora suspicionibus & lachrymis perdit. Refert præ- terea, Senecam cognouisse quendam ornatum hominem, qui exiutus in publici fasciã vxoris peccus colligabat, & ne pacto quidem horæ præsentia eius carere poterat, potionem- que nullam nisi alterius tactam labris, vir & vxor haurie- bant, alia deinceps non minus inepta facientes, in quæ im- provida vis ardētis affectus erumpebat. Origo quidem amo- ris honesta erat, sed magnitudo deformis, nihil autem inter- est, quàm ex honesta causã quis insanat. Vnde & Xystus Pã- tagoricus: Adulter est, inquit, in suam vxorem amator arden- tior: In aliena quippe vxore omnis amor turpis est, in sua ni- minus; Sapiens vir debet iudicio amare coniugem, nõ affectu, regat impetum voluptatis, nec præcepta fereret in coitum. Nihil est fecidius, quàm vxorem amare quasi adulteram. Certè qui dicunt se causa reipublicæ, & generis humani vxoribus iungi & tollere, id est, educare liberos imitentur saltem pecudes, & postquam vxorum venter intumuerit, non perdant filios, nec amatores vxoribus se exhibeant, sed maritos, ne legis diuini- tularæ præuaricatores fiant. Qui dormierit cum masculo coitu formineo, vterque operatus est nefas, morte morian- tur. Istud eorum refragatur vesaniæ, qui confinxerunt Deum peccata

peccata carnis non curate, teste Augustus. cum scriptura teste- tur, quod fornicatores & adulteros Deus iudicabit, nec solum iudicabit, sed etiam condemnabit, vt pars eorum sit in stagno ignis. Est autem adulterium, teste Augustus. & Ambrosius. alieni pudoris expugnatio, vel vt clarius habet magister Sententiarum, alieni thori violatio. Vnde adulterium dicitur quasi al- terius thori accessio. Nec istud duntaxat veritate seruatur in vitis, verum etiam in sceminis, teste D. Hiero. epist. ad Oceano- num in epiphatio Fabiolæ, & allegatur cap. Apud nos. Apud nos, inquit, quod non licet viris, æquè non licet sceminis, & eadem seruitus pari conditione censetur, grauiori tamen cri- mini obnoxij sunt viri, quàm sceminæ, secundum Augustus. Indignantur, inquit, mariti, si audiant adulteros viros pen- dere similes adulteris sceminis poenas, cum tanto grauius eos puniri, oportuerit, quanto magis ad eos pertinet, & virtute vincere, & exemplo regere sceminas. Quantū ergo ad fidem matrimonij attinet, æqualiter peccant; quantū ad dominium rationis, vir amplius delinquit. Vnde Augustus. Dicitur tibi: Non moxchaberis, id est, non ibis ad aliam aliquam præter vxorem tuam; Tu autem ex igitis hoc ab vxore, & non vis red- dere hoc vxori. Et cum debeas in virtute præcedere vxorem, quoniam castitas virtus est, & tu sub vno impetu libidinis cadis, & vis vxorem tuam victricè esse, tu victus iaces. Et cum tu caput sis vxoris tuæ, præcedet te ad Deum cuius caput es. Vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput enim mu- lleris est vir. Vbi autem melius viuat mulier quàm vir; capite deorsum pendet domus. Et post pauca; Quare ergo vult ca- puitre, vbi non vult vt corpus sequatur? Quare vult ire vir, quo non vult vt sequatur vxor? Idem alibi: Vir à scemina ex- igit castitatem. Præbe illi exemplum, non verbum. Tu es ca- put, quã is vide. Hac enim debes ire quã illi non sit periculo- sum sequi. Ab imbecilliori sexu exigit fortitudinem; carnis concupiscentiam ambo habetis. Et tamen quòd dolendum est, multi viri à sceminis vincuntur. Seruant sceminæ casti- tatem, quam viri seruare nolunt, Et in eo quod non seruant, se viros videri volūt, quasi propterea sit fortior sexus, vt eum facilius subiugat inimicus. Vir fortior scemina, vir caput est sceminæ. Scemina pugnat & vincit, tu hosti succumbis? Stat corpus & caput iacet. Secundum Petrum tamen de Palude & Thom. Mulier adultera grauius peccat, quàm vir, ratione scandali, & incertitudinis prolis, quæ si marito matris tan- quam proprius filius attribuat, ab eo que doretur, legitimi hæredes iacturam facultatum paternarum incurrēt, dum illi conceduntur, cui non debentur, & propterea vterque adulter qui damni huius causã existit, tenetur pro viribus satisfacere,

Serm. 16. de verbis Dom. Hebræor. 13. Apocal. 21. Adulterij de- scriptio.

Lib. de bono cõingali, ca. 4. Epist. 66. quæ est ad patrem. Lib. 4. distin. 41. d. 5.

Gravius delin- quunt viri ca- teris paribus quàm scemina 32. quæst. 5.

Lib. de bono coniug. 1. ca. 8. Tomo 9. lib. de 10. chordis, cap. 3.

Tom. 10. ho- mil. 46. de verbis Dom.

In 4. dist. 35. 2. 2. q. 154. art. 8.

Quæ ratione mulier grauius viro delin- quat?

aut

aut manifestè, si negotium pariat, aut clanculario velamine, dando læsis, per interpositam personam, aut per se quod potest. In vita D. Ioannis Thauleri, serm. 1. ad populū, qui incipit: Quid dicam, extat triste exemplum quanta mala scaturiant ex vnicō peccato adulterij. Porrò circa huius manifestationis negotium, teste Caietano, duo sedula mente occurrunt consideranda, nempe periculum & spes; si enim periculum immineret ex manifestatione adulterij, vel quòd maritus vellet vxorem adulteram interficere, vel aliud simile malum machinari, occultè sarsissat, conuenientiori quo poterit modo, ac reliquum diuinæ misericordiæ cōmenderetur, iuxta illud quod habetur de pœnitent. & remissionibus. Quia sic cessante iudiciaria coactione, non tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt satisfaciat debito pecuniario, ita nec tenetur perdere vitam aut famam in proposito, vbi de sola pecuniaria substantia est controuersia; Cessante autem periculo & vitæ & famæ, si nequeat aliter satisfieri, spes futuri fructus ex manifestatione adulterij est consideranda, nimirum si speretur, quod maritus vbi resciverit prolem non esse suam, nihilominus tanquam hæredem & dorabit & adoptabit, vel etiam si speretur, quod timorata proles cognoscens se illegitimam, conuolabit ad monasterium vel aliquod aliud reperiet medium, quo paternam substantiam non possideat. Si autem nullus speretur fructus, quia nec maritus nec soboles de iure tenentur matri credere adulterè, in huiusmodi vana & inutilis esset adulterij manifestatio. Sed quid si mittatur adhuc infans in foro, exponaturque clanculum in loco à feris quidem tuto, sed hominibus frequentato, scedula affixa qua insinuat, an sit Christo per baptismum initiatus, qualeque ei nomen sit inditum, dicendum quod licitè deferatur ad loca, vbi tales consueuerunt recipi, ad hoc enim extructa sunt talia loca. Tamen si adulteri sint locupletes, obligantur hospitali secretò satisfacere, secus se res habet quando sunt inopes. Et licet maritus & vxor indiuiduam vitam consuetudinem retinere debeant, Dominus tamen excepit vnicam conditionem, ob quam, consortem relinquere liceat, & thoro separari. Qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; vbi insinuat eā relinqui posse, propter peccatum fornicationis. Huius simile in veteri lege precessit, haud tamen modica est differentia inter repudiū & diuortium, quia repudiū fiebat leui de causa, vt prope de fornicatione, liuorem & rancorem, &c. Vnde dicitur: Si acceperit homo vxorem & habuerit, & non inuenerit gratiā ante oculos eius, propter aliquam fœditatem, scribet libellū, &c. Nequaquā tamen proprio ausu vxoribus his causis existentibus, praesta-

In Summula
de peccatis.
Incertando pro
lis periculosa.

Cap. Officij.

Paruuli expo-
siti & pro re-
lictis habitii.

Matth. 5.

Repudiū.
Deuter. 24.
Libellus repu-
dij, quemodo
datus?

perstabant libellū repudij, sed adire tenebantur fideles Reipublicæ Scribas, qui conabantur accusatores matrimonij adhortari ad vnitatem, & mutuam concordiam, & coram positis diffuadere diuisionem. Quorū monitis si pernicaces parere contemnerent, tum demum libellū repudij scribebant, teste Iosepho. Et hoc modo, quasi libertati restituri, ducebant quam volebant; Quanaquam dominus causam ob quam illis permissus sit iste libellus non subtraheret, videlicet ob duritiā cordis; Ab initio namque non fuit sic, Aug. Nec tamen fiebat separatio ob fornicationem, quia adulteri per legem lapidabantur. Diuortium autem apud Christianos nō fit ob deformitates naturales, aut etiam furtum vel homicidium, &c. De diuortio ca. fuit. Imò nulla ratione fieri potest, excepta causa fornicationis, Mat. 19. concil. Tolet. 12. Qui citra hanc culpā vxorem suam, quacunque occasione dimiserit, tam diu sit ab ecclesiastica communione priuatus, donec societatem relicte coniugis sinceriter amplectatur & foueat. Istud comprobatur Aug. Fit autem magis in adulterio diuortium: quā in furto aut homicidio, quia adulterium est cōtra substantiam & bona matrimonij: tollitur namque certitudo prolis, vt prælibatū est, fides frangitur & sacramenti ratio violatur. Nec tamen protinus diuortium fieri debet, vbi præfatum deprehēditur malum, quia plures sunt casus, quibus secundum Hostiensē in Rubrica de diuortio, & B. Bonauēturam, impeditur maritus, quo minus matrimonium accusare possit; Primo si per ignorantiam cum alio rem habuerit quem suum putabat, Genes. 29. Iacob cognouit Liam pro Rachel, & allegatur 34. quæst. Secundo si conuinci queat etiam ipsum adulterium commisisse. Qui sine crimine est, &c. quia adulterium adulterio compentatur, teste concil. Laceranen. sub Alexand. 3. Tertio si quis prostituerit propriam vxorem, titul. de eo qui cognouit consanguineam vxoris. Quarto si credat maritum longa absentia vitā defunctum, 34. quæst. 1. cap. Cum per bellicas. ex 77. epistola D. Leonis, & de secundis nuptijs, cap. Dominus. Quinto si fuerit vi oppressa. Sexto quando post adulterium fit reconciliatio & debiti carnalis solutio. Postremo quando infidelis repudiat propriam vxorem, & ducit aliam, de diuortio. Quando ergo aliqua adulterij rea deprehēditur iuxta concil. Laceranen. de sponsalibus, maritus procedere potest (si eam facti non pœniteat, aut si verbis aut verbis corrigi nequeat) ad separationem quæ traditur à doctoribus scholasticis esse, vel thori, vel cohabitationis. Quo ad thorum comperta culpa, propria autoritate potest maritus vxori debitum negare, & debet, quæ fidem negauit & fregit. Separatio autem cohabitationis, non fit nisi

Lib. 4. Antiqui. Indarcarum cap. 6. Matth. 19. Lib. 19. cōtra Faustum, cap. 26. & 29. Leuit. 20. Daniel. 13. Ioannis 8. Cap. 8.

Lib. 1. de adulterinis coniugis ca. 1. 2. & 3. Lib. 1. ser. Domini in monte, cap. 25. Li. 4. dist. 35. Cap. in lectu. Ioan. 8. Tit. de sponsalibus ca. 14. et de diuortio, ca. Ex literis. Cap. Discretionis, & in digestis de adulterijs, lege 2. §. si publico. 34. q. 5. cap. Proposito, et in digest. de adulterijs, lege Vim passu.

32. q. 1. cap. In coniugis. Ca. Gradanus Canonis 25.

Cap. Pont.
Ca. Præterea.

In scripto 4.
distinct. 3 5.

Erasmus hal-
lucinatur.

Orgo argu-
mētū Erasmi-
ni.

In scripto 4.
distinct. 3 5.

Marc. 10.
Luc. 17. & 16.

Li. 1. de adult.
coniug. cap. 9.
& 10.
De sponsali-
bus cap. 2 5.
Cap. Ex pu-
blico.
Ca. Ex literis.
Cap. Quem-
admodum.

nili iudicio ecclesiæ, de diuortio, & de conuersione coniuga-
torum. Simul atque diuortium est legitime celebratum, in-
sons liberè proficisci valer, quo lubet, etiam continenciam vo-
uere, si placer, potest etiam secundum Thomam, & maritum
reputare tanquam alienum & quasi nūquam familiaritatem
cum ipso contraxisset. Repudiata vinculum siquidem con-
iugale, per celebratum diuortium, ab omni suo effectu im-
peditur, quod vinculum quia perpetuum, aliud matrimonium
contrahere vetat, contra Erasmum qui laboriosissime nititur
probare illicitum non esse ducere aliam post diuortium, in
7. caput prioris ad Corinth. Quod nos, inquit, interpretamur
diuortium, cum dirimitur domestica consuetudo, manente
coniugij vinculo; Quis vnquam veterum, vel Theologorum,
vel Iurisconsultorum appellauit diuortium? Diuortium in-
terim appello, verum quale solum illa nouit ætas, qua licebat
à repudio prioris alteram ducere; Hunc sequuti sunt Ambr.
Catharinus, necnon Thomas de Vio Caietanus dictus, etiam
Lutherani cum Philippianis, qui alioquin finxerunt non re,
sed nomine tenus fore diuortium, nisi liceat factò diuortio al-
teri nubere, vel aliam ducere. Et allegat ad suam stabilien-
dam opinionem Erasmus Matth. 5. vbi habetur, Ego dico
vobis, Quicumque dimiserit vxorem suam excepta causa for-
nicationis, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adul-
terium committit; ergo in causa fornicationis licet aliam du-
cere. Huic obiectioni respōdet D. Thom. quod exceptio ista
quæ est in verbis Domini refertur ad dimissionem vxoris,
ideoque obiectio ex falso intellectu procedit; licet enim per-
mittat causa fornicationis, nequaquam tamen sic permittit
diuortio celebrato, quamdiu vterque superstes est, vt alter
ducere vxorem, & altera nubere possit, quoniã alioquin vter-
que si contraheret, adulterium committeret, aut pars altera, si
tamen altera, quia clarissimè dicitur: Quos Deus coniunxit,
homo non separet, & quicumque dimiserit vxorem, & aliam
duxerit, adulterium committit. Et Moyses licet ob duriciam
cordis permisit libellum repudij, non tamen videtur per-
misisse nubendi superstite vtroque licentiam, alioquin non
subderet: Quia polluta est, & abominabilis facta coram do-
mino. Hanc sententiam comprobatur D. August. Canon Apo-
stolorum 48. quoque sic habet: Si quis laicus cum suam à fe-
vxorem abijcit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam acce-
perit, anathema sit, & concil. Mileuitanum cap. 17. cuius ead-
dem verba habentur, canone 69. concil. Africani, necnō con-
cil. Laterani. sub. Alexan. 3. item de conuersione coniugatorum,
de diuortio, & de Iureiurando. His consentanea sunt, quæ
Paulus habet, quia si decesserit, præcipit manere in nupram,
prioris

prioris ad Corinth. 7. & Rom. 7. viuente viro vocabitur adul-
tera, si fuerit cum altero viro, etsi licuisset antiquitus; frustra
generosa Fabiola inter publice pœnitentes comparasset, teste
Hieron. Et Concil. Trident. Si quis dixerit Ecclesiam errare
cum docuit & docet (iuxta Euangelicam & Apostolicam do-
ctrinam) propter adulterium alterius coniugum matrimonij
vinculum non posse dissolui, & vtrumque vel etiam inno-
centem, qui causam adultetio non dedit, nō posse altero con-
iugum viuente aliud matrimonium contrahere, mœchari-
que cum qui dimisso adultero alij nupserit, anathema sit. Si
quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separa-
tionem, inter coniuges, quoad thorum, seu quoad habitatio-
nem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, ana-
thema sit. Deinde sunt nonnulli, qui arbitrantur hanc pote-
statem ducendi aliam, esse penes viros non vxores, sic enim
habet Erasmus super præfatum caput: Apostolus hic de mu-
liere duntaxat loquitur, quod huic sexui apud Iudeos non
esset vllum ius repudiandi virum, sed tantum hortatur, ne
vxorem abijciat, inquitens; vir vxorem non dimittat, non ad-
dit autem; Si abiecerit maneat celebs, &c. ergo, &c. Dicitur
verum quidem esse ex Iosepho, quod non licuerit vxori vi-
rum repudiare, & quod soli marito hoc priuilegium tãquam
languenti pharmacum sit permittum quoniam periculum
vxticidij timebatur ex hac parte magis quàm alia. Maluit
igitur Moyses quod separarentur, quàm quod coniugis cruo-
re contaminarentur. Quod attinet ad Pauli locum, haud dif-
ficilis est solutio, quia quod vni tribuitur, creditur alteri non
esse negatum. Vnde expressè in exordio eiusdem capituli di-
cit; Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir, & vir
potestatem non habet, sed mulier. Quo significatur penes vtrū-
que esse idem ius in actu coniugali, vti dilucidat D. August.
& concil. Eliberinum cap. 87. Atqui his August. sententijs
non acquiescit Erasmus dicens: August. vult par esse ius, &
vxori ac viro, quod sicut fortiter & constanter adseuerat, ita
non est quo certum doceat. Rursus damnat Petrum Lom-
bardum, qui D. Ambros. ait esse falsarum: Sane, inquit, friuou-
lum est, quod Petrus Lombardus adducens eum locum ex
Ambros. sic diuere conatur, vt dicat hæc verba (Ideo nō sub-
dit de viro, sicut de muliere, qua licet viro aliam ducere) à
falsarijs indita libris Ambrosianis, cum sententia & stilius ad
vnam congruat. Sed si magister iniuste eum falsarum pro-
nuntiat, ergo Ambr. ex diametro in diuersis locis secum pu-
gnat, quia lib. 1. de Abraham, parem coniugibus tribuit pote-
statem. Nec viro licet, inquit, quod mulieri non licet, eadem
debetur à viro quæ ab vxore castimonia, quicquid in eam

Epistola ad
Oranum.
Sess. 24. causa
7. & 8.

Aequa lex &
marito ac
vxori.

Lib. 16. Anti-
qui. cap. 9.

Lib. 5. contra
Iulianū ca. 4.
Lib. 50. homi-
nium. 49.

Lib. 22. contra
Fauft. cap. 37.
Lib. 1. de adult.
ter. cōm. c. 24.

Epist. 45. ad
Armeniarum,
70. ad Bonif.

Lib. 4. Sentē.
distinct. 3 5.
Cap. 4. & 7.

Et que

Tract. 7.
Cap. 69.
De plagit praesentis temporis miseriam.

Cap. 4.
Et 23.

Ecl. 23.
Leuit. 20.

Pena adulterij

Tom. 1.

Lib. 9. ca. 24.
Li. 12. ca. 22.
Li. 2. de adulter. coniug. ca. 8. & lib. 3. de ciuitat. cap. 5.
Lege Si qua cum seruo.
Cap. 69.
Qua pena hodie plectendi adulteri?
Cap. 20.
Ca. 69. & 70
Serm. 49.

quae non est legitima vxor, commissum fuerit, crimen adulterij damnatur, parem etiam potestatem tribuit Origenes in Matth. & concil. Elibert. & C. de incest. & in iurib. nuptijs lege. Si quis, ubi sic habetur: Quae de vitis cauius de foemina custodiantur. O si iam diuortio essent separati, qui adulterij vicio sunt conspurcati, si omnes viri a foeminis essent seiuncti, qui alieno thoro sunt commaculati, si inquam, omnes foeminae a maritis ablegare, quae adulterium commiserunt, quis non obstupesceret humani cordis malitiam, quis non fontibus lachrymarum eorum earum uve peccata deplangeret, potissimum cum ita exundarint, ut numerus haud facile inueniri queat? Hinc deplorat Hierem. Vnuquisq; ad vxorem proximi sui hinciebat; Adulterij replata est terra, Ofen 4. Homicidium & furtum & adulterium inundauerunt. & 2. Petri 2. Homines sunt delictijs affluentes, conuiujs luxuriantes, oculos habentes plenos adulterij, nec multitudo excusar delinquentium, peccati grauitatem, quia dicitur, quod omnis mulier relinquens virum suum, peccabit. &: Si quis moechatus fuerit cum vxore alterius, morte morietur adulter & adultera, Genus autem mortis quo solet animaduerti adulterium, habetur Leuit. 20. & Ioan. 8. ubi lapidari iubetur in detestationem peccati; & adulteros etiamnum lapidare confuevit populos Turcarum, sicut capitis supplicio plebs dos obseruat Arabes, teste Virgilio Polidoro. Eandem consuetudinem reperire est apud D. Hieron. epistola ad Innocentium de muliere septies icla. Romanis quoq; mos fuit adulteram non flagello emendare, sed quasi in reprobum sensum tradere, ut si quae semel thorum matrimonialem contaminasset, tanquam publicum deinceps scortum abijceretur. Sed Theodosius imperator hanc legem abrogando, nouam instituit, qua grauissimis poenis adulteram affligi fanciuit, secundum hist. Tripart. & Niceph. Non tamen mortis poena plectebatur, teste Aug. Postea maior rigor accessit, ut patet ex C. Iustiniani ad legem Iuliam de adulterijs lege Castitatis, ubi capite plecti mandantur. Et si domina non habuerit cum famulo, aut hera cum seruo, adultera capitali sententia subdatur. Adulter autem voracibus flammis consumatur, de mulieribus quae seruis proprijs se iunxerunt. In decretalibus autem ca. Peruenit de adulterijs. Sed hodie excommunicantur & verberibus emendati detruduntur ad faciendam in monasterio poenitentiam, cui non refragatur concil. Elibertinum quod quinqueannalem poenitentiam imponit his qui semel adulteriu parauerint, si vero crebrius eodem vitio se polluerint 7. vel etiam 10. annis, secundum concil. Anciranum & Elibertinum, adeoque hoc ipsum confirmat August. lib. 50. homiliarum

miliarum ut strictam ad abluenda crimina poenitentiam facere non dissimulent, & publicis officijs secundum ordinationes imperiales ac statuta regalia, indigni habeantur.

Lib. 3. rubricae
I. fol. 775.

De concubinato. CAPVT III.

HAUD vulgaris maritorum fuit impudentia quando legis humanae & ciuili praetextu, praerogatiua maritali, necnon veterum patriarcharum priuilegio singulari, sibi licitum voluerunt, habere concubinam, hoc est, scortam, vel, ut honestius dicamus, ancillam, quam parer familias maritali affectu amplectatur & cognoscat tanquam propria coniugem, cui tamen non licebit habere plures maritos, ut ipsi volebant. Sed isti scire debuerunt, quod leges ciuiles semper emendandae sunt, vel potius exponendae secundum canonicas & diuinas. Licet igitur cuiuscunque aetatis concubinam habere posse aliquem palam sit, extraque praesentis legis reperiatur, intelligendae sunt secundum leges fori, quae nullum hic cognouerunt peccatum & conuiuere visae suat, secundum concil. Toletan. 1. vel potius corrigendae sunt, & exponendae de concubinis, quae absque aliqua solemnitate, viris aliquibus non conjugatis adhaeserunt, inter quos tamen intercessit firmus contractus mutui consensus, itaque in foro fori essent liciti, hoc est, a crimine adulterij alieni. Alioquin certe rem nefariam committere non dubitantur, qui vxori iniuriam concubinae ignominia inurunt, ut habetur lege Nemo. Nemi, inquit, licentia conceditur constante matrimonio, concubinam penes se habere posse. Si autem matrimonium non constet, sed vinculum eius aculeo mortis interruptum fuerit, nec aliquis intercedit matrimonialis contractus & mutus consensus, cum concubina quam viduus assumit honestam, dehonestare potest, & proinde peccatum mortale effigere nequit, ut habetur 32. quaest. 4. Vbi pronuntiantur illegitimae proles, quae ex tali procreantur concubitu: Dicit aliquis, inquit, vxorem non habeo, & ideo ancillam mihi associavi; Cui responderetur, audi quid dicat scriptura, ad Abraham, Eijce ancillam, & filium eius, non enim erit haeres filius ancillae cum filio liberæ. Et ne quis sibi blandiatur de legibus permittentibus, Cognoscat oportet illas per leges diuinas quae nullibi non damnat concubinarum & fornicationem, esse emendatas, ut manifestum euasit primo huius praecipiti capitulo. Quibus suffragatur Ambr. August. contra Iulianum, concil. Elibertinum & Trident. Nemo sibi blandiatur, inquit Ambros. de legibus: Omne stuprum est adulterium, nec vitio licet, quod mulieri non licet, eade a viro, quae ab vxore debetur

C. de concubinis, lege, Quae in concubinato, & lege in concubinato, Ciuiles leges de concubinato quomodo intellegendae? Cap. 19. C. de concubinis

Ca. Dicit aliquis. Genes. 17. Lib. de Abraham, cap. 4. Lib. 5. Cap. 4. li. 50. Lib. 22. contra Faustum, ca. 31. Cap. 81. Sess. 24. ca. 21.

Abrahā plures
habuit uxores,
quare?

Lib. 1. de nup.
& rōn. ca. 8.
et 9. Lib. 22.
contra Faustū,
ca. 32. Lib. 16
de ciuit. Dei,
cap. 34.
4. Causa ad-
signantur.

Genes 22.

Li. 16. de ciui.
Dei, cap. 25.

Cap. 10.
Cap. 11.
Cap. 22.
Cap. 6.
De Nup. leg.
In potestate §.
Et si tales.
Part. 9. c. 25.
Sess. 24. ca. 3.
2. 2. q. 154.
art. 9.

castimonia quicquid in ea quæ non sit legitima vxor com-
missum fuerit, adulterij crimine damnatur. Nec obstat Abra-
hæ aut aliorum patriarcharum exemplū, siquidem illis com-
cessum fuit plures habere uxores, non causa variandæ volu-
ptatis, sed ratione multiplicandæ sobolis, teste August. & Am-
brof. lib. de Abraham, cap. 4. Hanc diuinam dispensationem
congruitatis, quia vniuersa in figuris contingebant illis. Cū
autem numerosa soboles esset sacramentis ecclesiæ intian-
da, similiter & hæreticorum (horrenda separatione) portenta
adumbranda, per Zaram tanquam catholicos, per Agar pe-
leas reijciēdas, hoc est hæreticos, etiam tum manifestare vo-
luit. Præterea cū non rarò hæretica prauitate in seculi, pas-
nodiam canentes respiscant, & ad gremium sanctæ matris
ecclesiæ recurrant, alijs in errorum voragine permanentibus,
debitur præfigurari, per Ismaëlem & istud posterius in ancillis
Iacob, quarum filij duodecim patriarcharum numerum com-
pleuerunt. Secunda fuit necessitatis: Cū enim essent pauci
& numero breui, cultores vniuersi veri Dei, necessarium fuit
numerositate liberorum cultum Dei seruare & ampliare, quæ
non perinde haberi potuit per steriles quàm fecundas, idcirco
plures uxores diuina permissione sibi ascieuerunt. Tertia vir-
litas, quia filij pijs adhortationibus instruebantur, ita vt non
minus religionis disciplina sumeret incrementa, quàm suc-
cessio numerosior multiplicata. Quarta honestas quia non in-
ordinato aut libidinoso, sed castissimo & maritali eas cogno-
scebant affectu, in cuius rei testimonium, Abraham non factus
libidinis inflammatus sumpsit Agar & vitiauit, sed vxori
obsequiosus cum Agar Zaræ sterili debitum reddidit, & affec-
tu maritali cognouit. Vnde Augustinus: O virum virilitate
vtentem feminis, coniuge temperanter, ancilla obtemperan-
ter, nulla intemperanter.

De incestu. CAPVT IIII.

INCESTVS est peccatum mortale, quod carnali inter
consanguineos & affines commixtione absque dispensa-
tione committitur, quos ita recensere possumus, ex concil.
Aurelianensi 3. Arelaten. 3. Turonen. 2. Agaren. & li. Instituti-
onum, & Inone, desumptos ex Leuit. 18. Si quis relicte vel
auunculi filia miscetur, aut patris filia, aut priuignæ suæ,
aut qui ex propria consanguinitate, aliquam vsque ad quartum
gradum inclusiuè polluerit, teste conc. Trident. Tanto-
que grauius æstimatur, quanto contra naturalem reuerentiã,
parentibus & consanguineis debitam, secundum Tho. com-
mittitur. Nec obstat quod antiquitus foror fratris, consanguini-
cus

neus consanguineæ matrimoniali vinculo copularetur, quia
secundū Aug. Cū nō essent alij homines, nisi qui ex Adam
& Eva nati fuissent viri sorores sibi cōiuges ascieuerūt, quod
profectò quanto fuit antiquius compellente necessitate, tan-
to postea factum est damnabilius prohibente religione. Ad
idem quoque peccatum pertinent cōsensus, cogitatio, tactus,
& huiusmodi in consanguineas & affines, etiam si non ad sit
voluntas consummandi, vel potentia naturalis, vt in impube-
ribus. Vnde haud immeritò consultiſſimum iudicari debet,
quod masculi etiam impuberes non condormiant puellis pu-
bertatis annos nondum attingentibus, quia quanquam, vt po-
te impotentes nequeant generare, aut actum carnalis com-
mixtionis consummare, possunt tamen instinctu diaboli, di-
uersa libidinosorum moruum portenta machinari mortaliter-
que peccare, vt sequentia manifestabunt. Imò bonum esset
& penè necessarium, vt nunquam impares sexu & dispa-
res, compares sint in vno cubili, propter execranda quædam libi-
dinis monstra, quæ spiritus luxuriæ suggerendo, etiam per
paruulos efficit. Quemadmodum exemplo liquet ex D. Hiero-
n. Nam quædam femina carnis illecebris subacta cū ex-
positum nutritet infansem cubaretque cum ea paruulus, qui
vsque ad decimum iam peruenerat annum, accidit vt se fe-
mina mero ingurgitaret, accensaque libidine, obscenitatis moti-
bus puerum ad coitum duceret, prima ebrietas alterius no-
ctis, & cæterarum deinceps fecit consuetudinem, necdū duo
menses erant euolui, & ecce feminae vterus intumuit, &
Deo permittente, per paruulum quo abusa erat, paruulum
mundo peperit. Istud peccatum incestus grauius est adulte-
rio, teste Tho. Superatur autem peccato cōtra naturam, secū-
dum August. Maiori, inquit, crimine aliquis thorum alterius
ascendit, quam qui solutus est: Adulterij enim malum vincit
fornicationem, vincitur autem ab incestu. Accedens autem
sanctimoniale, incestum committere non ambigitur, quod
sponsam Christi vitare non pertimescat, 27. dist. vbi sic ha-
betur: Virgines quæ post consecrationem nupserint, non tam
adulteræ sunt, quàm incestuosæ. Quæ acerbiori supplicio
etiam apud Paganos solent plecti, teste August. & Aulo Geli-
lio. Si enim vestalis virgo vel leuiter deliquisset, parumque
pudicæ castitatem coluisset, incæstus conuicta, verberibus à
pontifice maximo cædebat, simul atque caesa fuisset, ad
porram collinam efferebatur tanquam mortua; cum lectu
propinquorum, pontificibus alijsque sacerdotibus, mæsto si-
lentio sequentibus, iuxta quam locus erat subterranus, ad
quem scalis descendebatur, in eum virgo vestalis sola demit-
tebatur, ac ablatis scalis, locus vndique occludebatur, & ne

Lib. 115. de ci-
uit. Dei, c. 16.

Masculi pueri
non confor-
miant puellis.

Epist. ad Vita-
lem tomo 3.
Memorable
exemplum.

Incestus est pec-
catum grauius
aulterio.

2. 2. q. 154.
art. 12.

Li. de bono cō-
iugali ca. 11.

Cap. Virgines.

Lib. 3. de ciui.

cap. 5.

Lib. 1. Noctiū
Atticarum.

Pæna incestus
sati ac vesta-
liū virginum.

fame videretur enecta, panis, lactis, & olei aliquantum, incoctaque lucerna derelictam refouebant, atque eo die iustitiam erat Romæ & mœror non exiguus, presertim quod magnam aliquod malum supplicium vestalis virginis ciuitati & imperio portendere existimarent. Et quanquam tali rigore incostus hodie non plectatur, longè tamen acerbiori subijciatur, per concil. Aurelianen. 2. quo anathematis vinculo innodatur, nec prius ad communionem sunt reconciliandi, quam crimen emendatione purgauerint: Siquidem maledictus legitur, qui dormierit cum vxore patris sui, cum priuigna, cum vxoris luxe sorore. Quo fit vt quos Deus maledixit, non nisi emendatos benedicere valeamus.

De Stupro. CAPVT V.

STUPRVM est, quando mulier virgo, extra matrimonium defloratur. Estque peccatū mortale propriā constituens speciem, eo quod auferatur virginalis signaculum, paternæ custodiæ commissum; Sic Danae virgo, teste Hieron. epistola ad Gaudentium, & Aug. à patre Acrisio, sublimiori quam Iupiter cum adamaret nimio ardore, aureum perimpluuium, turri illapsus vitauit, hoc est, muneribus aureis, quibus virgo, custodumque animi corrupti obediunt; Signanter prælibatum est, mulier; Masculum namque virginem cum meretrice rem habere, non est stuprare, quia non ita paternæ custodiæ manet hac in parte commendatus, nec fit ita legitimo matrimonio amissa virginitate ineptus, sicuti scemina, quæ perpetuum quasi seruat facti improprium secundum D. Thom. Quod duplex esse potest: Primo ex parte puellæ, quæ propter violationē impeditur à legitimi thori coniugio. Deinde etiam ex parte patris, cui opprobrij nota inuritur, quod puella eius curæ fuerat commissa. Gemina quoque pœna stupratoribus fuit diuinitus ordinata: Nam patris indignatione scdare eiusque gratiam promereri, quingentorum siclorū largitione cogebantur. Secundò etiam puellæ manebat obstricta: Sic namque legitur: Si quis seduxerit virginē necdū desponsatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit eā vxorē. Si pater virginis noluerit dare, reddet pecuniā, iuxta modū, dotis, quā virgines accipere consueuerunt. Præmissæ tamē ordinationes quatenus iudiciales nos nequaquā cōcernunt, nisi per aliquā cōmunitatē essent renouatæ, quod si factū nō fuerit, stuprator arbitraria iudicis pœna plectatur, nec immerito, cum & spiritualē gladiū ecclesia exercere nō distimulauerit, restet conc. Eliberr. quando stupratoribus puellarū, nec in sine dandam esse cōmunionem, ad timorem incutiendū, sancit.

De rapto.

Derapto. CAPVT VI.

RAPTVS est violentus virginis, viduæ, vxoratae, aut etiam sanctimonialis, concubitus secundum Tho. vel secundum Ihsidorū, ac Luonem. Raptus est illicitus cōgressus, à corrumpeudo dictus, vel censeatur esse, quādo puella de cuius nuptijs nihil ante factum fuerat, abducta est. Coincidit nonnunquam cum stupro, quandoque prorsus à stupro secernitur, secundum Thomam vbi supra. Siquidem concurant, quando virgini simul & patri violentia propter deflorationem infertur. Interdum infertur violentia patri & nō virgini, quæ proprio consensu à paternis œdibus vi quadā extrahitur, & corrumpitur, secundū concil. Aurelianen. 1. sic Dina videtur fuisse rapta. Aliquādo verò abducitur violentè & nō corrumpitur. Siue autem corrumpatur fornicario concubitu, siue matrimoniali, qualitercunque violentia sese immiscet, conseruatur natura raptus, qui potest esse etiā sine stupro, vt pote si quis rapiat viduam, vel puellā corruptam. Vnde Simachus Papa epistola ad Cæsarem, & allegatur 27. q. 2. De testatur viduarū & virginum raptos, propter tanti facinoris immanitatē. Stuprum autem sine rapto inuenitur, quādo aliquis absque violentiæ illatione virginē illicitè deflorat. Estque læthale peccatū, etiam gladio ex cōmunicationis ferendum, vt habetur 27. quæst. 2. & conc. Trident. necnon publica penitentia expiandum, ibidem. Et quamuis matrimonium non dirimat contractum, dirimit tamen contrahendum. Aliter tamen arque aliter: Quādo enim puellæ sunt alijs desponsatæ, suis sponis sunt restituendæ, quæ in eis desponsationis ratione aliquid iuris, secundum testimonium præmissi canonis, & Tho. habent. Illæ autem quæ nō sunt alijs fœdere desponsationis obligatæ, ad paterni iuris potestatem sunt reducendæ. Omnis siquidem rapina, est restitutioni obnoxia. Quincentiam tales capitis supplicio plecti statuit, quemadmodū cuique obuiū esse potest, inspicienti institutiones iuris ciuilibus de publicis iudicijs, & in Autentico de raptis mulieribus, & C. de rapto virginum. Qui vi, inquit, virginem aut etiā corruptam rapuerint & inuitam ad carnis copulam cōpulerint, capite puniantur. His ad stipulatur, quæ leguntur de vxore Leuite, quomodo rapta fuerit ac vitata, qualique pœna peccatū vindicatum. Nec fugiūt nos prophanotū & paganotū paradigmata, quæ apud Valerium Maximū, & Aug. leguntur Quomodo nimirum propter raptū Lucetia nobilissimæ matronæ Romanæ, Tarquinius rex cum filio vniuersaq; stirpe regia vrbe pulsus sit: Quomodo bellum Troianum originē fumpit (vt Virgilius) quod Alexander Paris Helenā Menelai vxorē rapuerit.

Ec 4

De sū-

Ca. 10. & 3.
cap. 26.
Incessuosi ex-
cōmuniatur.
Deuter. 27.

Li. 1. Confess.
cap. 16. & 11.
2. de ciuit. Dei
cap. 7.
Danae puella
corrupta.
Stuprum vir-
ginem concer-
nit scemina.

2. 2. q. 154.
artic. 6.
Duplex fit
stuprum.
Genes. 34.
Duplex stu-
pratorū pœna.
Deuter. 22.
Exod. 22.

Cap. 71.

2. 2. q. 154.
art. 7.
Lib. 5. etymo-
log. cap. 24.
Part. 8. c. 26.
Coincidit ali-
quādo raptus
& stuprum.

Cap. 4.
Genes. 34.
Dissidia Ia-
cob.

Ca. Raptores.

Cap. Atho,
Ses. 24. ca. 6
Cap. Raptor.

2. 2. q. 154.
art. 4.
Pœna raptorū.

Leg. Sin autē.
Leg. Ex quo.
Leg. Vnica.

Iud. 19. & 20.

Lib. 6. cap. 1.
Lib. 3. cap. 5.
de ciuit. Dei.

Lib. 2. Eneid.

De sū-

De sacrilegio. CAPVT VII.

Parte 2. Tit. 5
cap. 8.

2. 2. 9. 154.
art. 10.
Cap. 23.

QUANTUM varijs vsurpari reperitur modis sacrilegium, tum apud Antoninum, tum etiam apud Caietanum aliosque summissas; In praesentia tamen animo constitutum est, solum eam sacrilegij rationem considerare, qua est species luxuriae, diciturque tunc concubitus cum persona Deo dicata, vt si vir, etiam secularis, rem habeat cum sanctimoniali, vel foemina cum ordinibus sacris iniurato, aut Deo per votum castitatis consecrato, nec committuntur taxat, quando non sacrum sacro iniuriam praestat, aut sacrum non sacro operibus carnis offendiculum parat; verum etiam multo magis, quando sacrum sacro, hoc est, religiosus religiosae, consecratus consecratae, impudicitiae & incubiuitiae fomitem ministrat. Estque peccatum mortale admodum graue, secundum Tho. Vnde Concil. Triburien. Velatae Deo consecratae, si abiectione sanctitatis proposito clanculum sacrilega se contagione miscuerint, vel de illicitis complexibus publicis & liberis filios procreauerint, has impudicas detestabileque; personas a monasteriorum coetu & ecclesiarum conuentibus eliminandas esse iudicatum est, quatenus retrufte ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deficiant; vnde canonica autoritate praecipimus, vt omnino separentur, & iuramento obligentur vterius sub vno non cohabitare recto, nec familiari frui colloquio, excepto in Ecclesia, & in publico, aut pariter vllam habere communionem, vnde suspicio illecebrosi desiderij aut scandalum libidinosi facti iuste possit oriri.

De peccato contra naturam.

CAPVT VIII.

2. 2. 9. 154.
art. 11.

Molliciei peccatum.
1. ad Cor. 6.
Cap. 2.

Genes. 38.

VITIVM contra naturam, licet vna sit luxuriae species, secundum D. Tho. multis tamen modis abominabilibus ac execrabilibus adimpletur; Primo quando procuratur pollutio sine concubitu, sola delectationis inordinatae causa, appellaturque; pollutio voluntaria vel mollicies, quae semper est peccatum admodum graue, teste Paulo: Nolite errare, neque masculorum concubitores, neque molles regnum Dei possidebunt. Et posterioris ad Corinth. Non egerunt poenitentiam super immunditia; vbi immunditia signat peccatum contra naturam, per Antonomasiam. Hoc vitio conspurcatus Onan semen fudit in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcirco percussit eum Dominus, eo quod rem detestabilem fecisset. Alio modo eoque horribilissimo, peccatum contra naturam perpetratur, per concubitus ad rem non

non eiusdem speciei, nuncupaturque bestialitas, Cum omnino peccare non coibis, nec maculaberis cum eo; Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei quia scelus est, Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur, pecus quoque occidite: Mulier quae succubauerit cuiuslibet iumento, simul interficietur cum eo, sanguis eorum sit super eos. Pecus licet legis non sit capax, nec peccati reum, iubetur tamen interfici, ne tali flagitio contaminatum, indignam reficeret facti memoriam, teste August. super Leuit. luo parte 9. Istud fratris peccatum Ioseph impegit, quando accusauit eos criminis pessimi, secundum Rupertum Abbatem Tuitien. & glosam interlinearem, qui sic habent: Crimen pessimum a iure vni illustres, crimen Sodomitici fuisse sceleris, quo iumentis succumbebat, aut horribiliter abutebantur, luo parte 9. Profecto si Bartolus sentiat quod lex, Cum vir, quae inseritur, Codici non debeat legi, multo minus praedicari in publico suggestu, ne castas aures offendat, vel occasionem iniquitatis praebat, nisi forte magna cautela castisque eloquijs, ne praedicatores vitia non docere, sed abominanda & execranda demonstrare videantur, teste Aug. Confundor, inquit, ego Episcopus talia loqui, confundor, & talia enarrare, sed si tacuero, mors mihi est, etsi praedicauiero, non effugiam linguas vestras: Audacter igitur damnabo & praedicabo, quia & vos ea operari non erubescitis; emendate vitam, & emendabo verba, quiescite agere peruerse, & quiescam mala vestra molliciei & Sodomitiae, quibus, pro dolor, repletur mundus, improperare. Sic Dominus mutata vita, mutauit sententiam. Deinde committitur per concubitus ad rem quidem eiusdem speciei, sed non secundum debitum sexum, vt quando masculus cum masculo, foemina cum foemina turpitudinem operatur, diciturque proprie Sodomia. Istud grauissimum peccatum plurimum detestatur Paulus Apostolus ad Romanos 1. quando insectatur masculorum concubitores, quos nouerat, grauissimas dedisse poenas, de istis criminibus ita exclamando conqueritur August. O quam abominabilia vitia, o quam detestabilia crimina, o quam mortifera damna, o quam pessima scelera, o quam inaudibilia mala, Has pollutiones Deus summo odio habet, has detestantur sancti, odiunt beati, fugiunt illi qui regnum consequuntur aeternum, has diligunt illi qui cruciandi & maledicendi sunt cum diabolo; O pessimi Sodomitae & peccatores coram Domino, rationis dictamen considerate, quia bruta animantia istud dispar consortium, ita abhorrent, vt saepenumero & ductorem inuadant ac interficiant, diuiniae lucis claritatem honorate, Deum rimere: Quid obsecro, o miseri peccatores, quid consolationis

Leuit 18.
Bestialitas.
Et 20. cap.

Perne quare
occidendum?

Quest. 74. &
allegatur 15.
quest. 1. cap.
Mulier.

Cap. 108.
Genes. 37.
Lib. 8. super
Genes. ca. 19.
Ca. 29. & 90

Ser. 47. ad fratres
in eremo.

Sodomia.

Genes. 19.
Ser. qui est 47
ad fratres in
eremo.

in cordis penetrabilibus assequuti estis, non dico consolationis, sed remordentem animam, sed confusionem coram Deo & angelis eius? Redite ergo ad cor, respicite à diaboli laqueis, ne clamor Sodomorum & Gomorrhœorum ascendat iterum ad cælum: Clamare namque dicitur, quando non solum cogitur, sed absque omni timore ad actum perducitur & consuetudine intollerabili multiplicatur; Tuncque Dominus gladium furoris sui extendens, pluit ignem & sulphur de cælo, quibus combustæ & subuersæ sunt ciuitates: Nec immerito, quia tam eorum foemina quam masculi, foerenti luxuria ardebant. O luxuria pessima virtutum destructio, charitatis profligatio, crumenarum euacuatio, dulcis quidem videris, sed ecce omnis dulcedo in amaritudinem grandem conuertitur. O luxuria, per te pax destructa est, per te homicidium factum, per te ciuitates combustæ, per te Dauid exular, per te Sampson moritur, per te Salomon expellitur, per te Loth iacturam vxoris & patriæ patitur. Istud monstrum subinde irrepit, timendum est petulantia lasciuorum & effœminatiorum hominum per indebita instrumenta luxuria uitium, vti cum foemina non seruet modum à natura ad generationem institutum, sed alium accedit locum quam vas naturale, nec habet proprium nomen, vel accedit ad locum naturale, sed modo indebito vt si mulier supergrediatur, &c. nec istud proprium habet nomē, quamquam grauissima sint peccata ad cælum clamantia, teste Aug. Peccatum, inquit, contra naturam fit execrabiler in meretrice, sed execrabilius in vxore & cum vir membro mulieris ad hoc non concessio vti voluerit turpior est vxor, si in se quam si in alia fieri permiserit, & lib. de nupt. & concupif. 2. ca. 20. Naturalis quidē vsus, sed culpabilis, si naturalibus quis meretrici miscetur membris, ab ea verò parte corporis, quæ non ad generandum est instituta, si coniuge quisque vtatur, cõtra naturam est & flagitiosum. Item de excessibus Prælatorum legitur hoc modo: Quicumque illa incontinentia, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios dissidentia, & quinque ciuitates igne cõsumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint deiiciantur à clero, & ad agendam penitentiam in monasterium derrudantur; si laici fuerint, excommunicationi subdantur, & à cõtū fidelium, fiant pœnitentis alieni. Idem allegatur 32. quæst. 7. ex li. 1. confess. D. Aug. Si fortasse animalis homo & carnalis, spirituale pœnam, quasi inuisibile & insensibile, & proinde minus læsuam contēnat, aut floccipendat, attendat ille necesse est, quod habetur in Auteniceis titul. vt nõ luxurientur contra naturam, Quidam, inquit, diabolica insiigatione cõprehensi, grauissimis luxurijs semetipfos inseruauerunt,

2. Reg. 11.

Muta peccata

Li. 3. cõtra Iu-

lianũ ca. 20. et

li. de bono cõi-

gali cap. 8. &

II. & resumi-

tur in decretis

Iuonis parte 9

ca. 110. & de

nupt. et cõcup.

lib. 2. cap. 20.

cap. 128. nec-

non 129.

Cap. clerici.

Pœna istorum.

Cap. flagitia.

Ca. 8. & cap.

Vtus, ex li. 5.

cõtra Iulianũ.

Collatione 6.

S. omnibus ho-

minibus, et C.

de capti virgi-

num, lege.

Cum vi-

runt, ipsiq; naturæ contraria agūt, quibus iniungimus abstinere ab illicitis istis & diabolicis luxurijs, Docemur siquidē diuinis scripturis, quod ex huiusmodi actibus, ciuitates cum suis habitatoribus perierint; Imò his delictis præmissis & famines & terræ motus & pestilentie crebrescūt. Præcipimus igitur tales cõprehendi atq; vitimis subdi supplicijs, nisi respiciant, ne ciuitates & respublica tā impijs actibus læsa, vniuersa pœnis subiaceat, vbi peccantes contra naturam gladio leguntur disperdendi, Et in institutionibus de publicis iudicijs habetur lex Iulia de adulterijs coercedis, quæ non solum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit, sed & eos qui cum masculis nephandam libidinem exercere ausi fuerint.

De tactibus & osculis impudicis.

CAPVT IX.

IMPUDICITIA vitium est, quo quis vacat actibus, tactibus, osculis & amplexibus libidinosis, causa delectationis inordinatæ, quæ in illis sentitur aut fingitur, etiam si nullum opus aliud aut intendat, aut sequatur, & si fiat à non coniugibus, mortale est peccatum, secundum D. Thom. quia consensus in delectationem peccati mortalis, est peccatum mortale. Cum autem prædictæ species sint peccata mortalia, sequitur quod consensus in talium delectationem sit mortalis, tantoque magis quanto peccata sunt grauiora. Quando ergo tactus & oscula propter delectationem huiusmodi fiūt, necessario concluduntur esse mortalia, teste Paulo Apostolo ad Galat. quinto dicente, quod impudicitiam agētes regnum Dei non possidebunt. Hoc modo, quemadmodum memoriæ proditū est, teste Ludouico Viue, Sardanapalus vltimus Rex Assirorum effœminatus fuit, adeo, vt colum traheret, cupiēs captare gratiam, & beneuolētiā meretricum promereri, Et Calligonos Valentiniani iunioris Eunuchus, secundum August. gladio vitore est punitus quod complexus esset virginē concupiscentiæ carnalis affectu inflammatas, licet desitutus esset tanquam spado carnalis commixtionis congressu. Item Greg. testatur diabolus gloriatū fuisse, quod Andreas Fundanæ ciuitatis episcopus cuiusdam foeminae dorum lasciuis blandicijs demulcendo percussisset, fuitque à lucifero eoludatus quod eo abiectiois episcopalis dignitas degenerasset, & pontificalis rigor in ipso elanguisset. Vnde Cyprianus, ad Pomponium fratrem: Certè ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio & inosculatio & coniacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantum dedecoris & criminis confiteretur? & paulò ante: Libera, inquit, de periculosis

22. quæst.

154. artic. 4.

Oscula sunt in reuū mortalia peccata vt & tactum.

Super 2. lib de ciuit. Dei, August. cap. 20. Sardanapalus.

Calligonos.

Lib. 6. contra

Iulianũ, ca. 5.

Li. 3. Dialog.

cap. 7.

Li. 1. epist. 11.

locis na-

Ocula quā-
do i'cina.
Lib. de virgīn.

locis nauem, ne inter scopulos & saxa frangatur, eruenda est velociter sarcina de incendio, priusquam flammis superuenientibus concremetur, nemo tutus est periculo proximus, nec euadere diabolū potest, qui data opera se eius laqueis implicat. Non per hæc, inquit beatus Basilius, diligere fratres dissuademus, sed omnes velut vterinos diligere concedimus, imo etiam vterinos secure diligere consulimus. Timor tamē est, ne ex consuetudine & confidentia nostra peccatum arrepta occasione omnem in nobis concupiscentiam operetur. Sufficiens est enim peccatum & per manuum fratris factum & per amicum interim osculum sapientiam carnis clanculū ad propria excitare & concupiscentiæ oculos velut ipsius Ade post gustum voluptatis amplius ad malum aperire. Proinde etiam vterina foror non assidue tactu & osculis fratris excietur ne ex assiduitate temporis progressu affectus exortu resulter & præsertim vbi etiam corporis pulchritudo facies amoris in oculis horum amplius incenderit. Ab hac enim flamma etiam externa gentium doctrina nos detrahit. Pulchrorum, inquit, oscula vitare oportet velut reptilium vitæ cicaculatum morsus; diffunditur, inquit, venenum voluptatis per osculum in vniuersum corpus. Osculum est etenim sancto Ambrosio quo inuicem sibi adhærent amantes & velut gratiæ interioris suauitate potiuntur, & qui se reciproci demulcent osculis non sunt labiorum prælibatione contenti, sed spiritum suum inuicem sibi videtur infundere. Si autem oscula fiant ex benevolentia, vt quando visitant se inuicem homines pacificis verbis salutando, secundum morem patriæ, sicut legimus, Iudam peregrè redeuntem Dominum osculatum, & Paul. Rom. 6. Salutate inuicem in osculo sancto. Sic Amphiloehius vir admirandæ prudentiæ, secundum hist. i ripart. lib. 9. cap. 2 §. ingressus palatium, Theodosium Imperatorem cum osculo prius solenniter salutauit, nequam habent rationem peccati: Cuius enim finis bonus est, ipsum quoque bonum est.

Li. de Isaac et
anima ca. 3.

Matth. 26.

De impudicis aspectibus & obscœnis colloquijs.

CAPVT X.

REPVTEMVS deinde quis hic legislator opera carnis dānet, nempe is qui quum nos totos possidere debeat iure suo, animæ, spiritus, & corporis integritatem requirit, ergo dum mœchari & scortari prohibet, simul vetat & lasciuo corporis ornatu & obscœnis gestulationibus ac impuris sermonibus alienæ pudicitia insidiari: Non enim ratione caret Archelaj sententia ad adolescentem molliter & delicatē

delicatē vitra modum vestitum, non referre qua parte cinæ-
dus esset, ac pudore vacuus; Siquidem Deum respicimus qui
omnem contaminationem abominatur, quacunq; in par-
te, vel animæ vel corporis nostri appareat. Ac ne dubium sit,
memineris hic pudicitiam à Deo commendari, si pudicitia
requirit à nobis Dominus, quacunq; illi aduersa sunt dā-
nat, vt sunt oculi impudici, & obscœna verba, teste August.
& Ambros. lib. de S. Ioseph. Prima adulterij tela sunt oculo-
rum; Secunda verborum, Luc. 6. Ex abundantia cordis os lo-
quitur, & ad Colof. 3. Depōnate turpem sermonem de ore
vestro, i. ad Tim. 5. loquentes quæ non oportet; Cui conso-
nar August. sententia & repetitur apud Iuonem Carnoten.
episcopum: Hoc admonete fratres, vt cantica turpia & luxu-
riosa castitati & honestati inimica familiæ vestræ non profe-
rantur, quia non est iustū vt ex illo ore vbi eucharistia Chri-
sti ingreditur canticum luxuriosum & amatorium profera-
tur. Et Chrysof. qui frequentant spectacula, vt oculos pascāt
illicitis conspectibus, profectō inde adulteri recedunt: Mite-
ricors enim Dominus noster sciens naturam nostram tenta-
tioni expositam & dæmonis versuriam, benè nos munies
& illaqueabiles reddere volens, legem hæc posuit dicens: Qui
inspicit mulierem vt concupiscat eam, iam adulteratus est
eam in corde suo; adulterium vocando aspectum cum curio-
sitate factum. Qua sententia non solum morbum, sed & a. aspectum im-
morbi radicem, concupiscentiam directis male luminibus
excitatam, euellit, secundum eundem. Cum quibus nisi fœ-
deris pangamus, haud difficulter animam nostram depræda-
buntur. Impossibile siquidem est secundum Basiliū vt qui
ignem contingit puram ab vstoria ipsius efficacia manum
ostendar, sed aut bullæ ad tactum acervatim exorta & cum
dolore feruentes ac salientes statim eruptionem minantur,
aut iam oborta in manu amata vlcera conspiciantur, sic im-
possibile est vt qui amatorium ignem attingit purum ab huius
signaculis tactum ostendar, sedant simili modo velut ad tac-
tum manus bullæ latentem & intolerabilibus tremoribus
occupatæ peccati vlcera statim eruptura esse minantur, aut
iam totum vlceratum in profundo cor ostendunt. Quare
quandoquidem in omnibus membris hic ignis ardens est,
obseruandum est his qui purum corpus ostendere volunt ne
aliquod membrum contingant, vt ne in membro sitam ignis
efficaciam per tactum, non in parte solum quam contigerit,
sed in totum corpus & in ipsam animam tulcipiant. Si enim
quis caudam solum serpentis attingit & cum tanto spatio in-
termedij corporis caput ab illa distet, tamen ad contractum in
cauda sientē statim conuertitur. Et si vbi pedis nostri digirus
offendi;

Aug. In Pal.
50. Et Hom.
21. lib. 50.
homil.

Ser. 83. de tēp.
Cap. 5.
Tela adulterij
quæ?

Serm. 219. de
temp.
Cantilena im-
pudicæ.

Homi. 6. super
Genesim.

Matth. 5.
Adulterij ve-
cat Christus
a. aspectum im-
pudicum.

Homi. 8. li. de
penitentia.
Lib. de virgīn.

offendit capilli statim in capite erecti eriguntur. Nimirum etiam vitiosus rotius corporis tactus, etiam si in manu solum fiat, à capite tamè vsq; ad extremos vngues totum corpus ad voluptatis consentum, statim vbi fit, attingentis signum contrahit. Et sicut lapidis iactus in aquam in cisterna siens non adiacentem aquæ partem in quam cecidit lapis solum inundare facit, sed alijs super alios circulis excitatis vsque ad extrema quandoq; inundans, hos producit. Sic amatorius ad spectus, aut sermo voluptatis effeminatus in virginis animam, vel in puram aquam vehementer illapsus alias super alias in profundo excitans cogitationes, totam ipsam ad ferientis imaginationem percussam inundare facit. Quapropter maximè oportet virginem, & ocnlorum, & vocis blanditijs corruptoriæ voluptatis medicamentum existentes, à proprijs sensibus quam longissimè abigere, ita vt aures quidem intus temperanti rationatione obruret, oculos verò cautissima auersione muniat: Nisi semel per oculos & aures accessum ad animam arripuerint, de cætero etiã reliquas per manus accedentes blanditijs mercenarias adfumentes progressu tēporis penitus quæ sua sunt, operabuntur. Quemadmodum enim miles, qui cum militari agmine in vrbe adest domum sibi ipsi ad inhabitandum circumcirca quarit, & aut per vim à foribus exclusus, vel alia arte exclusus alio se conuertit, at vbi primum ad interna accessum facile habuit, vt vel aliquid ex armis suis, hastam, galeam, aut scutum deponere licuerit, & si propter socios egressus foris esse videatur, intus tamè est potentia per arma quæ deposita, domo propria sui ipsius ac sociorum quos non longè postea secum habitare facit, de cætero effecta; sic potens voluptatis ac peccati miles domum sibi ipsi circumcirca querens, aut à primo ingressu exclusus & alio se conuertit, at vbi primum ad interna per sensus accessum facilem habuit, vt vel aliquid ex armis suis ad spectus, hastam, inquam, per oculos eminus sauciantem, aut voluptatis galeam illecebre sermonem per auditum aut tactum, per manus velut scutum totum corpus ad voluptatem cōcitantem in anima deponere licuerit, etiam si foris esse videatur corpore, nondum per operationem peccati corrupto, tamen intus est potentia per deposita arma corrumpens mentem, anima quæ aliquid de his armis suscepit, propria domo priuatæ voluptatis, ac sociorum ipsius vitiorum de cætero effecta. Concludendus est igitur primus per sensus accessus carnis militi, ita vt sensus vndiquaq; velut fores aut fenestras cordis vectibus obstruat, vt neque per vnā saltem ex his callidiorē cōsensu facto secum mortem socium suum habitare faciat. Mors enim, inquit, ascendit per fenestras vestras, intrabitque mors per fenestras nostras,

Thren. 3. &
Hierem. 7.

stras, quando obuijs vnus amplexamur quæque sensualitatis oblectamenta, & æniuersa voluptatis blandimenta, quæ mira colorum varietate in tabula Cleantis depicta & ornatu splendidissimo amicta regali in folio præsidens, omnibus viris coram stantibus principabatur & imperabat, nihiloq; molli præsumptione remeraria audebant, quod præsidens voluptatis suggestionem fomitem lasciuie non ministraret, secundum Ciceronem. Vnde August. Grauem castitas sortita est inimicum, nemo se falsa securitate decipiat, nemo periculis se committat: David namq; sanctissimus mulierem nudatam conspexit, & statim adulterio homicidij sociatus. Et aliqui in extranea domo cum alienis mulieribus putant se castitatis obrinere triumphum, ignorantes dupliciter se apud Deum reos existere, dum & seipos in periculum mittunt, & alijs exemplum peruerse familiaritatis ostendunt. Quantiscunq; enim illarum stultitiam imitantes, per inhonestam familiaritatem castitatis ornamenta perdidierunt, illi si animæ ab illis in die iudicij requireretur, qui eis exemplum perditionis ostendunt. Et alibi: Quantoscunq; aliquis exemplo sanctæ vitæ edificauerit, cum tantis & pro tantis mercedem beatæ vitæ retributionis accipiet, & quantiscunq; exemplum malæ conuersationis, etiam si non cum illi sequitur, præberit, pro tantis se malis rationem nouerit esse daturum, quia voluntas pro facto reperatur, & venum erat propinatum, licet non acceptum. Mementote frequenter, & nolite obliuisci, quid fecerit illa femina Romana Tarpeia nomine, quoniam luxuria magna dominabatur ei, ipsa tamen pagana castitatē ad amabat, cuius pretiositatem ne amitteret, oculos sibi erueri voluit, cunctisq; delicijs sepolitis, panem tantum & aquam sumere cunctis sibi constituebat. Haud aliter Hetruscus iuuenis contra carnem in sui amorem raperet fœminas, punctionibus & stigmatibus, ne qua eum ardere posset, vultus pulchritudinē squalere fecit. Quo pertinet quoq; exemplum quod habet Valerius Maximus de sparina, qui cum mira specie complurimum fœminarum illustrium oculos sollicitaret, ac proinde se maritis ac parentibus earum suspectum sentiret, venustam faciem vultibus suisdam reddidit, de formitatemq; sanctitatis suæ fidem, quam formam, irritamētum alienæ libidinis esse maluit. Valeant igitur incentiua vitiorum, vt quæstus coloribus ora depingant, dum viris displicere formidat & de adulterio vultus, meditentur adulterij castitatis. Pretiosa quoque, inquit Ambr. collo dependēt monilia, inde per humum vestis trahitur aurata, variæ quoq; adhibentur odorū illecebræ; gemis onerantur aures, oculis color alter infunditur. Quid ibi remaneret creato-

Cleantis tabula
Lib. 2. de finibus.

Serm. 2. 50. de tempore.

Inueneri non licet quod concupiscere non licet.

Gregor. 21. Moral.

Serm. 163. de tempore.

Retio reddere prestata occasus & scandal.

Serm. 2. 50. de temp. & Serm. 47. ad fratres in eremo.

Remediū præsentissimum contra carnem illecebras.

Lib. exhortationū ad virginem.

Lib. 4. cap. 5.

Fucata facies.

Lib. 1. de virginibus.

creatoris, vbi tam multa mutantur? sensus suos amittit mulier, & viuere se credit? quanta hæc amentia? effigiem maritæ naturæ, picturam querere, & dum veretur maritale iudicium, prodere suum? si deformis, cur te formosam esse meminitis? & August. Corporis habitus impudicus, nuntius est adulterini cordis. In mulieribus quoque facies fucata, virilium vestimentorum imitatio, Deuteron. 22. & con. Gangrense ca. 13. capillorum nasiui coloris adulteratio, vtriq; sexui adulterina sunt. Nonne impudenter Saluatori dicere videntur, cur me fecisti sic? Nec ista, inquit, dicimus à nobis, quasi ex nobis; habemus namque patres nostros, Paulum doctorem gentium, de superflua capillatura differentem, item Petrum Apostolorum coriphæum, super quo Cyprianus, vt allegat August. prælibato loco, & lib. 4. doctrinæ Christianæ. Si quis pingendi artifex corporis alicuius qualitatem emulo colore signasset, & signato iam consummatoque simulachro manus alius adferret, & iam formata & picta, quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. O tu non metuis, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat? & ad sua præmia & promissa venientem remoueat, dicens: opus hoc meum non est, nec hæc imago nostra est, quoniam formam quam dederam tibi mendatio deformasti, Deum videre non poteris quando oculi tibi non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Vnde beatus Basilus: Totam veræ virginis pulchritudinem ornare oportet vt neque naturali pulchritudine pompam ducere studeat, neque si hæc desit externum fucum admittat. Indecorum enim est virgini & ab integritate quam professa est alienum aut gloriando in formæ figuris à conditore ad generositatem contributis & pompam pulchritudine ducendo plures corporis amatores ad communem ruinam commouere studere, aut non facta boni odoris coniectatione excogitatum fucum videntibus in voluptatis condimentum procurare. Turpe est profecto vt quæ apparentem corporis deformitatem viaticum ad custodiam virginittatis accepit, hæc ipsam ad sui ipsius insidias spurijis formis nequiter transformet. Sed sicut qui sub sole loquitur cum præceptore consentientis vmbrae & motus manuum ipsius & torius formæ figure per imitationem exprimentis, nullam curam gerens penitus ad præceptoris colloquium intentus est; sic etiam virgo corporis simulachrorum an formosa aut deformia sine hæc & eorundem irrisorum nullam curam habens totam ad præceptorem suum ac sponsum suum conuersa est cum hoc per vitam in purissima luce tota intentione loquens. Quomodo autem quis se ab istis vitiorum incentiuis fucatisque

laruis

Serm. 247. de temp.

1. ad Cor. 11. Et 1. ad Tit. 3. 1. epist. cap. 3. Ca. 21. ex li. de habitu virginum.

Insigniter refellit mentium pulchritudine.

Lib. de virgin.

laruis expedire possit, ex Chrysof. & Cyprian. omnibus dilucidum esse poterit. Vel etiã ex eo quod habet Tripart. hist. de sancto Pambo, qui cum eremi deserta relinquendo Alexandriam arripisset, iussu beati Athanasij Episcopi, vidissetq; mulierem theatralem, amare fleuit. Cumque suscitarentur lachrymarum cantam; Dux, inquit, me res mouerunt: vna est illius perditio; Altera verò quod tanta sedulitatis industria, non adnitur placere Deo, quanta ista turpibus ac fallacibus seculi ornamentis conatur placere hominibus.

De ebrietate. CAPVT XI.

EBRITAS bipartita vsurpatur acceptione, secundum I hom. Priori pro ligamine rationis, quod ex vino immoderatus sumpto accidere consuevit, qua considerata ratione magis rationem obinet cœnæ quàm culpæ. Altera accipitur pro inordinato potus appetitu, quomodo eueritur status mentis & obruitur dictamen rationis bifariam. Primò propter fortitudinem vini & potus, quam bibiturus ignorabat, sicque ebrietas contingere potest absque peccato, potissimum si ex negligentia bibentis ignorantia non oriatur, quemadmodum videre est in Noë, qui citra crimen inebriatus est, teste Ambros. quin & mirabile præmòstrauit passionis Christi mysterium, secundum August. contra Faustum, & de peccatorum meritis & remiss. Alio modo ex inordinata concupiscentia & vini abusu, haud faciliè tamen est cognoscere, quando excessu cibi aut potus sit mortale peccatum, aut veniale: Raro enim reficimur quin peccato veniali obnoxij efficiamur, quia passim naturam paucis cõrentam offendimus, dum insatiabile delectationis abdomen præferentes iustam temperantiæ mensuram excedimus, & Gregor. sæpè in multis proficimus, quod totum gula ventris destruiamus, vbi dat quinque modos gulæ inhibitos. Et cap. 14. prolixè, carnis curam perficiendam verat. Quare non immeritò sanctus Iob genere solebat, inquit: Antequam comedam suspiro, & hoc locuita offerebat, &c. ne filij reciproci conuiuijs Deum offenderent. Quando autem quis in commessationibus nimio potu se ingurgitat aduertet, adeò vt grauamine naturæ rationis vsu priuetur, peccatum committitur mortale; Non in commessationibus & ebrietatibus, quæ ad Galat. 5. recedunt inter opera carnis quæ qui agant, regnũ Dei non consequuntur. Si autem potus fiat secundum medicorum placita ad vomitum prouocandum, nullo modo mortale est reputandum, secundum Tho. Similiter abusus bibedi æquales haustus, est mortalis, quando quis vltra naturalẽ suæ conditionis exigentiam aduerterentur potit, vt impotens reddatur officijs perfectis.

Ff quendis,

Homil. 21. super Gen. et 31 super Matth. Lib. 2. de habitu virginu. Lib. 3. cap. 1.

Ebrietas quædo excusatur? Genes 9. Nuditas Noë, quid præterit? Lib. de Helia & ieiun. ca. 5.

Lib. 12. c. 23 Lib. 2. c. 10. Raro sine peccato reficimur. Lib. 3. Moral. cap. 13. Quinque modi gula. Cap. 1.

Roman. 13.

Vbi supr. ar. 2. Aequales haustus.

Esa. 5.

1. ad Tim. 5.
Homil. 1. ad
populū Antioch.
Lib. de Noë et
arca cap. 29.
Prima cratera
ad sitim.
Lib. 2. de le-
gibus.
Lib. 2. cap. 1.
§. 3.
Lib. 3. de Re-
publica.
Lib. 14. natu-
ral. hist. ca. 5.
De prima An-
dronidis.
Cap. 22. eius-
dem lib.
In ommoda
ebrietatis.

Homil. 1. ad
populū An-
tioch. & hom.
de ebrietate.
Epist. ad Eu-
stochium.
Prima arma
dæmonum.

Lib. de Helia
& Ierumo, ca.
12. & 13.

quendis, videlicet ad articulatè loquendum, hora legendum, vel alia officia impendentia debire perficienda. Si autè æqualibus haustibus grauari, compores permaneant rationis, neq̄ status mentis eueratur, quantumvis in multam noctem potitent, rum cogitare incumbit illud: Vt qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, vt qui potentes estis ad bibendum vinum, &c. Gemina autem est ebrietatis species; Vna quæ tubantem corpori adfert gressum, vigoremq̄e mentis supplantet ac perturbet. Altera quæ mentem euacuet gratia, magnisq̄e incommodis afficiat. Quocirca prouidè admonet Paulus: Modico vino vtete propter stomachum & frequenter infirmitates. Modico, ait, ne potitoribus & comestitoribus viam strauisse videretur, teste Chrysof. & Ambrosio. Nam secundum Apuleium prima cratera ad sitim pertinet, 2. ad hilaritatem, 3. ad voluptatem, 4. ad insaniam. Propterea pueri secundum decretum Platonis, vsq; ad duodeagesimum annum, vini vsum ignorabant, & scemini Romanis olim vini vsus prorsus fuit interdictus, ne in aliquod dedecus meretuantas delaberetur, secundum Valerium Maximum. Plato quoq; suadet gubernatoribus & moderatoribus terrarum, vt ebrietatem summo opere fugiant, cui cõsentaneus est Plinius, vbi inducit Andronidè sapientia clarum, cohibentem & arguentem Alexandrum magnum intemperantiam, sic admonet eum; Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ, sicut cicuta homini venenum est, ita & vinum. Quibus præceptis si obsecundasset, profectò amicos thesauri sibi pestore iunctos remulctus non interemisset, & apertius post ebrietatem pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus effundentes plena vasa, ac plene infundentes vt statim euomant, rursusq; hauriant, idq; iterum, tertiumq; tanquã ad pendenda vina geniti, & tanquam effundi illa nõ possint nisi per humanum corpus, postera die ex ore halitus foetidi & ferè rerum omnium obliuio, morsq; memoriæ, vt pulchris epithetis demonstrat beatissimus pater Ioannes Chrysof. de qua etiam magnus ille Basiliius paræneticam habuit orationem. Ebrui, inquit, mortuus est animatus, dæmon volutaris, morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, communa nostri generis opprobrium, & D. Hieron. Vinum & adulescentia prima arma sunt dæmonum, & duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammæ adijcimus? venter enim mero actus, facillè despumat in libidinè, cum sine Cerere & Baccho, teste Ouidio, frigeat Venus. Præterea vno die abligiuntur multorum dierum sudores, quibus plurculis diebus honestissime vitæ consuetudinem retinere possent, teste B. Ambrosio. Tacet incommoda quæ corporis incolumitati inferre cõsuevit locus.

Ibi. e. m.

Ibidem: adeo vt scitè quidam dixerit: Plures interficit iniquities, quàm gladius, Imo & insaniam quandam adducit, secundum beatum Augustinum: Nam filius cuiusdam prohibiti, nomine Cytilli in ciuitate Hyponensi patrem trucidauit, propriam matrem iam impregnatam oppressit, sororem vnam violare voluit, duas reliquas diris vulnerum plagis laucavit. Qui ergo ebrietatem existimat exiguum esse peccatum, si se non emendauerit (inquit August. per pulchre) & propria gastrimargia penitentiam non egerit cum adulteris & homicidis æterna sine remedio eum pœna manebit, secundum Paulum: Neque fornicarij, neq; idolis seruentes, neq; adulteri, neque ebriosi, regnum Dei possidebunt, & subdit August. Et hæc quidem non solum secularibus dicimus, sed etiam clericis, quia quod peius est, multi sunt etiam maioris ordinis clerici, qui cum alijs sobrietatis bonum deberent iugiter prædicando inculcare, non solum hoc non faciunt, sed etiam se aliosq; inebriare non erubescunt. Contra quos iam dudum clamauit canon Apostolorum, Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui vel alæ vel ebrietatibus indulget, vel desinito, vel deponitor. & Subdiaconus vel lector idem præsumens, à communione se iungitor; & Concil. Cabilon. 2. necnon Trident. Decreto Reformationis & Carthaginens. 3. Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi fuerint. Quod omnibus & singulis concedat gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, qui viuunt & regnat per immortalia secula, Amen.

Cap. 14.

Serm. 33. ad
frat. in eremo.
Horrendum
ebrietatis ex-
empium.
Se m. 232. de
tempore.

Roman. 1.

Clerici non in-
ebriantur.
Cap. 42.

Cap. 43.
Cap. 10.
Ses. 22. ca. 1.
Cap. 27.
Clerici taber-
nas non ingre-
diantur.

SEPTIMUM PRÆCEPTUM.

Non facies furtum.

Furti descriptio exponitur. CAPVT I.

FURTUM est fraudulenta rei alienæ inuito domino contrectatio, lucrificandi gratia, vel ipsius rei, vel vsus eius, vel etiã possessionis eius, vt habetur digest. nouo. Quod autem huius descriptionis sensus euadat manifestior, necessum fuerit attendere primam voculam, qua dicitur esse fraudulenta; quia si quis sibi persuasum habeat rem suam esse, & proinde licere eam sibi vindicare, non incurrit crimen furti, quanquam inordinate procedat. Rei alienæ meministi, quia furtum non habet locum in

De furtis, leg.
Furtum.

Ff 2 rebus

De furto, lege
Si res.

2. 2. q. 66. ar.
5. & 6.
Cap. ultimo.
Parua sum. arti.

Lib. 2. Confes.
cap. 4. & 8.
D. Aug. furtu.

An aliquis sua
furtum possit
sumpere ab
alijs?

In extrema
ne. e. s. i. t. a. t. e. f. u.
r. t. i. a. n. l. u. c. e. a. t. ?
S. r. 81. & c. i.
t. a. u. r. d. i. s. t. 4. 7.
cap. Sicut hi.

De rebus in-
uentis.

De furtis, cap.
Ex literis.
In Summula.

rebus plenissimè proprijs: Dico plenissimè, quia si alius haberet ius in illis rebus, vt sodalis vel creditor, vel quispiam similis, etiam dominus rem illam furtiuè alicui rali furti pignus, furtum committeret, quemadmodum habetur. ff. nouo. Nec demum in magnis, verum etià in paruis rebus furtum consistit, quando animus furadi & inferèdi proximo nocumtum non deest; quin & cogitationis consensu à recta iustitia semita exorbitamus teste B. Tho. Non enim potissimū quod furtum est sublatum, sed mens furantis consideratur, vt allegatur 1. 4. q. 6. ex 2. capite commentariorum D. Hieron. super epist. D. Pauli ad Titum: Si quis verò rapiat acum, calamum, ponum, nucem, vel aliquid huiusmodi, præsumi possit hoc non esse cõtra Dei voluntatem, præsertim si probabiliter cognoscat, aut præsumat Dominum consentire nec cõradicere velle, si præsto conspiceret, esset tamen veniale peccatū, quod sedula mētis compunctiōe confitetur humillimus August. quando puerili adhuc petulantia, immorigerus, poma se furatum manifestat. Si quis verò rem propriã, alteri tamen opignoratam, occultè surripit inuito domino vsum habente, furtum committit, teste Thoma Caietano sanctæ Ecclesiæ Romanæ Cardinalis: Debet enim iuris ordinem seruare, quia res aliena est, quantum ad custodiam, licet non quoad dominium. Qui autem rem suam rehabeat nequit, nisi furtum surripiat, remoto scãdali periculo, absq; peccato potest accipere, nec tunc ius sibi dicit, sed ius naturale exequitur, quod ciuili ei impediatur, nihilominus tenebitur postmodum efficere, vt is qui rem suam iniusto titulo derinebat, non adstringatur restitutioni faciendæ, ne ipse vel hæres eius altera restitutione damnum incurrant. Secundum ordinè naturali dispositione ac diuina dispensatione institutum, res inferiores hominum vsui & necessitati ordinatæ sunt, & proinde propter rationem humani iuris nõ impeditur, quin hominibus extrema necessitate laborantibus sit succurrendum; quod si non fiat, naturali lege procedens, aliena surripit sine peccato, ne necessitate & inopia pereat, ob quod omnia sunt creata, teste Ambr. Eschariæ panis est, inquit, quem detines, nudorum indumentum quod recludis, miserorum est redemptio, pecunia quam in terra fodis. Quo fit vt peccato non fiat obnoxius, qui furando rem alienam propriã necessitari extremæ, nec aliã commodior modus occurrit, subuenit. Inuenta autem crumena aut vestis accipi possunt, cū intentione reddendi, quod si certus dominus, debita inquisitione facta inueniatur, illi restituenda sunt, alioquin furtum cõmittitur, secundum Pannonitanum. Si autem inueniri nequeat, recompensetur bonis spiritalibus, secundum Caietanum, ex quo in temporali-

ibus reddi non potest, ita vt distribuatur pauperibus, vel inuentor suis vsibus, si inopia prematur cum licentia confessoris, appl. care potest. Thesaurus autè in proprio fundo reperitus, cuius dominus ignoratur, cõsetur esse inuentoris, totus. Si verò casu in alieno reperiatur, secundum B. Thom. medieta una erit domini fundi, altera inuentoris; bona verò naufragantium inuenta, sunt domino restituenda, nisi pro derelictis habeantur, alioquin retinèntes, subduntur anathemati. Inuito domino annectitur, quia si verisimili ratione, & probabili coniectura suum inducat in animum, dominū permitturum, & iusta causa subsit hoc credendi, non tenetur aliquis reus furti, etiam si dominus non erat permitturum; Si autem iusta causa non subsit hoc credendi, tenetur reus, quemadmodum habetur. ff. nouo. Si verò facere credebatur inuito domino, & tamen dominus conuiuet, ratione intentionis furtum committitur, mortaliter quæ peccatur, restitutioni tamen minimè obnoxius tenetur. Contrectatio etiã ad sit oportet, hac siquidem seclusa, quanquam interueniat deprauata voluntas, verbum vel scriptura, vt superiori lege existit declaratū, non habet propriè rationem furti, licet præceptum; non cõcupisces, violetur. Animo lucrandi addèdum erat, quia si ancillam alicuius sibi meretricem libidinis ardore rapuerit, non quidem furti crimen incurrit, grande tamen delictum non euadit. Demum subnectitur, gratia rei vel possessionis vel vsus, quia non solum committit furtum, qui lucrifacere rei furtiuè dominium intèdit, verum etiam qui rei possessionem vel vsum, (vt habetur dicta leg. Qui sacrum) iniusto titulo inuadit. Ex his perspicuum cuique esse potest, accipientem equum, boem, aliã ve rem, ad certum vsque locum accommodatam, si cum re illa transiliat præfixi loci terminos, hoc præceptum violare non conuincitur, nisi in casu præsupposito inuito domino. Nec rem proprio vsui cõcessam, alijs cõmodare fas est, absq; furti nota, qui non est sibi ad itum concessa vsum, quo videtur venari velle lucrū aut cõmodum. Species siquidem lucrifaciendi est, ex alieno beneficio sibi amicos conciliare, & debitoribus adsciscere. Summa igitur erit, nos veteri, rebus alienis inhare, ac proinde iuberi suis vnicuique conferuandis bonis fidelem opem impendere. Sic enim cogitandum est vnicuique euenisse quod possidet, non fortuita sorte, sed ex distributione dominij, non posse igitur præuerti malis artibus facultates cuiuspiam, quin fraus diuinæ dispensationi fiat. Plurima autem sunt furtorum genera. Vnum est in violentia, cūm vi quacunq; aliena diripiuntur, vt solent vagabundi, otiosi, nullius frangi nebulones, inutile pondus terræ rufficis esse infesti, qui debent post carceris ergastula flagellati in exilium

2. 2. quaest.
66. art. 5.

De Raptis, ca.
Ex cõmunicati-
tioni.

De furtis, leg.
Si is qui rem.

Leg. Inter am-
nes.

Leg. Verum.

Varia furtorū
genera.

deportari, ut docetur lib. 1. Ordinationum Imperialium de statutorum Regalium. Alterum in malitiosa impostura, ubi fraudulenter intercipiuntur. Aliud in rectori calliditate, ubi per speciem juris excutiuntur. Aliud in blanditijs, ubi sub donationis pretextu emunguntur. Sed ne in generibus recensendis nimium insistamus, artes omnes quibus proximorum possessiones, & pecunie ad nos deriuantur, ubi à sinceritate dilectionis, ad fallendi, aut quouis modo nocendi cupiditatem obliquat, pro furtis nouerimus esse habendas. In forensi certamine obtineant licet, à Deo tamen secus æstimanrur, neape videt longas captiones, quibus simplicioris hominis vasti animum incipiunt irretire, donec in suas tandem casses atrehant, vident duras inhumanasque leges, quibus potentiores tenentur urgent ac præcipitant, vider illecebras, quibus equam hamis imprudentem astutiores inescant, quæ omnia latent humanum iudicium, nec in cognitionem veniunt. Neque hæc iniuria in pecunia modo, aut in mercibus aut agris locum habet, sed in iure cuiusque: Suo enim bono proximos fraudamus, si denegamus officia quibus erga eos obstringitur. Si procurator aut villicus otiosus vorat domini substantiam, nec ad rei familiaris curam intentus est, si commissas sibi facultates vel iniuria dissipet, vel luxuriose profundat, si feruus dominum ludibrio habet, si eius arcana divulgat, si vilo modo tum vitam, tum bona eius prodat, si dominus rursus familiam inaniter diuexat, furti apud Deum tenetur: Alienum enim & retinet & præuertit, qui non exquiritur quod ex suæ vocationis munere alijs debet.

In quibus furtum consistit inueniuntur?

De emptione & venditione.

CAPVT II.

HOMO propriæ sensualitatis mortificationi intendens, ac diuino amoris iugiter inhærens, si obtutibus mentis proponeret Dominicum præceptum. Non facies furtum, & illud: Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. item: Quod ab alio oderis fieri, vide ne tu aliquando alteri feceris; Si inquam ista, sedula mentis attentione, scripturarum diuinarum testimonio, homo consideraret, difficulter in emptionibus & venditionibus à iustitiæ rigore deflecteret, nec illicito pretio proximum circumueniret. Præcipua namque ratio, quæ hic difficultatem parit, est pretium, quo res aliqua redimi aut diuendi possit, quando falsum est mercatorum axioma, quo suam palliare contendunt iniustitiam, quod tanti valeat res, quanti emptorem inueniat, sed firmissimè regulæ loco habendū est, quod seruanda sit æqua-

Exod. 20. Mach. 7. Tob 4.

Axioma mercatorum esse falsum.

si æqualitas rei emptæ ad eius pretiū, teste Amb. & D. Aug. qui probè demonstrat, quod emptio sit rei pro re traditio, lib. autem 13. de Trinit. commemorat quendam Minum facientissimam vrbaniatē, promississe in theatro se dicturū, quicquid omnes animo concepissent, obtinereque concupiscerent, cum ad constiturum diem ingenti expectatione populosa multitudo conflueret, suspensis & silentibus dixit, vili vultu emere & carè vendere. Quod sanè nisi vitio nature sit; nam scio ipse hominem, inquit ibidem August. cui cum venalis codex fuisset oblatas à venditore pretij ignaro, & proinde exiguum quid, forè vnum solidum exigeret. Respondit mercator conciecem emprurus. O venditor, miserè es es deceptus, quia codex non minoris valet, quàm decem solidis, dabo tibi tamen nouem, vt ego mercator existens, aliquid lucrari valeam. Vt etiam certiores simus valoris rerum, qualique modo æqualitas pretij patere queat, notandum est, secūdum Augustinum, duplicem esse rei valorem; Quidam est naturalis quo viuenticia animataque multis parasangis præstant inanimatis, pulices auro, scarabei argento. Alter est valor, vsualis & ciuilis, quo homo in communi rei familiaris cōsuetudine vitur, sic panis præpollat muri, & pulici. De hoc valore in præsentia nobis sermo est instituendus, qui licet vsualis sit, in finitissimam modis vicissitudinem incrementi & decrementi admittit, nimitum ob caritiam aut ementium raritatem, &c. Sicut quando venditor mercem habet tam raram, vt eius æstimatio haud facillè hominibus persuaderi possit. Secundo valorem rerum elicere valeamus, ratione expentiarum rationabilium quas venditor facere cogitur, pro abducendis mercibus vnus regionis ad aliam, vel earum conseruatione; Tales expensæ aggrauant magnitudinem pretij, nisi res in se deteriorata sit vel in hominum æstimatione ob abundantiam mercium similitium. Considerandi sunt quoque labores in aduehendis mercibus, eorumque cōseruatione adhibiti, Nemo enim gratis suis laboribus tenetur communitati præstare obsequium. Nequaquam tamen ex præmissis haberi valet æqualitas, inter valorem rei & pretij indiuisibiliter, teste Ioanne Scoto, quoniam valor rerum consistit in quadam latitudine. Vnde iustum pretium non consistit in puncto, ita quod venditor aliquantulum vltra exigens, diceretur iustitiæ limites in exactione pretij transiisse, nam trifariam vsurpatur iustum rei emendæ pretium: Primum dicitur pium quod est pretium nundinarum tolerabile. Aliud est moderatum; Aliud rigorosum. Hinc fit vt res eadem, in eodem loco ac tempore, quasi vendatur decem, vndecim vel duodecim Philippeis, aut stufferis, ita quod intra huiusmodi latitudinem reputatur iustum

Lib. 3. Offic. cap. 6. Lib. de verbis Apost. homil. 24 et hom. 10 lib. 50. homil. Emptio quia? Cap 3. Vili emere, ræse uenire omnes appetunt.

Duplex rei valor. Lib. 11. de ciuit. Dei, c. 16.

Valor rerum unde elicienduz?

In 4. dist. 15. quæst. 2.

Iustum rei emendæ pretiū est triplex.

iustum pretium. Ex qua contingit vt eodem die prudens negotiator, multum lucretur pio, hoc est, vili pretio emendo & rigorosè vendendo. Quibus conficimus, quod emens minoris iusto pretio, id est, pio pretio, quamuis tamen citra medietatem, etsi excusetur à iure ciuili non tamen à iure diuino, quin iniuste agat, & addere quod minoris iusto pretio accipit obligatur, secundum Greg. Conformiter est dicendum de vendente merces suas vltra pretium rigorosum, quamuis tamen citra iusti pretij dimidietatem, quia ad restituendum obligatur quod vltra pretium rigorosum accepit. Exemplo quod dicitur dilucidum fiat: Modius tritici prompta pecunia diuenditur triginta stufis & triginta vno, à quibusdam, ab alijs ad summum triginta duobus, quodlibet horum pretiorum iustum, hoc præfenti tempore reputatur, secundum communem hominum æstimationem: Si iam modium tritici vendendo triginta octo stufis, vel pluribus, iniustitia est, cuius restitutio creditur procuranda; Haud dissimili modo, si emptor ab aliquo iustum pretium ignorante, compareret sibi tum temporis modium tritici viginti stufis, restitutioni obnoxius teneret, vsque ad pium pretium, potissimum, si res eiusdem valoris expensæque æquales fuerint. Nihilominus licetè carius vendere possum Ioanni pecuniam promptam non habenti, quam Petro prompta pecunia ementi, modò non excedam latitudinem pretij, præcipuè ratione damni emergentis vel lucri cessantis, quod incurro, ob dilationem. Ex prelibatis nascitur scrupulus, An venditio fiat illicita ex aliquo defectu rei vendibilis: Et respondendum est quod triplici ratione possit fieri defectus. Primò in substantia rei, vt si quis vendat auriscalcum pro auro, stannum pro argento, hic defectus condemnatur, Esaiæ cap. primo. Alius defectus est in quantitate que per mensuram cognoscitur, & prohibetur. Leuit. 19. Ego Dominus Deus vester, inquit, nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura, statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquusque sextarius. Non habebis in sacco diuersa pondera maius & minus, Nec erit in domo tua modius maior & minor, sic Micheæ 6. Nunquid iustificabo stateram impiam & probabo pondera dolosa? &c. Tertius defectus est in qualitate, vt si animal languidum ac infirmum veniat pro sano, equus piger pro veloci, domus ruinosa pro firma, res putrida & corrupta, pro bona, vel adulterina pecunia pro honesta legitima, nam lex ciuilis C. de falsa moneta, monetarios tales extremo supplicio pronuntiat plectendos. Nec satis est, si vitium silendo, iustum diminuat pretium, quia emptor defectus ignarus possit aliud decipere, propterea vitium semper est propalandum, secundum

Lib. 9. Moral. cap. 17.

Exemplo quod dicitur, manifestas.

Defectus in rebus venalibus.

Deuter. 25.

Falsa moneta, Leg. Quomò, & leg. Si quis nummos.

secundum Ambros. & Thom. alioquin venditor teneretur ad restitutionem, & par ratio est in emptore, si namque compareret sibi ab aliquo in experto aurum pro auriscalco, rem magni ponderis pro parui ponderis, aut mensuræ, teneretur venditori damnum recompenfare, vnde August. ponit emptorem qui emit codicem à quodam simplici, qui ignorantia valoris vili pretio voluit librum tradere, atqui emptor timoratus & iustus noluit nisi iusto pretio accipere, vt prælibatum est. Præterea venditio nõ indifferenter in omni loco fieri debet, quia Christus eiecit vendentes & ementes de templo, propter irreuerentiam vtique quæ loco sacro rebus prophanis inferunt, vnde Zacharias propheta: Non erit mercatio vltra in domo Domini exercituum, in die illo. Possunt tamen candela venales exponi, non propter auaritiam, sed pro communi hominum vsu, ad diuinum cultum necessariæ. Secundò emere, vendere ac negotiari illicitum est in die festo, iuxta testimonium ipsius Esdræ: In diebus illis vidi, inquit, in Iuda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & vvas, & ficus, & omne onus, & in ferentes in Hierusalem in die sabbati, & contestatus sum eos, vt in die qua vendere liceret venderent, &c. quæ huic proposito maxime congruunt, quæ computantur inter opera seruilia, vt habetur de ferijs. Propterea instituantur nundinæ hebdomadales & annales quibus omnibus comparere licet, & sua venalia exponere, nec aliquid ex apportatis mercibus, ratione locorum exigi potest, quia grande commodum importatur, quando talibus regio mercibus impingatur, Nec venientes ad nundinas generales causa debiti alteriusve rei illi quibus sunt nundinæ possunt arrestare, hoc est, iuridica lege detinere, quemadmodum habetur C. de Nudinis & mercatoribus. Ea tamen secundum Thom. non prohibentur in die festo emi & distrahi, quæ victui quotidiano necessaria cognoscuntur. Tertio, sicut mercatura non omni loco & tempore licita est, ita nec omnibus passim hominibus: Nam de spiritualibus sic loquitur Paulus: Nemo militans Deo, implicet se negotijs secularibus, & Act. 6. Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Ex quibus concludit D. Aug. quod clericus non debeat seculares exercere mercantias, cui stipulatur, conc. Cabilonen. 2. Imò clericus nec per forum nisi officij sui necessitate maxima debet deambulare, vt docet concil. Colonien. tempore Iulij Papæ primi celebratum, & conc. Trident. vbi complura præscribitur sacerdotibus summapere vitanda. Possunt tamen sacerdotes & clerici necessaria emere, & superflua vauundare, quia hoc non est negotiatio. Ad istum modum mercatoribus oportet. Periuiri enim

Lib. 10. offic. cap. 10.

2. 2. q. 77.

Lib. 13. de Trinit. cap. 3. Iustus mercator.

March. 22. Deferendū est loco in emptione.

Zachar. 14. Deferendum tempore in emptione.

Lib. 2. ca. 13.

Cap. vincto. Nundinæ.

Lege. Qui exercitorum.

22. q. 1. 2. art. 4. ad solutionem 4.

Quibus personis illicita mercatura?

2. ad 1. im. 2. Serm. 19. de verb. Dom.

Ca. 12. & 14. Ca. 47. et 48. Sess. 14. in præmio Reformationis, & sess.

22. ca. 1. Reformationis.

ac inendaciū procul abesse debent, quia hæc nunquam sunt sine peccato mortali, aut saltem veniali: Non tamen ingratæ obligantur in emptionibus & venditionibus ad restitutionem, nisi annexam habeant de facto iniustitiam; Vnde si quis falso iuret, rem suam sibi tãri constituisse, vt se conseruet indemnem, vel vt amplius lucreretur, & diuendar rem quanti valeat, peccat quidem mortaliter, quia scienter falsum iurat, tamen restitutioni non est obnoxius, quia alteri nullam fecit iniustitiam, non enim plus habet, quàm deberet habere. Exemplo res clarescat: Cũ quis rem suam valentem sex stufenis, iurat se in Hispania quinque emisse, quam tamen emit, stufenis, & iuramento confirmat, ne minoris quàm ipsa res valeat diuendere cogatur, peccati læthalis vinculo constrigitur. Si autem simplici mendacio prædicta adstruere satragat, venialiter solum delinquit, quia non est perniciosum, nec notabile alterius adducit detrimentum & grauamen. Nihilominus licitè res pluris venit, quam comparata sit, maxime si in melius mutata sit, vel si pretium rei mutatum sit, vel diuersis temporibus & locis translata, sicut mercatores ex longinquis locis vili pretio comparantes, carissimo in patria distrahunt, propter labores, expensas ac pericula in rebus asportandis tolerata.

De Monopolio. CAPVT III.

VT à descriptione ordiamur, profuerit cognouisse Monopolam esse illum, qui propria authoritate, vel etiam authoritate rescripti imperialis impetrat, seu impetrare contendit, vt sibi soli liceat exercere negotiationem in aliqua ciuitate. Comittitur autem emptione & corraione omnium rerum vnus generis, vt postea carius ab vno duntaxat talis res diuendatur, & maxima exactiois iniustitia ab vno auaritiæ facibus accenso Respublica defraudetur. Eodem quoque vitio laborant, qui sædus ineunt cum complicitibus mercatoribus, ne remissiori pretio quàm fraudulento animo constituerint, merces distrahant, latroni etiam & fabri, nauæ & aurigæ paciscuntur inter se, vt opus ab vno inceptum, alius non perficiat, sicque magnam vim pecuniarum pro arbitrio suo propter opus modicum iniuste extorqueant, quæ omnia sunt illicita, & naturali ratione aduersantia, quia vergunt in detrimentum, & totius reipublicæ perniciem, cui præpostero ordine proprium commodum anteponunt: Si namque aliquid membrum particulare corporis naturalis, cenaretur ob proprium solum commodum illud agere, quod in perniciem totius corporis aliquotum ve membrorum redundaret, aut inhiberet beneficium cæteris membris impen-

Mercator iurando quanto loco peccat?

Exemplo demonstrat.

Fraus in artificibus mechanicis.

impendi; Illud, inquam, tanquam perniciosum membrum esset præcindendum: Par ratio est in corpore mystico, cuiusmodi est Respublica, cui monopolium admodum est perniciosum, quia si prælibatis exerceatur modis, singulæ ciuitatis personæ compellentur merces quibus indigent, ab vno illo particulari recipere, & prerium immoderatum iuxta desiderij eius beneplacitum, illi persoluere, dum tales nemo alius habeat venales, nec solum est contra dictamen rationis naturalis, sed etiam contra ius positium & ciuile: Nam C. de monopolij, condemnatur, monopola expoliationis omnium honorum & in perpetuum relegatur exilium, & qui paciscuntur pretia inter se exigenda, quinquaginta librarum auri solutione percelli decernuntur, & lib. ordinationum imperialium ac peccatorum regalium, idem sub pœna confiscationis bonorum, & alia arbitraria cauetur, necnon officialis qui data opera, pecunia corruptus conijuet & dissimulat, præfata monopolia exercetes, nec pœnis prælibatis coerces, quinquaginta librarum auri cõdemnatur. Nec excusantur huiusmodi mercatores ex concessione principum & dominorum vasallorum, quia nec ipsi domini excusantur à rapina, dum emptores cogantur emere tanto carius, quod apud ipsos solum non alios, res exponatur venalis, vnde ad restitutionem tenentur totius pretij excedentis, quanto valeret merces abique huiusmodi monopolio, non solum mercatores, verum etiam metiam domini temporales hoc concedentes, & causæ huius iniustitiæ existentes. Ex his præmissis nemo rectè intulerit Ioseph patriarcham monopolium exercuisse, quia nullum detrimentum aut grauamen Respublicæ intulit, sed quæ tempore maxime abundantie vili pretio collegerat, communiq; pretio congregarat, rursus tempore necessitatis eidem populo vendidit; Nec, inquam, fuit in detrimentum Respublicæ, quia in congregatione frumenti, non carius tum vendebatur, sed dexteritate quadam vsus, imò spiritu Dei repletus, sine damno communitatis congregauit, quæ postea digno pretio omnibus necessitatem patientibus vberim ministravit, adeo vt si Ioseph illam frumenti abundantiam non reseruasset, copiosus hominum numerus inedia contabuisset, & ipsum frumentum tempore annonæ collectum, multo carius fuisset, secundum Ambros. venditum, si Ioseph illam congregationem tempore abundantie non fecisset. Quo factum fuit, vt communitati seruiret, non detrimentum adferret, quod & nunc liceret, scilicet simili intuitu, tempore abundantie congregare frumenta, ita quod talis collectio, nequaquam esset causa caritiæ, præsentis vel futuræ, & tamen postea subsidio solatioque foret communitatis.

Similitudine probat monopolium esse malum.

Leg. Tubemus.

Rubrica 1.

Monopola tenentur restituere etiam dominis illud permittenes.

Iosephus nõ fecit monopolium. Gen. 41. & 47

Lib. 2. Offic. cap. 16.

De usura.

Duple^x usura
S^{er}uatis
usura.

Proverb. 19.

Math. 25.

Luc. 16.

Math. 25.

Luc. 19.

Vsura damna-
bilis.

q. 3. ca. Vsura.

Lib. de Tobia
14.

12. Moral.

cap. 25.

Deuter. 23.

In quibus

usura?

Ca. Consuluit.

14. quest. 3.

22. qua. 78.

art. 2.

Quodlibetis de
usuris.

Praxis usura-
tium.

BIPARTITAM nosse profuerit vsure esse acceptio-
vna est salutaris, altera damnabilis: Priori, salutarem
exercemus vsuram, quando charitatis obsequijs & mi-
sericordiæ opribus Deum nobis promereri studemus, quem
admodum legimus: Fœneratur Domino qui miseretur pau-
peris & vicissitudinem suam reddit ei, vti insinuat, quando
dicitur, Benedicti patris mei venite, esuripi epim, &c. Facie
igitur amicos de mammona iniquitatis, quia dicitur, Beatus
ille seruus, qui quinque talentis concreditis, sibi alia quinq-
superlucratus est. &: Ego veniens cum vsuris vtiq-ue exegis-
sem illud. Quæ loca nulla ratione patrocinantur vsurariorum
sententiæ, nam Metaphoricos vsura vsurpatur, pro superex-
crescētia bonorum spiritualium quàm a nobis Deus exigit,
quando operum fructus, ex inserta gratiæ radice requirit,
quos agro nostri cordis in suos, vt bonus & fidelis agricola co-
lere, & imb-æ cælestis adfluentiæ præuenire non cessauit.
Alia est vsura damnabilis, quæ describitur (ex concil. Agate-
si, & allegatur 14.) esse, quando amplius acquiritur quàm da-
tur, Verbi gratia; Si solidos decem dederis, & amplius quæsi-
eris in solutione; vel si dederis frumenti modium, & supra ali-
quid exegeris, vsuram commiseris, teste Ambrosio, vel munus
à manu velore, &c. Greg. Plerique, inquit, refugientes præ-
cepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in
pecunia vsuram exigunt, sed de mercibus eorum tanquam
vsuram emolumenta percipiunt, ideo audiunt quid lex dicat,
neque vsuram escarum accipies, neque omnium rerum quas
fœneraueris fratri tuo. Et esca vsura est, & vestis vsura est, &
quodcunq-ue sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen
imponas vsura est. Ex qua Ambrosius sententia liquidò con-
stat, quod illi qui ea intentione mutuo dant pauperibus, vt
seruicium impendant agriculturæ, vindemiæ, maturæ messi,
vsuram committant secundum Decretum. Nec solum serui-
cium manuale, sed & linguæ officium, quod hac ratione vnus
alteri pro beneficio adipiscendo suffragatur, & mutuo dat in-
terdicitur, cap. Putant. Quod desumptum est ex D. Hiero-
commentarijs super 18. cap. Ezechielis, & cap. Plerique, quod
allegatur ex prælibato Ambrosio loco. His est consentaneus D.
Thom. & D. Thomas Caietanus sanctæ Romanæ ecclesiæ
cardinalis: Rursus alia est praxis vsurariorum, qua obligant
alieno re grauatum, vt pacto inito, occasione pecuniæ mu-
tuo acceptæ, conferat se ad officinam gratia emendorum ne-
cessariorum, ad furnum, ad apotecam, ad molam mutuo dan-
tis, qui alioquin non esset mutuaturus, & propterea mera est
vsura,

vsura, etiam si non pluris sua vendat quàm communis obri-
neat cursus, quia sibi vtilitatem corradit, ex eo quod pretio
estimari potest; quemadmodum docetur cap. Si fœneraue-
ris, ex Augusti. de sumptu. Aliam quoque callidam auarorum
vsurariorum vafritiem graphicè depingit D. Basiliius concio-
ne in Psal. 14. Amicus, inquit, vbi videt virum præ necessitate
se incuruantem, non miseretur eius, non mollitur precibus,
non lachrymis frangitur, iurans & obtestans se pecunijs care-
re, ac seipsum quoque circumspicere, an aliquè reperire pos-
sit, qui mutuas tradat, atq; sic mendacium per iuramentum
confirmans, malum inhumanitatis accessorium quæstum,
periuurium acquirat, postquam verò is qui mutuum petit, vsu-
rarium mentionem fecerit & pignora nominauerit, tunc di-
missio supercilio arridet, & fortassis quoque paternæ amicitia
mentionem facit, & familiarem appellat ac amicum, & vide-
bimus, inquit, an aliqua nobis reposita sit pecunia. Est autem
depositum viri amici, qui lucri gratia apud nos deposuit; ve-
rùm ille quidem graues ex ipso vsuras exigit, nos autem om-
nino remittentes aliquid, & pro mitioribus vsuris dabimus;
talia fingens, & talibus verbis blandiens, ac inescās miserum,
vbi libellis ipsis alligauit, & supra vrgentem paupertatem,
etiam libertatem viri detrahit, abit; His alijsq-ue modis simi-
libus auari lucrum ex mutuo principaliter intendunt. Mu-
tuum siquidem est res, ex suo vsu penitus consumptibilis,
cuius proprietatem quis in alium transfert, recepturus deinde
aliam rem non numero, sed specie eandem aut valore.
Pro cuius descriptionis declaratione norandū est, quod Mu-
tuum primò dicitur res, qua etiam pecunia, tanquam rerum
pretium, comprehenditur. Annectitur (ex vsu suo penitus
consumptibilis) quia in his quæ suo vsu non penitus con-
sumuntur, non consistit propriè mutuum, quod vt ple-
niori capiamus intellectu, non ignorandum est quasdam esse
res, quarum vsus perit cum ipsa re, vt triticum comestioni
vsu consumitur, vinum cum bibitur; In his non debet vsus
seorsum ab ipsa re computari: Nā cui conceditur vsus, etiam
ipsa res concedatur, oportet, alioquin bis rem vnā diuendi
probatu haud est difficile. Si enim mutuo alicui trado viginti
Philippeos exigens viginti duos, pecuniam bis vendo, semel
pro ipsa summa viginti Philippeorum, qui sunt æquales pre-
tio; Secundo eam vendo duobus Philippeis excentibus,
vel dici potest quod diuendo pecuniam 20. Philippeorū pro
20. Philippeis, & eius vsu pro duobus Philippeis, patet iam
quod vendatur illud, quod nihil est, nam pecunia vltra vsu-
m, nihil valet, in quantum pecunia est. Alia sunt quorum vsus
nō est consumptio, nec dominium transfertur in vten-
tē (vt
prius)

14. quest. 3.
Super Psal. 36

Vafrities vsu-
rarium.

Mutuum quid?

Mutuum con-
sistit in vibus.

prius) Sic domus quæ elocatur, & animalia, quæ laboribus exponitur, pro vfu earum similitumq; rerum, licitè pretium suscipitur, quia vfu datur rei, sed res nō alienatur, quare licitè aliquid vltra sortem, hoc est, principalem rem, ratione vsus, accipi potest, quod non contingit in alijs rebus: Non enim licet seorsum vendere vinum & eius vsum, quoniā eadem res bis venderetur, ac sic vsura committeretur. Consistit autem mutuum in rebus triplicis generis; Primò in pecunia: vnde pecuniæ valor æstimatur per excessum solius numeri, nam omnes stuferi sunt æquales, licet duo præualeat vni. Deinde in his quæ consistunt in pondere, vt aurū & argentū, non monetis distinctū. Tertiò in mēsuræ capacitate, vt vinū, oleum, frumentum, sicq; de reliquis, quæ vfu cōsumuntur. Additur quoq; in descriptione mutui (cuius proprietatem, &c.) quia in mutuo transfertur dominium, à dante in accipientem, & res relinquitur periculo accipiētis, etiam si casu fortuito pecunia periret. Dicitur (recepturus deinde) id est postea: Si enim quis protinus loco rei mutuatæ accipiat aliam rem, vel eius pretiū, iam nō erit mutuum, sed permutatio, veditio, aut cōtractus, dicitur quoq; (accepturus aliam rem) si enim esset rei pretium accepturus, non esset mutuum, sed venditio, nisi ipsū pretium rei mutuareretur, vel intelligeretur mutuari, vt si diceretur: Trado tibi hunc equum triginta Philippeis, quos mutuo concedo vsq; ad certum tempus. Subnectitur (aliam rem numero) quia si mutuaus, eandem rem numero reciperet, non esset mutuum, sed commodatum vel pignus. Vltimò subditur (Eandem specie, &c.) quia mutuum fit dupliciter, vno modo expressè, & tunc regulariter redditur eadem res specie: Alio modo virtualiter tacitè vel implicite, & tunc recipitur valor rei; vt, do tibi frumentum decem Philippeorum, volens recipere oleū quindecim Philippeorū, quamuis enim expressè frumentū veniat, tamē implicite pretium eius mutuarur in tempus redditionis olei, & quia vltra valorē pretij recipio, vsuræ notam non euado. Pro cuius rei maiore dilucidatione considerandū est, triplicem esse vsurā; Prima dicitur explicita, quæ contingit quādo manifestè ex ipso mutuo lucrum exigitur, exēplo quod dicitur perspicuum fiat, mutuo concedo decē solidos, vt mihi referatur duodecim. Altera est implicita vel tacita, quæ fit in venditione, quādo diuendo aliquid decem solidis, tanquā iusto pretio, sed ratione dilationis solutionis postulo duodecim. Quamquam hic expressè non sit mutuatō, sed venditio, tamen virtualiter includitur ibi quædam mutuatō, vnde propter dilationem solius temporis augmētatur pretium, quod nihil aliud est, quā dicitur: Ecce mutuo tibi pretium huius rei, quā tibi vendidi decem solidis,

Triplex vsura expressa & explicita.

Implicita vsura.

Ratione dilationis solutionis mutui carius vendere vsura est.

dis, & requiro vt tempore solutionis des pro decem tanto tempore dilatis duodecim; ecce nunc apparet anguis in herba, & expressa ex mutuo vsura: Et quia talis mutuatō, in illo emptionis contractu includitur, ideo dicitur ibi esse vsura implicita vel interpretatiua, secūdum Caietanum. Ille tamen qui dat decem solidos, vt alio tempore, toridè sibi grani, vini vel olei mensuræ reddantur, quæ licet tunc plus valeant, vtrū plus vel minus solutionis tempore sint valituræ, verisimiliter dubitatur, non debet ex hac vsurarius reputari, vti habetur de vsuris, vbi & subnectitur. Ratione huius dubij etiam excusatur, qui pannos, vinum, granum, oleum, vel alias merces, vendit, vt amplius quā tunc valeant, in certo termino recipiat, pro eisdem, si tamen eo tempore contractus non erat venditurus: Si namque certò constaret, quod tempore solutionis plus valerent, vsura committeretur, quemadmodum docetur eo loci, cap. In ciuitate, vbi sic habetur: Cū quidam piper, cinamonum & alias merces comparant, quæ tunc vltra quinque libras non valent, & promittunt se illis à quibus illas merces recipiunt, sex libras statuto termino soluturos, nō decepti in iusto pretio, sed data opera pluris ementes, propter solutionis dilationem. Respondet Alexander tertius, Archiepiscopo Genuensi super præmissa questione, licet contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri vsurarius, tamen nihilominus venditores peccatum incurunt, nisi dubium sit merces illas plus minūve solutionis tempore valituras. Ideoque c. ves tui (inquit) salutis suæ bene consulere, si à tali contractu cessarent, cū cogitationes hominum impotentri Deo nequeant occultari, vt habet concil. Lateranen. 2. Tertiò mentalis est vsura, quæ expressum quidem non habet pactum, sed nihilominus interiori mentis expectatione, sperat, & intendit ex mutuo lucrum se accepturum. Potest autem lucrum nāci bipartita consideratione. Priori, non ratione mutui, sed benevolentia & gratitudinis ergo cui mutuat, si enim vltra sortem aliquid accipiat, non est vsura, quia sicut ab aliquo profus extraneo, licet expectare munus aliquod ex mera liberalitate dandum, sic etiam licitum est munus accipere ab illo, cui mutuo datur, dummodo nullus habeatur respectus ad rationem mutui. Posteriori datur aliquid vltra sortem respectu mutui, quod multis scripturarum autoritatibus in D. Basil. præfato loco adstruitur illicitum. Nam regius vates eos in tabernaculis iustorum habitaturos pronuntiat, qui pecuniam suam non darent ad vsuram, & si pecuniam mutua dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non virgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes, & alibi: Si frater tuus vixerit tecum,

Super 2. 2. D. Thom. 9. 78. art. 2.

Cap. Nami-gani.

Tit. de vsuris, cap. 2.

Vsura mentalis

Libere oblata recipere nō est prohibitum.

Exod. 22.

Leuit. 25.

NON

Deuter. 23.
2. Etdix. 6.
Ezech. 18.
Luc. 6.

Obiectio
unde petenda?
Lib. de Tobia
c. 17. & 18.
Obiectio alia.

Deuter. 17.
Deuter. 23.
Responsio.

Lib. de Tobia,
cap. 17.
14. quest. 4.
Alia eiusdem
responsio.

Homil. 35. in
Math.
31. quest. 1.
Leg. Pro auro,
& lege Fos.
Leg. Cum de,
& lege Etiam
ex modo.
Altera minoris
pars soluitur.

Cap. Quonia,
& c. Cum in.
Cap. 2. & 3.

Cap. 5.

nō vrbgebis eum, nec recipies vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti, pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges. Item: Non scenerabis fratri tuo, &c. Ne singuli vsuras à fratribus vestris exigatis. Item: non morietur & vita viuet qui vsuram & superabundantiam non acceperit; Et in nouo instrumento, Date mutuo nihil inde sperantes. His tamē maleuoli refragantur aliquot scripturarum locis male intellectis seducti, teste Ambrosio, quorum solutionem expetere ex ipso nulli debet esse molestū. Ratum iniquitatem cordis palliare auari contendunt vsurarij dicentes: Omne peccatum esse contra legem aliquam, sed vsura non est contra aliquam legem, nec diuinam nec humanam, ergo nō est peccatum, probatur Minor, quia lege diuina dicitur, Scenerabis gentibus multis. Et: Non scenerabis fratri tuo, sed alieno. Verum enim uerō expendendum est Iudaeos perperam intellexisse alienum quemque esse proximū, quia signat alienigenam, cuius regiones dominus eis concesserat, sic terram Chananaeorum & Philistinorum tradiderat, ex quibus licite vsuras recipiebant, non tanquam vsuras, sed iuris sui vsurpationes, teste Ambrosio. & allegatur cap. Ab illo. Vel per alienum, intellige quemlibet extraneum de genere Iudaeorum non exortum, tuncque videbitur permissio, minoris mali, sicut datus fuit libellus repudij ad vitandum maius malum, minus enim malū erat vxorem profigare quam interficere, sic vsura erga alienigenas, ne maiori crudelitate grassarentur in suos permissa fuit, secundum Chrysostomum, & citatur cap. Hac ratione. Probatur altera pars Minoris, quod vsura non sit contra legem humanam, quia Cod. de vsuris, sic habetur: Pro auro, argento, & veste facto chirographo, licite persolui & permitti vsuras iussimus; Et digesto veteri, de vsuris & fructibus, idem conficitur, ergo vsura licita est, nec peccatum secum inuoluit. Sed sciendum est quod leges ciuiles dantur pro maiori parte malis & imperfectis, lex enim iusta non est posita, sed iniusta, quatenus efficiant pacificū ciuium conuictum, ita ut solum prohibeant expressē vitanda ea, quae sunt temporalis quietis perturbatiua; sic poenis coercent, furta & homicidia, &c. alia dissimulant non vitata licita permittentes, sed ut non alia flagitia punientes, sicut meretrices admittuntur, maioris mali vitandi gratia; & licet Ius ciuile conuincat, non tamen quod præponderat Canonico, vti habetur de vsuris, & apud Ambr. lib. de Tobia, vsuram omnibus pro-
scriptionibus & poenis dignam reperimus, & strictissimis canonibus inhibitam tam secularibus quam clericis secundum canonem 44. concil. Apostolorum & concil. Niceni sub Siluestro celebrati cap. 18. & concil. Cabilo. 2. & Lateranen. 2. sub Ale-

Sub Alexandro 3. Nec solum præmissis scripturarum testimo-
nijs, & venerabilium canonum decretis adstringuntur, sed etiam
peccato mortifero, verumetiam vsurarij manifesti sacris al-
taribus communicare non possunt, nec oblationes eorū sunt.
accipiendæ, nec Christianam debent obtinere sepulcrum, vt
haberit expressis verbis de vsuris, publicè mensuram ad vsu-
ram tenentes, quauquam admittuntur, non tamen possunt
tempore diuini officij ingredi, sub poena priuilegiorum illis
concessorum, & alia arbitraria. His quoque subiacent poenis,
qui illis lucrandi gratia participant, quia excommunicati exte-
riunt, vt etiam docetur canone Præterea. Nisi restituant illi,
caj pecuniam vsurariam exorserūt aut hæredibus eius, qui
si non sint superstitres, aut nequeant ita reperiri, pauperibus
iniusta pecunia, vel res est distribuenda, cap. Cum ru. Quod
si non habeant vt restituere valeant, sua distrahant, ibidem.
Quod si ipsi vsurarij malint æterpaleritè perire, quam salutari
penitentia redire, filij & hæredes eorum, secundum cap. Tua
nos, de vsuris, tenentur restituere, nec per summum pontifi-
cem, nec per aliquem mortalem dispensari potest, vt vsura-
rij non incurrant peccatum, & impunè suam tyrannidem in
pauperes exerceant. Vnde concil. Lateranen. non admittitur
dispensatio, vt accipiantur vsuræ. Accedere tamen vsurarium
necessitate compellente, petereque pecuniam ad vsuram ab
eo qui paratus est dare, peccatum non est, mallet siquidem
mutuum absque vsura obtinere, sed quia nequit sic habere,
consentit & vult pati hoc malum vsuræ, ne maius malum in-
currat, nec consentit in vsuram, sed in mutuum, Secus esset si
iuduceret minus paratum ad vsuram, quia talis crimen læthi-
ferum non euaderet. Non enim solum delinquunt qui actu
faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Vxor quoque
& filij ac tota familia non possunt viuere rebus vsurarij, nisi
sint aliqua bona patrimonialia, & iuste acquisita, aut in ex-
tremæ necessitatis articulo constituti, vel nisi fideliter nego-
gia creditorum agant, inducendo vsurarium ad restitutionem,
secundum D Thomam, & huic conformis est Caietanus ibi-
dem. Sic mendicantes non debent elemosynas maximè no-
tabiles ab vsurarijs accipere, nisi in extrema necessitate, vel
nisi alia bona iusto titulo possideant, vel etiam nisi concioni-
bus exomologesibus publicè & priuatim eos inducant ad re-
stitutionem, tum namque possunt percipere, cum eorum ne-
gotium sedulo subeant, quibus restitutio est facienda, vt ha-
betur de sententia excommunicationis, cap. Cum voluntate.
Pignus tamen propter securitatem, ratione mutui sine vsura
accipere licet, videlicet vestem, equum, ciphum argentū, &c.
ex quibus aliquam utilitatem per vsum ipsorum acquirere
G g nephas

Titulo de vsu-
ris ca. 1. & re-
liquis.
Pœna vsura-
riorum.
Ca. Quoniam
ca. Quia in
omnibus. & li.
3. Rubrica 1. i
qui illis lucrandi gratia participant, quia excommunicati exte-
riunt, vt etiam docetur canone Præterea. Nisi restituant illi,
caj pecuniam vsurariam exorserūt aut hæredibus eius, qui
si non sint superstitres, aut nequeant ita reperiri, pauperibus
iniusta pecunia, vel res est distribuenda, cap. Cum ru. Quod
si non habeant vt restituere valeant, sua distrahant, ibidem.
Quod si ipsi vsurarij malint æterpaleritè perire, quam salutari
penitentia redire, filij & hæredes eorum, secundum cap. Tua
nos, de vsuris, tenentur restituere, nec per summum pontifi-
cem, nec per aliquem mortalem dispensari potest, vt vsura-
rij non incurrant peccatum, & impunè suam tyrannidem in
pauperes exerceant. Vnde concil. Lateranen. non admittitur
dispensatio, vt accipiantur vsuræ. Accedere tamen vsurarium
necessitate compellente, petereque pecuniam ad vsuram ab
eo qui paratus est dare, peccatum non est, mallet siquidem
mutuum absque vsura obtinere, sed quia nequit sic habere,
consentit & vult pati hoc malum vsuræ, ne maius malum in-
currat, nec consentit in vsuram, sed in mutuum, Secus esset si
iuduceret minus paratum ad vsuram, quia talis crimen læthi-
ferum non euaderet. Non enim solum delinquunt qui actu
faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Vxor quoque
& filij ac tota familia non possunt viuere rebus vsurarij, nisi
sint aliqua bona patrimonialia, & iuste acquisita, aut in ex-
tremæ necessitatis articulo constituti, vel nisi fideliter nego-
gia creditorum agant, inducendo vsurarium ad restitutionem,
secundum D Thomam, & huic conformis est Caietanus ibi-
dem. Sic mendicantes non debent elemosynas maximè no-
tabiles ab vsurarijs accipere, nisi in extrema necessitate, vel
nisi alia bona iusto titulo possideant, vel etiam nisi concioni-
bus exomologesibus publicè & priuatim eos inducant ad re-
stitutionem, tum namque possunt percipere, cum eorum ne-
gotium sedulo subeant, quibus restitutio est facienda, vt ha-
betur de sententia excommunicationis, cap. Cum voluntate.
Pignus tamen propter securitatem, ratione mutui sine vsura
accipere licet, videlicet vestem, equum, ciphum argentū, &c.
ex quibus aliquam utilitatem per vsum ipsorum acquirere
G g nephas

Tit. de furtis.
leg. Si in pig-
nore.
Faul. de vfu-
ris, cap. 8.

nephas est, quemadmodum docetur Amos 2. Qui accubant, inquit, super vestimentis pignoris, & quo magis frequentius usu deteruntur pignora, eo possidentem restitutioni efficiunt obligatorem, vt habetur Digesto no. vbi sic legitur: Creditor furtum committit, si vtatur pignore propter solam securitatem concessio, & conc. Lateranen. 2. sub Alexand. receptio sorte recepta, pignus est restituendum.

De Cambijs. CAPVT V.

Triplices Spe-
cies Cāpsorum.

POST QVAM succincta methodo perstrinximus ea que concernunt vsuram, in presentia consideranda est ars cambiendi, quæ consistit in commutatione nummulariæ siue pecuniarum adinuicem. Potest quidem Cambij nomenclatura ad quascunq; rerum commutationes utans ferti, quas appellare nostro idiomate consueuimus, *Minghlanghe*, tamen hoc loci vsurpare incumbit, pro exercitio eorum, quos Campsors, hoc est, *wisselaers*, vocitare solemus. Quorum triplices potissimum reperuntur species; Prima dicitur tantum realis, quæ fit cum Ioanni habenti aurum campsor dat argentum, aut è diuerso, vel habenti monetam vnus generis nempe Philippeos, dantur pecuniæ alterius, puta Daleri aut Ducati, accipiente nihilominus campfore certum laboris sui pretium. Queritur ergo an licitum sit, pro isto cambiendi acta aliquid recipere vltra sortem? Respondendum est quod hic potest esse venditio pecuniæ, & tunc potest campfor plus exigere quam legalis eius valor efficiat. Secundo potest hic esse purum Cambiū, & ita licet accipere campfori vltra sortem aliquod lucrum ratione laboris, & curæ in acquirendis aut numerandis omnis generis monetis, vel etiam ratione iacturæ & damni, quod propter fures aliaque discrimina sustinet, vel interdum quoque pretio diminuuntur monetæ; Nemo siquidem tenetur proprio dispendio communitati prestare obsequium. Sed quid de his qui non exercent artem campforiam, sed emergere casu aliquando petitioni proximi acquiescunt, tradendo aurū pro argento vel contra? Loquendo de pecunia, dicendum quod si diuendat, licite aliquid lucratur, considerando rationes quibus pecunia pluris diuenditur quam valore legali circumferatur. Si solum cambiū exerceatur est distinguendum, quia si nullum patiarur damnum aut periculum notabile, nihil lucrari potest, si verò notabile patiarur iacturam vel rei vel tēporis, &c. licitum est lucrum arbitrio prudentis viri assignandum. Secunda species Cambiorum fit per literas, sed bifariam; Priori modo sic; Ioannes Antuerpianus parat iter Venetias, præbet ergo Ioanni Cāpsori Antuerpiæ 100. Ducatos, & Cāpsor portigit Ioanni pecuniam

2. species bifariam.
Priori.

pecuniam in mensa deponenti scedulam, qua nummularius & Ioannes conveniunt in summa sibi Venetijs reddēda, puta octuagintaquatuor ducatis, reliquos sedecim, suis laboribus nummularius lucratur. Altero modo sic contingit, Ioannes habet Antuerpiæ certam summam pecuniæ, quæ pluris valet Venetijs, quocirca vt amplius lucratur, eam Venetias trāsferre satagit; Dat igitur nummulario Antuerpiano, à quo Ioannes scedulā recipit quæ ei Venetijs tradatur, nihilominus aliquid contribuit campfori pro labore. Contingit & tertio modo; Nam Ioannes habet Antuerpiæ etiam pecuniæ summam, quæ si existeret Venetijs, minoris valerēt, & quia vult eam Venetias trāsferre, tradit præfato campfori recepta scedula, qua certificatus eam requirit Venetijs, impartiendo tamen aliquid lucris ipsi nummulario pro labore. Queritur ergo an licitum sit campfori ex isto cambio per scedulas & literas aliquid lucrari, & dicēdum quod distinctū singuli casus requirant solutionem: Nam de primo, intelligi potest quod Ioannes Antuerpiæ existens, emat ibidē octuaginta quatuor ducatos Venetijs inueniendos, dando pro eis Antuerpiæ, vbi sit contractus, centum ducatos, & istud est illicitum, quia iniustitia fit Ioanni, qui plus deberet Venetijs recipere, quàm dedit Antuerpiæ, quia pecunia existens Venetijs minus valet Antuerpiæ, quam Venetijs, vbi est, si igitur Antuerpiæ fiat emptio pecuniæ Venetijs existētis, minus deberet dare emptor quàm sit recepturus Venetijs, nam quāuis Ioanni volētī proficisci Venetias, pluris valeat pecunia existens Venetijs propter pericula latronū quàm Antuerpiæ, hoc tamen commōdū Ioannis non potest venditor attendere; Quando namque pecunia in distant loco venditur, tum campfor nihil pro labore transferendū recipere potest, quia absolutē vendit pecuniam in remotis existentem, quam emptor suis sudoribus & laboribus ibi debet acquirere. Si autem contractus intelligatur, quod Ioannes dat Campfori Antuerpiæ centum Ducatos, vt eos suis expensis & periculis campfor transferat Venetias, & dat sedecim pro labore, quem ipse deportando habere noluir, vt iam communis praxis obtinet, licitē recipit aliquid Campfor pro expensis & laboribus suis. Pro tertio casu dicendum, quod pecunia quæ pluris valet Antuerpiæ quam Venetijs, Campfor Antuerpiensis eam transferens, licite recipit aliquid ratione laborum. Si autē Ioannes emat à Campfore Antuerpiensi 100. Philippeos Venetijs existentes, quæ tamē minus ibi valent quàm Antuerpiæ, oportet fieri æstimationem iusti pretij, nam Philippei existentes Venetijs minus valent, ratione distantia, & ratione etiam legalis æstimationis, quia legalis valor Philippeorū minor est Venetijs quam

Altero modo.

3. Species.

3. genus Cambiorum.

Antuerpiæ. Tertium genus Cambiorum dicitur ficti, quod fere continet iniustitiam, & licet in finiti sint practicozum & callidorum mercatorum strophæ, tres tamen hic adduxisse suffecerit. Primus est, Ioannes recipit Antuerpiæ circa Perrecoften à campfore centum Philippeos, qui singuli valent viginti quinque stufenis, ea cõditione, vt circa festum Bæronis restituat campfori Antuerpiæ, tantum precij, quantum valent centum Philippi in festo Assumptionis Francfordiæ, qui tamen aliquando Francfordiæ minus, aliquando etiam regulariter plus valeant & ex contractu, Campfor lucrum expectat ex probabili monetæ Philippeorum incremento, secundus modus est Ioanne existente Antuerpiæ, & 125. Florinis renensibus indigente, qui valent centum Philippi in Campfor non quidem centum Philippæos in ipsa monetæ, sed valorem eorum Antuerpiensem, vbi valet quilibet 28. stufenis, eo pacto quod Francfordiæ in nundinis illis reddet ei Ioannes centum Philippæos propriæ monetæ, vbi regulariter tringinta stufenis Brabantia valent, itaque Campfor sperat lucrari duos stufenos super quolibet Philippæo. Tertius modus est, Ioanni existenti Antuerpiæ, dat Campfor centum viginti quinque renentes ea cõditione quod reddet ei Francfordiæ in nundinis centum Philippæos, quam summam cetero plus valituram quàm summam datam Antuerpiæ. Super his omnibus contractibus dicendū est, quod ex parte Campforis non possit esse locatio operarum in transferendo, quia nihil suscipit transferendum, sed potius transehit Ioannes, qui primo recipit & reddit alibi, hac igitur ratione Campfor nihil lucrari potest, secundum Cajetanum nec potest ibi esse permutatio, sed mutuum aut venditio, & quia in istis contractibus semper est lucrum aut spes lucri, nunquam licite fiunt per modum mutui, quia lucrum speratum ex mutuo directe constituit usuram. Quando autem in istis contractibus est emptio aut venditio, tunc debet seruari æqualitas in sti pretij secundum considerationem distantia locorum & alias rationes, secundum quas pecunia vendi potest. Istis intellectis firma statuatur regula: Quandounque arbitrio proborum virorum pars capiens cambium non grauatur, & distantia loci vel dilatio temporis nihil lucri adfert, nunquam est ibi peccatum: Si verò capiens cambium grauatur, vel si dilatio temporis lucrum accumularet, semper est ibi iniustitia & usura constituenda.

De Vectigalibus.

CAPVT VI.

Census quid?

TRIA sunt genera sub quibus comprehenditur quicquid regibus penditur, scilicet Census, qui soluitur in signum

signum subiectionis secundum numerum personarum quæ recensentur, iuxta illud. Exijt edictum à Cæsare Augusto vt describeretur vniuersus orbis; Fiebat autem huiusmodi declararet quàm esset potens in possessionibus & facultatibus, idque proprijs datis & conscriptis nominibus, vtque singuli restarentur & agnoscerent Romano se subiectos imperio, dato in hoc denario numismate census, aut certo aliquo tributo. Huius similis videtur esse census fermæ, cuius meminit scriptura & Iulius Cæsar. Nec prævalent quique sine discrimine hunc imponere censum, sed illi duntaxat qui dignitate in regno aliquo præpollent, vti habetur in institutionibus de vfu fructuum. Secundum est Tributum, quod soluitur ex bonis ciuim, propter reipublicæ administratione quam princeps armis tueri debet, moribus ornare, & in pace ac tranquillitate custodire. Atque debet exigi pro ratione substantiæ ciuis, cuiusque, exceptis qui priuilegio eximuntur, quemadmodum legimus Christum intulisse, ergo liberi sunt filij. Ipse autem Christus erat secundum naturam diuinam filius Dei, & per consequens nulli subiectus: secundum autem naturam humanam erat filius Davidis, & proinde libera tributo, propter scandalum tamen vitandum maluit sibi in hac parte detrahi, quàm alijs offendiculum poni, teste Gregor. Tertium sicut Tributum à tribuendo, vel potius à contribuendo dicitur, ita Vectigal à vehendo nuncupatur, penditurque ex mercibus quæ vehuntur de loco ad locum in legitimum reipublicæ & principum vsum, cui vectigal, vectigal. Quod in sustinenda quidem potissimum publica muneris sui onera conferunt, qui tamen similiter vti possint ad splendorem suum domesticum, qui cum imperij quod gerunt dignitate quodammodo coniunctus est. Qualiter Dauidem, Ezechiam, Iosiam, Iosaphar, aliosque sanctos reges, Ioseph etiam ac Danielē videmus, pro personæ quam sustinebant modo, inoffensa pietate fuisse ex publico bona sumptuosius reposita. Necnō amplissimū agrī spatij regibus attributū legimus in scriptura, Vbi tamen Christi spirituale regnū depingatur, à legitimo tamē hominū regno, simulachri exemplar perit. Sicq; quidem, vt vicissim meminerint principes ipsi, fiscos suos non tam priuatas esse arcas, quàm totius populi ætaria, sic namque Paulus testatur. Quæ prodigere aut dilapidare sine manifesta iniuria non possunt, vel potius ipsum pœnè populi esse sanguinem, cui non parcere, durissima sit inhumanitas. suas autem indictiones, aliæque tributorum genera non nisi publicæ necessitatis subsidia esse reputent, quibus miseram plebem absque causa fatigare tyrannica sit rapacitas. Quæ tyrannis maximè

Luc. 2.

Mat. 22. Luce quimo in Actibus Apostolorum, Eusebii li. 1. ecclesiastice hyst. ca. 2. Ioseph. lib. 18. Antiquitatum Iudæarum cap. 1. 2. Reg. 14. Li. 1. ca. 15. de bello Gallico. §. sine testamento.

Tributum. March. 17. Hom. 7. in Ezech.

Vectigal. Rom. 13.

Ezech. 48.

Rom. 13.

committitur, quando à non habentibus potestatem imponitur, secundum Caesarianum. Hoc modo Chlotharius rex Francorum tertiam fructuum ecclesiae partem sisco relinquendam cessit. Huius improbitati, licet omnes episcopi inuicti acquiescerint, Inuictus tamen episcopus calculum suum addere recusauit, inquit, teste Greg. Turonen. Si uoueris res detollere, Dominus regnum tuum velociter auferet, siquidem iniquum est ut pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum stipe horrea tua impleantur. His consonant quae habentur apud eundem lib. Sic multorum eheu malorum creditor occasio fuisse importuna decimi denarii (hoc anno 1572.) exactio. Iniusta sunt quoque vectigalia, quando plus grauat minus grauandos, nec seruat proportionis aequalitas vel exiguntur pro his, quae ad usum proprium uehuntur, ideo talia sunt iniqua, & poena capitis plectendi decernuntur, Cod. de Vectigali. Sum etiam iniqua quando non exiguntur pro utilitate publica, sed pro bono principis proprio. Deinde iniqua censentur, quando quidem non pro necessitate imposita sunt, ut pro munitio reparandis, pontibus construendis, publicis domibus, defensionibus publicarum uiarum, contra praedones & piratas, contra hostes fidei vel patriae perturbatores, contra haereticos etiam & infideles, ut habet Barrolus super praedictam legem. Quae, inquam, his causis & similibus non sunt imposita, non immerito reputatur iniusta, nec in conscientia obligare creduntur. Praeterea si substituerit causa, & iam cesserit, & nihilominus exiguntur, quia principis ratio est avara uoluntas, vel exiguntur pro alia causa, quae non producitur, sunt manifesta & uoluntaria rapinae, & mortale crimine incurrunt, etiam si ex obedientia hoc faciunt, manentque restitutioni adstricti, ut habetur 23. q. 2. c. 1. desumptum ex 10. cap. D. Aug. super Iosue. De his loquitur etiam Aug. quando dicit: Publicani sunt qui sectantur lucra & exigunt vectigalia per negotiationes, fraudes, furta, sceleraque & periuria. Quibus apta redditur responsionis definitio apud eundem, quando dicebat: Magister quid faciemus? Nihil amplius, inquit Ioannes, exigatis, quam quod constitutum est uobis; Honesta plane publicanorum interrogatio, ac sancti prophetae iusta responsio: Illi enim sollicitè interrogant, ne aut ignorantibus plus exigendo in peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem: hic autem moderatè praecipit, ut & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat uel legal effectum. Non enim dixit, nihil exigatis, sed nihil amplius exigatis. Unde intelligimus, quod apud Deum non tam exactio, quam exactio iniqua damneret, ut Augustinus fuscè eo loci prosequitur. Nequaquam tamen haec doctrina priuatis hominibus superuacua est, ne quosuis principum

Lib. 4. cap. 2.

10. cap. 7.

Diridionem inspicere non esset indignum cap. 5. de libertate Christiana. Iniusta uel vectigalia. Reg. Vniuersi.

Ca. Dominus. Serm. 95. de tempore.

Serm. 19. de uerb. Domini. Luc. 3.

sumptus (etiam si uulgarem ciuilemque modum excedant) temere ac procaciter suggillare sibi permittant.

De Simonia. CAPVT VII.

SIMON Magus (cuius mentionem Actorum octauo habemus) qui in persona patris in monte Sinai falsissime legem dedisse Iudaeis gloriatur, ac tempestate Tyberij Caesars in persona filij apparuisse, postmodum in linguis igneis se iactat spiritum sanctum in Apostolos uenisse, quiq; Celenam meretricem suam Mineruam ab ipso uocitara scelerum sociam, adeo adamauit, ut suam eiusque imaginem Romae publica autoritate, tanquam Deorum simulachra adoranda exhiberet, qui etiam mirabilia artis magicæ praestigijs operatus legitur libris recognitionum D. Clementis ad Iacobum fratrem Domini, & August. Tadem D. Petrus uertex Apostolorum, insanium eius pertaxus, aëra uolatu celerissimo secantem deiecit, secundum Ambros. serm. 66. de conuersione Apostolorum Petri & Pauli, August. Euièbium, & Irenaeum. Inter reliquos, quos in eo patres reprehendunt errores, vnus est, quo pretio comparare uisus est Spiritus sancti charismata, quae diuendere lucratiuis mercationibus decreuerat. Unde emptores rerum spiritualium eiusque annexarum nuncupantur Simoniaci, sicut earum uenditores Gieziar. Per uenditionem emptionemque omnis contractus non gratuitus, ut est promittere, locare, conducere, pacisci, &c. uenit intelligendus. Res spiritualis est quam Spiritus sanctus per gratiam suam misericorditer ad salutem fidelium operatur. Estque triplex: Quaedam merè spiritualis, nil habens corporale admistum, nec ab homine mortali conceditur, sed diuinitus infunditur, qualis est fides, spes, charitas, humilitas, iustitia, sacramentorum effectus, quae diuendi nequeunt, quia minister est dumtaxat dispensator non dominus, in quo solo emptionis & uenditionis contractus locum habet. Secundo uenditione distrahi nequeunt res spirituales, quia pretium commensuratur & proportionatur rei emendae, cum autem gratia Dei, ceteraque uirtutes, sint transientes omnem rerum labilium aestimationem, conficitur in ipsas non cadere emptionis aut uenditionis contractus. Deinde gratia nomen habet ut gratis detur, quod est contra uenditionis naturam, cum Simonia describatur esse studiosa uoluntas, emendi uel uendendi pretio temporali gratiam spirituales, ut habetur 1. quaest. 3. Nonnulla ita principaliter existunt spiritualia, ut tamen hominum ministeria non excludant, ut sacramenta baptismus, confirmatio, &c. & sacramentalia, consecrationes uirginum, benedictiones, nuben-

Simon Magus qualis?

Haes. 1. ad Quo uult Iesu. Mors Simonis. Serm. 27. de sanctis.

Lib. 2. cap. 1. Et 13. c. duobus sequent.

Lib. 1. aduersus haes. c. 20 Actor. 8.

Simoniaci unde dicit?

4 Reg. 5. Res spiritualis triplex.

Cap. Sa. uator.

nubentium, missæ ac prædicationis officium, in quibus formale & principale, est spirituale, adeo ut si simpliciter vendatur & absolute, spirituale distrahi credatur; Vnum quodque enim iudicatur secundum suum principale, sicut homo, propter animam rationalem, plurimi apud omnes est faciendus. Hinc liquido constat ex D. Thoma quod prædicatori ob conuersionem, consecranti propter celebrationem, autistiti propter ordinum collationem, nullo modo liceat pacisci, aut quocumque colore prælibata ac similia pretio determinato imparrari, teste concil. Trident. Porro res, quando est ex spirituali & corporali composita, ita ut principale eius sit corporale, ut calices, cruce, &c. quæ non præsupponunt, quid spirituale, sed illud ordine temporis præcedunt, hac consideratione, licet mutatione distrahi possunt. Si autem consecrati iam sint calices, nequeunt plures vendi, ratione consecrationis abluque simoniaca labe. Quæ triplici committitur modo, vel officio lingua, vt si quis adulatione linguæ obtineat rem aliquam spirituales, quemadmodum Alchimus petijt sacris operari, vt muros domus Dei demoliretur. Alio modo fit, quando aliquid spirituale seu ei annexum obtinetur per indebitum seruitiu, sicut Sichè se circumcidi procurauit, simulâs cultû Dei Israèl se velle amplecti, quo auarus opum hæres Israèl existeret. Tertio committitur quando pecunia aut æquiualentia, spirituale quid adsequitur, tertij Regum, 13. & secundi Paralyp. 13. quo loci si idolorum venditio vindicatur, quid factu opus est, quando spiritualia beneficia atque diuina tanquam merces infortiorum distrahantur? Proh dolor, quibus Deus deberet esse pars hæreditatis, imò quibus deberet Deus esse omnia, quomodo auaritiæ iam facibus accensi, qui per fas peius nefas, multiplicare fluxa & caduca ista bona corradere non pertimescunt? O abdomen insatiabile; Quid non mortalia pectora cogis auri sacra fames? qua nihil aliud moliantur quidam, quam de patrimonio Christi, & peccatis populû cum Gjezi locupletari, adeo ut omnium quadret nostræ tempestatis ministris, quod Stratocles olim protulit, videlicet, Tribunal esse auream messem; Faxit diuina benignitas, vt ista sententia de sponsa Christi ecclesia verificari non possit, vt inquam, falsa deprehendatur qua dici solet:

Propter habere petit reperi, altare sacerdos.

Similis illi, qui soni nomen pecuniæ imponit, vt quando pecuniam querit, Deo sacrificare videatur, secundum Aug. Quid enim aliud alta mente repositum seruat, licet ore non exprimat; Quid vultis mihi dare & ego vobis, &c. O bone Iesu, quo iam abiectionis deuenerit immentia tæce celsitudinis decretam; Gratis accepistis, gratis date? Et fortassis non

22. Q. 100.

Seff. 22. decret. de obseruandis in Missa, et seff. 24. ca. 14.

Triplici modo committitur Symonia. Pimi Mathæ. 23. de obseruandis in Missa, et seff. 24. ca. 14. Gencl. 37.

1. 7. de ciuit.

Dii cap. 12.

Matth. 10.

desunt excusationes, quoniam in peccatis, quia beneficia ecclesiastica non accipiuntur gratis. Licet enim aliqui in ista miserabili lachrymarum valle, quasi cum Cræsi diuitijs ac Epicuri delicijs certare videantur, non ijs contenti & propriæ isopiæ, qua ante clericatum consueverant, immemores, exactiones Deo & hominibus odibiles faciunt, quos mira impudentia emungunt, contra creberrima sanctorum patrum, & venerabilium canonum monumenta, de Simonia, diuersis canonibus con. Apostolorum, Cabilonen. 2. Calcedonen. Turonen. 2. Toletanum 6. Braccaren. 2. August. in Ioannem Greg. lib. 2. epistolarum & lib. 4. De pensionibus autem licet videre Hieronymum gigantem fusissimo simul & doctissimo tractatu harum conditionem dilucidantem. Verum quod passim in exequijs & sacrorum administrationibus dari consuevit, non est Simonia, non enim recipitur tanquam rei factæ pretium, sed sustentationis subsidium, quo voluit Dominus ministros altaris de altari viuere, concil. Braccaren. 2. Iure quoque diuino possunt accipere decimas. Conc. Lateranen. sub alexand. 3. & concil. Trident. Quoniam hæc aut illa quantitas sit iuris positui, quas si pendere negligant, moneri debent, si autem communiti largiri tenuant, Episcopi eos compellant, de Simonia. Si tamē scandalum timeretur oriturum, satis fore putatur si sacerdos iuri suo cedens, importuna veratione, in firmos exemplo Apostolico non scandalizet. Inoleuit ferè consuetudo exigendi à recentur inauguratis canonicorum ecclesijs, conuiuium vel aliquod aliud temporale emolumentum. Iam seruantur doctores propter cap. Iacobus, an licito possit fieri modo? Ioanni Driedoni viro vnde can. que doctissimo; videtur probabilior sententia adfirmatiua, potissimum si aliquid expendatur, ratione cultus diuini, vel quia deinceps nouo collegæ prætiosiora debent esse vsui ornamenta, vel etiam pro defensione priuilegiorum; alioquin exigere nefas ducit. Haud dissimili ratione aliquid temporalis lucris accipiendis ad ordinem exigere illicitum iudicatur, de Simonia. Secus tamen est quando Conuentus egestate pressus plures sustentare non possit.

De pluralitate beneficiorum. CAPVT VIII.

QUEMADMODUM Canonico Regulariũ sub regula sancti patris Augustini degentium, bona temporalia nunc sunt indistincta & communia, ac à patre Priore Conuentus singulis, prout cuique opus est, dispensantur, teste August. ita olim in cathedralibus & collegiarijs ecclesijs, omnia temporalia canonice erant communia, vniuersaque singuli, secundum vniuersumque necessitatem,

GG 5 per

Deplangit nobis ista res; estis miserrimi.

Cap. 30.

Cap. 40.

Cap. 2.

Cap. 28.

Cap. 4.

Cap. 2. & sequentibus.

Tract. 10.

Et ser. 37. ad frat. in eremo.

Epist. 95.

Epist. 88.

Lib. 3. Moral. cap. 17.

1. Corinth. 9.

Cap. 7.

Gencl. 14.

Numer. 18.

Deu. 14. & 18.

Titul. de decimis.

S. 6. 24. c. 13.

Cap. Apostolicam.

Cap. Quoniã.

Cap. Nō satis.

Cap. Veniens.

& c. de regularibus.

Serm. 27. a frat. in eremo.

Ioan. 13.
Act. 1. 4. & 6.
1. cap. 41. &
72.

Canonici un-
de dicit?
Facultates Ec-
clesiæ que in-
fanti a stri-
buebantur.

Lib. de Officio
Missæ, lect. 28

Inconuenientia
multa ex be-
nificiorum plu-
ralitate.
In Quolibet
q. 3. art. 13. et
q. 9. art. 15.
Similitudini-
bus pluralitatē
beneficiorū re-
probat.

per episcopum administrabantur, quod primitus factu fuit
educuit Iudas, postmodum Apostoli. Deinde his diaconi pre-
ficiuntur, quibus hac in parte etiam succedunt episcopi, teste
concil. Apostolorum. Aequaliter autem nocturnas persolue-
bant preces, vniuersimodum corporalis pabuli nutrimentum re-
cipiebant, vno quasi claustrii habitaculo commorabantur, ut
Traiecti, Leodij, aliorumque in hodiernum vsque diem benefi-
ficiorum demonstrant vestigia. Episcopi autem canonibus
tanquam regulis ducebantur. Vnde canonici nomen clarum
fortit, nomen quidem etiamnum hodie seruantes, sed veteris
ecclesiæ ritum, secundum Iustinum, Philonem, Tertullia-
num, & alios, præscriptum subinde posthabentes. Quadri-
ariam quoque illa prouentum temporalium massa distribu-
ebat, secundum concil. Rom. cap. 4. Prima pars vñs episcopi
cedebat; Secunda alimoniam ministris ecclesiæ canonicis ad-
ferebat; Tertia pauperum necessitati succurrebat; Quarta fa-
bricæ ac ornamentorum ecclesiæ reparationi seruebat; Post-
modum verò crescente ecclesiasticarum personarum cupidi-
tate, vt pacis haberetur ratio, & tranquillitatis bonū non pe-
rirer, neque boni inter malos conuersantes paterentur in tem-
poralibus rebus penuriam aut dispendium, diuisio bonorum
facta est, & assignata vnique præbendato Canonico sua
æqua portio, quatenus viuat vt lubet. Quo vniqueque con-
stitissimum esse potest, pluralitatem beneficiorum repugnare
naturali iustitiæ instruto: Sic enim habet Gabriel Biel, quā-
do susceptum beneficium sufficiens est honestæ ministri ec-
clesiæ sustentationi, præsumi potest & debet, quod fundator
voluerit possessorem suum suæ vtilitati, neque vt pro se suisque
principaliter preces & hostias immolaret, Deo esse mancipa-
tum. Si ergo vltra hoc recipit beneficium, etiam illius funda-
tori simili onere erit obligatus, iam si ambobus idē officium
præster, vterque fraudabitur, & bonum integrum vtrique de-
bitum dimidiabitur, sicque violabitur iustitia, frægetur fides,
fraus committeretur, animæ tardius iuuabuntur, à gaudijs cæ-
lestibus diutius suspendentur, totaque cælestis curia lætitia in-
genti spoliabitur, inæqualitas in clerico, pacis inimica orietur,
charitas repudium parietur, aliorum affectus à beneficiorum
instititione retrahentur, & quantum ad instituta, vltimæ vo-
luntates illudentur: Ad hoc enim beneficia ecclesijs sunt col-
lata, secundum Tho. vt certus numerus seruientium Deo, in
tali loco esset assignatus. Erit etiam cõtra rationis dictamen:
Miles siquidem non potest in distantibus locis præliari, agri-
cola nequit in diuersis agris simul glebas terræ proscindere,
nec opilio potest distinctos ad caulas ducere greges, vna rota
pluribus curribus seruire recusat, bos oneribus deportandis
oneratus,

oneratus, aratro rudem campum proscindere nequit, & sacer-
dos pluribus in locis initiari nõ valer, nec sacris operari in di-
uersis ecclesijs potest. Quo constitutum sit vnum ministerium,
hic & ibi non posse percipere fructus, cum beneficiū sit pro-
pter officium. Militar quoque pluralitas beneficiorum contra
canonum & concil. decreta, vt probatur in Clement. de præ-
bendis & dignitatibus. Extra de præbendis & dignitatibus, vbi
insigniter taxatur auarorum insania sacerdotum. Conc. Cal-
cedonen. Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, titul. de
pluralitate beneficiorum, Lateranen. sub Innocen. tertio, Con-
cil. Constantien. & Tridentinum nostra rempente solenni-
simè celebratum, sic habet: Cum ecclesiasticus ordo peruer-
ter, quando vnus plurium officia occupat clericorum, sancte
sacris canonibus cautum est, neminem oportere in duabus
ecclesijs conscribi, & reliqua quæ eo loci sequuntur. Hic ob-
iter notandum est eos toto cælo errare, qui existimant tantam
ecclesiasticorum bonorum affluentiam ac abundantiam esse
designatam vni episcopo aut prælato pro sustentatione fami-
liæ sibi necessariæ, tanquam ipse possit ex huiusmodi bonis
familiam & equos sibi multiplicare, vt libido ferr animi, sed
verè existimandum est omnia bona supra decentem & hone-
stum statum episcopo congruentem, superflua illi esse reli-
cta, vt pauperum mœcenati, & ad reparandas fabricas, templa,
domosque, & alia quæ sunt necessaria in conferuandis eccle-
siæ bonis. Ideoque Episcopi, Abbates, ceterique prælati eccle-
siastici, huiusmodi bonorum superfluitatem pauperibus aut
fabricæ, debitorum prodigè dilapidantes grauissimè delin-
quunt, & iuxta omnium patrum sententiam rapinam com-
mittunt ac sacrilegium, tenenturque ex suis restituere patri-
monijs, quicquid sic prodigaliter abliguerint, teste Ioanne
Driedone insigni florentissimæ Academiæ Louanienfis Do-
ctore, & de præbendis & dignitatibus, vbi sic habetur: Si au-
tem non persoluerint prædictas preces, tantum cogantur de
suis prouentionis, in vtilitatem illius ecclesiæ erogare, quantum
à tempore vacationis ipsius cõstitit ab eis esse perceptum.
At qui auaritiæ facibus accensus, excusationis prætextu quaerit
in peccatis, iniquus; Ecclesia non sustinet, quod vergit in
periculum animarum, sed pluralitatē beneficiorum, etiã absque
legitima causa dissimulando cõnuer, ergo aliquis tot benefi-
cia potest occupare, quot angulos quadratus pileus obtineret,
aut plura vt humeris insideant. Responder Henricus de Gan-
dauo quod crimè aliquod bifariã dissimulari, vno modo nõ
prohibendo, quod tamen posset, sicque ecclesia plura benefi-
cia habere nõ dissimular, sed per prælatos canones vetat. Al-
tero modo transgressionē prohibitionis non publicando, quæ
trans-

Beneficiū est
propter officium.
De Rescript. in
6. ca. Quia per
ambrosianam.
Cap. Si plures,
& cap. Si in-
tra, de Exces-
sibus prælato-
rum, ca. Sicut.
Cap. Excepta-
bilis.
Act. 15. ca. 10
Cap. 1. & tri-
bus sequent.
Cap. 29.
Sess. 43. tit. de
dispensationib.
Sess. 24. ca. 17.
Abusus præla-
torum.

Lib. de liber-
tate Christiā-
na cap. 5.
Cap. Licet.

Obiectio.

Solutio.

transgressio, cum versetur circa particularia, potest contingere, vel circa ea quæ turbant pacem Reipublicæ, vt homicidia, &c. quæ nullus dissimulare potest iudex, vel circa ea quæ turbant communem Reipublicæ pacem, & talia dissimulatio possunt, potissimum propter correctionis difficultatē, nisi forte cum in iudicium deducuntur, vnde de præbend. & dignitatibus dicitur multa per patientiam toleratur, quæ si deducta fuerint in iudicium exigente iustitia non deberent sustineri. Præterea ecclesia non solum dissimulat, sed approbat pluralitatem beneficiorum, ergo, &c. Respondendum est absolute, quod non approbet, sed solum in causa dispensatiuè. Hinc Antonius, parte notat, quod decretalis illa, ex qua argumentum elicitur de præbend loquatur de legitima causa, qua quis præualet plura possidere beneficia, quod conceditur, non enim loquitur ibidem simpliciter dispensandum cum sublimibus personis, sed annectitur: Cum ratio postulat, per sedem Apostolicam potest dispensari, hæc ibi. Ecce requiritur iusta causa, quæ si non adfit, ecclesia non permittit pluralitatem beneficiorum. Summus Pontifex requisitus dissimulando etiam cōnuert & permittit, vt alia multa mala quæ non approbat, hac ratione et homil. 33. D. Ioannis Chrysof. super Math. quæ tamen impunita post istius vitæ transitum non remanebunt. Rursum opponi potest, Consuetudo est vniuersalis, quasi in ecclesiis plura tenere beneficia, quæ vim legis videtur habere, ergo, &c. D. Thom. diluit præfato loco hanc obiectionem dicens, quod consuetudo potest tollere legem humanam tantum, non autem diuinam, aut naturalem, propterea nõ excusantur à peccato, quia nulla consuetudo legem naturæ infringere potest, habere autem plura beneficia repugnat legi naturæ, quia beneficia suo proprio sine fraudantur. Secundo voluntates testatorum frustrantur, & tertio pretium iniuste à non laborantibus recipitur. Quinq; tamē sunt casus, in quibus iura dispensant. Primo quando sunt nimis tenuia, ita vt neutrum sufficiat ad sustentationem personæ, vt habetur de ætate & qualitate ordinan. & Concil. Trid. Nec solum attendi debet, hic conditio personæ, sed moderatus eius status, & familia sibi pro suo officio & honestate necessaria, nõ ad pompam aut luxum superflua. Secundo, si vna dependet ab alia, vbi supra. Tertio, propter raritatem clericorum, quemadmodum habetur 2 r. q. 1. Quarto, licet plura obtinere beneficia, quado vna est intricata, altera cōmendata 2 r. q. 1. Illa tamen commendatio fieri nequit, nisi iusta subdit causa, puta quia non inuenitur prælarus idoneus, vel aliquid simile. Quinto, si ecclesia est annexa dignitati vel præbendæ, quo casu cum ipse teneatur personaliter ministerio residere, in maiori ecclesia, obligatur in ecclesia

parochiali

parochiali idoneum & perpetuum habere vicarium, qui congruentem habeat de prouentibus portionem, de præbend. ex Concil. Lateran. sub Innocen. 3. Istis tamen eorum non parocinamur prætextui, qui se excusatos credunt, si vicarium pluribus locis substituant: Nam si quis licite pluralitate beneficiorum potest gaudere ponendo vicarium, iam tutor ac factor, imò mulier poterit obtinere ecclesiasticum beneficium. Verum foret ridiculum aliquem contrahere matrimonium, sub spe substituendi vicarium ad impregnandam coniugem, multo absurdus est vnica Christi sponsam, pro qua ipsemet pretiosum sanguinem effudit, alteri committere. Modò proponendum est vni auaro manicas, peram, & crepidas, pileum & scapulas numerositate beneficiorum impleri. Ille vicarius debet esse pastor, aut mercenarius, si neutrum horum; sic latro non ambigitur; fur nõ dubitatur quin furetur, mactet, & perdat. Si dicas ipsum esse pastorem, Quomodo tu habes duas aut plures ecclesias, & ipse nullam? non times tibi improprium illud, Non licet tibi habere vxorem fratris tui? Præterea vicarius iste est minus idoneus, vel æquè vel melior; si minus, tum natura dicitur eum nequaquã esse recipiendum, quia operarius requirit in vineam mittere vicarium minus idoneum? Si æquè bonus vel melior, quare tu plura, hic melior nullum? Attende quid acciderit primo vicario Synagogæ, Moyses relinquens populū, non tamen occupatus vanitatibus, vel delictis mundi, vicariū Aaronē instituit, quando legem de morte attulit, tamen fidelem populū prius idolatrantem, reuersus ingenuit. At huic opponitur, Pastores in curatis beneficijs, licite deseruiūt per sacellanos & vicarios, multo fortius ergo alij excusantur vicarios subrogando. Sed respōdet Panormitanus super præfatum cap. Extirpandæ, quod in commissione cure, eligatur etiam industria personæ, cui cōmittitur, ideoq; non est rationi consonum, quod ille alteri committat, & nihilominus absq; labore mercedis fructū participet, & Greg. Nec est verosimile, ita sacris per vicarium cōductum operari ecclesiam, quàm per proprium pastorem, qui patris visceribus subditos, ceu pater filios amplectitur, & econtra magis afficiuntur subditi proprio pastori, quàm mercenario, vt pote alieno. Nihilominus certè sunt casus ob quas licet cōstituere vicarium, secundum Hostiensem & Panormitanum, super memoratum cap. Prima est ratione occupationis, hac ratione excusatur, quando vicarios substituit in ecclesia cathedrali de celeb. miss. Secunda ratione dispensationis, ritè iustaq; causa factæ, de præbend. cap. penult. Tertia ratione loci remotioris de eccles. & dif. Quarta licet subrogare vicarium ratione prædicationis, de off. ord. Quinta ratione debilitatis aut infirmitatis

Ca. Extirpanda
Cap. 32.

Vicarius quomodo substituitur?

Questio Si moniacis proponenda.

Ioan. 10.

Marc. 6.

Exod. 34.

Quando licet vicarium substituire.

2 Theff. 3.
Lib. 40. homilianum hom. 17.
& de off. de leg. cap. is cui, & cap. finali.
In Summa ist. de officijs vicarij.

Extirpanda.
Dist. 1. per totum.

Cap. Ad au-dientiam.

Cap. Cum ad-dam.

Alia obiectione.

Responsio.

Tit. 15. cap. 1.
paragr. 10.

Ca. de multa, & in 6. ne fil. presb. ca. Si u.

31. q. 1. cap.

Obiectio.

Solutio.

De cōsuet. ca. finali, & 52.
q. 7. c. Flagitia

5. Casus in quibus iura dispensant.
Cap. Eam.
Ses. 24. c. 17.

Cap. Clericos.

Ca. Qui plures

Cap. Scriptit.
Cap. ultimo.
Ca. Permittit.
Cap. finali.
Sess. 23. ca. 1.

tatis superuenientis, 7. quæst. 1. & de clericis ægotantibus. Sexta ratione necessarîæ professionis de appel. & de voto, de quo Concil. Trident. de Reformatione, vidisse profuerit.

De auaritia. CAPVT IX.

Auaritia periculosum peccatum.

1. ad Tim. 6.
In Psal. 9. lib.
1. ciuit. ca. 10.
Serm. 212. de tempore.
Ser. 5. de verbis Domini.
Auaritia quid?

Roma. 1.
Ephes. 5.
Colos. 3.
Esa. 5.

Hierem. 6. & 8.
3. Aeneidos.
Virgilius.

Sacrum quid?

Lib. 7. de ciuit. Dei, cap. 21.
Satyra 14.

QUANTUM homicidium & adulterii auaritiam que hoc septimo præcepto inhietur, enormitate vincant, cum homicidium personarum, proximi eiusque vitam quam natura manifestat tuendam, & medio tollat, & adulterium corpori proprio & conjuncto ignominiam inferat, tamen ex parte offendens periculosiora sunt peccata furii & auaritiæ itis, propter restitutionem obtinendam remissioni necessariam. Homicidium istius non indiget, impossibile siquidem est, eum rursus vitales carere aura, qui funesto crudelique ferro spiritum deposuit. Adulterium quoque hoc nequam requirit. Res namque fieri non sinit meretricem effici virginem. Atqui fur pluribus manet obstructus, non enim solum damnationis periculum parit, verum etiam hæredes restitutioni obnoxios constituit. Ita etiam auarus contra hoc Domini præceptum delinquit, tantoque magis, quanto omnium maiorum radix ab Apostolo adferitur: Ex auaritia namque tanquam ex radice, alia peccata pullulant, teste August. epist. 106. ad Paulinum. Quæ admodum enim radix toti arbori nutrimentum exhibet; Haud secus diuitiæ, quibus sociata ferè est auaritia, quæ ministrat facilitatem quidlibet audendi, secundum August. Est autem auaritia inordinatus appetitus pecuniæ vel diuitiarum, & auarus est quasi æris auisus, censereturque læthiferum peccatum, quando quis nimia terrenorum cupiditate, ac iniusta rerum acquisitione furando, rapiendo vel fraudando nocere concupiscit proximo. Nam inter ea computatur opera, quibus homo dignus morte efficitur. Et auaris aditus regni caelorum præcluditur. Quocirca dira imprecatione Iudeos subannat: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Nec est tarum vitium, sed a minore usque ad maiorem omnes auaritiæ studere, deplangit Hierem. quod etiam nequiuit ethenicus poeta Virgilius tacere:

Quid, inquit, non mortalia peccata cogis,

Auri sacra fames?

Hæc dictio, sacrum, Latinis aliquando est sacrum, aliquando pollutum & abiectum, vt hic & Aggei 2. Si homo tulerit carnem sanctificatam, id est, prophanatam & pollutam. Vt autem quidam auaritiæ insatiabilem ardorem honesto velamine palliant, Ioui nomen pecuniæ imposuerunt, vt quando pecuniam quærerent, Deo sacrificare viderentur, teste August. Crescit namque amor nummi (teste Iuuenali) quantum ipsa pecunia

pecunia crescit. Vnde non immerito avari hydropicis perhibentur comparari, secundum Aug. qui quo plus bibunt, plus sinuntur aqua. Iuxta illud Ouidij:

Crescerunt & opes & opum satiosa libido.

Et cum possident plurima, plura petunt.

Sic quibus intumuit suffusa venter ab vnda,

Quo plus sunt putæ, plus sinuntur aqua.

Nihil enim illis sufficit, omnemque mouent lapidem vt aliena, iusto siue iniusto titulo possideant, vt non incongruo demonstrat D. Ambrosius. (exemplo à Cancro sumpto.) Et Greg. qui ostreo delectatur, & cornis eius enulum sibi quærit, sed vt appetens cibi, ira est prospiciens periculi, cum enim difficultis est venatio & periculosa, quia eicæ testis validioribus inelutitur, ad callida argumenta cõfugit, & in illas nona fraude molitur, itaque explorat si quædam ostreum contra solis radios referet claustra testarum, vt libero aere visceris sui volentem capiat, & tunc clanculo calculum immittens, inopedit conclusionem ostrei, ac interim viscera interna depascitur: Sunt, inquit, homines qui Cancra vsu in alienos irrepant, & insinuatem propriæ virtutis astu quodam suffulciant, fratri dolum nectant, & alterius pascuntur eruna; Tu proprijs esto contentus, aliena te damna non pascant, bonus cibus est simplicitas quæ insidiari nescit alienis, nec auaritiæ facibus inardescit, cui lucrum omne ad virtutem dispendium est, ad cupiditatem incendium; Melior est enim hospitalitas in oleribus, cum gratia, quam vitulæ in pingui præparatio, cum discordia, Cap. autem 10. graphicè depingit avari naturam: An, inquit, sine Jote naturæ manere piscibus, etiam illam putamus gratiam, quod vnumquodque genus piscium, præscripta sibi domicilia habet; quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus. Quis geometra his diuisis habitacula nullis rûpenda temporibus? Sed geometram audiuimus, thalassometram nunquam audiuimus, & tamen pisces mensuram suam nõ runt nõ muris vrbium, portisque præscriptam, non ædificijs domorum, non agrorum finibus limitatam, sed mensuram eius quod oporteat, vt tantum satis sit vnicuique, quantum ad vsum abundet, non quantum auaritas quædam immoderata sibi vendicat. Lex quædam naturæ est, tamù quæretur, quantum sufficiat ad victum & alimentorum modo solum centere patrimonij; Hoc genus piscium in illo sinu maris alitur, illud in alio, non est libera vagandi potestas, At nobis idè aliæ tenetia est, mutare exilio domos, incolarum fastidio teneri, aduenarum captare gratiam, transferre terminos perpetuos quos posterit patres nostri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum, deficit terra hominibus, sterneritur & maria. Rursus pro singulorum libidine

Auarus hydro-pico comparatur. Serm. 10. de sanctis. Li. 1. Fastorij. Ouidius.

Prover 30 & Eccl. 10.

Lib. 5. h. 2. mer. cap. 3.

Lib. 5. ca. 16. li. 14. Moral.

c. 6. & li. 1. cap. 4. & 5.

Auarus comparatur Cancro.

libidine, inciditur terra, mare infunditur, ut insulas faciant, ut possideant freta, spacia maris sibi vendicant, pisciumque iura sibi subiecta commemorant: Iste, inquit, sinus maris meus, ille alterius, diuiditur elementa sibi potentes; His ostreae in fluctibus nutriuntur. His in uinario piscis includitur. Auaritiae nec mare sufficit, nisi apothecas habeat ostrearum. Itaque arates earum numerant, & piscium receptacula instruunt, ne conuiuia diuisis mare non possit implere: Nam vicini amena quibus audiunt auribus? quibus oculis inuentur possessiones eorum? Quemadmodum noctes diesque excoctantur, ut aliquid proximi auferant? Nunquid soli habitabitis super terram? clamat Propheta Eia. Similiter Chrysof. Nox & dies veluti sorores quaedam paternam hereditatem partitae cum charitate, multa nullo modo inter se calumniantes maxime aequalitate annum distribuunt propriosque obseruant fines, nec vnquam altera alteram pellit, nunquam hyeme dies sunt longa, sicut nec vnquam aestate longa fuit nox, tot praeterita generationibus, sed in eodem interuallo & longitudine, neque modicum nec dimidiam horam, nec oculi momentum altera quam altera plus habuit. Audiant haec auari & aliena concupiscentes, & diei noctisque aequalitatem imitentur: Dies nocti cedit, nec alienos fines inuadit ut auarus, qui etiam aequalitatem & unitatem, sed quomodo? Discamus ex Aug. Aurorum vafricem pandit fraudulentam. Proponamus, inquit, aliquam similitudinē; Concupiscit aliquis villā alienam, & cogitat facere suam, ecce unitatem; Sed quo actu? si viciniam sit pauper, ut in necessitate positus cogatur vendere, vnde ipse aut filij sui sustentabantur, accedit ad eum, per cuius nequitiam premitur & adfligitur, nesciens quod exactores incita uerit ad constringendum; obsecro da mihi aliquot solidos, vrgeor namque a creditore meo, & ille negat se habere in proprio, quo proximi necessitati succurrere possit, at ille hoc dicit, ut debitor oppressus calumnijs necesse habeat vendere. Denique; cum promissa ad afflictione dixerit quod compellitur vendere, prorinus, ille respondit. Et si non habeam pecuniam propriam, vnde cum me studebo mutuari, ut ubi amico subueniam, etsi ita necesse est, etiam meum argenteolum distraho, ne tu iniuriā patiaris. Prius professus est se non habere pecuniā, sed iam occasione talis lucrum abundat, ut subueniat, sed ita ut ubi prius pro re centum solidos offerebat; ut eum opprimi viderit, nec medietatem praedare acquiescit. Istis, inquit, Augustinus, vae erit in die iudicij, & ab auditu malo non poterit liberari, sed audituri sunt. Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Quemadmodum terribili exemplo docet August. sancto cuidam reuelatum: Cum enim cuiusdam anima

anima egredi cunctaretur, diaboli praestolantes obmurmurabant foris, cumque vnus eorum existimaret sanctum Michaelē ipsius defensorem adfore, alius spiritus malignus intulit, noxiter est, scio opera eius, noctibus diebusque illi adfuit, haec misera anima audiens, dixit; Heu quare vnquam nata fui aut creata? vae mihi, quare vnquam hoc corporis ergastulum intraui? vae tibi corpus, quare alienas rapuisti pecunias? quare facultates pauperum in domum tuam congregasti? cibarijs esculentioribus te nutriti? tu te pretiosius decorasti vestibus, me nuda existente virtutibus, tunc post sudores anima a corpore euulsa, traditur demonibus crucianda, quorum vnus dixit, qui fuerat eius custos, accipite socij acutissimos tridentes, atque oculos quibus omnia quae vidit concupiuit effodite, pungite os quod semper adfluentissimis dapibus epulari solet, transfodite cor, quod nulla misericordia aut charitate flexibile fuit: eadem pettractus est ad inferna, aeternas luiturus quas meruerat poenas. Idem conficit D. Ioannes Chrysof. ex tercio cap. Danielis, de illis qui auream adorant statuam, & crepitanibus fornacis ignibus perierunt: Luctum siquidem in arca, damnum facit in conscientia, teste August. Quibus verissima conficitur Dominica sententia: Difficile est diuitem intrare in regnum, & facilius camelus pertranseat foramen acus, quam diues in regnum Dei, Marcus soluit, quando confidentes in pecunijs difficile intraturos pronuntiat, ut dilucidant hunc passum D. Ioannes Chrysof. Ambros. & August. Verum his opponi possunt sanctorum exempla patrum Abraham, Isaac, Iacob, Iob, &c. qui locupletati nimis super terram fuerunt. Quibus D. Augustinus respondet, aliud respicere esse diuitem, aliud velle esse diuitem. Nihilominus duplici consideratione thesaurizare valent homines, priori intuitu necessitatis qua parentes terrenis vacant, ut prouideant pro libris educandis, coniugio tradendis, & reliquis conditionibus pro ratione status & ordinis impendentibus, debent parentes filijs thesaurizare, sint tamen ut plura, quae duntaxat pedem figit in terra, & si superfluum humorem atroxerit, aut putrescit, aut putridos fructus producat, ut homo nimio istis caducis studio iucumbens, teste August. & Chrysof. Quid auare colligis, & non potius quaeris primum regnum Dei? Quid rapis instar furis? nonne morieris? Sed pueros forte ditari desideras; non ita est, quia Abraham habuit proles Isaac & Iacob habuit liberos, Iob numerosam habuit sebolem, qui tamen incendium auaritia prolix non senserunt. Sed potius dixerim memoriam tui relinquere adfectas; verum quidem, quia auaritia signum, est perpetuum obprobrium. Secundò licitum ratione publicae utilitatis, ser-

Exemplum memorabile.

Homil. 23. ad pop. Antioch. Exemplum ex Daniele.

Luctum in arca damnum in conscientia.

Serm. 10. de sanctis, & scilicet 24. de verbis Domini.

Math. 19. Marc. 10. Homil. 64. in Math.

Serm. 4. Serm. 205. de tempore.

Ser. 5. de verbis Domini. 1. ad Tim. 6. Duplici modo licet thesaurizare.

2. Corin. 12. Lib. de mendacio ad Con-

sent. cap. 15. Homil. 68. ad pop. Antioch. Math. 6.

Es. 5. Homil. 9. ad pop. Antioch.

Serm. 20. de verb. Domini.

Serm. 69. ad frat. in exemo.

vatis debitis circumstantijs seruare aliquam pecuniæ summam, iuxta qualiter status, pro futuris iniurijs, ne notabiliter egeat, si contingat diutino languere morbo, bello gravari, caritate annonæ aur naufragio conficiari. Quisque tamen inuigilet, ne sub tali prætextu suam palliet auaritiam. Præterea etiam ad pias fundationes honestè iusteque licet colligere, vt David, magnum ædificando templo præparauit thesaurum. Thesaurizare autem & nescire cui congregatur, mera est insania; Nam sine debita restitutione iniustitiæ sunt damnabiles, sine elemosyna periculose. Diuitiæ consecratæ in malum Domini sui cedunt, quia excedunt hominem, eiusque peruertunt iudicium, vt non *Gad*, sed *goz* querere videatur, quando tamen est rubra terra, opinione hominum nobilitata, secundum Bernardum, cui plus impendit quam Deo, & avari animam si perspiceres, teste Chrysof. quasi vestem mille tinea coriosam, sic videres curis perforatam.

De Restitutione. CAPVT X.

DE Restitutione in peccato furti & iniustitiæ faciendâ legere qui voluerit, consulat Adrianum sextum in quartum sententiarum, & Antoninum parte secunda. Ex quibus colligere est promptum, restitutionem esse actum iustitiæ commutariæ. Iustitiâ secundum D. Bernard. est voluntas perpetua, & constans, ius suum unicuique tribuens, quæ est bifariam diuidenda, in distributiua nimirum & commutariua, distributiua consistit in quadâ proportionis æqualitate ad totum, respicitque particulares personas in ordine ad quasdam conditiones, quas habent ad bonum commune rei publicæ, ita vt qui plus meruerit, plus obtimeat, quemadmodum fieri ad soler in beneficijs ecclesiasticis, vbi digniora dignioribus conceditur, quod Christus verbo docuit & exemplo monstrauit. Reddite Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo; quosdâ etiâ præter Apostolos discipulus honore decorauit. Commutariua pertinet ad restitutionem, & consistit in quadam æqualitate rei ad rem, vt venditio & emptio sunt: Omnis autem restitutio est propter alienum acceptum vel retentum, quatenus manet alienum, vt pater in furto, rapina, vsura, detractioe, & impedimento ne adæquatur quod sibi iure debetur. Si autem com plures cooperentur, omnes tenentur ad damnum restituendum. Solent isti omnes hoc comprehendendi disticho:

*Inusio consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstant, non manifestans.*

Septem priora sunt causâ directâ iniustitiæ acceptiois, sequentia indirectâ. Primò ergo tenetur restitutioni obnoxius, qui in propria persona iniustitiæ aliquid committit. Vnde rapta

1. Paral. 22.
Psal. 38.

Ecclesiast. 5.

Serm. 4. de ad-
m. nu.
Honi. 29. 43.
et 84. in Mat.
ac in loc. hom.
64. & 75.

Tit. 2. ca. 2.

Iniustitia quid?
Ser. 3. de qua-
dragesima.
Quotuplex ini-
iustitia.

Math 22. &
Luc. 10.

rapta in bello iniusto, studiosè restituenda creduntur. Red- Rom. 13.
ditur omnibus debita. Et: Nolite errare neq; fures, neq; aua- 1. Corinth. 6.
ri, neque rapaces, regnum Dei possidebunt, &c. Nec solum hi, sed eorum ministri, per quos talis iniustitia exercetur, licet vilitatis nihil habeant, restituere debeant, sicque de filijs & filiabus sentiendum est. Secundò obnoxij sunt restitutioni, iubentes vel iubens, qui est quasi motor principalis furti & rapinæ. Terriò dans consilium, supple efficax, quia si hoc consilio aliter non commisit iniustitiam, non obligatur restituere, licet mortali crimini se subijciat, quia calicem prestauit si modò fuisset qui bibere voluisset, nemo siquidem ad prauitatem vult alium inducere, nisi prior ipse deprauatus sit, secundum Augustinum lib. contra Secundinum. Quartò consentiens non purè, sed quia est causâ ablationis iniustitiæ, quæ alimodum si iniustum bellum dependeat: à certum ciuium consensu, cui quinquaginta & vnus subscribunt calculumque suū addunt, reliqui conspicientes se non posse impedire, quodam humano timore dissimulando, etiam coniuuent. Quamquam lethaliter delinquant, tamen restitutionem nullam habent faciendam. Quintò, palpans, id est, laudans vel laudator & adulator, debetque tali quali prior articulum intelligi restrictione. Sextò, recursus; Nisi fur haberet asylum sibi paratum, quo confugiens furata distraheret, nec furtum, nec rapina existeret. Et quia præbens refugium tali, est quasi non solum sceleris socius, sed & iniquitatis patronus, propterea tenetur restituere tantum, quantum sibi obtigit in toto vel in parte. C. de his qui latrones vel. alijs criminibus reos occultant. Septimo participans qui est socius facinoris. Octauò murus, id est, qui tenetur repræhendere, ac arguere dissimular; istud concernit eum maximè, qui possit & tenetur officij sibi ratione commissi. Quamquam etiam quilibet Christianus furtum & iniustitiam amouere debeat; tamen certi casus deprehendi valent, quibus dissimulandum videtur, vt si timeatur, quod fur, si propalaretur, sibi manus violentas inferret, aut ipsum in magna necessitate constitutum non fugiat. Nonò non obstant, supple si possit & debeat ex officio; Sicque Dominus terrarum restitutioni est obnoxius, si per ipsum ster, quo minus latrones, & raptores pœnas dent aut profligantur. Decimò non manifestans, scilicet inuasorem, vel tuac vel saltem postea. Nec hoc duraxat, quando iure naturali adstringitur, sed potissimum quando officio compellitur. Interim sciendum est, quod tantum obligatur quis restituere, pro quanto est causâ ablationis iniustitiæ. Et si quilibet per se aliquid rapiat, & nullus est causâ alicuius subtractionis reum per alium factæ, sed solum suæ, tunc solum restituere

*Inubens.
Consilium.*

Cap. 17. Ser.
16. & 290.
de temp. nec.
non ser. 47. ad
frat. in exemo.
Consensus.
Roman. 1.
Palpans.

Recursus.

*Leg. Eos qui,
& leg. Si quis
latrones.
Participans.
Mutus.*

*Non obstant.
Non manifesta-
flans.*

quisque tenetur, quod ipse abstulit, quia nullus alterius crimine damnatur: Si vero aliquis est causa subtractionis rerum per alium factæ vel per omnes alios factæ, quia nullus eorum absque socio præsumpsisset, tum talis obligatur ad damna per omnes facta restituenda. Quando ergo omnes conspirant, notari singuli per se, singuli restitutioni obnoxij inveniuntur, nec sufficit cuilibet restituere, quod ipse accepit: Si vero vnus inisset absque socio, vel duo eorum, alijs nolentibus, tunc illi tenentur restituere. Alij autem sunt indemnes, quia non sunt causa furti commissi. Si autem omnes portant simul lignum ponderosum furto sublatum, omnes obligantur, quamquam aliqui fuerint parati soli ire, & ratio est, quia quamuis fuerint parati per se, tamen omnes operantur ad ablationem iniustam huius ponderosi ligni. Sed qui istud intelligendum est de toto damno? Si enim quilibet redderet de furto totum damnatum per omnes illarum, tunc videtur consequens, quod ciuitas in bello iniusto depopulata, per mille milites, esset millecuplo ditior, quam prius, quod tamen non requiritur ad restitutionem. Sensus igitur est, quæto multi sunt causa damnificationis, utpote præcipiens, consulens, & cæteri, quilibet eorum tenetur ad damnatum totum restituendum in solidum quamquam ipse tantum pars fuerit. Esi vnus restituat damnificato totum damnatum, alijs non obligantur illi. Exemplo quod dicitur manifestum fiat; ciuitas iniuste damnificata, id est, damnum passa à centum militibus mille aureorum, non debet recipere in restitutionem, à quolibet milite, mille aureos, quia pro mille aureis, reciperet centies mille aureos, quod est irrationabile. Quilibet ergo miles teneatur ciuitati in solidum, in eo quod deest ciuitati, quousque completam suam recipiat damnificationem, verum vno totum restituente, aut duobus aut tribus, secundum partes perficientibus vniuersam restitutionem, reliqui non obligantur ciuitati, sicque in similibus est iudicandum. Iam adhuc restat scrupulus, an vno restituente vniuersum ipsi ciuitati damnatum, alijs teneantur illi restituere partem suam ne vnus grauetur ultra alios, qui æquè sunt culpabiles. Dicendum est istum casum tripliciter contingere posse. Primò si res adhuc extant apud ipsos raptores, Secundo si sunt ab eis consumptæ. In istis duobus casibus, tenentur illi dare, qui totum damnatum damnificato restituit, quicquid de rebus acceptis habuerint vel consumpserint, quia per restitutionem plenariam damnificato domino factam, efficitur Dominus rerum ablatarum. Vnde hi qui res adhuc habent, vel consumpserint debent refundere illi, qui totam restituit portionem suam. Tertio contingit, quod nihil utilitatis ex damnificatione habuerint, sicut fit in incendijs

Scrupulus quo modo singuli debeat restituere?

Similitudine dilucidat quod do:es.

Vno restituente omnes alijs quomodo illi obligentur? Responsio tripartita.

& in

& in conculcatione segetum. Dicendum ergo quod illi qui damnificato restituit totum damnatum, aut fuit ad ipsam rapinam inductus, aut inducens, aut æqualis alijs. Si fuit inductus tenentur illi, qui cum induxerunt refundere æquas portiones, quia quasi ab alijs passus est, qui ab alijs inductus cognoscitur. Si vero ipse fuerit inductor, alijs per eum inducti non obligantur eidem restituere: Si autem æquè spontaneus & æqualis in crimine fuerit, distinguendum videtur, quia ille sine alijs non rapuisset; sic cum par sit ratio, æqua debet omnibus esse portio. Si autem absque alijs inisset Tho. de Vio Caietanus arbitratu alios non obligari ad restitutionem rigore iuris, sed humanitatis & æquiritatis ratione. Deinde peccatius intendendum est quid nomine rei alienæ intelligendum sit; Cuius hæc traditur regula: Omnis qui habet rem alienam, tenetur ei, cuius est, eam restituere. Istud dictamen rationis suadet, & æqualitas iniustitiæ commutatiuæ requirit. Vnde Augustinus: Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Vt ista iureconsultorum regula plenius intelligi queat; Haud ignorandum est, rem bifariam posse haberi, bona scilicet vel mala fide, habetur autem mala fide, quando res emitur, donatur, accipitur quæ probabiliter scitur esse alterius, exemplo quod dicitur dilucidum fiat. Si antistes aliquis raptores aliquos excommunicasset, nihilominus à talibus emitur calix, vel alia res, de cuius iniustitia non est ambigendum, tum mala fide possidetur, bona fide possidet qui omnino ignorat rem non esse suam & simul atque iniustitiæ certior factus est, non abnuit cuique reddere quod suum est. Qui autem mala fide habet, tenetur restituere rem quam probe cognouit alienam, vel secundum se, vel pretium eius, nec tutus est in foro conscientie, si eam distrahendo rem, pretio quo emerit, vendiderit nihil lucri habendo, nec etiã esse securus debet, si res mortua, amissã violenter, aut quocunque casu ablata seu debilitata fuerit. Sed oportet restituere in optimo statu, quo fuit, quando scienter rem alienam emendo, sibi vendicauit, quia est directè contra iustitiam commutatiuam. Quocirca reddere tenetur etiã Dominus rei nihil pretij veller dare taliter ementi, nec excusatur à restitutione etiã si venditor nolit dare tali pretium acceptum in empione. Si autem bona fide possederit, in foro contentioso possit citarus à Domino rei occasionem sumere citandi venditorem. Si autem iste bona fide possidens, dono rem alteri tribuerit, interea inuenitur Dominus rei proprius, ille qui dono dedit restituere non tenetur. Similiter si recto pretio vendiderit, vti emit, non requiritur retributio. Quamdiu enim homo iniustitiam ignorat, reus non efficitur, vt Augustinus docet, sed ille apud quem res

Res aliena.

Epist. 54. ad Macedonium. Nō dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

Res dupliciter habetur bona & mala fide.

Mala fide possidens tenetur restituere.

De fide & opere nbm cap. 7.

deprehenditur. Nec tenetur in conscientia reddere emptori pretium, nisi iudicè procedat, & tum occasionem reperiat appellare venditorem. Si autem fide bona dono rem accepit, & pretio vendidisset, oportet tum pretium restituere, quo ditor effectus iniuste non ignoratur. Notandum quoque est, si res extet, vt pecunia, vas aureum, animal, &c. est restitutio faciendâ, sin minus, æquiualens; Si verò propriæ famæ denigratio, aut diffamatio restitutione contingeret, per confessionem maturi consilij virum, aut aliâs per intermediam tum personâ, in propria forma restitutio fieri posset, vel per æquiualens. Sicut si quis agrum iniusto titulo possedisset, posset per æquiualens satisfacere, quia bona fama melior & pretiosior est rebus temporalibus: Melius enim nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. Sine tali causâ non liceret valorem reddere, sed ipsam rem vel simile, ita quod damnificatus sit cõtenus. Dãna in super illata, priuatio honoris fructuum, feminum, vti habetur de Restitutione spoliatorum, debent recompensari aliquibus bonis, ita vt sit satisfactum damnificationi, viri prudentis iudicio. Cùm restitutio sit actus iustitiæ commutatiuæ (vt est prælibatum) quæ consistit in æqualitate rei ad rem, ideo oportet restituere æquale rei ablatae, item lucrum & fructum inde profectum. Si quãtitas sit certa oportet tantundem restituere; Si incerta sit res ablata, vel damnium illarum, timorati standum est viri iudicio, qui vniuersis consideratis determinare poterit. Exempli gratia: Si quis impedit alium à consequendo officio vel beneficio, si distributor, vel beneficij collator, antistes, abbas, vel alius decreuit alicui conferre beneficium superuenit alius, illum impedies, & inducit collatorem vt minus digno conferat, quanquam tamen dignus sit & iste, tum non solum conferat, Deum, sed restitutioni est obnoxius, ad dandum scilicet illi magis digno quæ impediuit. At istud durum videri posset, cum restitutio sit alicui reddere, quod suum est, iste autem qui impeditus fuit, nihil iuris in beneficio habuit, ergo nulla (vt videtur) debetur ei restitutio. Ideo sciendum est, beneficia ecclesiastica, esse bona communia ecclesiæ debita per viam iustitiæ personis ecclesiasticis dignis. Aliter tamen debetur vni digno ante distributionem, aliter postea, quandoquidem ante distributionem debetur digno, non tanquam proprium, sed tanquam illi commune, sicut & ceteris partibus ecclesiæ; Post distributionem verò ei debetur tanquam proprium: Distributio namque est appropriatio rei communis, ad singulares personas. Vnde si quis post istam auferret, proprium ei auferret, Impediens ergo aliquem, quo minus potiat officio politico vel beneficio ecclesiastico, directè agit contra actum iustitiæ distributiue.

Per intermediã personam restituere.

Prouerb. 22.

Damne illata restituenda. Cap. Giana.

Impediens à beneficio, tenetur restituere.

niæ, & quanto plus ille actus processit, tanto plus obligatur restitutioni. Deinde notandum est collatorem non esse beneficiorum dominum, sed dispensatorem, quæ dispensatio inuenitur iustitiæ, nõ liberalitati collatoris, sicq; per viam iustitiæ debent ecclesiastica conferri beneficia, adeo vt si scilicet minus digno collator conferat, non solum peccat vitio acceptionis personarum (de qua licet videre optimum libellum Thom. Caietani Summula de peccatis nuncupatum) verum etiam iniustitiæ, vt perspicuum fieri potest. Nec aliquis sibi blãdiatur se nõ arctari legibus iustitiæ distributiue, vt queat facere quod velit, cum Apost. dicat: Sic nos existimet homo, vt dispensatores, non dominos, &c. vti habetur de donationibus. Iam cõsideratione opus est, an quis obligetur restituere, si impediatur alium æquè dignum. Et manifestum est quod nõ, quia non violatur iustitia distributiua. Prætere quod nisi videtur, si desiderans aliquod beneficium teneatur restituere, quãdo propter se dignior posthabetur. Respondendum est quod si procuratur cum iniuria dignioris, restitutio est faciendâ, quia iustitia distributiua violatur. Si autem petatur absque alicuius præiudicio, tunc in conscientia tutus esse potest, posset tamen collator hunc minus dignum, promouere ob certas condiciones, quibus pollet in rebus gerendis, magis quàm alium sanctiorem & doctiorem, modo non intendat huic nocere, sed aliâs providere. Quantitas restitutionis, quæ debet fieri per eum qui magis dignum impediuit, non secundum æqualitatem beneficij fiat, quia non erat ei proprium, poterat siquidem multis impediri modis, sed ad arbitrium timorati viri restituatur, vt docet D. Tho. Si autem testamentum impediatur aut etiam reuocentur ex odio aliãve causâ, posset ibi esse mortale delictum, potissimum si reuocentur absq; legitima causâ, nihil tamen esset restituendum; Iustitia namq; hic non violatur, sed liberalitas qua nulli obligabatur, retrahitur. Rursus si ablati sit equus, ita quod agricola nequeat arare, vel alijs elocare, oportet iusti viri arbitrio restituere: Non enim ei debetur quod inducta consuetudine ex talibus soler haberi, quia multipliciter potuit impediri. Ei quoque hæc faciendâ est restitutio à quo aliquid iniuste ablatum est vel detentum. Sed difficultas oritur. Si res accepta sit à non domino, vt pote dispensatore, thesaurario, vel ab eo qui rem vsura extorsit. Respondendum existimo; Si accipiatur ab eo qui iniuste possidebat per vsuram vel rapinam, non debet restitui, à quo accepta est, sed domino rei; Debet tamen tum insinuari bono medio raptori, si fortè respiscat, ne rursus domino restituar, teste D. Augustino. Quid autem agendum sit de rebus quorum dominus mortuus est vel incognitus, dicam?

Collator beneficij qualis esse debet?

Ex 2. 2. D. Tho. q. 62. 1. Corint. 4. Cap. Præiudicium.

2. 2. q. 62. Cap. Caieta. ibid. Testamenti reuocatio nõ sunt restituendi obnoxia.

Cui restituendum?

Epist. 54. ad M. ce loniu, et allegatur 14. q. 4. cap. Quid sit de rebus quorum dominus mortuus est vel incognitus, dicam?

habet D. Tho: vbi supra satis fuso tractatu eo loci & Caietanus, qui volunt dominū diligētiori opera inquirē. Iam, si tam nequeat inueniri, eius nomine erogetur pauperibus. Videntur ergo qui rapiunt, omniaq; contra lunt per fas, per nefas, cunctaque ſaiua fore exiſtimantes, ſi fenestram, calicem, caſulam, &c. de mammona iniquitatis fecerint, & interea dominus fraudatur: Immolātis ex iniquo oblatio eſt maculata: & poſtea; Dona iniquorum non probat altiffimus, nec reſpicit in oblationes iniquorum, nec in multitudine ſacrificiorum propitiabitur eorum peccatis. Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperum, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris ſui. Huic adſtipularur beatus Ioannes Chryſoſt. ad populum Antiochenum, & D. Gregor. qui graui indignatione tales ſuggillant. Et ſi patrem crudeli aliquis ferro peremerit, ſatisfaciendum eſt liberis educatore deſtitutis & orbatis. Si tantum læſus fuerit, reſtituatur quantum veriſimiliter iuratus fuiſſet, ſicuti habetur Exodi 21. & 22. Si res inueniat, vt lapilli, gemmæ, &c. quæ nunquam dominum habuerunt, ſunt inuentoris. Si ab antiquo illis fuerit dominus, vt theſauris in proprijs inuentis, ſimiliter ſunt inuentoris, lib. 2. Inſtitutionum, Si reperiantur in alieno fundo, diuidantur inter inuentorem & dominum; ibidem; Si verò dominus ſua dereliquit, quippe qui neceſſitate compulſus, ſua proiecit in mare, & pro derelictis habet, vt præmiſſum eſt, tunc ſunt inuentoris; ibidem, Alioquin illa ſurripere, eſt furtum committere, eo loci. Qui autem piſcando colligit talia, intentione domino reſtituendi, magnum ſpiritalis gratiæ inde reportabit lucrum. Si retia ac aliqua huiusmodi nauem concernentia in mari reperiantur à nauis diſſecta, naucleri ipſorum malo aſſigendam, donec ille qui amiſit, ſua ſigna ediderit, ſuſpendant, ſi nemo in mari compareat, coguntur redeunt, rei geſtæ ſeriem officiali manifeſtare. Quod ſi bona aliqua maris inundatione dimerſa fuerint, fiſco regis applicabuntur, ſi aggeribus ante anni ſpatium circumdacta fuerint, reperantur, tantum impendere debebunt, qui poſſidebant, quantum expenſarum proportionabiliter conſtat eſſe factum, quæ admodum docetur lib. 2. Ordinationum Imperialium, ac ſtatutorum Regiæ maieltatis. Si inuentor ſit pauper, quando dominus manet incognitus, poteſt ſe inter pauperes computare. Si dominus magna locorum intercapedine diſtus ſit, ſignificandum eſt, quid de re ſua fieri velit. Et ſi fortè maiores expenſæ valore rei eſſent faciendæ, ſi ſint res iniuſtæ detentæ, proprijs expenſis eas debet curare domino reſtituendas, nec domino in aliquo damnum inferre, ſiue ille alio commigrarit, ſiue

Eccle 24. Ex furto offerre illicitum.

Homil. 60. Li. 12. Moral. cap. 23.

Damna illata reſtituenda.

De Rerum diuifione. §. 116 lapilli.

De rebus inuentis quid faciendum.

§. Hoc amplius.

§. Alia ſanè.

Rubrica 1. fol. 351. et 359.

ſiue fur vel raptor extraneus factus fuerit. Nec differenda eſt ad multos annos, ſed protinus quod ſuum eſt, cuique eſt retribuendum. vt patet Deuter. 24. Non tamen media nocte, aut inter miſſarum ſolemnia, ſi occurrat, ſed ſtatim, id eſt, non differendum eſt ad tempus longum, niſi ſit cauſa excuſans. Sed difficultas oritur quando reſtitutio nequit fieri protinus, ſine magno reſtituentis damno, an tum poſſit procrastinari, vt ſucceſſiuè fiat vel tota congruo tempore. Dicendū occurrit, quod ſi debitor alieno aere grauatus, extrema vel magna conſiſtetur neceſſitate, ita quod ea quæ habet reſtituere ſint ei ſimpliciter neceſſaria ad vitam conſeruandam, non obligatur, illic reſtituere. Sed intelligere ſi velis caſum de opulenti, alijsq; mediocri fortunæ hominibus qui ſi reſtituerent, partum damnum incurrerent. Reſpondet Caietanus ſuper Tho. quod debeant ſtatim reſtituere rem ablatā, etiam ſi pauperem cogentur ducere vitam. Poſſet tamen reſtitutio aliquo modo differri, maxime ſi dominus damnum non incurreret, & poſſimum ſi tales debitores creditoris impetent dilationem. Nec ceſſio bonorum per leges & iura introducta (de ceſſione bonorum, lege Is qui bonis, & leg. Qui bonis ſuis) aliquem in conſcientia tutum facere debet, ſed vbi ad pinguiorem conditionem peruenerit, reſtituere obligatur. Haud ſecus quando quis ſcandalosus exemplis impudus in voraginem viriorum prolapſus eſt, tum poſt melioris conſilij admonitione emendationisq; vitæ correctione, in priſtinum ſtatum reponendus eſt, quemadmodum docetur Exodi 22. Si egreſſus ignis, &c. & Matth. 18. Qui ſcandalizauerit, &c. Nequaquam tamen debet diſcurrere per mare per terras, per mille diſcrimina rerum, vt reducat diſſuadè peccata, inducendo ad meliorem vitæ frugem, per ſe deprauatos, ſed veram coadignamq; pœnitentiam ottendat & conuerſionem, qua alieni exorbitantes, à diaboli laqueis reſpiscant. Quod mihi & omnibus nobis largiri dignetur pius pater & miſericors Dominus, Amen.

Quando reſtituuntur. 2. 2. q. 62.

Ceſſio bonorum.

Scandalo impudens quomodo remouendū?

De Eleemoſyna. CAPVT XI.

QUEM AD MODUM iniuſta rerum detentione offendimus, iſtudq; præceptum præuaricamur: ita reſtitutione ac eleemoſyna, inſtat Zachari, Deus nobis promeremur, gratiamq; eius nobis cõciliamus. Cõſetur autē eleemoſyna eſſe opus, quo porrigitur aliquid indigenti, ex cõpaſſionis affectu propter Deū. In qua deſcriptione vniuerſa tanguntur quæ eleemoſynæ naturā cõcernunt. Miſeria ſiquidem egenorum efficit nos compati, eiſq; ſubuenire, non ex vanitate, ſed charitate propter Deum. Biſariam autē diuiditur, H h 5 in cor-

Eleemoſyna quid?

Duplex eleemoſyna.

Subdiuiffi cor-
poralis eleemo-
fyne.

A^o 9. & 10.

Luc. 19.

Super tex. 1. f.
diff. in 4. sent.

2. 2. quæst.
32. art. 2.

Lib. 1. cap. 7.

Melius est an-
te mortem ero-
gare.

Ecl. 18.

Serm. de Inno-
centibus.

Lib. 18. Mo-
ral. cap. 22.

Manus paupe-
rii est Christi
gazoophilacii.

in corporalem aut spiritualem. Corporalis subdiuiffione fecur in eam quæ ante mortem erogatur, & quæ post vitæ huius transiitum exhibetur. Prior magnis laudum preconijs extollitur, in Thabita, in Centurione Cornelio, in Zachæo, & que eius sepriformis administratio hoc hexametrio, teste D. Bonauent & D. Thom. comprehenditur:

Vifto, potu, cibo, redimo, tegeo, colligo, condo.

Quorum obferuatio, nouiffimi ac recemencici illius iudicij rigidam comprobabit sententiam, Matt. 25. Eius quæ post obitum exhibetur, mentio fit Tob. 1. quæ & laudem commertur in pagano fimul & efficaciam: Cùm enim Simonides nauem littori appuliffet, inhumatūque cadauer quod ibidem offendit, tumuli penetrabilibus incluliffet, à defuncto communitus extitit, ne proximo die vela dando, naufragium procliofa vi venti incurreret, vbi aliæ naues periculis maris fe committentes, scopulofis anfractibus illiffa perierunt, teste Valerio Max. Profuerit hic obire annotaffe, eleemofynam ante mortem erogatam plus energiæ habere, quàm post mortem. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem requirere, & frustra quoq; post mortem medicina paratur. Vnde dicitur, Ante languorem adhibe medicinã. Vtinam iftud multis diuitibus efferet perfuafum, eorumque cordibus impreflum; mallent dubio procul vnã candelam ante fe viam præparare, quàm duplicatas post tergum parum iuuare, teste beato Bonauent. loco prælibato, vbi triplicem producit difti rationem. Primò fi opulenti fuperfites eleemofynas largas diftribuerint, aut faltem redditis fuis pecunijs quibus abundant, compararent, ratione piarum fundationum inftituèdarum, præter maioris pœnæ remiffionem, etiam maiorem fibi cumularét gratiam & gloriam. Plus fi quidem meretur actualem elargiens eleemofynam, quàm tantum dare difponens, teste Bernardo, & D. Gregor. quod voluntatem habeat maiori firmitate folidatam, quàm ille qui folo fibi propofito blanditur. Secundò magis fatisfacit, plusq; pœnæ fibi adimit, qui fe præfenti effectu Miffas celebrari inftituit, aut egenis fuccurrit, quàm fi eadem tamen eius inftitutione fierent post mortem, quãdo retinere bona nequit, & fua non funt: Nam tunc dat non quali proprium, fed quali alienum, iuxta illud:

Da tua dum tua funt, post mortem tunc tua non funt.

Tertiò quia teftamentorum exequentes & hæredes haud raro funt infideles, ita vt fibi magis cõfulant, quàm alijs, fufficue negotijs magis inuigilent quàm alienis. O homo fi hic es permanturus, quæ tua funt, hic reponas, fi autem illic iturus es, cur ea hic relinquis? Manus pauperi effe Chrifti gazoophilacium, quia quicquid præftiteris pauperi, Chriftus accipit.

Da pau-

Da pauperi terram (aurum enim est rubra terra fecũdum D. Bernard.) vt accipias cælum, da numinũ vt accipias regnum. Vnde Aug. Si meditareris proficifci in lōginquam regionem, & hic illius regionis ciuem offenderes pauperem, dicerẽsne, dabo hic vt detur mihi ibi? pauperes funt ciues regni cælorum. Altera effe fpiritualis, cuius meminit Auguft. in Pfal. 11. Et Gregor. Duo funt, inquit, benignitatis officia beneficiorum corporalium erogandorum, & ignofcendorum peccatorum. Itẽ: Duplices funt eleemofynæ, vna cordis, alia pecuniar; Eleemofyna cordis effe dimittere ei à quo lætus es: Nam queis aliquando dare indigenti, nec habes. Indulgere peccanti quantum volueris, redundabit tibi. Potes dicere, non habeo quod tribuam egeno, neque o ieiunare frequenter, quo minus autem omnes homines diligas, nunquam te potetis excufare. Huius generis effe correptio fraterna, teste Ioanne Chryfoft. & Bernard. nec ifta duntaxat eleemofynæ fpirituali attribuitur, fed & fextupliciter, teste Seraphico doctore, præfatio loco completur, iuxta illud:

Confule, caftiga, folue, remitte, fer, ora.

Ifti autem nobiliores funt quàm corporales eleemofynæ, ficut anima præponderat corpori, nifi cõparentur ad aliquem particularem cafum, in quo corporalis fpiritualium, neceffitudinis ratione fuperet, fi quidem iuftius effe pafcere fame morientem, fecundum D. Thom. quàm tum docere nefcientem. Vt autem cognofcamus quorum fit elargiri eleemofynam, aduertendum effe inferiora fubeffe fuperioribus, itaque pronuntiamus feruum fiue ancillam nõ habere diftribuedi eleemofynas potefatem, abfque confenfu Domini expreffo vel interpretatiuo, nifi in rebus paruis, vt pote pane, olere, & eius generis alijs, quæ notabile hero non inferunt nocumentum, teste D. Thoma. Grande tamen piaculum nõ euadunt, qui res potius putrefcere finunt apud fe, quàm alijs vttiliter expendant, ficut qui carnes malint effe vermicalofas, panem mucidum antequam pauperibus impartiri velint, imò vix ad neceffitatem comedere audent, quòd fempet locupletes penuriam inftar Tantalii, fuflineant. Vxor tamen triplici cafu potefte eleemofynam facere abfque viri confenfu, fecundum D. Thom. Primò fi fuerit coniunx lucrofa, Deinde fi aliqua poffideat vel habeat præter dotem. Tertiò fi faciat eleemofynam de rebus fuæ curæ commiffis, quæ approbato more folent ad difpenfationem vxoris pertinere. In extrema tamen neceffitate non effe mariti aut hæri requirendus confenfus, quia tum omnia funt communia, adeò vt fi quis illa ratione furtum committeret, à peccati labe immunis exifteret, fecundum D. Thom. Non tamen intelligitur ipfe articulus extremæ

Annus rubra
effe terra.

Ser. 4. de ad-
uentu.

Scim. 76. Et
2. 4. de temp.
Lucæ 16.

Lib. 2. 2. Mo-
ral. cap. 8.

Lib. 50. hom.
homil. 6. Et
fer. 5. de ver-
bis Domini.

Correptio fra-
terna.

Hom. 1. et 40
ad pop. Antioç.

Serm. 4. 2. fu-
per Camic.

2. 2. q. 32.

Qui debet ero-
gare eleemofy-
nas?

In fcripto 4.
diff. 15.

Vxor quomodo
facit eleemofy-
nam?

2. 2. quæst.
32. art. 2.

In fcripto 4.
diff. 15.

extremæ

extremæ necessitatis, quando quis nimia pressus inedia videtur animam agere, tum namque nullum eleemosyna produceret fructum, sed quando probabili ratione, & verisimilibus argumentis cognoscimus egeum lapsurum in magnam (nisi inopix suæ subueniatur) tribulationes, secundum sanctum Ioannem Chrysostr. ad populum Antiochenum. Hinc Christus tacuit omnia iniquorum crimina, & solam eleemosynæ sterilitatem, esse censuit improperandam. Huic quadam sententia illa tria, quæ ex serm. Ambros. 81. est desumptæ. *Paſce fame morientem, si non pauiſti occidisti* 2. 2. q. 32. *er. 10. Luc. 11. Quod ſuperſtiti pauperibus.* *Serm. 219. de temp.*

Super P. Calm. 103. ser. 9. de verbis d. mini. Homil. 72. in Mat. 55. super Genes. 26. 14. super epistolam ad Romanos. Cap. 3. Et la cob 2. 3. Regum lib. cap. 17. Lib. de opere et eleemo. yns. Iud. 8. 2. Reg. 24. & 2. Paral. 21. Ecclesiast. 34. Serm. 35. de verbis Domini

extremæ necessitatis, quando quis nimia pressus inedia videtur animam agere, tum namque nullum eleemosyna produceret fructum, sed quando probabili ratione, & verisimilibus argumentis cognoscimus egeum lapsurum in magnam (nisi inopix suæ subueniatur) tribulationes, secundum sanctum Ioannem Chrysostr. ad populum Antiochenum. Hinc Christus tacuit omnia iniquorum crimina, & solam eleemosynæ sterilitatem, esse censuit improperandam. Huic quadam sententia illa tria, quæ ex serm. Ambros. 81. est desumptæ. *Paſce fame morientem, si non pauiſti occidisti* 2. 2. q. 32. *er. 10. Luc. 11. Quod ſuperſtiti pauperibus.* *Serm. 219. de temp.*

Super P. Calm. 103. ser. 9. de verbis d. mini. Homil. 72. in Mat. 55. super Genes. 26. 14. super epistolam ad Romanos. Cap. 3. Et la cob 2. 3. Regum lib. cap. 17. Lib. de opere et eleemo. yns. Iud. 8. 2. Reg. 24. & 2. Paral. 21. Ecclesiast. 34. Serm. 35. de verbis Domini

haud illicitem censeri debet si concionatores beneficia & ercipiant vsurariorum, quoniam duplici via licitum hoc esse non ambigit D. Thomas. Priori quod fideli persuasione inducant ipsum propriæ salutis habere rationem, restitutionemque esse faciendam; Non enim dimittitur peccatum, si non restituatur ablatum, Augustino teste: Posteriori quod fideliter partes credi orum agant ut suum cuique tribuatur. Quod autem Simoniam acquisitionem est, secundum D. Thom. debet erogari pauperibus, neuter enim vel reddens vel recipiens iusto titulo sibi videri potest. Tertio aliquid est illicite acquisitum, ut quod latro acquirit latrocinio, meretricis suo turpi lucro, de quibus licet fieri queat eleemosyna; nequaquam tamen de eo fieri debet sacrificium, vel ad altare oblatio, cum propter scandalum, tum propter sacramentorum reuerentiam, teste Chry. homilij. Iam studiosa consideratione aduertendum est, quid præterea in largiente & quid in recipiente adesse oporteat. Primò charitate præditum oportet dantem esse, teste Paulo: Si distribuero omnem substantiam, &c. Et Ecclesiast. 32. Mittere animæ tuæ placens Deo. Hinc monet D. August. ut eleemosyna incipiat à seipsa, id est, ut ex bona radice & puritate conscientie procedat; Peccatis namque inquinari, & nihilominus eleemosynas multiplicare, est Deum quidem osculari in vna maxilla, sed alteri ignominiose alapam instigare, secundum doctrinam Aug. & D. Gregor. Nihil obstat tamen, quin eleemosyna debitum sortiatur effectum per famulum aut ancillam minus frugiterogata, cum radicem distributionis habeat charitas, mittentis. Si verò eleemosynarum executio non sit ab hero charitatem habente ordinata vel intenta, sed aliquis peccato mortali obnoxius ad intentionem huius vel illius eleemosynam prætor, nil proficit, quia executor est principalis actor, cui deest radix meriti, charitas, ex qua omnis meritorea actio procedit. Deinde teste D. Bonauent. debet adesse hilaritas, iuxta illud Pauli: Hilariter datorem diligit Deus. & Eccle. 35. In omni dono hilariter fac vultum tuum, quali enim vultu facimus, tali respicit Deus. Debet quoque fieri abundanter. Si multum tibi fuerit, abundanter impartiri stude, si parum, exiguum communicare non graueris. Nam si magna pauperi commoda adferre nequeas, saltem particulam panis, saltem laticem biblicuro præbeas, saltem leſtulum in angulo domus reponas, saltem poculum aquæ non pretio calefactæ, sed frigidæ portigas. Aug. debet etiam fieri festinanter, quemadmodum docet sapiens in paramijs. Ne dixeris abi & reuertere cras, ego dabo tibi, cum possis continuo benefacere. & Eccle. 4. Cor inops ne affixeris, & non protrahas donum angustiati, & qui cito dat, bis dar. Intentio

recta

recta, est etiam necessaria, quia Matth. 6. hypocritæ receperunt mercedem suam. Quædam ex parte suscipientis, vel si quid constar ex descriptione, quia egenis est impartienda, Psalm. 40. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, Luc. 14. Cum facis cœuiuium, voca pauperes & debiles, inter istas, domestici Dei magisq; timorati alijs sunt præferendi, Eccl. 12. Da bono, & ne receperis peccatorem. His contentanea est Theologia sancti Leonis, & August. lib. 50. homiliarum homil. 39. nec peccatori potissimum impeditur, sed membro & creaturæ Dei subuenitur, teste August. Vniuersis tamen præstat esse benignum, ne forte ipse cui recuauerimus, ipse sit Christus, August. de doctrina Christi. ca. 1. & ser. 70. de temp. Hinc consuetudo non ambigitur in ecclesiâ Dei introducta, quæ pauperes certis temporum spatij peculiare ab ædificijs Spiritus sancti perciperet eleemosynas: Nam tempestate D. Ioânis Chrystost. ecclesia procurare debuit tribus milibus virginum & viduarum inopum necessaria, præter incarceratos & Xenodochium inhabitantes, quemadmodum liquidò constat ex homilij. Haud secus tria milia sanctimonialium sustentabatur Romæ redditibus principis Apostolorum. Recipiebant siquidem 80. libras annuas, teste Greg. quod & Apostolorum temporibus practicatum discimus, ex posteriori epist. ad Corint. Veruntamen si omnibus prodesse nequeas, his potissimum cõsulendum est, qui nobis sanguinis propinquitate iuncti sunt, aut etiã cum quibus familiarior cõuersario intercesserit, iuxta illud: Si videris nudum, vesti, & domesticos feminis tui nõ despicias, &: Si quis suorũ & maximè domesticorũ non agit curã, fidẽ denegat, & est infideli deterior. Et si quid erogare oporteret quod pluribus impedi non possit, forte decidenda est controuersia, si vel maior egestas vel alterius familiaritas cui danda sit non decernat, teste August. Profectò si non defraudentur à desiderio suo qui sycophanatæ, discolor, aut alioqui minus frugi homini præsentent eleemosynã Multo minus qui ministris Dei opem ferunt, in terra vitam angelicam ducenribus, secundũ B. Cyprianũ, ad presbyteros & diacones, & D. Hiero. epist. ad Demetriadẽ. Hinc non immeritò anathematis gladio est percussus Ioannes Wiclef in Concil. Constantien. vbi proscibitur trigessimus quartus eius articulus, qui sic habet: Dantes fratribus mendicanribus eleemosynam, eo facto sunt excõmunicati. Quod si verum esset, Dominus aquæ frigidæ, etiam cuiunq; concessæ exhibitionem non ita extulisset, quod non perderet mercedem suam, & à B. Aug. vocatur secundus baptisimus lib. 50. homil. 39. A Chrystost. autem dicitur ars quaestuosissima. Nec immeritò, quia super tabularum fructum non producit semen, sed terræ

sinibus

sinibus commissum, tam vberem vt curru aduehi oporteat. Quo manifestum euadit neminẽ eleemosynarum largitate ad inopiam redigi, sed erogando mirabili modo potius locupletari, teste Ambro. & figuratur 3. Reg. 17. in vidua quæ pro subcinericio pane multiplicata olei vasa, secundum diuinæ sollicitationis fidem recepit, teste Cypriano lib. de opere & eleemosynis. Proverb. 28. Qui dat pauperibus, nõquam egebit, &c. Et qui administrat semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminacionem vestram, & angebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Nec transitoria solum multiplicat bona, verum etiã à discriminibus impendentibus præuat eleemosyna. Vnde Hieronymus epist. ad Nepotianum, & August. Non memini me legisse mala morte præuentum, qui misericordiæ opera diligenter exercuit. Quin & à peccatis liberat. Daniel. 4. Peccata tua eleemosynis redime. Tobit. 4. Eleemosyna à morte liberat. Eccl. 3. Reficit peccatis. Lucæ 11. Date eleemosynam & omnia munda sunt vobis. Non quasi protinus habeatur scelerum remissio, quando æliqualis facta fuerit eleemosynæ largitio, sed duplici modo à peccato liberare intelligendum est; Vel impediendo futurum, sicut alia meritoria vitæ opera hominem in gratia conseruant, vt gratiarum incrementa sumat, & peccata deuiter Act. 10. Vel à præteritis & commissis liberando, quod disponunt in peccatis existentem ad gratiam recuperandam & remissionem, intermedijs sacramentis obtinendam, sicut alia opera de genere bonorum, recta intentione facta, teste D. Bonauent. Qui autem existit in statu gratiæ, suis eleemosynis veretur semper venialium remissionem, teste D. Aug. Greg. Nazianzen. & Amb. Nec suam modò energiam ostendit in præsentem, sed etiam in futuro, nam leuiorem facit purgatorij poenam, Act. 9. & Aug. Deniq; & Christum videre facit omnium tributorem, & hic & in futuro. De priori legimus in vita sancti Martini apud Seuerum Sulpitium, quomodo Christus apparuit S. Martino, inquit, curiæ caelesti, Martinus adhuc cathecumenus hac me veste contexit. D. Gregor. quonæ, commemorat quandam patrem familias, hospitio suscepisse pauperes, vt patres veteris testa. missos faciamus, cum autem ex more manus eorum ablueret & vrcem acciperet, ablundus disparuit, ille secum mirabundus cogitabat quid hoc esset, & nocte per visionem Dominus ei apparuit dicens: Cæteris diebus me in membris meis, hesternò autem die me in memetipso suscepisti. Huic persimile est quod legimus, apud Greg. Turonẽ. Nam cuius quidam Antiochenus semper vnum vel plures suæ mensæ admittere solebat pauperes, quos requirendo cum non inuenisset, ciuitatem exeundo, in stat

Abrahæ,

Serm. 4. septimi mensis.
Lib. 1. de doctr. Christi. ca. 28.
Super Psalmum 102.

Eccl. 3. pauperes alij.

33. 34. et 36 ad Antiochen.
Lib. 6. epistol. 187.
Cap. 8. & ad Philip. 4.

Esa. 38.
1. ad Tim. 5.

Lib. 1. de doctr. Christi. ca. 28.
Matth. 10.

Lib. 3. epist.

Ser. 8.

Homil. 33. ad Antiochenos.

Serm. 81.

2. Corinth. 9.

Serm. 44. ad frat. in eue. no.

Morte tua non moritur qui dat eleemosynam. Quomodo liberat à peccato?

Lib. 4. sentent. dist. 15. art. 2.
Epist. 54. ad Macedoniam.
Orat. 16.

Lib. 1. Offic. cap. 11.
Lib. de fide ad Perum.

Christus apparei eleemosynam faciẽtib.
Homil. 23. lib. 40. homiliarum.

Lib. 10. c. 24.

Abrahæ, vnum senioreni candidis vestibus amictum cum alijs offendit, quos cum inuitalset, sudarium senior quasi expandendo, citius aræ euerit, significans nihilominus ipsum iustar Loth euasisse ob crebras elemosynas egenis impartitas, quanquam amici eius occubissent. De posteriori legitur Marth. 25. vbi largis elemosynis locupletes singulari presentissima Deitatis visione freti merentur peculiarem pro reliquis benedictionem, quam nobis omnibus largiri dignetur patriarcha pauperum Christus Iesus, qui est super omnia benedictus, Amen.

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

Non loqueris cōtra proximum tuum
falsum testimonium.

De vitio linguæ in generali. CAPVT I.

QVVM non solum hoc præcepto inhi-
beatur falsum testimonium, de quo ha-
berur Exodi 20. & Deuteron. quinto, sed
omnis sermonis prolatio, qua proximus
læditur aut Deus offenditur, secundum
Greg. Magnū, ita quod omne nocumen-
tum ac iniustitiæ genus, quod verbo po-
test inferri proximo interdicitur. Hinc

est quod iuxta seriem Alphabeti, certas linguæ species duri-
mus preferendas, quibus contingit rarum esse, qui non delin-
quat in lingua sua, perfectumque esse Iacobi tercio, qui ver-
bo non offendat. Quocirca summo opere adincedum est, sum-
moque conamine laborandum, vt discretionis virtute dica-
mus nostram moderari linguam, nihilque effutiamus, quo
Deum offendamus, aut proximum exasperemus. Ad quod
cum primis adducere debet nos sacra pagina, dicit namque
Sapiens: Mors & vita in manibus linguæ, qui diligunt eam,
comedent fructus eius. Et: Beatus vir qui non est lapsus ver-
bo ex ore suo. Et: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus
est vir, vbi B. Iacobus exponit, quam difficile sit linguam re-
frenare, inquit: Omnis natura bestiarum, & volucrium, &
serpentum, carcerorumque domentur & domita sunt, à natura
humana; linguam autem nullus hominum domare potest,
non quod impossibilitatem statuat, sed difficultatem offendat,
secundum D. August. Si enim simpliciter non potest domari,
non posset homini ad peccatum imputari, quod linguam suam

Lib. 3. Mo-
ral. cap. 8.

Primū inducit
a lingua iu-
num.

1. Ionib. 17.
Eccles. 14.
Iacob. 3.

Difficile est
non offendere
lingua.

Lib. de natura
& gratia, ca.
25. & ser. 4.
de verbis Do.

non domaret, quia nemo compellitur ad impossibile, secun-
dum eundem, & concil. Trident. Virginem quoque gloriosam
quater duntaxat in scripturis sermonē miscuisse cum aliquo,
testatur D. Bernar. Deinde ad linguæ cohibitionem inducere
debent plurima mala & peccata quæ nascuntur ex laxitate
& immoderata linguæ licentia. Siquidem ex ea oriuntur re-
liquæ quæ sequuntur (tanquam ex equo Troiano) species in
quibus non deest peccatum, ac multa alia mala, quæ D. Iacobus
habet suæ epist. cap. tercio: Lingua, inquit, modicum qui-
dem membrum est, & magna exaltat, ecce quantus ignis,
quàm magnam flumam incendit, & lingua ignis est vniuersi-
tas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ
maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis no-
stræ, inflammat a gehenna. & paulò post: Inquietum malū,
plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & pa-
trem & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem &
Dei similitudinē facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio
& maledictio; Nunquid fons, ex eodem foramine, emanat
dulcem & amaram aquam? Tercio ad linguæ refrenationem
ipsa corporis nostri plasmatio, ab optimo maximo Deo crea-
tore nostro in organo visus & auditus constituta & obserua-
ta conducit; Duas siquidem aures cuique hominum dedit,
easque parulas, nunquam obstructas; Linguam verò vnicam,
dentium vallo obseptam, ac labiorum munitione occlusam,
teste beato Ioanne Chrysof. Ambros. Quo docerent ex hu-
iusmodi corporis nostri fabrica, nos ad audiendū esse prom-
ptos atque attentos esse debere, ad loquēdum autem tardos,
i. d. D. Iacobus admonet dicens: Sit omnis homo velox ad
audiendū, tardus ad loquēdum. Pone Domine custodiam ori-
meo, & ostiū circumstantiæ labijs meis, vt nō declinet cor meū
ad verbū malum, ad excusandas excusationes in peccatis. &
iterum: Dixi custodiam vias meas, vt non delinquam in lin-
gua mea. Super qua sententia dissimulandum non est, quod
habet Tripartita historia de sancto Pambo, qui quum sine li-
teris esset, accessit quendam vt psalterium ad discere posset.
Auditore primo versu præmissi Psalmi, Dixi custodiam
vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Secundum ver-
sum non passus est audire, inquit, Si potuero opere hoc
implere, hic versus tantummodo mihi sufficiet; Cumque do-
ctor qui ei versum prælegerat, accusaret eum negligentia,
quod per sex menses lectiones frequentare non adiecisset.
Respondit se versum illum adhuc opere non complexisse,
postea vero cum multos superuixisset annos, à quodam sibi fa-
miliari requisitus, an iam versum calluisset: Quadraginta, in-
quit, & nouem annis, vix quod illis comprehenditur asse-

Virgo gloriosa
quater loquens
legitur.

Serm. 61. &
205. de temp.
Sess. 6. cap. 1.
Serm. secundus lo-
post sermonē de
Assumptione.
Proverb. 10.

3. Quod indu-
cit linguæ mo-
deratū usum.

Hamil. 22. ad
Amioch.
Li. de S. Ioseph
2. ca. 5. & Ba-
silio de virgine.
Cap. 1.

Psal. 38.

Lib. 8. cap. 1.
Exemplū cu-
stodiæ delingua

4. Inducit ad linguam suam.

quatus sum. Ultimo inducere debent ad linguam competendam præclara authorum secularis literaturæ documenta: Sic etenim Cato:

Virtutem primam esse puta compeſcere linguam.

Proximus ille Deo eſt qui ſcit ratione tacere.

Et iterum:

Nam nulli tacuiſſe nocet, nocet eſſe loquutum.

Vnde Solon vnus ex ſeptem Græciæ ſapientibus interrogatus, cur cæteris loquentibus taceret, reſpondit, quia meloquutum fuiſſe poenituit, tacuiſſe verò nunquam. Heſiodus quoque linguam non vulgandam, ſed perinde atque theſaurum recondendam eſſe, cuiuſq; in promendo gratiam exiſtere plurimam (ſi parcis menſuret ſingula verbis, teſte Aulo Gellio, pronuntiauit.) Poſtquam ergo prohibuit legiſlator opere proximum lædere in corpore, cui non debemus mortem inferre, aut etiam illicita carnalis copulæ commixtionem violatæ, ſubiicit ne in bonis illi iniuriam furando faciamus, optima igitur methodo ſubnectit, ne vel verbo lædamus.

Lib. 1. Noſtri Atticani c. 1. Epiphonema præmiſſorum præceptorum.

De Adulatione. CAPVT II.

2. 2. g. 11 5.

ADVLATORES ſunt, qui ſupra debitum virtutis modum, ſecundum Thom. volunt alios verbis, vel factis, gratiæ captandæ cauſa, vel lucri adipiſcendi, oblectare. Dicitur (ſupra debitum virtutis modum) quia virtutis & amicitiaſe conferunt inſigne, ſi quis amicum, ne tribulationum procellis abſorbeat, laudibus aures eius demulcendo confortet, vel vt bonis perfequendis ſolito ſtudioſius inuigilet, iuxta illud:

Excitat auditor ſtudium, laudatq; virtus

Creſcit, & immenſum gloria calcas habet.

Verùm aliquos magnis laudum præconijs extollere, de ijs quæ non habent, vel potiùs vituperio, quàm laude digna ſunt hoc mandato prohibetur. Reprobatur namq; Dauid, quod lauderetur peccator in deſiderijs animæ ſuæ, & quod iniquis benedicatur; cui ſuffragatur propheta, Popule meus, &c. quæ ad modum liquido cõſtat ex epl'o 3. Reg. 22. Eſtq; peccatũ morale trifariã. Primo ratione materiæ, vt ſi quis laudi ducatur cõtũ læthalis peccati, teſte Greg. Eſa. 5. Vẽ qui dicunt bonum malũ. Et Ezech. 13. Vẽ qui cõſũnt puluilloſ ſub omni cubitu, & faciunt ceruicalia, & paulò poſt interficiabant animas quæ non moriebantur, & viuificabant animas quæ non viuabant, mentientes populo meo, credenti mendacijs, ac perſuadentes prodigalitatẽ eſſe liberalitatẽ, humilitatẽ fatuarẽ, fictã deuotionẽ monacharũ, ſuperbiam honeſtatẽ, voluptatẽ, atque delicias ſolatium. Secundò ratione finis, vt

Pſalm. 9.

Eſa. 13. Adulatio tripliciter eſt peccatum.

Lib. 7. Moral. cap. 17.

quando quis laudat alium vt noceat corporaliter vel ſpiritaliter, vel vt eum decipiat, Meliora ſunt vulnera diligentiſ, quàm fraudulenta oſcula odientiſ. Terriò cum quis laudat alium, præbet ei occaſionem lathaliter delinquẽdi, etiam præter intentionẽ adulatoris. Sic Herodes Indeorum blanda aſſentatione impaſſurus, cruciatus miſerabili adſiſtus, damnamum emiſit ſpiritum, ſecundum Eufebium Cæſariẽſem, qui prius fluctibus maris quaſi videbatur velle imperare, ac montium altitudines in latera appendere. Quemadmodum memoratũ eſt prodium de Alexandro, teſte Poſſerato, qui dicebatur filius Iouis, cum circummeundo quendam ciuitatem quam obſidebat ſagitta tranſſoſus eſſet, intulit; Omnes me filium Iouis proclamant, at vulnus iſtud me mortale demõſtrat. Hinc non immeritò ſcorpionibus leguntur adulatores ſimiles apud D. Gregorium, Scorpiones enim palpando incedunt, ſed cauda feriunt, nec mordent à facie, ſed à poſterioribus nocent, blandi quidem videntur facie & adulantur, ſed poſt dorſum portant vnde venenum fundant. Idcirco dicitur: Circundederunt me ſicut apes quæ in orẽ mel habent, in aculeo cadũe vultus, Et omnes qui lingua blandiuntur, ſed latent ex malitia feriunt, apes ſunt, quia loquendo dyledinẽ mellis proponunt, ſed occultè feriendo vulnus inferunt, teſte Proſpero, libro Epigrammaton:

Lingua aſſentatrix vitium peccantis aceruat,

Et delectatum crimine laude ligat.

Nulla ſis vt laqueo reparandæ cura ſalutis.

Damnitur ſoni, dum male ſuaſum honor.

Libera ſis: potius vix correctoris amici

Serpente nec ſbris caca venena ſinat,

Nec credens media verbis fallacibus, æger

Noxia laudate, vulnera peſtis amet.

Et D. Gregorius, venditores olei adulatores ſunt, qui enim accepta qualibet gratia vanis ſuis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quaſi oleum vendunt, de quo Dapid: Oleum peccatoris non impinguet caput meũ, Principale etenim membrum noſtrum, caput eſt: appellatione autem capitis, ea quæ principatur corpori mens vocatur. Impingunt ergo caput peccatoris oleum cum demulcet mentem fauor adulantis. Eſtq; periculofa & attendentiſ peſtifera, ſecundum Iannem Chryſoſt. Imò lathifera, teſte Auguſtino docẽre, duplicitia eſſe genera perfequutorum, vituperantium & adulantiu: Plus, inquit, perfequitur lingua adularoris, quàm manus interfectoris, nam & ipſa ſcriptura vocat caminũ, tanquã aurum in fornace. Audi quia & lingua adulantium eſt talis, per batio auri & argenti, ignis legitur; vir autem probatur per

Prouerb. 29.

Aſtor. 12.

Lib. 2. ca. 10.

Lib. 3. cap. 7.

Adulatores ſcorpionibus ſimiles.

Homil. 9 ſuper Ezech. Pſalm. 137.

Homil. 12.

40. lib 40.

homil. & lib.

19. Mor c. 14

Comparantur venditoribus olei adulatores.

Pſalm. 140.

Homil. 88. in Math.

Super Pſa. 69

Sapient. 3.

Prouerb. 27.

os laudantium eum. Quocirca iuxta Caronis sententiam:

*Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento,
Plus alijs dete, quam tu tibi credere noli.*

Si te laetauerint peccatores, Prouerbiorum primo, non quiescas eis, quia tanquam sibilo aucupes, ita verbo circumferibunt adulatores, simile: que perhibentur suauiter radent volentibus, sed guttur gladio linguæ amputant. Quæ si modernis temporibus Domini ecclesiastici & temporales animo repeteret, non ita passim adulatoribus, mendacibus, ioculatoribus, & huius farinae hominibus (qui obtinent mentem populi, cum adulantibus in presentia adulantur, cum detraherentibus detrahunt in absentia, cum iuratoribus iurant, & perjurare non formidant, cum potatoribus potitant, cum obscenis obscena queque effutire non cessant) locum tribuerent. Hos mirabili paradigmate confundit Diogenes ille Cynicus teste Valerio Maximo. Nam Siracusis cum olera ei lavaret Aristippus dixisset, Si Dionysio adulari velles ista non effugis. Imò, inquit, si tu ista edere velles, Dionysio non adulareris.

Diogenis Aristippilogum.
Lib. 4. cap. 3.

De Blasphemia in genere. CAP. V. III.

QUÆMADMODUM derogatio honoris, fumæque hominum in hac lachrymabili valle degentium, derogatio appellatur detractio; Ita derogatio excellentissimæ bonitatis diuinæ vel sanctorum dicitur blasphemia, secundum D. Tho. Porro cum bonitas diuina in numeris parafangis antecellat bonitatem sanctorum, idcirco blasphemia, simpliciter & absolute siue antonomasice dicitur derogatio excellentiæ ac maiestatis diuinæ, & per quandam analogiam dicitur etiam esse sanctorum, secundum D. Augustinum: Blasphemia est (inquit) aliqua mala de bonis dicere. Iam vulgo blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicantur, de hominibus namque dubitari potest, Deus vero sine controuersia bonus est: Committi autem reperitur quinque modis: Primò negatione eorum quæ Deo propriè conueniunt, videlicet omnipotentiam, quam blasphemus hæretici negant, quando præsentiam corporis Christi in tremendis altaribus (quod sensum viuacitate non comprehendant, nec ingenij acumine penetrant) existere recusant, teste Iohanne Chrysofomo. Blasphemare est rationibus, diuina velle discutere, & D. Hieron. Qui semel, inquit, fuerit superatus furore, necesse est ut prosiliat in clamorem, & turbide fremat, huc atque illuc, in modum folij ventiletur, & dicat: O rerum iniquitas, o iniusta Dei iudicia & cetera quæ solent loqui qui per indignationis furorem, mentis iudicium perdidierunt. Porro blasphemia non solum aperta est, & de ira nascitur, sed & abs-

Li. 2. de moribus Manichæorum ca. 11. et li. contra Mendacium ad Constantium ca. 19.
Blasphemia quid?
Quinque modis blasphemia suscipitur.
Homil. 5. in 7. epist. ad Timotheum.
Super 5. canonibus epistolæ ad Ephesios.

2. 2. quæst. 13

& absque ira, sedata mente profertur, si aut de mundi uitius quispiam gubernatione cauteretur, & dicat: Illud sic esse non debuit, aut certe in ecclesia constitutus, & credens in Deum labatur in dogmatibus, quæ ignorare non licitum est, aliter de patre & filio & spiritu sancto sentiens quàm rei ipsius veritas habet, non ita credens in resurrectione mortuorum, vt scripturæ docent, vel certe alienæ inuidens sapientiæ, cum malè sentire commemorat, qui catholicæ fidei est, & rursum, hæreticum adulatione, qua sibi obsequitur, catholicum esse contestas, qui dicit dulce amarum, & amarum dulce. Ex qua sententia conficimus, omnes in Deum esse blasphemos, qui vel ad latum pilum à regia catholicæ veritatis semita exorbitant. Alij vt Cain & eius similes, misericordiæ diuinæ detrahunt, quia veniam peccatorum commissorum desperant, Alij, vt Epicurus ac eius sequaces, omni scientiæ ac prouidentie Dei inuident, de quibus legitur Iob 22. Deus nostra non considerat, & circa cardines cæli perambulatur. Sed intelligendum est Eliphaz (cuius hæc sunt verba) iniuste accusasse sanctum Iob oppressionis pauperum, & reliquorum, ibidem enumeratorum, quibus subnectitur: Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita, & arbitraris, inquit, nubes laribulum Dei, eumque, circa cardines cæli perambulatur, & proinde nostra non considerare. Verum D. Iob demonstrat se aliter credere, aliterque profiteretur dicēs, Deus scit viam meam, & probabit me quasi aurum, quod per ignem transt, quo contestatissimum reddit Deum, non minus omnium habere scientiam & cognitionem, quàm potentiam. Alij attribuunt ei quod in Deum cadere nequit, nempe malum culpæ, qualis est Bucerus in commeterijs super primum caput ad Romanos, vbi docet, ipsum, Deum negare, qui non constitretur ipsum cogere hominem ad peccatum. Huc etiam reducendi sunt, qui peccata sua in Deum retorquent, dicentes, Deus ordinauit vt raperem & furarer, &c. Arqui horum errorem elidit Origenes super epistolam ad Romanos. vbi habet paradigma huic instituto aptissimum, sic Hugo de S. Victore lib. 2. de sacramentis, secundum quæ tria requiruntur, vt Deus causa alicuius peccati dici possit. Hæc quia in tractatu de Reprobatione enucleatius sunt demonstrata, superuacaneum ducimus istud diutius immorari. Quarto committitur, cum aliquid creaturæ adscribitur soli Deo proprium, sicut secundum Marcionistas Deum in operibus suis errasse, Angelos mundum creasse, diabolum mundum gubernare. Hieron. in 18. Epistolæ, cum aliud doceat catholica veritas & vniuersa sacra pagina. Quinto committitur blasphemia in sanctos quibus verbo vel factò iniuriæ notam inurimus, & quemadmodum

Genes. 4.
Li. 50. homil.
homilia 27.

ca. sequenti.

Lib. 1. cap. 1.
Tria requiruntur vt sint causa peccati
Parte 2. ca. 6.

5. Committitur blasphemia.

honor qui fit imagini, exhibetur imaginato, vt prælibatum est; sic iniuria, quæ fit imaginibus sanctorum, aut earum reliquijs, sanctis ipsis inferri manifestum est. Quo iam, pro dolor, prorupit iniquitas nostræ temeritas; quo effrenis enormitatis audacia, quibus iam blasphemare Deum eiusque sanctos non censetur piaculum, sed tam celebriter frequentatur, eheu, atque foret sacrificium, adeo vt Christiani plerique iam deteriores sint rapidis canibus, qui licet alienos in uadibus dominis tamen parcunt, peiores etiam non dubitantur iudæis, qui imparientes iniuriæ Deo illatæ, quasi aures obruturando, uestimenta scindebant. Nos autem blasphemiam Deo illatam, surda aure negligimus ac dissimulamus. Interim si quis vel canem nostrum diuexasset, haud impune nostras manus euaderet, teste Chrylost. Profectò barbara maiestas, Daniel. 3. nedum blasphemare uoluit, sed & decretum sanciuir, vt blasphematores Dei Israëlitis essent rei crimine læsæ maiestatis. Faxit Deus, ne in nos quadret subsannatio prophetica, Iugiter tora die nomen meum blasphematur, quia non vano neque falso oraculo sanctus Moyses nobis mortem comminatus est dicens, Qui blasphemauerit nomē Domini, morte moriatur, Matth. 15. blasphemias coinquant hominem. Tollatur ergo à uobis, suadet D. Paulus epist. ad Ephesios 4. & ad Coloss. 3. Et quanquam homicida: maius nocumentum proximo inferat, quàm blasphemus Deo, tamē quia in grauitate culpæ magis attenditur intentio uoluntatis peruersæ, quàm effectus operis, blasphemus grauiori se subijcit crimini. Peritium quoq; sua enormitate vincit: Qui enim peierat, nihil mali vt blasphemus de Deo profert, sed Deum falsitatis testem inuocat, non quasi existimet Deum falsum testem fore, sed confidens Deum super hoc non aliquo euidenti signo oppositum testificaturum, quāquam conscientia mille testes probet contrarium. D. Paulus docet blasphemos Himenæum & Alexandrū Sathanæ tradendos. Et si carnalis fortè homo pœnam spiritualem, quasi insensibilem negligat vel contemnat, attendendum est D. Greg. exemplum, qui refert quendam puerum quinquennalem, nomen Domini blasphemasse, cum autem morti proximus anihelo spiritu palpitaret, diabolico tādē ministerio ad inferos crudelissimè esse proractum. Cui consonat Bernard. in uita sancti Malachias: Nam quidam sancto Malachias præfenti mala semper improperebat, absenti autem detrahebat & aduersarijs eius fauebat, procaciterque eorum partes tuebatur, sed paulò post, digna linguæ procacis & blasphemias mercede donatus est. Innumuit namque & compitruir lingua maledica uerbibus scætantibus, & toto ore blasphemio disfluentibus. Quos per septem

Græue peccati
in blasphemias.

Esa. 37.
Marth. 26.
Actor. 14.

Homil. 1. ad
pop. Antioch.

Esa. 52. &
Roma. 2.
Leuit. 24.

1. ad Tim. 1.

Lib. 4. Diablag. cap. 18.
Terribile blasphematis Dei
exemplum.
Aliud ex S. Bernard.

septem fermè dies uomens incessanter, tandem cum illis miseram expuit animam. Subnectit & aliud, quomodo quidam infelix mulier sancto Malachias declamatorio ad populum agenti sermone blasphemias euomebat, proclamās ipsum hypocritam & in uasorem alienæ hæreditatis. Sed Dominus respondit pro dissimulante, nam redacta fuit ad insaniam, deum horrenda morte blasphemias luit pœnam. His haud parum consonus est canon qui habetur 22. ubi sic legitur: Si quis per capillum Dei vel caput iurauerit, vel alio modo blasphemias contra Deum usus fuerit, si in ordine ecclesiastico est, deponatur, si laicus anathematizetur. Et in Autenticis, Titul. Vt luxurientur contra naturam. Nemo iuret per mēbra Dei, aut capillos, aut alio modo Deum blasphemet. His enim delictis, & fames, & terremorus, & pestilentias fiunt. Præcipimus igitur tales comprehendi, atque ultimis subdi supplicijs.

De blasphemias in spiritum sanctum. CAP. IIII.

NUNC nonnulla in medium producenda sunt de blasphemias in spiritum sanctum, quæ trifariam accipi leguntur, Primum vt peccatum in spiritum sanctum appetitur, quod potissimum fit contra personam spiritum sancti. Sic Macedonius hereticus peccauit in spiritum sanctum, quando falsissimè dogmatizauit spiritum sanctum non esse Deum, sed patris & filij famulum, teste Augustino. Quem & Arius creaturam creaturæ opinatus est, & Ambrosio. 2. de penitentia cap. 4. Secundò peccatum dicitur in spiritum sanctum, quod est contra proprietatem spiritui sancto attributam, pura gratiam & charitatem; hoc modo omne læthale crimen est contra spiritum sanctum, quia aduersatur diuinis charissimarum celestium donis, quæ per spiritum sanctum infunduntur. Tertiò blasphemias in spiritum sanctum est, quæ fit ex certa malitia non qualibet, vel quæ concurrat etiam cum reliquis peccatis, vt sunt fragilitas, ignorantia, concupiscentia, sed ex mera mala uoluntate, ita vt contendant illud abijcere quod electionem peccati impedire posset. uerbi gratia, Instigatur aliquis ad peccatum, sed occurrit ei timor Dei peccatum punientis, nihilominus tamen talem de industria rejicit, vt liberior peccet, tuncque peccare in spiritum sanctum dicitur. Hoc modo peccarunt Pharisæi, teste D. Hieronymo super Matt. Qui dixerit uerbum, inquit Christus, contra filium hominis, carne mea scandalizatus, & me hominem tantum fabri filium voratorem, uinique potatorem arbitratus opinio est absque blasphemias, & quamuis erroris non careat culpa, ueniam tamen habet propter erroris paruitem. Qui autem manifestè intelligens opera Dei, eadem stimularis inuidia

Aliud ex S. Bernard.

q. 1. c. Si quis per capillum.

Collatione 6. §. omnibus hominibus.

Triplex peccatum in spiritum sanctum.

Lib. 3. contra Maximinū c. 17. & lib. ad Quoduldestū Hæref. 62. Hæref. 49.

12. cap.

(cum virtutem inficiari nequeat) calumniari non esse, quam potius ipsi Beelzebub opera Christi & Spiritus sancti attribuar, huic non dimitteretur peccatum, neque in hoc seculo, neque in futuro. Eadem per omnia habet Ambros. & Theophilactus in commentarijs eiusdem loci, necnon August. ubi supplet sententiam, quam incerta fluctuans opinione non confirmarat, dicens: Si tamen in hac tam scelerata mente peruersitate finierit hanc vitam. Istud solis radijs clarior manifestat. Non enim Dominus inquit, Omnis blasphemia spiritus non remittetur ei, neque dixit, Quodcumque verbum contra Spiritum sanctum non remittetur ei, sed qui dixit verbum. Quocirca non est necesse ut omnem blasphemiam, & omne verbum quod profertur contra spiritum sanctum, remissionem existimet non habere, sed necesse est, ut aliqua sit blasphemia, & aliquod verbum, quod si dicatur contra spiritum sanctum, nullam unquam veniam mereatur, quia si omne acceperimus quis poterit saluari? Est ergo aliquod verbum, quod non remittitur neque in hoc seculo, neque in futuro. Sed quod est illud verbum? Ut istud manifestius clarificetur, attendendum est, quod ait Iudæis, Si non venissem & loquutus eis fuisset, peccatum non haberent, quod non dicit, quasi intelligi velit, Iudæos sine omni peccato futuros, si non venissem, & loquutus eis fuisset, plenos quippe inuenit, onerosque varijs peccatorum fordibus, quomodo ergo si non venissem, peccatum non haberent, nisi quia illa Dominica sententia, nec vniuersaliter nec particulariter, sed indefinite non omne peccatum cogit intelligi, sed aliquod, non enim ait; Si non venissem & eis loquutus fuisset, nullum peccatum haberent, ne veritas hallucinando mentiretur, nec rursus, Si non venissem & loquutus eis fuisset, quoddam peccatum non haberent, ne pium studium parum exerceretur. Illud utique peccatum est, quod presentem, seque alloquentem non audierunt, eumque tanquam inimicum occiderunt, Ambros. de S. Ioseph. Hoc horrendum peccatum non habuissent, si non venissem & loquutus eis fuisset, quemadmodum etiam videre est apud August. Sic, inquit, intelligenda est blasphemia spiritus, quomodo dimittuntur peccata, & eijcitur spiritus immundus. Contra hoc donum gratuitum, & contra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipsa igitur impœnitentia, est spiritus blasphemix, nec habet remissionem in hoc seculo nec in futuro, quia pœnitentia impetrat remissionem peccatorum in hoc seculo, quæ valet in futuro. Non potest tamen in hoc mundo deprehendi, quia de nullo est in hac valle lachrymarum desperandum. Paganus est hodie, unde scis utrum crastina die futurus sit Christianus? Iudæus est hodie,

Li. 1. de spiritu sancto, ca. 3.
Li. 1. Retract. cap. 19.

Serm. 11. de verbis Domini

Matth. 21.
Sapient. 2.
Cap. 3.
Li. 3. contra 2. epist. Pelagianorum ca. 3. epist. 3. ad Bonif.

hodie, quid si cras credat in Christum? hereticus est, quid si cras sequatur catholicam fidem? Ex his manifestum euadere potest, multa esse peccata in Spiritum sanctum, sed tamen non omnia esse irremissibilia: Symon Magus namque blasphemiam commisit in Spiritum sanctum, non tamen exclusus est per Apostolos à spe veniæ, sed inuitatus est ad remedium pœnitentiæ, teste Amb. Imò populus Iudaicus, inquit, qui dicebat de Iesu seruatore nostro, dæmonium habet, & in Beelzebub eijcit dæmonia; Et quod plus est, qui cruci adfixit Dominum, Petro concionante vocatur ad baptismum, quatenus tanti sceleris iniquitatem deponentes, postea sanguinem pretiosissimum humiliter bibant, quem prius crudeliter effuderant, secundum Aug. ubi docet quod omne peccatum & blasphemia dimittatur, ubi non fuerit peccatum cordis impœnitentis, quod non remittitur in hoc seculo, neq; in futuro. Dicitur autem peccatum irremissibile, secundum Thom. in scripto, tribus modis; Primo respectu Dei remittentis; sic nullum est irremissibile, quia Deus absoluta potestate potest angelis malis & damnatis dimittere peccatum. Secundo consideratur irremissibile ratione status; Sic post mortem homini peccata mortalia sunt irremissibilia, teste Ioanne Damasc. Quod angelis casus, hoc hominibus mors. Tertio dicuntur irremissibilia, non quod nullo modo remittantur, sed quantum habent de se, merentur, quod non remittantur, quia excludunt remedium quo acquisitur remissio, nempe pœnitentia cor & contritum, quod Deus non respuit. Nec tamen est arbitrandum solam finalem impœnitentiam esse peccatum in spiritum sanctum, ut D. Aug. videtur innuere, nec quatuor eius species tantum reperiuntur, ut Magister sententiarum recensere videtur. Cum sex reperiatur species, scilicet desperatio, obstinatio, præsumptio, veritatis agnitæ impugnatio, fratriciæ gratiæ inuidentia, atque finalis impœnitentia. Contra Dei siquidem misericordiam, qua peccata remittuntur, opponitur desperatio, sicut patet de Cain, & fit quâdo homo suam iniquitatem existimat esse tantæ grauitatis vt immensa diuinæ bonitatis clementia, aut non possit aut nolit eam sibi remittere, adeoque in culpa vitam firmat, abyssus abyssum inuocante. Sed quomodo quis desperare poterit, inquit D. August. si in spem veniæ redditus est, à quo etiam occisus est Christus? Etiam si Dominus voce cælitus lapsa nos in sinuaret damnandos, secundum D. Chrysostr. & D. Bernad. nequam tamen esset desperandum, nec visceribus misericordiæ eius diffidendum: quia Dominus in rebus desperatis fert opem, vt patet in Dauid in arcto posito, persequente eum Saul. Et secundum eundem homil. 2. ad populū Antioch. Si nequeas

Actor. 8.

Lib. 2. de pœnitentiâ, cap. 4.

Iudæi bibunt sanguinem quæ esuderunt.

Tract. 1. 2. &

8. in Ioan.

Serm. 11. de

verb. Domini.

Enchir. c. 8. 3.

De corrept. &

grat. ca. 1. 2. &

lib. de vera &

falsa pœnitentiâ cap. 4.

2. dist. 4. 3. &

quæst. 4.

Lib. 2. orthod.

fidei, cap. 3.

§. 1. dist. 4. 3.

lib. 2.

6. Species.

Genes. 4.

Tract. 3. 8. super Ioan.

Nullo modo est desperandum.

Homil. 68. super Matth.

Ser. 38. super Cantic. cantic.

1. Reg. 23.

sol fieri, efficiaris vel luna, tua vocatione contentus. Secundo iustitiæ Dei, quæ nos à peccato retrahit, opponitur præsumptio qua quis præsumit absque pœnitentia impunitatem, & sine meritis pollicetur sibi vitam æternam, quasi dominus non esset iustus, sed solum misericors secundum D. Thom. Contra hanc præsumptionem videre licet August. super Psalm. 31. docentem eos damnandos qui in impietate fidem feruantes, sibi blandiuntur nulla vitia aut flagitia obfuturæ, atque ita de se malè præsumentes, peccatorum impunitatem, contra Dei iustitiam statuunt. Tertia est obstinatio, qua si quis in peccato vsque in finem permaneat, adhuc non est peccatum in Spiritum sanctum, sed si placeat sibi peccatum & approbat ex electione, proponendo nunquam penitere, tunc proculdubio est peccatum in Spiritum sanctum. Differt autem ab impœnitentia secundum Gabrielem Biel super prælibata dist. quod obstinatio est respectu futuri peccati: Impœnitentia verò comparatione præteriti. Quinto est impugnatio veritatis agnitæ, de qua priori articulo disputatum est. Sexto est fraternæ gratiæ inuidentia, quæ est peccatum in Spiritum sanctum, quando ex deprauata voluntate & malitia dolet de fraternæ gratiæ promotione, quia displicet sibi quod diuina gratia radices iaciat altiores, ac incrementa sumat in proximis maiora, vel quod diuinus honor exaltetur in illis.

De prano Consilio. CAPVT V.

MALVM consilium est, quo aliquis efficaci persuasione inducitur, ad aliquid committendum vel omit- tendum in proximi detrimentum; Hoc modo Cai- phas ac Iudæi contra Christum plurima habuere consilia, vt manifestum euadit ex varijs scripturarum locis. Eadem si- quidem actio bona potest esse vel mala, diuersis respectibus, secundum August. & Thom. 3. parte: Sic Danielis 6. Princeps & primates regis Nabugodonosor regularis obseruantie Dani- elis imparientes, læsæ maiestatis ipsum accusauerunt. Ita Balaam dedit Balach consilium quo asturè filios Israel ad luxuriam, idolatriam ac eius generis alia portentosa inclinaret, teste Ambros. & Gregor. Nam facta meliorem, aliquando deterioribus displicent. De his & quotquot esse possunt alijs, prædixit Ezechiel, inquit; Fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum, & sanctus Dauid: Consiliū malignatium obsecit me. Et: Super populum tuum malignauerunt consilium. Quia vt Sapiens docet, Mali semper mala machinantur, quorum consilia iu- giter sunt fraudulenta. Serpens enim quicquid lingua tangit, inficit.

2. 2. quæst.
29. art. 2.

Matth. 12. 22.
26. & 27.
Mar. 3. & 14.
Ioan. 11. & c.
Li. de prædest.
sanct. cap. 16.
Enchi. ca. 101
Q. 47. art. 3.
Numer. 24.
Lib. 2. Offic.
ca. 17. & 18.
Lib. 5. Mo-
ral. cap. 9.
Ezech. 11.
Psalm. 21.
Psalm. 82.
Proverb. 12.

inficit. Verum qui fossit fontem, frequenter incidit in eam, Eccl. 10. & 27 & qui in alium mittit lapidem, velut flamine venti reortus, eum à quo iactatus est, mox reuersus percutit; Nequissimum consilium super facientem deuoluetur, & non cognos- cerit vnde ei adueniat; laqueo peribit, qui morte iusti oblecta- tur, dolor eum consumet antequam moriatur. Quod vel Amā facit nobis contestatissimum, qui luit in patibulo, quod Hester 7. Mardocheo summo studio optauerat, itē in Achitophel, qui suspensio funestam sibi accelerauit mortem. Sic in mortem Danielis & Susannæ iniustā machinantes iustissimas pœnas dederunt. Iudæi quoque propter consilium, quod aduersus Dominum inierunt, dispersi atque exterminati sunt, ac ran- dem in ore iactij omnes fermè mortui sunt, testibus Aug. Serm. 204. de Eusebio Cæsariensi, lib. 3. Eccles. hist. necnon Iosepho, de Iu- daico bello. Vnde Hierem. ca. 18. Domine tu scis omne con- silium eorum, aduersum me in mortem, ne propitius ini- quitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur. Hæc sententia nequaquam prioribus eiusdem capituli aduer- sari, vbi dicitur; Loquetur pro eis bonum vt auertat indi- gnationem suam ab eis, secundum D. Hieronymum, quia postquam datum pœnitentiæ tempus præterijt, & illi in suo scelere perseverant, non tam pro se puniuntur, quam pro alijs, ne inultum peccatum ceteris noceat exemplo. Quarè haud immeritò sanctus Iob precabatur: O Domine quia non sunt in manu eorum bona, consilium eorum longè fac à me; Bea- rum siquidem pronuntiasti, Psalm. primo, qui non ambula- uit, in consilium impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit. Præmissum est autem in descriptione, (efficaci persuasione) ac deinde (in proximi detri- timentum) quo demonstraretur mortale necum adducere peccatum, si causa finalis, ad quam suo vasto ingenio incli- nat, sit mortalis, quia efficaciter per alium, tanquam organum extraneum, malum operatur. Verum si alius non inclinetur efficaciter ad faciendum, non tenetur quidem vt prius ad- hortationibus & obseruationibus emendando restituere, Exodi 21. Si quis aperuerit cisternam & foderit, & non ope- ruerit eam cecideritque bos aut asinus in eam, reddet Do- minus cisternæ pretium iumentorum, & c. læthiferum tamen peccatum minimè euadit quia calicem propinauit, si fuisset qui bibere voluisset. Nemo siquidē ad prauitatem vult alium inducere, secundum August. lib. contra Secundinū, nisi prior ipse deprauatus fuerit. Si autem leui verborum inductione sollicitet alium, potissimum ad ea quæ non sunt ex sui natura læthifera, venialis potest appellari culpa.

Eccl. 10. & 27

Hester 7.

2. Reg. 17.

Serm. 204. de

temp.

Ca. 5. 6. & 8

Lib. 7. ca. 12.

& 13.

Cap. 21.

Ca. 17. serm.

163. & 250

de temp. et ser.

47. ad fratres

in eremo.

De Con-

2.2.9.38.

Contentio quid?

Homil. 2. super 1. epist. ad Timoth. Epist. 64. Cap. 17. Triplex contentio.

Simile.

Super 2. cap. 2. epist. epist. ad Timoth. Homil. 15. super Math.

Homil. 47.

Math. 6.

QUEM AD MODUM discordia, teste D. Thom. præ- tendit internam quandam voluntatum contrarietatem. Haud secus contentio impugnationem veritatis extrinsecam, verbo importuno, aut clamore inordinato fatam. Contentio siquidem est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris, etiam trahens originem ab omnium viciorum radice superbia, & humanæ laudis auiditate, quæ alijs inuidere consuevit, teste D. Ioanne Chrysof. D. Aug. presbyr. ad Aurelium August. & Bernard. li. de modo bene viuendi ad fororem. Cum autem triplex sit veritas, necessario contentionis reperitur etiam diuersitas doctrinæ, nimirum iustitiæ & vitæ. Contentio siue impugnatio veritatis agnitiuæ qualis qualis etiam sit, siue fidei, siue doctrinæ, siue iustitiæ, siue vitæ virtuosæ, in his porissimum quæ saluti necessaria sunt, si veritas illius sit conditionis, vt eius oppositum mendacium foret perniciosum, eius impugnatio, haud dubie lachale esset peccatum eoque maius, quo legem charitatis veritatisque impugnationem præterdit. Sicut cœnum, si contrectetur, grauius olet, ita anima cum perturbata fuerit, & multis intrinsecus fluctibus agitata, quasi sordibus falsitatis conspurcata squalet, quæ licet forinsecus victrix emergere velit, tamen in animo semper perdendo, victa iacet, secundum D. Ambros. Quod ne contingat pluribus verborum copijs eius inordinationem exaggerat D. Chrysof. Quid verborum telis, inquit, iacularis? quid contentioso sermone litigas? sive siluester effectus es? aninus agrestis, aut canis rabidus? nõ pudet non erubescis, in feram ex homine conuersus, ac proprie nobilitatis oblitus? et si enim pauper sis, certè liber, et si opifex, certè Christianus; propter hoc ipsum ergo quod pauper es, magis necessariam habes quietem: Diuitum est enim litigare, non pauperum, eorum vtiq; hoc opus est, quos varie aduersum se materiæ excitant, iurgiorum, &c. Sed dicis nequeo contumelias inimicorum tolerare. Respõdet tibi idem, super Ioannem. Quæ ista est gratia? nam si etiam verè accusarieris, coram compungi deberes, si falsò te dixerit pauperem, ride, si mendicum, ride, si capram aut nigrum, cum sis albus, ride, si cornua te habere; ride si dixerit stultum, iam desle, nam qui dixerit fratri suo farue, reus legitur gehennæ ignis. Disce tacere, nam alioquin si contumeliam contumelia persequaris, contentionem contentione addis, ignem excitas, qui non igni, sed aqua extinguitur. Sed pusilli animi arguimus, si furda aure negligas; absit, imò sapientia tua erit omnibus admirationi. Si autem respondere conatus fueris contumelio-

rum meliore occasione præstabis vt vera reputentur, quoniam argueris. Quare enim opulentus & locuples, pauper appellatus ridet, nisi quia falsum cognouit? Ita si nos iniuriatum voceres rideamus, præclarum erit argumentum nos falsò lacessitos. Impugnare verò veritatem exercitij gratia, vt illi qui in arenam certatari disputationibus descendunt, non est contentio, nisi materialiter, quæ sobinde laudi ducenda est, præsertim moderata: Nam si rixosis verbis implicata sit, dimissionem venialis culpæ requirit nisi fortè scandalum illi esset annexum, quia tunc mortale peccatum secum inuoluit, vt si prorumpere in verba contumeliosa, aut derisoria, ex quibus nascuntur contemptus, odia, rancores, & eius fatine alia. Vnde Paulus recenset contentionem inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non consequuntur. Si verò veritas talis nequaquam sit, vt eius oppositum mendacium sit perniciosum, contentio contra illam est veniale, nisi scandalum aggrauet peccatum. Porrò impugnatio falsitatis non appellatur proprie contentio, nec est peccatum, nisi modo fiat indebito, hoc est, clamore inordinato, tuncque venialis censetur culpa, nisi tam vehemens esset contentionis inordinatio, quod scandalum induceret, quo fieret mortalis noxa. Vnde cum Paulus dixisset: Oportet seruum Dei non esse litigiosum. Et: Noli contendere verbis; subnectit: Ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium.

De Contumelia. CAPVT VII.

INTEGRITATI honoris ac fame duo peccatorum que lingua fieri possunt, aduersantur genera. Quædam siue coram & in præsentia; Alia in absentia: In præsentia pluribus proximus inhonoratur modis; Primo per contumeliam, quæ sit, secundum Tho. quando quis aliquid mali culpæ, verbo, nutu, vel aliquo signo profert, proximo in præsentia, animo iniuriæ adi. Exemplo quod dicitur manifestum fiat; Si quis pronuntiet aliquem coram positum, furem, adulterum, &c. contumeliam infert. Hinc Sapiens, salutaribus monitis adhortatur, inquiens, Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò, ne postea emendare nequeas, cum insipiens contumeliosè amicum deonestaueris. Potest autem culpa esse, vel falsa, vel vera, sed tamen occulta, tuncque subit rationem etiam detractionis, adeo quod vnus idemque actus sit contumelia & detractio diuersorum comparatione nuncupandus. Ea siquidem ratione qua quisque absentem non permissit rodere viram, dicitur detractio. Qua autem coram posito iniuria dictis infertur, contumeliæ nomenclaturam meretur, quæ grauitatem suam ex peccati magnitudine adsciscit,

Galat. 5.

1. ad Tim. 2. 2. ad Tim. 2.

2.2.9.32.

Proverb. 10. & 15.

adsciscit, nisi forte quis graui confusione exceptus, aut aliquo utilitatis vel dignitatis officio impeditus fuerit, quia tunc contumeliosum verbum non ambigeretur mortale esse peccatum. Sustinendæ nihilominus sunt contumeliæ in præparatione animi, quemadmodum & ea quæ contra nos fiunt. Vti concleatius dilucidat D. August. exponens illam scripturam psal. Si quis te percusserit in vnam maxillam, &c. li. de Meditatio ad Consentium, li. 22. contra Faustum Manich. Non tamen semper expedit, quo contingit vt nec Christus aliam exhibuerit, sed percussorem reprehendendum duxerit. Præ ratio est in contumelia obseruanda; Expedit namque interdum retundere procacium audaciam, iuxta illud: Respondit stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Aliquando ob multorum profectum, qui propter contumeliam illatam, ab effectu impediuntur. Qui autem tacet vix cedat laudandus est. Verum taciturnitate velle prouocare ad iracundiam pertinet (quod est peccati) ad vindictam.

De Conuitio. CAPVT VIII.

CONVITIVM consistit in verbis, non minus atque contumelia, quia hoc refricatur ac representatur defectus, in detrimentum honoris alicuius, qui duplex reperitur; Primus est defectus culpæ, quo verbis contumeliosè inuri consuevit. Secundus est defectus culpæ & pœnæ, qui per conuitium significari adsolet. Conuitium namque non solum animam respicit, sed & corpus sua generalitate includit, teste D. Tho. ad solutionem vlt. argumenti. Quare si quis hominem esse hebetem, cæcum, claudum, surdum, &c. iniuriosè calumniatur; conuitiari quidem probatur, sed contumeliam non infert. Porro, si quis alium furti arguat, non solum conuitio, sed & contumelia afficit. Nihilominus consideratione quàm maxima hic opus est, vt cognoscere valeamus, quo affectu hæc aut similia effutiantur verba. Cum enim conuitium siue contumelia de sui ratione quandam impotent dehonorationem, si intentio profertis eo vergat vt verbis in medium adductis, honori alterius deroget, hoc dubio procul est conuitiari ac contumelia afficere. Estque mortale haud secus atque furtum aut rapina: Non enim homo inuidio studio suum zelat honorem ac famam, quàm se possessam. Si verò alteri verbum conuitiosum vel contumeliosum, dixerit, non tamè animo derogandi, sed fortasse correctionis studio, sicut Christus discipulos appellat stultos, & Apostolus Paulus Galatas in senatos, vel aliquid huiusmodi non dicit conuitium & contumeliam formaliter & per se, sed per accidens & materialiter, inquantum scilicet id quod potest esse conuitiosum vel con-

Math. 5.
Cap 15.
Cap 79. &
epist. 5. quæ est
ad Marcellinū
Ioan. 18.
Prouerb. 26.

Duplex con-
uitium.

2. 2. q. 7. art.
1. & art. 2.

Luc. 24.
Galat. 3.

vel contumeliosum. Vnde hoc potest aliquando esse peccatum veniale, & quandoq; absq; omni peccato. In quo tamen est necessaria discretio, vt tēperatè homo talibus verbis vtatur. Potest siquidem tam graue existere conuitium, quod per sermonem incautè effutitū detraheretur famæ eius contra quæ proferreretur, tuncque peccaretur læthaliter etiã si minus denigraretur fama alterius. Si quid autem effutiat non in contemptum aut contristationem eius in quæ conuitium iaculatur, sed magis causa delectationis & ioci, si debite obseruentur circūstantiæ, potest esse absq; peccato. Si quis verò non reformidat merore afficere eum in quem profertur huiusmodi iocosum conuitium, dummodo alijs excitet risum, non euadit peccatum.

De Derisione honorum. CAPVT IX.

BI FARIAM consuevit fieri derisio, secundum Thomam, verbo scilicet, vel signo, Verbo cum quis malum culpæ vel pœnæ, ægestatè alicuius vel naturæ defectum cachinnis excipit aut probris incescit, intendens eum floccipendere adeoque vilem existimate, vt de eo nulli debeat esse curæ, imò fatuus sit omnibus reputandus. Quod est læthalis peccatum grauitate etiam vincens contumeliam: Nam contumeliosus sermō in alium forinsecus stomachum ostendit derisor instar Iudæ alicuius, osculum infigēdo, aculeum mittit. Quo manifestum fit, maiorem hic esse contemptū, quàm ibi, maioremque inferri ignominiam. Hinc Iob 12. dicitur, derisor Deum offendit, & Prouerborum 3. Abominatio Domini est omnis illusor, sic Matt. 5. Qui dixerit fratri suo Racha, (quod est vocabulum Syriacum non Hebræum) vt vel ex eo liquet, quod nomina Hebræa ferè vsurpent, literam 7. Iod vel I uecalè, cuius vice Syri vsuntur A. Vnde omnes ferè peregrinæ dictiones, quas passim reperimus in nouo testamento positas, sunt Syriacæ, sic Rabboni dixit Syriacè sanctissima peccatrix Maria Magdalena, non Ribboni; sic Maria non Miria, sic Racha non Richa, quod neque Græcè neque Latine transferri valet; significat autem secundum D. Aug. Hier. super locum Matt. & D. Greg. leuem indignationis motum) reus erit consilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Maxima proinde sedulitate informanda est iuuetus, ne veneranda canities sit illi ludibrio, quoniam Hælisæus spiritu Dei afflatus, maledixit pueris se despectui habentibus, cuius iniuriæ, & vsu impatientes, de interioribus deserti exilierunt, & sanctum virum defendendo, quadraginta duos pueros disscerperunt. Præter typicam significationem quam hic agnoscit D. Aug. Mali quiq; derisui habet bene operâtes; hoc modo Michol derisit Dauidis humilitatè, qui stabiliiori gradu se in Deo

Derisio fit
verbo.
2. 2. q. 75.

Racha.
Triact. 51. in
Ioannem.
Lib. 21. Ma-
tal. cap. 5.
4 Reg. 2.

Lib. 12. cõtra
Faust. Manic.
ca. 35. & ser.
204. de temp.
2. Reg. 6.

Lib. 10. Moral. cap. 15.
 Exultatio Davidis, quid prætulerit?
 Nehem. 6. & 1. Machab. 7. Math. 3.
 Apocal. 12. Mulier sole amicta quam figuravit?
 Lib. 4. cap. 1.
 Sapient. 5.
 Tob 3. Job 1.
 1. Paral. 30. Act. 2. & 17. Math. 27.
 Eia. 37.
 Sa'es ac lepida cōj'abulationes quale peccatū?

in Deo solidavit, quo foris non reperit, in quo requiesceret, secundum beatum Gregor. Quid etiam adumbravit David in hac sui hilaritate ac tripudij exultatione, petere non fuerit indignum ex ferm. 22. & 80. apud Ambros. Nam præcognovit per gloriosam prolem stirpe Davidica generandam, virginem, inquam, Mariam, ac ecclesiam Christi thalamo sociandam. Sic Sannaballath derisit muros Hierusalem restaurantes. Proinde deteriores sunt ipsi Herodiani qui iam nati extinxerunt parvulos, isti aurem maiori furore perciti, & conceptos enecare non expauescunt. Draco expectavit donec mulier fecliciori enixu peperisset, quæ signat gloriosam virginem, teste August. de Symbolo ad cathecumenos, Isti conceptu fuerit, id est, meliori vitæ frugi quasi primitus seminata, fit moq; animo propositæ, gladio linguæ derisorie abortum procurantes, obstant. Nonne Apostasie accusatorem qui trophæum crucis Dominicæ à templis eliminaret materialibus? Magis profecto delinquere conuincitur, qui nititur crucis operibus aduersari, & scommatis eius honori iniudari. Huiusmodi homines, quia prorsus cæci sunt, rectæ vitæ tramitem incedentes sublannant, nec à tyrannica captiuitate, cum possent, liberant, sed crudeliter in carcerem protrahere laborant. De his loquitur scriptura: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est. Alio modo secunda fortuna prosperari derident quarta luna (quod dicitur) natos, tribulationibusq; afflictos. Sic vxor deridebat sanctum Tobiam miseriarum patiētissimum; & vxor Iob Dina, à Philone in lib. biblicarum antiquitatum appellata, sanctum Iob exemplar longanimitatis ac paciētix præfulgidum. Præcones quoque evangelicæ veritatis tanquam peripsuma subinde repelluntur, quod animaduertere promptum est in prophetis Israëlitis destinatis. Sic dogmata Apostolica subsannabant Iudæi. Quin & Apostolorum magistro vniuersorumq; Domino insultabant deridentes, Vah qui destruis, &c. Si filius Dei es, &c. Nec hic simplex est derisio, sed blasphemia, iuxta illud: Cui exprobasti, & cui blasphemasti? postea adicitur, Sanctum Israël. Si verò de modicis ac exiguis fiat proximi derisio, absque intentione detrahendi, contristandi, vel confundendi, sed ad risum duntaxat commouendi, veniale censetur peccatum, potissimum si proximus salibus huiusmodi resperfus, ac scommatibus exceptus, nullo calore afficiatur, quin potius recreatiuis verbis iocundetur, cum scienti & consentienti (vt habet regula Iuris) nulla fiat iniuria.

Verum

Verum passionatos iocis ac derisibus laceffere non solum culpa est, sed omnium inordinatorum motuum, verborum u. ordacium, blasphemiarum, reliquorumque ex derisore emanantium reos efficit. Secundo derisio fieri contingit signis, vt rugando natum, labia ringendo, vel aliquod aliud signum præstando. Talis derisio appellatur passim tubfannatio, quæ tantum habet culpæ, quantum proximi est contemptus.

De Detractione. CAPVT X.

DETRACTIO est alienæ gloriæ & famæ mordax & inuida, per verba aut signa, imminutio, secundum Hugonem de sancto Victore, lib. de fructu carnis & spiritus. Quemadmodum enim aliquod nocumentum inferitur bifariam, in rebus nempe manifestè, vt in rapina, aut in occulto, vt in furto. Haud secus res se habet in verbis; vno si quidem modo manifestè coram positus profert aliquis contumeliosa verba in proximum præsentem, quod non est detrahere famæ alicuius, sed contumeliæ notam inire, secundum D. Tho. Quibus occurrendum est, non multiloquio, sed silentio, teste Ambros. Vide si vis, quia sicut non sanat malam conscientiam præconium laudantis, ita nec bonam vulnerat conuiciantis obprobrium, secundum August. contra Ieras Periliani, & Greg. Alio modo in occulto, quo non directè inferimus detrimentum honori alicuius, sed famæ, quatenus huiusmodi verba proferentes, quantum quidem valent, eos qui audiunt, efficiunt malam opinionem de eo (cuius famam denigrant) habere. Estque peccatum mortale Romanorum enim primo dicuntur Deo odibiles, & abominario nominum dicitur detractor. In huius figura maledictus fuit Cham, quod patris ignominiam non absconderet. Nonnunquam etiâ pœna temporali detractor legitur affectus. Quia soror Moyfi lepra squalere cepit, quod fratris gloriæ inuidisset. & Darhan & Abyron, propter murmur contra Moysen conflatum, terra ferre non potuit, sed terribili hiatu consumpsit. Consequit autem sex modis malum proximi in medium proferri; Primo ad instructionem audientium, & ædificationem præsentium, sicuti Moyses, Pharaonis dimerfi enarratione, ad meliorem vitæ frugem populum allicit. & Christus exultantibus discipulis quòd etiam dæmonibus imperarent: humiliari præcepit, ne instar sathanæ de sublimitate donorum ac charismatum diuinitus ruerent concessorum. Secundo propter cautelam, ne ex ignorantia decipiantur, existimantes eos esse probos, quos constat prohibere ac virtutibus esse vacuos; Sic ad Tirum tertio, mandat Paulus hæreticos, vt pote subuersos, proprioque iudicio damnatos

signis fit derisio.

Cap. 5.

Contumelia quid?

2. 2. quest. 73. art. 1.

Lib. 1. Offic. cap. 5. et 6.

2. 2. cap. 3. Lib. 2. 4. Mac-

tal. cap. 1. Lib. 1. 4. c. 2. 1.

Lib. 5. ca. 12. Detractio est

peccatū mortale.

Prouerb. 24. Genes. 9.

Exod. 12. Numer. 16. Sex modis

malum proximi reserur.

Deuter. 7. Luc. 10.

K k vitandos.

vitandos. Tertio referre licet ad utilitatem absentium, vt
 præsentes eis denuntient, quatenus cum peruersis non per-
 ueritauerunt. Quarto ex amicabilem quasi compassione, licet ab-
 eorum malefacta commemorare, vt audiens exciteretur ad oran-
 dum pro eorum emendatione. Quinto ex loquacitate & ani-
 mi leuitate contingit absentium rodere vitam. Sexto ex odio
 & rancore. Primi quatuor modi, non solum sunt liciti, sed &
 meritorij, si non aliqua obliqua intentione obscurentur ac
 commaculentur. Quintus modus quanquam non semper
 peccatum inducat mortiferum, tamen si fiat pro deductione
 temporis, aut tædij expellendi ratione, vix aut nunquam pec-
 catum saltem veniale euadit, eritque mortale, si verbum pro-
 latum adeo sit graue, vt notabiliter alicuius famam denigret.

2.2.9.73.
 art. 2.
 Mala omni-
 bus manifesta
 licet narrare.
 Serm. 202. de
 temp.
 Detractio est
 etiam in rebus
 vere gestis.
 Homil. 3.
 Luc. 18.

2. Corint. 12.

Secundum Thom. Nihilominus aperte mala, omnibus que
 manifesta possunt referri, aliaque in meliorem partem in-
 terpretari, secundum Aug. Sexto modo loqui de defectibus
 alienis ex inuidia & odio, nunquam non est mortale peccatū,
 potissimum si mortale sit, quod in famæ alterius diminutio-
 nem male euomitur, quia est contra charitatem, quæ præcipit
 alijs faciendum, quod tibi factum exoptas. Nec ista sententia
 detrahatur veritatem sortitur, quando falsum aut mendacium
 pronuntiatur, sed etiam quando res verè gesta euulgatur, teste
 Chrysost. ad populum Antiochenum: Quis dicat, inquit,
 tunc detrahi solum, quando falsum dicitur; nam si vera lo-
 quens maledixerit, & hoc crimen est: Etenim Pharisæus ille
 publicano veridicus maledixit, sed tamen hoc illi nihil pro-
 fuit; dic enim mihi, publicanus non erat publicanus, & pro-
 inde grauis peccator? Cuique est in confesso, quod publica-
 nus extiterit, sed tamen quoniam ipsum pharisæus vituperauit,
 abijt omnibus amissis. Vis fratrem corrigere? ora Deum,
 lachrymare ex corde, apprehensum admone, consule, exhor-
 tare, sic & Paulus faciebat, dicens ne iterum cum venero, me
 humiliet Deus apud vos, & lugeam multos ex his, qui ante
 peccarunt, & non egerunt pœnitentiam. Demonstra charita-
 tem erga peccatorem, instar medicorum, qui difficiles habentes
 ægrotos, deosculantur, persuadent, rogantque salutarem
 sumere medicinam. Porro hoc valde ridiculum est, inquit,
 quod negligentes propriæ vitæ conuersationem, alienæ ri-
 mantur conditionem, cuius famæ detrahere volentes, cum
 aliquid arcanū protulerint, rogant & adiurant aures præben-
 tem, ne cuiquam alteri, amplius dicant, hinc declarâtes, quod
 rem reprehensione dignam commiserint; Si enim illum vt
 nemini dicat, rogas, multo magis te priorem, huic propalare
 non oportebat. In tuto sermonem habebas, postquam ipsum
 prodidisti, tunc salutem ipsius curas? si nolis publicari, neque
 alteri

nihil manife-
 standum quod
 alijs celandum
 præcipitur.

alteri ipse enarres, postquam verò alteri prodidisti, sermonis
 custodiam efficias inperfluam, & inutiliter admones de verbo-
 rum custodia. Rursum alij præterit se mala quidem de pro-
 ximo effutire, verum bona & candida intentione, teste Ber-
 nardo, sic enim habet: Alij quodam simulate verecundia fu-
 co, conceptam malitiam quam retinere non possunt, adum-
 brare conantur; Videas præterit alta suspiria, sicque quadam
 cum grauitate & tarditate, vultu mœsto dimissis supercilij, &
 voce plangentem egredi maledictionem, & quidem tanto per-
 suasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt corde inui-
 to, & magis condoleris affectu, quàm malitiose proferri. Do-
 leo, inquit, vehementer, pro eo quod diligo eum iaris, & nun-
 quam potui de hac re corrigere eum. Et aliàs mihi quidem ait,
 bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquã in-
 nouissit, at quoniam per alium patefacta est res, veritatem
 negare nequeo, dolens dico, reuera ita est, & addit; Grande
 damnum; nam aliàs quidem in pluribus valet, ceterum in hac
 parte (vt verum fateamur) excusari minimè potest. Isti im-
 pensiori studio latebras cordis rimati debent, an contenti
 forent, si præterit bonæ sinceræque intentionis, alij vniuersos
 panderent defectus suos. Et quando constringunt se non ex
 inuidia vel sinistra intentione moliri, rogâdi sunt, an ex ami-
 ciciæ dictamine, vel dilectionis ardore, vel an talia dilectionis
 argumenta vellent sibi fieri, itaque laqueis erunt capti, vt ma-
 nifestum mendacium fateantur, contra conscientiam, aut verba
 detractionis dixisse, contra charitatem proximi contum-
 nantur. Estque fornicatione grauior, nam ille qui fornicatur,
 vnum se occidit, ille autem qui detrahit, & se & eum qui
 audit interficit, secundum August. Imò Bernard. audet & di-
 cit; Detrahente aut detrahente audire, quid horum damna-
 bilis sit, non facile dixerim, & serm. 24. Qui detrahit, pri-
 mum quidem seipsum perdit, ac se ipsum vacuum charitate
 ostendit. Deinde quid aliud intendit, nisi vt is cui detrahit
 veniat in odium vel contemptum ipsi apud quos detrahit,
 facit etiam charitatem in omnibus qui se audiunt, & quantum
 in se est necat & extinguit, non solum in se, sed in absentibus
 vniuersis ad quos volans verbum fortè per eos qui præsentem
 sunt, peruenire contigerit, de quibus dicitur: Quorum os
 maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eo-
 rum, vtique tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus
 est qui loquitur, vnumque tantum verbum profert, & tamen
 illud vnum verbum, vno in momento, multitudinis audiendi-
 um, dum aures inficit, animas interficit. Præterea tenetur
 detractor restitutioni obnoxius; Non enim dimittitur pecca-
 tum nisi restituatur ablatum, teste Aug. & eo difficilius hic
 restitu-

Serm. 24. su-
 per Cant.

Alius detrahē-
 tium assus.

Detractio
 quàm graue
 peccatum?

Serm. 45. ad
 fratres eremi.

Serm. 63. su-
 per Cant.

Detrahentem
 audire malū.

Psalm. 13.

Detractor est
 restitutioni
 obnoxius.

Epistola 54.

ad Macedo-
 nium, & alle-
 gatur 14.9.6.

Si res alienæ
 restitua-

restitutio fit, quòd ignoramus, quot hominum aures ipsa detractio peruulerit. Si detractor nequeat planè satisfacere, obligatur bonis temporalibus recompensare ad arbitrium timorati viri, quantum possibile fuerit, quod si neglexerit, haeredes eius tenentur, sicut ad aliorum debitorum solutionem, secundum Tho. Si iniuste & falso, alicuius famam denigrarit, restituat, dicendo hoc aut simili modo, se falsum dixisse. Nec obstat, quod se diffamabit, quia cum damno alterius, nemo debet sibi famam comparare. Si autem verum deposuerit, tamen non debebat dicere, sed restituere debet, dicendo se iniuste talem diffamasse, & quod malè fecerit talia proferendo: Caueat tamen ne mentiat quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, teste Apostolo. Istud de omni detractio debet intelligi occulta; nam manifestè patrae referre, sicut ille fecit ibi homicidium, non est restitutioni obnoxium, secundum August. Negligenda etiam est restitutio, quando homo magis infamaretur ex relatione, quod fieret, quando res obliuione quasi iacet sepultra. Deinde quoque facienda non est, quando fieret cum periculo maioris mali, quam sit bonum famæ sequuturum. Præterea quando dixit ei, qui potuit prodesse secundum ordinem iuris & correctionis fraternæ, quæ præcipit, vt dicatur ecclesiæ: Si etiam verba de se non sint diffamatoria, vt sunt venialia, vel possunt in aliam partem interpretari, restitutionem nequaquam requirunt. Insuper si nõ affirmatiuè, sed dubitanter prolata sunt, vel si se tantum audiuisset, hoc aut illud commemorat, aut alia via publicatum constet, restitutione minimè egent. Ex ne audiens detractioem aures præbendo animam inquit, oportet vt à confortio detrahentium discedat, quem admodum scribitur: DetraCTORIBUS NON CÔMISCEARIS. Hinc in mensa sua scriptum habebat D. August. & teste Possidonio in via Augustini cap. 22.

Qui quis amat dicitis absintum rodere vitam.
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Adeoquè commotus detractoribus ibidem legitur, & offensus, vt de media refectione discedens, secreta cubilis ascenderit. Secundo ne audiendo detractorem desinquamus, quando discedendi locus non est opportunus, dignis reprehensionibus arguere detractorem, condecet secundum testimonium Davidis. Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequer. Vnde Hieron. Nemo inuito auditori libèter refert, ne ergo auscultes, quia sagitta in lapidem nunquam figitur, imò interdum resiliens percutit dirigentem. Si autem diligentem arguere non audeat audiens, admonere debet, secundum D. Ioannem Chrysostr. ad populum Antiochenum. Si

habes

In scripto 4.
dist. 15.
Modus restituendi
di in detract.

Rom. 3.
Manifeste facta
referre non
est malum.
Serm. 202. de
temp.
Quando restitutio
dissimulanda?
Matth. 28.

Proverb. 24.
Li. ad fratres in
eremo ser. 26.
Consuetudo
D. Augustini.

2. Modus.

Psal. 110.
Epist. ad Nesto-
rianum.

Homil. 3.

habes, inquit, aliquem quem laudes & commèdes, aures aperio, vt suscipiam vnguenta, si verò mala velis effutire, verbis ingressum nego, nõ enim stercus & cœnum suscipere patior; Quod erit mihi lucrum, si didicero illum esse minus frugi? Maximum igitur nocumentum est hoc, & extrema iactura. Curemus nostra, & curiositatem hanc circa vitæ nostræ seriè exhibeamus; Quam veniã merebimur, qui nostris neglectis aliena scrutamur? sicut in domum alienam declinare, omneque eius officinas peruagari ac perlustrare turpe est, sic & circa alienam vitam saragere extremæ dementiæ est. Si nec admonere ausit detractorem, excuset vel detractum secundum Bernard. Excusa intentionem, inquit, si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta calum. Quod si omnino dissimulationem rei euidencia propellat, suade nihilominus tibi ipsi, & dicit apud temetipsum; vehemens nimis fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si in me similiter potestatem accepisset. Sic quidam religiosus nomine Libertinus, vbi flagris (exigente culpa) ab Abbate illaris, sensisset turgidam & liuidam faciem, requirentibus rationem dixit, heri exigentibus peccatis impegi scabello, ita veritatem dixit, nec factum prelati manifestauit, secundum Gregorium. Si res ita efferberit detractioem, vt nullus locus excusationi relinquatur residuus, hoc saltem audiens sedulo intendat, vt aliquo tristitiæ, vel displicentiæ signo, vultu vel alijs modis factò, se tali non assentiri ostendat. Sic Constantinus insignis ille Imperator, scedulas quibus aliqui maleuoli Episcopos traducebant, vulcano tradidit, antequam eas aperire aut legere illet, teste Ambros. Theodoro, eccles. hist. Tripart. hist. & Niceph. Addidit inclitus Imperator & illud: Si contingeret Episcopum aut sacerdotem, alicuius coniugem violare, pialculum illud sua purpura se obrecturum esse, ne tam factum facinus spectatoribus occasionem calumniandi præberet.

De Discordiam seminantibus. CAPVT XI.

QVEM AD MODVM concordia vnionem cordium voluntatumque significat, ita Discordia, teste D. Tho. diuersitate voluntatum importat: Non enim qui diuersa, fide tenent vel opinione fluctuant, sed qui diuersa voluntate constituunt, discordare creduntur. Magno interim discrimine differt à Rixa, quod hæc in exteriori cõsistat opere, sitque; filia iræ, quæ mouet animum ad nocendum proximo, sed discordia consistit in distinctione voluntatum, quarens vnus voluntas persistat in vno, & alterius in opposito. Quod autem voluntas alicuius in proprio sistat, hoc ex eo prouenit, quod aliquis ea quæ sua sunt, præfert his quæ sunt aliorum,

K k 3 quod

3. Modus.

Serm. 4. super
Cant.

Exemplum B.

Gregor. lib. 1.
dialog. cap. 2.

4. Modus.
Insigne factum

magri illius
Constantini.

Epist. 32 ad
Valentinianum.

Lib. primo.
Cap. 111.

Lib. 2. cap. 2.
Lib. 8. ca. 16.

2. 2. quæst. 37

Bifariam bifaria seminat.

*Galat. 5.
Prouerb. 6.*

*Discordiam seminantes similes diabolo.
Cap. 32.*

Remedium contra discordiam.

*Lib. 12. de ciuitate Dei, c. 26
Li. 2. de Abraham cap. 6.
Cap. 23.
Obiectio.
Apostoli confirmati in gratia post Petecastē.
2. 2. q. 37.
Solutio.*

Math. 10.

quod cum inordinatē sit, superbie est & inanis glorie. Ideo peccatum probatur, eoque maius, quo charitati aduersando concordiam tollat debitam, quod bifariam fieri contingit. Primo per se, alio modo per accidens; Per se quidem, in actibus humanis dicitur esse, quando est secundum intentionem & propositū. Vnde per se discordat aliquis à proximo, quando data opera dissentit à bono diuino, cui obligatur assensu, vt habitare pacificē, absque tumultu & scandalo, tuncque est peccatum mortale, quia militat contra charitatem: Nam ponitur inter opera carnis, quæ quicumque peccerit, regnum Dei non possidebit. &: Sex sunt quæ odit Deus, & septimum detestatur anima eius, Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes sanguinem innoxium, cor machinās cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia, testem fallacem, & cum qui sermone inter fratres discordias. Vnde D. Augustinus de salutaribus documentis: Discordiam seminantes nulli rei similes iudicet, nisi diabolo qui seminauit discordiam inter Deum & hominem, adeo vt etiam odia, cædes & homicidia inde oriuntur, sicut siquidō constat 1. Reg. 22. Propterea nihil commodius contra vitium discordiæ, vel cauendum, cum nondum existat, vel sanandum cum existit, quàm recordatio primi parentis, quem propterea Dominus creauit vnum, de quo multitudine propagaretur, vt hac admonitione, etiam in multis concordijs vitas seruarietur, secundum B. Augustinum, & D. Ambros. Sed his refragari videntur Acta Apostolica, vbi vna pars populi excitata fuit in alteram, propter verba Paulina: Vni fratres, inquit, ego Phariseus sum & filius Phariseorum, de resurrectione mortuorum ego iudico, &c. Ex quo concludi posse videtur, quod discordia non sit peccatum, saltem mortale, quod in Apostolos iam spiritu sancto repletos cadere nequit, Ioan. 14. Vt maneat vobiscum in æternum. & Roma 8. Neque mors, &c. Cui respondet D. Tho. quod voluntas hominis, Deo adharens, sit quædam regula recta, à qua peccatum est discordare, ita voluntas hominis Deo contraria est quædam peruersa regula, à qua bonū est deflectere. Parere igitur discordiam, qua tollitur bona cōcordia charitate inducta, graue est piaculum; Porro generare discordiam, qua mala è medio tollitur concordia, non vulgaris est virtus. Itaque D. Paulus diffensionē cōstituit inter eos qui in malitia conspirabāt, vt Dominus de se loquitur: Non veni pacē mittere, sed gladium. Potest tamē esse peccatum veniale propter imperfectionem & subreptionem actus, nimirū si nō plenē ac liberē fiat, vel à tollat concordiam in rebus saluti minus necessarijs, vt si quis discordet à veritate purē officiosa, cuius mendaciū est veniale

peccat.

peccatum reputandum. Si quis autē nolit concordare proximo, in his quæ sunt supererogationis, puta ad intrādum religionem, nequaquam pertinet ad vitium discordiæ, cum nullus teneatur ad religionē inducenti consentire. Per accidens autem in humanis actibus consideratur, ex hoc quod præter intentionem aliquid sit. Vnde si interio aliquorū sit ad bonum aliquod, quo necror Dei integer seruetur, ac vtilitati proximi consulatur, sed tamē vna estimat hoc esse bonū, alius aliud; Discordia tunc censetur per accidens, contra bonū diuinum vel proximi commodum. Sicuti Paulus & Barnabas per accidens discordes fuerunt, secundum D. Thom. Vni siquidem videtur hoc esse bonū, alij aliud, quod ad humanum pertinere desectum, non enim talis erat controuersia in ijs que sunt fidei aut salutis, quamuis hoc ipsum quod discederet ab iusticia diuina fuerit prouidentia, propter vtilitatem cælijs præstitam, ordinatum. Secūdo inferitur quod discordia quando; est ex peccato vnus tantum, nempe cum vnus vult bonū, cui alius scienter resistit. Quod si infidelis discedit, discendat. Quandoq; cum peccato vtriusq; puta cum vterque discedit à bono alterius, & vterque diligit bonum proprium. Et quamuis voluntas vnus hominis secundum se considerata, non sit alterius regula, tamen benè ex consequenti, in quantum voluntas proximi inhæret voluntati Dei, ideoq; discordare à tali voluntate, est à voluntate diuina exorbitare.

2. Modo est discordia per accidens.

*Act. 15.
2. 2. q. 23.*

1. Corinth. 7.

De Hæresi. CAPVT XII.

POST QUAM immensa diuinæ bonitatis clemētia nullas linguæ species attingimus, operæpretium arbitramur enucleatius demonstrare vnum doctrinæ caput, vel maxime hoc lamentabili tempestare, necessarium, nempe heresim, etique proprietates. Quò autem istæ vniuersis manifestius inuorescant, ac quasi in tabula depicta clarijs elucescant, haud inutile fore duximus, si hæreseos corpus, veluti membratim discissum, legētib; offeramus, vt singula membra penitus perlustrantibus, certius aliquid de integro corpore constare possit.

Primo igitur obtutibus mentis & corporis proponemus,

Quid sit hæresis, quiq; hæretici.

Secundo, Quod sicut semper fuit, ita nunquam non erit.

Tertio, Quid pariat?

Quarto, Qua pœna exterminandi?

Quinto, De falso hæreticorum martyrio.

Sexto, Qua pœna fautores eorum ferendi?

Septimo, Qua pœna Domini sint digni extirpationem minus cordi habentes?

Kk 4

Octauo,

Quatuor, Qui relapsi sint censendi?
 Nono, Qualiter ab hæresi respicientes sint recipiendi?
 Decimo, & ultimo, De potestate Inquisitorum hæreticæ
 prauitatis.

Quid Hæresis, quique Hæretici?

CAPVT XIII.

LICET cum primis in quæstione intelligi debeat, secundum Philosophum, an sit res, tum quid sit; Neutrum hoc rerum statu, nos latere arbitror. Difficiliter tamen conuenit inter quosdam de definitione hæreseos, cum sanctus Augustinus, dicat Philastrum centum & viginti octo hæresum species collegisse, Epiphanium autem nonaginta duntaxat, quod non omnia infidelitatis portenta, ad notitiam eius peruenire potuerint, aut quod vni aliqua hæresum, non alteri primo intuitu redolere videbantur. Hæresis autem nomenclatura tantum Græcè valet, atque electio Latinè; loquimur autem modò de hæresi quæ versatur circa naufragium fidei. Electio verò est eorum, quæ sunt ad finem, proposito fine. Ideoque hæresis rectè species infidelitatis appellatur, pertinens ad eos qui fidem Christi quidem confitentur, sed eius doctrinam peruertunt; Christo siquidem tanquam fini adfentiuntur, sed in eligendo ea, quibus Christo adferuntur, deficiunt, quia non eligunt ea quæ verè tradita sunt à Christo, sed ea quæ sibi suggerit mens propria. D. Augustino: Hæreticus nuncupatur qui alicuius temporalis commodi, & maxime ambitionis ergò, nouas ac falsas opiniones gignit (vt Hæresiarchæ, Arius, Sabbellius, Macedonius, & nostro seculo Lutherus, Calvinus, &c.) vel sequitur (vt Arriani, Lutherani, Caluinistæ, &c.) Falsa autem ac noua doctrina, per quandam Analogiam ad quatuor genera credibilium, per oppositionem extenditur. Ratio siquidem fidei, primò & principaliter versatur circa articulos fidei, cuius oppositum censetur hæresis. Secundò fides extenditur ad illa quæ docet sacra pagina, cum de ciuilitate morum, tum de veritate biblicarum historiarum. Temerario namque ausu, comminisci fornicationem, homicidium, ceteraque eius farinae similia, non esse peccata lethalia, hæreticum foret ac impium; Haud secus etiam, qui historiam aliquam Bibliæ pertinaciter falsam criminaretur, tanquam hæreticus insectandus censetur, 24. quæst. 3. cap. Hæresis, ex quinto ca. D. Hieron. super epistolam D. Pauli, ad Galat. 3. fidei regula, ad traditiones sacratissima Apostolicæ atque ecclesiasticæ auctoritatis ordinatione dispositas dilatarur, quibus insultare absque impietatis nota fas non est, secundum beatissimum patrem Dionysium

Arcopagitanum.

Arcopagitanum, Irenæum, Ioannem Chrysostr. & D. Basilium. Lib. 4. contra Quarto fidei ratio complectitur œcumenica consilia, quibus hæres. cap. 6. 3. refragari sacrilegium est, teste D. Aug. contra Armenianum, Hom. 4. in 2. lib. 7. contra Donatist. & C. de hæreticis, vbi hæreseos nota, epist. D. Pauli illi inuritur, qui quatuor vniuersalibus concilijs acquiescere ad Thessa. an. refugit. Cui D. Greg. ad stipulatur, Sicut, inquit, sancti Euangelij quatuor libris, sic quatuor concilia recipere ac venerari, Epist. 70. et 71. me fateor, Nicenū videlicet, in quo peruersum Arii dogma destruitur, Conc. quoque Constantinopolitanum, in quo Euanomij & Macedonij error conuincitur, Ephesinum etiam primū in quo Nestorij impietas iudicatur, Calcedonenſe verò in quo Eutichetis Dioscorique prauitas reprobat, tota deuotione complector. Quisquis aliud sapit, Anathema sit. Leg. Dānato. Li. 1. epist. 24. Cum hæc quatuor fidem concernant, perspicuum est, eos hæresios in simulos, qui pertinaci animo, hæc quatuor aut vnum eorum obseruare detrectat, credereque recusant. Dico pertinaci animo, quoniam ad perfectam hæresis rationem, tria concurrere debent, primo falsa credulitas in rationali, 2. peruersa voluntas in concupiscibili, 3. pertinacia defensionis & impugnationis ex irascibili: Si quis enim suam sententiam, licet peruersam, præfatisque aduersam, nulla pertinaci animo sitate, sed inquirendi sollicitudine defenderit, paratus tamen palinodiam canere, vbi melius auribus insonuerit, non est inter hæreticos computandus, quod non habeat electionem doctrinæ ecclesiæ contrariam. A recepta autem eorum, quæ non sunt fidei, sententia declinare, aliorumque opinionibus modestè secluso scandalali malo dissentire, secundum D. August. b. 2. contra Donatist. cap. quinto, & epistola 101. ad Fortunatam, grande non est piaculum.

Hæresis, sicut semper fuit, ita nunquam non erit. CAPVT XIII.

INSCRV TABILI diuinæ permissionis consilio, hæretica prauitas, primordiale humani generis creationem anteuertit. Apostatici siquidem spiritus, quorum lucifer erat antesignanus; ab ipso diuinæ veritatis fonte exorbitantes, fecerunt sibi cisternas dissipatas, quæ nequiverunt continere diuinorum charismatum aquas. Quare graui lapsu, qui mane videbantur exorti, leguntur collisi, teste D. Aug. Quo ascendisti lucifer, qui mane oriebaris, corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo; In cælum ascendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebō in montibus testamenti in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo, veruntamen ad infernum

K k 5

detrahe-

In prologo lib. ad Quodvult. deum.

Hæresis quid?

Lib. de utilitate cret. li. ca. 1. et allegatur 24. q. 3. cap. Hæreticus, & 9. 1. ca. Quod autem. Fides est circa quatuor præcipue. 24. q. 1. cap. Hæc est fides.

Lib. eccle. hie 24. ca. 16.

24. q. 3. cap. Dixit Apostolus, ex Aug. epist. 162. quæ est ad Gloriam.

Lib. 11. de Genes. ad lit. c. 24. et lib. de mirabilibus factis scrip. c. 2. Esa. 14.

detraberis in profundum lacu. Qui te viderint, ad te inclinabunt, teque prospicient. Nunquid iste est vir qui conturbavit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum & vrbes eius destruxit, vinctus eius non aperuit carcerem? Si heresis nomenclaturam consulamus, graphicè hinc congruit spiritui, qui supercilioso ausu delegit proprio potius militare vexillo, quam diuino tremendissime maiestatis subdi imperio, ideoque descivit à primæ veritatis regula, ut falsitate complices spiritus seducendo, de fastigio beatitudinis derubarer. Certas namque secundum B. August. conditiones soli Deo proprias (qui dicit, gloriam meam alteri non dabo) ambiendo concupiuit. Quomodo & reliqui apostatici spiritus deliquerunt, quanquam instar modernorum errorum non pariformiter, quia peccarunt, non tantum lucifero consentiendo, verum meriam sibi excellentiâ appetendo, ad quam cum se peruenire, sine subnatione luciferi, qui quasi princeps erat, desperarent, & sibi & illi ipsam vindicare cupierunt, præcipientes magis sub vmbra illius miserabiliter & æternaliter cruciari, quam sub diuino imperio glorioso ministerio in æternum principari. Deinde simul atque Deus immensa bonitatis suæ gratia fundamenta terræ iecisset hominemque in ea sacris præceptis, tanquam quibusdam cancellis, ne huc illucque vagando periclitaretur, sui timore circumdarum constituisset; Serpens callidior cunctis animantibus quæ fecerat Dominus Deus, dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis ex omni ligno paradysi? Quæ non subito serpentinæ calumniæ technas repellens, sed prolixi sermonis tractu verba commiscens, triplici errore diuinam falsificauit sententiâ: Respondit enim: De fructu ligni, quod est in medio paradysi nobis præcepit Deus ne comederemus, quod falsum erat, quia lignum vitæ etiam in medietullo paradysi constitutum erat, deinde subnectit; Et ne tangeremus illud, quod Deus non protulerat, ut liquido constat ex decursu libri Geneleos. Tertio ne fortè moriamur, cum Deus absoluta enuntiatione legem tulisset; In quacunque die comederis ex eo morte morieris. Quæ sententia cuique videri possit absurda, quia non eo prolixi die à corpore est solutus, quo cibo vitæ illicitè fuit oblectatus, Cum legatur vixisse 930. annis, quibus magno poenitentia rigore crimen expiare conatus est, teste B. Irenæo lib. 3. aduersus hæretes, & D. August. de peccatorum merit. & remiss. Est respondendum quod prælibata scriptura de morte spirituali & corporali valeat intelligi, de spirituali eâ accepit. D. Greg. li. 5. Epi. 14. inquit, Cum comedit de ligno vitæ Adâ, quia in corpore mortuus non est, nouimus quia post hoc filios genuit, atque multis

Angeli mali
quomodo peccarunt?
Li. 12. de ciuit.
ca. 1. li. 14. ca.
28. li. 22. ca.
1. & epist. 80
ad Ezechium.

Genes. 3.

Genes. 2.

Genes. 5.
Poenitentia Adæ
Ca. 34. et 37.
Lib. 2.
Cap. 34.

multis annis superuixit. Si itaque in anima mortuus non est, quod dici nefas est, ipse manuit est, qui hunc prædixit, die qua peccasset moriturum. Eucherius Episcopus Lugdunus. super præfatis verbis, vtramque mortem intelligit de corporali Genesis 3. dicitur, Puluis es & in puluerem, &c. sic Ro. 5. & prioris ad Corinth 15. quod post aliquot seculorum curricula factum est, Sed tamè eo ipso die, vitata est natura, mutataque in deterius, qua nos necessitate nati sumus, propter quod non ait Apostolus, Corpus quidem morturum est propter peccatū, sed mortuū est propter peccatū, quia videlicet moriendi necessitudine erat obnoxium, teste B. Aug. Nec modò ista legis naturæ tempestate hæreses irruerunt contra diuinam veritatem militantes, sed etiam tempore legis scriptæ. Sic namque legimus Exodi 7. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Cum dixerit vobis Pharaon, ostendite signa, dicite ad Aaron, tolle virgam tuam & proice eam coram Pharaone, ac vertatur in colubrum, & factum est ita, vocauit aurem Pharaon sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptiacas, & arcana quædam similes, Induratumque est cor Pharaonis, & non audiuit eos, &c. Horum vesaniam retundit sanctus Apostolus quando dicit: Quemadmodum Iannes & Mambres resistenter Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficient, insipientia eorum erit manifesta omnibus sicut & illorum fuit. Emerfit & altera hæretica prauitatis tunc temporis iniquitas. Nam Dathan & Abyron aduersus Moysen & Aaron stantes, alienum ignem, hoc est, exoticum religionis cultum obtrudere sunt conati, secundum D. August. & B. Ambros. Quarto hæresis labes prophetarum monita labefactare conabatur, vti dilucidum fit, vbi Helias subannando dixit prophetis Baal, Eligite vobis bouem & facite, hoc est, offerre primi, quia vos plures estis, & inuocate nomina Deorum vestrorum, ignemque non supponatis, &c. Et Olias vindicauit sibi præter sceptrum regale & thuribulo in templo suffire, sed lepra in fronte exorta, iustissimas, quibus dignus erat, dedit poenas. Quinto hæresis extirpit Saduceorum resurrectionem negatiuum futurâ, teste Iosepho li. 8. antiq. ca. 2. Iadic. & lib. 2. de Iud. bello, cap. 7. Sexto Apostolorum adeoque ipsius Christi dogmata sacratissima varijs agitata sunt hæresum scissuris, vti docetur Act. 5. de Teuda & Iuda Galileo, vnde Ioannes Euang. dixit, nunc Antichristi sunt multi, Quoniam multi pseudoprophete exierunt in mundum. Contra hos & eius farinae alios expulsi scripsit euangelium 32. annis post Christi ascensionem, secundum Euseb. Cæsariens. & D. Irenæ. Septimo pacificè diaconorum conuersatione in hæresis

Roman. 8.
Lib. 13. ciuit.
Dei, ca. 23. li.
1. de peccator.
merit. et remiss.
ca. 4. & lib. 6.
de Genes. ad li.
teram, ca. 26.

2. ad Tim. 2.

Numer. 16.

Str. 93. de sep.
Epist. 82. ad
Vercellensem
ecclesiam.

3. Regum 17.

2. Paral. 26.

Marth. 22.
Marci 12.
Lucæ 20.
1. Epist. ca. 2.
Et cap. 4.

Lib. 5. eccl'es.

lib. 3. ca. 24.

Lib. 3. ca. 11.

Ioannes quare

scripsit euan-

gelium?

hæresis

hæresis malum conturbauit. Nam Nicolaus Ecclesiæ pacem multuosa temeritate infringit, Act. 6. Et Euseb. ac B. Aug. apertè pronuntiat Nicolaum diaconum fuisse hæreticum, & Iululentius hæres. 5. Hinc laudi ducitur Episcopo Ecclesiæ Ephesinæ, quod oderit facta Nicolaitarum. Octauo, Errorum finem non obtinuit ecclesia per istos mille quingetos annos, quin magis hæretici per longas inualuere moras, sicut prædixerat D. Paulus: Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcetes regi. Et, ex vobis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se, propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & die non cessauit cum lachrymis monere vnumquemque vestrum. Et 2. Petr. 2. Fuerunt pseudo-prophetae in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, de quibus intueri Irenæum, Philastrum, & D. Augustinum ac Epiphanium non fuerit indignum. Nona est maligna nostræ tempestatis cæcitas, qua plerique malunt in tenebris palpitando errare, quam plenissimis meridianæ lucis fulgoribus gaudere. Nec aliquè admiratio inuadat vel indignatio excuset, nam oportet hæreses esse, quemadmodum satis eruditè demonstrat V. Pater Alfonso de Castro in prologo librorum de hæresibus; Est diuina clementia tranquillitatem concedere dignaretur, qua aliquatulum respirare liceret, non ob hanc omnem excutere deberemus de opposito formidinem, nam in procelloso pelago etiam si nulla sequatur tempestas, est tamen iugiter metuenda. Propterea decimo est futura, quem numerum in primo præcepto reliquimus probatum. Hinc à Paulo dicitur: In nouissimis diebus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, &c. Qua sententia D. August. commotus vniuersam exiit hæreses iniquitatem, vti fateri non erubescit lib. cōtra Secundinum Manich. Item sic habet Paulus: Ne quis vos seducat vilo modo, quoniam nisi venerit discessio primū, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se, tãquam sit Deus. Quo manifestum euadit primam & vltimam hæresim coincidere, eundemque petere scopum. Sed licet diabolus multis mæandris verbum Dei impugnârit, sicut hæcenus nequiuit, ita nunquam præualebit, nec aliquid sibi prius habet, quàm ad insidias conuersus, verbum Dei vt mentibus hominum eripere possit. Sicut in paradyso homini insidias struxit propter verbum; Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, sic ante diluuium, propter ipsum conteret caput tuum. Et quemadmodum

Lib. 3. ca. 29.
Li. 4. c. 10. cōtra Donatist.
Lib. ad Quod-vultdeum.
Apocal. 2.
Act. 20.

1. Corint. 11.

1. ad Tim. 4.

Cap. 2.
2. ad Theff. 2.

Techna diaboli propter verbum Dei.
Genes. 1.
Genes. 3.

modum postea filios Israël adoriri non timuit occasione verbi, Genes. 22. positi: In femine tuo benedicentur, &c. sic modo ecclesiam persequitur, propter verba sacri euangelij male intellecta; Sed stat firmissima scripturæ nostræ anchora: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Math. 16.

Hæresis quid generet? CAPVT XV.

PRIMITVS benevolentiam captantes, auresq; quædam benevolentia demulcentes, consuunt puluillos sub omni cubito & ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, persuadentque omnibus scientiam Dei se habere, zelareque pro gloria domus Dei & euangelio eius, quod caeremoniarum nebulis equalidum, ex orco quasi omnibus constitutionum humanarum sordibus expurgatum, & solaribus radiorum fulgoribus in lucem iuscitasse, ac lucernam Domini super candelabrum constituisse, nec ultra tyrânidem, cui scriptura subiecta fuit, pati potuisse, iactitant. His serpentine astutia sibi his fatinata plebecula, non præbere aures nephas ducit, potissimum cum audiat Euangelium sacrum, purum Dei verbum, scholis academijs, decretis tãquam cim merijs tenebris obductum fuisse, itaque gipsum vice lactis improvido propinquant, secundum D. Ambros. Quid enim miser faceret, ante cuius obrutus, rete iacer expanium virisque paratum, cum meliori sicut sermone eorum & ignorer esse iacula, ipsosque linguis pro hastis vti, secundum Niceph. Et si quis fortè animo retumpto obiectum errorem, probabilibus rationibus ac scripturis diluere queat, mox instar hydræ varia mōstrorum capita quibus hominem ita dementant, adferunt, vt illiteratus & indoctus, vix rimam inueniat, qua effugere eorum cautes valeat, teste Irenæo aduersus hæreses, & D. Athanasio. Nec isto disputationis imò deceptionis genere, tantum contenti, spiritu tenebrifero tumidi, ostentant se tanquam nomen aliquod venerandum; Nam licet humani capacitas ingenij homines eo vesania venire posse capere non sufficiat, Simon Magus nobis exemplo fiat, qui in monte Sinai se patrem caelestem falsissimè legem tulisse Iudæis, & tempore Tyberij Cæsaris in persona filij apparuisse, ac postmodum in linguis igneis se spiritum sanctum in Apostolos descendisse, iactabundo animo gloriatus est, Selenam etiam meretricem suam Mineruam ab ipso appellatam, scelereum sociam, adeo arsit, vt suam eiusque imaginem Romæ publica autoritate tanquam Deorum simulachra adoranda exhibuerit, vbi & præcipitio collisus interijt obsecratione beati Petri Apostoli, qui eum æta volatu celerrimo secantem deiecit, secundum beatum Ambros. August. ac Eusebium Cæsariensem. Similibus quoque

Math. 16.

Ezech. 13.

Gipsum vice lactis præbent hæretici.

Lib. de fide c. 1.

Psalm. 14.

Lib. 6 ca. 11.

Instar hydræ procedunt hæretici.

Lib. 1. ca. 34.

Lib. contra Arrianos.

A. Aor. 8.

Simon quo vesania prouenerit?

Mors Simonis Magi.

Serm. 66.

Serm. 27. de sanctis.

Lib. 2. ca. 1. et duobus sequet.

Li. 10. ca. 2. 5. quæque vesaniam meminit Gregor. Turonen. Præterea monasterialis ille nostri seculi, & David Georgius paulo post ætate annum Domini 1556. Basilicæ desunctus (vt reliquæ preteritis ergo supercedamus) nonne hinc elapsis annis sese tanquam illum hominis Deumque Israël colendos esse atarunt? Nonne (vt ad tertiam pertingamus personam) continetur Manichæi, promissionem Domini nostri Iesu Christi de spiritu paraclæto, in suo Archimanchæo epiopia esse apud D. Aug. Forè iam effugitas quomodo res si veniant tam horribiles tamque intolerabiles pullulare & grassari hæreses per orbem? Non est mihi impræsentiarum hæc in promptu sortior ratio, quam quod ille antiquus ad versipellis hostis, mille mandans humanum genus circumferibit, vt ipsum adigat, sub suo militare vexillo. Ante aliquor siquidem annorum curricula, per Manichæum suum fidelè ministrum, docuit non vescendum carnibus, ouorum, lactis, viniq; vsum prohibuit, deinde nuptias damandas docuit. Pelagium à patris impietate hand degenerè, secundum B. Aug. Actianitarum cœlibem aditantres vitam suæ colluiciei admittebant. Quorum vestigia si moderni sectarentur aduersarij (vti se. quætur Wiccesum & Walden. adeo vt in eorum damnatas hæreses iurasse videantur) perpauca aut nullos hac tempestate eorū incedere velle semitas mihi persuaderem. Verum obtrineates mentem Polipi, eorum odas psallunt quorum panem manducant, laxis siquidem habenis Baccho ac ventri thura incendere non desinunt, concupiscentiæ moribus ac carnis illecebris acquiescere non expauescunt. Legitur namque quod Martinus Lutherus instar Epicuri ac Sardanapali cuiuspiam, singulis prandijs ac cœnis duos selestissimi vini car. tharos ebberit. Quod ad castitatem attinet, reperitur verissima illa D. Hieron. sententia; Venter estuans mero facillè despiciat in libidinem, & illa Terentij: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Cùm ipse religiosus religiosam impregnaret, ex qua tres proles suscitauit, non secus quàm Acrisius ætæ turri incituit Danaïm puellam, ne florem virginitalis amitteret. At Iuppiter per impluuium specie imbris aurei illapsus, id est, munasculis intromissus, corrumpit, vt ex ethnicis scriptoribus sumpsit D. Hieron. & sanctus Augustinus libr. primo confess. Sic Andreas Carolstadius sacrilegus sacerdos, primus vxorem duxit, contra 16. canonem concil. Calcedonen. Imò vult Iustinianus tales capite plecti. Et complures alij duas & tres simul rerinere non abhorruerunt, adeo vt David Georgius supra memoratus (vt interim taceamus clades & strages seditiosas, per hos excitatas, & horrenda illa impudicitia monstra portentosa, ob quæ merito dicere

dicere ad solent Priscillianistar, & ventres moderni dicunt; *Ima, perura, secreta pandere nolî.*

Vt August. & D. Bernard. super Cantica) promiscuum feminatum vsum permiserit, sicut olim Nicolaitæ secundum sanctum Augustinum. Et quemadmodum castitas exultat, ita parsimoniarum exercitia ac preteritiæ opera reiiciunt, bona opera maiorem facere peccatorem, proci dolor, statuunt, vt carnalibus desiderijs se totos mancipent. Hæcne fieri flagitia, consilia permittunt dominica? hæcne praxis sanctorum, qua regno caelorum vim intolere? hæcne arcta via quam pauci ingrediuntur? Imò vniuersi natura corrupta libenter hanc currimus, adeo vt plerique vitam ita suam corruerint, vt voluptas principatum & sceptrum regni teneat, quemadmodum habet Cicero, qui dicit Cleantem tabulam habuisse, in qua depicta erat voluptas pulcherrimo amictu resurgens, ac sibi regio regali iudens, cæteraq; virtutes tanquam ancillulæ præsto pungebantur, quæ nihil rerum præsumebat, nisi voluptas annueret, sibiq; perplacere. Hæc potissimum reor esse causam, quam obrem longè lateq; diuersis in regnis rerum potiri videantur. An ergo vacillabimus? nequaquam: Vbi est enim illa phaselus Arriana navis velox & oblonga? velox quia exigua scintilla Imperatorem ac Imperatricem, imò vniuersum quasi orbem incendit, teste Theodoro & Niceph. Quin etiam per diuersa mundi climata, septuaginta duos lux factionis constituit Episcopos secundum beatum Aug. ad Quoduultdeum. Oblonga quia tempora D. Bernardi attingit non ambigatur, vt liquidò constare potest ex eius 190. epist. Vbi, inquam, est navis rostrata Donatistarū, quam Liburnam vocant? qui numerositate ducentorum septuaginta nouem episcoporum pollebant, vt insinuat Beatus Augustinus. Vbi est navis Persæi, imò Manichæi, quæ secundum Eutropium libro quarto Roman. histor. inuisitæ legitur fuisse magnitudinis, adeo vt septemdecim ordines remorum habuisse, non ambigatur? Certè isti, & quotquot sunt alij, incidere in scyllam, non portum, sed planctum inuenientes. Quocirca non debet nos anxios reddere, aut instabili animo fluctuantes, cùm videmus eheu complures, cùm scientiarum probitate conspicuos, ab orthodoxa & Romana desciuiffe fide. quin maiori certitudinis euidencia firmabimur. Sicuti tres adolescentes Danielis tertio qui non ignorantes doctissimos vndeunque sophos in regno Babilonico abundare, constantissime tamen Deum Israël confessi sunt, & leges patrias cum discrimine vitæ tutari. Sic insignis illa athleta Dei Marathias, sic Helias qui non est scandalizatus, nec octingentis quinquaginta pseudopropheta depreuarus, nec blan-

Hæres. 70. Sermon. 65.

Hæres. quinta.

Li. 2. de scrib.

Lögè grassata hæc Arriana. Li. 3. eccles. hist. cap. 9.

Li. 9. ca. 2. allegatur 2. 4. quæst. 3. cap. Rese an. 2. 5. Arius.

Quot Arriani habuerint episcopos? Hæres. 46.

Donatistæ quos habuerint episcopos?

Li. 1. Collationum cap. 13.

Constantia est necessaria.

1. Machab. 2. 3. Reg. 18.

ac blan-

Lib. 10. eccl.
hist. cap. 1.
Simplex homo
confundit Phi-
losofium.

Lib. 2. contra
Donatist. cap.
5. & 6.
Epist. 1. 37.

Ad Tit. 3. &
allegatur 24.
q. 3. ca. Dixit
Apostolus.
Lib. 3. contra
haeret. cap. 3.
Cap. 14.
Epist. 194.
Lib. 4. ca. 14.
Lib. 30. c. 30
Lib. 3. cap. 3.

Lib. 4. eccl.
hist. cap. 15.
Cap. 17.
Epist. 3. 1. ad
Valentianū.

nec blanditijs illectus, nec minis fractus, vel solus, se ne Deū offenderet, hocque eius præceptum posthaberet, cōtra illam numerosam congeriem, zelo Dei opposuit, imō & confusio Quod non tacuit Rufinus de simplici Theologo, qui philo-
sophum acrimonia ingenij ac captionibus argutarum plerum filere fecit. Istorum exemplo si confunderent eos (obscuro) nequeamus, quia erubescere perfrictæ frontis homines nescierunt, etiam si falsitatis adeo conuincantur, vt ne hisce quidem possent, quæadmodum D. August. Honorarum Manichæum lib. ad eundem; Rursum Felicem Manichæum, lib. de actibus cum Felice, & Maximinum Arrianorum Episcopum lib. 2. in fine, contra Maximinum. Deinde Ioannes Eckius, insignis sui temporis doctor (vt alios breuitatis gratia missos faciamus) Lutherum. Tamen cum perueris non peruertatur, nec instar Donatistarum, propter malorū peruersitatem, relinquamus Ecclesiæ Romanæ vnitatē, ait Aug. vt ipsi Lutherani conuicti, ad commune ipsis azylum confugiunt, obijciētes abusus ecclesiasticorum. Cū enim Donatistarum ora essent obstructa, secundum D. August. lib. 3. contra literas Petilianī cap. primo & 40. necnon lib. 1. ca. 99. monasteriorum & sacerdotum abusus obijciendis volu-
tabantur, vt Scarabei stercorebus deliciantur.

Qua pena hæretici exterminandi?

CAPVT XVI.

PRIMITVS hæreticos, D. Paulus docuit vitandos, quod & praxi docuit B. Ioannes euangelista, conspicuus Cherintum hæreticum in balneis: Fugiamus, inquit, ne ruina domus nos opprimendo præueniat, teste D. Irenæo, Hieron. epistola ad Pamachium. Conc. Calcedo Bernardus, Eusebius Cæsariensis, & Nicephorus. Sic sanctus Policarpus quodam tempore obuiam factus est Marcioni hæretico, qui dixit Policarpo; Cognosce nos, respondit sanctus: Cognosco te primogenitum Sathanæ, Sic Irenæus. Pari modo Lucius populo catholico fuit episcopus Arrianus, qui vbi semel affilolectus, forum transiret, pueri pila palmaria ludebant, cum autem pes asini casu pilam attingisset, eam ceu virus abhorrentes, amplius manu attingere refugiebant, sed pedibus in ignem ibidem constructum prorudebant, quo manifestam omnibus detestationem hæreticæ prauitatis efficerent, secundum Theodoretum, & tripart. hist. lib. 7. Et Constantinus nondum baptismatis sacramento renouatus, se existimauit contaminandum, si aram gentilium adspiceret, teste Ambrosio. Putrida siquidem caro & ouis scabiota, non solum corpora inquinat,

inquinat, sed & aërem & spiritum inficit, sermo namque eorum, vt cancer serpit, secundum Apostolum. Verum calumniantur esse contra libertatem spiritus, nec in primitiua Ecclesia aliquid molestiæ sibi fuisse illatam. Sed quis quæso pastorum, relinquet lupis rapacibus ouem? & non potius ardebit ab onili, imō interimet, si alia via nequeat ouiculē consuere? Quis, inquam, non prius animaduertat in lupū, quam gregem linat dilaniari? Pari ratione præstat hæreticum interire, quam oues periclitari. Quamobrem varijs cataplasmatum generibus, Rom. & Apostolica Ecclesia huic paroxifino occurrere voluit, primò namque vinculo excommunicationis innodati fuere, exemplo Paulino, qui Hymenæum & Alexandrum excommunicando sathanæ tradidit, quia in fide naufragium fecerant. Hoc modo D. August. Pelagium & Cælestium hæreticos excommunicauit, vti habet epistola Urbani Papæ, quæ citatur 24. & Concil. Braccaren. 1. Haud fecit Siririus Papa excommunicationis gladio percussit hæreticos, secundum D. Ambros. ad Mediolanensem ecclesiam. Et die cenæ Domini omnes vt modo hæretici excommunicabantur, teste August. Nequaquam tamen hic silentio prætereundum est, variam esse communionis acceptiōem, & proinde multiplicem esse excommunicationem, seu communionis priuationem: Est namque cōmuniō spiritualis, quæ consistit in consensu vero, vel interpretariū, quādo nempe cum asserente, aliquid asseueratur, aut cum negante negatur, quomodo non est hæreticis communicandum, sed potius de medio eorum excidendum. Secundo modo est cōmuniō sacramentorum, nec sic est communicandum, potissimum si sint notati vel nominati, & quanquam sint occulti, vel etiam manifesti, simpliciter ratione sui priuantur effectu communionis sacramentorum, Extra de hæreticis. Tertio est cōmuniō in cibo, potu, & huius farinae alijs, neque sic nominatim præcisus est commiscendum. Quarto est corporalis cōmuniō, qualis est in eadem ciuitate cohabitatio, quæ ob hæreticorum multitudinem, proh dolor, difficulter hocce tempore vitari potest. Pastorum igitur est & concionatorū, catholicæ fidei doctrinā indefesso inculcare labore, ne simplices ac rudes ignorantia veritatis pro velamine excusationis prætexere queant. Cū autem hanc terribilem excommunicandi penam, vt pote spiritualem & insensibilem, adeo flocci penderent, vt docerent eam ambabus vniis amplectendam, cōdemnauit eos ecclesia decem librarum auri, quemadmodum Iure politico damnatū certorū solidorum qui gladium euaginārint, licet ferro neminē pertrinxerint. Istā tulit legē Theodosius, teste B. Aug. Libra autē auri septuaginta duobus aureis impletur,

1. ad Tim. 3.

Math. 7.

1. Corinth. 4.
Excommunicati
& hæretici.

Quest. 3. cap.
Notandum.
Cap. 33.
Epist. 80.

Serm. 119. de
tempore.

Antiquus hæ-
retici in cenā
Domini ex-
communicati.

Quotuplex
cōmuniō?
2. Corinth. 6.

Ca. Excommu-
nicamus.
1. Corinth. 3.

Difficiliter ho-
die vitantur
hæretici.

Decem librarum
auri dānantur.

Li. 2. cōtra li-
teras Petilianū
ca. 83. li. 3. cō-
tra Cresconū

grammat. ca. 3.
47. & ebi. 50
ad Bonifacium.

pletur, & centum aureos pro duabus libris auri intelligit. Datus lib. de asse. Qui ergo deprehendebatur ab ecclesie uitate, per hereticam prauitatem se abrupisse, centum libras grossorum Flandriae, vel circiter pendere cogebatur. Cum uero pecuniarum multam non formidaret, simplices muneribus alliciendo circumuenerunt, ut Arrius fecit, teste August. & B. Ioanne Chryso. & Montanus multas ecclesie Priscæ ac Maximillæ nobilium & opulentarum sceminarum, primum auro corruptit, dehinc hæresi pollutit. Sic Donatus, per Africam, ut infelices quosq; foetentibus pollueret, aquis, Lucilla opibus adiutus est, secundum D. Hieron. aduersus Pelagium. Quod & hoc lametabili seculo haud segniter, neq; parca manu per plerosq; à fide catholica auertos prestitit est. Alij splendidis mēdacijs imponere soliti sunt. Sic filij Belial subornarunt mulierē pudicitiam corporis sui prostituentem, cuius lingue officium mercando, iurisiurandi sacramento confirmare fecerunt, quem lactaret puerum, se ex magno Eustachio Episcopo Antiocheno cōcepisse, teste Theodoro. Prohibentibus autem alijs episcopis Eustachium iniustæ pœnitentia abq; restibus prolata, abiire illius fabulæ compositores quàm primum ad regem, eiq; persuadent, veram accusationem, iustamq; fuisse condemnationis sententiam, exiliūq; consiliū, tanquam adultero & tyranno, pietatis ac castitatis arhletæ. Porro mulier illa post modum morbo grauissimo exagitata, insidiarum tragediam detexit, quando se pecunia conductam ad illam calumniam instruedam manifestauit, non tamen omnimodam falsitatem iuramento deposuerat, quoniam Eustachij cuiusdam fabri puerum infelix scortū pepererat. Simile quid machinari sunt cōtra D. Athanasium Arriani, nam quidam pecunia induti, (quò suspiciō accusationis vitaretur) persuadēt quatenus ad Imperatorem Constantinum cursitent hæretici, calumniaturi Athanasium exactionibus, Aegyptū intolerabilibus degradare, sed simul atq; aërem verberasse, ut dicitur in Prouerbio, se hac fabula conspexerunt, aliam instituunt. Nam Arsenio episcopo Melitiano occultato, dextram alicuius cadaueris arcæ ligneæ inclusam, per mare, per terras circum ferebāt, proclamantes recisam esse de cadauere Arsenij per Athanasium interfecti. Subornarunt & publicæ abiectionis meretricem, quæ coram tribunalī sancti Athanasium importunis cōfunderet clamoribus dicendo: Tu mihi virginalis integritatis pudorem eripuisti, tu castitatis decore me spoliasti. Adducunt & arculam ligneam, denudant manum quam mentiebantur ab Arsenij cadauere præcisam. At qui Athanasius constanti animo, in cōsona iudicium cōstitutus, adsignauit Arsenium uiuum ac in-

Li. ad Cathec-
menos cap. 7.
Homil. 6. ad
Antioch.

Epistola ad
Ct. est. hōrem.

Mendacia he-
reticorum.

Li. 1. eccl. hist.
cap. 21.

Eiusdem lib.
cap. 22.
Simile calum-
nia mendaciū.

Cap. 26.
Cap. 28.

colorem adesse curauit, utramq; eius manum naturali com-
page reliquo corpori coalitam demonstrauit. Per simili men-
dacio commēns est Ioannes Wiclef, se monachos ac doctores in æde D. Paulo sacra conuicisse, ac corā plebe Anglicana confudisse, adeo ut rubore suffusus, quiq; capta fuga, ignominiam euadere certaret, ut habet Concil. Constan. Fortunatus quoq; D. August. insidias retēdit, decreuerat siquidem cum Donatistis in biuio operientibus, eum occidere, sed Deus fecit doctorē suum, in uia arrepta errare, itaq; manus impiorum euadere. Cumq; his similibusq; technis à patre mēdacijs adiuuentis fidelibus imponerent, aliud pharmacum ouibus curandis iudicatum fuit necessarium, propterea in exilium abiegari sunt, teste August. & Chryso. super illa uerba, Sinitate uitaq; crescere. Ambros. ad Siritiū, Tripart. hist. ubi Eutichetē legitur in exilium actus. At licet corpore abientes exulare debuissent, spiritu tamen crebrissq; literis se presentes exhibebant, ut manifestum euadit in Eutichete, qui magna impudētia longē distos decepit, quādo uenenatis literis simplices circumscriptis, secūdum Leonem ad Marcianum Augustinum. Quod aduersus sancta mater ecclesia sponsa Christi & columna ueritatis, ne fidelium animæ inciderēt, tanquam præda petita in eorū castes; necem indixit, extremoq; supplicio plectendos secundum leges, de cōstituta autem comitantes & cremandos sancit, & concil. Calcedonen. docet Eutichetem non solum pœna, sed & igne dignum existere ut palmes non crescat, sed ardeat. Nec istud receter est inductū, sed diligenter tempestate D. Hieron. obseruatum, qui cōmemorat Priscillianū hereticum seculari gladio totius orbis auctoritate fuisse damnatū, epist. ad Cthesiphonem, & sanctus Leo ad Turbium Episcopū Asturiensem dicit, Priscillianū & aliquos eius discipulos, ense legum publicarum fuisse interfectos: Donatistæ quoq; vocabant nos corporū interfectores, teste Aug. quod nequaquā fecissent, nisi tum tēporis etiam gladio materiali in ipsos animaduersum fuisset, ut manifeste docet idem Aug. cōtra literas Petilianī, Nec alicuius robōris est argumentū, quod nouatores adducunt: Primitiua ecclesia neminē occidendū mandauit, ergo nec hodie pœnas dare debent; huic satis pro nobis respondet D. Aug. quoniā tu ne impleti debuit, inquit, quod prædictū erat, Occident nemp̄e uos Christi Apostolos & præcones arbitrates se obsequium prestare Deo, & gentes fremere debebant aduersus Christianos, postmodum impleri cœpit, quod scriptum est, Et adorabant eum omnes gentes ac reges. Tunc legibus constringi cœpere, non solum adulteria, sed & hereticorum portenta, ut Augustinus disertē docet. Et licet prior August. sententia Lutero

Simile quid
commēns est
Wiclef.

Sess. 15.
Institu. D.

Aug. parata.
Lib. Euehrind.

ca. 17. & ser.
56. ad fiamē
in uento.

In uento uere-
tate uitaq; cre-
scere.

Tripart. hist.
ubi Eutichetē
legitur in exi-
lium actus.

ad Cthesiphonem,
& sanctus Leo
ad Turbium

Epist. ad Marcianum
Augustinum.

ca. 16.
Epist. ad Siritiū,
Tripart. hist.

ubi Eutichetē
legitur in exi-
lium actus.

Leg. occidun-
tantes & crema-
tos sancit, &
concil. Calcedo-
nen. docet

Eutichetē non
solum pœna,
sed & igne di-
gnum existere
ut palmes non
crescat, sed
ardeat.

Nec istud receter
est inductū,
sed diligenter
tempestate D.
Hieron. obser-
uatum, qui cō-
memorat

Priscillianū
hereticum se-
culari gladio
totius orbis
auctoritate
fuisse damnatū,

epist. ad Cthesiphonem,
& sanctus
Leo ad Turbium
Episcopū Asturi-
ensem dicit,

Priscillianū &
aliquos eius
discipulos,
ense legum
publicarum
fuisse inter-
fectos:

Donatistæ quoq;
vocabant nos
corporū inter-
fectores, teste
August. quod
nequaquā
fecissent, nisi
tum tēporis
etiam gladio
materiali in
ipsos animadu-
uersum fuisset,

ut manifeste
docet idem
August. cōtra
literas Petilianī,
Nec alicuius
robōris est
argumentū,
quod nouatores
adducunt:

Primitiua ecclesia
neminē occiden-
dū mandauit,
ergo nec hodie
pœnas dare
debent; huic
satis pro nobis
respondet D.
August. quoniā
tu ne impleti
debuit, inquit,
quod prædictū
erat, Occident
nemp̄e uos
Christi Aposto-
los & præcones
arbitrates se
obsequium
prestare Deo,
& gentes
fremere debe-
bant aduersus
Christianos,
postmodum
impleri cœpit,
quod scriptum
est, Et adora-
bant eum omnes
gentes ac reges.
Tunc legibus
constringi cœ-
pere, non solum
adulteria, sed
& hereticorum
portenta, ut
Augustinus
disertē docet.

Et licet prior
August. sententia
Lutero

*Aug. retracta-
uit sententiam
de hereticis nō
occidentis.*

*Epist. 48.
Et 50.
Epist. 166.
Cap 5.*

*Lex Imperialis
est scripturis cō-
sentanea.*

*Leuit. 10.
Deuter. 13. &
17. nec non
2. Reg. 23.
S. ff. 25.*

*Domini tempora
les quale pre-
sēt iuramentū
Cannō 3. §.
damnati, &
2. sequētibus.*

*Rubrica 7.
Pœna Ana-
baptistarum.*

*Migrantes à
pastore testimo-
nium cōferant.*

favere videretur, qua nolebat hæreticos occidi, ne fictos ha-
beremus catholicos, quos apertos noueramus hæreticos, ta-
men mea hæc opinio, inquit, nō contradicentium verbis, sed
demonstrantium superabatur exemplis. Quoniam primo
opponebatur mihi ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte
Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialis
est conuerſa, quam nunc videmus ita hæresis perniciose de-
reſtari, vt in ea nunquam fuisse credatur, ad Vincenium,
ad Bonifacium, item de Donatistis, ac lib. 2. retractationum.
Multi legibus corriguntur, inquit, & se etiam correctos gra-
tias agunt, & qui oderant, diligunt, molestasque sibi fuisse sa-
luberrimas leges, quantum in infania detestabantur, tantum
recepta sanitate gratulantur, & in residuos, cum quibus erant
perituri, iam simili dilectione nobiscum vt pariter instemus,
ne illi pereant, excitantur. Ista autem Theodosij Imperatoris
lex habetur, C. de hæreticis, & Manichæis, lege Arriani, & re-
sumitur 23. quæst. 4. cap. Ipsa pietas 11. quæst. 3. cap. Impera-
tores, & distinct. 9. cap. eodem. His suffragatur scriptura, vbi
fictores somniorum præcipiuntur occidi, quod Ioanni Hus,
& Wiclef contigit in concil. Constantien. Atque vt sedulo
huic intendant iudices, monentur & inducuntur, & si necesse
sit, etiam per ecclesiasticam compelluntur censuram. Nam
pro defensione fidei præstant publicè iuramentum, quod de
terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos, pro vi-
ribus exterminare studebunt, & si facere Domini tempora-
les vel eorum Balui neglexerint, excommunicationis vin-
culo innodantur, Hæc concil. Lateranen. sub Innocentio Pa-
pa tertio celebratum, C. de hæreticis, lege Statuimus, &
lege Si vero. His inferendum est, quod habetur lib. primo
Ordinationum Imperialium & statutorum Regalium Caro-
li Quinti Imperatoris & Philippi filij eius nunc regis ca-
tholici Hispaniarum. Quod anabaptistæ etiam si respiciant,
sint vulcano tradendi, fœminæ autē sunt terræ sinibus, viuz
recondendæ. Publicatio quoque huius statuti bis in anno fi-
ri præcipitur, in profesto Ioannis Baptistæ nimirum, & Na-
riuitatis Domini, sub pœna decem Carolorum prima vice, 2.
viginti, 3. priuatione officij, moderna tamen praxis etiam
obinet semel. Qui autem in aliquem sunt errorem relapsi,
sanguine & ære sunt conficiendi. Si qui ex infirmitate aut
simplicitate à recto fidei tramite aberrarint, locū indulgentiæ
reperiunt, non tamen poterunt dignitate aliqua perfungi,
vel publicis officijs honorari: Si verò qui pœniam aut ci-
uitatem transmigratione mutarint, testimonium à pastore
discedentes recipiant, sine quo alijs in locis suspecti de hæ-
si reputentur. Hæc ibi. Si autem clericus hæreseos labe con-
spurcatus

spurcatus fuerit repertus, totius ordinis ecclesiastici præro-
gatiua nudetur, omnique officio ac beneficio spoliatus, secu-
laris relinquatur arbitrio potestatis debita animaduersione,
nisi fideli animo impietatem abiurarit, puniendus. Ince-
dit nihilominus ecclesia pro eo, vt citra mortem, si fieri queat
castigetur: Laicus autem nisi abiurata hæresi & satisfactione
exhibita confestim ex animi sententia respuerit, secularis iu-
dicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate
peccati vitionem. Præterea luere non solum in corpore, sed
& in ære cogitur, nam vniuersa clerici bona applicanda sunt
ecclesijs, à quibus stipendia percepit. Laici verò ipso iure
confiscantur, de hæreticis, cap. Excommunicamus, & dist. 8.
cap. Quo iure, ex D. Aug. Concil. Gangren. & Carthag. Con-
fiscationis tamen huiusmodi executio vel honorum ipsorum
occupatio, fieri non debet per principes aliòsve dominos tē-
porales, antequam per episcopum loci, vel aliam personam
ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia
super eodem crimine fuerit promulgata, in 6. de hæreticis.
Decernunt quoque venerabiles canones in 6. de Hæreticis,
quod hæresis maritorum, filio non subdat catholicorum do-
tes vxorum, quod intelligendum venit, nisi forrè ipsis nup-
fisset, quos tales esse tunc non ignorabant. Etsi opus fuerit,
nec aliter fieri queat, manus militaris adhibeatur, oportet;
Omnia siquidem bona debent eis auferri, nec aliqua Iuris ci-
uilis ratione valēt ab ipsis possideri, dist. 8. cap. Quo iure. 23.
quæst. 1. ca. Quidam, & quæst. 7. cap. Quicumque, & ca. Si de
rebus. Imò catholici, qui crucis assumpto caractere, ad hæ-
reticorum exterminium se accinxerint, illa gaudere permit-
tuntur indulgentia, illoque priuilegio muniri, quod terræ
sanctæ supplicias ferentibus conceditur, de Hæreticis, ca. Ex-
communicamus. §. Catholici. Si contingat ipsos non in cor-
pore, sed in ære duntaxat luiffe, palinodiamque cecinisse,
bona eorum vltèrius ad eos non reuertuntur, nisi misericor-
dia principis eis indulgere voluerit. de Hæreticis. cap. Ver-
gentis. Innocentius à minori arguens, censet & filios ortho-
doxos à paternis bonis penitus excludendos, præfatum cano-
nem exponens, Cod. ne filius, leg. 1. item patris. Statutur
hodie huic decreto, in odium criminis, sicut in criminæ læsæ
maiestatis filij in temporalibus deprimuntur. Alij tamen ad-
ferūt ecclesiam veris iudicijs fidei ac probitatis filiorum certio-
riorem factam, non sumere super talibus supplicium, sed pia
miseratione exhibere viscerum naturam maternorum. Sed
Innocentij opinionem iuuat hoc, quod pœna filijs inflicta,
non tantum fiat illis, sed in pœna filiorum puniuntur &
parentes, cum subinde grauior sit, siue in corpore, siue in
Ll 3 bonis

*Clerici hæretici
pœna.*

*De hæreticis
ca. Ad abolen-
dam. §. præsen-
ti, & ca. Exco-
municamus.
§. damnati.*

*De bonis hæ-
reticorum.
Tract. 6. super
Ioannem.
Cap 6.
4. Cap. 7.*

*Cap. Cùm se-
cundum.
Ca. Decernit.
Dotes vxorum
catholicarū nō
confiscantur.*

*Priuilegium
cōtra hæreticos
milianum.*

*8. quæst. 1. ca.
Clemens.*

*Hæretici caveant
sepultura.*

bonis contingat, quàm ea quam ipsi in sua propria sustinent persona. Nec solum in filiis affliguntur, sed & hæretici sepultura puniuntur. Qui namque hæreticos, credentes receperes, defensores, vel fautores eorum, scienter præsumptim ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactiõnem idoneam sententiæ excommunicationis se nouerint subiaceat. Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus publicè extumulèt, & projiciat huiusmodi corpora damnatorum. Locus quoque perpetua careat sepultura. Quo canone docetur, quod si quis in hæresim lapsus fuerit, nec accusatus, sed morte præuentus, è viuis in errore suo decesserit, ecclesiastica debet carere sepultura, nec licet tali, tanquam vero catholico officia exhibere funeralia; Quin & locus punius relinqui debet tanquam prophanus, vt non amplius in eo corpora fidelium recondantur. Idem sentiendum est de fautoribus & receptoribus eisquæ credentibus, hoc est, sepielentes fautores vel receptatores hæreticorum vel eis credentes, id est, publica voce profitentes se credere errori talis hæretici, incurrunt etiam sententiam excommunicationis. Præmittitur autem (scienter) quod ignorantia probabilis tales habeat excusatos. De Clerico excommunicato ministrante. Quod præmittitur (extumulent) est intelligendum, secundum canonem qui habetur de sepulturis, vbi sic legitur: Sacris est canonibus constitutum, vt quibus non communicauimus viuus, non communicemus defunctis, careantquæ ecclesiastica sepultura, prius ab unitate ecclesiastica præcisi, si in articulo mortis ecclesiæ non fuerint reconciliati. Vnde si contingat interdum corpora excommunicatorum per violentiam, aliõve casu, in loco sacro tumulari, si ab aliorum corporibus poterunt discerni, debent exhumari, & procul ab ecclesiastica sepultura iactari. Hæretici autem credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumquæ filij vsque ad secundam generationem ad nullum ecclesiasticum beneficium seu publicum officium admittantur. Et si secus factum fuerit, irritum sit & inane. Per hoc autem quod dicitur (vsque ad secundam generationem) comprehenduntur primus & secundus gradus, secundum Ioãnem Andream in 6. ibidem, id est, filij & filiorum filij, in linea paterna, sed extenditur tantum ad gradum primum in linea materna. Exemplo quod dicitur manifestum fiat: Si Titius fuerit hæreticus, receptor vel huiusmodi, cui fuit filius ac filia, vterque huic prohibitioni subiacebit, necnon filij à filio progeneriti, non autem filij à filia orti. Itè si mulier aliqua hæreseos labe fuerit infecta, habeatquæ filios, ipsi huic includuntur prohibitioni, non autem filij filiorum; Atq; istud veritatè habet, de patre catholico, filioq;

non 12.

non infecto; alioquin proprij delicti lucret pœnam. Adhuc, Qui ad preces huiusmodi pestilentium personarum, dignitates, perionatus, & quæcunquæ alia ecclesiastica beneficia sunt adepti, ipsi sic acquisitis ipso facto sint priuari, etsi receperint ea scienter, ad alia vel similia nequaquam in posterum admittantur. Qui sola suspitione de hæresi deprehensi fuerint, nisi ad episcopi arbitrium se expurgauerunt, sententiæ seculari subiacebunt, de sententiæ excommunicationis, ca. Vt fama, & secundum Hostiensem, Suspectus ex differentia morum vel aliàs si vocatus cõfiteatur errorem ac spes correctionis affulgeat, potest iudex imposita salutari pœnitentiæ emendato indulgere, multoq; magis, si sponte hoc ipsum fecerit. Si vero infamis diffiteatur, nec conuinci possit, expurgabit se, quod si detrectet vt conuictus puniatur. Infamatur autem quis de hæresi, si nullo modo velit iurare, vel aliquid huic simile præstare. Præterea suspectus dicitur, & velut hæreticus condemnatur, de Hæreticis, ca. Cum contumacia. qui ab eo, cuius interest vocatus, vt de fide respondeat, excommunicatus fuerit, quod parere subterfugerit, vel contumaciter se absentauerit, atque per annum animo pertinaci sententiæ excommunicationis sustinuerit. Deinde hæreticis determinata post mortem non est finalis pœna, quia D. Basil. ait: Si is qui vnum ex paruis his scandalo affecerit, huius mortis reus iudicatur, profectò qui tanta per prauam vitam ad corruptendos mores reliquit exèpla, aut corruptoria in vita dimisit dogmata, scandalo offendens etiam post mortem suam, omnium sanè qui propter ipsum mortui sunt, mortis reus merito & iustè pronunciari poterit, dum singulatim auctor in illo seculo vulneratur ac moritur, quum singuli in hac vita propter ipsam lauciantur, aut moriuntur.

De falso hæreticorum martyrio.

CAPVT XVII.

COMMVNIS humani generis hostis, conspiciens suos æmulos imperialibus constringi legibus, persuasit plurimis necessitatem esse virtutè, imò funestam eorum mortem, mœreri martyrij palmam. Hinc hæretici Christiano nomine dealbati, & paganis tenebris obcæcati, martyres in crimine existimandi essent, teste Aug. & Greg. quando pro superstitione & capitis sui adinventione, quam piam religionem fingunt, legales pœnas luunt. Quin & demones qui horrenda perferunt, & latrones, cum pœnas dare coguntur, martyres dici possent; Sed miranda est potius in istis patientia, quàm laudanda, imò neganda est patientia, miranda est

Ll 4

obdurati

*Ab hæreticis
promoti ad of-
ficia.*

In 6. de Hæreticis, ca. Quicquæ. §. adhuc. Suspectus de hæresi qualiter puniendus?

Et de hæreticis, ca. Excommunicamus. §. Qui autem.

Lib. de virgin.

In 6. de hæreticis, ca. Quicquæ. §. hæretici. Ca. Statutum. §. 22. Filij hæreticorum quatenus puniantur?

Li. ad Honoratum cap. 1. Li 18. Moral. cap. 14.

Lib. de patientia cap. 5. Math. 5.

Cap. 7. lib. 3. contra Cresconia Grammaticum ca. 46. Et li. 4. contra Donatist. c. 17

Crudeles sibi ipsis Donatist.

Lib. 2. contra Iheros Peulianic cap. 89. Serm. 66. super Cant.

Cap. 16. Et haeresi 69. ad Quodvultdeu. Epist. 61. quae est ad Dulcium 167. ad Fanstium.

Concione 2. in Psa. 34. et ser. de S. Vincentio. Poena non facit martyrem, sed causa.

Argumentum haereticorum negatiuum. Obgannunt haeretic.

Math. 13.

Lib. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2. Li. 3. epist. 3.

Math. 18.

obdurati cordis peruicacia, teste D. Augustino. Non enim ex passione certa est iustitia, sed ex iustitia passio efficitur gloriosa. Hinc dicitur, Beati qui persecutionem pariuntur, sed ad dicitur, propter iustitiam, secundum Augustinum lib. primo contra epistolam Parmeniani. Nullus igitur scandalizari debet, si conspiciat istos alaci animo, laetique vultu, omnia tormentorum genera subire, nec inde rei veritatem statuat, quemadmodum de suis perfidis gloriatur Calvinus. Nam si veritas rei ex alacritate sit dimittenda; non iam Calvinus, sed Anabaptistis herbam potrigere oportebit, iisque fidem inbuere, uos quasi cogit eorum animositas, vel potius peruersitas. Nec mirum, cum saepe soleat similis filius esse patris, qui pater nempe Donatus, eiusque sequaces, adeo vitae proprii prodigi exiterunt, ut si gladius persequutoris cessaret, sibi precipitio de altis rupibus mortem pararent, secundum beatum August. & Bernard. Imo se vulcano holocaustum obtulerunt, secundum August. lib. de veritate ecclesiae. Profecto si exterium solum contemplerur cruciatus supplicium, iam Christus (quod absit) latronum collegio erit sociandus, quando quidem latronibus crucis paribulo fuit assimilatus, & finister latro merito, tanquam amicus sponsi, erit gloria ac honore dignus, quod dementissimum est vel cogitare. Stat namque sententia, apud beatum Augustinum & rei veritatem, poenam non facere martyrem, sed causam. Deinde obijciunt: Paulus ad Titum tertio iubet vitandum haereticum, non interficiendum, ergo, &c. Sed argumentum negatiuum nihil concludit, sicut nec istud: Paulus non iussit fures extremo plecti supplicio, ergo non sunt interimedi. In quos nisi iudex animaduertet nihil securitatis ciuibus remaneret. Nec occiduntur haeretic, vindicandi studio, uti Apostoli postularunt ignem de caelo, Luc. 9. sed charitatis officio, nec respicendi spes habetur, simul atque semel iterum commoniti sanis consilij acquiescere recusant, quoniam subuersi sunt, secundum Apostolum ad Titum tertio. Idcirco ut membrum putridum rescandi. Si enim Arrius statim extinctus fuisset eius flamma totum orbem depopulata. non fuisset. Et si Lutherus confestim medio sublatu fuisset, tam grauis tempestas in ecclesia suborta non fuisset. Deinde obijciunt & illud: Sinite vitae que crescere vsque ad messem, ergo non sunt occidendi. Sed istud non sequitur, nam secundum sanctum August. & beatum Cyprianum, intelligitur quod tantum permittuntur mali inter bonos conuersari, quando mali sine bonorum periculo extirpari nequeunt. Ideo subditur; Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Vltimo addunt & illud: Oportet haereses esse. Sed pari ratione oportet & scadala esse, sed sub-

sed subijciuntur; Vt homini per quem scandalum venit. Oportet vitae esse, non quidem absoluta, sed conditionata necessitate, ut fidelium constantia proberur in disciplina fidei: Nam diabolus arbores concutit, ut poma deicere possit, secundum August. Doctorum etiam oscitantia, haereses, tanquam quibusdam calcariis excitatur, secundum August. super Petalim. 7. & Bernardo. Oportet ergo haereses esse, secundum hominum qui peccatorum occasiones, ac haereticam prauitatem non fugiant, conditionem. Exemplo quod dicitur manifestum fiat; Si medicus videns aliquos inordinato ciborum nutrimento vtreus, dicat, necesse est tales infirmari, quod intelligendum est cum hac distinctione, si cibum immoderate sumptum scilicet non mutant. Haud secus necesse est, scadala euenire, & haereses pullulare, quando homines conuersationem malorum non cuitant, de haereticis, cap. Cum ex iniuncto, & cap. Sicut in vno, C. de episcopis & clericis, lege conuenicula, nec haereticorum conuenicula, vel confortia declinant.

Qua poena fautores istorum puniendi?

CAPVT XVIII.

UT veritatis apicem in hoc doctrinae capite attingamus, non ignorandum est, varia esse hominum genera, quae respectibus diuersis distinctas haereticarum prauitatis fortuantur nomenclaturas. Siquidem nonnulli dicuntur credentes, alij receptatores, alij defensores, alij denique fautores, de haereticis in sexto. Credentes autem offenduntur dupliciter, aut ex sermone, aut opere: Petrus namque de Palude, commemorat illos esse credentes haereticorum, qui licet nulli adhaerent haeresi, illas tamen docentes suspiciunt, bonamque opinionem super illis habent, credentes illos bonos esse homines, recteque de fide sentire, ac hanc ob causam, generali modo credunt omnia quae illi haeretici assenerant credenda: Huius farinae permulti sunt vulgares cum haereticis commercium habentes, hos non dubium est esse haereticos, praesertim si credulitas praefata pertinaciam habeat coniunctam, ita ut licet admoniti sint, illos esse haereticos, nihilominus persistunt in sua credulitate, existimantes haereticos non esse damnandos. Nam quemadmodum non est necessarium, ut quis fidelis censetur, omnes articulos expressè in particulari credat, sed sufficit ea quae ecclesia credenda tradit, fide tenere. Ita ut quis haereticus iudicetur, non requiritur aliquis particularis error, sed satis est ea vera credere, quae manifestus haereticus approbat & docet; Si autem ab ecclesia non sit damnatus, nec

Alind argum. un.

Serm. 22. de temp.

Li. de vera religione cap. 8.

Ser. 93. de ier.

lib. 7. Confess. cap. 19.

Epi. 89. et 90. ad Innocentium.

Ca. Quicumque. Credentes haereticorum qui?

Super 4. di. 13

est manifestus hæreticus, illi fidem prædicto modo adhibens, non esset hæreticus censendus, nec ut talis puniendus, teste Augustino epistola ad Glorium & Eleusium. Alij non ob verbalem confessionem sunt credentes hæreticorum, sed propter opera quæ circa illos gesserunt. Si qui hæreticos reuerentur, & illorum libenter intersunt concionibus, libros eorum manibus terunt, ac lubenti animo legunt, nimiam amplectentes eorum conuersationem, hos credentes hæreticorum habendos pronuntiat Archidiaconus super præfatum capitulum Quicumque. Prædicta tamen veniunt intelligenda, de ijs qui frequenter hoc fecerunt, si enim semel fecerunt, non sunt reputandi credentes, quia non videntur probasse quod postea vitarunt. Simili modo ij dicendi non sunt omnes credentes hæreticorum, qui eos visitant, alimoniam præstant, & id generis aliorum, in quibus nil ad hæresim concernens deprehenditur, quæque mercedis intuitu aliõve respectu plerunque exhibentur, quod potissimum verum existimo, secundum cap. Accusatus in 6. de hæreticis, si illi qui hæc præstiterint, in hæresim prius lapsi nequaquam fuerint, alioqui relapsi haberentur. Receptatores sunt duplices, aut ignoranter, aut scienter hæreticos recipientes. Si ignoranter receperint, quod probare possunt, rigore canonum non percipiuntur. Culpati autem receptatores sunt illi, qui data opera, recta quæ scientia, occultè aut manifestè recipiunt; Nec refert an receptor semel, vel pluries, vnum vel multos receperit, æquè enim est canonibus, de Receptione hæreticorum statutis obnoxius, quod non tam multitudo receptionum, quam finis veniat considerandus: Si namque recipit ut occultet, itaque iudicem euadat, tunc iustè nomen receptoris meretur. C. de his qui latro. occul. leg. vlt. Occultans enim alienum delictum, facit suum, cui eo loci ad stipulatur Baldus & veritatem quoque forsitur in consanguineis receptoris. Si verò recipiatur ut instruat, ac tandem resipiscat, tunc laudandus est receptor, tantum abest ut alicui pœnæ subiaceat; His accedunt defensores, qui armis, potentia, impediunt, ne compedibus ligati incarcerentur, aut à iudice examinentur, vt habetur 17. quæst. 1. cap. Si custos ex Gregor. lib. 7. epistola 9. Defensores dicuntur, qui protegunt; Fautores verò qui sermone hæretico patrocinantur. Fit autem bifariam, aut verbo aut omissione. Rursus verbo alicui fauens bipartita sectione, quoniam potest aliquis fauere doctrinis, & etiam personis doctrinæ illius. Qui doctrinis deprauatis fauent, & pro eis contendunt, non solum fautores, sed hæreticis peiores censentur, quemadmodum Urbanus Papa docet 24. quæst. 3. cap. Qui aliorum. Qui excusat personas, à crimine hæresis, dicendo

Receptatores
duplices.

Defensores hæ-
reticorum qui?

Diuisio.
Subdiuisio prio-
ris sectionis.

dicendo illos non esse hæreticos, sed bonos si non sint heretici manifestè, non censentur fauere, quamdiu non constet illos esse hereticos. Eouique etiam aduocati possunt eis in iudicio patrocinari, illos illorumque bona rueri: Neque enim huic sententiæ refragatur, ca. Si aduersus, de hæreticis, quia de hæreticis publicis est intelligendum. Potest & aliter quis solo verbo fauere hæretico, nempe monendo ut fuga sibi consulat, tutoque loco vbi iudex inuenire nequeat, cõstituat, hic vt fautor est puniendus, ca. Vergentis, de Hæreticis. Fauet etiam & verbo, qui apud principem aut iudicem ecclesiasticum, pro manifesto intercedit hæretico, vt habetur 6. q. 2. cap. Si quis cum militibus. Omissione hæretico fauet, qui omittit quod agere tenebatur. Sunt autem duo quæ fieri debent, aut publica potestate, aut priuata ratione: Publica potestas tenetur hæreticos ab ecclesia damnatos punire, vt habetur cap. ad abolendam. §. statumimus, de hæreticis, & cap. Excommunicamus. §. Moneantur. Et si neglexerit, faultrix hæreticorum dicitur. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare, imò apud Deum reus efficitur Iudex omnium malorum, quæ hæretici fecerint, vt Origenes docet homilia 20. super Numeros, exponendo illud: Tolle cunctos principes, &c. cap. 5. Persona priuata nil contra hæreticos facere tenetur, quam testimonium quod contra illos scierit, reddere. Qui ergo recusat testimonium perhibere, potissimum requisitus, ne hæreticus det pœnas, canonibus fautoris subiacebit. Incurrit siquidem maiorem excommunicationem, de hæreticis ca. Excommunicamus. §. credentes. Firmiter quoque eo loci sancitum est, vt simul atque talis fuerit notatus excommunicatione, si satisfacere infra anni spatium contempserit, ipso iure sit infamis, nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium ferendum admittatur; Sit etiam intestabilis, vt nec liberam habeat testandi facultatem, nec ad hæreditatis successionem accedat, omni que actu legitimo spoliatur. C. de his qui latrones occultauerunt, lege, Si qui latrones, vbi sic reperitur: Si qui latrones seu alijs criminibus obnoxij, in possessione degant, vel latent, Dominus possessionis, si præstò est, aut procuratores, si Dominus abest, vitò eos offerat, quod si rei certiores effecti facere neglexerint, impunes non euadant, nam Dominus possessionis dominio priuabitur, procurator verò perpetuo exilio subiacebit. Quo concludi posse promptum est, quod nulli horum defensorum, fautorum, ac receptatorum, domum elocare ad manendum, nec cubacula elocanda præstare liceat; Si iudex fuerit, ipsius sententia nullam obtineat firmitatem; Si aduocatus, nullatenus eius patrocinium admit-

Aduocati quã-
diu in causa
hæresis patro-
cinantur.

Omissione fa-
uere hæreticis
duplici contin-
git modo.

admiratur, Si tabellio, instrumenta per ipsum confecta nullius roboris reputentur, sed cum auctore damnato damnentur; Si fuerit clericus, ab omni officio & beneficio deponatur; Si qui tales, postquam ab ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint, excommunicationis sententia usque ad satisfactionem idoneam percillantur, qui namque sponte excommunicato participat, excommunicandus non dubitatur, de sententia excommunicationis. Præterea clerici non exhibent huiusmodi pestiferis ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumat tradere sepulturæ, nec elemosinas vel oblationes eorum percipiant, alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam sine speciali sedis apostolicæ indulgentia erunt restituendi. Idem rigor manet Regularis, de hæreticis, non obstantibus libertatis suæ priuilegijs. Magno rigore, istud genus hominum circumuenire oportet, quod sine defensoribus & fautoribus diu manere nequeat. Acrius proinde sunt puniendi, quod aliorum errores defendendo, grauius delinquant.

Cap. Quod in dubijs.

Ca. ad abolendam, & cap. Vergentis. ff. de Recept. leg. 1. 2. 4. q. 3. cap. Qui aliorum & 11. q. 3. cap. Qui consentit.

Qua pena Domini ferendi, extirpationem minus cordi habentes? CAPVT XIX.

SECVLI potestates, quibusunque fungantur officijs, sicuti reputari & haberi cupiunt fideles, ita inducantur & moneantur, teste conc. Lateranen. sub Innocentio tertio celebrato, necnon Iuone episcopo Carnotensi, imò si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam compellantur, pro defensione fidei, præstare publicè iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt, ita quod amodo, quandocunque quis fuerit in potestatem siue perpetuam, siue temporalem assumptus, hoc teneatur iuramento firmare: Si verò dominus temporalis requisitus, & ab ecclesia suam ditionem purgare ab hæretica fœditate monitus, neglexerit, per Metropolitanū & cæteros comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo innodetur, nisi satisfacere contempserit, infra annum, significetur hoc summo pontifici, vt extunc ipse vasallos ab eius fidelitate denuntiet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent. Mandato etiam decretali astringuntur Consules & Magistratus ciuitatibus & pagis, modo præfecti vel præficiendi, in 6. de hæreticis. Statuimus vt ad requisitionem diocæsanorum vel vicariorum suorum, seu inquisitorum hæreticæ prauitatis, iurent præfice attendere inuiolabiliter & obseruare & facere à suis subditis obser-

Cap. VI officij §. statuimus.

obseruari, toto sui regiminis tempore, in terris suæ iurisdictioni subiectis, constitutiones, contra hæreticos, credentes, receptatores, fautores ac defensores eorum, ipsorumque filios, & nepotes à sede Apostolica promulgatas, ac etiam approbatas, quæ qui iurare noluerit & seruare, vt infamis, & tanquam hæreticorum fautor, ac de fide suspectus, officio & sui regiminis honore spoliatur, nec viterius consulat ut prator in aliquo habeatur, vel de cætero in aliquam dignitatem, vel officium publicum assumatur, & si quæ, vt talis fecerit, nullam obtrineant firmitatem. Præterea in virtute obedientiæ præcipitur, de hæreticis, Volumus vt episcopi super diocesi sua diligenter inuigilent: Si quis enim super expurgando de sua diocesi hæreticæ prauitatis fermento, negligens fuerit, vel remissus, cum id certis iudicijs apparuerit, & ab episcopali officio deponatur, & in locum ipsius, alter idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem, substituat. Quo autem sceliceri omine rem instituit, operæpretium fore ducunt; Sanctus Leo sermone quinto de ieiunio decimi mensis, & Tripart. hist. modum demonstrant, item canones venerabiles de hæreticis, vt archiepiscopi vel episcopi per se, aut per archidiaconum suum, aut alias honestas, idoneasque personas, bis aut saltem semel in anno, propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumueat; & ibi tres aut plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat. Quod si quis ibidem hæreticos scierit vel aliquos occulta cõuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium, vita & moribus distantes, eos episcopo studeatur indicare; Ipse autem episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam, in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonicè puniantur: Si qui verò ex eis iuramenti religionem, obstinatione damnabili respuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipso, tanquam hæretici reputentur.

Pratoris officij

Ca. Excommunicamus. §. volumus. Episcopi negligentes.

Lib. 9. ca. 19. Ca. Cum ex in iuncto, & ca. Excommunicamus. §. Adhuc. Praxis episcopi in dimoscendis hæreticis.

Qui Relapsi sint censendi? CAPVT XX.

PRO hoc doctrinæ capite præsupponendum est, aliam imponi penam in hæresim lapsis, aliam relapsis; Exemplo quod dicitur in mediū adducto dilucidius erit: Fuit vnus hæresicos in simulatus, utpote de hæresi suspectus, contra quem prælatatus cepit agere, sed per sufficientes testium probationes illum de crimine hæresis nequiuit conuincere condemnandum; Attamen quia rumores passim sparsi, ipsum super hæresi suspectum ferebant, autoritate Episcopi indicta illi fuit purgatio, in qua se male exemit suspitioni, quâdo vniuer-

Exemplo demonstrat quod doct.

vniuersam hereticæ prauitatis nequitiam abiurauit, & interpositi iusiurandi sacramento pœnitens renuntiavit; Postea ei quod prius abiurarat, deprehēditur obnoxius. Queritur ergo controuersia vtrum abiurationis ratione censetur relapsus, ita quod sit tanquam talis puniendus: Si enim de prima hæresi fuisset conuictus, nemo ambigeret ipsum instar relapsorum pœnas daturum; Cùm autem prima hæresis nota non fuerit, nec probabili ratione cōuicta, dubium manet, quid de tali sentiendum sit? Hūc difficultatis nodum bipartito modo dissoluere licet. Si namq; vehemens fuerit suspicio cōtra ipsum de prima hæresi, quam purgavit ad instantiam, ac iudicium Episcopi cum abiuratione, tunc postea ijdem se reperiatur tenebris obductus, quadā iuris fīctione, licet ante abiurationē hæresis crimen plenē contra ipsum probatum non fuerit, censi debet relapsus. Atqui si leuis modicæque illa fuerit suspicio, quanquam grauiori pœnæ sit subdēdus, hæc tamen debet in hæresim relapsorum pœnas dare; Alia siquidem imponitur lapsis, alia pœna, vti prælibatum est, in hæresim relapsis. Nam lapsi, in pane tribulationis & aqua angustiaē transactam malē vitam emendare debent, iudicio Episcopi vel Inquisitoris; sed qui post abiurationem erroris deprehensi fuerint, in abiuratam hæresim recidiuo lapsu corruisse secularium iudicio, sine vlla pœnitens audientia decernuntur relinquendi, teste B. Ambrosio ad Constantinum, Concil. Ancirano ca. 2. Elibert. ca. 2 2. Aurelianen. 3. Verum iste inflexibilis rigor, quomodo consentaneus reperitur ei quod 23. quæst. 4. ca. Duo, & Cod. de summa trinitate, lege Inter claras habetur, vbi nulli homini claudenda leguntur misericordiæ viscera? Respondendum est, secundum canonem qui constituitur in 6. de hereticis, cap. Super eo quod rigor primi iuris, intelligendus sit de salute corporis, aliud de salute animæ: Nam relapsi iudicio seculari, vt ignibus corpora eorum subijciantur, sunt relinquendi. Si tamen pœniteant, veraq; pœnitentiæ signa in eis appareant, nequaquam sunt (humiliter petita vt spiritus saluus fiat) sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ deneganda. Cæterum si quis accusatus de hæresi in vnam hæresis speciem vel sectam commisit, aut in vno fidei articulo, vel ecclesiæ sacramento errarit, & abiurauit vniuersam hereticæ prauitatis nequitiam, postea tamen in aliam sectam vel articulum, aut sacramentum se præcipitem dedit; Quærendum occurrit, vtrum talis, relapsus, vel lapsus sit reputandus? Huic satisfacit ca. Accusatus, iniquiens: Si iste prius fuerit conuictus, de vna hæresis specie vel secta, vel articulo, seu sacramento, & abiurauerit hæresim simpliciter non restringendo, aut istam sectam, vel illum

Ex cap. Accusatus, in 6. de Hereticis.

Quis relapsus censetur? De hereticis ca. Excommunicamus. §. Si qui autem. Lapsorum in hæresim pœna.

Relapsorum pœna. Epistola 44. Ca. 30. & 4. ca. 8. de hereticis, ca. Ad abolendam. §. Qui vero, & ca. Excommunicamus. §. Dammati.

Non inutilis questio.

In 6. de Hereticis. §. Enum vero.

aut istum articulum, si à fide desciderit, pro relapso habendus est. Si autē suam abiurauerit hæresim, in illa secta vel articulo, & postliminio alterius sectæ baratro absorptus fuerit, lapsus censetur, nō relapsus. Sed quid factū opus est in illo, qui cōuictus de hæresi, omnem abiurauit iniquitatem, postea tamen non incidit quidem in eundē errorem, aut similem, saltem manifestē, sed recipit, fouet ac promouet eiusdē factionis hereticos? Istud clarioribus perstringit verbis præfatus canon. §. Ille, qui sic habet: Ille quoq; de cuius lapsu in hæresim ante abiurationem constiterat, vel nunc constat, si post illam hæreticos acceptet, deducat, visitet, siue associet, aut dona vel munera eis donet, vel mittat, seu fauorem eis impendat, nisi necessitudo famis excuset, vel ignorantia supportet, merito iudicari debet relapsus, cum illius ex approbati à se prius erroris consequentia, non sit dubium id fecisse.

Dist. 43. cap. Quiescamus, & 86. cap. Nou satis. De Regulis iuris. L. Ignorantia.

Qualiter ab hæresi respicientes recipiendi?

CAPVT XXI.

DEVS qui venit quæsiturus quod perierat, quiq; vult omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, nullum hæreticum hominem, modò sincero corde respiciat, despicit, nec ecclesia sponso suo cōformis, à gremio misericordiæ rejicit. Iuxta illud: Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere & ambabus vlnis suscipiam te, quod graphicè adumbratum legimus (cōtra Nouarum lapsis peccatorum indulgentia pernegantem) in bono pastore, qui inuentā ouem non percussit, non contriuit, nō decoriauit, sed gaudens humeris impostam, ad ouile perduxit: Filio quoque acolasto pater euangelicus non exprobrauit, non suggillandō abegit, sed misericordia motus, pristino decori restituit. Hæc prodigi parabola de communi peccatore intelligi valet, præsertim tamen de hæretico, quod magis paternas aëdes in regionem longinquam proficiscendo deseruerit. Quando ego à Christo recipiuntur, & ab ecclesia eius sponsa remissionem merentur, nemo eis deberet impropere, aut labe hæresis aspergere, quia si aduena apud vos moratus fuerit, non exprobrētis ei, docet scriptura, Leuitici 19. & austerè ac improbè importunos recens conuersis reprehendit Dominus, Ezech. 21. Satis ergo fuerit benignè suscipere, dulciter fouere, blanditijs allucere, quatenus firmius in abiurata hæresi persistere possit. Nec his refragatur, cap. contra Christianis. Quia cap. illud pertinaces & corrigi imparatos concernit. Verum quia hæc animi constantia & firmitas fidei, non nisi exterioribus potest cognosci signis, ideo sub duobus testimonijs illam proban-

Lucæ 19. 1. ad Tim. 2.

teremias 3.

Luc. 15.

Nullus impropere debet alicui hæresicos notam à qua respicit.

In 6. de hereticis.

aut

probendam esse ecclesia censuit, antequam hæretico resipiscenti & ad fidem catholicam redeūri reconcilietur. Primum testimonium est præteriti erroris publica in iudicio abiuratio & detestatio. Ista coram Episcopo aut inquisitore facienda præcipitur, cap. Ad abolendam: Olim hæc abiuratio hæreticis celebrabatur, vt liquido constat dist. 30. Nunc autem quando rarò & difficulter coguntur concilia prouincialia vel generalia, decretum est, eam coram episcopo esse faciendam. Deinde daris contra hæreticos inquisitoribus, ad illos etiam hæc autoritas & potestas recipiendi hæreticos est derivata, ita tamen vt sine episcopi consensu & consilio non fiat. *Forma abiurationis hæreticos* Ego Berengarius, qua abiurabit vniuersam hæresim, etiam si solum vno aut altero fidei articulo laborauerit. Secundum testimonium resipiscentiæ est publica non recidivandi, cum iuramento firmata promissio. Forma huius promissionis habetur l. quart. 7. Nec fiet formidine pœnæ iurata promissio, sed hæresis detestatione virtutisque amore. Nec hic recipiendi modus recens inuentus est, sed ante mille annos practicus. Concil. namque Arelaten. 2. Statuit Nouatianos in communionem non recipiendos, nisi suscepta pœnitentia inedulitatis præteritum damnēt errorem, & concil. Nicen. Item clarius in epistola Ephes. conc. Nestor. hæretici. episcopo Constantinopolit. directæ. Non autem sufficit vel tuæ religioni tantummodo fidei symbolum confiteri, quod est expolitum per idem tempus spiritu sancto largiente, & venerando & magno concil. apud Niceam celebrato: hoc enim non intellexisti, nec rectè interpretatus es, licet sono vocis eadē verba prouuleris. Sed consequens est etiam iureiurando fateri te, quod anathematizes quidē tua polluta & prophana dogmata sentias autem & doceas, quæ nos vniuersi per orientem seu occidentem episcopi & magistri præsulesque populorum credimus & docemus. Quibus verbis manifestè monstratur modus abiurationis. Forma tamen quæ modò seruatur & ab inquisitoribus exhibetur ita se habet: Ego. N. cognosco & confiteor, coram vobis dominis, me errasse in præfatis, & super his, contrito corde & humiliato absolutiōe & pœnitentiā requiro, & hanc hæresim, & omnem aliam quocunque nomine censetur, abiuro & promitto, quod de cætero, seruabo catholicā quam Romana docet ecclesia fidem, & quod hæreticos & credentes eorum pro viribus persequar, & tā eos quā eorum fautores, receptatores, & defensores animo candido, fraude & dolo seclusis, absque mora, ecclesiæ vel prælato manifestabo, & pœnitentiā quæ mihi pro mea culpa imponetur, integrè

§. pœnitenti,
Extra de hæreticis.

Ca. de eo, et l. q. 7. c. Si quis episcopus.

Abiuratio ubi fieri solita.

De cons. di. 2.

Ca. Quotiens.

Cap. 9.

Cap. 8.

Forma abiurationis hæreticos

integrè complebo, & volo ac concedo, quod si ab hac hora in posterum ad eundem errorem delinuerō, vel alium cuiuscunque hæresis, quocunque nomine censetur, errando fortè in aliquo casu vel credendo, aut fidem habendo errantibus, vel eos vel credentes eorum: recipiendo scienter, aut defendendo aut fouendo, dicto vel facto, aut eis benefaciendo, qualitercunque eos vel celando, vel non bona fide manifestando, & sine mora, vel si pœnitentiā à vobis iniunctam non seruauerō, abinde ipso facto habeat excommunicatus, & periturus, ac hæreticus manifestus, & meipsum ego iudico, ita quod sine ampliori recognitione & sententiā quæ iure relapsis & manifestis hæreticis indicitur, mihi pœna imponatur: Insuper affirmo & protestor, me puram totamque veritatem de me & alijs in quantum scio dixisse, et si fortè constare poterit, me male rōde de veritate aliquid suppressisse, vel tacuisse, iniungenda mihi à vobis pœnitentiā, seu absolutio obtenta, vel obtinenda, nihil mihi profit. Hanc formam quam inquisitores vt plurimum moderni obseruāt, ex 24. ca. lib. 1. V. P. Alphonsi de Castro de iusta hæreticorum punitione, his inferendam coram, vt nulla maneat rimula, qua si postea errarit, elabi possit, ne dignas suo scelere sustineat pœnas. Simul atque abrenunciario vniuersi erroris, in rimis cordis medullis, secundum ecclesiasticæ formæ ritum peracta fuerit, absolutiōnis mysterium est impendendum, secundum modum quem inuenimus in calce 2. præcepti capite 30. de Apostasia constitutum, quem breuitatis ergo hic missum facere maluimus. Quo iuramento iniungatur isdem, quemadmodum habetur in 6. de hæreticis, quod iniungi talibus consuevit, prouisis solenter, ne simulara conuersione fraudulenter redeant, & seipos fallentes sub agni specie, lupum gerant. Proinde ne quis ex præfatis occasiōem erroris capessere valeat, arbitras hæreticum hominem, quotiescunque palinodiam cecinerit, esse semper eum misericordiā suscipiendum. Oporteret non ignoremus bipartito modo contingere, vt hæreticus ad fidem reuertus, ab ecclesia recipiatur: vno modo ad solam animæ suæ salutem; Altero vt non solum ad animæ, sed etiam ad corporis salutem recipiatur. Priori modo quocunque tempore redeat, etiam si relapsus fuerit, pœnitentiæ sacramenta non sunt deneganda, vt docetur in 6. de hæreticis. Posteriori modo ad corporis & animæ utilitatem, non oportet semper recipere, si enim semper corpus & bona temporalia ecclesia seruaret, hoc in multorum peccatiōem cederet.

Ca. VI. officium.

§. Si vero de sententiā excommunicatiōis cap. Cum desideres.

l. q. 7. ca. Sa-luberrimum.

Hæreticus quo modo ab ecclesia recipiendus?

Ca. Super eo.

Ca. Statuta, et
cap. Per hoc.
Cap. Inquisi-
tores.

Tēpus gratie.

IN inquisitionis hereticæ prauitatis negotio procedi potest, simpliciter & de plano, absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu, & figura, sicuti habetur in 6. de hereticis. Inquisitor namque sedis Apostolicæ auctoritate deputatus vel episcopi ordinatus constitutione, ibidem : quando contra hereticos credentes, receptatores, fautores & defensores, nec non contra infamatos de hæresi, vel suspectos, posito hominum metu procedere intēdit, quadragesimum ætatis annum, quo ad se attigisse oportet, nec aliquo officij prætextu, pecuniam illicitis modis extorquere potest, nec scienter officij, sive etiam ecclesiæ applicare, quod si secus factum fuerit, excommunicationis sententiæ, ipso facto subiacebit, à qua non possit absolui, præterquam in mortis articulo, donec illi à quibus extorsit, plenè satisfecerit. Quando igitur inquisitores aliquod visitare oppidum inquisitionis ergò intendunt, populum per concionatorem admonere solent, ut si quis diabolo fallente in hæresim fuerit lapsus, infra certum temporis spatium sibi præfixum, errores suos recognoscat, & se errasse coram eis humiliter confiteatur, alioqui si præfixo illi tempore transacto, deprehensus fuerit, velut hereticus punietur. Hic terminus illis præfixus, solet appellari tēpus gratiæ, quia ex gratia & non ex necessitate indulgetur. Hic iam opere preptium est considerare, an quis sponte, sine accusatione, an accusatus coram iudice prodeat: Si quis namque in fide errauerit, & postea resipiscens, sine accusatione sponte ad inquisitionem hereticorum accesserit, seque accusauerit, ac misericordiam super hæresi petierit, dubio procul misericordiam affiquatur oportet, ac sine alicuius infamiæ nota, pœnitentiæ aliqua secreta iuxta hæresis & personæ qualitatem est imponenda. Contingit etiam aliquando, ut idiotæ tam rudes & aggresses sint, ut ignorent se errare, & à rectæ fidei semita exorbitare, tum inquisitor discutiet, an sit res quam omnes scire non tenentur, an etiam testibus comprobari possit, & conuinci illum scire, assertionem suam fidei catholicæ aduersam: Si autem illum sic scire aperte probari nequeat, tunc examinandus est an sit paratus, eam quam catholica ecclesia tenet fidem suscipere, si se verè promptum exhibuerit, tunc ignorantia laborasse credendus est, nec ob id pertinax iudicandus, sin minus, pertinax erit reputandus. Altero modo accusatione & citatione inquisitori hereticus sistitur. Primò namque hereticus accusatur & vocatur, secundò idoneis testi-

stibus

bus hæreseos conuincitur, tertio damnatur & eas quibus dignus est, dat pœnas. Si post tempus gratiæ hereticus citatus comparuerit & dolendo errorem abiurarit, nec relapsus probari potest, non est morte damnandus, nec seculari iudici tradendus, saluari tamen pœnitentiæ est modestè castigandus, & sine infamiæ nota recipiendus. Ut autem quis pœnam mortis euadat, non opus est, ut fateatur suum crimen, antequam fuerit conuictus, quia etiam si postquam fuerit in errore deprehensus & conuictus, si antequam per sententiam sit condemnatus, suum fateatur errorem, perpetuo carceri mancipatus, pœnam mortis euadet. Tertio agendum est de illo qui simul atque conuictus est, pernegat, ideoque damnatur, ut secularis arbitrio potestatis relinquatur, & post hanc damnationis sententiam, palinodiam canit credēs se hac via misericordiam consequuturum; hic non est venia dignus quia à iudicio secularis potestatis redimatur, quia præsumi potest eum sic se fateri, nec multum de eius emendatione est sperandum, ut docetur cap. ad abolendam, ubi præcipitur quatenus hereticus relinquatur seculari iudicio potestatis animaduersione debita puniendus, nisi continuo post deprehensionem erroris, ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere voluerit. At qui post damnationem redit, non sponte, sed timore pœnæ quasi coactus resilit, & qui conuictus, adhuc sententiam expectauit, non continuo resipuit, sed contumacia laborauit, ut habetur cap. Excommunicamus: Vltimū hereticorum genus est, qui suum quidem fatentur errorem, sed abiurare nulant, quin potius non errorem, sed veram fidem abscuerant, hi diligenter admonendi sunt, antequam seculari potestati, velut incorrigibiles tradantur. Nam Apostolus Paulus, non ante duas correptiones, hereticum docuit vitadum. Cautere ergo debent inquisitores ne protinus hereticum incorrigibilem censcant, quia forte semel & leuiter admonitus, noluit acquiescere, magis conandum est, ut paucos iuste puniāt, quam multos iniuste. Anxiè est res examinanda, & omnem mouere oportet lapidem, antequam de alicuius correptione desperetur; Nemo tamen existimet admonitiones in infinitum protrahendas, aut millies iterandas, ut nunquam ante mortem aliquis incorrigibilis sit censendus, quia potest semper ante mortem resipiscere: Non enim ideo aliquis incorrigibilis est censendus, quia non potest corrigi, sed quia non vult. Qualis autem sit censenda legitima admonitio, quam si hereticus contempserit, merito dicatur incorrigibilis, docuit Paulus, qui prælibato loco, quo duas admonitiones adhiberi voluit, quibus peractis iubet à colloquio eius abstinere, quod est deuitare, & causam annectit, quia luberius

Dixerit resipiscentiæ modi.

§. damnati.

ad Tit. 3.

Legitima admonitio qua-

est, hoc est, incorrigibilis est, quemadmodum exponit ibidem Theophilactus. Hæ autem admonitiones, non sunt nimis ex-
 leriter vna alteri coniungendæ, quia iudicariæ admonitiones,
 iusto temporis interuallo sunt faciendæ, neque huius lauda-
 bilis contuerudinis nouus est ritus, sed ante mille annos ob-
 seruatus: Nam cum Nestorius negaret Mariam Theocooniam
 est, Dei genitricem, Cælestinus Papa, dedit ei per epistolam
 decem dierum, quo sibi bene consulere posset, spatium; Et si
 intra illud tempus nollet catholicam profiteri veritatem, in-
 telligeret se Episcopatu & cõmunionem fidelium priuandum,
 vt docet Liberatus diaconus lib. breuiarij Nestorianorum &
 Eutichianorum, & Macharius hæreticus Episcopus obtinuit
 40. dierum spatium ad resipiscendam, vt habetur 1. quest. 7.
 deinde hoc ipsum concil. Constantien. obseruauit in Hiero-
 nymo de Praga, vt habetur eiusdem concil. 2. 1. sess. Postquam
 igitur heretico datū fuerit aliquod vel mediocre iudicium
 tempus; Inquisitores & iudices omnē quam potuerint, intra
 illud tempus debent adhibere diligentiam, vt hæreticus ab
 errore suo discedat; Nunc illum ipsimet blanditijs alliciant,
 nunc alios doctos & pios ad eum mittant, qui illum doceant
 quantumperè à catholica fide aberret, testimonijs sacræ scriptu-
 ræ aut ecclesiæ definitione. Si hæreticus adeo fuerit in suo
 errore induratus, vt infra tempus præfixum sufficienter ad-
 monitus, hæresim deserere noluert, tunc merito incorrigi-
 bilis censeri poterit, & vt talis puniri. Et si post elapsum tem-
 pus illi præfixum, & post adhibitam in illo tempore omnem
 debitam admonitionem, de errore verè pœnitens resipuerit,
 saluabitur anima eius, punietur tamen vt incorrigibilis & ad-
 ueniam non recipietur, ita vt per illam conuersionem & pœ-
 nitentiam pœnam mortis euadat, præsertim si per sententi-
 iam damnatus sit. Nam alioqui si ante damnationem quam-
 uis post terminum præfixum resipiscat, vti habetur cap. Ex-
 communicamus, perpetuo carceri mancipabitur; Si verò post
 damnationem redire voluerit, iam non recipietur, quòd non
 virtutis amore, sed formidine pœnæ contingat. Nec istud ab-
 surdum reputari debet; Damna siquidem in inferno, se ma-
 lè egisse dolent, & ob peccata perperrata pœnitentiam agunt,
 quæ tamen illis ad salutem nequaquam prodest. Præcipitur
 tamen in 6. cap. Statuta, de hæreticis: Quod si accusatoribus
 vel testibus in causa hæresis interuenientibus (propter po-
 tentiam personarum contra quos inquiritur) videant, Epi-
 scopus vel Inquisitores graue impendere periculum, propter
 nominum publicationem, nomina ipsorum non publicè, sed
 secretò coram diocesano Episcopo vel eo absente eius vica-
 rio, quando procedunt Inquisitores; quando vero Episcopus

procedit

procedit coram Inquisitoribus, si commodè haberi possit co-
 pia eorundem, significabuntur, ac nihilominus siue Episco-
 pus siue Inquisitores processerint, aliquibus alijs personis
 prouidis & honestis iureque peritis, quibus totus processus
 integraliter explicari, quorum etiam consilio ad sententiam
 vel condemnationem procedi debet, exprimentur, sicq; (non
 obstante quòd illis contra quos huiusmodi, deponuerunt no-
 mina ipsorum non fuerint publicata) adhibeatur ad cognitio-
 nem iuris instruendam plena fides depositionibus testium
 eorum sem. Et vt eorundem accusatorum & testium pericu-
 lis efficacius occurratur, & cauius in negotio inquisitionis
 procedatur Episcopus & Inquisitores secretum possint indi-
 cere illis, quibus processum huiusmodi explicabunt, & in eos
 sententiam excommunicationis, quam ex leuiteri violatione
 ipso facto incurrant, promulgare. Cessante verò prelibato pe-
 riculo accusatorum & testium, nomina sunt publicanda. Fer-
 re quoque possunt Inquisitores, & debent ex officij sui ratio-
 ne citationes & denuntiationes sententiarum in quoslibet
 hæreticos, credentes, receptatores, defensores, & eorum fau-
 tores. Aduocare quoque peritos, si expedire iudicent, quate-
 nus in rebus ambiguis assistant, & in huiusmodi sententijs
 ferendis opportunum præbeant consilium, habent & potesta-
 tem mutandi aut mitigandi pœnas, priuandi præterea vel
 priuatos denuntiandi dignitatibus, ac alijs beneficijs eccle-
 siasticis, officijs publicis, ac honoribus quibuscunque, eosdem
 hæreticos credentes, receptatores & defensores ipsorum, eo-
 rumque filios & nepotes, quemadmodum habetur in 6. de
 hæreticis. Habent etiam potestatem capiendi, custodiæ man-
 cipandi etiam in compedibus & manicis ferreis si opus fue-
 rit, sicuti docetur in Clement. huius autem carceris dnos ha-
 beant Episcopi, & Inquisitores custodes, quorum vnus vnani
 carceris habeat clauem, alter alteram, quo fidelius concedi-
 tum iuramento constricti exerceant officium, Domini quo-
 que temporales, in 6. de hæreticis, quibuscunque nominibus
 censentur, Episcopis & Inquisitoribus pareant & intendant
 in hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum, & de-
 fensores ipsorum in uestigatione, captione ac custodia dili-
 genti, cum ab eis fuerint requisiti, & præfatas personas pesti-
 feras, in potestatem seu carcerem Episcoporum aut Inquisi-
 torum ducant vel duci faciant, vbi detineantur, donec eor-
 um negotium per ecclesiæ iudicium terminetur. De hæresi
 etiam ab Episcopo diocesano vel Inquisitore condemnatos,
 domini temporales statim recipiant, animaduersione debita
 siue in corpore siue in bonis puniendos. Confiscationis
 tamen huiusmodi exequutio, seu bonorum ipsorum occupa-

M m 3

patio

Ca. 5. & epi-
 stola con. Ephe
 sini ad eundem
 Nestorij missa
 Cap. Conne-
 uentibus.

Respicies quã
 do morte cor-
 poris euadit?

§. Si qui au-
 tem de hære-
 ticis.

Sapientie 5.

Cap. Inbetnis.

Ca. 5. Vt com-
 missi.

De heret. ca.

Duo carceris
 custodes.

Ca. Vt inquisi-
 toribus.

pacio, nullo modo fieri debet, per dominos temporales, eodem cap. Cum secundum leges, antequam per Episcopum loci vel aliam personam, quae super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. Inhibetur nihilominus dominis temporalibus, Ne ipsi de hoc crimine cum mere sit ecclesiastica, quoquo modo cognoscant, vel iudicent, siue incarceratos pro eodem crimine, absque Episcopi siue Inquisitoris, vel saltem alterius sententia e carceris ergastulo liberent, aut executionem sibi pro huiusmodi crimine a dioecesano vel Inquisitore iniunctam, prompte (prout ad suum spectat officium) adimplere detrectent, vel alias dioecesani vel Inquisitoris sententiam seu processum eodem cap. statutum directe vel indirecte impedire praesumant. Si quis vero praedictorum dominorum temporalium, praefatis contraire praesumpserit aut praefato fidei negotio; Episcopo vel Inquisitori incumbenti se opponere vel aliquatenus impedire, tentauerit, necnon quis scilicet in praedictis dederit auxilium, consilium vel fauorem, excommunicationis se nouerit mucrone percussum, quam si per anni circulum, animo pertinaci sustinuerit; extunc velut haereticus condemnetur.

Eodem ca. Ut inquisitionis. §. prohibemus. Domini temporales non se immisceant iudicij Inquisitorum.

Hypocrisis. CAPVT XXIII.

2.2.9.111.

HYPOCRISIS est fictio secundum Tho. qua homo se iustum vel iustiorum simulat aut iniustum, vel iniustiorum dissimulat, ut inquam callide occultet quod est, & ostentat quod non est vera mala praemedito, & falsa bona monstrando, secundum Gregor. qua nimirum omnia facit ut videatur, eaque perdita existimat opera quae non hominibus fuerint manifesta; scire quid optat, sed facere Dei praecipit ut debet, recusat, quia nunquam mentem ad culpe cognitionem reduceret, nunquam cum internum iudicem offenderit, considerat, nihil de eius distinctione metuit, quia sic se placuisse ei, sicut hominibus credit, teste Greg. Hypocrita namque Graeco sermone simulator interpretatur, qui dum intus malus sit, bonum tamen se palam ostendit. Hinc translata est a specie eorum, qui spectaculis tecta facie incedunt distinguentes faciem niueoque colore, caeterisque pigmentis habent simulachra oris gisfata & vario colore distincta, nonnunquam colla & manus creta perungentes, ut ad personae colorem perueniant, & populum dum ludis agitur fallerent, modo in specie viri, modo in forma feminae, & reliquis praestigij. Quae species argumendi translata est in his qui falso incedunt vultu, & simulant quod non sunt, quales fuerunt Scribae & Pharisaei sepulchris dealbatis similes quae

Hypocrita. Lib. 8. Moral. ca. 24. & 25. & 26. vsq; ad 30. ca. et li. 11 Moral. cap. 18

Matth. 23.

foris

foris parent hominibus speciosa, intus autem plena erant ossibus mortuorum, quia squalent situ peccatorum, sicut sub pictura aurea saepe later lignum corrosum, quia se iustificat coram hominibus. Imo secundum Aug. hypocritarum maculam non habere aut paucorum, aut nullorum est, nam quicumque vult se videri quod non est hypocritae nota vindicari non potest. Qui tuba canit eleemosynam facturus, hypocritae culpa venit damnandus. Qui in synagogis & angulis platearum, orationis formam ostentat nemo ambigit, quia hac nota hypocritae inuri debeat. Qui ieiunans demolitur faciem ut ventris inanitatem in vultu demonstrat fructum sacri ieiunii coram Deo laudibus contentus, quas amavit non habebit. Ex quibus omnibus perspicuum esse potest hypocritas esse qui faciunt omnia ut ab hominibus glorificentur, unde non immerito strutionum nomine, significantur, nam teste Greg. Strutio volandi speciem habet, sed vltim volandi non habet, sic hypocrita cunctis intuitibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere viam sanctitatis ignorat, lib. autem 8. ca. 25. telis aranearum comparatur, quae studiosè texuntur, sed subito venti flatu dissipantur, quia quicumque hypocrita cum labore peragit aura humani fauoris tollit, si vero 33. Moral. cap. 24. comparatur hypocrita laminae, quae humanam dicitur habere faciem, sed corpus bestiale, sic omnes hypocritae in prima facie quod ostendunt quasi ex ratione sanctitatis est, sed bestiale est corpus, quod sequitur, quia valde iniqua sunt quae sub bona specie moluntur. Distinguitur autem a simulatione sicut magis & minus commune. Omnis quidem hypocritae est simulatio, sed non econuerso. Si enim vir iustus & timoratus simulet se peccatorem, est simulatio non hypocritae, quae est simulata sanctitas & proinde duplex iniquitas, vna est negligentia quia virtutes salutis necessarias comparare negligunt, quemadmodum figuratur Iudicum 18. Nec istis est duntaxat negligentia, sed subinde etiam peccatorum abundantia, unde sepulchra dicuntur dealbata, excolentes culicem & camelum glutientes, quod scateant non raro maioribus peccatorum generibus quam illi quos delictorum insimulant, nam Christus dicit, Hypocrita eijce primū trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. Sic Aug. Altera est iniustitia, quia cum probe nouerint omnibus se vacuos virtutibus, tamen ostentant se, quasi aliquid sanctitatis eruditionis, &c. habeant atque inde superbere ac iactantibus corde simbras magnificare non cessant, propterea mortale non ambigitur peccatum, ut multiplices ve, manifestare possunt, & expressius sententia seq. ca. posita, ut reliquis super sed eamus partē ponit cum hypocritis, illic erit fletus & stridor dentium,

Similitudo. Luc. 16. Ser. 59. de tēp.

Iob 6. Lib. 7. Moral. cap. 12. Strutionis conditio. Telis aranearum comparatur hypocrita. Laminae copata tur hypocrita.

Differunt hypocritae & simulatio.

Matth. 23.

Matth. 7.

Serm. 202. de temp. et de unitate eccl. ca. 5.

Est peccatum mortale. Matth. 23.

Li. 19. Moral.
cap. 14.

quæ nulli obringunt nisi ob lætiferum peccatū. Nihil tamen verat secundum D. Gregor. quin sacris se exercens operibus possit se bonum reputare atque catholicum, quia distributionem in templo quotidianam repellere non obligor, quam omnibus anteferam honorem diuinum.

Iactantia. CAPVT XXIII.

2. 2. q. 112.
Li. 12. de ciuit. Dei ca. 8.
Iactantia quid?
4. *Species Iactantia.*
Li. de pass. Domini cap. 29.
Lib. 23. Moral. cap. 14.
Deuter. 23.
Esa. 14.
Lib. 11.
Cap. 24.
Cap. 2.

Lib. 2. Penitention. cap. 9.

2. ad Tim. 1.

ad Tit. 3.
1. Corin. 4.

Cap. 25.

Hierem. 48.

SEQVITVR alia mendacij species iactantia appellata, qua quis plus de se quam sit aut appareat pronuntiat, teste D. Thom. Aut secundum Aug. Iactantia est vitium animæ perversæ amantis laudari ab hominibus spreto conscientia testimonio. Eius autem species sunt quatuor secundum Bernardum post B. Gregor. quibus nequissimus serpens non raro etiam bonos decipit, primo namque ducit homines ad præsumendum de se, quatenus existiment bonum quod habet non habere se à Deo, sed propria virtute vti aliqui maligni dicere præsumperunt, Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia. Huiusmodi fuit Nabugodonosor, qui dixit in corde suo; ascendam in cælum, sedebo in lateribus aquilonis. Aug. de Gen. ad literam, & de mirabilibus sacræ scripturæ eodem modo 2. Machab. 15. Cum tamen posterioris ad Cor. 3. dicitur, quod non sumus sufficientes cogitare quidè aliquid ex nobis quasi ex nobis. Alij credunt iactabundi omnia sibi pro meritis tradita. Cuius erroris aliquando videtur fuisse Origenes, qui existimavit vniuersa hæc dispensari, secundum merita in alio sæculo acquisita, atque patriarcham Iacob docet ob merita in alio sæculo consequuta antequam istas carperet auras electū fuisse. Verum ista sententia multipliciter deficit, quia prædestinatio nullam permittit in homine causam aut meritum, teste Paulo, Ro. 3. nam iustificati sumus gratis, & vocati vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositū suum & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu, ante tempora secularia, & non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. & alibi, Quid habes quod non accepisti? si accepisti quid gloriaris quasi non accepisti? Vnde con. Arauc. 2. Ipse Deus nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem inspirat, & Braccat. 1. ca. 6. Si quis animas humanas dicit prius in caelesti habitatione peccasse, & ob hoc in corpora humana in terrâ deiectas sicut Priscillianus dixit, anathema sit. Alij iactant se habere quod non habent, itaque falsum sui ipsius contra octauum Domini præceptum proferunt testimonium, de quibus propheta: Audimus superbiam Moab, superbus est valde, arrogantia & iactantiam eius ego scio dicit Dominus, eo quod nō sit iuxta eam vir-

eā virtus eius. Vitio aliqui consentunt se habere quod non habent, atque à Deo ea possidere non abnuunt, sed ijs reputando se meliores alios contemptui habent. Pharisæus namque, non deliquit quod Deo gratias egit, sed quia super alterum se meliorem de ipsis bonis extulit. Quemadmodum enim gallina ouum emittens gloriatur atque clamore perdit quod possidebat, ita iactabundi bonum opus amittunt quod sibi vtile & salutare esse potuerat vt perspicuum cuiq; fieri potest ex ca. 9. Iudicum, 4. Regum 18. & Daniel. 4. vbi turgidus & fastuosus Nabugodonosor protulit, Hæc est ciuitas magna Babylon, propius in bestiam conuersus, eam amisit. Nec solum est iactantia oris, sed etiam cordis iuxta illud, Gratia factorum effunditur. Tertia est iactantia operis quæ prouenit ex rerum abundantia. Quid profuit nobis superbia aut diuitiarū iactantia quid contulit nobis? Rex Assuerus fecit grande conuiuium, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui. Sed Paulus ait, non qui seipsum commendat ille probatur est, sed quem Deus commendat, nam multi se commendantes & de fortitudine alijsve dotibus gloriantes miserè perierunt, vt manifestum euadit in Goliath, qui quoslibet sine discrimine ad singulare prouocabat certamè, & à paruulo superatus est, cuius duelli typum exponit D. Aug. & Ambr. Sic Adonias se regno præficiendum iactitauit, & Naaman se reginæ prædio interesse dignū ostentauit, vtrique tamen sua spe frustratus est. Petrus quoque gloriabundus pollicebatur se Christo communiturum, quem postea ad vocē ancillæ ter abiurauit. Confusissimum ergo fuerit humilitatis argumenta omnibus esse ostendenda, & arcana cordis nostri alta mēte seruare reposita, quemadmodum nos docet Sampson, qui se Leonē superasse nulli manifestauit, & Saul quod inuentæ essent asinæ, non quod vnctus esset propalauit, Interdum tamē compelluntur sancti vitam suam dicere, vt auditorū valeant vitam mutare, vt perpulchrè docet B. Greg. Passim censetur peccatū ventale, quando neq; honori Dei derogat, neq; vtilitati proximi dare iura refusat. Mortale autē dici potest, quādo iactanter aliquis de se præfert quod gloriæ Dei aduersatur, sicut ex persona regis Tiri. Eleuatū est cor tuū, & dixisti, Deus ego sum; Vel etiā militat contra charitatē proximi, sicut eū aliquis iactabundo corde extollit seipsum, in præiudiciū & contumeliā aliorū.

Temerarium iudicium. CAPVT XXV.

IUDICIUM temerarium est, quo homo sibi ipsi de re certa vel incerta proximi sui reddit testimonium. Contingit autem proximum varijs iudicari modis, primo ex euentia patratū sceleris quod nullum est peccatum; habent

Luc. 18.

Ecclesiast. 10.

Sap. 15.

Hester 5.

1. Corin. 8.

1. Reg. 17.
Ser. 97. de iēp.
Sem. 88.

3. Reg. 1.
Hester 4. & 5.
Matth. 26.

Iudicum 14.

1. Reg. 10.

Lib. 19. Moral. cap. 14.

Ezech. 28.

Luc. 18.

Math. 7.

namq; homines iudicare de ijs quæ foris parent & ex fructibus qui bono nequeunt fieri animo, sed peruerso voluntatis proposito discimus eos dinoscendos. Sic homo iudicat aliquem homicidam quia oculato testimonio vidit eum interfecisse hominem. De his & huius generis alijs absq; peccati culpa diiudicare fas est. Alio modo ex signis eui dentibus iudicare non est illicitum, vt si quis iudicet aliquem fornicatorem, quia conspexit eum cum aliqua, nudū cum nuda, solum cum sola, vel cum quis furem esse iudicat in corde, quem deprehendit noctu pariete perfosso domum intruisse, nec hic est peccatum iudicantis, sed eius qui alteri tale scandalum præstat, secundum D. Paulum ad Galatas 5. & ad Ephesios 5.

Serm. 202. de temp. & lib. 2. sermonū Domini in monte. Manifesta iudicare licet. Ex signis leuibus iudicare.

Suspicio fallit.

Act. 2.
Act. 18.
2. Reg. 12.

Hom. 42. super Genes. 2. 2. q. 60. art. 3.

unde August. De manifestis de quibus clarum est quo animo fiant, iudicare non est illicitum, occulta autem Dei iudicio relinquamus. Tertio iudicium fit ex signis leuibus, quod plusculis fieri potest modis, primo quando timore aliquid facimus, ne remoto obice, & impedimento cessante malum sequatur. Quod potius suspicionis rationem subit, quam iudicij, hoc modo clausura sanctimonialis sequestrantur, non quod malæ sint, vel quod mala professionis oblitæ intendant, sed timeret, ne fragilitati sexus libertas excedit vel appetio clausuræ fiat occasio ruinæ, sic obseramus arcam, & conclaue obiectis repagulis obfirmamus, nō quod aliquem iudicemus furem, sed ne demus occasionem mali alicui, posthabentes certum pro incerto. Alio modo iudiciū dicitur suspicio maliciæ tamen consensum rationis. Et licet suspensiones omnino vitare nequeamus subrepētes, iudicium tamen rationis continere debemus, ne victi proximum diiudicemus aut contemnamus, quia subinde à veritatis semita deuiaremus, quod manifestum facere possunt Iudæi, qui suspicabantur Apostolos esse ebrios, & barbari opinabantur Paulum esse homicidam. Et: David misit suos ad consolandum Regem Amon, quos principes eius esse existimabant exploratores. Diffinitiuus ergo firmatq; sententias suspicionis occasione non promamus, vt admonet Ioannes Chrysost. sed omnia in meliorem partem interpretemur. Deinde iudicium fit ex leuibus signis secundum Tho. quando quis incipit dubitare ex signis leuibus de bonitate proximi. Estq; peccatum veniale & rarus est qui non hoc offendat modo. Si autem ex leuibus signis certo constituit proximum esse malum, est mortale, porissimū si de aliqua re graui iudicium existat. Verū si quis ex leuibus signis, non solum temerè iudicet, sed vindictæ exercet, perinde atq; flagitium cōmississet, istud grauius est, quia non solum pugnat cōtra charitatē, sed etiam iustitiæ æquitatem; hoc modo crebrō pauperes affliguntur, & infontes propter

furtum

fartum ab alijs commissum luere coguntur, iuxta illud:

Dat veniam conuictis vexat censura columbas.

Aliquando fit iudicium de occultis cordium, quod est valde periculosum, cū enim Deus solus illabatur anime ac scrutetur corda & renes, consequitur quod abscondita cordium nulli sint manifesta. Quo conficere est intergrum, quod nulli liceat sententiam aut iudiciū de incognitis præstare. Si enim Petrus se non cognouit qui volebat pro domino mortem oppetere & tamen negauit, quomodo poterit aliorum haberi notitia? nulli igitur improperandum est, quod cor habeat superbum, vel iste est adhuc futurus ganeo, aut furcifer, quia reprehendit te lex Dominica. Si manifestam edacitatē ebriositatemque cognoueris, & ita reprehenderis, quasi illa nunquam possit corrigi atque mutari, temere iudicabis. Futura namque cognoscere Dei est, secundum Esa. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dii estis vos. Et si iam est malus, unde cognoscis ipsum cras nō fore bonum? paganus est hodie, poterit cras esse Christo initiatus, Iudæus est hodie, quid si cras credat in Christū? hæreticus est, quid si cras catholicam sequatur veritatem? teste Aug. Vltimo iudicium fit in rebus indifferentibus quæ & bono & malo possunt fieri animo, de quibus nequimus certam proferre sententiā, propterea in meliorem partem sunt interpretandæ, secundum beatum Bernardum: Caue, inquit, ne sis curiosus explorator aut temerarius iudex. Etiam si perperam actum quid deprehēdas nec sic iudices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem si opus nō potes, puta ignorantiam puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud te metipsum, vehemens fuit nimis reuolutio. Quid de me illa fecisset si in me accepisset si militer potestare? Duo si fuerint familiariter colloquentes de bonis vel malis, nec discernere præuales, quidnam rerum habeant quod tractent, tū teneor in meliorem verba ipsorum prolata interpretari partem, ne si incerta tanquam certa diiudicem, peccatum læthælicam incurram. Nolite iudicare (ait Saluator) & nō iudicabimini. Præterea aliquis comedit in die ieiunij, fortè ex gula in temperantia, aut fortè infirmitatis necessitudine, tūc in meliorem trahenda est res partem, secundum testimonium Pauli: Qui non manducat manducantem non spernat, & August. Si quisquam, verbi gratia conquestus de stomacho ieiunare noluerit, inquit, & tu id non credeas edacitatis vitio tribueris, temere iudicabis. Quod non ex alia procedit radice secundum D. Greg. & D. Tho. quam ex superbia, quia veri humiles æstimat alios semper meliores. Secūdo ex male affectu.

Math. 7.

Cap. 41.

Epistola 53. ad Bonifacium. Excusanda aliorum peccata non iudicanda. Ser. 40. super Cantic.

Math. 7.

Roman. 14. Lib. 2. serm. Domini in monte. Iudicium temerarium excusa radice. Lib. 3. Moral. cap. 18. 2. 2. quæ. 60. art. 3.

Si pro-

Si proximum namque diligemus, excusaremus, quia charitas operit multitudinem peccatorum, facileq; malum coarcepimus de eo quem odio habemus. Tertio, ex peruerfitate animi, nam alios metimur ex nostri cordis iniquitate, sicut quando funditur metallum illam suscipit utique formam, quam in modio deprehendit, sic qui cor habet deformatum, quicquid ab eis cernitur, torrum & corruptum inuenitur, & quemadmodum infirmo omnis cibus est insipidus, non ratione cibi, sed palati, ita iniustus proximum dente rodit Theonino, non quod factum proximi hoc requirat, sed quod prauitas iudicantis proprium malum in altero diiudicat, iuxta illud: Stultus in via ambulans cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.

Eccles. 14.

De maledicis. CAPVT XXVI.

2.2. q. 76.

Hierem. 17.
Psal. 82.
Psal. 108.
Super Psal-
mum 68.
Agor. 8.
4 Reg. 17.
Lib. 4. Mo-
ral. cap. 6.
Lib. 3. Dia-
log. cap. 15.
Lib. 2.2. Mo-
ral. cap. 6.

Math. 18.

Genes. 3.

DVOBVS potissimum modis contingit maledicere, secundum D. Thom. primo per modum enuntiationis vel prænuntiationis, ut maledicere nihil aliud sit, quam alterius malum dicendo vel prædicendo referre, sicut dicitur, Confundantur qui me persequuntur, id est, confundentur. Et: Fac illis sicut Madian & Sisare, id est, facies. Et: Fiat mensacorum in scandalum, id est, fiet, teste August. ut sit prophetantis non optantis. Secundo contingit per modum optandi vel alicui imprecandi maledicere. Sic Simon Magus maledictus est à Petro, & pueri ab Helizæo, secundum Greg. & Florentius monachus spiritui diuino conformis, quatuor religiosi male est imprecatus, qui subito Elepharino morbo correpti interierunt, secundum eundem. Si quis verò optet alicui malum, & maledictionibus inimicum imperat, teste Gregor. quid aliud in illo facere vult Deum, nisi quod ipse facere aut nequit aut erubescit? Mortem namque aduersario exoptat, quam etsi posset inferre metuit, ne aut perpetari homicidij reus inueniatur aut iniquus appareat etiam cum sit. Quid ergo Deo dicere videtur, occide quem odi, nisi aperis vocibus clamare, hoc fac meo aduersario, quod me in illum facere nec peccatorem decet: Optare tamè aliquam pari iustitiam ægritudinem sustinere, reliquaq; eius generis alia incommoda, ut emendetur, non est per se maledictio, sed per accidens, quia principalis dicentis intentio non fertur in malum, sed bonum, hoc modo iudex iuste maledicit & imperat flagitioso malum inferri, vti Ecclesia anathematice percussit ethnicos & publicanos. Quatenus etiam creaturæ irrationalis ad rationales referuntur, contingit illas interdum maledici, vna ratione propter modum subuentionis, quia illis subuenitur humanæ necessitati. Sic Deus dicit: Maledicta terra in opere

opere tuo, ut nimirum homo per eius sterilitatem puniretur. Et: Maledictum horreum tuum, Altera ratione refertur irrationalis creatura per modum significationis ad hominem, sic Dominus maledixit ficulneæ, quæ significabat gentem Iudaicam reprobandam & maledicendam. Et quamuis Christianos quos Iudæi Nazareos appellant dira execratione, tribus singulis diebus vicibus mane, meridie, & vespere maledicant, ac maximis imprecationibus execrentur, teste B. Epiphanio & V. P. Nicolao Lirano, lib. de incarnatione verbi quem scripsit contra Iudæos, non est tamen curandum, quia synagoga iathanæ non nouit, nisi Deum blasphemare & maledicere, vti delineatum legimus, Iob 1. & 2. Vbi nicitur sathan qui est pater Iudæorum beatum Iob procella temptationum obruere, ac protrahere ut Deo maledicat, secundum August. sic enim translatum legit Sanctus Pagninus magis secundum sensum quam verbum, cum alioqui in textu habeatur, בְּרַחַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ Im lo al panecha ieuarechecha, id est, Nisi in faciem tuam benedixerit tibi. בְּרַחַךְ Berach enim significat benedicere, laudare. Hoc autem loci per Antiphrasim, teste Gregor. lib. 2. Moral. cap. 6. & August. lib. contra Mendacium ad Consuetum cap. 10. usurpatur pro maledicere, quemadmodum & 3. Reg. 21. vbi idipsum vocabulum Berach ponitur, pro eo quod nos legimus, Benedixit Naboth Deum & regem, Hebræi habent, blasphemauit: & Chaldaica translatio Ionathæ habet, אֲרִי גַדִּיפּ, quod signat exprobrare, conuiciari, contemnere. Sic verbum אֲרִי Taabh Psalmo 119. accipitur in bonam partem, ut significet desiderare; Concupiuit anima mea desiderare, &c. Verum Amos 3. secundum translationem D. Hieron. in malam partem sumitur, ut significet detestari & abominari, detestor ego superbiam Iacob. Tertio refertur irrationalis creatura ad hominem per modum continentis, quia continet aut tempus aut locum humanæ natiuitatis, cui fertur exemplum Iob, qui maledixit diei natiuitatis suæ, & Hierem. propter culpam originalem aliasque humanæ conditionis fragilitates, quas nascendo contraxit, secundum Thom. vbi supra post Gregor. Mag. Dies siquidem non sunt mali, sed ea que in illis contingunt sunt maledicenda, secundum Aug. & Ambros. Maledicere namque diei, pluuiæ, vento, cæterisque creaturis secundum se consideratis, otiosum est & vanum, maledicere autem eis ut sunt Dei creaturæ est blasphemia, & peccatum æterna damnatione dignum. Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Et: Maledici regnum Dei non consequentur.

Deuter. 28.

Math. 21.

In lei singulis diebus ter Christianis maledicunt.

Tom. 2. lib. 1. cap. 29.

Tract. 1. 2. in Iohannem.

Maledicere pro benedicere in scripturis.

Maledicere diei natiuitatis quid? Iob 3. Hierem. 20. Lib. 4. Moral. cap. 7. Epist. 80. ad Hesich. Lib. de bono motu cap. 2. Leuit. 24. 1. Corinth. 6.

De men-

Cap. 10.
Genes. 42.

Lib. 3. Sen-
tent. dist. 38.
Exod. 1.
Cap. 22.

Iudith 3.
Ad Consentii,
cap. 5. & 15.

Eccles. 7.

4. Reg. 10.
1. Reg. 21.
Lib. 1. cap. 7.
Magna dexte-
ritas Constantij.

Luc. ultimo.
Ad Consentii,
cap. 14.
Mendacium
pernitiosum.

Psal. 5.
Sapient. 1.

peccata, teste August. lib. contra Mendacium ad Consentium. Ioseph quoque non peccauit, quia verba illa; exploratores estis, non protulit affirmando, sed potius tentando aut interrogando. Quando autem se peritum in augurandi scientia adieruit, largiori augurij acceptione, pro futurorum prouisione usus est, vel etiam suis verbis incolarum quæ nisi famam expressit, potius quam damnatam sibi scientiam vindicaret, teste Bonauer. Deinde obterrices Aegyptiorum mendacium incurrerunt, Raab, Iosue 2. Iudith 13. sed officiosum, teste August. lib. Enchirid. Forsitan sicut obterrices, inquit, non remuneratæ sunt, quia mentitæ sunt, quia infantes liberauerunt, & propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum. Sic Raab liberata est propter liberationem exploratorum, ob quam fuit veniale peccatum & Iudith, propter Bethulæ ciuitatis victoriam: vnde August. contra Mendacium, Quando de scripturis mentiendi exempla proponuntur aut mendacia; non sunt quæ esse putantur, quando non intelliguntur, vt in prælibatis euasit manifestum, aut si mendacia sunt, imitanda non sunt; Potius si quidem Christiano homini mors expectanda est, quàm vt fidem fallat, aut etiam apud impios pietatis causa mentiatur, nam sibi dictum quisque arbitrari debet, quod dicitur, noli velle mentiri omne mendacium, non tamen omnis simulatio peccati rationem obtinet, quoniam Iehu finxit se cultorem Baal, vt ita cultores Baal eliminaret. Et: Dauid simulabat se mente captum & à sensu alienatum, sicuti & Constantius pater Constantini, Tripart. hist. simulauit se idololatram, nam vniuersus in suo palatio euocans, si prompti venirent ad sacrificandum & idola colenda, intimos sibi fore amicos prædixit, si verò recusarent, & scelus idololatricæ refugerent, palatium relicturni benignitati regie minimè ipsius pœnas infligenti gratias ferrent, cumque vtriusque partis comparuissent, alij quidem religionis desertores, alij diuina præsentibus preponentes, deliberauit eis amicis & consiliarijs vti, qui in melioribus fideles permanissent, alios velut effœminatos auersus palatio expulit, persuasum habens, eos nunquam circa principem fideles fore, qui sic fuisse Dei sui desertores. Alia est simulatio doctrinæ, vt in Christo, teste Aug. lib. contra Mendacium, qui finxit se longius ire vt doceret discipulos hospitalitatis officium, nam coegerunt eum ingredi castellum ad uesperascente iâ die. In his simulationibus non est peccatum. Mendacium pernitiosum est quod ita alijs nocet, vt nulli profit, hoc est, eo sine fit, vt proximo vel vitæ, vel famæ, vel bonorû externorû, iacturam adferat, quod omnino damnabile est. Perdes, inquit Dauid, omnes qui loquuntur mendacium; &: Os quod mentitur occidit

occidit animam. Rursus, Qui loquitur mendacia peribit, item abominatio sunt Deo labia mendacia, qui autem fideliter agunt, placent ei. Inuenias hodie qui è suggestit nihil non conuitorum (ipsi aliquando omnibus modis exhibendi) in ecclesiæ prælatos, pontifices, monachos, ac sacerdotes euomant, & toti in hoc sunt occupati, vt promiscuum vulgus (alioquin prælati ecclesiæ suapte ingenio satis infestum) tales haud vulgari plautu excipiar, illos verò summa contumelia afficiat, adeoq; seditioso tumultu exterminet. Qui ecclesiæ quàm suo officio non fungantur, nullus est qui non videat, geminum siquidem peccatum incurrun, tum quod abentes pessimorum criminum infimulent ac traducant, tum etiam quod in eos asperis verbis debacchantes, nihil aliud agunt, quàm quod vulgo fenestra aperiatur calumniandi, ac prælatorum auctoritatem flocci pendendi, obliui Paulinæ modestiæ, qua monemur, ne seniores increpemus, sed obsecramus vt presbyteros, non solum non accusemus, sed ne accusationem eorum nisi pluribus testibus recipiamus. Alio etiam loco non ea modo parte, nos à mendacio reuocat, ne simus criminales & furriones in populo, sed ne quis decipiat fratrem suum. Sanè dubium non est, quin vt præcedentibus mandatis cohibuit seditiam, impudicitiam, auaritiam, ita hic vniuersam falsitatis propaginem exterminare voluit.

De Multiloquio. CAPVT XXVIII.

OPORTUNE hic instruntur factores legis de lingua custodia, quia licet plerique manû à malo opere contineant, linguam tamen ab illicito & infructuoso sermone pauci coercent, vnde dicitur: Beatus qui non est lapsus in lingua &: Qui non offendit in verbo, hic perfectus est Iacobi 3. Eccles. 14. Iacobi 3. vir Quis autem sufficienter posset dinumerare, quanta mala faciat effrenis lingua, quæ vt idem Apostolus ait, modicum quidem membrum est, sed magna exaltat? Ecce quantulus ignis, quàm magnam siluam incêdit? & lingua ignis, est vniuersitas iniquitatis, lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nostræ naturitatis, inflammat a gehëna inquietum malum, plena veneno mortifero. Denique quis enumerare sufficiat, quantas lingua suscitauit discordias, nutriuit odia, accendit furores, mouit bella, euertit vrbes, perdidit gentes, quantos errores disseminauit, illaqueauit incautos, versauit dolos, instruxit fraudes, quàm multos nudauit, spoliauit honore, vulnera fauciuit incurabili, damno irreparabili affectit? Qui enim facilis est in verbis, velut plenus timarum hac illacque fertur, & exeunte multiloquio peccatum ingreditur, teste

Serm. 4. super Psal. 118. & Lib. 1. de Cain & Abel ca. 9. Homil. 15. ad Antioch. hom. 22. Ipsa oris dispositio silentium indicit. Ephes 4. 2. Petri 4.

Ambros. Vnde hanc non otiose tanquam feram indomitam feris multis, labijs videlicet & dentibus prouida natura inclinat, secundum Chrysostr. & August. serm. 4. de verbis Domini. Ad hæc superposuit ei aures, oculos, nares, cerebrum, vt omnibus sermo malus de ore nostro non procedat. Sed priusquam loquamur cogitemus & discernamus, audiamus primum & videamus, hoc enim natura docuit, quæ cæterorum organa sensuum lingua voluit esse situ superiora. Præterea cum non nisi vnam linguam, duas tamen aures, easque parulas, oculos duos, nares binas natura nos habere voluit, quasi per hoc innuauit nos plura debere audire, videre, plura cogitare quam loqui. Quod etiam voluisse spiritum sanctum, docet Rabbi Salomon super tertium caput Threnorum; quando contra ordinem Alphabeticum literam phe posuit ante y Ayn, ne videlicet amplius loqueremur quam oculis coram conspeximus, y namque significat oculum, pe os, quia prima tela adulteræ oculorum sunt, secunda verborum, secundum Ambros. His tamen omnibus & naturæ & scripturæ documentis non obstantibus, cor stultorum in ore ipsorum est, quia de ore laetitiam, non potest nisi fœter egredi, & ex abundantia cordis ea loquitur, vbi os sapientium est sermo eorum, ad rationis litem venit, priusquam ad linguam secundum Paulum: Sit sermo vester semper sale conditus, vt sciatis qualiter oporteat vos vnique respondere. Superest autem vt quisquis lingue incontinens est, is iam excors & vanus sit oportet, sicut scriptum est: Nunquid vir verbosus iustificabitur? profecto vas sine cooperulo immundum lege censetur: & quemadmodum ciuitas cuius porta existit iugiter aperta, ac domus absque ostio varijs est exposita discrimibus, ita arcæ patenti thesaurum nemo credit. Calor itidem non inclusus, sed per rimam exire permissus tepescit, & aromatum odor nisi pixidi seruetur inclusus in auras euanescit. Sic nimirum & ipse mentis humanæ feruens, ac magnus in Deum affectus, & ipse celestis, gratiæ depositus thesaurus per inutile multiloquium & stultiloquium amittitur. Quod exemplis ostendit varijs Gregor. Nam duæ sanctimoniales nobiles quidæ genere, sed merite ignobiles, non curabant linguæ frenū imponere, quæ cum admonitioni sancti Benedicti non obsecundaret, excommunicationis gladio pertinaces sunt percussæ, postea sacris in locis tumulatae sunt. Diaconus autem vbi more consueto dixit, exeant non communicantes & ipsæ de sepulchri penetrabilibus foras egressæ sunt. Fuit & alia, religione vana, castitatis quidem obseruans, sed linguæ stultiloquium flocci pendens, cum esset sepulta, custos vidit eam in duas secari partes. Simile quid habetur 4. dialog. ca. 17. de Musa puella. Similitudinem

Lib. 4. dialog. cap. 51.

Lib. 2. dialog. cap. 23.

Manh 12.

Colos. 4.

Iob 11.

Numer. 18.

Exemplis varijs demonstratur multiloquiū esse malū.

Lib. de Sancto Ioseph cap. 5.

Qui negligens parua, decidit ad maiora. Ecclesiast. 19.

Ecclesiast. 15.

March. 12. Verbum otiosum quod. Cap. 15. & pulchre lib. 7. Moral. cap. 7. & li. 8. c. 22. Similitudo pulchra. Tractat. 12. in Ioan. tract. 1. in epist. Ioan. epist. 108. ad Seleucianum. Lib. de decem chordis, ca. 18.

Prouerb. 13.

nem attende, qua parua spernentes paulatim decidunt ad maiora: nam dolio sunt magni circuli, qui paruis colligantur funiculis, quibus solutis, mox totius vasis dissolutio sequitur: Ita nimirum, cot fatui quasi vas contractum, totum quod continet profundit. Circuli grandiuiculi diuinæ legis præcepta sunt, quibus salubriter obligamur. Dedit tibi Dominus mandata, quæ si volueris seruare, conseruabunt te, parui funiculi & ligamina sunt disciplinæ morum & modestiæ instituta, præteritum silentij grauitas & circumspecta in verbis discretio: Nam de omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddent in illo die rationem. Est autem verbum otiosum secundum Gregorium Magnum tercia parte cure pastoral. quod aut ratione iuste necessitatis aut intentione piæ utilitatis caret. Nec dicaris non sunt graua, non sunt distractoria, &c. quia licet multiloquium non sit semper peccatum læthiferum, tamen frequenter iterata verba otiosa eo præcipiant, vt Augustinus similitudine à guttis aqueis desumpta, manifestat, quæ si nimis multiplicentur onustam nauem submergent: & Gregor. lib. 6. in lib. Regum cap. 2. & Bernard. ser. priori in Conuersione D. Pauli. Hinc dicit Aug. Noli venialia contemneris, quia minora sunt, sed time, quia plura sunt, Quam minora sunt grana arenæ: si arena tamen amplius in nauem mittatur, mergit illam, vt pereat; Quam minora sunt guttæ pluuiæ: tamen cauant lapidem, non vi, sed sæpe cadendo, Nonne flumina tadem implent ac vadis crispantibus crebro allabentibus & vehementia continuorum fluctuum impellentibus, domos deiciunt? ita loquacitas complura adfert discrimina & vas integrum dissoluit, iuxta sententiã Sapientis: Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, sic vir qui non potest in loquendo prohibere spiritum suum.

De Murrure. CAPVT XXIX.

DESCRIBITVR murrure esse querela cum impatientia in his, quæ homo debet ferre æquanimitè vel sustinere patienter. Alio modo murruratio est iniusta impatientis clanculosa querela de re iusta, vel iniusta in debito modo facta. Dicitur iniusta, quia murruratio est species detractiois, & secundum veritatem detrahatur ei, contra quem murrurat tanquam iniuste & irrationabiliter se habeat. Impatientis subnectitur, quia si per modum denuntiationis vel admirationis fieret, non esset propriè murruratio. Clanculosa etiam additur, quia si fieret in præsentia, & non submissa eloquutione, esset cõrumelia & improprium. Contingit autè aliquando contra Deum per dispicienciam, quam aliqui habet de eius administratione ac regimine, tranquillitati

Murruratio contra Deum.

N n 2 aducr.

aduersantes propriæ, quia recusant sese conformare diuinæ dispositioni, nam si ita cuncta administrarentur & diuinitus dispensarentur, mundus periret, quod enim vni placet, alteri displicet, quod non omnes voto viuamus vno. Propterea magnæ est insipientiæ, hoc animo volui humano, quod ex diuino dependet arbitrio, subtiles namque artifices ægre ferunt ignarorum & insciorum instructionem, nec sus præsumit erudire Mineruam, cum autem longè sit à nobis cælestis illa rerum ordinandarum scientia, æquissimo animo vniuersa sunt ferenda, iuxta sententiam Sapientis. Vir prudens & disciplinatus non murmurabit; Hoc modo murmurabant aduersus patrem familias, quod intelligit D. Greg. de sanctis in limbo existentibus, qui videntes gentiles nouiter conuersos simul perducere cum eis ad regnum, quasi murmurabant, quod eis similes fierent. Hæc tamen expositio videtur patere calumniæ, quia quod aliquorum oculus nequam fuerit, nequit dici de sanctis paribus. Ideo Liranus concludit, quod non intelligatur de consummatione seculi, sed de ijs qui fuerunt sub statu gratiæ tempore Christi. Itaque tempus gratiæ est hic sero. Si tamen negotium penitus inspiciatur, potest intelligi de vtroque tempore: Nam de tempore gratiæ haud dubium est quin Iudæi murmurabant aduersus gentiles, pro eo quod gentiles recepti erant in communionem & fidelium consortium. De tempore autem consummationis potest intelligi per secundam regulam Ticonij, secundum quem fit sermo ad alios atque alios, de eadem multitudine, non mutata voce, teste August. sicut in Psalm. 34. Cum occideret eos quærebant eum, non occisi, sed alij remanentes, & sic est sensus, quod accipientes non adoptione, sed vocatione, licet laborarint, non tamen finaliter in gratia perstiterunt, & sic murmurabant mali visa beatorum in iudicio gloria. Secundo exponi potest de præsentis murmuracione, vt scilicet in præsentis murmurent, qui in futurum tale præmium sunt accepturi, vt dictum est de Iudæis & gentibus. Iudæi siquidem mouentur contra gentiles, videntes eos æqualia dona gratiæ Spiritus sancti accepisse. Potest etiam intelligi de murmure admirationis, in iudicio enim erit magna admiratio Iudæorum de tanta gentium gloria, & de tanta sanctorum noui testamenti remuneratione, quorum multi præferentur antiquis paribus. Sed quomodo tum dicitur, an oculus tuus nequam? Si exponamus de electis in futuro, tunc dicendum, quod oculis eorum non dicitur nequam propter culpam, sed inæqualitatis admirationem, quia admiratio magis procedit ex diuinæ iustitiæ consideratione quàm misericordiæ infinitæ. Aliqui obmurmurant quod vident bonos deprimi, malos autem

Ecclesiast. 10.

Li. 40. homiliarum, homilia 19.

Act. 6. & 11.

Li. 3. de doctr. Christiana, cap. 32.

Act. 6. & 10.

prosperari, periuria, mendacia aliæque scelera nihil videntur nocere malis, nec bonis prodesse virtutes, vt Boëtius libro primo de consolatione metro quinto, & libro quinto prosa quinta, vnde Iob: Quare impij viuunt sublimati? &c. Hiero. *Impij quomodo hic bene?* 12. Quare impiorum vita prosperatur, & bene est omnibus qui iniquè agunt? Abacuc primo, taces impio conculcante iustitiam. His responder D. Gregor. Injustus, inquit, ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vitur, quia & viruli qui mactandi sunt, vberibus pascuis relinquuntur, econtra iustus à delectationibus transitoria iucunditatis restringitur, quia vitulus ad laboris vsum deputatus, sub iugo retinetur, & D. Ioannes Chrysostr. ad populum Antiochenum, & ser. primo de resurrectione. Gregorius Nissenus lib. octauo de prouidentia Dei, August. lib. primo capite octauo, & lib. 20. cap. secundo de ciuitate Dei, epist. 54. ad Macedonium, tract. tertio in Ioanem. Hieron. epist. ad Paulam de obitu Blefillæ. Gregorius lib. 40. homiliarum, homil. 15. Damas. lib. secundo orthod. fid. Nemo siquidem tam integræ vitæ est, vt irreprensibilis & nulli poenæ obnoxius in extremo die inueniri possit. Vt autè nō in futuro, sed hoc quasi purgatorium luat, misericordia Domini tali hic constituit, vt aduersa labore fortuna, cæteraque eius generis sustineat incommoda, vt ijs expurgatus cælestia citius capeßere valeat regna. Alius peruersus quidem est, & nequam, tamè aliquando vel exigua erogat eleemosynam, aut rei diuinæ tepido quanquam animo interessè interdum non grauat, &c. huiusmodi facere videtur, quæ debito modo perfecta absolutum redderet Christianum. Ne autem ista apud iusti iudicis tribunal mercedis temporalis dignitate careant, quia æternam nequaquam merentur, hic retributio temporalis, ne iniustus illis Deus videatur, operibus refunditur. Alij obmurmurant propter tribulationes & aduersitates sibi immisissas, cum tamen profectui animæ vel maximè conducant, teste Apostolo: Cum infirmor, tunc fortior sum, hoc modo, ortum est murmur populi, quasi dolentis præ labore contra dominū. Alij murmurant per inuidiam contra proximum. Sicut Saul nequibat candido affectu aspicere, ipsum Dauidem, ac immurmurans dicebat: Mihi dederūt mille, & Dauid decem milia; Hoc modo fratres Ioseph oderunt eum, nec poterant ei quicquam pacifice loqui. Et Pharisei contra discipulos Christi. Huiusmodi tamen animorum dissentientium; discordia ac murmuratio non fuit inter Martham & Mariam Magdalenam, nam laboriosa conqueritur se insufficientè rebus tanto hospiti præparadis, idcirco propter grauitatē oneris effragitat suppetias fororis, vt Moyse Numer. 11. nō ignoras

Impij quomodo hic bene?

Cap. 21.

Li. 2. Moral.

ca. 4. & lib. 6

cap. 3.

Homil. 1.

Cap. 8. & 9.

Cap. 29.

Pulchra ratio.

1. Corint. 12.

Numer. 11.

1. Reg. 18.

Genel. 37.

Luc. 5.

Mummur Mar-

the & Mag-

dalenæ.

Luc. 7.

Galat. 6.

Serm. 3. de assumptione gloriosæ virginis Maria.

Genes. 29. Serm. 80. de tempore.

1. Petr. 2. Rom. 13. Lucæ 10.

Exod. 16. Murmur religiosorum. Lib. 2. de punctis cordis. Psalm. 58.

Math. 4. Philip. 2. Numer. 16. & 1. Corint. 10.

ad legem Dei pertinere, quod paulò post Apostolus expressit: Alter alterius onera portare. Poruit etiam prælibatis præoptare verbis, sibi otium contemplationis, ac theoreticæ vitæ perfectione concedi, secùdum Bernard. Putas in domo in quam Christus ingreditur, inquit, vox murmuris audiatur? & subiiciendo adnectit; Fœlix domus & beata congregatio in qua de Maria Martha conqueritur, & ratio huius est, quia theoretica & contemplatiua vita, per se est absq; querimonia amplectenda, & ab omnibus præferenda religiosis, Martha verò, id est, practica & laboriosa vita propter necessitatem humiliter suscipienda. Vnde Iacob prælegit Rachel, & D. August. sed prius suscepit Liam. Licet ergo cõqueri Martham, omnesq; alios religiosos ac religiosas personas, vt sint sicut Maria, quia hoc humilitatis est argumentum, & proficere volentium insigne. Si autẽ conquerantur, quia non adhibent manus adiutrices, infirmitatis est. Si de hoc quod Martham Maria adiuuare velit & ipsa nolit, hoc est impietatis, quia talis querimonia legem infringit charitatis. Porrò si suum laboriosum anteferet Martha officium, reprehensione haud vulgari ipsius factum esset vindicandum: Maria namq; optimam partem elegit. Alij per inobedientiam mussitant contra prælatos tam spirituales quàm temporales, quorum obrutibus est proponenda D. Petri sententia: Obedite prepositis vestris, non tantum bonis & timoratis, sed etiã discolis & dissolutis. Et: Omnis homo sublimioribus potestatibus subditus sit. Sic: Qui vos audit me audit, & qui vos spernit, me spernit; vnde dictũ est: Non te reiecerunt, sed me, &c. Istud etiam nonnunquam religiosis contingere, deplangit B. Ioannes Chrysof. (vti experientia quoq; aliquando exigentibus peccatis meis discere obedientia coegit) qui murmurat de cibo, poru, vestibus, &c. iuxta illud: Si non fuerint saturati murmurabũt. Sicut namq; inania vasa & vacua resonant, & rotæ minus vnctæ strepitum excitant; haud secus miseri plenitudine supernorũ charissimarum vacui, licet numero aliquando breui & exiguo maiorem excitant tragediam, quàm plurimi virtuos, quod & duæ aut tres ranæ in stagno nos docent, quæ sua coaxa & stridore maiorem strepitum, quàm centum magni lucij efficiunt. Atque proinde isti in ipso spiritualis belli exordio, gulositate, primo religionis aduersario, prostrati succumbunt. Quarè optimè suader D. Paulus omnia sine murmuracionibus esse faciẽda, nam quidã leguntur murmurasse & ab exterminatore perijisse. Quo manifestum euadit, murmur esse peccatũ mortale, aut saltem veniale secundum qualitatem obiecti, hoc est, secundum intencionem animorum ac personarum murmurantium affectũ, necnon contra quos est murmuratio in mediũ proferre,

proferre, aut aures murmurantibus præbere non recusant. Quorum pœnã canonicam est videre, dist. 90. nam à fratrum consortio & vnitate alieni fieri deberent, & opus eorũ, id est, oratio & oblatio eorum, repudium patiatur oportet.

De suspitione mala. CAPVT XXX.

DE proximo malam habere suspicionem discrepat à iudicio proximi, nam suspicionem malam habere de proximo adserit, qui quidem adserit, quod proximus est, malaq; intencionem agit, non tamen firmiter; Iudicare autem malè de proximo dicitur, qui firmiter seclusaq; de opposito formidine adseritur proximum esse malum, vel mala intentione egisse. Ex quo emergit alia discriminis ratio, nẽpe malum de proximo suspicari, non esse nisi veniale delictum, quòd tali suspicionis opinione, nõ magna inferatur proximo iniuria; Iudicare autẽ personam proximi super graui facto, ac notabili, leuib; signis, nunquam non adfert mortiferum peccatum, propter notabilem iniuriam, in proximi contemptum illata, dicẽte Propheta Domini: Væ qui spernis, nõne & sperneris? Væ autẽ in sacris eloquijs semper importat peccatum læthale vel æternam damnationem. Præmissus notanter (personam proximi) quia factum proximi leuioribus signis potest omni carere peccato. Porrò dicitur quis iudiciũ ferre personæ, quando de intentione vel de auctore, qui tamen non constat, aliquis iudicat, vt si quis cõspiciat Petrum cum Agnete prolixos miscere sermones, firmiter statuat, hoc luxuriæ concupiscentia factum; Vel si quis audiens quod res aliqua sit furtim ablata ab aliquo, non habito intentionis vel conditionis in operante latentis conspectu. Prælibatum est etiam (de graui) quia si quis iudicaret personam firmiter de leui secula re, puta peccato veniali, non est nisi veniale peccatum. Subnectitur etiam (ex leuib; signis) vti explicatũ reliquimus articulo de temerario iudicio, quia ex signis manifestis eidentibusq; iudicare personam, non est peccatum. Neque huic repugnat Dominica sententia: Nolite iudicare. Quia intelligenda venit de irrationabili personæ iudicio.

De Susurrio. CAPVT XXXI.

SVSRATIO est obloquutio mala de proximo occultè ad amicitiam bonã tollendam facta. Vnde liquidò constat, Susurronem & detractorem in aliquo conspirare, in altero separari. In hoc siquidem conueniunt, ac æquib; passibus gradiuntur, quod vterque absentem non veretur rodere vitam. Distinguitur autem in hoc, quod Susurro intendat læsionem amicitia; Detractor famæ. Estq; mortale

peccatum, si fiat ex animo, siue ex intentione dissoluenti amicitiam bonam, absolute, quia intendit notabile proximo damnum inferre, nempe amicitiam auferre. Tantoque grauius est contumelia & detractione, quanto amicitia est melior fama & honore. Prælibatum est (si fiat ex animo dissoluenti amicitiam absolute) quia si solum modicum intendat lædere amicitiam, censetur veniale, nisi ex grauitate notamenti materiale redeat in suam formam, sicuti alibi manifestum euasit.

De Testibus. CAPVT XXXII.

PROHIBEMVR huius antepenultimi mandati articulo calumnijs aliquem incesse, aut falsis proximo insultare criminationibus, iuxta illud: Non suscipies vocem mendacij, nec iunges manum tuam, vt pro impio falsum dicas testimonium. Ita Deuteron. 5. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Apud Sapientem leguntur sex esse, quæ odio habeat Dominus, oculos sublimes, linguam mendacem, &c. nec per linguæ organum duntaxat, hoc falsitatis committitur peccatum, sed etiam per litteras, libellos, nuntios & signa, quemadmodum teste Ambrosio, lib. 3. Offic. cap. 9. Iesabel subornauit falsos testes, missis litteris contra Naboth, cuiusmodi deberent strangulari, vt habetur lib. 3. Rub. 1. Ordinationum Imperialium ac statutorum Regalium. Et perfidi Iudæi polliciti sunt se pecunias testibus duros, qui falsissimo testimonio perhiberent Christum tumuli penetralibus Apostolorum præsumptuosa audacia extractum. Haud dissimili astu insidias tetenderunt Stephano prothomartyri. Qui omnes rei sunt huius præcepti & peccato læthifero obnoxij, quia falsi testes grauissimè Deum offendunt, proximum intolerabiliter lædunt, aliquando mortis occasionem ministrantes, aliquando exilium, vincula, carceres temporalium iacturam, famæ diminutionem, confusibilem ab officijs amotionem, quæ omnia obligantur restituere. Decipiunt quoque iudices, qui secundum audiam & probata causam decidere compelluntur, secundum beatum Ambrosio, epistola 25. ad Horontianum, propterea dicitur, quod testis falsus non erit impunitus. Et: Testis mendax peribit, vt perspicuum cuique fieri conceditur, ex 13. cap. Danielis. Quin & cõmunioni ecclesiasticæ censetur retrahendus, concil. Elibert. cap. 74. & Agaten. cap. 37. & talionis pœna apud p̄triscos patres, plectendi emendabantur, Non misereberis mendacis, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Quod

Quod quanquam hodie non per omnia obseruetur, Indices tamen seculares rigida punitione secundum morem regionum, testes falsitatis conuictos emendare coguntur ac infames declarare. Appellatur autem falsus testis qui deliberato animo, dataque opera in alterius detrimentum falsitatem deponit. Idcirco nulla ratione debet certo testimonio id adfirmare, cuius certitudinem euidentior non habet, sed ambigua, ambiguo eloquio resolueret, teste D. Thom. 2. 2. q. 76. art. 4. Qui autem sint qui testificari valeant, discere non fuerit indignum ex Concil. Lateranen. sub Alexandro tertio celebrato, Titul. de testibus, & C. de testibus: Item Panormitano super cap. Cum ecclesia, de causis possessionum & proprietatum, & cap. Cum nuntius, de testibus, necnon Gratiano, 2. quæst. cap. Præful, & 2. quæst. 5. per totum. Summatim hic recolligendum est hoc mandato vniuersam damnari maledicentiam, non tamen obiurgationem, quæ fit castigandi studio, non accusationem, aut iudicariam denuntiationem, qua remedium malo quaeritur, non publicam reprehensionem, quæ ad incuriendum cæteris peccatoribus terrorem conducit, non manifestationem apud eos, quorum interest, sed odiosam criminationem quæ ex malignitate & obstestandi perulantia nascitur. Quin & huc quoque mandatum extenditur ne scurrilem vrbanitatem affectemus, qua aliorum vitia sub imagine lusus mordaciter perstringamus, qualiter solent nonnulli, qui facætiarum laudem cum aliorum rubore, ac etiam gemitu caprant, quando ex huiusmodi proccacitate non ileuiter interdum fratres proximi que suggillantur. Quare si verus est timor Dei & amor in nobis, deus operam, quoad licet & expedit, & quantum fert charitas, ne maledictis & amaris salibus, falsis testimonijs, litigijs, vel linguam, vel aures præbeamus, nec obliquis iudicijs temerè alijs iniuriam inferendo nos lædamus, sed æqui erga omnium dicta & facta interpretes, tum iudicio, tum auri-bus, tum lingua, saluum illis suum honorem candide seruemus. Quod mihi misero peccatori, omnibusque nobis concedere dignetur gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, qui viuit & regnat cum Patre & Spiritu sancto Deus, per omnia secula seculorum.

A M E N.

Nn 5 NO-

Falsus testis quis?

Qui testimonium perhibere queant?

NONVM PRÆCEPTVM.

Non cōcupifces vxorem proximi tui.

DECIMVM PRÆCEPTVM.

Non domum, non agrū, nō feruum,
non ancillam, non bouē, non asinum,
& vniuerfa quæ illius sunt,
non cōcupifces, Exod. 20. Deut. 5.

Origo mali vnde? CAPVT I.

MANICHÆVS malū existimauit esse substantiam nō à Deo bono profectam, sed ei cōternam, vt testatur præ fulgidum ecclesiæ speculuni D. Aug. Sed plurimum desipit, inquit, quia nullo modo est substantia, sed potius ab immutabili substantia mutabilium substantiarum quidam defectus. Quod nō sit substantia, nec res, nec natura, duplici ratione colligitur, vna ab Augustino desumpta; altera à Dionysio Arcopagita. Sic autem colligit Aug. Et quod summa est & fons omnis esse nihil est contrariū, nisi non ens, sed malum est Deo cōtrarium. Igitur sicut habet ibidē. c. 9. Mali nulla est natura; Sed amissio boni vsurpat nomenclaturam mali. Hinc in Enchrid. dicit: Quid est malum aliud, nisi priuatio boni? & similitudine probat: Nam sicut corporibus nihil aliud est morbis & vulneribus affici, quàm sanitate priuari, ita etiam quæcunque sunt vitia, naturalium sunt priuationes bonorum; Quia verò sublati natura locum non habet priuatio: Hinc fit vt nullum possit esse malum, si nullum fuisset bonum, quemadmodum profequitur Aug. in Enchirid. Altera ratione colligit sanctissimus pater, & Pauli Apostoli discipulus Dionysius Arcopagita, & post eum D. Tho. malum nihil esse. Bonum est, inquit, quicquid est appetibile, sed omnis res naturaliter se diligit & cōseruat, ergo est bona, nec malum aliquid agit, nec desiderat nisi ratione boni adiuncti. Nota etiam quod voluntas mala, vsque adeo eius in quo est faciat qualitatem, vt vel angelus vel

homo

homo malæ volūtatis, potius dicatur, malus à voluntate mala, quàm bonus à natura bona, vt perspicuis docet verbis Aug. Quod autem manifestius intelligamus, vnde sit malum, & quæ sit illius causa, an aliqua natura bona creatrix, id est, Deus bonus, siue bona creatura vel natura aliqua mala, scilicet malus Deus, profuerit consiluisse, D. Aug. lib. 1. 2. de ciuit. Dei. ca. 6. Si natura, inquit, est causa volūtatis malæ, quid aliud cogimur dicere, nisi ex bono fieri malum? Ex natura enim incipit esse malum, non quia natura est, sed quia de nihilo facta est, & ca. 7. eiusdem lib. Nemo querat efficiens causam malæ volūtatis, non est efficiens, sed deficiens; Deficere namque ab eo quod summum est, ad id quod minus est, hoc est, incipere habere malam voluntatem. Ex quibus Aug. verbis responderi potest ad quæstionem, qua inquiritur quæ sit mali causa, scilicet primi mali causam non esse naturam aliquam malam (quemadmodum insij Manicha i docuerunt) sed esse naturam bonam, non quatenus natura est, sed quatenus ex nihilo est, nec quatenus bona est, sed quatenus non summè bona est, quatenus commutabilis, & à summo & incommutabili bono deficiens est. Dicitur, inquam, primi mali causa esse natura bona, quia malæ volūtatis quæ primum malum est, causa fuit. Sunt autem alia mala quæ malam sequuntur voluntatem, vt opera mala, siue actus exteriores mali, qui pro immediata causa habent voluntatem malam, pro mediata autem & originali habent naturam bonam: Opera namque se habent ad voluntatem, bona ad bonam, mala ad malam, vt fructus ad arborē. Nec obstat quod dicitur. Non potest arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos facere, quia actus internæ voluntatis bonus, nequit opus externum producere malum, quia operatio externa non potest esse bona, nisi interior sit bona, quemadmodum docet Aug. Falsum est igitur quod Manichæi ex prælibata sententia concludere nituntur, videlicet duo principia esse æterna, quia malum nō procedit à bona voluntate, ex qua non nisi bonum oriri potest, vt habet Aug. lib. 1. contra Iuliam. ca. 3. Si autem malum sit in voluntate, vt manifestum euasit ex Aug. & D. Thom. 1. parte. Ergo Deus videbitur iam causa & author mali, quia quicquid est cause causa, est etiam causati causa. Respondendum est negatiuè, quia non eodem modo causat Deus voluntatem, quo volūtas malum, quia Deus causat voluntatem effectiuè, voluntas autem malum defectiuè, ideoque; mutatur medium, diciturque fallacia accidentis. Præterea plures possunt concurrere cause ad vnum effectū secundum Tho. principalior & secundaria, tūc prima causa aliquid potest causare actum ita quod defectus veniat

Lib. 1. contra Iuliam. ca. 3. & lib. 2. de ciuit. Dei. ca. 9. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Lib. 1. cōt. Iulian. cap. 3. & tractat. 96. in Ioannem.

Malum non est substantia.

Lib. 1. 2. de ciuit. Dei, ca. 2. Cap. 1. I.

Cap. 1. 3. Lib. de diuinis nominib. ca. 4. 1. parte quæst. 48. art. 1.

Matth. 7. Obiectio ex scriptura.

Ench. cap. 1. 5.

Quæst. 48. art. 5. & 49. art. 1. necnon 1. 2. q. 74. art. 1. Alia obiectio. Deus an causa mali?

In scripto 2. distict. 37.

Hæreticorum iniquitas.

Lib. 5. eccles. hist. cap. 20.

Hæres. 66. cõt. Gnosticos hæres. 6. Cerdonianos hæres. 21. Manich. hæres. 46. Seleucianos, Her- mianos hæres. 59. Caluimias lib. 1. In- stitutionis, ca. 18. scilicet. 2. et 3.

Essentia dei non esse mali cau- sam.

Li. 4. Ortho- do. fidei, c. 20.

Duplex mali species.

Genesi. 3.

Malum culpa duo in se com- plectitur.

Genesi. 6. Scripturis di- lucidat Deum non esse mali auctorem.

Esa. 1. Sapien. 14. Psalm. 118. Osee 13. Iacobi 1.

veniat à sola causa secundaria, sicut in animali, prima causa motus est virtus progressiva, quæ facit actû ambulandi. Secunda est pes seu tibia. Si iam claudicatio accidit in ambulatione, illa non attribuitur virtuti progressivæ, sed pedis defectui. Quò autè enucleatus aperiamus Deû non esse mali auctorem contra Florinû & Blastum, teste Euseb. Cæsariensis. & Aug. lib. ad Quodvultdeû cõtra varios hæreticos, qui dixerûnt Davidis adulterium, Iudæ proditiõne non minus esse opus Dei quàm Pauli vocatiõne intentæ mentis cogitatione cõsiderandû est, quædam esse quorû Deus est tota causa per voluntatè, vt sunt creaturæ Dei, earumque creatio. Qui creavit te sine te non saluabit te sine te. Aug. ser. 15. de verbis Domini. Secundo quædam sunt quorum non Deus, sed creatura est tota causa per voluntatem depravatam, vt sunt peccata, Perditio tua ex te Israël. Tertio quædam sunt quorum Deus simul & creatura sunt tota causa, quanquam Deus sit principalior, vt sunt bona moralia, & virtuosa opera, quæ Deus nobis cooperantibus in nobis operatur. Pro manifestiori tamen prædicti erroris refutatione, non ignorandum est, secundum Ioannem Damascenum, duplicem esse mali speciem, Culpæ videlicet & Pœnæ: Horum duorum simul malorum meminit scriptura, Hier. 18. Si pœnitentiã egerit gens ista à malo suo, agam & ego pœnitentiã super malo quod loquutus sum contra illam vt facerem. Et iterum 3. Regum 9. Dereliquerunt Dominum; propterea adducet Dominus super illos malum. Hic derelinquere Dominum est malum culpæ, puniri est malum pœnæ. De priori malo culpæ scilicet & peccati, seorsum habet scriptura alia: Sensus & cogitatio humani cordis ad malum prona sunt, id est, peccatû, quod malum duo in se complectitur, diuersionem à summo bono, & conuersionem ad commutabile bonum: Hinc dicitur Hierem. 2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem vitæ, & fecerunt sibi cisternas dissipatas. Huius peccati & mali Deum non esse auctorem, non solum perspicuum est ex Platone lib. 2. Reipub. qui iussit huiusmodi criminatores ciuitate extrudi, sed clarissimè ex sacris literis. Videns, inquit, Deus quod multa malitia hominum esset, in terra, pœnituit eum quod hominem fecisset. Auferte malû cogitationum vestrarû ab oculis meis. Odio sunt Deo impius & impietas eius: Iniquis odio habui. Perditio tua ex te Israël, Deus intentator malorum est. Idè comprobant prædicti patres ex prælibatis scripturis varijs in locis, quomodo patet quod causa peccati in nos nõ in Deum sit deuoluenda, quippe qui hisce legibus & præceptis decalogi iniquitatem vniuersam procul abesse iussit, secundum Aug. lib. 22. ciuit. Dei, cap. 1. lib. 1. contra epistolas Pelagianorum, cap. 6.

cap. 6. De eccles. dogmat. cap. 57. tract. 42. & 44. in Ioannem, lib. 3. de lib. arb. cap. 8. epist. 20. cap. 19. ad Honoratum. Theodoretum lib. 5. Græcarum affectionum, Thom. 12. quæst. 79. art. 1. & beatus Athanasius oratione contra idola, non profus incongruum, ad idem adstruendum profer exemplum. Nullum malum, inquit, nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitisse, neque vllam eius esse substantiam constat. Sed homines comminisci ceperunt, fixeruntque pro libidine ea quæ non erant: Vt enim si quis sole præsentè & vniuersum hemispherium nostrum suo iubare illustrante conuineat oculis clausis, ac inde tenebras quæ nullæ sunt animo fingat, ac postmodum quasi in tenebris ambulans oberret, vt nunc lapsante gradu procidat, nunc ad præcipitia sese incitet, arbitratus interim non lucè esse, sed tenebras, seseque intueri cum nihil videat. Ita quoque mens humana clausis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effectis sua imaginatione malis, in ijs sese agitet, inciscus interim se nihil agere, dũ se maximè negotiosum præbet: Non enim qualis in principio condita fuit permanet, sed qualem se contaminando reddit. Præterea tria potissimum requiruntur, vt Deus alicuius causa dici queat, secundum Hugonem de sancto Victore. Primò voluntas mouens, secundo scientia disponens, tertio sententia operans. Vnde liquidò constat Deum non esse authorè mali, quanquam actus peccatorum à Deo esse nõ districamur, scriptura nos docente: Omnia per ipsum facta sunt. Et: Diligis omnia quæ sunt, &c. Certum namque est furem & larronè non posse absque concursu diuinæ operationis & permissionis extendere brachium ad actum furadî vel interficiendî, nec adulter actum carnalem perficere potest, nisi Deo, tãquam causa vniuersali cooperante. Impossibile, inquam, est creaturâ aliquid agere non cooperante creatore, secundum Tho. Iam scriptus nascitur, si Deus talis actus est causa, quare ergo puniri quod ipse in homine & per hominè operatur? Dicendû quod iustè puniatur propter deformitatem actui annexam, & non propter actum positium, in quantum est huiusmodi: Nam si quis facit actum homicidij, absque hac peccati deformitate, puta occidendo reum iusto & publico iudicio, non puniretur à Deo propter talem actû homicidij. Similiter si quis faciat actum carnalem sine hac deformitate, nempe cum propria vxore, non puniretur, quia propter deformitatem damnatur adulterium. Et: Propheta se fornicatrici copulauit, & Israëlitarum Aegyptios spoliauerunt, qui tamen Deum in his non exasperauerunt, quin potius obsequuti sunt, secundum Aug. contra Faustum Manich. & Bernard. lib. de præcepto & dispensat. Sed huic obijci potest: Si Deus perficiat actum & illi

D. Athanasii similitudo.

Tria adfint oportet vt Deus causa alicuius dici queat.

Lib. 2. de sacramentis, parte Ioan. 1.

Sapien. 11. Actus peccatorum à Deo, quomodo?

1. 2. quæst. 79. art. 2. Deum quare puniat actum quem admini- strat?

Oze. 3. Exod. 3. Lib. 22. c. 37

coope-

Replia super
priori argu-
mento.

Abacuc 1.
Lib. 33. q. 2.
4. 21.
A tera malū
dicitur per
10.
Max. 6.
Haref. 25.
Lib. 8. Ery-
mol. 5.
Esa. 45.
Amos 3.
Ecclel. 11.

cooperetur, videtur necessario sequi, quod etiam faciat ipsam deformitatem, quia quando inter aliqua, talis est habitudo, vt ab inuicem separari nequeant, tunc perficiens vnum, perficit & reliquum, sed sic se habet deformitas ad actum, ergo Deus est auctor mali & deformitatis constituendus? Respondendum est, quod quanquam realiter non distinguantur, tamen actus vt actus, & deformitas in quantum deformitas, secundum rationem formalem, separantur atque separatim intelliguntur, præsertim cum actus sit quid posituum, deformitas, quid priuarium proficiscens à mala hominis voluntate non ab increata & diuina, nisi permissiue. Hinc dicitur: Oculi tui malum respicere non possunt. Et Aug. Deus, inquit, in rebus est causa essendi, non desicendi. Secundum malum dicitur pœnæ; huius generis sunt mors, tribulatio, & id genus aliorum. De hoc malo dicitur: Sufficit diei malitia sua. Huius causa effectiua dicitur Deus, cōtra Collurianos, qui negarūt Deum huius mali pœnæ authorem, secundū Aug. Et Isidor. cum apertè istud doceret scriptura: Ego Deus creas malum. Et: Non est malū in eiuare, quin faciat Dominus. Et: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt.

Adam quomodo ad peccatum defecit?

CAPVT II.

Lib. 1. de ciui.
Dei cap. 2. 2.

Lib. 3. de ciui.
Dei ca. 5. et 6

Homil. 16.
2. 2. q. 163.
art. 1.

Lib. 11. de Ge-
ne. ad lit. c. 27

QUANTUM primos parentes legem Dei præuari-
catos, manifestius sit, etiam, quam vt probatione egeat,
nihilominus in præsentiarum exactius paulo inqui-
renda est ratio, & transgressionis origo. Nemo quippe opera-
tur, nec aliquid desiderat, nisi sub specie bona, vt pater in
Cleombroto & Catone Vticensi, teste August. qui licet sibi
mortem consciauerint, boni tamen aliquid, vel quod erat, vel
quod fingebant, respiciebant. Propterea perspicue cernens
diabolus, quod non posset mulierem in peccati voraginem
præcipitare, nisi proponeret aliquid bonum in præcipitio ap-
petibile, proposuit fraudulenter, id quod omnis homo deside-
rat naturaliter, nimirum sclicitatē & excellētiam: Nam te-
ste Ang. pollicetur eos deos futuros, quo audito orta est que-
dam superbia in homine. deinde in appetitu scientiæ boni &
mali orta fuit auaritia. Tertio in gustatione ligni gula, & sic
liquet secundum Greg. lib. 40. homil. Et Thom. quod pecca-
tum mulieris inchoatum sit superbia, Eccle. 10. Initium om-
nis peccati superbia. Progressum verò habuit in auaritia, quā
gula consummauit. Nec diabolus vnquam præualuisset, nisi
Euan aliquis inordinatus elationis motus inuasisset. Quod
igitur habet D. August. Diabolū occulto instinctu adiuuissē
intrin-

intrinsecus, quod extrinsecus egerat per serpentem, non est accipiendum quasi ante peccatum potuerit hominē interius adoriri, excitando in interioribus eius partibus motum aliquem rationi repugnantem, quo eum ad transgressionem alliceret, quia quamdiu mens recta steterit, nulla pars inferior Deo reluctari potuit. Sed hanc illusionem tuuc primum efficere potuit, quando deserto creatore, superbo propriæ potestatis amore intumuit: Formata namq; voce per serpentem, auditaque præcepti mentione superbiuit, displicuitque Euz præceptum tanquam quæ nollet præcepti vinculis ligari, sed mallet propriæ & liberæ esse potestatis, qua cogitatione in corde eius admissa, tum demū versipellis instigauit eam ad comestionem fructus intrinsecus, ad quā extrinsecus intrauerat vox serpentis, quem admodum docet Aug. Approbare, inquit, vera pro falsis, non est in natura hominis instituti, sed pœna damnati, nec certè diabolus aduersus eum præualuisset, nisi ipse à rectitudine defecisset. Et expressius de Genesi ad literam: Nec arbitrandum est, inquit, quod hominem deiecturus esset iste tentator, nisi præcessisset in anima hominis quædam elatio comprimenda. Item contra Aduersarium legis: In occulto mali esse ceperunt, vt in apertam inobedientiam laberētur; Non enim ad malum opus perueniretur, nisi præcessisset mala voluntas. Porrò malæ voluntatis initium, quid potuit esse nisi superbia? Ex his perspicuū fit, quod tumor animi, origo fuerit peccati; Cupiebat siquidē homo esse vt Deus, sciens bonum & malum, nullius legi subdī, non ab alterius dependere arbitrio, sed sibi sufficiens & dux esse, sicut Deus à nullo dirigitur. Sciendum est tamen duplicem esse similitudinē; Vna dicitur Aequiparantiæ, quam parentes nostri non appetierūt, quia talis similitudinis homo nullatenus potest esse capax: Diuina enim natura omnium hominum æstimationem & dignitatē longè antecellit. Altera est similitudo imitationis, qua suo modo aliquid homo participat de similitudine ipsius Dei. Verū hęc tripliciter potest considerari: vna est enim naturæ, quæ homini & angelo ab ipso creationis principio fuit impressa, dicitur de homine: Faciamus hominem, &c. de angelo: Tu signaculum, &c. Secunda est cognitionis quam etiam angelus in sui creatione suscepit, quia fide plenus sapientia, &c. hanc homo actu non erar adeptus, sed tantum potentia. Tertia similitudo consistit in potestate operādi, quam neuter, nec homo, nec angelus acceperat; homo tamen etiam peccauit contra secundum modum, id est, secundum similitudinē, qua propria auctoritate determinare voluit inter bonum & malum, voluit & præcognoscere, sicut Deus, futura contingentia. Deinde peccauit contra tertiam

Lib. 3. de lib.
arbit. cap. 18.

Lib. 11. ca. 5.

Lib. 1. ca. 15.
& lib. 14. de
ciui. Dei, c. 13
Ecclel. 10.
Prouerb. 16.

Quomodo cupierūt parentes nostri similes esse Deo?

Genes. 1.
Ezech. 28.

De Genes. ad
litteram ca. 30

terciam similitudinem, qua concupivit potestatem quaerentem operandi, proprio Marte vsurpare, teste August. Quando his verbis crederet mulier à bona atque virili re diuinitus se fuisse prohibitos, nisi iam inesset menti amor ille propriae potestatis, & quadam de se superba praesumptio, quae per illam tentationem fuerat conuincenda, nec vnquam potuisset decipi, si non in se exaltato corde à Deo recessisset? Hic iam inquirendum est an eadem in viro fuerit mentis elatio, quae in muliere praecesserat? Quod autem vir desiderauerit esse vt Deus, liquet ex 1. c. Gen. vbi loquitur Deus, hoc modo de Adam sermonem faciēs: Adam factus est quasi vnus ex nobis, quae verba sunt Dei, non tam huic insultantis, quam ceteros, ne superbiant, deterrentis, propter quos ista conscripta sunt, secundum Aug. Replicatum est in caput superbi, quo exitu concupierat, quod à serpente suggestum est: Eritis sicut dii; quibus verbis quid intelligit nisi persuasum esse, vt sub Deo esse nollent, sed in sua potestate potius seipsos regentes, non indigētes illius aeterno lumine, sed videntes propriae prouidentia, quasi oculis suis ad dinoscendum bonum & malū, vt Deo illos non regente beati essent ac Deo pares. Item 14. de ciuit. Homo ideo deiectus est, quia superbia Deus esse cupiebat. Ex quibus constat primos parentes appetiuisse nullius imperio subdi, aut praceptorum vinculis ligari, sed vt haberent aliquid Deo simile, nempe propria virtute feliciter viuere, & suae vitę sibi principium esse, quemadmodum signatur in illa prodigi parabola. Sed huic sententię Aug. videtur obuiare Paul. inquiens: Vir non est seductus vt crederet verbis serpentis (Eritis sicut dii, sed mulier; neganda est consequentia, quia elatio in muliere seductionem praecessit, vt cōpertum est ex sententijs August. memoratis, nunquam enim potuisset decipi, nisi prius mentem eius occupasset amor propriae potestatis. Quocirca nihil mirum, si elatio etiam in viro fuerit, quanquam similis seductio non sit in eo subsequuta, fuit tamen quodammodo seductus, nimirum amabili quadam benevolentia, qua plerunque fit vt offenderet Deus, ne amicus fiat inimicus, teste Aug. Deinde ne delicias suas merore afficeret, potissimum cum aduerteret nihil mali ipsam Euam incurrisse, vnde sociali necessitudine fuit illi obsequurus, quia arbitrabatur solum veniale fore peccatum Adam, secundum Aug. Idcirco Apostolus non dicit, non peccauit, sed, non est seductus: Nam ipsum grauissimè peccasse docetur, Ro. 5. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & apertius paulo post, In similitudinem, inquit, prauaricantis Adae. Imò grauius fuit eius peccatum, quia minori pulsatus tentatione cecidit, & facilius reluctari potuit. Secundo

quia

Li. 11. de Genes.
ad lit. cap. 39. & de Genes.
cōtra Manich.
lib. 2. cap. 15.

Cap. 13.
& lib. 13. de Trinit. ca. 18.
necnon Thom.
2. 2. quaest.
163. art. 2.
Lucę 15.
1. ad Tim. 2.

Li. 11. de Gen.
ad lit. cap. 42.

Li. 14. de ciu.
Dei. cap. 11.

quia plures legunt: Nullum enim peccatum tot hominibus nocuit. Rursus aliorum peccata possent esse grauiora, quantum ad speciem peccati: Maius namque est Deum negare & blasphemare, quàm inordinatè similitudinem Dei appetere, secundum Tho. Adam etiam grauius quodammodo ipsa Eva peccauit, propter cumulatoria dona, quae à Deo perceperat, tum etiam quia maritali auctoritate Euam compescere debuerat. Nihilominus mulier simpliciter viro grauius peccauit, quia credidit diabolo, tum etiam quia virum incitauit & occasionem prauaricandi subministrauit.

2. 2. quaest.
163. art. 3.

Per Adam in omnes homines peccatum pertransijt.

CAPVT III.

TRIPLEX super hoc doctrinæ capite erepserunt errores; quorum duo ex Diametro secū pugnāt; Tertius quasi ab vtroque exorbitando vagus aberrat: sicut namque Pelagius & Lutherus sibi mutuo in vt cōtrarij, dum Pelagius legis impletionem viribus liberi arbitrij attribuit, teste August. Lutherus autem nihil libero arbitrio, sed totum gratiæ Dei tribuit. Sic Lutherus dogmatizat paruulos, etiam iam baptismo percepto esse peccato originali obnoxios; Pelagius verò ipsos nec quidem ante baptismum censet esse obnoxios, quia adseuerat solis Adę & Eue nocuisse originale peccatum, & paruulos ab omni labe peccati nasci immunes, teste Aug. Huius errori propemodum conformis est sententia Manichæi, dicentis: Infantes quidem non trahere peccatum à protoplasto Adam, sed à carne auctore malo creata. In hoc consentiens Pelagio, quod non à parentibus trahant, quanquam non absolute consistatur eos innoxios, vt Pelagius, secundum Aug. nequaquam tamen Pelagius eos fraudare voluit baptismo, non propter peccatum abluendum, sed vt introitus regni caelorum illis pateret, fuissent sine baptismo (vt pote secū illum nulli peccato obnoxij) in aeterna vita, sed regnum caelorum non obrinuissent. Et hunc errorem habet communem quodammodo cum hierarchitis, hęc. 47. apud Aug. quasi vita aeterna alia sit, quàm regnum caelorum, & quasi vita aeterna sit extra regnum caelorum. Sed quisquis, inquit Aug. ad regnum caelorum non pertinet, ille pertinet haud dubiè, ad damnationem, quia nullus est locus medius vbi ponere queas infantes: Dominus enim venturus faciet duas partes dexteram & sinistram. Et qui non est in dextera, id est, aeterna vita & regno caelorum, erit in sinistra; Cum autē scripturarū testimonia, quae contra ipsū proferebantur nimis essent credibilia, nec cōtrare valeret, haecenus

Li. 9. ad Quod
vultuū. hęc.
46. & 88. li.
1. cōt. Pelag. et
Calest. c. 47.
li. 4. cōt. Iulian.
c. 4. epist. 46.
ad Valentiniū,
& li. 2. de pecc.
mer. & remis.
cap. 18.

Lib. ad Quod
vultuū. hęc.
88. epist. 91.
& 92. ad Innocentiū papā,
Et epist. 106.
ad Paulinum.
Lib. 4. cōt. 2.
hęc. 47. apud Aug. quasi
vita aeterna alia sit,
quàm regnum caelorum.
epist. Pelag. c.
4 lib. 2. de anima
Christi, cōt.
Pelag. c. 2. &
3. seq. & li. 2.
de anima &
eius orig. c. 12.
Sermo. 14. de
verb. Apostoli.

O o

cessit

Aslum Pelag.
87.

Rom. 5.

Lib. 2. cōtra
tit. sibi falso
impositos in
principio.

Et lib. 1. cōtra
Iulianū, ca. 2.

Psalm. 50.

Ecclesiast. 40.

Ephes. 2.

L. b. 3.

Lib. 1.

Cap. 9. epist.

§ 9. ad Hilariū

Lib. 4. cōtra 2.

epist. Pelag. c.

4. lib. 1. cōtra

Iulianū, ca. 2.

lib. 3. de lib. ar.

lit. ca. 20. lib.

de eccl. dogm.

ca. 35. & 37.

Thom. 1. 2. q.

81. ar. 1. et 3.

Cap. 2.

Stff. 5. cap. 3.

Peccatū quid?

Lib. 1. retract.

cap. 1. 3. & de

vera religione

cap. 13.

lib. 2. dist. 30

quisi. 2. & 5.

Roman. 5.

cessit reprehensionem, ut infantes contrahere peccatum adseueraret, non quidem propagatione, sed imitatione. Verum tum illi oppositur; Si peccatum in paruulis sit motum imitatione, quem imitatus est diabolus, ut prevaricaretur qui inuenitur primus maiorum inuenitor? Quia si de Adam interrogaretur, forsitan diceretur quod sit diabolus imitatus, quod tamen non legitur in sacris literis: Sed Cain primogenitus eius, quem est imitatus quando fratrem interemit? Igitur non motum imitatione, sed seminis sparsione contrahitur. Constat namque per vnum hominem peccatum intrasse in mundum, & per peccatum mortem, atque ita in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Cain siquidem primus peccatum in vtero matris contraxit, & tertius homo natus est peccator, & mente paterno peccato iam captiuata, à diabolo inductus est in zelum, atque inde inuidiam habuit, & liuorem concepit. Quocirca non motum imitatione fratricidium, sed voluntate precipitatus admisit, teste August. Nec non scriptura vniuersa clamata nos omnes originale peccatum contrahere. Ecce in iniquitatibus conceptus sum, &c. Et graue iugum, Omnes nascimur filij iræ, Marti ultimo, Baptizati saluantur. Ergo ab originali peccato cum in infantes actuale non habeant. Istud consistentes docent vniuersi veteres & recentiores, Clemens. Recognitionum, ad Iacobum Fratrem Domini, August. de peccator. merit. & remiss. Thom. & concil. Milenitanum, & ei per omnia simile, concil. Trident. Si quis, inquit, hoc peccatum, Adæ sibi soli, & non eius propagini adferit nocuisse, aut inquinatus ille per inobedientiæ peccatum mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, nõ autem peccatum quod est animæ, anathema sit. Cum autem confiterit omnes in Adam propagatione esse corruptos, inquirendum est an proprio nomine dici queat peccatū: Cum nihil sit peccatum, secundum August. nisi sit voluntarium; Infantes non habent voluntatis usum, ergo non videntur proprii nominis habere peccatum, sed tantum obligationem ad pœnam (vt Durandus necnon Albertus Pigijs, controversia prima quæ est de peccato originis) existimauerunt. Et hi sunt de quibus tertio loco dicere pollicebamur. Sed hæc opinio est falsa, cum impij sit aliquem damnare sine culpa. Constat autem infantes non vera religione regeneratos damnari, Ioannis 2. Nisi quis renatus, &c. Ergo non solum pœnam habent, sed aliquam culpam actualem, non ergo originalem, apertissime ita Paulo docente, Per vnum hominem, inquit, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, vbi clarè discriminat culpam à pœna, quia non solum mors, quæ est pœna, intrauit in mundum; sed pec-

sed peccatum, quod mors tanquam pœna cõsequitur, secundum August. Dicit etiam eo loci; Omnes in Adam peccasse, & in vno Adam peccatores constitutos esse multos, Er: Omnes nascimur filij iræ. Nemo autem in scripturis filius iræ dicitur, nisi cui debetur æterna damnatio propter culpam perpetratam, aut contractam. Horum opinionem erroneam & quasi Pelagianam reprobat, August. de peccator. merit. & remiss. Et concil. Arausicanum 2. ca. 2. Si quis, inquit, soli Adæ prænaricationem suam, & non eius propagini adferit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, nõ autem & peccatum, quod mors est animæ per vnum hominem in omne genus humanum transisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominem peccatum intrauit, &c. Et idem habet concil. Trident. Ex quibus luculenter apparet peccatum originale non solum esse pœnam aut obligationem ad pœnam, sed veri nominis culpam. Nec obstat quod infantes nõ habeant voluntatis usum, vel quod nihil sit peccatum nisi voluntariū, quia respondet, Aug. Quod Adæ peccatū modo quodam dicitur alienum, & rursus quodam modo reperitur & nostrum. Alienum quippe est proprietate actionis; Nostram verò contagione propaginis: Adam siquidem non consideratur solum vt singularis persona, verumetiam vt totius humanæ nature principium, à quo alij per generationem descenderūt. Quemadmodum homicidium manu factum dicitur voluntarium, à voluntate quæ est, non in manu propriè, sed in mente; Sic suo modo carentia iustitiæ originalis in posteris dicitur voluntaria, à voluntate, non propriè quæ est in nobis, sed quæ ruit in Adam. Ad autoritates autem Aug. dicitur, quod non oportet, vt peccatum immediatè sit voluntariū, ab eo in quo est, nec sic intelligit Aug. præfatis locis, sed sufficit cõtra Manichæos, vt quoquo modo sit voluntarium, tum quia est in voluntate animæ, vbi subiectiuè sunt omnia peccata. Tum etiam quia Adam voluntariè peccauit, secundum Augustinum, à quo originale est contractum.

*Filij actualem parentum culpam non contrahunt
vt Adæ.* CAPVT IIIII.

CUM queritur vtrum peccata commissã post primam Adæ transgressionem generatione transeant in posteros, petiunde est atque queratur; vtrum sola prima prænaricatio naturam hominis in deterius mutãrit. Profectò apud Aug. cõtra Iulianum: & concil. Arausic. 2. distictò docetur, quod prima dũtaxat Adæ transgressio trãierit in posteros,

Lib. 13. de ciuit. Deo, ca. 2.

Et serm. 34.

de verb. Apost. Epist. 2.

Lib. 1. c. 1. 3. 3

ca. 4. & 8. li. 3. cõtra Iulianū,

cap. 1. 2. lib. 6.

cap. 1. 2.

Stff. 6. cap. 2.

De corrupt. & grat. cap. 6.

Et lib. 6. cont. Iulianum, cap. 4.

Li. 1. Retract.

ca. 1. 3. & 1. 5.

Lib. 3. ca. 1. 8.

quia illo peccato primo, vniuersa natura, tam secundum animam quam secundum corpus est corrupta, ex qua fuerat propagatio ducenda, propterea non sequitur: Peccauimus in Adam, quando primo peccauit, ergo peccauimus in eodem quando secundo peccauit; Quia paruulus cum nascitur, habet originale peccatum, non quia homo, non quia persona, non quia fuit in lumbis Adæ, nec etiam quia fuit in Adam peccante, sed quia fuit in Adam primo peccante, & naturam humanam in posteros propagandam virante. Infans siquidem habet naturam per voluntarium Adæ peccatum corruptam, & originali iustitia destitutam; Destitutam, inquam, per primum Adæ peccatum, non per secundum aut tertium, atque ira non oportet si peccauerimus in Adam peccante, quod idcirco peccauerimus in parentibus nostris, in quorum lumbis, quando peccauerunt, fuimus: Nam primum Adæ peccatum corruptit naturam humanam, corruptione cum natura propaganda in posteros transeunte. Peccata verò aliorum hominum non corrumpunt naturam vlla corruptione transeunte in posteros propagandâ, tamen si corrumpant corruptione quadam in persona peccante, teste Chriſtoſt. in Acta Apostolorum, Aug. & Tho. qui putat impossibile aliqua peccata proximorum parentum, vel etiam primi parentis præter primum peccatum, origine traduci, quia homo, inquit, generat sibi simile in specie non in indiuidui ratione, & ideo quæ directè ad indiuiduū pertinent non traducuntur. Non enim grammaticus in filio generat scientiam grammaticæ, quam tummo sudore comparauit, sed ea quæ pertinent ad naturam speciei à parentibus in filios traducuntur. Sic oculus generat oculum, bipes bipedè nisi defectus sit in natura, qualis potuit esse (quanquã & aliæ addantur ab Arist. causæ) in parentibus illius monstruæ femellæ infantis, anno restorationis humanæ, supra 1566. mēſis Ianuarij die 27. circa horam vndecimam, in pago Hannoniæ diocœſis Cameracœſis Semri nuncupato in luncem editæ, quæ in superioribus corporis partibus, duplex erat homo, in inferioribus autem simplex; habebat siquidem (instat illius, de quo Aug. Et in vita D. Gregor. item Ioânes Scotus) duo capita optimè disposita, atque inter vtrâſque scapulas, brachium extensum duabus manibus portentosum, præter alias duas à lateribus dependentes. Reliqua verò exteriora simplicia, ita tamen, vt simplicitas illa virique capiti corpulentia & crassitudine eſſet proportionata; Interiora erant duplicata: Nam vtrumque corculum intestinis geminatis, necnon pulmonibus atque renibus vno viri quæ iecore existente, mirabili Dei optimi maximi opificio (nihil enim sit quod non de interiori aula summi illius Imperatoris egrediatur

Paruulus à quo Adæ peccato contrahit peccatum?

Homil. 41.
Lib. 14 de trinit. Dei, ca. 12

Exēplo demonstrat quomodo filij contrahunt peccatum peccatæ.

Lib. 2. Physi-
corum cap. 81.
& 82.

Monsstrum hu-
mani corporis.

Lib. 36. de ci-
uit. Dei, ca. 8.
Lib. 4. sentent.
dist. 6. quæst. 2

disatur secundum suam ineffabilem iustitiam) proportionabatur, & obstetricis industria aquis perennibus abluta, migravit ad astra. Sed contra hæc obijcitur: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ergo paruuli contrahant etiam aliorum parentum peccata quam Adam, quia aliorum dixisse sufficisset, Ecce in iniquitate conceptus, & in peccato concepit me mater mea in singulari. Respondendum est quod istud argumentum distul queat per Numeri Enallagea, scripturis diuinitus admodum familiare, vt docet D. August. Sic Numer. 2. ponitur singularis numerus pro plurali, quando dicitur: Ora igitur Deum vt auferat à nobis serpentem, non ait serpentes, quos pariebatur populus. Et contra, pluralis exprimitur pro singulari: Mortui sunt qui quærebant animam pueri, non mortuus est, cum loqueretur de Herode. Item: Fecerunt deos aureos, cum vnum fecerint vitulum.

Obiectio.
Psal. 50.

Lib. Enchirid.
cap. 44.

Math. 2.

Exod. 31.

Qualem sustineant pœnam paruuli in peccato originali decedentes? CAP. V.

Hic non vulgaris restat quæstio proponenda; An videlicet paruuli sine baptismatis lauacro decedentes, sustinere cogantur post hanc vitam aliquam pœnam sensus, & aliquos cruciatus sensibus perceptibiles, vel solum pœnam damni (quam vocant scholæ) id est, an solum priuatione visionis diuinæ puniantur? Et quod pœnam sensus sustinere cogantur & iusto Dei iudicio, gehennalibus cruciatibus flammis, videtur scriptura docere vniuersaliter omnes filios nati denuntians aternæ damnationis & iræ Dei. Per vnum delictum omnes in condemnationem. His & eiusdem farinae scripturis est consentanea Augustini sententia, de peccator. merit. & remiss. Manifestum est, inquit, paruulos ad damnationem pertinere, nisi illis baptismata collarum fuerit. Verum hæc damnatio potest vtrique opinioni esse communis, quia si dicamus paruulos duntaxat pœnam damni sentire, id est, priuatione visionis diuinæ, profectò non modica est damnatio, à diuino conspectu reijci, nec vnquam ad illam dulcissimam suauissimæ fruitionis diuinæ contemplationem admitti, cum August. de spir. & anima. & Chriſtoſt. de punct. cordis Et homil. ad pop. Antioche. dicant, quod solum excidere illi gloria, & illa beata visione priuari, mille gehénis grauius sit. Nō ergo ex præfatis scripturis aut similibus efficaciter probari potest, paruulos pœnam sensus sustinere, nec huic opinioni quæ præfert pœnam sensus, multum astipularur Aug. quanquam ab aliquibus in mediū ad istud stabilendum proferatur, quia tam variè loquitur, vt nemo vix ipsius mentem cognoscere queat,

Ephes. 2.
Roman. 5.

Lib. 3. cap. 4.

Cap. 56. &
Enchirid. c. 112
serm. 181. de
temp. Lib. 1.
Homil. 35. &
47.

Graue est excidere & priuari aterna Dei visione.

D. August. de
uersimode sen-
titi super peni-
tiam parvulorum nō
renatorum.
Epist. 47.
Lib. 1. ca. 20.
Lib. 6. cap. 4.
Cap. 3. & 27.

Cap. 43.

Super Psalm.
6 s. tract. 10.
super Ioannē.
2. dist. 33. q.
2. ort. 1. ad so-
lut. 1.
2. Opinio.
Lib. 3. ca. 23.
Lib. 1. ca. 28.

* De verbis
Apostoli.
Cap. 11. &
Lib. 1. tract.
cap. 9.
3. D. Augusti
ni opinio.
Enchir. cap. 9.
Mitissima pe-
na que?
Lib. 1. ca. 16.
& Lib. 5. contra
Iulian. cap. 8.
Gravitas ignis
infernalis.
Homil. 49.
Lib. 2. ca. 21.

queat, nec aliquid certi ex ipso elicere. Nam in hoc argumen-
to quatuor reperitur diuersitas ad minus habere opiniones,
quarum prima est vt existimet paruulos baptismatis remedio
non sanctificatos, gehennalibus cruciari flammis, hanc habet
ad Valentinum de nupt. & concupisc. contra Iulia. & de fide
ad Petrum. Firmilimē teae, inquit, & nullatenus dubites, nō
solum homines ratione videntes, verum etiam paruulos, qui siue
in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue
iam de matribus nati, sine sacri baptismatis sacramento de
hoc saeculo transferuntur, igne aeterni supplicij puniendos, qui
etsi actuale non habeant, originale tamē traxerunt: & in cal-
ce eiusdem libri habetur. Hæc quadraginta capitula ad regu-
lam veræ fidei firmilimē pertinentia fideliter crede, fortiter
tene, veraciter patienterque defende, & si quem contraria his
dogmatizare cognoueris, tanquam pestem fuge, & tanquam
hæreticum abijce. Verum ista huius libri loca, parū videntur
efficere, tum quia plura arguunt ipsum librum non esse Au-
gustini, tum etiam quia ignis vocula quælibet solet significari
pœna, secundum Aug. Et Tho. in scripto, quod ex sua natura
maximē sit actiuus & afflictiuus. Quod autem attinet ad re-
liqua Aug. loca præmissa nihil efficiunt, cum alibi aliter idem
senuat, quia de li. arb. medium locum constituere videtur pro
infantibus istis; Medium, inquam, inter præmium & suppi-
cium aeternum. Sed nec eius opinio veritatem habet, quum
hanc sententiam ceu Pelagianam rejiciat & damnet, quia
Pelagius opinabatur paruulos non baptizatos extra regnum
cælorum habere aeternā vitam sibi paratam, de peccat. merit.
& remis. Tract. 67. in Ioan. Et ser. 14. *Deinde etiā quia præ-
dictum librum de lib. arb. fateretur se laicū Romæ incepisse, &
se presbyterum in Africa explicasse, & proinde nō esse eius
standū, in hoc libro, sententia: Quia nemo est tam iniustus &
inuidus, inquit, qui me proficere prohibear, lib. de bono perse-
uerant. Rursus asserit eos mitissima pœna & in leuissima dā-
natione omnium futuros infantes sine baptismo decedētes.
Mitissima sanē omnium pœna erit eorum qui peccato, quod
originale traxerunt, nullū insuper addiderunt. Sic de peccat.
merit. & remis. vbi sic habet: Quis dubitauerit paruulos non
baptizatos in dānatione omnium leuissima futuros? Sed quo-
modo pœna erit mitissima, si igne aeterni supplicij sint pun-
niendi? Cum Chrys. ad popu. Antioche. & Ancl. de imagine
mundi, dicant ignē infernalem non solum esse grauem, sed
nostrum materialem ignem, illius com paratione vmbraē ha-
bere rationē. Et Cyrillus episcopus Hierosol. scripsit August.
ea quæ audiuerat à quodā meritis gloriosi Hieronymi resus-
citato, vt habetur epist. 206. ca. 3. inter Aug. epist. Si omnes
quæ

quæ in mundo sunt cogitari possent pœnae, tormenta, affli-
ctiōnes, minori quæ illis habetur pœnae comparentur, solaria
erunt: Mallet enim quilibet videntia. n. vltimē ad finē mundi
omnibus, simul sine remedio, pœnis cruciari, quæ omnes
homines ab Adā hucusque sigillatim pertulerunt, quàm vno
die in inferno, siue in purgatorio minori, quæ illis habetur
pœna torqueri. Propterea quartam habet sententiam Aug. *Epist. 28.*
ad Hieron. & de bono perseuer. vbi sic habet: Quum ad pœ- *Ca. 11. & 12*
nas ventum est paruulorum, magnis mihi crede coardtor an- *4. Diui Augu*
gustij, & quid respondeam, prorsus ignoro. Ecce nihil hinc *st. ni opinio.*
certi habere valeamus ex Aug. qui tā variè sensisse reperitur.
Vbi locorum ergo istos miserimos infantulos relinquemus?
Profecto apertæ scripturæ contraire nefas ducimus, quæ doc-
cet quod ipsis nūquam patebit ingressus regni cælorum. Qui
crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Marc. 16. A contra-
rio sensu, Qui non est baptizatus, vt expressè habet Ioannes
cap. 3, dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu san-
cto non intrabit in regnum cælorum, quia caret inutilitā &
spiritus sancti gratia qui est pignus hæreditatis nostræ. Quo-
circa priuantur aeterna Dei visione; Propterea autem quod
sit quædam in ipsorum carne scditas, relinquuntur in locis
infernalisibus, non tamen sentiēt ignis acerbiteratem, quia non
habuerunt actualem in carne delectationem. Hæc sententia
est ab vniuersis scholasticis approbata; hæc etiam visceribus
misericordiæ Dei nostri est consentanea. Hanc quoque com-
probat Ambros. de Abraham, & cōmentans in 5. ca. ad Rom.
dicit: Paruulos quidem sub peccato natos, & vita indignos,
dignos autem vt moriantur. Sed illa, inquit, est dissolutio
corporis ab anima. Et protinus subdit: Est & alia mors quæ
secunda dicitur in gehenna, quam nō peccato Adæ patimur,
sed cam proprijs peccatis acquirimus. Quibus verbis apertè
declarat, paruulos supplicio ignis in gehenna neque cruciari
neque affligi. Idem comprobat summus Pontifex Innocen-
tius tertius, cuius sententia non est temerè aspernanda, de
baptismo & eius effectu. Pœna, inquit, originalis peccati, est
carentia visionis Dei; Actualis verò peccati pœna, est perse-
pœnæ cruciatus, A qua nos liberare dignetur inclitus il-
le Saluator mundi Christus Iesus, qui in trinitate perfecta
viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Quid Concupiscentia & peccatum originale?

CAPVT VI.

NON ignorādum est peccatum originale passim à do-
ctoribus accipi bifariam, seu duo esse in peccato ori-
ginali consideranda: Materiale videlicet & formale.

Epist. 28.
Ca. 11. & 12
4. Diui Augu
st. ni opinio.

Receptissima
sententia.
Lib. posterioriore,
cap. ultimo.

Cap. Maiores.
§. Si ad huc.

Duo sunt in peccato originali consideranda.

Difficultas.

1. 2. q. 82. ar. 4. & in scrip. 2. distinc. 30 q. 3. art. 1. Art. 2. quest. 1 eiusdem distinc. Lib. 1. ca. 27. Originale peccatum describitur.

Iustitia originalis quid?

Dicitur autem formale in peccato originali iustitiæ originalis privatio. Materiale eius dicitur concupiscentia. Quæmodum enim in peccato læthifero. Formale est auersio à Deo, & Materiale conuersio inordinata, ad creaturas, ita in proposito, formale peccati originalis est auersio à debita iustitiæ originali. Materiale dicitur illa concupiscentia inordinata, qua terrenis & carnalibus nimis inhæremus. Hic iam difficultas est non vulgaris, vtrum horum in nobis rationem habeat culpæ; Manifestum est siquidem, ipsam priuationem iustitiæ originalis, secundum se non habere rationem culpæ; Non enim dicitur peccatum esse in aliquo ex hoc quod careat iustitiâ, quia tunc lapis diceretur peccatum habere quod est absurdum. Præterea certum est ipsam priuationem iustitiæ originalis, secundum se non habere rationem culpæ, cum sit à Deo, qui nullo modo est causa peccati. Nec in peccatis læthalibus priuatio gratiæ habet rationem culpæ, sed pœnæ cum directe sit à Deo. Nec etiam concupiscentia habet rationem culpæ, vt videtur potissimum si accipiatur pro actu concupiscibilis appetitus, quia talis nequit dici culpa originalis, cum non sit in paruulis actu, sed solum aptitudine. Sicut aptitudo est in catulis venandi quàm primùm nati sunt. Respondendo igitur dici potest, peccatum originale in paruulis non viuocè, sed analogicè rationem habere culpæ, hoc est, denominatione extrinseca, sic quod si in paruulis considereretur secundum se priuatio iustitiæ originalis; habebit rationem pœnæ, non culpæ. Si verò ea considerentur quæ sunt in paruulis, & maximè appetitus sensitiuus destitutus, relatus tamen ad ipsum Adam, qui per peccatum actuale remouit, prohibens huiusmodi deordinationes, non solum pro se, sed etiam pro posteris habent rationem culpæ, secundum Tho. Et Bonauent. Formaliter autem describitur ab Anselmo de conceptu virginali. Peccatum originale est carentia debitæ iustitiæ per inobedientiam Adæ facta, per quam omnes filij Adæ nascuntur filij iræ, vel sic: Peccatum originale est carentia iustitiæ originalis debitæ in primis partibus acceptæ, & amissæ ex transgressione legis diuinæ, ab eisdem deriuata in omnes naturaliter propagatos, secundum legem communem obligans ad pœnam damni & ceteras, ad talem carentiam sequentes. Istud peccatum originale non est in homine aliquid positiuum secundum esse formale, sed priuatiuum; Vnde nec definiti potest, nec sciri nisi per habitum oppositum quem priuat. Hinc Anselmus loco prælibato dicit: Istud peccatum in ipsis paruulis intelligere nequeo aliud, nisi ipsam per inobedientiam Adæ, iustitiæ debitæ audiratem, & carentiam. Quæ iustitia originalis importat habitum supernaturalem alicui

vnus

vnus generis creaturæ condonatum, pro sua posteritate à Deo qui vires animæ inferiores rectificaret rationi, & rationem Deo. Liqueat hac præmissa descriptione, quod peccatum originale paruulorum non fuerit in Adam originale, quia ab origine illi non fuit obnoxius, & immediate post animæ infusionem. Sed illi fuit actuale, quia non traxit ab alio, sed omnes tanquam ab origine per illum. Dicitur autem in descriptione (deriuata in omnes naturaliter propagatos) qua particula excluditur Christus, qui peccatum non contraxit, sed supernaturaliter operatione spiritus sancti in vtero virginis est conceptus. Deinde additur (lege communi) propter Deiparam virginem, quæ (vt pium est) creditur lege speciali præseruata, & à communi lege exempta, secundum concilium Tridentinum. Et extra de Reliquijs & veneratione sanctorum, oportet vtrumque Canonem legere. Vnde Augustinus de natura & gratia, De virgine Maria propter honorem Domini, nullâ prorsus cum de peccatis agitur, habere nolo questionem. Vltimo additur (obligans ad pœnam damni) id est visionis diuinæ, & reliquas pœnas de quibus in sequentibus. Aliquando etiam describitur secundum suum materiale; sic Paulus: Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret. Quia concupiscentia est inordinatio, qua terrenis & carnalibus nimis afficimur, teste Thoma in scripto, vbi supra.

Adam non habuit peccatum originale instar paruulorum.

Maria nobilitari sanctificationis genere præuenta. Sess. 6. in fine. Cap. Cum præ excelsa. & ca. Græue nimis. Cap. 36.

Rom. 7. Concupiscentia.

Concupiscentia & peccatum originale an sit in carne vel anima & quomodo?

CAPVT VII.

CVM Anima non sit sicut caro propagata à patre & matre, vt pote existens supernaturalis forma à Deo infusa, nec sit de corpore vel potentia materiæ educata, quemadmodum aliæ formæ, cum sit separabilis & per se subsistens, difficultas oritur non modica, quomodo anima contrahat peccatum originale? Respondendum videtur, quod licet anima non sit de parentibus propagata, nec ex carne casualiter educata, est tamen occasionaliter, quia Deus statuit vt per generationem parentum, facta in carne organisatione debita creando statim infunderet rationalem animam, quæ quia corpori vnitur, ab Adam corrupto, tali vnione contrahit peccatum originale per consensum naturalem. Sicut clericus organisatione debita creandocumque ex se est regularis, efficitur irregularis si matrimonium contrahat cum corrupta, vt habetur extra de Bigamis. Omnes autem homines fuerunt in Adam quando peccauit, fuerunt quidem in illo, sed tamen nondum erant ipsi, teste August. Nec idcirco vanum aut falsum est, quod dicitur;

Cap. Nuper. Omnes homines quomodo fuerunt in Adam? Lib. 13. de ciuit. cap. 14.

O o s Omnes

Omnes homines, quomodo fuerunt in Adam? Omnes fuisse in Adam, antequam essent ipsi, quia fuerunt in illo secundum causam feminalem & propagandi virtutem: Transiit namque Adam post peccari commissionem & naturam corruptionem, aliquid in primum filium, quod fuit toti corpori filij committum, nec aliquam erat signare partem ipsius filij in qua non esset aliquid illius corruptionis quod a patre traxit; Sic filius ille primus quando generando aliquid discindebat de suo corruptionis inquinamento, necessarium fuit ut aliquid transmitteret de eo quod a patre Adam sumperat. Sic omnes dicuntur consequenter fuisse in Adam. Quemadmodum si quis haberet fermentum quod committione perfecta, toti massae commisceret, nihil fieret de totali illa massa fermentaria, quin diceretur fieri de illo fermento. Et si illa massa maiori commisceretur rursus, quasi innumerabiles panes fermentari possent, &c. Constat autem naturam humanam in Adam primitus fuisse vitiatam & vna cum semine propagari in posteros. Necnon originale peccatum vna cum semine & natura humana traduci in omnes filios ex Adam propagatos. Ne autem paralogisemur huiusmodi sermonibus, & arbitremur in semine deciso humanam esse naturam aut culpam, & ita consequenter cum eodem semine traduci rationalem hominis animam, operæpretium est considerare quod decedentes naturam humanam aut latere in semine, aut cum eo traduci; non intelligamus, quod virtus formativa naturæ humanæ aut rationalis animæ lateat in semine hominis, perinde atque virtus formativa animæ irrationalis, in semine lateri bruti animalis: Rationalem enim animam ad solius Dei imaginem & similitudinem conditam, non ab Adam, sed à Deo solo accepimus. Sed intelligamus quod ibi lateat virtus naturæ dispositiva, & humani corporis formativa ad accipiendum de super rationalem animam quam solus Deus creando infundit & vnit carnī, per causas naturales in differentijs partium atque membrorum præparatæ atque dispositæ. Et ad istum sensum interpretandæ sunt illæ sententiæ, quibus dicimus, naturam humanam in Adam vitiatam propagari in posteros, eamque non actu, sed virtute latere in semine, quemadmodum arbor later in semine, sed virtute non actu, sic in semine non est actus videndi, sed est ibi virtus generativa visum habentis hominis; tali modo in semine, neque est rationalis creatura, neque natura humana, neque originalis culpa, quia omne peccatum quid spirituale est, vnde non subiectatur in corporali materia, sicut nec opposita iustitia. Nec obstat sententia Iob: Quis potest facere mundum de immundo conceptum femine? quia appellat semen immundum non quod in eo fuerit in subiecto sit culpabilis immundities, sed quod in eo seu causa

Apta similitudo.

Iob 14.

causâ instrumentali ab Adam decisa sit originalis immundities. Quod autem est in aliquo ut in causa instrumentali, non est in eo ut in subiecto, sed ab illo fit, ac in illo producitur, perinde atque omnes vires animales & sensus sunt in semine latentque in eo, quod tamen nequaquam est subiectum harum virium ac sensuum. Solent hic variæ adferri similitudines, sicut de pomo mundo in manu immunda posito, & de vino bono transfuso in vas acetosum, quod suam naturalem per se habendo saporem, contrahit alienum; Non secus anima quando carni incipit esse unita, suam etiam naturalem amittit vigorem: Caro tamen in se absque anima, quantumlibet prava vitietur dispositione, aut scindatur, aut laedatur, neque dolet, neque memoratur aut obliuiscitur, nec aliquibus passionibus angustiat, ut patet in cadavere, secundum Augustinum. Lib. 10. de Genes. ad lit. cap. 12. sed anima carni mortali iuncta, secundum varias carnis dispositiones dolet, memoratur ac obliuiscitur. Istud autem clarius fit exemplo: Caro de se non dolet, nec est in ea passio doloris, ante animæ aduentum, quamuis possit inesse incisio. Ponamus ergo animam uniti carni incisæ & læsæ, statim cum ei vnitur habet dolorem, & dicimus dolorem nasci in anima, non in incisione. Si carnis incisio queat animam facere dolentem, quare non similiter carnis quædam scinditio faciat animam lasciuam? Non tamen credendum est, quod ipsius concupiscentiæ carnalis causa sit in sola anima, aut etiã in sola carne: De utraque enim fit, ex anima videlicet, quod sine illa nulla delectatio sentiat. Ex carne autem, quod sine illa carnalis delectatio non cognoscat. Ex iam dictis, utrumque constare potest, quomodo per carnis contubernium, anima contrahat peccatum, ac etiam malum in carne habitans, (modo quodam contrario ei secundum quem incipit esse in nobis) originem sumpsisse. Nam in Adam peccatum illud ex Adam descendit in carnem, & membra, ac vires, quibus ipsa Adæ voluntas vsa est, actualiter peccando, atque ita ratio corrupti partem sensualem, & voluntas carnem. In nobis autem originalis culpa, corruptioque animæ & virium eius redundat ex consortio carnis, atque ita est in nobis & in primo Adam contrarius processus. Sed his objiciet aliquis: Artifex sapiens thesaurum non reponit in corrupto vase ubi rubiginem contrahere posset, præsertim si mundum ad manum habere queat; ergo non rationabiliter anima innoxia coniungitur carni vitanda. Respondendum est: Statutum esse à Deo primitus legem qua anima ipsi infunderetur corpori. Cum autem Adam iustitiam originalem pro se & sua posteritate recepisset, per præuaticationem iusto Dei iudicio destituitur illa, & obnoxij efficitur, non primordiali institutione, sed

Math. 9.
Marc. 2.

Lib. 10. de
Genes. ad lit.
cap. 12.
pulchra similitudo.

Opposito modo quam in Adâ nobis inest peccatum originale.

Obiectio.

Solutio.

fed Adæ peruersa voluntate. Potuisset quidē Deus post peccatum Adæ impedire generationes, & creare alios homines de terra, qui nascerentur innocentes, sed hominis malitia non debuit præiudicare æterno diuinæ ordinationis decreto. Deinde concedatur quod paruuli contrahant peccatum originale ab ijs qui contraxerunt. Sed nemo potest dare quod non habet, aut inquinare qui est mundus. Ergo baptizati, ut pote mundi, non generant filios peccato aut damnationi obnoxios.

Lib. 2. ca. 28.

Lib. 3. de peccat. mort. & remiss. cap. 8. ac li. 6. de Iulianis, ca. 3. & 9. Plus lucis adferunt exempla quam uerba. Epistola 105.

Lib. 1. ca. 19. & li. 2. c. 34.

Lib. 2. cap. 9. & 27. Sep. 5. can. 5.

Istud fuit argumentum Iuliani, teste August. de nupt. & concupis. hoc modo opponentis, Non peccat qui nascitur, non peccat qui genuit, nec ille qui condidit, per quas igitur rimas originale ingreditur peccatum? Cui quibusdam similitudinibus responderet August. Sicut palea, inquit, quæ à tritico separatur, humana industria, nascendo exurgit in agro tritici, quod mundissimum fuit satum, ita peccatum originale trahitur à iustis & baptizatis parentibus. Simili ferme comparatione declarat ad Sixtum. Sicut, inquit, agricolas non impedit quominus ab eis inferendi cura in oleas conuertantur oleastri, siue de oleastris, siue de oleis oriuntur; Ita in agro Christi non impedit operarios, quominus ab eis in remissionem peccatorum baptizentur infantes: Nam & hoc si rustico proponatur ut respondeat, quæ sit causa, ut cum sit aliud olea, aliud oleaster, non tamē nisi oleaster de semine utroque nascatur; non omittit inferendi curationem, etiā si nequeat hanc soluere quæstionem. Idem habet Aug. de nupt. & concupis. Sicut inquit, gignitur ex oleastri semine oleaster, & ex olea femine non nisi oleaster, cum inter oleastrum, & oleum plurimum distet, ita gignitur & de carne peccatoris, & de carne iusti utrinque peccator, quamuis inter peccatorem & iustum plurimum etiam distet; Proles siquidem iusti vel iustorum, non per spiritalem sed per carnalem feminatur concupiscentiam. Et quod parentes sint iusti ac timorati, hoc non est secundum carnem, quæ nondum per nouitatem perfectam reliquias torius uerustatis cōmutauit. Sed iusti sunt secundum animam & spiritum, quo filium non gignunt. Vnde consequitur, ut quisquis ex hac parte uerusta & infirma nascitur, necessum sit ut ipse etiam infirmetur, teste Aug. de peccat. merit. & remiss. Et concil. Trident. Si quis paruulos recentes ab uteris matrum baptizandos neget, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti, Anathema sit. Potest & alia similitudo ad idem adstruendum proferti: Ciuitas namque vel progenies potest esse Regis seruitio, propter aliquam infidelitatem obligata, iam si Rex condar legem, qua quemcunque militiæ Regiæ ascripserit, liberum in propria persona efficiat, profecto filij uteri eius manebunt nihilominus seruitio obstricti; Sic se

Sic se res habet in proposito. Potest item & alia ratione probari, quia infantes à iustis etiam generati, mox ut sunt geniti, habent ignorantiam & cæteras infirmitates quæ sunt peccati pœnæ. Quia immediatè quo uniti sunt corpori, contrahant pœnam, sequitur quod naturali ordine intelliguntur habere culpam, quia alioquin pœnæ præcederent culpam, quod esset iniustum. Denique quemadmodum habet Aug. de nupt. & concupis. & de peccat. merit. & remiss. Christus pro omnibus mortuus est, infantes non habent auctualem impietatem, quomodo pro omnibus impijs esset mortuus, si à baptizatis parentibus orti non contraherent culpam originalem? Quamque humanus intellectus assequi non sufficiat qualiter ista impietas contrahatur, ab eis qui illam non habent; Scripturæ tamen magis creditur, quàm clarè intelligatur. Miris quidem modis fit, sed tamen fit, & quia haud facillè ratione indagatur, nec sermone explicatur, ideo ab infidelibus non creditur, secundum Aug. qui nec in hoc argumento sibi etiam satisfacere potuit, ad Hier. de baptismo paruulorum. Nequam tamē dubitat, quin fides catholica sacris scripturis confirmata, teneat uerissimè omnes contrahere peccatum. Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Omnes nascimur filij iræ. Per unum hominem peccatum intrauit, &c. Omnes in Adam moriuntur. Et ad amputandum omne ambiguitatis malum, August. epistola prælibata, non incongruum de illo qui lapsus est in puteum adducit paradigma, quem alius accedens & eo uiso adiurando, ait, quomodo huc cecidisti? At ille. Obsecro, inquit, cogita quomodo hinc me liberares, non quomodo huc ceciderim quæras. Sic quia fatemur & fide catholica imbuti firmissimè tenemus, quod de reatu peccati, tanquam de puteo paruuli infantis animam baptismatis lauacro liberemus, satis sit nobis quod quomodo salua fiat cognoscamus, etiam si nunquam quomodo in malum illud deueniret, nouerimus.

Lib. 6. contra Iulianum, ca. 2. lib. 1. de nupt. & concupis. cap. 20. Epist. 29. & lib. 3. cap. 4. Psalm. 50. Ephes. 2. Roman. 5. 1. Corin. 15. Paradigma D. Augustini.

Concupiscentia circa qua uersetur?

CAPVT VIII.

NONNULLI (quorū de numero est Gregorius Ariminensis) arbitrantur concupiscentiam circa ueneria duntaxat uersari, ut nomenclatura concupiscentiæ libidinem solum importet; Rei ueritas autem cōcupiscentiam circa eas uersari uoluptates ita existimat, ut circa etiam omnes omnino res quæ contra legem diuinam & rationis rectæ dictamen militant, locum habeat. Siquidem D. Paulus Apostolus hoc docet Galatas, quando scribit, Carnem concupiscere aduerfus spiritum. Et carnis opera recentens (quæ manifesta

Cip. 5.

manifesta esse pronuntiat, magnam vitiorum catenam producit, quorum de numero sunt infidelitas, odium, desperatio, iniustitia, superbia, quæ sanè non tantum concupiscentiam venererum concernunt, verum etiam cuiuscunque peccati. Hinc docens varijs scripturarum ambagibus, omnes esse sub peccato, non vnum peccatorum genus, sed plura commemorat; Peccatum, inquit, operatum est in me omnem concupiscentiam. Non igitur tantum voluptatem & carnis desideria. Huic est consentaneus B. Aug. contra Iulianum, ubi concupiscentiã vertari manifestat circa vniuersa, quæ sensibus sunt subiecta. Quin & hanc sententiam Paulinam: Mortificate membra vestra super terram, de concupiscentia intelligendam censet; cum tamen libido, utpote concupiscentiã pars, ad omnia membra se non extendat, & lib. 14. elucidat quid sit caro, quidque secundum carnem viuere, atque omnes illos secundum carnem viuere describit, qui secundum seipsos, non secundum Dei beneplacitum, cum Epicureis corporis voluptates sectantur non secundum rationem Spiritus sancti vitam traducunt. Vel maximè istud docent duo vltima decalogi ista præcepta, quorum concupiscentia, non vni peculiari rei, sed omnibus videtur esse præscripta, quando est vitium quo impellimur ad aliquid duntaxat voluptatis percipiendæ causa. Ex quibus omnibus perspicuum est, quodnam sit concupiscentiæ subiectum: Est enim præcipuè in intellectu & voluntate. In intellectu quidem in quantum libertatis particeps est, in appetitu verò sensitiuo participatiuè; siquidem idem appetitus quodammodo rationis & libertatis est particeps. Præmissis obijci posset D. Aug. qui sex libris contra Iulianum, præcipuè disputat de concupiscentia venererum voluptatum, hancq; paruulis inesse dicit ex feruore libidinis. Cui difficultati facillè fiet satis, si sentiamus ipsam in ijs libris potissimum disputare de concupiscentia genitalium, ostendens eam malam esse ac frenandam, contra Iulianum. Concupiscentiã verò generaliter acceptã ut etiam alia complectatur vitia, meminit quidem, sed rarius. Cuius ratio est, quod hanc genitalium concupiscentiam manifestius apparet omnibus, in quibus rationis aliqua scintilla superest, esse vitiosam, scedam & erubescendam. Quoniam ex hac vna omnes intelligunt omnem concupiscentiam esse vitiosam & malam, per hanc quoque venerem concupiscentiam, peccatum quod omnibus inest, propagatur; Profecto & ipse Moses genitalium concupiscentiam istam expressit, cum dicit, primos patres, quum se nudos vidissent, erubuisse & fecisse sibi periformata. Quamobrem D. Paulus generalem concupiscentiam ex hac præcipuè genitalium declarat, cum, inquit,

Video

Video aliam legem in membris meis. Et: Mortificate membra vestra super terram. Quibus in locis, de omnibus quidem membris loquitur, quæ concupiscentiæ subiecta sunt, potissimum tamen aspicit membra genitalia, quæ alio loco propter immodicum libidinis appetitum appellat inhonestã. Hinc August. tamen apertè nomine concupiscentiæ omnem concupiscentiam comprehendere velit, iustis tamen rationibus adductus, de parte eius vna duntaxat præcipuè verba fecit, & concupiscentiæ vitium ex vna eius specie declarauit. Insuper hic reijciendi sunt, qui nomine concupiscentiæ in scripturis & Augustino existimant significari appetitum sensitiuum, quo tanè nihil potest esse absurdus: Nemo siquidem tam est rudis, qui appetitum naturæ bonum, ab auctore naturæ nobis insitum, quem & ante peccatum habuit homo, & in resurrectione habiturus est, & Christus Dominus, ipsam perfectioni naturæ necessarium, assumptis, originale peccatum esse decernit. Nam quemadmodum in scripturis, carnis nomen non semper accipitur pro substantia quæ creatur Deus, sicut cum dicitur: Non omnis caro eadem caro, sed alia est peccatum, sed plerisque in locis pro vitio & corruptione hominis sumitur, cuiuscunque partis sit animæ; ita concupiscentiæ nomine, nõ sensus seu appetitus, qui est creatura Dei bona, sed eius vitium est accipiendum. Ex his etiam illorum liquidò constat vanitas, qui ad hunc argumentantur modum: Concupiscentia in brutis non est peccatum, ergo nec in homine peccatum censeri debet. Ratio diuersitatis facillè elucescet, si concupiscentia in brutis animantibus supremum est; nec debet rationi parere. At homo non sic est institutus, ut causa voluptatis percipiendæ tantum appetitu sensitiuo in obiecta moueatur, verum ut rationis imperium appetitus ille per omnia sequeretur: Indignum propterea Theologo argumentum, quo & olim Pelagianos vsos esse, testis est D. August. In brutis concupiscentia non est peccatum, inquit, ergo nec in nobis. Quod idcirco sequi negat D. August. quia longè præstantior est hominis natura, quam pecoris, adeo ut natura pecoris vitium sit hominis; Sicut Imperatori vitio datur, si ea quæ sunt plebei adimpleat. Aduertunt aliqui & istud: Pulchritudo mulieris libidiniosos, aurum auaros, vinum ebriosos, diabolus omnes prouocat ad peccatum, nec tamen hæc peccata sunt, ergo concupiscentia, tamen prouocet ad peccatum, nequaquam tamen est peccatum. Respondeo primum de diabolo, quod longè aliter ad malum prouocet, quam concupiscentia, nempe fornicosus proponendo ea quibus moueamur; Concupiscentia verò prouocat intrinsecus nos turbando, & efficiendo, ut nos ipsi illicita & mala

Roman. 7.
Coloss. 3.

1. Corint. 15.

Alia obiectio.

Responsio.

Pelagianorum
cauillumLib. 2. de pec-
cato orig. cap.40. & lib. 4.
contra Iulianum

ca. 12. & 14.

Aliud.

Concupiscentia
operatio.

mala

Concupiscentia
quam genera-
lis?Roman. 3.
Kerian. 7.Lib. 2. cap. 8.
& lib. 4. ca. 14De ciuit. Dei,
ca. 23. & 24
Quid caro, &
secundum car-
nem viuere?

Obiectio.

Diluit argu-
mentum pro-
positum.

mala concupiscamus, quod diabolus tentando nunquam efficeret nisi concupiscentia nos prius inuassisset. Neque enim aliena est à nobis, sed nostra & in nobis est concupiscentia, quæ vitiosa desideria sic in nobis excitat, ut nosmetipsi aliqua nostri parte vitiosè contra legem Dei moueamur. Similiter autem, forma, vinum, & similia, quæ Deus creauit bona, non per se prouocant ad malum, nec propriè hoc agere dicuntur, sed ratione concupiscentiæ nobis inhererentis, à qua si plenè essemus expurgati, nulla omnino re proposita ad vitia moueremur, sed omni contemplatione ad Deum laudandum & amandum excitaremur, prout hoc ipsum fusè prosequitur D. Aug. ut intelligas hæc argumenta noua non esse, sed olim fuisse Pelagianorum. Qui eo loci ita discernit inter eas res quas Deus creauit, & concupiscentiam, quod res illæ semper bonæ sint, siue abutaris, siue non: Concupiscentia verò, siue consentias, siue non, semper mala est & vitiosa.

Lib. 4. contra Iulianū ca. 14

Concupiscentia est in paruulis non renatis peccatum.

CAPVT IX.

BIFARIAM nuntur aliqui probare concupiscentiam in paruulis non esse peccatum. Priori modo sic: Concupiscentia paruuli, non est cōtra legem, ergo non est peccatum. Posteriori: Non est voluntarium, ergo non est peccatum. Priori dicendum est concupiscentiam paruulo innatam, non esse directè contra legem Dei, disponētem de actibus, velut est ea quæ mœcham furtumq; perpetrare vetat, ac quæ parentes honorare præcipiat, sed est contra legem Dei & ordinationem de habitibus disponētem, quæ Dei ordinatione est in legibus Dei occultis. Esse autem huiusmodi aliquam siue legem siue ordinationem, quatuor modis probari potest: Quorum primus est, quod Deus peculiarem singularemque hominis curam gerat omni tempore, teste D. Greg. ut ne ad momentum quidem dormiter, aut nostris intendere desinat, quocumque loco, aut ætate simus constituti. Quo conficimus ipsum approbare bonum hominis habitum, vitiosumque reprobare: Hoc enim nisi concedatur, fatendum erit ipsius nihil interesse, an homo possideatur à Deo, siue à diabolo, cum operationem suam, qua hominem in officio intertinet, nō exerat, cōtra illud: Ego sum Deus zelotes. Quod si illi id cura sit, vitiosus quidem habitus, ergo displicet, placeat probaturque bonus. Secundo probatur idem ex opere diuinæ prouidentiae, videlicet punitione & præmio: Nam habitus malus à Deo punitur, & bonus remuneratur, igitur bonum habitum aliqua sua ordinatione probat, & malum similiter aliqua

Primo probatur Deus in gem nostris gerat curam.

Lib. 16. Moral. cap. 15. & lib. 17. cap. 2.

Exod. 20.

2.

aliqua ordinatione improbat. Antecedens probatur ex infantibus non renatis, qui iustè puniuntur priuatione regni cælestis, quo fruuntur regenerati. Et confirmati maiori potiuntur gloria quam tantum baptizati, ob maiorem, quæ per sacramentum infunditur, gratiam. Cur autem bonus habitus remuneratione, & vitiosus punitione dignus est, nisi quia ille diuinæ leui est consentaneus, iste verò non item. Insuper homo ceterus bonus aut malus, ab habitu, etiam cum se non exerit, uti in documento contingit secundum beatum Aug. contra Iulianum. Atqui homo non dicitur bonus aut malus, nisi ex comparatione regulæ, cui si conformis offenditur, bonus censetur, sin autem malus, ergo aliquam esse regulam & constitutionem Dei, necesse est etiam ad habitus pertinere. Adde quarto, arborem & fructus eius non eiusdem esse naturæ quam in moralibus etiam habere locum ex euangelio edocemur, cum dicitur: Aut facite arborem malam & fructum eius, &c. Et: Nunquid colligunt de spinis uas, aut de tribulis ficus? Sed omnibus in confesso est, Concupiscentiæ proprium fructum esse vitiosum, & spiritui sancto aduersum, ac concupiscentiæ bonæ seu charitatis proprium fructum esse non nisi bonum, ergo illa concupiscentia quæ malos parit fructus, vitiosa est. Quod si mala sit illa, necesse est aliquam constituere regulam, ex qua talis iudicetur, quia in moralibus nihil est malum, nisi ab aliqua exorbitet regula, sicuti Deus non punit malum, nisi iuxta aliquam suam ordinationem. Punire siquidem, & remunerare actus sunt legislatoris: Quod igitur punitur legi aduersatur; Quod autem obseruans est legis, remuneratur, Concupiscentia igitur habituali lege hac præceptorem & ordinatione prohibetur. Neminem quoque latere arbitror id quod sua sponte calcar præbet, & quod per se est vitiosum, malum esse. Exemplo adducto res dilucidior euadet. Quia homicidium est citra controuersiam per se malum, ideo malum censendum est odium, quo in proximi necem inflammanur; Sic quia malum non ambigitur adulterium, idcirco impudicus oculus nō dubitatur malus: quod illo perducat ac inuitet. Et generatim quicquid ad vitia natura sua nos incitat, hoc per se malum sit, necesse est, atque talis est concupiscentia, quæ parit in nobis desideria vitiosa, est igitur ipsa peccatum & mala. Sicut è regione quæ in nobis parit desideria sancta, bona & sancta est. Ex hoc principio tanquam per se noto collegit, D. Aug. concupiscentiam esse malam, adeo ut infantia sit nedum demerita id inficiari. Sed & Apostolus, ad eum videretur collegisse modum, cum ait: Peccatum vsque ad legem erat in mundo, sed peccatum non imputabatur, cum lex Moyli scilicet non

3. Lib. 6. cap. 7.

4. Matth. 7.

Matth. 5.

Lib. 6. cor. Iulian. cap. 5. & lib. 4. cap. 4. Roma 5.

P p esset.

Cap. 7. eiusdem
epist. ad Rom.

Scilicet 5.

Lib. 6. contra
Iulianum cap. 7.
Similitudine
probatur infan-
tes concupiscen-
tia habere licet
se non exerant.
Li. 1. retract.
cap. 13.
Posterius argu-
mentum.
Roman 9.
Nil est peccatum
nisi voluntarium.
Virtualiter vo-
luntarium quia?

esset. Lege igitur veniente, ubi per eam peccatum coepit cognosci, coepit etiam imputari. Coepit autem per legem agnoscere peccatum, etiam si in omnestransierat, quia lex peccatum prohibebat, per quod coeperunt homines agnoscere, furta, adulteria, homicidia, & eius generis alia esse peccata. Idem adseuerat, dicens: Quod ergo bonum est, factum mihi est mors? minimè, sed peccatum quod in me latebat, praua illa inherens mihi concupiscentia, ut appareret cuius esset ingenij & naturæ per bonam legem reddidit me deteriore, sic me incitauit ut vicerit, sic impulit ut subuerterit, sic inuasit ut occiderit. Ex quo mihi planè concupiscentiæ natura suspecta est, ex taliq; fructu colligere non dubito ipsam malam & vitiosam. His coniungendum est quod habet concil. Triden. inquitens, Hanc concupiscentiam quum aliquando Apostolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat ecclesiam catholicam, nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est & ad peccatum inclinat, Si quis autem contrarium senserit, sit Anathema. Quibus omnibus leculenter apparet, Concupiscentiam cum qua nati sumus vitiosam & malam esse, quod paruulum habilem concupiscere faciat. Sicut enim in oculo cæci, teste beato Aug. in nocte vitium cæcitatit est, sed non apparet nec discernitur inter videntem & cæcum nisi luce veniente, sic in puero vitium esse non apparet, donec ætatis profectionis tempus occurrat. Alterum argumentum ut sit, contra legem Dei, hæc concupiscentia, non est tamen voluntaria, quod requiritur ad rationem peccati, teste D. Aug. Respondendum occurrit concupiscentiam in paruulo non esse voluntariam, actuali paruuli voluntate: Nec enim cogitat, nec vult, nec quicquam agit, sic Paulus de Iacob & Esau pronuntiat, quod in utero matris cum essent, nihil egerunt boni vel mali: sed sicuti peccatum est habituale, ita habitu est voluntarium, quod rationi habitualis peccati sufficit. Est autem habitualiter & virtualiter aliquid voluntarium, cum voluntas sic affecta est, ut oblata occasione, parata sit illud perficere, Velut qui proximum odio profecquitur, etiam hac hora, hæc die, de eius nece nil cogitet, tamen voluntarium esse odium in illo, quia sic est affectus, ut si proximus occurreret inermis, eum trucidaret. Hanc latentem affectionem cernit Deus, etiam si nemo mortalium animaduertat. Sicut est regione patientiæ vel obedientiæ, virtus in nobis laet, etiam si id minimè cogitemus. Sic in sancto Iob virtus patientiæ eluxit, quia veraciter sic erat affectus, ut æquo animo quilibet afflictionem perpeti & sustinere veller, de manu Domini, piam hanc in eo virtutem aspiciebat & amabat Deus, quæ ubi per tætionem excitata

excitata se prodidit, tandem ab illo cognita est, in quo latebat. Sic & de Abrahæ obedientia iudicandum est quæ fuit usque ad proprium filij immolationem, etiam si id eum lateret, in quo erat, nec se exerceat, donec diuinitus ut vnicum filium immolaret, mandatum haberet: uti docet D. Ambrosius & Aug. contra Faustum Manich. & contra epistolam Gaudentij. Ad similem modum paruulus sic affectus nascitur, ut quamprimum ad annos peruenerit, ratione utentis ætatis, scaturus sit, prætermisso diuinæ legis ordine, quæ sibi comoda videantur, concupiscentiam inherentem habet voluntariam habitu, non actu. Hinc D. Aug. dicit nasci omnes cum impia volūrate, quia videlicet cum habitu adeo prauo & malo, ut virtualiter Deum contemnant, illi credere, illum timere, nolunt. Et lib. de natura & gratia, omnes nasci docet carni subditos; quod non vult intelligi actu mentis villo fieri, sed habitu animiq; preparatione, prauaq; sed latentis affectione. Hinc suffragatur concilium Araucanicum, inquitens: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum (id est secundum corpus & animam) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni obnoxium credit, Pelagij errore decipitur.

Concupiscentia post baptismum non est peccatum.

CAPVT X.

MANIFESTVM vtrumque euasit ex præfatis, omnes ab Adam seminatos contrahere peccatum originale & concupiscentiam. Ita confortiter scripturis docente nos Aug. Quæ triplex reperitur apud eundem lib. 2. de nupt. & concupit. cap. 10. Sapientia scilicet, spiritus, & carnis, de qua hic potissimum agere intendimus: Hæc namque motus habet non voluntarios, nec fuit in paradiso, vel si fuerit aliqua carnis concupiscentia, talis non fuit, qualis post peccatum extitit, ut legi mentis nimirum repugnaret. Nunc autem talem illam sentimus esse, ut repugnans legi mentis, etiam si nulla sit causa generandi stimulos ingerat coeundi, ut si ei cedatur peccando satietur, sin minus dissentiendo frenetur, quæ duo à paradiso aliena fuisse quis ambigat? Non enim caro in paradiso concupiscebat aduersus spiritum, nec erat ibi ista pugna, ubi erat pax summa. Sed facta transgressione postquam homo noluit Deo oblectandare, caro coepit aduersus spiritum concupiscere, quæ concupiscentia ante baptismum in nobis est necessarium peccatum, item & voluntarium, ut habet Aug. Traxit reatum paruulus, inquit, ante baptismum ab Adam, quia vnus erat cum illo, & in illo, à quo traxit, quædo id quod

P p 2

traxit

Genes. 22.
Li. 1. de Abrah.
ham, cap. 8.
Lib. 12. c. 25
Cap. 23.
Lib. 1. cõt. ad-
uersar. legis, et
proph. ca. 22.
Cap. 66.
Cap. 1.

Lib. 1. ad Sim-
plic. cap. 6. &
lib. 1. de nupt.
& cõcu. c. 27.
lib. 13. de Tri-
nit. ca. 18. &
lib. 2. retract.
cap. 1.
Epist. 23. ad
Bonifacium.

traxit admissum est, post baptismum autem, quando hominum sua propria vita uiuit, non trahit ab altero alter personaliter effectus ab eo qui genuit, ideoque peccato alterius sine proprio consensu, non tenetur obnoxius. Vnde ante baptismum peccatum adæ nocet paruulo; post baptismum autem non nocet paruulo, etiamsi pater eum sacrificaret dæmonio. Hic aperre eliditur, Zvinglij error opinantis peccatum originale ante baptismum tantum fuisse morbum, non culpam aut reatum, quia Aug. clarissime habet esse peccatum in paruulo proprii nominis, & concil. Arausica. can. 2. cuius sententiam ad verbum secutum est concil. Trident. Nihilominus post baptismum potest concupiscentia, teste Aug. contra Iulianum, dici morbus quidam in nobis relictus, talis tamē morbus qui non sit peccatum, sed certamen exercitiumque iustorum secundum eundem contra Iulianum, & de peccat. merit. & remiss. Relinquitur, inquam, ne homo otio deditus & exercitio destitutus, infleat elatus, lib. 4. contra Iulianum: Quicquid enim est culpæ in infante, aut adulto, extinguitur per baptismum adeo ut plenissima omnium fiat remissio delictorum, cogitatorum, originalium & actualium, teste D. Clemente, ad Iacobum fratrem Domini, Et B. Aug. de nupt. & concup. concil. Mileuit. ca. 2. & Trident. Delerur, inquam, concupiscentia per baptismum non omnino ut non sit, sed ut non sit peccatum, lib. 1. de nupt. & concup. Nec raduntur peccata, & ea quæ rationē habent peccati, ut Lutherani volunt, existimantes peccatum manere post baptismum, sed efficacia eius non imputari. Verum Euseb. 43. facile diluitur ipsorum argumentum Lutheranorum, quod ex diametro pugnat cum ipsius Zvinglij supradicto cauillo, non enim dicitur: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & Ioan. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi; tollit, inquit, non, qui non imputat. Nec aliquid roboris habet scriptura, quæ obijciunt ex Psal. 31. Beatus cui non imputauit Dominus peccatum, quia lōgē alio sensu, prælibata posuit Dauid verba, quàm ut putaret peccata deleri, non ut non sint, sed ut non imputentur, quin illorum potius memoriam ita uoluerit extingui, quàm tegere, quemadmodum discere licet ex Euthimio super eundem versum. Et Orig. in epist. ad Rom. paulo post exordium, ubi sic habet: Quando mens hominis ad perfectum uenerit, ita ut omnis malitiæ radix eo usque; penitus ex ea amputetur, ut nullum in eo nequitiae vestigium possit

Zwinglij error
refutatur.

Lib. 1. retract.
cap. 15.
Sessio. 6. §. 3.

Lib. 6. cap. 7.
Lib. 4. ca. 10.
Lib. 2. ca. 33
& 34.

Baptismatis
energia.

Cap. 5. & 7.
Li. 3. recognit.

Lib. 2. ca. 27.
Lib. 3. contra 2

epist. Pelag. 63.
Sess. 5. §. 5.

Quomodo dele-
tur concupiscentia
in baptismo?

Non raduntur
peccata ut Lu-
therani uolūt.

Cap. 23. 25.
& 26. & li. 6.

contra Iulianum,
cap. 6. & 7.

Argumentum
Lutheranorum.

Climax.

Psalm. 31.

Lib. 4.

possit inueniri, ubi iam summa perfectæ beatitudinis promittitur, rum nullum possit Dominus imputare peccatum. Sed perplexa uidetur difficultas, quomodo habitus concupiscentiæ, qui ante baptismum est peccatum, post baptismum idem permanens non sit peccatum? Certè respondendum est secundum Aug. quod concupiscentia non substantialiter maneat, sicut aliquod corpus aut spiritus, cum sit quadam affectio malæ qualitatis, & quidam languor in homine peruehans, qui non est post baptismum peccatum, nec precandum pro eo; dimitte nobis debita nostra, ut testatur Aug. ad Afellicum, nisi consentiamus. Vnde non ignorandum est, istum languorem seu concupiscentiam aliquando regnare in nostro mortali corpore, ut habetur Rom. 6. adeo ut faciat obedire quamdiu talis est, utiq; peccatum est. Sed ubi per baptismum uetus noster homo sic est crucifixus, ut uirò non seruiat peccato, sed mente legi Dei, tunc ista concupiscentia nihil damnationis habet in ijs qui non secundum carnem ambulant: Sed rursus obijciunt: Concupiscentia ista etiam sanctos laesit inferendo mala desideria, legi Dei repugnantia, ergo, &c. Respondetur non solum ipsam, sed eius quoque desideria legi Dei repugnare, vnde nec sine peccato placere possunt. Sed tamen quia iustis displicet, & illis inuitis insurgunt, ideo non habent rationem peccati iuxta illud: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū. Verum quomodo Apostolus appellat peccatum si non sit peccatum? Dicendum quod uocatur peccatum, non utique quia proprii nominis peccatum sit, sed quod peccato facta sit, per Methonomiam, quemadmodum tenor uerborum dicitur lingua; Vnde lingua Latina, lingua Græca, lingua Hebræa dicitur, cum lingua sit propriæ membrū ori inclusum. Sic scriptura manus alicuius dicitur. quod manus eam fecerit, teste Aug. de lib. arbit. de nupt. & concupif. Non secus peccata sunt, quæ secundum carnis concupiscentiam vel ignorantiam fiunt, dicuntur, vel cogitantur, quæ transacta etiam reos tenent si non remittantur. Quemadmodum namque adulterium transit actu & manet reatu, donec per sacramenta remittatur; Sic uersa vice concupiscentia manet actu & transit reatu, quando baptismi sacramento soluitur quo sic dimittitur, ut quantum tracta sit à nascensibus, nihil noceat renascensibus, ex quibus si filij carnaliter gignantur, rursus trahitur, rursusque & nocitura nascensibus, nisi eadem forma renascensibus remittatur, & nihil obfutura uitæ æternæ inest, quoniam reatus eius generatione tractus regeneratione est dimissus. Potest etiam dici quod peccati nomenclatura trifariam accipiarur; Primò ut sit aliquod dictum, factum, vel concupitum, contra legē Dei, ut

Concupiscentia
quomodo est
peccatum &
non peccatum?

Lib. 2. de pecc.
mer. & remiss.
ca. 28. li. 1. de
nupt. & concup.
cap. 29 lib. 2.

cōt. Iulian. col. 3
& lib. 6. contra
eundem cap. 7.

& 8.

Epist. 200.

Rom 8.
Alia difficultas.

Nota.

Roman. 7.
Quomodo Apo-
stolus concupi-
scentiam uocat
peccatum, si nō
est?

Li. 3. ca. 19.
Lib. 1. ca. 22.
& lib. 1. cōt. 2

epist. Pelag.
cap. 13.

Reatus oppositio
se modo habet
in peccato ac-
tualis & concu-
pifcentia.

Peccati nomen
elaturæ reser-
uam accipitur.

Lib. 22. c. 27

Osee 4.

Roman. 8.
2. Corint. 5.

Cap. 15.

Lib. 14. ca. 5.

Iacobi 1.

Varij stimuli
ad rationē re-
quiruntur pec-
cati.
in Ezech. 18.

Lib. 3. Instit.
Christ. cap. 3.
sect. 13.

Homil. 43. de
verb. Domini.

Li. 18. Moral.
cap. 5. & lib.
32. cap. 16.

superbia, luxuria, teste Aug. contra Faustum, Altero modo dicitur peccatum, quod offertur pro peccato. Sic leguntur Leuitæ & sacerdotes comedere peccata populi, id est, oblationes pro peccato factas. Simili modo fecisse dicitur Christus peccatum: vt de peccato, damnetur peccatum, & Qui nō nouerit peccatum, pro nobis fecit peccatum, id est, seipsum oblationem pro peccatis. Harum acceptationum meminit Aug. lib. contra Mendacium ad Consentium. Et contra Faustum Manichæum. Tertio modo peccatum accipitur, pro eo quod remanet, & quod factum est peccato, Sicut pallida mors dicitur ab Horatio, quod pallidos faciat. Et huiusmodi est concupiscentia in baptizatis, quæ relinquitur, vt habeant cum qua pugnent, eamque adiuuante Domino superent: Si gratiam in vacuum non acceperint. De hac loquitur scriptura, quando dicitur: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus. Hæc, inquam, non est peccatum, quin potius subinde coronæ occasio, Beatus est quippe qui sufferat iterationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò hæc concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: concipit enim delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur: Nam primus stimulus est leuis quidam punctus sensuum, & incentiuum vitorum. Secundus stimulus est cogitatio, quæ concipit peccatum delectationis; Hos duos stimulos docet Hieron. Deum in nobis non punire, quod sine illis nullum hominem esse posse existimet. Cæterum peccatum cum consummarum fuerit, id est, cum quis cogitara perficere decreuerit, aut cum opere perpetraverit, tum demum generat mortem. In hoc igitur quod caro concupiscit aduersus spiritum, nihil est peccati, contra Calvinum: Nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggestio caro, fac adulterium: Spiritus è regione suggerit; noli acquiescere carni. Luctam, (inquit, Aug.) video: Et Gregor. victum non video.

Erronea Lutheri de concupiscentia eliditur sententia.

CAPVT XI.

AXIOMA reputatur apud Lutherum & eius farina homines, concupiscentiam post baptismum manere peccatum, sic enim cauillantur: Concupiscentia renatorū siue ea sit actualis siue habitualis, contra legem est, ergo peccatū, collectio neganda est, cuius ea est ratio, quod ad peccati rationem, non id sufficiat vt contra legē sit, verum etiam requiritur vt sit voluntarium, vsque adeo, vt nullus omnino motus

motus quālibet natura malus & vitiosus, si volūtarius non sit, peccatum omnino sit, seclusa etiam Christi gratia quæ interponenda non est, cum quid peccatum sit, inquirimus. Inique sane ageretur cum homine, si propter eiusmodi motus puniretur, neq; lex in summo rigore accepta propterea quæquam damnar: Ostendit quidē lex esse vitiosos, nec sibi consonare, sed non punit, quia peccata non sunt. Atque in eo statum controuersæ existimo situm esse, quæ inter catholicos & hæreticos versatur, quod catholici doceat, nullam omnino concupiscentiam quæ omnino inuoluntaria sit, secundum legem Dei puniri posse, malum etiam inuoluntarium. Quoniam igitur in eo positus est controuersæ status, catholicorū sententia approbata est, quo simul hæresis confutetur, nempe illud confirmando, nullum malum prorsus inuoluntarium esse peccatum, etiam consistendo in rigore iustitiæ, & præueniendo gratiam Christi. Neque hic quicquam interesse arbitramur inter concupiscentiam actualem & habitualement vi diximus, quod ad rem attinet, sed de vtroque istorum secundum proportionem idem est iudicium, vt videlicet concupiscentia actualis voluntaria sit actu, habitualis habitu voluntaria, vel inuoluntaria, Et illud peccatum actuale, si actu voluntarium, Nullum peccatū, si actu inuoluntarium, Hoc peccatum habitu, si habitu voluntarium, Nullum peccatum, si habitu inuoluntarium. In huius sententiæ catholicæ confirmationem scripturarum adducenda sunt testimonia, cum Moses diligentissimè haud dubiè nobis diuinam legem expresserit, nullibi, tamen si eius quinque libros percurras vigilanter, e expendas, inuenies motibus vel actibus inuoluntarijs supplicium vllum esse propositum, sed solis voluntarijs malis comminari, velut: Si audire nolueris & audire contempseris: propositi tibi hodie vitam & mortem, bonum & malum, elige quodcunque volueris, si auersum fuerit cor tuum, &c. Illi quoque prophetæ qui Moysen tempore sequuti sunt, in eandem quasi pedibus eunt sententiā; sic namque loquitur Eia. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comederis. Si autē nolueritis, & ad iracundiā me prouocaueris, gladius deuorabit vos. Dominus etiam pronūtiat ea coinquinare hominem, quæ de corde exeunt, ea autē de corde exeunt, quæ de voluntate procedunt seu voluntaria sunt. Quam Saluatoris nostri sententiā Apostolus Paulus studiosè sequutus, diligenter eandem rem adstruit: Si quod odi malum, inquit, hoc facio, iam non ego operor (id est, nō coinquinor) illud, sed quod habitat in me peccatum. Vnde aperte concludit: Nihil ergo dānationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundū carnem ambulant. Nulla punitione dignū esse, illud iudicari, qui sit in

Hæretici vero hoc sentiunt, si in rigore iustitiæ consistatur, puniri posse malum etiā inuoluntarium.

Semper voluntarijs malis lex minatur.

Deuteron. 28.
Ibidem 30.

Cap. 1.

Matth. 15.

Roman. 7.

Cap. 8.

Christo renatus, nec propter præterita, nec propter præsentia. Non propter præterita, quia est in Christo Iesu, ex quo per baptismum renatus est. Non propter præsentia, quia non secundum carnem ambulat, id est, quia non acquiescit vitiosis carnis motibus. Si nihil damnationis, nihil ergo peccati: Deus enim iudicat secundum veritatem, ut nec peccatum patiarur impunitum esse, nec possit punire quod peccatum non sit. Secundò idem confirmatur ratione à scripturis desumpta: Nam iuxta sententiam scripturæ, minus voluntarium minus est peccatum, quàm illud quod est magis voluntarium, ergo ubi nullum est voluntarium, nullum est peccatum. Antecedens probatur per illud: Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & non facit, vapulabit paucis, quia videlicet minus peccauit. Cur minus peccauit; nisi quia minus voluntarium fuit quod fecit? Contra cum quis prudens volensque peccat, quia plus de voluntario est, plus quoque peccati sit, necesse est; Consequutio ex logica manifesta est, nec requirit theologica munimenta. Idem stabilitur ex opposito actu bono per consequentiam in ipso: Quilibet enim aliquis actus aut motus in homine bonus, nisi tamen voluntarius sit, laude vel præmio nequaquam est dignus; Exemplo quod dicitur dilucidum fiat; Iudas sua prodicione magnum nobis attulit bonum, nostri videlicet redemptionem, sed illi bonum non fuit, quia nec voluntarium. Non enim de redimendo genere humano cogitabat, sed explere avaritiam satagebat. Diabolus quoque prodest plurimis, sed quia inuitus, & præter intentionem, inde laudem non reportat, sed pœnam sibi accumulatur. Actus siquidem malus secundum D. Thom. rationem peccati obtinet, ex eo quod sit voluntarius: Actus verè bonus, quia voluntarius est, laudem meretur. Nunc patrum testimonij res eadem comprobanda est. D. August. itaque sub finem. lib. de perfectione iustitiæ, negat preces effundendas, si concupiscentiæ nunquam consentiamus; Dimitte nobis debita nostra. Si peccata essent illi motus, quos sustinemus inuiti, venia pro illis restaret petenda, & cõtra duas epistolâs Pelagianorum, negat dici debere; Dimitte nobis debita nostra, propter concupiscentiam, sed duntaxat propter consensum; Sic homilia 50. lib. 50. homil. Distinguit concupiscentiam renatorum à non regeneratorum, quòd illa superata & perempta iaceat, nisi cõsensu illicito in regnum proprium reuocetur: hæc verò domineatur, quod virtute placeat; Libro verò 14. de ciuit. Dei, cap. 27. comparat concupiscentiam ante peccatum dominantem febrì; Eam verò quæ in renatis est, languori, qui remanet in corpore, pulsa & febrì curata. His consentaneus est D. Ambrosius, lib. de arca & Noë, cap. 9.

D. Hieron.

Lucæ 12.

Probat idem et alia ratione. Iudas nobis benefaciendo grauissime peccauit.

I. 2. quæst. 21 artic. 2.

Lib. 1. ca. 13. & lib. de Gen. cõtra Manich. cap. 14. & de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 28.

Concupiscentia renatorum & non renatorum quomodo distinguuntur?

D. Hieron. super 5. cap. Matth. Beatus Cyrillus, & Concil. Trident. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem hæc sancta Synodus faterur, & tenet, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus, non valet: quinimo, qui legitime certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam, quum aliquando Apostolus peccatum appellat, Sancta Synodus declarat Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinatur, Si quis autem contrarium senserit, Anathema sit.

Lib. 4. in 19. amem ca. 55. Sess. 5. cap. 6.

Concupiscentia venenum & externi operis malum, quando plura peccata? CAPVT XII.

IN præsentiarum sedula mentis attentione inuestigandum occurrit; Vtrum diuersa sint peccata; Interior voluntatis ratio in rem malam; Et eiusdem exequutio in opere exteriori. Ei respondendum, quod si loquamur comparando actum exteriorem ad aliquem actum interiorem, à quo non causatur talis actus exterior, tum non sunt vnum peccatum, sed plura, quia discrimine circumstantiæ temporis distinguuntur, ita quod quamuis circumstantia finis sit eadem, quia tamè sunt secundum aliud & aliud tempus, alium atq; alium locum, diuersa nascuntur peccata, propter diuersas auersiones. Si namque hodie quis fornicari voluerit, sed oportunitas actum recusat, quo minus perficere queat quod mente conceperat, cras tamen iterato in voto habet fornicationem, quod nacta occasione externo opere perficit, utique iam plura sunt ibi peccata, pluribusq; plectuntur supplicijs; Si autem causetur & originem trahat actus exterior ex interiori, tunc proculdubio sunt vnum peccatum: quanquam enim sint duo actus in esse naturæ, sunt tamen vnum in esse morali, cum ambo sint circa idem obiectum formale, sianq; ambo ex vno contempu. Quod autem plus puniatur malum opere perpetratum, quàm si in sola persistat cogitatione, non ideo est quòd diuersa sint peccata, sed quia ex pluribus hoc procedit peccatù, teste Thom. Nec obstat si quis dicat; Duobus præceptis prohibentur, ergo sunt duo peccata, quia actus exterior prohibetur illa parte legis; Nõ furaberis, Non mœchaberis. Interior, Non concupisces rem vel uxorem proximi. Dicendum est quod hoc dictum non concludat, quia dicendo (non mœchaberis, nõ furaberis) prohibetur tam actus exterior, quàm interior. Sed ne existimet aliquis actum duntaxat exteriorem esse prohibitum, expressè addita sunt alia

I. 2. quæst. 20 artic. 2. & 3.

pp 5 præce-

Matth. 15.
Sapient. 1.
Hieremias 4.

Serm. 49. de
tempore.

Lib. de Esau
vel fuga se-
culi, cap. 1.

Simile.

Serm. 76. ad
frat. in eremo.

Viperam matrem
enecat.

Cap. 19.

Lib. 4. Mo-
tal. cap. 25.

Genes. 49.

Lib. 6. cap. 5.
I. 2. quæst. 15
Quæst. 74.

præcepta prohibentia etiam actum interiorem & maligni cordis officinam, de quo exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia & blasphemias, quæ coinquinant hominem & separant à Deo. Unde Propheta: Quousque morabuntur in te cogitationes noxiæ? Quemadmodum enim ante hominum conspectum, peccati habet rationem male factum opere perpetratum; ita ante oculos omnia videntis mala cogitatio, secundum August. & Ambros. potissimum si protinus ei non resistatur: Sicut namque tunica diu languinolenta difficilè abstergitur, secundum D. August. & vipera matris viscera corrodendo, si diutius includatur, enecat, ita cogitatio nimis impressa, animam trucidat, eodè teste lib. contra epist. Petilian. Tria autè (secundum Bernard. serm. de triplici genere cogitationum, & D. Greg.) occurrunt genera cogitationum, à quibus multa sollicitudine cauere necesse est: Sunt enim interdum penitus otiosæ, quas haud difficulter animam super sui custodia consistens propulsare possit. Sunt etiam aliæ cogitationes violentæ magis & fortius inhærentes, quæ videlicet ad necessitates naturæ pertinent: sæpè enim sic afficiunt cogitationes carnales de cibo, potu, vestibus, &c. ut vix de cordibus nostris eradicari queant, quod non aliunde fit, nisi quia ipsæ limosæ & viscosæ glutinosam inuenerint terram. Quid igitur clamandum? Planè dicendum, quod legitur de Iacob: Ruben primogenitus meus non crescas, ascendisti enim cubile patris tui. Rubea siquidem & carnalis est huiusmodi concupiscentia, quæ tunc cubile nostrum ascendit, cum non solum memoriam tangit cogitatione, sed & ipsum voluntatis stratum ingreditur, & praua delectatione polluit, secundum August. contra Iulianum, & Thom. Tertium genus cogitationum immundum & foetidum est quod tota virtute propellere debemus inuocantes suspirijs & lachrymis spiritum ut adiuuet infirmitatem nostram.

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

CAPVT XIII.

1. Ioan. 3.
1. Corin. 3.

Lib. 1. 4. de ci-
uit. Dei, c. 28.

Epist. 80. ad
Hestichium.

Lib. 1. de Cain
cap. 4.

CHRISTIANA charitas non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorum, secundum Apostolum. Sui amor eo vesanit, ut etiam Deo quod Dei est detrahat, & proximus quod est proximi auferat, secundum August. & Ambros. Hinc peruerso nostro amori abrenuntiemus, oportet. Et magis certè est profectus, ut nostri penè obliui, ac ratione nostri posthabita, Deo eiusque mandatis fidele studium nostrum impendere conemur: Cum enim primatam nostri rationem omittere iubeat scriptura, non modò habendi cupiditatè, potentè affe-

affectionem, hominum gratiam, ex animis nostris eradic, sed ambitionem quoque & omnem gloriæ humanæ appetitum, aliasque secretiores pestes eradicat. Ita sanè compositum & comparatum esse conuenit hominem Christianum, ut sibi in tota vita negotium cum Deo eiusque voluntate esse reputet. Hac ratione, ut omnia sua ad arbitrium calculumque eius reuocabit, ita quoque totam mentis intentionem religiosè ad eum referet: Nam qui Deum in omni re agenda inueni didicit, simul ab omni vana cogitatione auerteretur. Hæc est illa nostri abnegatio, quam discipulis suis à primo tirocinio mandata tanta diligentia Christus, quæ ubi semel in animo obtinuit principatus; neque superbiæ, neque fastui, neque ostentationi, deinde neque auaritiæ, neque libidini, neque luxuriæ, neque mollietati, neque alijs (quæ ex amore nostri contra Dei præcepta generantur) malis vllum locum relinquit. Contra ubique non regnat, illic vel spurcissima vicia, sine pudore peruagantur, vel si quæ est virtutis species, praua gloriæ cupidine vitatur: Ostende enim hominem si potes, qui (nisi sibi renuntiari secundum præceptum Domini) rapere aliena, facibus auaritiæ succensus, si possit, noluit; concupiscere saltem si non possit? Nam quicumque non fuerunt hoc sensu occupati, laudis saltè gratia virtutem sequuti sunt. Qui autè vquam ex philosophis virtutem propter se expetendam maximè contenderunt; tanta arrogantia inflati fuerunt, ut appareat non ob aliud virtutem expetisse, nisi ut superbiendi haberent materiam. Porrò prælibatis præceptorum verbis, iubemur perpicere, & obtutus mentis dirigere ad proximos eorumque offensiones. Cum enim sic nos cum hominibus gerere iuber scriptura, ut illos honore anteferamus, ut procurandis eorum commodis totos nos bona fide impèdamus, ea dat mandata, quorum minimè capax est animus noster, nisi ante naturali sensu euacuatus, & diuinæ gratiæ sustentaculo fuerit sustulrus. Nam qua cæcitate omnes in amorem nostri ruimus, sibi quisque iustam causam habere videtur, se efferendi, alios autem omnes præ se contemnendi, Si quid in nos contulit Deus non penitendum; eo freti, protinus animos tollimus, nec tantum intumescimus, sed penè superbia rumpimur, vicia quibus abundamus, & occultamus apud alios, sedulo & nobis leuia minutaque esse blandiendo fingimus, imò interdum pro virtutibus osculamur. Eadem, quas in nobis admiramur dotes, si in alijs appareant vel etiam superiores, ne cogamur illis cædere, nostra malignitate carpinus. Si quæ sint vitia seueræ acricque animaduersione ea obseruare, odiosè amplificamus. Hinc illa concupiscentiæ insolentia, ut quisque nostrum ceu communi lege exemptus supra reliquos

Matth. 6.

velit

velit eminere. Cædunt diuitibus pauperes, plebei nobilibus, serui dominis, literatis indocti, imò nemo est, qui nõ aliquid præstantiæ opinione intrus alat. Ita singuli sibi adulando regnum quoddam in pectore gerunt, sibi enim arrogantes, quo sibi placeant de aliorum ingenijs & moribus censuram agunt: Si verò ad contentionem ventum fuerit, illic erumpit venenum, & latens in herba anguis emergit. Nam multi sanè nonnullam mansuetudinem præ se ferunt, quamdiu blanda omnia & amabilia experiuntur; At verò qui eundem seruet modestiæ morem, ubi punguntur quotusquisque est? Rursum iubemur, quæcunque in alijs bona Dei respicimus, sic reuereri ac suscipere, vt eos quoque penes quos resident, honoremus: Nam magnæ improbitatis foret cum illis quo ipsos honore dignatus est Dominus adimere. Ad vitia autem docemur conuiuere, non equidem vt adulando fauamus, sed ne illorum causâ insultemus ijs, quos beneuolentia & honore fouere conuenit. Ita fiet vt cum quocunque mortalium negotium nobis sit, nõ tantum moderatè nos & modestè, sed comiter & amicè etiam geramus, teste Ambrosio. Quemadmodum ad veram mansuetudinè nunquam alia via peruenies, quam si & tui dilectione & alterius reuerentia imbutum pectus habueris; Ita nunquam æternæ vitæ apicem attinges, nisi plenitudine legis dilectione, & sine præcepti charitate. Augustinus & D. Bonauent. Te ipsum lucraris fueris & proximum ad meliorem vitæ frugem induxeris. Quod si feceris, & te, & ipsum seruaeris, vt cum nouissimus vitæ articulus apparuerit, immatressibilem gloriæ coronam quam timentibus se promissit, recipies.

Lib. 2. offic.
cap. 19.

Roma. 13.
1. ad Tim. 1.
Serm. 39. de
tempore.
Lib. 2. dist. 38

Animum his duobus ultimis mandatis, nedum manus opera exactissima restringere incumbit.

CAPVT XIII.

HISCE mandat Dominus præceptis, vt nulla nobis cogitatio irrepat, quæ noxia in alterius detrimentum vergente concupiscentia animos nostros commoueat. Constitutum igitur sit, non ad externam honestatem modo, sed ad internam spiritualemque iustitiam hominis vitam in lege informari. Quod cum inficiari nemo queat, paucissimi tamen ritè animaduertunt. Id fit quia in legislatores non respiciunt, à cuius ingenio, natura quoque legis est æstimanda. Si quis rex edicto, scortari, occidere, furari prohibeat, sanctione fateor non tenebitur. Si quis scortandi, occidendi, furandi, cupiditatem animo conceperit, tamè nihil eorum perpetrabit, nempe quia legislatoris mortalis prouidentia non nisi ad ex-

Ratione probat
quod docet.

ad externam ciuitatem protenditur. Nec violantur interdita nisi parratis flagitijs. Deus autem (cuius oculum nihil fugit, & qui externam speciem non tam moratur, quam cordis puritatem) sub scortationis, homicidij, furri interdico, libidinem, iram, odium, alienæ rei appetentiam, dolum & quicquid tale est, vetat: Nam cum sit spiritualis legislator, animæ non minus quam corpori loquitur, leges ciuiles quæ extra emerferunt, quo animo vnumquodque facinus editum fuerit expendunt, sed arcanas cogitationes non scrutantur. Proinde illis satisfactum fuerit, ubi quis duntaxat à trãsgressione conuenerit. Contrà autem, quia animis nostris lata est lex cælestis, animorum refrenatio ad iustam eius obseruationem cumprimis est necessaria. At vulgus hominum, etiam dum legis contemptum fortiter dissimulat, oculos, pedes, manus, & omnes corporis partes in aliquam legis obseruationem componit. Cor ab omni obedientia alienissimum inrerim retinet, ac se defunctum putat, si probè homines celauerit quod gerit in conspectu Dei. Audit; Non occides, Non mactaberis, Non furaberis; gladium ad cædem non exerit, corpus suum meretricibus non commiscet, manus alienis bonis non iniecit; hæc omnia bene hæctenus, sed cædes totis animis spirat, feruet in libidinem, omnium bona retortis aspicit oculis, & cupiditate deuorat. Iam verò deest quod præcipuum erat legis. Vnde, quæso, tam crassus stupor, nisi quod omisso legislatore, iustitiam suo magis ingenio accommodat: His fortiter reclamat Paulus, adfirmans legem esse spiritualem, quo significat non modò animæ, mentis voluntatis obsequiū exigere, sed requirere angelicam puritatem, quæ omnibus carnis sordibus absterfa, nihil quàm spiritum sapiat. Huc legis sensum adfirmantes non nos ex nobis interpretationem ingerimus, sed Christum sequimur optimum legis interpretem: Cum enim Pharisei peruersa opinione populū imbuisent, legem perficere quæ externo opere, nihil aduersus legem perpetrassent; hunc periculosissimum errorem arguit & impudicum mulieris aspectum, scortationem esse pronuntiauit, homicidas testatus est, quicumque fratrem oiderint, Facit enim reos iudicio, qui vel iram animo conceperint, reos consilio qui murmurando aut fremèdo aliquam offensi animi significationem dederint; reos gehennæ ignis, qui cõuitijs ac maledicentia in apertam iram prosiluerint. Cum igitur manifestum euaserit præfatis mandatis legislatores sine ambiguitate manum suorum repressisse, ne violentam in proximum officioso seruitio prosequendum manum iniecerint, & linguam compescuerint, ne aliquem falso testimonio circumuenirent, aut mœrore afficerent, iam hiscè duobus ultimis animi

Lib. 1. Instit.
de Iure naturali, lege lusuina.
Hebr. 4.

Math. 5.

Occurrit taci-
te obiectioni.

Lib. 2. de uirg.
& cōm. c. 2. 2.
Lib. de Isaac,
& anima, c. 7.

Difficultas ex
Magistro Sen-
tentiarum.

De spiritu &
litera, cap. 8.

animi motus refrenare conatur. Quod licet prius factum fuerit, quia per (Non mœchaberis) & (Non furaberis) etiam inordinata hominis mœchari aut furari voluntas cohibetur affectio, tamen sic adnectuntur duo præcepta, ne quis tergiverfandi aut excusandi occasionem prætereunda queat. Nec ratione caret, quod nulla habeamus præcepta, quibus de prauata occidendi aut peierandi voluntas interdicatur: Nam nostra corrupta natura, inquit D. August. & Ambros. mirabili modo pacitur, quando carnis illecebris oblectatur, adeo ut sensualitatis moribus, quàm diuinæ voluntati obaudire malit, ijsq; quibus caro deliciatur (vt sunt bona temporalia) confoletur. Porrò homicidium & periurium ab ijs quibus vel parum humanitatis inest, ipfo primo abiuratur intuitu, nec aliqua ratione ad illud mens humana inclinatur, sic fallum reftimonium nemo est qui etiam folius dictamine rationis non abhorreat. Quo fit vt hæc aut fimilis farinae mādā duplicem non habeant prohibitionem, operis & cordis. Verùm hic ferupulus haud diffimulandus, ex dist. 40. lib. 3. Sententiarum Petri Lombardi emergit; Cùm enim hic prohibeatur concupifcentia alienæ vxoris, & alienæ rei, quare dicitur lex reprimere manum non animum? Cui respondendum. Quia etfi foris propofita fit nobis per comminationem pœnæ, iniuncta tamen abfq; adminiculo gratiæ nequit, auerfam mutare voluntatem quia ex corruptione primordialis naturæ odio habemus iuftitiam, & obuijs vlnis amplectimur iniquitatem. Sed hoc duntaxat efficere potest lex, vt hæc de prauata in nobis voluntas per exteriorem actum foras non prodeat. Ideoque quod ex lege ac viribus naturæ iufti euadere nituntur, præualeat quidem externam quandam ostendere in moribus ac corporis gestibus honeftatis laruam, qua iufti coram hominibus reputentur, sed non coram Deo voluntatis in fpectore. Quarè non immeritò rei habentur, fecundum August. quia non est ipsis coram Deo in voluntate, quod coram hominibus apparet in opere. Et sicut in præfentiarum non folum prohibetur voluntas concupifcendi vxorem proximi, mœchandi que, sed etiam inuidentia qua ægrè ferimus, proximum talem nactam vxorem quam nobis, fi vlla permitteret occasio, optarem us coniunctam, etiam fi nostram conthortalem proximi vxori posthaberemus; Ita etiā non folum inhi betur nudādi proximum facultatibus fuis iniuftis quibusdam rapinæ velamentis, vel rationibus manifestè iniquis, sed etiam hoc præuaricantur mandarum, qui quocunq; modo cum aliena iactura feu incommodo fe locupletare defiderant vel alieni feruitij obfequium, cum alterius detrimento, concupifcunt.

Quæ

Quàm grande piaculum fit ignorare præceptorum
decalogum?

CAPVT XV.

MULTIPHARIAM multiq; modis vſurpatur in sacra ſcriptura ignorantia nomenclatura, ſiue ſcientia carentia. Quædam namque dicitur naturalis vt pote cordium noſtrorū penetrabilibus infuſa, & ingenita conditione inſita; Multa ſiquidem ſunt, quorū notitiam natura recuſat, quod aut naturæ debilitate, aut ſacratiffima diuinæ ordinationis diſpoſitione fieri, nulli non eſt cōreſtaſſimum. Sic enim aliqua animalcula naſcuntur oculis capta, actūq; videndi deſtituta, vt ſunt talpæ, canes, lupi, vulpes, &c. ita nos huic inferri mundo, multorum fumus ignari. Sic Adam per multa eorum quæ ſuper ſe futura erant, ignorabat, & Salomon dicit: Ego ſum puer paruulus, ignorans egreſſum & ingreſſum meum, meritorum qualitatē ſcilicet, futurorū veritatem, mortis propinquitatē & indeclinabilem iudicij exitremi rigorem. Altera eſt virtualis ſe, ſuos, ſuaque ignorantium, ſe quidem ſecūdum illud: Si ignoras te o pulcherrima mulierum, egredere & abi a peccato; Recedendo ſuos ignorant, qui carnali affectione neminem agnoſcunt. Dixit patri ſuo & matri, neſcio vos, & fratribus ignoro vos. Qui non reliquerit patrem vel matrem, non eſt me dignus. Sua ignorant illi, qui cor diuitijs non apponit, imò ipſas deſpiciūt, & contemptui habent. Tertia eſt criminalis, qua ignoramus quorum ſcientiam adamare debemus, Cenſeturq; duplex, iuris & facti ignorantia: Iuris eſt, qua ignoratur iuris conſtitutio, ſeu lex aliqua cūm humane tum diuina, veluti cūm quis illicitum ignorat, ratione mutuatæ pecuniæ vſurarium extorquere licet, conubiæ inter conſanguineos contracta, ſeu diem Dominicum prophandum, vel etiam ſacrum præceptorum decalogum poſthabendum. Quicunq; hæc, & huius generis alia ignorat, quæ ſcire obligatur, illicita ignorantia iuris delinquere conuiſcitur. Ignorantia autem facti nuncupatur, cūm quis probè cognoscit actum aliquē reprehentione dignum, atqui ipſum latet cum, quē peragit, eſſe verum ac malum. Vt ſi quis ignoret nuptias inter iſtas perſonas contractas, aut hunc cibum eſſe mortiferum, ſiue hæc tem eſſe alienam furtiue ſubreptam, vel cognoscens adulterium eſſe peccatum, alienum inuadit thorum, exiſtimās eſſe ſuum, quem admodum Iacob ad Liam, quem D. August. contra Fauſtum excuſat a peccato: Nequaquam tamen excuſatur Lamech ab huiſcemodi peccato, ſecundum eundem, quia licet fortè rei licitæ operam nauarit, non tamen debitam vitandi malum diligentiam adhibuit; Rurſum hæc ignorantia quadripartita ſectione

Multiplex ignorantia vſurpato.

3. Reg. 3.

Cantic. 1.

Deuter. 33.

Ignorantia iuris quid?

Ignorantia facti quid?

Lib. 2. cap.

47. 50. et 52.

Lib. 1 5. de ce-

uit. Dei ca. 2 8

Job 21.
4. Reg. 17.

seclione diuiditur, nempe in ignorantiam affectatam, quæ est in his, qui nolunt intelligere vt bene agant, quales sunt, qui ambulat in tenebris, absque conscientie remorsu, carnis illecebris habenas laxantes. De quibus dicitur: Recede à nobis, viam scientiarum tuarum nolumus, instar Samaritanorum negligentium legitima Dei terræ. O quot sunt ad hanc redigendi classem, qui data opera liminibus se templorum subducunt, ne viuæ vocis prædicatorum energia in frunus ipsorum animus penitentiæ dolore percellatur? Quot sunt huius farinae, nescio an homines dicendi, qui magis terrenis fecibus inhiare probantur, quam celestibus bonis sacrari nitantur? O curas hominum quantum est in rebus inane? O præpostera obcæcatorum cordium industria? O grandis diabolicæ fraudis astutia, lutum versupellis præbet, vt aurum auferat, delicias qualescunq; suppeditat, vt regnum adimat, Quomodo obsecro res siner, eius fieri participes, cuius commemorationem nisi cum tædio sustinemus? semitamque ad illud ducentem, sacra videlicet diuinæ maiestatis præcepta, tanquam importabilem sarcinam humeris excutimus. Quibus profectò satius foret secundum doctrinam D. Petri posterioris epistolæ cap. 2. non cognouisse viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuertere ab eo quod illis traditum est sancto mandato, & Luc. 12. Seruus voluntatis Dominicæ non ignarus, quam si adimplere non satagat, vapulabit multis, quia teste Ose. cap. 4. Repellens repelletur, & quia non habuit scientiam captiuus ducetur, sicuti docet sanctus Esa. ca. 5. suæ prophetiæ. Hæc nunquam excusat, quin porius peccata, secundum B. August. suis circumstantijs aggrauat; Secundò, Ignorantia dicitur crassa & supina, quæ est in his, qui desidia addiscere ea quæ scire oportet, credere, agere, aut cauere negligunt, hæc à tanto, non à toto excusat, hoc est aliquantulum, quod non sit tam grande piaculum, perinde atq; si aliquis malitia dataque opera delinqueret: Nequaquam tamen à mortali excusat, præsertim si sit de præceptis legis, aut naturæ, vt docet beatus Gregorius, re & nomine Magnus. Tertio dicitur ignorantia cuius causa est probabilis, vt quando quis probabili ratione persuasus, opinatur ægroto vtile fore, quod tamen noxium est, & quod noxium esse possit, discere, itaq; ignorantiam illam studio vincere. Quarto, Ignorantia inuincibilis est, quam quis faciendo etiã quantum potest vincere aut superare non potest, vel quæ manet post omnem diligentiam possibilem & debitã. Hæc excusatur à peccato, etiam si fuerit ignorantia articulorum Christianæ fidei, aliorumve quæ ad capeffendam salutem sunt necessaria, secundum angelicum doctorem B. Thom. Propterea pagani, gentiles,

Lib. de natura
& g. ar. ca. 17
Ignorantia
crassa.

Part. I. cap.
I. Pastor. alis
cura.

I. 2. quæst.
76. art. 2.

gentiles, & infideles, teste Ioanne Driedone, de Christiana libertate, secundum infidelitatem parè negatiuè acceptam, qui nunquam aliquid mysteriorum fidei perceperunt, neq; habuere à quo addiscerent, non condemnabuntur propter vllum in fidelitatis peccatum, sed propter alia crimina, quæ etsi absque fide in Christum remitti nequeant, vtique tamen per lumen rationis internæ, ea euitare poterunt, cuiusmodi sunt homicidia, adulteria, falsa testimonia, &c. Hæc tamen sententia non videtur intelligenda secundum diuum Augustinum, quasi non ardeant in inferno, sed quia minores penas dare cogantur. Seruus siquidem nesciens voluntatem domini sui (inquit Christus) vapulabit paucis, seruus sciens voluntatem domini vapulabit multis, hoc est, magnis affligetur tormentis. Vt cognoscamus autem quæ ignorantia à peccato excuset, quæque diminuat, haud dissimulandum est ignorantiam, quæ est causa actus, qui alioqui esset peccatum, estque inuoluntaria, eiusque rei, quam quis scire non obligatur, in totum excusare à peccato. Reliquæ verò ignorantia omnes per se diminuunt peccatum, in quantum faciunt minus esse spontaneum, ita vt nulla ignorantia per se peccatum aggrauet, nisi ex propria culpa originè sumpsisset, quia tunc non excusat à toto, sed à tanto, sicuti liquet de ebrietate Lothi: qui non excusatur ab incæstu, quod propria acciderit culpa, secundum sanctum Augustinum, contra Faustum Manich. Atqui Noè de eadem ignorantia, excusationis præteritum adducere præualer eodem, teste. Vbi etiam docet Noè nudicem, significasse Christi passionem. Deinde non est ignorandum quod ex infirmitate aliqui delinquat, vel etiam malitia, in quibus est quædam ignorantia, iuxta sententiam Sapientis: Errant omnes qui operantur malum: Non tamen hi proprie dicuntur ex ignorantia exorbitare, quippe qui ex infirmitate vel passione peccant, quamuis actum esse malum non ambigant, obnubilata tamen per passionem mente, iudicant illum actum prosequendum, propter bonum delectationis, quam in peccatis vel fingunt, vel credunt, & proinde passio est prima causa peccati, non ignorantia.

Quanta industria iussa Dei capeffenda?

CAPVT XVI.

QUANDO QUIDEM non solum in acie constituti sumus, vt validum cum vigili hoste faciamus conflictum, verum etiam in vinea, vt vberriam vuarum turgentium fructum adferamus, quod ardenti præstandum est desiderio, flagrantiq; animo faciundum. Ignis siquidem

Q

male

Li. de gratia
lib. arbit. ca. 3.
Pena gælium
infernalis qua-
lis?
Luc. 12.

Genes. 19.
Loth peccauit
quomodo?
Lib. 2. 2.
Ca. 41. & se-
quentibus.
Li. 2. de pecca-
torum merit. &
remiss. cap. 10.
& li. 1. contra
Faustum ca. 2. 3.
Proverb. 13.

Cap. 48.

male incensus, voracem flammam recusans, haud difficulter extinguitur: Quocirca graphice dixit Hieremias, maledictum esse qui faceret opus Dei negligenter: Seruus quoque talentum terrae sinibus recondendo, poenas alibi dare cogitur. Vel mundanorum igitur attendamus sagacitatem, qui omnem mouent lapidem, ut temporalis lucri emolumenta comparare valeant: Discurrunt per mare, per terras, per mille discrimina rerum, quatenus per fas per nefas diuitias corruptioni obnoxias corradant, ab domo eoque insatiabile pascant: At qui veras aeternae beatitudinis delicias, quotuscumque tali, imo aliquali, animi propeensione requirit? Leoni pabula falce decisa: si porrexeris, non curat; quod carnibus saturari solet, sic isti terrenis saturo fecibus, frustra aeternae beatitudinis praemia proposueris: Sicut feruenter ita & celeriter sunt praepcepta Dei ob temporis irreuocabilis breuitatem amplectenda, vnde Ioannes. Operamini dum dies est; Hoc est, dum humanae carpitur auras, saluti operam detis, quia veniet nox, id est mors, postquam hoc ipsum erit illicitum. Si equum aliquis accommodato, ut glebas rudium camporum profunderet, accepisset, instantissimis conatibus cõrenderet, ne Dominus cum repetendo tempus agriculturam anteuerteret: Sed forte procrastinandum ad prouectiores annos praefers, ut interea temporis intrepidè iuuentutis florem, concupiscentiae motibus, carnisque illecebris lares habenas, quod esset petinde, atque ferrum in teipsum stringeres, ut postliminio chirurgum accersas, qui haud dubie argueretur magna stultitia, si cur ille, cui quatuor essent a fini deputati, debilitiori tamen ceteris otio torpentibus totum onus imponeret. Quomodo quae so penitentiam aget recubando, qui nec membra mouere poterit? Qui dignos penitentiae fructus praepceptorumque Decalogi obseruantiam custodier, qui senio cõfectus recumbit: cum maledictus legatur: debile offerens Domino? Cui consentanea est diui Augustini sententia, quoniam non raro percutitur peccator hac animaduersione, ut sicuti est Dei illitus, ita eius Dominus tum non reminiscatur. Quemadmodum enim frondes arboris decisa, illuc corruiere efficiunt, quo maxime propendent illi affixae, ita passim quales fuerint cogitationes, loquutiones, operationes, talem quoque fortunatur finem. Et si Adam laborarit in sudore vultus ut panem comederet materialem, quanto magis summis conatibus est adnitendum, ut caeli pabulo refocilemur? potissimum cum patet familias vberimum omnium arborum praestoleretur fructum, quem si minus producant, succidet, & in ignem eas mittet, simul atque hortulani industria exultae maneat in frugiferæ. O bone Iesu, nõ tribus annis, sed iam quadraginta

Malach. 1.
Serio in via
mandatorum
Dei est praecedendum.
Serm. 10. de
Sanctis.

Matth. 7.
Lucæ 13.

annis

annis & vltra in hortulo Christianae religionis educatus sum, sed cheu timeo vitem meam pro vuis hactenus produxisse labruscas, nec ita admissum sanctissima benignitatis tuae placita operi mancipari, nec ad illa tanquam lydiū lapidem imperfectionis meae miseriam ac paupertatis meae insufficientiam applicui. Da mihi misero peccatori Domine Iesu, da quod iubes & iube quod vis, ut ex diuo Augustino praebauimus. Da, inquam, manibus meis gratiam ac paupertatis in stantem operandi, quia nec opus, hoc est, tempus operandi, nec ratio excusandi, nec scientia defendendi, nec sapientia allegandi, post mortem valebunt, quo incesanter mihi properandum non ambigo; vbi non quod legi, non quod scripsi; sed quod feci requiret iudicium Christi.

Opera praepceptis obseruandis necessaria, quales requirunt circumstantiarum conditiones?

CAPVT XVII.

VNIVERSA ista & singula sacrosancta Decalogi mandata, saluti credentium non dubitantur necessaria: Si vis ad vitam ingredi (inquit legislator Christus Iesus) serua mandata: quasi dicat, Si nõ seruaueris ea omnia, vel eorum vnum praeuaricatus fueris, ad vitam ingredi nequaquam valebis, vti scriptura innuere videtur: quando omnia pronuntiat in mensura, pondere, & numero disposita. Si omnia, dubio procul & ipsa praepcepta, in mensura disposuit, quae protendi debet à sublimibus caelorum, ad ima usque tartarorum: Qua conditione, apostatici spiritus sunt de gloria beatorum deturbati, quod supremæ maiestati se æquare conati sunt, ac prompta seruitute obsequi grauari. Similiter prothoplastes Adam in paradysi amœnitatibus constitutus, diuinis monitis non acquiescendo transgressionis poenam non euasit: Deus siquidem vult suum honorem vbique locorum seruari integrum, nec hac in parte cognoscere cupit (qui dicit, Gloriam meam alteri non dabo) participem: O bone & dulcissime Domine, quoties iram indignationis tuae incurrit? quoties vlticem manum quae hoc anno 1573. super Belgicam regionem extenta adhuc manet, commerni? Si namque hic vno transgressionis opere, illi autem vna praeuaricationis cogitatione demersi sunt, in profundum inferni; quid de me misero, qui etiam in fastigio religionis vtroque modo innumerabiliter offendendo, in corde paterni pectoris futurum reseruatur? Omnia o Domine interiora mea contremiscunt, ac imbres lachrymarum erumpere non cessant, quando impressa animi consideratione praefata iudicia contueor. Tamẽ

Matth. 19.

Sapient. 12.

Q q 2

illi ali-

illi aliqualem excusationis pretextum fortassis habere poterunt, innitentes dotibus tam præclaris sibi primordiali creatione diuinitus concessis; Locus etiam multiuga pulcherrudinis varietate circumornatus, calcar maiora ambiendi forè administravit; Sicut Adam delicias suas mærore afficere noluit, quin potius Deum posthabendo, illius votis acquiescere maluit. Quare iusto Dei iudicio de paradyso repulsum simul passus, illi de gaudijs æternis profligati, ad extremam calamitatis desolationem sunt redacti. Plenam autem mensuram nobis præscriptam offendimus, in oratione Dominica ubi dicitur; Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Quod licet à regno eius dependeat, neque possit ab eo disiungi, nulli siquidem aduenit regnum nisi voluntatem patris implenti, non frustra tamen seorsum additur propter nostram ruditatem, quæ non facillè nec illico apprehendit, quid sit Deum in mundo regnare: Hac ergo historologia absurdum non erit tunc fore Deum in mundo regem ubi se omnes voluntati eius subijcient. Porro non agitur hic de arcana Dei voluntate, qua omnia moderatur, & in finem suum destinat, quam uis enim tumultuose Sathan & sequaces eius etiamnum hodie in Hollandia & Zelandica nostra tellure contra ipsum omnia sacra loca prophanando ferantur, nouit tamen incomprehensibili suo consilio nõ solum flectere illorum impetus, sed in ordinem dirigere, vt per eos faciat, quod decreuit, pro huius impletione nequaquam precamur, quia perpetuum habet successum nec aliquis resistere ei præualer: Consilium inquit meum stabit & omnis voluntas mea fiet. Sed hic notatur alia Dei voluntas nempe cui respondet voluntarium obsequium, ideoque nominatim confertur cælum terræ, teste diuo Hieron. August. & Gregor. Quemadmodum enim beati spiritus supernorum mandatorum obseruantissimi, diuinam perficiunt voluntatem, ita & hominum est diuino iussui obtemperare. Iubemur ergo optare sicut in cælo nihil angeli tentant aggredi, nisi ex Dei nutu, recteque ad omnem rectitudinem compositi sunt, sic terram omni contumacia & prauitate extincta eiusmodi imperio subigi: Atque id quidem postulantes carnis nostræ desiderijs renuntiamus, quia nisi affectus nostros Deo resignemus ac permittamus eius voluntati quantum in nobis est, se opponit, quando nihil nisi vitiosum ex nobis prodit: Natura enim nostra ad malum pronata est: Quocirca nõ docuit nos supremus instructor: Faciam voluntatem tuam, sed fiat voluntas tua, vt cognoscamus nos non solum non perficere posse, absque Dei adminiculo, sed nec uelle quidè, quia operatur in nobis uelle & perficere, pro sua bona voluntate, secundum Apostolum: Istud luculenter demon-

Iob 9.
Esa 46.

Super Math.
lib. 2. ser. Do-
mini in monte,
ca. 11. epistola
121 cap. 11.
quæ est ad Pro-
tam.
Li. 3. Moralium
cap. 15.

Genes. 6.

Ad Philip. 2.

demonstrat diuus Augustinus, concil. Mileuitanum, & Arau-
sicanum 2. Hoc insuper modo ad nostri abnegationem in-
formamur, vt Deus pro suo arbitrio nos regat, in semitis mā-
datorum suorum deducatur, neque id solum, sed etiam vt no-
uas mentes, nouosque animos, nostris in nihilum redactis
creet, ne quem sentiamus in nobis cupiditatis motum, sed
merum cum eius voluntate consensum, vt humilitas sit in
conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in fa-
ctis iustitia, in operibus gratia, in moribus disciplina, inju-
riam illatam promptè tolerare posse, facere non posse, cum
hominibus pacem habere, Deum toto corde diligere, sacra
eius iussa capessere, amare in illo quod pater est, timere
quod Deus. Nomenclatura siquidem voluntatis, totum hoc
intelligimus, quod Deo placere non ignoramus: Ista igitur
mensura à summo cælo vsque ad profundum inferni lauda-
tur vbique nomen Domini: Deinde mensura debet ita esse
coagitata, & completa, vt suam dilaret amplitudinem, ab ex-
ordio creationis mundi, vsque ad nouissimum diem: Nun-
quam enim videre licebit, Præcepta Decalogi abolita, adeo
vt etiam gentes naturaliter ea quæ legis sunt, quodam natu-
ræ instinctu perfecerint, etiam priusquam digito Dei lapidi
essent impressa, viuz vocis oraculo prædicata, ac demum ca-
lamo exarata: Altera proprietas est, vt præcepta, sint iusti pon-
deris, nisi enim nummus quantumuis aureus, sit iusti pon-
colligimus fuisse quosdam inanes Domini verbi preones: *Præcepta iusti
ponderis sunt
Matth. 7.*
ios tanquam sua gratia indignos contempui habet: Si, in-
quit Apostolus, fidem habuero, ita vt montes transferam,
charitatem autem non habuero, vana est fides, euanida est
religio: Pari modo nisi præcepta ex radice charitatis pullulènt,
nullius reputationis apud Deum sunt censenda: Ex qua sen-
tentia euadit perspicuum, pondus præceptorum esse charita-
tem. Complura autem sunt, quæ præceptis debitam subtra-
hunt iusti ponderis grauitatem, Primo si eorum obseruantes
simus, ad captandam auram humanam, nempe cœlibem vi-
tam præferendo, limina templorum frequentando, largas
elemosynas erogando, bona quidem ex se hæc sunt opera,
sed intentionis ratione debita frustrantur mercede, quando
laudem hominum, quam hic amauerunt, obtinuerant: Qui
facit iustitiam vt videatur ab hominibus, ab ijs etiam præ-
mium, non à Deo, cuius honorem non prætulerunt, reporta-
bunt, Alij spe lucri temporalis quod expectant, mandata ob-
seruant. Alij pudore suffusi aliqua perficiunt, nisi enim illos
timor retraheret, ad omnes carnis illecebras defluerent, nisi
etiam aliquos tenacitatis puderet, egeno stipem coram alijs
mendi-

Li. de gratia, et
li. arbor. ca. 16.
epistola 122.
ca. 31. ad Ho-
noratum.
Cap. 4. & 5.
Cap. 22.

Præcepta iusti
ponderis sunt
Matth. 7.

1. Corinth. 13.

Matth. 7.

*Observantia
mandatorum
requirit nume-
rum.
Sermon 131
de tempore.
Iacobi 2.*

mendicanti, non raro denegarent. Hi profecto, quia parce se-
minant, parce etiam & metent, quod iustum pondus operi-
bus recuſent. Vltima proprietas seu conditio vice Colopho-
nis ſit, vt completum habeant præcepta numerum: Si enim
vniuerſis Simboli articulis, vno dempro fidem adhibeam, nil
illa ad ſalutem proderit credulitas, teſte ſancto Auguſtino:
Qui in primam (inquit) de Trinitate perſonam non credit,
in ſecundam credidiſſe ad ſalutem non proderit: Haud ſecus,
Quicumque totam legem ſeruârit, offendet autem in vno, fa-
ctus eſt omnium reus: Quemadmodum namque vnum cri-
men læthiferum contrariatur charitati, ita vnus præcepti
præuaticatio, totum religionis decorem euertit: Eodẽ quip-
pe recidit, ſiue vnico palmo aquis ſubſidam, ſiue decem pe-
dibus, modo obruentibus aquarum gurgitibus mortem in-
curram, æternamque damnationem reperiam. A cuius
faucibus, nos liberare dignetur legiſlator Chri-
ſtus optimus maximus, qui viuic & regnat
cum Deo patre in vnitæte ſpiritus
ſancti Deus per immortalia
ſecula ſeculorum,
A M E N.

INDEX

INDEX RERVM

MEMORABILIVM

LOCVPLETISSIMVS.

A

- A** Borſus non eſt procuran-
dus. Pag. 371
Aborſum procurantiũ pœna. *ibid.*
Abrahã quare plures habuit vxor-
es. 436
Abſoluendi ex cõmunicatum mo-
dus. 330
Adæ peccatum.
Adã qualẽ fecit pœnitentiã. 271
Adæ quomodo non fuit peccatum
originale. 585
Adorare & inuocare differũt. 175
Adoratio diuinæ maietatis. 31
Adoratio humanitatis Chriſti. 144
Adorare Deum in ſpiritu & veri-
tate quid. *ibid.*
Adoratio multiplex. 145
Adoratio eadem Chriſti & Petri
differunt. 146
Adoratio dulciæ duplex. 169
Adulatio. 498
Au'latores ſcorpionibus ſunt ſi-
miles. 499
Adulteri qua pœna plectendi. 434
Adulterium quid. 427. & 428
Adulter ne magis peccet, an adul-
tera. 429
de prolibus in Adulterio genera-
ris. 430
Agnus Dei licirẽ depingitur. 228
Alcaria quando primitus conſtru-
cta. 220
Altarium conſecrationis effe-
ctus. 221
Amor coniugum ſtultus. 428
Anathema quid. 388
Angeli quare depingãtur alati. 52
Angeli vice Dei apparuerunt.
Angeli adſtant hominibus. 176
- Animæ quomodo receptacula ex-
ire poſſint. 184
Animæ quomodo cognoscãt quæ
hic geruntur. *Ibid.*
Animarum redeuntium exem-
pla. 185. & 186
Anima in toto corpore & ſingulis
eius partibus. 212
Apis & gruis natura. 377. & 378
Apoſtoli paupertatẽ poſſeſſi. 325
Apoſtoli poſt Pentecoſten in gra-
tia confirmati. 518
Apoſtata quando brachio ſeculari
relinquendus. 330
Apparet aliquando Chriſtus vt in-
fantulus & apparitiones Apo-
calypſeos. 65
Ars magica. 196
Auaritia. 478
Auarus comparatur cancro. 479
Auarorum memorabile exẽplũ. 481
Auguſtinus qua occasione hære-
ſim abiurauit. 524
- B**
Baptiſmus quando olim admi-
niſtratus. 292
Bella quã antiqua. 413
Belgij conuerſio ad fidem. 404
Bellum iuſtum & iniuſtum. 414
Benedictio menſalis. 327
Blasphemia. 500
Blasphemantis exemplum. 502
Blasphemorum pœna. *Ibid.*
Blasphemia in Spiritum ſanctum
eo loci. 503
- C**
Candelarũ vſus laudabilis. 259
Carnibus ſuillis Iudæi quare
non veſcantur. 9

INDEX RERVM

Cabala Iudæorum.	333	& Pentecost. vnde manarit.	292
Calices diuēdere quādo licet.	369	Consilium malū quale peccatū.	506
Canonici vnde orti.	474	Contentio.	508
Castitas præfertur coniugio.	315	Conrumelia.	509
Castitas quare tanti apud Deum meriti?	317	Conuersio harum regionum ad fidem.	404
Castitatis beata & gloriosa virgo fecit votum.	316	Coniutium.	510
Castitatis Beatus Paulus fecit votum.	316	Coniutia quando licita.	358
Census quid.	468	Cornelij Centurionis opera qualia.	120
Cereus paschalis.	267	Corpus Christi quomodo in diuersis locis.	58
Chorea licita & illicita.	363	Crucis mysteria quam varie nobis ecclesia inculcet?	154
Choreas non licet aspicere.	364	Crucis sanctæ mysteria.	148
Chorearum memorabile exemplum.	364	Crucis sanctæ figura.	148
Christus recreationē permisit.	362	Crucis sanctæ prophetia.	150
Christum diuersi tradiderunt.	51	Crucis paribulum cur Christus elegerit.	151
Christus quas decedit causas.	399	Crucis Sanctæ inuentio.	157
Ciconiæ natura.	370	Cruce miraculum in porta factum.	158
Ciphus in sacco Benjamin quid.	380	differentia inter Crucem Christi & imagines eius.	159
Clausura sanctimonialium.	319	Crucis Christi efficacia.	169
Clausuram Pōtifex summus imponere potest.	321	Crucis signatio nō est recens.	163
Clerici iudicijs forensibus exempti.	394	Crucis consignatio qui fieri debet.	159. 160
Cogitatio triplex.	602	Crucem non licet humi insculpere.	ibid.
Columba qualis fuerit in die Pentecostes.	64	Crucis memorabile exemplū.	164
Cōmunicatio idiomatū quæ.	189	Crucis in processionibus deportantur vnde.	256
Concilium Nicenum approbant sepulti.	293	Crux Christi quomodo adoranda.	158
Concupiscentia quā latè pateat.	590.		
Concupiscentia peccatum ante baptisma.	592		
Concupiscentia quomodo appetitur peccatum.	597		
Consilia euangelica quæ.	25		
Cruces tres Constantini.	156		
Constantini præclara facta.	387		
Constantino priuilegia ecclesiæ concessa.	141		
Consecratio fontium in Paschate			

D

Deus quare colendus.	32
Deus qua ratione dicatur bonus.	39
Deus est omnipotens.	39
Dens multa potest que nō vult.	41
Deus est in operibus suis liberrimus.	43
in Deo quomodo differant scientia, potentia & voluntas.	46
Deus	

INDEX RERVM

Deus vult omnes homines saluos fieri quomodo.	49	Detractio.	513
Deus quomodo in templis habitet.	53	Detractorem audire quā malum.	515
Dei sedere, ambulare, &c. quid.	55	Diei Dominicæ prærogatiua.	337
Deus licet vbique sit, non tamen habitat vbique.	56	Diei Dominicæ antiquitas.	338
Deus plura operatur in vno quam alio loco.	57	Dilectio diuina.	95. 96
Deus vbi erat ante cælum & terram.	59	Diogenis & Socratis factum.	327
Deus est inuisibilis.	ibid.	Discordia quale peccatum.	517
Deus tribus modis apparet.	61	Diuortium.	432. 433
Dei vice angeli quomodo appareant.	62	Duellum.	416
Deus vitur secundarijs causis.	82.		
& 118.			
Defectus vnde in rebus.	33		
Deus istorum haber curam inferiorum.	ibid.		
Deo futura sunt tanquam præsentia.	85		
Deus sententias aliquas non reuocat.	86		
Deus nō est author mali culpæ.	93		
Deus nunquam relinquit hominem nisi desertus.	130		
De vt causa alicui ^o dici queat.	131		
Deus dānandos quare creauit.	132		
Deus hominem plus diligit quā angelum.	279		
Deitas quatenus depingi debet.	249		
Decimæ soluendæ.	8		
Dæmones quatuor modis futura prædicunt & quare.	197		
Dæmones mira quomodo operentur.	199		
duplex est cū Dæmone pactū.	201		
Dæmones quomodo obsideat homines & quare.	207		
Dæmones quomodo ab homine expellantur.	208		
Desperandum nemini est.	505		
Derisio bonorum.	466		

E

Ebrietas.	449
Ecclesiæ bona quomodo olim distributa.	428
Electio diuina.	96. 97
Electio Imperatoris ad quos pertineat.	397
Electio prælatorum ad quos pertineat.	402. 406.
Eleemosyna.	489.
Eleemosynam qui facere possint.	491.
Eleemosyna de iniustus non est facienda.	493
Eleemosynæ effectus.	495
Elephantis natura.	371
Emptio quid.	454
iustum rei Emendæ pretium.	455
Euangelium Ioannis quare scriptum.	523
Exorcismus est triplex.	210
Exemplū sustentadæ matris.	370
Exemplum immorigerorum puerorum.	372
Excommunicatio minor eiusque absolutio.	389
Excommunicatū absoluedi modus.	330
Excommunicatio maior.	389
Excommunicationis effectus. ibid.	
Processus ad Excommunicationem.	391
Excommunicare quorum sit & absolvere.	391

I N D E X

Excommunicati qui vitandi. *Ibid.*
Festa Iudaorum. 339
 Festa sanctorum quare dicantur natalitia. 348
 Festa quare obferuentur. 347. 348
 Festa quae habeant ieiunia. 341
 Festa quando exordiu sumunt. 356
 Festa non seruantiu poena. 354
 Festa die quae agenda. 355
 festa heretici quietere cupiunt. 345
 Festis diebus omnibus horis adesse oportet. 351
 Festis diebus opera quae licita. 351
 Festorum octaua. 349
 Fidei attribuitur iustificatio. 118
 Fides humanae salutis initiu. *Ibid.*
 Fides est precipue circa 4. 520
 Fides vna veteris & noui testa. 16
 Fides sola non iustificat. 119
 Filij in quibus non debeant obaudire parentibus. 376
 Filij triplices. 370
 Filia peccatorum mortalium. 417
 Fornicatio est duplex. 425
 Funambulum intueri quam malum. 361
 Furti descriptio. 451
 Furto offerre illicitum. 488

G

 Glorificatio. 121
 Gratiarum actio. 375
 Gratis quomodo iustificari dicimur. 118
 Gruis & apis natura. 378

H

 Haeresis quid & haereticus. 519
 Haeresis semper fuerunt. 521
 Haereticos abiuratio vbi fieri solita. 544
 Haereticus suspectus quis. 535
 in Haeresim relapsi qui. 541
 Haereticum quomodo abdicari D. Augustinus. 524
 Haereticorum vafricies. 525

R E L I Q U A

 Haereticus quos habuerint episcopi. 527
 Haereticus mendacis & muneribus fallunt. 530
 Haereticorum punitio. 532
 Haereticoru bona quoru sint. *Ibid.*
 priuilegium contra Haereticos militantium. *Ibid.*
 Haereticorum filij quatenus puniantur. 534
 Haereticorum fautores quomodo puniendi. 537
 magistratus si non puniat Haereticos quomodo peccat. 340
 Praxis episcoporum in dinoscendis Haereticis. 541
 Haereticus ab Ecclesia quomodo recipiendus. 543
 haereticus prauitatis inquisitor. 546
 Haereticorum carcer qualis. 549
 Haereticorum rabiem Deus quare non est vitus. 241
 Honor parentibus exhibendus quomodo duplex. 365
 Honorandi sacerdotes. 385
 Honoris duplex causa. 146
 Homicidiu multipliciter fit. 406
 Homicidarum poenitentia. 410
 Humanitas Christi bifariam consideratur. 144
 Humanitas Christi quomodo adoranda. 147
 Hypocritis. 550

I

 Inactantia. 552
 Iconoclasta a Deo puniti. 235
 Iconoclastarum poena. 243
 Idololatriae origo. 265
 Idola responsa dare quando inciperint. 266 (qua. 268)
 Idolorum oracula semper ambigua. 269
 Idololatria est duplex. 269
 Ieiunium est duplex. 342
 Ieiunium diei Mercurij & Sabati. 343
 Ieiunium quando incipit. 356
 Ignis

I N D E X

 Ignis infernalis grauitas. 582
 Ignorantia multiplex. 607
 Ignorantia iuris. *Ibid.*
 Ignorantia facti. *Ibid.*
 Ignorantia affectata. 608
 Imaginum vltus est licitus. 227
 Imago Dei. 99
 Imaginu adspetus quales habeat effectus. 228. & 229
 Imaginum abusus. 231
 Impijs quare hic bene, iustis autem male. 80. & 565
 Incestus. 436
 Incestuosorum poena. 437
 Induratio duplex. 129
 Infantes quale peccatum contrahant. 580
 Infideles quali poena in inferno puniantur. 27
 Inuidia quid eiusque origo. 417
 Iob vxor quae fuerit. 557
 Ira quantum malum. 421
 Isaac immolatio quid signarit. 108
 Iudas quomodo vocatus a Domino. 108
 Iudaei singulis diebus ter maledicunt Christianos. 557
 Iudaei suillis carnibus quare non vtantur. 9
 Iudaei quare non credant Christi miraculis. 34 (di. 382)
 Iudices boni non facile mutantur. 383
 Iudices quale praesent iuramentum. 383
 Iudicis corrupti poena. 381
 Iudex irregularitatem quando incurrit. 408
 Iudicare manifesta non est illicitum. 553
 Iudicium temerarium multipliciter fit. 555
 Iurare quid. 274
 Iuramentorum effectus. *Ibid.*
 Iurandi consuetudo quomodo frenanda. 277

R E L I Q U A

 Iuramenta quibus modi conceduntur. 278
 Iurare per veritatem & fidem quid. 282
 Iurare grauius est per Deu quam per euangelium. 283
 Iuramenta praefatorum. *Ibid.*
 Iurantiu per mensura Dei poena. 284
 Iurare per creaturas bifariam contingit. *Ibid.* & 185
 Iurare est illicitum per falsos deos. 285
 Iuramentum quibus modis illicitum. 286
 Iuramentum exigere quam graue peccatum. 288
 Ius patronatus. 406
 Iustificatio est duplex. 110
 Iustificatio in quo consistat. *Ibid.*
 Iustitia prima & secunda. 112
 Iustitia non est homini extrinseca. 113. & 114
 Iustificationi quae necessaria. 116
 Iustificationis modus communis. 117
 Iustificationis causa est duplex. 118
 Iustificari pro iustus declarari vel pronuntiar. 119 (118)
 Iustificatio diuersis attribuitur. 118
 Iustus dicitur etiam qui quotidie labitur. 114

L

 Latra est duplex. 144
 Legalium mortificatio quando. 12
 Lex quid. 1
 Lex quare data. 2
 Lex aliquibus quomodo mors. 3
 Lex Moysi quomodo lex mortis. 18 (tus. 430)
 Libellus repudij, quomodo datur. 22
 Libertas Christiana in quo consistat. 22
 Ligaturae superstitiosae illicitae. 201
 Locus duplex. 52
 Ludi honesti & inhonesti. 361
 Lytaniae instituta. 255
 Male-

I N D E X

R E R V M.

M aledicere diei quid? 350	Missæ officium quando audien-
Maledictio parentum valde timenda. 386	dum. 350
pecorum morbi an Maleficijs pel-	Monachalis habitus est dæmoni-
lendi. 202	busterribilis. 297
Mali cognitio necessaria. 95	Monachalis habitus benedicen-
Malis quare hic bene fiat, iustis autem male. 78	odus. 298
Malorum voluntates quomodo Deus dirigit. 130	Monacharum coma detonsa. Ibid.
Malum culpæ duo cõplectitur. 92	Monachi ter noctu surgebant ad orationem. 310
Malum est duplex culpæ & pœnæ. 91. & 572	Monachi de altari viuere possunt. 313
Maria Magdalena in gratia confirmata. 104	Monachi etymologia. 320
Maria quoties legatur loquuta. 497	Monachi boni quam vtilis in ciuitate. 380
Maria quomodo contriuit caput serpentis. 170	Monachi quomodo parentibus succurrere possunt. 369
Maria quomodo spes nostra. 173	Monachorum numerositas simul commorantium. 300
Martyrij dies cur natalitius nuncupetur. 180	Monachus eodem peccati genere graui⁹ peccat, quâ secularis. 228
Mediaroris vocabulum bifariam accipitur. 183	Monasticæ disciplinæ antiquitatas. 299
Mendacium quoruplex. 558	Mulier adultera. 429
Mendacium quid. 159	Mulier fucata facie, quam malum. 448
Mirabilia tribus fiunt modis. 188	Multiloquium. 561
Deo nulla sunt Miracula. Ibid.	Murmur Marthæ & Mariæ. 565
alio modo Christus & Apostoli faciunt Miracula. 190	Murmur religiosorum. 566
reliquiæ quomodo faciant Miracula. Ibid.	Mutuum quid. 461
Miraculum vnum altero præstantius. 191	N
discrimen inter sanctorum Miracula & magorum præstigia. 192	N Omina diuina. 32
Miracula quare hodie non ita fiant. 195	Natalitia mors martyrii. 180
Miracula non faciunt, sed sanctitatem ostendunt. Ibid.	Nihil fit absoluta necessitate. 89
Miracula magis in vno quàm alio loco fiunt. 212	O
res in memoriam Miraculorum suspensæ. 214	O bedientia mater virtutû. 307
tres Missæ noctis natiuitatis. 341	Obedientiam docent creaturæ insensibiles. 304
	Obedientiæ conditiones. 308
	Obedientiæ votum solenne. 304
	Inobedientiæ exemplum memorabile. 307
	Odium quid. 423
	Odium duplex. Ibid.
	differunt ira inuidia & odium. 429
	Opera spiritalia quadruplicia. 313
	Ope-

I N D E X

R E R V M.

Opera Cornelij Cæsurionis. 120	Peccatû originale quomodo con-
Opera moraliter bona quæ. Ibid.	trahatur. 585
Opera sunt duplicia. 122	Peccatû tripliciter accipitur. 556
Orationes sanctorum sine nostris nihil efficiunt. 183	tres ad Peccatum stimuli. Ibid.
Orantes Deum alloquimur. 359	Pensiones. 473
Oscula quando peccata. 443	Peregrinationes cuius rei gratia assumendæ. 249
P	Peregrinationes fuerunt tempore veteris testamenti. Ibid.
P Alea apud canonicas quid. 359	Peregrinaturis quæ obseruanda. 257
Palmarû diei cæremonia. 255	Peritium grande peccatum. 279 & 280
Parentibus exhibendus quoruplex honor. 365	Persecutio fidelium. 235
Patris nomenclatura quàm latè patet. Ibid.	Philateria Iudæorum. 332
Parentibus tria debemus. 367	Phœnicis natura. 418
Parentibus non est obediendum in deligendo vitæ genere. 367	Phytones consulere malum. 202
Parentes quomodo filios instruere debeant. 373	Pignus accipere non est illicitum. 465
Parèrum maledictio valde timenda. 386	Pœnitentia Adæ. 271
à Parentibus iustis iniusti quomodo nascantur. 588	Pœnitentia lapsium quotidianorum. 328
Paulus videtur sibi & Iacobo contrarius. 119	Præceptum iudiciale quale. 6
Paulus in gratia confirmatus. 104	Christus nihil præcepit impossibile. 3
Pauli conuersio qualis. 117	Præceptum cæremoniale quale. 7 & 8.
Paupertatis votum. 324	Præcepta cæremonialia quare mutata. 10
melius est omnia semel abrumperè, quàm parum dare frequenter. 325	Præcepta moralia. 11
Paupertatem professi Apostoli. Ibidem.	Præcepta Decalogi docent manus & pedes. 374
Paruulus 10. annorum generauit paruulum. 437	Discrimen virorumque. Ibid.
Papa vtramque habet iurisdictionem. 397	Præceptis num iusti obligentur. 21
Peccata venialia quomodo dimittantur. 113	Præcepta decalogi indispensabilia. 23
Peccatum est voluntarium. 133 & 578	discrimen præceptorum & consiliorum. 25
Peccata contra naturam. 440	Præcepta duplici modo perficiuntur. 27
Peccatum irremissibile. 503	distinctio Præceptorum Decalogi. 29
Peccata venialia non sunt negligenda. 563	Prædestinatio diuina est res diffinita. 97
	Præ-

INDEX	R E R V M.
Prædestinatio est duplex. 97	Prophetiæ duo genera. 37
Prædestinationis nomine tria in- cluduntur. 98	Providentia quid. 78
an aliqua Prædestinationis cau- sa. Ibid.	Providentia & præscientia differ- runt. 85
Prædestinatorum numerus quare nobis incognitus. 104	Pulchritudo duplex, interior & exterior. 114
Prædestinatorum nullus peribit. 103	R
Prædestinatio an precibus iuvari queat. 104	R Apinis non intendant princi- pes. 382
differeña inter Prædestinationem & electionem. 97	Raptus quid. 439
Prædicatores quadrupliciter mit- runtur. 403	Raptorum pœna. Ibid.
Prædicator nunquam merito ca- ret. Ibid.	Recreationem permisit Chri- stus. 362
Prælati an admittendi. 376	Regna absque iustitia qualia. 377
Prælatorum exemplum necessa- riorum. 378	Reliquias quare honoramus. 223
in Prælato seculari tria necessa- ria. 381. & 382	Reliquiarum abusus. 226
Prælati corrupti pœna. 381	Reliquiæ in supplicationibus de- portatæ. 257
in Prælatis quid honoremus. 387	Reprobatio tria includit. 124
Præscientia quid. 84	Reprobationis an sit meritoria causa. 126
Præscientia an causa rerum. 87	Reprobatio quid. 125
Principes non intendant rapi- nis. 383	Reprobatur vnus non alius qua- re. 126
Principum quorundam fortia fa- cta. Ibid.	Deus an causa Reprobationis & indurationis. 129
Processiones quando instituen- dæ. 256	Res inuētæ cuius sint. 452. & 488
Processionis Dominicales quan- do institutæ. 257	Restitutio. 488
in Processionibus reliquiæ depor- tatæ. 258	Roma vrbs quando condita. 377
Processionis occasio in armis. 259	S
Professio religionis quibus diebus fieri solita. 299	S Abbatum tripliciter accipi- tur. 331
Professio vt est alter baptismus cui fiat. 301	Sabbati stricta obseruatio. 286
Promissa, quando non sunt ser- uanda. 285	Sacerdotes Græci quomodo ha- beant vxores. 293
Proprietas monachorū quàm pe- riculosa. 327	Sacerdotes tabernas nō ingredian- tur. 360
	Sacerdotalis dignitas quanta. 378
	Sacerdotum officium. 379
	Sacerdotes sunt duplices. Ibid.
	Sacerdotum arma preces & la- chrymæ. 384
	Sacerdotes honorandi. 387
	Sacerdotibus an sit causa sangui- nis. 394
	Sacer-

INDEX	R E R V M.
Sacerdotes lignei aureis vuntur calicibus. 401	Templa quando primitus con- structa. 215
Sacramenta sunt efficacia iustifi- cationis signa. 120	Templa Deo dicata sanctorū no- minibus appellantur. 222
Sacrificium veteris legis triplex. 8	Templa sancto Petro superstiti consecrata. 216
Sacrificia duplici de causa in vete- ri testam. oblata. Ibid.	ad Templa confugientes quomo- do tuti. 210
Sacrificiorum veteris testamenti efficacia. 9	Templi ingressu venialia delentur peccata. 222
Sanctificare tripliciter accipitur. 350	in Templo magis quàm alibi orā- dum. 57. & 58.
Sanctos Deus honorat. 174	Templorum consecratio. 172
Sancti vota nostra cognoscunt. 176. & 177	Templorum consecratio quando iteranda. 219
Sancti nos iuuare possunt. 178	Templorum ornatus. 232
Scandalo deprauati quomodo re- uocandi. 189	in Templo non ambulandum. 355
Scientia visionis & approbatio- nis. 91	Templum quando reconcilian- dum. 219
Scopus Episc. ad Rom. 104	Templum & synagoga qui differe- rant. 216
Scripturam Eua tripliciter falsa- uit. 522	Testimonium falsum quàm gra- ue peccatum. 568
Segregatio fidelium est duplex. 99	de similitudine veteris & noui Testamenti. 14
Seruire Deo est regnare. 23	Testamenti differentia vnus ab altero. 16
Simoniam. 471	Testamentum nouum quando ra- tificatur. 19
Simonis Magi præcipitium. 192	Thesaurizare duplici modo licet. 481
Similitudo est causa amoris. 11	Tradere in scripturis quid. 131 & 132
Simulatio. 559	Tributum. 469
Socratis & Diogenis factum. 327	Trifigium vnde profectum. 257
Sol quanto maior terra. 379	V
Spectacula quare inhibita. 360	V Edigal. 468
duplex est Spei acceptio. 173	Velle mortem patris an liceat. 50. & 51.
Struionis natura. 371	Velle mortem Christi an liceat. Ibidem.
Struprum & stupratorum pœna. 438	Velum quadruplex reperitur. 298
Subdiaconi vouent castitatem. 293	Venialia peccata non sunt negli- genda. 563
penes Summum Pontificem est vtraque iurisdicção. 396	Verbum
Summus Põtifex possessiones ne- cessario habet. 401	
T	
T Abernas sacerdotes non ingre- diantur. 360	
Tela aranearū quid designet. 412	

I N D E X	R E R V M.
Verbum otiosum.	563
Vexillum in ruiti templi expan- sum quid.	218
Vigiliae quare abrogatae.	342
Vigiliae nocturnae quando serua- ri solita.	340
Vita aeterna non est aliud quam regnum caelorum.	547
Viperarum natura.	418
Virginitas coniugio praefertur.	315
Virginitas est portio angelica.	317
Virgines vestales, quales fue- runt.	318
Virginis corpus dupliciter cor- rumpitur.	315
Virginitas quid.	Ibid.
Vocatio differt a praedestinatio- ne.	107
Vocatio differt ab electione.	Ibid.
Vocatio interna duplex.	Ibid.
Vocat Deus, non compellit.	108
Vocatio quid.	106
Vocatio est duplex.	106
Vocatio est multiplex.	Ibid.
Voluntas diuina.	46
Voluntas signi & beneplaciti.	48
Voluntas antecedens & conse- quens.	49
Vnus quare vocetur alter non.	109
Votum quid.	291
Votum sacri ordinis est solennius quam religionis.	293
Votum est duplex.	292
Votum solenne religionis.	304
opus ex Voto profectum & gratius quam aliud.	302
Vota qualia Apostoli emise- runt.	300
Vrsae natura.	372
Vsura duplex.	460 & 462
Vsura mentalis.	463
Vsuriu accedere an licitum.	465
Vsuriij elemosynam, an liceat accipere.	465

S C R I -

SCRIPTURÆ SACRÆ LOCA HOC OPERE EXPOSITA, QUÆ Concionatori magnam conferre pote- runt commoditatem.

G E N E S I S.

Cap. 1	Rescite & multiplicamini.	318
Cap. 2	Die seprimo requieuit.	335
Cap. 3	Quacunque die comederis, morte mortieris.	522
Ibidem.	Ipsum conteret caput tuum.	169
Cap. 4	Quare iratus es & concidit facies.	102
Cap. 6	Pœnitet me fecisse hominem.	85
Ibidem.	Videns Deus quod multa malitia esset in terra.	92
Cap. 8	Sensus & cogitatio humani cordis ad malum prona.	Ibid.
Cap. 15	Pepigit foedus cum Abraham.	20
Cap. 19	Abraham orauit Dominum & liberauit Loth.	178
Cap. 22	Offer mihi filium tuum.	24. & 122
Cap. 23	Rebecca induit Iacob optimis vestibus Esau.	145
Ibidem.	Adorauit Iacob Esau.	Ibid.
Cap. 25	Maior seruiet minori.	99
Ibidem.	Deprecatus est Isaac Dominum pro vxore sua, & dedit conceptum, &c.	105
Cap. 26	Iurauit Dominus Abraham.	20
Cap. 28	Quam terribilis est locus iste.	217
Cap. 31	Caue ne loquaris contra Iacob quicquam durius.	44
Cap. 37	Fratres meos quero.	35
Cap. 42	Ioseph habuit scientiam augurandi.	560
Cap. 44	Ciphus in sacco Beniamin.	380

E X O D I.

Cap. 3	Sumite vasa mutuo a vicinis.	24
Ibidem.	Ego sum qui sum.	35. & 36
Ibidem.	Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, &c.	16
Cap. 4	Ego indurabo cor Pharaonis.	129. & 130
Cap. 8	Incantatores Cynipbes producere nequieverunt.	207
Cap. 7	Ingrauatum est cor Pharaonis, non vult, &c.	130
Cap. 8	Esto populo in his quae ad Deum pertinent.	7
Cap. 17	Moyfes expansis brachijs orauit.	164
Cap. 20	Non facies tibi sculpsile.	227. 244. & 248
Cap. 22	Primitias non tardabis reddere.	8
Cap. 23	Duos cherubim aureos facietis.	227
Cap. 25	Inde loquar ad te.	58
Cap. 33	Non videbit me homo & viuict.	62. & 63

R r

L E V I -

INDEX SCRIPTVRARVM.

	LEVITICI.	
Cap. 10	Vorax flamma Nabad consumpsit.	241
Cap. 19	Sancti estote quoniam ego sanctus sum.	11
Cap. 36	Ero vobis in Deum, & vos eritis mihi, &c.	15
	NUMERI.	
Cap. 13	Ascenderunt per meridiem.	249
Ibidem.	Artulerunt vnam de terra promissionis.	16
Cap. 21	Fac serpentem æneum.	227
Cap. 23	Non est Deus vt homo vt mentiatur.	86
	DEUTERONOMII.	
Cap. 4	Non vidistis aliquando similitudinem in qua Dominus loquutus est?	248
	IOSVE.	
Cap. 4	Ite ante arcam Domini & portate singulos lapides.	214
	IUDICVM.	
Cap. 6	Elegit Gedeon trecentes viros ad prælium.	164
	I. REGVM.	
1. Reg. 5	Computrescebant prominentes extales eorum.	214
1. Reg. 7	Præparate Domino corda vestra.	116
1. Reg. 15.	Samuel luxit Saul cunctis diebus.	50
Ibidem.	Noli orare pro eo quia ego proieci eum.	183
Ibidem.	Obedientiam magis volo quam sacrificium.	133
1. Reg. 28	Mortuus Samuel apparuit Saul.	187
	2. REGVM.	
2. Reg. 6	Oza percussus, interijt.	242
Ibidem.	Michol derisit David.	511
2. Reg. 7	Bene fecisti hoc ipsum mente pertractans.	50
2. Reg. 11	David peccauit cum Bethsabea.	102
2. Reg. 12	Peccaui.	116
2. Reg. 19	David luxit Absolon.	50
2. Reg. 24	Vertatur obsecro manus tua contra me.	178
2. Reg. 25	Angelus ingentem multitudinem strauit.	Ibidem.
	3. REGVM.	
3. Reg. 8, 9	Domus mea.	218
3. Reg. 8	Ergo ne putandum est quod Deus habitat in terra?	52
3. Reg. 9	Erunt oculi mei in templo.	53
3. Reg. 18	Deus enim vester est, aut forsitan loquitur.	Ibid.
3. Reg. 13	Arescere fecit.	241
3. Reg. 22	Decipies & præualebis, egredere, &c.	35
	4. REGVM.	
4. Reg. 5	Accepisti munera, sed & lepra Naamã adhærebit tibi.	176
4. Reg. 18	Ezechias fregit serpentem.	244
4. Reg. 20	Ezechias rogauit dominum.	104
4. Reg. 23	Iofias emundauit sancta Dei loca.	218
4. Reg. 25	Nabufardam domum Domni Vulcano tradidit.	241

I. PA-

INDEX SCRIPTVRARVM.

	I. PARAL.	
1. Paral. 29	Tua sunt omnia & quæ de manu tua accepimus, &c.	252
	2. PARAL.	
2. Paral. 12	Vt sciant distantiam seruitutis mexæ & seruitutis, &c.	145
2. Paral. 33	Flagellauit Dominus Manassen.	106
2. Paral. 25	Iofias emundauit sancta.	218
	ESDRAB.	
1. Esdr. 6	Iofias emundauit sancta.	218
	IOB.	
Cap. 1	Percussit Sathan Iob vicere pessimo.	135
Cap. 2	Nisi in faciem benedixerit tibi.	557
Cap. 3	Pereat dies in qua natus sum.	350. & 557
Cap. 5	Voca si est qui respondeat.	178
Cap. 22	Circa cælum perambulat, nec nostra considerat.	84
Cap. 33	Si fuerit angelus pro eo loquens.	178
	PSALTERIUM.	
Psal. 2	Postula à me & dabo tibi gentes.	19
Psal. 5	Odisti obseruantes vanitates.	203
Psal. 13	Adorabimus in loco vbi.	157
Psal. 16	Dominus pars hæreditatis mexæ.	17
Psal. 31	Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum.	115
Psal. 18	Cæli enarrant gloriam Dei.	159
Psal. 32	Qui finxit sigillatim corda eorum.	176
Psal. 33	Custodit Dominus omnia ossa eorum.	224
Psal. 36	A Deo gressus hominis dirigentur.	117
Psal. 50	Occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.	100
Ibidem.	Ecce in iniquitatibus conceptus sum.	594
Ibidem.	Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.	18
Psal. 55	Pro nihilo saluos facies eos.	100
Psal. 67	Mirabilis Deus in sanctis suis.	174
Psal. 80	Dimissi eos secundum desideria cordis eorum.	133
Psal. 99	Mille anni ante oculos tuos, &c.	195
Psal. 102	Benedicite Dominum omnes virtutes eius, &c.	82
Psal. 104	Memor fuit in seculum testamenti sui.	20
Psal. 115	Pretiosa in conspectu Domini.	224
Ibidem.	Inclinaui cor meum ad faciendas iustificat. &c.	122
Psal. 141	Clamaui ad te Domine, dixi tu es spes mea.	17
Psal. 144	Beatus populus cuius Dominus Deus eius.	15
Ibidem.	Oculi omnium in te sperant Domine & tu das.	8
Psal. 146	Magnus Dominus & laudabilis nimis, & sapientiæ, &c.	91
Psal. 148	Laudate Dominum sol & luna.	267
Ibidem.	Ignis, grando, nix, glacies, &c.	82
Psal. 150	Laudate Dominum in sanctis eius.	174
	PROVERBIORVM.	
Cap. 24	Septies in die cadit iustus.	113

RI 2 ACCLIE

INDEX SCRIPTVRARVM.

ECCLESIASTES.		
Cap. 7	Nemo potest corrigere quem Deus despexerit.	131
SAPIENTIAE.		
Cap. 1	In maleuolam animam non intrat sapientia.	92
Cap. 7	Nihil inquinauit.	100. & 115
Cap. 8	Attingit à fine vsque ad finem fortiter.	82
Cap. 12	Cura est Deo de omnibus.	Ibidem.
Cap. 14	Odio sunt Deo impius & impietas eius.	92
ECCLESIASTICI.		
Cap. 2	Bona & mala, vita & mors, &c.	93
Cap. 13	Omne animal diligit sibi simile.	21
Cap. 15	Deus ab initio constituit hominem, & reliquit, &c.	84
Cap. 16	Reddet vnicuique secundum merita.	119
Cap. 31	Qui potuit transgredi & non est transgressus.	102
ESAIÆ.		
Cap. 1	Solennitates vestras odiuit anima mea.	354
Ibidem.	Auferte malum cogitationum vestrarum.	93
Cap. 2	De Sion exibit lex.	19
Cap. 4	Super montem excelsum ascende, &c.	† 2
Cap. 7	Sapientiam non vincit malitia.	16
Cap. 9	Sicut in die Madian.	51
Cap. 10	Væ Assur virga furoris mei, &c.	130
Cap. 14	Iurauit Dominus exercituum, si non vt put. &c.	108
Cap. 38	Ezechias orauit Dominum.	86
Cap. 40	Omnis caro fœnum.	56
Cap. 43	Ego sum qui deleo iniquitates.	173
Cap. 44	Dixerunt ligno libera nos.	246
Cap. 46	Ego Deus creans pacem & faciens malum.	93
Cap. 53	Etiã illa oblita fuerit, &c.	55
Cap. 55	Brachium Domini cui reuelatum est.	56
Ibidem.	Omnes sitientes venite ad aquas.	59
Cap. 62	Saluator tuus vt lampas accendetur.	34
Cap. 63	Abraham nesciuit nos.	178
Ibidem.	Tu enim pater noster & Abraham nesciuit nos.	Ibid.
Cap. 66	Cælum mihi sedes est & terra scabellum.	52
HIEREMIAE.		
Cap. 2	Dixerunt ligno pater meus es tu.	245
Ibidem.	Recordatus sum tui miserans adolescentiam tuam.	55
Ibidem.	Duo mala fecit populus meus.	92
Cap. 7	Tu noli orare pro populo, &c.	183
Cap. 10	Maledicta dies in qua natus sum.	350
Cap. 17	Maledictus homo qui confidit in homine.	203
Cap. 18	Repente loquar aduersus gentem.	87. & 102
Cap. 23	Nõnne cælum & terram ego impleo.	54
Cap. 25	Reddam eis secundum opera eorum.	119
	Omnes	

INDEX SCRIPTVRARVM.

Cap. 31	Omnes docibiles Dei.	372
THRENORVM.		
Cap. 1	Viderunt eam hostes & deriserunt sabbata.	354
Cap. 4	Qui nutriebantur in croceis, &c.	† 4
BARVCH.		
Cap. 6	Statuas ligneas deos æstimarunt.	245
EZECHIELIS.		
Cap. 9	Signa Thau super frontes virotum.	164
Cap. 14	Si steterint Noë, Iob, Daniel, non liberabunt.	183
Cap. 18	Nolo mortem peccatoris.	107
Ibidem.	Si iudicium verum fecerit inter virum & virum.	6
Cap. 28	Nunquid sapientior es Daniele.	59
Cap. 31	Feriam pactum domui Israël.	17
Cap. 33	Cum enim recesserit iustus à iustitia sua.	102
Cap. 36	Faciam vt in præceptis meis ambuleris.	117
DANIELIS.		
Cap. 3	Deus quem colimus potest nos eripere de camino.	45
OSEE.		
Cap. 3	Sedebunt filij Israël sine rege, sine lege.	220
AMOS.		
Cap. 2	Ecce ego strideo super vos.	56
Cap. 3	Non est malum in ciuitate quod non faciat Dominus.	93
Cap. 4	Præparate in occursum Dei tui.	116
ABACVC.		
Cap. 1	Quare taces impio consulcante iustiore se.	78
ZACHARIAE.		
Cap. 2.	Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.	116
Cap. 9	Tu quoque in sanguine testamenti, &c.	20
MALACHIAE.		
Cap. 1	Iacob dilexi, Esau odio habui.	131
Ibidem.	Maiores feruierunt minori.	Ibidem.
I. MACHABAEORVM.		
1. Mach. 2	Omnis homo qui venerit ad nos in bello in die sab-	
	bati, &c.	25
Ibidem.	Væ mihi vt quid natus sum videre, &c.	241
1. Mach. 3	Iudas Machabæus purgauit sacram aram.	255
1. Mach. 9	Deus Alchimum percussit.	241
2. MACHABAEORVM.		
2. Mach. 1	Antiochum interfecit Dominus in templo.	242
2. Mach. 6	Domine qui sanctã habes scientiam, manifeste tu, &c.	44
2. Mach. 15	Hieremias propheta porrexit Iudæ gladium.	259
MATTHAEVS.		
Cap. 3	Tu es filius meus dilectus.	61
Ibidem.	Iam securis ad radicem arboris.	38
Ibidem.	Potens est Deus de lapidibus istis suscitare, &c.	44

INDEX SCRIPTVRARVM.

<i>Ibidem.</i>	Agite poenitentiam, appropinquabit enim regnum caelorum.	ca. 16
<i>Cap. 4</i>	Dominū Deum tuū adorabis, & illi soli seruias.	145. 264
<i>Cap. 5</i>	Si offers munus tuum ante altare.	221
<i>Ibidem.</i>	Non iurare omnino.	275
<i>Ibidem.</i>	Si quis te percusserit in vnam maxillam, &c.	511. & 276
<i>Ibidem.</i>	Qui dixerit fratri suo Racha.	377
<i>Ibidem.</i>	Non occides.	421
<i>Ibidem.</i>	Beati pauperes spiritu.	38
<i>Ibidem.</i>	Gaudete & exultate, quia merces vestra.	99
<i>Ibidem.</i>	Vos estis sal terræ.	† 1
<i>Ibidem.</i>	Non veni soluere legem, sed adimplere.	11. & 21
<i>Cap. 6</i>	Sufficit diei malitia sua.	93
<i>Ibidem.</i>	Panem nostrum quotidianum da nobis.	114
<i>Ibidem.</i>	Dimitte nobis debita nostra.	113
<i>Ibidem.</i>	Ne nos inducas in tentationem.	133
<i>Cap. 7</i>	Omnia quæcumq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.	602
<i>Cap. 10</i>	Vnus ex illis non cadet in terram sine patre vestro.	32
<i>Cap. 11</i>	Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis.	4
<i>Cap. 12</i>	Multi vocati pauci verò electi.	107
<i>Ibidem.</i>	Licet sabbatis curare.	25
<i>Ibidem.</i>	Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis.	50
<i>Ibidem.</i>	Omne regnum in se diuisum.	191
<i>Cap. 15</i>	Munus quodcumque ex me tibi proderit.	368. & 369
<i>Cap. 12</i>	Si in digito Dei eijcio dæmonia.	192
<i>Cap. 15</i>	Non quod intrat in os coïnquinat hominem.	11
<i>Ibidem.</i>	Dimitte illam quia clamat post nos.	175
<i>Cap. 16</i>	Abstine à te Domine, non erit tibi hoc.	50
<i>Cap. 17</i>	Apparuerunt illis Moyses & Helias.	176
<i>Ibidem.</i>	Bonum est nos hic esse.	187
<i>Ibidem.</i>	Hoc genus non eijcitur nisi in ieiunio.	209
<i>Ibidem.</i>	Ergo liberi sunt filij.	469
<i>Cap. 18</i>	Oportet hæreses esse.	536
<i>Cap. 19</i>	Si vis ad vitā ingredi, serua mandata.	22. 25. 219. & 222
<i>Ibidem.</i>	Si vis perfectus esse vade, &c.	25
<i>Cap. 20</i>	Amice non facio tibi iniuriam, an non licet.	109
<i>Ibidem.</i>	Nonne ex denario diurno conuenisti mecum.	122
<i>Ibidem.</i>	Murmurabant aduersus patrem familias.	564
<i>Ibidem.</i>	Reges gentium dominantur eorum.	319
<i>Cap. 21</i>	Tolle quod tuum est & vade, an non licet, &c.	128
<i>Ibidem.</i>	Domus mea domus orationis vocabitur.	57. & 216
<i>Cap. 22</i>	Diliges Dominum Deum tuum, &c.	29
<i>Ibidem.</i>	Vocauit multos, alius iuit in villam, &c.	107
<i>Cap. 23</i>	Qui iurat per templum, &c.	276

Venite

INDEX SCRIPTVRARVM.

<i>Cap. 25</i>	Venite benedicti patris mei, percipite regnum.	99
<i>Ibidem.</i>	Sequestrabit oues ab hærdibus.	<i>Ibidem.</i>
<i>Ibidem.</i>	Nescio vos.	178
<i>Cap. 26</i>	Bonum opus operata est in me.	260
<i>Ibidem.</i>	Petrus negauit eum.	102
<i>Ibidem.</i>	Respexit Petrum.	107
<i>Ibidem.</i>	An putas quia non possum rogare patrem.	44
<i>Ibidem.</i>	Accipite & bibite ex hoc omnes.	20
<i>Cap. 27</i>	Nos digna factis recipimus.	102
<i>Ibidem.</i>	Respexit latronem.	107
<i>Ibidem.</i>	Quidam illic stantes dicebant, Heliam vocat iste.	179
<i>Ibidem.</i>	Si filius Dei es, descende de cruce.	242
<i>Cap. 28</i>	Euntes docete omnes gentes.	22

M A R C V S.

<i>Cap. 14</i>	Melius erat si natus non fuisset homo ille.	134
<i>Cap. 15</i>	Sciebant quia per inuidiam tradidissent eum.	51
<i>Ibidem.</i>	Sinite, videamus an veniat Helias ad deponendum.	179

L V C A E.

<i>Cap. 1</i>	Spiritus sanctus superueniet in te.	173
<i>Cap. 2</i>	Quid est quod me quærebatis.	171
<i>Ibidem.</i>	Iesus autem proficiebat sapientia.	172
<i>Cap. 3</i>	Hic est filius meus dilectus.	62
<i>Cap. 10</i>	Diliges Dominum Deum tuum.	29
<i>Ibidem.</i>	Dedi vobis potestatem calcandi super serpentem, &c.	211
<i>Ibidem.</i>	Optimam partem elegit sibi Maria.	104. 566
<i>Ibidem.</i>	Marthæ querela.	<i>Ibid.</i>
<i>Ibidem.</i>	Si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes.	126
<i>Cap. 11</i>	Beatus venter qui te portauit.	172
<i>Cap. 14</i>	Compelle intrare.	108
<i>Cap. 15</i>	Gaudium est angelis Dei super vno peccatore, &c.	176
<i>Cap. 16</i>	De epulone.	176
<i>Ibidem.</i>	Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.	175
<i>Ibidem.</i>	Lex & prophetæ vsque ad Ioannem.	10
<i>Cap. 19</i>	Videns ciuitatem fleuit super eam.	50
<i>Cap. 23</i>	Nos digna factis recipimus.	116
<i>Ibidem.</i>	Hodie mecum eris in paradyso.	129
<i>Cap. 24</i>	Spiritus carnis & ossa non habet.	187

E X I O A N N E A P O S T O L O.

<i>Cap. 1</i>	In principio erat verbum, & verbum.	56
<i>Ibidem.</i>	Lex per Moysen data.	18. & 37
<i>Ibidem.</i>	Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.	48
<i>Cap. 2.</i>	Quid mihi & tibi est mulier.	171
<i>Cap. 3</i>	Nisi quis renatus fuerit, &c.	118
<i>Ibidem.</i>	Qui credit in filium habet vitam.	Aqua

R r 4

INDEX SCRIPTVRARVM.

Cap. 4.	Aqua quam ego dabo.	39
Ibidem.	Veri adoratores adorabunt in spiritu.	144
Cap. 5	Pater omne iudicium dedit filio.	37
Cap. 6	Domine verba vitæ æternæ habes.	Ibidem.
Ibidem.	Non quia patrem vidit quisquam.	61
Ibidem.	Nemo venit ad me nisi pater traxerit, &c.	108. & 109
Cap. 8	Si filius vos liberauerit, verè, &c.	115
Ibid. m.	Vos ex patre diabolo estis.	92
Ibidem.	Si Abrahæ filij estis, opera Abrahæ facite.	22. & 106
Cap. 10	Nemo rapiet eas de manu mea.	103
Ibidem.	Potestatem habeo ponendi animam meam.	43
Cap. 12	Qui amat animam suam.	425
Cap. 13	Vos vocatis me magister & domine.	37
Cap. 14	Ego sum via, veritas, & vita.	114
Ibidem.	Opera quæ ego facio.	173
Cap. 15	Ego sum vitis.	38
Ibidem.	Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.	101
Ibidem.	Si non venissem & locutus eis fuissetem, pec. &c.	107
Ibidem.	Vos amici mei estis, si, &c.	174
Cap. 16	Palam loqueris, & non est necesse.	37
Cap. 17	Pater sanctifica eos in veritate.	115
Cap. 18	Si malè loquutus sum, testimonium.	26
Ibidem.	Non haberes aduersum me potestatem vllam, &c.	207
Cap. 19	Pilatus cum audisset hos sermones, timuit.	51
Cap. 20	Quorum remisistis peccata, &c.	173
Cap. 21	Cum autem senueris, extends manus tuas.	104
Ibidem.	Pasce oues meas.	14
DE ACT. APOST.		
Cap. 1	Sabbati habens iter.	333
Cap. 3	Apparuerunt illis dispartitæ linguæ tanquam ignis.	64
Ibidem.	Aurum & argentum non est mihi.	401
Ibidem.	In nomine Iesu Christi surge & ambula.	190
Ibidem.	His auditis compuncti sunt corde.	89
Cap. 8	Saule, Saule, quid me persequeris.	129
Cap. 5	Nonne manens tibi manebat.	26
Cap. 7	Domine ne staturas illis hoc peccatum.	180
Cap. 7. 17	Excelsus non in manufactis habitat.	52
Cap. 7	In ipso vivimus, mouemur, & sumus.	59
Cap. 9	Domine quid me vis facere.	117
Cap. 10	Tres viri quærun te, surge & vade.	177
Cap. 11	Corneli preces tuæ ascenderunt, &c.	120.
Cap. 12	Oratio fiebat sine intermissione.	234
Cap. 15	Visum est Spiritui sancto & nobis.	10
Cap. 20	Attendite vobis & vniuerso gregi.	† 3
Cap. 23	Percutiat te Deus paries dealbate.	26

Donau

INDEX SCRIPTVRARVM.

Cap. 27	Donau tibi animas quæ sunt in nau.	178. & 180
AD ROMANOS.		
Cap. 1	Paulus seruus Iesu Christi.	23
Ibidem.	Qui verò non operatur, credit autem in eum qui iustificat, &c.	119
Ibidem.	Tradidit illos in reprobum sensum.	132. & 194
Cap. 2	An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam.	130
Ibidem.	Non auditores legis, sed factores iustificatur.	119
Ibidem.	Reddet vnicuique iuxta opera eius.	Ibidem.
Cap. 2	Naturaliter gentes quæ legis sunt faciunt.	1. & 27
Cap. 3	Iustificati gratis.	99
Ibidem.	Arbitramur hominẽ iustificari per fidem. 112. 118. & 121	
Ibidem.	Reddet vnicuique secundum opera eius.	118
Cap. 4	Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit, &c.	38
Ibidem.	Beatus cui non imputauit Dominus peccatum.	115
Ibidem.	Ei verò qui nõ operatur, credenti autem in eum, &c.	119
Ibidem.	Quæcunque promisit Deus, potens est & facere.	42
Ibidem.	Vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.	85
Cap. 5	Commendat Deus charitatem, quia cum inimici essemus, &c.	96
Ibidem.	Iustificati ergo ex fide.	118
Ibidem.	Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum.	125
Cap. 6	Gratia Dei vita æterna.	122
Ibidem.	Non ergo regnet peccatum in vestro mortali.	23
Ibidem.	Mors illi vltra non dominabitur.	65
Cap. 7	Sine lege peccatum nesciebam.	2
Ibidem.	Non estis sub lege, sed sub gratia.	22
Cap. 8	Quos prædestinavit, hos & vocauit.	85, & 121
Ibidem.	Deus qui iustificat.	110
Ibidem.	Non sunt condignæ passiones huius temporis.	122
Ibidem.	Deus volens ostendere diuitias gloriæ gratiæ suæ.	99
Cap. 9	Voluntati eius quis resistet.	47
Ibidem.	Cum nondum nati essent aut aliquid boni.	99
Ibidem.	An non habet potestatem figulus.	100
Ibidem.	Quis prior dedit illi, & retribuetur ei.	101
Ibidem.	Cuius vult miseretur.	101. & 129
Ibidem.	Tu fide stas, noli altum sapere.	101
Ibidem.	Quæ autem scribo vobis corâ Deo, quia non mentior.	13
Ibidem.	Volens Deus ostendere iram suam.	126
Ibidem.	Ostendit diuitias gratiæ suæ in vasa misericordiæ.	128
Ibidem.	Iacob dilexi, Esau autem odio habui.	131
Cap. 11	Reliquiæ per electionem saluæ factæ sunt.	100
Ibidem.	Sine pœnitentia sunt dona Dei.	108
Ibidem.	O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.	101.
	128. & 226.	

R 1 5   Omnis

INDEX SCRIPTVRARVM.

Cap. 13	Omnis anima potestatis sublimioribus, &c.	566
I. CORINTH.		
1. Cor. 1.	Ego sum Apollo, ego Cephe.	23
1. Cor. 3.	Nescitis quia templum Dei estis vos.	56
Ibidem.	Si quis violauerit templum.	243
Ibidem.	Neque qui plantat est aliquid.	82
1. Cor. 6	Omne peccatum quod fecerit extra corpus.	427
Ibidem.	Nescitis quoniã corpora vestra sint templa Spiritus S.	56
Ibidem.	Hęc fuisistis, sed abluti estis.	110
1. Cor. 7	Pretio empti estis.	23
Ibidem.	Saluos nos fecit per lauacrum.	220
1. Cor. 9	Non vsi sumus hac potestate.	314
Ibidem.	Qui altario deseruiunt.	221
Ibidem.	Castigo corpus meum & inseruitutem redigo.	102
1. Cor. 10	Sicut differt stella à stella.	
Ibidem.	De virginibus præceptum Domini non habeo.	26
Ibidem.	Omnia in figura contingebant eis.	9
1. Cor. 11	Oportet hæreses esse.	
Ibidem.	Conuenientibus vobis in ecclesiam.	216
1. Cor. 14	Sicut in omnibus ecclesijs doceo.	Ibidem.
Ibidem.	Si quis ignorat ignorabitur.	108
1. Cor. 15	Gratia Dei sum id quod sum.	123
Ibidem.	Omnes in Adam moriuntur.	125
II. CORINTH.		
2. Cor. 3	Esti ministratio mortis deformata, &c.	17
Ibidem.	Vbi spiritus, ibi libertas.	22
Ibidem.	Deus huius seculi excaecauit mentes.	
Ibidem.	Scimus quia si terrestris domus nostra.	4
2. Cor. 12	Sufficit tibi gratia mea.	104
AD GALATAS.		
Cap. 1	Cum placuit ei qui me segregauit in euangelium.	99
Cap. 2	In faciem ei restiti.	13, & 14
Cap. 3	Lex pædagogus noster.	7
Cap. 4	Vacua & egena elementa.	9
Ibidem.	Nos autem gloriari oportet in cruce Domini.	159
Ibidem.	Obseruare annos, menses, & dies.	345
Ibidem.	Abraham duos filios habuit.	19
Cap. 5	Si spiritu ducimini, non estis sub lege.	23
Ibidem.	Si circumcidamini Christus vobis nihil proderit.	9
Cap. 6	Alter alterius, &c.	566
AD EPHESIOS.		
Cap. 1	Omne nomẽ quod nominatur non solũ in hoc seculo.	32
Ibidem.	Euangelio creditis ob signati spiritu promissionis.	14
Ibidem.	Elegit nos ante mundi constitutionem.	96, 101, & 107
Cap. 2	Summo angulari lapide Christo Iesu.	38

Qui

INDEX SCRIPTVRARVM.

Ibidem.	Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum.	100
Ibidem.	Cuius gratia estis saluati	112
Ibidem.	Omnes nascimur filij iræ.	
Cap. 6	Filij obedite parentibus vestris in Domino.	29
AD PHILIPPEN.		
Cap. 2	Deus operatur in nobis velle & perficere.	117
Ibidem.	Multi ambulant, quos sepe dicebam vobis inimicos.	160
AD COLOSSEN.		
Cap. 2	Circumcisi estis circumcisione non manu facta.	9
Ibidem.	Vmbra fuerunt, nos autem corpus habemus.	10
PRIORIS AD THESSAL.		
1. Cap. 2	Vocauit nos per euangelium.	14
1. cap. 3	Qui non vult operari, non manducet.	314
1. cap. 4	Hęc est voluntas Dei sanctificatio vestra.	48
Ibidem.	Rogamus vos fratres, vt sicut accepistis, ita ambuletis.	112
AD TIMOTHEVM.		
1. Tim. 1.	Finis legis est dilectio.	28
Ibidem.	Regi seculorum immortalis, inuisibilis.	144
Ibidem.	Iusto lex non est posita.	23
1. Timot. 2	Vnus mediator Dei & hominum.	183
Ibidem.	Vult omnes homines saluos fieri.	48, & 107
2. Timot. 2	Nemo militans Deo implicet se.	312, & 397
1. Timot. 4	Nil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur.	11
1. Timot. 5	Qui bene præsumt presbyteri.	114
Ibidem.	In nouissimis diebus quidam discedent à fide.	194
Ibidem.	Primam fidem irritam fecerunt.	329
AD TITVM.		
Cap. 2	Apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus, &c.	117
Ibidem.	Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos.	99
Ibidem.	Hæreticum post vnam aut alteram admonitionẽ deuita.	
AD HEBRÆOS.		
Cap. 4	Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.	89
Cap. 9	Vbi testamentum est, mors intercedat testatoris oportet.	9, & 10
Cap. 10	Vmbra enim habens lex futurorum.	9
Ibidem.	Impossibile est sanguine hircorum & vitulorum, &c. ibid.	
Cap. 11	Accedentem ad Deum oportet credere.	8
EX EPIST. IACOBI.		
Cap. 1	Deus intentator malorum est.	92
Ibidem.	Nemo cum tentatur dicat quia à Deo tentatur.	125
Cap. 2	Ex operibus iustificamur non ex fide tantum.	112, & 119
Cap. 4	Ecce nunc qui dicitis, hodie aut crastino ibimus.	290
Cap. 5	Qui conuerterit peccatorem ab errore suo.	89
Ibidem.	Nolite iurare neque per caelum, &c.	275

EX

INDEX SCRIPTVRARVM.

	EX EPIST. B. PETRI.	
1. Petr. 2	Vos estis genus electum regale sacerdotium.	379
Ibidem.	Subditi estote dominis non tantum bonis, &c.	145
1. Petr. 5	Pascite qui in vobis est gregem.	† 3
2. Petr. 1.	Saragite vt per bona opera certā vestram vocationem.	101
	EX EPIST. CAN. B. IOAN.	
1. Ioan. 1.	Si dixerimus quia peccatum non habemus.	14. & 113
1. Ioan. 4.	Misit filium suum propitiatorem pro peccatis.	95
Ibidem.	In hoc est charitas Dei, non quasi nos.	101
1. Ioan. 5	Mandata eius graua non sunt.	4. & 38
	APOCALYP.	
Cap. 7	Transi per mediam ciuitatem, & signa thau.	164
Cap. 11	Scribe septem ecclesijs.	216
Cap. 12	Mulier amicta sole.	169
Cap. 22	Ne feceris.	262
Ibidem.	Qui iustus est iustificetur adhuc.	112

F I N I S.

E R R A T A.

Pagina 23. linea 6. lege Apostolum. 25. 2. l. 1. Mach. 2. 31. l. 2. 2. illuc. 49. 37. arbustorum. 64. 34. vero. 81. 30. Et Gregor. Nis. 108. 32. gallina. 111. 20. l. ex quo ceterisq;. 119. 32. vides. 142. 16. Minus. 13. 42. esse. 172. 15. fonte. 176. 7. sigillatim. Ibidem 28. ridicula. 183. 11. precatores. 193. 29. pro labeiū lege lateralis. 205. 1. habuisset. 220. 16. Sed & Nabuzar. 225. 24. virium. 237. 42. diruptas. 244. 35. Sed & alibi. 245. 3. vbi in calce, redundat. 247. 34. abusu. 250. 35. hinc. 263. 11. testatur, deest. 266. 4. Adulatores. 280. 1. maiori honore, deest. 305. 5. est, redundat. 310. 1. nec cogitabat de nobis, deest. 343. 15. ieiunium. 345. 7. In Clemēt. & 390. 4. Nec non. 402. 39. qui. 403. 16. Et, redundat. 404. 41. patres. 433. 39. quia. 472. 24. acquiritur. 480. 23. qui, deest. 547. 27. adseuerant. Ibidem 33. quo, redundat. 585. 17. volo. 589. 12. Quanquam. 606. 3. volentis.

EPIGRAMMA F. IOANNIS

PELLENS, LEODIENSIS,

Franciscani, in libri commen-
dationem & Autoris.

I Liber, efficies iter vt pertinet Olympo
Quem tenuit vitæ sordida cura mala.
Aurorisq; tui super & Garamantas & Indos
Fama volet, siquidem classica sancta canit.
Et duce eo lucem carpunt documenta decoram
Optima, quæ calamus non reserare potest.
Multa Sophoclo scribit satis apta cothurno,
Quæ sunt Dulichij anteferenda viris.
Virtutis nectar transfundit dulce per orbem,
Ambrosiaq; malam stinguit ubique sitim:
Quis non vina vllus præponat Chia, Phalerna,
Non Lica, non Gaza, satq; superq; scio.
Solatur miseros, ignes scintillat amoris,
Hæreticis laqueos, frenaq; dura facit.
Inuocæ præstantes, vitida documenta Palestre
Præterdunt canam Catholicamq; fidem.
Quid moror? Ingenium mirè se prodit acutum.
Dum DONATE DEO verba vetusta DECEM:
VERBA vetusta DECEM, Christo renouante, docere
Pergis, Christi adum stringere posse genus,
His Reuerende PATER Cali volitabis ad aulam
Hisq; tuum nomen tendet ad astra Poli.
Candide quin etiam, hæc, lector, monumenta reuoluens
Doctus, facundus, religiosus eris.

Quare

*Quare age, rumpe moras, quisquis macerare labella
Doctrina affectas, & pietate pari.
Sordeat, impensè rogito, hoc præ munere magno
PAUPERIS ASSERTOR, flava moneta tibi.
Lurida despiciens fluidi spectacula mundi,
Lumina pasce lubens, hocce labore, tua
Hic est firma fides, hic spes, hic feruor amoris
Quem quisque in Summum debet habere DEVM.
Qua tibi si teneas memori sub mente reposita
Oedipus euades, sis nisi Dauid iners.*

L O V A N I I.

Typis ac impensis Christophori Plantini excu-
debat Ioannes Masius Typog. Iurat.

M. D. LXXVI.